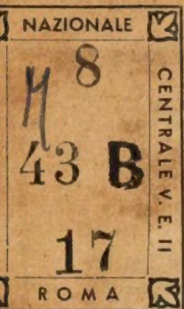

NAZIONALE
CENTRALE V. E. II
M 8
43 B
17
ROMA

PETRI LOMBARDI

NOVARIENSIS QVONDAM EPISCOPI PARISIENSIS LIBRI QVATVOR SENTENTIARVM,

QVIBVS VNIVERSAE THEOLOGIAE SVMMAM ex orthodoxorum patrum decretis, Canonibus, ac ſententijs abundè complexus eſt. Ab Antonio Monchiaceno Demochare, Reſſonnæo doctore Sorbonico recogniti, emendati, pluꝛimiſq; nouis indicibus ac numeris authores ſententiarum, libros, & capita monſtrantibus, nunc ſecundò illuſtrati.

Præponuntur ſingulis libris tituli, quibus capita diſtinguuntur, vt quod quæritur, facilius inueniatur.

Ad totius operis finem ſubijciuntur articuli erronei Pariſijs iam olim damnati, adiectis nonnullis ipſius Magiſtri, in quibus communiter non probatur.

Poſtremò index copioſus in ſingulos libros, materias ordine alphabetico continens.

COLONIAE AGRIPPINAE,

Apud Viduam Ioannis Birckmanni.

ANNO M. D. LXXVI.

Cum gratia & priuilegio Cæſareæ Maieſtatis.

SANCTISSIMO DOMINO NOSTRO GREGORIO HVIVS NOMINIS DECIMO TERTIO PONTIfici Maximo, Christique vicario Antonius Monchiacenus Demochares perpetuam fœlicitatem summoperè exoptat.

VNQVAM adeò iuueniliter vixi, Beatissime pontifex, quin summo Dei optimi maximi beneficio, cane peius & angue aniles fabulas & deliramēta semper pertimescerem, vtpotè qui auidè solidam quandam disciplinam adinuenire percuperem: quæ me ad diuinam theologiam, cuius eram studiosus, facili & breui quodam tramite perduceret. Sciebam enim probè, inter tot artes & multiplicia disciplinarum genera plurimum referre, quam quis principio eligat, quenque artium præceptorem sequatur. Cùm itaque didicissem humanam philosophiam ac naturalem ad hanc nō mediocrem adferre accessum, huic primum me totum tradere constitui, & doctorem artium liberalium sum sequutus, qui grauitate ac doctrina inter cæteros clarus, necnon duobus iam (vt aiunt) artium curriculis percelebris circunferebatur, cui tribus, vt moris est, annis cum dimidio integris assiduè adhæsi, attentè audiens, ac cupidè, discens, quæ vel ipse suo marte recenter excogitauerat differendi argumenta, & quæ calamo excipienda & scribenda, vt tenacius hærerent, studiosè dabat: vel quæ ab aliis excusa typis adhuc incalescentibus, sophismata ac noua quæstionum opera toto illo tempore perdiscenda tradidit. Hinc accidit, vt absoluto toto illo cursu laborioso sanè, sed inutili, peregrinis quibusdam nugis atq; sophismatibus illusus, philosophiæ tyrocinia minimè gustauerim, nec ad sacram theologiam, vt sperabam, accessum, sed potius recessum nactus sum. Fatebor tamen ingenuè, ne quid dissimulem, me his quæstionum formulis non exiguam disputandi comparasse promptitudinem, quam ne perderem, tam graui laborum precio partam, sed eam omni diligētia conseruarem, statim ab ipso magisterii gradu, quotidie palam & publicè, mane & vespere, in gymnasio nomine diuæ Barbaræ sa-

ero, vbi manebam, et discipulus fueram, anno 1527. oppositionum libros & actuum syncathegorematicorũ Ferdinandi Denz, inas hispani, quas diligenter didiceram, interpretandos suscipio, quamplurimis concurrentibus & curiosè audientibus toto ferè semestri, quousque felicior aspiraret fortuna. Vocatus subinde in Remigialibus, vt iuuentutem in philosophia erudiẽdam acceptarem: quid aliud, quàm, quæ noueram, docere potui? quibus ipsa quoque iuuentus, vt temporum est iniuria, admodum oblectabatur. At verò cum planè agnoscerem eam miserè decipi, et me, quò tendebam, ad institutũ haud promoueri, sed remoueri, Aristotelis libros summa cura ac diligentia interpretari aggredior, adiutus libris ipsius Aristotelis Græcis, ac Græcorum commentarijs, quos tanta & facilitate & felicitate sum interpretatus, vt præ multitudine auditores scholæ quàm plurimos excluderet. Excitabantur nanque mirùm in modũ ad id nostris hypomnematibus, quæ interdocendum in octo libros topicorum Aristotelis in lucem emiseram, & qui sperabant me in reliquos Aristotelis, libros consimilia emissurum, haud expectatione fuissent fraudati, si tulisset simultum docendi, tum scribendi conditio, hanc tamen iacturam, vt resarcirem, in totam eiusdem Aristotelis philosophiam, diui Thomæ commentarios Parisiis imprimi curaui, additis quibusdam annotationibus, quorum lectione & vsu candidati philosophiæ facilem ad Aristotelis libros, qui erant prius omnibus inaccessi & deserti, intelligendos ingressum inuenerunt, sicut adhuc hodie experimẽto satis notum euadit. Quandoquidem ab eo tempore præceptores philosophiæ in Aristotelis libris interpretandis diligentem nauarunt operam, quorum & posteri in eodem studio nunc perseuerant: vtinam successores ab eo nequaquam deficiant. Nondum certè ipsum secundi stadij philosophici cursum absolueram, cum in sacræ Theologiæ discipulos adoptatus sum, & iam tempus peruenerat, quo ex almæ facultatis decreto tenebar, vt moris est, legere & interpretari cum condiscipulis omnibus quatuor libros sententiarum, quos magister Petrus Lombardus quondam sexagesimus nonus episcopus Parisiensis, summus theologus ex sacrosanctis concilijs, summis pontificibus ac doctoribus scitè in vnũ collegit: Agebam adhuc in gymnasio clarissimo Burgundiano, vbi finem secundi cursus expectabam. Summoperè tunc do operam, vt nõ minus inuenirer adhibuisse studium in theologia, quam tantoperè diligebam, & cuius ergo cætera passus fueram, quàm in humana philoso-

philosophia. Primùm ergo libros illos arripio, qui non Parisiis, sed ab exteris quatuor nationibus allati & impreßi vendebantur. Pudet profecto me tantam bibliopolarum Parisiensium ignauiã reuelare, quos tunc tẽporis non puduit magno labore & grauiore precio sui episcopi libros ab extraneis impressos maluisse quærere, quàm ipsos voluisse imprimere, præsertim in ea vrbe, in qua sola arcto facultatis imperio legendi et interpretandi ab omnibus bacchalaureis venirent: Quatuor itaq; quatuor diuersis regionibus impressos adinuicem & cum quodam vetere manu in membrana scripto diligenter confero, quos multis sudoribus ac vigiliis à varijs mendis & erroribus liberatos, indicibus quoq; & numeris auctores, libros, sententias & capita, quæ in his proferebantur, clarè demonstrantibus, & quasi ad fontes ipsos deducentibus, abundè illustraui: & continuò tribus insignibus ac præcipuis huius academiæ Parisiensis bibliopolis Ioanni Petit, Ponceto le Preux, & Ambrosio Girault: dedi imprimendos. Auditores verò & discipuli mei ipsa folia, quæ quotidiè imprimebantur, secum studiosè afferebant, donec finem interpretationis meæ simul & impreßionis anno 1536 acceperunt. Venditis his breui tempore omnibus, anno statim subsequẽti surrexit quidam chalcographus, qui suppreßo meo nomine, quod nouus theologiæ tyrunculus adhuc essem, cuiusdam doctoris theologi nomen supposuit, cuius sororem in matrimonium duxerat: vt illum alieno labore apud ornatos ornaret, eosdem impreßit, quos sub tali nomine perseuerare vsque ad hac nostra tempora permisi absque contradictione, atq; adhuc permisissem, nisi me obnixè ante triennium rogasset, qui hos modò imprimi curauit, vt illos serio legerem, recognoscerem, diligenterq; aduerterem, si quid amplius corrigere, addere ac inuenire possem: vt castigatiores tandem, & additis nouis ac pluribus indicibus locupletiores prodirent, quæ quidem omnia summa sedulitate ac fide perficere studui, quemadmodum facilè comperiet, quicunq; omnibus vbiuis locorum prius impreßis hos conferre non grauabitur. Etenim omnes illos cum mendis & defectibus solitis editos esse euidenter conspiciet: nec ab his excipio, quos nonnulli paucis adiectis indicibus auxerunt. Mirandũ sanè non est, si quàm plurimi viri theologi hos libros magni fecerint, & suis lucubrationibus, vt temporum tulit ratio, vehementer extulerunt: vtpote qui clarè intelligerent, quanto studio auctor ipse paucis admodum libris, vniuersam ac præcipuam fidei, religionis, & theologiæ doctrinã

complecti curauerit: sicut ipsemet in prologo testatur sub his verbis. Hic labor breui volumine complicans patrum sententias, appositis eorum testimonijs: vt non sit necesse quærenti librorum numerositatem euoluere, cui breuitas, quod quæritur, offert sine labore. Quocirca iustum esse duxi, secundo hunc tantum diuinæ sapientiæ thesaurum, quem nobis suis immensis laboribus acquisiuit, repurgare, repurgatum nouis ac quàm plurimis annotationibus locupletare, & locupletatum tuæ sanctitati offerre, vt ab ipsa correctior & auctior nobis reddatur. Quandoquidem præter ea, quæ ab ipso dicta necquaquam recipi notantur, supersunt quoque plurima, quæ in dubium & quæstionem vocauit, & quæ absque omni solutione reliquit, quibus non parum anxij redduntur lectores: vt omittam referre, quæ in omni ferè quæstione, multò plura sanctorũ testimonia addi possunt. Superauit profectò Ioannem Damascenum, auctorem Græcum librorum de Orthodoxa fide, quæstionum multitudine, & auctorum sanctorum testimonijs, cuius methodum sequutus est. Veruntamẽ multa adhuc supersunt, quæ ab hoc desiderantur, quibus si tua beatitudo vniuersum vellet Christianismum subleuare, certè post sacrosancta biblia, quorum correctionem & impreßionem audio te accuratè procurare, nullum arbitror opus magis reipublicæ Christianæ necessarium esse, & quod proximius ad tuam auctoritatem spectet, quàm hi quatuor libri sacrosanctæ Theologiæ, qui multò plures theologos pepererunt, & quotidie pariunt, quàm Gratianus, iuris canonici doctores, ex quibus scholastici omnes scribendi pro nostræ religionis defensione aduersus hæreticos argumenta deprõpserunt. Proinde inter catechismos optimo iure primatum tenent, qui & fidei articulos, decalogi præcepta, Ecclesiæ sacramenta abundantius declarent. Volumen ergo hoc in quatuor libros distinctum Petri Lombardi, sententiarum principis, è Nouaria Italiæ ciuitate orti, quondam episcopi Parisiensis, ac anno 1164. in medio chori Ecclesiæ sancti Marcelli extra vrbis muros sepulti, vbi sepulturã elegerat, quale quale sit, quod tuæ sanctitati offero & consecro, ipsum benignè suscipias, humiliter supplico, & in communem studij Theologici vsum, suis omnibus numeris repurgatum ac comprobatum largiri digneris. Tuæ enim offertur sanctitati, & relinquitur: vt tua dignitate ornatum, atque auctoritate confirmatum fœlicius & speciosius in lucem veniat. Parisijs: ex Sorbonico Theologorum cœtu, anno 1573. die quinta Maij.

PATRES

PATRES, QVORVM DECRETIS, CA- nonibus ac sententijs in hoc ôpere vsus est Petrus Lombardus.

Alexander 2. papa.
Calixtus.
Clemens pri.
Deusdedit.
Euaristus.
Eugenius.
Eusebius.
Fabianus.
Gelasius.
Gregorius. 1, 3.
Innocentius 1. 2.
Ioannes.
Iulius.
Leo.
Melchiades.
Nicolaus. 1. 2.
Paschalis.
Pelagius.
Pius.
Sergius.
Siluester.
Symmachus.
Vrbanus.
Zacharias.

Aurelianense concilium.
Cabilonense.
Cæsariense.
Carthaginense. 2. 3. 4. 5.
Compendiense.
Epaunense.
Hilerdense.
Lugdunense.
Maguntiense.
Meldense.
Synodus. 6. 8.
Toletanum.
Triburiense.
Vermerianum.
Vormaciense
Vrbanense.

Haymo.
Hermes pastor.
Hieronymus.
Hincinarus.
Hilarius.
Ioannes apocrisarius.
Ioannes Damascenus.
Isidorus.
Isychius.
Iulianus Toletanus.
Pandectarum liber.
Albinus siue Alcuinus.
Ambrosius.
Augustinus.
Basilius.
Beda.
Boetius.
Cassianus.
Cassiodorus.
Chrysostomus.
Cyprianus.
Dionysius.
Dydimus.
Eusebius Emisenus.
Fulgentius.
Gennadius.
Lanfrancus.
Maximus Taurinensis.
Origenes.
Orosius.
Paschasius.
Prosper.
Rabanus.
Strabus.
Theodorus Cantuariensis.

INCIPIVNT RVBRICAE LIBRI PRIMI.

Quod

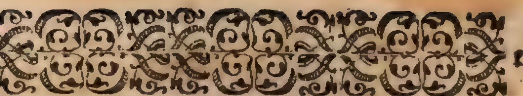
Quod

ad

Qui-

INDICIS LIBRI I.
FINIS.

PETRI

PETRI LOMBARDI, EPISCOPI PARISIENSIS IN LIBROS SENTENTIARVM.

PROLOGVS.

VPIENTES aliquid de penuria ac tenuitate nostra cum paupercula in gazophylacium domini mittere, ardua scandere, opus vltra vires nostras agere præsumpsimus: consummationis fiduciam, laborisq; mercedem, in Samaritano statuentes: qui prolatis in curationem semiuiui duobus denarijs, supererogan ti cuncta reddere professus est. Delectat nos veritas pol licentis: sed terret immẽsitas laboris. Desiderium hor tatur proficiendi, sed dehortatur infirmitas deficiẽdi: quam vincit zelus domus Dei. Quo inardescentes, fidem nostram aduersus errores carnalium atq; animalium hominum, dauidicę turris clypeis munire, vel potiùs munitam ostendere, ac theologicarum inquisitionum abdita aperire, necnon & sacramentorum ecclesiasticorum pro modulo intelligẽtiæ nostræ notitiam tradere studuimus: Non valẽtes studiosorum fratrum votis iure resistere, eorum in Christo laudabilibus studijs, lingua ac stylo nos seruire flagitantium: quas bigas in nobis agitat Christi charitas. Quamuis non ambigamus omnem humani eloquij sermonem calumniæ, atq; contradictioni æmulorum semper fuisse obnoxium, quia dissentientibus voluntatum motibus, dissentiens

Luc. 21. a *Marc. 12. b* *Luc. 10. f* *Ex August. in proœmio lib. 3. de trinitate to. 3.* *Ex eodem paulò inferius.* *Ex Hilario in principio lib. 10. de trin.*

dissentiens quoque fit animorum sensus: vt cùm omne dictum veri ratione perfectum sit, tamen dum aliud alijs aut videtur, aut complacet, veritati vel non intellectæ, vel offendenti, & impietatis error obnitatur, ac voluntatis inuidia resultet: quam Deus seculi huius operatur in illis diffidentiæ filijs: qui non rationi voluntatem subijciunt, nec doctrinæ studium impendunt: sed his quæ somniarunt sapientiæ verba coaptare nituntur: non veri, sed placiti rationem sectantes: quos iniqua voluntas non ad intelligentiam veritatis, sed ad defensionem placentium incitat: non desiderantes doceri veritatem, sed ab ea ad fabulas cõuertentes auditum. Quorum professio est, magis placita quàm docenda conquirere: nec docenda desiderare, sed desideratis doctrinam coaptare. habent rationem sapientiæ in * superstitione. Quia fidei defectionem sequitur hypocrisis mendax: vt sit in verbis pietas, quã amiserit conscientia: ipsamq; simulatam pietatem, omni verborum mendacio impiam reddunt: falsæ doctrinæ institutis, fidei sanctitatem corrumpere moliẽtes: auriumq; pruriginem, sub nouello sui desiderij dogmate alijs ingerentes: qui contentioni studentes contra veritatem sine fœdere bellant. Inter veri namq; assertionem, & placiti defensionem, pertinax pugna est, dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur. Horum igitur & Deo odibilem Ecclesiam euertere, atque ora opilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernam veritatis in candelabro exaltare volentes, in labore multo ac sudore, hoc volumen Deo præstante compegimus, ex testimonijs veritatis in æternum fundatis, in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exempla doctrinamq; reperies: in quo per dominicæ fidei sinceram professionem, vipereę doctrinæ fraudulentiam prodidimus, adytũ demonstrandæ veritatis cõplexi: nec periculo impiæ professionis inserti, temperato inter vtrunq; moderamine vtentes. Sicubi verò patrum vox nostra insonuit, nõ à paternis discessit limitib. Non igitur debet hic labor cuiquam pigro

Ephes. 2. a

2. ad Tim. 4. b

1. ad Tim. 4. 1.

** superficie*

2. Tim. 4. b

Luc. 8. c.

Ex Augu. in proœm. li. 3. de Tri.

pigro vel multum docto videri superfluus: cum multis impigris multisq; indoctis, inter quos etiam & mihi sit necessarius: breui volumine complicans patrum sententias, appositis eorum testimonijs: vt non sit necesse quærenti, librorum numerositatem euoluere, cui breuitas quod quæritur offert sine labore. In hoc autem tractatu, non solùm pium Lectorem, sed etiam liberum correctorem desidero: maximè vbi profunda versatur veritatis quæstio, quę vtinam tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem quod quæritur faciliùs occurrat, titulos quibus singulorum librorum capitula distinguuntur, præmisimus.

Ex eodē loco suprà citato.

DE MYSTERIO TRINITATIS LIB. I. DISTINCTIO I.

A *Cap. 1.*

VETERIS ac nouæ legis continentiam, diligenti indagine, etiam atq; etiam considerantibus nobis, præuia Dei gratia, innotuit sacræ paginę tractatum circa res, vel signa præcipuè versari. vt enim egregius doctor Aug. ait in lib. de doct. Christ. Omnis doctrina vel rerum est vel signorum: sed res etiam per signa discuntur. Propriè autem hic RES appellantur: quæ non ad significandum aliquid adhibentur: SIGNA verò quorum vsus est in significando. Eorum autem aliqua sunt, quorum omnis vsus est in significando, non in iustificando: quibus non vtimur nisi aliquid significandi gratia, vt aliqua Sacramenta legalia. Alia quæ non solùm significant, sed conferunt quod intus adiuuet: sicut Euangelica Sacramenta. Ex quo apertè intelligitur, quæ hic appellentur signa, res illæ videlicet quæ ad significandum aliquid adhibentur. Omne igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est, vt in eodem Augustino ait, omninò nihil est. Non autem ediuersò omnis res signum est: quia non adhibetur ad significandum aliquid. Cumq; his intenderit theologorum speculatio studiosa atq; modesta, diuinam scripturam, formam præscri-

Omnis doctrina est de reb. vel de signis.
Lib. 1. cap. 2. Tom. 3.
Res.
Signa.
Lib. & loc. citatis.

præscriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis adytum ad res diuinas aliquatenus intelligēdas, Deo duce, aperire volentibus disserendum est: & primùm de rebus, postea de signis disseremus.

De rebus communiter agit. B

De rebus quibus fruendum est. lib.1.c.3. ID ERGO in rebus considerandum est: vt in eodem Aug. ait: quòd res aliæ sunt quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum est, aliæ quæ fruuntur & vtuntur. Illæ quibus fruendum est, nos beatos faciunt: istis quibus vtendum est, tendentes ad beatitudinem adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res, quæ nos beatos faciunt, peruenire, eisq; inhærere possimus. Res verò quæ fruuntur & vtuntur, nos sumus: quasi inter vtrasque constituti, & angeli, & sancti. FRVI autem est amore alicui rei inhęrere propter seipsam. VTI verò, id quod in vsum venerit referre: ad obtinendum illud quo fruendum est: aliàs abuti est, non vti: nam vsus illicitus, abusus vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eadem tamē trinitas quædam summa res est, communisque omnibus fruentibus: ea si tamen res dici debet, & non rerum omnium causa: si tamen & causa. Non enim facilè potest inueniri nomen quod tantę excellentiæ conueniat, nisi quod melius dicitur trinitas hæc vnus Deus. Res autē quibus vtendū est, mundus est, & in eo creata. Vndè Aug. in eodem, Vtendum est hoc mundo non fruendum, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur, id est, vt de temporalibus æterna capiantur. Item in eodem, In omnibus rebus illæ tantum sunt quibus fruendum est, quæ æternæ & incommutabiles sunt: cæteris autem vtendum est, vt ad illarum perfruitionem perueniatur. Item Aug. in 10. lib. de trinit. fruimur cognitis, in quibus ipsis propter se voluntas delectata conquiescit: vtimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendū est.

Lib.1.c.3. de doctrin. Christian.

Aug. cap.4 eiusdem li. 1. de doctri.

Lib.1.ca. 5. de doctr.

Lib. 1. cap. 4. eiusdem lib.

Rom.1.c.

Cap.22. li.1 de doctrin.

Cap.10. lib. 10. de trin. tom.3.

Item quid intersit inter frui & vti aliter quàm suprà. C

Cap.II. NOTANDVM verò quòd idem Aug. in lib.10. de trin-

trin. aliter quàm ſuprà accipiens vti & frui, ſic dicit, Vti eſt aſſumere aliquid in facultatem voluntatis. Frui autem eſt, vti cum gaudio: non adhuc ſpei, ſed iam rei: ideoque omnis qui fruitur, vtitur: aſſumit enim aliquid in facultatem voluntatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur, ſi id quod in facultatem voluntatis aſſumit, non propter ipſum, ſed propter aliud appetit. Et attende, quia videtur Aug. dicere illos frui tantum, qui in re gaudent, non iam in ſpe: & ita in hac vita non videmur frui, ſed tantum vti, vbi gaudemus in ſpe. cùm ſuprà dictum ſit, Frui eſſe amore inhærere alicui rei propter ſe: qualiter etiã hic multi adhærent Deo.

Determinatio eorum quæ videntur contraria. D

HAEC ergo quæ ſibi contradicere videntur, ſic determinamus: dicentes, nos & hìc, & in futuro frui: ſed ibi propriè, & perfectè, & plenè vbi per ſpeciem videbimus quo fruemur: hìc autem, dum in ſpe ambulamus, fruimur quidem, ſed non adeò plenè. vndè in lib. 10. de trin. Fruimur cognitis in quibus volũtas ipſis propter ſeipſam delectata conquieſcit. Idem in lib. de doctrin. Chriſt. ait, Angeli illo fruentes iam beati ſunt, quo & nos frui deſideramus: & quantum in hac vita iam fruimur, vel per ſpeculum, vel in ænigmate, tãto noſtram peregrinationem, & tolerabiliùs ſuſtinemus, & ardentiùs finire cupimus. *1. Cor. 13. d* *Cap. 10.* *Lib. 1. ca. 30*

Alia determinatio. E

POTEST etiam dici quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantum habet gaudiũ ſpei, ſed etiam rei: quia iam delectatur in eo quod diligit, & ita iam rem aliquatenus tenet. Conſtat igitur quòd debemus Deo frui & non vti. Illo enim, vt ait Aug. frueris quo effeceris beatus, & in quo ſpem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in lib. de doctrín. Chriſtian. Dicimus nos ea re frui quam diligimus propter ſe, & ea re fruendum nobis eſſe tantùm qua efficimur beati: cæteris verò vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cùm enim adeſt quod diligitur, etiam de- *Lib. 1. de doctr. Chriſt. cap. 33.* *Augu. lib. eodem cap. 31. cap. 3. eiuſdem lib.*

lectationem secum gerit: si tamen per eam transieris, & ad illud vbi permanendum est, eam retuleris, vteris ea: & abusiuè non propriè diceris frui. Si verò inhæseris atque permanseris, finem in ea ponens lætitiæ tuę, tunc verè & propriè frui dicēdus es: quod non est faciēdum nisi in illa trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

Vtrùm hominibus sit vtendum, vel fruendum. F

CVM autem homines qui fruuntur & vtùntur alijs rebus, res aliquæ sint, quæritur vtrùm se frui debeant, an vti, an vtrunq;: Ad quod sic respondet August. in lib. de Doctr. Christ. Si propter se homo diligendus est, fruimur eo: si propter aliud, vtimur eo. Videtur autem mihi propter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eo constituitur beata vita: cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autem spes ponenda non est, quia maledictus est qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, nec seipso quisquam frui debet: quia diligere se propter se non debet, sed propter illud quo fruendum est. Huic autem contrarium videri non debet quod Apostolus ad Philemonem loquens ait: Ita frater ego te fruar in Domino. Quod ita determinat Augustinus. Si dixisset tantùm te fruar, & non addidisset in Domino, videretur finem dilectionis ac spem constituisse in eo: sed quia illud addit, in Domino se finem posuisse, eodemque frui significauit. Cùm enim (vt idem Aug. ait) homine in Deo frueris, Deo potiùs quàm homine frueris.

Aug. lib. 1. cap. 22. — *Hierem. 17* — *Cap. vnico.* — *Aug. in li. 1 de doctrin. Christiana cap. 33.* — *Ibid. paulò superiùs.*

Hic quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. G

SED cùm Deus diligat nos, vt frequenter scriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multùm commendat, quærit Augustinus quomodo diligat: an vt vtens, an vt fruens: & procedit ita, Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit. Ait enim Propheta, Bonorum meorum non eges. Omne enim bonū nostrum vel ipse est, vel ab ipso est: nō ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur, nec vtitur, non inuenio quomodo diligat nos; neque tamen sic vtitur nobis,

Ad Eph. 2. — *Aug. in lib. 1. de doctrina Christ. capit. 31.* — *Psalm. 15.* — *cap. 32. continuò.*

vt nos

vt nos alijs rebus. Nos enim res quibus vtimur ad id referimus, vt Dei bonitate perfruamur. Deus verò ad suam bonitatem vsum nostrum refert. Ille enim miseretur nostri propter suam bonitatem: nos autem nobis inuicem propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur, vt se perfruamur: nos verò inuicem nostri miseremur, vt illo fruamur. Cū enim nos alicuius miseremur, & alicui cōsulimus, ad eius quidē facimus vtilitatem, eamque intuemur: sed & nostra fit consequens, cū misericordiam quam alijs impendimus, non relinquit Deus sine mercede. Hæc autem merces summa est, vt ipso fruamur. Item quia bonus est, sumus: & in quantum sumus, boni sumus. Porrò etiam quia iustus est, non impunè mali sumus: & in quantum mali sumus, in tantum etiam minùs sumus. Ille ergo vsus, quo nobis vtitur Deus, non ad eius, sed ad nostram vtilitatem refertur: ad eius verò tantummodò bonitatem.

Aug. lib. 1. de doctrin. Christ. cap. 30.

Ex eodē li. cap. 32. paulò superius.

Ibidē paulò inferius.

Vtrùm vtendum, an fruendum sit virtutibus. H

HIC considerandum est, vtrùm virtutibus sit vtēdum, an fruendum. Quibusdam videtur quod eis sit vtendum, & non fruendum: & hoc confirmant authoritate Augustini, qui, vt prætaxatum est, dicit non esse fruendum nisi Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Item, dicunt, ideò non esse fruendū eis, quia propter se amandæ non sunt, sed propter æternam beatitudinem. Illud autem, quo fruendum est, propter se amandum est. Sed quòd virtutes propter se amandæ non sint, immò propter beatitudinem solam, probant authoritate August. qui in lib. 13. de Trin. contra quosdam ait, Forrè virtutes, quas propter solam beatitudinem amamus, sic nobis persuadere audent, vt ipsam beatitudinem non amemus: quod si faciunt, etiam ipsas vtiq; amare desistimus, quando illam, propter quā solā istas amauimus, nō amamus. Ecce his verbis videtur Aug. ostēdere, quòd virtutes nō propter se, sed propter solam beatitudinē amandę sint. Quod si ita est, ergo eis fruēdum non est. Alijs verò contrà videtur, scilicet, quòd fruendum eis sit, quia propter se petendæ &

Lib. 1. de doct. Christ. cap. 33.

Cap. 8.

Cap. 5. To. 5 amandæ sunt. Et hoc confirmant authoritate Ambr.
Glossa inter lineas. qui ait super illum locum epistolæ ad Galat. Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patientia, & cæt. at hic non nominat opera, sed fructus, quia propter se petenda sunt: si verò propter se petēda sunt, ergo & propter se amanda. Nos autem harum, quę videtur, authoritatum repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus, quod virtutes propter se petendæ & amandæ sunt: & tamen propter solam beatitudinem: propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores sincera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hic consistendum, sed vltra gradiendum. non hic hæreat dilectionis gressus, neque hic sit dilectionis terminus, sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærendum est: quia illud propter se tantùm amādum est, & vltra illud nihil quærendum est: illud est enim supremus finis. Ideò Augu. dicit, quod eas diligimus, propter solam beatitudinem: non quin eas pro-
Aug. ca. 4. lib. 1. de doctr. Christ. pter se diligamus, sed quia id ipsum, quod eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhę rendum est, & in eo permanendum, finisq; lætitiæ po-
Lib. 1. de doctr. Christ. capit. 11. nendus: quare virtutibus non est fruendum. Sed dicet aliquis, Frui est amore inhærere alicui rei propter seipsam, vt prędictum est. Si ergo propter se virtutes amādæ sunt, & eis fruendum est. Ad quod dicimus, in illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam: intelligendū est tantummodo, vt scilicet ametur propter seipsam tantùm, vt nō referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt suprà ostendit Augu. dicens, si inhæseris atque permanseris finem ponens lætitiæ, tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono. Vtendum est ergo virtutibus, & per eas fruendum summo bono: ita & de voluntate bona dicimus. vndè Augu. in
Cap. 10. lib. 10. de Trin. ait, Voluntas est, per quam fruimur: ita
1. Ioan. 4. c & per virtutes fruimur, non eis, nisi fortè aliqua virtus
Dist. 7. 1. li. sit Deus, vt charitas: de qua pòst tractabitur.

Epilo-

Epilogus.

OMNIVM igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est, Quòd aliæ sunt quibus fruendum est, aliæ quibus vtendum est: aliæ quæ fruuntur & vtuntur: & inter eas quibus vtendum est, etiam quædam sunt per quas fruimur: vt virtutes & potentiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus antequam de signis tractemus, agendum est, ac primum de rebus quibus fruendum est: scilicet de sancta atq; indiuidua Trinitate. *Ex Augu. cap. 35. libr. 1. de doctr. Christian.*

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS. DISTINCT. II. A

HOC quoque vera ac pia fide tenēdum est, quòd Trinitas vnus sit & solus verus Deus, vt ait August. in primo lib. de Trin. scilicet Pater & filius & spiritus sanctus: & hæc trinitas vnius eiusdemque substantiæ vel essentiǽ dicitur, creditur & intelligitur: quæ est summum bonum, quod purgatissimis mentibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiam fidei emundetur. Item in libro primo retract. cap. 4. Nō approbabo quod in oratione dixi, Deus qui non nisi mundos verum scire voluisti, responderi enim potest, multos etiam non mundos multa scire vera. De hac re ergo, summa & excellentissima, cum modestia & timore agendum est, & attentissimis auribus atque deuotis audiendum, vbi quęritur vnitas trinitatis, Patris scilicet & Filij & Spiritus sancti: quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Proindè omnis qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili luce diuinitatis dicuntur, studeat imitari atque seruare quod venerabilis Doctor August. in 1. lib. de Trinit. de seipso ait, Non pigebit me, inquit, sicubi hæsito quærere; nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc vel legit, vbi pariter certus est, pergat mecum: vbi pariter hæ-

Augu. cap. 2. libr. 1. de Trinitate, tom. 1.

Aug. tomo 1. in libr. 1. Soliloquiorum cap. 1.

Augu. libr. de Trinit. 1. cap. 3.

1. Timo. 6. e

Cap. 2. & 3.

riter hæsitat, quærat mecum: vbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meum, reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viam, tendentes ad eum, de quo dictum est, Quærite faciem eius semper.

Psalm. 104.

Aug. in li. 1. Ret. ca. 1. lib. 1. Soliloquiorū to. 1. ca. 4. Vbi dixi de patre & filio, qui gignit, & quem gignit vnum est, dicendum fuit, vnū sunt, sicut ipsa veritas apertè loquitur dicens, Ego & pater vnum sumus. De cons. dist. 1. cap. omnes. Aug. cap. 1. libr. de fide ad Pet. to. 3 Lib. 1. ca. 2.

Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate. B

OMNES autem catholici tractatores, vt in eodem 1. libr. de Trinitat. 4. August. ait, qui de Trinitate quæ Deus est, scripserunt, hoc intenderunt secundum scripturas docere, quòd Pater & Filius & Spiritus sanctus vnius sint substantiæ, & inseparabili ęqualitate vnus sint Deus: vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis: ideoque non sunt tres Dij, sed vnus Deus, licet Pater Filium genuerit, & ideò filius non sit qui pater est: filiusque à patre sit genitus, & ideò pater non sit qui filius est, & Spiritus sanctus nec pater sit nec filius, sed tantùm Patris & Filij spiritus, vtriq; coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatem. Teneamus ergo Patrem & Filium & Spiritum sanctum, vnum esse naturaliter Deum, vt ait August. in lib. de fide ad Petrum. neq; tamen ipsum Patrem esse, qui filius est, nec filium ipsum esse, qui pater est: nec Spiritum sanctum ipsum esse, qui pater est, aut filius. Vna est enim Patris & Filij & Spiritus sancti essentia, quam Gręci οὐσίαν vocant: in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud Spiritus sanctus: quamuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius Spiritus sanctus.

Quis ordo sit seruandus cùm de Trinitate agitur. C

CAETERVM vt primo lib. de Trin. Aug. docet, primò secundum authoritates sanctarum scripturarū, vtrùm fides ita se habeat, demonstrandum est. Deindè aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis quā capaciores, rationibus Catholicis, & similitudinibus congruis ad defensionem & assertionem fidei vtendū est: vt eorum inquisitionibus satisfacientes, māsuetos pleniùs instruamus, & illi si nequiuerint inuenire quod quærunt, de suis mentibus potiùs, quàm de ipsa veritate vel de nostra assertione conquerantur.

Testimo-

Testimonia Sanctorum de Trinitate. D

PROPONAMVS ergo in medium veteris ac noui Testamenti authoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demonstretur: ac primum ipsa legis exordia occurrant, vbi Moses ait, Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Item, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: non erũt tibi alij Dij præter me. Ecce hic significauit vnitatem diuinæ naturæ. Deus enim, vt ait Ambr. in 1. li. de Tri. nomen est naturæ. Dominus verò nomen est potestatis. Item alibi Deus loquens ad Moysen ait: Ego sum qui sum, & si quæsierint nomen meum, vade, & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim, Ego sum: non, Nos sumus: & qui est, non qui sumus, apertissimè declarauit vnum solum Deum esse. In cantico etiam Exodi legitur, Dominus omnipotens nomen eius. non ait, Domini: vnitatem volens significare. Personarũ quoque pluralitatem, & naturæ vnitatem simul ostendit Dominus in Genesi, dicens: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Dicens enim, faciamus & nostram, pluralitatem personarum ostẽdit: dicens verò imaginem, vnitatem essentiæ. Vt enim dicit Aug. in lib. de fide ad Petrum, Si in illa natura patris & filij & Spiritus sancti vna esset tantùm persona: non diceretur, Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Cùm enim dicit ad imaginẽ, ostendit vnam naturam esse, ad cuius imaginem homo fieret: cùm verò dicit nostram, ostendit eundem Deum non vnam, sed plures esse personas.

Testimonia, quibus mysterium Trinitatis declaratur.
Deut. 6. a
Exod. 20. a
de fide lib. 1 cap. 1. to. 2.
Exod. 3.
Exod. 15.
Gen. 1. e
Ad finem cap. 1.

Apertè ostendit quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo. E

HILARIVS quoque in libro tertio, de Trin. dicit his verbis significari, quod in Trinitate nec diuersitas est, nec singularitas vel solitudo: sed similitudo & pluralitas siue distinctio. ait enim sic, qui dixit, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostrã: inuicem esse sui similes, in eo quod dicit, imaginem & similitudinem nostram ostendit. Imago enim sola *Circa finẽ.*

non

non est,& similitudo sibi non est: neque diuersitatem duobus admisceri alterius ad alterum similitudo permittit. Item idem in 4. lib. Absolutius voluit intelligi significationem hanc non ad se esse referendam tantùm, dicendo, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. professio enim consortij sustulit intelligentiam singularitatis, quia consortium aliquod nec potest esse sibijpsi solitario, neq; rursum solitudo solitarij recipit, faciamus. neque quisquam alieno à se loquitur, nostram. Vterque ergo sermo scilicet faciamus, & nostram, vt solitarium eundemq; non patitur, ita neque diuersum à se, alienumque significat. solitario conuenit, faciam, & meam: non solitario verò conuenit dicere, faciamus, & nostram. vterque sermo vt non solitarium tantùm, ita neque differentem esse, vel diuersum esse significat. Nobis quoque nec solitarius nec diuersus est confitendus, ita ergo Deus ad communem sibi cum Deo imaginem eandemque similitudinem, hominem reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiam solitudinis, nec operatio constituta ad eandem imaginem ac similitudinem patiatur diuersitatē diuinitatis. In his verbis Hilarius pluralitatem personarum voluit intelligi nomine consortij, atque significauit nomine consortij vel pluralitatis non poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim vel cōsortium personarum, cùm dicitur, solitudo vel singularitas negatur: cùm dicimus plures esse personas, significamus, quòd non est vna sola. Ideò Hilarius volens ista subtiliter & sanè intelligi, ait, Professio consortij sustulit intelligentiam singularitatis: non dicit, posuit aliquid. ita etiam cùm dicimus tres personas, singularitatem & solitudinem tollimus: & quòd pater non est solus, nec filius est solus, nec Spiritus sanctus est solus, significamus: & quod nec pater tā tùm est & filius, nec pater tantùm & Spiritus sanctus, nec filius tantùm & Spiritus sanctus. De hoc autem in sequenti pleniùs agetur, vbi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ, & vtrum aliquo modo sit

Circa medium.

ibi

ibi diuersitas vel differentia, ostendetur.

Ad idem quod cœperat redit, vt alias authoritates supponat. F

NVNC verò ad propositum redeamus, & ad ostendendum personarum pluralitatem, atque essentiæ diuinæ vnitatem, alias sanctorum authoritates inducamus. Moyses dicit, In principio creauit Deus cælum & terram: per Deum significans patrem: per principium, filium. Et pro eo quod apud nos Deus dicitur, Hebraica veritas habet *Heloym*: quod est plurale huius singularis, quod est *hel*. Quod ergo non est dictum *hel*, quod est Deus, sed *heloym*, quod interpretari potest Dij siue Iudices, ad pluralitatem personarum refertur. Ad quã etiam illud attinere videtur, quod Diabolus per serpẽtem dixit, Eritis sicut Dij. Pro quo in Hebraico, habetur *heloym*: ac si diceret: Eritis sicut diuinæ personæ. Ille etiam maximus Prophetarũ & Regum Dauid, qui sũam cæteris præfert intelligentiam, dicens, Super senes intellexi: vnitatem diuinæ naturæ ostendens, ait, Dominus nomen est illi: non dicit Domini. Alibi etiã eiusdem vnitatem & æternitatem simul ostendens ait ex persona Dei, Israël, si me audieris, nõ erit in te Deus recens, neq; adorabis Deum alienum. Aliud horum, vt dicit Ambros. in lib. 1. * de Trinit. significat æternitatem: aliud vnitatem substantiæ indifferentis, vt neq; posteriorem patre, neq; alterius diuinitatis filium, vel Spiritum sanctum esse credamus, nam si patre posterior est filius, vel Spiritus sanctus, recens est: & si vnius nõ est diuinitatis, alienus est, sed nec posterior est, quia recens non est: nec alienus, quia ex patre natus est filius, ex patre procedit Spiritus sanctus. Alibi quoq; distinctionem personarum insinuans ait, Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius, omnis virtus eorum. Alibi etiam ait: Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus, & metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio, Dei Trinitatem exprimit personarum: vnitatem verò essentiæ aperit, cùm singulariter subiungit, eum. Esaias quoq; dicit se audisse Seraphin

Genes. 1. *Genes. 3. b* *Psalm. 118.* *Psalm. 67.* *Psalm. 80.* ** de fide ad Gratianũ, lib. 1. cap. 5. c. tom. 2.* *Psalm. 32.* *Psalm. 66.* *Ambr. cap. 4. lib. 2. de fide.*

phin clementia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus
Esaia 6. Deus. Per hoc quod dicit ter, sanctus, Trinitatem significat, per hoc quod subdit, Dominus Deus, vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternam filij generationem
Psalm. 2. apertè insinuat ex persona filij dicens, Dominus dixit ad me, Filius meus es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaias ait, Generationē eius quis
Esaia 53.
Prou. 8. enarrabit? In libro quoq; Sapientiæ, æternitas filij cū patre monstratur, vbi sapiētia ita loquitur. Dominus possedit me ab initio viarum suarum: antequàm quicquam faceret à principio, ab æterno ordinata sum: antequam terra fieret, nec dum erant abyssi, & ego iam concepta eram, necdum fontes, necdum montes aut colles, & ego parturiebar: adhuc terram non fecerat, & cardines orbis terræ: quando præparabat cælos, aderā: quando appendebant fundamenta terræ, cum eo erā cuncta componens, & delectabar per singulos dies ludens coram eo. Ecce aptum de ęterna genitura testimonium: quo ipsa sapientia perhibet se ante mundum cōceptam esse, & parturiri, id est, genitam, & apud patrē
Eccles. 24. æternaliter existere. Ipsa etiam alibi ait. Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante omnem creaturam.
Michea 5. Micheas quoque Propheta æternam verbi generationem, & temporalem ex Maria, simul insinuauit dicēs, Et tu Bethleem Ephrata, paruulus es in milibus Iuda, ex te egredietur qui sit dominator in Israël, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

Specialia testimonia de Spiritu sancto. G

DE Spiritu sancto etiam expressa documenta in veteri Testamento habemus. In Genesi enim legitur, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit, Quò ibo à spiritu tuo? In lib. Sapientiæ dicitur, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: benignus est enim spiritus sapientiæ. Esaias quoque ait, Spiritus Domini super me.

Gene. 1. a
Psalm. 138.
Sapien. 1. b
Esaia 61. a

De testimonijs noui Testamenti. H

NVNC verò post testimonia veteris Testamenti, de fide sanctæ Trinitatis & vnitatis, ad noui Testamenti au-

ri authoritates accedamus: vt in medio duûm animalium, id est testamentorum, cognoscatur veritas: & forcipe de altari sumatur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatem diuinæ essentiæ ac personarum trinitatem, apertè insinuat, dicens Apostolis, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. In nomine vtique ait, vt Amb. ait in lib. 1. de Trin. non in nominibus, vt vnitas essentiæ ostendatur. Per nomina tria quæ supposuit, tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait, Ego & pater vnum sumus: vnum dixit, vt ait Ambros. in eodem, nè fiat discretio potestatis naturæ: & addidit, sumus, vt patrem filiumque cognoscas: scilicet vt perfectus pater filium perfectum genuisse credatur: & quòd pater & filius vnum sint, non confusione personæ, sed vnitate naturæ. Ioannes quoque in epistola canonica ait: Tres sunt qui testimonium perhibent in cęlo, pater, verbum, & spiritus sanctus, & hi tres vnũ sunt. Ipse etiam in initio Euangelij sui ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: vbi apertè ostendit filium semper & æternaliter fuisse apud patrem, vt alium apud alium. Apostolus quoque apertè Trinitatem distinguit, dicens: Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. Et alibi, Si spiritus eius qui suscitauit Iesum habitat in nobis, &c. Itē alibi, Trinitatem atque vnitatem euidentissimè commendat, dicens: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait, vt August. in lib. de Trinitate ait, propter patrem: per ipsum dicit, propter filium: in ipso, propter Spiritum sanctum. Per hoc verò quod non ait ex ipsis, per ipsos, & in ipsis: nec ait, ipsis gloria, sed ipsi: insinuauit hanc Trinitatem vnũ Deum esse. Sed quia singulæ penè syllabæ noui Testamenti, hanc ineffabilis vnitatis atque Trinitatis veritatem concorditer insinuant, inductioni testimoniorum super hac re supersedeamus, & rationibus congruisque similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

Esaiæ 6. e
Matth. vlt.
Ambr. li. 1. cap. 1. de fide ad Gratian.
Ioan. 1. f
lib. 1. cap. eodem.
1. Ioan. 5. b
Ioan. 1. a
Galat. 4. a
Roman. 8. b
Roma. 2. d
Aug. de trinit. lib. 1. capit. 6.

INCIPIT OSTENDERE, QVOMODO PER CREATVRAM POtuerit cognosci creator.

DISTINCT. III. A

Glossa ordinaria ad locum à creatura mūdi.

APOSTOLVS namq; ait, quod inuisibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoq; virtus eius & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiam, qua excellit inter alias creaturas: vel propter conuenientiam, quam habet cum omni creatura. Homo ergo inuisibilia Dei intellectu mẽtis conspicere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur, scilicet, à natura, quæ rationalis erat: & ab operibus à Deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideoq; Apostolus dixit, Quia Deus reuelauit illis, scilicet, dum fecit opera: in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Roman. 1.c

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognosci Deus. B

Tom. 4. in commen. 1. ca. epistolæ ad Rom.

NAM sicut ait Ambrosius, Vt Deus, qui natura inuisibilis est, etiam à visibilibus posset sciri, opus fecit quod opificem visibilitate sui manifestauit: vt per certum incertum posset sciri, & ille Deus omnium esse crederetur: qui hoc fecit, quod ab homine impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt, vltra omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere vel destruere valet. Accedat quæcunque vis creatura, & faciat tale cælum & terram: & dicam, quia Deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnem creaturam esse illum, qui ea fecit, ac per hoc, illum esse Deum humana mens cognoscere potuit.

Quod notũ est Dei. Prima responsio vel modus quo potuit cognosci Deus.

Secunda ratio qua potuit cognosci, vel modus quo nouerunt. C

ALIO etiam modo Dei veritatem ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerũt. vt enim Augusti-

Augustinus ait in lib. de Ciuit. Dei, Viderunt summi Philosophi nullum corpus esse Deum, & ideò cuncta corpora transcenderunt quærentes Deum: viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum Deũ, omniumque principium: & ideò omnem animam mutabilesque spiritus transcenderunt. Deindè viderunt omne quod mutabile est, non posse esse, nisi ab illo qui incommutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum, & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse. *Augu. lib. 8. cap. 6. de ciuit. to. 5.*

Tertia ratio vel modus. D

CONSIDERAVERVNT etiam quicquid est in substantijs, vel corpus esse, vel spiritum, meliusque aliquid spiritum esse quàm corpus, sed lōgè meliorem qui spiritum fecit & corpus. *Aug. ibidē paulò inferius.*

Quartus modus vel ratio. E

INTELLEXERVNT etiam corporis speciem esse sensibilem, & spiritus speciem intelligibilem, & intelligibilem speciem sensibili prætulerunt. Sensibilia dicimus quæ visu, tactuq; corporis sentiri queunt: Intelligibilia, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cùm ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minusque speciosa essent: si autem omni specię carere possent, omninò nulla essent: viderunt esse aliquid, quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima & incōmutabilis species, ideoque incomparabilis, & illud esse rerum principium rectissimè crediderunt, quod factum non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas Dei. Cùm ergo Deus vna sit & simplex essentia, quæ ex nulla diuersitate partium vel accidentium consistit, pluraliter tamen dicit Apostolus, Inuisibilia Dei: quia pluribus modis cognoscitur veritas Dei per ea quæ facta sunt. Ex perpetuitate namq; creaturarum, intelligitur conditor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotens: ex ordine & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad vnitatem Deitatis pertinentem mōstrandam. *Augu. libr. de ciuit. 8. cap. 6.* *Ibid. paulò inferius.* *Roman. 1.*

Quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis.

NVNC restat ostendere, vtrum per ea quæ facta sunt, aliquod Trinitatis indicium vel exiguum haberi potuerit. De hoc Augustinus in libr. 6. de Trinit. ait, Oportet, vt creatorem per ea quæ facta sunt, intellectu conspicientes, Trinitatem intelligamus. Huius enim Trinitatis vestigium in creaturis apparet. Hæc enim quæ arte diuina facta sunt, & vnitatem quandam in se ostendunt, & speciem & ordinem. Nam quodque horum creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum, & ingenia animarum, & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ vel qualitates corporum, ac doctrinæ vel artes animarum: & ordinem aliquem petit aut tenet, sicut sunt pondera vel collocationes corporum, & amores vel delectationes animarum, & ita in creaturis prælucet vestigium Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omnium rerum, & perfectissima pulchritudo, & beatissima delectatio. Summa autem origo, vt Augustinus ostendit in libro de vera religione, intelligitur Deus pater, à quo sunt omnia, à quo filius & Spiritus sanctus. Perfectissima pulchritudo intelligitur filius, scilicet veritas patris, nulla ex parte ei dissimilis: quem cum ipso, & in ipso patre veneramur: quæ forma est omnium quæ ab initio facta sunt, & ad vnum referuntur, quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium, neque suis finibus salua essent, nisi Deus summè bonus esset: qui & nulli naturæ quæ ab illo bona esset, inuidit: & vt in bono ipso maneret, alia quantum vellet, alia quantum posset, dedit. quæ bonitas intelligitur Spiritus sanctus, qui est donum patris & filij. Quare ipsum donum Dei cum patre & filio æquè incommutabili, colere & tenere nos conuenit. Per considerationem itaque creaturarum vnius substantiæ, Trinitatem intelligimus, scilicet vnum Deum patrem à quo sumus, & filium per quem sumus, & Spiritum sanctum in quo sumus, scilicet principium ad quod recurrimus, & formam

Aug. lib. 6. cap. 10.

Ibid. paulò superius.

In tom. 1. capit. 55.

quam sequimur, & gratiam qua reconciliamur: vnum scilicet quo authore conditi sumus, & similitudinem eius, per quam ad vnitatem reformamur & pacem, qua vnitati adhæremus: scilicet Deum qui dixit: Fiat lux & verbum, per quod factum est omne quod substantialiter & naturaliter est, & donum benignitatis eius, qua placuit quod ab eo per verbū factum est, & reconciliatum est authori vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago Trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem sufficiens notitia Trinitatis potest haberi, vel potuit, sine doctrinæ, vel interioris inspirationis reuelatione. Vndè illa antiqui Philosophi quasi per vmbram & de longinquo viderunt veritatem, deficientes in contuitu Trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt. *Gene. 1. a* *Exod. 8. c*

Quomodo in anima sit imago Trinitatis. G

NVNC verò ad eam iam perueniamus disputationem, vbi in mente humana quæ nouit Deum, vel potest nosse, Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Augustinus in 14. libr. de Trinitate, Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius Deus est, imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiam mente antequam sit particeps Dei, eius imago reperitur. etsi enim amissa Dei participatione deformis sit, imago Dei tamen permanet. Eo enim ipso imago Dei est mens, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Iam ergo in ea, Trinitatem, quæ Deus est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus Trinitatem, nondum quidem Deum, sed imaginem Dei. Hic enim quædam apparet Trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria, potissimū tractemus, memoriam, intelligentiam, voluntatem. *Aug. lib. de Trinitate.*

Hæc ergo tria, vt Augustinus ait in libro decimo de Trin. non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mentes, *Aug. lib. 10 cap. 11.*

ſed vna mens, vna eſſentia. Memoria verò dicitur ad aliquid, & intelligentia & voluntas ſiue dilectio ſimiliter ad aliquid dicitur: vita verò dicitur ad ſeipſam, & mens & eſſentia. Hæc ergo tria eò vnum ſunt quò vna vita: vna mens, vna eſſentia. & quicquid aliud ad ſeipſa ſingula dicuntur, etiam ſimul, non pluraliter, ſed ſingulariter dicuntur. Eò verò tria ſunt, quò ad ſe inuicem referuntur.

Quomodo æqualia ſint, quia capiuntur à ſingulis omnia & tota. H

Aug. ibidē continuò cap. 11. libr. 10. de Trin.

AEQVALIA etiã ſunt nõ ſolùm ſingula ſingulis, ſed etiam ſingula omnibus: alioquin non ſe inuicem caperent: ſe autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à ſingulis ſingula, & à ſingulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & inelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere & velle, atque meminiſſe: & volo me velle, & meminiſſe, & intelligere.

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

Aug. ca. 11. continuò.

TOTAMQVE meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatem ſimul memini. Quod enim memoriæ meæ non memini, illud non eſt in memoria mea: nihil autem tam in memoria eſt, quàm ipſa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me ſcio: & ſcio, me velle quicquid volo, quicquid autem ſcio memini. Totam ergo intelligentiam totamq; voluntatem meam memini.

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

Aug. ibidē continuò.

SIMILITER cùm hæc tria intelligo, tota ſimul intelligo. neque enim quicquam intelligibilium eſt, quod non intelligam, niſi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium non intelligo, conſequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini, & volo, conſequenter intelligo.

Quomodo illa tota capiat Voluntas. L

Aug. ibidē continuò.

VOLVNTAS etiam mea totam intelligentiam totamque meam memoriam capit, dum vtor toto eo quod

quod intelligo & memini. cùm itaque inuicem à singulis & omnia & tota capiantur, ęqualia sunt tota singula totis singulis, & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ vnitatis atque Trinitatis, vbi vna est essentia & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hic pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Propriè verò mens dicitur, vt ait Augustinus, non ipsa anima, sed quod in ea est excellentiùs, qualiter sæpè accipitur. Illud etiam sciendum est, quod memoria nō solùm est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait Augustinus in XIIII. libro de Trinitate, alioquin non se caperet.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum, & vna essentia, quæritur. M

HIC attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit, quod suprà dixit, illa tria, scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam, quod vtique non videtur esse verum iuxta proprietatem sermonis. Mens enim, id est, spiritus rationalis, essentia est spiritualis & incorporea. Illa verò tria, naturales proprietates seu vires sunt ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas: nec intelligētia voluntas siue amor.

Quòd etiam ad se inuicem dicuntur relatiuè. N

ET hæc tria etiam ad seipsa referuntur, vt ait Augustinus in nono libro de Trinitate. Mens enim amare seipsam vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat vel meminit quod nescit? Miro itaque modo tria ista inseparabilia sunt, à seipsis: & tamen eorum singulum, & simul omnia vna essentia est, cùm & relatiuè dicantur ad inuicem. *Cap. 8.* *August. li. de Trinit. 9. capit. 5.*

Hic aperitur quod suprà quærebatur, scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum. O

SED iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substantia. Ideò quia scilicet in ipsa anima vel

mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis quæ possunt adesse vel abesse. vndè Augustinus in nono libro de Trinitate ait, Admonemur, si vtcunque videre possumus, hæc in animo existere substantialiter, non tãquam in subiecto, vt color in corpore: quia & si relatiuè dicuntur ad inuicem, singula tamen substantialiter sunt in substantia sua. Ecce ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum vel vna substantia. Quæ tria, vt Augustinus ait in xv. libro de Trinitate, in mente naturaliter diuinitùs instituta quisquis viuaciter perspicit, & quàm magnum sit in ea, vndè potest etiam sempiterna immutabilisque natura recoli, conspici, concupisci, reminiscitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem, profectò reperit illius summæ Trinitatis imaginem.

Cap. 4. Cap. 20.

Quod in illa similitudine est dissimilitudo. P

Aug. lib. de Trin. 15. ca. 20 paulò inferius.

VERVNTAMEN caueat, nè hanc imaginem ab eadem Trinitate factam ita ei comparet, vt omninò existimet similem, sed potius in qualicunq; ista similitudine, magnam quoq; dissimilitudinem cernat.

Prima dissimilitudo. Q

Ex eod. lib. 15. cap. 22.

QVOD breuiter ostendi potest. Homo vnus per ista tria meminit, intelligit, diligit: qui nec memoria est, nec intelligentia, nec dilectio, sed hæc habet. Vnus ergo homo est, qui habet hęc tria, non ipse est hæc tria. In illius verò summæ simplicitate naturæ, quæ Deus est, quamuis vnus sit Deus, tamen tres personæ sunt, pater & filius & Spiritus sanctus: & hæ tres personæ sunt vnus Deus. Aliud est itaq; Trinitas res ipsa, aliud imago Trinitatis in re alia: propter quam imaginem etiã illud in quo sunt hæc tria, imago dicitur, scilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quę est in ea, sed tabula nomine imaginis appellatur, propter picturam quæ est in ea.

Altera dissimilitudo. R

Aug. lib. 15 cap. 23.

RVRSVS ista imago quæ est homo habẽs illa tria, vna persona est: illa verò Trinitas non vna persona est, sed

ſed tres perſonæ, pater filij, & filius patris, & ſpiritus patris & filij. Itaq; in iſta imagine Trinitatis, non hæc tria vnus homo, ſed vnius hominis ſunt. In illa verò ſumma Trinitate, cuius hæc imago eſt: non vnius Dei ſunt illa tria, ſed vnus Deus, & tres ſunt illæ perſonæ, non vna perſona. Illa enim tria non homo ſunt, ſed hominis ſunt, vel in homine ſunt. Sed nūquid poſſumus dicere, Trinitatem ſic eſſe in Deo, vt aliquid Dei ſit, nec ipſa ſit Deus? Abſit vt hoc credamus. Dicamus ergo in mēte noſtra imaginem Trinitatis, ſed exiguam, & qualemcunque eſſe: quæ ſummæ Trinitatis ita gerit ſimilitudinem, vt ex maxima parte ſit diſſimilis. Sciendum verò eſt quod hæc Trinitas mentis, vt ait Auguſtinus in 14. lib. de Trinitate, non propterea tantū imago Dei eſt, quia ſui meminerit mens, & intelligit, ac diligit ſe: ſed quia poteſt etiam meminiſſe, & intelligere, & amare illum à quo facta eſt. *Ibid. inferius. Lib. 15. cap. 7. de Trin.*

Alia aſſignatio Trinitatis in anima, ſcilicet mens, notitia, amor. S

POTEST etiam alio modo alijsq; nominibus diſtingui Trinitas in anima, quæ eſt imago illius ſummæ & ineffabilis Trinitatis. vt enim ait Aug. in nono libro de Trinit. Mens, & notitia eius, & amor, tria quædam ſunt, Mens enim nouit ſe, & amat ſe: nec amare ſe poteſt, niſi etiam nouerit ſe, Duo quædam ſunt mens & notitia eius. Item duo quædam ſunt, mens & amor eius. Cùm ergo ſe nouit mens & amat ſe, manet Trinitas, ſcilicet mens, amor, & notitia. Mens autem hîc accipitur non pro anima, ſed pro eo quod in anima excellentius eſt. *Aug. cap. 4. cap. 3. ca. 4. cap. 5. libro de Trin. 15. cap. 7.*

Hæc autem tria cùm ſint diſtincta à ſe inuicem, dicuntur tamen eſſe vnum: quia in animo ſubſtantialiter exiſtunt.

Quia mens, vice patris: notitia, filij: amor, ſpiritus ſancti accipitur. T

ET eſt ipſa mens quaſi parens, & notitia eius quaſi proles eius. Mens enim cùm ſe cognoſcit, notitiam *Aug. lib. de Trin. 9. ca. 12.*

Ibidem inferius. sui gignit, & est sola parens suæ notitiæ. Tertius est amor, qui de ipsa mente & notitia procedit, dum mens cognoscit se & diligit se. non enim posset se diligere, nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem, id est, notitiam suam: & ita amor quidam complexus est parentis & prolis.

Quòd non est minor mente notitia, nec amor vtroque. V

Aug. lib. 9. in fine. NEC minor proles parente, dum tantam se nouit mens, quanta est: nec minor est amor parente & prole, id est, mente & notitia, dum tantum se diligit mens, quantum se nouit & quanta est.

Quòd hæc tria in seipsis sunt. X

Ex eodē li. 9. capit. 5. SVNT etiam hæc singula in seipsis: quia & mens amans in amore est, & amor in amantis notitia, & notitia in mente noscente est. Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum Deum. Y

Ex cap. 12. lib. 9. de trinit. Augu. MENS itaque rationalis considerans hæc tria, & illam vnam essentiam in qua ista sunt, extendit se ad cōtemplationem creatoris: & videt vnitatem in Trinitate, & Trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum Deum esse, vnam essentiam, vnum principium. Intelligit enim, quia si duo essent, vel vterque insufficiens esset, vel alter superflueret: qui si aliquid deesset vni quod haberet alter, non esset ibi summa perfectio. Si verò nihil vni deesset quod haberet alter, cùm in vno essent omnia, alter superflueret. Intellexit ergo vnum esse Deum omnium auctorem: & vidit quia absq; sapientia non sit, quasi res fatua, & ideò intellexit eum habere sapientiam, quæ ab ipso genita est: & quia sapientiam suam diligit, intellexit etiam ibi esse amorem.

Hic de summa Trinitatis vnitate. Z

Augustin. lib. 9. Cap. 1. QVAPROPTER iuxta istam considerationem, vt ait, Augus t. in IX. lib. de Trinit. credamus patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse Deum, vniuersæ crea-

ſæ creaturæ conditorem & rectorem. nec patrem eſſe filium, nec ſpiritum ſanctum vel patrem eſſe, vel filium. ſed Trinitatem relatarum ad inuicem perſonarũ. Vt enim ait ipſe in libro de fide ad Petrum, Vna eſt natura ſiue eſſentia patris & filij & Spiritus ſancti, non vna perſona. Si enim ſic eſſet vna perſona, ſicut eſt vna ſubſtantia patris & filij & Spiritus ſancti, veraciter Trinitas non diceretur. Rurſus quidem Trinitas eſſet vera, ſed vnus Deus Trinitas ipſa non eſſet, ſi quemadmodum pater & filius & Spiritus ſanctus perſonarũ ſunt abinuicem proprietate diſtincti, ſic fuiſſent quoque naturarum diuerſitate diſcreti. Fides autem Patriarcharum, Prophetarum, atque Apoſtolorum vnum Deum prædicat Trinitatem eſſe. In illa ergo ſancta Trinitate vnus eſt Deus pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo filium vnum genuit: & vnus filius eſt, qui de vno patre ſolus eſſentialiter natus: & vnus Spiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter à Patre filioque procedit. *Cap. 1.* *Ibidẽ paulò ſuperius.* *Ibidem in fine cap. 1.*

Hoc autem totum non poteſt vna perſona, id eſt, gignere ſe, & naſci de ſe, & procedere de ſe, vt enim ait Auguſtinus in libro primo de Trinitate. Nulla res eſt, quæ ſeipſam gignat, vt ſit. *Cap. 1.*

HIC QVAERITVR VTRVM CONCEDENDVM SIT QVOD *Deus ſe genuerit.*

DISTINCT. IIII. A

De comparatione generationis ad terminum eſſentialem cõcretum, qualis eſt hoc nomen Deus.

HIc oritur quæſtio ſatis neceſſaria. Conſtat enim, & irrefragabiliter verum eſt, quod Deus pater genuit filium. Ideò quæritur, vtrùm concedendum ſit, quòd Deus genuit Deum. Si enim Deus genuit Deum, videtur, quòd aut ſe Deum, aut aliũ Deum genuerit. Si verò alium Deum genuit, non eſt tantum vnus Deus. Si autem ſeipſum Deum genuit, aliqua res ſeipſam genuit. Ad quod reſpondentes dicimus, ſanè *Solutio.*

& catholicè concedi, quòd vnus vnum genuit, & quòd Deus Deum genuit: quia Deus pater Deum filium genuit. In symbolo quoque scriptum est. Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quod verò additur, ergo genuit se Deum, vel alium Deum, neutrum concedendum esse dicimus. Quòd alium Deum non genuit, manifestum est: quia vnus tātùm Deus est. Quod autem seipsum non genuit, ostendit August. in 1. libro de Trin. dicens: Qui putant eius potentiæ esse Deum, vt seipsum ipse genuerit: eò plus errant, quòd non solùm Deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est quæ seipsam gignat vt sit: & ideò non est credendū vel dicendū quòd Deus genuit se.

Symbolum Nicenum.

Cap. 1.

Alia quæstio de eodem. B

SED adhuc componunt garruli ratiocinatores dicentes: Si Deus pater genuit Deum, aut genuit Deum qui est Deus pater, aut Deum, qui non est Deus pater. Si genuit Deum qui non est pater, ergo Deus est, qui non est Deus pater: non ergo vnus tantum Deus est. Si verò genuit Deum, qui est Deus pater, ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinantes istam propositionem, qua sic proponunt. Si Deus pater genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deum qui non est Deus pater. Hoc enim sanè, & prauè intelligi potest: & ideò respondendum est ita, Deus pater genuit Deum, qui est ipse pater. Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alteram, scilicet genuit Deum, qui non est pater: nec tamen genuit alterum Deum, nec ille, qui genitus est, est alius Deus quàm pater, sed vnus Deus cū patre. Si verò additur, genuit Deum, qui nō est Deus pater, hic distinguimus, quia dupliciter potest intelligi. Genuit Deum, qui non est Deus pater, scilicet Deum filium: qui filius non est pater, qui Deus est. hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, genuit Deum, qui non est Deus pater, i. qui non est Deus, qui pater est. hic sensus falsus est. Vnus enim & idem Deus est, pater, &

Responsio.

ter, & filius, & spiritus sanctus: & ediuersò, pater & filius & spiritus sanctus vnus est Deus.

Opinio quorundam dicentium: tres personas esse vnum Deum, vnam substantiam: sed non econuersò, scilicet vnum Deum vel vnam substantiam esse tres personas. C

QVIDAM tamen veritatis aduersarij, concedunt patrem & filium & Spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnum Deum, vnam substantiam, sed tamen nolunt concedere, vnum Deum siue vnam substantiam esse tres personas: dicentes, diuinam substantiam prædicari de tribus personis, non tres personas de substantia diuina. Fides autem catholica tenet ac prædicat, & tres personas esse vnum Deum, & vnam substantiam siue essentiam siue naturam diuinam: & vnum Deum siue essentiam diuinam, esse tres personas. Vndè Augustinus in primo libro de Trinitate ita ait. Rectè ipse Deus trinitas intelligitur, beatus & solus potens. Ecce quàm expressè dixit, ipse Deus Trinitas: vt ostenderet, & ipsum Deum esse Trinitatem, & Trinitatem ipsum Deum. Item in eodem, In verbis, inquit, illis Apostoli, quibus de aduentu Christi agens dicit: Quem ostendit beatus & solus potens: Rex regum, & Dominus dominantium: qui solus habet immortalitatem, &c. nec pater propriè nominatus est, nec filius, nec spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, vnus & solus Deus verus, qui est ipsa Trinitas. Ecce & hic apertè dicit vnum solum verum Deum, esse ipsam Trinitatem: & si vnus Deus Trinitas est, ergo vnus Deus est tres personæ. Item in libro quinto de Trinitate. Non tres Deos, sed vnum Deum dicimus esse ipsam præstantissimam Trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiridion ad Laurentium, capite nono, Satis est Christiano, rerum creatarum causam visibiliũ siue inuisibilium, non nisi bonitatẽ credere creatoris, qui est Deus verus & vnus: nullamq; esse naturam, quę non aut ipse sit, aut ab ipso: eumque esse Trinitatem, Patrem scilicet & Filium & Spiritum sanctum.

Aug. lib. 1. de Trinit. Cap. 6.

Augu. eodẽ cap. 6.

1. Tim. 6.

Cap. 1.

Aug. ca. 3. Tom. 3.

Item

Aug. ferm. de tempore 129. qui est. 3. feria quibus in cœna domini de fide recta, tom. 10. Item Augustin. in sermone de fide, Credimus vnum Deum vnam esse diuini nominis Trinitatem. Idem in 6. lib. de Trin. Dicimus Deum solum esse ipsam Trinitatem. Ecce & his & alijs pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse & credendum, quod vnus Deus est Trinitas, & vna substantia tres personæ: sicut econuerso Trinitas dicitur esse vnus Deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an Deus pater se Deum, an alium Deum genuerit. D

Epistol. 66. Maximo medico. to. 2. NVNC ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur an Deus pater genuerit se Deum, an alium Deum. Ad quod dicimus, neutrum fore concedẽdum. Dicit tamen August. in epistola ad Maximum, quod Deus pater se alterum genuit, his verbis, Pater vt haberet filium de seipso, non minuit seipsum: sed ita genuit de se alterum se, vt totus maneret in se, esset in filio tãtus quãtus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: non vtique alterum Deũ, sed alteram personam: vel genuit se alterum, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nam & si alius sit pater quàm filius, non est tamen aliud quàm filius, sed vnum.

HIC QVAERITVR, AN PATER GENVIT DIVINAM ESSENTIAM,

vel ipsa filium: an essentia genuit essentiam, vel ipsa nec genuit, nec genita est.

DISTINCT. V. A

De cõparatione generationis ad terminum essentialẽ abstractũ, qui est essentia. POST hæc quæritur, vtrùm concedendũ sit, Quòd pater genuit diuinam essentiam, vel quod diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentiam: an omninò non genuit, nec genita est diuina essentia? Ad quod Catholicis tractatoribus consentientes dicimus, quòd nec pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit diuinam essentiam, hic autem nomine essentiæ intelligimus diuinam natu-

Ratio prima quare ita sit.

ram, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideò nõ est dicendum, quod pater genuit diuinã essentiam: quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur, non indicaret essentiã. Vt enim ait Augustinus in quinto libro de Trinitate. Quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam. *Aug. in fine cap. 7.*

Secunda ratio. B

ITEM, cùm Deus pater sit diuina essentia, si eius esset genitor, esset vtique genitor eius rei quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset: quod Aug. negat, vt suprà ostendimus. *1. lib. de trinit. cap. 1.*

Tertia ratio & potior. C

ITEM, si pater est genitor essentiæ diuinæ, cum ipse essentia diuina sit, & Deus sit: eo quod generat, & est, & Deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est à patre Deus: sed pater eo quod generat, & est, & Deus est, & si ita est, non genito gignens, sed gignenti genitus causa est, vt & sit, & Deus sit. Simili ratione probat August. in lib. 7. de Trinita. quod pater non est sapiens sapientia quam genuit: quia si ea sapiens est, ea est, hoc enim est sibi esse, quod sapere. Quòd si hoc est sibi esse, quod sapere: non per illam sapientiam, quam genuit pater, sapiens est. Quid enim aliud dicimus, cùm dicimus, hoc illi est esse quod sapere: nisi, eo est, quo sapiens est? Ergo quæ causa illi est vt sapiens sit, etiam ipsa illi causa est vt sit. Si ergo sapientia, quam genuit, illi causa est vt sapiens sit, & causa illi est vt sit: Sed causam patri, qua sit, à patre genitam, nullo modo quisquam dixerit sapientiam. quid enim est insanius? Ita ergo si pater genuit essentiam qua est, essentia quam genuit, causa est illi vt sit. Non ergo ipsam qua est, essentiam genuit. Nam in illa simplicitate, vt inquit Augu. quia non est aliud sapere quàm esse, eadem est ibi sapientia quæ essentia, ideoque quod de sapientia, hoc de essentia dicimus. Sicut ergo non genuit sapientiam, qua sapiens est: ita nec essentiam, qua est. Vt enim sapientia *Aug. de trinit. lib. 7. cap. 1. in fine.* *Ibidẽ ferè continuo.*

sapiens

sapiens est, & potentia potens: ita & essentia ipse est. Eademque sapientia est & potentia, quæ essentia. Patet itaque ex prædictis, quia pater essentiam diuinam non genuit.

Huic aduersari videtur August. D

Aug. tom. 3 HVIC autem videtur contrarium quod August. ait in libr. vnico de fide & symbolo capit. tertio. Deus cùm verbum genuit, id quod ipse est genuit: nec de nihilo, nec de aliqua iam facta conditaque materia, sed *Ibid. paulò inferius.* de seipso id quod ipse est. Item Deus pater qui verissimè se indicare animis cognituris & voluit & potuit, hoc ad seipsum indicandum genuit, quod est ipse qui genuit. Eccè apertè dicit his verbis, Deum patrem genuisse illud quod ipse est. Illud autem quod ipse est, nõ est nisi diuina essentia: videtur ergo diuinam essentiã genuisse. Ad quod respondemus illa verba sic intelligenda esse: dicentes, Pater de seipso genuit illud quod ipse est, id est filium, qui est illud quod pater est. Nam quod pater est, & filius, hoc est: sed non qui pater est, & filius hic est.

Alias partes quæstionis exequitur. E

ITA etiam non est dicendum quod diuina essentia genuit filium: quia cùm filius sit diuina essentia, iam esset filius res à qua generatur: & ita eadem res seipsam generaret. Ita etiam dicimus quòd essentia diuina non genuit essentiam. Cùm enim vna & summa quædam res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omninò esse non potest: sed pater solus genuit filium, & à patre & filio procedit spiritus sanctus.

Quæ videantur prædictis esse contraria. F

Aug. de trinit. lib. 7. capit. 2. PRAEDICTIS autem videtur contrarium esse quod dicit August. in libro septimo de Trinitat. Hoc, inquit, est Deo esse, quod sapere. Vndè pater & filius simul sunt vna sapientia, quia vna essentia: & singillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis apertè dicit Augustinus sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia: vbi videtur significare, quòd

re, quod sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. Idem in lib. de fide ad Petrum ait, Sic Christum Dei filium, id est, vnam ex Trinitate personam. Cap. 2.
Deum verum crede, vt diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites. Hic videtur dicere quòd natura filij sit nata de natura patris. Idem in libro xv. de Trin. ait: Dicitur filius consilium de consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hic videtur dicere quod substātia sit genita de substantia, & sapientia de sapientia. Cap. 20.
Sed hoc ita determinamus, Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadem substātia & sapientia: & filius, qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et, vt expressius dicamus, dicimus filium sapientiam, esse de patre sapientia: & dicimus filium substantiam, esse genitum de patre & à patre substantia. *Determinatio eorū quæ videntur contraria.*
Quod autem ita intelligi debeat, August. ostendit in lib. 7. de Trin. dicens: Pater ipse sapientia est: & dicitur filius sapientia patris, quomodo dicitur lumen patris, id est, sicut lumen de lumine, & vterq; vnum lumen: sic intelligatur sapientia de sapientia, & vterq; vna sapientia & vna essentia. *Aug. de trinit. li. 7. ca. 1. in fine.*
Item ideò Christus dicitur virtus & sapientia Dei, quia de patre virtute & sapientia etiam ipse virtus & sapientia est: sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud Deum patrem fontem vitæ. *Aug. cap. 3. eiusdē li. 7.*
Filius ergo sapiētia de patre sapientia est: sicut filius lumen de patre lumine, & Deus filius de Deo patre: vt & singulus sit lumen & singulus Deus, & singulus sapientia: & simul vnum lumen, vnus Deus, vna sapientia. *Ibidē paulò inferius.*
Ecce manifestè his verbis aperit August. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cum dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Quòd videtur prædictæ expositioni contrarium. G

HVIC vero etiam id contrarium videtur, quod Hilarius ait in 4. lib. de Trinit. Nihil, inquit, nisi na- *Hilarius.* *Non longè*

tum

à principio libri 4. tum habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generantis est. Cùm ergo filius essentiam habeat, (tota enim in eo est diuina essentia) videtur, quod ipsa diuina essentia nata sit. Item in 5. lib. ait: *Idem Hilarius.* Natiuitas Dei non potest eam, ex qua prouecta est, non tenere naturam, nec enim aliud quàm Deus subsistit, quod non aliundè quàm de Deo subsistit. Ecce hic dicit natiuitatē Dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura Dei & genita, & genuisse. Quod apertius dicit in lib. 9. de Trinit. *Hilarius libro 9. post medium.* Nos, inquit, vnigenitum Deum in forma Dei manentem, in natura hominis mansisse profitemur: nec vnitatem formæ seruilis, in naturam diuinæ vnitatis refundimus: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prędicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignentem habuisse naturam: quæ in forma naturæ se gignentis manens, formam naturæ & infirmitatis corporalis accepit. Non enim defecerat Dei natura nè esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis, manens sibi Dei natura susceperat, generis sui potestatem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hic apertè dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisque negatur. Item in eodem, *Paulò inferius.* Nunquid vnigenito Deo contumelia est, pa r m sibi innascibilem Deum esse, cùm ex innascibili Deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitam subsistat? Ecce & hic dicit vnigenitam naturam.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij. H

SED quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in 4. *Hilar. ante medium 4. libri.* Intelligentia dictorum ex caussis est assumēda dicendi: quia non sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt, Nihil habet filius nisi natum, id est, nihil habet secūdum quòd Deus est, nisi quòd nascendo accepit: & ipse nascendo patris in se subsistentem naturam habuit. *Ad finem quinti.* vndè Hilarius addit in v. li. Eandem naturam habet genitus, quá

ille qui genuit: ita tamen, vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo erit pater ipse, cùm genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qui genitus est, in quibus totus est ipse qui genuit: quia nō est aliundè qui genitus est: & ideò non refertur ad aliud quòd in vno subsistit, & ex vno. Ac si in generatione filij & naturam suā, vt ita dicam, sequitur indemutabilis Deus indemutabilem Deum gignens, nec naturam suam deserit ex indemutabili Deo indemutabilis Dei perfecta natiuitas. Subsistentem ergo in eo Dei naturam intelligamus, cùm in Deo Deus insit, nec præter eum qui Deus est, quisquā Deus alius sit: quia ipse Deus & in eo De9. Naturæ ergo Dei patris veritas in Deo filio esse docetur, cùm in eo Deus intelligitur esse qui Deus est. Est enim vnus in vno, & vnus ab vno.

Expositionem confirmat per verba eiusdem.

Ioan. 4.

Quòd legitur pater de sua substantia genuisse filium, & filium substantiæ patris. I

DICITVR quoque, & frequenter in scriptura legitur, Patrem de sua substantia genuisse filium. vndè Augustinus in libro de fide ad Petrum ait, Pater Deus de nullo genitus Deo, semel de sua natura sine initio genuit filium Deum sibi æqualem, & eadem qua ipse naturaliter æternus est, diuinitate coæternum. Eccè hic dicit Augustin. filium genitum de natura patris. Est autem vna natura patris, & filij, & Spiritus sancti. Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & spiritus sancti: imò de natura trium personarum. Idem quoq; Aug. in lib. xv. de Trin. dicit Christum esse filium substantiæ patris, & de substātia patris genitum, tractans illud verbum Apost. loquentis de Deo patre sic, Qui eruit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Quod dictum est, inquit, filij charitatis suæ, nihil aliud intelligitur quàm filij sui dilecti, quàm filij substantię suę. Charitas quippè patris, quæ in natura eius est ineffabiliter simplici, nihil est aliud quàm ipsa natura atque substantia, vt sæpè diximus, & sæpè iterare non piget: ac per hoc, filius charitatis eius nullus alius est, quàm

Cap. 2.

Cap. 19. in fine.

Colos. 1.

qui de substantia eius est genitus. Eccè hic apertè dicit Augustinus filium esse genitum de substantia patris, & filium substantiæ patris. Idem quoque Augustinus in libro tertio contra hæreticum Maximinum, substātiam Dei genuisse filium, & filium genitum de substātia patris asserit dicens, Carnalibus cogitationibus pleni, substantiam Dei de seipsa gignere filium non putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis, non scientes scripturas neque virtutem Dei. Nullo enim modo verum Dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim tam erat hominis filius, & Deo donante factus est Dei filius: ex Deo natus, gratia non natura. An fortè etsi non hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscunq; creatura, & in Dei filium Deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse Dei filium, affirmatis non vos dicere de nihilo esse Dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit dicite: sed non inuenietis. Iam ergo vnigenitum Dei filium Iesum Christum, de patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodem. Vtriq; legim⁹ vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, Vtrùm iste verus Dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla: nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? si nō de patris substantia est, aliam quære. si aliam non inuenis, patris agnosce substantiam, & filium cum patre homousion confitere: Idem in eodem, Confiteor Deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse. Item, Dico, quod sæpè dicendum est, Aut de aliqua substantia est natus Dei filius, aut de nulla. si de nulla, ergo de nihilo, quod vos iam non dicitis: si verò de aliqua, nec tamen de patris substantia, non est verus filius: si verò de patris substantia, vnius eiusdemque substantiæ sunt pater

Aug. cōtra Maxi. Arrianum. To.6.ca.14:

Ibidem paulò inferiùs.

Ibidē paulò inferiùs. 1.Ioannis 5.

Paulò inferiùs in eodē cap.14. li.3. cōtra Maximi.

pater & filius. Vos autem nec filium de substantia patris genitum vultis, & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex patre esse conceditis, nec videtis quàm necesse sit, vt qui non est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex Deo, nisi ex Dei substantia esse non possit, & hoc esse quod Deus est, de quo est, id est, Deus est, de Deo natus: quia non alius prius fuit, sed natura coæterna de Deo est. *Ex eodē ca. paulò superius.*

Collligens summam prædictorum aperit ex quo sensu accipienda sint. K

HIS verbis præmissis innui videtur, quod diuina substantia filium genuerit, & quod filius sit genitus de substantia patris, & quòd de Deo est, natura coæterna, & quòd pater id quod ipse est genuit. Id autē quod ipse est, diuina essentia est: & ita putari potest diuinā essentiam genuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quomodo intelligenda sint, mallem ab alijs audire, quàm ipse tradere. Vt tamen sine præiudicio atque temeritate loquar, ex hoc sensu dicta possunt accipi: Natura coæterna de Deo est, id est, filius coæternus patri de patre est, ita quòd est eadem cum eo natura, vel eiusdem naturæ. Quem sensum confirmat Aug. ibidem subijciens, & quod dixerat quasi explanās. Dicto enim, Natura coæterna est de Deo, addit. Non est aliud filius, quàm illud de quo est, id est, vnius eiusdemque substantiæ est. Deinde apertius talem intellectum ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem libro contra Maximinū dicens, Trinitas hæc vnius eiusdemque substantię est: quia non de aliqua materia vel de nihilo est filius, sed de quo est genitus. item spiritus sanctus non de aliqua materia vel de nihilo est, sed inde est, vnde procedit. His vtique verbis apertè ostendit ea ratione dici filium esse de substātia patris, qui est de patre genitus, ita quòd est eiusdem substantiæ cum eo: & spiritum sanctum esse de substantia patris & filij, quia ab vtroque procedit, ita quod est eiusdem substantiæ. *Aug. ca. 14. libr. 3. cōtra Maximinū* *Aug. ibidē.*

Quod nec filius, nec spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia. L

Non longè à medio lib. 12.

OSTENDITVR quoque ex illis verbis filium & spiritum sanctum non esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen de aliqua materia. Vndè etiam Hilarius in 12. lib. de Trinit. ait, Vnigenitus Deus cùm natus sit, patrem testatur auctorem: cùm ex manente natus est, non est natus ex nihilo: & cùm ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nascendo. Hic apertè dicitur, quòd filius non est natus ex nihilo, Similiter & spiritus sanctus non est dicendus esse vel procedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus est, id est, à patre est, cùm quo eiusdem substantiæ est, & eadē substantia. Ex quo sensu etiam accipiendum est illud, Pater genuit id quod ipse est, id est, filiū, qui est hoc quod pater. Et hoc ita debere intelligi. Aug. aperit dicens in 1. libro contra Maximinum, Hoc genuit pater quod est: alioquin non est verus filius, si quod est pater, non est filius. Item substantia Dei genuit filium, id est, pater substantia genuit filium, qui est eadem substantia & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendum Aug. ostendit, dicens ad Maximinum, Sicut dicis, spiritus spiritum genuit: ita dic, spiritus eiusdem naturæ vel substantiæ spiritum genuit. Item sicut dicis, Deus Deum genuit: ita dic, Deus eiusdem naturæ vel substātiæ Deum genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperit quo modo prædicta debeant intelligi. Similiter filius natus est de substantia patris, vel pater genuit filium de sua natura siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit filium eiusdem substantiæ ac naturæ, & qui est eadem essentia ac natura. Similiter expone illud, filius substantiæ patris, & filius patris substantiæ, id est, qui est substantia, cum quo & filius eadē substantia est, quia consubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Augustini, qui in libro quinto de Trinitate ait. Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnam essentiam dicimus. Tres autem perso-

Aug. c. 3. li. de fide & symbolo. Circa medium primi libri. In responsione 18. ad Maximi. Arrianum & cap. 18. lib. 2. eiusdem cap. 15 lib 3.

Aug. lib. 7. ca. 6. de tri.

personas ex eadem essentia non dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicẽdum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in lib. 15. de Trin. idem ait. Sicut nostra scientia, scientię Dei, sic & nostrum verbum quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi verbo Dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem, de patris scientia, de patris sapiẽtia: vel, quod est expressius, de patre essentia, de patre scientia, de patre sapientia. Ex hoc itaq; intellectu, verbum Dei, patris vnigenitus filius per omnia patris similis & æqualis, rectè dicitur Deus de Deo, lumẽ de lumine, sapientia, de sapiẽtia, essentia, de essentia: quia hoc est omninò quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater. *Aug. ca. 13.*

Quare Verbum patris dicatur filius natura. M

INDE est quòd solùm vnigenitus Dei dicitur natura filius, quia eiusdem naturæ est, & eadem natura est cum patre. vnde Hilarius in lib. 1. de Trin. de Christo loquens ait, Natura filius est, quia eandẽ naturam quam ille qui genuit habet. *Hilarius ad principium lib. 2.*

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT FILIVM, AN NEcessitate: & an volens vel nolens sit Deus.

DISTINCT. VI. A

PRAETEREA quæri solet, Vtrùm pater genuerit filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad August. ita ait, Voluntate genuit pater filium vel necessitate: sed nec voluntate nec necessitate: quia necessitas in Deo non est, præire voluntas sapientiam non potuit. quocirca, vt August. ait in 15. libr. de Trinit. ridenda est dialectica Eunomij, à quo *De cõparatione actus generandi ad potẽtiã. In tomo. 4. in dialo. 65. quæstionũ q. 7. cap. 20.*

Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti sunt: qui cū non potuisset intelligere, nec credere voluisset vnigenitum Dei filium verbum Dei esse natura, id est, substantia patris genitum, non naturæ vel substantiæ dixit esse filium, sed filium voluntatis Dei: volens asserere accedentem Deo voluntatem, qua gigneret filium. sicut nos aliquando aliquid volumus, quod antea non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit vt in Deo esse credamus. Dicamus ergo verbum Dei esse filium Dei natura, non voluntate, vt docet Augustinus in decimoquinto libr. de Trinitate, vbi quendam catholicum hæretico respondentem commendat dicens, Acutè sanè quidam respondit hæretico versutissimè interroganti, vtrùm Deus filium volens vel nolens genuerit: vt si diceret, nolens, absurdissima Dei miseria sequeretur: si autem, volens, continuò quòd intendebat concluderet, scilicet non naturæ esse filium, sed voluntatis. At ille vigilantissimè vicissim quæsiuit ab eo, vtrùm Deus pater volens aut nolens sit Deus: vt si responderet, nolens, sequeretur grandis absurditas & miseria, quam de Deo credere magna est insania: si autem diceret, volens, responderetur ei, ergo & ipse voluntate sua Deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obmutesceret sua interrogatione, obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendum, quòd Deus voluntate vel necessitate vel volens vel nolens sit Deus. Item, quod voluntate vel necessitate vel volens vel nolens genuerit filium.

Aug. de trinit. lib. 15. c. 20. Et in quæstionibus ad Orosiū, quæstione 7.

Oppositio contra prædicta. B

Responsio.

SED contra hoc opponitur sic, Voluntas Dei est natura siue essentia Dei: quia non est aliud Deo esse: aliud velle: & ideo sicut vna est essentia trium personarum, ita & vna voluntas. Si ergo Deus, natura Deus est, & voluntate Deus est: & si verbum Dei, natura filius Dei est, & voluntate filius Dei est. hoc autem facilè est refellere. nam & præscientia Dei siue scientia, qua scit

vel

vel præſcit bona & mala, diuina natura ſiue eſſentia eſt, & prædeſtinatio ſiue voluntas eius eadem diuina eſſentia eſt: nec eſt aliud Deo ſcire & velle, quàm eſſe. & cùm ſit vnum & idem ſcientia Dei vel voluntas, nõ tamen dicitur de voluntate quicquid dicitur de ſcientia, & econuersò. nec omnia illa ſua voluntate Deus vult, quæ ſua ſcientia ſcit, cùm ſua ſciẽtia nouerit tam bona quàm mala, voluntate autem non velit niſi bona. Scientia quippe Dei & præſcientia, de bonis eſt & malis: voluntas verò & prædeſtinatio, de bonis eſt tantùm, & tamen vnum & idem in Deo eſt ſcientia & voluntas, & præſcientia & prædeſtinatio. ita cum vnum ſit natura Dei & voluntas, dicitur tamen pater genuiſſe filium naturâ non voluntate: & eſſe Deus naturâ, non voluntate.

Qualiter intelligenda ſunt illa verba, pater nec nolens nec volens Deus eſt, nec volens nec nolens genuit filium. C

PRAEDICTA tamen verba, quibus prudenter dictum eſt, quòd Deus pater nec volens nec nolens eſt Deus, nec nolens nec volens genuit filium, ſiue voluntate, ſiue neceſſitate, ex tali ſenſu mihi videntur accipienda, vt voluntatem præcedentem vel accedentem intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipſe Deus eſt voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priuſquam Deus: nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit filium: nec prius volens, quàm generans genuit filium: nec priùs generans quàm volens, genuit filium. volens tamen genuit, ſicut potens genuit, & bonus genuit filium, & ſapiens genuit, & huiuſmodi. Si enim pater ſapiens & bonus dicitur genuiſſe filium, cur non & volens? cùm ita ſit Deo idem eſſe volentem, quod eſt eſſe Deum: ſicut idem eſt eſſe ſapientem, quod eſt eſſe Deum. Dicamus ergo, quia pater ſicut ſapiens, ita volens genuit filium: ſed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem ſenſum aperit Auguſtinus & confirmat, ita dicens

Hilarius in fine concilij Sardic.

Hieron. to. 9. in commentarijs ad cap. 1. ad Ephe. in charitate prædeſtinans.

Ephes. 1. & Eccl. 1. super epistolam ad Ephes. De filio Dei, id est, ἰησοῦ ἐν τοῖς, Domino nostro Iesu Christo scriptū est, quia cum patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit, & ille quidē natura filius est. Hilarius in libro de synodis. Eos qui dicunt de non extantibus esse filium Dei, similiter qui dicunt, quòd neque consilio neq; voluntate pater genuerit filium, anathematizat sancta Ecclesia. Item si quis nolente prædicat natum filium: anathema sit. Non enim nolente patre coactus pater vel naturali necessitate ductus cùm nollet genuit filium: sed mox vt voluit sine tempore, & impassibiliter ex se vnigenitum demonstrauit.

Artic. 25. concilij Syrmiensis, & Hila. ad eundem articulum.

Articulo 1. synodi Syrmiensis & Hilarius ad eundem articulum.

HIC QVAERITVR AN PATER POTVERIT VEL VOLVERIT *gignere filium.*

A

DISTINCT. VII.

HIC solet quæri à quibusdam, vtrùm pater potuerit vel voluerit generare filium. Si enim, inquiunt, potuit vel voluit generare filium, ergo potuit aliquid & voluit, quod nec voluit nec potuit filius: nam filius nec potuit nec voluit generare filium. Cui versutiæ facilè respondemus dicentes. Posse vel velle generare filiū, non est aliquid posse vel velle subiectum potentiæ vel voluntati. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse vel velle gignere filium. & ideò distinguenda est intelligentia propositi verbi, posse vel velle gignere filium, & posse vel velle aliquid. neque enim generatio filij aliquid eorum est, quæ subiecta sunt diuinæ potētiæ & voluntati: nec est aliquid inter omnia vel de omnibus, sed super omnia & ante omnia. Nō enim antè voluit vel potuit, quàm genuit: sicut nec antè fuit, quàm genuit: quia ab æterno fuit, & ab æterno genuit. Ex simili quoque hoc videre possumus. Pater enim potest esse pater, & vult esse pater: filius autem non potest, nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse aliquid, quod non potest vel

vult esse filius, non sequitur: quia esse patrem, non est esse aliquid, sed potest esse ad aliquid. vt in sequenti ostendetur. *Distinc. 28. huius primi.*

Ponit quædam verba August. vnde potest moueri auditor. B

SED vehementer nos mouet, quod August. ait in libr. contra Maximinum, qui asserebat patrem potentiorem esse filio, eo quòd filium genuit Deum creatorem, filius autem non: dicebatq; patrē potuisse gignere non filium: & ideò potiorem esse filio. Ad quod respondens Augu. dicere videtur, quod filius etiam potuit gignere, volens ostendere patrem esse non potiorem filio, his verbis, Absit vt ideò potentior sit pater filio, sicut putas, quia creatorē genuit pater, filius autē non genuit creatorem: neque enim nō potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter attende hæc verba, non enim non potuit: sed non oportuit. Videtur enim dicere, quòd filius potuit gignere, sed nō oportuit: & ita potuit quod non oportuit. Quare autem nō oportuit, subdit dicens. Immoderata enim esset diuina generatio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos, nisi auo suo pronepotē gigneret, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur. Similiter etiam ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotens, nec impleretur generationis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotens. Itaque omnipotentem genuit filium patris natura, non fecit. *3. in fin. 12. ca.*

Opponitur prædictis verbis Augustini.

HOC autem videtur quibusdam non posse stare: scilicet quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius. sed alius non: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenitus & innascibilis. Nec sui: quia nulla res seipsam gignere potuit.

tuit. Nec spritus sancti: quia nasci non potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit.

Hic quaritur quomodo intelligenda sint. D

QVOMODO ergo accipiatur quod supra dictum est, non enim non potuit gignere, sed nō oportuit: quasi potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire, quomodo sit hoc verum, & ideò sub silentio potiùs esset prætereundum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quęrentium.

Hic aperitur ex quo sensu accipienda sint. E

POTEST ergo sic intelligi, Non enim non potuit sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quòd filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut Deus filius non est Deus pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotentia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum episcopus, Vndè ergo est quòd pater non potest esse filius, vel filius pater? Non vtique ex impotētia, sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filium: & filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem. De quibus proprietatibus postea plenius tractabitur.

Lib. 3. c. 14.

Distinct. 16 huius primi.

Vtrùm pater natura sit potens gignere filium: & an hoc sit aliqua potentia qua sit in filio. F

ITEM quæritur à quibusdam, Si pater potens sit natura gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia quæ sit in filio? Ad quod dicimus, quia pater non est potens nisi natura: eius enim potentia natura est vel essentia, At, inquiunt illi: Si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere, habet ergo aliquam potentiam pater quam non habet filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam habet penitus filius, quam & pater: qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in filio, qua potuit gigni, quæ est in patre, qua potuit gignere, Sed contra

tra hoc opponitur, Aliud eſt poſſe gignere, aliud eſt poſſe gigni: quia aliud eſt gignere,& aliud gigni. Hic diſtinguendum eſt. Si enim cùm dicitur, aliud eſt poſſe gignere, aliud poſſe gigni: aliam ſignificans potentiam, qua pater potens eſt gignere, & aliam, qua filius potens eſt gigni, falſus eſt intellectus: Si autem dicas, patrem poſſe habere aliam proprietatem ſiue notionem, qua genitor eſt: & filium aliam, qua genitus eſt: verus eſt intellectus. Aliam enim habet pater proprietatem, qua pater eſt: aliam filius, qua filius eſt. *Oppoſitio.*

Quomodo intelligendum ſit, filius habet vel non habet potentiam generandi. G

ITA etiam cùm dicitur, filius non habet potentiã generandi quam pater habet, dupliciter intelligi poteſt. Si enim dicatur, filius non habet potentiam generandi quam & pater, ſcilicet qua potens ſit ad generandum, id eſt, vt genuerit vel vt generet ſicut pater, verum eſt, ſi verò intelligatur, ſic, non habet potentiam qua poſſit gigni vel genitus eſſe, qua eadem pater potens eſt vt genuerit vel vt generet, falſum eſt. Sicut dicitur, pater habet potentiam qua poteſt eſſe pater, filius verò non habet potentiam qua poſſit eſſe pater: & econuersò, filius habet potentiam qua poteſt eſſe filius: habet ergo aliquam pater, quam non habet filius: & econuersò. Abſit: quia eadem eſt potentia patris, qua poteſt eſſe pater: & filij, qua poteſt eſſe filius. Ita etiam eadem eſt voluntas, qua pater vult eſſe pater non filius, & filius vult eſſe filius non pater: & eadem eſt voluntas filij, qua vult eſſe genitus & patrem genuiſſe: & patris, qua vult eſſe genitor & filium genitum eſſe.

DE VERITATE ET PROPRIETATE ET INCOMMVTABILITATE ET *ſimplicitate eſſentiæ Dei.*

DISTINCT. VIII. A

NVNC de veritate ſiue proprietate ſiue incommutabilitate atq; ſimplicitate diuinæ naturæ, ſiue

siue substantiæ siue essentiæ agendum est. Est itaque Deus, vt ait Augustin. in v. lib. de Trin. sine dubitatione substãtia, vel si melius hoc appellatur, essentia: quã Græci οὐσίαν vocant. Sicut enim ab eo quod est sapere dicta est sapientia, & ab eo quod est scire dicta est scientia: ita ab eo quod est esse essentia. Et quis magis est, quã ille qui dixit famulo suo. Ego sum qui sum: &, Dices filijs Israel, Qui est, misit me ad vos. Ipse verè ac propriè dicitur essentia, cuius essentia non nouit præteritum vel futurum. Vndè Hieronymus ad Damasum scribens ait, Deus solus, qui exordium non habet, veræ essentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione qui verè est, quia incommutabilis est: quasi non sint quæ mutabilia sunt. De quo enim dicitur fuit, non est: & de quo dicitur erit, nondum est. Deus autem tantum est, qui non nouit fuisse vel futurum esse. Solus ergo Deus verè est: cuius essentiæ comparatum nostrum esse non est.

Cap. 2.

Exod. 3. d

Tom. 2. epistola cuius initium est Quoniam vetusto.

Qualiter intelligenda sint verba Hieronymi, quærendum est. B

HIC diligenter aduertendum est, quomodo intelligi debeant illa verba Hieronymi, scilicet, Deus tantùm est, & non nouit fuisse vel futurum esse: tanquam non possit dici de Deo, fuit, vel erit, sed tantùm est: cũ de eo scriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit semper, & erit in secula, & huiusmodi: vndè videtur, quia non est tantum dicendum de Deo fuit, vel est vel erit. Si enim diceretur tantùm, fuit, putaretur quod desierit esse: si diceretur tantùm, est, putaretur quòd non semper fuerit, sed esse cœperit: si tantùm, diceretur erit, putaretur non esse modò. Dicatur ergo quia semper fuit, est, & erit: vt intelligatur quia nec cœpit, nec desijt, nec desinet esse. De hoc August. super Ioannem ita ait: Cùm de sempiterna re propriè dicatur est, secundum nos benè dicitur fuit & erit: fuit, quia nunquam desijt: erit quia nunquam deerit: est, quia semper est: non præterijt, quasi quod non maneat:

In tomo. 9. in tract. 99 ad 16. caput Ioann.

neat: non erit, quasi quod non erat. Cùm ergo nostra locutio per tempora varietur, de eo verè dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit, & ideo non est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum, Quæcunque audiet, loquetur: audiet scilicet ab eo à quo procedit. Audire illius est scire, idem etiam esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia: quæ non est aliud, quàm essentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit, & audit, id est, quod semper sciuit, scit & sciet: Ecce hic dicit Augustinus verba cuiuslibet temporis dici de Deo, sed tamen propriè, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum est, Non nouit fuisse vel futurum esse, sed tantùm esse: id est, cùm dicitur de Deo quòd fuit vel erit: non est intelligendum quod præterijt vel futurus sit, sed quod existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substantiua diuersorum temporum de Deo dicantur (vt fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distinguunt, scilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquamperfectum: sed essentiam siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus propriè dicitur essentia vel esse. Vndè Hilarius in vij. de Trinit. ait, Esse non est accidens Deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

Ioan. 16.a

Hic aperit quomodo sint intelligenda.

Non longè à principio lib. 7.

Hic de incommutabilitate. C

DEI etiam solius essentia incommutabilis dicitur propriè: quia nec mutatur, nec mutari potest. Vndè Aug. in v. lib. de Trin. Aliæ, inquit, essentiæ vel substantiæ capiunt accidētia, quibus in eis fiat vel magna vel quantacunque mutatio. Deo autem aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideò sola substantia vel essentia, quæ est Deus, incommutabilis est: cui profectò maximè ac verissimè competit esse: Quod enim mutatur, non seruat ipsum verum esse: & quod mutari potest,

Cap. 2. in fine.

test,etiam si non mutetur, potest quod fuerat non esse. Ideoque illud solum quod non tantum non mutatur, verùm etiam mutari omninò non potest, verissimè dicitur esse, id est, substantia patris & filij & spiritus sancti. Ideoque Apostolus loquens de Deo ait, Qui solus habet immortalitatem. Vt enim ait Augustinus in libro primo de Trinitate. Cum anima quodammodò immortalis esse dicatur & sit, non diceret Apostol. Solus Deus habet immortalitatem, nisi quia vera immortalitas incommutabilitas est, quam nulla potest habere creatura, quoniam solius creatoris est. vndè Iacobus ait, Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Et Dauid. Mutabis ea, & mutabuntur, tu autem idem ipse es. Ideò Augu. super Genes. dicit. quòd Deus nec per loca, nec per tempora mouetur: creatura verò, per loca, & tempora. Et per tempora moueri, est per affectiones commutari. Deus autem nec loco nec affectione mutari potest, qui per Prophetam ait: Ego Deus & non mutor, qui est immutabilis solus. vndè rectè solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili natura, vt ait Augustinus contra Maximinum, nonnulla mors est ipsa mutatio, quia facit aliquid in ea non esse quod erat. vndè & ipsa anima humana, quæ ideò dicitur immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit viuere, habet tamen quandam mortem suã, quia si iustè viuebat & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur, moritur peccato, vt alias eius mutationes taceam, de quibus modò longum est disputare. Et creaturarum natura cælestiũ mori potuit, quia peccare potuit. nam & angeli peccauerunt, & dęmones facti sunt, quorum est diabolus princeps, & qui non peccauerunt, peccare potuerũt, & cuicunq; rationali creaturæ præstatur vt peccare non possit, non est hoc naturæ propriæ, sed Dei gratię. Et ideo solus Deus, vt ait Apostolus, habet immortalitatem, qui non cuiusquam gratia, sed natura sua nec potuit, nec potest aliqua conuersione mutari, nec potuit, nec poterit aliqua muta-

tione

1. Tim. 6. c.
Cap. 1.
Quæ sit vera immortalitas, quæ in solo creatore est.
Iacob. 1. ca.
Psal. 101.
Cap. 19. 20. 21. 22. 23. to. 3.
Malac. 3. b.
Li. 3. ca. 12. ad finem.
1. Timo. 6. c

tione peccare. Proindè, vt ait Augußt. in 1. lib. de Trin. Substantiam Dei sine vlla sui commutatione mutabilia facientem, & sine vllo suo temporali motu temporalia creantem, intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incommutabilis est sola diuinitatis essentia, quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas. *Cap. 1.*

Hic de simplicitate. D

EADEMQVE sola propriè ac verè simplex est, vbi nec partium, nec accidentium, nec quarumlibet formarum vlla est diuersitas, siue variatio vel multitudo. Vt autem scias quomodo simplex sit illa substantia, te docet August. in vj. lib. de Trin. Animaduerte primò, quare omnis creatura sit multiplex, & nullo modo verè simplex: & primùm de corporali, postea de spirituali creatura. Corporalis vtique creatura ex partibus constat, ita vt sit ibi aliqua pars minor, alia maior, & maius sit totum quàm quælibet pars: & in vnoquoq; corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. Potest enim imminuta magnitudine manere idem color, & eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, & eadem magnitudo. ac per hoc multiplex esse conuincitur natura corporis: simplex autem, nullo modo.

Quare creatura sit multiplex & non simplex.

Cap. 6.

Hic de corporali ostēditur quare sit multiplex.

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex. E

CREATVRA quoque spiritualis, vt est anima, in comparatione quidem corporis est simplex: sine comparatione verò corporis, est multiplex & non simplex, quæ ideò simplex dicitur respectu corporis, quia mole non diffunditur per spatium loci, sed in vnoquoque corpore & in tota anima est, & in qualibet eius parte tota est. Et ideò cùm fit aliquid in quauis exigua particula corporis, quod sentiat animà, quamuis non fiat in toto corpore, illa tamē tota sentit, quia totam non latet. Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cùm enim aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud acutum, aliud memorem, aliud

Ex eodem lib. 6. ca. eodem. continuò.

aliud cupiditas, aliud timor, aliud lætitia, aliud tristitia: possintque hæc & alia huiusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & alia sine alijs, & alia magis, alia minus: manifestum est non simplicem, sed multiplicem esse naturam. nihil enim simplex mutabile ist: omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura verè simplex est. Deus verò etsi multiplex dicatur, verè tamen & summè simplex est. dicitur enim magnus, bonus, sapiẽs, beatus, verus, & quicquid aliud non indignè dici videtur: sed eadem magnitudo eius est quę sapientia, Non enim mole magnus est, sed virtute. & eadem bonitas eius est, quæ sapientia, & magnitudo & veritas: & non est ibi aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapientem, aut verũ, aut bonum esse, aut omnino esse.

Cap. 7. eiusdem. l. continuò.

Quomodo Deus simplex est.

Qualiter Deus cum sit simplex, multiplex tamen dicatur. F

HIC diligenter notandum est cum dicat August. solũ Deum vere simplicẽ esse, cur dicat eundem multipliciter dici? Sed hoc non propter diuersitatem accidentium vel partium dicit, sed propter diuersitatem ac multitudinem nominum quæ de Deo dicuntur: quæ licet multiplicia sint, vnum tamen significant, scilicet diuinam naturam. Hæc enim non ita accipiũtur, cum de illa incommutabili æternáque substantia incomparabiliter simpliciore quàm est humanus animus, dicuntur, quemadmodum cum de creaturis dicuntur. Vnde Aug. in vi. lib. de Trinit. Deo, inquit, est hoc esse, quod est fortem esse, vel sapientem esse, vel iustum esse, & si quid de illa simplici multiplicitate, vel multiplici simplicitate dixeris, quo substantia eius significetur. Humano autem animo non est hoc esse, quod est fortem esse, aut prudentem, aut iustum. potest enim esse animus, & nullam istarum habere virtutum.

Cap. 4.

Ibidẽ paulò superius.

Tanta est Dei simplicitas, quòd nulli prædicamentorum subijcitur. G

Cap. 1. in fine.

QVOD autem in natura diuina nulla sit acciden-

tium

tium diuersitas, nullaque penitus mutabilitas, sed perfecta simplicitas, ostendit Augustinus in quinto de Trinitate dicens, Intelligamus Deum, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnũ, sine indigentia creatorem, sine situ præsidentem, sine habitu omnia continentem, sine loco vbique totũ, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione mutabilia facientem, nihilque patientem, quisquis Deum ita cogitat, & si nondum potest omninò inuenire quid sit ipse, piè tamen caueat, quantùm potest aliquid de illo sentire, quod non sit. Eccè si subtiliter intendas, ex his atque prædictis apperitur, illa prædicamenta artis Dialecticæ Dei naturæ minimè conuenire, quæ nullis est subiecta accidentibus.

Quòd Deus non propriè, sed abusiuè dicitur substantia. H

VNDE nec propriè dicitur substantia, vt August. ostendit in lib. vij. de Trinit. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita ab eo quòd est subsistere, substantiam dicimus: si tamen indignum est, vt Deus dicatur subsistere. Hoc enim de his rebus rectè intelligitur, in quibus, vt subiectis, sunt ea quæ in aliquo subiecto esse, dicuntur: sicut in corpore color, aut forma. Corpus enim subsistit: & ideò substantia est. Res ergo mutabiles neque simplices, propriè dicuntur substantiæ. Deus autem si subsistit, vt substantia propriè dici possit, inest in eo aliquid tanquam in subiecto: & non est simplex. Nefas est autem dicere vt subsistat. Deus, & subsit bonitati suæ: atque illa bonitas non substantia sit, vel potiùs essentia, neque ipse Deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquam in subiecto. Vndè manifestum est Deum abusiuè substantiam vocari, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quòd verè ac propriè dicitur, ita vt fortasse solum, Deum dici oporteat essentiam. Est enim verè solus, quia incommutabilis est.

Cap. 4. in fine.

Cap. 5. eiusdem continuò.

Ibid. paulò inferius.

Ibidem inferius.

Quòd non est aliquid in Deo, quod non sit Deus.

HVIVS autem essentiæ simplicitas ac sinceritas tanta est, quòd non est in ea aliud, quòd non sit ipsa: sed idem est habens, & quòd habetur. Vndè Hilarius in septimo libro de Trinitate ait, Non ex compositis Deus, qui vita est, subsistit: neq; qui virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux, ex obscuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus formalis est: totum quod in eo est, vnum est. Idem in octauo libro de Trinit. Non humano modo ex compositis Deus est, vt in eo aliud sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed totum vna est natura. s. perfecta & infinita, & non ex disparibus constituta, sed viuens per totum ipsa. De hoc eodem Boëtius in primo libro de Trinitate ait: Quocirca hoc verè vnum est, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præter id quod in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Augustinus quoque in libro de fide & symbolo dicit, In Dei substantia non est aliquid quod non sit substantia: quasi aliud sit ibi substantia, aliud quod accidit substantiæ. Sed quicquid intelligi potest, substantia est. Verùm hæc dici possunt facilè, & credi: videri autem nisi puro corde omninò non possunt. Item August. in xv. libr. de Trinit. Sic habetur in natura vniuscuiusque trium, quod qui habet, sicut immutabilis simplexq; substantia. vndè Isidor. ait: Deus simplex dicitur, siue non amittendo quod habet, seu quod aliud non est ipse, & aliud quod in ipso est. Et cum tantæ simplicitatis atque sinceritatis sit natura diuina, est tamen in ea Trinitas personarum. Vndè Augustinus in libr. 11. de ciuitate Dei: Non propter hoc naturam summi boni simplicem dicimus: quia est pater in ea solus, aut filius in ea solus, aut spiritus sanctus in ea solus: aut quia est sola ista nominum Trinitas, siue subsistentia personarum, sicut Sabelliani putauerunt. Sed ideò simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quòd relatiuè quæque persona ad alteram dicitur, nec est ipsa. Nam vtique pater habet filiũ, ad

Paulò pòst medium. lib. 7.

Non longè à fine libri.

Boëtius ca. 3.

Cap. 9. circa finem eiusdem. to. 8.

Cap. 7. circa finem.

7. libro etymologiarũ cap. 1.

Cap. 10. in principio tomo 5.

ad quem relatiuè dicitur, nec tamen ipse est filius: & filius habet patrem, nec tamen ipse est pater. In quo verò ad semetipsum dicitur, nō ad alterum, hoc est quod habet: sicut ad semetipsum dicitur viuus habendo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc vtique natura hæc dicitur simplex, quod non sit aliud habens, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non enim habens liquorem liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Eccè quanta est identitas, quanta est vnitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valetudinem assignauimus.

DE DISTINCTIONE TRIVM PERSONARVM.

DISTINCT. IX. A

NVNC ad distinctionem trium personarum accedamus, Teneamus ergo, vt docet Augustinus in libro de fide ad Petrum, patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse Deum naturaliter: nec tamen ipsum patrem esse, qui filius est, nec filium esse ipsum qui pater est, nec spiritum sanctum esse ipsum qui pater est aut filius. Vna enim est essentia patris & filij & spiritus sancti: in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quamuis personaliter alius sit pater, alius spiritus sanctus. *Augu. cap. 1. tom. 3.*

Hic de coæternitate filij cum patre. B

GENITVS est enim à patre filius, & ideò alius: nec tamen antè fuit pater, quàm filius. coæternæ enim sunt sibi tres personæ.

Argumentatio Arrianorum. C

SED contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambr. in lib. 1. de fide ad Gratianum. Omne quod natum est, principium habet: & ideò quia filius natus est, principium habet & esse cœpit: quod hæreticorum ore sic dictum est. Nam ipse Arrius, vt meminit Aug. in 6. li *Amb. ca. 5. circa medium tom.*

Cap.1. ad principiū. de Trinit. dixisse fertur, Si filius est, natus est, erat tempus quando non erat filius.

Responsio Augustini Catholica. D

Aug. ibidē continuò. QVOD hoc dicit, non intelligit etiam natum esse Deo sempiternum esse vt sit coęternus patri filius: sicut splendor qui gignitur ab igne atque diffunditur, coæternus est illi, & esset coæternus si ignis esset æternus.

Oppositio Augustini contra hæreticum. E

Aug. ibidē inferius. ITEM, Si Dei filius, inquit Augustinus, virtus & sapientia Dei est, nec vnquam fuit Deus sine virtute & sapientia, coæternus est ergo Deo patri filius. dicit autem Apostolus, Christū esse Dei virtutem & Dei sapientiam. *1.Cor.1.d* Aut ergo non fuit quando nō fuit filius, aut aliquando Deus non habuit virtutem & sapientiam: quod dementis est dicere. constat enim, quia semper habuit sapientiam, semper ergo habuit filium.

Responsio Ambrosij ad idem, auctoritate fulta. F

EIDEM quoque Arrianicæ quæstioni Ambros. in hunc modum respondet, Ego, inquam, filium esse natum confiteor: quod reliquum est impietatis, horresco. *Cap.5. in principio libri 1. de fide.* Scriptum est enim in veteri Testamento, vt vel vnum è pluribus dicam, Ante me non fuit alius Deus, & post me nō erit. Quis ergo hoc dicit? pater an filius? Si filius, ante me, inquit, non fuit alius Deus. Si pater: post me, inquit, non erit. hic priorem, & ille posteriorē non habet. Inuicem enim in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur. Cùm enim patrem dixeris, eius etiam filium designasti, quia nemo ipse pater est sibi: cùm filium nominas, etiam patrem fateris, quia nemo ipse sibi filius est. Itaq; nec filius sine patre, nec pater potest esse sine filio: semper ergo pater, semper & filius est. *Ioan.13.d*

Inuectio Ambrosij contra hæreticum. G

Lib. & ca. citatis, paulò inferius. ITEM dic, inquam, mihi hæretice, Fuítne aliquando tempus quo omnipotens Deus pater non erat, & Deus erat? Nam si pater esse cœpit, Deus ergo primò

erat,

erat, & postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis Deus est? Si enim antè Deus, postea pater fuit, vtiq; generationis accessione mutatus est: sed auertat Deus hanc amentiam.

Ineffabile est quomodo filius sit, & non habeat patrem priorem: sicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis est. H

SED quæris à me, inquit Ambros. quomodo si filius sit, non priorem habeat patrem? Quæro item abs te, quando vel quomodo filium putes esse generatum? mihi enim impossibile est generationis scire secretum. mens deficit, vox silet, non mea tantùm, sed & angelorum: supra potestates, & supra angelos, & supra cherubin, & supra seraphin, & supra omnem sensum est: quia scriptum est, Pax Christi supra omnem sensum est. Et si pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnem sensum tanta generatio? Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire quòd natus sit, non licet discutere quomodo natus sit. Illud mihi negare non licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. Vnde Esaias, Generationem eius quis enarrabit?

Cap. 5. lib. de fide inferius.

Philip. 4. b

Esa. 53. b

Quidam præsumunt discutere generationis seriem. I

QVIDAM tamen de ingenio suo præsumentes, dicunt illam generationem posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi auctoritati Hieronymi super Ecclesiastem. In sacris scripturis, quis, sæpissimè non pro impossibili sed pro difficili ponitur: vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc non dicit Hieron. ideo quod generatio filij æterna plenè intelligi vel explicari possit à quoquam mortalium; sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest. quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali CHRISTI generatione.

Tom. 7. cōmentario. ad 3. cap. ecclesiastæ. Quis scit.

Vtrùm debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius. K

HIC quæri potest cum generatio filij à patre nec principium habeat nec finem, quia æterna est, vtrùm debeat dici, filius semper gignitur, vel semper genitus est, vel semper gignetur. De hoc Gregorius super Iob ait, Dominus Deus Iesus in eo quod virtus & sapientia Dei est, de patre ante tempora natus est, vel potius quia nec cœpit nasci, nec desijt, dicamus verius semper natus: non autem possumus dicere semper nascitur, nè imperfectus esse videatur. At verò vt æternus designari valeat & perfectus. & semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quamuis per hoc ipsum quod perfectum dicimus, multum ab illius veritatis expressione deuiamus: quia quod factum non est, non potest dici propriè perfectum, sed balbutiendo vt possumus, excelsa Dei resonemus, Et dominus nostræ infirmitatis verbis condescendēs, Estote, inquit, perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Super illũ locum etiam Psal. Ego hodiè genui te. De hac generatione filij ita loquitur August. Quanquam per hoc quòd dicit hodiè, possit intelligi dies ille quo Christus secundum hominem natus est: tamen quia hodiè præsentiam significat, atque in æternitate neque præteritum quicquam est, quasi esse desierit: neque futurum, quasi nondum sit: sed præsens tantùm, quia quicquid æternum est, semper est: diuinitùs tamen accipitur de sempiterna generatione sapientiæ Dei. Eccè his verbis ostendit Augustin. quod generatio filij semper est, nec præterit, nec futura est, quia æterna est. Ideò dixit genui, nè nouum putaretur, scilicet nè videretur incœpisse. hodiè dixit, nè pręterita generatio videretur. Ex his ergo verbis Prophetæ, vt ait Ioan Chrysost. nihil aliud manifestatur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genitus est filius. Augustin. quæstion. 37. libr. octoginta trium quæstionum ait melior est semper natus, quam qui semper nascitur: quia qui semper nascitur,

Lib. 29. moralium, ca. 1. in principio.

Matth. 5.
Psalm. 2.
In tom. 8. in expositione huius. Ego hodie psal. 2.

Chrys. tom. 4. homil. 2. ad locum 1. c. Epi. ad Hebr. Ego hodie genui te.

non

nondum est natus. & nunquam natus est, aut natus erit, si semper nascitur, Aliud est enim nasci, aliud natum esse. Ac per hoc nunquam filius, si nunquam natus, filius autem, quia natus est, semper est filius: semper igitur natus.

Origenes videtur dicere contrarium. ait enim quòd semper generatur filius à patre. L

ORIGENES verò super Hieremiam dicit, quòd filius semper generatur à patre, his verbis: Saluator noster est sapientia Dei, sapientia verò est splendor æternæ lucis. saluator ergo noster splendor est charitatis. Splendor autem nō semel nascitur, & desinit: sed quoties ortum fuerit lumen ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splendor claritatis, sic ergo saluator semper nascitur. Vndè ait in lib. Sapien. Ante omnes colles generat me Dominus: non, vt quidam malè legūt, generauit. His verbis apertè ostendit Origenes, sanè dici posse & debere, filius semper nascitur. quod videtur contrarium illi verbo Gregorij præmisso, scilicet, non possumus dicere semper nascitur.

Orig. tomo 2. Homil. in Hierem. 6. in fine.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter doctores esse contrarietas. M

SED nè tanti auctores sibi contradicere in re tanta videantur, illa verba Gregorij benignè interpretemur, Dominus, inquit, Iesus ante tempora natus est de patre: vel potiùs, quia nec cœpit nasci nec desijt, dicamus verius, semper natus. Sed quomodo verius dicitur hoc, scilicet, quod filius semper natus est, quàm illud. s. quod de patre ante tēpora natus est? illud enim sincera & catholica fides tenet ac prædicat, vt istud. Quare ergo ait, dicamus veriùs, cum vtrumque pariter sit verum? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorem euidentiā & expressionem veritatis dici quàm illud. His etenim verbis omnis calumniādi versutis hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundum deitatem generatio, sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Non autem adeò apertè semper manifestatur veritas, cùm dicitur, filius ante tempora

genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideò dicit Gregorius, quòd non possumus dicere, semper nascitur. Non inquam, ita conuenienter, nõ ita congruè ad explanationem veritatis. potest tamen dici si sanè intelligatur. semper enim nascitur filius de patre: vt ait Origenes, non quòd quotidiè iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. N

Hilarius paulò post libri medium. 7. HILARIVS quoque dicit filium nasci ex patre in lib. vij. de Trin. his verbis, Viuens Deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est: & quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quam viuens. *Ioan. 6. f* Nam cum ait. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: docuit vitam in se per viuentem patrem inesse. Eccè hic habes, quia filius nascitur ex patre, *Ioan. 5. d* *Idem in eodem continuò.* Item in eodem, cum dicit Christus: Sicut pater habet vitam in se. sic & filio dedit vitam habere in semetipso: omnia viua sua ex viuẽte testatus est. Quòd autem ex viuo viuum natum est, habet natiuitatis perfectum sine nouitate naturæ. Non enim nouum est quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo est: & vita quæ natiuitatem sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem & perfectæ natiuitatis sacramentum, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitam viuentem. Eccè & hic habes quia generatur ex viuo viuens filius. *Ibid. paulò inferius.* Item in eodem, In Deo totum quod est viuit: Deus enim vita est, & ex vita non potest quicquam esse nisi viuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitatis est. Ac si dum totum quod est viuit, & dum totum quod ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatem filius, non demutationem. Et hic dicit quia nascitur, *Hilar. post li. noni medium.* Item in 9. lib. de Trinit. Donat. pater filio tãtum esse, quantum est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in sua forma generat. Hic dicit quia generat pater filium,

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit. O

DICAMVS ergo filium natum de patre ante tempora, & semper nasci de patre, sed congruentius semper natum: & eundem fateamur ab æterno esse, & patri coæternum, id est, auctori. Pater enim generatione auctor filij est, vt in sequenti ostendetur. Vt ergo pater est æternus, ita & filius æternus est: sed pater sine auctore, filius verò non: quia pater innascibilis, filius natus. Et vt ait Hilarius in xij. lib. de Trinit. aliud est sine auctore semper esse æternum, aliud patri, id est, auctori, esse coæternum. Vbi autem pater auctor est, ibi & natiuitas est: quia sicut natiuitas ab amore est, ita & ab æterno auctore æterna est natiuitas. Omne autē quod semper est, etiam æternum est; sed tamen non omne quod æternum est, etiam innatum est: quia quod ab ęterno nascitur, habet æternum esse quod natum est. Quod autem non natum est, id cum æternitate nō natum est: quod verò ex æterno natum est, id si non æternum natum est, iam non erit & pater auctor æternus. Si quid ergo ei qui ab æterno patre natus est, ex ęternitate defuerit, idipsum non est auctori ambiguum defuisse: quia si gignenti est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitum nasci est. Medium enim quid inter natiuitatem Dei filij, & generationem Dei patris, nec sensus admittit: quia & in generatione natiuitas est, & in natiuitate generatio est: quia sine vtroque neutrum est, vtrunque ergo sine interuallo sui est. *Hilar. pen. in medio libri.*

Argumentatio hæretici. P

SED inquiet hæreticus, Omne quod natum est, non semper fuit: quia in id natum est vt esset. Nemo ambigit quin ea, quæ in rebus humanis nata sunt, aliquando non fuerint. Sed aliud est ex eo nasci, quod semper non fuit: aliud est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fuit, qui pater est, nec semper pater est: & qui non semper pater est, non semper genuit: vbi autem semper pater est, semper filius est. Quòd si semper Deo patri proprium est, quod semper est pater, necesse est filio semper proprium esse quod semper est *Responsio Hilarij lib. 12. ferè continuò, supra dicto.* *Ibid. paulò inferius.*

 filius.

filius. Quomodo ergo cadet in intelligentiam nostrã, vt nõ fuerit semper, cui proprium est semper esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum Deum confitemur, sed natum ante tempora. nec ante esse quàm natum, nec ante natum quàm esse, quia nasci quod erat iam, non nasci est, sed seipsum demutare nascẽdo. Hoc autem humanum sensum & intelligentiam excedit mundi. non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, sed prudentiæ, fidelis professio est.

Ibid inferius.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR: ET PRIVS, QVOD SIT *amor, patris & filij, dicitur.*

DISTINCT. X.

NVNC post filij æternitatem, de spiritu sancto, quantum Deo donante videre conceditur, disseramus. Spiritussanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris & filij. Vndè Augustinus in decimo quinto de Trin. libr. ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filij est solius, sed amborum: & ideo communem qua inuicem se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

August. in principio tom. 3.

Quod spiritus sanctus propriè dilectio dicatur: & tamen Trinitas sit dilectio. B

IOANNES autem in epistola canonica ait, Deus charitas est nõ dixit, spiritus sanctus charitas est, quod si dixisset, absolutior esset sermo: & non parua pars quæstionis decisa: sed quia dixit Deus, charitas est, incertum est, & ideò quærendum est, vtrùm Deus pater charitas, an filius, an spiritus sanctus: an Deus ipsa Trinitas, quia & ipsa non tres dij, sed vnus est Deus. Ab hoc Augustinus in eodem libro ita dicit. Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur, & filius, & spiritus sanctus, & simul omnes non tres sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur pater & filius, & spiritus sanctus, simul omnes vna charitas. Non ideò tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare spi-

1. Ioan. 4. c

Eod. cap. 17 paulò inferius.

ritum sanctum: quia & Deus pater, & Deus filius potest charitas nuncupari, sicut propriè verbum Dei etiã sapientia Dei dicitur, cùm & pater & spiritus sanctus sit sapientia. *Ibidem paulò inferiùs.*

Sicut verbum Dei propriè dicitur sapientia, & tamen tota Trinitas dicitur sapientia: ita & spiritus sanctus propriè dicitur charitas: & tamen pater & filius & spiritus sanctus dicitur charitas. C

SI ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptius quàm spiritus sanctus? vt sci. licet in illa summa simpliciq; natura non sit aliud substantia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in patre, siue in filio, siue in spiritu sancto: & tamen spiritus sanctus propriè charitas nuncupatur, Ecce his verbis apertè dicit Aug. quòd in Trinitate charitas aliquando refertur ad substantiam, quæ communis est trium personarum & tota in singulis: aliquando specialiter ad personam spiritus sancti, sicut sapientia Dei aliquando pro substantia diuina, aliquando pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperitur. *Augu. codẽ lib. ca. eodẽ continuò.*

Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuersaliter accipi. D

PLVRIBVS enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula, & vniuersaliter poni, & propriè quibusdam rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquando simul omnia veteris Testamenti significantur eloquia, aliquando autem propriè vocatur lex quę data est per Moisen. Multa alia supersunt exempla, sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum Dei verbum propriè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit vniuersaliter & spiritus sanctus & pater ipsa sapientia: ita spiritus sanctus proprio vocabulo charitas nuncupatur, cùm sit pater & filius vniuersaliter charitas. *Ibidem consequenter.*

Auctori-

Auctoritatem ponit, quòd filius propriè dicitur sapientia. E

SED Dei verbum, id est, vnigenitus Dei filius, apertè dictus est Dei sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam. Spiritus autem sanctus vbi sit dictus charitas, inuenimus si diligenter Ioannis Apostoli eloquium scrutemur: qui cùm dixisset, Diligamus inuicem, quia ex Deo est dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex Deo natus est: quia dilectio Deus est. Hic manifestauit se dixisse eam dilectionem esse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio: sed quia & filius ex Deo patre natus est, & spiritus sanctus ex Deo procedit, quem potius eorum hic debeamus accipere dictum esse dilectionem, meritò quæritur. Pater enim solus ita Deus est, vt non sit ex Deo: & ideò dilectio, quæ ita Deus est, vt ex Deo sit, non ipse pater est, sed aut filius aut spiritus sanctus. Sed in consequentibus cum Dei dilectionem commemorasset Ioannes qua dilexit nos, & hinc hortatus esset, vt & nos inuicem diligamus, atq; ita Deus in nobis maneat: vtique dilectionem Deum dixerat, statim volẽs de hac re apertius aliquid eloqui, inquit: In hoc cognoscimus, quia in ipso maneamus & ipse in nobis, quia de suo spiritu dedit nobis, Spiritus itaque sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis. hoc autem facit dilectio. Ipse ergo Deus est dilectio. Deus ergo spiritus sanctus qui procedit ex Deo, significatur vbi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex Deo est. Eccè his verbis apertè dicit spiritum sanctum esse charitatem patris & filij: & in tantum quoque sermonem produxit, vt videatur dixisse spiritum sanctum non solum esse dilectionem patris & filij, qua se inuicem & nos diligunt, sed etiam qua diligimus Deum. Sed vtrum ipse sit charitas qua nos diligamus Deum, in sequenti explicatur.

Ibidẽ Aug. paulò inferius. *1. Ioan. 4. b* *In eod. cap.* *Dist. 17. primis.*

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet, quod spiritus sanctus sit amor, quo pater à filio & filius à patre diligitur. F

NVNC

NVNC verò quod incepimus ostendere, curemus scilicet spiritum sanctum dilectionem esse, siue amorem patris & filij: quo scilicet pater diligit filium, & filius patrem. De hoc Hieron. super 17. psal. ait, Spiritus sanctus nec pater est, nec filius, sed dilectio quam habet pater in filium, & filius in patrem. Aug. quoq; in 6. libro de Trin. ait. In omnibus æqualis est patri filius, & est vnius eiusdemq; substantiæ. Quapropter etiam spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ, & æqualitate consistit.

Hieron. ad primū versum psal. 17. hunc diligam te domine tomo 8.

Aug. cap. 5. eiusdem cōtinuò.

Quid sit spiritus sanctus, his aperitur. G

SIVE enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est, quòd non aliquis duorum est quo vterq; coniungitur: quo genitus à gignente diligatur genitoremque suum diligat, sintque non participatione sed essentia sua: neque dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Eccè hic habes spiritum sanctū esse quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruent vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, vt ait Aug. in eodem cōmune est aliquid patris & filij, quicquid illud est. At ipsa communio, consubstantialis, & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur, sed aptius dicitur charitas, & hæc quoq; substantia, quia Deus substantia est, & Deus charitas est. Tria ergo sunt, & non amplius: vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio, quæ si nihil est, quomodo Deus substantia est?

Aug. cap. 5. li. 6. de tri. continuò.

Ad Ephes. 4. a

Lib. eodem paulò inferius.

Cap. 5.

Ibidem inferius.

Quod spiritus sanctus sicut communis est patri & filio, ita commune nomen habet proprium. H

HIC notandum est, quòd sicut spiritus sanctus in Trinitate, specialiter dicitur charitas, quæ est patris & filij vnio: ita & nomen tenet propriè quod patri & filio communiter quodammodo congruit. vndè Augu. in 15. lib. de Trin. Si charitas, inquit, qua pater diligit filium, & patrem diligit filius, ineffabiliter communionem demonstrat amborum, quid cōuenientius quàm

vt

vt ille propriè dicatur charitas, qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim sanius creditur & intelligitur, vt non solum spiritus sanctus charitas sit in illa Trinitate, sed non frustra propriè charitas nuncupetur propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa Trinitate vel spiritus est: vel sanctus: quia & pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus. & tamen ipse nō frustra dicitur spiritus sanctus. Qui enim est communis ambobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter. Alioquin si in illa Trinitate solus spiritus sanctus est charitas, profectò & filius non solius patris, sed etiam spiritus sancti filius inuenitur. Ait enim apostolus de Deo patre, Transtulit nos in regnum filij charitatis suæ. Si ergo non est in ista Trinitate charitas Dei nisi spiritus sanctus, filius est etiam spiritussancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt non solus ibi sit charitas spiritus sanctus, sed propter illa de quibus satis disserui, propriè sic vocatur.

Collo. 1. b.
Ibidē paulò inferius.

QVOD SPIRITVS SANCTVS PROCEDIT A PATRE ET FILIO.

DISTINCT. XI.

A

Ex Augu. ca. 26. li. 15. de Trin.

HIC dicēdum est spiritum sanctum à patre esse & filio, & procedere à patre & filio, quòd multi hæretici negauerunt. Quod autem de vtroque procedat, multis diuinorum eloquiorum testimonijs comprobatur. Dicit enim apostolus, Misit Deus spiritum filij sui in corda nostra. Ecce hic dicitur spiritus filij. Et alibi, Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiam filius de spiritu sancto dicit in euangelio, Quem ego mittam vobis à patre. Patris autem spiritus dictus est, vbi legitur. Si spiritus eius, qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis. Et ipse Christus dicit, Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur. Et in alio loco. Quem mittet pater in nomine meo.

Gal. 4 a
Rom. 8 b
Ioan. 18. d
Ad Ro. 8. b
Matth. 10 c
Ioan. 14. d
Ioan. 15. d

meo. Et alibi ipse filius de spiritu sancto ait, De patre procedit. His & alijs auctoritatibus pluribus ostenditur quod spiritus sanctus à patre & filio procedit.

Quòd Græci non concedunt spiritum sanctum procedere à filio. B

GRAECI tamen dicunt spiritum sanctum procedere tantùm à patre & non à filio. Quod ideò dicunt, quia veritas in Euangelio fidem integram continente, de processione spiritus loquens solum patrem commemorat dicens, Spiritus qui à patre procedit. Et etiā ideò, quia in principalibus concilijs, quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de Trinitatis fide aliud docere vel aliter prædicare quàm ibi continetur liceat. In quibus quidem symbolis cùm spiritus sanctus cōmemoretur procedere à patre, & non à filio: Quicunq; inquiunt, à filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vndè & nos arguūt anathematis reos. Addūt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimoniū nostræ damnationis, de symbolo fidei, quòd secundū traditionem prædictorum conciliorū Leo III. Rom. transcriptum in tabula argentea post altare B. Pauli posita, posteris reliquit pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem symbolo, in processione spiritus solus commemoratur pater his verbis: Et in spiritum sanctum Dominum, & viuificatorem, ex patre procedentem: cum patre & filio coadorandū & glorificandum, &cæt. Illud est symbolum quod in missa cantatur, editum in Niceno concilio: in fine cuius subiunctum est: Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. ideoq; Græci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus spiritum S. à filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundū nos ibi dicitur: Qui à patre filioq; procedit: alterum à Latinis est additum, scilicet filioque.

Quare dicatur,
Prima causa.
Ioan. 15. d
Secunda causa.
In symbolo Const. synodi prima.

Responsio, vbi determinantur prædicta. C

NOS autē verba ita determinamus: Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrarium docuerit,

cuerit, vel cõtrario modo prædicauerit, anathema sit. Aliud ergo posuit pro opposito, qualiter & Apostol. in epist. ad Gal. Si quis aliud euangelizauerit, id est, cõtrarium, anathema sit. Non dicit, si quis addiderit. Nã si illud diceret, sibijpsi, vt ait August. prejudicaret, qui cupiebat venire ad quosdam quibus scribebat, sicut ad Thess. vt suppleret, quæ illorum fidei deerant. Sed qui supplet quod minus erat, addit: non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur fidei regulam, non incedit in via, sed recedit à via. Ad illud autem quod de Euangelio opponunt, respondemus ita: quia cùm dicat in eo veritas spiritum sanctum à patre procedere, non addidit solo, & ideò etiam à se procedere non negat: sed ideò patrem tantùm nominat, quia ad eum solet referre etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.

Galat. 1. b

Thessal. 3. c

Quòd Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant. D

SCIENDVM est tamen quòd Græci confitentur spiritum sanctum esse filij, sicut & patris: quia & Apostolus dicit, Spiritum filij. Et veritas in Euangelio, Spiritum veritatis. Sed cum non sit aliud spiritum sanctũ esse patris vel filij, quàm esse à patre & filio: etiam in hoc in eandem nobiscum fidei sententiam conuenire videntur, licet in verbis dissentiant.

Galat. 4.

Ioann. 16. c

Auctoritatibus Græcorum ostendit spiritum sanctum procedere etiam à filio. E

VNDE etiam quidam eorum Catholici doctores intelligentes vnam eandemque fore sententiam prædictorum verborum, quibus dicitur spiritus sanctus procedere à filio, & esse filij, professi sunt spiritum sanctum etiam procedere à filio. Vndè Athanasius in symbolo fidei. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus: sed procedens. Eccè spiritum sanctũ apertè dixit procedere à patre & filio. Didymus etiam eorum maximus doctor, in lib. 2. de spiritu sancto, spiritum sanctum à filio procedere dicit. Saluator inquit, qui est veritas, Nõ enim loquetur à semetipso, hoc est non sine me & sine meo & patris arbitrio, quia insepara-

Athanas. in symbolo quod cõmuniter in ecclesia dicitur ad primam.

Didymus lib. 2. post mediũ quẽ transtulit Hieronym.

Inseparabiliter est à me & à patris voluntate: quia ex se nō est, sed ex patre & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit & loquitur, à patre & à me illi est. Item Spiritus sanctus qui est spiritus veritatis, spiritusque sapientię non potest audire à filio loquente quæ nescit, cum hoc ipsum sit quod profertur à filio, id est, procedens Deus de Deo, spiritus veritatis, procedens à veritate, consolator manans ex consolatione. nam Cyrillus Episcopus in epistola Nestorio directa ait: Spiritus intelligitur per se secundum quod spiritus est, & non filius: sed tamen non est alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo sicut ex Deo patre. Ioannes quoq; Chrys. in Homil. quadam de expositione symboli sic ait. Iste est spiritus procedens de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia Homil. Credēdum est spiritum sanctum patris esse & filij. Istum spiritum sanctum dicimus patri & filio coæqualem, & procedentem de patre & filio. Hoc credite, nè colloquia mala corrumpant bonos mores. Eccè à doctoribus Græcorum aperta habemus testimonia, quibus spiritus sanctus à patre & filio procedere ostenditur. Omnis ergo lingua confiteatur, spiritum sanctū procedere à patre & filio.

& habetur inter homilias opera to. 2. in fine. 2. paulò inferius.

Cyrillus epistola decima, inter epistolas post medium, tomo quarto.

Chrysostomus Homilia prima, in expositione symboli Apostolorū tomo 5.

Idem Chrysostom. Homilia secūda, in expositione eiusdem symboli, tomo eodem.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS VEL PLENIVS PROCEDAT *à patre quàm à filio.*

DISTINCT. XII.

A

ITEM quæritur cùm spiritus sanctus à patre procedat & à filio, vtrùm priùs vel magis processerit à patre quam à filio: quod nititur hæreticus ostendere ita dicens: Si processit Spiritus sanctus à patre, processit vtique aut nato iam filio, aut non nato filio. Si verò iam nato filio processit, antè natus est filius quàm processerit spiritus sanctus: præcessit ergo natiuitas filij processionem spiritus sancti. Si aūt processit à patre non genito filio, antè processit quàm filius genitus fuerit.

Argumentatio hæretici.

Responsio August. ad id quod primò quærebatur. s. an prius à patre quàm à filio processerit. B

HIS & huiusmodi quæstionibus magis laboriosis quàm fructuosis respondet Aug. in xv. lib. de Trin. dicens, In illa summa Trinitate quæ Deus est, interualla temporum nulla sunt per quæ posset ostendi aut saltē requiri, vtrùm priùs de patre natus sit filius, & postea de ambobus processerit spiritus sanctus. Nunquid ergo possumus quærere vtrùm iam processerat de patre spiritus sanctus, quando natus est filius: an nondum processerat, & illo nato de vtroq; processit. Non possunt prorsus ibi ista quæri, vbi nihil ex tempore inchoatur, vt ex consequenti perficiatur in tempore. Ideò qui potest intelligere sine tempore generationem filij de patre, intelligat sine tempore processionem spiritus sancti de vtroq;. Eccè his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur, vtrùm priùs processerit spiritus S. à patre quàm à filio.

In principio cap. 26.

Paulò inferius.

Ibid. paulò inferius.

Hic agitur de eo quod secundò quærebatur. s. an plenius vel magis processerit à patre quàm à filio. C

NVNC tractandum est quod secundò quærebatur. s. an pleniùs aut magis procedat spiritus sanctus à patre quàm à filio. Ad quod dicimus, quia sicut non ante procedit à patre quàm à filio, ita nō pleniùs vel magis procedit à patre quàm à filio. Augustinus tamen in xv. de Trinitate dicens, quod spiritus sanctus principaliter procedit de patre. Non frustra, inquit, in hac Trinitate non dicitur verbum Dei nisi filius: nec donum Dei, nisi spiritus sanctus: nec de quo genitum est verbum, & de quo procedit spiritus sanctus principaliter, nisi Deus pater. Eccè audistis, quia spiritus sanctus principaliter procedit à patre. Sed nè te hoc turbaret, ipse continuò ex quo sensu hoc dixerit, aperit, dicens. Ideò addidi principaliter, quia & de filio spiritus sanctus procedere reperitur: sed hoc quoque illi pater dedit non iam existenti, & nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit, gignendo dedit. Sic ergo cum

Cap. 1. ad mediū huius.

Ibidem continuò.

eum genuit, vt etiam de illo donum commune procederet, & spiritus sanctus spiritus esset amborum. Eccè exposuit ipsemet, quomodo spiritus principaliter procedat à patre: non quia priùs vel magis procedat à patre quàm à filio: sed quia cum procedat à filio, hoc ipsum habet filius à patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur spiritus sanctus propriè procedere à patre. D

EX eodem sensu etiam dicitur procedere propriè de patre. vndè Hieron. in expositione catholicæ fidei Niceniq; symboli ait. Credimus in spiritum sanctum qui de patre procedit propriè. Item Spiritum sanctum verum Deum inuenimus in scriptura, & de patre esse propriè. Et item, De patre filius & Spititus sanctus propriè & verè de patre procedit. Eccè apertè dicit spiritū sanctum propriè esse de patre, & propriè procedere à patre. Quod non est ita intelligendum, tanquam prius vel pleniùs à patre procedat quàm filio, sed quia hoc habet pater à se non ab alio, vt de ipso sit & procedat Spiritus sanctus. Filius autem non à se, sed à patre hoc habet, vt de ip o sit & procedat Spiritus sanctus.

Hieron. in explanatione fidei post medium huius. *Ibidem continuò.* *Ibid. paulò superius.*

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse & mitti à patre per filium. E

FORTE etiam iuxta hanc intelligentiam dicitur Spiritus sanctus mitti per filium, & à patre esse per filium. vndè Hilarius ad Deum patrem de Spiritu sancto & filio loquens in duodecimo libro de Trinit. ait. In Spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum misso. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quod ex te per eum Spiritus sanctus tuus est: quòd & si sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem, Conserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ symbolo professus sum, semper obtineam: te patrem, scilicet, & filium tuum vnà tecum adorem spiritum sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est, promerear.

Hilarius ad finem. Duodecimi libri. *Ibid. paulò inferius.* *Ibidem inferius in fine.*

Ecce apertè dicit ſpiritum S. à patre per filiũ & mitti, & eſſe: quod non eſt intelligendum quaſi à patre per filium minorem mittatur vel ſit, ſed quia ex patre & filio eſt, & mittitur ab vtroq;, ſed hoc ipſum habet filius à patre, vt ab ipſo ſit & mittatur ſpiritus ſanctus. Hoc ergo voluit ſignificare Hilarius diſtinctionem faciens in locutione, vt oſtenderet in patre eſſe auctoritatem. Indè eſt etiam, quòd veritas oſtendens patrem eſſe auctorem proceſſionis, qua procedit ſpiritus à filio, dixit in Euangelio: De patre procedit, cùm & de patre, & filio procedat ſpiritusſanctus. Vndè Aug. in 15. de Trin. quærit: Si de patre & filio procedit ſpiritus ſanctus, cur filius dixit: De patre procedit? Cur putas, niſi quia ſolet ad eũ referre, etiam quod ipſius eſt, ſicut & de quo ipſe eſt: ſicut ait, Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si ergo hìc intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit ſuam, ſed patris, quantò magis illic intelligendus eſt ſpiritus ſanctus de ipſo procedere, vbi ſic ait, de patre procedit: vt non diceret de me nõ procedit. A quo autem habet filius vt ſit Deus (eſt enim Deus de Deo) ab illo vtique habet, vt etiã de illo procedat ſpiritus ſanctus. Et ideò ſpiritusſanctus vt etiam de filio procedat, ſicut procedit de patre, ab ipſo habet patre. Quapropter qui poteſt intelligere in eo quod ait filius. Sicut habet pater vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo: non ſine vita exiſtenti iam filio vitam patrem dediſſe, ſed ita eum ſine tempore genuiſſe, vt vita quam pater filio gignendo dedit, coæterna ſit vitæ patris qui dedit. Intelligat etiam ſicut habet pater in ſeipſo, vt de illo procedat ſpiritus ſanctus: ſic dediſſe filio, vt etiam de iſto procedat idem ſpiritus ſanctus, & vtrunq; ſine tempore. Ita ergo dictum eſt ſpiritum ſanctum de patre procedere, vt intelligatur quod etiam procedit de filio, de patre eſſe & filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtiq; vt de illo procedat ſpiritus S. ſed nulla ibi tempora cogitentur, quæ habeant prius & poſterius: quia ibi omninò nulla ſunt.

Ioannis 15.
August. ad principiũ, cap. 27.
Ioann. 7. b
Aug. ad finem, ca. 26. lib. 15. de Trinit.
Ioannis 5.

QVARE

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM SIT DE SVBSTANTIA PATRIS, NON *dicatur genitus vel filius, sed tantum procedens.*

DISTINCT. XIII. A

POST hæc considerandum est, quantum à talibus quales nos sumus intelligi potest, cùm spiritus sanctus procedat de patre, & sit de substantia patris, cur non dicatur esse natus, sed potius procedere: & cur dicatur filius? Quare autem spiritus sanctus non dicatur vel sit natus, & ideo non sit filius, Aug. ostendit in 15. lib. de Trin. dicens, Si spiritus sanctus filius diceretur, amborum vtique filius diceretur: quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit autem vt inter Deum patrem, & Deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissimè ergo filius diceretur amborum, id est, patris & filij. Amborum enim filius diceretur, si eum ambo genuissent: quod abhorret omnium sanorum sensus. Non ergo ab vtroque est genitus, sed procedit ab vtroq; amborum spiritus. His verbis ostenditur, cur spiritus sanctus cùm sit de patre, non tamen dicatur genitus, vel filius.

Cap. 27. Nō lōgè à principio.

Cap. 26. eiusdem lib. 15. in fine.

Cùm spiritus sanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere. B

CVM autem spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantùm procedens, quæri solet cur filius non dicitur tantum genitus, sed & procedens. Sicut ipse in Euangelio Ioannis ait, Ego ex Deo processi vel exiui, & veni in mundum. Non ergo tantum spiritus sanctus ꝓcedit à patre, sed etiā filius. Ad quod dicimus, quòd cum vterq; procedat à patre, dissimiliter tamen. Nam spiritus sanctus. vt ait August. in 5. lib. de Trin. procedit à patre, non quomodo natus, sed quomodo datus vel donum. Filius autem processit nascēdo, exijt vt genitus. Ac per hoc illud elucescit vt potest. ¶ cur spiritus

Augu. cap. 14. lib. 5. de Trinit. ad principiū.

Ioannis 1. C

Cap. 14. continuò.

tus sanctus etiam non sit filius, cùm & ipse à patre exeat. Ideo spiritus non dicitur filius, quia neq; natus est sicut vnigenitus: neq; factus, vt per Dei gratiam in adoptionem nasceretur sicut nos.

Quòd non potest distingui à nobis inter generationem filij & processionem spiritus S. C

INTER generationem verò filij & processionem Spiritus S. dum hic viuimus, distinguere non sufficimus. Vndè Aug. Maximino præmissam quæstionem refricanti. s. quærenti cur Spiritus S. non diceretur filius, cùm de patris esset substantia: respondens sic ait. Quæris à me si de substantia patris est filius, de substantia patris est etiam Spiritus S. cur vnus filius sit, & alius non sit filius? Eccè respondeo, siue capias siue non capias. De patre est filius, de patre est Spiritus S. sed ille genitus est. iste procedens. Ideò ille filius est patris de quo est genitus: iste autem Spiritus sanctus est vtriusque, quoniam de vtroque procedit. sed ideò cùm de illo loqueretur ait: De patre procedit, quoniam pater processionis eius auctor est, qui talem filium genuit, & gignēdo ei dedit, vt etiam de ipso procederet Spiritus sanctus: Nam nisi procederet etiam de ipso, non diceret discipulis: Accipite spiritum sanctum, eumque insufflãdo daret, vt à se quoque procedere significans, apertè ostenderet flando quod spirando dabat occultè. Quia ergo si nasceretur, non tantùm de patre, nec tantùm de filio, sed de ambobus vtique nasceretur, sine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum nullo modo esset, non oportuit nasci eum de ambobus. Amborum est ergo spiritus sanctus, procedēdo de ambobus.

Tom. 6. lib. contra Maximinum haret. 3. ca. 24. in principio.

Ioann. 15 d

Ioann. 20. f

Hic dicit quòd non valet inter illa duo distinguere. D

QVID autem inter nasci & procedere intersit, de illa excellentissima natura loquens explicare quis potest? Non omne quod procedit, nascitur: quamuis omne procedat, quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, homo est: quamuis bipes sit omnis, qui homo est. Hoc scio, distinguere autem inter illam generatio-

Aug. ibid. consequenter.

ſtem, & hanc proceſſionem neſcio, non valeo, non ſufficio. Ac per hoc quia & illa & iſta eſt ineffabilis: ſicut Propheta de filio loquens, ait: Generationem eius quis enarrabit? ita de ſpiritu ſancto veriſſimè dicitur, Proceſſionem eius quis enarrabit? Satis ſit ergo nobis, quia non eſt à ſeipſo filius, ſed ab illo de quo natus eſt: non eſt à ſeipſo ſpiritus ſanctus, ſed ab illo de quo procedit. Et quia de vtroque procedit, ſicut iam oſtendimus. De ſpiritu ſancto quomodo ipſe de Deo ſit, nec tamen ipſe filius ſit, quoniam procedendo non naſcendo legitur eſſe de Deo: iam ſuperius, quantum viſum eſt diſputauimus. *Eſaie 53.*

An ſpiritus ſanctus debeat dici ingenitus. E

NVNC conſiderandum eſt, cùm ſpiritus ſanctus non ſit genitus, vtrùm debeat dici ingenitus. Ad quod dicimus, ſpiritum ſanctum nec genitum nec ingenitũ debere dici. Vndè Aug. ad Oroſium ait: Spiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia ſi dixerimus ingenitum, duos patres videbimur affirmare: ſi autem genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim ſolus filius dicitur genitus, ita & ſolus pater dicitur ingenitus, eo quod ab alio non ſit. vndè Aug. in xv. lib. de Trin. Pater, inquit. ſolus nõ eſt de alio. Ideo ſolus appellatur ingenitus, non quidẽ in ſcripturis, ſed in conſuetudine diſputantium, & de re tanta ſermonem qualem valuerint proferentium. Filius autem de patre natus eſt: & ſpiritus ſanctus de patre principaliter, & communiter de vtroque procedit. Ideoque cum Spiritum ſanctum genitum non dicamus, dicere tamen ingenitum non audemus, ne in hoc vocabulo, vel duos patres in illa Trinitate, vel duos qui non ſunt de alio quiſpiam ſuſpicetur. Ecce his verbis apertè oſtendit ſpiritum ſanctum nec genitum, nec ingenitum debere dici.

Tomo 4. in dialog quaeſtionum. 67 quaeſt. 2. in principio.

Cap. 26. in fine.

Ibid. paulò inferius.

Quod Hieronymus dicit ſpiritum ſanctum ingenitum, quod videtur praedictis aduerſari. F

HIERONYMVS tamen in regulis definitionum contra haereticos, dicit ſpiritum ſanctum ingenitum

 eſſe

esse, his verbis, Spiritus sanctus pater non est, sed ingenitus atque infectus. Pater non est, quia patris est & in patre est: processionem habet ex patre, & non natiuitatem. Filius autem non est, quia genitus non est. Ecce his verbis dicitur spiritus sanctus esse ingenitus: quòd videtur aduersari præmissis verbis Augustini.

Determinatio, Secundum diuersas acceptiones dicit eos locutos. G

SED vt istam, quæ videtur, repugnantiam de medio abigamus, dicimus quod Hieron. aliter accepit nomen ingeniti, & aliter Augustinus. Accepit enim Augustinus ingenitum qui vel quod de alio non est: & secundum hoc de solo patre dicitur: Hieronymus verò ingenitum dicit, non genitum: & secundum hoc de spiritu sancto potest dici, cùm spiritus sanctus non sit genitus.

Ex verbis Hieronymi ostenditur, ex quo sensu dixit, spiritum sanctum ingenitum. H

Diuisio hæc notáda est diligenter.

QVOD autem Hieronymus ita acceperit, ostenditur ex verbis eius, quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuisionem: Omne quod est aut ingenitũ est, aut genitum, aut factum. Est ergo quod nec natum est, nec factum: & est quod natum est, & factum nõ est: & est quod nec natum est, nec factum est, & est quod factum est, & natum non est: & est quod factum est, & natum est, & renatum est: & est quod factum est, & natũ est, & renatum non est. Nunc præpositorum singulis rebus subsistentiam destinemus. Quod ergo nec natũ nec factum est, pater est: non enim ab alio aliquo est. Quod autem natum est, & factum nõ est, filius est, qui à patre genitus est, non factus. Quod iterum nec factũ nec natum est, spiritus sanctus est, qui à patre procedit. Quod etiam factum est & natum non est, cælum & terra cæteraq; quę insensibilia sunt. Quod autem factum & natum & renatum est, homo est. Quòd verò factum est, & natum est, & renatum non est, animalia sunt. Ecce his verbis ostendit Hieron. se ingenitum accipere, non genitum. Aliter enim non esset præmissa diuisio

vera

vera:ſcilicet,omne quod eſt,aut ingenitum eſt, aut genitum,aut factum, Atque in diuiſionis huius proſecutione,in aſſignatione ingeniti, vbique ponit non natum.

QVOD GEMINA EST PROCESSIO SPIRITVS SANCTI.

DISTINCT. XIIII. A

PRAETEREA diligenter adnotãdum eſt, quod gemina eſt proceſſio ſpiritus ſancti:æterna videlicet,quæ ineffabilis eſt,qua à patre & filio æternaliter & ſine tempore proceſſit: & temporalis, qua à patre & filio ad ſanctificandam creaturam procedit. Et ſicut ab æterno communiter ac ſimul procedit à patre & filio,ita & in tempore communiter, & ſimul ab vtroque procedit ad creaturam,non diuiſim à patre in filium, & à filio ad creaturam. Vndè Aug. in 15. libr. de Trin.ait:Spiritus ſanctus non de patre procedit in filium,& de filio procedit ad ſanctificandam creaturam:ſed ſimul de vtroque procedit , quamuis hoc filio pater dederit, vt ſicut de ſe,ita etiã de illo procedat. *Cap. 27. ad principiũ.*

De temporali proceſſione ſpiritus ſancti ſpecialiter agitur. B

DE temporali autem proceſſione,Beda in Homil. Dominicæ primę poſt aſcenſionem ita loquitur,Cùm gratia ſpiritus ſancti datur hominibus,profectò mittitur ſpiritus à patre,mittitur & a filio:procedit à patre, procedit & à filio:quia & eius miſſio eſt ipſa proceſſio. His verbis apertè oſtendit,donationem gratiæ ſpiritus ſancti dici proceſſionem vel miſſionem eiuſdem. Sed cùm donatio vel datio non ſit temporalis, cõſtat quia hæc proceſſio ſiue miſſio temporalis eſt. Hanc quoque temporalem ſpiritus ſancti proceſſionem Augu. in 15. lib.de Trin.inſinuat,dicens:Spiritus ſanctus proceſſit à Chriſto, quando poſt reſurrectionem inſufflauit in diſcipulos,his verbis:Cũ reſurrexiſſet Chriſtus à mortuis,& apparuiſſet diſcipulis,inſufflauit,& ait: Accipite ſpiri- *Libro homiliarum aſtiualium. Homilia vndecima, qua dominica Exaudi dicitur in princip. Cap. 26. ad principiũ.*

Ioann. 20.f te spiritum sanctum: vt etiam eum de se procedere o-
Luc. 6.c stenderet: & ipse est virtus quæ de illo exibat (vt legi-
Ibid. ferè immediatè. tur in Euangelio) & sanabat omnes. Et vt ostenderet hanc processionem spiritus sancti non esse aliud quã donationem vel dationem ipsius spiritus sancti, addidit. Post resurrectionem Dominus Iesus bis dedit spiritum sanctum: semel in terra propter dilectionem pro-
Ioann. 20.f ximi, & iterum de cælo propter dilectionem Dei: quia
Actor. 2.a per ipsum donum diffunditur charitas in cordibus no-
Ibid. paulò superius. stris, qua diligimus Deum & proximum.

Quòd aliqui dicunt ipsum spiritum sanctum non dari, sed dona eius. C

SVNT autem aliqui qui dicunt spiritum sanctũ ipsum Deum non dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse spiritus: & vt aiunt, spiritus sanctus dicitur dari cũ gratia eius, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. & hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit spiritum sanctum procedere, cum ipsius gratia datur hominibus: tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quod ipse spiritus sanctus, qui Deus est, & tertia in Trinitate persona, detur, apertè dicit Augustinus in decimoquinto libro de Trinitate i-
August. ad principiũ cap. 26. ta dicens: Eundem spiritum sanctum datum cum insufflasset Iesus. de quo mox ait: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, am-
Matt. 28.d bigere non debemus. Ipse est ergo qui etiam de cœlo
Actor. 2 a datus est die Pentecostes. Quomodo ergo Deus non est qui dat spiritum sanctum, imò quantus est Deus qui dat Deum? Ecce his verbis apertè dicit spiritum sanctum ipsum, scilicet, Deum dari hominibus à patre, & à filio. Et quod ipse spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona, nobis detur, nostrisque infundatur atque illabatur mentibus, apertè ostendit
Amb. to. 2. & c. 4. post medium. Ambros. in 1. libro de spiritu sancto dicens: Licet multi dicantur spiritus: quia legitur. Qui facit angelos suos spiritus: vnus est tamen Dei spiritus. Ipsum ergo v-
Psalm. 103. num spiritum & Apostoli, & Prophetæ sunt consecu-
Actor. 9.c ti: sicut etiam vas electionis dicit: Quia vnum spiritũ

potaui.

potauimus: quasi eum qui non queat scindi, sed infunditur animis, & sensibus illabatur, vt secularis sitis restringat ardorem: qui spiritus sanctus non est de substantia rerum corporalium, nec de substantia inuisibilium creaturarum: His verbis apertè dicit spiritum sanctum ipsum, qui creatura nō est, infundi mentibus nostris. Item in eodem: Omnis creatura mutabilis est, *Lib. de spiritu cap. 5. in principio.* sed non mutabilis spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitem, quia datus est & spiritus sanctus, cùm scriptū sit: Charitas Dei diffusa est in cordib. nostris per Spiritum sanctū, qui datus est nobis. *Ibidem inferius.* Qui cùm sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem suam nobis est, complēs virtute omnia: sed qui solis participetur iustis? *Ad Rom. 5. a* simplex substantia, opulens virtutib. vnicuiq; præsens, diuidens de suo singulis, & vbiq; totus. *Ad finem eiusdem capit.* Incircunscriptus ergo & infinitus est spiritus S. qui discipulorum sensus separatorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, spiritus sanctus autem populis infundebatur. *Cap. 7. eiusdem li. 1. de spiritu sancto.* Quis ergo dubitet quin diuinum sit quod infunditur simul pluribus nec videtur? Vnus est ergo Spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis Apostolis. *Ibid. paulò inferius.* Et hic apertè dicit Ambr. quod spiritus sanctus, qui est substantia simplex, cùm sit vnus, datur pluribus. *Ibid. paulò superius.* Alia quoque auctoritate hoc idem astruitur. s. quod spiritus sanctus, qui est æqualis filio, hominibus detur. Ait enim Augu. de verbis Apostoli sic. *Aug. serm. 43. de verbis domi. Si ego testimoniū perhibeo de me.* Charitas Dei diffusa est in cordib. nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus: Quæ dona? Spiritum sanctum, qui tale donum dat, qualis est ipse. Magna est misericordia eius, donum dat sibi æquale, quia donum eius spiritus sanctus est. *Ioann. 5. ad principiū.* Præmissis his & alijs pluribus auctoritatibus, apertè mōstratur quod spiritus sanctus æqualis patri & filio nobis datur, nec ideò tamen minor est patre & filio. *Cap. 21. & vltimo. circa finem lib. 4.* vndè Augustinus in 4. lib. de Trinitate ait: Non ideò, inquit, minorem spiritum sanctum, quia & eum pater misit & filius, arbitrandum est.

An viri sancti & Ecclesiæ prælati dent, vel dare possint spiritum sanctum, quòd non dant hic ostendit. D

HIC quæritur, vtrùm & viri sancti dẽt vel possint dare alijs spiritum sanctum. Quem si alijs dant, cum eius donatio supra sit dicta processio, videtur ab eis procedere spiritus sanctus vel mitti. sed creator à creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo vt spiritum sanctum ipsi non dent nec possint dare. Vndè August. in 15. libro de Trinit. Non aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctum. Orabant quippè, vt veniret in eos quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat Ecclesia. Denique & Simon Magus offerens Apostolis pecuniam non ait, Date mihi & hanc potestatẽ, vt dem spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit imposuero manus, accipiat spiritum sanctum: quia nec scriptura superius dixerat: Videns autem Simon quia Apostoli darent spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon, quia per impositionem manuum Apostolorum daretur spiritus sanctus. Eccè his verbis ostẽdit Aug. nec Apost. nec alios Ecclesiæ prælatos dedisse vel dare spiritum sanctum.

Cap. 26. ad principiũ. Actor. 8. e

Quod non possunt dare spiritum sanctum hic docet. E

ET quod plus est, non posse etiam dare dicit in eodem lib. subdens: De Christo scriptum est, quod acceperit à patre promissionem spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraque natura monstrata est, humana scilicet & diuina. Accepit quippè vt homo, effudit vt Deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro. Effundere verò super alios non vtiq; possumus: sed vt hoc fiat Deum super eos à quo id efficitur inuocamus. His verbis expresse dicit nos spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, alijs dare.

Cap. 26. lib. 15. de Trin. post mediũ.

Quòd videtur contrarium. F

SED huic videtur contrarium quod Apostolus ad Galat.

Cap. 3. a

Galat. de se loquens ait, Qui tribuit vobis spiritum & operatur virtutes in vobis. Ecce euidenter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse, Apostolum, non quia haberet potestatem & authoritatem dandi spiritum sanctum, sed qui ministerium habuerit, in quo dabatur à Deo spiritus S. vt enim ait Augustin. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, Ab Apostolo prædicata est eis fides. in qua prędicatione aduentum & præsentiam spiritus sancti senserant, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorum legitur. Apertè hic ostendit quomodo illis spiritum sanctum Apostolus tribuerit: non vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, quod spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantumcunque sancti dare possunt Spiritum S.

Aug. to. 4. in explanatione tertij ad Gala.

Ca. ad principium.

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A SEIPSO DETVR.

DISTINCT. XV. A

HIC considerandum est, cum spiritus sanctus detur hominibus à patre & filio. Quod est ipsum temporaliter procedere ab vtroque vel mitti, vtrum etiam à seipso detur: Si datur à se, & procedit vel mittitur à se. Ad quod dicimus quia spiritus sanctus & Deus est, & donum siue datum, & ideò dat, & datur. Dat quidem, in quantum Deus: & datur, in quantum donum siue datum. Cùm autem donatio siue datio spiritus sancti sit operatio Dei, & communis sit & indiuisa operatio triū personarū, donatur itaq; spiritus sanctus non tantùm à patre & filio, sed etiam à seipso. Vndè August. in 15. lib. de Trinit. dicit, quod seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donum spiritus sancti nihil est quam spiritus sanctus. In tantum ergo donum Dei est, in quantum

Cap. 9. ad finem.

datur

datur eis quibus datur. Apud se autem Deus est, etsi nemini datur: quia Deus erat patri & filio coæternus antequam cuiquam daretur: nec quia illi dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur, sicut Dei donū: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Nō enim dici potest non esse suæ potestatis, de quo dictum est. Spiritus vbi vult spirat. Eccè apertè dicit quod spiritus sanctus seipsum dat. Si enim Spiritus sanctus seipsum dare non potest, & eum pater dare potest, & filius: potest vtique pater dare aliquid & filius, quod non potest spiritus S. Item: Si pater & filius dant Spiritum sanctum, nec ipse dat: aliquid ergo pater operatur & filius, quod non operatur Spiritus sanctus: dat ergo spiritus sanctus seipsum. Si autem seipsum dat, tunc & à seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est. Nam processio tēporalis Spiritus sancti vel missio, ipsius est donatio, & ipsa Dei operatio. Procedit ergo Spiritus sanctus temporaliter à se, & mittitur à se: quia datur à se.

Non est mirum si spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere à se, cùm etiam filius dicatur mitti à se. B

NE autem mireris quòd Spiritus sanctus dicitur mitti vel procedere à se. Nam & de filio dicit Augustinus in secundo libro de Trinitate, quod non tantum à patre missus est, sed etiam à seipso & à Spiritu sancto: quærens quomodo filius vel Spiritus sanctus sit missus, cùm vterque sit vbique tanquam Deus? Nā vterque, inquit Aug. legitur missus. De Spiritu sancto enim legitur. Quem mittet pater in nomine meo. Et iterùm: Si abiero, mittam eum ad vos. Et filius de se dicit: Exiui à patre, & veni in mundum. Et Apostolus dicit: Misit Deus filium suum. In Propheta autem scriptum est ex persona Dei: Cœlum & terrā ego impleo. Itaque vbiq; Deus est, vbiq; ergo est filius, vbique etiam est Spiritus sanctus. Illuc ergo missus est filius & Spiritus sanctus vbi erat.

Quomodo intelligenda sit missio vtriusque. C

QVO-

QVOCIRCA quærendum est, quomodo intelligatur missio filij vel spiritus sancti: Pater enim solus, inquit August. in eodem. nusquam legitur missus, sed filius, & Spiritus sanctus. Et de filio primò videamus quomodo missum eum Apostolus dicat, Misit Deus filium suum, factum ex muliere: vbi satis ostēdit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere, Proinde mitti à patre sine spiritu sancto non potuit, quia pater intelligitur misisse eum cum fecit ex fœmina: quod vtique non fecit sine spiritu sancto. Ecce hic dicit filium missum à patre & Spiritu sancto. *Cap. 5. inferius.* *Gal. 4. a* *Ibid. paulò inferius.*

Quòd à spiritu sancto filius sit missus, authoritatibus confirmatur. D

ET quod à Spiritu sancto filius sit missus, vt ait Augustinus in eodem, authoritatibus confirmatur: Ipse Christus dicit per Esaiam: Nunc misit me Dominus, & spiritus eius. De hoc Ambrosius in libro tertio de Spiritu sancto ita ait: Quis est, qui dicit: Me misit Dominus & Sipritus eius: nisi qui venit à patre, vt saluos faceret peccatores, id est, Christus: ergo & pater filium misit, & Spiritus sanctus. Idem in eodem. Datus est à patre, vt Esaias dicit: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Datus est audeo dicere, & à spiritu, quia & à spiritu S. missus est. Dicit enim filius Dei, Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, & cætera. Quod cùm de libro Esaiæ legeret, ait in Euangelio: Hodie completa est hæc scriptura auribus vestris, vt de se dictum esse signaret. Benè autem dixit, super me : quia quasi filius hominis & vnctus est, & missus ad prædicandum : Nam secundum diuinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo. Ecce his verbis ostendit Ambrosius filium esse missum & datum nobis, non tantùm à patre, sed etiam à spiritu sancto. *Lib. & ca. 5. eiusdem inferius.* *Cap. 2. eiusdem libr. 3. ad principium.* *Ibid. Amb. paulò inferius.*

Quòd filius sit datus etiam à seipso. E

DEINDE ostendit esse datum etiam a seipso, ita dicens in eodem lib. Cùm enim non definitum fuerit per *Amb. ca. 2. libr. 3. ad principiū.*

per prophetiam, quo datus est filius, ostenditur datus gratia Trinitatis, vt etiam ipse filius se dederit. Ecce hic dicit quòd filius se dedit, quia Trinitas eum dedit. Si autem filius à se datus est, à se ergo missus est, & à se processit. Et hoc vtique verum est, & concedi oportet, cum eius missio sit diuina operatio.

Quòd filius sit missus à se.

Aug. ad medium ca. 5. lib. 2. de trinitate.

QVOD autem à se mittatur, Augu. astruit in libr. ij. de Trinit. dicens, Forte aliquis rogat, vt dicamus etiam à seipso missum esse filium: quia & Mariæ conceptus, & partus: operatio Trinitatis est. Sed, inquit aliquis, quomodo pater eum misit, si ipse se misit? Cui respondeo quærens vt dicat, quomodo eum pater sanctificauit, si & ipse se sanctificauit? Vtrunque enim Dominus ait: Quem pater, inquit, sanctificauit & misit in hunc mundum. Et alibi: Ego pro eis sanctifico meipsum. Item quæro quomodo pater eum tradidit, si ipse se tradidit. vtrunque enim legitur. Credo respondebit, si probè sapit, quia vna voluntas est patris & filij, & inseparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illam incarnationem & ex virgine natiuitatem, in qua filius intelligitur missus, vna eademque operatione patris & filij inseparabiliter esse factam, non indè separato spiritu sancto.

Aug. lib. 2. de Trin. c. 5. inferius. Ad finem cap. 5. eiusdem.

Ergo à patre & filio missus est idem filius, quia à patre & verbo eius factum est vt mitteretur, id est, incarnatus hominibus appareret. Non enim missus est mutando locum, quia in mundo erat. Quapropter pater inuisibilis vnà cum filio secum inuisibili, eundem filium visibilem faciendo, misisse eum dictus est. qui si ita visibilis fieret, vt cum patre inuisibilis esse desisteret, id est, si in substantia inuisibilis verbi in creaturã visibilem mutata & transiens verteretur, ita missus à patre intelligeretur filius, vt tantùm missus, non etiã mittens cum patre inueniretur. Cùm verò sic est accepta forma serui, vt maneret incommutabilis forma Dei, manifestum est, quod à patre & filio non apparentibus factum sit, quod appareret in filio, id est, ab inuisibili

Ibidem continuò.

sibili

ſibili patre cum inuiſibili filio, idem ipſe filius viſibi-lis mitteretur.

Summatim colligit quæ ex prædictis aſtruuntur. G

EX prædictis apertè monſtratur quòd filius miſſus eſt à patre & ſpiritu ſancto, & à ſeipſo: & quæ ſit ipſa miſſio, ſcilicet incarnatio, id eſt, quod factus eſt homo, per quod viſibilis apparuit: quod eſt opus commune patris, & filij, & Spiritus ſancti.

Quæſtio cur dicit, à meipſo non veni. H

SED ad hoc opponitur: Si filius à ſeipſo miſſus eſt, cur ergo ait: A meipſo non veni? Ad hoc Aug. reſpondet in 2. libro de Trin. dicens: Hoc dictum eſſe ſecundum formam ſerui, ſecundum quam non fecit vt mitteretur, id eſt, non operatus eſt incarnationem, ſecundum formam Dei. *Aug. ibidē continuò. c.5.*

Vtrùm ſemel tantùm miſſus ſit filius, an ſæpè. I

HIC quæritur, vtrùm ſemel tantùm miſſus ſit filius an ſæpè mittatur? Si enim miſſio filij ipſius tantū incarnatio eſt, cùm ſemel tantùm incarnatus ſit, & ſemel tantùm videtur miſſus. At ſi ſæpè mittitur, eſt & alia eius miſſio quàm incarnatio. Sed quæ eſt illa?

Nunquid æterna genitura, miſſio eius dicenda eſt, an etiam alia miſſio quærenda eſt? K

AD quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis eſt: ſecundum quam etiam miſſus poſſet dici, vt videtur quibuſdam, ſed melius ac verius ſecundum eam dicitur genitus. Præter eam ergo, duobus modis dicitur mitti: ſcilicet, vel cum viſibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cum ſe in animas pias ſic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoſcatur. Hos duos miſſionis modos apertè Auguſtin. diſtinguit in 4. lib. de Trinitate dicens. Non eo ipſo quod de patre natus eſt, miſſus dicitur filius: ſed eo quod apparuit huic mūdo, verbum caro factum. Vndè dicit: A patre exiui, & veni in mundum: vel eo quod ex tempore cuiuſquam *Cap. 20. ad medium.*

mente percipitur: sicut dictum est de sapientia, Emitte illã de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecum sit & mecum laboret, id est, doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest, pro captu vel proficientis in Deum vel perfectæ in Deo animæ rationalis.

Ibidẽ paulò superius.

Quod secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secundum alterum vt sit cum homine. L

ECCE, distincti sunt duo modi missionis filij: & secundum alterum semel tantum missus est Dei filius, secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nam secundum alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantum factum est: secundum alterum vero mittitur, vt sit cum homine, quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & missus est etiã ante incarnationem, & ad omnes sanctos qui ante fuerunt, & etiã ad angelos. Vnde Aug. de filio, id est, sapientia patris loquens. 4. lib. de Trinitate ait. Aliter mittitur sapientia vt sit cum homine, aliter missa est vt sit homo. In animas sanctas se transfert, & amicos Dei & Prophetas constituit, sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cum venit plenitudo temporis missa est non vt impleret angelos, nec vt esset angelus, nec vt esset cũ hominibus vel in hominibus, vt antea in patribus erat & in Prophetis, sed vt ipsum verbum fieret caro, id est, homo.

Aug. ante medium cap. 20.

Sapien. 7. d

Quòd secundum alterum modum dicitur missus in mundum, secundum alterum non. M

PRAETEREA notandum est, quòd cùm his duobus modis mittatur filius, secundum alterum dicitur missus in mundum, secundum alterum verò non. Eo enim modo missus dicitur in mundum, quo visibilis mundo apparuit. Vnde Augu. in eodem lib. ait, Cùm ex tempore cuiusquam mente percipitur, mitti quidem dicitur, sed non in hunc mundum, non enim sensibiliter apparet, id est, corporeis sensibus præstò est.

Nam

Nàm & nos, secundum quod mente aliquid æternum capimus, non in hoc mundo sumus: & omnium iustorum spiritus etiam in carne viuentium, in quantum diuina sapiunt, non sunt in hoc mundo. Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabilem genituram, duobus modis mittitur filius, scilicet cum visibiliter apparuit, vel inuisibiliter percipiatur mente.

Cur pater dicitur non missus, cum ab aliquo cognoscitur, vt filius. N

HIC quæritur cur pater non dicitur missus, cùm ex tempore à quoquam cognoscitur, sicut filius? Ad quod dicimus, quia in eo est principij authoritas, quæ nō habet de quo sit, à quo filius & spiritus sanctus. Pater enim est, vt ait Augu. in eodem lib. principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia principiū est filij, & spiritus sancti. Nam, vt ait Augu. in eodem. Si voluisset etiam Deus pater, per subiectam creaturā visibiliter appareret: absurdissimè tamen aut à filio quē genuit, aut à spiritu sancto qui de illo procedit, missus diceretur. Congruenter autem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autē ille, qui in ea non apparuit.

Aug. lib. 4. de Trin. ad finem c. 20.

Aug. in fine lib. 4. ca. 21.

Putauerunt quidam filium & spiritum sanctum minores fuisse patre, quia missi dicuntur. O

IDEOQVE putauerunt quidam hæretici, cùm pater nō sit missus, sed filius & Spiritus S. patrem esse maiorem, ac filium minorem esse, & Spiritum sanctum: atque patrem, quasi maiorem, misisse vtrunque quasi minorem. Quod Aug. improbat in 4. libr. de Trin. illis contradicens: Non ideò, inquit, arbitrandum est minorem esse filium quòd missus est à patre, nec ideo minorem Spiritum sanctum quòd & pater eum misit & filius. Siue. n. propter visibilem creaturā, siue potius propter principij authoritatem vel commendationē, non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel dissimilitudinē substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur: Nón ergo ideò dicitur pater misisse filium vel spiritum sanctū, quod ille esset maior, & illi minores: sed

Cap. 21. in fine libri.

maximè propter authoritatem principij commendandam, & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est quæ sit missio filij, & quibus modis mittatur.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVAE FIT DVOBVS MODIS VIsibilter & inuisibiliter.

DISTINCT. XVI.

A

NVNC de Spiritu sancto videndum est, præter illam ineffabilem & æternam processionẽ qua procedit à patre & filio, & non à seipso: quæ sit eius temporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut filius duobus modis dicitur mitti, vno quo visibiliter apparuit, altero quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur: ita & Spiritus sanctus à patre & filio ac à seipso duobus modis procedere siue mitti, siue dari dicitur: vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus est enim visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Pentecostes, alijsque vicibus: & datur quotidiè inuisibiliter, illabendo mentibus fidelium.

Prius de illo modo missionis qui fit visibiliter, agit.

B

Cap. 5. in fine. ET primò agamus de illo missionis modo qui fit visibili specie. De hoc Augustinus in secundo libro de Trinitate, ait: In promptu est intelligere de Spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædam creaturæ species ex tempore, in qua visibiliter ostenderetur spiritus sanctus: siue cùm in ipsum Dominum corporali specie columbæ descendit, siue cùm in die Pentecostes factus est subitò de cœlo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguæ diuisæ sicut ignis, qui & insedit super vnumquemq; eorum. Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio Spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa in substantia, qua & ipse inuisibilis & incom-

& incommutabilis est, sicut pater & filius: sed vt exterioribus visis corda hominum commota à temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper præsentis conuerterentur. Ecce his verbis aperit Augustinus illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cum tamen ipse spiritus in sui natura nō videatur, qui nec in illis creaturis magis erat, quàm in alijs, sed ad aliud. In illis enim erat, vt per eas ad homines veniens, ostenderetur esse in illis ad quos illæ creaturæ veniebant. Non enim spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed per tēporalem motum creaturæ significata est spiritualis & inuisibilis Spiritus sancti infusio. Et vt apertiùs dicā, per illum modum missionis Spiritus sancti corporaliter exhibitum, monstrata est spiritualis & interior missio Sancti spiritus siue donatio, de qua agendum est.

Cùm filius sit minor patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & Spiritus sanctus similiter. C

SED prius quærendum est, cùm filius dicatur minor patre secundum missionem, qua in forma creata apparuit, cur & Spiritus sanctus non dicatur similiter minor patre, cum in forma creata apparuit. Nam de filio quod minor sit patre, secūdum formam qua missus apparuit, apertè ostendit Augustinus in quarto libro de Trinitate, dicens: Misit Deus filium suum, factū ex muliere, factum sub lege: vsque adeò paruum, vt factum: eo itaque missum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & in tantum minorem, in quantū factum: & in tantum factum, in quantum missum. Ecce hic habes, quia filius in quantum est missus, id est, factus, minor est patre. Cur ergo Spiritus sanctus non dicatur patre minor, cùm & ipse creaturam assumpserit in qua apparuit? quia aliter Spiritus assumpsit creaturam in qua apparuit, aliter filius. Nā filius accepit per vnionem, spiritus verò non. Filius enim accepit hominem, ita vt fieret homo. Spiritus verò sanctus non

Cap. 19. circa medium Galat. 4.

ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. in 2. lib. de Trin. ait, Ideò nusquam scriptum est, quod Deus pater maior sit spiritu sancto. vel spiritus sanctus minor est patre: quia non sic est assumpta creatura in qua appareret spiritus sanctus, sicut assumptus est filius hominis: in qua forma ipsius Dei verbi persona praesentaretur. non vt haberet verbum Dei sicut alij sancti sapientes, sed quod ipsum verbum erat: Aliud est enim verbum in carne, aliud verbum caro, id est, aliud verbum in homine, aliud verbum homo. Caro enim pro homine posita in eo quod ait: Verbum caro factũ est. Non ergo sic assumpta est creatura in qua apparuit spiritus S. sicut assumpta est caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columba, vel illum flatũ, vel illum ignem beatificauit, sibiq; in vnitatem personae coniunxit in aeternum. Ex praedictis apertè ostensum est, secundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & non spiritus sanctus.

Cap. 6. in principio.

Quòd filius secundum quod homo factus est, non modo patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor est.

D

NOTANDVM autem, quòd filius secundũ quòd homo factus est, non tantùm patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, Augustinus ostendit in primo de Trinit. dicens, Errauerunt homines, ea quae de Christo secũdum hominem dicta sunt, ad eius substantiam quę sempiterna est transferentes: sicut illud ꝙ ipse Dominus ait: Pater maior me est, ꝙ propter formã serui veritas dicit: secũdum quẽ modũ, etiã seipso minor est filius. Quomodo enim non etiã seipso minor factus est, qui seipsum exinaniuit, formã serui accipiẽs. Non enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam Dei, in qua erat aequalis patri. In forma ergo Dei, vnigenitus patris aequalis est patri: In forma serui, etiam seipso minor est. Non ergo immeritò scriptura dicit vtranq;, scilicet & aequalem patri filiũ, & pa-

Cap. 7. ad principiũ.

& patrem maiorem filio. Illud enim propter Dei formam, hoc autem propter formam serui. De hoc eodẽ in 2. lib. de Trin. August. ait: Dei filius est æqualis patri secundum formam, in qua est: & minor patre secundum formam serui quam accepit, in qua non modo patre sed etiam spiritu sancto, nec hoc tantùm, sed etiam seipso minor inuentus est. Propter quod, vt idem in libro contra Maximinum ait: non tantùm patre, sed etiam seipso, & Spiritu sancto minor factus est, & etiam minoratus paulominus ab angelis. Est ergo Dei filius, vt ipse ait in 2. lib. de Trin. Deo patri in natura æqualis, habitu minor, id est, in forma serui quam accepit. His authoritatibus ostenditur apertè filius secundum formam serui minor pàtre, & seipso, & spiritu S.

August. in principio cap. 1.

Aug. epist. 66. ad Maximinum medicũ circa finem, tomo 2.

Aug. lib. 1. de Trin. ca. 7. in fine.

Hilarius aliter dicit, scilicet quod pater sit maior, nec filius tamen minor. E

HILARIUS autem dicere videtur, quod pater maior sit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatem, quia in eo est authoritas generationis: secundum quam dicit: Pater maior me est. Et Apostol. Donauit ei nomen quod est super omne nomen. Cùm ergo ait: Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomen. Si ergo, inquit Hilarius in 9. lib. de Trin. donantis authoritate pater maior est, nunquid per doni cōfessionem filius minor est, maior itaque donans est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur. ait enim: Ego & pater vnum sumus. Si non hoc donatur Iesu, vt confitendus sit in gloria Dei patris, minor patre est: si autem in ea gloria ei donatur esse qua pater est, habes & in donantis authoritate, quia maior est: & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaque pater & filio est, & planè maior: cui tantum donat esse, quantus est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem Sacramento natiuitatis impartit, quem ex se in forma sua generat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius. cuius verba vbicunque occurrerint, diligenter nota, pieque intellige.

Hilar. ad finem lib. 9. de Trin.

Hilar. ibid. continuè.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVA INVISIBILITER *mittitur.*

DISTINCT. XVII.

A

IAM nunc accedamus ad assignandam missionem Spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. Nam ipse Spiritus sanctus, qui Deus est, ac tertia in Trinitate persona, (vt supra ostensum est) à patre & filio ac seipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

Præmittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quòd spiritus sanctus est charitas qua diligimus Deum & proximum.

B

HOC autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valdè necessarium. Dictum quidem est supra, & sacris authoritatibus ostensum, quòd Spiritus sanctus amor est patris & filij, quo se inuicem amant, & nos. His autem addendum est, quòd ipse idem Spiritus sanctus est amor siue charitas, qua nos diligimus Deum & proximum: quæ charitas cùm ita est in nobis, vt nos faciat diligere Deum & proximum, tunc Spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso Deum diligit, quia ipsa dilectio Deus est, id est, Spiritus S.

Authoritatibus ita esse confirmat.

C

NE autem in re tanta aliquid de nostro astruere videamur, sacris authoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc Augustinus in octauo libro de Trinitate, ait: Qui proximum diligit, consequens est, vt ipsam præcipuè dilectionem diligat, Deus autem dilectio est. consequens ergo est vt præcipuè Deum diligat. Item in eodem: Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus: Vt quid ergo imus & currimus in sublimia

In medio cap. 7.

In fine cap. 7.

cælorum

cælorum & ima terrarum, quærentes eũ qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus, Nemo dicat, non noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectionem qua diligit quàm fratrem quem diligit. Ecce iam potes notiorem Deum habere quàm fratrem. Plane notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem Deum, & dilectione amplectere Deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes Dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo saniores sumus à tumore superbiæ, tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi Deo, plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit Augustinus, quòd dilectio ipsa qua diligimus Deum vel proximum, Deus est. Sed adhuc apertius in eodem lib. subdit dicens: Dilectionem quantum commendat Ioannes Apostolus attendamus. Qui diligit, inquit, fratrem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Manifestum est quod iustitiæ perfectionem in fratris dilectione posuerit. Nam in quo scandalum nõ est, vtique perfectus est. Et tamen videtur dilectionem DEI tacuisse: quod nunquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione vult intelligi Deum. Apertissimè enim in eadem epistola paulò pòst ait ita: Dilectissimi diligamus inuicem, quia dilectio ex Deo est: & omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognouit Deum. Qui non diligit, non cognouit Deum, quia Deus dilectio est. Ista contextio satis apertè declarat, eandem ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio, est qua diligimus inuicem) non solùm ex Deo, sed etiam Deũ esse, tanta authoritate prędicari, scilicet Ioannis. Cùm ergo de dilectione diligimus fratrem, de Deo diligimus fratrem. nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipuè diligamus qua fratrem diligimus, quoniam Deus dilectio est. Item, qui non diligit fratrem, non est in dilectione: & qui non est in dilectione, non est in Deo, quia Deus dilectio est. Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem Deum esse.

Aug. li. prædicto. cap. 8 continuò.

1 Ioan. 2. b

Lib. & ca. inferius eiusdem.

Ibid. paulò inferius.

Quòd fraterna dilectio cùm sit Deus, non est pater, vel filius, sed tantùm Spiritus Sanctus. D

CVM autem fraterna dilectio sit Deus, nec pater est, nec filius, sed tantùm Spiritus sanctus, qui propriè in Trinitate dilectio vel charitas dicitur. Vndè Aug. in xv. lib. de Trinit. Si in donis Dei nihil est maius charitate, & nullum est maius donum Dei quàm Spiritus sanctus, quid consequentius est, quàm vt ipse sit charitas, quæ dicitur & Deus & ex Deo? Ita enim ait Ioan. Dilectio ex Deo est. Et paulò pòst: Deus dilectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse Deum, quam dixit ex Deo. Deus ergo ex Deo est dilectio. Item in eodem: Ioãnes volens de hac re apertiùs loqui: In hoc, inquit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis, quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus de quo dedit nobis, facit nos in Deo manere, & ipsum in nobis: hoc autem facit dilectio. Ipse est ergo Deus dilectio. Ipse igitur significatur vbi legitur, Deus dilectio est. Ex his ergo apparet, quod spiritus sanctus charitàs est.

Cap. 19. ad finem.

1. Ioan. 4. b. ad finem c. 17 eiusdem libr. 15. de Trin.

Eodem ca. 17. paulò inferius.

Quod non est dictum per causam illud: Deus charitas est: sicut illud, tu es patientia mea, & spes mea. E

SED nè fortè aliquis dicat illud esse dictum per expressionē causæ, Deus charitas est, eo scilicet quod charitas sit ex Deo, & non sit ipse Deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes, & non quod ipse sit ista, sed quia ista ex Deo sunt: occurrit Augustinus, ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa in xv. libro de Trinitate dicens. Non dicturi sumus charitatem nō propterea esse dictam Deum, quod ipsa charitas sit vlla substantia quæ Dei digna sit nomine, sed quod bonum sit Dei: sicut dictum est Deo: Tu es patiētia mea. Non vtique ideo dictum est, tu es patientia mea, quod Dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi: Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facilè refellit scripturarum ipsa locutio.

Ad principium ca. 17

Psalm. 7.

Tale

Tale est enim, Tu es patientia mea: quale est: Domine spes mea, & Deus meus misericordia mea: & multa similia. Non est autem dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut Deus charitas mea, sed ita dictum est: Deus charitas est, sicut dictum. Deus spiritus est. Hoc qui non discernit intellectum à Domino, non expositionem quærat à nobis. Non enim apertius quicquam possumus dicere, Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quod Spiritus sanctus, charitas est, qua diligimus Deum & proximum, vndè faciliùs est nobis ostendere quomodo Spiritus sanctus mittatur vel detur nobis.

Quomodo Spiritus S. mittatur vel detur nobis. F

TVNC enim mitti vel dari dicitur, cùm ita nobis est, vt faciat nos diligere Deum & proximũ: per quod manemus in Deo, & Deus in nobis. Vndè Aug. hunc missionis modum insinuans in xv. libr. de Trinit. ait: Deus spiritus sanctus, qui procedit ex Deo, cùm datus fuerit homini, accendit eum ad diligendum Deum & proximum, & ipse dilectio est. Non enim habet homo vnde diligat Deum, nisi ex Deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis Spiritus sanctus secundum quod dicitur datum, siue donum. Quod donum commendat August. explanans apertius quomodo detur, in eodem libro. Dilectio, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait, Apostolus per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Nullũ est isto dono Dei excellentius. Solum est quod diuidit inter filios regni, & filios perditionis. Dantur & alia per spiritum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi ergo tãtùm impartiatur cuiquam Spiritus S. vt eum Dei & proximi faciat amatorem, à sinistra non transferetur ad dexteram. Neque Spiritus sanctus propriè dicitur donum, nisi propter dilectionem: quam qui non habuerit, etsi loquatur omnib. linguis, & habuerit Prophetiam, & omnem scientiam, & omnẽ fidem, & distribuerit omnem substantiam suã, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat. nõ ei prodest. Quantum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitã neminem

In fine cap. 17.

Cap. 18. lib. eiusdem. 15 de Trin. in principio.

neminem tanta bona perducunt. Ipsa verò dilectio vel charitas(nam vnius rei nomen est vtrunque) perducit ad regnum. Dilectio ergo, quæ Deus est, & propriè ex Deo est, Spiritus sanctus est, per quem diffunditur in cordibus nostris Deus charitas, per quem nos tota inhabitabit Trinitas. Quocirca rectissimè Spiritus sanctus, cùm sit Deus, vocatur etiam donũ Dei. Quod donum propriè quid nisi charitas intelligendum est, quæ perducit ad Deum, & sine qua quodlibet aliud Dei donum non perducit ad Deum. Ecce hic aperitur quod suprà dictum erat, scilicet quod charitas sit Spiritus sanctus, & donum excellentius: & quomodo hoc donum, id est, spiritus sanctus detur nobis, scilicet cum ita impartitur alicui, id est, ita habet esse in aliquo, vt eum faciat Dei & proximi amatorem. Quod cum facit, dari dicitur siue mitti alicui: & tũc ille dicitur propriè habere Spiritum sanctum.

Ibid. paulò inferius.

Vtrùm concedendum sit, quod spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur. G

HIC quæritur, si charitas Spiritus sanctus est, cum ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & minus per diuersa tempora habeatur, vtrùm concedendum sit, quod Spiritus sanctus augeatur vel minuatur in homine, vel magis & minus habeatur? Si enim in homine augetur, & magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse videtur. Deus autem omnino immutabilis est. Videtur ergo quod vel Spiritus sanctus nõ sit charitas, vel charitas non augeatur vel minuatur in homine. Item charitas & non habenti datur vt habeat, & habenti vt pleniùs habeat. Si ergo Spiritus sanctus charitas est, & non habenti datur vt habeat, & habenti vt plenius habeat Sed quomodo datur non habenti, cum ipse vt DEVS sit vbique, & in omnibus creaturis totus: & quomodo pleniùs datur vel habetur sine sui mutatione?

Responsio ad primam quæstionem. H

HIS itaque respondemus, dicentes quod spiritus sanctus

sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minus, sed in homine vel potius homini augetur & minuitur, & magis vel minus datur vel habetur, sicut Deus dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vndè Propheta: Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur Deus. Super quem locum ait authoritas, Deus non in se, sed in corde hominis grandescit. Sic ergo Spiritus sanctus homini natus, & datus, amplius datur, id est, augetur, & magis & minus habetur: & tamen immutabilis existit.

Cassiodorus ad hūc versum 73. Psalm. 63.

Responsio ad secundam. I

CVMQVE vbique sit, & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturę haberent spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat vtramque responsionem. K

VT autem certius fiat, quod diximus, authoritate confirmemus quod spiritus sanctus magis ac minus percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habenti vt plus habeatur, Augustinus ostendit super Ioannem dicens: Sine spiritu sancto cor stat nos Christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atque agere tanto minus, quanto illum percipimus minus: tanto verò amplius, quanto illum percipimus amplius. Ideoq; non solùm non habenti, verùm etiam habenti non incassum promittitur. Non habenti quidem, vt habeatur: habenti autem, vt amplius habeatur. Nam si ab alio minus, & ab alio amplius non haberetur, sanctus Helisæus, sancto Heliæ non diceret. Spiritus qui est in te, duplo sit in me. Christo autem qui est Dei filius, non ad mensuram datus est Spiritus: Neque enim sine gratia Spiritus sancti est mediator Dei & hominum homo Christus. quod enim est vnigenitus Dei filius æqualis patri, non est gra-

Aug. tract. 74. ad hunc locum. Ioan. 14. Si diligitis me. tom. 9.

Ibid. paulò inferius.

tiæ

tiæ sed naturæ. Quod autem in vnitatem personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est, non naturæ. Cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expresse habes quod spiritus sanctus magis & minus datur vel accipitur, & homini datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia spiritus sanctus est charitas, quæ non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Immo, vt verius & magis propriè loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere. quæ tamen nec proficit nec deficit in se, quia Deus est. Vnde Augusti. in homil. 9. super epistolam. Ioan. ait, Probet se quisque quantum in illo profecerit charitas, vel potius quantum ipse in charitate profecerit. Nam si charitas Deus est, nec deficit nec proficit. Sic ergo in te, proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendum sit cum dicitur spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus, sic & alia huiusmodi.

Exponẽs illud 1. Ioã. 4. in hoc perfecta est dilectio in nobis.

Quod aliqui dicunt spiritum sanctum non esse charitatem, quà diligimus Deum & proximum. L

SVPRA dictum est, quòd spiritus sanctus charitas est patris & filij, qua se inuicem diligunt & nos: & ipse idẽ est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris, ad diligendum Deum & proximum. Horum alterum omnes catholici concedunt, scilicet quòd spiritus sanctus sit charitas patris & filij. Quòd autem ipse idem sit charitas qua diligimus Deum & proximum, à plerisque negatur. Dicunt enim, Si spiritus sanctus charitas est patris & filij & nostra, eadem ergo charitas est qua Deus diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum authoritates negare videntur. Dicit enim August. in lib. de spiritu & litera, Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est à spiritu sancto? Nõ esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per spiritum. Charitas autem Dei dicta est diffundi

Rom. 5.

Tom 3. cap. 32. ad finẽ.

fundi in cordibus nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iustitia Dei dicitur, qua nos iusti eius munere efficimur: & domini salus, qua nos saluat: & fides Christi, qua nos fideles facit. His verbis videtur monstrari distinctio inter charitatem, qua nos Deus diligit, & qua nos diligimus. Et sicut iustitia nostra dicitur Dei, non quòd ipse sit ea iustus, sed quia ea nos iustos facit, similiter & fides, & salus: sic videtur dicta Dei charitas, quæ est in nobis, nō quod ipse ea diligat, sed quia ea nos diligere facit. De hoc etiam idem Aug. in li. 15. de Trin. ait. Cùm Ioannes commemorasset Dei dilectionem, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos, & misit filium suum liberatorem pro peccatis nostris. Ecce & hic videtur manifestè diuidere dilectionem qua nos diligimus Deū, ab ea qua ipse diligit nos. Si ergo, inquiunt, spiritus sanctus dilectio est qua Deus diligit, & qua nos diligimus, duplex dilectio est, immo duo diuersa est, quod absurdum & à veritate longè est. Nō est ergo dilectio, qua diligimus, sed qua Deus tantum diligit nos.

Cap. 17. ad finem.

Ex verbis authoritatū argumētando procedit.

Responsio ad prædicta, determinans authoritates. M

HIS respondemus prædictarum authoritatum verba determinantes hoc modo, Charitas Dei dicta est diffundi in cordibus nostris, non qua ipse nos diligit, sed qua nos diligere facit, & cæt. His verbis non diuiditur nec diuersa ostenditur charitas qua Deus nos diligit, ab ea qua nos diligimus: sed potius cum sit vna & eadem charitas, & dicatur ipsa Dei charitas, & diuersis de causis & rationibus Dei charitas appellari in scriptura ostenditur. Dicitur enim Dei charitas, vel quia Deus ea diligit nos, vel quia nos ea suos dilectores facit.

Determinatio prima authoritatis. N

CVM ergo ab Apostolo dicitur charitas Dei diffundi in cordibus nostris, non est dicta charitas Dei qua diligit nos, sed qua facit nos diligere, id est, nō ibi ap-

Rom. 5. a

pellatur

pellatur charitas Dei, eo quod Deus nos ea diligit, sed eo quod nos ea sui dilectores facit. Et quod ea ratione possit dici charitas Dei, quia nos ea diligere facit, ex simili genere locutionis ostenditur. sicut dicitur iustitia Dei qua nos iustificat, & Domini salus qua nos saluat, & fides Christi qua nos fideles facit.

Determinatio secunda. O

SIMILITER & aliam exponimus authoritatē, vbi ait dilectionem Dei commemorari, non qua nos eum, sed qua ipse dilexit nos: ac si diceret, commemorat dilectionem DEI, non secundum quod ea nos diligimus Deum, sed secundum quòd ipse ea diligit nos.

Aliud obijciunt. P

SED aliud est, inquiunt, quod magis vrget, dixit enim supra Augustinus, quòd dilectio est à spiritu sancto, à quo fides. Sicut ergo fides non est spiritus sanctus à quo est, ita nec charitas. Quomodo ergo spiritus sanctus est, si ab ipso est? Nam si ab ipso est, & ipse est, ergo spiritus sanctus à seipso est. Ad quod dicimus: Spiritus sanctus quidem à seipso non est, sed tamen à seipso datur nobis, vt supra dictum est, dat enim seipsum nobis spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, quòd charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipsa spiritus sanctus est. Fides autem est à spiritu sancto, & non est spiritus sanctus: quia donum vel datum solummodo est, non Deus dans.

Lib. de spiritu & litera in fine cap. 32. in tomo 3.

Quòd alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum. Q

ALIAS quoque inducunt rationes ad idem ostendendum, scilicet quod charitas non sit spiritus sanctus, quia charitas affectio mentis est, & motus animi. Spiritus sanctus verò non est affectio animi, vel motus mentis, quia spiritus sanctus immutabilis est & increatus: non est ergo charitas.

Quòd charitas est motus vel affectio animi. R

QVOD autem charitas sit affectio animi, & motus

tus mentis, authoritatibus confirmant. Dicit enim Augustinus in tertio libro de doctrin. Christiana, Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum, & se ac proximo propter Deum. Idem in libro de moribus Ecclesiæ Catholicæ, tractans illud verbum Apostoli: Nec mors nec vita poterit nos separare à charitate Dei. Charitas Dei, inquit, hic dicta est virtus siue animi nostri rectissima affectio, quæ coniungit nos DEO, qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas est affectio & motus animi: ac per hoc non videtur esse Spiritus sanctus.

Aug. ad finem cap. 10 tomo 3.

Ad finem cap. 11. li. 1. Tom. 1.

Rom. 8. c. 11

Responsio determinans authoritates. 5

AD quod dicimus hoc ita dictum esse, sicut dicitur, Deus est spes nostra & patientia nostra, quia facit nos sperare & pati: ita charitas dicitur esse motus siue affectio animi, quia per eam mouetur & afficitur animus ad diligendum Deum. Non autem mireris si charitas, cùm sit spiritus sanctus, dicatur motus mentis, cũ etiam in libro Sapientiæ dicatur de spiritu sapientiæ, qui attingit à fine vsque ad finem, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod nõ ideò dicitur, quòd sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis, sed quia sui immobilitate omnia attingit, nõ locali motu, sed vt vbique semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quòd ipsa sit motus, vel affectio, vel virtus animi, sed quia per eam quasi esset virtus, afficitur mens & mouetur. Sed si charitas spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cum per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credendum, vel sperandum, & huiusmodi, sicut ad diligendum: quare nõ sic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendum vel sperandum, sicut ad diligendum? Ad quod sanè dici potest, quia alios actus atque motus virtutum operatur charitas, id est, spiritus sanctus, mediantibus virtutibus quarum actus sunt, vt pote actum fidei, id est, credere fide media, vt actum spei, id est, sperare media spe. Per fidem enim & spem prædictos operatur actus. Diligẽdi verò

Sapien. 8. a

1. ad Corin. 12. b

actum per se tantum, sine alicuius virtutis medio operatur, i. diligere. Aliter ergo hunc actum operatur quā alios virtutum actus. Ideoq; differenter de hoc & de alijs loquitur scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas verè Spiritus S. vnde August. præmissum verbum Apost. tractans in eod. lib. charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc, ipsam esse Deum significat dicēs: Si nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse non solùm meliùs, sed etiā certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est: Charitas ergo Spiritus S. est, qui Deus est, & donum Dei siue datum: qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde Aug. vbi Ioannes dicit non ad mensuram Christo dari spiritum, ait: Cæteris verò diuiditur, non quidem ipse spiritus, sed dona eius.

Aug. tom. 1 paulò superius. De morib. Eccles. cap. 11. Roma. 8. 1. Cor. 12. Tom 9. tractatu 14. ad tertiū, cap. Ioan. Non enim ad mensurā dat Deus spiritum.

An concedendum sit quòd per donum dentur dona. T.

HIC quæritur, cùm spiritus S. per quem diuiduntur dona, ipse sit donum, vtrùm concedendū sit quòd per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus, quia per donum quod est spiritus sanctus, singulis propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes boni habent. vnde Aug. in 15. lib. de Trin. ait, Per donum quod est spiritus sanctus, in commune omnibus membris Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria, diuiduntur. Non enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alij alia, quamuis ipsum donum à quo cuique propria diuiduntur, omnes habeant, id est, spiritum sanctum. Eccè apertè dicit, per donum dona donari.

Cap. 19. ad medium.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRITVS SANCTVS DICATVR DONUM & DATUM SIUE DONATUM.

DISTINCT. XVIII. A

De tēporali processione spiritus

PRAETEREA diligenter considerandum est, cùm Spiritus sanctus dicatur donum & datum, vtrùm

vtrum & eadem ratione vtrunque nomen ei conueniat: quod vtique videri potest.

sancti quantum ad proprietatem, per quã natus est, temporaliter procedere.

Quare ita esse videtur. B

CVM enim idem sit Spiritum sanctum dari, & spiritum sanctum donari, ex eadem ratione videtur spiritus sanctus dici datum & donum: Hoc etiam videtur August. significare in 15. libro de Trinit. cùm ait: Spiritus sanctus in tantùm donum Dei est, inquantum datur eis quibus datur: apud se autem Deus est, etsi nemini datur. Eccè apertè dicit Spiritũ S. donum appellari, quia datur. Si autem ex eo tãtùm appellatur donum, quia datur, non ab æterno fuit donum, quia non datur nisi ex tempore.

Cap. 19. ad finem.

Responsio quare datum siue donatum dicatur spiritus sanctus. C

AD quod dicimus, quia spiritus sanctus & donum dicitur, & datum siue donatum: sed datum siue donatum ex eo tantum dicitur, quia datur vel donatur, quòd habet tantùm ex tempore.

Hic quare donum. D

DONVM verò dicitur non ex eo tantùm quòd donetur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. vndè & ab æterno fuit donum. Sempiternè enim donum fuis, non quia daretur, sed quia processit à patre & filio. Vndè August. in 4. lib. de Trinit. ait: Sicut natum esse est filio à patre esse: ita spiritui sancto donum Dei esse, est à patre & à filio procedere. Hic apertè ostenditur quòd spiritus sanctus eo donum est, quòd procedit à patre & filio: sicut filius eo est à patre, quòd natus est ab eo. Non enim idem est filio esse à patre, & Spiritui sancto, id est, non ea proprietate filius dicitur esse à patre qua Spiritus sanctus. Nam filius dicitur esse à patre, quia genitus est ab eo: Spiritus sanctus verò dicitur esse à patre & à filio, quia Spiritus sanctus est donum patris & filij, id est, quia procedit ab vtroque: Eo enim dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vndè Augustinus in quinto libro de Trinitate ait: Spiritus sanctus, qui non est

Aug. cap. 20. versus finem.

Cap. 11. lib. 5. circa medium.

 Trini-

Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quòd propriè dicitur Spiritus sanctus, relatiuè dicitur, cùm & ad patrem & filium refertur: quia Spiritus sanctus, & patris & filij spiritus est: sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine. Apparet autem cùm dicitur donum Dei. donum est enim patris & filij: quia & à patre procedit, & à filio. Ecce his verbis apertè ostenditur eadem relatione dici spiritum sanctum, & donum. Donum autē, quia procedit à patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur spiritus sanctus vel donum, processio ipsa est de qua pòst plenius agemus cum alijs. Cùm ergo ab æterno processerit ab vtroque, & ab æterno donum fuit: non ergo spiritus sanctus eo tantum dicitur donum, quia donatur: nam & antè fuit donum quàm donaretur. Vnde Aug. in 5. lib. de Trinit. Semper spiritus sanctus procedit, & non ex tēpore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, vt esset donabile, iam donum erat antequam esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cùm dicitur donum: aliter, cùm dicitur donatum: nam donum potest esse etiam antequam detur, donatum autem, nisi datum fuerit, nullo modo dici potest. Sempiternè ergo spiritus sanctus est donum, temporaliter autem donatum. His verbis apertè ostenditur, quòd sicut spiritus sanctus ab æterno procedit, ita ab æterno donum est: non quia donaretur à patre filio, vel à filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Cap. 15. in fine.

Quod semper procedit spiritus sanctus.

Cap. 16. eiusdem lib. 5. ferè continuò.

Quæritur cui donabilis. II

SED quæritur cui donabilis: vtrum patri & filio, an tantum nobis qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri & filio, sed tantùm nobis, & ex eo donū erat, quia sic donabilis procedebat, videtur quod filius semper eadem ratione donum fuerit: quia ab æterno processit à patre donabilis, nobis in tempore. nā & de filio legitur quòd datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus nobis tantùm non patri vel filio donabilis processit, sicut & nobis tantum datus est. Et filius vere datus est nobis, & ab æterno processit à patre, non vt donabilis tantum, sed vt genitus qui & donari

Esaias. 6

donari posset. Processit ergo vt genitus & donabilis: sed spiritus sanctus non procedit vt genitus, sed tantum vt donum. Donum autem semper fuit, non solùm quia donabilis, sed quia ab vtroque processit, & donabilis fuit. Vnde Aug. in 5. libr. de Trin. ait, Eo ipso quod daturus erat cum Deus, iam donũ erat, etiã antequam daretur, & ideo donabilis est: sed aliter donabilis, quàm filius: nam & aliter datur, & aliter processit quàm filius. Filij enim processio genitura est, vel natiuitas: spiritus sancti vero processio, natiuitas non est: vtraque vero ineffabilis est. *Cap. 15. non longè à principio.*

Quod sicut filius nascendo accepit non tantùm vt esset filius, sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedendo accepit non tantum vt esset donum, sed etiam vt esset essentia. F

ET notandũ, quòd sicut filius nascendo accepit non tantum vt filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substantia sit, ita & spiritus sanctus à patre & filio procedendo, accepit non tantum vt spiritus sanctus sit, vel donum, sed etiam vt omninò sit, & vt substantia sit. quod vtique non accepit ex eo quo datur. nam cum detur nisi ex tempore, si hoc haberet ex eo quod datur, accepisset, ergo ex tempore vt esset. Vnde August. in v. lib. de Trin. Filius non hoc tantùm habet nascendo, vt sit filius, sed omninò vt sit. Quæritur ergo, vtrùm spiritus sanctus eo quòd datur, habeat non tantùm vt donum sit, sed omnino vt sit: Quod si non nisi quia datur, id est, si non habet esse nisi eo quod datur, sicut filius nascendo habet non tantum vt sit filius, quod relatiuè dicitur, sed omninò vt sit ipsa substantia: quomodo iam spiritus sanctus erat ipsa substantia; cùm non prius daretur, quàm esset cui daretur? Non ergo eò quod datur, sed procedendo habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut filius non eo quod datus est, sed nascendo accepit non tantùm vt sit filius, sed vt essentia. Vnde August. in libro de Trinitate ait: Sicut filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate *Cap. 15. in medio.* *Ad finem cap. 26. li. 15 de Trinit.*

naturæ de patre generatio: ita spiritui sancto præstat essentiam sine vllo initio temporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio.

Quod ex prædictis videtur, quòd filius non tantùm sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritus sanctus processione. G

HIC oritur quæstio: Si filius nascendo habet non tātùm vt sit filius, sed vt sit essentia, & spiritus sanctus procedendo non tantùm vt sit donum, sed vt sit essentia: ergo & filius natiuitate essentia est, & spiritus sanctus processione est essentia: cùm alibi dicatur, quod nec pater eo pater est quo Deus, nec filius eo filius quo Deus, nec Spiritus S. eo donum quo Deus: quia vt ait Aug. in 7. lib. de Trin. His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. vndè post plenius agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tantùm filius, nec Spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tātum, & tamen vterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit vt esset essentia. Non enim, vt ait Hilarius in 5. lib. de Trin. per defectionem aut protensionem aut deriuationem ex Deo, Deus est, sed ex virtute naturæ in naturam eandem natiuitate subsistit filius, & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit spiritus sanctus.

Cap. 2. ad finem.

Responsio.

Hilar. ad finem lib. 5.

Exponit verba Hilarij. H

QVOD ita intelligi potest: Ex patre qui est virtus ingenita, naturam quam habet eandem filius, natiuitate, id est nascendo, & Spiritus sanctus processione, id est, procedēdo habet. Vnde ipse idē apertius eloquens, quod dixerat aperit dicens: Natiuitas, inquit, Dei non potest non eam de qua profecta est, tenere naturam: Non enim aliud quàm Deus subsistit, quod non aliunde quàm de Deo subsistit. Eccè his verbis aperitur, quo modo intelligendum sit illud: De patre generatio præstat essentiam filio, & de vtroque processio præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius,

Ibid. Hilar. paulò inferius.

Aug. in fine cap. 26. lib. 15. de Trin.

lius, & iste essentia sit spiritus sanctus, immò proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste procedendo essentiam habet eandem, & totam quæ in patre est.

Quod spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos prædictos modos processionis. I

Ex prædictis patet quod spiritus sanctus sempiternè donum est & temporaliter datum vel donatum: Ex quo apparet illa distinctio geminę processionis, de qua suprà egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum, secundum alteram verò dicitur donum.

Secundum hoc quod donum est, refertur ad patrem & filium: secundum quòd datum, ad Deum qui dedit, & ad eos quibus datum est. K

Et secundum hoc quòd sempiterne donum est, refertur ad patrem & filium: secundum hoc verò quòd dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorum quibus datur. Vndè Augustinus in quinto libro de Trinitate ait: Quod datum est, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque Spiritus sanctus non tantùm patris & filij qui dederunt, sed etiam noster dicitur qui accepimus: Spiritus ergo & Dei est qui dedit, & noster qui accepimus: non ille Spiritus noster quo sumus, quia ipse est spiritus hominis qui in ipso est: quamuis & illum spiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste, aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus vt essemus, aliud quod accepimus vt sancti essemus: Quod autem Spiritus sanctus noster dicatur, Scriptura ostendit. Scriptum est enim de Ioanne, quòd in Spiritu Heliæ veniret. Ecce dictus est Heliæ spiritus quem accepit Helias, scilicet Spiritus sanctus. Et Moysi ait Dominus. Tollam de Spiritu quem iam dedi tibi. Ecce & hic dictus est spiritus Moysi. Patet igitur, quia Spiritus sanctus noster dicitur spiritus, sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti

Cap. 14. ante medium

Ibidē paulò inferius.

1. ad Cor. 4

Lucæ 1. b

Nume. 11. b

essemus? Spiritus verò creatus, ad hoc est datus, vt essemus.

An filius cùm sit nobis datus, posset dici noster vt spiritus sanctus. L

Quod non dicitur spiritus sanctus noster sed spiritus noster.

HIC quæritur, vtrùm & filius cùm sit nobis datus, dicatur vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiùsmodi: sed non dicitur noster filius, quia filius dicitur tantùm relatiuè ad eum qui genuit. Et ideo noster filius non potest dici, sed patris tantùm. In eo autem quòd dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quibus datus est refertur: vt & spiritus sanctus, qui etiam cùm in scriptura (vt suprà dictum est) dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus, vel illius, vt de Moise & Helia dictum est, nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici, spiritus sanctus noster vel tuus vel illius, sed spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia spiritus sanctus eo dicitur quo donum: & vtrunque relatiuè dicitur ad patrem & ad filium, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cùm verò donum accipitur eo modo quo Spiritus sanctus donum patris & filij dicitur, non hominis: ita & filius sub hac appellatione non potest dici noster, vt dicatur filius noster, sicut nec dicitur spiritus sanctus noster: & tamen de filio dicitur, panis noster: & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit nobis datus: iste noster spiritus, quia nobis inspiratur à patre & filio, & in nobis spirat sicut vult. Vnde August. in v. libr. de Trin. ait: Quod de patre natum est, ad patrem solum refertur cum dicitur filius. Et ideo filius patris est, & non noster. Dicimus tamen & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

Ad principium Cap. 14.
Mat. 6. b & Luc. 11. a
Ibid. paulò inferius.

Vtrùm spiritus sanctus ad seipsum referatur. M

POST hæc quæritur, vtrùm Spiritus sanctus ad se ipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eum cui datur: & spiritus sanctus datur à seipso, vt præ-

vt prædictum est, ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationem in posterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiuè dicuntur de Deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

HIC DE QVALITATE TRIVM PERSONARVM.

DISTINCT. XIX. A

NVNC postquam coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coæternas, ita & coæquales tres personas asserit. Aequalis est enim in omnibus patri filius, & patri & filio spiritus sanctus. Quia (vt Aug. in lib. de fide ad Petrum, breuiter aperiens quomodo intelligatur æqualitas, docet) nullus horum alium aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate: quia nec filio, nec spiritu sancto (quantum ad naturæ diuinę vnitatem pertinet) aut anterior, aut maior est pater, nec filius spiritu sancto. Aeternum quippè & sine initio est, quod filius de natura patris extitit: & æternum ac sine initio est, quòd spiritus sanctus de natura patris filijque procedit. Ob hoc ergo tres vnum rectè credimus, & dicimus Deum, quia vna prorsus æternitas, vna immensitas, vna naturalitater est trium personarum diuinitas. Ecce breuiter assignauit Augustinus, in quo trium personarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam non excellit, aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate. *Aug. ad medium ca. 1. tom. 3.*

Quod æternitas, & magnitudo, & potestas in Deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa. B

CVMQVE enumerentur ista quasi diuersa, in Deo tamen vnum & idem sunt, scilicet essentia diuina simplex & incōmutabilis. Vndè Aug. in lib. 7. de Trin. Nō alio magnus, alio Deus est: sed eo magnus, quo Deus: quia non est illi aliud magnum esse, aliud Deum esse. *Aug. cap. 1. ad principium.*

Eadem quippe eius magnitudo est, quæ virtus: & eadem essentia, quæ magnitudo. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magnitudo. Ita etiam & potētia Dei, essentia diuina est. Vnde August. in vij. libro confess. Voluntas & potentia Dei Deus est. Aeternitas quoque Dei essentia diuina est. Quod Augu. ostendit super illum locum Psal. In generatione & generationem anni tui. Est generatio generationum quæ non transit, collecta de omnibus generationibus, i. sanctis. In illa erunt anni Dei qui non transeunt, id est, æternitas Dei. Non enim sunt aliud anni Dei, aliud ipse: sed anni Dei, æternitas Dei est. Aeternitas verò ipsa DEI substantia est, nihil habens mutabile. Incōcusse ergo teneamus quòd vnum & idem est, scilicet essentia diuina, Dei æternitas, potentia, magnitudo: & tamen consueuit scriptura hæc & his similia quasi distinctè ponere. In his ergo verbis trium personarum æqualitatem breuiter complexus est Aug. Quia alius alium nec æternitate, nec magnitudine, nec potētia superat. Quòd autem æternitate aliqua trium personarum alium nō excedat, suprà ostensum est, vbi coæternitas trium personarum insinuata est.

August. in fine cap. 4. tom. 1.
Aug. ad 25. Vers. Psal. 101. tom. 8. hunc: Ne reuoces me.

Hic de magnitudine, quòd ea aliqua personarum aliam non excedit. C

NVNC igitur superest ostendere, quòd magnitudine vel potentia alius alium nō excedat: & prius de magnitudine videamus.

Quod non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ quàm vna, nec tres vel duæ quàm vna. D

SCIENDVM est ergo quia pater non est maior filio, nec pater vel filius maior spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt, quàm vna, nec tres simul maius aliquid quàm duæ: nec maior est essentia in tribus quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna: quia tota est in singulis. Vndè Ioan. Damas. ait: Confitemur deitatis naturam omnem perfectè esse in singula suarum hypostaseon, i. personarum: omnem in patre

Aug. ca. 10. & vlt. lib. 6 de Trin. in fine.
Lib. 3. de orthodoxa fide cap. 6.

ſte, omnem in filio, omnem in Spiritu ſancto. Ideoq; perfectus Deus pater, perfectus Deus filius, perfectus Deus ſpiritus ſanctus. *Iuxta Latinam interpretationẽ*

Quomodo dicitur eſſe Deus pater in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroq;, & ſingulus in ſingulis. B

ET indè eſt quòd pater dicitur eſſe in filio, & filius in patre, & ſpiritus ſanctus in vtroque, & ſingulus in ſingulis. Vnde Auguſtinus in libro de fide ad Petrum: Propter vnitatem naturalem totus pater in filio & ſpiritu ſancto eſt, totus quoque ſpiritus ſanctus in patre & filio eſt. Nullus horum extra quemlibet ipſorum eſt, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hic aperit aliquatenus: non enim plenè poteſt tantùm ab homine reſerari arcanum: ex qua intelligentia dicatur ſingula perſonarum tota eſſe in alijs. Vnde etiam Hilarius iſta interius perquirens in libro tertio de Trinitate ait: Affert pleriſque obſcuritatem ſermo Domini cùm dicit: Ego in patre, & pater in me eſt: nec immeritò. Natura enim intelligentiæ humanæ rationem dicti huius non capit, nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præſtabit. Sed quod non intelligibile eſt homini, Deo poſſibile eſt. Cognoſcendum itaque atque intelligendum eſt quid ſit illud: Ego in patre, & pater in me eſt: ſi tamen compræhendere hoc ita vt eſt valebimus: vt quod natura rerum pati non poſſe æſtimatur, id diuinæ veritatis ratio cõſequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre eſſe plenitudo in vtroque diuinitatis perfecta eſt, quia plenitudo diuinitatis eſt in filio: quod in patre eſt, hoc & in filio eſt: quod in ingenito eſt, hoc in genito, alter ab altero, & vterque vnum. Is ſcilicet qui eſt nihil habens quod non ſit etiam in eo à quo eſt, non duo vnus, ſed alius in alio: quia non aliud in vtroque: vt vnum ſint in fide noſtra: vterque non vnus, nec eundem vtrunque: nec aliud confitemur, quia Deum ex Deo natum, nec eundem natiuitas, nec aliud eſſe permittit. Eãdem ergo in

Cap. 1. ad medium. *Hilar. in exordio lib. 3.* *Ioan. 14. b* *Ibid. paulò inferius.* *Ibid. paulò inferius.*

Hilar. ad fi nem libr. 3. go in vtroq; & virtutis similitudinem, & deitatis plenitudinem confitemur: quia veritas dicit, Ego in patre, & pater in me est. *Ioan. 14. b* Omnia enim filius accepit à patre: nam si patrem eiusdem qui genuit accepit, neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde decessit: nec plenitudo in eo erit, qui ex portione constiterit. Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam & qui genuit amittit, nec qui natus est consequitur. Fateamur ergo quòd pater est in filio, & filius in patre, & Deus in Deo, vt idem Hilarius ait in 7. lib. de Trin. *Hilar. ad fi nem libr. 7.* non per duplicem conuenientium generum coniunctionem, nec per insitam capacioris substantiæ naturā: sed per naturæ vnitam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viuente natura: dū res non differt, dum naturam Dei non degenerat natiuitas, dum non aliud aliquid ex Deo quàm Deus nascitur: dum nihil in his nouum est, nihil alienū, nihil separabile. Ecce his verbis, prout humana permittit infirmitas, aperitur ex quo sensu Christus dixerit se esse in patre, & patrem in se. Ex eodem etiam sensu intelligitur spiritus sanctus esse in vtroq;, & singula personarum in singulis: quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuinitatis, & vnita similitudo naturæ: quia non est maior diuina natura in aliqua harum personarum, sed vnius & indifferentis naturæ sunt hæ tres personæ. Ideó que altera in altera esse dicitur, vt prædictū est. Vnde *Ambr. to. 5. Explanatione ad 5. caput. 2. ad Corin. in fine.* Ambros. prædictorum verborum sententiam nobis aperiens super epistolam 2. ad Corin. 5. ait: Per hoc intelligitur pater esse in filio, & filius in patre, quia vna est eorum substantia. Ibi enim est vnitas, vbi nulla diuersitas. Ecce tribus illustrium virorum testimonijs, scilicet Augustini, Hilarij, atq; Ambrosij in eodem concurrentibus reuelatione spiritus sancti in eis loquentis, piè credere volentibus ostenditur (tamen quasi per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendū sit, cum dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, *1. Cor. 13. d* vel spiritus sanctus in vtroque.

Ad id quod cœperat redit, scilicet vt ostendat quòd magnitudine alius alium non superat. B

SED iam nunc ad propositum redeamus, cœptoque insistamus, ostendentes quòd magnitudine nulla trium personarum aliam superat: quia nulla maior alijs, nec maius aliquid sunt duę quàm vna, nec tres quàm duę, nec maior Deus quàm singuli horum, quia singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

Quòd nulla personarum pars est in Trinitate. C

NEC est aliqua trium personarum pars Dei, vel diuinæ essentiæ: quia singula harum verus & plenius Deus est, & tota & plena diuina essentia est: & ideò nulla istarum in Trinitate pars est. Vndè Augustin. in lib. tertio, contra Maximinum hæreticum ait: Putas Deũ patrem cum filio & spiritu sancto vnum Deum esse non posse. times enim ne pater fit pars vnius Dei, qui constet ex tribus, noli hoc timere, nulla enim fit partium in deitatis vnitate diuisio: vnus est Deus pater & filius & spiritus sanctus, id est, ipsa Trinitas vnus est Deus. Ergo, inquis, Deus pater est pars Dei: absit. Tres enim personæ sunt pater & filius & Spiritus sanctus, & hi tres quia vnius substantiæ sunt, vnum sunt, & summè vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas voluntatum. Si enim natura vnum essent, & consensione vnum non essent, non summè vnum essent. Si verò natura dispares essent, non summè vnũ essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem Deitatis qua ineffabiliter copulantur, vnus Deus est. Pars ergò trinitatis esse non potest, quicunque vnus est in tribus. In Trinitate ergò, quæ Deus est, & pater Deus est, & filius Deus est, & spiritus sanctus Deus est: simul hi tres, vnus Deus. Nec huius Trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo, quàm vnus est ibi, nec maius aliquid sunt omnes quàm singuli: quia spiritalis, non corporalis

Augusti. in princip. to. 6. cap. 10.

Ibidem paulò inferiùs.

Ibidem paucis interiectis.

Matth.19. poralis est magnitudo. Qui potest capere capiat: qui autem non potest, credat, & oret vt quod credit intelligat. Verum est enim quod per Prophetam dicitur, Nisi crediderítis, non intelligetis. His verbis apertè ostendit indifferentem magnitudinem trium personarum.

Esaia 7. b

Aug. ibid. cap. 10. consequenter. Item in eodem: Tu nempè dixisti vnum Deum non ex partibus esse compositum, & hoc de patre tantum vis intelligi. Ille, inquis, virtus est ingenita, simplex: & tamen in hac simplici virtute multa videris commemorare, cùm dicis: Deus Deum genuit, bonus bonum genuit, sapiens sapientem, clemens clementem, potens potentem: Nunquid ergo bonitas, & sapientia, & clementia, & potentia tres partes sunt vnius virtutis, quã simplicem esse dixisti? Si dixeris, partes sunt, simplex ergo virtus ex partibus constat. Et simplex ista virtus, te definiente, vnus est Deus: ergo Deum ex partibus compositum esse dicis. Non dico, inquis, non sunt partes. Si ergo in vna persona patris, & illa inuenis quae plura videntur, & partes non inueneris, quia vnus virtus simplex est, quantò magis pater & filius & spiritus sanctus, & propter indiuiduam Deitatem vnus Deus est, & propter vniuscuiusque proprietatem tres personae sunt, & propter singulorum perfectionem partes vnius Dei non sunt? Virtus est pater, virtus est filius, virtus est spiritus sanctus. Hoc verum dicis: sed quòd virtutem de virtute genitam, & virtutem de virtute procedentem non vis eandem habere naturam, hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectam & catholicam dicis. His verbis apertè docetur, quòd tres personae illae non sunt partes Dei vel diuinae essentiae. Nullaque illarum Trinitatis pars dicenda est, nec vna aliàs vlla maior alijs.

Ibid. ferè continuò ad finem cap. 10.

Cùm dicimus tres personas esse vnam essentiam, nec vt genus de speciebus, nec vt speciem de indiuiduis praedicamus: quia non est essentia genus, & persona species, vel essentia species, & persona indiuiduum.

HIC adijciendum est, quòd tanta est æqualitas trium personarum atq; indifferens magnitudo, quòd cũ dicamus tres personas vnam essentiam vel substantiã, neq; vt genus de speciebus, neq; vt speciem de indiuiduis prædicamus: Nõ enim essentia diuina genus est, & tres personæ species: vel essentia diuina species, & tres personæ indiuidua. Quod Aug. rationibus probabilibus, atq; irrefragabilibus apertè demonstrat in lib. vij. de Trin. dicens: Si essentia genus est, species autem persona, vt nonnulli sentiunt, oportet appellari tres substantias, vt appellantur tres personæ. Sicut cum sit animal genus & equus species, appellantur tres equi, ijdemq; tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter: vt si diceretur, tres equi sunt vnum animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicuntur. Cũ ergo tres personas vnam fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cùm tres equi tria animalia dicantur non vnum, patet nomine essentiæ non significari genus, nec nomine personæ speciem.

Augu. post principiũ capit. 6.

Hic probat quòd non dicitur vt species de indiuiduis. I

SI verò dicunt nomine personæ non speciem significari, sed aliquid singulare atq; indiuiduum, & nomine essentiæ speciem intelligi: vt persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Isaac, Iacob, vel quis alius qui etiã digito præsens demonstrari possit: sic quoq; illos eadem ratio cõfutabit. Sicut enim dicuntur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines, & tria animalia. Cur ergo pater & filius & spiritus sanctus, si secundum genus & speciem & indiuiduum ista discernimus, non ita dicuntur tres personæ?

Ibid. Aug. subiungit.

Alio modo probat idem. K

ALIO quoq; modo idem probat Aug. scilicet quod essentia diuina non est genus, nec personę species: vel essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal nõ habet

Lib. & ca. eisdem paulo inferius.

habet species. pater ergo & filius & Spiritus sanctus non sunt tres species vnius essentiæ. diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species, est essentia diuina & personæ indiuidua: sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo: sicut non dicitur vnus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob: ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species ita dicimus.

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia. L

Idem Aug. Cap. 6. paulò inferius.

NOTANDVM etiam quòd essentia diuina non est materia trium personarum, vt Augustinus in eodem libro docet, tanquam secundum communem eandemque materiam tres personæ dicantur esse vna essentia: sicut ex eodem auro si fierent tres statuæ, diceremus tres statuas vnum aurum. Non autem sic Trinitatem, id est, tres personas dicimus vnam essentiam, & Deum vnum, tanquam ex vna materia tria quædam subsistant. In statuis enim æqualibus, plus auri est tres simul, quam singulæ: & minus auri est vna, quàm duę. In illa verò essentia Trinitatis nullo modo est ita. Nō ergo secundum materialem causam tres personas vnā dicimus esse substantiam vel essentiam, sicut tres statuæ dicuntur vnum aurum.

Ibid. paulò inferius.

Nec ita dicitur tres personæ vna essentia, vt tres homines vna natura, vel vnius natura. M

Cap. eodē 6. circa medium.

HIS quoque addendum est, quod tres personas non ita dicimus esse vnam essentiam, vt Augustinus in eodem ait, vel vnius essentiæ, sicut dicimus aliquos tres homines eiusdem sexus, & eiusdem temperationis corporis, eiusdemque animi, vnam esse naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantùm est vnus homo, quantum tres homines simul, & plus aliquid sunt homines duo, quàm vnus homo, sicut in statuis esse diximus: at in Deo non est ita. Non enim maior essentia est pater & filius simul, quàm solus pater vel

ter vel solus filius: sed tres simul illæ personæ æquales sunt singulis. Ex præmissis patet quod tres personæ dicuntur diuina essentia: nec secūdum materialem causam, vt tres statuæ vnum aurum: nec secundum complexionis similitudinem, vt tres homines vnius naturæ: nec vt genus prædicatur de speciebus, vel vt species de indiuiduis, id est, continens de contentis, maius de minoribus. *Ibidem inferius.*

Quæ videntur aduersari prædictis. M

HIS autem videntur aduersari, quæ quidam sacræ Scripturæ tractatores catholici in suis scriptis tradiderunt. In quibus significari videatur quòd essentia diuina sit quiddam commune & vniuersale, velut species, tres verò personæ sint, tria particularia, tria indiuidua numero differentia. Vnde Ioan. Damascen. inter doctores Græcorum maximus, in libro quem de Trinitate scripsit, quem & Papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia & vniuersalia prædicantur de subiectis sibiipsis particularibus. Commune ergo substantia est, particulare verò hypostasis, id est persona: Particulare autem dicitur, non quod partem naturæ habet: sed particulare numero, vt atomus, id est, indiuiduū, numero enim non natura differre videntur hypostases. Idem in eodem. Substantia significat communem & circumplectiuam speciem, homo ideo, id est, similium specie, hypostaseon, id est, personarum, vtputà Deus, homo. hypostasis autem indiuiduum demonstrat, id est, patrem, filium, & spiritum sanctum, Petrū, Paulum, & huiusmodi. Ecce apertè dicit substantiam esse vniuersale, hypostasim verò particulare: & quòd Deus est species vt homo, & quòd pater & filius & spiritus sanctus sunt indiuidua, sicut Petrus & Paulus, eo quod numero differunt: quę præmissæ sententiæ Augustin. penitus contradicere videntur. Quid ergo dicimus ad hæc? Hoc vtique dicere possimus atq; debemus, quod ea quæ Augustinus tradidit superiùs, sine omni hæsitatione tenenda sunt. *Ioan. Damasc. lib. 3. de orthodoxa fide cap. 6. in principio.* *Lib. 3. ca. 4. in princip.*

Quòd sanè possunt intelligi quæ Ioannes dicit, & quomodo, ostendit.

HAEC autem quæ dicuntur, licet in sermonis superficie aliquid à fide alienum resonare videantur, sanè tamen intelligi queunt, piumq; lectorem atq; intellectorem plurimum efflagitant. In quorum explanatione mallem silens alios audire, quàm loquendo maleuolis detrahendi occasionem præstare. Videtur tamen mihi ita posse accipi, cum ait, Substantia est commune, & hypostasis est particulare. Nō ita hæc accipit cùm de Deo dicantur, vt accipiuntur in philosophica disciplina, sed per similitudinem eorum quæ à Philosophis dicuntur, locutus est: vt sicut ibi commune vel vniuersale dicitur, quod prædicatur de pluribus, particulare verò vel indiuiduum quod de vno solo: ita hæc essentia diuina dicta est vniuersale, quia de omnib. personis simul, & de singulis separatim dicitur. Particulare verò, singula quælibet personarum: quia nec de alijs communiter, nec de aliarum singulariter prædicatur. Propter similitudinem ergo prædicationis, substantiam Dei dixit vniuersale, & personas particularia vel indiuidua. propter hoc idem etiam, eandem diuinam essentiam dixit esse speciem communem, & circumplectiuam similium specie personarū: quia sicut hæc species homo de suis prædicatur indiuiduis, velut de Petro & Paulo & alijs, nec ista specie differunt, sed conueniunt per omnia: ita Deus de tribus prædicatur personis, quæ in diuinitate non differunt, sed per omnia cōueniunt. Hanc ergo similitudinem inter res sempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuersalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus propriè conueniunt, ad res æternas trāstulit: Aug. verò maiorem videns dissimilitudinem quàm similitudinem inter res prædictas, ab excellentia Trinitatis, prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero. P

QVOD autem Ioannes dicit hypostases differre numero non natura. In eo quòd non differre natura

ait,

ait, verissimè & sine scrupulo loquitur. Quod verò dicit differre numero, cauendum est quomodo intelligatur. Diuersis. n. modis dicũtur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis. Q

DICVNTVR enim aliqua differre numero, quando ita differunt vt hoc non sit illud, nec aliquid quod illud est, vel in ipso est: qualiter differunt Socrates & Plato, & huiusmodi quæ apud Philosophos dicuntur indiuidua vel particularia, iuxta quẽ modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicũtur quoq; differre numero, quę in enumeratione siue computatione non sibi adiunguntur, sed à se inuicem discernũtur, vt cũ de aliquib. rebus loquentes dicimus, vna, duę, tres, & secundum hunc modum fortè dixit Ioan. hypostases, i. personas differre numero. Possumus enim dicere, pater est vnus, & filius sunt duo, & pater & filius & spiritus S. sunt tres. Et item: Hæc persona est vna, & hæc & illa sunt duæ, & hæc & illa & alia sunt tres. Cōuenientius tamen tres illæ personæ proprietatibus tantùm distingui dicuntur: de quarum distinctione secundum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc verò ad inceptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpiùs versando familiarius innotescant. *Distin. 26.*

Quod vna persona non est maior alia, nec tres simul quàm vna: & hoc ratione ostendit catholica. R

SCIENDVM est ergo tantã æqualitatẽ esse Trinitate, vt ait Aug. in 8. li. de Trin. vt non solũ pater nō sit maior quã filius, sed nec pater & filius simul maius aliquid sint, quàm spiritus S. aut quęlibet persona minùs aliquid sit, quã ipsa Trinitas. Quod aũt ita sit, aliquo modo, si fieri potest, demonstrandum est. Quantum ergo creator ipse adiuuat, attendamus. Inquir Augu. in eodem, quomodo in hac Trinitate duæ vel tres personæ non sunt maius aliquid quàm vna earum. *Aug. cap. 1. in medio.* *Cap. 2. in principio.*

Ratione vtitur subtilissima ad ostendendum quòd ita sit. S

QVOD ibi magnum dicitur, aliundè magnũ non

Vide Aug. ferè continuò eiusdē cap. 2. est, quàm eo quo verè est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia, nō ergo ibi maius est, quod verius non est. Non autem verius est pater & filius simul, quàm pater solus vel filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul, quàm singulus eorum: Et quia *Ibidem paulò inferius in fine cap. 2. libr. 8. de Trinit.* æquè verè est etiam spiritus sanctus, ideo pater & filius simul non sunt aliquid maius quàm ipse: quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis, hoc est, verum esse: & hoc est esse, quod est magnum esse. Hoc est ergo magnum esse, quod verum esse. Quod igitur ibi æquè *Ibidem paulò superius.* verum est, & æquè magnum est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, non plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quod verius non est. Non est autem verius vna persona quàm alia, vel duæ, quā vna, vel tres simul quàm singula, non ergo plus veritatis habet vna quàm alia, vel duæ quàm vna, vel tres simul quàm singula. Sic ergo, & ipsa Trinitas nō est maius aliquid, quàm vna quæque ibi persona, sed tam magnum quàm singula: Non enim ibi maior est, quę verior non est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione catholica ostensum est, quo modo indifferens sit magnitudo trium personarum: quia nec vna maior est alia, nec duæ maius aliquid quàm vna, nec tres simul maius aliquid quā singula.

Quòd Deus non est dicendus triplex, sed trinus.

T

PRAETEREA cùm Deus dicatur trinus, non tamen debet dici triplex. Ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas & indifferens æqualitas, vndè Aug. *In medio cap. 7.* in libro sexto de Trinitate ait: Non quoniam Deus Trinitas est, ideo triplex putandus est, alioquin minor *In principio cap. 8 eiusdem.* esset pater solus, vel filius solus, quàm simul pater & filius. Cùm itaque tantus est pater solus, vel solus filius, vel spiritus sanctus, quantus est simul pater & filius & spiritus sanctus, nullo modo triplex dicēdus est Deus. *Ibid. paulò inferius.* Non enim pater cum filio & spiritu sancto, maior Deus est quàm singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. Perfectus autem est & pater, & filius, & spiritus

ritus sanctus, & perfectus dicitur Deus singulus eorum. Et ideò Trinitas potiùs, quàm triplex dici debet.

Quod non ita in rebus corporeis, vt in Trinitate. V

In rebus corporeis non tantùm est vna, quantum tres simul, & plus sunt duæ, quàm vna res. In Trinitate verò summa, tantùm est vna persona, quantum tres simul: & tantùm sunt duæ, quantum vna: & in se infinitæ sunt, & non est finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod superiùs dictum est, quomodo singula sunt in singulis, & omnia in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnibus, & vnum in omnibus est, & vnum omnia. Ecce iam ostendimus sufficienter, qualiter in Trinitate aliqua persona aliam non superet magnitudine.

Aug. lib. 6. cap. 10. de Trin. in fine.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSONARVM ALIAM NON SVPERAT MAGNI*tudine, nunc ostendit quod alia non excellit aliam potentia.*

DISTINCT. XX. A

Nunc ostendere restat, quomodo aliqua harum personarum aliam non excellat potentia: vt sicut vna & indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferens monstretur potentia trium. Sciendum est ergo, quia non est potentior pater filio, nec filius vel pater spiritu sancto, nec maiorem potentiam habent duo vel tres simul, quàm singulus eorum: quia nec plus potest pater & filius simul, quàm solus Spiritus sanctus. Nec hi tres plus possunt, quàm singulus eorum: quia omnipotentiam quam habet pater, & filius accepit nascendo, & spiritus sanctus procedendo, quod Augusti. rationibus & authoritatibus probabiliter astruit in libro tertio contra Maximinum, qui dicebat patrem meliorem ac potentiorem filio.

Aug. ca. 14. li. 3. contra Maximinũ post mediũ.

Quòd non potest minus filius quàm pater. B

Ibid. cap. 14 inferius. NIHIL, inquit, patre minus habet ille qui dicit: Omnia quæ habet pater, mea sunt. Nam si minus habet in potestate aliquid quàm pater, non sunt eius omnia quæ habet pater. Sed eius sunt omnia, quæ habet pater: tantam ergo habet potestatem filius, quantam pater. æqualis est ergo patri. Non enim potest qui accepit, inæqualis esse ei qui dedit. *Ibid. paulò superius. Ibid. cap. 12 in princip.* Tu autem hoc de potētia sapis, quod potens sit filius, sed potentior pater: vt secundum doctrinam vestram potens pontentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotēs omnipotentē. Habet ergo pater omnipotentiam quā non habet filius: & si hoc est, falsum est quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea sunt.

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa. C

Aug. ibidē fere continuò cap. 12. SED, inquis, pater à nemine potentiam accepit, filius autem à patre. Fatemur & nos filium accepisse potentiam ab illo de quo natus est potens: patri verò potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua gignendo, dedit ei quem genuit de substantia,

Quæstio Augustini, qua arctat hæreticum. D

Ibid. consequenter. SED quæritur, vtrùm ei tantam quanta ipsi est, potentiam pater filio dederit, an minorem. Si tantam, non solùm potentem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si verò minorem, quomodo omnia quæ habet pater, filij sunt? Si patris omnipotentia, filij non est, non omnia proculdubiò quę habet pater, filij sunt. At omnia quæ habet pater, filij sunt: omnipotentia ergo patris etiam est filij, non est ergo pater potentior filio.

Aliter probat filium æqualem patri. E

Aug. ca. 18. post mediū ITEM alio modo probat filium æqualē patri contra Maximinum, ita dicens: Tu dicis quod pater genuit filiū minorem seipso, in quo & patri derogas: qui si filium vnicū minorem genuit, aut nō potuit, aut non

voluit

voluit gignere æqualem. Si dicis quia non voluit, eum inuidum esse dixisti: si autem non potuit, vbi est omnipotentia Dei patris. Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt Deus pater æqualem sibi gignere filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si nō potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrunque hoc falsum est: patri ergo filius verus æqualis est. Genuit ergo pater sibi æqualem filium, & ab vtroque procedit vtriq; æqualis spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait Aug. contra eundem) pater in vnico filio plenā gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem inuidum dicere. Plenum ergo Deum, & æqualem sibi genuit filium.

Aug. cap. 7. eiusdem li. 3. contra Maximinū Lib. 3. ca. 18 in princip.

Per simile ostendit, quod non minorem pater filium genuit. F

HOC autem per similitudinem humanam ita esse demonstrat, inquiens: Homo pater si potuisset, æqualem filium genuisset. Quis ergo audeat dicere quòd hoc omnipotens non potuit? Addo etiam, si posset homo, maiorem melioremq́ue seipso gigneret filium. Sed maius vel melius Deo quicquam esse non potest. Deus ergo cur non æqualem (vt ais) filium genuit: cui nec anni necessarij fuerunt, per quos adimpleretur æqualitas, nec omnipotentia defuit? An fortè noluit: ergo (quod absit) inuidit. Sed non inuidit: æqualem ergo genuit filium: Credamus ergo filium ei esse æqualem.

Lib. 3. ca. 11 in medio.

Aug. ca. 15. li. eiusdē 3. contra Maximinum ad finem tom. 6.

Opinionem haeretici ponit, vt destruat. G

SED fortè dicis, eo ipso pater est maior filio, quia de nullo genitus, genuit tamen æqualem. Ad quod citò respōdebo: Imò ideo non est pater maior filio, quia æqualem sibi genuit. Origenis enim quæstio ista est, quis de quo sit: æqualitatis aūt, qualis aut quantus sit, ꝙ est dicere. Ad Orig. pertinet quæstio qua quæritur, quis de quo sit: ad æqualitatē verò illa qua quæritur, qualis aut quantus quis sit. Nec cum dicitur filius à patre genitus, ostenditur inęqualitas substantię, sed ordo naturæ, nō quo alter prior esset altero, sed quo alter est

ex altero. Non ergo ſecundum hoc quod pater genuit, & filius genitus eſt, vel ſpiritus ſanctus ab vtroq; procedit. æqualitas vel inæqualitas ibi exiſtit: quia non ſecundum hoc alia persona alij æqualis vel inæqualis dicitur. Ecce æqualitas, Trinitatis, & vna eademque ſubſtantia, quantum breuiter potuimus, demonſtrata eſt in ſuperioribus: qualiter ſcilicet, aliqua trium perſonarum quamlibet aliam nec æternitate, nec magnitudine, nec potentia excellat.

QVAERITVR QVOMODO POSSIT DICI SOLVS PATER, VEL SOLVS *filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus, cùm ſint inſeparabiles.*

DISTINCT. XXI. A

Diſtin. 19. HIC oritur quæſtio trahens originem ex prædictis. Dictum eſt enim ſuprà, quòd tantus eſt ſolus pater, vel ſolus filius, vel ſolus ſpiritus ſanctus, quantum ſimul illæ tres: & quod duæ vel tres perſonæ ſimul non ſunt maius aliquid, quàm vna perſona ſola. Ideò quærit Auguſtinus in ſexto libro de trinitate, quomodo hæc ſanè dici poſſint, cùm nec pater ſit ſolus, nec filius, nec ſpiritus ſanctus: ſed ſemper & inſeparabiliter & filius cum patre, & pater cum filio, & ſpiritusſanctus cum vtroque. Inſeparabiles enim ſunt hæ tres perſonæ. Ad quod reſpondet Auguſtinus in eodem. Solum Deum patrem dicimus, non quia ſeparatur à filio, vel à ſpiritu ſancto: ſed hoc dicentes ſignificamus, quia illi ſimul cum eo non ſunt pater. Solus enim pater, pater eſt. Quod non dicitur quia ipſe ſit ſolus, id eſt, ſine filio, vel ſpiritu ſancto: ſed per hoc filius vel ſpiritus ſanctus à paternitatis conſortio excluduntur. Ita & cùm dicitur, ſolus filius, filius eſt, vel ſolus ſpiritus ſanctus, eſt ſpiritus ſanctus, nō diuiditur filius à patre, vel ſpiritus ſanctus ab vtroque, ſed à conſortio filialis proprietatis excluduntur pater & ſpiritus ſanctus, & a conſortio proceſſibilis proprietatis pater & filius.

Aug. ca. 7. lib. 6.

Aug. in fine cap. 7. libr. 6.

lius. Cùm ergo dicitur, tantus est solus pater, quantum simul illi tres, per hoc quod dicitur solus, non separatur pater ab alijs: sed hic est sensus, solus pater, id est. pater qui ita pater est, quod nec filius, nec spiritus sanctus, tantus est, &c. Similiter intellige cùm dicitur, solus est filius, vel solus est spiritus sanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait Aug. in eodem, quia non nisi ipse ibi pater est: & solus filius, quia non nisi ipse ibi filius est: & solus spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi spiritus sanctus est.

In princip. ca. 8. lib. 6.

August. in princip. ca. 9. eiusdem libr. 6.

Vtrùm poßit dici, solus pater est Deus, solus filius est Deus, vel solus spiritus est Deus: vel pater est solus Deus, vel spiritus S. est solus Deus. B

POST hæc quæritur, vtrùm sicut dicitur, solus pater est pater, vel solus filius est filius: ita possit dici, solus pater est Deus, vel solus filius est Deus, ita & de spiritu sancto: Aut pater est solus Deus, filius est solus Deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus sanctus dicitur, & est vnus Deus: & hæc Trinitas simul propriè dicitur esse solus Deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis, verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo authoritatis occurrit, solus pater est Deus, vel pater est solus Deus, ita de filio & spiritu sancto dicimus: Vnde Aug. in septimo libro de Trinitate ait: Quoniam ostendimus quomodo posset dici solus pater vel solus filius, consideranda est illa sententia qua dicitur: Non esse solum patrem Deum verum solum, sed patrem & filium & spiritum sanctum: Ecce habes, quia non solus pater dicendus est esse verus Deus. Item in eodem: Si quis interrogat vtrũ pater solus sit Deus, quomodo respondebimus non esse: nisi fortè dicamus, ita esse quidem patrem Deum, sed non eum esse solum Deum. Esse autem solum Deũ dicamus patrem & filium & spiritum sanctum. Ecce & hic habes, quia pater non debet dici solus Deus, atque hic solum in parte subiecti tantùm accipere quidam volunt: in parte verò prædicati si sit, concedunt

1. Ad Tim. 6. d

Cap. 9. li. 6. in princip.

Aug. ibid. ca. 9. lib. 6. continuò.

quod pater est solus Deus. Sed ex verbis Augustini videtur ostendi, quòd propriè solus Deus dici debeat tota Trinitas, Et hæc Trinitas, vt ait Augustinus contra Maximinum, intelligitur cùm Apostolus dicit: Beatus & solus potens, & ibi: Soli sapienti Deo. & ibi, Inuisibili soli Deo. Non enim de solo patre hæc accipienda sunt, vt contendebat Maximinus & alij hæretici, sed de Trinitate. Sicut & illud: Solus habet immortalitatem: quia secundum rectam fidem, ipsa Trinitas est vnus solus Deus, beatus, potens, sapiens, inuisibilis: Vnde Augustinus in eodem. Cùm vnus Deus sit Trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum DEVM sapientem, solum potentem, patrem & filium & spiritum sanctum, qui est vnus & solus Deus.

Aug. cap. 9. li. 3. in principio cōtra Maximinū hæreticum tomo sexto.

Ad principium lib. 3. contra eundem Maximinum.

Quomodo dicitur Trinitas solus Deus, cum ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis. C

SED iterum quæritur, quomodo ipsam Trinitatem dicimus solum Deum, cùm sit cum spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet Augustinus in sexto libro de Trinitate dicens: Trinitatem dicimus Deum solum, quamuis semper sit cum spiritibus & animabus sanctis: sed solùm dicimus, quia non aliud quàm ipsa Trinitas Deus est. Non enim illi, cum illa Deus sunt, vel aliqua alia: sed ipsa Trinitas tantùm non illi vel alia Deus est.

Cap. 7. in fine.

Etsi de patre solo prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius, & spiritus sanctus. D

VERVNTAMEN vt ait Augustinus, etsi de solo patre prædicta dicerentur, non tamen excluderetur filius vel spiritus sanctus, quia hi tres vnum sunt, sicut in Apocalypsi de filio legitur, quod habet nomen scriptum, quod nemo scit nisi ipse: non enim indè separatur pater vel spiritus sanctus. Et cū dicitur: Nemo nouit patrem nisi filius, non inde separatur pater vel spiritus

August. in principio cap. 13. lib. 3 contra Maximinum.

ritus sanctus, quia inseparabiles sunt. Aliquando etiã nominantur pater & filius, & tacetur spiritus sanctus: vt veritas ad patrem loquens ait: Vt cognoscant te, & quem misisti Iesum Christum, esse vnum verum Deum. Cur ergo (inquit August.) tacuit de spiritu sancto? quia consequens est, vt vbicunq; nominatur vnus, sic ut pater & filius, tanta pace vni adhærens intelligatur etiam ipsa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo istorum nominato, etiã reliqui intelliguntur. quod in pluribus scripturæ locis occurrit. *Li.6.de Trinitate. ca. 9. in medio.*

DE NOMINVM DIFFERENTIA QVIBVS VTIMVR LOQVENtes de Deo.

DISTINCT. XXII. A

POST prædicta nobis differendum videtur de nominum diuersitate, quibus loquentes de vnitate ac Trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonstrandum est, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo præcipuè teneamus, quædam esse nomina distinctè ad singulas personas pertinentia, vt ait Augu. in 9. libro de Trinit. quæ de singulis tantum dicuntur personis: Quædam verò vnitatem essentiæ significantia sunt, quæ & de singulis sigillatim, & de omnibus communiter dicuntur. Alia verò sunt quæ translatiuè ac per similitudinem de Deo dicuntur. Vnde Ambros. in 2. libro de Trinitate ait: Quò puriùs niteat fides, tripartita videtur deriuãda distinctio. Sunt enim nomina quædam, quæ euidenter proprietatem personamq; deitatis ostendunt. Et sunt quædam, quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. Alia verò sunt quæ translatiuè & per similitudinem de Deo dicuntur. Proprietatis itaq; indicia sunt, generatio, filius, verbum, & huiusmodi: Vnitatis verò æternæ, sapientia, virtus, & veritas, & huiusmodi: Similitudinis verò, splendor, character, speculum & huiusmodi.

Aug. libr. 5. de Trin. hæc tradit.

Ambros. in principio Prologi lib. 2. de fide tom. 2.

Præmis-

Præmissis addit quædam esse nomina, quæ temporaliter Deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. B

HIS adijciendum est, quædam esse nomina, vt Augustinus ait in quinto libro de Trinitate, quæ ex tempore DEO conueniunt, & relatiuè ad creaturam dicuntur: quorum quædam de omnibus dicuntur personis: vt, Dominus, creator, refugium: quædam autem non de omnibus, vt donatus, datus, missus.

Aug. ca. 16. & vlt. lib. 5 per totum.

De *hoc nomine Trinitas addit.* C

PRAETEREA est vnum nomen quod de nulla persona sigillatim dicitur, sed de omnibus simul, id est, Trinitas: quod non dicitur secundum substantiam, sed quasi collectiuam pluralitatem designat personarum.

De alijs nominibus quæ temporaliter Deo congruunt, & non relatiuè dicuntur. D

SVNT etiam quædam nomina quæ ex tempore Deo conueniunt, nec relatiuè dicuntur, vt humanatus, incarnatus, & huiusmodi. Ecce sex nominum differentias assignauimus, quibus vtimur loquentes de Deo: de quibus singulis agendum est.

Quod nomina quæ ad singulas pertinent personas, propriè relatiuè dicuntur: ea verò quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur, & de singulis, & de omnibus communiter dicuntur personis, & singulariter non pluraliter in summa accipiuntur. E

SCIENDVM est ergo, quod illa quæ propriè ad singulas personas pertinent, relatiuè ad inuicem dicũtur: sicut pater & filius, & vtriusque donum spiritus sanctus. Ea verò quæ vnitatem essentiæ significant, ad se dicuntur: & ea quæ ad se dicuntur, substantialiter vtique dicuntur, & de omnibus communiter, & de singulis sigillatim dicuntur personis: & singulariter non pluraliter accipiuntur in summa, vt Deus bonus, potens,

tens, magnus, & huiusmodi. Quæ autem relatiuè dicuntur, substantialiter non dicuntur. vnde Augustin. in quarto libro de Trinitate ait: Quicquid ad se dicitur, præstantissima & diuina sublimitas substantialiter dicitur. Quod autem ad aliquid dicitur, non substantialiter dicitur, sed relatiuè. Tantaque est vis eiusdem substantiæ in patre & filio & spiritu sancto, vt quicquid de singulis ad seipsos dicitur, non pluraliter in summa, sed singulariter accipiatur. Dicimus enim pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus: quod secundum substantiam dici nemo dubitat. Non tamen dicimus hanc Trinitatem esse tres Deos, sed vnum Deum. Ita dicitur pater magnus, filius magnus, & spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita etiam omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur Deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa Trinitate, non pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniam non est aliud Deo esse, & aliud magnum esse, sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicemus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines, sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem.

August. in principio cap. 4. lib. 5. de Trinit.

Ibid. paulò inferius.

Ibid. continuò in fine ca. 8. eiusdē libr. 5.

Quod Deus magnus est ea magnitudine qua Deus est: sic de bonitate, & de omnibus quæ secundum substantiam dicuntur. F

DEVS enim non est magnus ea magnitudine, quę non est quod ipse, vt quasi particeps eius sit: alioquin maior esset illa magnitudo quàm Deus. Deo autem non aliquid maius: ea ergo magnitudine magnus est qua ipse est. Ideoque nec tres magnitudines dicimus, sed vnam magnitudinem, nec tres magnos, sed vnum magnum: quia non participatione magnitudinis Deus magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipo-

Aug. lib. de Trin. 5. ca. in medio.

omnipotentia DEI dicendum est, & de omnibus omnino quæ de Deo possunt pronunciari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translatiuè ac per similitudinem, sed propriè, si tamen de illo ꝓpriè aliquid ore hominis dici potest. Ecce apertè docuit, quòd nomina vnitatem diuinæ maiestatis significantia, & ad se dicuntur de Deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicũtur: nec pluraliter: Sed singulariter in summa accipiuntur. Illa verò nomina quæ propriè ad singulas pertinent personas, relatiuè, non substantialiter dicuntur. Quod enim propria singula in Trinitate persona dicitur, vt ait Augustin. in eodem, nullo modo, ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturam dicitur. Et ideò relatiuè, non substantialiter dici, manifestum est.

Aug. ca. 11. eiusdem li. 5. de Trin. continuò.

DE HOC NOMINE QVOD EST PERSONA, QVOD CVM SECVNDVM *substantiam dicatur: tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur.*

DISTINCT. XXIII. A

PRAEDICTIS adijciendum est, quòd cum omnia nomina quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, singulariter & non pluraliter de omnibus in summa dicantur personis, vt supra ostẽsum est: est tamen vnum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter non singulariter in summa accipitur. Dicimus enim pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substãtiam dicitur: Nec tamen dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quæ secundum substantiam de Deo dicuntur, quia cum hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Auctori-

Auctoritas quòd persona ad se dicatur & secundum substantiam. B

QVOD autem persona secundum substantiam dicatur. Aug. ostendit in vij. lib. de Trin. dicens: Non est aliud Deo esse, aliud personam esse, sed omnino idem. Item in hac Trinitate cùm dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm substantiam patris. Quocirca vt substantia patris ipse pater est, non quo pater est, sed quo est ita & persona patris, non aliud quàm ipse pater est. Ad se quippè dicitur persona, non ad filium vel spiritum sanctum: sicut ad se Deus dicitur & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi est esse, quod Deum esse, quod magnum esse, quod bonum esse: ita hoc est illi esse, quod personam esse. Ecce expresse habes, quòd persona secundum substantiam dicitur: vt cùm dicitur, pater est persona, hic sit sensus, pater est diuina essentia. Similiter cùm dicitur, filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina.

Aug. cap. 6 ad principium.

Ibid. paulò inferius.

Cur pater & filius & spiritus sanctus non dicantur vna persona, vt vna substantia, & vnus Deus. C

IDEO oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis: qua quæritur, Cur non dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus Deus. Quam quæstionem Augustinus diligenter tractat, atque congruè explicat in septimo libro de Trinitate ita dicẽs: Cur non hæc tria simul vnám personam dicimus, sicut vnam essentiam & vnum Deum, sed dicimus tres personas: cùm tamen tres Deos, aut tres essentias non dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulum seruare huic significationi qua intelligitur Trinitas, ne omnino taceamus interrogati quid tres essent, cùm tres fateamur. Cùm ergo quæritur quid tres, vt ait Aug. in lib. v. de Trin. magna prorsus inopia humanũ laborat eloquium: dictũ est tamen tres personæ, nõ vt illud diceretur, sed ne taceretur omnino. Nõ enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet.

Cap. 9. eiusdem continuò.

Solutio.

Aug. cap. 9 in fine lib. 5 de Trinit.

Ecce

Ecce ostendit qua necessitate dicatur pluraliter personæ: videlicet vt hoc vno nomine quærentibus, de trib. respondeamus.

Qua necessitate dictum sit tres personæ à Latinis, & à Græcis tres hypostases vel substantiæ. D

QVA necessitate non solùm Latinus sermo, sed etiam Græcus eadem penè super hac re laborans nominum penuria coartatur. Vnde Augustinus quid à Græcis vel Latinis necessitate de ineffabili Trinitate dictū sit aperiens, in septimo libro de Trinitate ait: Loquendi causa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo possemus, dictum est à Græcis, vna essentia, tres substantiæ, id est, vna vsia, tres hypostases. Aliter enim Græci accipiunt substantiam quàm Latini. A Latinis autem dictum est, vna essentia vel substantia, tres personæ: quia non aliter in sermone nostro, id est, Latino essentia quàm substantia solet intelligi. Et vt intelligatur saltem in ænigmate, placuit ita dici, vt cùm quæreretur quid tria sint, aliquid diceretur: quę tria esse fides vera pronunciat, cùm & patrem non dicit esse filium, & spiritum sanctum, scilicet donum Dei, nec patrem dicit esse nec filium. Cùm ergo quęritur, quid tria, vel quid tres, conferimus nos ad inueniendum aliquod nomē, quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo: quia supereminentia diuinitatis, vsitati eloquij facultatem excedit. Verius enim cogitatur Deus, quàm dicitur: & verius est, quàm cogitatur.

Cap. 4. in principio.

Quod hoc nomine tres significetur. E

Ibid. cap. 4. inferius.

PATER ergo & filius & spiritus sanctus, quoniam tres sunt, quid tres sint, quæramus, quid commune habeant. Non enim possunt dici tres patres, quia tātùm pater ibi pater est: nec tres filij, cùm nec pater ibi sit filius, nec spiritus sanctus: nec tres spiritus sancti, quia spiritus sanctus propria significatione, qua donum Dei dicitur, nec pater est, nec filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicuntur, commune est eis id quod persona est: Certè enim quia pater est persona, & filius est per-

Ibid. paulò inferius.

est persona, & spiritus sanctus est persona, Ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est. Ex prædictis apertè intelligi potest, qua necessitate dictum sit à Latinis tres personæ, cùm persona secundum substantiam dicatur, Vnde & tribus cõmune, est id, quod persona est, id est, hoc nomen persona.

Quare non dicimus tres Deos esse, patrem & filium & spiritum sanctum, vt dicimus tres personas, cum id quod Deus est sit eis commune: quia pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus est Deus.

SED quæritur hîc, cùm dicamus patrem & filium & spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis quod persona est, id est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: cur nõ dicamus similiter tres Deos, cùm & pater sit Deus, & filius sit Deus, & spiritus sanctus sit Deus. Quia scilicet illud scriptura contradicit: hoc autem, & si non dicit, non tamen contradicit. vnde Augustinus hanc mouens quæstionem atque definiens in libro septimo de Trinitate, ait: Si ideo dicimus patrem & filium & spiritum sanctum esse tres personas, quia commune est eis id quod persona est: cur non etiam tres Deos dicimus? Certè vt prædictum est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo pater est Deus, & filius est Deus, & spiritus sanctus Deus, cur non dicuntur tres dij? Ecce proposuit hanc quæstionem: attende quid respondeat subdens: An ideo non dicuntur tres dij, quia scriptura non dicit tres Deos? Sed nec tres personas alicubi scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non contradicit? Si autem diceremus tres Deos, contradiceret scriptura dicens: Audi Israël: Deus tuus Deus vnus est.

Aug. in eodem libr. 7. paulò inferius.

Aug. ca. eodem 4. paulò inferius.

Deut. 6. a

Lib. & cap. eisdem continuò. est. Ecce absolutio quæstionis, quare potius dicamus tres personas quàm tres deos: quia scilicet illud non contradicit scriptura.

Alia quæstio, cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cum scriptura non contradicat.

VERUM & hic alia emergit quæstio, quam Augustinus consequenter annectit dicens. Cur inquit, & tres essentias non licet dicere: quod similiter scriptura *Ibid. paulò inferius.* sicut non dicit, ita non contradicit? At si dicis quòd propter vnitatē trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem Trinitatis dicantur vna persona, & nō tres personæ. Vt enim est illis commune nomen essentiæ, ita vt singulus quisq; dicatur essentia: sic illis commune *Ibid. paucis interiectis.* est personæ vocabulum. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus insidias vel errores hæreticorum. Cumque conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quòd in secretario mentis de Deo tenet, siue per piam fidem, siue per qualem- *Ibidem continuò.* cunque intelligentiam, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum non poterat dicere, non esse tria quędam, quòd quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo quid tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos.

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quàm nos. H

Ibi. in principio cap. 4 & post medium eiusdem. QUOD enim de personis secundum nostram, hoc de substantijs secundum consuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt, tres substantias vnam essentiam, id est, tres hypostases vnam vsiam, *Cap. 6. libr. eiūsdē 7. in principio.* quemadmodum nos dicimus tres personas vnam essentiam vel substantiam. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostases, possent di-

cere

cere tres personas, tria πρόσωπα. Illud autem maluerunt dicere: quia fortasse secundum linguæ suæ consuetudinem aptius dicitur.

Quòd in trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo: sed vnitas, & trinitas, & distinctio, & identitas. I

IAM sufficienter, vt puto, ostensum est, quia necessitate dicamus tres personas, & quare non similiter tres Deos vel essentias: quia scilicet in altero obuiat scriptura, in altero diuersitatis intelligentia, quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed vnitas & trinitas. Vnde Aug. in lib. 7. de Trin. ait, Humana inopia quærens quid diceret tria, dixit tres personas vel substãtias. Quibus nominibus non diuersitatem voluit intelligi, sed singularitatem noluit: vt non solùm ibi vnitas intelligatur ex eo quod dicitur vna essentia, sed Trinitas, ex eo quòd dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in lib. septimo de Trin. ait: Dominus dicit, Qui me videt, videt & patrem. Cum hoc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici. i. solitarij intelligentia. Nam nec solitarium, sermo significat, & indifferentem tamen naturam professio docet. Visus est enim in filio pater per naturæ vnitam similitudinem. Vnum sunt enim natus & generans: vnum sunt, neq; vnus. Non itaque solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in eodem. Sicut in patre & filio credere duos deos impium est, ita patrem & filium singularem Deum prædicare, sacrilegum est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienum, nihil separabile est. De hoc etiam Aug. in li. quæstionum veteris ac nouæ legis ait, Vnus est Deus, sed non singularis. Item Ambr. in li. de fide ait, Quod vnius est substantiæ, separari non potest: & si non sit singularitatis sed vnitatis Deus vnus cum dicitur, nequaquam deitatis Trinitatem excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vnitatis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia nec singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius confitendus est

Ca. 4. ad finem.

Hilarius ad finẽ lib. 7. Ioan. 4. b

Paulò inferius.

Ibidem superius immediatè.

Tom. 4. quæst. 122. a

Ambro. ad finem.

Lib. 5. ca. 2. Et ca. 1. l. 2. eiúsdem ad principiũ, tomo 2.

Deus: quia singularitas vel solitudo personarum pluralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentiæ tollit. Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singularitas adimit distinctionem Trinitatis. Ideo Ambrosius in secundo libro de fide ait: Nō est diuersa nec singularis æqualitas, nec iuxta Sabellianos, patrem filiumque confundens: nec iuxta Arrianos, patrem filiūque secernens. Pater enim & filius distinctionem habent, separationem verò non habent. Item in eodem, Pater & filius diuinitate sunt vnum, nec est ibi substantiæ differentia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo vnum Deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ergo ex prædictis, quia in Trinitate nulla est diuersitas: si tamen aliquando in scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ personæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Cap.2.in fine.

Ambr.ca.2 in medio li.1.de fide.

Quod non debet dici Deus multiplex. K

ET sicut in Trinitate non est diuersitas, ita nec multiplicitas: & ideò non dicendus Deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambrosius in primo libro de fide ait: Est in patre & filio non discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est, nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque Deus non est.

Lib.1.de fide, cap.eod. secūdò paulò superius.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS VNVS VEL VNA, DVO VEL DVAE, *tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distincta, cùm his vtimur de Deo loquentes.*

DISTINCT. XXIIII. A

Quid significetur per nomen numerale cum loquitur de diuinis.

HIC diligenter inquiri oportet, cùm in Trinitate non sit diuersitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trinus

trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctæ vel distinctio: cùm dicitur, vnus Deus, duæ personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ: vel cùm dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, Trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudinem vel multiplicitatem in Deo ponere. Quid ergo ista ibi significent, ipso de quo loquimur aperiente, insinuare curemus.

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in Deo, quàm ad ponendum aliqua. B

SI diligenter præmissis auctoritatum verbis intendimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouendi atq; excludendi à simplicitate deitatis quæ ibi non sunt, quàm ponendi aliqua. *Hic non teneatur.*

Quid per vnum significetur cum dicitur, vnus Deus. C

CVM enim dicitur, vnus Deus, multitudo deorũ excluditur, nec numeri quantitas in diuinitate ponitur: tãquam diceretur, Deus est, nec multi sunt vel plures dij. Vnde Ambros. in lib. de fide ait: Cùm vnum dicimus Deum, vnitas excludit numerum Deorum: nec quantitatem in Deo ponit, quia nec numerus nec quãtitas ibi est. *Lib. 1. ca. 2. ante medium.*

Quo sensu dicitur vnus est pater, vel vnus est filius. D

SIMILITER cùm dicitur, vnus est pater, vel vnus est filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quòd non sunt multi patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item cùm dicimus plures esse personas, singularitatem atque solitudinem excludimus, nec diuersitatem nec multiplicitatem ibi ponimus: quasi diceretur: Sine solitudine ac singularitate personas confitemur. Vnde Hilarius in quarto lib. de Trinitate sic ait: Dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Quæro nunc, an solum Deum *Hilar. ante medium li. 4.*

ſibi locutum exiſtimes, an hunc ſermonem eius intelli gas ad alterum extitiſſe. Si ſolum fuiſſe dicis, ipſius voce argueris, dicentis: Faciamus, & noſtram. Suſtulit enim ſingularitatis ac ſolitudinis intelligentiam profeſſio conſortij: quia aliquod conſortium eſſe non poteſt ipſi ſolitario, neque ſolitudo ſolitarij recipit Faciamus: nec alieno à ſe diceret, Noſtram, Attende lector his verbis, & vide, quia nomine conſortij pluralitatem ſignificauit. profeſſio ergo conſortij, eſt profeſſio pluralitatis: quam profeſſus eſt dicens: Faciamus, & noſtram. pluraliter enim vtrunque dicitur. Sed hac profeſſione pluralitatis non diuerſitatem vel multitudinem poſuit, ſed ſolitudinem & ſingularitatem negauit. Sic ergo cùm dicimus plures perſonas vel pluralitatem perſonarum, ſingularitatis & ſolitudinis intelligentiam excludimus.

Ibid. paulò inferius. Geneſ. 1. c.

Quid per ternarium ſignificetur cùm dicitur, tres perſonæ. E

ITA etiam cum dicimus tres perſonas, nomine ternarij non quantitatem numeri in DEO ponimus, vel aliquam diuerſitatem, ſed intelligentiam non ad alium niſi ad patrem & filium & ſpiritum ſanctum dirigendam ſignificamus: vt ſit huius dicti intelligentia, Tres perſonæ ſunt, vel tres ſunt pater & filius & ſpiritus ſanctus, id eſt, nec tantùm pater, nec tantùm filius: nec tantùm pater & filius in Deitate ſunt, ſed etiam ſpiritus ſanctus, & non alius ab his. Similiter, non tantùm eſt ibi hæc perſona, vel illa, vel hæc & illa, ſed hæc & illa, & illa, & non alia. Et hoc fore ita intelligendũ Auguſtin. ſatis oſtendit, vbi dicit, quod illo nomine non diuerſitatem intelligi voluit, ſed ſingularitatem noluit.

Aug. ad finem cap. 4. lib. 7 de trinitate.

Quid per duo, cùm dicitur, duæ perſonæ, vel pater & filius duo ſunt. F

SIMILITER cum dicitur, duo ſunt pater & filius, non dualitatis quantitatem ibi ponimus, ſed hoc ſignificamus, quòd non eſt tantùm pater, nec tantùm filius, ſed pater & filius, & hic non eſt ille, ita & dualis

huiusmodi. Ita etiam cùm dicimus pater & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quòd non tantùm pater est persona, nec tantùm filius est persona, sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel persona distincta. G

CVM autem dicimus, distinctæ personæ vel distinctio est in personis, confusionem atq; permixtionem excludimus, & hanc non esse illam significamus. Cumque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differentes proprietatibus, aliam esse hanc personã, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cũ dicimus, aliam & aliam, non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discretio. H

ITA & cùm dicuntur discretæ personæ, vel cùm dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congruè dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diuersitas vel diuisio siue separatio. vnde Ambros. in primo libro de Trinit. Non est ipse pater qui filius, sed inter patrem & filium expressa distinctio est. *Ambr. ca. 2 lib. 1. de fide ante medium.*

Quomodo Trinitas ibi accipiatur. I

CVM verò dicitur, Trinitas, id significari videtur quod significatur cùm dicitur, tres personæ: vt sicut non potest dici pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici pater est Trinitas, vel filius est Trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis. K

HIC non est prætermittendum, quòd cùm suprà dictũ sit Deum, nec singularem nec multiplicem esse confitendum, idq; sanctorum auctoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor. dicens, Distinguendum est inter Trinitatem & vnitatem. Est enim vnitas simplex & singularis, Trinitas verò multi- *Septimo li. etymologiarum ca. 4.*

plex & numerabilis : quia Trinitas, est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & Trinitatem multiplicem & numerabilem. Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & alij accipiunt vnum: multiplicem verò & numerabilem, sicut alij dicunt trinum.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR PLVRALITER, TRES PERsonæ, vel duæ personæ.

DISTINCT. XXV. A

Quid significetur hoc nomine persona.

PRAETEREA considerandum est, cùm hoc nomen persona (vt prædictum est) secundum substãtiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cùm pluraliter profertur, tres personæ vel duæ personæ: & cùm dicitur, alia est persona patris, alia est persona filij, alia est persona spiritus sancti. Sicut enim in his locutionibus personæ vocabulum essentię intelligentiam facit, plures essentias confiteri videmur, & ita plures Deos. Si verò essentiæ significationem ibi non tenet, alia est huius nominis ratio cùm dicitur, pater est persona, vel filius est persona: & alia cum dicitur: Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ: & cùm dicitur: Alia est persona patris, alia filij: & huiusmodi.

Quod videtur secundum essentiam dici, alia est persona patris, alia filij, siue tres personæ vt cùm dicitur, pater est persona, filius est persona. B

Aug. cap. 6. lib. 7. de trinit. ferè ad principiũ.

PERSONA enim, vt suprà ait August. ad se dicitur, & idem est Deo esse personam quod esse: sicut idẽ est ei esse, quod Deum esse. Vnde manifestè colligitur quod essentiam diuinam prædicamus dicentes: Pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine personæ, id est, essentia diuina, cùm dicitur, pater est persona, & filius est persona: quod significatur

gnificatur nomine Dei, cum dicitur, pater est Deus, filius est Deus. Ita etiam idem significatur cùm dicitur, Deus est Deus, & Deus est persona. Vtroque enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrunque secundum substantiam dicitur. Cùm verò dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, quid nomine personę significamus? an essentiam? hoc enim videtur, si suprà posita verba Aug. diligenter scrutemur. Suprà .n. dixit, quòd ideò tres personas dicimus, quia id quod persona est, commune est tribus: Et item, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen persona, cum dicitur, tres personæ, quam habet cum dicitur, pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona. Quia vt ostendit Augustinus hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, cōmune est eis: Id ergo quod commune est eis, id est, patri & filio & spiritui sancto, videtur significari nomine personæ, cum dicitur tres personæ.

August. ad medium capit. 4. lib. 7. de Trinit.

Ibid. paulò inferius.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quod secundum essentiam dicatur etiam cum pluraliter profertur. C

ALITER ętiam videtur posse ostendi, quod ibi nomine personæ significetur essentia, cùm dicitur tres personæ. Vt enim suprà dixit Augustinus: Ea necessitate dicimus tres personas, vt respōderemus quęrētib. quid tres, vel quid tria. Cùm ergo quæritur quid tres, vel quid tria, conuenienter respondetur cùm dicitur, tres personę. At cum quęritur, quid tres, vel quid tria? per quid de essentia quæritur. Non enim inuenitur quid illi tres sint nisi essentia. Si ergo quæstioni rectè respondemus, oportet vt respondēdo essentiam significemus: alioquin non ostendemus quid tres sint. Si verò respondentes, essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cum dicitur, tres personæ.

Aug. cap. 4 lib. 7. de trinit. ad principium.

Opinio quorundam qui putant essentiam significari nomine personæ, cùm dicimus tres personas. D

QVIBVSDAM videtur quòd nomine personæ significetur essentia, cùm dicitur, tres personæ, propter ea quia Aug. dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habentes commune quod est persona, id est, tres sunt quorum quisque est persona, id est, essentia. Sed quomodo iuxta hanc intelligentiam dicetur, alia est persona patris, alia filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere.s. alius est pater, & alius est filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant authoritate Aug. qui in 7. lib. de trin. ait. Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnã essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia non dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac authoritate & præmissis conantur asserere, in prædictis locutionibus nomen personę essentiam significare. Sed quid respondebunt ad id quod ipse Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit, scilicet, quòd alius est pater in persona siue personaliter, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus. Quomodo enim alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus, si in esse personam omnino conueniunt, id est, si persona essentiæ tantùm intelligentiam facit? Ideo nobis videtur aliter hoc posse dici congruentius iuxta catholicorum doctorum authoritates.

Libro 7. de Trin. ca. 4. ad mediũ.

Cap. 6. ad medium.

Cap. 1. post medium.

Quòd hoc nomen persona tripliciter in Trinitate accipitur: & hæc est vtilis & catholica doctrina de persona & personis. E

SCIENDVM est igitur, quòd hoc nomen persona multiplicem intelligentiam facit, non vnam tantùm. Et vt Hilarius ait in lib. 4. de Trinit. Intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni

Hilar. ante medium lib. 4.

moni res, sed rei sermo subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius nominis, scilicet personę significationem distinguimus dicentes, quòd hoc nomen, scilicet persona, propriè secundum substantiā dicitur, & essentiam significat, sicut supra ostendit Aug. cum dicitur: Deus est persona, pater est persona. Quadam tamen necessitate (vt supra dixit August.) translatum est hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres personæ, cum quæreretur, quid tres, vel quid tria: vbi non significat essentiam, id est, naturam diuinam quę communis est tribus personis, sed subsistentias vel hypostases secundum Græcos, Græci quippè (vt supra dicit Aug.) aliter accipiunt substantiam, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substantiam dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dicimus sicut illi dicunt substantias, id est, hypostases. Si ergo nos ita accipimus personas, vt illi accipiunt substantias, vel hypostases: At illi aliter accipiunt hypostases, quàm nos substantiam: aliter ergo nos accipimus personas quàm substātiam. Cùm ergo dicimus tres personas, non ibi personæ nomine essentiam significamus. Quid ergo dicimus? Dicimus, quia tres personæ sunt, id est, tres substantiæ, scilicet tres entes, pro quo Græci dicunt tres hypostases.

Ibidem, id est, lib. 7. de Trin. cap. 4 in princip.

Ostendit verba Augustini conuenire huic sententiæ. F

ET hic sensus adiuuatur ex verbis Augustini præmissis, si interius intelligātur. Quia enim pater est persona, id est, essentia, & filius persona, & spiritus sanctus persona, ideo dicuntur tres personæ, tres subsistentiæ, tres entes, Non enim possunt dici tres subsistentiæ vel entes, nisi singulus eorum esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis commune est id, quod est persona, id est, essentia, ideò rectè dicuntur tres personæ, id est, subsistentiæ vel subsistentes, vt sicut essentia, quæ est eis cōmunis, verè ac propriè est: ita illi tres verè ac propriè subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideoque Augustinus causas dictorum discernens, dicit tres personas

Aug. cap. 6. lib. 7. post medium.

esse

esse vnam essentiam vel eiusdem essentiæ, non ex eadẽ essentia: ne aliud intelligatur ibi esse persona, aliud essentia: tres enim personæ, id est, subsistentiæ vna sunt essentia & vnius essentię, non autem sunt vna persona vel vnius personæ: licet persona secundum substantiam dicatur aliquando, nam si hoc diceretur, confusio fieret in personis.

Obiectioni illorum hic respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria. G

AD hoc autem quod illi dicunt, cum quæritur, quid tres vel tria, de essentia quæritur, quia non inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere, vt nomine personæ essentiam intelligamus, cum respondemus tres personas: Ita dicimus, Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnum enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. vnde veritas ait: Ego & pater vnum sumus. Veruntamen cùm quæritur, quid tres, vel quid tria, nõ de essentia quęritur, nec ibi quid ad essentiam refertur. Sed cum fides catholica tres esse profiteretur, sicut Ioannes in epistola canonica ait: Tres sunt qui testimonium perhibent de cælo: quærebatur quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen persona ad respondendum, & dictum est tres personæ.

Ioan. 10. b

1. Ioan. 5. b

Quid tres res, & quid vna res hic dicitur. H

NON autem te moueat quòd dicimus tres res. Nõ enim hoc dicentes diuersarum rerum numerum ponimus in Trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnam quandam summam rem confiteamur. Vnde Augustinus in primo libro de doctrina Christiana sic ait: Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt: res ergo quibus fruendum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eademque Trinitas vna quædam summa

In princip. cap. 5. li. de doctrina. In 3. tomo.

res

res est, communisque fruentibus ea, si tamē res & non rerum omnium causa sit. Non enim facilè potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quòd melius dicitur Trinitas hæc vnus Deus: Sicut ergo tres res dicuntur, & hæ sunt vna res: ita tres subsistētiæ dicuntur, & hæ sunt vna essentia. Ecce ostensum est, quæ sit intelligentia huius nominis persona, cùm dicimus tres personas.

Ex quo sensu dicatur alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. I

NVNC inspiciamus, vtrùm secundum eandem rationē & causam dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Quod vtique sanè intelligi potest: vt sit sensus talis: Alia est subsistentia vel hypostasis patris, alia subsistentia filij, alia subsistentia spiritus sancti. Et alia subsistentia pater, alia filius, alia spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus. K

DEINDE quæritur, vtrum secundum eandem rationem accipiatur cum dicitur: Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona spiritus sanctus: siue, alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritussanctus. Ad quod dicimus, quia etsi possit eodem modo accipi, congruentius tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hic personæ nomine, proprietas personæ intelligatur: vt sit sensus talis: Alius est in persona vel personaliter pater, id est, proprietate sua pater alius est quā filius, & filius proprietate sua alius quàm pater. Paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris ab hypostasi filij, & hypostasis filij filiali proprietate discernitur à patre, & spiritus sanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

Quod aliter hic accipitur persona quam supra: hic pro proprietate accipitur.

Quod secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi. L

HOC etiam modo sanè potest accipi persona in præ-

missis

missis locutionibus cùm dicitur, alia est persona patris, alia filij, id est, alia est proprietas qua pater est pater, alia qua filius est filius, alia qua spiritus sanctus est spiritus sanctus. Ita etiã nomine personę quidam proprietates intelligere volunt, cùm dicuntur tres personæ: sed melius est vt subsistentias vel hypostases intelligamus, cum dicimus tres personas. Ex prædictis colligitur, quòd nomen personæ in Trinitate triplicem tenet rationem. Est enim vbi facit intelligentiam essentiæ, & est vbi facit intelligentiam proprietatis.

Authoritatibus sanctorum ostendit quod dixit. M

QVOD autem secundum substantiam dicatur, & essentiam aliquando significet, suprà ex dictis August. apertè ostendimus. Quod verò pro hypostasi atq; proprietate accipiatur, ex authoritatibus sanctorum ostẽdi oportet, ne coniecturis nostris aliquid ausi dicere videamur. De hoc Hieron. in expositione fidei catholicæ ad Damasum ita ait: Non est prorsus aliquis in Trinitate gradus, nihilque quod inferius superiúsve dici possit: sed tota diuinitas sui perfectione æqualis est, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant personarum, quicquid de vna persona dicitur, de tribus possit dignissimè intelligi. Atq; vt confutantes Arrium, vnã eandemq; Trinitatis dicimus esse essentiam vel substantiam, & Deum vnum in tribus personis fatemur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: nõ ipsum sibi patrem, ipsum sibi filium, ipsum sibi spiritum sanctum esse dicentes, sed aliam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti esse personam. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel vt Gręci exprimunt hypostases, id est, subsistentias confitemur. Nec pater filij vel spiritus sancti personam aliquando excludit, nec filius vel Spiritus sanctus patris nomen personamque recipit: sed pater semper pater, & filius semper filius, & spiritus sanctus

Hieronymus In tomo 4. in Symboli explanatione ad principium. & inter opera August. sermone 191. de tempore to. 10. refertur.

semper

ſemper ſpiritus ſanctus. Itaque ſubſtantia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguuntur. Ecce hic apertè dicit Hieronymus proprietates eſſe perſonas, & perſonas eſſe ſubſtantias. Vnde manifeſtum fit, quod diximus, ſcilicet perſonæ nomine ſignificari & hypoſtaſim & proprietatem. Ioannes etiam Damaſcenus, perſonas dicit eſſe hypoſtaſes, & eas dici, entes, ita inquiens: In Deitate vnam naturam confitemur, & tres hypoſtaſes ſecundum veritatem entes, id eſt, perſonas. *Lib. 3. de orthodoxa fide cap. 5. in principio.*

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, SED PRIVS DE HOC *nomine hypoſtaſis.*

DISTINCT. XXVI. A

NVNC de proprietatibus perſonarum, quas frequenter in hoc tractatu commemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primum audiamus quid de hoc nomine hypoſtaſis Hieronym. dicit: Ait enim ſub hoc nomine venenum latere: ſed hoc dicit ſecundum quod hæretici eo vtebantur vt ſimplices ſeducerent, ſcilicet pro perſona & pro eſſentia. vt ſiue diceretur vna tantum hypoſtaſis, ſiue tres, minus peritos ad inconueniens deducerent, cum non erat hoc nomen ita apud Catholicos vulgatum, nec ita eius ſignificatio determinata vt modò. Et ideò Hieronymus dicit hoc nomine nō vtendum fore ſine diſtinctionē vel expoſitione, tunc ſcilicet, quando cum hæreticis contendebatur, ita ſcribens de fide Catholica ad Damaſum Papam, Ab Arrianorum præſule, hypoſtaſion nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypoſtaſes arbitrentur intelligi? tres perſonas ſubſiſtentes aiunt. Reſpondemus nos ita credere. Non ſufficit eis ſenſus: ipſum nomen efflagitant: quia neſcio quid veneni in ſyllabis latet. Clamamus: Si quis tres hypoſtaſes, id eſt, tres ſubſiſtentes perſonas non confitetur *Hieron. ad medium epiſt. ad Damaſ. tom. 2.*

fitetur, anathema sit. Si quis autem hypostasim vsiam intelligens, non tribus personis vnam hypostasim dicit, alienus à Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnam substãtiam & tres personas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet. Nomen hoc non bonæ suspicionis est, cum in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfigurat enim se angelus Sathanæ in angelum lucis. His verbis non negat vtendum esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo prauè vsos ostẽdit: contra quos cautela opus erat in distinctione significationis: alioquin sibi contradiceret, qui suprà tres hypostases confitetur.

Ibid. paulò inferius.

2. ad Cor. 11

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis. B

IAM de proprietatibus personarum videamus (quæ etiam notiones siue relationes in scriptura plerunque dicuntur) in illa sancta Trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenacius infigatur. Ait Augustinus in libro de fide ad Petrum: Aliud est genuisse, quàm natum esse: aliudque est procedere, quàm genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est, quòd alius est pater, alius filius, alius spiritus sanctus: Et est proprium solius patris, non quia nõ est natus ipse, sed quia vnum filium genuerit: propriumque solius filij, non quia ipse non genuit, sed quia de patris essentia natus est: proprium verò spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse, nec genuit, sed quia solus de patre filioque procedit. Ecce breuiter assignauit tres proprietates trium personarum: quarum vna nõ est alia. Hoc enim significauit cùm dixit: Aliud est genuisse quàm natum esse: aliudque procedere, id est, alia proprietas, siue notio est generatio, & alia natiuitas, alia processio, quæ alijs nominibus dicuntur paternitas, filiatio.

Cap. 1. in fine.

Cap. 2. eiusdẽ in principio.

Has

Has proprietates designant nomina personarum, scilicet pater, filius, & spiritus sanctus: quæ relatiua sunt, & ad se inuicem dicuntur, quia notant relationes, quæ non sunt Deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter: vt non modo appellationes sint relatiuæ, sed etiam relationes siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint. *Hic de nominibus relatiuis quæ notant ipsas relationes.*

Quòd non omnia quæ de Deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens. C

QVOCIRCA sciendum est, non omne quod dicitur de Deo, dici secundum substantiam: quia quædã dicuntur secundum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis. vnde Augustinus in v. libr. de Trinit. ait: Nihil in Deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur, secundum substantiam de Deo dicitur. In rebus creatis atque mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur, restat vt secundum accidens dicatur. In DEO autem nihil quidem secundum accidens dicitur, quia nihil in eo mutabile est aut amissibile: nec tamen omne quod dicitur de Deo, secundum substantiam dicitur: dicitur enim ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, quod non est accidẽs: quia & ille semper est pater, & ille semper est filius, & ita semper: quia semper natus est filius, nec cœpit vnquam esse filius. Quòd si aliquando esse cœpisset, aut aliquando desineret esse filius, secundum accidens diceretur. Et quia pater non dicitur pater, nisi ex eo quòd est ei filius, & filius non dicitur filius, nisi ex eo quod habet patrem, nõ secundum substantiam hæc dicuntur, sed ad inuicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens: quia & quod dicitur pater, & quod dicitur filius, & æternũ atque incommutabile est eis. Ecce apertè his verbis ostenditur, quædam dici de Deo secũdum substantiam, *Cap. 4. ad finem.* *Libr. eod. cap. 5. in principio.*

quædam secundum relationem, nihil tamen secundũ accidens. Ostẽditur etiam proprietas patris esse, quod habet filium: & proprietas filij, quod habet patrem. Id eoque cum dixerit æternum & incommutabile esse quod pater dicitur, & quod filius dicitur, ita intelligi voluit, id est, proprietas qua pater est pater, & proprietas qua filius est filius, æterna est & incommutabilis: quia & pater semper pater, & filius semper filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assignans in xij. lib. de Trin. ait: Si semper patri proprium est, quod semper est pater, necesse est semper filio proprium esse quod semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & filius est: ergo qui non semper pater est, non semper genuit. Item in eodem: Nato Deo manifestum est proprium esse quòd filius est.

Hilar. ante medium 12 lib.
Ibid. paulò superius.
Ibid. linea superiore.
Ibide paulò superius.

Quare dicatur esse proprium Vnigeniti quod est filius Dei, cùm etiam homines sint filij Dei. D

HIC quæritur, quomodo dicatur proprium nato Deo, quod est Dei filius vel genitus ex Deo, cùm etiam homines filij Dei dicantur & sint: secundum illud, Filij excelsi omnes. Et ad Moysen de populo Israël Dominus ait. Filius meus primogenitus Israël. Sed magna est distantia. Homines enim filij Dei sunt factura, non natiuitatis proprietate: Deus autem filius originis, proprietate filius est & veritate natiuitatis, non factura vel adoptione: & illi quidem ante sunt, quàm filij Dei sunt. Fiunt enim filij, non nascuntur filij Dei. Vnde Hilarius solum Deum natum originis proprietate Dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios Dei euidentissimè distinguit in duodecimo libro de Trinitate ita dicens: Vero patri solus qui ex eo nascitur verè filius est: & nos quidem filij Dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, sed filij Dei per adoptionem effecti sumus potiùs quàm nascimur: & quia omne quod fit, antequam fiat non fuit, nos cùm filij non fuissemus, efficimur. Ante enim filij non eramus, sed per gratiam facti sumus.

Psalm. 81.
Exod. 4. f
Non longè à principio lib. 12.
ad Eph. 2. a

mus, non nati, neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos Deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim Deum filios, nunquam cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius Dei, non ex generatione, neque ei proprietas est, sed nuncupatio, ac per id non verè filius est, quia nec propriè natus dicitur, nec semper fuit filius. Vnigenitus autem Deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequam filius, nec quicquam ipse nisi filius. Atque ita qui semper est filius, nascibilitatis proprietate ac veritate filius est solius qui genuit, & ille tantùm qui genuit pater ipsius est, quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione. *Ibid. paucis intermediis.* *Ibid. ferè immediatè.*

Quod homo dicitur filius Trinitatis, & Trinitas potest dici pater hominum. E

HOMO verò, qui filius Dei est factura, non tantũ patris, sed filij, & spiritus sancti filius est, id est, totius Trinitatis: & Trinitas ipsa pater eius dici potest. Vndè Augustinus in quinto libro de Trinitate dicit: Non potest dici Trinitas pater, nisi fortè translatiuè ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quod enim scriptum est. Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est, non vtique excepto filio, aut spiritu sancto oportet intelligi: quem vnum Dominum Deum nostrum rectè dicimus: etiam patrem nostrum, per gratiam suã nos regenerantem. De hoc etiam Hilarius in sexto libro de Trinitate ait: Omnibus per fidem Deus pater est, quibus est pater per eam fidem, qua Iesum Christũ Dei filium confitemur: Ecce ostensum est, quare proprium dicatur esse Dei nati, quod filius est: quia scilicet, ipse solus natus propriè dicitur. Vnde Hilar. in lib. 3. de Trinit. ait: Dominus dicens, clarifica filium tuũ, non solo nomine contestatus est se esse filium, sed & proprietate. Nos filij Dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione, veritate non nuncupatione, natiuitate nõ creatione. *Cap. 11. ad principiũ.* *Ioan. 17. a*

Quod spiritus sanctus dicitur propriè donum Dei, qua proprietate est donum, vt filius natiuitate: & vtroque modo dicitur relatiuè, & secundum eandem relationem.

F

ITA etiam de spiritu sancto dicendum est, qui propriè dicitur donum Dei, cùm tamen & alia plura sint dona Dei. Sed spiritus sanctus in proprietate immutabili & æterna donum est, sicut filius proprietate est filius. Eo enim dicitur donum, quo spiritus sanctus: & vtroque vtique nomine relatiuè dicitur, eademq; relatione dicitur spiritus sanctus & donum, licet ipsa relatio non ita appareat hoc nomine spiritus sanctus, sicut in hoc nomine donum. Vnde August. in v. libro de Trin. ait: Spiritus sanctus qui non est Trinitas, sed in Trinitate intelligitur, in eo quòd propriè dicitur Spiritus sanctus, relatiuè dicitur, cùm ad patrem & filium refertur: quia Spiritus sanctus, & patris, & filij spiritus est. sed ipsa relatio nō apparet in hoc nomine: apparet autem cùm dicitur donum Dei. Donum enim est patris & filij, quia à patre procedit, & à filio: ergo Spiritus sanctus, ineffabilis quædam patris filijque communio est. Et ideò fortasse sic appellatur vt iam diximus, nec iterare piget, quia patri & filio potest eadem appellatio conuenire. nam hoc ipse propriè dicitur, quod illi communiter. quia etiam pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum spiritus sanctus. Ecce habes quare Spiritus sanctus propriè dicatur donum, & quòd relatiuè dicitur, siue donum, siue Spiritus sanctus: & quod nomen sibi proprium tenet, quod communiter patri & filio conuenit, sed diuisim. Et est sciendum quod cum pater vel filius dicitur spiritus siue sanctus, neutrum relatiuè dicitur, sed secūdum substantiam.

Cap. 11. in medio.

Cap. eod. 11. paulò inferius.

An pater, vel filius, vel Trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus.

HIC quæri poteſt, vtrum pater vel filius vel etiam ipſa Trinitas poſſit dici ſpiritus ſanctus, ſicut diſiunctim dicitur & ſpiritus & ſanctus. De hoc Auguſtinus in quinto libro de Trinitate ſic ait: Trinitas nullo modo poteſt dici filius: Spiritus verò ſanctus poteſt quidē vniuerſaliter dici, ſecundum id quod ſcriptum eſt. Quoniam Deus ſpiritus eſt. Itaque pater & filius & Spiritus ſanctus, quoniam vnus Deus eſt, & vtiq; Deus ſanctus eſt, & Deus ſpiritus eſt, poteſt appellari Trinitas & Spiritus ſanctus. Sed tamē tunc Spiritus ſanctus relatiuè non dicitur ſecundum eſſentiam: quia propriè Spiritusſanctus, qui non eſt Trinitas, ſed in Trinitate, dicitur relatiuè. *Cap. 11. ferè ad principium.* *Ioan. 4. ca.* *Ibid. continuò.*

Quidam putant ſpiritum ſanctum non dici relatiuè ad patrem & ad filium, quia non viciſsim reſpondent ſibi vocabula, ſed falsò. H

QVIDAM tamen putant Spiritum ſanctum vel donum, non dici relatiuè ad patrem vel ad filium. Si enim, inquiunt, hæc relatiuè ad ſe dicuntur, ſuis inuicem ſibi reſpondent vocabulis: vt ſicut dicitur, pater filij pater, & filius patris filius, ita dicatur pater ſpiritus ſancti, vel doni pater, & Spiritus ſanctus vel donum patris ſpiritus vel donum. Sed non ita eſt in omnibus relatiuis. Non enim omnia quæ relatiuè dicuntur, ſuis ad ſe inuicem reſpondent vocabulis. Vnde Auguſtin. horum elidens opinionem in v. libro de Trinit. Non te moueat, inquit, quoniam diximus Spiritum ſanctum non ipſam Trinitatem, ſed eum qui eſt in Trinitate relatiuè dici, licet non ei reſpondeat viciſſim vocabulum eius ad quem refertur. Dicimus enim Spiritum ſanctum patris, ſed non viciſſim dicimus patrem Spiritus ſancti, nè filius eius intelligatur Spiritus ſanctus. Item dicimus Spiritum ſanctum filij, ſed non dicimus filium Spiritus ſancti, nè pater eius intelligatur Spiritus ſanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo ſibi viciſſim reſpon- *Cap. 12. in principio.* *Ibid. continuò.*

 deant.

deant. Cum ergo dicimus donum patris & filij, non quidem possumus dicere patrem doni, aut filium doni: sed vt hæc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hic potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator donicum dicimus, relatiuè vtrunque adinuicem dicimus, donator tamen non fuit Deus, nisi ex tempore, cum spiritus sanctus sit donũ, & ab æterno.

Lib. eo. ca. 11. ad finẽ. Cap. 16. in principio libr. eodẽ 5.

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIGNENT AVGVSTINVS ET HILARIVS: *& an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.*

DISTINCT. XXVII. A

HIC quæri potest, vtrùm proprietates quas Hilarius suprà assignauit, scilicet quòd pater semper est pater, & filius semper est filius, sint illæ eædem proprietates quas Augustinus superius distinxit, dicens, proprium esse patris quod genuit filium, & proprium filij quod genitus est à patre, & spiritus sancti quod ab vtroque procedit? Ac deindè, vtrum & istæ sint illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, processio? Videtur quod non sint eædem proprietates quas ponit Hilarius, & illæ quas ponit Augustinus: Si enim eædem sunt, idem est ergo patri esse patrem, & genuisse filium: quod vtique quidam concedunt. Si autem hoc est, cui ergo conuenit vt sit pater, ei conuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium: si verò non genuit, pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quod ipsa genuit filium, aut quod ipsa pater non sit? Si autem ipsa pater est, non est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur, vna eademque esse proprietas.

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates.

AD quod sine præiudicio aliorum dicimus, quod easdem proprietates notauit vterque, licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait: ita intelligi debet: Proprium patris est, quod semper pater est, id est, proprietas patris est, qua semper pater est: semper verò pater est, quia semper genuit filium. Ita & proprium filij est, quod semper filius est, id est, proprietas filij est, qua semper filius est. Filius verò semper est, quia semper genitus est, ergo proprietas qua pater est, eum quia semper genuit. & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas qua filius semper est filius, est, quia semper genitus est à patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas qua spiritus sanctus est spiritus sanctus, vel donum est, quia procedit ab vtroque: & hæc eadem dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates.

Hilar. ante medium li. 12. de Trin.

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem, & genuisse, vel habere filium, ita & de alijs. C

NEC tamen videtur nobis omninò esse idem dicere aliquid esse patrem & genuisse filium: vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse spiritum sanctum & procedere ab vtroque: alioquin pater non esset nomen hypostasis, id est, personæ, sed proprietatis tantũ: similiter filius, & spiritus sanctus. & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. Ideoq; dicimus, quia patris nomen non tantum relationem notat, sed etiam hypostasim, i. substantiam significat: ita & filius, & spiritus sanctus. Relationum verò vocabula, s. paternitas, filiatio, processio, vel gignere, gigni, ꝓcedere, ipsas tantum relationes, non hypostases significãt, siue habere filium & habere patrem: vt verbi gratia, cũ dicimus Deus est pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinam hypostasim significamus: vt sit intelligentia talis, Deus vel diuina essentia, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet filium. Similiter,

Deus est filius, id est, hypostasis genita vel habens patrem. Ita etiam, Deus est Spiritus sanctus, id est, hypostasis procedens ab vtroque, siue ille qui procedit. Cùm verò nomina relationum ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantùm significamus, non hypostases: vt cum dicimus, Deus genuit, id est, habet filium, & Deus genitus est, id est, habet patrem. Et tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tantùm non essentiam quę illis proprietatibus determinantur.

Quòd proprietates determinant hypostases, non substantiam, id est, naturam. D

ILLAE enim proprietates singulæ singulis propriè conueniunt personis, & per eas personæ determinantur, & à se inuicem differunt, sed à se non secedũt. Vndè Ioan. Damasc. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secundum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica verò, id est, determinatiua, sunt hypostaseon & non naturæ. etenim hypostases determinãt. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinam verbi hypostasim, simplicem, omnia habentem quæ habet pater . vt eius homousion , id est, consubstantialem: natiuitatis modo & habitudine à paternali hypostasi differentem, nũquam verò à paternali hypostasi secedentem. Idem apertius exprimẽs personales proprietates, in eodem ait: Differentiam hypostaseon, id est, personarum in tribus proprietatibus, id est, paternali & filiali & processibili recognoscimus. Insecessibiles autem ipsas hypostases, & indistabiles inuicem, & vnitas quidem inconfusibiliter: tres enim sunt & si vnita: diuisas autem indistanter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriam proprietatẽ, scilicet, existentiæ modum proprium possidet: sed vnitæ sunt substantia, & non distant neque secedunt à paternali hypostasi . Ecce hic habet distinctas tres illas proprietates, quæ suprà diuersis significatæ sunt modis.

Ioã. Dam. lib. 3. de orthodoxa fide ca. 6. ad principiũ. Ca. 7. eiusdẽ in principio.

Lib. 3. ca. 5. in princip.

Quòd

Quod sunt alia nomina personarum easdem proprietates notantia, scilicet genitus, genitor, Verbum, imago. B

HIC non est prætermittendum, quòd sicut pater & filius & Spiritus sanctus nomina personarum sunt, & proprietates personales designant: ita etiam sunt & alia nomina personarum, id est, quæ ipsas personas significant, & earum proprietates denotant, & easdem quas & nomina prædicta: vndè & relatiuè dicuntur, scilicet genitor, genitus, verbum, imago. Vnde Augu. in quinto libro de Trinit. ait: Videndum est, inquit, hoc significari cùm dicitur genitus, quod significatur cùm dicitur filius: Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius, vtique genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad genitorem refertur: & sicut pater ad filium, ita genitor ad genitum. Idem in vj libro de Trinitate. Verbum quidem solus filius accipitur. non simul pater & filius, tanquam ambo sint vnum verbum. Sic enim verbum dicitur, quomodo imago, non autem pater & filius simul ambo imago: sed filius solus est imago patris, quemadmodum & filius. Idem in septimo libro de Trinit. Verbum, secundum quod sapientia est & essentia, hoc est, quod pater, quia verbū non est pater, & verbum relatiuè dicitur, sicut filius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refertur, ita & verbum ad eum, cuius est verbum, refertur, cùm dicitur verbum. Et propterea non eo verbum, quo sapientia dicitur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantùm relatiuè dicitur ad eum cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum: & eo est verbum, quo filius: sapientia verò, quo essentia: & ideo, quia pater & filius sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem: Non est pater ipse verbum, sicut nec filius, nec imago. Quid autem absurdius quam imaginem ad se dici? Idem in v. Dicitur relatiue filius, relatiuè dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur.

Cap. 7. li. 5. in princip.

Cap. 2. post principiū.

Cap. 3. ferè ad principium.

Libr. 7. de Trin. cap. 1 ad princip.

Ibid. paulò inferius.

Ibid. paulò superius.

Ibid. paulò inferius.

Libr. 7. ad principiū

ca. 13. lib. 5. de Trinit.

Breuiter summam colligit intelligentia prædictorum. F

APERTE ostensum est, quod sicut filius vel genitus relatiuè dicitur ad patrem, ita verbum & imago: & quòd eo dicitur verbum siue imago quo filius, id est, eadem proprietate siue notione dicitur verbum & imago qua filius: sed non eo quo verbum, dicitur sapientia vel essentia, quia non notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secūdum essentiam, non secundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur: Quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur: sed non ita in prædictis relatiuis. G

EST & hic aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre & filio. Quicquid enim ad se dicuntur, vt ait Augustinus in sexto libro de Trinitate, non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substātiam eorum ostendat, ambo simul dicuntur. Ergo nec pater est Deus sine filio, nec filius sine patre, sed ambo simul Deus: sed non ambo simul pater, non ambo simul filius, vel verbum, vel imago.

Cap. 2, statim post principiū.

An secundum substantiam dicatur Deus de Deo, & huiusmodi. H

HIC quæritur cum dicitur, Deus de Deo, lumen de lumine, & huiusmodi, vtrùm dicantur secundum substantiam. nam secundum relationem constat ista non dici. Si verò secundum substantiam dicuntur simul ambo, scilicet, pater & filius, possunt dici Deus de Deo, lumen de lumine, secūdum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet Deus secundum substantiam dicatur & lumen, & sapientia, & huiusmodi, & nunquam relatiuè accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, id est, pro personis, sed non relatiuè, accipiuntur: vt cum dicitur, Deus genuit Deum, alterum pro patre, alterum pro filio ponimus: similiter cùm dici-

tur, Deus de Deo, lumen de lumine. In alijs quoque locutionibus sæpe reperiuntur nomina essentiæ ad significationem personarum deducta: vt cum dicitur, Deus natus, Deus mortuus, Deus passus, vbi filius tantum significatur. Ita & de solo filio intelligitur, cum dicitur, Deus de Deo, & huiusmodi. Vnde Augustinus quærens quomodo huiusmodi dicantur, in. 6. lib. de Trin. Quomodo de Deo, lumen de lumine dicitur? Non enim simul ambo Deus de Deo, sed solus filius de Deo, scilicet patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus filius de lumine patre. *Aug. lib. 9. cap. 2. Versus finem.*

Quòd tantum secundum nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum. I

ET est sciendum quòd secundum nomina substantiæ tantùm dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina substantiam non significent. Secundum verò eadem nomina personarum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de verbo, vel filius de filio, quia huiusmodi nomina diuersis personis conuenire non possent. Quod Augustinus licet obscurè, in eodem libro ita dicit. Hoc solum de eis dici non potest illud de illo, quòd simul ambo non sunt, id est, illo solo nomine non possumus vti ad ostendendum vnum de vno, quod simul ambobus non conuenit: sicut verbum de verbo dici non potest, quia non simul ambo verbum: nec imago de imagine, nec filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. Et sicut nomina substantiæ aliquando intelligentiam personarum distinctè faciunt, ita etiam interdum totius Trinitatis simul. Vnde August. in eodem lib. ait, In patris nomine, ipse pater per se pronunciatur: in Dei vero nomine, & ipse pater, & filius & Spiritus sanctus: vt cùm dicitur: Nemo bonus nisi solus Deus: quia Trinitas est vnus solus Deus. *Aug. lib. 6. cap. 2. in fine.*

QVOD

QVOD NON TANTVM TRES PRAEDICTAE PROPRIETATES SVNT IN personis, sed etiam aliæ quæ alijs significantur nominibus, vt ingenitus.

DISTINCT. XXVIII. A

PRAETEREA considerare oportet, quòd non tantum tres prædictæ proprietates siue notiones in personis sunt, verum etiam aliæ, quæ alijs notantur nominibus. Nam etiam hoc nomen ingenitus relatiuè dicitur de patre tantùm, & aliam designat notionem quàm pater vel genitor. Non est enim idem, esse patrem & esse ingenitum, id est, non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim, vt prædictũ est, dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio authoritate generationis, differt etiam proprietatę innascibilitatis, ideo quia ingenitus. Vnde Aug. distinguens inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in quinto libro de Trinit. sic ait: Non est hoc dicere: ingenitum, quod est patrem dicere: quia etsi filium nõ genuisset, nihil prohiberet dicere eum ingenitum. Etsi gignat quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus: quia geniti homines gignunt alios. Non ergo ideo dicitur pater quia ingenitus. Ideò cùm de Deo patre vtrunq; dicatur, alia notio est qua intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, filium: Cùm verò ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit ostenditur. Hoc exemplis planè faciendũ est. Quod dicitur ingenitus, hic ostenditur quod non sit filius: sed genitus ingenitus commodè dicitur, filius autem Latinè dicitur. Sed vt dicatur in filius non admittit loquendi consuetudo: nihil tamen intellectui demitur si dicatur non filius, quemadmodum etiam si dicatur non genitus, pro eo quod dicitur ingenitus, nihil aliud dicitur. Ideo non est in rebus considerandu

Cap. 6. ad principiũ.

Eod. cap. 6. paulò inferius.

Ibid. cap. 6. in fine continuò.

Ibid. cap. 7.

Eo. ca. 7. ferè cõtinuò.

randum quid vel sinat, vel non sinat dici vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantum dicamus ingenitum, sed etiam non genitum, quod tantum valet. Nunquid ergo aliud dicimus, quàm non filium? Negatiua porrò particula non id efficit, vt quod sine illa relatiuè dicitur, eadem præposita substantialiter dicatur, sed id tantùm negatur quod sine illa agebatur: sicut in alijs prædicamentis, cùm dicimus homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit, non homo est, non aliud genus prædicamenti enunciat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam ait, homo est: sic secundũ substantiam nego, cum dico non homo est. At si tantùm valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet, quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiuè autem negamus dicendo, non genitus. Ingenitus porrò quid est, nisi non genitus? Non ergo receditur à relatiuo prædicamento, cùm ingenitus dicitur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed quod ex genitore sit: ita cum dicitur ingenitus, non ad se dicit, sed quod ex genitore non sit ostenditur: vtrunque tamen relatiuè dicitur. Quod autem relatiuè pronunciatur, non indicat substantiam; Quamuis ergo diuersum sit genitus & ingenitus, non tamen indicat diuersam substantiam: quia sicut filius ad patrem, & non filius ad non patrem refertur, ita genitus ad genitorem, & non genitus ad non genitorem referatur necesse est. Ecce euidenter ostendit quod ingenitus relatiuè dicitur, & de solo patre accipitur. Alia notio est qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Atque tantum valet cum dicitur ingenitus, quantum non genitus, vel non filius.

Aug. lib. & ca. eisdẽ ad finẽ cap. 7.

An sicut solus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius. B

IDEO solet quæri: Vtrum sicut solus pater dicitur ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel non filius: vt nec etiam Spiritus sanctus possit dici nõ

filius

Opinio quorundam. filius, vel non genitus? Quibusdam videtur quòd pater solus debeat dici non genitus vel non filius: spiritus vero sanctus sicut non dicitur ingenitus, ita inquiunt, non est dicendus non genitus vel non filius. Debet quidem dici & credi spiritus sanctus non esse genitus vel non esse filius, sed non debet dici esse non genitus vel non filius. *Aliorum opinio.* Alijs autem videtur quod cùm spiritus sanctus non possit dici ingenitus, potest tamen dici non genitus vel non filius. *August. ca. 7. lib. 5. de Trinitate.* Quod autem Augustinus supra ait, tantum valere cum dicitur ingenitus, quantum cum dicitur non genitus vel nō filius, etymologiam nominis ostendendo eum dixisse dicunt, non rationem prædicationis.

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus. C

SI autem vis scire quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam vocantem innascibilitatem in 4. lib. de Trinitate, ita aientem. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, *Ibidē paulò inferius.* proprietate videlicet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Significata ergo in scripturis personarum intelligentia, & distincto innascibilitatis natiuitatisque sensu, solitarius Deus non est opinandus. *Ibidem inferius* Discretio ergo vel distinctio personarum in scripturis posita est, in nullo autem naturę distinctio.

Arriani nitebantur probare alterius substātiæ patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, iste genitus: quibus respondens Ambrosius dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis. D

ILLVD etiam taceri non oportet, quòd Arriani ex eo nitebantur alterius substantię esse patrem, alterius filium, quia ille ingenitus & iste genitus dicitur: cū diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambrosius eorum quæstioni respondens, dicit se in diuinis scripturis hoc nomen, scilicet ingenitus non legisse, ita inquiens in libro de incarnationis dominicæ sacramento, *Cap. 8. in principio.* Cum dudum audierint quidam dicentibus

sentibus nobis filium Dei qui generatus est, patri qui generauit, inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit: quia essentia vel generatio est naturæ: aduersus quidem illam quæstionem vocē sibi arbitrantur occlusam: sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes, Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam mihi propositæ quæstioni. Primò omnium in diuinis scripturis ingenitus nusquam inuenio, non legi, non audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quæ non sunt scripta: cum ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obijciāt quod scriptum non sit? Nónne ipsi sibi aduersantur, & authoritatem calumniæ suæ derogent? Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambr. propter hæreticos. Ita & nos subticere quædam oportet propter calumniantium insidias, quæ catholicis ac pijs lectorib. securè credi possunt. Sunt etenim quędam quæ non tantæ sunt religionis & authoritatis, vt eis non oporteat semper confitendo ac recipiendo inseruire, verum silentio aliquando præteriri quæūt: nec illius tamen sunt peruersitatis, quin cum opportunum fuerit, eis vti liberum habeamus.

An diuersum sit esse patrem & esse filium. E

PRAETEREA quæri solet, cū supra dictum sit, quia aliud est dicere ingenitū, aliud patrē, & quòd diuersū sit genitus & ingenitus: vtrum similiter diuersum sit esse patrem & esse filium, an idem? Ad quod dicimus, quia ex eodem sensu quo dicitur diuersum genitus & ingenitus, & quo dicitur non esse idem dicere genitū & ingenitum, potest dici non esse idem, sed diuersum, esse patrem, & esse filium, vel esse spiritum sanctum: quia non ea notione pater est pater, qua filius est filius, vel qua spiritús sanctus est spiritus sanctus. Ideóque ex hoc sensu concedimus, quod aliud est esse patrē, & aliud est esse filium, quia alia notio est, qua pater est

Aug. lib. 5. cap. 5.

ter est pater, alia qua filius est filius. Sed si transponas, vt dicas, aliud est patrem esse, aliud filium esse, variatur intelligentia: & ideò non conceditur. Est enim sensus talis, ac si dicatur, aliud est quo pater est, non quidẽ pater, sed est: aliud quo filius est, non quidem filius, sed est: quod penitus falsum est. Eo enim pater est, quo pater Deus est, id est, per essentiam vel naturam: at filius eo Deus est, quo pater Deus est. Eo ergo filius est quo pater est, & ita idem est patrem esse quod filium esse: sed non est idem esse patrem, & esse filium. Vndè Augustin. in quinto libro de Trin. ait: Quamuis diuersum sit esse patrem & esse filium, non est tamen diuersa substantia: quia non hoc secundum substantiam dicitur, sed secundum relatiuum: quod tamen relatiuũ non est accidens, quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit esse patrem & esse filium, quod iuxta rationem prædictam accipi oportet: quia scilicet alia ratio est qua est pater, alia qua est filius. Non enim secundũ essentiam pater dicitur pater, vel filius, filius, sed secundum relationem.

Cap. 5. in fine.

Quomodo dicatur sapientia genita vel nata: an secundum relationem, an substantiam.

F

SCIENDVM quoque est, quòd sicut solus filius dicitur verbum vel imago, ita etiam ipse solus dicitur sapientia nata vel genita. Et ideò quæritur vtrùm hoc relatiuè dicatur: & si relatiuè dicitur, an secundum eandem relationem qua dicitur verbum & imago? De hoc August. in septimo libro de Trinitate ait: Id dici accipiamus, cùm dicitur verbum, ac si dicatur nata sapientia, vt filius sit & imago. Et hæc duo cum dicuntur, id est, nata sapientia, in vno eorum, eo quod est nata, & verbum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus nominibus non ostendatur essentia, quia relatiuè dicuntur. At in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur: seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere: vnde

Cap. 2. in medio.

pater

pater & filius simul vna sapientia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hic dicit August. Videtur enim dicere, quod cum dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet, & nata relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natam: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quod in altero, id est in eo quod nata est, eadem notio intelligatur quæ notatur cum dicitur verbum & imago. In altero vero, scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quod filius sit essentia, quia sapientia secundum essentiam dicitur: Et ideo cum dicitur nata sapientia, intelligatur quod ipse, qui natus est, essentia est: ibi tamen sapientia non pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam: vt sicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cum dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est genita hypostasis. Ideo vigilanter ait idem esse intelligendum cum dicitur verbum, & cum dicitur nata sapientia, id est, eademque hypostasis cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud quod superius diximus, scilicet cum dicitur pater vel filius vel spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, vt cum dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Quod imago aliquando dicitur secundum essentiam. G

ILLVD etiam sciri oportet, quia cum supra dictũ sit imaginem relatiuè dici de filio, sicut verbum vel filius: interdum tamen reperitur secundum substantiã dici. Vndè Augustinus in libro de fide ad Petrum dicit, quod vna est sanctæ Trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiã in quinto libro de Trinitate ait: Homo fit ad communem imaginem: Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur quòd imago aliquando essentiæ intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur, & non relatiuè. *Cap. 1. ad finem.* *Non longè à principio*

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE DICITVR, ET MVLTIPLICEM NOTAT relationem.

DISTINCT. XXIX. A

EST præterea aliud nomen multiplicem notans relationem, scilicet principiũ. Dicitur enim principium semper ad aliquid: & dicitur pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium: sed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad spiritum sanctum. Vnde Augustinus in quarto libro de Trinitate ait: Pater est principium totius diuinitatis, vel si melius dicitur, deitatis: quia ipse à nullo est. Non enim habet de quo sit, vel de quo procedat, sed ab eo & filius est genitus, & spiritus sanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel fuit, vel diuinæ essentiæ principium sit: sed quia principium est filij, & spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas est. Filius ad Spiritum sanctum dicitur principium. Spiritus verò sanctus non dicitur principium nisi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & Trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio. Filius principium de principio: Spiritus sanctus principium de vtroque, id est, de patre & filio.

Aug. ca. 20 ad finem.

Quod ab æterno pater est principium, & filius, sed spiritus sanctus non: immò cœpit esse principium. B

ET pater ab æterno principium est filij, & pater & filius principium spiritus sancti: quia filius est à patre, & Spiritus sanctus ab vtroque. Spiritus vero sanctus non ab æterno principium est, sed esse cœpit, quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cum ergo creaturæ esse cœperunt, & Spiritus sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiam pater & filius esse cœpit cum spiritu sancto, vnum principium creaturarum, quia creaturæ esse cœperunt à patre & filio & spiritu

sancto.

ſancto: & dicuntur hi tres, non tria, ſed vnum principium omnium creaturarum, quia vno eodemque modo principium rerum ſunt. Non enim aliter ſunt res à patre & aliter à filio, ſed penitus eodem modo. Ideo Apoſtolus intelligens hanc Trinitatem eſſe vnū principium rerum, ait: Ex ipſo, per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Cùm verò audimus omnia eſſe ex Deo, vt ait Auguſtinus de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia quæ naturalia ſunt. Non enim ex ipſo ſunt peccata quæ naturam non ſeruant, ſed vitiant, quæ ex voluntate peccantium naſcuntur. Omnium ergo quæ naturaliter ſunt, vnum principiū eſt pater cum filio & ſpiritu ſancto: & hoc eſſe cœpit. Ab æterno autem pater principium eſt filij generatione, & pater & filius vnum principium ſpiritus ſancti. Vnde Auguſtinus in v. libro de Trinitate ait: Dicitur relatiuè pater, idemque relatiuè dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium verò ad omnia quæ ab ipſo ſunt. Et principium dicitur filius. Cum enim diceretur ei: Tu quis es? Reſpondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nūquid patris principium eſt? immò creatorem ſe voluit oſtendere, cùm ſe dixit eſſe principium: ſicut & pater principiū eſt creaturæ, quia ab illo ſunt omnia. Cū verò dicimus & patrem principiū, non duo principia creaturæ dicimus: quia pater & filius ſimul ad creaturā vnum principiū eſt, ſicut vnus creator. Si autem quicquid in ſe manet & gignit vel operatur aliquid, principium eſt eius rei quam gignit, vel eius quam operatur: non poſſumus negare etiam ſpiritum S. rectè dici principium, quia non eum ſeparamus ab appellatione creatoris: quia ſcriptum eſt de illo, quod operetur: & vtiq; in ſe manens operatur. Nō enim in aliquid eorum quæ operatur ipſe, mutatur & & vertitur: Vnum ergo principiū ad creaturam cū patre & filio eſt ſpiritus S. non duo vel tria principia. Ecce apertè oſtendit Auguſt. patrem & filium & ſpiritū ſanctum eſſe vnum principium rerum creatarum, id eſt, vno eodemque modo eſſe principium: & illum

Lib. 5. cap. 13. & in fin. ca. 14. eiuſdem libr.

Aug. ca. 13. in princip.

Ibid. ferè continuò.

In fin. ca. 13 de Tri. li. 5.

modum satis aperuit: quia scilicet operantur omnia. & quia similiter operantur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntut.

Hic ostendit quomodo pater sit principium filij, & ipse & filius principium spiritus S. C

DEINDE in eodem libro continuè ostendit, quomodo pater dicatur principium ad filium, & ad spiritum sanctum ipse & filius, dicens ideo esse patrem principium filij, quia genuit eum: & patrem & filium esse principium spiritus sancti, quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque, ait enim ita: Si gignens ad id quod gignitur principium est, pater ad filium principium est, quia genuit eum. Vtrum autem & ad spiritū sanctum principium sit pater, quia dictum est, de patre procedit, non parua quæstio est. Quod si ita est, non iam principium eius tantum erit rei quam gignit vel facit, sed & eius quam dat, & quæ procedit ab ipso. Si ergo quod datur, vel quod procedit, principiū habet à quo datur vel procedit, fatendum est patrem & filiū vnum principium esse spiritus sancti, non duo principia. Sed sicut pater & filius ad creaturā relatiuè vnus creator & vnus Dominus dicitur, sic relatiuè ad spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturam verò pater & filius & spiritus sanctus vnum principiū sunt, sicut vnus creator & vnus Dominus. Ecce habes quod pater principium filij dicitur, quia genuit eum, qua ergo notione est pater, ea principium filij dicitur, id est, generatione: secundum quam etiam dicitur author filij. Vnde Hilarius in quarto libro de Trinitate ita ait. Ipso quo pater dicitur, eius quem genuit author ostenditur: id nomen habens, quod neq; ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui genitus est substitisse doceatur. Nouit Ecclesia vnum innascibilem Deum: nouit vnigenitum Dei filium. Confitetur patrem ab origine liberum: confitetur & filij originem ab initio nō ipsum initiabilē, sed ab initiabili: non per se ipsum, sed ab eo qui à nemine est, natum ab æterno, natiuitatem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est hic fidei

Aug. ca. 14. in princip. lib. 5. de trinitate.

Ibid. paulò inferius.

Hilar. li. 4. non longè à principio.

Ibid. paulò superius.

fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita est: & ideo quærenda, scilicet quomodo intelligendum sit quod ait, filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab initio, sed ab initiabili. Hoc vtique subdens determinauit, quomodo acceperit initium, inquiens originem filij esse ab initio, ac si diceret: Non ita intelligas originem filij esse ab initio, quasi ipse filius habeat initium: sed quia ipse est ab initiabili, id est, à patre, à quo sunt omnia. Nam licet filius sit principium de principio, non est tamen concedendum quod filius habeat principium. Cumque filius sit principium de principio, & pater principium non de principio, non est principium de principio, principium sine principio: sicut filius non est pater, neque tamen duo principia, sed vnum: sicut pater & filius non duo creatores, sed vnus creator.

Cùm pater & filius sint vnum principium spiritus sancti, quæritur an eadem notione. D

VNVM autem principium sunt pater & filius, nō tantùm creaturarum, vt dictum est supra: sed etiam spiritus sancti, ideò quæri solet, vtrum eadem notione pater sit principium spiritus sancti, & filius, an sit alia notio, qua pater dicatur principium spiritus sancti, & alia qua filius. Ad quod dicimus, cùm pater dicatur principium spiritus sancti, & filius, quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque, nec aliter procedit vel datur à patre quàm à filio: sanè intelligi potest, patrem & filium eadem relatione vel notione principium dici spiritus sancti. Si verò quæritur quæ sit illa notio, quam ibi notat principium? Nomen eius non habemus: sed non est ipsa paternitas vel filiatio: immò notio quædam quæ patris est & filij, qua ab æterno pater & filius vnum principium est spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur pater vel filius ex tempore, sicut spiritus sanctus datum vel donatum.

Responsio.

Quæritur quæ sit notio qua pater & filius dicitur principiū spiritus S.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE DEO DICVNTVR ET RELATIVE SECVNdum accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit.

DISTINCT. XXX. A

SVNT enim quædam quæ ex tempore de Deo dicuntur, eiq; temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiuè dicuntur secundum accidens, non quod accidit Deo, sed quod accidit creaturis: vt creator, Dominus, refugium, datum, vel donatum & huiusmodi. De his August. in v. libr. de Trinitate ait: Creator relatiuè dicitur ad creaturam, sicut Dominus ad seruum. Item: Non aliquem moueat quòd spiritus S. cum sit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nam sempiternè spiritus S. est donum, temporaliter autem donatum. Et si Dominus non dicitur, nisi cũ habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est Deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille Dominus est, ergo Dominum esse nõ sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturã sempiternam dicere: quia ille sempiterne non dominaretur, nisi etiam ista sempiterne famularetur. Sicut autem non potest esse seruus qui non habet dominum, sic nec dominus qui non habet seruum.

Aug. 13. ad principiã. Ca. 16. eiusdem lib. 5.

Hi. paucis interiectis.

Oppositio quod non ex tempore sit Dominus, quia est Dominus temporis quod non est ex tempore.

B

SED hic aliquis dicet, quod non ex tẽpore competit Deo hæc appellatio qua dicitur dominus, quia non est tantũ dominus rerum quæ ex tempore cœperunt, sed etiam illius rei quę non cœpit ex tempore, id est, ipsius temporis, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tẽpus quam inciperet: & ideo non cœpit esse dominus ex tempore. Ad quod dici potuit, quia licet non cœperit ex tempore dominus esse tẽporis, cœpit tamen esse dominus tẽporis: quia nõ semper fuit tempus: & ipsius hominis ex tempore cœpit esse dominus.

De hoc Aug. in eodem lib. continuè ita ait: Quiſquis extiterit qui æternum Deum ſolum dicat, tempora verò non eſſe æterna propter varietatem & mutabilitatem, ſed tamen ipſa tempora non in tempore eſſe cœpiſſe, quia non erat tempus antequam tempora inciperent: & ideo non in tempore accidere Deo vt Dominus eſſet, quia ipſorum temporum Dominus erat, quę vtique non in tempore eſſe cœperunt: quid reſpondebit de homine qui in tempore factus eſt? cuius vtique Dominus non erat antequam eſſet. Certè vt Dominus hominis eſſet, ex tempore accidit DEO: & vt omnis amoueatur controuerſia, certè vt tuus Dominus eſſet vel meus, qui modo eſſe cœpimus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinemus nihil ſecundum accidens dici DEVM, niſi quia ipſius naturæ nihil accidit quo mutetur: vt ea ſint accidentia relatiua, quæ cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: ſicut amicus relatiuè dicitur. Non enim amicus eſſe incipit, niſi cùm amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio voluntatis, vt amicus dicatur. Nummus verò cùm dicitur pretium, relatiuè dicitur, nec tamen mutatus eſt cùm eſſe cœperit precium, nec cum dicitur pignus & huiuſmodi. Si ergo nummus poteſt nulla ſui mutatione toties dici relatiuè, vt neque cum incipit dici, neque cùm deſinit, aliquid in eius natura vel forma qua nummus eſt, mutationis fiat: quanto facilius de illa incommutabili Dei ſubſtantia debemus accipere, quòd ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturam, vt quamuis temporaliter incipiat dici, non tamen ipſi ſubſtantiæ DEI accidiſſe aliquid intelligatur; ſed illi creaturæ ad quam dicitur. Qualiter etiam refugium noſtrum dicitur: Refugium enim noſtrum dicitur DEVS: relatiuè ad nos enim refertur: & tunc refugium noſtrum fit, cùm ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequam refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eũ refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noſter

Aug. ca. 16. continuò nõ longè à princip. li. 5. de Trin.

Ibidẽ paulò inferius.

Ibid. continuò. Aug. cap. 16.

ster esse incipit, cùm per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios Dei fieri. Substantia ergo nostra mutatur in melius, cùm filij eius efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla sui commutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit Deus, quod antea non dicebatur, manifestum est relatiuè dici: non tamen secundum accidēs Dei, quod aliquid ei acciderit, sed planè secundum accidens eius, ad quod dici aliquid Deus incipit relatiuè. Ex his apertè ostenditur, quòd quædam de Deo temporaliter dicuntur relatiuè ad creaturas sine mutatione Deitatis, sed non sine mutatione creaturæ: & ita accidens est in creatura non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiuè, ad creatorē relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio verò illa qua creator relatiuè dicitur ad creaturam relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ sit in creatore.

Hic soluitur quæstio, qua quærebatur. Vtrum spiritus sanctus dicatur datum relatiuè ad se, cùm ipse det se. C

HIC potest solui quæstio superius proposita, vbi quærebatur, cùm spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autem datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cùm spiritus sanctus det seipsum, vtrum ad se ipsum relatiuè dicatur, cùm dicitur dari vel donari? Cui quæstioni respondentes, dicimus spiritum sanctum dici datum vel donatum relatiuè, & ad dantem, & ad illum cui datur. Dās autem siue donator, est pater cum filio, & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dati vel donati refertur, & ad dantem & ad recipientem: quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cùm autem spiritus sanctus dari à se vel datus à se dicitur, relatiuè quidem dicitur ad illum cui datur, & est appellatio relatiua: & in illo cui datur mutatio fit, non in dante.

QVOMODO DICATVR FILIVS AEQVALIS PATRI: AN SECVNDVM SVBstantiam, an secundum relationem: ita & similis.

DISTINCT. XXXI. A

PRAETEREA considerari oportet, cùm tres personæ coæquales sibi sint, vtrùm relatiuè hoc dicatur, an secundum substantiam: & si relatiuè, vtrũ secundum relationem, an secundum essentiam consideranda sit æqualitas: deinde, quid sit ipsa æqualitas. Ad quod dicimus, quia sicut simile nihil sibi est, similitudo enim vt ait Hilarius, sibiipsi non est: ita & æquale aliquid sibi non dicitur: ac per hoc sicut simile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur ergo relatiuè filius æqualis patri, & vtriq; spiritus sanctus. Est tamen æqualis patri filius, & vtriq; spiritus sanctus, propter summam simplicitatem essentiæ & vnitatem. Aequalis est ergo filius patri secundum essentiam, non secundũ relationem, Vnde Aug. 5. lib. de Trin. ait: Quærimus secundum quid æqualis sit patri filius, non secundum hoc quod ad patrem dicitur filius, æqualis est patri. restat ergo vt secundum id æqualis sit, quòd ad se dicitur. Quicquid autem ad se dicitur, secundum substantiam dicitur. restat ergo vt secundum substantiam sit æqualis, eadem ergo est vtriusque substantia. Item in sexto lib. Satis est videre nullo modo filium æqualem esse patri, si in aliquo, scilicet quod pertineat ad significandam eius substantiam, inæqualis inuenitur. In omnibus ergo æqualis est patri filius, & est eiusdem substantiæ. Aequalis est etiam spiritus sanctus patri & filio, & in omnibus æqualis propter summam simplicitatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quod secundum substantiam filius est æqualis patri, & vtriq; spiritus sanctus, & appellatio tantùm relatiua est. Aequalitas ergo patris & filij non est relatio vel notio, sed naturalis vnitas & identitas.

De significatione relatiuorũ, q̃ communiter & æternaliter de Deo dicuntur vt similis & æqualis.

Hilar. ad finem libr. 3. de Trin. Cap. 6. in fin.

Cap. 4. in fine.

Cap. 5. eiusdẽ in principio.

Hic quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo. B

HOC idem etiā dicimus de simili & similitudine. Cùm enim dicitur filius similis patri, relatiuè quidem dicitur: sed similis est patri propter vnitatem essentię. Est ergo appellatio tantùm relatiua, similitudo verò indifferens essentia. Vnde quibusdam non indoctè videtur nomine ęqualitatis vel similitudinis nō aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior est eo, nec minor. & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis. & hoc propter essentiæ simplicitatem. Non ergo secūdum quòd filius est genitus à patre, æqualis vel inæqualis est patri, nec similis vel dissimilis: sed æqualis & similis secūdum substantiam.

Hic non tenetur.

De sententia S. Hilarij, qua in Trinitate personarum propria ostendit. G

NON est igitur hic prætermittendum, quod vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in patre esse æternitatem, speciem in imagine, vsum in munere: quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorum intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Aug. vt ipse ostendit in vj. libro de Trinitate, ita dicēs: Quidam cùm vellet breuissimè singularum in Trinitate personarum insinuare propria: Aeternitas est, inquit, in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia non mediocris authoritatis in tractatione scripturarū & assertione fidei vir extitit (hæc enim Hilarius in libris suis posuit) horum verborum, id est, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam, quantum valeo, non eum secutum arbitror in æternitatis vocabulo: nisi quod pater non habet patrem de quo sit, filius autem de patre est vt sit, atque vt illi coæternus sit. Imago enim si perfectè implet illud cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ: in qua imagine speciem nominauit. Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est congruentia & prima æqualitas, & prima similitudo nulla in re dissidens, & nullo modo inæ-

Cap. 10. in principio.

Hil. in principio lib. 2. de Trinit.

Hila li. de synodis in declaratione 1. definitionis orientaliū ait.

Imago omnis eius ad quē imaginatur species indifferens est.

do inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad identitatem respondens ei cuius imago est: vbi est prima & summa vita: cui non aliud viuere, & aliud esse, sed idē & primus ac summus intellectus: cui non est aliud viuere, & aliud intelligere, sed idem hoc vnum tāquam verbum perfectum: cui nō desit aliquid: & ars quędam omnipotentis & sapientis Dei plena omnium rationum viuentium incommutabilium: & omnes vnum in ea: sicut ipsa vnum de vno, cum quo vnum: ibi nouit omnia Deus quæ fecit per ipsam.

Neq; enim ipse sibi quisq; imago est, sed cum cuius imago est, necesse est, vt imago demōstret. Imago itaque est rei ad rē coæquanda imaginata, & indiscreta similitudo. Est ergo pater, est & filius: quia imago patris est filius, et qui imago est, vt verè imago sit, speciem necesse est, & naturam, & essentiam, secundum quod imago est, in se habeat authoris.

Hic de spiritu sancto quare vsus dicatur. D

EST autem ineffabilis quidam complexus patris & imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, sine gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, felicitas vel beatitudo (si tamen aliqua humana voce digne dicitur) vsus ab illo appellata est breuiter, & est in Trinitate spiritus sanctus non genitus, sed genitoris genitiq; suauitas, ingenti largitate atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu earum. Itaque illa tria & à se inuicem determinari vidētur, & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, vel per speculum in ænigmate, gaudeat cognoscens Deum, & gratias agat. Qui verò non videt, tendat per pietatem fidei ad videndum, non per cæcitatem ad calumniandum: quoniam vnus est Deus, sed tamen Trinitas. Ecce habes qualiter verba Hilarij præmissa accipienda sint, licet tantæ sint profunditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquatenus ea intelligere valeat humanus sensus: cùm & ipsa eorum explanatio, quam hic Augustinus edidit, plurimum in se habeat difficultatis & ambiguitatis.

Quod secundum hanc expositionem non distinguuntur ibi proprietates personarum tres. E

NON enim secundum præmissam expositionē distinguūtur hic tres illæ proprietates superius assignatæ, sed ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem mōstrantur. æternitatis tamē nomine eadem videtur designata pro-

Aug. ibidē. ta proprietas, quam notat hoc nomen ingenitus. Sed videamus quid sit quod ait: Imago si perfectè implet, cuius imago est, ipsa coæquatur ei, non illud suæ imagini. Videtur enim dicere, quod filius qui est imago patris, patri coæquatur, non pater filio: cum & filius dicatur æqualis patri in scriptura, & pater filio: sed filius hoc habet à patre, vt sit ei æqualis, pater autem non habet à filio: & tamen filius plenè ac perfectè æqualis est patri, id est, imago ei cuius est imago.

Hilar. in li. de synodis, Propositione 26. Si quis innascibilem & sine initio dicat filiũ quasi duo sine principio, & duo innascibilia, & duo innata dicens, duos faciat deos anathema sit. Caput enim quod est principium omniũ filius. Caput autem quod est principium Christi Deus, &c.

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignasse in verbis prædictis, cùm ibi non sint expressa proprietates. F

PROPRIA ergo personarum in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relatiua nomina personarum posuit, scilicet imaginis, & muneris: quæ relatiuè dicuntur de personis, & proprietates notãt quibus distinguuntur personæ. Ita enim dicitur spiritus sanctus munus relatiuè, sicut donum. Veruntamen ipsas proprietates alijs tribus nominibus non significauit, iuxta prædictam Augustini expositionem: nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Quod earundem personarum distinctionem notat Augustinus alijs verbis sine expressione trium personarum. G

ILLVD etiam sciri oportet, quod earundem triũ personarum distinctionem August. ostendere volens sine expressione illarum trium proprietatum superius commemoratarum, in 1. lib. de doctrina Christiana sic ait: In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritu sancto vnitatis æqualitatisque concordia. Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia propter spiritum sanctum. Itaque pater & filius & spiritus sanctus, & singulus quisq; horum Deus est, & simul omnes vnus Deus; & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes vna substantia. Pater nec filius est, nec spiritus sanctus

Aug. cap. 5. ad finem tomo tertio.

Ibid. paulò superius.

ctus: & filius nec pater est, nec spiritus sanctus: spiritus sanctus nec pater est, nec filius: sed pater tantum pater, & filius tantum filius, & spiritus sanctus tantum spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadem potestas. In his verbis *Ioan. 10. f* apertè insinuatur personarum trium distinctio.

Quare patri attribuatur vnitas, & filio æqualitas. H

SED plurimos mouet, quòd patri attribuit vnitatem, filio æqualitatem. Cùm enim vnitas dicatur secundum substantiam, non tantum in patre est, sed etiam in filio & in spiritu sancto: & æqualitas vna est patris & filij & spiritus sancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Fortè eadem ratione attribuitur patri vnitas secundum August. qua supra eidē æternitas secundum Hilarium: quia videlicet pater ita est, vt ab alio non sit, & quia filium genuit vnum secum Deum, & spiritus sanctus ab eo procedit vnus cū eo Deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur, quia nec est aliquid aliud à quo sit. Non enim ab alio est, nec ab eo aliquis vel aliquid est ab æterno, quod vnum cum eo non sit: filius enim & spiritus sanctus vnum sunt cum patre: Vnde veritas ait, Ego & pater vnum sumus.

Quare pater & filius dicatur esse vnum vel vnus Deus, sed non vnus: quia res eiusdem naturæ rectè possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione: res verò diuersæ naturæ non possunt dici vnum, nisi dicatur quid vnum. I

HIC dici oportet, quod pater & filius & spiritus sanctus rectè dicuntur esse vnum & vnus Deus, sed nō vnus. Res enim duæ vel plures rectè possunt dici vnū esse, si sint vnius essentiæ, & earum vna sit natura. Vnus autem vel vna non potest dici de diuersis rebus, nisi addatur quid vnus vel vna. quo addito, rectè potest dici de rebus & vnius & diuersæ substantiæ. Vnde Augustinus in sexto libro de Trinitate sic ait: Nescio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnum sunt, quo- *Cap. 2. in principio.*

rum

rum est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt eiusdem naturæ & diuersa sentiant, non sunt vnum in quantum diuersa sentiunt. Cùm ergo sic dicitur vnum, vt non addatur quid vnum, & plura vnum dicũtur eadem natura atque essentia: non dissidens neque dissentiens significatur, vndè Paulus & Apollo, qui & ambo homines erant & idem sentiebant, vnum esse dicuntur: cùm dicitur. Et qui plantat, & qui rigat vnum sunt. Cùm verò additur quid vnum, potest significari aliquid ex pluribus vnum factum; quamuis diuersa natura: sicut anima & corpus non possunt vtique dici vnum, quid enim tam diuersum? nisi addatur vel subintelligatur quid vnum, scilicet vnus homo. vnde Apostolus: Qui adhæret, inquit, Domino, spiritus vnus est. Non dixit vnus est, vel vnum sunt, sed addidit spiritus. Diuersi sunt enim natura spiritus hominis & spiritus Dei: sed inhærendo fit spiritus hominis vnus spiritus cum Deo, quia particeps fit veritatis & beatitudinis illius. Si ergo de his quæ diuersæ substantiæ sunt, rectè dicitur quòd sint vnus spiritus: quãtò magis qui vnius substantiæ sunt, rectè dicuntur vnus Deus esse. Pater ergo & filius vnum sunt, vtiq; secundum vnitatem essentiæ, & vnus Deus: in quo & Arriana hæresis damnatur, quæ patrem & filium & spiritum S. vt ait Aug. in lib. de hæresibus non vult esse vnius eiusdemque substantiæ atque naturę, vel vt expressius dicatur, essentiæ: quæ Græcè dicitur vsia: sed filium esse creaturam. Necnon & Sabelliana, quæ, vt ait Aug. in eodem libro dicebat: Christum eundem ipsum & patrem & spiritum sanctum esse: vt esset Trinitas nominum sine subsistentia personarum. Vtramque pestem, vt ait August. super Ioannem, elidit veritas, dicens: Ego & pater vnum sumus. Vtrunquę audi & aduerte, & vnũ, & sumus: & à charybdi & à scylla liberaberis. Quod enim dixit vnum, liberat te ab Arrio: quod dixit sumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo non diuersum: si sumus, ergo pater & filius. Sumus enim non diceret de vno, nec vnum de diuerso. Erubescant ergo Sabelliani

Ibid. paulò superius. *1. ad Cor. 3. b.* *Ibid. paulò inferius.* *1. ad Cor. 6. d* *Ibidem inferius.* *Tom. 6. Numer. siue Artic. 49. Eodem tomo. Numero siue articulo 41. Tomo 9. tract. 36. ad illud Ioann. 8. Quia solus non sum. Ibidem.*

liani, qui dicunt ipsum esse patrem qui est filius, confundentes personas: qui & dicti sunt Patripassiani, quia dicunt patrem fuisse passum. Arriani verò dicunt aliud patrem esse, aliud filium: non vnam substantiam, sed duas: patrem maiorem, filium minorem. Noli hoc dicere tu Catholice. In medio ergo nauiga, vtrunque periculosum latus deuita: & dic, Pater pater est, & filius filius est: Alius pater, alius filius: sed non aliud. immò hoc ipsum, quia vnus Deus. Ecce ostēsum est quare vnitas in patre esse dicatur, cum tres illi vnum sint.

Quare dicatur esse aequalitas in filio, cùm sit vna aequalitas trium. K

NVNC videmus quare æqualitas dicatur esse in filio, cum vna & summa æqualitas sit trium. Hoc ideò fortè dictum est: quia filius genitus est à patre æqualis gignenti, & dono quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicūtur esse æqualia propter filium. Filius enim habet à patre, vt sit ei æqualis & spiritui sancto: & spiritus sanctus ab vtroque habet, vt sit æqualis vtrique. Hoc autem sine assertionis supercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tam clausorum sermonum peritiores audire, quàm aliquid alijs influere.

Quare in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia vel connexio. L

QVOD autem in spiritu sancto dicitur esse vtriusque concordia, & per eum omnia connexa, facilior est intelligentia nobis præmissa ad mentem reuocantibus. Supra enim secundum authoritates sanctorum dictum est, quod spiritus sanctus amor est, quo pater diligit filium, & filius patrem. Rectè ergo spiritus sanctus dicitur connexio vel concordia patris & filij, & per eum omnia connexa. Vnde Augustinus in quinto libro de Trinitate. Communio quædam consubstātialis patris & filij est, amborum spiritus sanctus. Idē in septimo libro de Trinit. Spiritus sanctus est summa charitas vtrunque coniungens, nosque subiungens. *Cap. 11. ad finem.* *Cap. 3. versus finem.*

VTRVM

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRITV SANCTO DILIGAT, CVM DIligere idem Deo sit quod esse.

DISTINCT. XXXII. A

HIC oritur quæstio ex prædictis deducta. dictum est enim suprà, atque sanctorum authoritatib. ostensum, quòd spiritus sanctus est communio patris & filij, & amor quo pater & filius seinuicem diligunt. Ideo quæritur, vtrùm pater vel filius per spiritum sanctum diligat. Quod vtiq; videtur oportere dici secundum authoritates supra positas: quibus ostenditur spiritum sanctum esse, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat. Sed contra, si pater vel filius dicatur diligere per spiritum sanctum, videtur esse per spiritum sanctum: quia non est aliud Deo esse, & aliud diligere, sed idem: quia vt ait Augu. in xv. lib. de Trin. Quicquid secundum qualitates in illa simplici natura dici videtur, secundum essentiam est intelligendum, vt bonus, magnus, immortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideoque si pater vel filius diligit per spiritum sanctum, per ipsum spiritum esse videtur: neque tantum essentia sua diligit, sed etiam dono.

Cap. 5. post medium.

Ibid. paulò superius.

Hæc quæstio insolubilis est, humanum superans sensum: in qua authoritates sibi occurrunt. B

HVIC quæstioni, cùm altitudinem nimiæ profunditatis contineat, id solum respondemus, quod August. significare videtur, scilicet quod pater & filius se diligant, & vnitatem seruent, non solùm essentia sua, sed suo dono proprio: quod licet supra positum sit, iterare tamen non piget, quia sic expedit. Ait ergo Aug. in sexto libro de Trinit. ita. Manifestum est quod non aliquis duorum est quo vterque coniungitur, quo genitus à gignente diligatur, genitoremque suum diligat, sintque non participatione, sed essentia sua, neque dono superioris alicuius, sed suo proprio seruantes vnitatem pacis. Ecce hic dicit quod essentia sua & dono

Cap. 5. in principio.

suo

ſuo ſeruant vnitatem. Idem in xv. lib. de Trinit. ait: In illa Trinitate quis audeat dicere, patrem nec ſe, nec filium, nec ſpiritum ſanctum diligere, niſi per ſpiritum ſanctum? Hic apertè oſtendit, patrem non tantum per ſpiritum ſanctum diligere: non autem ſimpliciter dicit patrem non diligere per ſpiritum ſanctum. *Cap. 7. lõgè à principio.*

Vtrum pater ſit ſapiens ſapientia quam genuit, ſicut diligit amore qui ab ipſo procedit. C

PRAETEREA diligẽter inueſtigari oportet, vtrũ pater ſapiens ſit ſapientia quam genuit, quę tantum filius eſt. Quod videtur à ſimili poſſe probari. Si enim pater diligit amore qui ab ipſo procedit, cur non & ſapientia vel intelligentia quam ipſe genuit, ſapit, vel intelligit? Hanc quæſtionem vrgere videtur, vt ait Aug. in 6. lib. de Trin. quod ſcripſit Apoſtolus, dicens: Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam. Vbi quæritur, vtrum ita ſit pater ſapientiæ & virtutis ſuæ, vt hac ſapientia ſapiens ſit quam genuit, & hac virtute potens quam genuit. Sed abſit vt ita ſit: quia ſi hoc eſt ibi eſſe quod ſapere, non per illam ſapiẽtiam quam genuit ſapiens dicitur pater: alioquin non ipſa ab illo, ſed ille ab ipſa eſt. Si enim ſapientia quam genuit, cauſa eſt illi vt ſapiens ſit, etiam vt ſit ipſa illi cauſa eſt: quod fieri non poteſt, niſi gignendo eũ aut faciendo: ſed nec genitricem, nec cõditricem patris vllo modo quiſquam dixerit ſapientiam, quid enim eſt inſanius? Ergo pater ipſa ſapientia eſt, qua ſapiens eſt. Filius verò dicitur ſapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum ſit ſapiens vel potens, ſed quia filius ſapientia, & virtus eſt de patre ſapientia & virtute. Ex his ergo patet quod pater non eſt ſapiens ſapientia genita, ſed ſeipſo ſapientia ingenita. Auguſtin. in libro 83. quæſtion. 23. quæſt. to. 4. Cùm ſapiens Deus dicitur, & ſapientia ſapiens dicitur, ſine qua eum vel fuiſſe aliquando vel eſſe poſſe nephas eſt credere, non participatione ſapientiæ ſapiens dicitur: ſicut anima quæ & eſſe, & non eſſe ſapiens poteſt, ſed quod ipſe eam genuerit quæ ſapiens dicitur *Aug. cap. 1. in princip. & cap. 2. 1. Cor. 1. d*

dicitur sapientia. Animaduerte lector, patrem d[illegible]
pientiam genita sapientia, quod alijs obuiat testimo-
nijs. Verùm hoc Augustinus corrigit in libro primo re
tract. cap. xx. inquiens: Dixi in libr. 83. quæstion. de pa
tre, quod eam genuit: qua sapiens dicitur sapientiam.
Sed melius istam quæstionem in lib. postea de Trini-
tate tractaui.

Vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita. D

POST hæc quæri solet à quibusdam, vtrum filius
sit sapiens sapientia genita, vel ingenita. Si enim non
est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiens est: si ve-
ro sapientia genita sapiens est, nō videtur sapiens esse
sapientia ingenita: & ita non videtur esse sapiens à pa
tre, cū à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quod
vna est sapientia patris & filij & spiritus sancti, sicut v-
na essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicita-
te est essentia: & tamen filius tantum est sapientia ge-
nita, & pater tantum est sapientia ingenita: & sapien-
tia genita est de sapientia ingenita, vel à sapientia in-
genita. Et cum idem sit ibi esse, quod sapientem esse, re
linquitur vt sapientia genita sit sapiens de sapientia
ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia Dei, tan-
quam ipse solus intelligens sit, vel sapiens sibi & patri
& spiritui sancto: quia vt ait August. in xv. lib. de Tri-
nit. cap. vij. Si solus ibi filius intelligit & sibi & patri &
spiritui sancto, ad illam reditur absurditatem, vt pater
non sit sapiens de seipso, sed de filio: nec sapientia sapi
entiam genuerit, sed ea sapientia pater dicatur sapiens
esse quam genuit. Vbi enim non est intelligentia, nec
sapientia potest esse. Ideoque si pater non intelligit ip
se sibi, sed filius intelligit patri, profectò filius patrem
sapientem facit. Et si hoc est Deo esse quod sapere: & ea
illi est essentia quæ sapientia, non filius à patre, quod
verum est, sed à filio potius pater habet essentiam,
quod absurdissimum atque falsissimum est. Est ergo
Deus pater sapiēs ea, quæ ipse est, sua sapientia: & filius
sapientia patris, est sapiens de sapientia quæ est pater,
de quo

Aug. cap. 7 ante medium.

Ibid. ferè continuò.

de quo est genitus filius: Ita & pater est intelligens ea, quæ ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui non esset intelligens. Filius autem intelligentia patris, de intelligētia genitus est, quæ est pater: de qua & intelligens est. Proinde pater est sapientia, & filius sapientia, & vterque vna est sapientia: & tamen solus pater est ingenita sapientia, & filius solus genita sapientia: nec tamen alia sapientia pater, alia sapientia filius, sed vna eademque est: sicut pater est Deus ingenitus, & filius est Deus genitus: neque Deus genitus, est Deus ingenitus: non ideo tamen alius Deus est pater, alius Deus filius, sed vnus Deus vterque, non autem vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius Deus: imò vterque vnum, siue vnus Deus. Ita non est sapientia genita, sapientia ingenita, sed alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamē est alia sapientia, sed vna eademque sapientia. *Ibid. paulò inferius.*

An filius sit sapiens seipso vel per seipsum. E

EX prædictis constat, quod filius non est sapiens à se, neque de se, sed de patre, & à patre. Quæri autem solet, vtrum filius sit sapiens seipso vel per seipsum? Quidam dicunt multiplicem hic fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cum dicis filium esse sapientem seipso vel per seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si verò à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam habeas intelligentiam. Alij verò simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, filius est sapiens per se, sed non à se vel de se: & filius est Deus per se, & est per se, sed non à se vel de se. Hoc confirmantes verbis Hilarij, qui filium non à se, sed per se agere in libro nono de Trinitate ait: Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, nè à se agat: & ita non à se agat, vt per se agat. Intellige filium agentem, & per eum patrem agentem. Non à se agit, cùm pater in eo manere monstratur. Per se agit, cùm secundum natiuitatem filij agit ipse quæ

Solutio secundū quosdam.

Aliorū determinatio.

Hila. inter medium et finem lib. 9

placita sunt. Infirmus sit non à se agendo, nisi à Deo ipse ait: non sit vero in vnitate naturæ, si quæ agit & in quibus placet, non per se agit. Sicut ergo inquiunt, filius per se agit sed non à se, ita & filius debet dici sapiens per se, sed non à se. Sic & ipse per se Deus est, vel esse dicendus est, vt aiunt, sed non à se vel de se.

An vna tantùm sit sapientia patris? F

Quomodo nituntur quidam probare quod non vna tantũ est sapientia patris.

POST hæc à quibusdam solet quæri, vtrùm vna tantum sit sapientia patris? Quod non esse nitũtur probare hoc modo: Filius, inquiunt, est sapientia patris genita, qua pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapientia patris, qua sapiens non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea pater sapiens est. Est ergo quædã sapiẽtia patris, qua sapiens est, & ipsa non est illa sapiẽtia patris, qua pater sapiens non est. non est ergo vna tantùm sapientia patris. Item sapientia ingenita est sapientia patris, & sapientia genita est sapientia patris: non est autem sapientia ingenita, sapientia genita: non est igitur vna tantùm patris sapientia. Hæc & his similia, tanquam sophistica & à veritate longinqua, cunctisque in Theologia peritis patentia abijcimus, responso indigna aduertentes: Id tamẽ adijcientes, quia vna tantum sapientia patris, sed non vno modo dicitur. Nam sapientia patris dicitur illa quam genuit, & sapientia patris dicitur ea qua sapiens est. Diuersa est ergo ratio dicti. Illa enim dicitur patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapientia patris, quia ea sapit. Vna est tamen sapientia patris, quia sapientia genita est eadem sapientia, & ea qua sapiens est: siue ea qua sapiens est intelligatur persona patris, siue essentia patris: quia persona patris quæ intelligitur cùm dicitur sapientia ingenita, & persona filij quæ significatur cùm dicitur sapientia genita, vna eademque sapientia est: quæ essentia diuina intelligitur communis tribus personis.

Quod respõsione indigna sint hæc & his similia.

Quod in Trinitate est dilectio quæ est Trinitas: & tamen spiritus S. est dilectio, quæ non est Trinitas: nec ideò duæ sunt dilectiones: ita & de sapientia. G

ET

ET sicut in Trinitate dilectio est, quæ est pater, filius, & spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia Deitatis: & tamen spiritus sanctus dilectio est, quæ non est pater vel filius: nec ideo duæ dilectiones, sunt in Trinitate: quia dilectio non quæ propriè spiritus sanctus est, est dilectio quæ Trinitas est: non tamen ipsa Trinitas est: sicut spiritus sanctus est essentia quæ Trinitas est, non tamen ipsa Trinitas est: ita in Trinitate sapientia est, quæ est pater & filius & spiritus sanctus, quæ est essentia diuina: & tamen filius est sapientia quæ non est pater vel spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ propriè est filius, est sapientia quæ est Trinitas, ipsa tamen non est Trinitas: sicut filius est essentia quæ est Trinitas, ipse tamen est Trinitas.

Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia quã genuit, eadem videtur debere dici, quod non sit diligens pater vel filius dilectione qua ab vtroque procedit. H

PRAETEREA diligenter notandum est, quòd ea ratione qua pater non dicitur sapiens ea sapientia quã genuit, videtur fore dicendum, quod pater non diligat filium, vel filius patrem ea dilectione quæ ab vtroque procedit, scilicet quæ propriè spiritus sanctus est. Sicut enim idem est Deo sapere quod esse, ita est ei idẽ diligerè quod esse. Ideoque sicut negatur pater esse sapiens sapientia quam genuit: qui si ea diceretur sapiens, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse: ita videtur non debere concedi, quod pater vel filius diligat dilectione quæ tantum spiritus sanctus est: quia si ea diligit pater vel filius, non spiritus sanctus videtur esse à patre & filio, sed pater & filius à spiritu sancto, quia idem est ibi diligere quod esse. At supra dictum est, atque authoritate August. sancitum, quòd in Trinitate tria sunt, vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa dilectio: & non est aliquis duorum quo genitus à gignente diligitur, & genitorem suum diligit. Quibus verbis apertè signifi-

catur patrem filium, & filium patrem diligere: ea scilicet dilectione quę non est aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus. Cum idem ergo sit ibi diligere quod esse, quomodo dicitur pater vel filius non esse ea dilectione qua alter alterum diligit? cum ideo pater negetur sapere sapientia quā genuit, ne ea esse intelligatur.

Quod & hæc quæstio inexplicabilis est, quæ excellit infirmitatem hominis. I

Hilar. ad medium libri primi.

DIFFICILEM mihi fateor hanc quæstionem, præcipuè cùm ex prædictis oriatur, quæ similem videtur habere rationem: quod meæ intelligentiæ attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis sanctorum referre, quàm afferre. Optimus enim Lector est, inquit Hilarius in primo libro de Trinitate, qui dictorum intelligentiam expectat ex dictis potius, quā imponat: & retulerit magis quàm attulerit: neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem prę sumpserit intelligendum. Cùm ergo de rebus DEI sermo est, concedamus DEO sui cognitionem, dictisque eius pia veneratione famulemur. Inuestiget ergo diligenter pius Lector rationem dictorum, si fortè dictorum aliquam valeat reperire causam: qua nota, ipsa præmissa quæstio aliquatenus explicari valeat. Ego autem hanc quæstionem non absoluens, sed errorem excludens: profiteor non esse dictum patrem diligere filium, vel filium patrem, ea dilectione quæ ab vtroque procedit: quæ non est aliquis eorum, sed tantum spiritus sanctus: tanquam ea dilectione pater sit vel filius. Sed sic ea pater diligit filium, & filius patrē, vt etiam pater per se ea, qua ipse est, dilectione diligat, sic & filius: non autem sic, vt pater per se non diligat, & filius, sed per eam tantum. Quis hæc in illa Trinitate (inquit Augustinus) opinari vel affirmare præsumat? Eam tamen quæstionem Lectorum diligentiæ plenius dijudicandam atque absoluendam relinquimus, ad hoc minus sufficientes.

Cap. 7. lib. 15. de Trin. ante medium.

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM SINT IPSAE PERSONAE VEL *Deus, id est, diuina essentia.*

DISTINCT. XXXIII. A

POST supradicta interius considerari atque subtiliter inquiri oportet: Vtrum proprietates personarum quibus ipsæ personæ determinantur, sint ipsæ personæ, & sint Deus, id est, diuina essentia: an ita sint in personis vt non sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia. Quod enim in personis sint proprietates, nemo inficiari audet, cum apertè clamet auctoritas, quòd in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superius quoque multis sanctorum testimonijs astruximus, personas per proprietates distingui atq; determinari: ipsasque proprietates, tres scilicet, proprijs expressimus vocabulis. Cum ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personę determinantur & differunt: quomodo essent si in eis non essent? & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ non essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse confitemur: sicut supra authoritate Hieronymi (vt non pigeat reuocare ad mentem) protestati sumus, in expositione fidei ita dicentis. Sabellij hæresim declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus: Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel vt Græci exprimunt, hypostases, hoc est, subsistentias confitemur. Eccè apertè dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas proprietates esse personas: cuius hic verba perstringimus, quia supra latius posuimus.

Distin. 26. huius tom. 4. in explanatione ad principiū Symboli ad Damasum

Quod proprietates sint diuina essentia. B

CVMQVE de simplicitate Deitatis suprà differeremus authoritatibus sanctorum, scilicet Augu. Hila. Isidor. necnon & Boëtij, euidententer monstrauimus Deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto

quod pater habet filium, nec est filius, & filius habet patrem, nec est pater: & sic esse in natura trium: vt qui habet, hoc sit quod habet: & totum quod ibi est, vnum esse, vnam vitam esse, quæ modo non iteramus, ne fastidiũ lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id, in quo est, & vnum, eademque vita singulæ sunt. Fateamur ergo & proprietates esse in tribus personis, & ipsas esse personas atque diuinam essentiam.

Authoritate astruit quod proprietas sit natura. C

QVOD enim proprietas etiam diuina natura sit, ostendit Hilarius, dicens: natiuitatem filij esse naturã. Vndè in 7. lib. de Trin. ait: Vtriusq; natura non differt, vnum sunt pater & filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & nomen & naturam & potestatem: quia natiuitas non potest non in ea esse natura, esse ea natura, vnde nascatur filius. Idem in vj. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idem in vij. dicit quod naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura Dei. Suprà enim dixit, quòd proprium patris est quòd semper pater est, & proprium filij est, quòd semper filius est: significans, quod proprietas patris est pater, & proprietas filij est filius. His alijsque pluribus authoritatibus apertè significari videtur, quod proprietas filij filius sit, sic & Deus: ita & proprietas patris, & proprietas spiritus sancti.

Hilar. ad medium libri.

In lib. 6. in medio lib. 7 medio.

Quidam negant, scilicet proprietates esse personas & diuinam naturam, & quare. D

HOC autem aliqui negant, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed non esse personas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel in essentia diuina, vt non sint interius, sicut ea quę secundum substãtiam dicuntur de Deo, vt bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixę sunt. atque ita esse rationibus probare contendũt. Si enim, inquiunt, proprietates sunt personæ, non eis personæ determinentur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt, sicut supra Hieronymus loquens de patre & filio & spiritu sancto dicit; Substan-

...mo 4. in ...planatio

Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguuntur. Sed iterum addunt: Si proprietates ipsæ diuina essentia sunt, cum essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differũt. Quomodo enim differt pater à filio, eo quod diuina essentia est, cum in essentia vnum sunt? *ne Symboli ad Damasum secunda obiectio*

Responsio ad præmissa auctoritate nitens. E

HORVM doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo. Immensum est quod exigitur, & incomprehensibile extra significãtiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enunciatur, nõ attingitur, non tenetur verborum significantiam rei ipsius natura consumit: sensus contemplationem inperspicabile lumen obcæcat, intelligentiæ capacitatẽ quod fine nullo continetur, excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligentia stupor est: in sermone verò non iam infirmitatem, sed silentium confitebor periculosum, nimis est de rebus tantis reconditis aliquid vltra præscriptum cæleste præferre, & vltra præfinitionem Dei sermo de Deo sit. Forma fidei certa est. Non ergo aliquid addendum est, sed modus constituendus audaciæ, quicquid vltra quæritur, non intelligitur. *Hilar. li. de Trin. 2. statim post principiũ.* *Ibidem superius.* *Ibidem superius.* *Ibid. paulò inferius.*

Quomodo improbi hæretici insistant alia addentes. F

CAETERVM hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nõdum quiescit: sed in tanta rerum quæstione addit: Si paternitas & filiatio in Deo siue in diuina essentia sunt, eadem ergo res sibi pater est & filius. Nam in quo paternitas est, pater est: & in quo filiatio est, filius est. Si ergo vna eademq; res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extendentes patrem in filium, cum ipsum sibi filium proponant & patrem. Si verò negauerint in vna Dei essentia paternitatem esse & filiationem, quomodo ergo dicunt esse Deum? His atq; alijs argumentorum aculeis vtuntur in suæ opinionis assertionem, vt veritatis formam dissecent. *Tertia obiectio.*

Responsio contra hanc eorum oppositionem, vbi traditur proprietates non penitus ita esse in Dei essentia, sicut in hypostasibus dicuntur. G

QVORVM audaciæ resistentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omninò in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus: in quibus ita sunt, quod eas determinant, vt ait Ioan. Damasc. Characteristica idiomata sunt, id est, determinatiuæ proprietates hypostaseos & non naturæ: etenim hypostasim determinant & non naturam. Ideoque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia, cùm eam non determinent, non ideò potest dici, quod diuina essentia & generet & generetur: vel quod eadem res sit sibi pater & filius. Ita enim proprietas determinat personam, vt hac proprietate hypostasis sit generans, & illa alia hypostasis si genita: & ita non idem generat, & generatur, sed alter alterum.

Damasc. li. de orthodoxa fide 3. c. 6. in princ.

Quæritur quomodo proprietates possunt esse in natura, vt tamen eam non determinant. H

SED fortè quæres cum hæ proprietates non possunt esse in personis quin eas determinent, quomodo in diuina essentia esse possint, ita vt non eam determinent? Respondeo tibi & hic cum Hilario. Ego nescio, non requiro, sed consolabor me tamen: archangeli nesciunt, angeli non audierunt, secula non tenent, Propheta non sensit, Apostolus non interrogauit, filius ipse non edidit. Cesset ergo dolor quærelarum: non putet homo sua intelligentia generationis Sacramentum posse consequi. Absolutè tamen intelligendus est pater & filius & Spiritus sanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborum. Est filius à patre, qui est vnigenitus ab ingenito, progenies à parente, vnus ab vno: non natura Deitatis alia & alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre, persiste: etsi non peruenturum sciam, tamen gratulabor profecturum: Qui enim piè infinita prosequitur, etsi non contingat, aliquando

Hilar. 2. li. de Trin. nō lōgè à principio.

Ibidem inferius.

Ibid. paulò superius.

tamen

tamen proficiet prodeundo. Sed nè te inseras in illud secretum & arcanum inopinabilis natiuitatis, nè te immergas, summam intelligentiæ compræhendere præsumens: sed intellige incompræhensibilia esse. His alijsq; multis euidenter ostenditur nobis, nullatenus licere maiestatem perscrutari, ius ponere potestati, modum circumscribere infinito. *Ibidē paulò superius.*

Quibus authoritatibus opinionem suam, scilicet quod proprietas patris vel filij non sit Deus, muniant. I

VERVNTAMEN nondum desistunt impatientiæ spiritu agitati, sed opinionem suam etiam sanctorum auctoritatibus munire conantur: quibus ostendere volunt proprietatem qua pater est pater, & proprietatem qua filius est filius, non esse Deum: ad hoc inducentes verba Augustini super illum locum Psal. Et nō est substantia, ita dicentis: Deus enim quædam substantia est. Vndè etiam in fide Catholica sic ædificamur, vt dicamus patrem & filium & spiritum sanctū vnius esse substantiæ. Quid est vnius substantiæ? Quicquid est pater quod Deus est, hoc est filius, hoc est spiritus sanctus. Cùm autem pater est, non illud est, quod vel quo est. Pater enim nō ad se, sed ad filium dicitur: ad se autem, Deus dicitur. Eo igitur quod vel quo Deus est, substantia est. Et quia eiusdem substantiæ est filius, proculdubio filius est Deus. At verò quod pater est, quia non substantiæ est, sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filiū Deū esse. Ex his verbis significari dicunt, quod proprietas patris vel proprietas filij non sit Deus, vel essentia diuina. Cum enim dicit, eo quod Deus est, substantia est: sed quod pater est, substantia non est; apertè inquiunt ostendi id esse substantiam, quo Deus est, id vero quo pater est, non esse substantiam. Itē cùm ait: Pater non illud est quod est, ostēdit eum non esse patrē eo quod substantia est. Non. n. simpliciter dixit, pater non est illud quod est: sed ait, cum pater est, non est illud quod est, significans quo pater est, nō esse illud quo est, id est essen- *August. ad versum 2. Infixus sū in limo profundi.*

Quod aliter intelligenda sunt illa verba quam dicunt.

essentiam. Hæc illi ita exponentes, sua commenta simplicibus & incautis vera videri faciunt. Nos autem aliter fore ista intelligenda dicimus. Dicens enim, eo q Deus est, substantia est: sed quod pater est, substantia non est. hoc intelligi voluit, quia essentia Deus est, & Deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo Deus est: & econuersò, cuius ea est Deitas quæ est substantia, & substantia quę deitas: sed quod pater est, non est substantia, id est, non quo pater est, eo substantia est, quia proprietate generationis pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est quod ait: Cum pater est, non illud est quod est: id est, non illo pater est, quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Alijs etiam verbis Augustini vtuntur vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse Dei substantiam. K

ITEM illis verbis August. vehementer insistunt superius positis, scilicet quod verbum secundum quod sapientia est & essentia, hoc est, quod pater: secundum quod verbum, non hoc est quod pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod pater, secundum hoc quod est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod pater est, proprietas ergo qua verbum est, non est quod pater est. non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum quod verbum, non sit hoc q pater est, ea tamen proprietas qua verbum est, est id quod pater est, id est, diuina essentia, sed non est hypostasis patris.

Responsio.

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM ESSE PERSONAM ET ESSENTIAM VEL *naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse patrem & filium & spiritum sanctum.*

DISTINCT. XXXIIII. A

PRAEDICTIS autē adijciendum est, quod quidam peruersi sensus homines in tātam prosiluerunt insaniam, vt dicerent non idem esse naturā

Dei

Dei & personã siue hypostasim: dicentes eandẽ essentiam non posse esse patrem & filium sine personarum confusione. Si enim, inquiunt, ea essentia quæ pater est, est filius, idem sibi pater est & filius,. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quære quam dicas esse filium. Si verò aliam non quæsieris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hæc & huiusmodi, inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnã Deitatis naturam & simplicem esse tres personas. Idq; testimonio Hilarij defendere nituntur: qui in 8. lib. de Trin. quærens, vtrum Apostolus spiritum Dei nominans & spiritum Christi, idem significauerit vtroque verbo: inquit ita Gentium prædicator, volens naturæ vnitatem in patre & filio docere ait: Spiritus Dei in vobis est. siquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si autẽ spiritus eius qui suscitauit Iesum, &c. Spirituales omnes sumus, si in nobis est Dei spiritus: sed & hic spiritus Dei, est & spiritus Christi. Et cũ Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christum. Et cũ eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi. nec tamen non Dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo ò hæretice, spiritum Christi à spiritu Dei: & excitati à mortuis spiritũ Christi à spiritu Dei, Christum à mortuis excitantis. Cum qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus Dei sit: & spirit⁹ Christi à mortuis excitati spiritus Dei tantùm sit Christum à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu Dei vtrũ naturam, an rem naturę significatam existimes? Non est enim idem natura quod res naturę: sicut non idem est homo & quod hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundum hoc non est idem Deus & quod Dei est. Huius dicti occasione præfati hęretici dogmatizauerunt non idem esse personam & naturam Dei, asserentes naturam Dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rem naturæ personam, & nomine naturę diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hęreticum, vtrũ per

Hilar. li. 8. paulò ante medium.

Rom. 8. b.

Ibid. paulò inferius.

Hilar. ibid. continuò.

per spiritum Dei putaret significatam esse naturam, an rem naturæ: vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam & rem naturæ, i. personam.

Hic docet quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circunstãtia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quod spiritus sanctus est res vnius naturæ patris, & filij, & est ipsa natura. B

HOC quidem dicunt, non intelligentes pia diligẽtia scripturæ circunstantiam: qua considerata percipi potest quomodo præmissa dixerit Hilarius. Subsequẽter enim in eadem serie ostendit in spiritu Dei aliquãdo significari patrem: vt cùm dicitur: Spiritus Domini super me. Aliquando significari filium: vt cùm dicitur: In spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate se dæmones eijcere demonstrans. Aliquando spiritum sanctum: vt ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit consummatum fuisse, cũ Apostoli Spiritu sancto misso, omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hanc distinctionem fecerit, & quod in superioribus per verba Apostoli idem spiritus sanctus significatus sit, & quòd ipse res vnius naturæ patris & filij, apertè ostendit, inquiens ita: Hęc idcircò sunt demonstrata, vt quacunque parte hæretica falsitas se contulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat Deus: & cum habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quàm spiritus Dei. Quod si per Spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum Dei vt spiritum Christi esse noscendum est: & cum per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, indifferens natura filij creditur esse à patre, cum Spiritus sanctus, qui est Spiritus Christi, & Spiritus Dei res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo non ex natura vnũ sunt? A patre procedit spiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quæ habet pater, filij sunt. Idcircò qui ab eo accipit, Dei spiritus est, & idem spiritus Christi est. Res naturæ filij est, sed & eadem res & naturæ patris

Hilar. ibid. paulò inferius. *Esa. 61. c. a* *Mat. 12. c* *Iobelis 2. g* *Hilar. libr. eod. 8. paulò inferius* *Hila. ibid. continuò.*

tris est, & Dei excitantis Christum à mortuis spiritus est: & idem spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & Dei natura, ne eadem sit, si præstari, vt spiritus qui Dei est, non sit etiam Christi. Est ergo in nobis spiritus Dei, & est in nobis spiritus Christi: & cum spiritus Christi inest, inest spiritus Dei. Ita cum quod Dei est, & Christi est, & quod Christi est Dei est: non potest quid aliud diuersum Christus esse, quā Deus est. Deus igitur Christus est vnus cum Deo spiritus: secundum illud: Ego & pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinem vnionis. Ecce si hæc verba diligenter attendas, inuenis spiritum sanctum rem naturæ dici patris & filij: & eundem dici esse naturam Dei, vbi dicitur, per naturam Dei natura ipsa habitat in nobis, si per Spiritum sanctū Christus est in nobis. Itaq; in Trinitate non ita distinguendum est inter naturam & rem naturæ, sicut in rebus creatis: quia, vt ait Hilarius, comparatio terrenorum ad Deum nulla est: & si qua comparationum exempla interdum afferuntur, nemo ea existimet absolutæ in se rationis perfectionem cōtinere. Non enim humano sensu de Deo loquendum est. *Ibid. paulò inferius.* *Ioan. 10. f* *Hilar. li. 1. de Trin. in medio libr.* *Ibid. immediatè superius.*

Quod propter res creatas illud dixerit, non idem est natura & res natura. C

AD naturam ergo rerum creatarum respiciens inquit: Non idem est natura quod res naturæ, subijciēs exempla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturarum metiri creatorem, addit: Et secundum hoc non idem est Deus, & quod Dei est: ac si diceret: Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogeris fateri quia nō idē est Deus & quod Dei est: quod dicere, impium est, cum spiritus Dei Deus sit, & Dei filius sit Deus.

Quod non aliud est Deus, & quæ sua sunt, ita vt insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt. D *Hila. lib. 8. de Trin. ad medium.*

NON ergo secundum corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quæ de

Deo

Deo dicuntur: vbi euacuăt opinionē eorum qui ita putant, aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudq; naturā Dei & rem naturę, vt est in creaturis, apertè docet non aliud esse Deū, & aliud quod Dei est: aliudq; naturam Dei, & quę sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens. Homo aut aliquid ei simile cū alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur, vbi fuerit in forma, vt non vbiq; sit, qui insistens alicubi sit. Deus aūt immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit vsquā: quæ se omnē per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat: vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cū alicubi sit, non etiam vbiq; esse credatur, cū per sua in omnib. esse non desinat. Non aūt aliud sunt, quàm quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis apertè significatur, si tamen intelligis hæretice, quia diuina natura nō aliud est ab his, quæ sua sunt, ita vt insint: & per illa in omnibus suis est quæ non insunt. Sua enim sunt etiā quæ non insunt, i. omnes creaturæ: & sua sunt quæ insunt, vt tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ & eadem natura: sicut supra August. testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentiæ vel eādem essentiam, sed non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundū intelligentię rationem, cùm dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia; quia ibi significatur quod est cōmune tribus, hic verò non. Est tamen hypostasis essentia, & econuersò. Fateamur ergo vnū atq; idem esse tres personas secundum essentiā, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. super locum pertaxatum psalmi ait: Quæris quid sit pater? Respōdetur, Deus. Quæris quid sit filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur, Deus: De singulis interrogatus, Deum responde. De vtroq; interrogatus, non Deos sed Deum responde. Non sic in hominib. Tanta enim est ibi substantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem

Tomo. 8. in explanatione 68. Psal. Versu 2.

Ibidē paulò inferius.

tem

sem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis filium Dei esse quod pater est, profectò filius pater est. Responde, secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, nõ secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rursumq́; pater ad se dicitur Deus, ad filium Deus pater dicitur quod dicitur ad filium pater, non est filius: quod dicitur filius ad patrẽ, non est pater: quod dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est pater & filius idem, id est Deus.

Vtrum ita poßit dici, Vnus Deus trium personarum vel tres personæ vnius Dei, vt dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ. B

HIC considerandum est, cùm Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ, sicut vna essentia dicitur tres personæ: vtrùm ita valeat sanè dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei: sicut dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ? In his locutionibus scripturæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum: Vna est essentia trium personarum, & tres sunt persônæ vnius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, vnum Deum trium personarum, vel tres personæ vnius Dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, nè ita fortè acciperetur in diuinis personis, vt accipitur, cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac, & Iacob: & Deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis vel gratiæ priuilegium, & creaturæ subiectionem vel seruitutem. Cùm ergo in Trinitate nihil sit creatum, vel seruiens, vel subiectum, non admisit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuersò non dicitur de Dei essentia, quòd ipsa sit essentia Abrahã, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: nè creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

Deo dicuntur: vbi euacuāt opinionē eorum qui ita putant, aliud Deum esse, & aliud quod Dei est, aliudq; naturā Dei & rem naturę, vt est in creaturis, apertè docet non aliud esse Deū, & aliud quod Dei est: aliudq; naturam Dei, & quę sua sunt, ita vt insint illi, sic dicens. Homo aut aliquid ei simile cū alicubi erit, alibi non erit: quia id quod est, illic continetur, vbi fuerit in forma, vt non vbiq; sit, qui insistens alicubi sit. Deus aūt immensæ virtutis, viuens potestas, quæ nusquam non adsit, nec desit vsquā: quæ se omnē per sua edocet, & sua non aliud quam se esse significat: vt vbi sua insint, ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali modo cū alicubi sit, non etiam vbiq; esse credatur, cū per sua in omnib. esse non desinat. Non aūt aliud sunt, quàm quod ipse est, quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ intelligentiam dicta sunt. His verbis apertè significatur, si tamen intelligis hæretice, quia diuina natura nō aliud est ab his, quæ sua sunt, ita vt insint: & per illa in omnibus suis est quæ non insunt. Sua enim sunt etiā quæ non insunt, i. omnes creaturæ: & sua sunt quæ insunt, vt tres personæ, quæ sunt eiusdem naturæ & eadem natura: sicut supra August. testimonio firmauimus dicentis, tres personas esse eiusdem essentiæ vel eādem essentiam, sed non ex eadem essentia: ne aliud intelligatur essentia, aliud persona. Non tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam fore secundū intelligentię rationem, cùm dicitur hypostasis, & cum dicitur essentia: quia ibi significatur quod est cōmune tribus, hic verò non. Est tamen hypostasis essentia, & econuersò. Fateamur ergo vnū atq; idem esse tres personas secundum essentiā, differentes autem proprietatibus. Vnde Aug. super locum pertaxatum psalmi ait: Quæris quid sit pater? Respōdetur, Deus. Quæris quid sit filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit pater & filius? Respondetur, Deus: De singulis interrogatus, Deum responde. De vtroq; interrogatus, non Deos sed Deum responde. Non sic in hominib. Tanta enim est ibi substantiæ vnitas, vt æqualitatem admittat, pluralitatem

Tomo. 8. in explanatione 68. Psal. Versu 2.

Ibidē paulò inferius.

tem

stem non admittat. Si ergo tibi dictum fuerit, cum dicis filium Dei esse quod pater est, profectò filius pater est. Responde, secundum substantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, nõ secundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur Deus, ad patrem dicitur filius. Rursumq; pater ad se dicitur Deus, ad filium Deus pater dicitur quod dicitur ad filium pater, non est filius: quod dicitur filius ad patrẽ, non est pater: quod dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est pater & filius idem, id est Deus.

Vtrum ita possit dici, vnus Deus trium personarum vel tres personæ vnius Dei, vt dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ. B

HIC considerandum est, cùm Deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus Deus esse tres personæ, sicut vna essentia dicitur tres personæ: vtrùm ita valeat sanè dici, vnus Deus trium personarum, vel tres personæ vnius Dei: sicut dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ? In his locutionibus scripturæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictum: Vna est essentia trium personarum, & tres sunt personæ vnius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, vnum Deum trium personarum, vel tres personæ vnius Dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, nè ita fortè acciperetur in diuinis personis, vt accipitur, cum de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim Deus Abraham, Isaac & Iacob: & Deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis vel gratiæ priuilegium, & creaturæ subiectionem vel seruitutem. Cùm ergo in Trinitate nihil sit creatum, vel seruiens, vel subiectum, non admisit fides in Trinitate talem locutionis modum. Ita etiam econuersò non dicitur de Dei essentia, quòd ipsa sit essentia Abrahã, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: nè creatoris & creaturæ naturam confundere videamur.

N Quòd.

Quòd licet potentia, sapientia, bonitas de Deo secundum substantiam dicantur in scriptura: tamen solent hæc nomina distinctè ad personas interdum referri. F

EX prædictis constat, quod sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de Deo dicuntur secundum substantiam. Quæ autem secundum substantiam de Deo dicuntur, tribus personis pariter cōueniunt. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas patris & filij & spiritus sancti: & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadē bonitas. Vnde aperitur in Trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, non esset summum bonū. Sed quia ibi est perfecta potentia, infinita sapientia, incomprehensibilis bonitas, rectè dicitur & creditur summum bonū. Cumq; vnum & idem penitus sit in Deo potêntia, sapiētia, bonitas: in sacra tamen scriptura frequenter solent hæc nomina distinctè ad personas referri, vt patri potētia, filio sapiētia, spiritui sancto bonitas attribuatur. quod quare fiat, non est otiosum inquirere.

Quare id fiat scilicet quòd patri potentia, filio sapientia attribuatur. G

ID ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, nè Dei immensitatem similitudine creaturę metiremur. Dixerat enim scriptura sacra, quia Deus pater est, & quod Deus filius est: & audiuit hoc homo qui hominē patrem viderat, Deū patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in creatore, vt viderat esse in creaturis, à quibus hæc nomina traslata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura dicēs patrem potentem, nè videatur prior filio, & ideò minus potens: & filium sapientem, nè videatur posterior patre, & ideo minus sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuatur. H

DICTVS est etiam spiritus sanctus Deus, & dictus est habere spiritum Deus: & videbatur hoc quasi nomen

men inflationis & tumoris. Vndè humana cõsciẽtia ad Deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideoq; scriptura temperauit sermonem suum, spiritũ bonum nominans, nè crudelis putaretur qui mitis erat: non quod pater solus sit potens vel magis potens, & filius solus sapiens vel magis sapiens, & spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicút vna essentia. Ideoq; sicut dicitur filius homousios, id est, consubstantialis patri, ita & omnipotens.

De hoc nomine homousion, vbi in authoritatem receptum sit, & quid significet. I

HIC non est prætermittendum quod Aug. in li. 3. contra Maximinum dicit de hoc nomine homousiõ, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius sunt eiusdemq; substantię. Hoc est illud homousion, quod in concilio Niceno aduersus hæreticos Arrianos à catholicis patribus veritatis authoritate firmatũ est. Quod postea in cõcilio Ariminẽsi, propter nouitatem verbi minus, quàm oportuit intellectam (quã tamen fides antiqua pepererat) multis paucorum fraudę deceptis, hæretica impietas sub hęretico imper. Constantio labefactare tentauit. Sed post non longũ tempus libertate fidei catholicæ præualente, postquam vis verbi sicut debuit intellecta est, homousion illud catholicæ fidei sanitate longè lateq; distẽsum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdemq; substantiæ? Quid est inquam homousion, nisi ego & pater vnũ sumus? Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.

Cap. 14. inter principiũ & medium.

Ioan. 10. f.

De nominibus quæ translatiuè, & per similitudinem de Deo dicuntur. K

PRAETEREA sciendum est, quod in assignatione distinctionis nominum, inter alia quæ supra diligẽter executi sumus, quædam diximus translatiuè & per similitudinem de Deo dici, vt speculum, splendor, character, figura, & huiusmodi: de quibus pio Lectori breuiter trado quod sentio, vt. s. ratione similitudinis

considerata ex causis dicendi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis Trinitatis se tradidisse dicit, ad alia transiturus. I.

DE Sacramento vnitatis atq; Trinitatis summæ & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamẽ eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur, sed potius ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVNDVM SVBSTANTIAM DE DEO DICVNTVR, *qua specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & de præscientia, & prouidentia, & dispositione, prædestinatione, voluntate & potentia.*

DISTINCT. XXXV. A

De sciẽtia Dei in generali secũdum se.

CVMQVE supra disseruerimus ac plura diximus de his quæ communiter secundum substantiam de Deo dicuntur, eorum tamen quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est. i. de scientia, præscientia, prouidentia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum est ergo quod Sapientia vel Scientia Dei cum sit vna & simplex, tamen propter varios rerum status & diuersos effectus, plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantum scientia, sed etiam præsciẽtia vel prouidentia. Et est Scientia siue Prouidentia non de futuris tantum, sed de omnibus: de bonis scilicet & de malis. DISPOSITIO verò, de faciendis. PRAEDESTINATIO, de omnibus saluandis, & de omnib. bonis: quibus & hic liberantur, & in futuro coronabuntur: Prædestinauit enim Deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prædestinauit eis, bona preparando. Quòd homines prædestinauit: Apostolus ostendit dicens. Prædestinauit quos præsciuit fieri conformes imaginis filij sui. Et alibi, Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit, Propheta Esaias ostendit dicens: Oculus non vidit Deus abs te, quæ prępara

Roman. 8. f

Ephes. 1. a

Esa. 64. b. & 1. Cor. 2. b.

sti dili-

sui diligentibus vel expectantibus te. Ergo ab æterno prædestinauit quosdam futuros bonos & beatos, id est elegit vt essent boni & beati: & bona eis prędestinauit, id est, præparauit. PROVIDENTIA autem est gubernãdorum: quę vtiq; eodem modo videtur accipi, quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipitur pro præscientia. SAPIENTIA verò vel SCIENTIA de omnibus est, scilicet bonis & malis, & de præsentibus, præteritis & futuris: & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfectè nouit: cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura. B

HIC considerari oportet, Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prędestinatio potuerit esse in Deo, si nulla fuissent futura? Cum enim præscientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum: si nulla essent futura, si nihil esset facturus Deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in Deo esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. potuit autem Deus nulla præscire futura, potuit non creare aliquid, vt non saluare aliquos, potuit ergo in Deo nõ esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur. Si, inquiunt, potuit præscientia Dei non esse in Deo ab æterno, & potuit non esse. si verò potuit non esse? cum præscientia Dei sit eius scientia, & scientia sit eius essentia:: potuit ergo non esse ab æterno, id quod est eius diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione, quæ est diuina essentia, obijciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes: Si potuit Deus non præscire aliqua, cum idem sit Deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item: Cum idem sit Deum præscium esse, & Deum esse, si potuit non esse præscius, potuit non esse Deus. Potuit autem non *Oppositio.*

esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere.

Responsio quòd præscientia, & dispositio & prædestinatio quasi relatiuè dicuntur ad futuras res vel ad faciendas. C

AD hoc iuxta modulum nostræ intelligentiæ ita dicimus, Præscientia vel dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici videntur. Sicut. n. creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita præscientia vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad faciẽda, ac prædestinatio ad saluanda. Veruntamen creator ita relatiuè dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia verò vel præscius & in respectu futurorũ dicitur, & essentiã designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideoq; cũ dicitur: Si nulla essent futura, non esset in Deo præscientia, vel non esset Deus præscius: quia varia est ibi causa dicẽdi, distingui oportet rationem dicti. Cùm ergo dicis: Si nulla essent futura, non esset in Deo præsciẽtia vel non esset præscius: si in dicendo hanc causam attendis. s. quia nulla essent subiecta eius præscientiæ, vndè ipsa possit dici præscientia vel ipse præscius, quod vtrũque dicitur propter futura: verus est intellectus. Sin autem eà ratione id dicis, quod non sit in eo scientia, qua præscit futura, vel quod ipse non sit Deus qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illę locutiones determinandæ sunt: Potuit non esse præscientia Dei, vel potuit non esse præscius, & potuit Deus non præscire aliqua, id est, potuit esse quòd nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita nõ posset dici præscius vel præscire, vel scientia eius vel præscientia: non tamen eo minus ipse esset, vel eius scientia. Sed nõ posset dici præscius vel præscire vel præscientia, si eius scientiæ futura nulla forent subiecta. Similiter de dispositione & prædestinatione vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum est) ad temporalia referuntur, & de temporalibus tantùm sunt.

Quod scientia Dei non tantùm est de temporalibus, sed etiam de æternis. D

SCIEN-

SCIENTIA verò vel sapientia non tantùm de tẽporalibus, sed etiam de æternis est. Ideoq; etsi nulla fuissent futura, esset tamen in Deo scientia eadem quæ modo est: nec minor esset quã modo, nec maior est q̃ esset. Sciuit ergo Deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & sciuit immutabiliter. Scit quoq; non minus præterita & futura quã præsentia, & sua æterna sapientia & immutabili scit ipse omnia, quæ sciuntur. Omnis enim ratio supernæ & æternæ sapientiæ, vt ait Ambrosius, in eo est, quia omnem sapiẽtiam & essentiam capit sua immensa scientia. *Amb. ca. 2. lib. 5. de fide ad principium.*

Quare omnia dicantur esse in Deo, & quod factum est habet vitam in eo. E

PROPTEREA omnia dicuntur esse in Deo, & fuisse ab æterno. Vnde Aug. super Gen. Hæc visibilia, inquit, antequã fierent, non erant. quomodo ergo nota Deo erant, quæ non erant? Et rursus, Quomodo ea faceret, quæ sibi nota non erant: non enim quicquam fecit ignorans. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequam fierent, & erant, & non erant. Erãt in Dei scientia, nõ erant in sui natura. Ipsi autem Deo nõ audeo dicere alio modo innotuisse cùm ea fecisset, quàm illo quo ea nouerat, vt faceret: apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Ecce hic habes quòd hæc visibilia antequam fierent, in Dei scientia erant. Ex hoc ergo sensu omnia dicuntur esse in Deo, & omne quod factum est dicitur vita esse in ipso: non ideò quòd creatura sit creator, vel quia ista temporalia essentialiter sint in Deo: sed quia in eius scientia semper sunt, quæ vita est. *Tom 3. lib. 5. de Genesi ad literam cap. 18. in principio. Ibid. paulò inferius. Iacobi 1. c. Ioan. 1. a.*

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præsentia. F

INDE est etiam quòd omnia dicuntur ei præsentia esse, non solùm ea, quæ sunt, sed etiam ea, quæ præterierunt, & ea quæ futura sunt: secundum illud, Qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Quia, vt ait Ambrosius in libro de Trinitate ita cognoscit ea, quæ non sunt, vt ea quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, siue ei præsentia. *Ambr. ca. 2 lib. 5. de fide non longè à principio. Roman. 4.*

Aug. versu 11. Psal. 49. Tomo 8. Psalm. 49. Vnde August. super illum locum Psalm. Et pulchritudo agri mecum est: Ideo, inquit, mecu m est, quia apud Deum nihil preterijt, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei nō detrahuntur iam præterita. cũ illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiæ Dei. Eccè hic aperit August. ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba, omnia sunt præsentia, in DEO sunt omnia, vel cum Deo, vel apud Deum, vel in eo vita. quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, OMNIA ESSE IN DEI ESSENTIA, VEL IN eo per essentiam: vt omnia dicuntur esse in Dei cognitione vel præsentia.

DISTINCT. XXXVI. A

SOLET hic quęri, cùm omnia dicantur esse in Dei cognitione seu præsentia, vel in Deo per cognitionem, & eius cognitio vel præsentia sit diuina essentia: vtrum concedendum sit, omnia esse in diuina essẽtia, vel in Deo per essentiam? Ad quod dicimus, quia Dei cognitio eius vtiq; essentia est: & eius præsentia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est: nec tamen omnia quæ sunt in eius præsentia vel cognitione, in eius essẽtia esse dici debent. Si enim diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum Deo essentiæ. In Deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est Deus. Habet ergo Deus apud se in præsentia sua, quæ non habet in sui natura. Vndè August. de verbis Apostoli ita ait: Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eligũtur qui non sunt: nec erat qui elegit, nec vanè eligit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus est eligendos: quos habuit apud semetipsum non in natura sua, sed in præsentia sua. Nondum erant quibus promittebatur: sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur. Eccè hic apertè dicit Deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præsentia suæ.

Quomodo res sunt in Deo.

Tomo. 10. Serm. 11. nō lōgè à principio. Ephes. 1. A

ſua:cum tamē eius pręſentia non aliud ſit quàm eius natura, quia ipſius præſentia, eius eſt notitia. Poteſt tamen ad electos referri, cùm ait: In natura ſua, id eſt, illorum. Illos quippè habuit ab æterno apud ſe, non in natura ſua, id eſt, illorum, qui nondum erant: ſed in ſua præſentia, quia eos ita nouit ac ſi eſſent.

Vtrum mala debeant dici eſſe in Deo, vbi ſunt omnia bona, cùm vtraq; ſint in eius cognitione & præſentia: omnia enim cognoſcit. B

POST prædicta quæritur, cùm omnia dicantur eſſe in Deo non per eſſentiam naturæ, ſed per cognitionem ſcientiæ, & Deus ſciat bona & mala: vtrum concedendum ſit ſimpliciter mala eſſe in Deo, ſiue eſſe in Deo per cognitionem? Scit enim Deus & ſciuit ſemper omnia, tam bona quàm mala: etiam antequā fierent, & præſciuit ab æterno ea futura. Ideoque cum omnia bona diximus eſſe in Deo propter præſentiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala eſſe in eo, cum ea ſemper nouerit, & per cognitionem ei præſentia fuerint. Præcognouit enim Deus ab æterno quoſdam futuros malos, & eorum malitiam, vt ait Auguſt. præſciuit, ſed non præparauit. Cum ergo peccata omnium ſciat, nunquid intelligendum eſt ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apoſtolus, omnia eſſe in Deo? Ex ipſo, inquit, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia. Sed quis, niſi inſanus, dixerit mala eſſe in Deo? Illa enim eſſe in Deo intelliguntur, quę ex ipſo, & per ipſum ſunt: ea verò per ipſum ſunt & ex ipſo, quorum author eſt: ſed non eſt author niſi bonorum. Non ergo ex ipſo, & per ipſum ſunt, niſi bona: ita ergo non in ipſo ſunt niſi bona. non ergo mala in Deo ſunt: quia licet ea noſcāt, non tamen ita omninò noſcit, vt bona. Mala ergo quaſi de lōgè cognoſcit, vt ait Propheta: Et alta à longè cognoſcit, id eſt, ſuperbiam. Et alibi ad Deum loquens de malis ait: De abſconditis tuis adimpletus eſt venter eorum. Quod exponens Auguſtin. Abſcondita, inquit, peccata ſunt, quæ à lumine tuæ veritatis abſconduntur. Sed quomodo peccata à

Rom. 11. *d*

Quæ intelliguntur eſſe in Deo.

Aug. verſu 15. *Pſal.* 16. *Tom.* 8.

lumine tuæ veritatis abscondũtur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinę absconduntur, cũ à Deo sciãtur? Si. n. non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos dãmnaret? Alibi propheta, Quia neque ab oriente neque ab occidente deest. Quod exponens Cassiodorus, inquit. Neque à bonis, neque à malis deest Deus: sed omnibus præsens & cognitor est. Cognoscit ergo Deus & bona & mala, per scientiam: sed bona cognoscit etiam per approbationem, & per beneplacitum: mala verò non. Vnde Cassiod. super psalm. dicit, Peccata abscõdita Deo sunt, quia non nouit, id est, approbat. Et ex eo sensu August. dixit ea abscondita à lumine Dei. Qui etiam in libro ad Heluidium insinuat cognitonem Dei varijs modis accipiendam, inquiens. Si ad scientiam referas, non ignorat Deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam dicet. Non noui vos, sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur Deus, quę non approbat, quæ ei non placent. Apparet itaque verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit Deus bona, quo non cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noscit, quantum ad notitiam: sed bona, etiã approbatione & beneplacito cognoscit.

Cassiodor ad versum 6. Psal. 74.

Cassiod. ad versum 15. Psalm. 16.

Aug. epist. 102. ad Euodium nõ longè à principio tom. 2.

Matth. 7. d.

Hic aperit quare bona tantum dicantur esse in Deo, & non mala. C

ET indeest, quòd bona tantùm dicuntur esse in Deo, non mala, & illa propè, hæc longè: quia licet in Deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiã, & Deus bona & mala cognoscat, mala tamen non cognoscit nisi per notitiam, bona verò non solùm per scientiam, sed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicũtur esse in Deo, scilicet quia ita ea scit, vt etiam approbet & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit auctor.

Roma. 11. d

Quòd idem est omnia esse ex Deo, & per ipsum, & in ipso. D

PROINDE si diligenter inspiciamus, idem videtur esse, omnia esse ex Deo, et per ipsum, & in ipso. Vnde Am-

de Ambros. in 2. libro de spiritu sancto: Hæc tria, ex ipso,& per ipsum,& in ipso sunt,omnia vnum esse supra diximus. Cùm dicit per ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hæc, scilicet cùm ipso,& in ipso, & per ipsum.& vnũ in his atque consimile,non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadẽ intelligentia scriptura dicit esse omnia in ipso,& per ipsum,& ex ipso, & cũ ipso. Cũ ergo ex eadẽ ratione omnia dicantur esse ex Deo, vel per ipsum, non solum quia scit, sed etiam quia eorum auctor est: consequitur vt eadem ratione ea esse in Deo dicantur, scilicet quia scit,& eorum auctor esse dicitur: quia in illo viuimus,& mouemur, & sumus: quia eo auctore sumus, mouemur & viuimus. Cùm ergo non sit auctor nisi bonorum, meriro sola bona in eo esse dicuntur, sicut ex ipso & per ipsum. Cùm ergo in eius cognitione vel præsentia sint omnia scilicet bona & mala, in eo tamen non dicuntur esse, nisi bona, quorum auctor est. Vnde Augustinus in libro de natura boni, Cùm audimus, inquit, ex Deo, & per ipsum,& in ipso esse omnia, omnes vtique naturas intelligere* debemus,& omnia quæ naturaliter sunt. Neque enim ex ipso sunt peccata, quę naturam non seruant, sed vitiant : quæ ex voluntate peccantium nascuntur omnia. Hic apertè dicitur quòd in illa generalitate locutionis bona tantum continẽtur.

Amb. tom. 2. Cap. 10. post mediũ

Hæc retulit distinct. 29.

Tom. 6. ca. 28. in principio.

Quòd omnia ex patre, & per patrem, & in patre sunt: ita & de filio, & de spiritu sancto est dicendum, licet propter personas fiat distinctio. E

PRAETEREA sciendum est, quòd licet ibi indicetur distinctio personarum cum dicitur, ex ipso, & per ipsum,& in ipso: omnia tamen ex patre,& per patrẽ & in patre sunt. Similiter de filio,& de spiritu sancto accipiendum est. Vnde Aug. in 1. lib. de Trin. Non confusè, inquit, accipiendum est quod ait Apostolus, ex ipso, & per ipsum,& in ipso. Ex ipso dicens, propter patrem: per ipsum, propter filium; in ipso, propter spiritum

Aug. lib. 6. cap. 10. in fine lib. 6.

Spiritum S. Vigilanter autem attende, nè quia patrem volens intelligi dixit ex ipso, sic intelligas omnia esse à patre, vt neges omnia esse ex filio, vel ex spiritu sancto, cùm ex patre, & per patrem, & in patre omnia esse sanè dici possunt: similiter & de filio, & de spiritu sancto dicendum est.

Quod non omnia quæ ex Deo sunt, etiam de ipso sunt: sed econuersò. F

ILLVD etiam hic annectendum est, quod non omnia quæ dicuntur esse ex Deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Aug. in lib. de natura boni. Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso. Quod.n. de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia nõ est de sua substantia. Et ex ipso enim sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: non autem de ipso, quia nõ de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domũ, & ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus verò de terra & ligno, non de ipso.

Cap. 27. to. 6. August.

Quæ dicta sunt summatim colligit. G

EX præmissis apertum est, quòd in Dei cognitione siue præsentia sint, scilicet bona & mala: sed non omni modo sunt ibi mala, quo bona: & quod in Deo bona tantum sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint, assignatum est. Et quod de ipso non dicitur esse propriè, quod aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quę eo authore sunt.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS ESSE IN REBVS.

DISTINCT. XXXVII. A

ET quoniam demonstratum est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in Deo, addendum videtur hic, quibus modis dicatur Deus esse in rebus: si tamen id humana mens vel ex parte dignè valeat cogitare, vel lingua sufficit eloqui. Sciendum ergo est, quòd Deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter: essentialiter est in omni

natura

natura siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circunscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibus & animab. est excellentius, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellentissimè: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostol. In eo enim Deus habitauit, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam vnionis. Nè autem ista (quia capacitatem humanæ intelligentiæ excedunt) falsitatis arguere aliqui præsumant, sanctorum authoritatibus munienda mihi videntur. B. Gregorius super Cantica Canticorum inquit: Licèt Deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potentia, substantia: tamen familiariori modo per gratiam dicitur esse in illis, qui mirificentiam operum Dei acutius & fidelius considerant. De hoc enim eodem Aug. ad Dardanum in li. de præsentia Dei ait: Cum Deus sit natura incorporea & incōmutabiliter viua, æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus omnibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum pro suæ capacitatis diuersitate, alij amplius, alij minus: quos ipse sibi dilectissimum templum gratia suæ bonitatis ædificat. Hilarius quoq; in lib. 8. de Trinit. apertissimè docet Deum vbiq; esse, Deus, inquit, immensæ virtutis viuens potestas, quæ nusquam non assit, non desit vsquam, se omnem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur. Non autem corporali modo cum alicubi sit, nō etiam vbique esse credatur, cum & in omnibus esse non desinat. Ambr. in 1. lib. de spiritu S. spiritum sanctū probat non esse creaturam: quia vbique est, quod est proprium diuinitatis: ita dicens. Cùm omnis creatura certis naturæ suæ sit circumscripta limitibus, quomodo quis audeat creaturam appellare spiritum sanctum, qui non habet circumscriptam determinatamque virtutem, quę & in omnibus, & vbiq; semper est: quod vtiq; diuinitatis & dominationis est proprium. Idem in eod. Domini est omnia complere, qui dicit: Cælum & terram ego compleo. Si ergo Dominus est qui cælū complet

Glossa ordinaria id habet in fine, cap. 5. Canticorum.

Quo abijt. Tomo 2. epistol. 57. ante medium.

Non longè ad mediū libr. 8. Hilarius.

Ambr. ca. 7. in princip.

Li. & ca. 7. Paulò inferius.

complet & terram, quis ergo potest spiritum sanctum
Hiere. 23.d iudicare dominationis & diuinæ potestatis exortem, qui repleuit orbem? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mũdi redemptorem? Ex his alijsq; pluribus authoritatibus apertè monstratur, quod Deus vbiq; in omni creatura essentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.

Quod in sanctis non modò est, sed etiam habitat, qui non vbicunq; est, habitat. B

IN sanctis verò etiam habitat, in quibus est per gratiam. non enim vbicunque est, ibi habitat: vbi verò habitat, ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum
Esa. 66. a eius, & sedes eius. Vndè per Esaiam Dominus ait: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, quia in electis qui sunt cælum, habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtemperant: malos verò qui sunt terra, iudicij districtione calcat. Vndè in libro Sapient. dicitur: Thronus sapientiæ anima iusti, quia in iustis specialius est, quàm in alijs rebus: in quibus tamen omnibus totus est, quemadmo-
Aug. to. 2. epist. 28. nõ longè à principio. dum anima, ait Augustinus in epistola ad Hieronymum de origine animæ, per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamen in alijs intensius, & in alijs remissius operatur, cùm in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & Deus cùm sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen plenius esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, vt faciat eos templum suum: & hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfectè. Mali verò, etsi ibi sint vbi ipse est, qui nusquam deest, nõ tamen sunt cum eo.
Ioan. 17. d. Tom. 9. tractatu. 111. ad cap. 17. Ioan. Vndè Augustinus super Ioannem. Non satis fuit dicere: Vbi ego sum, & illi sint: sed addidit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eo quòd cum illo sunt: qui fruuntur eo, & vident illũ sicut est. Mali verò non sunt cum illo: vt cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo vt

videant

videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidem. Quomodo autem Deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ supra dicta sunt, cùm de spiritus sancti processione temporali age retur: vbi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus) quomodo spiritus sanctus habitet in nobis, qui non sine patre & filio inhabitat.

Vbi erat vel habitabat Deus antequam esset creatura. C

SI autem quæris, vbi habitabat Deus antequã sancti essent? Dicimus quia in se inhabitabat. Vndè Aug. in lib. 3. contra Maximinum: In templo, inquit, suo habitat Deus, scilicet in sanctis qui sunt templũ Dei, modo secundum fidem ambulantes: & templũ Dei erunt aliquando secundum speciem, qualiter etiam nunc tẽplum Dei sunt angeli. Sed dicet aliquis: Antequam faceret Deus cælum & terram, antequã faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat Deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus Dei, vt ea subtracta cadat Deus. Imò sic habitat Deus in sanctis, vt si ipse discesserit, cadant. *Aug. ca. 11. Tomo 6.*

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta. D

SCIENDVM est etiam, quia vt ait Augustinus in libro ad Dardanum, Dici nisi stultissimè nequit, spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quòd totum anima nostra impleuerit. Stultius dicitur etiam angustijs alicubi impedire Trinitatem, vt pater & filius & spiritus sanctus alicubi simul esse nõ possint. Verùm illud est multò mirabilius, quòd cùm Deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, nisi inseparabilitatem Trinitatis penitus ignoret, quòd in aliquo possit habitare pater & filius, in quo non habitet Spiritus sanctus: aut in aliquo Spiritus sanctus, in quo non habitet pater & filius? Fatendum est ergo vbique esse Deum per diuinitatis præsentiam, sed non vbique *Tom. 2. epistola 57. ad Dardanũ.* *Ibid. paulò inferius.*

per

Lucæ 11.a per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inha-
Matth. 6.b bitationem gratiæ non dicimus: Pater noster qui es vbique, cum & hoc verum sit: sed qui es in cœlis, id est, in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

Quòd Deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentium. B

ILLVD quoque mirabile est, quia vt ait Augu. in
Eadē epist. 57. paulò inferius, ad medium. eodem, Deus est inhabitator quorundam, nondū cognoscentium Deum, & non quorundam cognoscentiū Deum. Illi enim ad templum Dei non pertinent, qui cognoscentes Deum, non sicut Deum glorificant. Ad templum Dei pertinent paruuli sanctificati Sacramēto Christi, & regenerati Spiritu sancto, qui nondum valent cognoscere Deum. Ergo quem potuerunt illi nosse nec habere, isti potuerunt habere antequam nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est Deum habere, quod nosse. Hic aliquatenus aperit August. quomodo Deus habitet in aliquo, id est, habeatur: cùm videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur & diligatur.

Quomodo Deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu. F

EX prædictis patet, q Deus vbiq; totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cumq; superius, licet tenuiter, ostensum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nunc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo vbique per essentiam & totus sit: nisi huius considerationis sublimitas atq; immensitas, humanæ mentis sensum omninò excederet. vt enim ait Chrysost. super epistolam ad Heb. Sic-
Chrysosto. ad Hebre. cap. 1. Hom. 2. in principio. ut multa de Deo intelligimus, quæ loqui penitus non valemus: ita multa loquimur quæ intelligere non sumus idonei. Verbi gratia, quod vbique Deus est scimus & dicimus: quomodo autem vbiq; sit, intellectu non capimus. Item, quòd est incorporea quædam virtus,
Ibidem cōtinuò. quæ est omnium causa bonorum scimus, quomodo autem vel quæ ista sit penitus ignoramus.

Quo-

Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere quomodo Deus vbique sit per essentiam, potentiam, præsentiam. G

QVIDAM tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, quod Deus vbique per essentiam esse dicitur: nō quod Dei essentia propriè sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est, in quocunque loco sit, per eum habet esse: & omnis locus, in quo illud est. Iidem etiam dicunt ideò Deum vbique dici esse per præsentiam, vel per potentiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nam & ipsa loca & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam Deus esse dicitur, vt aiunt: quia per virtutem propriæ substantię suæ facit vt etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint quę asserunt in explanandis intelligētijs prædictorum, in illis tamen verbis quibus dicitur Deus vbiq; esse per essentiam, plus contineri credendum est, quod homo viuens capere non valet.

Quòd Deus cùm sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur. H

SOLET etiam ab eisdem quæri, quomodo Deus substantialiter insit omnib. rebus, & corporaliū sordiū inquinationibus non contingatur: quod tam friuolū est, vt nec responsione sit dignum, cùm etiam Spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quarumcunque polluti inquinari non possit. Sol quoq; radios suos sine sui pollutione effundit super loca & corpora non solū munda, sed etiam immunda ac sordibus fœtentia: quorum contactu homines, & aliæ quędam res inficiūtur, solis verò radij impolluti incōtaminati ea contingentes existunt. Non est ergo mirandum si essētia diuina omninò simplex & incōmutabilis omnia replet loca, & omnib. creaturis essentialiter inest, nec tamen cuiusquā rei sordibus contaminatur vel cōtingitur: Vndè Augu. in lib. de natura boni, Cùm in Deo, inquit,

Tom. 6. ca. 29. in principio.

Cap. 27. in principio.

inquit, sint omnia quæ condidit, non tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, dicitur: Attingit omnia, propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Postremò respondeat quid potius de Deo respondendum existiment: vel quod nusquam per essentiam sit, vel quod vbique, vel quod alicubi, ita quod non vbique? Sed quis audeat dicere, quòd nusquam diuina essentia sit, vel quod alicubi, & non vbique sit? Si enim ita est alicubi, quòd non vbiq; ergo localis est. Est ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum: quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate vllo modo compræhendi potest: Vndè August. Deus vbiq; est, cui non locis, sed actionibus propinquamus, per simile & minus ostendit. Timent quidam quod fieri nō potest, scilicet nè humana carne veritas & substantia Dei inquinetur, & tamen prædicāt istum visibilem solem radios suos per omnes feces & sordes spargere, & eos mundos & sinceros seruari. Si ergo visibilia munda à visibilibus immundis contingi possunt, & non inquinari: quantò magis inuisibilis & incommutabilis veritas.

Aug. de agone Christiano libr. vnico. Ca. 18. in principio.

Lib. de doctr. Christ. 1. cap. 10. in fine.

Aug. de agone Christiano dicens: Timent, &c.

Quòd Deus vbiq; sit, & in omni tempore, non tamen localis est, non circumscriptibilis, nec loco nec tempore mouetur. 1

CVMQVE diuina natura veraciter, & essentialiter sit in omni loco, & in omni tempore, nō tamen mouetur per loca vel per tēpora, nec localis, nec temporalis est. Localis non est, quia penitus non circūscribitur loco, quia nec ita est in vno loco, quòd non sit in alio. Neq; dimēsionem habet sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & ante, & retro, dextera & sinistra, sursum & deorsum: quod sui interpositione facit distantiam circunstantium. Duob. nanq; his modis dicitur in scriptura aliquid locale, siue circūscriptibile, & econuersò: scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis, & latitudinis

tudinis;distantiam facit in loco,vt corpus: vel quia loco definitur ac determinatur: quoniam cùm sit alicubi,non vbiq; inuenitur:quod non solum corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est. Spiritus verò creatus quodammodo est localis, & quodammodo non est localis. Localis quidē dicitur,quia definitione loci terminatur:quoniam cum alicubi præsens sit totus,alibi nō inuenitur. Non autem ita localis est, vt dimensionem capiens distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omninò illocalis & incircumscriptibilis est: quę nec locis mouetur aliquo modo,scilicet vel determinatione finita, vel dimensione suscepta: nec temporibus, sed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis,scilicet loco vel tempore,fit mutatio creaturæ, quæ longè est à creatore. Vndè Aug. super Gen. Deus, inquit,omnipotens incommutabili ęternitaté, volun tate, veritate semper idem,mouet per tempus creaturam spiritualem: mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas condidit administret. Cùm ergo tale aliquid agit,non debemus opinari eius substantiam qua Deus est, temporibus locisque mutabilem, siue per tēpora & loca mobilem, cùm sit ipse & interior omni re, quia in ipso sūt omnia: & exterior omni re,quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus,quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus,quia ipse idem post omnia, scilicet post omnium initia. Eccè hic apertè ostenditur, ꝙ nec locis, nec temporib. mutatur vel mouetur Deus. Spiritualis aūt creatura per tempus mouetur,corporalis verò etiam per tempus & locum.

Aug. lib. 8. cap. 26. in Tom. 3. in principio.

Ibid. paulò inferius.

Quid sit mutari secundum tempus. K

MVTARI autem per tempus est variari secundum qualitates interiores vel exteriores, quæ sunt in ipsa re quę mutatur: vt quando suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis, vel variationē formæ,siue alicuius qualitatis exterioris. Hæc enim mutatio quę fit secundum tempus, variatio est qualitatū,

quæ fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales. L

DE mutatione verò loci magna inter conquirētes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantum & circunscriptionē locum constare asserunt, atque id solum esse locale vel in loco esse dicũt, ꝙ dimensionē recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt August. sensisse, mutationem temporis tantùm spirituali creaturæ tribuentē: loci verò & temporis, corporeæ.

Aug. Verba prædicta pro se facere dicunt.

Hic respondetur eis. M

SED vt suprà diximus, dupliciter dicitur esse res localis vel circunscriptibilis: scilicet vel quia dimensionem recipit & distantiam facit, vel quia loci termino definitur: quorum vtrunque conuenit corporeæ creaturæ, alterum verò tantum spirituali. Nam vt supra diximus, corporalis creatura ita est localis vel circumscriptibilis, quod determinatur definitione loci, & ꝙ dimensionem recipiens distantiam facit: spiritualis verò tantùm definitione loci concluditur, cùm ita sit alicubi, quod non alibi. sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit. quia si multi essent spiritus hic, non eo coangustarēt locum quo minus de corporibus contineret. Ideoque August. attribuit mutationem loci corpori, non spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionibus circumscriptis, interpositione sui faciat distantiam circumstantium, sicut corpus.

Conclusio ex prædictis, quòd spiritus creati sunt locales & circumscriptibiles quodammodo, spiritus verò Dei omninò incircunscriptibilis. N

SVNT ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodammodo locales & circumscriptibiles, sed non omni eo modo quo creaturæ corporeæ.

reæ. Spiritus autem increatus qui Deus eſt, in loco quidem eſt, & in omni loco, ſed omnino illocalis eſt & incircumſcriptibilis. Vnde Beda ſuper Lucam ait: Cum ad nos angeli veniunt, ſic exterius implent miniſterium, vt tamen ante Deum interius per contemplationem aſſiſtant: quia etſi angelus eſt ſpiritus circumſcriptus, ſummus tamen ſpiritus qui Deus eſt, incircũſcriptus eſt, intra quẽ currit angelus quocunq; mittatur. Eccè hic dicitur quia ſpiritus angelicus circumſcriptus eſt, ſpiritus autem qui Deus eſt, incircumſcriptus. Alibi etiam Ambr. diſtantiam oſtendens inter ſpiritum increatum, & ſpiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locum tranſire, inquiens ita in lib. de Trin. Dixit Eſaias, quia miſſus eſt ad me vnus de Seraphin. Et ſpiritus quidem ſanctus dicitur miſſus, ſed Seraphin ad vnum, ſpiritus verò ad omnes. Seraphin mittitur in miniſterio, ſpiritus operatur myſterium. Seraphin de loco ad locum tranſit: non enim complet omnia, ſed ipſe repletur à ſpiritu. Hic apertè oſtenditur quod angeli quodammodo locales ſunt.

Beda ad caput 1. Lucæ in commentariis ad locũ, ego ſum Gabriel.

Ambr. to. 2 libr. de ſpiritu ſancto primo. Ca. 10. in principio.

Eſaiæ 6. c

Cum repetitione ſuperiorum confirmat autoritatibus Deum eſſe vbique ſine locali motu. O

FATEAMVR itaque diuinam naturam pro immenſitate ſui nuſquam deeſſe, eamq́ue ſolam omnino illocalem, & omnino incircumſcriptibilem nullo concludi loco, ſed à fine vſque ad finem attingere, non tamen ſpatioſa magnitudine nec locali motu, ſed immẽſitate atque immobilitate ſuæ eſſentiæ. Vnde Aug. ad Dardanum ait, Non quaſi ſpatioſa magnitudine opinemur Deum per cuncta diffundi, ſicut fumus aut lux iſta diffunditur, ſed potius ſicut in duobus ſapientibus quorum alter altero corpore grandior eſt, ſed ſapientior non eſt: vna ſapientia eſt, nec eſt in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno quàm in duobus, ita Deus ſine labore regens & continens mundum, in cælo totus eſt, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, ſed in ſeipſo vbique totus. Idem quoque ſuper Pſalmum, ait: Ad verbum

Tom. 2. epiſtola. 57. nõ lõgè à principio.

Ibid. inferius.

Ad verſũ 4. Pſa. 147.

Super illud Velociter currit ser. eius. In tomo 8.

Dei pertinet non esse in parte, sed vbique esse per seipsum. hæc enim est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsque ad finē fortiter, non tamen motu locali sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquē locum, dicitur quod attingit à fine illius loci vsq; ad finem, cùm tamen alterum non deserat alterum occupando. non ergo habet motum localem verbum illud, & sapientia illa solida est & vbique. Ex prædictis innotescit, quòd Deus est ita vbiq; per essentiam, quòd nec spatiosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localem motum non habet. Idéoq; Aug. volens præscindere à Dei puritate omnem localem motum, & localem circumscriptionem, potius dicit omnia esse in illo quàm ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in lib. 83. quæst. ita inquiens: Deus non alicubi est: quod alicubi est, continetur loco: quod continetur loco corpus est: Deus autem non est corpus: non ergo alicubi est, & tamen quia est, & in loco non est, in illo sunt potius omnia quàm ille alicubi: nec tamen ita in illo, vt ipse sit locus. Locus enim in spatiò est, quod longitudine, & latitudine, & altitudine corporis occupatur: nec Deus tale aliquid est: & omnia ergo in ipso sunt, & locus non est, nec in loco est: locus tamen Dei, sed impropriè, dicitur templum Dei, quòd ei præsens sit, non quod eo cōtineatur. Id autem nihil melius quàm anima munda intelligitur. Eccè hic dicit Deum non esse in loco, sed intelligendum est eum non esse in loco localiter, scilicet quia nec circumscriptionem nec localem motum habet.

In tom. 4. quæst. 20. in principio.

Oppositio, qua videtur probari quòd Deus mutetur loco. P

AD hoc autem solet opponi sic quotidiè: Fiunt creaturæ quę ante non erant, & in eis Deus est cum ante non esset in eis: est ergo vbi ante non erat, ideoque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidiè incipiat esse in creaturis, in quibus ante non erat, quia illæ non erant; hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mūdo cœ.

do cœpit esse quem fecit, tamen sine sui mutabilitate, & similiter desinit esse in quibus ante erat sine sui mutatione: nec tamen ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit disceptationem. Q

IAM sufficienter demonstratum esse videtur, quomodo omnia dicantur esse in Deo, & Deus in omnib. quam disceptationem quasi incidenter suscepimus, quia id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo. disserebamus enim de scientia siue sapientia Dei: & cùm diceremus Deum scire omnia, quæsitum est vtrum propter cognitionem quã de omnibus habet, dicerẽtur omnia esse in Deo, an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in præmissam nos deduxit disputationem. *Epilogus.*

HIC REDIT AD PROPOSITVM, RE-*petens superius dicta vt addat alia.*

DISTINCT. XXXVIII. A

NVNC ergo ad propositum reuertentes cœpto insistamus. Suprà dictum est, quod præscientia Dei futurorum tantum est, sed omnium, tã bonorum, quàm malorum. Scientia verò vel sapientia non modò de futuris, sed etiam de præsentibus & futuris; nec tantum de temporalibus, sed etiam de æternis, quia seipsum nouit Deus. Hic oritur quæstio non dissimulanda, vtrum scilicet, scientia vel præscientia sit causa rerum, an res sint causæ scientiæ vel præscientiæ Dei. Videtur enim præscientia Dei causa esse eorũ quæ ei subsunt, ac necessitatem eueniendi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent, nisi Deus ea præscisset, nec possunt non euenire, cùm Deus ea præsciuerit. *De modis diuinæ sciẽtia vel cognitionis.*
Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa præscientia qua præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem ea non euenire, cùm præscita sint: quia si non euenirent cùm præscita sint, falleretur Dei præscientia. At

Quare scientia vel praescientia videtur causa rerum. Dei præſcientia falli non poteſt. Impoſſibile eſt ergo ea non euenire, cū præſcita ſint. Sic ergo præſciētia cauſa eorum eſſe videtur, quæ præſcita ſunt. Hoc idem & de ſcientia dicitur, ſcilicet quòd quia Deus aliqua nouerit, ideo ſint. Cui ſententiæ Aug. atteſtari videtur *Cap. 13. ad medium.* in xv. lib. de Trin. dicens: Non iſta ex aliquo tempore cognouit Deus, ſed futura omnia temporalia: atq; in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus eſſet, ſine initio antè præſciuit. Vniuerſas aūt creaturas, & ſpirituales & corporales, nō quia ſunt ideò nouit: ſed ideo ſunt quia nouit: non. n. neſciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo ſciuit, creauit: non quia creauit, nec aliter ſciuit creata, quàm creanda: non enim eius ſapientiæ aliquid acceſſit ex eis: ſed illis exiſtentibus ſicut oportebat, & quando oportebat, illa mā *Eccleſ. 23. d* ſit vt erat. vndè in Eccl. Antequam crearentur, omnia nota ſunt illi: ſic & poſtquam conſummata ſunt. Eccè *Cap. 10. ad medium.* his verbis videtur Aug. innuere ſcientiam vel pręſcientiam Dei cauſam eſſe eorum quę fiunt: cùm dicit ideo ea eſſe, quia Deus nouit. Idem quoq; in 6. lib. dicere videtur. Cùm, inquit, decedant & ſuccedant tempora, non decedit aliquid vel ſuccedit ſcientiæ Dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipſam. Non enim hæc quæ creata ſunt ideo ſciuntur à Deo, quia facta ſunt, ſed potius ideo facta ſunt quia immutabiliter ab eo ſciuntur. Et hic etiam ſignificare videtur Dei ſcientiam cauſam eorum eſſe quæ fiunt, dicens: non ideò Deum ea nouiſſe quia facta ſunt: ſed ideò facta, quia nouit ea Deus. Ideoque videtur Dei ſcientia vel pręſcientia cauſa eſſe eorum quæ nouit.

Inconuenientia oſtendit quæ ſequerentur, ſi diceretur ſcientia vel præſcientia cauſa omnium rerum quæ ei ſubſunt. B

QVOD ſi ita eſt, eſt ergo cauſa omnium malorum, cum omnia mala ſciantur & præſciantur à Deo: quod longè eſt à veritate. Si enim Dei ſcientia vel præſcientia cauſa eſſet malorum, eſſet vtique Deus author malorum:

lorum: quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel præscientia Dei causa est omnium quæ ei subsunt.

Quòd res futuræ, non sunt causa scientiæ vel præscientiæ Dei. C

NEQVE etiam res futuræ causa sunt Dei præscientiæ: licet enim non essent futuræ, nisi præscirentur, à Deo, non tamen ideo præsciuntur quia futuræ sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est, aliquid existeret causa: ab eo alienũ, ab eo diuersum, & ex creaturis dependeret scientia creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad Rom. ait: Non propterea aliquid erit, quia id scit Deus futurum: sed quia futurum est, ideo scitur à Deo antequam fiat. Hoc videtur præmissis verbis Augustin. obuiare. Hic enim significari videtur, quòd res futuræ causa sint præscientiæ: ibi verò, quòd præscientia causa sit rerum futurarum.

Orig. ad illud: Nam quos præsciuit. Rom. 8. In Tom. 4.

Quid ex prædictis tenendum sit, cum determinatione authoritatum. D

HANC igitur quæ videtur repugnantiam de medio tollere cupientes, dicimus res futuras nullatenus causam esse præscientiæ vel scientiæ Dei, nec ideo præsciri vel sciri, quia futuræ vel factæ sunt: ita exponentes quod ait Origen. quia futurũ est, ideo scitur à Deo antequã fiat, i. quod futurum est, scitur à Deo antequã fiat, neq; sciretur nisi futurum esset: vt nõ notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiã dicimus scientiã vel præscientiã Dei non esse causam eorum quæ fiunt, nisi talem sine qua non fiunt: si tamen sciẽtiam ad notitiam tantùm referamus. Si verò nomine scientiæ includitur etiam beneplacitũ atq; dispositio, tunc rectè potest dici causa eorum quæ Deus facit. His enim duobus modis, vt superius prætaxatum est, accipitur cognitio vel scientia Dei, s. pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo fortè accepit Augu. dicens: Ideo sunt quia nouit, i. quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantum agit Augu. s. de creaturis & de his quæ

De Trinit. lib. 15. ca. 13 ad mediũ Augustin.

Deus facit: quæ omnia nouit non solum scientia, sed etiam beneplacito ac dispositione. Sic ergo ibi accipitur Dei cognitio, vt non modo notitiam, sed etiam beneplacitum Dei significet. Mala verò scit Deus & præscit antequam fiant, sed sola notitia, non beneplacito. præscit enim Deus, & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut præsciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit. nec ideo quia præsciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit, nec præscisset vel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. Vndè Aug. super Ioan. Deus, inquit, futurorum præscius per Prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit: neq; præscisset mala eorum, nisi ea haberent. Non .n. ideò quènquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit: illorum enim præsciuit peccata, non sua. Ideoq; si ea quæ ille præsciuit, ipsorũ non sunt, non vera ille præsciuit. sed quia illius præscientia falli non potest, sine dubio non alius sed ipsi peccant quos Deus peccatores esse præsciuit. & ideò si nõ malum sed bonum facere voluissent, non malum facturi præuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisq; facturus: His verbis apertè ostenditur, si diligenter attendamus, præscientiam Dei non esse causam malorum quæ præscit: quia non ea præscit tanquam facturus, nec tanquam sua, sed illorum qui sunt ea facturi vel habituri, præsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito authoritatis. Vnde datur intelligi, quòd Deus econuersò præscit bona tanquam sua, tãquam ea quæ facturus est: vt illa præsciendo simul fuerit ipsius notitia, & authoritatis beneplacitum.

Aug. tract. 53. ad illud Cum autẽ tãta signa. Ioan. 12. tomo. 9.

Esaia 53.

Contra hoc quod dictum est præscientiam Dei non posse falli, oppositio. E

Oppositio.

AD hoc autem quod suprà dictum est, scilicet præscientiam Dei falli nõ posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus præsciuit hunc lecturum vel aliquid huiusmodi: sed potest esse vt iste nõ legat, ergo potest aliter esse quàm Deus præsciuit, ergo potest falli Dei præscientia, quod omninò falsum est. Potest equidem nõ fieri ali-

ri aliquid, & illud tamen præscitum est fieri, non ideò tamen potest falli Dei præscientia: quia si illud nō fieret, nec à Deo præscitum esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes: Aut aliter potest fieri quā Deus præsciuit, aut nō aliter. sed non aliter: ergo necessariò cuncta eueniunt. si verò aliter, potest ergo Dei præsciētia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quàm fiat: ita autem fit vt præscitū est: aliter ergo potest fieri quàm præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionē multiplicem facere intelligentiam, scilicet: Aliter potest fieri quàm Deus præsciuit, & huiusmodi: vt, Potest non esse quod Deus præsciuit: &, Impossibile est non esse quod Deus præsciuit: &, Impossibile est non esse præscita omnia quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & disiunctim. Si .n. ita intelligas: Non potest aliter fieri quàm Deus præsciuit, i. non potest vtrunq; simul esse, s. quod Deus ita prǽsciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quàm euenit, & quomodo futurum Deus prǽsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quàm euenit, & tamen Deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, s. Impossibile est illud non euenire ꝙ Deus præsciuit, vel cum Deus præscierit, si coniunctim intelligas, verū dicis: si disiunctim, falsum. Ita etiam & illud: Impossibile est non esse prǽscitum omne quòd fit, i. non potest esse vtrunq;, s. vt fiat & non sit præscitum, hic sensus verus est. Si verò dicis Deum non potuisse non præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita non esse præscitum. *Responsio.*

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AVGERI, VEL MINVI, VEL ALIQVO MOdo mutari: *vtrunq; enim videtur posse probari.*

DISTINCT. XXXIX. A

PRAETEREA quæri solet: Vtrùm scientia Dei possit augeri vel minui, vtrunq; .n. videtur posse probari.

probari. Quòd .n. diuina ſcientia poſſit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia poteſt Deus ſcire quod nunquam ſcit. Eſt enim aliquis qui non eſt lecturus hodiè, & tamen poteſt eſſe, vt legat hodiè: poteſt enim hodiè legere. Nihil autem poteſt fieri, quod non poſſit à Deo ſciri. Poteſt ergo Deus ſcire hunc lecturum hodiè: poteſt ergo aliquid ſcire quod nō ſcit: ergo poteſt eius ſcientia augeri vel mutari. Eademq; videtur poſſe minui. eſt enim aliquis hodiè lecturus quē Deus ſcit lecturum. At poteſt eſſe, vt non legat: ergo poteſt Deus non ſcire hunc lecturum: poteſt ergo non ſcire aliquid quod ſcit: ergo poteſt minui eius ſcientia vel mutari. Ad quod dicimus, quia Dei ſcientia omninò immutabilis eſt, nec augeri poteſt vel minui. Nam vt ait Auguſt. in 15. lib. de Trinit. Scientia Dei eſt ipſa ſapientia, & ſapientia eſt ipſa eſſentia ſiue ſubſtātia Dei: quia in illius naturæ ſimplicitate mirabili, non eſt aliud ſapere, & aliud eſſe, ſed quod eſt ſapere, hoc eſt & eſſe. Ideoque nouit omnia verbum, quæ nouit pater: ſed ei noſſe de patre eſt, ſicut eſſe. noſſe enim & eſſe ibi vnum eſt. Et ideò patri ſicut eſſe non eſt à filio, ita nec noſſe. Proinde tanquam ſeipſum dicens, pater genuit verbum ſibi coæquale per omnia. Non enim ſeipſum integrè perfectèque dixiſſet, ſi aliquid minus aut amplius eſſet in eius verbo, quàm in ſeipſo. Hoc eſt ergo omninò verbum quod pater, nō tamen eſt pater: quia iſte filius, ille pater. Sciūt ergo inuicem pater & filius, ſed ille gignendo, iſte naſcendo. Et omnia quę ſunt in eorum ſcientia, in eorum ſapientia, in eorum eſſentia, vnuſquiſq; eorum ſimul videt, non particulatim aut ſigillatim velut alternāte cōſpectu hinc illinc: & inde huc: & rurſum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre non poſſit, niſi non videns alia: ſed omnia ſimul videt, quorum nullum eſt quod nō ſemper videat & ſciat. Eius itaque ſcientia inamiſſibilis & inuariabilis eſt. Noſtra verò ſcientia, & amiſſibilis, & variabilis, & receptibilis eſt: quia non hoc eſt nobis eſſe, quod ſapere vel ſcire. Propter hoc ſicut noſtra ſcientia

Cap. 13. verſus finem.

Eodē libro cap. 14. in principio.

Eodē libro & cap. 14. paulo inferius.

Eodē lib. c. 13. in fine.

illi scientiæ Dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de sciētia nostra, dissimile est illi verbo quod natum est de patre scientia. Ex hac auctoritate clarè ostenditur scientiam Dei omninò inuariabilem esse, sicut ipsa essentia Dei omninò inuariabilis est: & quòd pater & filius cum spiritu S. simul omnia sciunt & vident. Sicut ergò non potest augeri vel diminui diuina essentia, ita nec diuina scientia: & tamen conceditur posse scire quod non scit, & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectū eius scientiæ, quod non est, & posset nō esse subiectum aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Oppositio, an Deus possit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid. B

HIC opponitur à quibusdam ita, Si Deus potest aliquid scire vel præscire, quod nunquam sciuit vel præsciuit, potest ergo ex tēpore aliquid scire vel præscire. Ad quòd dicimus, Potest quidem Deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere qđ nūquam fiet. Potest ergo scire vel præscire quod nunquam fiet, nec est, nec fuit: nec illud scit vel sciuit, neque præscit vel præsciuit, quia scientia eius nō est nisi de his, quæ sunt vel fuerunt vel erunt, præscientia non est nisi de futuris. Et licet possit scire vel præscire, quod nunquam est vel erit, non tamen potest aliquid scire vel præscire ex tempore. Potest vtique scire vel præscire quod nunquam est, nec erit, nec illud scitum vel præscitum est ab æterno: nec tamen potest incipere scire vel præscire illud, sed ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicatur eum modò posse scire vel prçscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, ita quòd ab æterno non sciuerit vel præsciuerit, quasi vtrunq; simul esse possit, falsum est. Si verò dicas eum posse modò scire vel prçscire quod ab æterno non sciuit vel præsciuit, id est, habere potētiam sciendi vel præsciendi ab æterno & modò aliquid, nec tamen illud præscitum est vel futurum, verum est. Non potest ergo *Responsio.*

nouiter

nouiter vel ex tempore ſcire vel præſcire aliquid: ſicut non poteſt nouiter vel ex tempore velle aliquid, & tamen poteſt velle quod nunquam voluit.

Vtrum Deus poßit ſcire plura quàm ſcit. C

ITEM à quibuſdā dicitur Deus poſſe plura ſcire quàm ſciat: quia poteſt omnia ſcire quæ ſcit, & poteſt aliqua facere quæ nunquā erunt, & illa poteſt ſcire. nō enim aliqua incognita facere poteſt. Si verò omnia eſſent quæ modo ſunt, & alia quædam faceret quæ non ſunt, nec erunt, & illa omnia ſciret pro certo, plura ſciret, quàm modo ſciat: nec tamen eius ſcientia augeri poteſt, quia hoc totum fieri poſſet ſine mutabilitate ſcientiæ. Conſtat ergo Dei ſcientiam omnino eſſe immutabilem, nec augeri poſſe vel minui: ſed ei ſubiecta.

Quod videtur aduerſum illi ſententiæ, quæ ſupra dictum eſt, Deum ſemper & ſimul ſcire omnia. D

Tomo. 6. in explanatione huius mūdi ſunt oculi tui cap. 1. Abachuc.

EI verò quod prædictum eſt. ſ. quod Deus omnia ſemper videt & ſimul, videtur obuiare quod ait Hier. in expoſitione Abachuc: Abſurdum eſt, inquit, ad hoc deducere Dei maieſtatem, vt ſciat per momenta ſingula quot culices naſcantur, quótve moriantur, quota pulicum & muſcarum ſit multitudo, quótve piſces natent in aquis, & ſimilia. Non ſimus tam fatui adulatores Dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in noſipſos iniurioſi ſimus, eādem irrationabilium & rationabilium prouidentiam eſſe dicentes. Hic videtur dicere Hieron. quod Deus illorum minimorum ſcientiam ſiue prouidentiā non habeat: quod ſi hoc eſt, tunc non omnia ſimul ſcit & ſemper. Ex tali itaque ſenſu illud dictum eſſe nouerimus, vt Deum illa alternatim vel particulatim ſcire neget, nec per diuerſa temporum momenta ſic illa cognouit, ſicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiunt. Neque illis alijſque irrationabilibus ita prouider, quemadmodum rationabilibus, nunquid enim vt ait Apoſtolus, cura eſt Deo de bobus, & ſicut non

1. Cor. 9. a eſt cura Deo de bobus, ita nec de alijs irrationabilibus.

Sap. 12. b Dicit tamen ſcriptura, quia ipſi eſt cura de omnibus.

Proui-

Prouidentiam ergo & curam vniuersaliter de cunctis quæ condidit habet, vt habeat vnumquodque quod sibi debetur & conuenit. Sed specialem prouidentiam atque curam habet de rationabilibus, quibus præcepta tradidit, eisque rectè viuendi legem præscripsit, ac præmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit Apostolus, quia non est cura Deo de bobus: prouidet tamen omnibus & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaque Deus quanta sit multitudo pulicum, culicum & muscarum & piscium, & quot nascantur quótve moriantur: sed non scit hoc per momenta singula: immò simul & semel omnia. Neque ita scit, vt eandem habeat prouidentiam irrationabilium & rationabilium, id est, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilibus & rationabilibus. Rationabilibus enim & præcepta dedit, & angelos ad custodiam delegauit.

Breuis summa prædictorum, cum additione quorundam E

SICVT itaque & immutabiliter scit Deus omnia quæ fuerunt, & sunt, & erunt, tam bona quàm mala: præscit quoque omnia futura, tam bona quàm mala.

QVID SIT PRAEDESTINATIO *& in quo differat à præscientia.*

DISTINCT. XL. A

PRAEDESTINATIO vero, de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis, vt enim ait August. in libro de prædestinatione sanctorum: Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. Potest autem sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus: sed præsciuit Deus etiam quæ non esset ipse facturus, id est, omnia mala. Prædestinauit eos quos elegit, reliquos verò reprobauit, id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

August. ad principiũ cap. 10. in tom. 7.

An

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari. B

PRAEDESTINATORVM nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde Aug. in lib. de correctione & gratia. In Apocalypsi, inquit, dicitur, Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non est accepturus nisi iste perdiderit, certus est electorum numerus, id est, non potest augeri vel minui. Ad hoc autem obijciunt quidam, nitētes probare numerum electorum posse augeri & minui sic. Posset Deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus nō subtrahit: quod si faceret, vtique damnarentur: possent ergo damnari isti qui tamen saluabuntur: posset itaque minui electorum numerus. ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus non apponitur, per quam saluarentur. Possent ergo saluari habita gratia, qui tamen sine ea damnabuntur: posset itaque augeri numerus electorum.

Ad principium ca. 13 in Tom. 7.
Apoca. 3. d.
Oppositio.

Responsio. Quibus respondemus ex ea ratione dictū esse, & verum esse, numerum electorum nō posse augeri vel minui, quia non potest vtrunque simul esse: scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitæ veritatem facit in dicto, & impossibilitatem in vero. Si verò simpliciter intelligatur, impossibilitas non admittitur: vt cùm dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari, & reprobus potest saluari. In his enim & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti dijudicanda est sententia dictionis. Alia nanq; fit intelligentia, si per coniunctionē hęc accipiātur dicta, atq; si per disiunctionē: vt suprà cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si. n. cum dicis, prædestinatus non potest dānari, intelligas ita, i. nō potest esse vt prædestinatus sit & dānetur, verùm dicis, quia coniunctim intelligis: falsum aūt si disiunctim, vt si intelligas istum non posse damnari quem dico prædestinatū: potuit. n. non esse prędestinatus, & ita dānaretur.

Quomo-

Quomodo adhuc instant quæstioni. C

VERVNTAMEN adhuc instant, & secundum coniunctionem argumentando ita procedunt: Non enim, inquiūt, potest esse vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Vtrunq; istorum simul esse non potest, sed alterum horum non potest non esse. s. quin iste sit prędestinatus (ab æterno enim prædestinatus est) & non potest modo non esse prædestinatus. Cùm ergo impossibile sit simul vtrumq; esse, & impossibile sit alterum non esse, videtur non posse alterum esse, scilicet, vt damnetur. Quod si est, ergo non potest esse vt non saluetur. In huius quæstionis solutione mallem alios audire quàm docere. Dicimus tamen de præscientia similem posse moueri quæstionem. Ideoq; tam hic quàm ibi vnam facimus responsionem, dicentes, determinādum fore illud, cui innititur tota hæc quæstio, scilicet: Impossibile est alterum istorum non esse. s. quin iste modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguendū enim est cum ait: Iste non potest modo nō esse prędestinatus: vel non potest eo modo esse quin sit prędestinatus: hoc. n. cōiunctim vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab æterno sit prædestinatus, & modo non sit prædestinatus: nec potest esse simul vt sit prædestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno quod non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno Deus potuit eum nō prædestinare, ita conceditur à quibusdam, quòd & modo potest Deus eum non prędestinasse ab æterno, ergo potest Deus non prędestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus, si verò non fuisset prædestinatus, nec modò esset prædestinatus: ergo modo potest non esse prædestinatus: ita & de præscientia & de præscitis dicunt: quod in actionibus vel in operationibus Dei & hominum nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non concedunt quod possit non esse vel fuisse: imò impossibile est non esse, vel nō fuisse, quod factū est, vel dictum: referētes possibilita-

Solutio in qua vellet magis alios audire quā docere.

bilitatem vel impossibilitatem ad naturam rei existẽtis. Cum verò de præscientia vel prædestinatione Dei agitur, possibilitas vel impossibilitas ad potentiā Dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, vnum in Deo est.

Quid sit reprobatio Dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus. D

Glossa ordinaria ad illud quos præsciuit et prædestinauit Ro. 8.

CVMQVE prædestinatio sit gratię præparatio, id est, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus: Reprobatio ecōuerso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundā, & præparatio damnationis eorundē. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, qua in præsenti iustificamur, atq; ad rectè viuendū, & in bono perseuerandū adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur, ita reprobatio Dei, qua ab æterno non eligendo, quosdam reprobauit, secundum duo consideratur: quorū alterum præscit & nō præparat, id est, iniquitatem: alterum præscit & præparat, scilicet ęternā pœnā. Vnde Aug. ad Prosperum & Hilariū. Hęc, inquit, regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Pręparauit enim Deus, vt ait Aug. in li. de Bono perseuerantiæ, in præsciētia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunque donat, proculdubio se donaturum esse pręsciuit. Pręparauit etiā Deus. vt ait Fulgentius, malis ignē æternū: illis vtiq;, quos iuste præparauerit ad luēda supplicia, nec tamē pręparauit ad faciēda peccata. Pręparauit enim Deus quod diuina ęquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret, Nō enim sicut præparauit sanctos ad iustitiam percipiendā, sic præparauit iniquos ad iustitiam amittendā: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædestinatio Dei propriè est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, quibus certissimè liberantur quicunq; liberantur: ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnæ nō terminandæ. Et sicut prędestinatiōis effectus est gratiæ ap-

Ad principium ca. 16. in 10. 7. Fulgentius ad Minimū post medium & Glossa ordinaria. Ro. 8. Ibidem inferius. Aug. in lib. de Bono perseuerātia. Glossa ordinaria c. 14. & cap. 8. ad Rom.

tiæ appositio, ita reprobationis æternę quodāmodo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat Deus, vt ait Aug. ad Sixtum, impartiendo malitiā, sed non impartiēdo gratiā, sicut nec digni sunt. Quibus enim nō impartitur, nec digni sunt, nec merentur: potius vt nō impartiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. Vnde Apostol⁹ ait, Cuius vult miseretur Deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipuè prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem: obdurationem verò, gratię priuationem. Non enim, vt ait Aug. ad Simplicianum, intelligendū est quod Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat: sed tamen quibusdam peccatoribus misericordiā iustificationis suæ non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autē non miseretur quibus gratiam non præbendam esse æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit, sed miratur Apostolus dicens, O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei.

Tom. epist. 105. ante medium.
Roma. 9. e
Lib. 1. to. 4. quæst. 2. li. 1. post medium.
Rom. 11. d

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM *obdurationis & misericordiæ.*

DISTINCT. XLI. A

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum non inuenimus: quia nullum est misericordiæ meritum, ne gratia euacuetur si non gratis donetur, sed meritis redditur. Miseretur itaque secundum gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudicium, quod meritis redditur: Vnde datur intelligi vt sicut reprobatio DEI est nolle misereri: ita obduratio DEI sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantum quo sit melior non erogetur. Ex his apertè ostenditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus, & quia misericordia nullum aduocat meritum, obduratio verò non est sine merito & misericordiæ verbo.

Ex Aug. in tom. 4. lib. ad Simplicia. 1.
Rom. 9. d

Hic accipitur prædestinatio, & præcipuè prædestinationis effectus: obdurationis vero non ipsa Dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratiæ priuatio siue subtractio, quæ quodammodo est reprobationis effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu, cui est gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prędestinationis. Cùm ergo gratię quę apponitur homini ad iustificationem, nulla sint merita, multò minus & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit Deus quos voluit, aliqua possunt existere merita. Ita nec reprobationis, qua ab ęterno quosdam præsciuit futuros malos & damnandos, sicut elegit Iacob & reprobauit Esau, quod non fuit pro meritis eorum quę tunc habebant, quoniam nec ipsi existebant: nec propter futura merita quæ præuideret, vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Malac. 1. a

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Augustinus, sed postea retractauit. B

OPINATI sunt tamen quidam Deum ideo elegisse Iacob, quia talem futurum præsciuit, qui in eum crederet, & ei seruiret: quod aliquando Aug. se sensisse dicit in lib. retract. vbi apertè ostendit, quòd si propter futura merita electus esset, iam non ex gratia esset electio. Non ergo ideo electus est à Deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electione talis est factus: ita dicens. Disputans ergo quid elegerit Deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem; & quid in eodem maiore similiter nondum nato reprobauerit: ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem: Non ergo elegit Deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi crediturum esse præsciuit, ipsum elegit cui spiritum sanctum daret, vt bona operando, etiam æternam vitam consequeretur. Eccè hic apertè dicit non propter opera eũ elegisse, sed propter fidem qua eũ præuidit crediturum. Sed quia & in fide meritum est, sicuti & in operibus, hoc retractauit dicens. Nondũ diligentius quæsieram,

1. Ca. 23. circa mediũ.

Loco retractationum prædicto.

sceram, néc adhuc inueneram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus: Reliquiæ per electionem gratiæ saluæ fient: quę vtique non est ex gratia, si ex meritis procedit: vt iam quod datur non secundum gratiã, sed secũdum debitum reddatur potius meritis, quàm donetur: perindè quòd continuè dixi: Dicit enim idẽ Apostolus: Idem Deus qui operatur omnia in omnib. nunquam autem dictum est, Deus credit omnia in omnibus. Ac deindè subiunxit: Quod ergo credimus, nostrum est: quod verò bonum operamur, illius est, qui credentibus dat spiritum sanctum: sed hoc profectò non dicerem, si scirem etiam ipsam fidẽ inter Dei munera reperiri, quæ dantur in eodem spiritu. Vtrunque ergo nostrum est propter arbitrium voluntatis, & vtrunq; datum est per spiritum fidei & charitatis. Et quod paulò pòst dixi: Nostrum enim est credere & velle, illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi per spiritum sanctum, per quẽ charitas Dei diffunditur in cordibus nostris: verũ est quidem, sed eadem regula est. Et vtrunq; ipsius est, quia ipse pręparat voluntatem: & vtrunq; nostrum, quia non fit nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei misericordia Dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita elegit Deus aliquos ab ęterno, vel apposuit gratiam iustificationis in tempore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt boni essent. Vndè Augustinus in libro de prædestinatione sanctorum: Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed vt essemus tales per ipsam electionem gratię suæ, qua gratificauit nos in dilecto filio suo.

Rom.11.a

Ad Rom.

August. ad principiũ ca.19.to.7.

Hic videtur contrarium quod alibi ait Aug. C

HIS tamen aduersari videtur quod dicit Aug. li. 83. quæst. Cui vult, inquit, miseretur Deus, & quẽ vult indurat: sed hæc voluntas Dei iniusta esse non potest: venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cum propter generale peccatum vnam massam fecerunt, tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatorib. quo quamuis nondũ

Post medium quæst. 68. in to. 4.

sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et item præcedit in alijs peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hic videtur Aug. dicere, quod & ipsa Dei volũtas, qua alios elegit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, id est, quod pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis alijs apponitur gratia iustificationis, alius non. vnde obtũduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi fortè hoc dicatur intellexisse, quòd suprà diximus eũ retractasse. Nam ibidem quædã alia continuè subdit, quæ in lib. 1. retract. apertè tractat: quòd vtrunque legenti patebit. Veruntamen verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prædestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiã mereatur, sed quia aliqui nõ adeò mali sunt, vt mereantur sibi gratiã non impartiri. Nullus.n. Dei gratiã mereri potest per quã iustificatur: potest tamen mereri vt nõ apponatur, vt penitus abijciatur. Et quidẽ aliqui in tantum profundũ iniquitatis deuenerunt, vt hoc mereãtur, vt hoc digni sint: alij verò ita viuunt, vt etsi non mereãtur gratiam iustificationis, non tamẽ mereantur omninò repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideoq; dixit in quibusdã peccatorib. præcedere quo digni sint iustificatione, & in alijs quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

Opinio quorundam falsa de occultis Dei differentium carnaliter. D

Aug. de verbis Apostoli post medium serm. 7. in te. 10. Ibid. paulò inferius.

MVLTI verò de isto profundo quærentes reddere rationẽ, atq; secundum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum Dei cogitare conãtes, in fabulas vanitatis abierũt, dicentes, ꝙ animę sursum in cęlo peccant, & secundum peccata sua ad corpora ꝓ meritis diriguntur, & dignis, sibi quasi carcerib. includuntur. Ierunt hi tales post cogitationes suas, & volentes disputare de Dei profundo, versi sunt in profundũ, dicẽtes animas in cælo ante conuersatas, & ibi aliquid boni vel mali egisse, & pro meritis ad corpora terrena detrusas esse: hoc autem respuit Catholica fides propter

ptet euidentem Apostoli sententiam qua ait: Cum nõdum nati essent, aut aliquid boni vel mali egissẽt, &c. Melior est ergo fidelis ignorantia, quàm temeraria scientia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita misericordia, non quia fideles futuri erant, sed vt fideles essent: eisque gratiam dedit: non quia fideles erant, sed vt fierent, ait enim Apostolus: Misericordiam consecutus sum, vt fidelis essem: non ait, quia fidelis eram. Datur quidem & fideli, sed data est etiam prius vt esset fidelis. Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura merita quæ præuideret, veritate tamen rectissima, & à nostris sensibus remota. *Aug. in li. retract. 1. Cap. 23. ad finem.*

Quæstio. E

SED quæritur: Vtrum sicut dicitur elegisse quosdam vt boni fierent & fideles, ita etiam concedi debeat reprobasse quosdam vt mali essent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim reprobatio ita est causa mali, sicut prædestinatio est causa boni: neque obduratio ita facit hominem malum, quemadmodum misericordia facit bonum. *Responsio.*

An ea quæ semel scit Deus vel præscit, semper sciat & præsciat, & semper scierit vel præscierit. F

PRAETEREA considerari oportet, vtrum ea omnia quæ semel scit vel præscit De⁹, semper scit & scierit, ac pręsciat & pręscierit, an olim scierit vel præscierit, quod modo non scit vel præscit. De præscientia primò respondemus, dicentes: multa eum præscisse quæ modo non præscit: cùm enim eius præscientia non sit nisi de futuris, ex quo illa quæ futura erant præsentia fiunt vel prætereunt, sub Dei præscientia esse desinũt, sub scientia verò semper sunt. Præsciuit ergo Deus omnia ab æterno quæ futura erant, neque præscire desinit, nisi cum futura esse desinunt. Neque cum præscire desinit aliqua quæ antè præsciebat, minus ea noscit quàm antè cognoscebat. Non enim dicitur ex defectu scientię DEI quod aliqua prescierit aliquando, quę modo non pręsciat, sed ex ratione verbi quod est

præscientia. Præscire enim est ante scire aliquid, quàm fiat. Ideoq; non potest dici Deus præscire, nisi ea quæ futura sunt.

Hic de scientia, dicens Deum semper scire quæ semel scit. G

Oppositio. DE scientia autem aliter dicimus. Scit enim Deus semper omnia quæ aliquando scit: omnem enim scientiam quam aliquando habet, semper habuit, & habet, & habebit. Ad hoc autem opponitur ita, Olim sciuit hunc hominem nasciturum qui natus est, modo non scit eum nasciturum: sciuit ergo aliquid quod modo non scit. Item, sciuit mundum esse creandum, modo non scit eum esse creandum: aliquid ergo sciuit quod modo non scit: & alia huiusmodi infinita dici possũt. *Solutio.* Sed ad hoc dicimus quod idẽ de natiuitate huius hominis & mundi creatione, nunc etiam scit, quod sciebat antequam fierent, licet tunc & nunc hanc scientiã eius diuersis exprimi verbis oportet. Nam quod futurum erat, nunc præteritum est. Ideoque verba commutanda sunt ad ipsum designandum. Sicut diuersis temporibus loquentes, eãdem diem modo per hoc aduerbium cras designamus, dum adhuc futura est: modo per hodie dum præsens est, modo per heri, dum præterita est. Itaq; antequam crearetur mundus, sciebat Deus hunc creandum: postquam creatus est, scit eum creatum: nec est hoc scire diuersa, sed omnino idem de creatione mũdi. Sicut antiqui patres crediderunt Christum nasciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuum, nec tamẽ diuersa credimus nos & illi, sed eadem. Tempora enim, vt ait August. variata sunt, & ideo verba sunt mutata, non fides. Indubitanter ergo teneamus Deum semper omnia scire, quæ aliquando scit.

De potẽtia Dei in comparatione ad possibilia quæ potest.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI *prius consideratur quare dicatur omnipotens.*

DISTINCT. XLII. A

NVNC de omnipotentia Dei agendũ est: vbi prima consideratio occurrit, quomodo verè Deus dica-

dicatur omnipotens:an quia omnia possit,an tantum quia ea possit quæ vult. Quod enim Deus omnia possit, pluribus authoritatibus comprobatur. Ait enim Aug. in libr. quęst. veteris ac nouæ legis: Omnia quidē potest Deus, sed non facit, nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Idem in eod. Potuit Deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, i. voluntas. Rationem nēpè ibi voluntatem Dei appellauit, quia Dei voluntas rationabilis est & æquissima. Fatendum est ergo Deū omnia posse. *Quæst. 97. ad princip.*

Quomodo dicatur Deus omnia posse, cùm nos multa possimus, quæ ipse non potest. B

SED quęritur, quomodo omnia posse dicatur, cùm nos quædam possimus quæ ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi, quę à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cùm horum instrumēta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondēdum arbitror, quod huiusmodi actiones, ambulatio scilicet & locutio, & huiusmodi, à Dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinent. Licet enim huiusmodi actiones in se Deus habere non possit, non enim potest ambulare vel loqui & huiusmodi, eas tamen in creaturis potest operari. facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens. *Responsio.*

De alijs obijcitur. C

SED sunt alia quædam quę Deus nullatenus facere potest, vt peccata. non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed non ideò omnipotentiæ Dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur, quia non esset hoc potentiæ sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset: Non ergo impotentiæ, sed potentiæ imputādum est, quòd ista nō potest. Vndè Aug. in 15. lib. de Trin. Magna, inquit, Dei potentia est non posse mentiri. Sunt enim quædam quæ in alijs reb. potentiæ deputanda sunt, in alijs verò minimè: & quæ in alijs laudabilia sunt, in alijs verò repræhensi- *Aug. cap. 1. li. 1. de symbolo ad catechumenos rom. 9.* *Solut.* *Cap. 15. nō lōgè à principio.*

hensibilia sunt: Non ergo ideo Deus minus potēs est, quia peccare non potest, cùm omnipotens nullatenus possit esse qui hoc potest.

Item de alijs opponit. D.

In lib. 1. de symbolo fidei ad cathechumenos. ca. 1. in Tom. 9. ad principiū.

SVNT etiam & alia quædam quæ Deus non potest, vndè videtur non omnia posse: non enim potest mori vel falli. vndè August. in libro de symbolo. Deus omnipotens non potest mori, non potest falli, non potest miser fieri nec potest vinci. Hæc vtique & huiusmodi absit, vt possit omnipotens. si enim huiusmodi passionibus atque defectibus subijci posset, omnipotens minimè foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hęc propinquare non valent: potest tamen hęc in alijs operari.

Quod omnipotentia Dei secundū duo consideratur. E

HIC ergo diligenter considerantibus, omnipotētia eius secundum duo apparet, scilicet, quòd omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur: secundum vtrūque Deus omnipotēs verissimè prædicatur, quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque Deū omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præterea sola quib. eius dignitas læderetur, eiusque excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minus omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo Deum impotentem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ est: & indè verè dicitur omnipotens.

Quibusdam authoritatibus traditur, quod ideò dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult. F

Cap. 96. in fine Tom. 3

EX quibusdam tamen authoritatib. traditur ideo verè dici omnipotens, quia quicquid vult potest. vndè Aug. in ench. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest, nec volūtate cuiuspiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in lib. de spiritu & litera: Nō potest Deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bo

nitas

ditas. Omnipotēs verò est, non quòd possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid vult, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem Ioan. Chrys. in hom. quadam de expositione symboli ait, omnipotens dicitur Deus quia posse illius nō potest inueniri nō posse: dicente propheta, Omnia quæcunq; voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens, vt totum quod vult possit. vnde Apostolus. Eius, inquit, voluntati quis resistit? His authoritatibus videtur ostēdi, quòd Deus ex eo tantum dicatur omnipotēs, quòd omnia potest, quæ vult, non quia omnia possit.

Chrys. homil in expositione symboli Apostolorum ad principium. tom. 5.
Psalm. 113.
Rom. 9.

Determinatio præmissarum authoritatum. G

SED ad hoc potest dici, quòd Augustinus, vbi dicit. Omnipotens non dicitur, quod omnia possit, &c. tam amplè & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ Deus non potest, nec vult. non ergo negauit eum posse omnia, quæ conuenit ei posse. Similiter cū dicit. Non ob aliud veraciter dicitur omnipotēs, nisi quoniam quicquid vult potest: non negat eum posse etiam ea, quæ non vult, sed aduersus illos, qui dicebant Deum multa velle, quæ non poterat, affirmat eum posse quicquid vult, & ex eo verè dici omnipotentem, non ob aliud, quam quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas, Potest quicquid vult se posse, an quicq.d vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideò omnipotentem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotēs dici potest vel quilibet sanctorum beatorum, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse, nisi quod potest, sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamē eos saluare non valet. Deus autem quicquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cælum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturā, & per eam operatur: sicut

Quomodo intelligendum sit, quicquid vult.

ſicut per homines facit domus & huiuſmodi artificialia. Et Deus quidem ex ſe, & per ſe poteſt: homo autem vel angelus, quantumcunq; beatus eſt, non eſt potens ex ſe vel per ſe.

Oppoſitio. H

SED fortè dices, nec Dei filius poteſt à ſe, nec ſpiritus ſanctus, ſed ſolus pater. Ille enim poteſt à ſe, qui eſt à ſe: filius autem, quia non eſt à ſe, ſed à patre, non poteſt à ſe, ſed a patre: & ſpiritus ſanctus ab vtroq;. Ad quod dicimus, quia licet filius non poſſit à ſe, nec operetur à ſe, poteſt tamen, & operatur per ſe: ſic & ſpiritus S. Vndè Hilar. in lib. 9. de Trin. Naturę, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas eſt, vt ita per ſe agat filius, nè à ſe agat: & ita non à ſe agit, vt per ſe agat. Per ſe autem dicitur agere & potens eſſe, quia naturalem habet potentiam eandem quam & pater, qua potens eſt & operatur: ſed quia illam habet à patre, nō à ſe, ideò à patre non à ſe dicitur poſſe & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens eſt. Ideo ergo verè ac propriè Deus Trinitas omnipotens dicitur, quia per ſe, id eſt, naturali potētia poteſt quicquid vult fieri, & quicquid vult ſe poſſe. Nihil enim vult fieri quod non poſſit facere per ſe, vel per creaturas: & nihil vult ſe poſſe, quod non poſſit: & omne quod vult fieri, vult ſe poſſe: ſed non omne quod vult ſe poſſe, vult fieri. ſi enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil reſiſtere poſſit.

Hilar. poſt medium li. noni.

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM DEVM NIHIL POSSE *niſi quod facit.*

DISTINCT. XLIII. A

De potētia Dei cōparatione ad quātitatē: oſtendens eius immēſitatem, ſiue quantū Deus poſſit

QVIDAM tamen de ſuo ſenſu gloriantes, Dei potentiam ſub menſura coartare conati ſunt. Cūm enim dicunt, hucuſq; poteſt Deus, & non amplius, quid hoc eſt aliud quàm eius potentiā quæ infinita eſt, concludere & reſtringere ad menſuram. Aiunt enim, non poteſt Deus aliud facere quàm facit, nec melius

lius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quæ facit. Istamque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commenticijs, necnon & sacrarum authoritatum testimonijs munire conantur dicentes. Non potest Deus facere, nisi quod bonum & iustum est fieri: non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est, & bonum eum facere quàm facit, non ergo facit omne quod iustum est, & bonum eū facere. sed quis audeat hoc dicere? *Ratio illorū prima.*

Secunda ratio. B

ADDVNT etiam, non potest facere, nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, vt faciat, nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eademq; iustitia exigit, vt id non faciat quod non facit. non autem potest facere contra iustitiam suā, non ergo potest aliquid eorum facere quæ demittit.

Responsio ad prius dictum. C

HIS autem respondemus, duplicem verborum intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic: Non potest Deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, non potest facere, nisi illud, quod si faceret bonum & iustum esset, verum est: sed multa potest facere, quæ non bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec benè fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod secundo oppositum fuit: Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: &c. Non potest id facere quod iustitia sua exigit vt non fiat. Dicimus, quia exactionis verbum de Deo congruè non dicitur, nec propriè accipitur. & in illis locutionib. duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius Dei æquissima voluntas accipitur: qualiter accipit August. illa verba Domini in Gen. loquentis ad Loth: Non possum quicquam facere donec illò introeas, exponens: non posse, inquit se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quasi poterat quidem, sed *Genes. 19. c* *Hæc habentur in li. 2. contra secūdam Gaudētij epist. cap. 22. ad medium. Tomo 7.*

non

non volebat, & illa voluntas iusta erat. Si verò per hęc verba intelligis eum non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud: Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat, id est, nõ potest facere id, quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id, quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

Tertia illorum ratio. D

ADDVNT quoque & alia dicentes: Non potest Deus facere nisi quod debet. nõ autem debet facere nisi quod facit, si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet. si verò facit omne quod debet, nec potest facere nisi quod debet, non ergo potest facere nisi quod facit. Item, Aut debet dimittere quod dimittit nè faciat, aut non debet. Si non debet, non rectè dimittit: si verò debet dimittere, ergo non debet facere. Si autem non debet nec decet, non oportet eum facere: & si non decet nec oportet eum facere, ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit, nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet illud facere: & quod debet facere, non potest illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum debet, venenum habet. Multiplicem enim & inuolutam continet intelligentiã: nec Deo propriè competit, qui non est debitor nobis, nisi fortè ex promisso. nos verò ei debitores sumus ex commisso. Vt autem venenum euacuetur, distingue verbi sensum: Non potest Deus facere nisi quod debet, id est, nisi quod vult, falsum est. Sic enim potest ipse dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, non potest nisi quod debet, id est, non potest nisi illud, quod si faceret, ei benè conueniret, verum est. Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, nisi optima & rationabili causa, licèt nobis occulta sit: secundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum est, qua illa facit & illa dimittit: quæ ratio æterna est, & sem-

Responsio.

Quarta illorũ ratio.

& semper manens, præter quam non potest aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente non potest quod facit dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non potest facere, nisi quod facit. Et ad hoc respondemus, ambiguitatem locutionis determinantes. Cùm enim dicitur ratio vel causa optima penes Deum est, qua facit cuncta quæ facit, & dimittit ea quæ dimittit, verum quidem est: quia in eo voluntas est æquissima & rectissima, qua facit & dimittit quæ vult, cōtra quam facere non potest, nec præter eam facere potest. Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, si ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: sed eadem manente ratione & causa, alia potuit facere, & ista dimittere. Licèt ergo ratio sit penes eum, qua alia facit, & alia dimittit, potest tamē secundum eandem rationē, & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. Ipsi etiā addunt: Ratio est eū facere quæ facit, & nō alia & non potest facere nisi quod ratio est eum facere, & ita non potest facere nisi quod facit. Item, ratio est eum dimittere quæ dimittit, & non potest non dimittere, quod ratio est eum dimittere, & ita non potest non dimittere quod dimittit. Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas esse, & ideo determinandas. Si enim cū dicitur, non potest facere, nisi quod ratio est eum facere, intelligas eum non posse facere nisi ea, quæ rationabilia sunt, & ea quæ si fierent rationabilia essent, verus est sensus. Si autem intelligas eum non posse facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes: Si potest Deus aliud facere quàm facit, potest ergo facere quod non præsciuit: & si potest facere quod non præsciuit, potest sine præscientia operari: quia omne quod facturum se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quod si præter præscientiam eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione possibile est: ergo non potest à Deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præsciētia, faci-

Responsio.

Adhuc addūt quæst.

Responsio.

Hæc quæst. ex prædictis facilè determinatur.

tia, facile determinari potest per ea quæ superius dicta sunt, cùm de præscientia ageretur.

Authoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis. B

In to. 9. lib. 1. in medio cap. 1. HIS autem illi scrutatores qui defecerunt scrutantes scrutinia, sanctorum annectunt testimonia. Dicit enim August. in lib. de symbolo: Hoc solum non potest Deus quod non vult, per quod videtur non posse facere aliquid, nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit, & ita videtur non posse: nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est. Id solum non potest Deus, quod non vult, s. se posse. Idem in 7. libro Confess. ad Deum loquens, ait: Nec cogeris inuitus ad aliquid, qa voluntas tua non est maior quàm potentia: esset autē maior, si teipso tu ipse maior esses. Ex hoc videtur Deus non possit plura quàm vult, sicut non vult plura q̄ potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideoque sicut plura non vult quàm potest, ita eum non plura posse quā velle dicunt. *Cap. 4. in fine. Tomo 1.* *Responsio.* Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potentia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potentia & voluntas, scilicet, ipse Deus: qui esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potentia voluntate. Nec hac authoritate negatur Deum plura posse quàm velle, quia plura sunt subiecta eius potentiæ quàm voluntati. Fateamur itaque Deum plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quæ facit. Quòd vt certius firmiusque teneatur, scripturæ testimoniis asseramus, Deum plura posse facere quàm facit. *Matt. 26. f* Veritas ipsa secundum Matth. ait: An putas quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorum? Ex quibus verbis patenter innuitur, quia & filius poterat rogare quod non rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Vterque ergo poterat facere quod non faciebat. *Cap. 1. li. de spiritu & litera to. 3.* Augustinus etiam in ench. ait: Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ nō vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones angelorum

gelorum pugnarent contra illos qui Christum ceperūt. Item in eodem: Cur apud quosdam non factæ sunt virtutes, quę si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitētiam: & factę sunt apud eos qui non erant credituri? tunc non latebit quod nunc latet. Nec vtique iniustè Deus noluit saluos fieri, cū possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequam manifesta cognitione videatur, quàm certa & immutabilis & efficacissima sit voluntas Dei: quæ multa possit & non velit, nihil autem quod non possit velit. Idem in lib. de nat. & gratia, Dominus Lazarum suscitauit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mente? Potuit quidem, sed noluit. His authoritatibus alijsque multis apertè docetur, quòd Deus multa possit facere quæ non vult: quod etiam ratione probari potest. Non enim vult Deus omnes homines iustificare, & tamen quis dubitat eum posse? Potest ergo Deus aliud facere quàm facit: & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quā vult: & tamen eius voluntas nec alia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quòd etsi possit velle qđ nunquam voluit, non tamen nouiter, nec noua volūtate, sed sempiterna tantum voluntate velle potest. potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

Cap. 95. in Tom. 3. ad principiū.

In medio c. 7. in tom. 7.

Ioan. 11. f

Quod sine mutabilitate potentia vel volūtatis potest Deus & alia velle & alia facere quàm quæ vult vel facit.

AN DEVS POSSIT FACERE ALIquid melius quàm facit.

DISTINCT. XLIIII. A

NVNC illud restat discutiendum, vtrum melius aliquid possit facere quàm facit? Solēt enim illi scrutatores dicere, quòd ea quæ facit Deus, non potest meliora facere: quia si posset facere & non faceret, inuidus esset, & non summè bonus. Et hoc ex simili astruere conātur, àit enim Aug. in lib. 83. quæst. Deus quem genuit, quoniam meliorem se generare non potuit (nihil enim Deo melius) debuit ęqualem.

Quæst. 50. in princip. Tomo 4.

Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo confirmatur æqualem genuisse filium. A simili volunt dicere, quòd si potest Deus rem meliorē facere quàm facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filiū genuit de substantia sua. Ideoq; si posset gignere æqualem, & non gigneret, inuidus esset: alia verò quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest.

Quæstio qua illi arctantur. B

VERVM hic ab eis responderi deposco, cur dicunt rem aliquam siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorē quàm est? siue ideo, quia summè bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo quia maius bonū quod ei deest, capere ipsa nō valeat. Sed si ita summè bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura creatori æquatur. Si verò ideò non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valeat, iam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis: & potest esse melior si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo Deus meliorem rem facere quàm facit. Vndè Augustinus super Genes. Talem potuit Deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorem fuisse. Ex prædictis constat, quòd potest Deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm facit.

Libr. 11. de Genesi ad literam ca. 7. in princi- pio. tomo. 3.

Vtrum alio vel meliori modo possit facere quàm facit. C

Responsio.

POST hæc considerandum est, vtrùm alio modo vel meliori quàm facit, possit ea facere quæ facit? Si modus operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel melius quàm facit, id est, alia sapientia, vel maiori sapientia: nihil enim sapientius potest facere quàm facit. Si verò referatur modus ad rem ipsam quam facit Deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundum hoc conce-

di potest

di potest, quia ea quæ facit, potest facere melius, & ali ter quàm facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi præstare, & quibusdam alium. Vndè Augustinus in decimotertio libro de Trinitate dicit, quòd fuit & alius modus nostræ liberationis possibilis Deo, qui omnia potest: sed nullus alius nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior. Potest ergo Deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æquè bono, quædam etiam minus bono facere quàm facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est creaturæ, non ad sapientiam creatoris. *Cap. 10. in principio.*

Vtrum Deus semper possit omne quod olim potuit. D

PRAETEREA quæri solet: Vtrùm Deus semper possit omne quòd olim potuit. Quod quibusdam videtur dicentibus, potuit Deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modo non potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam quam modo non habet, vndè videtur potentia eius imminuta. Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam scientiam amittit, vel voluntatem mutat quam habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgēdi, licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut enim potuit olim incarnari, ita & potest modo incarnatus esse: in quo eiusdem rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturū, & modo scit se resurrexisse. Nec est alia scientia illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse: in quo vnius rei voluntas exprimitur: Ita potuit olim nasci & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporum *Responsio. Hic non tenetur.*

diuersis prolata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbijs, eundem faciunt sensum: vt modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie. cras autem dicemus, iste potest legisse, vel potuit legere heri: vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes, eiusdem temporis verbis & aduerbijs vtamur, dicentes hodie, iste potest legere hodie, & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo Deum semper posse quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed non semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere. potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatē, & modo habet: & cuiuscunq; rei voluntatem habuit, & modo habet, non tamē vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri. sed vult fuisse vel factum esse, Ita & de scientia Dei dicendum est.

DE VOLVNTATE DEI, QVAE ESSENTIA DEI EST VNA ET AETERNA, *& de signis eius.*

DISTINCT. XLV. A

De quiditate Voluntatis Dei.

IAM de voluntate Dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de Deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse Deum, ita idem est ei esse volentem, quod esse Deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in Deum cadere non valet, sed diuina vsia qua volens est Deus, & huiusmodi.

Quod licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici Deus esse omnia quæ vult. B

Obiectio quorundā.

ET licet idem sit Deo velle quod esse, non tamen dicendum est Deū esse omnia quæ vult: quod quidam de Dei voluntate non rectè sentientes, nobis obijciunt dicentes,

dicentes: Si idem est Deo velle quod esse, ergo cum dicimus Deum velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cū de Deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de Deo velle secundum essentiam. Si verò secundum essentiam non dicitur aliquando, quomodo ergo dicitur de Deo? relatiuè enim nunquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit Deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult: sicut idem est Deo esse quod scire, nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia.

Responsio. plenam cōtinens solutionem.

Quis sit sensus horū verborum, Deus scit, vel Deus vult: Item, Deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de Deo in his prædicetur. C

ET vbicunq; Deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hęc de eo secundum essentiam dicuntur. Cùm enim dicitur, Deus scit, vel Deus vult, siue Deus est sciens vel volens, essentia diuina prædicatur, & Deus esse enunciatur. Cū aūt additur, omnia, vel aliquid vel aliqua, & dicitur Deus scit omnia, vel vult aliquid vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur nō simpliciter & absolutè, sed ita vt scientiæ quę ipse est, omnia subiecta monstrentur, & volūtati quę ipsa eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus, Deus scit omnia, i. Deus est cuius sciētiæ quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter Deus vult hæc illa, id est, Deus est cuius voluntati quæ ipse est, hæc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur Deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea varientur & transeant, quæ ei subiecta sunt) quæ non potest esse iniusta vel mala, quia Deus est.

Quòd Dei voluntas summè bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est quærenda, quia nullam habet cum sit æterna. D

HAEC itaque summè bona voluntas, causa est omnium quę naturaliter fiunt, vel facta siue futura sunt: quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideoq; causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cum nihil ea maius sit. Vndè Augustinus in libr. 83. quæst. Qui quærit quare voluerit Deus mundum facere, causam quærit voluntatis Dei. Omnis autem causa efficiens maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est volũtate Dei. Non ergo eius causa quærenda est. Idem in libro contra Manichæos: Si qui dixerint, quid placuit Deo facere cælum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem Dei nosse desiderant, causas & voluntatem Dei scire quærunt, quòd voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedat voluntatem Dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit, quare fecit Deus cælum & terram? Respondendum est illi, quia vult. Voluntas enim Dei causa est cæli & terræ: & ideò maior est voluntas Dei, quàm cælum & terra. Qui autem dicit, quare voluit facere cælum & terram? maius aliquid quærit, quàm est voluntas Dei. nihil autem maius inueniri potest. Compescat se ergo humana temeritas, & id quod non est, non quærat nè id quod est, non inueniat. Ecce his authoritatibus apertè insinuatur, quòd voluntatis Dei causa nulla est, & ideò quærenda non est.

Hic dicit quare eius causa quærenda non est.

Quæst. 28. in princip. In tom. 4.

Aug. ad finem cap. 2. li. 1. de Genesi, contra Manichaeos Tom. 1.

Quòd voluntas Dei prima, & summa causa est omnium. E

VOLVNTAS ergò Dei, vt ait Aug. in 3. li. de Tri. prima & summa causa est omnium specierum atque motionum. Nihil enim fit, quod non de interiori atq; intelligibili aula summi Imperatoris egrediatur secũdum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult Dei omnipotentis sapientia? quæ pertingit à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, & non solùm facit ea, quæ perseuerantia consuetudinis admirationem nõ admittunt, sed etiam ea quæ propter

Cap. 4. in medio.

Sapien. 8. a

propter raritatem, & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminariũ, & terręmotus, & monstrosi animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate Dei, sed plerisq; non apparet. Ideoq; placuit vanitati Philosophorum etiam causis alijs ea attribuere, cùm omninò videre non possent superiorē cæteris omnibus causam, i. voluntatem Dei. Itaq; non nisi Dei voluntas causa prima est sanitatis, ęgritudinis, præmiorum atq; pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est, vndè ortum est quicquid est, & ipsa non est orta sed æterna.

Quibus modis accipitur Dei voluntas. F

HIC non est prætereundum nobis, quòd sacra scriptura de voluntate Dei varijs modis loqui consueuit: & tamen nō est Dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de voluntate, quia nomine volũtatis diuersa accipit. Nam voluntas Dei verè ac propriè dicitur q̄ in ipso est, & ipsius essentia est: & hæc vna est, nec multiplicitatē recipit, nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest: de qua Propheta ait: Omnia quęcunq; voluit Dominus fecit. Et Apost. Voluntati eius quis resistit? Et alibi: Vt probetis quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta. Et hęc voluntas rectè appellatur beneplacitum Dei, siue dispositio.

Quæ verè & propriè dicitur Dei voluntas, et ea dicitur beneplacitum.
Psal. 113.
Rom. 9.
Rom. 12.

Quòd secundum figuram dicitur voluntas Dei præceptio, prohibitio, consilium, permissio, operatio: & ideò pluraliter dicit scriptura voluntates. G

ALIQVANDO verò secundũ quandam figuram dicendi, voluntas Dei vocatur, quod secundũ proprietatem non est voluntas eius: vt præceptio, prohibitio, consilium, necnon permissio & operatio. Ideoq; pluraliter aliquando scriptura voluntates Dei pronunciat. Vndè Proph. Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius: cũ non sit nisi vna voluntas Dei, quę ipse est, pluraliter tamē dici voluntates: quia voluntas Dei varijs modis ac pro diuersis accipitur, vt dictum est. Ita etiam idē Propheta propter multos effe- *Psalm. 110.*

ctus misericordiæ & iustitiæ pluraliter dicit: Misericordias Domini in æternum cantabo. Et alibi: Iustitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: cùm tamen in Deo vna sit misericordia: vna iustitia, & vna eademq; sit misericordia quæ iustitia, s. diuina vsia.

Psalm. 88.
Psalm. 18.

Quare præceptio & prohibitio, & consilium, dicantur Dei voluntas. H

IDEO autem præceptio & prohibitio atque consilium cum sint tria, dicitur tamen vnumquodq; eorum Dei voluntas: quia ista sunt signa diuinæ voluntatis: quemadmodum & signa iræ dicuntur ira: & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur iratus Deus, & tamen non est ira in eo aliqua, sed signa tantum quæ foris fiunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum quod dicitur, sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuersæ voluntates Dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas Dei dicuntur.

Vbi voluntas Dei pro præcepto, & consilio accipiatur. I

PRO præcepto Dei atque consilio potest accipi voluntas: vt ibi, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Et alibi, Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc voluntatem multa fiunt. Vndè August. in lib. de spiritu & litera. Infideles, inquit, contra voluntatem Dei faciunt, cùm eius Euangelio non credunt.

Matth. 6. b
Matt. 12. d
Cap. 33. in tom. 3. Ante medium.

Quòd Deus non vult ab hominibus fieri omnia quæ præcipit, vel non fieri quæ prohibet. K

ET si illa tria dicantur Dei voluntas, ideò quia signa sunt diuinæ voluntatis: non est tamen intelligendum Deum omne illud fieri velle, quod cuicunq; præcepit, vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamē voluit, nec ideò præcepit vt id fieret: sed vt Abrahæ probaretur fides. Et in Euangelio præcepit sanato, nè cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens Deum non ideò prohibuisse

Genes. 22. a
Marc. 1. d

buisse, quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi.

De permissione & operatione vbi dicantur Dei voluntas. L

PERMISSIO quoque Dei operatio volũtas Dei appellantur, qualiter accipit Aug. in ench. dicens: Nõ fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est Deum facere benè, etiam sinendo fieri quæcunque fiunt malè: non enim hæc nisi iusto iudicio Dei sinit, & profectò bonum est omne quod iustum est. Eccè hic manifestè habemus Dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem, cum dicit non fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideoq; apertè distinguit quomodo Deum velle dixerit, nè eadem ratione intelligeretur velle bona & mala, subdens, vel sinẽdo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantũ ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit: bona verò ipse facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala sinit, & volens bona operatur: & ob hoc permissio & operatio voluntas Dei dicuntur.

Cap. 95. in fine.
Ibid. ca. 96. in princip. continuò.

Quinque suprà sunt proposita quæ dicuntur secundum tropum, & ideò distinguat Lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas. M

QVINQVE ergo suprà posita sunt, quæ dicuntur secundum tropum Dei voluntas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, scilicet Dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat Lector vbi de voluntate Dei scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito Dei an pro aliquo signorum eius. Magna enim est adhibenda discretio in cognitione diuinę voluntatis: quia & beneplacitum Dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum verò beneplaciti eius non. & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerum ab illo non discordant. Fit. n.

omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Nō ita autem est de signis: quia præcepit Deus multis ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM EST, DEI VOLVNTATEM NON POSSE cassari, qua ipse est, quadam videntur obuiare.

DISTINCT. XLVI. A

Psalm. 113. HIC oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus, & authoritatibus communitum, quòd voluntas Dei quæ ipse est, quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non potest: quia illa voluntate fecit quæcunque voluit in cælo & in terra: cui teste Apostolo nihil resistit. Quæritur ergo quomodo accipiendum sit, quod Apostolus de Domino ait: Qui vult omnes homines saluos fieri. Cùm enim non omnes salui fiant, sed plures damnentur, videtur vtique non fieri quod Deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem Dei. Dominus quoque in Euangelio impiam ciuitatem compellans: Quoties, inquit, volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Ita etiam hæc dicuntur tanquam Dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cęlo, & in terra, secundum Prophetam, omnia quæcunque voluit fecit? & quomodo voluntati eius secundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Aug. ca. 97. circa princip. enchyridij. Roma. 9. d. 1. Tim. 2. b. Ibid. paulò inferius.

Solutio quomodo intelligendum sit illud: Volui congregare & noluisti. B

SED audiamus solutionem: ac primum quomodo accipiendū sit illud quod Dominus ait, videamus. Nō enim ex eo sensu illud dictum est, vt ait Aug. in Ench. prædi-

Cap. 97. in fine.

prædictam quæstionem soluens, quasi Dominus voluerit congregare filios Hierusalem: & non sit factum quod voluit, quia ipsa noluerit, sed potius ipsa quidē filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamen nolente filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cælo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam verò voluit & non fecit, sed omnia quęcunque voluit fecit: *Psalm.* 113. vt sit sensus: Quotiens volui congregare filios tuos & noluisti, id est, quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positum est, quòd illa Domini verba superioribus non repugnant.

Quomodo intelligendum sit illud: Qui vult omnes homines saluos fieri. C

NVNC videre restat, quomodo etiā præmissa verba Apost. prædictis non contradicant: qui de Deo loquens ait: Vult omnes homines saluos fieri. Quorum *1. Tim. 2. b.* occasione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicentes, Deum multa velle fieri quæ non fiunt. Sed nō est intelligendum ea ratione illud esse dictum, quasi Deus velit aliquos saluari & non saluētur. Quis enim *Ex Aug. enchyridio. c. 98. in princ.* tam impiè desipiat, vt dicat Deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quādo voluerit, & vbi voluerit in bonū non posse cōuertere? Non est vtiq; verū *Psalm. 113.* quod in Psal. dicitur, quæcunque voluit fecit, si aliqua voluit & non fecit: & quod est indignius, ideò non fecit, quoniam nè fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideoq; cum audimus, & id *Cap. 103. in Enchyrid. in princip.* sacris literis legimus, quòd velit omnes homines saluos fieri: non tamē ideò debemus omnipotentissimæ Dei volūtati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptū est: Vult omnes homines saluos fieri: tanquā diceretur, nullum hominem fieri saluum, nisi quē saluum fieri ipse voluerit: non quòd nullus sit hominū nisi quem saluum fieri velit, sed quod nullus fiat saluus nisi quem velit saluari: & ideò rogandus est, vt velit: quod necesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus omnipotens aliquid voluisse fieri quod factū *Ibid. ferè continuè.*

non

Ioan.1.a non sit. Sic etiam intelligitur illud, Illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum: non quia nullus hominū est qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamen credere non cogamur omnipotentem aliquid fieri voluisse, factumque non esse: qui sine vllis ambiguitatibus siue in cælo & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunq; voluit fecit: profectò facere non voluit quæcunq; non fecit. Et his apertè ostenditur quòd Deus ea voluntate quę ipse est, nō vult aliquid fieri quod non fiat, neq; non fieri quod fiat.

Ibidē in fine cap. 103.

Vtrùm mala Dei voluntate fiant, an eo nolente. D

IDEOQVE cùm constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet nullatenus fierent, rectè quæri solet, Vtrùm & mala omnia quę fiūt, id est peccata, Dei fiant voluntate: an nolente eo fiāt? Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur, Alij enim dicunt quòd Deus vult mala esse vel fieri, non tamen vult mala. Alij verò quòd nec vult mala esse nec fieri. In hoc tamen conueniunt & hi & illi, quòd vtique fatentur Deum mala nō velle. Vtriq; verò rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Quare dicunt quidam Deum velle mala esse vel fieri. E

QVI enim dicunt Deum mala velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem: Si enim, inquiunt, mala non esse vel non fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet, vt non sint vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens, quia non potest quod vult: sed impotens est sicuti & nos sumus, qui quod volumus quandoque non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala vel esse nisi eo volente. Quomodo enim inuito eo & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit.

Rom.9.c Volūtati eius quis resistet? Suprà etiam dixit August.

quia

quia necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiũt autem, vult ergo fieri. Item bonũm est mala esse vel fieri: alioquin summè bonus non permitteret ea fieri. Vndè August. in Ench. Quamuis ea, inquit, quæ mala sunt, in quantum mala sunt, non sunt bona: tamen vt nõ solùm bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent & mala, nullo modo esse sinerẽtur ab omnipotenti bono: cui proculdubio quàm facilè est quod vult facere, tam facilè est, quod non vult esse non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, quia nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Eccè hic apertè habes, quod bonum est mala esse: omnis autẽ boni Deus author est, qui vult omne bonum esse quod est. Cùm ergo bonum sit mala fieri vel esse, ergo & mala vult fieri vel esse. His atq; alijs huiusmodi rationibus & authoritatibus vtuntur qui dicunt Deum velle mala esse vel fieri. *Cap. 96. ad principiũ tomo 3.*

Hic ponit rationes illorum qui dicunt Dei voluntate non fieri mala vel non esse. F

ILLI verò qui dicunt Dei voluntate mala non fieri, vel non esse, inductionibus præmissis ita respondẽt, dicentes: Deum nec velle mala fieri nec velle non fieri, vel nolle fieri, sed tantùm non velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret vtique ea fieri vel esse: & ita esset author malorum: non est autem author malorum, vt sanctorum protestantur authoritates, non ergo eius voluntate fiunt mala. Item: si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamen fierent, omnipotẽs non esset: cum eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideoque non concedunt Deum velle mala fieri, nè malorum author intelligatur: nec concedunt eum velle mala non fieri vel nolle fieri, nè impotens esse videatur: sed tantum dicunt eum non velle mala fieri, vt non author, sed permissor malorum mõstretur. Vndè & Euangelista: vbi ostẽdit Deum authorem esse omnium bonorum, dicens, omnia per ipsum facta sunt: consequenter malorum authorem esse negat di- *Ioann. 1. a*

gat di.

negat, dices: Et sine ipso factum est nihil, id est, peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolente & inuito, sed tantùm sine eo, id est, sine eius voluntate, quia non eius voluntate fit peccatum. Non ergo Deo volente vel nolente, sed non volente fiunt mala: quia non subest Dei voluntati, vt malum fiat vel non fiat: sed vt fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri: & vtiq; volens sinit non volens mala, sed volens sinere sinit vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonum est.

Quomodo intelligendum sit illud Aug. mala fieri bonum est. G

August. ad principiũ cap. 96. in Ench.

QVOD verò Aug. ait, Mala fieri bonum est, nec sinerentur mala ab omnipotēti bono fieri, nisi hoc esset bonum, vt ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt: Deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vndè Aug. in eodem libro Ench. apertè indicans prædictorum verborum esse talem intelligentiam ait: Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas, cùm summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsq; adeò esset omnipotēs & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem: Melius iudicauit Deus de malis bona facere, quàm mala nulla permittere. Ex hoc itaq; sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quæ fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas, id est, vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperantur omnia etiam mala, quia eis prosunt, quæ alijs facientibus obsunt. Vndè etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum: vt Hieronym. super Marcum: Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi, indè sequitur quod simpliciter bonum sit: propriè enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est.

ad princip. ca. 11. in to. 3.

Hieron. ad illud Væ homini illi per quem filius hominis tradetur. Marc. 14.

Quadripartita est boni acceptio. H

EST enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit: sed

ſed non eſt bonum facienti, vt cum ſubuenitur pauperi, ſed non propter Deum: & aliquid bonũ in ſe & facienti, ſed non ei cui fit, vt cùm veritas propter Deum alicui non obedienti prædicatur. & aliquid in ſe & facienti, & ei cui fit bonum, vt cùm veritas prædicatur propter Deum credenti. Vndè Apoſt. Bonus odor ſumus Deo, alijs odor vitæ, alijs odor mortis. Eſt autem aliud, quod nec in ſe bonum eſt, & facienti nocet, & damnat, niſi pœniteat, vt malum: valet tamẽ ad aliquid. Vt enim ait Aug. in Ench. A ſummè & æqualiter & immutabiliter Trinitate bona creata ſunt omnia: nec ſummè, nec æqualiter, nec immutabiliter bona, ſed tamen bona etiam ſingula. Simul verò vniuerſa valdè bona: quia ex omnibus conſiſtit vniuerſitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur, benè ordinatum, & loco ſuo poſitum, eminentius commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora ſint, dum comparantur malis.

In princip. ca. 10. to. 3.

Quòd mala vniuerſitati valent & facientibus ſua propria, vel patientib. aliena proſunt, electis tamen. I

HINC patet quòd ex malis quæ fiũt aliquod prouenit bonum, dum bona magis placent, & laudabiliora exiſtunt. Ipſis etiam facientibus, ex malis quæ faciunt interdum bona proueniunt, ſi ſecundum propſitum vocati ſunt ſancti. Talibus enim vt ait Auguſt. in libro de correctione & gratia, vſque adeò Deus omnia cooperatur in bonum, vt ſi qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipſum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores. vt Petrus. Illa etiam mala quæ ab iniquis fideles piè perferunt, vt ait Auguſt. in libr. de Trinit. ipſis vtique proſunt: vel ad delenda peccata: vel ad exercendam probandamque iuſtitiam: vel ad demonſtrandam huius vitæ miſeriam. Ideoque & Iob Dei manum, & Apoſt. Satanæ ſtimulum ſenſit: & vterq; benè profecit: quia malum benè portauit.

Aug. cap. 9. ad finẽ. to. 7.

Aug. ca. 10 lib. 13.

Ex prædictis concludit oſtendens eſſe bonum fieri mala multis modis. K

SI QVIS igitur diligenter attendat quæ scripta sunt, facilè est ei percipere ex malis bona prouenire: & ex ea ratione dictum esse, quòd bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonum, vel quia bonũ sit malum fieri. Non est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia non est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profectò huius Deus author esset, qui est author omnis boni. Quòd si huius Deus author est, eo ergo authore homo agit mala, & ita eo authore homo fit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tunc eo volente homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri Deo authore, quod Deo volẽte: Deo autem authore homo non fit deterior, ergo nõ Deo volente, vt Augu. in lib. 83. quæst. apertè astruit à minori, dicens ita: Nullo sapiente homine authore fit homo deterior: tanta enim est ista culpa, quæ in sapiẽtem hominem cadere nequit. Est autem Deus omni homine sapiente præstantior: Multo minus ergo Deo authore fit homo deterior. Multò enim est præstantior Dei voluntas, quàm hominis sapientis. Illo autem authore cùm dicitur, illo volente dicitur: ergo est vitium voluntatis humanæ quo est homo deterior: quod vitium si longè abest à Dei voluntate, vt ratio docet, à quo sit quærendum est. Eccè apertè dicit Augustin. Deo authore vel volente hominem non fieri deteriorem, sed vitio voluntatis suæ. Non est ergo Deo authore quòd malum fit ab aliquo: & ita Deo volente mala non fiunt.

Quæst. 3. in princip. tomo 4.

Quod in Deo non est causa vt sit homo deterior. L

DEINDE idem Aug. quærens quæ sit causa vt homo sit deterior, in Deo non esse asserit, in eodem lib. dicens, vt sit homo deterior, aut in ipso est, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla causa est? Si in alio, aut in Deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque Deus neque homo sit: sed non in Deo (Bonorum enim Deus tantum causa est) ergò in homine est, aut in eo quod neque Deus neque homo. Et ex his apertè ostenditur quòd est bonum vt sit homo deterior: quia non

Aug. li. 83. quæstionũ. quæst. 4. in princip. tomo 4.

non est Deus eius rei causa, qui tantum causa bonorum est. Et si non est bonum vt homo fiat deterior, non est ergo bonum vt ab eo fiat malũ: non ergo vult Deus vt ab eo fiat malum.

Aliter probat quòd Deo authore non fiunt mala. M

ITEM aliter etiam ostenditur quòd Deo authore, id est, volente non fiunt mala: quia ipse non est causa tendendi ad non esse. Tendere enim ad non esse, malum est. Ipse autem author mali non est: tendit verò ad non esse qui operatur malum: non ergo Deo authore est, quòd aliquis operatur malum. Non est ergo bonum quòd aliquis operatur malum, quia tantùm boni Deus author est. Hoc autem Augustinus in eodem libro apertè explicat ita dicens: Qui omnium quæ sunt author est, & ad cuius bonitatem id pertinet, vt sit omne quod est, boni tantummodò causa est. Quocirca mali author non est, & ideò ipse summum bonum est: à quo in nullo deficere bonum est, & malum est deficere. Non est ergo causa deficiendi, id est, tendendi ad non esse, qui vt ita dicam, essendi causa est: quia omnium quæ sunt author est: quæ inquantum sunt, bona sunt. Eccè apertè habes quòd deficere à Deo qui summum est bonum, malum est, mala ergo facere malum est: non ergo DEO authore vel volente mala fiunt.

Quæst. 21. in princip. lib. 83. quæ. Ibid. paulò inferius. Ibid. paulò superius.

Obiectio quorundam sophistica, qua probare nituntur ex Deo esse quòd mala fiant. N

IAM sufficienter ostensum est, quòd Deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophisticè incedentes, & ideò Deo odibiles, probare conantur ex Deo authore esse quòd mala fiunt hoc modo. Quòd mala fiunt, verum est: omne autem verum quod est, a veritate est quæ Deus est: à Deo ergo est quòd mala fiunt. Quod autem omne verum à Deo sit, confirmant authoritate Augu. in lib. 83. q. ita dicentis: Omne verum à veritate verum est: est autem veritas Deus: Deum ergo habet authorem omne verum. Est autem verum quòd mala fiũt vel sunt, Deus ergo author est, quòd sunt vel fiunt mala.

In princip. li. 83. quæst. tom. 4.

R *Respon-*

Responsio vbi concedit omne verum esse à Deo, & sophisma aperit.

QVIBVS facilè est nobis respondere: sed indignū responsione videtur quod dicunt. Omne namque verum à Deo est, vt ait August. cui consonat Ambr. qui tractans illud verbum Apostoli, Nemo potest dicere Dominus Iesus nisi in spiritu sancto: dicit quod cum verū à quocunq; dicitur, à spriitu sancto est. Cùm itaque verum sit quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt, à Deo est: sed non inde sequitur ꝙ à Deo sit, vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, autor malorū Deus esse intelligeretur: quod ex simili manifestè falsum ostēditur: Deus prohibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum: non sequitur.

Ambr. to. 2. cap. 9. lib. 1. de vocatione gentium

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt Deum non velle mala fieri. P

HAEC igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, præmissæ quæstionis parti saniori fauentes, quæ sanctorum testimonijs plenius approbatur: dicamus, Deum non velle mala fieri: nec tamen velle non fieri neque nolle fieri: Omne ergo quod vult fieri, fit: & omne quod vult non fieri, non fit. Fiunt autem multa, quæ non vult fieri, vt omnia mala.

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER IMPLETVR DE HOMINE QVOcunque se vertat.

DISTINCT. XLVII. A

VOLVNTAS quippe Dei semper efficax est, vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quæ de homine semper impletur, quocunque se vertat. Nihil enim (vt ait Augustinus) in libero arbitrio constitutum superat voluntatem Dei: & si faciat contra eius volūtatem, tamen contra eius voluntatem, quæ ipse est nihil putandum est, ita fieri tanꝗ velit fieri, & nō fiat: vel nolit fieri, & fiat. Illa enim volūtas, vt ait Augustinus in Enchiridio semper impletur,

Quod volūtas Dei semper fit efficaciter.

Aug. c. 100. in Enchyr.

pletur, aut de nobis, aut à nobis. De nobis impletur: sed tamen non implemus eam quando peccamus. A nobis impletur, quando bonum facimus: ideò enim facimus, quia scimus placere Deo. Ita & de homine semper Deus implet suam voluntatem: quia nihil facit homo, de quo Deus non operetur quod vult. Non enim vult Deus, vt peccet homo quilibet. Si autē peccauerit, pœnitenti vult parcere, vt viuat. in peccatis verò perseuerantem punire, vt iniustitiæ potentiā contumax non euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios præparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisita, vt cum angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiam per eandem creaturæ voluntatem, qua factum est quod creator non voluit, impleret ipse quod voluit: benè vtens etiā malis tanquam summè bonus ad condemnationem, quos iustè prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quātum enim ad ipsos attinet, quod Deus noluit fecerūt: quantum verò ad omnipotentiam, eius voluntatem fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Præterea nanque magna opera Domini, sunt exquisita in omnes volūtates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit contra eius voluntatē: quia non fieret si non sineret: nec vtiq; nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri malè: nisi omnipotēs etiam de malo posset facere bonum benè. His verbis euidenter monstratur quod voluntas Dei æterna semper impletur de homine: etiā si faciat homo contra Dei voluntatem, Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatē, quod tamen non fit per eam, & qualiter intelligendum sit illud: quantū ad se, fecerūt quod Deus noluit: quantum verò ad omnipotētiam Dei, nullo modo id facere valuerūt. Videntur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est, voluntati eius nihil resistere.

Psalm. 110. *Aug. in Enchyridio, c. 101. in principio.*

Roma. 9. d.

Hic aperit dicens diuersis modis supra accipi Dei voluntatem. B

VERVM vt suprà diximus, voluntas Dei diuersis modis accipitur: quæ diuersitas in prædictis verbis si diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem, etiã quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accepit voluntatem: & non ipsam voluntatẽ quæ Deus est & sempiterna est: sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem siue præceptionem & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quæ tamen non fiunt præter eius permissionem. Ipsius namque permissione omnia fiunt mala: quæ tamen præter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut August. dicit super illum locum Psalm. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quæ mala sunt, quæ præter Dei voluntatem fiunt quæ ipse est: sed non præter eius permissionem, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa Dei voluntas, quia Deus volens sinit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionẽ vel prohibitionem, sed non contra eius voluntatem quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippè nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri & fiat: quod euidenter ibi August. notauit, vbi ait: Quantum ad ipsos attinet, quod Deus noluit, fecerunt: quantum verò ad omnipotentiam Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, fecerunt contra Dei præceptum quod appellatur voluntas, sed non fecerunt contra Dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt: illud valuerunt, & ita per hoc quod fecerunt contra Dei voluntatem, id est, præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, id est, impleta est voluntas eius sempiterna, qua eos damnari volebat. Vndè Gregor. super Gen. Multi voluntatem Dei peragunt, vndè mutare contendunt, & consilio eius resistentes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quæ per humanum studium resultat.

In tom. 8. enarratione ad Psalm. 16. vers. 5.

In medio c. 300. in Enchyridio.

Greg. ca. 11. li. 6. moralis expositionis in Iob ad illud c. 5. Qui comprahendit sapientes in astutia eorum.

sultat. Hic apertè ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt, quod voluntas Dei appellatur, ea faciunt vndè voluntas eius quæ ipse est, impletur: quę dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam vt ait Aug. in Ench. quantælibet sint voluntates angelorum & hominum bonorum vel malorum, vel illud quod Deus vel aliud volentium quàm Deus, omnipotentis voluntas semper inuicta est: quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est: & profectò quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudicium quem vult obdurat, nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quicquam facit, & omnia quæcunque vult facit. *August. in princip. ca. 102. tom. 3.*

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cum non velit hoc ab omnibus impleri. C

EX prædictis liquet quòd voluntas Dei quæ ipse est, semper inuicta est, nec in aliquo quassatur, sed per omnia impletur. Consilium verò eius & præceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur quibus proposita & data sunt. Neque ideò præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, quòd vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit, vitari. (Si enim vellet, vtique & fierēt, quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas) sed vt iusticiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Deniq; vt boni ex obedientia gloriā, mali ex inobedientia pœnā sortirētur, sicut vtrisque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, à quibusdam voluit fieri vel vitari, sed non ab omnibus: & quædam personaliter præcepit, & in veteri, & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit fieri noluit: vt Abrahæ de immolatione filij. & in Euangelio quibusdam curatis, quibus præcepit ne cui dicerent. *Genes. 22. a* *Marci 1. d*

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA VOLVNTATE ALIVD VVLT, *quàm Deus: & aliquando mala, id quod Deus bona voluntate vult.*

DISTINCT. XLVIII.

Qualiter voluntas nostra diuina confirmetur.

SCIENDVM quoque est, quod aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri. & aliquando bona est voluntas hominis aliud volentis quàm Deus. Vt enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim interest inter voluntatem Dei, & voluntatem hominis, vt in quibudã aliud congruat Deo velle, aliud homini. Vndè August. in Ench, Aliquando bona voluntate homo vult aliquid, quod Deus non vult, bona multo amplius, multoque certius voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquã potest: tãquam si bonus filius patrem velit viuere, quẽ Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo voluntate mala, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc Deus. Nempè ille vult quod nõ vult Deus: iste verò id vult quod vult & Deus: & tamen bonæ Dei voluntati pietas illius potiùs consonat, quamuis aliud volentis, quàm huius idem volentis impietas: Multũ enim interest quid velle homini, quid velle Deo congruat: & ad quem finem suam quisq; referat voluntatem, vt approbetur vel improbetur. Potest enim velle bonum, quod non congruat ei velle: & potest velle bonum, quod congruit, sed non refert ad finem rectum, & ideo non est bona voluntas.

In princip. ca. 12. to. 3.

Quòd bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur: vt in paßione Christi contigit, vbi quiddam factum est, quod Deus bona & Iudas mala voluntate voluerunt, voluerunt tamen & aliquid, quod Deus non voluit.

ILLVD

ILLVD quoque non est prætermittendum, quòd aliquando Dei voluntas bona per malam hominis voluntatem impletur: vt in crucifixione Christi factum est, quem Deus bona voluntate mori voluit: Iudæi verò impia voluntate eum crucifixerunt. Et volebant Iudæi mala voluntate quiddam, quod Deus bona voluntate volebat, scilicet, vt Christus pateretur, moreretur: sed volebant & aliquid aliud quod Deus nolebat, scilicet, occidere Christum: quod fuit mala actio & peccatum, Actum quippè Iudæorum non voluit Deus, passionem verò Christi voluit: sicut & in ipso Psal. Christus ad patrem ait: Tu cognouisti sessionem meam, id est, voluisti & approbasti passionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaque tota Trinitas, vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnam Christi, sed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit, si enim noluisset nec fuisset. *Aug. ca. 101 in Ench. ad medium.* *Psalm. 138.*

Oppositio. C

SED ad hoc opponitur sic: Si voluit DEVS, vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudęis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudæis, cum passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudæis: voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse, quòd DEVS voluit Christum pati & mori: quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cùm autem dicitur volebat eum pati vel occidi à Iudæis: hic distinguendum est. Si enim intelligitur sic, volebat eum sustinere passionem siue crucifixionem à Iudæis illatam, verus est sensus: Si verò intelligitur sic, volebat vt Iudæi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionem Iudęorum quę mala erat: sed volebat passionem bonam: & hæc volũtas per malas Iudæorum voluntates impleta est. Vndè Augustinus in Enchyridio. Deus quasdam voluntates suas vtique bonas implet per malorum hominum voluntates malas: sicut per maleuolos Iudęos bona vo- *Responsio.* *Ca. 101 ad mediũ, to. 3*

lutate patris Christus ꝓ nobis occisus est: quod tãtum bonum fuit, vt Apostolus Petrus quando id fieri nolebat, sathanas ab ipso qui occisus est diceretur. Ecce manifestè habes magnum bonum fuisse quòd Christus occisus est: & hoc bonum quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

Matt. 16. d.

Vtrùm placuerit viris bonis quod Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatus. D

Ex quo soluitur quæstio qua quæri solet, vtrùm viris sanctis placere debuerit quod Christ9 pateretur, vel occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerunt ergo ac vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed non voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabãtur & tristabantur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum mori, pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè mouebantur.

Quomodo sentiendum sit de paßionibus sanctorum, an velle, an nolle debeamus. E

SI verò quæritur, vtrùm eodem modo sentiendũ sit de passionibus & martyrijs sanctorum. Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis & membrorum. Christi nanque passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redempti sumus nisi Christi. profuerũt quidẽ non modo eis qui passi sunt, verũ etiã alijs fidelibus ipsorum passiones. veruntamen nostra redemptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit qui Deus est & homo. Illius ergo passionem credentium piæ mentes voluerunt, & optauerunt fieri, sicut futurum credebant: passiones verò sanctorum possumus velle & nolle: & vtrunq; bona voluntate, si rectos nobis

bis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio eo fine, quia præmium eius per hoc auctum & paratū cernebat: bonam videtur habuisse voluntatem, quæ voluntati eius congruebat, quia cupiebat dissolui & esse cum Christo. Qui autem voluit eum declinare passionem & effugere manus iniquorum compassione pietatis, & ille habuit bonam voluntatem. Vndè Augustinus in Enchiridio. Bonæ apparebant voluntates piorum fidelium qui nolebant Apostolum Hierusalem pergere, nè ibi pateretur mala quæ Agabus propheta prædixerat: & tamen hoc illum Deus pati volebat pro annuncianda fide Christi exercens martyrem Christi: neque ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorum voluntates bonas, sed per Iudæorum malas: & ad eum potius pertinebant qui nolebant quod volebat, quàm illi per quos volentes factum est quod volebat: quia idipsum mala voluntate fecerunt, quod Deus bona voluntate voluit. Ita & in passione Christi factum est: quod enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & diabolus: sed illi mala voluntate, Deus verò bona voluntate, scilicet, vt Christus moreretur. Veruntamen illi actum voluerunt, quem Deus non voluit.

In fine ca. 101. in Enchyrid.

Actor. 21. c.

(.·.)

FINIS LIBRI PRIMI.

RVBRICAE SECVNDI LIBRI SENTENTIARVM.

QVAE ad mysterium diuinæ vnitatis atq; trinitatis, licet ex parte, cognoscendũ pertinere noscuntur, quantũ valuimus diligẽter executi sumus. Nunc ad cõsiderationem creaturarum transeamus.

DISTINCTIO I.

Quod vnum est principium rerum, & non plura. A

Quid sit creare, quid facere. Ibidem. B

Secundum quam rationem dicuntur de Deo huiusmodi verba, agere, facere. B.C.D

Quare rationalis creatura facta sit, id est, homo, vel angelus. F.G.H

Quomodo dicitur homo factus propter reparationem angelici casus. I

Quare ita homo sit institutus, vt vnita sit anima corpori. K.L

DISTINCT. II.

De angelis, quando facti sunt A.B.

Quod nihil factum est ante cœlum & terram. C

Quod simul cum tempore & cum mundo cœperit spiritualis creatura & corporalis. D.E

Vbi angeli mox creati fuerint. F.

Quod simul creata est visibilium materia, & inuisibilium natura, & vtraque informis. G

Quomodo dixit lucifer, ascendam in cœlum. H

DISTINC. III.

Quales facti fuerint angeli. A

An omnes angeli fuerint æquales in essentia, sapientia, & libertate arbitrij. B

Quæ communia & æqualia habuerunt angeli. C

An boni vel mali creati sint, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. D.E.F. G.H.

De triplici sapientia angelorum ante casum vel confirmationem. I

An aliquam habuerunt Dei dilectionem vel sui ante casum. K.

DISTINC. IIII.

An perfecti & beati creati sint, an miseri & imperfecti. A.B.C.D

Quod trib. modis dicitur perfectum. E.F.

DISTINCT. V.

De confirmatione & conuersione stantium, & auersione & lapsu cadentium. A

De libero arbitrio breuiter tãgitur. B

An aliquid datum fuerit stantibus, quo conuerterentur. B.C

Qua gratia indigebant angeli, et qua non. D

An lapsis sit imputanda auersio. E.F

Vtrum

DI-

dine trahit, in baptismo diluatur. C

Vtrùm illius concupiscentiæ Deus sit author. D

Quare illud peccatum imputetur animæ. E

Vtrum illud peccatum sit necessarium vel voluntarium. F

Quare Deus iungit animam corpori sciens eã demaculari. G

An anima sit talis, qualis à Deo creatur. H

An animæ ex creatione sint in donis naturalibus æquales. I

DISTINC. XXXIII.

An peccata omnium præcedẽtium Patrum paruuli originaliter trahant, vt peccatum Adæ. A.B.C

Quomodo in illo primo vno peccato plura reperiuntur. D.E

An peccatũ Adæ sit grauius cæteris. F.G

An illud peccatum sit primis parentibus dimissum. H

Quomodo peccata parentum visitentur in filios, & non visitentur. I.K.L.M.N

DISTINC. XXXIIII.

De peccato actuali. A

Quæ fuerit causa secũdaria primi peccati. B

Quæ fuerit secundaria causa malorum. C

Quod nisi in bona re sit malũ D.E

Quod in his fallit dialecticorum regula de contrarijs. F.G.H

DISTINC. XXXV.

Quid sit peccatum. A.B.C

Vtrùm malus actus in quantum peccatũ est, sit corruptio vel priuatio boni. D.E.F.G.H.I.K

Quomodo peccatũ possit corrũpere bonum, cum nihil sit. L.M

Qualiter se homo elongat à Deo N.

An pœna sit priuatio boni. O

DISTINC. XXXVI.

Quod quædam simul sunt peccata & pœna peccati: quædã peccata, & causa peccati. Alia verò peccata & causa & pœna peccati. A

An peccatum sit causa peccati in quantum peccatum est. B

Quod non omne peccatum est pœna peccati. C

Vtrum peccata aliqua essentialiter sint sine peccato. D.E

Quod cum peccatum sit pœna peccati, peccatum est ab homine: pœna à Deo. F

De quibusdam, quæ indubitãter sunt peccata & pœnæ, & inquantum eas patimur peccata non sunt. G.H.I

DISTINC. XXXVII.

Quod aliqui putãt malos actus nullo modo esse à Deo. A.B.C

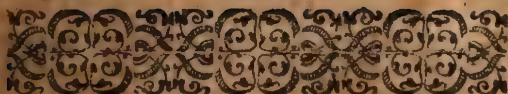
Ex quo sensu dictum sit, Deus non est mali author. D.E

DISTINC. XXXVIII.

De voluntate & eius fine. A

Quid sit bonus finis, scilicet, charitas. B

FINIS.

PETRI LOMBARDI, EPISCOPI PARISIENSIS: SENTENTIARVM LIBER II.

DE RERVM CORPORALIVM ET SPIRITVALIVM CREAtione & formatione, alijsque pluribus eò pertinentibus.

Vnum esse rerum principium ostendit, non plura, vt quidam putauerunt.

DISTINCT. I. A

De creatione humanæ naturæ quãtum ad principiũ efficiens in generali.

REATIONEM rerum insinuans Scriptura, Deum esse creatorem initiumque temporis atque omnium visibilium, vel inuisibiliũ creaturarum in primordio sui ostendit, dicens: In principio creauit Deus cælum & terram. His etenim verbis Moyses spiritu Dei afflatus, in vno principio à Deo creatore mundum factum refert, elidens errorem quorundam plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato namque tria initia existimauit: Deum scilicet, exemplar & materiam, & ipsa increata sine principio, & DEVM quasi artificem non creatorem. Creator enim est qui de nihilo aliquid facit. Et creare propriè est de nihilo aliquid facere. Facere verò non modo de nihilo aliquid operari: sed etiam de materia. Vndè & homo & angelus dicitur aliqua facere, sed non creare: vocaturque factor,

Genes. 1.

Plato dicit tria principia esse. En qua ratione propriè dicitur creator, & quid sit creare, et quid facere.

factor siue artifex, sed non creator. Hoc enim nomen soli Deo propriè congruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator & opifex & factor. sed creationis nomen sibi propriè retinuit, alia verò etiam creaturis communicauit. In scriptura tamen sæpè creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, sine distinctione significationis.

Quòd hæc verba, scilicet agere & facere & huiusmodi non dicuntur de Deo secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. B

Aug. ca. 18. li. 1. de genesi ad literã in princip.

VERVNTAMEN sciendum est, hæc verba, scilicet creare, facere, agere, & alia huiusmodi de Deo non posse dici secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. Quippè cum dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operando motum illi inesse intelligimus, vel aliquam in laborando passionem, sicut nobis solet accidere: sed eius sempiternæ voluntatis nouum aliquem significamus effectum, id est, æterna eius voluntate aliquid nouiter existere. Cùm ergo aliquid dicitur facere, tale est, ac si dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter cõtingere vel esse: vt in ipso nihil noui contingat: sed nouum aliquid sicut in eius ęterna voluntate fuerat, fiat sine aliqua motione vel sui mutatione. Nos verò operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia causa est rerum nouiter existentium: dum eius voluntate res nouæ esse incipiunt, quæ ante non erant absque ipsius agitatione: vt actus propriè dici non queat: cùm videlicet actus omnis in motu consistat: in Deo autem motus nullus est. Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri contingit, nulla tamen in ipso, vel in eius calore facta motione vel mutatione: Ita ex Dei voluntate noua habent esse sine mutatione authoris, qui est vnum & solum, & omnium principium. Aristoteles verò posuit principia, s. materiam

Ex quo sensu dicitur Deus aliquid facere.

riam & speciem, & tertium operatorium dictũ mundum quoq; semper esse & fuisse. *Circa fin. 2. de generatione.*

Quod catholicum est docet. C

HORVM ergo & similium errorem Spiritus sanctus euacuans, veritatisque disciplinam tradens, Deũ in principio temporum mundum creasse. & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatẽ & omnipotentiam commendans. Cui voluisse, facere est: quia vt prædiximus ex eius voluntate, & bonitate res nouę existunt. Credamus ergo rerum creatarum cęlestium, terrestrium, visibilium vel inuisibilium causam non esse nisi bonitatem creatoris, qui est Deus vnus & verus. Cuius tanta est bonitas, vt summè bonus beatitudinis suæ qua æternaliter beatus est, alios velit esse participes: quam videt & communicari posse, & minui omnino non posse. Illud ergo bonum quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate non necessitate alijs communicari voluit: quia summè boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere non posse. *Aug. in Enchyri. ca. 9. in fine. in tom. 3.*

Quare rationalis creatura facta sit. D

ET quia non valet eius beatitudinis particeps existere aliquis nisi per intelligentiam: quæ quantò magis intelligitur, tantò pleniùs habetur: fecit Deus rationalem creaturam quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidendo frueretur. Eamque hoc modo distinxit, vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori vniretur, scilicet angeli: pars corporis iungeretur, scilicet, animæ. Distincta est vtique rationalis creatura in incorpoream & corpoream: & incorporea quidẽ angelus, corporea verò homo vocatur ex anima rationali & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturæ primam causam habuit Dei bonitatem. *Quomodo distincta sit rationalis creatura.*

Quare creatus sit homo vel angelus. E

IDEOQVE si quæratur quare creat⁹ sit homo vel angelus? Breui sermone responderi potest, propter bo-

Lib. 1. ca. 32 Tom. 3. ad principiū. nitatem eius. Vndè August. in li. de doctrina Christiana: Quia bonus est Deus, sumus: & in quātum sumus, boni sumus.

Ad quid creata sit rationalis creatura. F

ET si quæritur ad quid creata sit rationalis creatura? Respondetur ad laudandum Deum, ad seruiēdum ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa, non Deus. Deus enim perfectus, & summa bonitate plenus, nec augeri potest nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta est à Deo, referendum est ad creatoris bonitatem, ad creaturæ vtilitatem.

Breuissima responsio cum quæritur, quare vel ad quid facta sit rationalis creatura. G

CVM ergo quæritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura? Breuissimè responderi potest, propter Dei bonitatem, & suam vtilitatem. Vtile nempè ipsi est seruire Deo, & frui eo. Factus ergo angelus siue homo propter Deum dicitur esse: nō quia creator Deus & summè beatus, alterutrius indiguerit officio, qui bonorum nostrorum non eget: sed vt seruiret ei ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc ergo proficit seruiens, non ille cui seruitur.

Sicut factus est homo vt seruiret Deo: sic mundus vt seruiret homini. H

ET sicut factus est homo propter Deum, id est, vt ei seruiret, ita mūdus factus est propter hominēm, scilicet, vt ei seruiret. Positus est ergo homo in medio vt & ei seruiretur, & ipse seruiret: vt acciperet vtrunque, & reflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit obsequium, & quod impendit. Ita enim voluit Deus sibi ab homine seruiri, vt ea seruitute non Deus, sed homo seruiens iuuaretur: & voluit vt mundus seruiret homini, & exindè similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum est propter ipsum, & propter quod ipse factus est. Omnia enim (vt ait Apostolus) nostra sunt, scilicet superiora & æqualia & inferiora. Superiora quidem nostra sunt, ad perfruendum, vt Deus Trinitas; Aequalia, ad conuiuendum,

1. Cor. 3. d

Quomodo omnia nostra sunt.

viuendum, scilicet, angeli. Qui etsi nobis modo superiores sint, in futuro erunt æquales: qui & modo nostri sunt, quia ad vsum nobis sunt, sicut res dominorũ dicuntur esse famulorum, non dominio, sed quia ad vsum eorũ, Ipsique angeli in quibusdã scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in ministeriũ mittuntur. *ad Heb. 1. d*

Quomodo dicitur aliquando in scriptura homo factus est propter reparationem angelici casus. I

DE homine quoque in scriptura interdũ reperitur, quòd factus sit propter reparationem angelicæ ruinæ, quod non est intellgẽdum, quasi non fuisset homo factus si non peccasset angelus: sed quia inter alias causas, scilicet præcipuas, hæc etiã nonnulla causa extitit. Nostra ergo sunt superiora & æqualia. Nostra etiam sunt inferiora: quia ad seruiendum nobis facta.

Quare ita sit homo institutus vt anima sit vnita corpori. K

SOLET etiam quæri cum maioris dignitatis videtur esse anima si absque corpore permansisset: cur vnita sit corpori? Ad quod primo dici potest: quia Deus voluit, & voluntatis eius causa quærenda non est. Secundo autem potest dici, quòd ideò Deus voluit eam corpori vniri: vt in humana ostenderet cõditione nouum exemplum B. vnionis, quæ est inter Deum & spiritũ, in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura se non posse vniri creatori suo tãta propinquitate, vt eum tota mente diligeret & cognosceret, nisi videret spiritum qui est excellentissima creatura tam infimæ, i. carni quæ de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat arctari ad hoc vt velit eam relinquere: sicut ostendit Apostolus dicens: Nolumus corpore expoliari, sed superuestiri, per quod ostenditur spiritũ creatum spiritui increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ societatis, quæ inter Deũ & spiritum rationalem in glorificatione

Prima causa. *Secunda causa.* *Matt. 22. d* *1. ad Cor. 13 d.* *2. ad Cor. 5. a.*

catione eiusdem perficienda erat, animam corporeis indumentis & terrenis mansionibus copulauit: luteamque materiam fecit ad vitæ sensum vegetare: vt sciret homo, quia si potuit Deus tam disparem naturam corporis, & animæ in fœderationem vnam, & in amicitiam tantam coniungere, nequaquam ei impossibile futurum rationalis creaturæ humilitatem, licet longè inferiorem, ad suæ gloriæ participationem sublimare. Quia ergo pro exemplo rationalis spiritus in parte vsque ad consortium terreni corporis humiliatus est: nè fortè in hoc nimis depressus videretur, addidit Dei prouidentia vt postmodum cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum, qui in sua permanserunt puritate, sublimaretur. vt quod minus ex dispensatione creatoris sui acceperat conditus, postmodum per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. Sic ergo conditor noster Deus rationales spiritus varia sorte pro arbitrio voluntatis suæ disponens illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cælo mansionem: illis verò quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem constituit: vtrisq; regulam imponēs obediētiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant, nō caderent, & isti ab eo vbi erant, ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaq; Deus hominē ex duplici substantia, corpus de terra componēs, animam verò de nihilo faciēs. Ideò etiam vnitæ sunt animæ corporibus, vt in eis Deo famulantes maiorem mereantur coronam.

Post sacramentum Trinitatis de creatura tripartita agendum est, et prius de digniori, id est, angelica. L

EX præmissis apparet rationalem creaturam in angelicam, & humanam fuisse distinctam: quarum altera est tota spiritualis, id est, angelica: altera ex parte spiritualis, & ex parte corporalis, id est, humana. Cùm itaque de his tractandum sit, scilicet de spirituali & corporali creatura, de rationali, & de non rationali: primò de rationali & spirituali, id est, de angelis agendū videtur: vt à contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ

turæ dignioris ratio noſtra incedat: deindè ad conſiderationem corporeæ, tam illius quæ eſt rationalis, quàm illius quæ non eſt rationalis deſcendat, vt Trinitatis increatæ ſacramentum tripartitæ creaturæ, eique concretorum atque contingentium ſequatur documentum.

QVAE CONSIDERANDA SVNT *de angelica natura.*

DISTINCT. II. A

DE angelica itaque natura hæc primò conſiderãda ſunt, quando creata fuerit, & vbi. & qualis facta ſit dum primum conderetur. Deindè qualis effecta auerſione quorundam, & conuerſione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus, & donorũ differentia, & de officijs, ac nominibus, alijsq; plurib. aliqua dicenda ſunt.

Agit in ſpeciali de conditione ſpiritualis creaturæ, ſcilicet angelica qualis facta ſit.

Quando facti ſunt angeli prius dicit, in quo videntur ſibi obuiare authoritates. B

QVAEDAM authoritates videntur innuere qđ ante omnem creaturã creati ſunt angeli:, Vndè illud, Primo omnium creata eſt ſapientia: quod intelligitur de angelica natura quæ in ſcriptura ſæpè vita, ſapientia, & lux dicitur. Nam ſapientia illa quæ DEVS eſt, creata non eſt. Filius enim ſapientia patris eſt genita, non facta nec creata. & tota Trinitas vna ſapientia eſt, quæ non facta nec creata eſt nec genita vel procedens. De angelica ergo vita illud accipiendum eſt, de qua dicit ſcriptura, quando facta eſt, ſcilicet primo omnium. Sed rurſum alia ſcriptura dicit: In principio creauit Deus cælum & terram. Et in Propheta: Initio tu Domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cæli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex aſſertionibus iſtis. Nam ſi primo omnium creata eſt ſapientia, omnia poſt ipſam facta videntur: & ita poſt ipſam facta videntur cælum & terra, & ipſa facta ante cælum & terram. Item ſi in principio creauit Deus cęlum & terram, nihil factum eſt ante cęlum & terram,

Ecclеſ. 1. a

Geneſ. 1. a

Pſalm. 101.

ram, nec ipsa sapiētia facta est ante cęlū & terram. Cū ergo contraria videantur, nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse contrarietatis, requiramus intelligentiam veritatis.

Quid tenendum sit docet, præmissas authoritates determinando. C

VIDETVR itaque hoc esse tenendum, quòd simul creata est spiritualis creatura, id est, angelica, & corporalis: secundum quod potest accipi illud Salomonis: Qui viuit in æternum creauit omnia simul, id est, spiritualem & corporalem naturam: & ita nō prius tempore creati sunt angeli, quā illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primo omnium creata est sapientia: quia etsi non tempore, præcedit, tamen dignitate. Quod autem simul creata fuerit corporalis spiritualisque creatura, August. super Gen. apertè ostendit, dicens, per cælum & terram spiritualem coporalemque creaturam intelligi. & hæc creata sunt in principio, scilicet, temporis: vel in principio, quia primo facta sunt.

Eccl. 18. a

Quod simul creata fuerit corporalis, & spiritualis creatura authoritate firmat.

Lib. 1. cap. 1 Tom. 3.

Quòd nihil factum est ante cælum & terram, nec etiam tempus: cum tempore enim creata sunt, sed non ex tempore. D

ANTE ea enim nihil factum est: nec etiam tēpus factum est ante spiritualem, scilicet angelicam naturam, & ante corporalem, scilicet, materiam illam quatuor elementorum confusam. Illa enim cum tempore creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore. Sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequam esset cælum & terra. Vndè Aug. in lib. de Trin. dicit, quòd Deus fuit Dominus antequam tēpus esset, & non in tempore cœpit esse Dominus: quia fuit Dominus temporis, quando cœpit esse tēpus: nec vtiq; tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tēpus antequam inciperet tempus.

Cap. 16 ad principiū. Libr. 5.

Quòd simul cum tempore, & cum mundo cœpit corporalis, & spiritualis creatura. E

SIMVL ergo cum tempore facta est corporalis, & spiritua-

ſpiritualis creatura, & ſimul cum mundo: nec fuit antè angelica creatura quàm mundus: quia vt ait Aug. Nulla creatura, creata eſt ante ſecula: ſed à ſeculis cum quibus cœpit. Hieron. tamen ſuper epiſtolam ad Titũ aliud videtur ſentire dicẽs: Sex milia necdum noſtris temporis implentur annorum. & quantas prius æternitates, quanta tempora, quantas ſeculorum origines fuiſſe arbitrandum eſt: in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines ſeruierunt Deo abſq; temporum vicibus atque menſuris, & Deo iubente ſubſtiterunt? His verbis quidam adhærentes dixerunt, cum mundo cœpiſſe tempus ſeculare: ſed ante mũdum extitiſſe tempus æternum ſine mutabilitate, & in eo immutabiliter & intemporaliter aſtruunt angelos Deo iubente ſubſtitiſſe, eique ſeruiſſe. Nos autem quod prius dictum eſt pro captu intelligentię noſtræ magis approbamus, ſalua tamen reuerentia ſecretorum, in quibus nihil temerè aſſerendum eſt. & illud Hieron. dixiſſe non ita ſentiendo, ſed aliorum opinionem referendo arbitramur.

In Tomo 3. Li. de genesi ad literã 5. Cap. 19. nõ longè à medio. In Tom. 9. Hieron. ad principiũ cap. 1.

Vbi angeli mox creati fuerint: in empyreo ſcilicet, quod ſtatim factum repletum eſt angelis. F

IAM eſt oſtenſum quando creata fuerit angelica natura, nunc autem attendendum eſt vbi facta fuerit. Teſtimonijs quarundã authoritatum euidenter monſtratur angelos ante caſum fuiſſe in cælo, & indè corruiſſe quoſdam propter ſuperbiam: alios verò qui nõ peccauerunt illic perſtitiſſe, vndè Dominus in Euangelio ait: Videbam ſathanam tanquam fulgur de cœlo cadentem: nec appellatur hoc cœlum firmamentũ quod ſecunda die factum eſt: ſed cœlum ſplendidum quod dicitur empyreum, id eſt, igneũ à ſplendore non à calore: quod ſtatim factum angelis eſt repletum: quod eſt ſupra firmamentum, & illud empyreum quidam expoſitorum ſacræ ſcripturæ nomine cœli intelligi volunt: vbi ſcriptura dicit: In principio creauit Deus cœlum & terrã. Cœlum inquit Strabus nõ viſibile firmamentum hic appellat ſed empyreum, i. igneum

Luca 10. e Geneſ. 1. a Strabus in gloſ. ordinaria ad principium. c. 1. Geneſeos. Iob 38. a

vel

vel intellectuale: quod non ab ardore sed à splendore dicitur: quod statum factum repletum est angelis. Vnde Iob: Vbi eras cum me laudabant astra matutina, &cæc. De hoc quoque Beda ita ait: Hoc superius cælũ quod à volubilitate mũdi secretum est, mox vt creatũ est, sanctis angelis impletum est: quos in principio cũ cælo & terra conditos testatur Dominus dicens: Vbi eras cum me laudabant astra matutina, & iubilarent omnes filij Dei. Astra matutina & filios Dei eosdem angelos Dei vocat. Cælum enim in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factum est. Ex his liquet quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, simulque creati sunt angeli cũ cælo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Beda in gl. ordinaria ad ca. 1. Geneseos in principio creauit. Aug. lib. de Genesi ad literam 1. cap. 1. ad medium.

Quod simul creata est visibilium rerum materia & inuisibilium natura, & vtraque informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid. G

SIMVL ergò visibilium rerum materia & inuisibilium natura condita est: & vtraq; informis fuit secundum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa & permixta (quæ secundum Græcos dicta est chaos) in illo exordio cõditionis primariẹ & formam confusionis habuit, & non habuit formam distinctiõis & discretionis, donec postea formaretur atque distinctas reciperet species, ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secundum naturæ habitum formata fuit: & tamen illam quam postea per amorem & conuersionem à creatore suo acceptura erat formam nõ habuit: sed erat informis sine illa. Vnde Augu. multipliciter exponens præmissa verba Genesis, per cælum dicit intelligi informem naturam vitæ spiritualis, sicut in se potest existere non conuersa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiam sine omni qualitate, quæ apparet, in materia formata.

Quomo-

Quomodo dicat Lucifer secundum Esaiam: Ascendam in cælum & ero similis altißimo: cum esset in cælo. H

HIC quæri solet, si in cælo empyreo fuerunt angeli quū statim facti sunt, quomodo (vt legitur in Esai.) dicit Lucifer: Ascendam in cælum, & exaltabo solium meum, & ero similis altissimo? Sed ibi cælum vocat Dei celsitudinem, cui parificari volebat: & est tale, ascendam in cælum, id est, ad æqualitatem Dei. Esa. 14.d

QVALES FACTI FVERINT ANGELI ET QVATVOR EIS ATTRIBVTA *sunt in ipso initio suæ conditionis*

DISTINCT. III. A

ECCE ostēsum est vbi angeli fuerint mox vt creati sunt. Nunc consequens est inuestigare, quales facti fuerint in ipso primordio suæ conditionis: & quatuor quidem angelis videntur esse attributa in initio subsistentiæ suæ, scilicet, essentia simplex, id est, indiuisibilis, & immaterialis, & discretio personalis, & per rationem naturaliter insitam intelligentia, memoria, & voluntas siue dilectio: liberum quoque arbitrium, id est, inclinandæ voluntatis, siue ad bonum, siue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium sine violentia & coactione ad vtrumlibet propria voluntate deflecti.

An omnes angeli fuerint æquales in tribus, scilicet in sapientia, in essentia, in libertate arbitrij. B

HIC considerandum est, vtrùm in sua substantia spirituali & sapiētia rationali & libertate arbitrij, quę omnibus inerant, omnes æquales fuerint: vt sit prima consideratio de substântia: secunda de forma: tertia de potestate. Persona quippè substantia est: sapientia forma: arbitrium potestas: & ad substantiam quidem pertinet naturæ subtilitas: ad formā verò intelligētię perspicacitas: & ad potestatem rationalis voluntatis habilitas. Illæ ergo essentię rationales, quę personæ erant,

erant, & spiritus erant, naturaq; simplices, & vita immortales, differentem essentiæ tenuitatem, & differentem sapientiæ perspicacitatem, atq; differentem arbitrij libertatem & habilitatem rectè habuisse intelliguntur: sicut in corporibus nonnulla differentia est secundum essentiam ac formam & pondus. Quædam enim alijs meliorem ac dignioriẽ essẽtiam & formam habẽt: & alia alijs leuiora atq; agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas conuenientes suæ puritati & excellentiæ: & in essentia & in forma & in facultate differentias accepisse in exordio suæ conditionis: quibus alij inferiores, alij superiores DEI sapientia constituerentur, alijs maiora, alijs minora dona præstantis: vt qui tunc per naturalia bona alijs excellebãt, ipsi etiam post per munera gratiæ eijsdem præessent. Qui enim natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt: hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt, & dignitate excellentiores alijs constituti. Qui verò natura minus subtiles & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratiæ dona habuerũt, inferioresq; cõstituti sunt, sapientia Dei æquo moderamine cuncta ordinantis. In ipsa facultate arbitrij differentia animaduertenda est secundũ differentem naturæ virtutẽ & differentem cognitionis & intelligentiæ vim. Et sicut differens vigor & subtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minorq; cognitio sapientiæ ignorantiã nõ ingerit: sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

Quæ communia & æqualia habuerunt angeli. C

ET sicut in prædictis angeli differebãt: ita & quædam cõmunia & æqualia habebãt, quòd spiritus erãt, quòd indissolubiles, & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In subtilitate verò essentiæ, & intelligentia sapientiæ, & libertate voluntatis differẽtes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibiliũ naturarũ ille solus cõpræhendere potuit & ponderare, qui cuncta fecit in põdere, numero, & mẽsura. *Sapi. 11.c*

An boni

An boni vel mali iusti vel iniusti creati sint angeli, et an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. D

ILLVD quoq; inuestigatione dignum videtur, quod etiam à pluribus quæri solet, vtrùm boni vel mali: iusti vel iniusti creati sint angeli: & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum: vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderunt.

Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos: & sine omni mora ruisse. E

PVTAVERVNT. n. quidam angelos, qui ceciderunt, creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiam declinasse: sed etiã in malitia à Deo factos esse, nec aliquã fuisse moram inter creationẽ & lapsum, sed ab initio apostatasse: alios verò creatos fuisse plenè beatos. Qui opinionẽ suam muniunt autoritate Aug. super Gen. ita dicentis. Non frustrà putari potest, ab initio tẽporis diabolũ cecidisse, nec cũ sanctis angelis pacatum aliquando vixisse & beatum: sed mox apostatasse: vndè Dominus ait, Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: vt intelligamus, quia in veritate non stetit, ex quo creatus est, qui staret si stare voluisset. Idem in eod. Non frustrà, inquit, putãdum est ab ipso initio temporis vel conditionis suæ diabolum cecidisse, & nunquam in veritate stetisse. Vndè quidã in hanc malitiam libero arbitrio non esse flexum, sed in hac quamuis à Deo putant esse creatum: secundum illud beati Iob: Hoc est, inquit, initium figmenti Dei quod fecit Deus, vt illudatur ei ab angelis eius. Et Propheta ait: Draco iste quem formasti ad illudẽdum ei. Tanquam primo factus sit malus, inuidus & diabolus, nec voluntate deprauatus. His alijsq; testimonijs vtũtur qui dicunt angelos qui ceciderunt, creatos fuisse malos, & sine mora corruisse: eos verò qui perstiterũt, perfectos & beatos fuisse creatos astruunt authoritate Augustin. qui super Genes. dicit per cælum significari creaturam spiritualem, quæ ab exordio quo facta est & perfecta & beata est semper.

Li. 11. ca. 16 ad princip.

Ioann. 8 f

Lib. eod. in fine. 19. ca. & initio 20. cõtinuè

Iob 40.

Aliorum

Aliorum sententia probabilis, qui dicunt omnes angelos creatos esse bonos: & aliquam morulam fuisse inter creationem & lapsum. F

ALIIS autem videtur omnes angelos creatos esse bonos: & in ipso creationis initio bonos extitisse, id est, sine vitio, iustosque fuisse, id est, innocentes sed nõ iustos, id est, virtutum exercitium habentes. Nondũ enim præditi erant virtutibus, quæ stantibus appositæ fuerunt in confirmatione per gratiam: alijs verò per liberum arbitrium superbientibus, & ideò cadentibus. Aliquam etiam fuisse morulam aiunt inter creationem & lapsum vel confirmationem, & in illa breuitate temporis omnes boni erant: non quidem per vsum liberi arbitrij, sed per creationis beneficium: & tales erant qui stare poterant, id est, non cadere per bona creationis, & cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare & non peccare: sed non poterant proficere ad meritum vitæ, nisi gratia superadderetur, quæ addita est quibusdam in confirmatione. Et ad hoc cõfirmandum vtuntur testimonio Aug. qui super Gen. dicit, angelicam naturam primò informiter creatam & cælum dictam: postea formatam, & lucem appellatam, quando ad creatorem est conuersa perfecta dilectione ei inhærens: vndè prius dictum est: In principio creauit Deus cælum & terram: & postea subditum, Dixit Deus, Fiat lux: & facta est lux: quia in primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis: postea de formatione eiusdem, Ratio quoque obuiat illis, qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit creator optimus author mali esse: & ideò totum bonum erat, quod ex ipso illis erat: & totum bonum erat quoniam ex ipso totũ erat. Hoc modo probatur quòd boni erant omnes angeli quando primò facti sunt: sed ea bonitate, quã natura incipiens acceperat.

Aug. cap. 3. lib. 1. ad principiũ.

Probationem Augustini contra illos inducit, qui dicunt factos angelos malos: verba etiam Iob determinat, quæ illi pro se inducebant. G

IDEO-

IDEOQVE Augu. exterminans opinionem eorum qui angelos creatos fuiſſe malos putant, authoritate & ratiōe probat bonos fuiſſe creatos: & verba præmiſſa beati Iob, quæ illi pro ſe inducebant, quomodo ſint intelligenda aperit dicens ſuper Geneſ. Omnia, inquit, fecit Deus valde bona: Naturam ergo angelorū bonam fecit. Et quia iniuſtum eſt vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit Deus damnet, nō naturam ſed voluntatem malam puniendam eſſe credendum eſt: nec eius naturam ſignificatam eſſe cum dicitur, hoc eſt initium figmenti Dei, &c. Sed corpus æreum quod tali voluntati aptauit Deus: vel ipſam ordinationem Dei, in qua eum inuitum etiam fecit vtilem bonis: vel ipſius angeli facturam: quia etſi pręſciret Deus voluntate malum futurum, fecit tamē eum prouidens quāta de illo ſua bonitate eſſet facturus. Figmentum ergo Dei dicitur: quia cum ſciret eum Deus voluntate malum futurum vt bonis noceret, creauit tamen illū, vt de illo bonis prodeſſet: hoc autem fecit vt illudatur ei: illuditur enim ei, cum ſanctis proficit tentatio eius. Sicut & mali homines quos Deus malos futuros præuidens creauit, tamen ad ſanctorum vtilitatem, illuduntur cum præſtatur ſanctis eorum tentatione profectus. Sed ipſe eſt initium, quia præcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc autem illuſio fit angelis malis, & hominibus malis, per angelos ſanctos: quia ſubdit eis angelos malos & homines malos, vt nō quātum nituntur, ſed quantum ſinuntur poſſint nocere. Ecce apertè oſtendit qualiter prædicta verba Iob intelligenda ſint, & angelicam naturam bonam creatā eſſe aſſeruit.

Lib. de Geneſi ad literam. Lib. 11. cap. 21. in principio. Ibidem ca. 22. in princ. continuò.

Quomodo intelligenda ſint verba præmiſſa domini differit, euidenter tradens angelos eſſe creatos bonos: & poſt creationem cecidiſſe. H

DEINDE qualiter verba domini quæ ſupra poſuit accipienda ſint Aug. aperit: vbi etiā ſua quę prędixit verba determinat, euidēter dicens angelos bonos fuiſſe creatos, & poſt creationē interpoſita aliqua mo-

Aug. lib. 11. ca. 23. in principio.

rula cecidisse, ita inquiens. Quod putatur diabolus nunquam in veritate stetisse, nunquã beatam vitam duxisse, sed ab initio cecidisse: non sic accipiendum est, vt malus à bono Deo creatus esse putetur, quasi ab initio non cecidisse diceretur. Non enim cecidit, si talis, scilicet, malus, factus est: à quo enim caderet? Factus ergo prius statim à veritate se auertit propria potestate delectatus, beatęque vitę dulcedinem non gustauit: quã acceptam non fastidiuit, sed nolendo accipere amisit. Sui ergo casus pręscius esse non potuit: quia sapientia fructus est pietatis. Continuò autem vt factus est, cecidit: non ab eo quod accepit, sed ab eo quod acciperet, si Deo subdi voluisset. Ecce hic apertè declarat angelos bonos creatos fuisse, & post creationem cecidisse: & fuit ibi aliqua morula licet breuissima. Quod Origenes confirmat super Ezech. dicens, Serpens hostis contrarius veritati non tamen à principio, nec statim suprà pectus & ventrẽ suum ambulauit: sicut Adam & Eua non statim peccauerunt: ita & serpens aliquando fuit non serpens, cum in paradyso delitiarum moraretur: Deus enim malitiam non fecit. Ecce apertè dicit post creationem interposita morula cecidisse. Ideoq; illa verba sic accipienda videntur. Homicida erat ab initio vel mẽdax, id est, statim post initium quando sibi ęqualitatẽ Dei promisit, & seipsum occidit: qui homo dicitur in euãgelio, Nec in veritate stetit: quia in ea non fuit, sed ab initio temporis, id est, statim post initium temporis apostatauit. potest etiã & sic accipi illud, Ab initio homicida fuit vel mendax, id est, ex quo homo fuit conditus, quem per inuidiã in mortem pręcipitauit & fallaciter seduxit. Ex prędictis ergo liquet angelos bonos omnes esse creatos, & post creationem quosdã cecidisse à bono, quod habuissẽt si perstitissẽt.

Gen. 3. c. Origenes to. 2. hom. 1. antè medium

Ibidẽ paulò inferius.

Ioan. 8. f.

Quòd triplex fuit sapientia in angelis ante casum vel confirmationem. I

HIC inquiri solet, quam sapientiam habuerunt ante casum vel confirmationem? Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua sciebãt quod facti erãt, & à quo facti

facti erant, & cum quo facti erant: & habebant aliquā boni & mali notitiam, intelligentes quid appetendū vel respuendum illis foret.

An aliquā Dei habuerint dilectionē vel sui inuicē. K

SOLET etiam quæri, vtrum aliquam Dei vel sui dilectionem inuicem habuerint. Ad quod dici potest, φ naturalem dilectionem habebant, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua Deum & se aliquatenus diligebant, per quam tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS CREAVIT DEVS ANGELOS, AN MISEROS *& imperfectos.*

DISTINCT. IIII. A

POST hęc videndum est, vtrum perfectos & beatos creauit Deus angelos, an miseros & imperfectos. Ad quod dici potest, quod nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri enim ante peccatum esse non potuerunt: quia ex peccato miseria est. Nā si non fuisset peccatum, nulla esset miseria. Beati quoq; nunquam fuerunt illi qui ceciderunt, quia sui euentus ignari fuerunt, id est, peccati & supplicij futuri. Si enim lapsum suum præsciuerunt, aut vitare voluerunt, sed non potuerunt, & ita erant miseri. aut potuerunt, sed noluerunt, & ita erant stulti & maligni. Ideoque dicimus, quia non erant præscij euētus sui: nec eis data est cognitio eorum, quæ futura erant super eos. Boni verò & qui perstiterunt, fortè suæ beatitudinis præscij fuerunt. Vnde Augustin. super Genes. Quomodo inquit, beatus inter angelos fuit, qui futuri peccati atq; supplicij præscius non fuit? Quæritur aūt cur non fuerit? Fortè hoc Deus reuelare diabolo noluit, quid facturus vel passurus esset: cæteris verò reuelare voluit, quòd in veritate mansuri essent. His verbis videtur Aug. significare quod angeli qui corruerunt, nō fuerunt præscij sui casus: ideoq; beati nō fuerūt. Et quòd angeli qui perstiterunt beatitudinem sibi affuturam præsciuerunt, atq; de ea certi in spe extiterunt, vnde quodāmodo iā beati erant. Et reuera si ita fuisset, posset il-

De habitibus beatitudinis & miseria angelorum.

Prou. 14. d

Li. 11. ca. 17. in princip.

ſet illos dici aliquo modo fuiſſe beatos: alios verò nõ, qui neſciuerunt euentum ſuum.

Quod opinando Auguſtinus hoc dixit non aſſerendo, ſcilicet quòd angeli qui perſtiterunt, praſcij fuerunt futuri boni. B

Lib. & ca. eiſdẽ paulò inferius.

SED hoc magis opinando & quærendo dicit Aug. quàm aſſerendo. Vnde & huic opinioni opponens conſequenter ſubdit. Sed quare diſcernebantur illi à cæteris? vt Deus iſtis quę ad ipſos pertinerent non reuelaret, alijs verò reuelaret: cum non prius ſit ipſe vltor quàm aliquis peccator: non enim damnat ipſe innocentes. Hic videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malũ, nec permanſuris futurum bonum reuelauerit. Ideòq; nec illi qui ceciderunt vnquã, nec illi qui perſtiterunt vſque ad conſummationem beati fuerũt: quia beati non poterant eſſe, ſi de beatitudine certi nõ erant, vel ſi damnationis incerti erant. Vnde Aug. in eodẽ. Dicere, inquit, de angelis quòd in ſuo genere beati eſſe poſsẽt damnatiõis vel ſalutis incerti: quibus nec ſpes eſſet quòd mutãdi eſſent in melius, nimia præſũptio eſt. Quomodo enim beati eſſe poſſunt, quibus eſt incerta ſua beatitudo.

Aug. ſuper Gen. lib. 11. cap. 19. in principio. Ca. 17. eiuſdem.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes angelos antè confirmationẽ vel lapſum non fuiſſe beatos, niſi per beatitudinem accipiat illum ſtatum innocentiæ, in quo fuerunt antè caſum. C

EX prædictis conſequitur quod angeli qui corruerunt, nunquã beati fuerunt, niſi beatitudinẽ aliquis accipiat illum ſtatũ innocẽtię in quo fuerunt antè peccatum. Illi verò qui perſtiterunt, aut ſuã beatitudinẽ futuram Deo reuelante pręſcierunt, & ita ſpei certitudine aliquo modo beati fuerũt: vel incerti extiterũt ſuę beatitudinis, & ita aliter beati nõ fuerunt, quã reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod poſterius dictũ eſt probabilius videtur.

Ex Augu. cap. 18 eiuſdẽ lib. 11.

Reſponſio ad id quod quærebatur an angeli eſſent creati perfecti aut imperfecti: & dicitur quòd perfecti fuerũt ſecundũ aliquid, & imperfecti ſecundũ aliquid. D

AD hoc

AD hoc autem quod quærebatur vtrũ perfecti vel imperfecti fuerint creati, dici potest, quia quodammodo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum, sed pluribus.

Quod tribus modis dicitur perfectũ, secundũ tempus, secundũ naturam, et vniuersaliter perfectum. E

DICITVR nanque perfectum tribus modis. Est enim perfectum secundũ tempus, & perfectum secundum naturã, & est vniuersaliter pefectũ. Secundum tẽpus perfectum est, quod habet quicquid tempus requirit, & cõuenit secundum tempus haberi, & hoc modo angeli erant perfecti ante confirmatiõem vel lapsum. Secũdum naturam perfectũ est, quod habet quicquid debitum est, vel expedit naturę suę ad glorificatiõem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationem, & erunt sancti post resurrectionẽ. Vniuersaliter & summè perfectũ est, cui nihil vnquã deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est filius Dei. Prima ergo perfectio est naturę conditę: secunda, naturæ glorificatę: tertia naturæ increatæ.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt angeli in conuersione & auersione. F

QVALES fuerint angeli in creatione ostensũ est, boni scilicet, & non mali: iusti i. innocentes, & perfecti quodammodo: alio verò modo imperfecti. Beati verò non fuerunt vsq; ad confirmationem, nisi beatitudo accipiatur vt iam dictum est, ille status innocentiæ & bonitatis in quo conditi sunt.

DE CONVERSIONE ET CONFIRmatione stantium, & auersione & lapsu cadentium.

DISTINCT. V. A

Quales facti sunt angeli auersione & cõuersione cadentium.

POST hæc consideratio adducit inquirere, quales effecti sint, dũ diuiderẽtur auersione & cõuersione. Post creationem nanq; mox quidam cõuersi sunt ad creatorem suum, quidam auersi. Conuerti ad Deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere

vel inuidere. Inuidię nanq; mater est superbia: qua voluerunt se parificare Deo. In cõuersi quasi in speculo relucere cœpit Dei sapiẽtia, qua illuminati sunt: auersi verò excęcati sunt. Et illi quidẽ conuersi sunt & illuminati à Deo gratia apposita. Isti verò sunt excæcati non immissione malitiæ, sed disertione gratiæ, à qua deserti sunt non ita quod prius dedita subtraheretur, sed quia nunquã est apposita, vt cõuerterẽtur. Hæc est ergo cõuersio & auersio, qua diuisi sunt, qui natura boni erant: vt sint alij suprà illud bonum per iustitiã boni, alij illo corrupto per culpam mali. Cõuersio iustos fecit, & auersio iniustos. Vtraq; fuit voluntatis, & voluntas vtriusq; libertatis.

Esai. 14. d

De libero arbitrio breuiter tangit docens quid sit. B

HABEBANT. n. omnes liberum arbitrium, quod est libera potestas, & habilitas voluntatis rationalis. Poterant. n. voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, i. discernere: in quib. constat liberum arbitriũ: nec creati sunt volentes auerti vel conuerti, sed habiles ad volendum hoc vel illud, & post creationem spõtanea voluntate alij elegerunt malum, alij bonum: & ita discernit Deus lucem à tenebris, sicut dicit scriptura, i. bonos angelos à malis, & lucem appellauit diem, noctẽ verò tenebras: quia bonos angelos gratia sua illuminauit, malos verò excæcauit.

Genes. 1. a

Post creationem aliquid datum est stantibus, per quod conuerterentur: nec merito aliquo, sed gratia cooperans. C

SI aũt quæritur: Vtrùm post creationẽ conuersis aliquid collatum sit per quod conuerterẽtur, i. diligerent Deum? Dicimus, quia est eis collata gratia cooperans, sine qua non potest proficere rationalis creatura ad meritũ vitæ. Cadere. n. potest per se: sed proficere non potest sine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus, & qua non. D

Quæ sit gratia operãs, & quæ cooperans.

NON indigebat angelus gratia, per q̃ iustificaretur, quia malus nõ erat: sed qua ad diligendum Deũ perfectè & obediendum adiuuaretur. Operans quidẽ gratia

tia dicitur qua iustificatur impius,i.de impio fit pius, de malo bonus. Cooperās verò gratia,qua iuuatur ad benè volendum efficaciter,& Deum præ omnib. diligendum & operandū bonum,& ad perseuerandum in bono,& huiusmodi:de quib.postea pleniùs. Data est ergo angelis qui perstiterunt,cooperās gratia, per quā conuersi sunt vt Deum perfectè diligerēt. Conuersi ergo su nt à bono quod habebant,non perdito ad maius bonum quod non habebant:& facta est ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia alijs,qui ceciderunt apposita non fuit.

An sit imputandum illis qui auersi sunt. E

IDEOQVE à quibusdam dici solet,non esse imputā dum illis qui auersi sunt & conuersi, quia sine gratia conuerti non poterant:sed illa nō est eis data,nec culpa illorum fuit,quod nō est data,quia in eis nulla culpa adhuc præcesserat. Ad quod dici potest, quoniam quibus apposita est ipsa gratia,non fuit ex meritis eorum,alioquin iam non esset gratia,si ex merito quod esset ante gratiam, daretur.

Qua culpa gratia non est data eis qui ceciderunt. F

QVOD vero alijs nō est data,culpa eorū fuit:q a cū stare possent,noluerūt quousq; gratia apponeretur:sicut alij perstiterūt,donec illis cadentib. per superbiam eis gratia apposita est. Apertè ergo cadentiū culpa in hoc deprehendi potest:quia sine gratia nequirēt proficere quā nondum acceperant:per id tamē quod eis collatū erat in creatione,poterāt non cadere,i. stare: quia nihil erat quod ad casum eos compelleret,sed sua spōtanea voluntate declinauerunt:quod si non fecissent, ꝙ datum est alijs, vtiq; daretur & istis.

Quòd angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt:sed vtrum eam meruerint per gratiam tunc sibi datam ambiguum est:de hoc enim diuersi diuersa sentiunt. G

HIC quæri solet: Vtrùm in ipsa confirmatione beati fuerint angeli:& an ipsam beatitudinē aliquo modo meruerint. Quòd in ipsa confirmatione beati fuerint, plures contestantur auctoritates, & ideò pro constāti

habendum est. Vtrùm verò per gratiam tunc sibi datam ipsam beatitudinē meruerint, ambiguū est. Quibusdam enim placet quod eam meruerint per gratiā, quam in confirmatione perceperunt, simulq́ue in eis meritum & præmium fuisse dicunt: nec meritū præcessisse præmium tempore sed causa. Alijs autem videtur quod beatitudinem quam receperūt in confirmatione per gratiam tunc appositā non meruerint, dicentes tunc non fuisse eis collatā gratiam ad merendum, sed ad benè viuendum: nec tunc eis datum esse bonum quo mererentur, sed quo feliciter fruerētur. Quod autem tunc in præmium acceperunt, per obsequia nobis exhibita, ex Dei obediētia & reuerentia mereri dicūt: & ita præmiū præcessit merita: & hoc mihi magis placere fateor.

Hic non tenetur.

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIBVS QVIDAM CECIDERVNT: *inter quos vnus fuit celsior, scilicet, lucifer.*

DISTINCT. VI. A

Greg. cap. 24. in fin. li. 32. ad illud Iob. cap. 40. Ipse principium. Gre. ca. 25. in princip. lib. 32. in c. 40. Iob. Gre. ad me diū eiusdē cap 25. li. 32 in ca. 40. Iob. et hom. 34. ad mediū Luc. 15. Gaudiū e-

PRAETERE A scire oportet quoniam sicut de maioribus & minoribus quidam perstiterunt: ita de vtroque gradu quidā corruerūt. inter quos vnus fuit omnibus alijs cadētibus excellentior, nec inter stantes aliquis eo fuit dignior, sicut testimonijs authoritatū monstratur. Ait enim Iob, Ipse principium viarum Dei. Et in Ezechiele legitur, Tu signaculū similitudinis, plenus scientia & perfectione, decorus in delitijs paradisi Dei fuisti. Quod Gregorius exponens ait, Quantò in eo subtilior est natura, eo magis in illo imago Dei similis insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis pretiosus operimentū eius, id est, omnis angelus quasi operimentū eius erat: quia vt dicit Gregorius. In aliorum cōparatione cęteris clarior fuit. vnde vocatus est lucifer, sicut testatur Esaias. Quomodo inquit, cecidisti lucifer, qui mane oriebaris, &c. qui nō vnus ordo, sed vnus spiritus accipiendus est: qui teste Isid. postquā creatus est, eminentiā naturæ &

ræ & profunditatẽ ſcientiæ ſuæ perpendens, in ſuum creatorẽ ſuperbiuit intantũ, quod etiã Deo ſe æquare voluit: vt in Eſaia dicitur, In cælũ aſcendã ſuper aſtra cæli, & exaltabo ſoliũ meũ, & ero ſimilis altiſſimo. Similis quidẽ Deo eſſe voluit, non per imitationem, ſed per æqualitatem potentiæ.

rit angelis. *Eſa. 14. c.* *Iſid. de sũmo bon lib. 1. Cap. 12. ad princip.*

Vnde & quo deiectus fuerit merito ſua ſuperbia. B

ET tantę ſuperbię merito de cęlo, id eſt, de empireo, in quo cum alijs fuerat, deiectus eſt in iſtum caliginoſum aerem cũ omnibus ſuę prauitatis cõſortibus. Nã vt Ioannes ait in Apocalypſi, Draco de cælo cadens ſecum traxit tertiam partem ſtellarum: quia lucifer ille alijs maior non ſolus cecidit, ſed cum eo alij multi, qui ei in malitia conſenſerunt, eoſque cadentes huius caliginoſi aeris habitaculum excepit. Et hoc ad noſtram probatiõem factum eſt, vt ſit nobis exercitationis cauſa. vnde Apoſtolus, Colluctatio eſt nobis aduerſus principes & poteſtates mundi huius, & aduerſus rectores harum tenebrarum, contra ſpiritualia nequitię in cæleſtibus, quia dæmones qui ſunt ſpirituales & nequam, in hoc turbulento aere nobis propinquo, quod cælum appellatur habitãt. Vnde & diabolus princeps aeris dicitur.

Epheſ. 6. b. *Ioan. 14. d. alias mũdi*

Quod non eſt conceſſum eis habitare in cælo vel in terra. C

NON enim eſt eis cõceſſum habitare in cælo, quia clarus locus eſt & amœnus: nec in terra nobiſcũ, ne homines nimis infeſtarẽt. Sed iuxta Apoſt. Petri doctrinam in epiſtola canonica traditam, in aere iſto caliginoſo, qui eis quaſi carcer vſq; ad tempus iudicij deputatus eſt: tunc autem detrudẽtur in baratrum inferni, ſecundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui præparatus eſt diabolo & angelis eius.

2. Petr. 2. b. *Matth. 25. d.*

Quod dæmones alij alijs præſunt, & habent etiam alias prælationes. D

ET ſicut inter bonos angelos alij alijs pręſũt: ita & inter malos alij alijs prælati ſunt, & alij alijs ſubiecti, quãdiu durat mundus, angeli angelis, dęmones dęmo

 nibus,

nibus, homines hominib. præsunt. Sed in futuro om-
1. Cor. 15. d. nis euacuabitur prælatio, vt docet Apost. Habent quo
que secundum modum scientiæ maioris vel minoris, prælationes alias maiores vel minores. Quidam. n. vni prouinciæ, alij vni homini, aliqui etiã vni vitio præsunt. Vndè dicitur spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi: quia de illo vitio maximè potest homines tentare, à quo denominatur. Indè etiã est, quòd nomine dęmonis diuitię vocantur, s. Mãmona. Est enim Mammon nomen dęmonis: quo nomine vocantur diuitiæ secundum Syram linguã. Hoc aũt non ideò est, quòd diabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominum tentationem & deceptionem.

An omnes dæmones sint in hoc aëre caliginoso, an aliqui sint in inferno. B

SOLET aũt quæri, Vtrùm oẽs in isto aëre caliginoso sint: an aliqui iam sint in inferno? Quòd in inferno quotidie descendant aliqui dæmonum, verisimile est, qui animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui semper sint, alternatis fortè vicib. non procul est à vero, qui illic animas detinent atq; cruciant. Quod aũt animæ malorum illuc descendant, atq; illic puniantur, ex eo cõstat, quòd Christus ad inferos descendit, vt iustos qui ibi tenebantur, educeret. Si. n. iusti illuc descendebant, multò magis iniusti: & sicut tradidit
Osea 13. d auctoritas, cùm iustos eduxit, iniquos ibi reliquit, Momordit enim infernum non absorbuit.

Quidam putant luciferum esse in inferno religatum, ex quo tentauit Christum & victus fuit: quem dicunt primum hominem tentasse & vicisse. F

DE lucifero aũt quidam opinantur, quòd ibi religatus sit, & ad nos tentandos nunc accessum non habe-
Apoc. 20. at: quia in Apoc. legitur: Cũ consummati fuerint mil
Matt. 24. a le anni, soluetur Sathanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes: quod erit nouissimo tempore Antichristi: quando erit tanta tribulatio, vt etiã si fieri potest, moueantur electi. Quem ibi relegatum dicunt ab eo

tempo-

tempore, quo tentauit Christum in deserto vel in passione, & victus fuit ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse & vicisse: & secundo DEVM, sed ab eo victum esse, & ideò in inferno religatum. Alij autem putant ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine, illuc fuisse demersum.

Quòd lucifer non habet potestatem quam habebit in tempore Antichristi. G

SED siue in infernum demersus sit siue non, credibile est eum non habere potestatem accedendi ad nos, quam habebit in tempore Antichristi: in quo fraudulenter ac violenter operabitur: & ideò fortè dicitur tūc soluendus, quia tunc dabitur ei potestas à Deo tentandi homines, quam modo non habet.

Quod dæmones semel victi à sanctis, non accedunt amplius ad alios. H

ALIIS quoq; qui à sanctis iustè & pudicè viuentibus vincuntur, potestas alios tētandi videtur adimi. Vndè Orig. Puto, inquit, sanè, quia sancti repugnātes aduersus istos incētores, & vincētes minuāt exercitum dæmonū, velut quā plurimos eorū interimant: nec vltrà fas sit illi spiritui qui ab aliquo sancto castè & pudicè viuēdo vict9 est, impugnare iterū alium hominē. Hoc aūt putant quidam intelligendum tantùm de illo vitio in quo superatus est: vt si de superbia aliquem virū sanctūm tentat, & vincitur, vlterius non liceat in illū vel alium de superbia tentare. *Ad finē to. 1. Hom. 15. ad libr. Iosue* *Ca. 12. eiusdem.*

QVOD BONI ANGELI, ADEO SVNT CONFIRMATI PER GRATIAM, VT PECcare non possint: & mali ita obdurati in malo, vt benè viuere nequeant.

DISTINCT. VII. A

SVPRA dictum est, quod angeli qui perstiterunt, per gratiam confirmati sunt: & qui ceciderunt, à gratia Dei deserti sunt. Et boni quidem in tantū confirmati sunt per gratiam, quod peccare nequeunt. Mali verò per malitiam adeò sunt obstinati, q̄ bonā voluntatem habere, siue benè velle non valent, etsi

bonum

bonum sit quod aliquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod Deus vult fieri, & vtiq; illud bonum est & iustum fieri: nec tamen bona voluntate illud volunt.

Luc. 15 d. In tom. 3. Ad Damasum papã in fine tractatus de filio prodigo.

Quod vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad vtrunque flecti possunt. B

SED cum nec boni peccare possint, nec mali benè velle, vel benè operari, videtur quòd iam non habeant liberũ arbitriũ: quia in vtranq; partem flecti non possunt, cum liberum arbitrium ad vtranq; se habeat. Vnde Hier. in tractatu de prodigo filio dicit, Solus Deus est in quem peccatum cadere non potest: cætera cum sint liberi arbitrij in vtranque partem flecti possunt. Hic videtur dicere, quòd omnis creatura in libero arbitrio cõstituta flecti potest ad bonũ & ad malũ. Quod si est, ergo & boni angeli & mali ad vtrunque flecti possunt: ergo & boni possunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati sunt, vt nequeãt fieri mali: & mali in malitia adeò obdurati sunt, vt non valeant fieri boni: & tamen vtriq; habent liberum arbitrium: quia & boni nõ aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligũt, & malum respuunt: & mali similiter spõtanea volũtate à gratia destituti, bonum vitant, & malũ sequũtur: & mali habent liberũ arbitriũ, sed depressum atq; corruptũ, quod surgere ad bonum non valet.

Quod boni post confirmationem liberius arbitrium habent quàm antè. C

In princip. cap. 105.

BONI verò arbitrium habent multò liberius post confirmationem quàm antè. Vt enim Aug. tradidit in ench. Non ideo carẽt libero arbitrio, quia male velle nõ possunt: multò quippè liberius est arbitriũ, quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut voluntas nõ est, aut libera dicẽda non est, quia beati esse sic volunt, vt esse miseri non solum nolint, sed nec prorsus velle possint. Non possunt itaque boni angeli velle malum, vel velle esse miseri: neque hoc

habent

habent ex natura, sed ex gratię beneficio. Ante gratiæ nanq; confirmationem potuere peccare angeli: & quidam etiam peccauerunt, & dæmones facti sunt. Vnde Aug. in lib. contra Maximinum, Creaturarum natura cælestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt: quorum diabolus est princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunq; creaturæ rationali præstatur, vt peccare non possit, non est hoc naturę proprię sed Dei gratiæ. Ideòq; solus Deus est qui gratia cuiusquã, sed natura sua non potuit nec potest nec poterit peccare. Ecce hic insinuatur, ꝙ angeli ante confirmationẽ peccare potuerunt, sed post confirmationẽ non possunt. Quod potuerũt, fuit eis ex libero arbitrio, quod est eis naturale: quòd verò modo nõ possunt peccare, non est eis ex natura, id est, libero arbitrio, sed ex gratia, ex qua gratia etiam est, vt ipsum liberum arbitrium iam non possit peccato seruire.

Lib. 3. cap. 12 ad finem tomo. 6.

Quod post confirmationem angeli non possint ex natura peccare sicut antè: non quod debilitatum sit eorum liberum arbitrium sed confirmatum. D

NON ergo post confirmationem angeli de natura sicut ante peccare potuerunt: non quod liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam: sed ita potius confirmatum, vt iam per illud non possit bonus angelus peccare: quod vtique non est ex liberò arbitrio, sed ex gratia Dei. Quod ergo Hieronymus ait, Cætera cum sint liberi arbitrij, possunt flecti in vtranque partem: accipi oportet secundum statum in quo creata sunt. Talis enim & homo & angelus creatus est, qui ad vtrunque flectì poterat: sed posteà boni angeli ita per gratiam sunt confirmati, vt peccare non possint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter etiam illud Isidori intelligendũ est, Angeli mutabiles sunt natura: immutabiles sunt gratia: quia ex natura in primordio suæ conditionis mutari potuerunt ad bonum siue ad malum: sed post per gratiam, ita bono addicti sunt, vt inde mutari

Hier. ad finẽ tractatus de filio prodigo ad Dama.

Isid. lib. de sũmo bono 1. cap. 12. in principio.

neque-

nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

Quòd angeli mali viuacem sensum non perdiderunt, & quibus modis sciant. E

Lib. de summo bono. 1. Cap. 12. post medium.

ET licet mali angeli ita per malitiam sint obdurati, viuaci tamen sensu non sunt penitus priuati. Nā vt tradit Isidorus, triplici acumine scientiæ vigēt dæmones: scilicet, subtilitate naturæ, experientia temporū, reuelatione supernorum spirituum. De hoc etiā Aug. ait, Spiritus mali quædam vera de temporalibus rebus noscere permittuntur: partim subtilitate sensus, partim experientia temporū callidiores propter tam magnam longitudinem vitæ: partim sanctis angelis, quod ipsi ab omnipotenti Deo discunt iussu eius sibi reuelantibus. Aliquando ijdē nefandi spiritus, & quæ facturi sunt velut diuinando prædicunt.

Li. 2. super Gen. ad literā. ca. 17. in fine. Tom. 3.

Quòd magicæ artes virtute & scientia diaboli valent: quæ virtus & scientia est ei data à Deo vel ad fallendum malos, vel ad monendum, vel exercendum bonos. F

QVORVM scientia atq; virtute etiam magicæ artes exercentur: quibus tamen, non tam scientia quàm potestas à Deo data est, vel ad fallendū fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendam, probandamque iustorum patientiam. Vnde Aug. in li. 3. de Trin. Video, inquit, infirmæ cogitationi quid possit occurrere: cur scilicet, ista miracula etiam magicis artibus fiant. Nam & magi Pharaonis serpentes fecerunt, & alia, Sed illud est amplius admirādum, quomodo magorum potentia, quæ serpentes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas, scilicet cinifes ventum est, omninò defecit: qua tertia plaga Aegyptus cędebatur. Ibi certè defecerūt magi dicētes, Digitus Dei est hic. Vnde intelligi datur, nec ipsos quidem transgressores angelos, & aëreas potestates in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis ęthereæ puritatis habitatione detrusos: per quos magicæ artes possunt quicquid possunt: non autem aliquid valere possunt, nisi data desuper potestate. Datur autem vel

Cap. 7. in principio.

Exod. 8. c.

Ibidem continuò.

tem vel ad fallendum fallaces ſicut in Aegyptios, & in ipſos etiam magos data eſt, vt in eorum ſpirituum operatione viderentur admirandi, à quibus fiebant dãnandi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno deſiderẽt, propter quod etiam nobis in ſcriptura ſunt prodita: vel ad exercendam, probandã, manifeſtandamque iuſtorum patientiam.

Quòd tranſgreſſoribus angelis non ſeruit ad nutum materia rerum viſibilium. G

NEC putandum eſt iſtis trãſgreſſoribus angelis ad nutum ſeruire hanc viſibilium rerum materiam: ſed Deo potius à quo hæc poteſtas datur quantum incõmutabilis iudicat. *Li. eod. c. 8. in princip.*

Quòd non ſunt creatores, licet per eos Magi ranas, & alia fecerint. ſed ſolus Deus. H

NEC ſanè creatores illi mali angeli dicendi ſunt, quia per illos magi ranas & ſerpẽtes fecerũt: nõ enim ipſi eas creauerunt. Omniũ quippè rerum quæ corporaliter viſibiliterq; naſcuntur, occulta quædam ſemina in corporeis mũdi huius elemẽtis latẽt: quæ Deus originaliter eis indidit. Ipſe ergo creator eſt omnium rerũ, qui creator eſt inuiſibiliũ ſeminum: quia quæcũque naſcendo ad oculos noſtros exeunt, ex occultis ſeminibus accipiunt progrediendi hic primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, diſtinctioneſque formarum ab originalibus (vt ita dicam) regulis ſumũt. *Ibidem ferè continuò August.*

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum nec agricolæ frugum: ita nec boni angeli nec mali, etſi per eorum miniſterium fiant creaturæ. I

SICVT ergo nec parentes dicimus creatores hominum, nec agricolas creatores frugum, quanuis eorum extrinſecus adhibitis motibus ad iſta creanda Dei virtus interius operetur: ita non ſolum malos, ſed nec bonos angelos fas eſt putare creatores. Sed pro ſubtilitate ſui ſenſus corporis ſemina iſtarum rerum nobis occultiora nouerunt, & ea per congruas temperationes elementorum latentes ſpargunt: atque ita & gignendarum rerum & accelerandorum incrementorum præbent *Ibidẽ continuò Aug.* *Ibidem continuò.*

prębent occaſiones. Sed nec boni hęc, niſi quantũ Deus iubet, nec mali hęc iniuſte faciunt: niſi quantũ iuſtè ipſe permittit: Nam iniqui malitia volũtatem ſuam habent iniuſtam: poteſtatẽ autem nõ niſi iuſtè accipit ſiue ad ſuam pœnam, ſiue ad aliorũ: vel pœnam malorum, vel laudem bonorum.

Sicut iuſtificationem mentis, ita creationem rerũ ſolus Deus operatur: licet creatura extrinſecus ſeruiat. K

Ibid. paulò inferius eodẽ cap. 7. *Li. 3. de trinit. cap. 9.* *Aug. ca. 9. eiuſdẽ lib. 3 ad mediũ.* *Cap. 9. eiuſdẽ lib. 3. de trin. in principio.*

SICVT ergo mentem noſtrã iuſtificando formare non poteſt niſi Deus, prędicare autem extrinſecus euãgelium etiam homines poſſunt, non ſolũ boni per veritatem, ſed etiam mali per occaſionẽ: ita creationem rerum viſibiliũ Deus interius operatur. Exteriores autẽ operatiões atq; cõtemplationes ſiue occaſiones ab angelis tam bonis quã malis, vel etiã ab hominibus adhibentur. Sed hęc ab hominibus tanto difficilius adhibentur, quantũ eis deſunt ad ſenſuũ ſubtilitates, & corporum mobilitates in mẽbris terrenis & pigris. Vnde qualibuſcũque angelis vicinas cauſas ab elementis cõtrahere quãto facilius eſt, tanto mirabiliores in huiuſmodi operibus eorum exiſtunt celeritates: ſed non eſt creator niſi qui principaliter iſta format: nec quiſquã hoc poteſt, niſi vnus creator Deus. Aliud eſt enim ex intimo ac ſummo cauſarũ cardine cõdere ac miniſtrare creaturã: quod facit ſolus creator Deus. Aliud autẽ pro diſtributis ab illo viribus ac facultatibus aliquã operationẽ forinſecus admouere: vt tũc vel tunc, ſic vel ſic, exeat quod creatur. Iſta quippe originaliter & primordialiter in quadã textura elementorũ cuncta iam creata ſunt, ſed acceptis opportunitatibus poſtea prodeunt.

Quòd angeli mali multa poſſunt per naturæ vigorẽ, quæ nõ poſſunt propter Dei vel bonorum angelorũ prohibitionem, id eſt, quia non permittuntur. L

ILLVD quoq; ſciendum eſt, quod angeli mali quędam poſſunt per naturæ ſubtilitatem, quæ tamẽ non poſſunt propter Dei vel bonorum angelorũ prohibitionem, id eſt, quia non permittũtur illa facere à Deo,

vel ab

vel ab angelis bonis: possent vtique fecisse cinifes, qui ranas serpentesque fecerunt. Quædam verò non possunt facere, etiam si permittantur ab angelis superioribus: quia non permittit Deus. Vndè August. in libr. 3. de Trin. Ex ineffabili potentatu Dei fit, vt quod possent mali angeli, si permitterentur, ideò non possunt, quia non permittuntur. Neq; enim occurrit alia ratio, cur non poterant facere cinifes, qui ranas serpẽtesque fecerunt, nisi quia maior aderat dominatio prohibentis Dei per spiritum sanctum: quod etiam magi confessi sunt, dicentes: Digitus Dei est hic. Quid autẽ per naturam possint, nec tamen possint propter prohibitionem: & quid per ipsius naturæ suæ conditionem facere non sinantur, homini explorare difficile est, immò impossibile. Nouimus hominem posse ambulare, & neq; hoc posse si non permittatur: volare autẽ non posse, etiam si permittatur. Sic & illi angeli quædam possunt facere si permittantur ab angelis potentioribus ex imperio Dei: quædam verò non possunt, etiam si ab eis permittantur: quia ille nõ permittit à quo est illis talis naturæ modus: qui etiam per angelos suos illa plerunq; non permittit, quæ concessit vt possint.

Cap. 9. in medio.

Quare non potuerunt producere cinifes qui ranas, & serpẽtes fecerunt.

Exod. 8.

VTRVM ANGELI OMNES CORPOREI SINT: QVOD QVIBVSDAM VISVM *est, quibus Augustinus consentire videtur, dicens angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia & spiritualia: sed in casu mutata in deteriora malorum corpora, vt in eis possent pati.*

DISTINCT. VIII. A

SOLET etiam in quæstione versari apud doctos, vtrùm angeli omnes boni, scilicet, ac mali corporei sint, id est, corpora habeant sibi vnita. Quod aliqui putant, innitentes verbis Aug. qui dicere videtur, quod angeli omnes ante confirmationem, vel lapsum corpora aërea habuerint de puriori ac superiore aeris parte formata, ad faciendum habilia, nõ ad patiendum: & angelis bonis qui perstiterunt, talia sunt obseruata

De potestate dæmonũ quã habẽt super corpora similia humanis.

Cap. 30.

Augu. in 2. li. retract. dixit dæmones aliquã do hominũ dispositiões non solum voce prolatas, verum

etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere. Tunc rē dixi occultissimā audaciori assertione quā debui. Aug. ca. 10. in princip. de Genesi ad literam Ibid. paulò inferius.

corpora, vt in eis possint facere, & pati: quæ tātæ sunt tenuitatis, vt à mortalibus videri non valeant, nisi superuestita aliqua grossiori forma: qua assumpta vidētur, depositaque videri desinunt. Angelis verò malis mutata sunt in casu corpora in deteriorem qualitatē spissioris aëris. Sicut enim à loco digniori in inferiorē locum, id est, caliginosum aërem, deiecti sunt: ita illa corpora tenuia mutata sunt, & transformata in deteriora corpora & spissiora, in quibus pati possent à superiori elemento, id est, ab igne. Et hoc Augu. sensisse videtur super Gen. ita dicens: Dæmones dicuntur aërea animalia, qui corporum aëreorum natura vigent: nec per mortem dissoluuntur, quia præualet in eis elementū aptius ad faciendū, quàm ad patiēdum. Ad patiendum enim humor & humus: ad faciendum, aër & ignis aptitudinem prębent. Transgressores verò angeli cū principe suo nunc diabolo tunc archangelo, non mirum si post peccatum, in hāc caliginē detrusi sunt. Neq; etiam hoc mirum est, si conuersi sunt ex pœna in aëream qualitatē, qua possunt ab igne pati. Caliginosa tamen aëris tenere tantum permissi sunt, qui eis carcer sit vsq; ad tempus iudicij. Ecce his verbis videtur Aug. ita tradere, quod quidā opinantur de corporibus angelorum. Hoc aūt eum alij dixisse astruunt non ita sentiendo, sed opinionē aliorum referendo, q̄ ex ipsius verbis dijudicare volunt: quibus ait: Dæmones dicuntur aërea animalia: non ait, sunt: ita. n. quidam dicebant. De habitatione verò caliginosi aëris, in quem detrusi sunt non opinando, sed rei veritatem asserendo eum tradidisse dicunt, quod ipsius locutionis distinctio ostēdit. Dicunt quoq; plurimos catholicos tractatores in hoc conuenisse, atq; id concorditer docuisse, quòd angeli incorporei sint, nec corpora habent sibi vnita: assumant autem aliquando corpora Deo præparante, ad impletionem ministerij sui sibi à Deo iniuncti, eademq; post expletionem deponūt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti sunt. Et aliquando quidem locuti sunt ex persona Dei

sine

sine distinctione alicuius personæ: aliquando ex perso na patris, vel filij siue spiritus sancti.

Quod Deus in corporalibus illis antiquis formis apparuit. B

NEC dubitandum est Deum in corporalibus formis apparuisse hominib. sicut Aug. in 2. li. de Trin. ostendit, conferēs diuersa scripturę testimonia, ex quibus Deum in corporeis figuris hominibus apparuisse probat: & aliquando ex persona Dei sine distinctione: aliquando sub distinctione personarum sermonē eis factum esse. *Cap. 7. li. 2.*

De perplexa quæstione quam ponit August. quærens: an ad exhibendum has corporales apparitiones creatura noua sit formata, an angeli qui antè erant missi: & si ipsi missi sunt, vtrùm seruata sui spiritualis corporis qualitate aliquam speciem corporalem de corpulentiori materia assumpserint, an proprium corpus suum mutauerint in speciem actioni suæ aptam. C

SED vbi Deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuisse asserit: perplexam quęstionem proponit, quam nec absoluit quærens, vtrùm in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur, ad illud opus tantùm, in qua Deus hominibus appareret: an angeli qui antè erant ita mitterentur, vt manentes in suis spiritalibus corporibus assumerent ex corpulenta inferiorum elementorum materia aliquam speciem corporalem: quam coaptatam quasi aliquam vestem mutarent, in quaslibet species corporales veras quidem: an corpus suum proprium verterēt, in species aptas actionibus suis per virtutem sibi à Deo datam. Ait enim ita Augustinus in secundo libro de Trinitate. Quærendum est in illis antiquis corporalibus formis, & visis vtrū ad hoc opus tantum creatura formata sit, in qua Deus sicut tunc oportuisse iudicauit, humanis ostenderetur aspectibus: an angeli qui iam erant ita mittebātur, vt ex persona Dei loquerentur assumentes corporalem speciem, & de creatura corporea in vsum ministerij sui: an ipsum corpus suū *Li. de Tri. 2. ca. 7. in fine quæst. 1.* *Quæst. 1. Aug. cap. 7. ad finē lib. 2. de Trin.*

Lib. de tri. 3. cap. 1. ad finem. cui non subduntur: sed subditum regunt mutantes atque vertentes in species quas vellent accommodatas atq; aptas actionib. suis, secundum attributam à creatore sibi potentiam. Sed fateor excedere vires intẽtionis meæ, vtrùm angeli manente spirituali sui corporis qualitate, per hanc occultius operantes, assumant ex inferioribus elementis corpulẽtioribus corpus qđ sibi coaptatum, quasi aliquam vestem mutent, & vertant in quaslibet species corporales & ipsas veras: sicut aqua vera in vinum verum cõuersa est à Domino. An
Ioan. 2. b ipsa propria corpora, & sua transforment in id quod volunt accommodatum ad id quod agunt. Sed quod horum sit, quoniam homo sum, nullo experimento comprӕhendere valeo: sicut angeli, qui hoc agunt. Attende Lector, quia quæstionem propositam non soluit: sed indiscussam reliquit, vtrùm angeli qui mittebantur seruatis suis proprijs spiritualibus corporibus superuestirentur aliqua corpulentiori specie, in qua possent videri: an ipsum corpus mutarent, & transformarent in quamcunq; vellent speciem in qua pósset cerni. In quibus verbis videtur August. attestari angelos esse corporeos, ac propria & spiritalia habere corpora.

Quòd Deus in specie, qua est Deus, nunquam mortalibus apparuit. D

CAETERVM hæc velut nimis profunda atq; obscura relinquentes illud indubitanter teneamus: qđ Deus in specie essentiæ suæ nunquam mortalibus apparuit: sicut famulo suo Moysi dicit: Non videbit me
Aug. lib. 3. de Trin. ca. 10. in fine. Ca. 11. eiusdem continuò. homo, & viuet. Et in Euangelio Ioan. legitur: Deum nemo vidit vnquam. Visibile enim quicquam non est quod non sit mutabile. Ideò substantia siue essentia Dei quoniam nullo modo mutabilis est, nullo modo per seipsam visibilis est. Proindè illa omnia quæ patribus visa sunt cùm Deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Etsi nos latet quomo-
Aug. lib. de tri. 3. ca. 10. ad finem. do ea ministris angelis fecerit Deus, per angelos tamẽ facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec

Deum

Deum patrem, nec verbum eius, nec spiritum eius qui est vnus Deus per id quod est, atque idipsum est vllo modo esse mutabilem: ac per hoc multo minus esse visibilem.

Vtrùm dæmones intrent corpora hominum substantialiter, an illabantur mentibus hominum. E

ILLVD etiam consideratione dignissimum videtur, vtrùm dæmones, siue corporei siue incorporei sint, hominum substantialiter intrent corpora, eorũque animab. illabantur, an ideò intrare dicantur, quia malitiæ suæ ibi effectum exercent Dei permissione opprimendo atque vexando eas, vel in peccatum pro voluntate sua trahendo. Quod in homines introeant atque ab eis expulsi exeant, Euangelium apertè declarat, commemorans dæmonia in quosdam ingressa, & per Christum eiecta: sed vtrùm secundum substantiam fuerint ingressa, an propter mali effectum dicantur ingressa, non adeò perspicuum est: De hoc autem August. in lib. de Ecclesiasticis dogmatibus ait: Dæmones per energicam operationem non credimus substãtialiter illabi animæ, sed applicatione, & oppressione vniri. Illabi autem menti illi soli possibile est, qui creauit, qui natura subsistẽs incorporeus captabilis est suæ facturæ. Eccè hic videtur insinuari, quòd substantialiter non illabantur dæmones, vel introeant corda hominum. Beda quoque super illum locum Act. Apostolorum, vbi Petrus ait Ananiæ, Cur tentauit Sathanas cor tuum? dicit: Notandum quod mentem hominis iuxta substantiam nihil implere possit, nisi creatrix trinitas: quia tantummodò secundum operationem, & voluntatis instinctum anima de his, quæ sunt creata impletur. Implet verò Sathanas cor alicuius, nõ quidem ingrediens in eum, & in sensum eius, neq; introiens aditum cordis, siquidem potestas hæc solius DEI est, sed callida & fraudulenta deceptione animam in effectum malitiæ trahens per cogitationes, & incentiua vitiorum, quibus plenus est. Impleuit ergo Sathanas

Matth. 8. d Marc. 1. c.

Cap. 83. in principio.

Actor. 5. a

** Impleuit.*

nas cor Ananiæ non intrando, sed malitiæ suæ virus inserendo. Idem: Spiritus immundus flamma virtutum de cordibus fidelium expulsus, doctoribus veritatis luctantibus venenum persecutionis infundit. His authoritatibus ostenditur quod dæmones non substantialiter intrant corda hominum, sed propter malitiæ effectum: de quibus pelli dicuntur, cum nocere nō sinuntur.

Beda ad illud actu. 28 Vipera cū a calore processisset, inuasit manum eius.

DE ORDINUM DISTINCTIONE. QVI ET QVOT SINT.

DISTINCT. IX. A.

Greg. hom. 34 in euangel. Luc. 15.

POST prædicta superest cognoscere de ordinibus angelorum, quid scriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouem esse ordines angelorum promulgat, scilicet, angelos, archangelos, principatus, potestates, virtutes, dominationes, thronos, cherubin, & seraphin. Et inueniuntur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, vt Trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. Vndè Dionysius tres ordines angelorum esse tradit, ternos in singulis ponens, Sunt enim tres superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, seraphin, cherubin, throni: Medij, dominationes, principatus, & potestates. Inferiores, virtutes, archangeli, angeli.

Lib. 1. de cælest. hierar. cap. 6.

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis cuiusque. B

HIC considerandū est, quid appelletur ordo: Deindè, vtrū ab ipsa creatione fuerit distinctio illorū ordinum. Ordo autem dicitur multitudo cælestiū spirituū, qui inter se in aliquo munere gratię simulātur, sicut & in naturalium datorū munere cōueniunt. Vt verbi gratia, Seraphin dicuntur qui præ alijs ardēt charitate. Seraphin enim interpretatur ardens vel succendens. Cherubin, qui prę alijs in sciētia eminent. Cherubin. n. interpretatur plenitudo scientiæ. Thronus dicitur sedes. Throni autem vocantur (vt beatus Gregor. ait) qui tanta diuinitatis gratia replentur, vt in eis sedeat

Gre. ad medium hom. 34 in euangel. Luc. 15.

ſedeat Deus, & per eos iudicia decernat atque informet. Dominationes verò vocãtur, qui principatus & poteſtates trãſcendunt. Principatus dicuntur, qui ſibi ſubiectis, quæ ſunt agenda diſponunt, eiſq; ad explenda diuina myſteria principantur. Poteſtates nominãtur hi, qui hoc cæteris potentiùs in ſuo ordine acceperunt, vt virtutes aduerſæ eis ſubiectæ, eorũ refrenẽtur poteſtate: nè homines tantùm tentare valeant, quantum deſiderant. Virtutes vocantur illi per quos ſigna & miracula frequenter fiunt: Archangeli, qui maiora nunciant: Angeli, qui minora.

Quod hæc nomina non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt, quæ ſumpta ſunt à donis gratiæ, quæ non habent ſingulariter, ſed excellenter, & à præcipuis nominantur. C

HAEC nomina illis non propter ſe, ſed propter nos eis data ſunt. Qui enim ſibi noti ſunt contemplatione, nobis innoteſcunt cognominatione. Et nominantur ſinguli ordines à donis gratiarum, quæ non ſingulariter, ſed excellenter data ſunt in participatione. In illa enim cæleſti curia, vbi plenitudo boni eſt, licet quædam data ſint excellenter, nihil tamen poſſidetur ſingulariter. Omnia enim in omnibus ſunt, non quidem æqualiter: quia alij alijs ſublimiùs poſſident, quæ tamen omnes habent. Cumque omnia dona gratiarum ſuperiores ordines ſublimiùs, & perfectiùs perceperint, tamen ex præcipuis ſortiti ſunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin, qui ordo excellentiſſimus æſtimatur, tam dilectionem quàm cognitionem diuinitatis, & cætera virtutum dona cæteris omnibus ſublimiùs & perfectiùs percepit: & tamen ab excellentiori dono, id eſt, à charitate nomen accepit ille ſuperior ordo. Maius enim donum eſt ipſa charitas, quàm ſcientia. Item, Maius eſt ſcire, quàm iudicare: ſcientia namque informat iudicium. Ideoque ſecundus ordo à ſecundo dono, id eſt, cogitatione veritatis, appellatus eſt, ſcilicet cherubin: ita & de alijs intelligendũ eſt.

Greg. hom. 34. in euangel. Luc. 15. poſt mediũ

Homil. 34. post medium euangeliorum. Assignatur ergo excellentia ordinum secundum excellentiam donorum: & tamen, sicut Gregorius ait, illa dona hominibus sunt communia. Omnes enim ardent charitate, & scientia pleni sunt: sic & de alijs. Sed superiores alijs excellentius, vt iam dictum est, ipsa acceperunt: à quibus & nominantur. Vndè Gregorius, *Ibid. paulò inferius.* In illa summa ciuitate quisq; ordo eius censetur nomine, quam plenius accepit in munere.

Quæstio ex verbis Gregorij orta. D

SED oritur hic quæstio talis: Si quisque ordo ab illo dono nominatur, quod plenius possidet, tũc Cherubin in scientia pręeminet omnibus, quia à scientia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoscit. Tantùm enim (vt tradit authoritas) cognoscit ibi quisq;, quantum diligit. Itaque Seraphin non solum in charitate, sed etiam in scientia præeminent. Ideoque authoritas illa sic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, sed ad quosdam, scilicet, inferiores. *Explanatio illius authoritatis Gregorij.* Ille enim ordo non pleniùs Seraphin accepit scientiam in munere, sed pleniùs alijs ordinibus, qui sunt inferiores. Nec nominatur quisque ordo ab omni re quam plenius alijs accepit, sed ab aliqua rerum quas accepit. *Alia determinatio eiusdem.* Vel potest comparatio referri nõ ad ipsos ordines, sed ad alia dona: nec ad omnia alia dona, sed ad quædam. Sicut enim homines cùm plura habeant dona, quædam alijs excellentiùs possident: ita fortè & angeli quibusdam muneribus magis pollent, & alijs quibusdam minus.

Vtrùm ordines ab initio creationis ita distincti fuerint. E

IAM nunc inquirere restat: Vtrùm & isti ordines à creationis initio ita fuerint distincti. Quòd ita fuerint distincti à primordio suæ conditionis, videtur testimonio authoritatis insinuari: quæ tradit de singulis ordinibus aliquos cecidisse. De ordine namque superiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus *Ezech. 28. c* fuit. Apostolus etiam principatus & potestates tene- *Ephes. 6. b.* brarum nominat, ostendens de ordinibus illis cecidisse: qui

ſe:qui cum in malis miniſterium exerceant, non tamen penitus nominibus ordinum ſuorũ priuati ſunt, Sed non videtur illud poſſe ſtare. Non enim tunc charitate ardebant, nec ſapientia pollebant, neque in eis Deus ſedebat. ſi enim hoc habuiſſent, non cecidiſſent. Non ergo tunc erant Cherubin, vel Seraphin, vel throni, Ad quod dicimus, quia ante caſum quorundã non erant iſti ordines: quia nondum habebãt dona, in quorum participationibus conueniunt. Sed quibuſdam cadentibus, alijs appoſita ſunt: eiſque qui ceciderunt collata fuiſſent eadem dona, ſi perſtitiſſent. Ideoque ſcriptura dicit de ſingulis ordinibus aliquos cecidiſſe: non quia fuiſſent in ordinibus, & poſtea corruerint: ſed quia ſi perſtitiſſent, eorum aliqui in ſingulis fuiſſent ordinibus, qui & in naturæ tenuitate, & in formę perſpicacitate differentes gradus habebant, ſicut illi qui perſtiterunt. Alij enim, vt prædiximus, ſuperiores, alij inferiores conditi ſunt. Superiores, qui natura magis ſubtiles, & ſapientia magis perſpicaces: inferiores, qui natura minus ſubtiles, & intelligentia minus perſpicaces facti ſunt. Has autem inuiſibiles differentias inuiſibilium ſolus ille ponderare potuit, qui omnia in numero & menſura & pondere diſpoſuit, id eſt, in ſeipſo qui eſt menſura, omni rei modum præfigẽs: & numerus omni rei ſpeciem præbens: & pondus omnem rem ad ſtabilitatem trahens, id eſt, terminans & formans & ordinans omnia.

Sapie. 11. d.

Aug. cap. 3. lib. 4. de Geneſi ad literam in medio. Tom. 3.

Vtrùm omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. F

PRAETEREA conſiderari oportet, Vtrùm omnes angeli eiuſdem ordinis æquales ſunt. Ita eſſe quibuſdam placuit, ſed non eſt hoc probabile, nec aſſertione dignum: quia Lucifer qui fuit de collegio ſuperiorum, ipſis etiam dignior extitit, qui alijs excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd ſi perſtitiſſet, in ordine ſuperiori fuiſſet, & alijs eiuſdem ordinis dignior extitiſſet. Sicut enim vnus eſt ordo Apoſtolorum, & alter martyrum, & tamen in Apoſtolis alij alijs ſunt digniores, ſimiliter & in martyrib. alij alijs

Hom. 34. ad medium ſuper 15. cap. Lucæ.

ſunt ſuperiores: ita & in ordinibus angelorum rectè creditur eſſe.

Quomodo dicat ſcriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cùm non ſint niſi nouem ordines. G

NOTANDVM etiam, quòd decimus ordo legitur de hominibus reſtaurandus. Sed cum non ſint niſi nouem ordines, nec plures fuiſſent etiã ſi illi qui ceciderunt perſtitiſſent, monẽtur lectores quomodo ſcriptura dicat decimũ ordinem compleri ex hominib. Greg. namq; ait, homines aſſumendos in ordine angelorũ: quorum alij aſſumuntur in ordine ſuperiorum, qui, ſcilicet, magis ardent charitate: alij in ordine inferiorum, qui, ſ. minus perfecti ſunt. Ex quo apparet non eſſe de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem ſint angelorum, & decimus hominum: ſed homines pro qualitate meritorum ſtatuendos in ordinib. angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali ſenſu dictum fore accipi poteſt, quia de hominibus reſtaurabitur quod in angelis lapſum eſt: de quib. tot corruerũt, vt poſſit fieri decimus ordo. Propter quod Apoſtolus dicit reſtaurari omnia in Chriſto quæ in cœlis, & quę etiam in terris ſunt, quia per Chriſtum redemptum eſt genus humanum, de quo fit reparatio ruinæ angelicę: tamen nõ minus ſaluaretur homo, ſi angelus nõ cecidiſſet.

Ephes. 1. b

Quod homines aſſumuntur iuxta numerum ſtantium, non lapſorum. H

Hom. 34. in Euang. Luc. 15. circa medium.

NON enim iuxta numerum eorum qui ceciderũt, ſed eorum qui permanſerunt homines ad beatitudinem admittuntur. Vndè Greg. Superna illa ciuitas ex angelis & hominib. conſtat: ad quam credimus tantos humani generis aſcendere, quantos illic contigit angelos remanſiſſe: ſicut ſcriptum eſt in Cantico Deuteronominij: Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum Dei.

Deut. 32 a. Sic legitur ſecundũ 70 interpretes Hiõ ſecundũ vulgarẽ editionem.

Quidam dicunt ſecundum numerum lapſorum angelorum homines reparandos. I

A QVI-

A QVIBVSDAM tamen putatur, quòd homines reparentur iuxta numerum angelorum qui ceciderunt: illa cœlestis ciuitas, nec suorum ciuium numero priuetur, nec maiori copia regnet. Quod Aug. in Enchy. sentire videtur, hoc asserens de hominibus plus saluari quàm corruit de angelis, sed non minus: ita dicens, Superna Hierusalem, mater nostra, ciuitas Dei, nulla ciuium suorū numerositate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortasse regnabit. Neque etiam numerum aut sanctorum hominum, aut immundorum dęmonum nouimus: in quorum locum succedentes filij catholicæ matris, quæ sterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ceciderunt, sine vllo temporis termino permanebunt. Sed illorum ciuium numerus siue qui est, siue qui fuit, siue qui futurus est, in contemplatione eius artificis est, qui vocat ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt. Eccè apertè dicit non minus de hominibus saluari, quā corruit de angelis: sed plus non asserit.

Cap. 29. in medio.

Roman. 4.

AN OMNES SPIRITVS CAELESTES MITTANTVR: ET PONIT DVAS OPINIONES, *& authoritates quibus innituntur.*

DISTINCT. X. A

HOC inuestigandum est: Vtrùm omnes illi cœlestes spiritus ad exteriora nuncianda mittantur. Quidam putant aliquos in illa multitudine esse, qui foras pro officio exeūt, alios qui intus semper assistunt: sicut scriptum est in Daniele: Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Item Dionysius in Hierarchia, quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituum ait: Superiora illa agmina ab intimis nunquam recedunt: quoniam ea quæ præeminent, vsum exterioris officij nunquam habent. His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti, nisi inferiores, inficiantur.

Daniel 7. c
Dionysius c. 7. calestis in princip.
Greg. homo 34. lib. 4. mil. in Euangelia post mediū

Obiectio

Obiectio contra illos. B

Esaie 6.c Greg. ibidē continuò. Heb. 1.d

QVIBVS obijcitur, quod Esaias ait: Volauit ad me vnus de Seraphin: qui ordo superior, & est excellentior. Ideoque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum, quin etiam & de alijs mittantur. Apostolus quoque ait: Omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi. His testimonijs asserunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri si etiam superiores mittantur, cùm & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit.

Ioan. 1.c

Quæstio, Si omnes mittuntur, cur vnus tantùm ordo nomine angelorum censetur. C

Responsio quorundā.

HIC oritur quæstio: Si omnes mittuntur & nuncij Dei existunt, quare vnus tantùm inter nouem ordines, angelorum nomine censetur? Ad quod quidam dicunt, omnes quidem mitti, sed alios sæpiùs, & quasi ex officio iniuncto, qui propriè angeli, vel archangeli nominantur: alios verò rariùs mitti, scilicet, maiores, causa extra communem dispensationem oborta: qui cum angelorum ministerium suscipiunt, etiam nomen assumunt. vndè in Psalm. Qui facit angelos suos spiritus & ministros: quia illi qui natura spiritus sunt, aliquando angeli, id est, nuncij fiunt.

Psal. 103.

Putant quidam Michael, Gabriel, Raphael de superiori ordine fuisse: & sunt nomina spirituum, & non ordinum. D

Greg. hom. 34. ad ca. 15. Luc. circa medium.

ET putant illi, Michael, Gabriel, Raphael de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur, quis vt Deus? Gabriel, fortitudo Dei: Raphael, medicina Dei: nec sunt ista nomina ordinum, sed spirituum. Et dicunt quidem singulum horum vnius propriè ac singulariter spiritus esse nomen. Alij verò, non vnius singulariter & determinatè, sed nunc huius nunc illius esse nomen, secundum qualitatem eorum ad quæ nuncianda vel gerenda mittuntur: sicut & dæmonum quædam nomina sint, quæ quidam putant esse vnius propria, alij verò pluribus communia. Diabolus quippè, qui Græcè ita vocatur, & criminator interpretatur vel

deorsum fluens, Hebraicè dicitur Sathan, id est, aduersarius. Dicitur & Belial, id est, apostata & absque iugo, dicitur etiam Leuiathan, id est, additamentum corũ: & alia plura reperies nomina, quæ vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia. *Luc. 10. e* *2. Cor. 6. e* *Iob. 40.*

Quomodo determinent prædictas authoritates, quæ videntur aduersari, qui dicunt omnes angelos mitti. E

QVI autem omnes angelos mitti asserunt, prædictas authoritates, Danielis scilicet, & Dionysij, ita determinant. Dicuntur superiora agmina Deo assistere, & ab intimis nunquam recedere: non quia aliquando mittantur, sed quia rarissimè ad exteriora prodeunt: neq; tunc ab intimis recedunt, sed Dei præsentiæ, & contemplationi semper assistunt: quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur. *Greg. hom. 34. ad ca. 15 Lucæ post medium.*

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum, quæ videntur sibi aduersari. F

ALII verò dicunt tres ordines supremos, scilicet Cherubin, Seraphin, & Thronos, ita creatori assistere, quod ad exteriora non exeunt: Inferiores autem tres, ad exteriora mitti: tres verò medios inter vtrosq; consistere, non modo dignitate vel loco, sed etiam officio: quia præceptum diuinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideoq; cum supremi medijs, & medij imis, atq; hi hominibus præceptum Dei nuncient, meritò omnes angeli nominari debent. Et ob id fortè Apostolus ait: Omnes spiritus administratores esse filij, & mitti in ministerium: & per omnes non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos angelos complexus est. Illud verò quod Esaias ait, per verba Dionysij determinant dicentes: Hi spiritus qui mittuntur, percipiunt horũ vocabulum, quorum gerunt officium. Vndè dicunt illum angelũ, qui missus est ad Esaiã, vt mundaret & incẽderet labia Prophetæ, fuisse de ordine inferiorũ. Sed ideò dictus est fore de seraphin, quia veniebat incẽdere, & consumere delicta Esaiæ. *Dion. c. 13. cælestis hierarchiæ in principio.* *Greg. hom. 34. ad c. 15. Lucæ post medium.* *Esaiæ 6. e*

QVOD

QVOD QVAEQVE ANIMA HABET ANGELVM BONVM AD SVI CVSTOdiam delegatum, & malum ad exercitium.

DISTINCT. XI. A

Matth.18.b Tom.9.Cõment.ad 18 cap.ad locũ quia angeli eorum. Matthæi.

ILLVD quoq; sciendum est, quod angeli boni deputati sunt ad custodiam hominum, ita vt quisq; electorum habeat angelum ad sui profectum atq; custodiã specialiter delegatum. vnde in Euangelio veritas à pusillorum scandalo prohibẽs ait. Angeli eorũ semper vident faciẽ patris. Angelos dicit eorum esse, quib. ad custodiam deputati sunt. Super quem locum Hieron. tradit, vnamquanq; animam ab exordio natiuitatis habere angelum ad sui custodiam deputatum, inquiens ita: Magna dignitas animarum est, vt vnaquæq; habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. Greg. quoq; dicit: Quod quisq; bonum angelum sibi ad custodiam deputatum, & vnũ malum ad exercitiũ habet. Cùm enim omnes angeli boni nostrum bonum velint, communiterq; saluti omnium studeant, ille tamen qui deputatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur ad bonum: sicut legitur de angelo Thobiæ, & de angelo Petri in actibus Apostolorum. Similiter & mali angeli cùm desiderent malum hominem, magis tamen hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortiùs instat ille, qui ad exercitium eius deputatus est.

Hugo de S. Victore lib. sententiarum.

Thob.5.d 6. & 8. a Act.12.b

Vtrùm singulis hominibus singuli angeli, an pluribus deputatus sit vnus. B

SOLET autem quęri: Vtrùm singuli angeli singulis hominib. an vnus pluribus ad custodiam vel exercitium deputatus sit? Sed cum electi tot sint, quot & boni angeli sunt, plures constat esse omnes simul bonos & malos homines quã boni angeli sint: Et cũ tot sint electi, quot angeli boni, & angeli boni plures sint quã mali, pluresq; sint homines mali quàm boni: non est ambigendum plures esse bonos homines, quàm sint mali

Arguit quod non.

mali angeli: & plures esse malos homines, quàm sint mali angeli vel boni angeli.

Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari, siue simul, siue temporibus diuersis. C

IDEOQVE dici oportet, vnum eundemq; angelũ bonum vel malum, pluribus hominibus deputari ad custodiam vel exercitium, siue eodem tempore, siue diuersis temporibus. Ideo autem dicimus eodẽ tempore vel diuersis temporibus. quia videtur quibusdã quòd omnes homines qui sunt simul in aliquo tẽpore, singuli singulos angelos habere possint, bonos vel malos: quia licet maior sit numerus hominum, computatis in vnum omnibus qui fuerunt, & sunt, & futuri sunt, quàm angelorum: tamen quia homines decedentibus hominibus succedunt, & ideò nunquam simul sunt in hac vita, angeli verò nunquã decedunt, sed simul omnes sunt: ideò esse potest, vt singuli hominum dum in hac vita sunt, singulos habeant angelos bonos vel malos ad sui custodiam vel exercitium destinatos. Cæterùm siue ita sit, siue non, non est dubitandum vnumquenq; habere angelum sibi deputatũ, siue plurib. simul destinatus sit, siue vni singulariter. Nec est mirandum vnum angelum plurib. hominib. ad custodiam deputari, cùm vni homini plurium custodia deputetur, ita vt eorum quisq; suũ dicatur habere Dominum, vel Episcopum, vel Abbatem.

Vtrùm angeli proficiant in merito vel in præmio vsq; ad iudicium. D

PRAETEREA illud considerari oportet, Vtrum angeli boni in præmio vel in merito proficiant vsque ad iudicium. Quòd in meritis proficiant, atq; quotidiè magis ac magis mereãtur, quibusdã videtur, ex eo quia quotidiè hominum vtilitatibus inseruiunt, eorumq; profectibus student. Quibus etiã nihilominus videtur quod & in præmio proficiant, scilicet, in cognitione & dilectione Dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint æternam, atque perfectam, augetur tamen quotidiè eorum beatitudo

Quibusdã videtur quod proficiant in vtroque.

quia

quia magis ac magis diligunt atque cognoſcunt: & eſt eorum charitas (qua Deum & nos diligunt) & meritum & præmium. Meritum, quia per eam, & obſequia ex ea nobis impenſa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipſa eadem eſt præmium, quia ea beati ſunt.

Authoritatibus confirmant, quod dicunt. B

Eſai. 63. a ET quòd angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, teſtimonijs ſanctorum confirmãt. Dicit enim Eſaias ex perſona angelorum Chriſti aſcẽdentis magnificentiam admirãtium: Quis eſt iſte qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? Et in Pſalm. *Pſalm. 23.* Quis eſt iſte rex gloriæ? Ex quibus apparet, quòd myſterium verbi incarnati pleniùs cognouerunt angeli poſt impletionem quàm antè. Et ſicut in cognitione huius myſterij profecerunt, ita dicunt eos in Deitatis cognitione proficere. Quod autem in huiuſmodi my-*Epheſ. 3. c* ſterij cognitione profecerint, euidenter docet Apoſto-*In to. 9. Hieron. in comment. ad id cap. 3. Quæ ſit diſpenſatio myſterij abſconditi.* lus, dicens. Quæ ſit diſpenſatio ſacramenti abſconditi à ſeculis in Deo, vt innoteſcat multiformis ſapientia Dei per Eccleſiam principibus & poteſtatibus in cæleſtibus. Super quem locum dicit Hieron. Angelicas dignitates præfatum myſterium ad purum non intellexiſſe, donec completa eſt paſſio Chriſti & Apoſtolorum prædicatio per gentes dilatata.

Aug. 19. nõ lõge à principio. to. 3. ſuper Gen. li. 5. ca. 19. Ibidem inferius.

Quod in hac ſententia videtur Auguſt. aduerſari Hieron. F

HIS autem videtur contradicere Aug. ſuper eundem locum epiſtolæ dicens: Non latuit angelos myſterium regni cælorum, quod opportuno tempore reuelatum eſt pro ſalute noſtra. Illis ergo à ſeculis innotuit ſuprà memoratum myſterium: quia omnis creatura non antè ſecula, ſed à ſeculis eſt. Attende Lector, *Hayma in commen. ſuper epiſtol. Pauli ad Epheſ. 3.* quia videntur diſſentire in hac ſententia illuſtres doctores. Ideoque vt omnis repugnantia de medio tollatur, prædicta verba Haymonem ſequentes ita determinemus, vt illis angelis, qui maioris dignitatis ſunt, & per quorum miniſterium illa nunciata ſunt, ex parte cog-

te cognita à seculis fuisse, vtpotè familiaribus & nun cijs. Illis verò qui minoris dignitatis sunt, incognita extitisse dicamus, vsquequo impleta sunt, & per Eccle siam prædicata: & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Constat itaq;, omnes angelos in cognitione diuinorum mysteriorum secundum processũ temporis profecisse. Vndè non incongruenter ipsi ijdem dicunt, angelorum scientiam ac beatitudinẽ augeri vsque ad futuram consummationem, quãdo in scientia ac beatitudine ita perfectissimi erunt, vt nec augeatur amplius nec minuatur.

Aliorum opinio, qui dicunt angelos in quibusdam prædictorum non profecisse. G

ALII autem dicunt, angelos in confirmatione tãta Deitatis dilectione atque notitia fuisse præditos, vt in his vlteriùs non profecerint nec profecturi sint. Profecerunt tamen in scientia rerum exteriorum, sicut in cognitione sacramenti incarnationis & huiusmodi, sed non in contemplatione Deitatis: quia Trinitatem in vnitate, atque vnitatem in Trinitate non pleniùs intelligunt siue intellecturi sunt, quàm ab ipsa confirmatione perceperunt. Ita etiam dicunt eos in charitate non profecisse post confirmationem, quia eorũ charitas posteà non est aucta: & sic dicunt eos non profecisse in meritis, sed hoc quantum ad vim merendi, nõ quantum ad numerum meritorum. Plura enim bona fecerunt posteà, quæ tunc non fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt, non est aucta, ex qua tantùm meruerunt antequam ista adderentur, quantùm posteà his adiectis. Illud verò quod alij superiùs dicunt, probabiliùs videtur, s. quod angeli vsq; ad iudicium in scientia & alijs proficiant.

Quædam authoritates videntur obuiare probabiliori sententiæ. H

QVIBVS tamen videntur obuiare quorundã authoritatum verba. Ait enim Isidorus de summo bono, Angeli in verbo Dei omnia sciunt antequam fiãt: sed nec omnes, nec omnia perfectè angelos scire dixit, *Isidor. li. 1. c. ad medium. cap. 12.*

& ideò eos in sci entia proficere non remouit. Greg. in lib. dialogorum ait: Quid est, quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Vbi videtur dicere, quod omnia sciant angeli, & nihil sit quod nesciant. Sed accipiendum est hoc de his, quorũ cognitio beatum facit cognitorem: vt sunt ea quæ ad mysterium Trinitatis & vnitatis pertinent.

Greg. lib. 4. dial. cap. 33. Et lib. 2. ca. 4. in c. 1. Iob.

POST CONSIDERATIONEM DE ANGELIS HABITAM, AGITVR DE ALIArum rerum creatione, & præcipuè de operum sex dierum distinctione.

DISTINCT. XII. A

HAEC de angelicæ naturæ conditione dicta sufficiant. Nunc superest de aliarum quoq; rerum creatione, ác præcipuè de operum sex dierum distinctione, nonnulla in medium proferre. Cùm Deus in sapientia sua angelicos condidit spiritus, alia etiam creauit, sicut ostendit supradicta scriptura Gen. quæ dicit. In principio Deum creasse cælum, id est, angelos, & terram, scilicet, materiam quatuor elementorum adhuc confusam & informem, quæ à Græcis dicta est chaos, & hæc fuit ante omnem diem. Deindè elementa distinxit Deus, & species proprias atque distinctas singulis rebus secundum genus suum dedit: quæ non simul, vt quibusdam sanctorum patrum placuit, sed per interualla temporum ac sex volumina dierum vt alijs visum est, formauit.

Aug. cap. 5. li. 1. de Genes. contra Manichæos in fine.

Quòd sancti tractatores videntur super hoc quasi aduersa tradidisse, alijs dicentibus omnia simul facta in materia & forma, alijs per interualla temporum. B

QVIDAM nanq; sanctorum patrũ, qui verba Dei atq; arcana excellenter scrutati sunt, super hoc quasi aduersa scripsisse videntur. Alij quidẽ tradiderunt omnia simul in materia & forma fuisse creata: quod Aug. sensisse videtur. Alij verò hoc magis probauerũt ac asseruerunt, vt prima materia rudis atq; informis, quatuor

Super Gen. ad literã li. 1. cap. 15. in principio.

quatuor elementorum commixtionem atque confusionem tenens, creata sit: Postmodum verò per interualla sex dierum ex illa materia rerum corporalium genera sint formata secundum species proprias. Quã sententiam Gregor. Hieron. & Beda, alijque plures cõmendant ac præferunt. Quæ etiam scripturæ Gene. vndè prima huius rei ad nos manauit cognitio, magis cõgruere videtur.

Hieron. ad principiũ, in quæst. in Gen. tom. 3.
Greg. lib. 32 ca. 10. ad illud Iob. ca. 40. Eccè Behemeth.
Beda in gl. ordinaria ad c. 1. Gen.

Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ sunt. C

SECVNDVM hanc itaq; traditionem ordinem atq; modum creationis formationisque rerum inspiciamus. Sicut suprà memoratum est: In principio creauit Deus cælum, id est, angelicam naturam, sed adhuc informem, vt quibusdam placet: Et terram, id est, illã confusam materiam quatuor elementorum, quam nomine terræ, vt Aug. ait contra Manichæos, ideò appellauit Moyses, quia terra inter omnia elementa minus est speciosa, & illa inanis erat, & incomposita, propter omnium elementorum commixtionem: eãdem etiam vocat abyssum dicens: Et tenebræ erant super faciem abyssi, &c. quia confusa erat & commixta, specie distincta carens. Eadem etiam materia informis dicta est aqua, super quam ferebatur spiritus Domini, sicut superfertur fabricãdis reb. voluntas artificis: quia subiacebat bonæ voluntati creatoris, quod formandum perficiendumq; inchoauerat: qui sicut dominus & cõditor, præerat fluitanti & confusæ materiæ, vt distingueret per species varias quando vellet. & sicut vellet. Hęc ergo ideò dicta est aqua, quia omnia quæ in terra nascuntur siue animalia, siue arbores, vel herbæ & similia, ab humore incipiũt formari atq; nutriri. His omnibus vocabulis vocata est illa informis materia: vt res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitiorib. & nõ vno tantũ: nã si vno tantum significaretur vocabulo, hoc esse putaretur qđ consueuerat homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa & informis, quę nulla

Li. de Gen. contra Manichæos. 1. ad mediũ ca. 7. in tomo 1.
Ibid. paulò inferius.
Li. & cap. eisdem inferius.
Ibid. paulò inferius.
Ca. 5. in fin. eiusdẽ lib. 1 de Gen. contra Manic.

specie cerni ac tractari poterat, id est, nominibus visibilium rerum quæ indè futuræ erant propter infirmitatem paruulorum, qui minus idonei sunt inuisibilia comprehendere: & tunc erant tenebræ, id est, lucis absentia. Non enim tenebræ aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia: sicut silentium non aliqua res est, sed vbi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore, vbi tegumentum non est, nuditas dicitur: sicut & inanitas non est aliquid, sed inanis dicitur locus esse, vbi nō est corpus, & inanitas absentia corporis.

Cap. 4. in princip. eiusdem li. 1

Quo sensu tenebræ dicantur non esse aliquid, & quo dicantur esse aliquid. D

ATTENDE, quia hic Augustinus tenebras dicit non esse aliquid, cùm alibi tenebræ inter creaturas ponantur, quæ benedicunt Dominum: vndè dicitur, Benedicite lux & tenebrę Domino. Ideoq; sciendum est, tenebras diuersis modis accipi, scilicet, vel pro lucis absentia, qualiter suprà accepit August. iuxta quam acceptionem non sunt aliquid: vel pro aere obscurato, siue aeris obscura qualitate, & secundum hoc aliquę res creatę sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abyssi, quia nondum erat lux: quæ si esset, & superesset & superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suum Deus venustauerat, quæ posteà in primo die formata est.

Dan. 3. f

Duo hic consideranda sunt: quare illa materia confusa sit dicta informis, & vbi adesse prodijt, quantumque in altitudine ascenderit. E

DE qua re priusquam tractemus, duo nobis discutienda occurrunt: Primùm, quare illa materia confusa, informis dicatur: an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secundò, vbi adesse prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo, quod primo positum est, breuiter respondentes, dicimus illam primam materiam non ideò dictam fore informē, quòd nullam

nullam omnino formam habuerit: quia non aliquid corporeum tale existere potest, quod nullam habeat formam: sed ideò non absurdè i: ormem appellari posse dicimus, quia in confusione & permixtione quadam subsistens, nondum pulchram apertamque, & distinctam receperat formã, qualem modò cernimus. Facta est ergo illa materia in forma confusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis prius omnia corporalia materialiter simul & semel sunt creata: Postmodum in forma dispositionis sex diebus ordinata. Ecce absolutum est, quod primo in discussione propositum fuit, scilicet, quare illa materia dicatur informis.

Hic ad id quod secundò quærebatur, respondet. F

NVNC superest, quod secundò proponebatur explicare, vbi scilicet, illa materia substiterit, & quantũ in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temere assserẽtes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quando creata est, ibidem adesse videtur prodijsse, vbi nunc formata subsistit. Eratque terreum hoc elementum in vno loco, eodemque medio, subsistens cæteris tribus in vna confusione permixtis: eisdemq; circunquaque in modo cuiusdam nebulæ oppressis, ita obuolutum erat, vt apparere non posset quod fuit. Illa verò tria in vna permixtione confusa circunquaq; suspensa, eousque in altum porrigebantur, quousque nunc summitas corporeæ naturæ pertingit. Et sicut quibusdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spissior atque grossior erat: in superiori verò, rarior ac leuior atque subtilior existebat, de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas quæ super firmamentum esse dicuntur. Talis fuit mundi facies in principio, priusquã reciperet formam vel dispositionem. * Oppressis.

Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio, incipit prosequi operum sex dierum distinctionem. G

NVNC superest vt dispositionẽ illam qualiter perfecta

Genes.2.a fecta sit, ordine prosequamur. Sex diebus, sicut docet scriptura Genesis, distinxit Deus & in formas redegit proprias, cuncta quæ simul materialiter fecerat. Perfecitq; opus suum die sexto: & sic deindè die septimo requieuit ab omni opere suo, id est, cessauit nouam creaturam facere. Sex enim dieb. sex rerum genera distinxit, nihilq; postea fecit, quod in aliquo illorum non contineatur: operatus est tamen posteà, sicut veritas in Euangelio ait: Pater meus operatus est vsq; nunc, & ego operor illud.

De quatuor modis diuinæ operationis. H

Alcuinus siue Albinus in quæst. ad cа. 1. Gene. QVATVOR enim modis, vt ait Alcuinus super Genes. operatur Deus. Primò in verbo, omnia disponendo: Secundo, in materia informi quatuor elementorum de nihilo eam creando. Vndè, Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Omnia, scilicet, elementa: vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertiò, per opera sex dierum varias distinxit creaturas. Quartò, ex primordialibus seminibus non incognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sæpius reformantur, nè pereant.

QVAE FVERIT PRIMA DISTINCTIONIS OPERATIO.

DISTINCT. XIII. A

PRIMA autem distinctionis operatio fuit formatio lucis, sicut ostendit scriptura Gen. quę commemorata rerum informitate, earum dispositionē à luce inchoauit, subdens: Dixit Deus, Fiat lux: & facta est lux: & diuisit lucē à tenebris: appellauitq; lucem diem, & tenebras noctem. Et factum est vesperè & manè dies vnus. Congruè mundi ornatus à luce cœpit: vndè cætera, quæ creanda erant, viderentur.

Qualis fuerit lux illa, corporalis an spiritualis. B

Aug. libr. 1. de Gen. ad literā ca. 1. in princ. t. 3 SI quæritur, qualis illa lux fuerit, corporalis scilicet, an spiritualis? Id respondemus, quòd a sanctis legimus traditum. Dicit enim Aug. quia lux illa corporalis vel spiritualis intelligi potest. Si spiritualis accipitur, an-

tur, angelica natura intelligitur, quæ prius informis fuit, sed post ea formata est, cùm ad creatorem conuersa ei charitate adhæsit: cuius informitatis creatio superius significata est, vbi dictum est: In principio creauit Deus cælum & terram. Hic verò eiusdem formatio ostenditur, cùm ait: Fiat lux, & facta est lux. Hæc ergo angelica natura, quæ prius tenebræ: & postea lux fuit, quia priùs habuit informitatem & imperfectionem, deindè formationis perfectionem: & ita diuisit Deus lucem à tenebris. Nam vt ait Aug. super Gene. Huius creaturę informitas & imperfectio fuit antequam formaretur in amore conditoris. Formata verò est, quando conuersa est ad incommutabile lumen verbi: Si verò corporalis fuit lux illa, quod vtiq; probabile est, corpus lucidum fuisse intelligitur, vel vt lucida nubes: quod non de nihilo, sed de præiacenti materia formaliter factum est vt lux esset, & vim lucendi haberet: cum qua dies prima exorta est, quia ante lucē nec dies fuit: nec lux, licet tempus fuerit. *Aug. lib. 1. cap. 3. ad principiū.*

Quòd lux illa facta est, vbi Sol apparet: quæ in aquis lucere poterat. C

SI autem quæritur: Vbi est facta lux illa, cum abyssus omnem terræ altitudinem tegeret? Dici potest in illis partibus facta, quas nūc illustrat Solis diurna lux. Nec mirum lucem in aquis posse lucere, cum etiam nautarum operatione sæpiùs illustrentur: qui in profundum mersi, misso ex ore oleo aquas sibi illustrant: quæ multò rariores fuerunt in principio quàm modò sunt: quia nondum congregatæ fuerant in vno loco. Facta est ergo lux illa, quæ vicem & locum Solis tenebat: quę motu suo circumagitata, noctem diemq; discernebat. Ibi ergo primum lucem apparuisse verisimile est, vbi Sol quotidiano cursu circumuectus apparet, vt eodem tramite lux circumcurrens, ac primo ad occasum descendens vesperam faceret. deindè reuocata ad ortum, auroram, id est, manè illustraret: & ita diuisit Deus lucem & tenebras, & appellauit lucem diem, & tenebras noctem.

Quod dies diuersis modis accipitur. D

Aug. super Gen. l. c. 10

HIC notandum est, quòd dies diuersis modis accipitur in scriptura. Dicitur enim dies lux illa, quæ illo triduo tenebras illuminabat: & dicitur dies illuminatio ipsa aeris. Dicitur etiam dies spatium vigintiquatuor horarum: qualiter accipitur cùm dicitur. Factum est vesperè & manè dies vnus. Quod ita distinguendũ est, factum est vesperè prius, & posteà manè: & ita fuit dies vnus expletus vigintiquatuor horarum. Dies, scilicet, naturalis, qui habuit vesperam sed non manè. Manè enim dicitur finis præcedentis, & initium sequentis diei, quod est aurora: quæ nec plenam lucem, nec omninò tenebras habet. Manè ergo primus dies non habuit: quia nec dies præcesserat qui sequẽtis diei initio terminaretur: & eo præcipuè, quia luce apparẽte, mox super terram plenus atque præclarus dies extitit: qui non ab aurora, sed à plena luce inchoauit: & manè sequentis diei consummatus est. Vndè Beda super Genes. Decebat, vt dies à luce inciperet, & in manè sequentis diei tenderet: vt opera Dei à luce inchoasse, & in lucem completa esse significarentur. Reliqui autem dies manè habuerunt, & vesperam: quorum quisque à suo manè incipiens, vsque ad alterius diei manè tendebatur.

Beda vt refertur in gl. ordinaria ad illud Factũ est vesperè & mane. Gen. 1.

De naturali ordine computationis dierum, & de illo qui pro mysterio introductus est. E

HIC est naturalis ordo distinctionis dierum, vt distinguantur atque computentur dies à manè vsq; ad manè. Posteà verò in mysterio factum est, vt dies computentur à vespera in vesperam, & adiungatur dies præcedenti nocti in computatione: cùm iuxta naturalem ordinem præcedens dies sequenti nocti adiungi debeat: quia homo à luce per peccatum corruit in tenebras ignorantiæ & peccatorum: deindè per Christum à tenebris ad lucem rediit. Vndè Apostolus: Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Primus itaque dies non ab aurora, sed à plena luce incipiens, & post vesperam paulatim occidente luce exci-

Ephes. 5. c

ce excipiens manè sequentis diei, expletus est. Vndè Beda, Occidente luce & paulatim post spatium diurnæ longitudinis inferiores partes subeunte, factum est vesperè: sicut nunc vsitato cursu Solis fieri solet. Factum est autem manè eadem super terram redeunte, & alium diem inchoante: & dies expletus est vnus vigintiquatuor horarum. Fuitque nox illo triduo omninò tenebrosa, quæ post creata sydera aliqua luce claruit.

Beda gl. ordinaria ad illud idem Gen. 1. Factum est vesperè & manè dies vnus

Cur Sol factus est, si lux illa sufficiebat? F

SOLET autem quæri, quare factus est Sol, si lux illa ad faciendum diem sufficiebat? Ad quod dici potest, quoniam lux illa fortè superiores partes illustrabat, & ad illuminationem inferiorum Solem fieri oportebat. Vel potiùs ideò, quia facto Sole dici fulgor auctus est. Ampliori enim multò luce radiauit dies posteà, quàm antè. Si autem quæritur, quid de luce illa factum sit, cum modo non appareat? Potest dici, aut de ea corpus Solis formatum, aut in ea parte cœli esse, in qua Sol est: non quod ipsa sit sol, sed sic ei vnita vt discerni non valeat.

Quomodo accipiendum sit illud, Dixit Deus, an sono vocis id Deus dixerit, an aliter. G

PRAETEREA inuestigandum est, quomodo accipiendum sit quod ait: Dixit Deus, vtrùm temporaliter, vel sono vocis illud dixerit, an alio modo? Aug. super Gen. tradit, nec temporaliter, nec sono vocis Deum locutum fuisse, quia si temporaliter, & mutabiliter. Etsi corporaliter dicatur sonuisse vox Dei, nec lingua erat qua loqueretur, nec erat quem oporteret audire & intelligere. Benè ergo vox Dei ad naturam verbi, per quod omnia facta sunt, refertur. Dixit ergo Deus fiat, &c. non temporaliter, nō sono vocis, sed in verbo sibi coæterno, i. verbum genuit intemporaliter in quo erat: & disposuit ab æterno, vt fieret in tempore, & in eo factum est.

Li. 1. cap. 2. in princip. tomo 3.

Cap. 4. in princip. eiusdem lib. 1. de Gen. ad literam

Quomodo accipiendum sit, quod dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto. H

HIC quæri solet, quomodo accipiendum sit, qđ dicitur pater operari in filio, vel per filium, vel in spiritu sancto. Hæc enim scriptura frequenter nobis proponit: vt, Omnia in sapientia fecisti Domine, id est, in filio, &c. In principio, id est, in filio, creauit Deus cœlum & terram. Et illud, Per quem fecit & secula. Super illum quoq; Psalmi locum: Verbo Domini cæli firmati sunt, &c. dicit Augu. quod pater operatur per verbum suum & spiritum S. Quomodo ergo hoc accipiendum est? Putauerunt quidam hæretici, quod pater velut author & artifex, filio & spiritu S. in rerum operatione quasi instrumento vteretur: ex prædictis verbis errandi occasionem sumentes, quod velut blasphemum atq; sanæ doctrinæ aduersum abijcit pia fides. Non est itaq; intelligendum, ideò scripturam frequēter commemorare patrem operari in filio, vel per filium, tanquam filius non posset facere, si ei non porrexisset pater dexteram, vel tanquam aliquod instrumentum fuerit patris operantis: sed potiùs illis patrē verbis intelligi voluit cum filio & spiritu sancto operari, & sine eis nihil facere.

Aug. cōcione 2. ad Versum 6. psal. 31. tom. 8

Contra hanc expositionem surgit hæreticus. I

SED dicit hæreticus, hac ratione hoc posset dixisse, filium operari, per patrem, vel in patre, & spiritum sanctum cum vtroque, vel per vtrunque, quia filius cum patre & spiritus sanctus cum vtroque operatur. Cui breuiter respondetur: Ideò illud dictum esse, & nō istud, vt in patre monstraretur authoritas. Non enim pater à filio, sed filius à patre operatur, & spiritus sanctus ab vtroque. Ideoque etiam filius per spiritum S. legitur operari, quia cum spiritu S. operatur, hoc ipsum à filio habenti vt operetur.

Alia prædictorum expositio. C

POTEST & aliter illud accipi, vt dicatur pater in filio vel per filium operari, quia eum genuit omnium opificem: sicut dicitur pater per eum iudicare, quia genuit iudicem: ita & per spiritum sanctum dicitur operari siue pater, siue filius, quia ab vtroq; procedit spiritus

ritus sanctus factor omnium. Vndè Ioan. Chrys. in expositione epistolæ ad Heb. sic ait, Non vt hæreticus inaniter suspicatur, tanquam aliquod instrumētum patris extitit filius: neque per eum pater dicitur fecisse, tanquam ipse facere non posset: sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit, sic etiam dicitur operari per filium, quia eum cōstat opificem genuisse. Si enim causa eius pater est, secundum quod pater est, multò amplius eorum causa est, quę per filium facta sunt. Hæc de opere primæ diei dicta sunt.

Chrys. to. 4. hom. 2. ad 1 ca. ad Heb. ad illud: Per quem fecit & secula.

DE OPERE SECVNDAE DIEI, QVA *factum est firmamentum.*

DISTINCT. XIIII. A

DIXIT quoq; Deus: fiat firmamentum in medio aquarum & diuidat aquas ab aquis. Diuisitque aquas, quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Sciendum est quod illius cæli describitur hic creatio, sicut ait Beda super Gen. in quo fixa sunt sydera: cui suppositæ sunt aquæ in aëre & in terra, & superpositæ aliæ, de quibus dicitur: Qui tegis aquis superiora eius, in medio ergo firmamentum est, i. sydereum cælum, quod de aquis factum esse credi potest. Crystallinus enim lapis cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quem verò mouet, quomodo aquæ naturæ fluidæ & in ima labiles, super cœlum possint consistere: de Deo scriptum esse meminerit, Qui ligat aquas in nubibus suis, Qui enim infrà cœlum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super cæli sphęram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere nè labantur. Quales autem & ad quid conditæ sint, ipse nouit qui condidit. Ecce ostensum est his verbis, quod cælum factum sit, scilicet, illud in quo sunt fixa sydera, id est, quod excedit aërem: & de qua materia, scilicet, de aquis, & quales sint aquæ, quæ super illud cælum sunt, scilicet, vt glacies è soliditate.

Beda & gl. ordinaria ad id Gen. 1. Fiat firmamentū.

Alij putant cælum illud esse igneæ naturæ, quibus consentit Augustinus. B

QVIDAM verò cælum, quod excedit aeris spatia, igneæ naturæ dicunt, asserentes super aërem purum ignem esse, qui dicitur esse cælum: de quo igne sydera & luminaria facta esse coniectant: quibus Augustinus consentire videtur. Vtrùm verò nomine firmamenti cœlum, quod excedit aërem, an ipse aer hic intelligatur, idem Augu. quærit. nec soluit. Magis tamē approbare videtur, cœlum illud hic accipi, quod spatia aeris excedit. Aquas autem quæ super illud cœlum sunt, dicit vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exhalatione terrę aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspendit, & post corpulentius conglobatas, pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua, sicut videmus, ad tantas minutias peruenire, vt feratur vaporaliter super aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam super illud leuius cœlum minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus: sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus.

Aug. super Gen. ad literā lib. 2. ad mediū ca. 3. Ibid. cap. 4. & 5.

Quæ sit figura firmamenti. C

QVAERI etiam solet, cuius figuræ sit cęlum? Sed spiritus sanctus, quanuis auctores nostri sciuerint: per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti. Quęritur etiam, si stet, an moueatur cælum? Si mouetur inquiūt, quomodo est firmamentum? Si stat, quomodo in ea fixa sydera circumeunt? Sed firmamentum dici potest, non propter stationem, sed propter firmitatē vel terminum aquarum intransgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sydera.

Aug. lib. 2. de Gen. ad literā. c. 9.

Aug. lib. 2. de Gen. ad literā ca. 9. non longè à princip. & gl. ordinaria ad hoc. Et factum est vesperè & manè dies 2. Gen. 1.

Quare tacuit scriptura de opere secundæ diei; quod in alijs dixit? D

POST hoc quæri solet, quare hic non est dictum, sicut in aliorum dierum operibus: Vidit Deus quod esset bonum? Sacramentum aliquod hic commendatur. Ideò enim fortassis non est dictum, quod tamen sicut in alijs factum est: quia binarius principiū alteritatis est, & signum diuisionis.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum. E

SEQVITVR, Dixit Deus: Congregentur aquæ in locum vnum, & appareat arida: Tertiæ diei opus est congregatio aquarum in vnum locum. Congregatæ sunt enim omnes aquæ cęlo inferiores in vnam matricem: vt lux quę præterito biduo aquas clara luce lustrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terra quæ cooperta latebat, & quæ aquis limosa erat fieret arida & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignumque faciens fructū. Si autem quæratur, vbi congregatæ sunt aquæ, quę totum texerant spatium vsque ad cęlum? Potuit fieri vt terra subsidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiā credi primarias aquas rariores fuisse, sic vt nebula tegeret terras, sed congregatione esse spissatas: & ideo facile in vnum posse redigi locum. Cumque multa constet esse maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum, quæ in terris sunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iunguntur. Ideoque cùm dixerit aquas congregatas in vnum locum, deindè dicit pluraliter, congregationes aquarum: propter multifidos sinus earum, quibus omnib. ex magno mari principium est.

Hieron in quæst. super Gen. & refert gl. ordinaria de opere 2. diei.

Glossa ordinaria ad illud Gen. 1. Congregentur aquæ.

Gl. ordinaria ad illud Et vocauit Deus aridam terrā. Genes. 1.

De opere quartæ diei, quando facta sunt luminaria? F

SEQVITVR, Dixit Deus: Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem: In præcedenti triduo disposita est vniuersitatis huius mundi machina, & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremæ & infimæ parti mundi, firmamento scilicet, aeri, terræ, & aquæ: Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia verò aquarum molibus intra receptacula sua collectis, terra est reuelata atque aer serenatus. Quatuor ergo

mundi

mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt & ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta. n. die ornatum est firmamentū sole & luna & stellis. Quinta, aër in volatilibus, & aquæ in piscibus ornamēta acceperunt. Sexta, accepit terra iumenta & reptilia & bestias: postque omnia factus est homo de terra, & in terra: non tamē ad terram nec propter terram, sed ad cœlum propter cœlum.

Antè alia de ornatu cæli agitur, sicut prius factum est. G

Aug. lib. 2. de Gen. ad literam ca. 13. in fine.

QVIA ergo cœlum cæteris elementis speciem præstat, priusque aliis factum est, ideo antè alia ornatur in quarto die, quo fiunt sidera: quæ ideo facta sunt, vt per ea illustretur inferior pars, ne esset habitātibus tenebrosa. infirmitatiq; hominum prouisum est, vt circūeunte sole potirentur homines diei noctisq; vicissitudine, propter dormiendi vigilādique necessitatem: & ideo etiam ne nox indecora remaneret, sed luna ac sideribus consolarentur homines, quibus in nocte operandi necessitas incumberet: & quia quædam animalia sunt, quæ lucem ferre nō possunt. Quod autem subditur, Et sint in signa, & tempora, & dies, & annos: quo modo accipiendum sit, quæri solet. Ita enim dictum videtur, quasi quarto die cœpissent tempora, cùm prius triduum sine tempore non fuerit. Ideoque tempora, quæ fiunt per sidera, non spatia morarum, sed vicissitudinem aëreæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus siderum fiunt, sicut dies & anni quos vsitatè nouimus. Sunt enim in signa serenitatis & tempestatis: & in tempora, quia per ea distinguimus quatuor tempora anni, scilicet, Ver, AEstatem, Autumnum, Hyemem. Vel sunt in signa & tempora, id est, distinctionem horarum: quia priusquam fierent, ordo temporum nullis notabatur indiciis, vel meridiana hora, vel quælibet hora. Hæc quarta die facta sunt.

Ibid. paulò inferius.

De eodem Aug. lib. 1. de Gen. 1. contra Manichæos. ca. 14. in tom. 1

DE

DE OPERE QVINTAE DIEI, QVANDO CREAVIT DEVS EX AQVIS *volatilia & natatilia.*

DISTINCT. XV. A

DIXIT etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram, &c. Opus quintæ diei est formatio piscium & auiũ, quibus duo elementa ornantur: & de eadem materia, id est, de aquis, pisces & aues creauit: volatilia leuans in aëra, & natatilia remittens gurgiti.

De productione rerũ mixtarũ sententiarum fidelium.

De opere sextæ diei quando creata sunt animalia & reptilia terræ. B

SEQVITVR, Dixit Deus, Producat terra animã viuentem, iumenta & reptilia, & bestias terræ secundum species suas, &c. Sextæ diei opus describitur, cum terra suis animalibus ornari dicitur.

Vtrùm post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, prius facta innoxia. C

QVAERI solet de venenosis & perniciosis animãtibus, Vtrùm post peccatum hominis ad vindictã creata sint, aut prius creata innoxia peccatoribus nocere cœperint? Sanè dici potest, quòd creata nihil homini nocuissent si non peccasset: puniendorum nanq; vitiorum & terrendorum, vel probandæ vel perficiẽdæ virtutis causa nocere cœperunt. Fuerũt ergo creata innoxia, sed propter peccatum facta sunt noxia.

Aug. lib. de Gen. ad literam 3. ca. 15. in princ.

Vtrùm minuta animalia tunc creata fuerint. D

DE quibusdam etiam minutis animantibus quæstio est, Vtrùm in primis conditionib. creata sint, an ex rebus corruptis posteà orta sint? Pleraq; enim de humidorum corporum vitijs, vel exhalationibus terræ, siue cadaueribus gignuntur: quædam etiam de corruptione lignorum & herbarum & fructuum: & Deus auctor omnium est. Potest autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, maximè mortuorum, nascuntur, cum animalibus creata non fuerint, nisi potentia.

Aug. li. 3. de Gen. ad literam in principio cap. 14.

potentialiter & materialiter. Ea verò, quę ex terra, vel ex aquis nascuntur, vel ex eis, quæ terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse non incongruè dici potest.

Quare post omnia factus est homo. B

OMNIBUS autem creatis atque dispositis nouissimè factus est homo, tanquam dominus & possessor, qui & omnibus præferendus erat. Vndè sequitur: Vidit Deus quod esset bonum, & ait: Faciamus hominē ad imaginem, &c. Sed antequam de hominis creatione tractemus, quod suprà breuiter tetigimus, plenius versantes clariùs faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici tractatores dissentire, vt suprà diximus, inueniuntur: alijs dicentibus, res creatas atque distinctas secundum species per interualla sex dierum: quorum sententiæ quia litera Gen. magis inseruire videtur, atque catholica Ecclesia magis approbat, ideo hactenus studiosè docuimus, quomodo ex illa communi materia prius informiter facta, postea corporalium rerum genera per sex dierum volumina distinctim sint formata. Alijs autem videtur, quod non per interualla temporum facta sint, sed simul ita formata, adesse prodierunt. Quod August. super Genes. pluribus modis nititur ostendere, dicens: elementa quatuor ita formata sicut modo apparent, ab initio extitisse, & cælum syderibus ornatum fuisse. Quædam verò non formaliter, sed materialiter tūc facta fuisse, quæ post per temporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbæ, arbores, & fortè animalia. Omnia ergò in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter, & secundum species quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædā verò materialiter tantum. Sed vt dicunt, Moyses loquens rudi & carnali populo, locutionis modum temperauit, de Deo loquens à simili hominis, qui per moras temporum opera sua perficit, cùm ipse simul sua opera fecerit. Vndè Augustinus. Ideò, inquit: Moyses diuisim refert Deum illa opera fecisse, quia non potuit simul ab homine dici, quòd

Genes. 1. c

**Libro 4. Aug. ca. 34 ad princip. de genesi ad literam*

Aug. lib. 1. ca. 10. de genesi ad literam, & gl. ordin. ad illud, & dixit Deus lucem, Gen. 1

quòd à Deo simul potuit fieri. Item potuit diuidere scriptura loquendi temporibus, quod Deus operandi temporibus non diuisit. Illi qui his auctoritatibus & alijs huiusmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atque cæli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies quos scriptura commemorat, sex rerũ genera, i. distinctiones appellant quę simul factę sunt: partim formaliter, partim causaliter.

Aug. lib. 1. de Gen. ad literam ca. 15. ad prin.

Quomodo intelligendum sit Deum requieuisse ab omni opere suo. F

IAM de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptum est, quia compleuit Deus die septimo opus suum, & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuisse dicitur Deus die septimo, non quasi operando lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouam creaturam facere cessauit. Requiescere enim cessare dicitur. vnde in Apo. dicit: Nõ habebant requiem dicentia, Sanctus sanctus sanctus, id est, dicere non cessabant. Requieuisse ergo Deus dicitur, quia cessauit à faciendis generibus creaturæ: quia vltrà noua non condidit. Vsque nunc tamen, vt veritas in Euangelio ait: operatur pater cum filio, scilicet, administrationem eorundem generum quæ tũc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creaturæ. Quod ergo dicitur. Pater meus vsque modo operatur, & ego operor, illud vniuersæ creaturæ continuam administrationem ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam vlterius non faceret, cuius materia vel similitudo non pręcessent: sed vsque nunc operatur, vt quòd condidit, continere & gubernare non cesset.

Gl. ordi. ad princip. c. 2 Gen. 2. a

Apoc. 4. e

Aug. lib. de Gen. ad literam 4. c. 12. in princ.

Ibid. inferius paululũ

Ioan. 5. c

Libr. & ca. eisd. in fine

Qualiter accipiendum sit quòd dicitur Deus complesse opus septimo die, cùm tunc requieuit ab omni opere suo. G

SED quæritur, quomodo septimo die dicatur, Deus complesse opus suum, cùm ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit? Alia translatio habet: Consummauit Deus die sexto

opera sua: quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt, quæ in eo facta sunt, & omnium consummatio eo die perfecta est: sicut scriptura ostendit, cùm ait: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihilque in sui natura vitij habentia: & sunt bona quæ condidit Deus etiam singula. Simul verò vniuersa valdè bona, quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur, benè ordinatum, & loco suo positum, eminentius cōmendat bona, vt magis placeat, & laudabiliora sint, dum comparantur malis. Sexto ergo die facta est operum consummatio. Ideò præmissa oritur quæstio, quomodo dicatur Deus die septimo opus suum complesse, quod Hebraica veritas habet: in quo tamen nihil nouum creasse dicitur, nisi fortè dicatur die septimo compleuisse opus suum, quia ipsum benedixit & sanctificauit: sicut subijcit scriptura, Benedixit diei septimo, & sanctificauit illum. Opus enim est benedictio & sanctificatio: sicut Salomon aliquid operis fecit, cùm templum dedicauit.

Genes. 1. c *Aug. in Enchyr. ca. 10. Tom. 3.* *Ibid. cap. 11* *Hieron. lib. quæst. in genes. ad illud Gen. 1. & cōsummauit Deus. tom. 3.* *Genes. 2. a.* *3. Reg. 8. c*

Quæ sit benedictio, & sanctificatio septimæ diei. H

ILLVM autem diem sanctificasse & benedixisse dicitur, quia mystica præ cæteris benedictione & sanctificatiōe eum donauit. Vndè in lege dicitur: Memēto sanctificare diem sabbathi. Et indè est, quòd numerando dies vsq; ad septimum procedimus, & dicimus septem esse dies, quorum repetitione omne tempus agitatur, non quin alius sit ab illis dies octauus & nonus, & sic de cæteris: sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt: & in septimo, licet non fuerit nouum genus rerum institutum, fuit tamen in eo quasi quidam nouus status sanctificationis operum, & requietionis opificis. Potest etiam sic exponi illud: Cōpleuit Deus die septimo opus suum, id est, completum & consummatum vidit.

Exod. 20. b

DE

DE HOMINIS CREATIONE, VBI CONSIDERANDVM EST, QVARE CREAtus homo, & qualiter sit institutus: quæ duo suprà tractata sunt, & qualis factus, & qualiter lapsus, postremò quomodo sit reparatus: quæ discutienda sunt.

DISTINCT. XVI.

A

HIS excussis quæ suprà de hominis creatione præmisimus, effectui mancipare atq; ordine explanare nunc suscipimus, vbi hæc consideranda videntur, scilicet, quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus: deindè, qualiter sit lapsus: postremò, qualiter & per quæ sit reparatus. Horum autē primo & secundo posita, id est, causam creationis humanę, & modum institutionis, superius pro modulo nostræ facultatis tractauimus. Ideoq; superest, vt qualis vel quomodo factùs sit, discutiamus. In Gen, legitur: Faciamus hominē ad imaginem, & similitudinē nostram, &c. In eo quod dicit faciamus, vna operatio trium personarum ostenditur: in hoc verò quod dicit ad imaginem, & similitudinem nostrā, vna & æqualis substantia trium personarum mōstratur. Ex persona. n. patris hoc dicitur ad filium & spiritum S. non, vt quidam putant, angelis: quia Dei & angelorum non est eadem imago vel similitudo.

Gl. ordi. ad illud Gen. 1 Faciamus hominem. Genes. 1. c Beda.

Quòd imago & similitudo hic à diuersis accipitur varie: à quibusdam increata, & ab alijs creata & increata, vel essentia Trinitatis, vel pater, vel filius & spiritus sanctus.

B

IMAGO autem & similitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id est, Trinitatis essentia, ad quam factus est homo, vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini concreata. Increatam imaginem, quæ Deus est, intellexisse videtur Beda cùm dicit, non esse vnam imaginem Dei & angelorum, sed trium personarum: & ideò personis non angelis fit ibi sermo. Improprié tamen imago dicitur, quia imago relatiuè ad aliud dicitur, cuius similitudinem gerit; & ad quod

Beda super Gen. Et gl. ord. ad illud Gen. 1. Faciamus hominem.

repræsentandum facta est: sicut imago Cæsaris quę ipsius similitudinem præferebat, ipsumque quodam modo repræsentabat. Propriè autem imago dicitur id ad quod aliud fit: sicut exemplum propriè dicitur quod sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen & aliquando abusiuè alterū pro altero: ita & minus propriè accipitur imago essentia Trinitatis, si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem, & similitudinem hic accipi. C

FILIVS verò propriè imago patris dicitur, sicut suprà in tractatu de Trinitate diximus. Vndè fuerunt nonnulli, qui ita distinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium: hominem verò non imaginē, sed ad imaginem factum dicerent: quos refellit Apostolus dicens: Vir quidem est imago, & gloria Dei. Hęc namque imago, id est, homo, cùm dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem nostram. Quomodo enim nostram diceret, cùm filius solius patris imago sit? Fuerunt autem, & alij perspicacius hæc tractantes: qui per imaginem filium, & per similitudinem spiritum sanctum intelligerent, quia similitudo est patris & filij. Et ideò pluraliter putauerunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantùm: ad imaginē verò, subintelligendum esse meam, Hominem verò & imaginem esse, & ad imaginem & similitudinem factum esse tradiderunt: & imaginem imaginis esse, & similitudinis.

Augu. in 7. lib. de Tri. ca. 6. ad finem.

1. Cor. 11. b

Aliorum opinio.

Nec horum sententiam approbat, sed imaginem & similitudinem Dei in homine quærendam, & considerandam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur. D

VERVNTAMEN hæc distinctio, licet reprobabilis penitus non videatur, quia de medio montium, id est, auctoritatibus sanctorum non manat, congruentius in ipso homine imago, & similitudo Dei quærenda

renda est,& consideranda. Factus est ergo homo ad imaginem Dei & similitudinem, secundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: sed ad imaginem, secundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad similitudinem, secundum innocentiam & iustitiam: quæ in mente rationali naturaliter sunt. Vel imago consideratur in cogitatione veritatis, similitudo in amore virtutis: vel imago in alijs omnibus, similitudo in essentia: quia, & immortalis & indiuisibilis est. Vndè August. in lib. de quantitate animæ, Anima facta est similis Deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eam Deus. Imago ergo pertinet ad formam, similitudo ad naturam. Factus est ergo homo secundum animam, ad imaginem & similitudinem non patris vel filij vel spiritussancti, sed totius Trinitatis: ita & secundum animam dicitur homo esse imago Dei, quia imago Dei in eo est. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ in ea est. sed propter picturam quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur: ita propter imaginem Trinitatis etiam illud, in quo est imago, nomine imaginis vocatur.

Aug. lib. de spiritu & anima ca. 10. ad finē tom. 3.

Cap. 2. to. 1. in princip.

Aug. in 15. lib. de Tri. in fine cap. 22.

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem, filius verò imago, non ad imaginem. E

QVOCIRCA homo & imago dicitur, ad imaginem: filius autem imago, non ad imaginem: quia natus & non creatus, ęqualis & in nullo dissimilis, homo creatus est à Deo, non genitus, non parilitate æqualis, sed quadam similitudine accedens ei. vndè Augustinus in libro sexto de Trinit. in Genes. legitur: Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. faciamus & nostram pluraliter dixit: & nisi ex relatiuis accipi non oportet, vt facere intelligantur pater & filius, & spiritus sanctus ad imaginem patris & filij & spirit⁹ sancti, vt subsisteret homo imago Dei. Sed quia non omninò æqualis fiebat illa imago, tanquam non ab illo nata, sed ab eo creata, ideo ita imago dicitur quòd & ad imaginem: quia non æquatur parilitate, sed accedit quadam similitudine. Filius autem

Aug. lib. 6. Cap. 6. in fine.

Ibid. paulò inferius.

tem est imago, sed non ad imaginem, quia æqualis patri. Dictus est ergo homo ad imaginem, propter imparem similitudinem. Et ideò nostram, vt imago Trinitatis esse homo intelligatur, non Trinitati æqualis, sicut filius patri. Ecce ostensum est secundum quid sit homo similis Deo, scilicet, secundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet quæ hoc indicat: quia est erecta statura, secundum quam corpus animæ rationali congruit, quia in cœlum erectum est.

Aug. lib. de Gen. ad literã. 6. c. 12. circa finẽ. Et li. de Genesi contra Manichæos 1. ca. 17. in fine, tomo 1.

DE CREATIONE ANIMAE: VTRVM DE ALIQVO FACTA SIT, VEL NON, *& quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.*

DISTINCT. XVII.

A

HIC de origine animæ plura quæri solent, scilicet, vndè creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundùm corpus describitur, cùm dicitur: Formauit Deus hominem de limo terræ: ita eiusdem secundum animam factura describitur cùm subditur: Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit Deus, cui animã inspirauit. Vel secundum aliã literã, flauit vel sufflauit: nõ quòd faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim Deus est, nec lineamentis mẽbrorum compositus. Non ergo carnaliter putemus Deum corporis manibus formasse corpus, vel faucib. inspirasse animam, sed potius hominem de limo terræ secundum corpus formauit iubendo, volendo, id est, voluit, & verbo suo iussit, vt ita fieret: & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, substantiam animæ in qua viueret, creauit: non de materia aliqua corporali vel spirituali, sed de nihilo.

Aug. lib. 7. de Gen. ad literã ca. 1. in fine.

Genes. 2. b

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam esse de substantia Dei.

B

PVTAVERVNT enim quidam hæretici, Deum, de sua substantia animã creasse, verbis scripturæ pertinaciter

Ioann. 4. c

tinaciter inhærentes, quibus dicitur, inspirauit vel insufflauit, &c. Cùm flat, inquiunt, vel spirat homo, de se flatum emittit: Sic ergo cum dicitur Deus flasse, vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritum hominis emisisse intelligitur, id est, de suâ substātia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit vel flauit, i. flatum hominis, s. animam fecit. Flare enim est flatum facere: & flatum facere, est animam facere. Vndè Dominus per Esa. Omnem flatum ego feci. Non sunt ergo audiendi qui putant animam esse partem Dei. Si enim hoc esset, nec à se, nec ab alio decipi posset, nec ad malum faciendum vel patiendum cōpelli, nec in melius vel deteriùs mutari. Flatus ergo quo hominem animauit, factus est à Deo, non de DEO, nec de aliqua materia, sed de nihilo.

Aug. lib. de Gen. ad literā 7. ca. 2 in princip.

Responsio. Ibid. ca. 3. ad finem.

Esaia 57. d

Quando facta sit anima, an ante corpus, aut in corpore. C

SED vtrùm in corpore, vel extra corpus, etiā inter doctos scrupulosa quæstio est, Aug. enim super Genes. tradit, animam cum angelis sine corpore fuisse creatam, posteà verò ad corpus accessisse: neq; compulsa est incorporari, sed naturaliter illud voluit, i. sic creata fuit, vt vellet, sicut naturale nobis est velle viuere. Malè autem velle viuere, non naturæ, sed voluntatis est peruersæ. Alij verò dicunt animam primi hominis in corpore fuisse creatam: ita exponētes verba illa, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitę, i. animam in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamen specialiter expressit, quia hæc pars sensibus ornata est ad intuenda superiora. Sed quicquid de anima primi hominis æstimetur, de alijs certissimè sentiendum est, quod in corpore creentur. Creando enim infundit eas Deus: & infundendo creat. Dicendum est etiam, animam illam non sic esse creatam, vt præscia esset operis futuri iusti vel iniusti.

Opinio August. libr. 7. cap. 25. ad principiū.

Aug. ca. 27. li. 7. de Genesi ad literā in princ.

Ibid. ca. 26. in princip.

In qua ætate Deus hominem fecerit. D

SOLET etiam quæri, vtrùm Deus hominem re-

Aug. lib. de Gen. ad literam 6. c. 14. ad prin. pentè in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, ſicut nunc format in matris vtero? Aug. ſuper Gen. dicit, quòd Adam in virili ætate continuò factus eſt: & hoc ſecundum ſuperiores, nō inferiores cau- *Exod. 7. b* ſas, id eſt, ſecundum voluntatem, & potentiam Dei, quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moyſi conuerſa eſt in draconem. Nec talia contra naturam fiunt, niſi nobis, quibus alter naturæ curſus *Eod. libr. 6. ca. 15. in fine.* innotuit: Deo autem natura eſt quod facit: Non ergo contra diſpoſitionem ſuam illud fecit Deus. Erat enim in prima creaturarum conditione, ſic hominem **cauſarum* poſſe fieri: ſed non ibi erat neceſſe vt ſic fieret: hoc enim non erat in conditione creaturæ, ſed in beneplacito creatoris, cuius voluntas neceſſitas eſt. Hoc enim *Lib. eod. c. 17. ad prin.* neceſſariò futurum eſt, quod vult & præſcit. Multa verò ſecundum inferiores cauſas futura ſunt, ſed in præ- *Eod. lib. ca. 18. ad principium.* ſcientia Dei futura non ſunt. Si autem ibi aliter futura ſunt, potius futura ſunt ſicut ibi ſunt, vbi præſcit ille, qui non poteſt falli. Sic ergo factus eſt Adam, non ſecundum inferiores cauſas, quia non erat in rerū cauſis ſeminalibus, vt ita fieret: ſed ſecundum ſuperiores, non contra naturam operantes: quia in rerum cauſis naturalibus erat, vt ita poſſet fieri.

Quod homo extra paradyſum creatus, in paradyſo ſit poſitus: & quare ita factum ſit. E

HOMINEM autem ita formatum tulit Deus, *Geneſ. 2. d* vt ſcriptura docet, & poſuit in paradyſo voluptatis, *Aug. lib. de Gen. ad literā 8. cap. 1. in princip.* quem plantauerat à principio. His verbis apertè Moyſes inſinuat, quòd homo extra paradyſum creatus, poſtmodum in paradyſo ſit poſitus: Quòd ideò factū dicitur, quia non erat in eo permanſurus: vel vt non naturæ, ſed gratiæ hoc aſſignaretur. Intelligitur autē paradyſus localis, & corporalis, in quo homo locatus eſt. Tres enim generales de paradyſo ſententiæ ſunt. Vna eorum, qui corporaliter intelligi volunt tātùm: Alia eorum qui ſpiritualiter tantùm: Tertia eorum qui vtroque modo paradyſum accipiunt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradyſo ſit

poſitus

positus: qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnem remotis aquis, herbas, & ligna producere iussit. Qui etsi præsentis Ecclesiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligendum est esse locum amœnissimum fructuosis arboribus, magnum & magno fonte fœcundum. Quod dicimus, A principio: antiqua translatio dicit, Ad orientem. Vndè volunt in orientali parte esse paradysum, longo interiacente spatio vel maris vel terræ, à regionibus quas incolunt homines secretum, & in alto situm, vsque ad lunarem circulum pertingentem. vndè nec aquæ diluuij illuc peruenerunt. *Qualis sit locus paradysi & vbi.*

De lignis paradysi, inter quæ erat lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali. F

IN hoc autem paradyso erant ligna diuersi generis: inter quæ vnum erat, quod vocatum est lignum vitæ: alterum verò, lignum scientiæ boni & mali. Lignũ autem vitæ dictum est, sicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius stabili sanitate, & perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occasum laberetur. Lignum autem scientiæ boni & mali, non à natura hoc nomen accepit, sed ab occasione rei postea secutæ, arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni & mali ideò dicta est, quia post prohibitionem erat in illa transgressio futura: qua homo experiendo disceret, quid esset inter obedientiæ bonum, & inobedientiæ malum. Non ergo de fructu qui nasceretur indè, positum est illud nomen, sed de re transgressionem secuta. Cognouit enim homo priusquam tangeret hoc lignum, bonum & malum: sed bonum per prudentiam & experientiam, malum verò per prudentiam tantũ. Quod etiam per experientiam nouit vsurpato ligno vetito: quia per experientiam mali didicit, quid sit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ. Si verò primi parẽtes obedientes essent, nec contra præceptum peccassent, non ideò tamen minùs diceretur lignum *Beda & Strabus in gl. ord. ad illud Gen. 2.* *Lignũ vitæ Ibid. paulò inferius ad id Genes. 2.* *Lignum scientiæ.* *Aug. lib. de Gen. ad literam. 8. c. 6. ad finem* *Aug. lib. 8. ca. 15. de genesi ad literã ad principium.*

Aug. eo. li. 8.ca.13.ad principiū. gnum sciētiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo prohibitus est quòd malum non erat, vt ipsa præcepti conseruatio bonum illi esset, transgressio malum. Nec melius cōsideratur, quantū malum sit inobedientia, quàm hoc modo: cū scilicet, ideo reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit, quā si non prohibitus tetigisset, nec peccasset, nec pœnam sensisset. Si verò venenosam herbam prohibitus tetigerit, pœna sequitur: & si nemo prohibuisset, similiter sequeretur. Sin etiā prohibetur res tangi, quæ non tangenti tantùm, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia: ideò prohibitū est peccatum, quia prohibenti est damnosum. Cùm verò tangitur, quod nec tangenti obest, si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur: & ideo prohibetur, vt per se bonum obedientiæ, & malum inobedientiæ monstretur. Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit: vt non ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

DE FORMATIONE MVLIERIS. DISTINCT. XVIII.

A

IN eodem quoque paradyso mulierem formauit Deus de substantia viri: sicut post plantatum paradysum, hominemque in eo positum, & post vniuersa animalia ad eum ducta, suisque nominibus designata, subnectit scriptura. *Genes.2.d* Immisit Deus soporem in Adam. Cumque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & formauit eam in mulierem.

Quare virum prius, & postea de viro mulierem creauit, non simul vtrunque.

B

HIC attendendum est quare non creauit simul virum, & mulierem, sicut angelos: sed prius virum, deindè mulierem de viro. Ideò scilicet, vt vnum esset generis humani principium, quatenus in hoc & superbia diaboli confunderetur, & hominis humilitas Dei similitudine sublimaretur. Diabolus quippè aliud à Deo principium esse concupierat. Ideoq; vt eius superbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabo-

diabolus peruersè rapere voluit, sed obtinere non potuit. Et per hoc imago Dei in homine apparuit: quia sicut Deus omnibus rebus existit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. Ideò etiam ex vno homine omnes esse voluit Deus, vt dum cognoscerent se ab vno esse omnes, se quasi vnum amarent.

Aug. lib. 12. de Ciu. Dei cap. 26. & vlt. in fine. tom. 5.

Quare de latere viri, non de alia corporis parte formata sit. C

CVM autem his de causis facta sit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, sed de latere eius formata est; vt ostenderetur, quia in consortium creabatur dilectionis, nè fortè si fuisset de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut si de pedibus, ad seruitutem subijcienda. Quia igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur, sed socia: nec de capite, nec de pedibus, sed de latere fuerat producenda: vt iuxta se ponendam cognosceret, quam de suo latere sumptam didicisset.

Aug. lib. 9. de Gen. ad literã ca. 13 in princip. Glo. ord. ad illud Gen. 2. Costam quam tulerat.

Quare dormienti, & non vigilanti costa subtracta est. D

NON sine causa dormienti quoq; viro potius quã vigilanti detracta est costa, de qua mulier in adiutorium generationis viro est formata: scilicet, vt nullam in eo sensisse pœnam monstraretur, & diuinæ simul potentiæ opus mirabile ostenderetur, quæ hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen à quiete soporis excitauit. In quo etiam opere sacramentũ Christi, & Ecclesiæ figuratum est. Quia sicut mulier de latere viri dormientis formata est: ita Ecclesia ex sacramentis, quæ de latere Christi in cruce dormientis profluxerunt, scilicet, sanguine & aqua, quib. redimimur à pœnis, atq; abluimur à culpis.

Aug lib. 9. c. 13. de Genesi ad literam.
Aug. ad Versum 5. Psal. 56. tom. 8.

Quod de illa costa sine extrinseco additamento facta fuit per Dei potentiam, sicut quinq; panes in se multiplicati sunt. E

SOLET etiam quæri, Vtrùm de illa costa sine adiectione rei extrinsecæ facta sit mulier? Quod quibus-

quibusdam non placuit. Cæterùm si ad perficiendum corpus mulieris Deus extrinsecum augmentum addidisset, maius illud esset quàm ipsa costa. Ideoque potius de illo addito, quàm de ipsa costa, mulier facta deberet dici, de quo plures accepisset substantiæ partes. Restat ergo vt de sola ipsius costæ substantia sine omni extrinseco additamento, per diuinam potentiam in semetipsa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo sanè miraculo quo postea de quinque panibus à Iesu cœlesti benedictione multiplicatis, quinq; milia hominum satiata sunt. Illud etiam scire oportet, quod cum angelorum ministerio facta sit mulieris formatio, non est eis tamen tribuenda creationis potentia. Angeli enim nullam possunt creare naturã, ergo nec formare costam in mulierem, nec carnis supplementum in loco costæ: non quòd nihil agant, vt aliquid creetur, sed non ideò creatores sunt, sicut nec agricolæ segetum vel arborum. Solus Deus, id est, Trinitas est creator. Facta est ergo fœmina à Deo, etiamsi costa ministrata sit per angelos.

Ioan. 6. c
Matt. 14. b
August. ad principiũ, ca. 15. lib. 9. de Gen. ad literam.
Ibid. paulò superius.

Vtrùm secundum superiores, an secundum inferiores causas ita facta sit mulier, id est, an ratio seminalis id haberet vt ita fieret, an tantùm, vt ita fieri posset, sed vt sic fieret, in Deo tantùm esset causa.

F

August. ad principiũ, ca. 17. li. 9. de Gen. ad literam.

SED quæritur, an ratio quam Deus primis operibus concreauit, id haberet vt secundum ipsam ex viri latere fœminam fieri necesse foret, an hoc tantùm, vt fieri posset? Ad quod sciendum est, omnium rerũ causas in Deo ab æterno esse. Vt enim homo sic fieret vel equus & huiusmodi, in Dei potentia & dispositione ab æterno fuit. Hæ dicuntur primordiales causæ, quia istas aliæ non præcedunt, sed istæ alias, quæ sunt causæ causarum. Cumque vnum sit diuina potentia, dispositio siue voluntas, & ideò vna omnium principalis causa, tamen propter effectus diuersos pluraliter dicit August. causas primordiales omnium rerũ in Deo esse, inducens similitudinem artificis, in cuius dispositione

tione est, qualis futura sit arca. Ita & in Deo vniuscuiusque rei futuræ causa pręcessit. In creaturis verò quarundam rerum, sed non omnium causę sunt, vt ait August. Quia inseruit Deus seminales rationes rebus, secundum quas alia ex alijs proueniunt, vt de hoc semine tale granum, de hac arbore talis fructus & huiusmodi. Et hæ quoque dicuntur primordiales causæ, etsi nō adeò propriè: quia habent ante se causam æternam, quæ propriè & vniuersaliter prima est. Illę verò ad res aliquas dicuntur primæ, scilicet, quæ ex eis proueniunt. Ideò etiam primordiales dicuntur, quia in prima rerum conditione, rebus à Deo insitæ sunt. Et sicut creaturæ mutabiles sunt, ita & hæ causæ mutari possunt, quæ autem in immutabili Deo causa est, non mutari potest.

Quod non omniū quæ fiunt causæ sunt in creaturis.

Distinctio causarum rerum perutilis, scilicet, quòd quædam in Deo & in creaturis, quædam in Deo tantùm sunt. G

OMNIVM rerum causæ in Deo sunt: sed quarundam causæ & in Deo sunt, & in creaturis, quarundam verò causæ in Deo tantùm sunt, & illarum rerum causæ dicuntur absconditæ in Deo, quia ita est in diuina dispositione, vt hoc vel illud fiat, quod non est in seminali creaturæ ratione. Et illa quidem quæ secundum causam seminalem fiunt, dicuntur naturaliter fieri, quia ita cursus naturæ hominibus innotuit. Alia verò præter naturam, quorum causæ tantū sunt in Deo. Hæc autem dicit August. esse illa quæ per gratiam fiunt, vel ad ea significanda non naturaliter sed mirabiliter fiunt. Inter quæ mulieris facturam de costa viri ponit, ita dicens: Vt mulierem, ita fieri necesse foret, non in rebus conditum, sed in Deo absconditum erat. Omnis creaturæ cursus habet naturales leges, super hunc naturalem cursum creator habet apud se posse de omnibus facere aliud, quàm eorum naturalis ratio habet: vt scilicet, virga arida repentè floreat, & fructū gignat, & in iuuentute sterilis fœmina, in senectute pariat, vt asina loquatur, & huiusmodi. Dedit autem naturæ,

Super Gen. li. 9. cap. 18. in medio.
Eod. lib. ad principiū, cap. 17.
Li. eod. paulò inferius
Nume. 17. b
Lucæ 1. d
Nume. 22. e

Ibid. paulò inferius. turæ, vt ex his etiam hæc fieri possent, non vt in naturali motu haberent. Habet ergo Deus in se absconditas quorundam futurorum causas, quas rebus conditis non inseruit, easque implet non opere prouidentiæ, quo naturæ subsistunt vt sint: sed quo illas administrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. Omnium ergo quæ ad gratiam significandam non naturali motu rerum, sed mirabiliter facta sunt, absconditæ causę in Deo fuerunt: quorum vnum erat, quod mulier facta est de latere viri dormientis. Non habuit prima rerum conditio vt fœmina sic fieret, sed vt fieri posset: nè contra causas quas Deus voluntariè instituit, mutabili voluntate aliquid facere putaretur.

Aug. li. eo. 9. cap. 18. in principio.

Ibid. paulò inferius.

Ibid. ferè continuò.

De anima mulieris, quod non est ex anima viri, vt quidam putauerunt, dicentes animas esse ex traduce. H

QVEMADMODVM mulieris corpus de viri corpore traductum fuit, ita putauerunt aliqui ipsius animam de viri anima propagatam: & omnes animas præter primam, de traduce esse, sicut corpora. Alij autem putauerunt simul omnes animas ab initio creatas, Catholica autem Ecclesia nec simul, ex traduce factas esse animas docet, sed in corporibus per coitum seminatis atque formatis infundi: & infundendo creari. Vnde in Ecclesiasticis dogmatibus, Animas hominum non esse ab initio inter creaturas intellectuales natas, nec simul creatas, sicut Origenes fingit, dicimus: neque in corporibus per coitum seminari, sicut Luciferiani & Cyrillus, & quidam Latinorum præsumptores affirmant. Sed dicimus corpus tantùm per coniugij copulam seminari: Creationem verò animæ solùm creatorem nosse, eiusq; iudicio corpus coagulari in vulua, & compingi atq; formari: ac formato iā corpore animam creari atq; infundi, vt viuat in vtero homo ex anima constans & corpore, & egrediatur viuus ex vtero plenus humana substantia. Hiero. etiam anathematis vinculo illos condemnat, qui animas ex traduce dicunt: inducens auctoritatē Prophetæ: Qui finxit

Aug. lib. de Gen. ad literā. 10. c. 1. ad princip.

Aug. de Eccles. dogmatib. in prin. ca. 14. to. 3.

Hiero. ad versum 15. Psalm. 32.

finxit sigillatim corda eorum. Hoc satis, inquit, innuit Propheta, quod non ipsam animam de anima facit Deus, sed sigillatim animas de nihilo creat.

DE PRIMO HOMINIS STATV ANTE PECCATVM, SCILICET, QVALIS *fuerit secundum corpus, & secundum animam.*

DISTINCT. XIX. A

SOLENT quæri plura de primo hominis statu ante peccatum, scilicet, qualis fuerit homo priusquã peccaret, & in corpore & in anima: mortalis an immortalis, passibilis an impassibilis: De termino inferioris vitæ, & transitu ad superiorem: de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur, licet aliquando curiositate quærantur. At priusquam ad animi qualitatem pertinentia prosequamur, de qualitate eius secundum corpus, & modo propagationis filiorum, & de alijs quibusdam inspiciamus. Primus ergo homo secundum naturam corporis terreni, & immortalis fuit quodammodo, quia potuit non mori. In illo namque primo statu habuit posse mori, & posse non mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, scilicet, posse non mori. In secundo verò statu post peccatum habuit posse mori, & non posse non mori: quia in hoc statu moriendi est necessitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori, quia ad illum statum pertinet moriendi impossibilitas: quòd ex gratia erit, non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egens alimonijs ciborum. Vnde & homo factus dicitur in animam viuentem, non spiritualem, id est, in animam corpus sensificantem, quod adhuc erat animale, non spirituale, quod egebat cibis vt per animam viueret. Factus est ergo in animam viuentem, id est, vitam corpori dantem: tamen per sustentamenta ciborum: & tunc erat corpus mortale & immortale,

De hominis duratione, et cõseruatione quantum ad immortalitatem.

Genes.2.b mortale,quia poterat mori,& poterat non mori. Post peccatum verò,factum est mortuum,sicut dicit Apostolus: Corpus propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriēdi in se habet. In resurrectione verò erit spirituale,scilicet,agile & cibis non egēs:& immortale,non sicut in statu primo fuit, scilicet, quod possit non mori,sed etiam quod non poterit mori. vnde August. super Gen. Apostolus ait: Corpus quidem mortuum est propter peccatum, &cæt. Prius de limo terræ formatum est corpus animale non spirituale, cum quali resurgemus. Renouabitur enim à vetustate,non in corpus animale quale fuit:sed in melius, id est,spirituale,cum hoc mortale induet immortale: in quo mutandus erat Adam,nisi mortem corporis animalis peccando meruisset.Non ait Apostolus, corpus mortale est propter peccatum,sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale,& immortale erat, quia poterat mori & non mori. Aliud autem est non posse mori,aliud posse non mori. Ideò factum est per peccatum non mortale,quod erat:sed mortuum, quod nō fieret nisi peccaret. Animale enim non est hoc corpus, sicut primi hominis fuit,sed iam deterius est:habet enim necessitatem moriendi. Eccè hic euidenter aperit August. quòd corpus hominis antę peccatum mortale,& immortale fuit:sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodem Beda super Gene. ait: Non est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora, sicut modo. Ait enim Apostolus: Corpus propter peccatum mortuum est:sed licet fuissent animalia nondum spiritualia,non tamen mortua:quæ,scilicet, necesse esset mori.

Aug. tom.3 ad princip. Roman.8.b Li.6.ca.19. Roman.8.b Lib. eod. de Gen. ad literā cap.24 1.Cor.15 g Ibid.ca.25. in princip. Augustin. Augu. eod. li.8.cap.26. ad princip. Roman.8.b

Beda & gl. ordi. ad illud Gen. 2. In quacunque die comederis.

Vtrùm immortalitas quam habuit ante peccatum,esset de conditione naturæ, an gratiæ beneficio. B

SOLET hic quæri,cùm homo primus mortale & immortale corpus habuerit,vtrùm ex conditione naturæ ipsius corporis habuerit vtrunque : an alterum beneficium esset gratiæ,scilicet,immortalitas, id est, posse

posse non mori? Ad quod dici potest, quia alterum habebat in natura corporis, id est, posse mori: Alterum verò, scilicet, posse non mori, erat ei ex ligno vitæ, scilicet, ex dono gratiæ: Vndè Augustinus super Genes. Quodammodo creatus est homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quòd omninò mori non posset: quod non erit, nisi cũ fuerit spirituale. Apertè dicit, quod non ex natura, sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicunt, quòd nisi illo ligno vitæ vteretur, non semper viueret, quia peccaret. Peccaret enim si illo ligno non vteretur: quia præceptum erat ei, vt comederet de omni ligno paradysi, nisi de ligno scientię boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat iussum.

Aug. de Genesi ad literam. Li. 6. cap. 25. ad principiũ.

Ibid. paulò inferius.

Aliqui dicunt quod si nõ vteretur Adã de ligno vitæ non semper viueret quia peccaret.

Si non foret præceptum, vt de illo ligno comederet & alijs, & non illo vteretur, an posset non mori. C

SED adhuc quæritur, si non esset præceptum vt de ligno vitæ ederet & alijs, & non illo vesceretur, nunquid posset non mori? Si semper viueret non vtens illo ligno, non erat ei ex illo ligno posse non mori. Si verò non posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd si non fuisset ei præceptum vesci illo ligno & alijs, & non illo vesceretur, viueret semper: sic determinantes illud quod suprà dixit Aug. Erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ tantùm, scilicet, quasi non ex conditione naturæ solummodo erat ei, sed etiã ex illo ligno. Alijs autem videtur, ꝙ ex ligno vitæ erat, ei posse non mori, non ex natura. Ideò enim dicitur posse non mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Quæstio Augustini quomodo immortalis factus sit homo. D

Ex Aug. c. 21. in pr. de Gen. ad literã lib. 3.

DE hac verò hominis immortalitate, qualis fuerit, Augustin. super Gen. quæstionem mouens, sic ait: Quæri-

Quæritur quomodo immortalis factus sit homo præ alijs animantibus: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniam? Sed alia est immortalitas carnis quam in Adam accepimus: alia quam in resurrectione speramus per Christum. Ille fact⁹ est homo immortalis, vt non posset mori si nō peccaret, moreretur autem si peccaret: Filij verò resurrectionis non poterũt vltrà peccare, nec mori. Caro nostra non tunc egebit refectione ciborum: quia nulla poterit esse defectio.

Glo. ord. ad illud Gen. 1. Faciam⁹ hominẽ ad.

Caro Adæ antè peccatum, ita immortalis creata est, vt per alimoniam adiuta esset mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis cõdita est caro hominis, vt suã immortalitatem & incorruptionem per obseruantiam mandatorum Dei custodiret. In quibus mandatis hoc cõtinebatur, vt de illis lignis concessis manducaret, & ab interdicto abstineret. Per horum edulium immortalitatis donã cõseruaret, donec corporalibus incrementis perductus ad ætatẽ quæ conditori placeret, multiplicata progenie ipso iubente sumeret de ligno vitæ, quo perfectè immortalis factus, cibi alimenta vlteriùs non requireret.

Ibid. gl. ord. paulò inferius.

Ibid. in glo. paulò inferius.

Summatim superiorum verborum sententiam perstringit. E

ECCE his verbis videtur Augustin. tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in se habuerit: quæ per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tempus suæ translationis in melius, quando de ligno vitæ comederet, & fieret omninò immortalis, ita vt non posset mori.

Quod ex prædictis consequi videtur, hominem de natura sua conditione quodammodo fuisse immortalem: sed non omnino fieret immortalis, nisi participato ligno vitæ. F

IDEO aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat, quia poterat non mori: quæ aliorum lignorum esu poterat conseruari, sed non poterat consummari nisi per assumptionem ligni vitæ. Quod videtur August. sentire super Gen. dicens. Hoc quoque addo,

Aug. de Genesi ad literã, lib. 8. ca. 5. ad finem.

addo, talem cibum illam arborem præstitisse, quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur: non sicut ex alio cibo, sed inspiratione salubritatis occulta. Hic innuere videtur, quòd cum alijs cibis posset corpus sustẽtari, hoc cibo indeficienti sanitate firmaretur. Ex quo cõsequi videtur, quod sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam, scilicet, aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit, id est, aptitudinem qua poterat non mori, cibis adiutus: sed si perstitisset, immortalitatis perfectio esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora Augu. verba quibus dicit, quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

DE MODO PROCREATIONIS FILIORVM SI NON PECCASSENT PRIMI *parentes, & quales nascerentur filij.*

DISTINCT. XX. A

De hominis duratione & cõseruatiõe quã tum ad filiorum procreationẽ.

POST hæc videndum est, qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradyso misceri non potuisse, nisi post peccatum: dicentes concubitum sine corruptione vel macula non posse fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine esse poterat: quoniam ex peccato hæc consecuta sunt. Ad quod dicendum est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato & macula in paradyso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & commixtio sine concupiscentia: atque genitalibus membris sicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum illicitum sentirent, & sicut alia membra corporis alijs admouemus, vt manum ori, sine ardore libidinis: ita genitalibus vterentur membris sine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lætalis ægritudo, membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaq; filios in paradyso per coitũ immaculatũ, & sine corruptione.

Aug. 9. de Gen. ad literam. lib. c. 10. ad fin. Ibid. paulò inferius.

Vndè August. Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuisse, sicut cæteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtimur. Incredibile enim non est Deum talia fecisse illa corpora, vt si non peccassent, illis membris sicut pedibus imperarent, nec cum ardore seminarent, vel eum dolore parerent: sed post peccatum motum illum meruerunt, quem nuptię ordinãt, continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinã turpitudinis, excipitur honestate nuptiali: & quod sanis est officium, ęgrotis est remedium. Emissi quidem de paradyso conuenerunt, & genuerunt: sed potuerũt in paradyso eis esse nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine labore pariendi.

Ibid. cap. 7. in medio. Ibid. cap. 3. non longè à princ. lib. 9.

Quare in paradyso non coierunt, duobus modis soluit. B

Aug. li. eo. 9. cap. 4. in principio. Ibid. continuò Augu.

CVR ergo non coierunt in paradyso? Quia creata muliere, mox transgressio facta est, & eiecti sunt de paradyso. Vel quia nondum Deus iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiscentia non angebat. Deus verò iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagandus erat. Eccè expresè habes de modo propagationis filiorũ.

De termino illius inferioris vitæ, vtrùm natis filijs per successiones, an simul omnes transferendi essent. C

DE termino verò temporis quo transferrentur ad spiritualem, cœlestemque vitam, certum aliquid scriptura non tradit. Et ideò ambiguum est, vtrùm parentes genitis filijs perfectaque humani officij iustitia, ad meliorem statum transferrentur, non per mortem, sed per aliquam mutationem: an patres in aliquo statu vitæ remanerent, ligno vitæ vtentes, donec filij ad eundem peruenirent: & sic impleto numero omnes simul ad meliora transferantur, vt essent sicut sancti angeli in cælis. De quo Augustinus ambiguè differit, super Gen. ita inquiens. Potuerunt primi homines in paradyso filios gignere: non vt morientibus patribus succe-

Aug. cap. 3. ad mediũ.

ſuccederent filij, ſed in aliquo formæ ſtatu manentibus, & de ligno vitæ vigorem ſumentibus, & filij ad eundem perducerentur ſtatum, donec impleto numero ſine morte animalium corpora in aliam qualitatem tranſirent, in qua omninò regenti ſpiritui deſeruirēt, & ſolo ſpiritu viuificante, ſine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filijs cedere, vt per ſucceſſionem numerus impleretur: qui genitis filijs perfectaque humani officij iuſtitia, ad meliora transferrentur, nō per mortem, ſed per aliquam mutationem. Ecce hic habemus de tranſitu hominis ad meliora, ſed incertum nobis relinquitur, vtrùm ſimul transferantur, an per ſucceſſiones. *lib. 9. de Geneſi ad literam.* *Aug. li. eo. 9. cap. 6. in principio.*

Quales procrearent filios, vtrùm perfectionem ſtaturæ & vſum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. D

SI verò quæritur. Quales, ſi non peccaſſet homo, filios genuiſſet? vtrùm videlicet, ſicut ipſe primus homo ſecundum naturam corporis & vſum membrorum perfectus mox conditus extitit, ita etiam eius filij in ipſo natiuitatis exordio perfecti exiſterent: qui ambulare & loqui, & cuncta facere poſſent? Reſponderi poteſt, quòd filios paruulos naſci oportebat, propter materni vteri neceſſitatem. ſed vtrum mox nati perfectionem ſtaturæ & membrorum vſum haberent, an paruuli & in minore ætate conſtituti, vti poſſent mēbrorum officijs, an per interualla temporum, eo modo, quo nunc fit, perfectionem ſtaturæ, & vſum membrorum recepturi eſſent, de auctoritatibus definitum non habemus.

Ambigua Auguſt. verba ponit, vbi tamen videtur innuere, quod filij & paruuli poſſent membrorum vti officijs. E *Aug. ca. 37. li. 1. de peccatorū meritis & remiſsione et de baptiſmo paruulorū, tom. 7*

ET ſuper hoc Auguſtinus ambiguè loquitur. Mouet nos, inquit, ſi primi homines non peccaſſent, vtrū tales filios eſſent habituri, qui nec lingua, nec manib. nec pedibus vterentur. Nam propter vteri neceſſitatē, fortè neceſſe erat paruulos naſci: ſed quamuis exigua

pars corporis sit costa, non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit. vndè & eius filios poterat omnipotentia creatoris mox natos, grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certè eis præstare, quod multis animalibus præstitit: quorum pulli, quamuis sint paruuli, tamen mox vt nascuntur currunt, & matrē sequuntur. Contrà, homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & iuxta se mammis positis nascentes, magis possunt esurientes flere quàm sugere: proprieque infirmitati mentis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari, quod filij etiam paruuli, officijs mēbrorum valerent vti.

Aug. ca. 38. eiusdem, li. 1. de peccatorum meritis & remissione. tom. 7.

Quibusdam non absurdè placuit, quòd filij parui nascerentur, & per accessum temporis in statura, & in alijs sicut nunc proficerent, quod non esset vitio imputandum. F

SED cùm August. sub assertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibusdam placuit primorum parentum filios nascituros paruos, ac deindè per interualla temporum eadem lege, qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturæ incrementum & membrorum vsum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum sicut modo in nobis: quod vtique non esset vitio imputandum, sed conditioni naturæ: sicut à cibo abstinere penitus non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, sed ex naturæ conditione.

Oppositio quorundam volentium probare eos posse viuere sine alimonia. G

AD hoc autem opponitur: Si non peccarent, non morerentur: sed non peccarent, si non comederent: poterant igitur sine alimonia viuere. Cæterùm, sicut suprà diximus, non solum peccarent si de ligno vetito ederent, sed etiam si concessis non vterētur, quia sicut erat eis præceptum non illo ligno vti, ita alijs vesci. Præterea contra naturalem rationem facerent, qua intelligebant de illis esse edendum, quod & naturaliter appete-

appetebāt. Item opponitur: Cùm fames ſit pœna peccati, ſi non peccarent, famem non ſentirent, ſed ſine fame ſuperfluum videretur comedere. Vndè putant quidam eos cibis non indiguiſſe ante peccatum, quia non poterant eſurire, ſi non peccaſſent. Ad quod dici poteſt, quòd fames verè defectus eſt & pœna peccati. Eſt enim immoderatus appetitus èdendi, non ſubiacuiſſet homo, ſi non peccaſſet, ſed proculdubio peccaret, niſi hunc defectum cibo pręueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita ſatisfaciendum erat, nè defectum famis ſentiret. Sicut ergo non ex vitio, ſed ex naturæ conditione erat, quod ante peccatū homo cibis indigebat, ita nō ex vitio eſſet ſed de natura, ſi hominis conditio in principio ſuo, id eſt, in primo parente à perfecto inchoata, in ſubſequenti propagatione à modico ad maiora proficeret, vt ſ. per interualla temporis, ſtaturæ corporeæ incrementa, vſumq; membrorum ſuſciperet.

Vtrùm ſicut ſtatura corporis, ita etiam ſenſu mētis paruuli naſcerentur, & per acceſſum temporis proficerent in ſenſu & notitia veritatis, ſ. an mox nati, in his eſſent perfecti. H

ET cùm de corpore humano non ſit abſurdum vel incōueniens hoc exiſtimare, quæri ſolet, vtrùm de ſenſu animæ, & cognitione veritatis eodem modo ſentiendum ſit, vt ſcilicet, hi qui ſine peccato naſcerentur, ſenſu & intelligentia mentis imperfecti exiſterent, & per acceſſum temporis in his proficerent vſq; ad perfectionem, an mox conditi perfectionem ſenſus & cognitionis perciperent. Illi qui ſentiunt paruulos natos, *Reſponſio.* in ſtatura corporis & vſu membrorum per acceſſum temporis profecturos, non diffitentur eoſdem in exordio natiuitatis ſenſu imperfectos exiſtere, & per interuallum temporis in ſenſu & cognitione proficere vſq; ad perfectum.

Contra illorum ſententiam opponunt quidam. I

AD quod quidā opponunt dicētes: Si mox nati nō haberent perfectionem ſenſus & intelligentiæ, igno-

rantia in eis esset. Ignorantia autem peccati est pœna. Sed qui hoc dicunt, non satis diligenter considerant, quia non omnis qui aliquid nescit, vel minus perfectè aliquid scit, statim ignorantiam habere siue in ignorantia esse dicendus est, quia ignorantia non dicitur, nisi cùm id, quon sciri & ignorari debet nescitur. Talisq; ignorantia pœna peccati est, cùm mens vitio obscuratur, nè cognoscere valeat ea quæ scire deberet.

Quomodo ignorantia dicitur esse in aliquo.

De hominis translatione in meliorem statum: & de duobus bonis, alterò hic dato, altero promisso. E

TALIS erat hominis institutio ante peccatum secundum corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cum vniuersa posteritate sua, ad meliorem digrioremque statum, vbi cælesti & æterno bono in cœlis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo, ita illi duo bona conditor à principio præparauit, vnum temporale, alterum æternum, vnum visibile, alterum inuisibile, vnum carni, alterum spiritui. Et quia primum est qd' est animale, deindè quod est spirituale, temporale ac visibile bonum priùs dedit, Inuisibile autem & æternum promisit, & meritis quærendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad illud promerendum quod promiserat, naturali ratione in creatione animæ hominis inditæ, quia poterat inter bonum & malum discernere, præceptum addidit obedientiæ, per cuius obseruantiam datum non perderet, & promissum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium.

Hugo de sacr. li.1. parte 2. cap. 6.

1. Cor. 15. f

DE INVIDIA DIABOLI QVA AD HOMINEM TENTANDVM ACCESSIT.

DISTINCT. XXI. A

De hominis lapsu, seu peccato primorum parentũ, et eorum tentatione.

VIDENS igitur diabolus hominem per obedientiæ humilitatem posse ascendere, vndè ipse per superbiam corruerat, inuidit ei: & quia prius per

per superbiam diabolus fuerat idem deorsum lapsus: & zelo inuidiæ factus est sathan, id est, aduersarius. vndè & mulierem tentauit, in qua minùs quàm in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentandum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur, aggressa est: vt si fortè illic aliquatenus præualeret, postmodum fiducialius ad alteram, quæ robustior fuit, pulsandam, vel potiùs subuertendam accederet. Primum ergo solitariam fœminam explorauit, vt in ea primum omnem suæ tentationis vim experiretur.

Quare in aliena forma venit. B

SED quia illi per violentiam nocere non poterat, ad fraudem se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quem virtute superare nequiret. Ne autē fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie non venit, nec apertè cognosceretur, & ita repelleretur: iterum nè nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non posset, & homo simul videretur iniuriam pati, si taliter circumueniri permitteret eum Deus, vt præcauere non posset: in aliena quidem forma venire permissus est diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facilè posset depræhendi: Vt ergo in propria forma non veniret, voluntate sua propria factum est: vt autem in forma suæ malitiæ congruenti veniret, diuinitùs factum est. Venit ergo ad hominem in serpente: qui fortè si permitteretur, in columbæ specie venire maluisset. Sed non erat dignum vt spiritus malignus illam formam homini odiosam faceret, in qua spiritus sanctus apparitururus erat. Non ergo nisi per serpentem, tentare permissus fuit diabolus: vt per illud quod foris erat, astutiam tentantis animaduertere fœmina quiret: diabolus enim per serpentem tentabatur. Ideoque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ: quia vt ait Augustin. Mali angeli licet superbia deiecti, natura tamen sunt excellentiores omnibus bestijs propter eminentiam rationis, quamuis serpens non rationali anima, sed spiritu diabolico possit sa- *Aug. super Gen. lib. 11. c. 2. ad principium.*

Z 5 pientissi-

Ibid. paulò inferius. pientissimus dici: Non ergo mirum si diabolus spiritu suo implens serpentem sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum non elegit diabolus, sed per quod animal permissus fuit, tentauit. Vndè Aug. super Genes. Non est putandum, quod diabolus serpentem per quem tentaret elegerit, sed cùm decipere cuperet, nō potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim voluntas inest cuique à se, sed potestas à Deo. Sic autem loquebatur diabolus per serpentem ignorantem, sicut per energumenos vel phanaticos loquitur. Serpente enim velut organo est vsus, mouens naturam eius ad exprimendum sonos verborū & signa, quibus suam monstraret voluntatem. Serpens ergo nec verba intelligebat, nec rationalis est factus: callidissimus tamen est dictus, propter astutiam diaboli. Locutus est autem sicut asina Balaam: sed hoc diabolicum, illud angelicum fuit: boni enim & mali angeli similiter operantur. Hic quæri solet, quare mulier nō horruit serpentem. Quod cum nouerit creatū esse, ipsum etiā officium loquēdi à Deo accepisse putauit.

Aug. c. 3. in princ. li. 11.

Li. eo. c. 27. ad princip.

Li. eo. ca. 28 in princip. ca. 29. eiusdem lib. in principio.

Num. 22. e

Ibid. paulò inferius.

De modo tentationis. C

TENTATIO aūt hoc modo facta est: Stans corā fœmina hostis superbus, non audet in verba persuasionis exire, metuens depręhendi: sed sub interrogatione eam aggreditur, vt ex responsione colligeret, qualiter in malitia procedere posset. Cur, inquit, præcepit vobis Deus, vt non comederetis de omni ligno paradysi? Cui respondit mulier: De fructu lignorum quæ sunt in paradyso vescimur: de fructu verò ligni quod est in medio paradysi, præcepit nobis Deus nè comederem⁹, & nè tāgeremus, nè fortè moriamur. In quo verbo dedit locū tentanti cùm dixit, nè fortè moriamur: vndè mox diabolus dixit ad mulierem: Nequaquam moriemini, scit enim Deus quòd in quacunq; die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dij, scientes bonū & malum. Attende ordinē ac progressum humanæ perditionis. Primò De⁹ dixerat: Quacunq; die

Aug. ca. 30. super Gen. lib. 11.

Genes. 3. a

comede-

comederitis ex eo, morte moriemini. Deindè mulier dixit: Nè fortè moriamur. Nouissimè serpens dixit: Nequaquam moriemini. Deus affirmauit, mulier quasi ambigendo illud dixit, diabolus negauit: quæ ergo dubitauit, ab affirmante recessit, & neganti appropinquauit. *Genes. 3. b*

De versutia diaboli; qui ad facilius persuadendum, malum remouit, & bonum in pollicito duplicauit. D

QVI ad suam persuasionem pleniter suffulciendam, i. vt malum quod intēdebat liberè persuaderet: & malum quod mulier timuit, negando remouit, & repromissionem addidit: & vt eius persuasio citius reciperetur, promissionem duplicauit. Vnam nempè comestionem suadens, duo in præmio proposuit, similitudinem Dei, scientiamq; boni & mali spondens. Vbi tribus modis hominem tentauit, scilicet, gula, in persuasione cibi, cum dixit: In quacunq; die comederitis: Inani gloria in promissione deitatis, cùm dixit: Eritis sicut dij. Auaritia, in promissione scientiæ, cùm dixit: Scientes bonum & malum. Gula est immoderata cibi auiditas: Vana gloria, amor propriæ excellentiæ: Auaritia immoderata habēdi cupiditas: quæ non est tantùm pecuniæ, sed etiam altitudinis & sciētiæ, cùm suprà modum sublimitas ambitur.

Quod homo tribus modis tentatus est, gula, vana gloria, auaritia.

De duplici tentationis specie. E

PORRO sciendum est duas esse species tentationis, interiorem scilicet, & exteriorem. Exterior tentatio est, quando nobis extrinsecus malum visibiliter suggeritur verbo vel signo aliquo, vt ille cui fit, ad cōsensum peccati declinet: & talis tentatio tātùm fit ab aduersario. Interior verò tentatio est, quando inuisibiliter malum nobis intrinsecus suggeritur: & hęc tentatio aliquando fit ab hoste, aliquando à carne. Nam & diabolus inuisibiliter mala suggerit, & ex carnis corruptione suboritur motus illicitus & titillatio praua. Ideoq; tētatio quę ex carne est, nō fit sine peccato: quę autē est ab hoste, nisi ei consentiatur, nō habet peccatū, sed

Quæ sit exterior tentatio, & à quo fiat.

Quæ sit tentatio interior, & à quo fiat.

ſed eſt materia exercendæ virtutis. Tentatio autem carnis interior difficilius vincitur: quia interiùs oppugnans, de noſtro contra nos roboratur. Homo ergo qui ſola exteriore tentatione pulſatus cecidit, tantò grauiùs plectendus erat, quanto leuiori impulſu fuerat proſtratus. Et tamen quia aliquam, licet modicam cadendi occaſionem habuit, idcircò per gratiam iuuari potuit ad veniam: vt qui per alium ceciderat, per alium erigeretur. Qui ergò incitatorem habuit ad malum, non iniuſtè reparatorem habuit ad bonum. Diabolus verò, quia ſine alicuius tentatione peccauit, per alium vt ſurgeret iuuari non debuit, nec per ſe potuit: & ideò irremediabile peccatum eius extitit. Peccatũ verò hominis ſicut per alium habuit initium, ita per alium non incongruè habuit remedium.

Quare homo, non angelus, ſit redemptus. F

PRAETEREA angelica natura quoniam non tota perierat, ſed ex parte perſtiterat, non eſt redempta: humana verò tota perierat: & ideò nè penitùs perderetur, ex parte eſt redempta, vt indè ruina ſuppleretur angelica. Vndè Auguſt. in Enchyr. Placuit vniuerſitatis creatori & moderatori, vt quoniàm non tota multitudo angelorum Deum deſerendo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remaneret: quæ autem cum Deo illa deſerente perſtiterat, de ſua certiſſimè cognita ſemper fœlicitate gauderet. At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque ſupplicijs tota perierat, ex parte poterat reparari, vndè angelicæ ſocietati ſuppleretur ꝙ ruina illa minuerat: hoc enim promiſſum eſt ſanctis, quòd erunt æquales angelis Dei.

Cap. 29. in principio.

Matt. 22. c.

Quod non ſoli viro præceptum fuit datum. G

ILLVD etiam notandum eſt, quòd non ſoli viro præceptum videtur eſſe datum, cùm ipſa mulier teſtatur ſibi etiam eſſe mandatum, dicens. Præcepit nobis Deus, &c. Suprà tamen legitur, ante factam mulierẽ Deum dixiſſe viro: De ligno ſcientiæ boni & mali nè comedas: Non dixit, nè comedatis. Fortè quia facturus

Aug. de Geneſi ad literam 8. libr. ca. 17. in pr.

rus erat mulierem de viro. sic præcepit, vt per virum ad mulierem perueniret mādatum: quia mulier quæ subiecta viro fuit, non nisi mediante viro diuinum debuit accipere præceptum. Vndè Apostolus: Siquid discere mulieres voluerint, domi viros suos interrogēt. *1. Cor. 14. b* Si quæritur, quomodo loqui potuerunt, vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes crescendo vel magisterio? Dicimus, quia DEVS eos tales fecerat qui possent loqui, & discere ab alijs si essent.

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI.

DISTINCT. XXII. A

HIC videtur diligenter inuestigandum esse quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidam putant quandam elationem in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni cōsensit. Quod videtur Aug. innuere super Gen. ita inquiens. Non est putandum quod homo deijceretur, nisi præcessisset in eo quædam elatio comprimenda: vt per humilitatem peccati sciret, quàm falsò de se præsumpserit, & quod non benè se habet natura, si à faciente recesserit. Item in eodem: Quomodo verba tentatoris crederet mulier dum se à re bona & vtili prohibuisset, nisi inesset eius menti amor ille propriæ potestatis, & de se superba præsumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non contenta suasione serpentis, aspexit lignum bonum esu, decorum aspectu: nec credens se indè posse mori, fortè putauit Deum alicuius causa significationis illa dixisse: ideò manducauit, & dedit viro suo fortassis cum aliqua suasione, quam scriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit suaderi necesse, cùm eam mortuam esse illo cibo non videret vir. Sicut ergo non est permissus diabolus tentare fœminam, nisi per serpentem: ita nec virum, nisi per fœminam, vt sicut præceptum Dei per virum venit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierem transiret ad virum. In muliere verò quæ

De hominis transgressione.

Aug. de Genesi ad literam lib. 11. c. 5 in principio.

Ibid. paulò inferius.

Aug. lib. 11. dicto ca. 27.

Ibid. paulò inferius.

quæ rationalis erat, non est ipse locutus vt in serpente, sed persuasio eius, quamuis instinctu adiuuaret interius, quod per serpentem gerebat exterius. Ex prædictis tentationis modus atque progressus insinuatur: necnon etiam, quod prædiximus, innui videtur, scilicet, quod tentationem præcesserat aliqua elatio, & præsumptio in mente hominis.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præcessisse in mente. B

QVOD si ita fuit, non ergo alterius suggestione priùs peccauit, cùm auctoritas tradat, ideo peccatum diaboli incurabile esse, quia non suggestione, sed propria superbia cecidit: hominis verò curabile, quia non per se, sed per alium cecidit, & ideò per alium resurgere potuit. Quocirca prædicta verba Augustini pium ac diligentem Lectorem efflagitant: quæ sic intelligere sanè quimus: Non deijceretur homo in actum illius peccati, vt scilicet, lignum vetitum ederet, & in has miserias per tentationem diaboli, nisi elatio comprimenda præcessisset, non vtique tentationem, sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus: Diabolus tentando dixit: Si comederitis, eritis sicut dij, scientes bonum & malum: quo audito statim menti mulieris surrepsit elatio quædam & amor propriæ potestatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat, & vtique fecit. Suggestione igitur peccauit, quia tentatio præcessit: ex qua mente eius orta est elatio, quam peccatum operis secutum est, & pœna peccati.

Quomodo intelligenda sint illa verba hic definit.

Quæ fuit elatio mulieris. C

ET talis quidem elatio in mente mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere similitudinem Dei cum æqualitate quadam, putās esse verum quod diabolus dicebat. Et ideo specialiter mulierem commemorat Augustinus inquiens: Quomodo crederet mulier diabolo, nisi esset in mente eius de se superba præsumptio. Et quod ibi sequitur, sc. Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem

Aug. ad finem ca. 30. li. 11. de Genesi ad literam.

rem referendum est, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

Quæ fuit elatio viri: an crediderit, & voluerit quod mulier. D

SOLET quæri, Vtrùm illa talis elatio & amor propriæ potestatis in viro fuerit, sicut in muliere? Ad quod dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim putauit esse verum, quod diabolus suggerebat. In eo tamen fuisse seductum credi potest, quòd cõmissum veniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit, nec in eo in quo mulier, vt crederet Deũ illud lignum ideo tangere prohibuisse, quoniam si tangerent fierent sicut dij. Veruntamẽ præuaricator fuit Adam, vt testatur Apostolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius inesse ilico post tentationem, ex qua voluit lignum vetitum experiri, cum mulierem non videret mortuam esca illa percepta. Vnde Augustinus super Gene. Cum Apostolus Adam præuaricatorem fuisse ostendit dicens. In similitudinem præuaricationis Adæ: seductum tamen negat vbi ait, Adam non est seductus, sed mulier: vnde & interrogatus nõ ait, Mulier seduxit me: sed, Dedit mihi, & commedi. Mulier verò dixit, Serpens seduxit me. Hanc autem seductionem propriè vocauit Apostolus, per quam id quod suadebatur, cum falsum esset, verum putatum est, scilicet, quòd Deus lignum illud ideo tangere prohibuerit, quia sciebat eos si tetigissent, sicut Deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi virum propter aliquam mentis elationem, quæ Deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cum mulierem videret accepta illa esca non esse mortuam: nec tamẽ eum arbitror, si iam spirituali mente præditus erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat.

Roman. 5. c *Lib. 11. c. 42 ad mediũ.* *Lib. & ca. eisdem in fine.*

Quis plus peccauit, Adam vel Eua. E

Ex quo manifestè animaduerti potest quis eorum plus peccauerit, Adã scilicet, vel Eua. plus enim vide-

tur peccasse mulier, quæ voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elata crediderit ita esse futurum. Adam verò nec illud credidit, & de pœnitētia & Dei misericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius persuasioni consensit: nolens eā contristare, & à se alienatam relinquere nè periret: arbitrans illud esse veniale non mortale delictum. Vndè Aug. Apostolus ait: Adam non est seductus. Quod vtique ita accipi potest, vt intelligatur non esse seductus prior scilicet, vel in eo in quo mulier: : vt scilicet, crederet illud esse verum: Eritis sicut dij: sed putauit vtrunque posse fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitētiam veniā haberet. Minus ergo peccauit, qui de pœnitentia & Dei misericordia cogitauit. Postquā enim mulier seducta manducauit, eique dedit, vt simul ederent, noluit eam contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & à se alienatam omnino interire: non quidem carnali victus concupiscētia, quam nondum senserat: sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunq; fit vt offendatur Deus, nè offendatur amicus: quod eum facere non debuisse, diuinæ sententiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodam modo ipse etiam deceptus est. Inexpertus enim diuinæ seueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet esse commissum: sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illum potuisse seduci. Ex his datur intelligi, quod mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præsumptio fuit: quæ etiam in se, & in proximum, & in Deū peccauit: vir autem tantùm in se, & in Deum. Indè etiam colligitur quod mulier plus peccauerit, quia grauiùs punita est: cui dictum fuit: In dolore paries filios, &c.

Aug. ca. 42. in medio li. 11. de Genesi ad literam.

Aug. ca. 11. in fine li. 14 de ciuitate Dei.

Aug. ca. 42. li. 11. de Genesi ad literam.

Quod prædicta sententia aduersari videtur. F

SED huic videtur contrarium quod Augustinus super Gen. de viro & muliere peccatum suum excusantibus ait: Dixit Adam, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatem, non cōfessionis

Lib. 11. ca. 35. ad principium, de Gen. ad literam.

Ibid. paulò inferius.

fessionis humilitatem. Nec etiam mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi: in impari sexu, sed pari fastu. Ecce hic dicit Augustinus quia parem fastum habuit mulier cum viro. Pariter ergo superbierũt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari potest, vt dicamus parem vtriusq; fuisse fastum in excusatione peccati, & etiã in esu ligni vetiti: sed disparem, & in muliere multò maiorem, in eo quod credidit & voluit esse sicut Deus, quod nõ vir. Veruntamẽ & de viro legitur, quòd voluit esse sicut Deus. Dicit enim Aug. super illum locum psal. Quæ non rapui tunc exoluebam. Rapuit Adam & Eua pręsumentes vt diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatẽ, & perdiderũt felicitatem. Item super illum locum, Deus quis similis tibi. Qui per se vult esse vt Deus, peruersè vult esse similis Deo: vt diabolus qui noluit sub eo esse: & homo, qui vt seruus noluit teneri pręcepto, sed voluit vt nullo sibi dominante esset quasi Deus. Item super illum epistolę locum, Non rapinam arbitratus est se esse æqualẽ Deo: quia non vsurpauit quod suum non esset vt diabolus, & primus homo.

Ibidẽ paulò inferius.

Aug. ad versũ. 6. psal. 68. in enarratione 1. tomo. 8.

Aug. ad versum 21. psal. 70 concione 2.

Aug. in fin. tractatu 17 ad illud. Ioan. 5. Patrem suum dicebat Deum. tom. 9.

Quorundam sententia, quòd Adam ambierit esse vt Deus, sed non crediderit possibile. G

IDEO quibusdam videtur, quod etiam Adam ambierit esse sicut Deus, non tamen crediderit id fieri posse: & ideo falsum esse quod diabolus promittebat cognouit. Et licet diuinitatis ęqualitatem concupierit, non tamẽ adeò exarsit, nec tãta est affectus ambitiõe sicut mulier: qui illud fieri posse putauit, & ideo magis illud ambiendo superbiuit. Virum autem aliqua fortè ambitionis surreptio mouit: sed non ita, vt illud verum vel possibile fore putaret. Alijs autem videtur ideo dictum esse, quòd Adam illud voluerit, quia mulier de eo sũpta illud voluit: sicut si, inquiũt, peccatum dicitur per vnum hominem intrasse in mũdum, id est, in humanam naturam: cum tamẽ mulier ante virum peccauerit, quia per mulierẽ intrauerit de

viro factam. Vel potius ideo per hominem dicitur intrasse, quia etiam peccante muliere, si vir non peccasset, humanum genus minimè peccatis corruptum periret. minus ergo peccauit vir quàm mulier.

Obiectio cõtra id quod dictũ est, virũ minus peccasse. H

Isid. cap. 17. non longè à principio.

HIS autem opponi solet hoc modo: Tribus modis (vt Isid. ait) peccatum geritur, scilicet ignorãtia, infirmitate, industria. Et grauiùs est infirmitate peccare, quàm ignorantia, grauiusque industria, quã infirmitate. Eua autem videtur ex ignorantia peccasse, quia seducta fuit. Adam verò ex industria, quia non fuit seductus, vt Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorãtiã deliquerit, quod putauit verum esse quod diabolus suadebat: non tamen in hoc, quin nouerit illud Dei esse mandatum, & peccatum esse, contra agere. & ideo excusari à peccato per ignorantiam non potuit.

1. Ad Tim. 2. d.

Quod ignorantia alia excusat, alia non. I

EST enim ignorantia quę excusat peccantem: & est ignorantia talis quæ non excusat. Est autem ignorantia vincibilis, & ignorãtia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

De triplici ignorantia, quæ excusat, & quæ non. K

EST autem ignorantia triplex: & eorum, scilicet, qui scire nolunt cum possint, quæ non excusat, quia & ipsa peccatum est: Et eorũ qui volunt sed non possunt, quæ excusat, & est pœna peccati, non peccatum. Et eorum qui quasi simpliciter nesciunt, non renuentes vel proponentes scire, quæ neminem plenè excusat: sed fortasse vt minus puniatur. Vnde Augustinus ad Valentinum, Eis aufertur excusatio, quia mãdata Dei nouerunt: quam solent habere homines de ignorantia. Et licet grauiùs sit peccare scienter quàm nescienter. non ideo tamẽ confugiendũ est ad ignorãtię tenebras, vt in eis quisquam excusationẽ requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse: quia in eis qui intelligere noluerunt, ipsa ignorantia peccatum est: in eis verò qui non potuerunt, pœna peccati.

Aug. de gratia & liber. arb. in fine cap. 2. tomo. 7.

Ibid. cap. 3. ad mediũ.

Igno-

Ignorantia verò quæ non est eorum qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat vt æterno igne non ardeat, sed fortasse vt minus ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia, cum & mandatum nouerit, & peccatum esse secus agere non ignorauerit.

Vnde processerit consensus illius peccati, cum natura hominis esset incorrupta. L

SOLET etiam quæri, cum sine vitio esset natura hominis, vnde consensus mali processerit? Ad quod responderi potest, quia ex libero arbitrio propriæ volũtatis fuit. In ipso enim & in alio causa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui suasit: In ipso, quia voluntate liberi arbitrij consensit. & cum liberum arbitrium sit bonum, ex re vtique bona malus ille cõsensus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in sequenti plenius tractabimus, cum origo mali, & in qua re coalescat inuestigabitur.

An Voluntas præcesserit illud peccatum. M

SI verò quæritur, Vtrum voluntas illud peccatum præcesserit? Dicimus quia peccatum illud & in volũtate, & in actu constitit: & voluntas actum præcessit, sed ipsam voluntatẽ alia hominis voluntas mala nõ præcessit, atque ex diaboli persuasione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodijt: quæ iustitiam deseruit, & iniquitatem inchoauit: & ipsa voluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMINEM TENTARI, SCIENS EVM esse casurum.

DISTINCT. XXIII. A

PRAETEREA quæri solet, cur Deus hominem tentari permiserit, quem decipiendum fore præsciebat? Sed non esset laudabile homini, si ideo benè viuere posset, quia nemo malè viuere suaderet: cum in natura posse, & in potestate haberet velle non consentire suadenti, DEO iuuante: & est gloriosius non consentire, quàm tentari non posse.

Aug. lib. 11. c. 4. in principio de Genesi ad literam.

Aug. super Ge. li. 11. ca. 6. ad princ.

Li. eo. ca. 9. in medio. Mouentur etiam quidam dicentes. Cur creauit Deus quos futuros malos præsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vndè aliquid facerent: & si culpabiliter aliquid facerent, illum de laudabiliter operantē inuenirent. A se habent voluntatem malam, ab illo *Aug. in fin. cap 6. li. 11. de Gen. ad literam.* naturam bonam, & iustam pœnam. Frustrà ergo dicitur, non deberet Deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim bonis profuturos, & iustè pro mala voluntate puniendos. Addunt etiam, talem ho- *Lib. eod. c. 7. in princ.* minem debere facere, qui nollet omninò peccare. Cōcedimus quidem meliorem naturam esse, quæ omnino peccare nollet. Concedant & ipsi non esse malam, quæ talis facta est, vt posset non peccare si vellet: & iustè punitam, quæ voluntate non necessitate peccauit. *Ibid. paulò inferius.* Cùm ergo hæc bona sit, illa melior: cur non vtranque faceret, vt vberius laudaretur de vtraque. Illa enim de sanctis angelis, hæc de hominibus est. Item inquiunt: *In princip. ca. 9. eiusd. lib. 11.* Si Deus vellet, & illi boni essent. Et hoc quidem concedimus: sed melius voluit, vt quod vellent, essent: Et boni quidem non infructuosè, mali verò non impunè essent. Item inquiunt: Posset Deus voluntatem eorū *Li. eod. ca. 10. in prin.* vertere in bonum, quia omnipotens est: Posset reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipse nouit. Nō *Roma. 12. d* debemus plus sapere quàm oportet.

Hic qualis secundum animam, & agit de scientia hominis ante peccatum. B

ET quidem secundum animam rationalis fuit homo, habens discretionem boni & mali. Scientiā quoq; rerum creatarum, & cognitionem veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus nōn incongruè accepisse putatur, & ad illam non studio vel disciplina aliqua per interualla temporis profecisse, sed ab exordio suæ cōditionis diuinitus illam percepisse.

Quod triplicem habuit homo ante lapsum cognitionem, scilicet, rerum propter se factarum, & creatoris, & sui. C

FVIT homo primus ante lapsum triplici cognitione

tione prædit⁹:reru m, scilicet, propter se factarũ, & creatoris, & sui. Rerum quippe cognitionem hominem accepisse perspicuum est, cum non ipse creator vel angelus aliquis, sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit: vt ostenderetur, quod singulorum notitiã homo ipse habuerit. Quæ enim propter illum creata erant, & ab illo regenda & disponenda erant, horum omnium Deus illi & sciẽtiam tribuit, & prouidentiam atque curam reliquit: quia vt ait Apostolus, Non est cura Deo de bobus. Quorum aliorumque animaliũ Deus homini curam reliquit & prouidentiã, vt dominationi eius subijcerẽtur & ratiõe illius gubernarẽtur: vt sciret illis necessaria prouidere à quibus emolumentum debebat recipere. Hanc autem scientiã homo peccando non perdidit, sicut nec illam qua carnis necessaria prouiderẽtur. Et idcirco in scriptura homo de huiusmodi nõ eruditur, sed de sciẽtia animæ quam peccando amisit.

De cognitione rerũ creatarũ.

1. Cor. 9. a.

De cognitione creatoris. D

COGNITIONEM quoq; creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat: nõ eo modo cognoscẽdi, quo ex auditu solo percipitur, quo modo à credẽtibus absens quęritur: sed quadam interiori aspiratione qua Dei pręsentiã contemplabatur: non tamen ita excellẽter sicut post hanc vitam sancti visuri sunt, neq; ita in ænigmate qualiter in hac vita videmus.

De cognitione sui. E

PORRO sui cognitionem idem homo talem accepisse videtur, vt & quid deberet superiori, & q̃d æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam & ordinem, scilicet qualis facta esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiam nõ habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsum cognouisset.

Vtrùm homo præscius fuerit eorum quæ sibi futura erant. F

SI autẽ quæritur, Vtrùm homo scientiam habuerit

eorum quæ circa eum futura erant, id est, si ruinam suam præsciuerit: & similiter præscierit bona quæ habiturus fuisset, si in obedientia perstitisset? Responderi potest, quòd ei magis facienda indicta sunt, quàm futura reuelata. Accepit enim scientiam & præceptũ eorum quæ facienda fuerant, sed non habuit præsciẽtiam eorũ quæ futura erant. non fuit ergo homo prę scius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod Aug. super Gen. asserit, ratiõe vtens quam suprà posuimus. Hæc de scientia hominis quantum ad primũ statum pertinet, dixisse sufficiat.

Responsio quare dicitur non habere futurorum præscientiam. Lib. 11. cap. 18. ad principium.

DE GRATIA HOMINIS, ET DE POTENTIA ANTE CASVM.

DISTINCT. XXIIII. A

NVNC diligenter inuestigari oportet, quam gratiam vel potentiam habuerit homo ante casum: & vtrum per eam potuerit stare vel non. Sciendum est ergo, quòd homini in creatiõe (sicut de angelis diximus) datum est per gratiam auxilium, & collata est potentia per quam poterat stare, id est, non declinare ab eo quod acceperat: sed non poterat proficere in tantum, vt per gratiam creatiõis sine alia mereri salutem valere. Poterat quidem per illud auxiliũ gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonum. Poterat tamen per illud benè viuere quodammodo, quia poterat viuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratię adiutorio spiritualiter viuere, quo vitam mereretur ęternã. vnde Aug. in ench. Si factus est homo rectus, vt & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio: vtrumlibet horum elegisset, Dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatem, quàm Dei, de illo facta est voluntas Dei. Item in eodem, Sic hominem prius oportebat fieri, vt & benè posset velle, & malè. Nec frustrà, si benè: nec impunè, si malè. Idem quoque in libr. de correctione & gratia ait, Si hoc adiutorium vel angelo, vel homini cum

De adiutorio per quod homo ante lapsum stare potuit, scilicet, de libero arbitrio in quãtũ ad alias potẽtias cõparatur.

Aug. in Enchiridio, to. 3. Cap. 107. ad mediũ. Idem habetur in to. 7. li. de correctiõe et gratia c. 10. ca. 105. in prin

ni cum primum facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino auxilio posset manere si vellet: non vtiq; sua culpa cecidisset. defuisset quippe adiutorium, sine quo manere non posset. Idem, Dederat Deus homini bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo non posset in ea manere si vellet, & per quod posset. Vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. In eodem, Acceperat posse si vellet, sed nõ habuit velle quo posset. nam si habuisset, perseuerasset. His testimonijs euidenter monstratur, quòd homo rectitudinem & bonam voluntatem in creatione accepit, atq; auxilium quo stare poterat, alioquin nõ sua culpa videretur cecidisse. *cipio, et ca. 11. de correptione & gratia. Tomo. 7. Paulò superius de correptione & gratia. Ibidem paulò inferius.*

Qualis fuerit illa rectitudo, & bonitas voluntatis in qua creatus est. B

SED quomodo rectam, & bonam voluntatẽ habuit homo, si per eã nec mereri vitã valuit, nec in ea stare voluit: quia nec aliquid mali ea tunc volebat, & ad tẽpus stare voluit, sed non perseuerãter, & ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis.

Oppositio contra illud quod dictum est, hominem non potuisse proficere. C

AD hoc autem quod diximus, hominẽ non potuisse proficere vel mereri per gratiam creatiõis, solet opponi sic, Per illud auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat. Potuit ergo resistere tẽtationi. Sed resistere tentationibus atque suggestionibus malis, meritum est ac bonum remunerabile: Omne autem bonum meritum profectus est. Per gratiã ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & non consentire tẽtationi, non fecisset illi meritũ, etsi non consensisset: quia nihil in eo erat quod ad malũ impelleret, sicut angelis qui non ceciderunt non fuerit meritũ quod steterunt, id est, quòd non corruerũt. Nobis autem meritum est aliquando si malũ non facimus: sed resistim⁹: ibi dũtaxat, vbi causa subest, quæ *Responsio. Quod resistere malo aliquando meritũ est, aliquando non.*

nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, nõ meremur si ab eo declinamus. Declinare enim à malo semper vitat pœnam, sed non semper meretur palmam.

De adiutorio homini in creatione dato, quo stare poterat. D

HIC considerandum est, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere si vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ sinceritas atque viuacitas.

De libero arbitrio. E

LIBERVM verò arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistēte, vel malum eadem desistente. Et dicitur liberum, quantũ ad voluntatem, quæ ad vtrumlibet flecti potest. Arbitrium verò, quantum ad rationem, cuius est facultas vel potentia illa, cuius etiam est discernere inter bonum & malum: & aliquando quidem discretionem habens boni & mali, quod malum est eligit, aliquando verò quod bonum est. Sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit, malum verò per se eligit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, nisi gratia iuuet: quæ adueniens iuuat eam, & erigit vt efficaciter velit bonum. Per se autem potest velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum vel malum potest velle, vtrunque discernens, liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habent, quia ratione carent: habent tamen sensum, & appetitum sensualitatis.

Quod bruta animalia non habent liberũ arbitrium, sed appetitum sensualitatis.

De sensualitate. F

De ratione quæ habet duas partes quantũ ad officia.

EST enim sensualitas quædam vis animæ inferior, ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio verò vis animæ est superior, quæ (vt ita dicamus) duas

duas habet partes vel differentias, superiorem & inferiorem. Secundum superiorem supernis conspiciẽdis vel consulendis intendit: secundum inferiorem, ad tẽporalium dispositionem conspicit. Quicquid ergo in anima nostra nobis considerantibus occurrit, quod non sit commune cum bestijs, ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum belluis, ad sensualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in consideratione partium animæ progredientibus, primũ aliquid occurrit quod non est commune cum bestijs, ibi incipit ratio. Hoc autem Augu. docet in 12. libr. de Trin. ita dicens: Videamus vbi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisque confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Nõ enim solùm corpus exterior homo deputabitur: sed adiuncta quadam vita sua, qua compages corporis, & omnes sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentienda. Ascendentibus ergo introrsum quibusdam gradibus considerationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere, quod non sit nobis commune cum bestijs, ibi incipit ratio, vbi homo interior iã possit agnosci. Rationis autem pars superior, æternis rationibus cõspiciendis vel consulendis adhærescit, portio inferior ad temporalia gubernanda deflectitur. Et illa rationis intentio qua contemplamur æterna, sapientiæ deputatur: illa verò qua benè vtimur rebus tẽporalibus, scientiæ deputatur. Cùm verò differimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re differimus, nec eam in hæc duo quæ commemorauimus, nisi per officia, geminamus. Carnalis autem vel sensualis animę motus, qui in corporis sensus intenditur, nobis pecoribusq; communis est: qui seclusus est à ratione sapientiæ, rationi autem scientiæ vicinus est.

Cap. 1. in principio.

Lib. de Tri. 12. cap. 8. in principio.

Ca. 7. eiusdem lib. 12. de Trin. in fine.

Ca. 14. eiusdem ad pr.

Li. eo. c. 14. in princip.

Li. de Tri. 12. ca. 12 ad principiũ.

Quòd talis est ordo peccandi, vel cadendi in nobis, qualis fuit in primis hominibus. G

ILLVD quoque prętermittendum non est, quod talis nunc in vno homine tentationis est ordo & pro-

gressio, qualis tunc in primis præcessit parentibus. Vt enim tunc serpens malum suasit mulieri, ipsaque consensit, deinde viro suo dedit, sicque consummatū est peccatum: ita & nunc in nobis pro serpente est sensualis motus animę, pro muliere inferior portio rationis, pro viro superior rationis portio. Et hic est vir qui secundum Apostolum dicitur imago, & gloria Dei: & illa est mulier, quę secundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hāc mulierem est velut quoddam spirituale coniugium naturalisque contractus, quo superior rationis portio, quasi vir debet præesse & dominari: inferior verò, quasi mulier debet subesse & obedire. Ideo vir secundum Apostolum nō debet habere velamen, sed mulier. Et sicut in cunctis animantibus non est repertum homini adiutorium simile sibi, sed de illo sumptum, quod ei formaretur in coniugium: ita & in partibus animæ quas cum pecoribus habemus communes, nullum menti nostrę simile est adiutorium. Vnde Augustinus in eodem, Illud nostrum, quod in actione temporalium tractandorum ita versatur, vt non sit in nobis commune cū pecore, rationale est quidem, sed ex illa rationali mente, qua subhęremus intelligibili, & incommutabili veritati, tanquā ductum, & inferioribus tractādis gubernandisq; deputatū est. Sicut enim in omnibus pecoribus nō est inuentū viro adiutoriū simile sibi, nisi de illo detractū in coniugiū formaretur: ita menti nostræ qua supernam consulimus veritatē, nullum est ad vsū rerū temporalium, quantū naturæ hominis satis est, simile adiutoriū ex animæ partibus quas communes cū pecoribus habemus. Ideoq; rationale nostrum non ad vnitatis diuortium separatū: sed in auxilium societatis quasi deriuatū, in suo dispartitur officio. Et sicut vna caro est duorum in masculo, & in fœmina: sic intellectum nostrum & actionem siue ratiōem & appetitum rationalem, vel si aliquo modo significantius dici possunt, vna mētis natura complectitur: vt sicut de illis dictum est, Erūt duo in carne vna: sic & de his dici

De spirituali cōiugio viri & mulieris in nobis.

1. Cor. 11. b.

Aug. lib. 12. de tri. ca. 3. in princip.

dici possit, duo in mente vna. Ecce ex his verbis apertè intelligi potest, qualiter in anima hominis existat imago illius cõiugij, & qualiter in singulis nostrũ spiritualiter sint illa tria, scilicet vir, mulier, serpens. *Gen. 2. d.*

Qualiter per illa tria in nobis consummetur tentatio. H

NVNC superest ostendere, quomodo per hęc tria in nobis consummetur peccatũ: vbi agnosci poterit, si diligenter intendatur, quid sit in anima mortale vel veniale peccatum. vt enim ibi serpens suasit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis sensualis motus cum illecebram peccati conceperit, quasi serpẽs suggerit mulier, scilicet, inferiori parti rationis, id est, rationi sciẽtiæ, quæ si consenserit illecebræ, mulier edit cibum vetitum: post de eodem dat viro, cum superiori parti rationis, id est, rationi sapientiæ eandem illecebram suggerit, quæ si consentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitum gustat. Si ergo in motu sensualitatum peccati illecebra teneatur, veniale ac leuissimum est peccatum. si verò inferior pars rationis consenserit, ita vt sola cogitationis delectatione sine volũtate perficiendi teneatur, mulier sola manducauit, non vir: cuius auctoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vsque perueniat. Si verò adsit plena voluntas perficiẽdi, vt si adsit facultas ad effectum perducatur, vir quoque manducat, quia superior pars rationis illecebræ consensit, & tunc damnabile & graue peccatum. Quãdo autem mulier sine viro gustat, aliquando est mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictum est, tunc mulier sine viro gustat, cũ ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur: vel cũ quidam terminus & mensura à peccato adhibetur à viro, vt nõ liceat mulieri effrenata libertate in peccatũ progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitatiõis, sed statim vt mulierẽ tetigit, viri actoritate repellatur, veniale est. Si verò diu in delectatione cogitatiõis teneatur, & si volũtas perficiẽdi desit, mortale est, & pro eo dãnabitur simul

Quãdo mulier gustat sine viro, tũc aliquãdo mortale aliquando veniale peccatum est.

vir &

vir & mulier, id est, totus homo, quia & tunc vir non sicut debuit, mulierem cohibuit: vndè potest dici consensisse.

Repetitio summam perstringens. I

ITAQVE vt breuiter summam prȩstringã quando peccatum ita in anima concipitur, vt illud facere disponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud semel: vel etiam quando delectatione cogitationis diu teneatur, mortale est. Cùm verò in sensuali motu tantùm est, vt prædiximus, tunc leuissimum est, quia ratio tunc non delectatur. Ideò autem suprà dixi aliud frequenter, aliud semel: quia quædam sunt, quæ si tantùm semel fiant, vel facienda disponantur, damnant: quædam verò non, nisi sæpiùs fiant; vel facienda decernantur: vt de otioso verbo, & huiusmodi. Hæc Augustinus in 12. libr. de Trinit. tradit ita, Sicut in illo cõiugio primorum hominum serpens manducandum persuasit, mulier autem non manducauit sola, sed viro suo dedit, & simul manducauerunt, ita & in quodam secreto coniugio, quod in vno homine geritur & dinoscitur, cum rationi scientiæ quæ in rebus temporalibus agendis ratiocinandi viuacitate versatur, animalis sensus ingerit quandam illecebram, tunc velut serpens alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ consentire, de ligno vetito est edere. Sed iste consensus si sola cogitationis delectatione contentus est, superiori verò auctoritate ita retinentur membra, vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato: sic habendum existimo, velut lignum vetitum mulier sola comederit. Si autem in cõsensu illo ita decernitur quodque peccatum, vt si sit potestas etiã opere impleatur, intelligenda est mulier dedisse viro suo simul edendũ illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solum cogitandum suauiter, verumetiam perpetrandũ efficaciter mente decerni, nisi & illa mentis intentio, penes quam summa potestas est, membra in opus mouendi, vel ab opere cohibendi, malȩ actioni cedat. Nec sane cum sola cogitatione mens oblectatur illicitis,

Aug. ca. 12. in princip.

Ibid. paulò inferius.

Roman. 6. b

Ibid. ca. 12. continuò.

non quidem decernens esse facienda, tenens tamen & volens libenter, quæ statim vt attigerunt animum, respui debuerunt, negandum est esse peccatum, sed lōgè minus, quàm si & opere statuatur implendum. Et ideò de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectusque percutiendum, & dicendum, Dimitte nobis debita nostra, Neq; enim sicut in illis duob. primis hominibus personam suam quisq; portabat, & ideo si sola mulier cibum edisset illicitum, sola vtiq; mortis supplicio plecteretur, ita dici potest in homine vno, si delectationib. illicitis, à quibus continuò se deberet auertere cogitatio libenter sola pascatur, nec facienda decernantur mala, sed tamen suauiter in recordatione teneantur, quasi mulierem sine viro posse damnare. Absit hoc credere: Hic quippè vna persona est, vnus homo est, totusque damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur. Idem quoque in libro contra Manichæos de hoc eodē sic ait, Apostolus dicit: Secundum principem potestatem aëris huius, spiritus qui nunc operatur in filijs diffidentię. Nūquid ergo visibiliter eis apparet, aut qua si corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cognitionem suggerit quicquid potest: quibus suggestionibus resistendum est. Non enim ignoramus astutias eius: Quomodo enim accessit ad Iudam, quando ei persuasit vt Dominum traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei visus est? Sed vtiq;, vt dictum est, in cor eius intrauit. Repellit autem illum homo, si paradysum mentis custodiat. Posuit enim hominem Deus in paradyso, vt operaretur & custodiret: quia sicut Ecclesiæ dicitur in Canticis Canticorum. Hortus conclusus, fons signatus, quò vtique non admittitur peruersitatis ille persuasor, sed tamē per mulierem decepit. Non enim etiam ratio nostra deduci ad consensum peccati potest, nisi cum delectatio mota fuerit in illa parte animi, quæ debet obtemperare

Matt. 6.b

Aug. cōtra Manichæos non longè à principio.

Li. de Gen. 2. ca. 14. To. 1.

Ephes. 2. a

2. Corin. 2 c

Vulgata editio habet cogitatiōes

Ioan. 13. a

Luca 22. a

Genes. 2. a

Cant. 4. d

perare rationi, tanquam rectori viro. Etiam in vnoquoque nostrum nihil aliud agitur, cùm ad peccatum quisque delabitur, quàm tunc actum est in illis tribus, serpente, muliere, & viro. Nam primo fit suggestio, siue per cogitationem, siue per sensus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel gustando, vel olfaciendo: quæ suggestio cùm facta fuerit, si cupiditas nostra non moueatur ad peccatum, excluditur serpentis astutia. Si autem mota fuerit, quasi iam mulieri persuasum erit: sed aliquando ratio viriliter etiam cõmotam cupiditatem refrenat & compescit. Quod cum fit, non labimur in peccatum, sed cum aliquantula luctatione coronamur. Si autem ratio consentiat, & quod libido commouerit, faciendum esse decernat, ab omni vita beata, tanquam de paradyso, expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur, etiam si non subsequatur factum, quando rea tenetur in consensione conscientia.

Quare hæc de animæ partibus dixit. K

HAEC de animæ partibus interseruimus, vt ipsius animæ natura plenius cognosceretur, & secundum quam sui portionem in ea sit liberum arbitrium intelligatur: scilicet, secundum rationem, qua omne peccatum mortale geritur, sed non omne veniale: illud scilicet, quòd in solo motu sensualitatis existit.

Quod sensualitas sæpè in scriptura aliter quàm supra accipitur, scilicet, vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. L

NON est autem silentio prætereundum, quòd sæpè in scriptura nomine sensualitatis, non id solùm in anima quod est nobis commune cum pecore, sed etiam inferior portio rationis, quæ temporalium dispositioni intendit, intelligitur. Quod diligens Lector in locis scripturæ, vbi de ipsa fit mentio, vigilanter annotat.

REDIT AD LIBERI ARBITRII CONSIDERATIONEM.

DISTINCT. XXV. A

IAM verò ad propositum redeamus, scilicet, ad liberi arbitrij tractatum: quod Philosophi definientes dixerunt, liberum de voluntate iudicium, quia potestas ipsa & habilitas voluntatis & rationis, quam supra diximus esse liberum arbitrium, libera est ad vtrumlibet: quia liberè potest moueri ad hoc, vel ad illud. Liberum ergo dicitur arbitrium, quantum ad voluntariè moueri, & spontaneo appetitu ferri potest ad ea quæ bona vel mala iudicat, vel iudicare valet. *De libero arbitrio secundum se siue in generali. Definitio liberi arbitrij.*

Quòd liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum, nec ad omne futurum. B

HOC autem sciendum est, quod liberum arbitriũ ad præsens vel ad præteritum non refertur, sed ad futura contingentia. Quod enim in præsenti est, determinatum est, nec in potestate nostra est, vt tunc sit vel non sit quando est, potest enim non esse, vel aliud esse postea: sed non potest non esse dum est, vel aliud esse dum est, id est, quo est: sed non in futuro an hoc sit, vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniunt, sed ea tantùm quæ per liberum arbitrium possunt fieri, vel non fieri. Si quis enim tale quid velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositiōe ęquè fieret, in hoc ipse liberum non habet arbitrium.

Quòd suprapositá descriptio liberi arbitrij non conuenit Deo, nec his qui glorificati sunt. C

ET quidem secundum prædictam assignationem, in eis tantùm videtur esse liberum arbitrium, qui voluntatē mutare, & in contraria possunt deflectere: in quorum videlicet potestate est, eligere bonum vel malum, & vtrũlibet secũdum electionē facere vel dimittere. Secundum quod nec in Deo, nec in his omnibus, qui

qui tāta beatitudinis gratia ſunt roborati, vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium eſſe nequit. Sed ꝙ Deus liberum arbitrium habeat. Aug. docet in lib. 22. de Ciu. Dei, ita inquiens: Certè Deus ipſe nūquid quoniam peccare non poteſt, ideò liberum arbitrium habere negandus eſt? Amb. quoque in lib. de Trinit. ait, Paulus dicit, quia omnia operatur vnus atq; idē ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult, i. pro liberæ voluntatis arbitrio non pro neceſſitatis obſequio.

Aug. ca. 30. in medio lib. 22. de ciuitat. Dei. Ambr. in medio. ca. 3. li. 2. de fide, Tom. 2.

Qualiter in Deo accipitur liberum arbitrium. D

SED aliter accipitur liberum arbitrium in creatore, quàm in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium, dicitur eius ſapientiſſima & omnipotens voluntas, quæ non neceſſitate, ſed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideoque Hiero. attendens non ita eſſe liberum arbitrium in Deo, ſicut eſt in creaturis, ab ipſo videtur liberum arbitrium excludere, in Homil. quadam de filio prodigo dicens: Solus Deus eſt in quem peccatum non cadit, nec cadere poteſt. Cætera, cùm ſint liberi arbitrij, in vtramq; partem flecti poſſunt. Dum ait, cætera, indicat liberum arbitrium ſicut eſt in cæteris non ita eſſe in Deo.

Hieron. ad Dam papā circa finē, Tom. 3. Luca. 15 f

Quòd angeli & ſancti qui iam beati ſunt, habent liberum arbitrium. E

ANGELI verò & ſancti qui iam cum Domino feliciter viuunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati ſunt, vt ad malum flecti nec velint nec poſſint, libero arbitrio non carent, vnde Aug. in lib. 22. de Ciui. Dei ait, Sicut prima immortalis fuit, quam peccando Adam perdidit, poſſe non mori, ita primum liberum arbitrium, poſſe non peccare, nouiſſimum, non poſſe peccare. Poſtea in ench. Sic oportebat prius hominem fieri, vt benè velle poſſet, & malè. Poſtea verò ſic erit, vt malè velle non poſſit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multò quippè liberiùs erit arbitrium, quod omninò non poterit ſeruire peccato. Neq; aut voluntas non eſt, aut libera dicenda non eſt, qua beati ſic eſſe volumus, vt eſſe miſeri non ſolùm nolimus, ſed nequaquam

Aug. ca. 30. in medio. Auguſt. in princip ca. 105. in Enc. Tom. 3.

quam prorsus velle possimus. Sicut ergo ánima nostra nunc habet nolle infelicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruandus fuit: quo Deus voluit ostendere quàm bonum sit animal rationale, quod etiam peccare possit: quamuis sit melius quod peccare non possit. Eccè his verbis euidenter astruitur, quod post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in angelis est, & in sanctis qui cum Domino sunt: & tantò vtiq; liberius, quantò à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisq; ab illa peccati seruitute, de qua scriptū est: Qui facit peccatum, seruus est peccati: longius absistit, tanto in eligēdo bonum liberius habet iudicium. Vndè si diligenter inspiciatur, liberum videtur dici arbitrium, quia sine coactiōe, & necessitate valet appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit. *Ioann. 8. d*

De libertatis arbitrij differentia secundum diuersa tempora. F

EX prædictis perspicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda: & tertia multò maior quàm secunda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima verò erit, in qua poterit non peccare, & nō poterit peccare. Media verò, in qua potest peccare, & non potest non peccare: ante reparationē etiam mortaliter, post reparationem verò saltem venialiter.

De quatuor statibus liberi arbitrij in homine. G

ET possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare, & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat, post peccatum verò ante reparationem gratiæ, premitur à concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono: & ideo potest peccare, & non potest nō peccare, etiā damnabiliter. post reparationem

verò, ante confirmationem premitur à concupiscentia, sed non vincitur: & habet quidem infirmitatem in malo, sed gratiam in bono: vt possit peccare propter libertatem & infirmitatem: & possit non peccare ad mortem propter libertatem, & gratiam adiuuantem, nondum tamen habet posse omnino non peccare, vel non posse peccare, propter infirmitatem nondum perfectè absorptam, & propter gratiam nondũ plenè consummatam. post confirmationem verò infirmitate penitus consumpta, & gratia consummata, nec vinci poterit, nec premi, & tunc habebit non posse peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum. H

VNDE manifestum est, quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione, & depressione liberi arbitrij. Per illud nanq; peccatũ naturalia bona in ipso homine corrupta sunt, & gratuita detracta. Hic est enim ille qui à latronibus vulneratus est & spoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quibus non est priuatus, alioquin nõ posset fieri reparatio: Spoliatus verò gratuitis, quę per gratiã naturalibus addita fuerant. Hęc sunt data optima, & dona perfecta: quorum alia sunt corrupta per peccatum, id est, naturalia, vt ingenium, memoria, intellectus: alia subtracta, id est, gratuita, quanquã & naturalia ex gratia sint. Ad generalẽ Dei quippe gratiã pertinent. Sępè tamẽ huiusmodi fit distinctio, cũ gratię vocabulum ad speciem, non ad genus refertur. Corrupta est ergo libertas arbitrij per peccatum, & ex parte perdita. vnde August. in ench. Libero arbitrio malè vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Cum enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est & liberũ arbitrium. A quo enim quis deuictus est, huic seruus addictus est. Ecce liberum arbitrium dicit hominem amisisse: non quia post peccatum non habuerit liberum arbitrium, sed quia libertatem arbitrij perdidit: non quidem omnem, sed libertatem à miseria & à peccato.

Luca. 10. d

Cap. 30. ad principiũ.

2. Pet. 2. d

De tribus modis libertatis arbitrij. I

ESTnanque libertas triplex, ſcilicet à neceſſitate, à peccato, à miſeria. A neceſſitate, & ante peccatum, & poſt æquè liberum eſt arbitrium. Sicut enim tunc cogi non poterat, ita nec modo. Ideoque voluntas meritò apud Deum iudicatur, quæ ſemper à neceſſitate libera eſt, & nunquam cogi poteſt. Vbi neceſſitas, ibi nō eſt libertas: vbi non eſt libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus eſt, tam in malis quàm in bonis. Eſt & alia libertas, à peccato, ſcilicet, de qua dicit Apoſtolus, Vbi ſpiritus domini, ibi libertas. Et veritas in euangelio, Si filius vos liberaraue rit, verè liberi eritis. Hæc libertas à ſeruitute peccati liberat, & ſeruos iuſtitiæ facit: ſicut econuerſo ſeruitus peccati liberos iuſtitiæ facit. vnde Apoſtolus, Liberati à peccato, ſerui facti eſtis iuſtitiæ. Et item, Cum ſerui eſſetis peccati, liberi fuiſtis iuſtitiæ. Hanc libertatem peccando homo amiſit, Ideoque Aug. dicit, quod homo malè vtēs libero arbitrio, & ſe perdidit, & ipſum: quia perdita eſt per peccatum libertas, non à neceſſitate, ſed à peccato. Qui enim facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

De liberta-te à pecca-to.

2. Cor. 3. d
Ioan. 8. c.
Rom. 6. d
In ench. ca. 30. ad principium.
Auguſtin.

Qui habet libertatem, ſcilicet, à peccato, & per quid. K

ISTAM libertatem quæ eſt à peccato, illi ſoli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitus ſint ſine peccato in hac mortali carne, ſed vt in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hæc eſt vera & bona libertas, quæ bonam parit ſeruitutem, ſcilicet iuſtitię. Vnde Aug. in ench. ait, Ad iuſtitiam faciendam non erit aliquis liber, niſi à peccato liberatus, eſſe iuſtitiæ cœpit ſeruus. & ipſa eſt vera libertas, propter recti facti lætitiam, ſimul & pia ſeruitus, propter præcepti obedientiam. Eſt alia libertas non vera, malæ ſeruituti adiuncta, quæ eſt ad malum faciendum: vbi ratio diſſentit à voluntate, iudicans non eſſe faciendū quod voluntas appetit: ad bonū verò faciendum, concordat ratio voluntati: & ideo

Ioan. 8. d.
Ioan. 8.
Cap. 30. in medio.

ibi vera libertas est, & pia. De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait August. in Ench. Serui addicti peccato scilicet, quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat. Liberaliter enim seruit, qui sui domini voluntatem libēter facit: ac per hoc ad peccandum liber est, qui peccati seruus est.

Ibid. ca. 30. paulò superius.

Cap. superius citato.

Quæstio de libertate ad malum, an sit ipsa libertas liberi arbitrij, an alia. L

HIC quæri potest, Vtrùm hæc libertas qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij? Si enim libertas arbitrij est, bonū quidem est: quia libertas arbitrij bonum naturale est. Quibusdam videtur quòd sit ipsa libertas arbitrij, quæ semper bona est, sed propter peccati seruitutem ad malum sit liberior & pronior, & ideò dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Alijs autem videtur, quod hæc libertas ad malum, quā suprà commemorauit August. non sit ipsa libertas arbitrij: sed sit quædam pronitas peccandi, & curuitas quæ ex peccato est, & mala est.

Quæstio alia de libertate ad bonum, an ipsa sit libertas arbitrij, an non. M

SIMILITER enim quæri solet. Vtrùm illa libertas vera, quæ est ad iustitiam faciendam sit ipsa libertas arbitrij? Quidam dicunt illam eandem esse, sed reparatam per gratiam, qua iuuāte libera est ad bonum: sine gratia verò non est libera ad bonum. vndè Aug. in Enchyrid. Ista libertas ad benefaciendum, nunquā erit homini addicto, & vendito sub peccato: nisi eum redimat qui dicit: Si filius vos liberauerit: verè liberi eritis: Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio gloriatur, qui non dum est liber ad operandum benè? Ecce apertè ostē dit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud benè operetur quis. Ideoque dicunt illam libertatem veram, quæ est ad benè faciēdum, cuius suprà meminit Aug. esse libertatem ipsam arbitrij gratia Dei liberatam & adiutam. Alij verò putant non esse ipsam arbitrij libertatem, sed aliam quandam: quæ ex gratia & libero

Cap. 30. ad finem.

Ioann. 8. e

& libero arbitrio in mente hominis, Deo operante, incipit esse cùm reparatus est.

Certa determinatio vtriusque quæstionis, qua dicitur libertas ad bonum & ad malum esse libertas arbitrij. N

VERUM nobis magis placet vt ipsa libertas arbitrij sit, & illa qua quis liber est ad malum, & illa qua quis liber est ad bonum faciendum. Ex causis enim varijs sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequam per gratiam sit reparata: sed cùm per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciēdum: quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est, sed non semper bona est. Non enim est bona, nisi à peccato liberata: est tamen à necessitate libera. Vndè Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera est, sed non semper bona est. *Ad Valentinū in medio ca. 15 in Tom. 7.* Aut enim libera est iustitię, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.

De libertate à miseria. O

EST iterum libertas à miseria: de qua Apostolus ait: *Roma. 8. d* Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei: Hanc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miseria, & nulla tangebatur molestia: & pleniùs habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. Sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum & vltimam confirmationē, nemo à miseria liber est: quia pœna peccati non caret.

Repetit de corruptione liberi arbitrij, vt addat alia. P

EX prædictis iam apparet, in quo per peccatum sit imminutum vel corruptum liberum arbitrium: quia ante peccatū nulla erat homini difficultas, nullumque impedimentum de lege membrorum ad bonum, nulla impulsio vel instigatio ad malum. Nunc aūt per le-

gẽ carnis ad bonum impeditur, & ad malum instigatur: vt non possit velle & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur: quia vt ait Apostol. Peccatum habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cũ semper & in singulis sit liberum, nõ est tamen pariter liberũ in bonis & in malis, & ad bona & ad mala. Liberius est enim in bonis, vbi liberatũ est: quàm in malis, vbi liberatum non est: Et liberiùs est ad malum, quod per se potest: quàm ad bonum, quod nisi gratia liberetur & adiuuetur non potest.

Rom.7.d.

De libertate quæ fit ex gratia, & quæ ex natura. Q

LIBERTAS ergo à peccato & à miseria, per gratiam est: libertas verò à necessitate, per naturã. Vtranq; libertatem, naturę scilicet, & gratiæ, notat Apostolus cũ ex persona hominis nõ redempti ait, Velle adiacet mihi, perficere autem bonũ non inuenio: ac si diceret, habeo libertatem naturę, sed non habeo libertatẽ gratiæ: ideo non est apud mę perfectio boni. Nam voluntas hominis quã naturaliter habet, nõ valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendũ, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, vt velit: & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apostolus, Non est volentis velle, neque currentis currere, id est, operari: sed miserẽtis Dei, qui operãtur in nobis velle & operari bona: cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & pręparatam adiuuat vt perficiat.

Rom.9.d.

Rom.9.c.

DE GRATIA OPERANTE ET COOPERANTE.

DISTINCT. XXVI. A

HAEC est gratia operans & cooperans. Operãs enim gratia pręparat hominis voluntatẽ, vt velit bonũ: Gratia cooperãs adiuuat ne frustrà velit. Vnde Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio, Cooperãdo Deus in nobis perficit, quod operãdo incipit: quia ipse, vt velimus, operatur incipiens, qui volentibus coo-

De lib. arbitrio cõparato ad auxiliũ gratiæ.

Ad Valentinũ. ca.17. tom.7.

bus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus operatur. Cùm autem volumus, & sic volumus vt perficiamus, nobis cooperatur: & tamē sine vllo vel operante vt velimus, vel cooperante cū volumus bona pietatis opera, nihil valemus. Ecce his verbis satis aperitur, quę sit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia est, quę pręuenit voluntatem bonam: ea enim liberatur & prępáratur hominis voluntas, vt sit bona, bonumq; efficaciter velit. Cooperans verò gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Vnde Aug. cōtra Iulianum hæreticum, qui bonam voluntatem ex libero arbitrio tātùm esse dicebat, atq; hominem per liberum arbitrium posse bonum velle & operari sine gratia asserebat, ait. Apertam de commendatione gratiæ Apostolus sententiam protulit, cum ait. Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita voluntatis humanæ. Non enim ideo miseretur Deus alicuius, quia voluit & cucurrit: sed ideò voluit & cucurrit, quia misertus est Deus. Paratur enim voluntas hominis à Deo, & à Domino gressus hominis diriguntur. Ideoque congruè ait: Non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei. Nō quia hoc sine voluntate nostra agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitùs adiuuetur. Vndè alibi Apostolus ait: Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Non ideò dicit, quia nihil boni agebat, sed quia nihil boni ageret, si illa non adiuuaret. His testimonijs apertè insinuatur, quia voluntas hominis gratia Dei præuenitur atque præparatur, vt fiat bona, nō vt fiat voluntas: quia & ante gratiam voluntas erat, sed non erat bona & recta voluntas.

**Aug. sup. illud Rom.*

Rom. 9. c.

Aug. lib. de pefectione iustitia, nō longè à fine. tom. 7.

Quid sit voluntas. B

VOLVNTATEM ipsam Aug. in lib. de duabus animabus ita definit, Voluntas est animi motus, cogente nullo, ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum: Hæc autem vt non admittat malū, & adipiscatur bonū, pręuenitur & prępáratur Dei gratia. Vnde

Post mediū cap. 10. in tomo. 6.

Aug. in Enchyr. ca. 32. non longè à principio. Apostolus gratiam præuenientem, & subsequentem commendans, id est, operantem & cooperantem, vigilanter dixit: Non est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis: & non econuersò, non est miserentis Dei, sed volentis & currentis. Nam si (vt quibusdam placuit) quod dictum est ita accipiatur, non est volentis neque currentis, sed miserentis Dei: tanquam diceretur, non sufficit sola volũtas hominis, si non sit etiam misericorda Dei: contrà dicitur, nõ sufficit etiam misericordia Dei, si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc si rectè dictum est illud, quia id voluntas hominis sola non implet: cur non etiam à contrario rectè dicitur, non miserentis est Dei, sed volentis est hominis, Aug. ca. 32. in Ench. ad principiũ. cùm id misericordia Dei sola non impleat? Homo. n. credere vel sperare non poterit, nisi velit: nec peruenire ad palmam, nisi volũtate currat. Restat ergo vt ideò ita rectè dictum intelligatur, vt totum detur Deo Ibid. paulò inferius. qui hominis voluntatem bonam præuenit, & præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam: nolentẽ præuenit vt velit, volentem subsequitur, nè frustrà velit. Ibid. ad finem eiusd. cap. 32. Eccè his verbis & alijs præmissis euidenter traditur, quia voluntas hominis præparatur & pręuenitur gratia Dei vt velit bonum, & adiuuatur nè frustrà velit.

Quod bona voluntas comitatur gratiam. C

In to. 2. epistol. 106. ante medium ITAQVE bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vndè Aug. ad Bonifacium Papã scribens contra Pelagianos, inquit: Cũ fides impetrat iustificationem sicut vnicuiq; Deus partitus est mensuram fidei: non gratiam Dei aliquid meriti præcedit humani, sed ipsa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitante, non ducente, pedissequa, non præuia. Eccè hic apertè habes, quod gratia præuenit bonæ voluntatis meritum: & ipsa bona voluntas pedissequa est gratiæ, non præuia.

Quæ sit gratia voluntatem praueniens, scilicet, fides cum dilectione. D

ET si diligenter intendas, nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatem præueniens & præpa-

præparans, scilicet, fides cum dilectione. Ideoq; Aug. in eodem tractãs quomodo iustificati sumus ex fide, & tamen gratis (vtrumq; enim dicit Apost. qui dicit, Iustificati ex fide, alibi ait, Iustificati gratis ꝑ gratiã.) Hoc enim ideo dixit, ne fides ipsa superba sit, ne dicat sibi, si ex fide iustificati, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur nõ potius redditur quàm donatur. Non dicat homo ista fidelis: quia cum dixerit habeo fidem vt merear iustificationem, respõdetur ei, Quid habes, quod non accepisti? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi data est. Hic apertè ostenditur quod fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia & beneficium quo hominis præuenitur voluntas & præparatur. Vnde Aug. in 1. lib. retract. Volũtas est qua & peccatur, & rectè viuitur. Volũtas verò ipsa nisi Dei gratia liberetur à seruitute qua peccati serua facta est, & vt vitia superet adiuuetur: rectè pieq; viui à mortalibus non potest: & hoc beneficium quo liberatur nisi eam præueniret, iam meritis daretur, & non esset gratia, quæ vtiq; gratis datur. Præuenitur ergo bona hominis voluntas illo gratię beneficio, quo liberatur & præparatur. Et illud beneficium fides Christi rectè intelligitur: sicut Aug. in Enchir. euidenter ostendit dicens. Ipsum arbitrium liberandum est post illam ruinam à seruitute peccati. Nec omninò per seipsum, sed per solam Dei gratiam quæ in fide Christi posita est, liberatur vt volũtas præparetur. Ecce apertè dicit gratiam, per quam liberatur arbitrium & pręparatur voluntas, sitam esse in fide Christi. Fides enim Christi (vt in eodem ait) impetrat quod lex imperat.

Epist. eadẽ ad Bonifaciũ 106. paulò superius.

Ca. 9. paululum ante medium.

C. 106. in fi.

Aug. in Enchiridio, c. 117. in fine.

Quod voluntas bona quæ præuenitur gratia, quædam Dei dona præuenit. E

IPSA tamen eadem voluntas quædam gratiæ dona præuenit. Vnde Aug. in Ench. Præcedit bona volũtas hominis multa Dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit, ipsa in eis est & ipsa iuuat: nam vtrunque legitur in sanctis eloquijs, Et misericordia eius præueniet me: & misericordia Dei subsequetur

Ca. 32. ad finem.

me: nolentem quippe præuenit vt velit: volentē subsequitur ne frustrà velit. Cur enim admonemur orare pro inimicis nostris nolentibus piè viuere, nisi vt Deus in eis operetur & velle? Itemque cur admonemur petere vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat quod volumus, à quo factum est, vt velimus? Inde Apost. ait, nō est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis. Ex his apparet, quòd bona hominis voluntas quædam dona Dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans: & quibusdam præuenitur, quia eam præuenit gratia operans, scilicet, fides cum charitate.

Rom. 9. c

Quæ prædictis videantur aduersari, scilicet, quod videtur dici fidem esse ex voluntate. F

NON est tamen ignorandum, quod alibi Aug. significare videtur, quòd ex voluntate sit fides, de illo verbo Apostoli, Corde creditur ad iustitiam: ita super Ioannem tractans, ideo non simpliciter Apostolus ait creditur, sed corde creditur: quia cætera potest homo nolens, credere non nisi volens: intrare ecclesiam, & accedere ad altare potest nolens, sed non credere. Itē super Genes. vbi Laban & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quæramus eius voluntatem: dicit expositor, quia fides est voluntatis, nō necessitatis. Ad quod respondentes dicimus, non hæc ita accipienda fore, vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire: cum ipsa sit propriè Dei donum, vt ait Apostolus, & ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim, vt ait Augustinus super psal. 67. iustificatur impius, id est, fit de impio pius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectiōem operari: vnde omnia bona merita incipiunt. Sed potiùs hæc ideo ita dicta sunt, quia nō est fides nisi in eo qui vult credere: cuius bonam voluntatem fides præuenit, non tempore, sed causa & natura. Vnde Augustinus supra congruenter dixit, quòd bona voluntas in eis donis est, quæ non præcedit: & ipsa iuuat, quia ea iuuat quibus præuenitur, dum eis cōsentit ad effectum boni: & in eis est, quia tempore ab eis non præceditur.

Rom. 10.
Au. tractatu 26 ad illud Ioan. 6. principio tom 9.
Nemo potest ad me venire.
Gen. 24. f
Glossa inter lineas.
Eph. 2. b

Quædam

Quædam adhuc addit quæ grauiorem faciunt quæstionem, scilicet, quòd cogitatio boni præcedit fidem. G

CAETERVM hanc quęstionem magis acuunt & vrgent verba August. quibus in libro de prędestinatione sanctorum vtitur pertractans illud verbum Apostoli, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid quasi ex nobis, Attendant, inquit, hic, & verba ista perpendant. qui putant ex nobis esse fidei cœptum. & ex Deo esse fidei supplementum. Commendans enim istā gratiam quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid boni, scilicet, ex nobis. Quis autem non videat priùs esse cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi priùs cogitauerit esse credendum, Si ergo cogitare bonum non est ex nobis, vt hic Apostolus tradit, nec credere: quanquam & ipsum credere nihil est aliud, quàm cū assensione mentis cogitare. Hic videtur insinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona voluntas præueniat fidem, nō præueniatur: quod prædictis aduersari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd aliquando cogitatio bona siue voluntas præuenit fidem: sed non est illa bona voluntas vel cogitatio, qua rectè viuitur. Illa enim sine fide & charitate non est. Nam vt ait Augustinus ad Anastasium, sine spiritu non est volūtas hominis libera, cum cupiditatibus vincatur: non est libera ad bonum, nisi liberata fuerit. Non autem liberatur, nisi per spiritum sanctum diffundatur charitas in cordibus. Non est libera voluntas, nisi eam liberet gratia per legem fidei, id est, non est libera, sine fide operāte per dilectionem: & illa sufficienter & verè bona est. Non est enim fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit. Si verò adsit fides operans per dilectiōem, fit delectatio boni.

In medio c. 2. in tom. 7.
2. Cor. 3. b
Ibidē paulò superius.
Ibidē paulò inferiùs.
Ibidē paulò inferius.
Ad principiū epi. 44. in tom. 2.

De illa cogitatione boni quæ præcedit fidem, plenè differitur. H

ILLA autem cogitatio siue voluntas quæ fidem & charitatem aliasque iustificationes præcedit, non sufficit ad

ficit ad salutem, nec rectè ea viuitur. Hac voluntate concupiscitur illa bona volūtas quæ est magnum bonum, ista verò non. Alia est ergo illa voluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istam præcedit, ita illam præuenit intellectus. Vnde Augu. ista distinguens super illum locum psal. 118. Concupiuit anima mea desid. iusti. ait, Concupiuit desiderare, inquit, non desideraui. Videmus enim ratione nonnunquam quàm vtiles sunt iustificationes Dei: sed infirmitate præpediti aliquando non desideramus. Præuolat ergo intellectus, sequitur tardus aut nullus affectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupim9, vt delectat. Sic iste olim desiderare cōcupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiēs eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Ostendit itaque quibus quasi gradibus ad eas perueniatur. priùs enim est, vt videantur, quàm sint vtiles & honestæ: deinde, vt earum desiderium concupiscatur: postremò, vt proficiente gratia delectet earum operatio, quarum sola ratio delectabat. Attende hunc ordinem gratiarum, quem hic distinctè assignat Aug. qualiter scilicet, intellectus bonorum præcedit concupiscentia eorundem, & ipsa cōcupiscentia delectationem, quæ fit per fidem & charitatem: qua habita, verè bona est voluntas qua rectè viuitur. Ipsaque fidei comes est, non præuia. Qui verba Aug. præmissa secundum hanc distinctionem considerat, nullam ibi repugnantiam fore animaduertit: non ignorans etiam ante gratiā præuenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex Dei gratia & libero arbitrio, quædam etiam ex solo libero arbitrio, quibus tamen vitam non meretur, nec gratiam qua iustificatur. Illius enim gratiæ percipiendæ, quæ voluntatem homini sanat, vt sanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipsa est enim qua iustificatus impius fit iustus, qui prius erat impius: meritis autem impij, nō gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si non daretur gratuita. Datur autem gratuita: quia nil boni antè

Rom. 5. a.

Gal. 5. b.

ni antè feceramus, vnde hoc mereremur. Nòn negamus tamen multa ante hanc gratiam, & præter hanc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitriũ, vt tradit Aug. in responsionibus contra Pelagianos: vbi dicit homines per liberum arbitrium agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Aug. de spiritu & litera. ad finẽ c. 9. et Aug. ad princip. c. 10. to. 3. Sixtũ presbyterũ epist. 105. ante mediũ to. 2.

Vtrum vna eademque sit gratia qua dicitur operans, & cooperans. I

HIC considerandum est, cùm prædictum sit per gratiam operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari vt bonum velit: & per gratiam cooperantem & subsequentem adiuuari, ne frustrà velit: vtrum vna & eadem sit gratia, id est, vnũ munus gratis datum, quod operetur & cooperetur: an diuersa, alterum operans, & alterum cooperans? Quibusdam non irrationabiliter videtur, quòd vna & eadem sit gratia, idem donum, eadem virtus, quæ operatur & cooperatur: sed propter diuersos eius effectus, & dicitur operans, & cooperans, Operans enim dicitur, inquantum liberat & præparat voluntatem hominis vt bonum velit: Cooperans, inquantum eandem adiuuat ne frustra velit, scilicet, vt opus faciat bonum. Ipsa enim gratia non est ociosa, sed meretur augeri, vt aucta mereatur perfici.

Quid sit ipsa gratia, & quomodo meretur augeri, quæritur. K

SI verò quæritur, quomodo ipsa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cùm nullum meritum sit absque libero arbitrio: & quid sit ipsa gratia, an virtus, an non: & si virtus, an actus vel non: Vt hoc apertè insinuari valeat, præmittendum est tria esse genera bonorum. Alia nanque sunt magna, alia minima, alia media, vt Aug. ait in primo lib. retract. Virtutes, inquit, quibus rectè viuitur, magna bona sũt. Species autem quorumlibet corporum, sine quibus rectè viui potest, minima bona sunt. Potentiæ verò animi, sine quibus rectè viui non potest, media bona sunt. Item, virtu-

Li. 1. c. 9. in medio capitis.
Et li. 2. de libero arbit. c. 19. in to. 1

In princip. virtutibus nemo malè vtitur. Cæteris autem bonis, id est, medijs & minimis, non solum benè, sed etiam malè quisque vti potest: & ideo virtute nemo malè vtitur, quia opus virtutis, est bonus vsus istorũ quibus etiam non benè vti possumus. Nemo autem benè vtẽdo, malè vtitur. non solum autem magna, sed etiam media, & minima bona esse præstitit bonitas Dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta.

Ibidem continuò.

In quibus bonis sit liberum arbitrium. L

QVAERITVR autem in quibus bonis contineatur liberum arbitrium. De hoc Aug. in primo lib. retract. ita ait, In medijs quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti possumus: sed tamen tale est, vt sine illo rectè viuere nequeamus. Bonus autem vsus eius, iam virtus est: quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè vti nullus potest. Et quia bona, & magna, & media, & minima ex Deo sunt: sequitur vt ex Deo sit etiam bonus vsus liberæ voluntatis, qui virtus est, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta sunt, & confer in vnum. sic enim aperietur quod supra quærebatur. Dixit equidem opus virtutis esse bonum vsum illorum bonorum, quibus etiam non benè vti possumus, id est, mediorum: in quibus posuit liberum arbitrium, cuius quoq; bonum vsum dixit esse virtutem. Quod si est, non est ergo opus virtutis, quod suprà dixit: quia aliud est virtus, aliud opus eius.

Cap. 9. in fi.

DE VIRTVTE QVID SIT, ET QVID SIT ACTVS EIVS.

DISTINCT. XXVII. A

De cõparatiõe gratiæ ad virtutẽ.

HIC videndum est quid sit virtus, & quid sit actus vel opus eius. Virtus est (vt ait Augustin.) bona qualitas mentis qua rectè viuitur, & qua nullus malè vtitur: quam Deus solus in homine operatur. Ideoque opus Dei tantum est, sicut de virtute iustitiæ August. docet super illum locum psalmi, Feci iudicium & iustitiam: ita dicens. Iustitia magna virtus

Psal. 118.
In tom. 8. cõ

virtus animi est, quam non facit in homine nisi Deus. Ideoq; cum ait propheta ex persona ecclesiæ, Feci iustitiam: non ipsam virtutem, quam non facit homo, sed opus eius intelligi voluit, Ecce apertè insinuatur hic, quòd iustitia in homine non est opus hominis, sed Dei: quod & de alijs virtutibus itidem intelligendum est.

cione 26. in princip. ad versũ hunc feci iudiciũ

De fide itidem dicit, quòd non est ex homine, sed ex Deo tantùm. B

Ephe. 2. b.

NAM de gratia fidei Ephesijs scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine, sed ex Deo tantum esse asserit, inquiẽs, Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: Dei enim donum est. Quod à sanctis ita exponitur, Hæc scilicet fides, non est ex vi naturæ nostræ, quia donum Dei purè est. Ecce & hic apertè traditur, quòd fides nõ est ex libertate arbitrij, siue ex arbitrio voluntatis: quod superioribus cõsonat, vbi dictum est, gratiam præuenientem vel operantem esse virtutem quæ voluntatem hominis liberat & sanat. Vnde Aug. in lib. de spiritu & litera ait, Iustificati sumus non per liberam voluntatem, sed per gratiã Christi: non quod sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem.

Aug. cap. 9. in fin. tom. 3

De gratia quæ liberat voluntatem: quæ si virtus est, virtus non est ex libero arbitrio, & sic non est motus mentis. C

SI igitur gratia, quæ sanat, & liberat voluntatẽ hominis, virtus est vel vna vel plures. cum ipsa gratia nõ sit ex arbitrio voluntatis, sed eam potius sanet ac pręparet, vt bona sit: consequitur vt virtus non sit ex libero arbitrio: & ita non sit motus vel affectus mentis, cũ omnis motus vel affectus mẽtis sit ex libero arbitrio: sed bonus ex gratia est & libero arbitrio, malus verò ex libero arbitrio tantum. Vt enim ait August. in lib. retract. Homo spõte & libero arbitrio cadere potuit, non etiam resurgere. Idem in li. de duabus animabus

Aug. cap. 11 ante mediũ li. 2. de bono perseuerantia. tom. 7. Aug. lib. de duab. animab. cap. 12

Animæ

post mediū, Tomo. 6. Animæ si libero ad faciendum, & non faciendum motu animi careant, si deniq; his abstinendi ab opere suo potestas nulla conceditur, earum peccatum tenere nō possumus. Hic apertè ostenditur, quòd motus animi siue ad bonum siue ad malum, ex libero arbitrio est. Ideoq́ue si gratia vel virtus motus mentis est, ex libero arbitrio est. Si verò ex libero arbitrio vel ex parte est, iam non solus Deus sine homine eam facit. Propterea quidam non inerudité tradunt, virtutem esse bonam mentis qualitatem siue formam, quæ animā informat: & ipsa non est motus vel affectus animi, sed ea liberum arbitrium iuuatur, vt ad bonum moueatur & erigatur: & ita ex virtute & libero arbitrio nascitur bonus motus, vel affectus animi, & exinde bonum opus procedit exterius: sicut pluuia rigatur terra, vt germinet & fructum faciat: nec pluuia est terra, nec germen, nec fructus: nec terra germen vel fructus, nec germen fructus: ita gratis terræ mentis nostræ, id est, libero arbitrio voluntatis, infunditur pluuia diuinæ benedictionis, id est, inspiratur gratia, quod solus Deus facit, non homo cum eo: qua rigatur voluntas hominis, vt germinet & fructificet, id est, sanatur & præparatur vt bonum velit, secundum quod dicitur operans: & iuuatur vt bonū faciat, secundū ꝙ dicitur cooperās. Et illa gratia virtus non incongruè nominatur, quia voluntatem hominis infirmam sanat & adiuuat.

Hic aperit ad quid prædicta tē dant vt innotesceret an virtus sit motus mentis vel non. Per simile ostendit, et est cō paratio inter tria, & tria.

Ex quo sensu dicuntur ex gratia incipere bona merita, & de qua gratia hoc intelligatur. D

CVM ergo ex gratia dicuntur esse bona merita, & incipere, aut intelligitur gratia gratis dans, id est, De⁹: vel potius gratia gratis data, quæ voluntatem hominis præuenit. Non enim esset magnum, si hæc à Deo dicerentur esse à quo sunt omnia: sed potius eius gratia gratis data intelligitur, ex qua incipiūt bona merita: quæ cum ex sola gratia esse dicantur, non excluditur liberum arbitrium: quia nullum meritum est in homine, quod non sit per liberum arbitrium. Sed in bo-

Qualiter intelligatur cū ex sola gratia esse dicūtur.

in bonis merendis causæ principalitas gratiæ attribuitur: quia principalis causa bonorum meritorum est ipsa gratia, qua excitatur liberum arbitrium & sanatur, atq; iuuatur voluntas hominis, vt sit bona.

Quòd bona voluntas gratia principaliter est, & etiam gratia est: sicut & omne bonum meritum. E

QVAE ipsa etiam donum Dei est, & hominis meritum, imò gratiæ, quia ex gratia principaliter est, & gratia est. Vndè Aug. ad Sixtum presbyterum: Quid est meritum hominis ante gratiam, cum omne bonũ nostrum meritum non in nobis facit nisi gratia? Ex gratia enim (vt dictum est) quæ præuenit, & sanat arbitrium hominis, & ex ipso arbitrio procreatur in anima hominis bonus affectus, siue bonus motus mẽtis: & hoc est primum bonum hominis meritum. Sicut, verbi gratia, ex fidei virtute & hominis arbitrio generatur in mente motus quidam bonus & remunerabilis, scilicet, ipsum credere: ita ex charitate, & libero arbitrio alius quidam motus bonus prouenit, scilicet, diligere, bonus valdè. sic de cæteris virtutibus intelligendum est. Et isti boni motus, vel affectus merita sunt & dona Dei, quibus meremur & ipsorum augmentationem, & alia quæ consequenter hic, & in futuro nobis apponuntur.

Epistol. 105. In to. 2. ante medium. Qualiter bonum meritum in homine cõstituitur, & quid sit primum bonum meritum.

Ex qua ratione dicitur fides mereri iustificationem, & alia. F

CVM ergo dicitur fides mereri iustificationem, & vitam æternam, ex ea ratione dictum accipitur, quia per actum fidei meretur illa. Similiter de charitate, & iustitia, & de alijs accipitur. Si enim fides ipsa virtus præueniens, diceretur esse mentis actus, qui est meritum: iam ipsa ex libero arbitrio originem haberet: quod quia non est, sic dicitur esse meritum, quia actus eius est meritum, si tamen adsit charitas: sine qua nec credere, nec sperare meritum est vitæ. Vndè apparet verè quia charitas est spiritus sanctus, quæ animæ qualitates informat & sanctificat, vt eis anima infor-

metur & sanctificetur: sine qua animæ qualitas non dicitur virtus, quia non valet sanare animam.

De muneribus virtutum, & de gratia quæ non est, sed facit meritum. G

Ex muneribus itaque virtutum boni sumus, & iustè viuimus, & ex gratia, quæ non est meritum sed facit, non tamen sine libero arbitrio proueniunt merita nostra, scilicet, boni affectus eorumq; progressus atque bona opera, quæ Deus remunerat in nobis: & hæc ipsa sunt Dei dona. Vnde Aug. ad Sixtum presbyterũ, Cum coronat Deus merita nostra, nihil aliud coronat quàm munera sua. Vnde vita æterna, quæ in fine à Deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam: rectè & ipsa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis: quia non meritis datur: sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita, & quibus datur.

Epi. 105. in Tom. 2. ante mediũ. Ibidẽ in ep. paulò inferius. Cõsimilem habet sententiã ad versum 5. Psal. 98. tom. 8.

Epilogat vt alia addat. H

Ex præmissis iam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratia præueniẽs meretur augeri, & alia: & quid ipsa sit, an virtus, an aliud: & si virtus, an sit actus vel non. ostensum enim est supra ex parte quorũdam, quòd ipsa est virtus: quia virtus non est actus sed eius causa, non tamen sine libero arbitrio. vnde quod supra Aug. dixit, bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem, ita accipi potest, id est, actum virtutis: alioquin sibi cõtradicere videretur, qui etiam opus virtutis suprà dixit esse bonum vsum eorum quibus non benè vti possumus: in quibus posuit liberum arbitrium. Si verò bonus vsus liberi arbitrij opus virtutis est, iã virtus non est. Cum ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius vsum significauit.

Quòd idem vsus est virtutis, & liberi arbitrij: sed virtutis principaliter. I

Quòd gratia præueniens, quæ virtus intelligitur

IDEM nempè vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio: sed ex virtute principaliter. Et bon⁹ ille vsus in magnis bonis annumerandus est. Illa autem gratia præue-

præueniens, quæ & virtus est, & nõ vsus liberi arbitrij est: sed ex ea potius est bonus vsus liberi arbitrij. quæ nobis est à Deo, non à nobis. Vsus verò bonus arbitrij, & ex Deo est, & ex nobis: & ideo bonum meritum est. Ibi enim solus Deus operatur: hic, Deus & homo. Hoc meritum ex illa purissima gratia prouenit: quod Apostolus notauit dicens, Gratia Dei sum id quod sum, & Gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Aug. ita ait, Rectè gratiam nominat. primum enim solam gratiam dat Deus, & non nisi gratiam, cũ non præcedant nisi mala merita: sed post per gratiam incipiunt bona merita, Et vt ostenderet etiam liberũ arbitrium, addit, Et gratia eius in me vacua non fuit. Et ne ipsa volũtas sine gratia Dei putetur aliquid boni posse, subdit, Non autem ego solus, scilicet, sine gratia: sed gratia Dei mecum, id est, cum libero arbitrio. Planè cum data fuerit gratia, incipiunt esse nostra merita bona, per illam tamen: quia si illa defuerit cadit homo.

non est lib. arb. vsus. sed ex ea omnia bona merita.

1. Cor. 15. b

Aug. lib. de gratia et libero arbitrio ca. 5. in fin. Tom. 7.

Ibidẽ paulò inferius.

Au. ca. 6. eiusdẽ lib. in principio.

Aliorum sententia hic ostenditur, qui dicunt virtutes esse bonos vsus liberi arbitrij, id est, actus mentis. K

ALII verò dicunt virtutes esse bonos vsus naturalium potentiarum, non tamen omnes, sed tantummodo interiores, qui in mente sunt: exteriores verò qui per corpus geruntur, non virtutes esse dicunt, sed opera virtutum. Et ideo quod Aug. dicit opus virtutis esse bonum vsum naturalium potentiarum, de vsu exteriori accipiunt: quod vero dicit bonum vsum liberi arbitrij virtutem esse, & in magnis numerari bonis, de vsu interiori intelligunt. Et virtutes nihil aliud esse, quàm bonos affectus vel motus mentis asserunt, quos Deus in homine facit nõ homo: quia licet illi motus sint liberi arbitrij, non tamen esse queunt nisi Deus ipsum liberet, & adiuuet gratia sua operante & cooperante: quam Dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia Deus est qui & operatur in nobis velle, & operari bonum.

Quibus auctoritatibus muniunt, quòd virtutes sint motus mentis. L

QVOD autem virtutes sint motus mentis, testimonijs sanctorum astruunt. Dicit autem Aug. super Ioannem, Quid est fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis est. Idem in lib. 3. de Doctr. Christiana, Charitatem autem voco motum animi. Si verò charitas & fides motus animi sunt, virtutes ergo motus animi sunt. Quib. alij respondentes, præmissa verba Augustini ita intelligenda fore inquiunt. Fides est credere quod non vides, id est, fides est virtus qua creditur quod non videtur. Item, Charitas est motus animi, id est, gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et quod hæc & his similia ita accipienda sint, ex his conijcitur quæ alibi August. ait. Nam in primo libr. quæstionum Euangelij inquit. Est fides, qua creduntur ea quæ non videntur, quæ propriæ dicitur fides. Item in 13. lib. de Trin. Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud est fides qua creduntur. Ex quibus verbis sic argumentando procedunt, Aliud est credere, aliud illud quo creditur. Prædictum autem est fidem id esse quo creditur. Sic ergo credere non est fides: quia credere non est id quo creditur. Addunt quoque: Virtus opus Dei tantùm est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus, vel actus liberi arbitrij, sed credere est actus liberi arbitrij: non est itaque virtus. Præmissis alijsque rationibus ac testimonijs innituntur vtrique. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans.

Aug. tract. 40. ad illud Ioã. 8. dicebat ergo dominus ad eos qui crediderũt, to. 9.

Cap. 10. ad finẽ, in to. 3

Augu. in 2. li. quæstio. Euange. in princ. ca. 39 in to. 4. in medio, ca. 2. libr. 13. de Trinit.

PRAEDICTA REPETIT VT ALIA ADDAT, DEFINITAM ASSIGNATIONEM *ponens de gratia, & libero arbitrio contra Pelagianos.*

DISTINCT. XXVIII. A

De potestate liberi arbitr. homi-

ID verò inconcussè & incunctanter teneamus, liberum arbitrium sine gratia præueniente, & adiuuãte non sufficere ad salutem, & iustitiam obtinendam:

dam: nec meritis præcedentibus gratiam Dei aduocari, sicut Pelagiana hæresis tradidit. Nam vt ait Augu. 1. libr. retract. Noui hæretici Pelagiani liberum sic asserunt voluntatis arbitrium, vt gratiæ Dei non relinquant locum, quam secundum merita nostra dari asserunt. Pelagianorum hæresis omnium recentissima, à Pelagio monacho exorta est. Hi Dei gratiæ qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, in tantùm inimici sunt, vt sine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, quod nihil tribueret adiutorio gratiæ Dei ad eius mandata faciẽda, non eam libero arbitrio præponebat, sed infideli calliditate supponebat dicens, ad hoc eam dari hominibus, vt quæ facere per liberum arbitrium iubentur, facilius possint implere per gratiam. Dicendo vtique, Facilius possint, voluit credi, etsi difficilius, tamen posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam verò gratiam Dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio, quod nullis suis precedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ipso ad hoc tantùm iuuante nos per suam legem atque doctrinam, vt discamus quæ facere, & quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti, vt quæ didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc diuinitùs nobis dari scientiam confitentur, qua ignorantia pellitur: charitatem autem negant diuinitùs dari, qua piè viuitur: vt s. sit donum Dei scientia, quæ sine charitate inflat: & non sit donũ Dei ipsa charitas, quæ vt scientia non inflat, ædificat. Destruunt etiam orationes quas facit Ecclesia, siue pro infidelibus, & doctrinæ Dei resistentibus, vt conuertantur ad Deum, siue pro fidelibus, vt augeatur Dei fides, & perseuerent in ea. Hæc quippè non ab ipso accipere, sed à se ipsis homines habere contendunt, gratiam Dei qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari. Paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci.

nis lapsi, quam habet gratia circumscripta.

Cap. 9. ad principiũ. August. ad quod Vult Deum, lib. vnico de hæresibus articulo 88. Tom. 6.

Ibid. paucis omissis.

Ibid. Aug. paulò inferius.

Hic ponit ea quibus suum confirmant errorem, verbis August. contra ipsum vtentes. B

QVOD verò dicunt, sine gratia hominem per liberũ arbitriũ omnia iussa implere, huiusmodi inductionibus muniũt. Si, inquiunt, non potest ea facere homo quæ iubentur, non est ei imputandum ad mortẽ, sicut tu ipse Augu. in libro de libero arbitrio asseris. Quis, inquis, peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Peccatur autem. Caueri ergo potest. Hoc testimonio Aug. Pelagius vsus est disputans aduersus eum, immò aduersus gratiam, sicut Aug. in li. retract. illud & alia huiusmodi retractans commemorat, inquiens, in his atq; huiusmodi verbis meis, quia gratia Dei commemorata non est de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam, sed frustrà hoc putant. Voluntas quippe est qua peccatur & rectè viuitur, quod his verbis egimus, sed ipsa nisi de gratia liberetur, & vt vita superet adiuuetur, rectè à mortalibus viui non potest. Ecce apertè determinat, ex quo sensu illa dixerit, inimicos gratiæ refellens.

Li. 3. ca. 18. ad principiũ in to. 1. et li. de natura et gratia ca. 67 in principio, tom. 7. Ca. 9. circa mediũ li. 1. retract.

Aliud testimonium Aug. ponit, quo Pelagius pro se vtebatur. C

SIMILITER & innitebatur Pelagius verbis Aug. cõtra gratiam, quæ in li. de duabus animabus dicit. Peccati, inquit, reum tenere quemquam, quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est. His auditis exilijt Pelagius dicens. Cur ergo paruuli & illi qui non habent gratiam, sine qua non posũt facere mandata diuina, rei tenentur? Hoc autem qua occasione dixerit, in lib. retract. Pelagio respondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit, qui in homine duas naturas esse contendunt, vnã bonam ex Deo, alteram malam ex gente tenebrarum, quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle potest: quod si esset, non videretur ei imputandum esse si bonum non faceret.

Post mediũ cap. 12. to. 6. Et lib. 1. retractationũ c. 15 post mediũ to. 1.

Aliud quod videtur contradicere gratiæ Dei addit. D

ALIBI etiam Aug. dicit, quod huic gratiæ contra-

dicere

dicere videtur qua iustificatur, Ait enim in lib. contra Adamantium Manichæi discipulum, Nisi quisq; voluntatem suam mutauerit, bonũ operari non potest. quod in nostra potestate esse positum domin⁹ docet, vbi ait, Aut facite arborem bonã, aut fructus eius bonos, &c. Quod Aug. in retract. non esse contra gratiã Dei quam prædicamus, ostendit. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatem: sed ea potestas nulla est, nisi à Deo detur: de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cùm enim hoc sit in potestate, quod cum volumus facimus, nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est: sed præparatur à domino voluntas: eo ergo modo dat potestatem.

In medio e. 26. in. to. 6.

Au. in li. retract. 1. cap. 22. in fine.

Ioan. 1. b

Aliud testimonium eiusdem quod videtur aduersum. B

SIC etiam intelligendum est, quod in eodem ait, scilicet, in nostra potestate esse vel inseri bonitate Dei, vel excidi eius seueritate mereamur: quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatem: quæ cũ præparatur à domino, facile sit opus pietatis, etiam quod impossibile & difficile fuit.

Aliud testimonium. F

IN expositione quoque quarundam propositionũ epistolæ ad Romanos quædam Augu. interserit, quæ videntur huic doctrinæ gratiæ aduersari. Ait enim, Quod credimus, nostrum est: quod autem bonum operamur, illius est qui credentibus dat spiritum sanctum. & paulò post. Nostrum est credere & velle: illius autem dare credentibus & volentibus facultatem benè operandi per spiritum sanctum. Quæ qualiter intelligi debeant Augustinus in libro retract. aperit dicens. Verum est quidem à Deo esse quod operamur bonum: sed eadem regula vtriusque est, & volendi scilicet, & faciendi: & vtrunque ipsius est, quia ipse præparat voluntatem, & vtrunque nostrum est, quia non fit nisi volentibus nobis. Illa itaque profectò non dixissem, si iam scirem etiam ipsam fidem inter spiritus sancti munera reperiri.

In expositione propositionis, 60. in fine.

In expositione proposition. 61. in fine.

Li. 1. retra. ad mediũ.

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

Cap. 5. ad si nem. tom. 7

ILLVD etiam diligenter est inspiciendum quod Augustinus in libro de prædestinatione sanctorũ ait, scilicet, quòd posse habere fidem sicut posse habere charitatem, natura est hominum: habere autem fidem sicut habere charitatẽ, gratia est fidelium. Quod non ita dictum est, tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendum vel diligendum, quæ Dei gratia præuenta credit & diligit: quod sine gratia non valet.

Testimonio Hieronymi astruit, quid tenendum sit de gratia & libero arbitrio: vbi triplex hæresis inducitur, scilicet, Iouiniani, Manichæi, Pelagij. H

Hieron. in expositione Symboli, in fine, tom. 4.

ID ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus, quod Hieronymus in explanatione fidei catholicæ ad Damasum papam, Iouiniani, & Manichęi, & Pelagij errores collidens docet: Liberum, inquit, sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper indigere Dei auxilio, & tam illos errare qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper nos liberi confitemur esse arbitrij. Hæc est fides quam in catholica Ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM EGVERIT GRATIA OPErante & cooperante.

DISTINCT. XXIX. A

De potestate lib. arb. primi hominis: vtrũ s.

POST hæc considerandum est, vtrùm homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperãte. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantùm, sed etiam operante gratia indigebat, non quidem secundum omnem operandi modum operantis

operantis gratiæ:operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum. Egebat itaq; homo ea,non vt liberaret voluntatem suam,quę peccati serua non fuerat, sed vt præpararet ad volendũ efficaciter bonum,quod per se non poterat. Non enim poterat bonum mereri sine gratia, vt August. in Enchirid.euidẽter tradit.Illam,inquit, immortalitatem in qua poterat nō mori natura humana, perdidit per liberum arbitrium,hanc verò in qua non poterat mori,acceptura est per gratiam,quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritum: quãuis sine gratia nec tunc vllum meritum esse potuisset, quia etsi peccatũ in solo erat arbitrio constitutum,non tamen iustitiæ habendæ vel retinendæ sufficiebat liberũ arbitriũ, nisi diuinum præberetur adiutorium.Ecce his verbis satis ostenditur,quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Non enim habebat quo pedem mouere posset sine gratiæ operantis & coöperantis auxilio, habuit tamẽ quo poterat stare.

eguerit gratia operãte & cooperãte secundũ statũ naturæ institutæ.

Cap.106. in principio tomo.3.

Quod homo ante lapsum virtutes habuerit. B

PRAETEREA quæri solet, Vtrum homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdam videtur quod non habuerit, id ita probare conantibus. Iustitiam, inquiunt,non habuit, quia præceptum Dei contempsit:nec prudentiam,quia sibi non prouidit: nec temperãtiam,quia aliena appetijt:nec fortitudinem,quia prauè suggestioni cessit, Quibus respondentes, dicimus eum quidem non tunc habuisse has virtutes quãdo peccauit,sed antè,& tunc amisisse. Quod multis sanctorum testimonijs comprobatur. Ait enim Aug. in quadam homilia, Adam de limo terræ ad imaginem Dei factum,pudicitia armatum, temperantia cõpositum,charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tãtis bonis expoliauit,pariterq; peremit. De hoc eodem Ambr.ad Sabinum ait,Quando Adam solus erat,nòn est præuaricatus: quia eius mens Deo adhærebat,Super psal.quoque dicit. Quod homo ante peccatum beatissimus,àuram carpebat æthercam.Sed

Amb.epist. 41.ad principium t.3.

Idẽ sermõe 4. ad versũ Adhæsit. psalm.118.

quomodo sine virtute beatissimus erat? Aug. quoque super Gen. dicit Adam ante peccatum spiritali mente prędítum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse, sed illis per peccatum expoliatum fuisse.

Aug. de Ge. li. 11. ca. 42. in fin. li. 3.

De eiectione hominis de paradiso. C

IN illius quoq; peccati pœnam eiectus est de paradyso in istum miseriarum locū, sicut in Gene. legitur, Nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in ęternum, emisit eū Deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur, quòd nunquam moreretur, si postea de illo ligno sumpsisset.

Genes. 3. c

Quomodo intelligendum sit illud, Ne sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. D

SED quia per peccatū iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt: Deus modo irati loquens, de homine superbo ait, Videte ne fortè mittat manum suam, &c. id est, cauete vos angeli ne comedat de ligno vitæ, quo indignus est: de quo, si perstitisset, comederet, & viueret in æternū: sed modo propter inobedientiam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emisit enim eū Deus de paradyso voluptatis in locum sibi congruū: sicut plerunque malus cum inter bonos viuere cœperit, si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ consuetudinis pressus.

De flammeo gladio ante paradisum posito. E

Au. ad finē ca. 40. li. 11. de genesi ad literā.

NE verò ad illud posset accedere, collocauit Deus ante paradysum cherubin, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viā ligni vitę. Quod iuxta literam potest hoc modo accipi, quia per ministerium angelorum ignea custodia ibi cōstituta fuit. Hoc enim per cælestes potestates in paradyso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia: non tamē frustrà, sed quia aliquid significat de paradyso spirituali.

Cheru-

Cherubin enim interpretatur plenitudo sciētiæ: hæc est charitas,quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammeus pœnæ temporales sunt,quæ versatiles sunt,quia tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiam ligni vitæ ideo posita sunt ante paradysum, quia ad vitam non reditur nisi per Cherubin, scilicet, plenitudinem scientiæ, id est, charitatem : & per gladium versatilem,id est,tolerantiam, passionum temporalium.

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ. F

POTEST autem quæri, Vtrùm de ligno vitæ ante peccatum comederit homo? De hoc Aug.in li. de Baptism.par. sic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasionem abstinuisse à cibo vetito,atque vsi fuisse concessis. His verbis ostenditur,quod de ligno vitæ ante peccatū sumpserint: quibus præceptum erat, vt de omni ligno paradysi comederent, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

Au.li.2.ca. 21. ad principiū de peccatorū meritis & remissione & de baptismo paruulorū tom.7.

Quare non sunt facti immortales,si comederunt de ligno vitæ. G

QVARE ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutē naturaliter illud lignū habuisse dicitur. Sed fortè hoc nō conferebat,nisi sæpè de illo sumeretur. Potuit ergo fieri, vt de illo sumeret semel,& non sæpius:qui per aliquā morā in paradiso fuisse intelligitur,cum scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere eius assumpta est & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta,quibus nomina imposuit.

QVOD PER ADAM PECCATVM ET POENA TRANSIIT IN POSTEROS.

DISTINCT. XXX. A

IN superioribus insinuatū est,licet ex parte(non enim perfectè sufficimus exponere) qualiter primus homo deliquerit,& quam pro peccato pœnā subierit;quibus adijciendū est, peccatum simul ac pœnā per

per eum transisse in posteros, sicut Apostolus ostēdit, inquiens, Sicut per vnū hominē peccatū in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertrāsijt.

Vtrum illud peccatum fuerit originale, vel actuale. B

Quid sit originale peccatū quod à peccato primorū parē tum fuit causatum.

HIC primò videndum est, quod fuit illud peccatum, originale scilicet, an actuale: & si de originali intelligatur, consequenter quid sit originale peccatum, & quare dicatur originale: & quomodo pertransierit vel pertranseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdam placuit de peccato actuali Adæ illud accipere, asserentibus hoc Apostolum sensisse cum inferiùs ait, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita &cæt. Euidenter, inquiunt, etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per vnum hominem intrauit in mundū, scilicet, inobedientiam. Inobedientia verò peccatum actuale est.

Quomodo intrasse in mundum dicunt. C

HOC autem dicunt intrasse in mundum, non traductione originis, sed similitudine præuaricatiōis: omnesq; in illo vno peccasse dicunt, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc malè senserunt quidam hæretici, qui dicti sunt Pelagiani: de quibus Augu. in libro de Baptismo paruulorum commemorat dicens, Sciendum est, inquit, hæreticos quosdam, qui nominati sunt Pelagiani, dixisse peccatum primę transgressionis in alios homines non propagatione, sed imitatione transisse. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatū, quòd in nascentibus nullum esse omninò contendūt. Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatum imitationis nō propagationis intelligi voluisset, eius principē non Adam, sed diabolum diceret. De quo in lib. Sap. dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc esse factum propagatione sed imitatione, cōtinuò subiunxit scriptura. Imitantur autem eum, qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam, quotquot per inobedientiam transgre-

Au. li. 1. de peccatorū meritis & remissione cōtra Pelagianos, ca. 9 ad princip. in tom. 7.

Sap. 2. d

Ibidem paulò inferius.

transgrediuntur mandatum Dei. Sed aliud est, quod exemplum est voluntate peccantibus: aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Non est igitur accipiẽdum peccatum Adæ transisse in omnes imitationis tantùm exemplo, sed propagationis & originis vitio.

Hic aperit illud esse peccatum originale, quod transit in posteros. D

ET est illud peccatum originale, vt apertè Aug. testatur, quod per Adam trãsiuit in omnes, per eius carnem vitiatam concupiscentialiter generatos.

Quid sit originale peccatum hic inquiritur. E

QVOD diligenter inuestigandum est, quid sit. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt, atque scholastici doctores varia senserunt. Quidam enim putãt originale peccatum esse reatum pœnę pro peccato primi hominis, id est, debitum vel obnoxietatem, qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali & ęternę pro primi hominis actuali peccato: quia pro illo (vt aiunt) omnibus debetur pœna æterna, nisi per gratiam liberentur. Iuxta horum sententiam oportet dici, originale peccatum nec culpam esse, nec pœnam. Culpam non esse ipsi fatentur: pœna quoq; secũdum eos esse non potest, quia si debitum pœnæ originale peccatũ est, cũ debitũ pœnæ nõ sit pœna, nec originale peccatum est pœna, quod etiam quidam eorum admittunt dicentes in scriptura originale peccatum sæpè nominari reatum: & reatum ibi intelligunt, vt dictum est, obnoxietatem pœnæ: & ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ: sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iustitiam fori.

Quòd originale peccatũ sit culpa, auctoritatibꝰ probat. F

SED quod originale peccatum culpa sit, pluribus sanctorum testimonijs edocetur. Super Exod. vbi dicitur, Primogenitũ asini mutabis oue, Gregorius ait, Omnes in peccatis nati sumus, & ex carnis delectatione concepti, culpam originalem nobiscum traximus, vnde

Exod. 13. b
Glossa ordinaria ad id cap. Primogenitum.

vnde & voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere: vnde constat originale peccatum culpam esse. Aug. quoq; in lib. de natura & gratia, de hoc eodem sic ait. Omnes (vt ait Apostolus) peccauerunt, vtique vel in seipsis, vel in Adam: quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter contraxerunt, vel quod malis moribus addiderũt. Peccatum enim primi hominis, non solùm ipsum, sed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem simul & culpam suscepimus. Idem super psal. 50. Quod de corpore mortuo seminatur, cum vinculo peccati originalis nascitur & mortis. Ideo igitur se in iniquitatibus conceptum dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adam, & vinculum mortis. Nemo enim nascitur, nisi trahens pœnam, & meritum pœnę. Meritum autem pœnę peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum trahit. Peccatum itaq; originale, culpa est, quam omnes concupiscentialiter concepti trahunt. Vnde in Eccl. dogmatibus scriptum est. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditũ, mortiq; subiectũ, & ob hoc natura iræ nasci filium à qua nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei & hominum. His & alijs auctoritatibus euidẽter ostenditur peccatũ originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter genitis trahi à parentibus.

Ca. 4. in fine, tom. 7.

Rom. 3. d

In to. 8. ad illũ versũ 6. psalm. 50. Ecce in iniquitatibus

Ibidẽ paulò inferius.

Au. c. 26. id habet, li. de fide ad Petrũ in principio tom. 3.

Quid sit quod dicitur peccatum originale, scilicet, fomes peccati, id est, concupiscentia. G

NVNC superest videre, quid sit ipsum originale peccatum? quod cum nõ sit actuale, non est actus siue motus animæ vel corporis. Si enim actus est animæ vel corporis, actuale vtique peccatum est: sed actuale non est, non est ergo actus vel motus. Quid ergo originale peccatum dicitur? Fomes peccati, scilicet, concupiscẽtia vel cõcupiscibilitas: quæ dicitur lex membrorum, siue languor naturæ, siue tyrãnus qui est in membris

nostris,

nostris, siue lex carnis. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorum. Est in nobis concupiscentia, quæ nõ est permittenda regnare. Sunt & eius desideria, quæ sunt actuales concupiscentiæ, quæ sunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ. Languor aũt iste, tyrannus est, qui mouet mala desideria. Si ergo vis esse victor tyranni atq; inermem inimicum inuenire, non obedias concupiscentiæ malę. His verbis satis ostenditur, fomitem peccati esse concupiscentiam.

Serm. 12. de Verbis Apostoli.

Aug. ser. 12. de Verbis apost. exponens versũ Gressus meos psal. 118.

Quod nomine concupiscentiæ intelligitur fomes peccati, & quæ dicitur fomes. H

NOMINE autem concupiscentiæ non actũ concupiscendi, sed vitium primum significauit, cum eam dixit legẽ carnis. Vnde idem in tractatu de verbis Apostoli ait, Sẽper pugna est in corpore mortis huius: quia ipsa concupiscentia cum qua nati sumus, finiri non potest quandiu viuimus, quotidie minui potest, finiri non potest. Quæ autem est concupiscentia, cũ qua nati sumus? Vitium vtique est, quod paruulum habilem concupiscere facit, adultum etiam concupiscentem reddit. Sicut enim in oculo cæci, in nocte vitium cæcitatis est: sed non apparet, nec discernitur inter videntem & cęcũ, nisi luce veniente: sic in puero vitium esse nõ apparet, donec ætatis prouectioris tẽpus occurrat. Ex his datur intelligi, quid sit originale peccatũ, scilicet, vitiũ concupiscentiæ: quod in omnes concupiscentialiter natos per Adã intrauit, eosq; vitiauit. Vnde August. in libro de baptismo paruulorum, Adã præter imitationis exemplum, occulta etiam tabe cõcupiscentiæ suæ tabificauit in se omnes de sua stirpe venturos. Vnde Apostolus rectè ait, In quo omnes peccauerunt. Circunspectè & sine ambiguitate dicit hoc Apostolus. Siue enim intelligatur, in quo homine, siue in quo peccato, sanum est. In Adam enim omnes peccauerunt, vt in materia, non solùm eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus homo fuerat, id est, in eo materialiter erant. Manifestum est

Aug. serm. 45. de tẽpore, qui est 2. Dominic. 3. post Epiphaniam to. 10.

Aug. lib. de peccatorũ meritis & remissione 1. cap. 9. in fine. tom. 7.

Ibidẽ ca. 10. continuò in principio.

itaque

itaque, omnes in Adam peccasse, quasi in massa. Ipse enim per peccatum corruptus, quos genuit, omnes illi sunt sub peccato. Ex eo igitur sicut cuncti constituti sunt peccatores, ita & in illo vno peccato, quòd intrauit in mundum, rectè omnes dicuntur peccasse. quia sicut ab illo vno homine, sic ab eodē vno peccato immunes esse non possunt, nisi ab eius reatu per Christi baptismum absoluantur. Alia ergo sunt propria peccata, in quibus tantum peccāt quorum peccata sunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt, id est, ex quo omnes peccatores constituti sunt.

Quid sit peccatum in quo omnes peccauerunt, scilicet, originale, quod ex inobedientia processit. I

HOC est originale peccatum, quo peccatores nascūtur omnes concupiscentialiter geniti: quod ex Adā, siue ex eius inobedientia emanauit, & in posteros demigrauit. Vnde Apostolus consequenter, per inobedientiam vnius hominis, multos dicit constitutos esse peccatores: quæ est actuale peccatum. Cum autē dixerit per vnum hominem peccatum intrasse in mūdum, & in eo omnes peccasse, de originali dictum esse oportet accipi.

Ex quo sensu dictum est, Per inobedientiam vnius, multi sunt constituti peccatores. K

QVOD ergo ait, Per inobedientiam vnius multi constituti sunt peccatores: eo sensu dictum esse intelligendum est, quia ex inobedientia Adæ, scilicet, ex peccato actuali Adæ, processit originale peccatū, quo oēs peccatores nascuntur: vt & in illo esset, & in omnes transiret.

Quòd peccatū originale in Adam fuit, & in nobis est. L

In l. 2. ad Valeriū de nuptijs et cōcupiscentia. c. 28. in principio, in t. 7. VNDE Aug. Iuliano hęretico nullum peccatum in paruulis esse contendenti respondens, apertè asserit peccatum originale ex voluntate Adæ processisse, ac per eius inobedientiam in mundum intrasse. Quærit enim Iulianus, per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens, Non peccat iste qui nascitur, non peccat ille qui genuit, non peccat ille qui cōdidit. Per

quas

quas igitur rimas inter tot præsidia innocentiæ, peccatum fingis ingressum? Et respondet sancta pagina, Per vnum hominem peccatum intrauit in mūdum, per vnius inobedientiam, ait Apostolus. Quid quærit amplius, quid quærit apertiùs? Item, inquit Iulianus. Si per hominem peccatum intrauit in mūdum, peccatum vel ex voluntate est, vel ex natura est. Si ex voluntate est, mala voluntas est, quæ peccatū facit: Si aūt ex natura est, mala est natura. Cui respondeo: Ex voluntate peccatū est. Quærit fortè. Vtrùm originale peccatum ex voluntate sit? Respondeo, Prorsus & originale peccatum ex voluntate esse: quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt in illo esset, & in omnes transiret. *Responsio Augustini.*

Obiectio quorundam contra id quod suprà dictum est, Omnes in Adam fuisse homines. M

AD hoc autem quod diximus, in Adam fuisse omnes homines, quidam verborum sectatores sic obijciunt dicentes: Non omnis caro quæ ab Adam traducta est, in eo simul existere potuit: quia multò maioris quantitatis est, quàm fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiam atomi fuerunt, quot ab eo homines descenderunt. Quocirca verum non esse asserunt, substantiam vniuscuiusq; in primo fuisse parente.

Responsio, vbi aperitur qualiter fuerunt in Adam secundum rationem seminalem, & quomodo ex Deo descenderunt, scilicet, lege propagationis. N

QVIBVS responderi potest, quod materialiter atque causaliter, non formaliter, dicitur fuisse in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter est, descenditque à primo parente lege propagationis, & in se auctum & multiplicatum est, nulla exteriori substantia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget. Fomentum quidem habet à cibis, sed non conuertuntur cibi in humanam substantiā, quæ scilicet, per propagationem descendit ab Adam. Trāsmisit enim Adam modicum quid de substantia sua *Quomodo per propagationem descendit.*

in corpora filiorum, quando eos procreauit, id est, aliquid modicum de massa substantiæ eius diuisum est, & inde formatum corpus filij, suique multiplicatiōe sine rei extrinsecæ adiectione, auctum est: & de illo ita augmentato aliquid inde separatur, vnde formantur posterorum corpora: & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis, vsque ad finem humani generis. Itaq; diligenter ac perspicuè intelligentibus patet, omnes secundū corpora in Adam fuisse per seminalem rationē, & ex eo descēdisse propagationis lege.

Auctoritate & ratione probatur, nihil extrinsecum conuerti in humanam substantiam, quæ ab Adam est. O

QVOD verò nihil extrinsecum in humani corporis naturam transeat, veritas in Euangelio significat dicens. Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quòd etiam ratione ostendi potest hoc modo, Puer qui statim post ortum moritur, in illa statura resurget quam habiturus erat, si viueret vsq; ad ætatem triginta annorum, nullo vitio corporis impeditus. Vnde ergo illa substantia, quæ adeo parua fuit mortua, in resurrectione tam magna erit, nisi sui in se multiplicatione? Vnde apparet, quod etiam si viueret, non aliunde, sed in se augmentaretur illa substantia. Sicut costa de qua facta est mulier, & sicut panes euangelici. Non inficiamur tamen, quin cibi & humores in carnem & sanguinem transeant: sed non in veritate humanæ naturæ, quæ à primis descendit parentibus: quæ sola in resurrectione erit, reliqua verò caro in quam cibi transeunt tāquam superflua in resurrectione deponetur: quæ tamen ciborū aliarumque rerum fomentis coalescit.

Magister hic non approbatur.
Matth. 15.b

QVOMODO PECCATVM ORIGINALE A PATRIBVS TRANSEAT IN FILIOS: *an secundum animam, an secundum carnem.*

DISTINCT. XXXI. A

Qualiter peccatū originale à pa

NVNC superest inuestigare, qualiter peccatum à parentibus traducatur in filios, s. an secundum solam

ſolam animam, an ſecundum carnem, ſiue ſecundum vtrunque? Putauerunt quidam ſecundum animã trahi peccatum originale, nõ ſecundum carnem, quia nõ ſolùm carnem, ſed & animam ex traduce eſſe arbitrati ſunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna ſubſtantialiter trahitur caro, ita etiam de gignẽtis anima animam geniti eſſentialiter deduci ab his exiſtimabatur. Ideóque ſicut de corrupta carne caro corrupta ſeminatur, ita etiam de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali infecta, ab illis trahi dicitur.

rẽte traducitur in prolem.

Prædictam opinionem damnat, & quod per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo oſtendit. B

HOC autem fides catholica reſpuit, & tanquam veritati aduerſum damnat: quæ nõ animas, ſed carnem ſolam, ſicut ſuperius dixim9, ex traduce eſſe admittit. Non ergo ſecundum animam, ſed ſecundum carnem ſolam, peccatum originale trahitur à parentibus. Eſt enim peccatum originale (vt ſuprà diximus) concupiſcentia, non quidem actus, ſed vitium. Vnde Aug. Ipſa concupiſcentia eſt lex membrorum vel carnis, quæ eſt morbidus quidam affectus, vel languor qui commouet illicitum deſiderium. id eſt, carnalem concupiſcẽtiam, quæ lex peccati dicitur. Quæ dicitur manere in carne, non quia in anima ſit, ſed quia per corruptionem carnis in anima ſit.

Cauſam corruptionis carnis, oſtendit, ex qua in anima peccatum ſit. C

CARO enim propter peccatum corrupta fuit in Adam, adeo vt cum ante peccatũ vir & mulier ſine incentiuo libidinis & concupiſcentiæ feruore poſſent conuenire, eſſetq; thorus immaculatus: iam poſt peccatum non valet fieri carnalis copula abſque libidinoſa concupiſcentia, quæ ſemper vitium eſt & etiam culpa, niſi excuſetur per bona coniugij. In concupiſcentia & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipſa quæ concipitur, in vitioſa

Quare concupiſcentia dicitur eſſe in carne.

concupiscentia polluitur & corrumpitur: ex cuius cõtactu anima cum infunditur, maculã trahit, qua polluitur & fit rea, id est, vitium concupiscentiæ, quod est originale peccatum.

Quòd propter corruptionem carnis quæ est caussa peccati, dicitur peccatum esse in carne. D

In comm. 7. ca. ad illud Scio enim. Ad Rom. in to. 4.

IDEOQVE ipsum peccatum dicitur manere in carne. Caro ergo quæ in concupiscentia libidinis seminatur, nec culpam habet, nec actum culpę, sed causam. In eo ergo quod seminatur, corruptio est: in eo autẽ quod nascitur, concupiscentiæ vitium est. Vndè Ambrosius de verbis Apostoli sic ait: Quomodo habitat peccatum in carne, cùm non sit substantia, sed priuatio boni? Eccè primi hominis corpus corruptũ est per peccatum, ipsaque corruptio per conditionem offensionis manet in corpore, robur tenens diuinæ sententiæ datæ in Adam: cuius consortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti causa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne: hæc est lex carnis. Idem, Non habitat peccatũ in anima, sed in carne: quia peccati causa ex carne est, non ex anima: quia caro est ex origine carnis peccati, & per traducem omnis caro fit causa peccati: anima verò non traducitur, & ideo in se causam peccati non habet. Augustinus quoque ex carne peccatum animam contrahere in sermone quodã de verbis Apostoli ostendit, dicens, Vitium concupiscentiæ est quod anima non ex se, sed ex carne contraxit, Natura quippe humana non opere Dei cum vitio primitus est instituta, sed ex voluntatis arbitrio priorum hominum venienti vitio est saucita, ita vt nõ sit in carne bonum, sed vitium quo inficitur anima.

Ambro. ad illud Condelector enim legi. Roman. 7.

De caussa originalis peccati, quæ est in carne, Vtrùm sit culpa, an pœna. E

HIC quæri solet: Vtrùm causa peccati originalis quæ dicta est esse in carne, culpa sit, vel pœna, siue aliquid aliud. Culpa esse non potest: quia culpa nõ est in re irrationali. Si enim culpa esset in carne ante infusionem

nem animæ, actualis esset, vel originalis. Sed actualis ibi non est, nec originalis culpa est, quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pœna est, quæ est illa? passibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio. Hos enim defectus carni inesse constat.

Hic aperitur quid sit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quæ vitium vel corruptio dici potest. F

AD quod dici potest, quod multiplex defectus carnis, & præcipuè pollutio quædam, quam ex feruore coitus parentum & concupiscētia libidinosa contrahit caro dum concipitur, causa est originalis peccati: quæ rectè vitiū, siue corruptio carnis appellari potest. Quæ fœditas maior videtur esse in carne concupiscentialiter traducta, quàm in ea vndè traducitur: Et quod vitium vel corruptio sit in carne ante coniunctionē animæ, effectu probatur, cum anima infunditur, quæ ex corruptione carnis maculatur: sicut in vase dinoscitur vitium esse, cum vinum infusum acescit.

Inductu similium ostendit non absurdè dici filios trahere peccatum à parentibus, etiam mundis. G

NE aūt miremur, & intellectu turbemur audientes peccatū originale filios traducere à parentibus, iā per baptismū ab illo peccato mundatis, diuersarum similitudinū inductione id posse fieri insinuat Augu. in lib. de baptismo paruulorum, inquiens: Quo modo præputium per circuncisionem aufertur, manet tamē in eo quem genuerūt circuncisio: quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligentia separatur, manet tamen in fructu qui de purgato nascitur tritico: ita peccatum, quod in parentibus per baptismum mūdatur, manet in eis quos genuerunt. Ex hoc.n. gignūt, quod adhuc vetustum trahunt: non ex hoc, quòd lex in nouitate promouit eos inter filios Dei. Non .n. generant parentes filios secūdum illam generationem, qua denuo nati sunt: sed potius secundum illam, qua carnaliter & ipsi primum sunt generati.

Aug. li. 3. c. 8. de peccatorum meritis & remissione in fine tom. 7.

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo. H

IAM ostensum est, quid sit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animã transeat. Ex quibus etiam innotescit quare dicatur originale peccatum: ideo scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostræ, in qua concipimur, scilicet, carnis libidinosa concupiscẽtia, traducitur, vt suprà dictum est. Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti sumus, ideo peccatum traximus: quia & Christi corpus ex eadem carne formatũ est, quę ab Adam descendit: sed eius conceptus est celebratus non lege peccati, id est, concupiscentia carnis, vnde & caro eius peccatrix non fuit, immò operatione spiritussancti. Noster verò conceptus non fit sine libidine, & ideo non est sine peccato. Quod euidenter Aug. ostendit in libro de fide ad Petrum, dicens, Quia dum sibi inuicem vir mulierque miscentur, sine libidine non est parentum cõcubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus: vbi peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido, nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis quam homines habent ex illius iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus David propter originale peccatum, quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia nisi conceptio sic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiscentiæ vitium non traheret.

Ca. 2. in medio.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. I

SED ad hoc opponitur hoc modo, In ipso conceptu vbi dicitur transmitti peccatũ, propagatur caro: nec tamen tunc infunditur anima secundũ physicos, sed iam effigiatis corporibus: quod etiã Moyses in Exod. apertè significat, vbi ait de percussura mulieris prægnantis. Si quis, inquit, percusserit mulierem prægnantem &

Exod. 21. c

sem & abortum fecerit, si adhuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia: si autem formatū fuerit, reddat animam pro anima. Formatum verò intelligitur, propria anima animatum: & informe, quod nondum habet animam. In ipso ergo conceptu cū caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur, cùm peccatum non possit esse, vbi anima nō est? Ad quod dici potest, quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti, nō quia peccatum originale ibi sit: sed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cum infunditur. Et vtrunque vocatur conceptus, scilicet, cum & caro propagatur, formamque corporis humani recipit, & cum anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, quod natum est in ea. Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio. *Respōsio cū solutione.*

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM DIMITTATVR IN BAPTISMO, CVM *& pòst sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.*

DISTINCT. XXXII. A

QVONIAM suprà dictum est, originale peccatum esse vitiū cōcupiscentiæ, assignatumq; quomodo à parētibus trahatur & originale dicatur, superest inuestigare, quomodo in baptismo dimittatur cum etiam post baptismum remaneat concupiscētia quæ ante fuerat. Vnde videtur vel peccatum originale non esse concupiscentiam, vel nō remitti in baptismo. Manet quippe, vt ait Aug. in corpore mortis huius carnalis concupiscētia, cuius vitiosis desiderijs nō obedire præcipimur: quæ tamen concupiscentia quotidiè minuitur in proficientibus & continētibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, non tamen dominatur & regnat sicut antè: immò per gratiam baptismi mitigatur & minuitur, vt post dominari non valeat, nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet *Qualiter peccatū originale deleatur seu curetur.* *Au. li. 1. de nuptijs, & concupiscētia c. in fin. Cap. 25. in Tom. 7.*

 ad rea:

ad reatum, quia non imputatur in peccatum, sed tantùm pœna peccati est: ante baptismum verò, pœna est & culpa.

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, scilicet, extenuatione sui, & solutione reatus. B

DVPLICI ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptismo: quia per gratiam baptismi vitium concupiscentiæ debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet, nisi consensu reddātur ei vires, quia & reatus ipsius soluitur. Vndè Aug. in lib. de baptismo paruulorum: Gratia per baptismum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati destruatur: non vt ita in ipsa viuente carne concupiscentia respersa, & innata repentè absumatur & non sit, sed nè obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismū vixerit, in carne habet concupiscentiam cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo superet, si tamen non in vacuum gratiam eius suscepit: Non itaque hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quæ est in membris, prorsus extinguatur & non sit: sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatùmque est, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò concupiscentia soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & à suo creatore separabat, maneat in certamine. Eccè hic apertè ostendit, ea ratione dimitti in baptismo, non quia non maneat post baptismum, sed quia reatus in baptismo aboletur. Deindè idem ipse ostēdit, eo modo etiam dimitti in baptismo, quia baptismi gratia concupiscētia ipsa mitigatur & minuitur, in eodem libr. ita dicens: Lex carnis, quam Apostolus appellat peccatum, cum ait: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: non sic manet in membris eorum, qui ex aqua, & spiritu sancto renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi omnino plena fit remissio peccatorum: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum & peremptum, nisi illicito consensu quodammodo reuiuiscat, & in regnum proprium

Aug. lib. 1. de peccatorum meritis, et remissione, ca. 39 in princip. & ad finē libri.

Roman. 6. b

Aug. in pr. cap. 28. li. 2. de peccatorum meritis, et remissione.

proprium dominationemque reuocetur. Hic apertè insinuatur, in baptismo concupiscentiam debilitari. ex quo & dicitur dimitti, non solum ideo quia reatus ibi soluitur. Quem remissionis modum alijs etiã pluribus testimonijs scriptura edocet. Ait enim August. contra Iulianum, Lex quæ in membris est, vitium carnis est, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis ꝓuenit. Sed lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratiõe spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento quo renascũtur fideles: Manet autem, quia operatur desideria, cõtra quæ dimicãt etiam fideles. Idem, in sermone quodam de concupiscentia carnis, Per gratiam baptismatis, & lauacrum regenerationis solutus est ipse concupiscentiæ reatus, cum quo eras natus: & quicquid antea consensisti malæ concupiscentiæ, siue cogitatiõe, siue locutione, siue actione. Idem in lib. de nuptijs & concupiscentia, Concupiscentia carnis, licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum, quæcunque tamen proles nascitur, obligata est originali peccato. Item, Dimittitur concupiscentia carnis in baptismo: non vt non sit, sed vt nõ imputetur in peccatum. Hoc est enim non habere peccatũm, non esse reum peccati. Quomodo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium, & similia: ita econuerso fieri pòtest, vt cõcupiscentia pręteреat reatu: & remaneat actu. Ex prædictis euidenter monstratur, quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

Aug libr 2. non longè à principio.

Aug. ca. 24. li. 1. in fine.

Idẽ Aug li. eodẽ primo ad principiũ, c. 25. 10. 7. de nuptiis, et concupiscentia.

¶ *De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, Vtrùm in baptismo diluatur.* C

SOLET autem hic quæri, Vtrùm & ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur, quã in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit? Quibusdam videtur, quòd sicut anima à reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt sicut duobus completur mysterium baptismi, scilicet, aqua & spiritu: ita ibi duo purgentur, anima scilicet, à reatu, & caro ab illa contagione, quod quidem probabile est. Alij verò

putant tantum animam ibi mundari, carnem verò nō ab illa fœditate purgari. Si verò remanet illa fœditas vsq; ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiscentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis corrupta videtur caro prolis quā parētis, quia de carne pollutionem quam habuit à conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiscentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici causa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda seminetur, & in concupiscentia seminis concipiatur, non tamen maiorem; fœditatem trahit, quàm caro vnde seminatur habuit. Quanuis etiamsi fœdior atq; immūdior sit caro prolis, & ideo magis corrupta quàm caro parentis: non inde (vt aiunt) fit præiudicium veritati: quia nec absurdū esse dicunt, si carnis natura magis in posteriorib. corrupta trahatur, neq; ex ipsa magis corrupta anima amplius inficiatur.

Incōueniētiā adducit cōtra illos qui negant carnē mundari à pollutione.

Responsio illorum.

Ex quo auctore sit illa concupiscentia, Deo scilicet, vel alio. D

PRAETEREA quæri solet, Vtrùm concupiscentia quæ post baptismum remanet, & tantum pœnalitas est, ante baptismum verò pœna erat, & culpa, ex Deo auctore sit, vel ex alio? Ad quod breuiter respondētes dicimus, quia inquantum pœna est, Deum habet auctorem: inquantum verò culpa est, diabolum siue hominem habet auctorem.

Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatū imputetur, cùm non possit vitare. E

SOLET etiam quæri, qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata, cum non sit in potestate sua illud vitare? Non enim per liberum arbitrium illud committitur: quia non prius est anima, quā illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidam dicūt ideo animam ream esse illius peccati, licet mūda à Deo sit creata, quia cum infunditur corpori, condelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod si esset, iam

iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè potest dici imputari animę illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit. quia vt ait Aug. in lib. de Ciuit. Dei, Nō fuit corruptio corporis quæ aggrauat animam, causa primi peccati, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit. *Au. l. 14. de Ciu. Dei, c. 3. post medium, to. 5.*

Vtrùm illud peccatum sit voluntariū, vel necessariū. F

ILLVD etiam non immerito quæri potest, Vtrùm peccatum originale debeat dici voluntarium, vel necessarium. Et necessarium potest dici, quia vitari non potest. Vnde & propheta dicit, De necessitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongruè appellatur, quia ex voluntate primi hominis processit, vt Augu. in 1. libro retractationum ostendit, dicens, Istud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur voluntarium: quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium. *Quòd volūtariū debet dici & necessarium.* *Au. li. 1. retract. ca. 13. ante medium.*

Quare Deus animam corpori iungit, sciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

SI verò quæritur, cur Deus qui fecit animā ipsam sine macula, & scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptismum seiungi ab ipso corpore & sic damnari, eam corpori iungit? Respondemus, altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniustè id à Deo fieri. Ipse enim non incongruè humanæ conditionis modum, quem à principio instituit, licet peccata hominum intercesserint, sine immutatione continuè seruat: Corpora de materia à principio sine vitio facta fingens, animásque de nihilo creans, eorumque coniunctione hominem perficiens. Cùm ergo vtraque hominis natura à Deo sine vitio sit instituta, licet à se peccato sit vitiata: non ideo immutabilis DEVS humanæ conditionis primariam legem mutare debuit,

debuit, siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis qualis à Deo creatur. H

Quomodo quidã probant nõ esse talem.

HIC à quibusdam quæri solet, Vtrùm anima talis sit ante baptismum, qualis à Deo creatur? Quod non esse, probare conantur hoc modo, Anima in corpore creatur, in cuius coniunctiõe peccato maculatur. Quã citò ergo est, peccatum habet: nec prius fuit, quàm peccatum habuit: non est ergo talis, qualis à Deo creatur. Creatur enim à Deo innocens, & sine vitio: & nunquam talis est. Ad quod dici potest, quia non omninò talis est, qualem eam Deus fecit. Deus enim bonam eã fecit, & bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creationẽ à conditore suscepit: quam bonitatem propter peccatum penitus non amisit, sed vitiatam habuit: quam Deus tamen sine vitio fecit. Si enim res bona nõ esset anima, in ea malum esse nequiret, cum non possit malum esse nisi in bono, vt post dicetur. Non ergo omninò talis est anima, qualis à Deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomũ, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

Solutio.

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus. I

ILLVD quoque non incongruè quæri solet. Vtrùm omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ alijs excellentiores? Pluribus non irrationabiliter videtur, quod ex ipsa creatione aliæ alijs excellant in naturalibus donis, vt in essentia alia alijs sit subtilior, & ad intelligendum memorandumque habilior, vtpote acutiori ingenio, & perspicaciori intellectu prædita. Quòd non improbabiliter dicitur, cum in angelis ita fuisse constet. Et licet naturalibus donis aliæ præ alijs polleant, tamen ante baptismum à corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim æqualẽ coronam sortiuntur: quia ingenij acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PEC-

AN PECCATA OMNIVM PRAECEDENTIVM PATRVM PARVVLI ORIginaliter trahant vt peccatum Adæ.

DISTINCT. XXXIII. A

PRAEDICTIS adijciendum videtur, an peccata precedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrùm omnium qui fuerunt ab Adam vsque ad ipsos, an aliquorum & nō omnium? *Vtrū originale peccatū per peccata proximorū parētū multiplicetur, et intendatur.*

Quid super hoc Aug. in Enchiridio dicere videtur. B

DE hoc Aug. in Enchiridio ambiguè differit. videtur enim approbare peccata parentum præcedētium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarentur paruuli, sed tantum eorum parentum, qui eos à quarta generatiône præcesserūt. Quod cônfirmat illis verbis, quibus in Exodo dominus ait, Ego sum Deus visitans iniquitates patrum vsque in tertiam & quartam generationem: quasi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputentur, & non alia: quod est per moderationem diuinæ miserationis. *Cap. 47. in principio, to. 3.* *Exod. 20. a.*

Eorum ponit documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta. C

ET quod non illud solum primi hominis delictum paruulos teneat, sed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quod etiam paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem numerum, non per singularem, in remissionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit, in iniquitate vel peccatô. Vnde putant non tantum illud vnū peccatum originale, sed etiam plura quæ in peccato Adę reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari. *Ex Aug. ca. 46. in principio in en.* *Psal. 50.*

Quòd

Au. c. 45. in principio in enchiri.

Quòd illo vno primo peccato plura reperiuntur. 11

QVOD vero in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Aug. in Enchiridio insinuat, Possunt inquit, intelligi plura peccata in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potius esse quàm Dei potestate dilexit: Et sacrilegium; quia Deo non credidit. Et homicidium, quia se in mortem præcipitauit: Et fornicatio spiritalis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est: Et furtum, quia cibus prohibitus vsurpatus est: Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentum præcedentium peccatis, vtrùm paruulis imputentur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens, Parentum peccatis paruulos obligare, non solum primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddam peccata patrum in filios, tenet eos ante regenerationem: vsq; adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cũ & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertransijt, atque tam magnum est vt eo mutaretur humana natura, reperiuntur sicut suprà disserui plura peccata, & alia parentum: quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia Dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam vsq; ad patrem suum pro generationibus suis quisq; succedit, non immeritò disceptari potest: vtrùm omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: vt tanto peius, quanto posterius, quisque nascatur. An propterea Deus in tertiam, & quartam generationem de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quantum ad progeneratorum culpas, non extẽdit vl-

De parentũ peccatis, an paruulos teneant.

Au. c. 46. in principio continuò.

Deute. 5. c.

Psalm. 50.

Ibidẽ in Enchir. ca. 47. continuò.

dit vlterius moderatiõe miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione præmerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omnium præcedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta, scripturis sanctis diligentius perscrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit lectori, Augustinum superiora dixisse non asserendo, sed diuersorum opiniones referendo.

Ostendit Augustinum sibi fore contrarium, si id sentiret. E

ALIOQVIN sibi ipsi contradicere ostenderetur, qui in eodem lib. omnium mitissimam dicit esse pœnam paruulorum, qui originali tantum tenentur peccato, his verbis, Mitissima sanè pœna eorũ erit, qui præter peccatum, quod originale contraxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationẽ, quãto minorem habuerit iniquitatem. Ecce hic apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pęnarum esse leuissimam. Quod si est, nõ ergo peccatis patrum præcedentium obligantur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur, & pro suo originali, non iam minùs, sed fortè magis quàm ipsorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis, sed originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullam aliam ignis materialis, vel conscientiæ vermis pœnam sensuri, nisi quòd Dei visione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis paruuli obligati sũt. Vnde etiam ea, quibus illa opinio muniri videtur, scilicet, quòd pęccata & iniquitates in paruulis aliquando scriptura esse significat, vtens plurali numero, ita determinat Augustinus in eodem lib. Quia in scriptura

Enchirid. ca. 93. in medio.

Determinatio eorũ quæ illi opponebant.

Cap. 44. ad princip. in enchiridio.

scriptura per singularem numerum pluralis numero
Nume. 21.b sæpè significari solet: vt ibi, Ora ergo ad Deum, vt auferat à nobis serpentem: non ait, Serpentes, quos patiebatur populus, Et ecõuerso per pluralem significatur singularis numerus. vt in euãgelio, Mortui sunt enim
Matth. 2. c qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus est,
Exod. 32. a cũ loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerunt deos aureos, cum vnum fecerint vitulum: de quo dixerũt, Isti sunt dij tui Israël. Ita & illud originale vnum plurali numero significatur, cũ dicimus, paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris. F

Quare quibusdã grauius videtur esse cæteris.

HIC quæri solet, Vtrùm peccatum Adæ transgressionis ex quo processit originale, & in quo plura superius notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis? Quibusdam ita esse videtur, quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit: sicut Aug. dicit in Enchiridio, Illud vnum peccatum in loco & habitu
Cap. 48. in principio. tantæ fœlicitatis admissum, tam magnũ est, vt in vno homine originaliter, &, vt ita dixerim, radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idẽ in li. de Ciui.
Aug. lib. de Ciui. ca. 12. in fine, to. 5. Dei, Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His alijsque vtuntur auctoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominũ peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostendere laborant hoc modo, Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorũ: quia totum humanum genus vitiauit ac morti vtiq; subdidit, quod nullo alio peccato factum est. Maiorẽ ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Responsio contra illos vbi alia peccata ostenduntur illo maiora. G

AD quod dici potest, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in

& in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putādum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum quod neque hic, neque in futuro, vt veritas ait, dimittitur. Quòd verò totam humanam naturam corrupit, non ideo est quia grauius fuerit cūctis alijs peccatis: sed quia ab homine commissum est, quando in vno homine tota humana natura consistebat, & ideo tota in eo corrupta est, maioremque effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus, qui ex eo manauerunt, sed non quantum ad pœnam æternam, quam grauiorem non meruit, quàm plures postea meruerunt per alia peccata: immò alios grauiorem promæruisse credimus iram quàm Adam meruerit. *Matth. 12.*

An istud peccatū sit primis dimissum parentibus. H

SI vero quæritur, an illud peccatum fuerit dimissum primis parentibus? Dicimus eos per pœnitētiam veniam cōsecutos. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorum ait, Sicut illi primi parentes posteà iustè viuendo creduntur per domini sanguinem ab extremo liberati supplicio, non tamen in illa vita meruerunt ad paradysum reuocari, sic & caro peccati etiā remissis peccatis, si homo in ea iustè vixerit, tum continuò meretur eam mortem non perpeti, quā traxit de propagine peccati. *Aug ca. 34. post mediū, lib. 2. de peccatorū meritis, & remissione & baptismo paruulorū tom. 7.*

Quòd peccata parentum visitantur in filios, & quod non sunt aduersa quæ Deus dicit in Exodo, & in Ezechiele. I

ET licet peccatis parentum, nisi Adæ, paruuli non obligentur, non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut dominus in Exodo ad Moysen ait, Ego sum Deus fortis, zelotes, visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartā generationem, his qui oderunt me. His verbis apertè insinuatur, quod Deus reddit peccata patrum super filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduersari quod dominus ait in Ezechiele. Quid est quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium, istud dicē- *Exod. 20.* *Ezech. 18.*

18. *Ezechi. paulò inferiùs.* pulsus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Genes. asserendum est. Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & sententiam non ipse, sed *Genes. 9. d* filius eius Chanaam accepit: Maledictus Chanaam, *Ibidē paulò inferius.* seruus erit fratrum suorum. Quæ enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius punitus sit: Sed in mysterio illud dictum est.

QVAE DE PECCATO ANIMADVERTENDA SINT.

DISTINCT. XXXIIII. A

De peccato actuali secundū eius causalitatē

POST prædicta, de peccato actuali diligenti indagine quædam consideranda sunt, scilicet, quæ fuerit origo & causa primi peccati: vtrùm res bona, an res mala: Postea, in qua re sit peccatum: Deinde, quid sit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum.

Quæ fuit origo, & causa peccati prima. B

CAVSA & origo prima peccati res bona extitit: quia ante primum peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur. Cum enim originem & causam habuit, aut ex bono, aut ex malo habuit. Sed malum antè non erat: ex bono ergo ortum est. Prius enim in angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat angelus, nisi bona natura Dei? Non ex Deo ortum est malum quod fuit in angelo: non ex alio quam ex angelo: ex bono ergo ortum est. Vnde Aug. in responsionibus contra Iulianum hæreticum, qui dixerat, Si ex natura peccatum est, tunc mala est natura ait, Quæso vt si potest, respondeat. Manifestum est ex voluntate mala, tanquam ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquam fructus malos: sed ipsam malam voluntatem vnde dicit exortam, nisi ex bono? Si enim ex angelo: quid est angelus, nisi bonum opus Dei? Si ex homine: quid erat ipse homo, nisi bonum opus Dei? Immo quid erant hæc duo antequam in eis oriretur mala voluntas, nisi bonum opus Dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde

Aug. id habet in 2. lib. de nupt. & concupiscētia ad Valeriū c. 28. ad medium in Tom. 7.

oriri

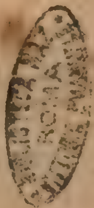
oriri posset nisi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum malum præcessit, sed ex bono originẽ habuit. Hic apertè dicitur primã causam & originẽ mali, bonam fuisse naturã. Et nihilominus ostẽditur cuius peccati fuerit causa, scilicet, malæ voluntatis.

Quòd mala voluntas secundaria causa fuit malorũ. C

MALA autem voluntas illa angeli & hominis, causa est etiam malorũ subsequentium, scilicet, malorum operum, & malarum voluntatũ. Vnde Aug. in Ench. Nequaquam dubitare debemus, rerum bonarum quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatem Dei: Malarum verò, ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, postea hominis: hoc primũ est creaturæ ratiõalis malum, id est, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatẽ boni mutabilis, id est, angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id est, à Deo, causam esse malarum rerum ad nos pertinentium: quia causa est tam peccatorum, quàm pœnarum, quibus præmitur humana natura. Prima ergo origo & causa peccati, bonum fuit: & secunda mali, quod ortum est ex bono. *Cap. 23. in fine tomo. 3.* *Cap. 24. continuò in Enchiridio.*

In qua re sit peccatum, an in bona an in mala: & dicitur, quia in bona tantum. D

OSTENSA origine mali, superest videre in qua re sit malum, scilicet, an in re bona, an in re mala? Qui rectè acuteq; sapit, non nisi in bono malum esse intelligi, id est, in natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni: vbi autem bonum non est, non potest esse corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non potest esse nisi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora: quæ (vt ait August. in Ench.) sunt priuationes boni eius quod dicitur sanitas: ita animorum quæcunque sunt vitia naturalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? bonum enim minui malum est: quamuis quantumcunque minuatur, necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est na- *Ca. 11. in fi.* *Ibidẽ paulò superius.* *Ibidẽ ca. 12. ad princip.* *Ibidẽ paulò inferius.*

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo. H

IAM ostensum est, quid sit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animã transeat. Ex quibus etiam innotescit quare dicatur originale peccatum: ideo scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostræ, in qua concipimur, scilicet, carnis libidinosa concupiscẽtia, traducitur, vt suprà dictum est, Non enim quia ex carne tracta ab Adam concepti sumus, ideo peccatum traximus: quia & Christi corpus ex eadem carne formatũ est, quę ab Adam descendit: sed eius conceptus est celebratus non lege peccati, id est, concupiscentia carnis, vnde & caro eius peccatrix non fuit, immò operatione spiritussancti. Noster verò conceptus non fit sine libidine, & ideo non est sine peccato. Quod euidenter Aug. ostendit in libro de fide ad Petrum, dicens, Quia dum sibi inuicem vir mulierque miscentur, sine libidine non est parentum cõcubitus, ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccato esse conceptus: vbi peccatum in paruulos non transmittit propagatio, sed libido, nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis quam homines habent ex illius iustissima condemnatione peccati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatum, quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus cõceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet, ex lege conceptionis traduci originale peccatum: quia nisi conceptio sic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiscentiæ vitium non traheret.

Ca. 2. in medio.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. I

SED ad hoc opponitur hoc modo, In ipso conceptu vbi dicitur transmitti peccatũ, propagatur caro: nec tamen tunc infunditur anima secundũ physicos, sed iam effigiatis corporibus: quod etiã Moyses in Exod. apertè significat, vbi ait de percussura mulieris prægnantis. Si quis, inquit, percusserit mulierem prægnantem &

Exod. 21. c

sem & abortum fecerit, si adhuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia: si autem formatū fuerit, reddat animam pro anima, Formatum verò intelligitur, propria anima animatum: & informe, quod nondum habet animam. In ipso ergo conceptu cū caro propagatur, nondum infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatum transmittitur, cùm peccatum non possit esse, vbi anima nō est? Ad quod dici potest, quia in illo conceptu dicitur peccatum transmitti, nō quia peccatum originale ibi sit: sed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cum infunditur. Et vtrunque vocatur conceptus, scilicet, cum & caro propagatur, formamque corporis humani recipit, & cum anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, quod natum est in ea, Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio. *Respōsio cū solutione.*

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM DIMITTATVR IN BAPTISMO, CVM *& pòst sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.*

DISTINCT. XXXII. A

QVONIAM suprà dictum est, originale peccatum esse vitiū cōcupiscentiæ, assignatumq; quomodo à parētibus trahatur & originale dicatur, superest inuestigare, quomodo in baptismo dimittatur cum etiam post baptismum remaneat concupiscētia quæ ante fuerat. Vnde videtur vel peccatum originale non esse concupiscentiam, vel nō remitti in baptismo. Manet quippe, vt ait Aug. in corpore mortis huius carnalis concupiscētia, cuius vitiosis desiderijs nō obedire præcipimur: quæ tamen concupiscentia quotidiè minuitur in proficientibus & continētibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, non tamen dominatur & regnat sicut antè: immò per gratiam baptismi mitigatur & minuitur, vt post dominari non valeat, nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet

Qualiter peccatū originale deleatur seu curetur.

Au. li. 1. de nuptijs, & concupiscētia 2. in fin. Cap. 25. in Tom. 7.

ad reatum, quia non imputatur in peccatum, sed tantùm pœna peccati est: ante baptismum verò, pœna est & culpa.

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, scilicet, extenuatione sui, & solutione reatus. B

DVPLICI ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptismo: quia per gratiam baptismi vitium concupiscentiæ debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet, nisi consensu reddãtur ei vires, quia & reatus ipsius soluitur. Vndè Aug. in lib. de baptismo paruulorum: Gratia per baptismum id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati destruatur: non vt ita in ipsa viuente carne concupiscentia respersa, & innata repentè absumatur & non sit, sed nè obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismũ vixerit, in carne habet concupiscentiam cum qua pugnet, eamque adiuuante Deo superet, si tamen non in vacuum gratiam eius susceperit: Non itaque hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quæ est in membris, prorsus extinguatur & non sit: sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatùmque est, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò concupiscentia soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & à suo creatore separabat, maneat in certamine. Eccè hic apertè ostendit, ea ratione dimitti in baptismo, non quia non maneat post baptismum, sed quia reatus in baptismo aboletur. Deindè idem ipse ostẽdit, eo modo etiam dimitti in baptismo, quia baptismi gratia concupiscẽtia ipsa mitigatur & minuitur, in eodem libr. ita dicens: Lex carnis, quam Apostolus appellat peccatum, cum ait: Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: non sic manet in membris eorum, qui ex aqua, & spiritu sancto renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi omnino plena fit remissio peccatorum: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum & peremptum, nisi illicito consensu quodammodo reuiuiscat, & in regnum proprium

Aug. lib. 1. de peccatorum meritis, et remissione, ca. 39 in princip. & ad finẽ libri.

Roman. 6. b

Aug. in pr. cap. 28. li. 2. de peccatorum meritis, et remissione.

proprium dominationemque reuocetur. Hic apertè insinuatur, in baptismo concupiscentiam debilitari. ex quo & dicitur dimitti, non solum ideo quia reatus ibi soluitur. Quem remissionis modum alijs etiã pluribus testimonijs scriptura edocet. Ait enim August. contra Iulianum, Lex quæ in membris est, vitium carnis est, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis ꝓuenit. Sed lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratiõe spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento quo renascũtur fideles: Manet autem, quia operatur desideria, cõtra quæ dimicãt etiam fideles. Idem, in sermone quodam de concupiscentia carnis, Per gratiam baptismatis, & lauacrum regenerationis solutus est ipse concupiscentiæ reatus, cum quo eras natus: & quicquid antea consensisti malæ concupiscentiæ, siue cogitatiõe, siue locutione, siue actione. Idem in lib. de nuptijs & concupiscentia, Concupiscentia carnis, licet in regeneratis iam non deputetur in peccatum, quæcunque tamen proles nascitur, obligata est originali peccato. Item, Dimittitur concupiscentia carnis in baptismo: non vt non sit, sed vt nõ imputetur in peccatum. Hoc est enim non habere peccatum, non esse reum peccati. Quomodo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium, & similia: ita econuerso fieri potest, vt cõcupiscentia prętereat reatu: & remaneat actu. Ex prædictis euidenter monstratur, quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

Aug libr 2. non longè à principio.

Aug. ca. 24. li. 1. in fine.

Idẽ Aug li. eodẽ primo ad principiũ, c. 25. to. 7. de nuptiis, et concupiscentia.

De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, Vtrùm in baptismo diluatur. C

SOLET autem hic quæri, Vtrùm & ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur, quã in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit? Quibusdam videtur, quòd sicut anima à reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt sicut duobus completur mysterium baptismi, scilicet, aqua & spiritu: ita ibi duo purgentur, anima scilicet, à reatu, & caro ab illa contagione, quod quidem probabile est. Alij verò

putant tantum animam ibi mundari, carnem verò nō ab illa fœditate purgari. Si verò remanet illa fœditas vsq; ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiscentia carnis, videtur natura carnis magis ac magis corrumpi: & magis corrupta videtur caro prolis quā parētis, quia de carne pollutionem quam habuit à conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiscentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici causa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda seminetur, & in concupiscentia seminis concipiatur, non tamen maiorem fœditatem trahit, quàm caro vnde seminatur habuit. Quanuis etiamsi fœdior atq; immūdior sit caro prolis, & ideo magis corrupta quàm caro parentis: non inde (vt aiunt) fit præiudicium veritati: quia nec absurdū esse dicunt, si carnis natura magis in posteriorib. corrupta trahatur, neq; ex ipsa magis corrupta anima amplius inficiatur.

Incōueniētiā adducit cōtra illos qui negant carnē mundari à pollutione.

Responsio illorum.

Ex quo auctore sit illa concupiscentia, Deo scilicet, vel alio. D

PRAETEREA quæri solet, Vtrùm concupiscentia quæ post baptismum remanet, & tantum pœnalitas est, ante baptismum verò pœna erat, & culpa, ex Deo auctore sit, vel ex alio? Ad quod breuiter respondētes dicimus, quia inquantum pœna est, Deum habet auctorem: inquantum verò culpa est, diabolum siue hominem habet auctorem.

Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatū imputetur, cùm non possit vitare. E

SOLET etiam quæri, qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens à Deo creata, cum non sit in potestate sua illud vitare? Non enim per liberum arbitrium illud committitur: quia non prius est anima, quā illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidam dicūt ideo animam ream esse illius peccati, licet mūda à Deo sit creata, quia cum infunditur corpori, condelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod si esset, iam

iam non originale, sed actuale diceretur. Potius ergo ideo rectè potest dici imputari animę illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit. quia vt ait Aug. in lib. de Ciuit. Dei, Nõ fuit corruptio corporis quæ aggrauat animam, causa primi peccati, sed pœna: nec caro corruptibilis animam peccatricem fecit, sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit. *Au. l. 14. de Ciu. Dei, c. 3. post medium, to. 5.*

Vtrùm illud peccatum sit voluntariũ, vel necessariũ. F

ILLVD etiam non immerito quæri potest, Vtrùm peccatum originale debeat dici voluntarium, vel necessarium. Et necessarium potest dici, quia vitari non potest. Vnde & propheta dicit, De necessitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongruè appellatur, quia ex voluntate primi hominis processit, vt Augu. in 1. libro retractationum ostendit, dicens, Istud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cum adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur voluntarium: quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factum est quodammodo hæreditarium. *Quòd voluntariũ debet dici & necessarium.* *Au. li. 1. retract. ca. 13. ante medium.*

Quare Deus animam corpori iungit, sciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

SI verò quæritur, cur Deus qui fecit animã ipsam sine macula, & scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptismum seiungi ab ipso corpore & sic damnari, eam corpori iungit? Respondemus, altitudine iudiciorum Dei id prouenire, & nec iniustè id à Deo fieri. Ipse enim non incongruè humanæ conditionis modum, quem à principio instituit, licet peccata hominum intercesserint, sine immutatione continuè seruat: Corpora de materia à principio sine vitio facta fingens, animásque de nihilo creans, eorumque coniunctione hominem perficiens. Cùm ergo vtraque hominis natura à Deo sine vitio sit instituta, licet à se peccato sit vitiata: non ideo immutabilis DEVS humanæ conditionis primariam legem mutare debuit,

debuit, siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis qualis à Deo creatur. H

HIC à quibusdam quæri solet, Vtrùm anima talis sit ante baptismum, qualis à Deo creatur? Quod non esse, probare conantur hoc modo, Anima in corpore creatur, in cuius coniunctiõe peccato maculatur. Quã citò ergo est, peccatum habet: nec prius fuit, quàm peccatum habuit: non est ergo talis, qualis à Deo creatur. Creatur enim à Deo innocens, & sine vitio: & nunquam talis est. Ad quod dici potest, quia non omninò talis est, qualem eam Deus fecit. Deus enim bonam eã fecit, & bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creationẽ à conditore suscepit: quam bonitatem propter peccatum penitus non amisit, sed vitiatam habuit: quam Deus tamen sine vitio fecit. Si enim res bona nõ esset anima, in ea malum esse nequiret, cum non possit malum esse nisi in bono, vt post dicetur. Non ergo omninò talis est anima, qualis à Deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomũ, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

Quomodo quidã probant nõ esse talem.

Solutio.

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus. I

ILLVD quoque non incongruè quæri solet. Vtrùm omnes animæ ex creatione æquales sint, an aliæ alijs excellentiores? Pluribus non irrationabiliter videtur, quod ex ipsa creatione aliæ alijs excellant in naturalibus donis, vt in essentia alia alijs sit subtilior, & ad intelligendum memorandumque habilior, vtpote acutiori ingenio, & perspicaciori intellectu prædita. Quòd non improbabiliter dicitur, cum in angelis ita fuisse constet. Et licet naturalibus donis aliæ præ alijs polleant, tamen ante baptismum à corpore discedentes, parem pœnam, & post baptismum statim æqualẽ coronam sortiuntur: quia ingenij acumen vel tarditas, præmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PEC-

AN PECCATA OMNIVM PRAECEDENTIVM PATRVM PARVVLI ORIginaliter trahant vt peccatum Adæ.

DISTINCT. XXXIII. A

PRAEDICTIS adijciendum videtur, an peccata precedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrùm omnium qui fuerunt ab Adam vsque ad ipsos, an aliquorum & nō omnium? *Vtrū originale peccatū per peccata proximorū parētū multiplicetur, et intendatur.*

Quid super hoc Aug. in Enchiridio dicere videtur. B

DE hoc Aug. in Enchiridio ambiguè differit. videtur enim approbare peccata parentum præcedētium imputari paruulis, non omnium tamen qui fuerunt ab Adam, ne importabili & nimia sarcina in pœna æterna grauarentur paruuli, sed tantum eorum parentum, qui eos à quarta generatiône præcesserūt. Quod cônfirmat illis verbis, quibus in Exodo dominus ait, Ego sum Deus visitans iniquitates patrum vsque in tertiam & quartam generationem: quasi peccata parentum proximorum tantum paruulis imputentur, & non alia: quod est per moderationem diuinæ miserationis. *Cap. 47. in principio, to. 3.* *Exod. 20. a.*

Eorum ponit documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta. C

ET quod non illud solum primi hominis delictum paruulos teneat, sed etiam alia, illi quibus ita videtur ex eo confirmant, quod etiam paruuli non modo maiores, dicuntur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem numerum, non per singularem, in remissionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit, in iniquitate vel peccatô. Vnde putant non tantum illud vnū peccatum originale, sed etiam plura quæ in peccato Adę reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari. *Ex Aug. ca. 46. in principio in en.* *Psal. 50.*

Quòd

Au. c. 45. in principio in enchiri.

Quòd illo vno primo peccato plura reperiuntur. D

QVOD vero in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Aug. in Enchiridio insinuat, Possunt inquit, intelligi plura peccata in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. Nam & superbia est illic, quia homo in sua potius esse quàm Dei potestate dilexit: Et sacrilegium; quia Deo non credidit. Et homicidium, quia se in mortem præcipitauit: Et fornicatio spiritalis, quia integritas mentis humanæ serpentina suasione corrupta est: Et furtum, quia cibus prohibitus vsurpatus est: Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentum præcedentium peccatis, vtrùm paruulis imputentur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens, Parentum peccatis paruulos obligare, non solum primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, non improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddam peccata patrum in filios, tenet eos ante regenerationem: vsq; adeo, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat, in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cũ & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & in illo vno quod in omnes homines pertransijt, atque tam magnum est vt eo mutaretur humana natura, reperiuntur sicut suprà disserui plura peccata, & alia parentum: quæ non ita possunt mutare naturam, reatu obligant filios, nisi gratia Dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam vsq; ad patrem suum pro generationibus suis quisq; succedit, non immeritò disceptari potest: vtrùm omnium malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: vt tanto peius, quanto posterius, quisque nascatur. An proptérea Deus in tertiam, & quartam generationem de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quantum ad progeneratorum culpas, non extẽdit vl-

De parentũ peccatis, an paruulos teneant.

Au. c. 46. in principio continuò.

Deute. 5. c. & Psalm. 50.

Ibidẽ in Enchir. ca. 47. continuò.

dit vlterius moderatiõe miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia non confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione præmerentur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omnium præcedentium parentum suorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere. An aliquid aliud de re tanta, scripturis sanctis diligentius perscrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perspicuum fit lectori, Augustinum superiora dixisse non asserendo, sed diuersorum opiniones referendo.

Ostendit Augustinum sibi fore contrarium, si id sentiret. E

ALIOQVIN sibi ipsi contradicere ostenderetur, qui in eodem lib. omnium mitissimam dicit esse pœnam paruulorum, qui originali tantum tenentur peccato, his verbis, Mitissima sanè pœna eorũ erit, qui præter peccatum, quod originale contraxerunt, nullum insuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tanto quisque ibi tolerabiliorem habebit damnationẽ, quãto minorem habuerit iniquitatem. Ecce hic apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarum esse leuissimam. Quod si est, nõ ergo peccatis patrum præcedentium obligantur, nisi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur, & pro suo originali, non iam minùs, sed fortè magis quàm ipsorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis, sed originali quod à parentibus trahitur, paruuli damnabuntur: pro eo nullam aliam ignis materialis, vel conscientiæ vermis pœnam sensuri, nisi quòd Dei visione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis paruuli obligati sũt. Vnde etiam ea, quibus illa opinio muniri videtur, scilicet, quòd peccata & iniquitates in paruulis aliquando scriptura esse significat, vtens plurali numero, ita determinat Augustinus in eodem lib. Quia in scriptura

Enchirid. ca. 93. in medio.

Determinatio eorũ quæ illi opponebant.

Cap. 44. ad princip. in enchiridio.

scriptura per singularem numerum pluralis numero sæpè significari solet: vt ibi, Ora ergo ad Deum, vt auferat à nobis serpentem: non ait, Serpentes, quos patiebatur populus, Et ecõuerso per pluralem significatur singularis numerus. vt in euãgelio, Mortui sunt enim qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus est, cũ loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerunt deos aureos, cum vnum fecerint vitulum: de quo dixerũt, Isti sunt dij tui Israël. Ita & illud originale vnum plurali numero significatur, cũ dicimus, paruulos in peccatorum remissionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus concipi.

Nume. 21.b

Matth. 2.c

Exod. 32.a

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris. F

HIC quæri solet, Vtrùm peccatum Adæ transgressionis ex quo processit originale, & in quo plura superius notata sunt peccata, grauius fuerit cæteris peccatis: Quibusdam ita esse videtur, quia illud peccatum totam humanam naturam mutauit: sicut Aug. dicit in Enchiridio, Illud vnum peccatum in loco & habitu tantæ fęlicitatis admissum, tam magnũ est, vt in vno homine originaliter, &, vt ita dixerim, radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idẽ in li. de Ciui. Dei, Tanto maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quanto faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna transgressionis postea secutum est. His alijsque vtuntur auctoritatibus, qui illud peccatum cæteris aliorum hominũ peccatis grauius esse dicunt. Quod etiam ratione ostendere laborant hoc modo, Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorũ: quia totum humanum genus vitiauit ac morti vtiq; subdidit, quod nullo alio peccato factum est. Maiorẽ ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Quare quibusdã grauius videtur esse cæteris.

Cap. 48. in principio.

Aug. lib. de Ciui. ca. 12. in fine, to. 5.

Responsio contra illos vbi alia peccata ostenduntur illo maiora. G

AD quod dici potest, quia licet illud peccatum humanam naturam mutauerit in necessitatem mortis, & in

& in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamen putãdum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum quod neque hic, neque in futuro, vt veritas ait, dimittitur. Quòd verò totam humanam naturam corrupit, non ideo est quia grauius fuerit cũ ctis alijs peccatis: sed quia ab homine commissum est, quando in vno homine tota humana natura consistebat, & ideo tota in eo corrupta est, maioremque effectum mali intulit quantum ad multiplices defectus, qui ex eo manauerunt, sed non quantum ad pœnam æternam, quam grauiorem non meruit, quàm plures postea meruerunt per alia peccata: immò alios grauiorem promeruisse credimus iram quàm Adam meruerit. *Matth. 12.g*

An istud peccatũ sit primis dimissum parentibus. H

SI vero quæritur, an illud peccatum fuerit dimissum primis parentibus? Dicimus eos per pœnitẽtiam veniam cõsecutos. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorum ait, Sicut illi primi parentes postea iustè viuendo creduntur per domini sanguinem ab extremo liberati supplicio, non tamen in illa vita meruerunt ad paradysum reuocari, sic & caro peccati etiã remissis peccatis, si homo in ea iustè vixerit, tum continuò meretur eam mortem non perpeti, quã traxit de propagine peccati. *Aug ca. 14. post mediũ, lib. 2. de peccatorũ meritis, & remissione & baptismo paruulorũ tom. 7.*

Quòd peccata parentum visitantur in filios, & quod non sunt aduersa quæ Deus dicit in Exodo, & in Ezechiele. I

ET licet peccatis parentum, nisi Adæ, paruuli non obligentur, non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut dominus in Exodo ad Moysen ait, Ego sum Deus fortis, zelotes, visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartã generationem, his qui oderunt me. His verbis apertè insinuatur, quod Deus reddit peccata patrum super filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduersari quod dominus ait in Ezechiele. Quid est quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium, istud dicẽtes. Patres *Exod. 20. A* *Ezech. 18. A*

tes. Patres comederunt vuam acerbam,& dentes fi-liorum obstupescunt? Viuo ego,dicit dominus,si e-rit vobis vltra parabola hæc in prouerbiũ in Israel. Ecce omnes animæ meæ sũt,vt anima patris,ita anima filij mea est,& anima quæ peccauerit,ipsa morietur, Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iusticia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum, His verbis videtur Deus corrigere per prophetam,quod malè dixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam & quartam generationem,iniusticia videtur Dei esse, vt alius peccet & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare,& alium peccata luere?

Determinatio præmissarum auctoritatum conuenientiam ostendens. K

Hieron. To. 5. explanatione, ca. 18. ad principium li. 6. cõment. ad illud. et Vir si fuerit iustus. Ezec.

SED,vt ait Hiero. Ne lex & prophetæ,id est, Exod. & Ezechiel, imo ipse deus qui & hic & ibi locutus est, in sententia discrepare videantur, attendamus finem illius auctoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios: addit, His qui oderunt me. per quod euidenter ostendit, non ideo puniri filios quia peccauerunt patres,sed quia eis similes quodam hæreditario malo Deum oderunt. Illud ergo quod in Exo. dominus dicit,sicut Hiero. tradit,non id sonat quod multi existimãt: nec est simile huic prouerbio, Patres comederunt vuam acerbam,&c. Illud enim Exo. Hieron. super illud Ezech. & Aug. super psalm. Deus laudem meam ne tacueris: de filijs peccata patrum imitantibus accipiendũ censent: super quos dicitur Deus reddere peccata patrum,quia punit eos eo quod imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit Deus in propheta, quod ante dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit aperit. Vnde & illos qui prauè intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt,&c.

In tom. 8. enarratione ad Versũ 13. In memoriam redeat.

Psal. 108.

Quare dixerit in tertiam, & quartam generationem, & quare patres tantum commemorauit. L

Veruntamen si de imitatoribus malorũ illud accipitur,

pitur, quare tertiam & quartam generationem tantū commemorauit, cum in qualibet generatione rei teneantur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres commemorauit, cum & illi omnes mali sint, qui quorumlibet malorum peccata imitantur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maximè patres filij imitari solent, quos præcipuè diligunt. Et tertiā & quartam generationem ideo commemorauit, quia solent parentes interdum tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant: qui patrum iniquitates vidētes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam quod in Exodo dicitur. *Solutio.*

Quomodo illud Exodi intelligi debeat secundum mysterium. M

QVOD etiam mysticè intelligendum esse ostēditur ex eo, quòd parabola dicitur. Si enim parabola est, vt ait Hiero. aliud verbis sonat aliud sensu continet. Vnde aliqui ita edisserunt: Patrem in nobis esse dicunt, leuem punctum sensuum, scilicet, primum motum suggestionis vel cogitationis: Filium verò, si cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur consensus, & delectatio mulieris. Nepotem, si quod cogitaueris atque conceperis, opere compleueris, vel complere decreueris: in quo notatur consensus viri, siue patratio peccati: Pronepotem autem, si non solum feceris, sed in eo glorieris: & hæc est quarta generatio, non quia tres præcesserint, sed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu, qui est quasi pater, enumeratur, Deus ergo primos & secundos stimulos cogitatiōum, quos Græci προπαθείας vocant, sine quibus nullus hominum esse potest, non puniet æternaliter: sed si cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit corrigere noluerit, quæ sunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio. *Hiero. ad c. 18. Ezech. paulò superius li. 6. cōmentar.*

Per quid probatur, quod primus motus non puniatur æternaliter. N

AD probandum verò, vt ait Hieron. quod primus *Ibidē Hieron. ad cap.*

 pulsus

18. Ezechi. paulò inferius. pulsus cogitationis non puniatur æternaliter à Deo, illud de Genes. asserendum est. Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & sententiam non ipse, sed filius eius Chanaam accepit: Maledictus Chanaam, seruus erit fratrum suorum. Quæ enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius punitus sit: Sed in mysterio illud dictum est.

Genes. 9. d

Ibidē paulò inferius.

QVAE DE PECCATO ANIMADVERTENDA SINT.

DISTINCT. XXXIIII. A

De peccato actuali secundū eius causalitatē

POST prædicta, de peccato actuali diligenti indagine quædam consideranda sunt, scilicet, quæ fuerit origo & causa primi peccati: vtrùm res bona, an res mala: Postea, in qua re sit peccatum: Deinde, quid sit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum.

Quæ fuit origo, & causa peccati prima. B

CAVSA & origo prima peccati res bona extitit: quia ante primum peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur. Cum enim originem & causam habuit, aut ex bono, aut ex malo habuit. Sed malum antè non erat: ex bono ergo ortum est. Prius enim in angelo ortum est peccatum, & postea in homine. Et quid erat angelus, nisi bona natura Dei? Non ex Deo ortum est malum quod fuit in angelo: non ex alio quam ex angelo: ex bono ergo ortum est. Vnde Aug. in responsionibus contra Iulianum hæreticum, qui dixerat, Si ex natura peccatum est, tunc mala est natura ait, Quæso vt si potest, respondeat. Manifestum est ex voluntate mala, tanquam ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquam fructus malos: sed ipsam malam voluntatem vnde dicit exortam, nisi ex bono? Si enim ex angelo: quid est angelus, nisi bonum opus Dei? Si ex homine: quid erat ipse homo, nisi bonum opus Dei? Immo quid erant hæc duo antequam in eis oriretur mala voluntas, nisi bonum opus Dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde

Aug. id habet in 2. lib. de nupt. & concupiscētia ad Valeriū c. 28. ad medium in Tom. 7.

oriri

oriri posset nisi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum malum præcessit, sed ex bono originẽ habuit. Hic apertè dicitur primã causam & originẽ mali, bonam fuisse naturã. Et nihilominus ostẽditur cuius peccati fuerit causa, scilicet, malæ voluntatis.

Quòd mala voluntas secundaria causa fuit malorũ. C

MALA autem voluntas illa angeli & hominis, causa est etiam malorũ subsequentium, scilicet, malorum operum, & malarum voluntatũ. Vnde Aug. in Ench. *Cap. 23. in fine tomo. 3.* Nequaquam dubitare debemus, rerum bonarum quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatem Dei: Malarum verò, ab immutabili bono deficientem boni mutabilis voluntatem, prius angeli, postea hominis: hoc primũ est creaturæ rationalis malum, id est, prima priuatio boni. *Cap. 24. continuò in Enchiridio.* Ecce habes primam voluntatẽ boni mutabilis, id est, angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id est, à Deo, causam esse malarum rerum ad nos pertinentium: quia causa est tam peccatorum, quàm pœnarum, quibus præmitur humana natura. Prima ergo origo & causa peccati, bonum fuit: & secunda mali, quod ortum est ex bono.

In qua re sit peccatum, an in bona an in mala: & dicitur, quia in bona tantum. D

OSTENSA origine mali, superest videre in qua re sit malum, scilicet, an in re bona, an in re mala? Qui rectè acuteq; sapit, non nisi in bono malum esse intelligi, id est, in natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni: vbi autem bonum non est, non potest esse corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non potest esse nisi in re bona. Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora: quæ (vt ait August. in Ench.) sunt priuationes boni eius quod dicitur sanitas: ita animorum quæcunque sunt vitia naturalium sunt priuationes bonorum. *Ca. 11. in fi. Ibidẽ paulò superius. Ibidẽ ca. 12. ad princip.* Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni? bonum enim minui malum est: quanuis quantumcunque minuatur, necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est na- *Ibidẽ paulò inferius.*

 tura

tura, nisi & ipsa natura consumatur. Cùm verò corrũ pitur, ideo malum est eius corruptio, quia eam qualicunq; priuat bono. Nã si nullo bono priuat, nõ nocet. Nocet autẽ: adimit ergo bonũ. Quãdiu itaq; natura corrumpitur, inest ei bonũ quo priuetur. Ac per hoc, nullũ est quod dicitur malum, si nullum sit bonũ: sed bonum omninò malo carens, integrum bonum est. Cùm verò inest malum, vitiatum vel vitiosum bonũ est: nec malum vnquam potest esse v llum, vbi est nullum bonum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantum natura est, bonum est: nihil aliud dici videtur, cum vitiosa natura esse, mala natura esse dicitur: nisi malum esse quod bonum est, nec malũ esse nisi quod bonum est. Hac contextione euidenter insinuatur, malum non posse esse, nisi in re bona: vbi etiam, licet absurdum videatur, manifestè dicitur esse malum, quod bonum est.

Ibid. ca. 13. in princip.

Quòd ex præmissis sequitur, scilicet, quòd cum dicitur malus homo, dicitur malum bonum.

EX quo colligitur, nihil aliud significari cũ dicitur homo malus, nisi bonum malum. Vnde Aug. in eodẽ subdit, Quid est malus homo, nisi mala natura? quia homo natura est. Porro si homo aliquod bonum est, quia natura est: quid aliud est malus homo, nisi malũ bonum? Tamẽ cum duo ista discernimus, inuenimus nec ideo malũ, quia homo est: nec ideo bonũ, quia iniquus est. sed bonũ quia homo, malum quia iniquus. Omnis itaq; natura, etiã si vitiosa sit, inquantũ natura est, bona est: inquantum vitiosa est, mala est.

Cap. 13. post medium.

Quòd regula dialecticorum de contrariis fallit in his, scilicet, bono & malo.

IDEOQVE in his contrarijs quę mala & bona vocantur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo simul inesse contraria. Nullus. n. potus aut cibus simul dulcis est & amarus. Nullũ simul corpus vbi albũ, ibi & nigrũ: & hoc in multis ac penè in omnibus reperitur cõtrarijs, vt in vna re simul esse non possint. Cũ aũt bona & mala nullus ambigat esse con traria

In Enchi. Ibid. ca. 14. in princip.

traria, non solū simul esse possunt, sed mala omninò sine bonis, & nisi in bonis esse non possunt. Et hęc duo contraria ita simul sunt, vt si bonum non esset in quo esset, prorsus nec malū esse potuisset: quia nō modo vbi cōsisteret, sed vnde oriretur corruptio non haberet, nisi esset q corrūperetur: quoniā nihil est aliud corruptio, quā boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta sunt: & nisi in bonis non sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta est voluntas mala.

Ibidē paulò inferius.

Ibidē in Enchir. cap. 15. in medio.

Epilogum facit ad alia transiturus. G

Ex his aperitur, quòd primò & secundò suprà inuestigandum diximus, scilicet, quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in re bona consistere, præmissis testimonijs comprobatur.

Sententia illi qua dictū est bonum esse malū, opponitur de prophetia quæ ait, Veh qui dicunt bonum malū. H

AD hoc autem quod dictum est, malum esse quod bonum est, quidam sic opponunt. Si bonum malum esse dicimus, incidimus in illam sententiam propheticam, vbi legitur. Veh his qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus dicere debemus bonum esse malum, & econuerso. Hoc autem Aug in eodem lib. determinat dicens, Id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus. Vnde qui adulterium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica detestatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem inquantum homo est, malum esse: & bonitatem esse iniquitatem, opus Dei culpat, quod est homo: & vitium hominis laudat, quod est iniquitas.

Ibidē ca. 13. ad mediū in Enchiri.

Esaia. 5. c

Au. in Enchi. c. 19. ad principiū.

Ibidē 13. in fine.

QVID SIT PECCATVM.

DISTINCT. XXXV. A

POST hæc videndum est, quid sit peccatum. Peccatum est, vt ait Aug. Omne dictum, vel factū, vel concupitum, quod fit contra legem Dei. Idem in lib.

Aug. ca. 27. lib. 22. cōtra

Faustū Manich. tom. 6. Idē Aug. in princip. ca. 11. de duab. animab. li. Id quod repetitur, ca. 15. li. 1. retr. To. 1. Amb. Ca. 8. in tomo 4.

in lib. de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat. In vtraque assignatione, de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostenditur peccatum esse volūtas mala, siue locutio & operatio praua, id est, actus malus tam interior quàm exterior: ex altera verò, tantum ostenditur esse actus interior. Voluntas enim, vt in superioribus dictum est, motus animi est: actus ergo interior est. Ambr. quoque in lib. de paradyso ait, Quid est peccatum nisi legis diuinæ præuaricatio, & cælestium inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatum est, sed in mandante culpa non est. Non enim consisteret peccatum, si interdictio non fuisset. Non consistente autem peccato, non solum malitia, sed etiam virtus fortasse nō esset: quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, vel subsistere, vel eminere non posset. Ecce præuaricationē legis, & inobedientiam definit Ambrosius esse peccatum.

Diuersorum sententias de peccato ponit. B

Ioan. 1. a In tomo 9. tracta. 1. ad illud: Omnia per ipsū. c. 1. Ioan.

QVOCIRCA diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij enim dicunt voluntatem malam tantum esse peccatū, & non actus exteriores: Alij voluntatem & actus: Alij neutrum dicentes, omnes actus esse bonos & à Deo, & ex Deo auctore esse, malum autem nihil esse, vt ait Aug. super Ioan. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est, peccatum quod nihil est: & nihil fiunt homines, cum peccant. Suprà etiā dixit Aug. quod malū est priuatio boni, vel corruptio boni: qui etiam in lib. 83. q. ait, Summum malum nullum modum habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni est: non igitur est quia nulla specie cōtinetur: totumque hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Item in dogmatibus ecclesiasticis dicitur malum, vel malitiam non esse à Deo creatam: sed à diabolo inuentam, qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in lib. contra Manichæos, quid sit peccatum ostēdit, dicens: Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis,

Quæst. 6. in fine in to. 4. Au. c. 57. in principio de dogmatib. eccl. t. 3. Qui dicitur de fide cōtra Manichæos. ca. 8.

ceptis, vel in ipsa veritate errare? Quod si non voluntate faciunt, peccatores iniustè iudicantur. Quid ergo in hac tanta varietate tenendum, quidúe dicendum? *in princip. tom. 6.*

Vera sententia de peccato proponitur. C

SANE dici potest, & liberè tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem & exteriorē, scilicet, malam cogitationem, locutionem, & operationem: præcipuè tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua, tanquam ex arbore mala procedunt opera mala tanquam fructus mali.

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam & actum, inquantum sunt, esse naturas, & ideo bona: inquantum verò mala sunt, esse peccata. D

QVIDAM autem diligenter attendētes verba Aug. quibus suprà & in alijs scripturæ locis vtitur, non indoctè tradūt voluntatē malam & actus malos inquātum sunt vel inquantum actus sunt, bona esse: inquātum verò mala sunt, peccata esse: qui voluntatem & actum quemcunque bonam Dei naturam esse dicunt, inquantum actus est vel voluntas, & ex Deo auctore esse: inquantum verò inordinatè & cōtra legem Dei fit, & fine debito caret, peccatum est: & ita inquātum peccatum est, nihil est. Nulla enim substantia est, nulla natura est.

Auctoritatibus probant voluntates, & actus omnes esse bona inquantum sunt. E

QVOD autem voluntas omnis & actio bonum sit, inquantum est, ex eo probant quod ait Aug. in li. 83. quæstion. Deus boni tantummodo causa est, quocirca mali auctor non est: quia omnium quæ sunt auctor est: quæ inquantum sunt, intantum bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo, ait in eodem, Quicquid casu fit, temerè fit: quicquid temerè fit, nō fit prouidentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuersus mundus administratur, Si non prouidentia vniuersus mūdus administratur, aliqua natura vel substantia est, quæ ad opus prouidētię non pertinet. Omne autem quod est, inquantum *Quæ. 21. in fine tomo. 4* *Ibid. quæst. 24. in principio.*

 est, bo-

est,bonum est. Summum enim est illud bonum,cuius participatione sunt cætera bona: & omne quod mutabile est,non per se,sed boni illius participatione,inquantum est,bonum est: quod diuinam etiam prouidentiam vocamus. Nihil ergo casu fit in mundo. His testimonijs innituntur ad ostendendum omne quod est,inquantum est,bonum esse. Vnde idem Aug. in 1. lib. de doct. Christ. ait, Ille summè ac primitus est, qui omninò incommutabilis est: & cætera quæ sunt nisi ab illo esse non possunt: & in tantũ bona sunt inquãtum acceperunt vt sint.

Ad principium ca.23. in to.3.

Quid ex prædictis colligitur. F

Ex prædictis colligitur atq; infertur, quia si mala voluntas & mala actio est: inquantũ est,bona est. Sed quis est,qui diffitetur malam voluntatem esse, & malam actionem? Mala ergo voluntas siue actio, inquantum est. bonum est: & inquantũ voluntas est vel actio, bonum similiter est: sed ex vitio mala est, quod vitiũ à Deo non est,neque aliquid est. Quod Augu. notasse videtur in li.83.q. dicens, Vitium est voluntatis: volũtas quo est homo deterior: quod vitium longè abest à voluntate Dei,vt ratio docet. Et hoc loco probant voluntatem, inquantum vitiosa est, non esse à Deo: & inquantum vitiosa est,peccatum est. Et peccatum est (vt aiunt) inquantum non habet ordinem nec finem debitum. Ita & actio, inquantum ex malo procedit,& ordinem non habet,& ad malum tendit.

Quæst. 3. in fine to.4.

Alia probatio quod omnis actus inquantum est, bonus est. G

ITEM & aliter probant omnẽ actum interiorẽ vel exteriorẽ inquantum est,esse bonum: quia non esset actus malus,nisi esset res bona,quia non est aliqua res mala,nisi eadẽ res bona sit. Vnde Aug. in Enchi. Omnis natura bonũ est: nec res aliqua mala esset, si res ipsa quæ mala est, natura non esset. Non ergo potest esse malũ,nisi esset aliquod bonũ. Quod cũ dici videatur absurdè,connexio tamen ratiocinationis nos cõpellit hoc dicere. Ex præmissis testimonijs asserũt oẽs actus, inquan-

Ca.12. ante medium.

Inquantum sunt, esse res bonas: nec aliquid esse malū, id est, peccatum, nisi idem quoq; secundū aliquid bonum sit: & omnium quæ sunt, inquantum sunt, Deū auctorē prædicant: & eius voluntate omnia esse quæcunque sunt, quæ inquantum sunt, naturæ sunt.

Obiectio contra illos qui dicunt omnes actus inquantum sunt, esse bonos. H

QVIBVS opponitur, Si omnia quę sunt inquantum sunt, bona sunt, & naturæ sunt: ergo adulteriū & homicidiū & similia inquantū sunt, bona sunt, & naturæ sunt, & Deo volente fiunt, Quod si est, tunc illi qui faciunt illa, bona agunt: quod penitus absurdum est. His verò sic illi respondent: Dicunt equidem adulterium, homicidiū, & huiusmodi, non simpliciter actus denotare, sed actuum vitia: Actusque ipsos adulterij & homicidij inquantum sunt vel inquantum actus sunt, à Deo esse & bonas naturas esse: sed non inquantum adulterium & homicidium sunt. Et ideò non sequi dicunt, si actus qui homicidia & adulteria sunt, à Deo sunt, quod homicidia & adulteria à Deo sunt.

Alia illorum oppositio contra eosdem. I

ITEM aliter eis opponitur, Si aliquid non est malū quod non sit natura vel res bona, quomodo ergo peccata sunt non credere in Deum: non ire ad ecclesiam, & huiusmodi: cum ista non sint naturæ, immo omninò non sint? Non est enim aliquid vel res aliqua non ire ad ecclesiā, vel nō credere, & huiusmodi. Ad quod dicunt, his atq; huiusmodi dictionibus, quæ videntur priuationes simpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationem dicūtur, verè aliqua poni, actusq; per eas significari, Non credere enim in Christum, incredulitatem dicunt: & nomine incredulitatis malū mētis actum significari. Ita etiam cum dicitur, Non ire ad ecclesiam malum est: non euntis contemptus significatur, id est, voluntas mala vel propositum: hoc est enim declinare à bono, & ideo malū est, sicut econuerso declinare à malo, bonum est. Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit, scilicet, voluntatē & propositū *Responsio illorum.*

vitandi

vitandi malum (Non enim poteſt eſſe bonum quod omninò nihil eſt)ita declinatio à bono quod eſt ſignificat ſcilicet, voluntatem & propoſitum mali. Et ſecũdum hoc vera eſt & generalis illa peccati mortalis deſcriptio, quam ſuprà poſuit Augu. ſcilicet, Peccatum eſt dictum, &c.

Vtrùm malus actus inquantum peccatum eſt, ſit priuatio vel corruptio boni. K

POTEST etiam quæri ab eiſdem, Cùm peccatum ſit(vt ſuprà dictum eſt)priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus ſit peccatum: vtrùm ſit priuatio vel corruptio boni inquantum peccatum eſt, vel non? Si enim inquantum peccatum eſt, corruptio boni eſt, cum corruptio vel priuatio boni pœna ſit homini: inquantum ergo peccatum eſt, pœna eſt. Quod ſi eſt, tũc inquãtum peccatum eſt, bonum eſſe videtur, & à Deo eſſe. Si aũt nõ inquantum peccatum eſt, corruptio eſt: quæritur ergo ſecundũ quid corruptio ſit, ſi.n. corruptio eſt, & nõ inquantũ peccatũ eſt, cum non ſit bonũ prǫterquam in eo quod peccatũ eſt: ergo inquantũ bonum eſt, corruptio vel priuatio boni eſt. Ad quod etiã ipſi dicunt actum malum non inquantum eſt, neque inquantum bonum eſt, eſſe priuationẽ vel corruptionem boni, ſed inquantum peccatum eſt: non tamen inquantum peccatum eſt, pœna eſt, vel aliquid quod à Deo ſit. Vt enim ex verbis prǫmiſſis Aug. colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non paſſiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunque priuat bono. Nam ſi non priuat aliquo bono, non nocet, vt ſuprà Aug. ait. Nocet autem: adimit ergo bonum. Non autem nocet, niſi inquantum peccatum eſt: ergo inquantum peccatum eſt, priuat bono. Itaq; inquantum peccatum eſt, priuatio eſt vel corruptio boni.

Reſponſio Aug. per ſimilitudinẽ

Quomodo inquantum peccatum eſt, poſſit corrumpere bonum, cùm nihil ſit. L

Au. ca. 4. 16 & 20. lib.

SED cùm nihil ſit inquantum peccatũ eſt, quomodo poteſt bonum corrumpere vel adimere? Augu. te hoc do-

hoc docet in lib. de natura boni, dicens, Abstinere à cibo non est aliqua substãtia: tamen substantia corporis si omninò abstineatur à cibo, languescit & frangitur: sic non est substantia peccatum, eo tamen natura animæ corrumpitur.

Quòd peccatum propriè corruptio est animæ, & quomodo. M

PECCATVM verò, id est, culpa, propriè animæ corruptio est. Si autem quæritur, in quo possit corrumpi anima? In parabola illius qui incidit in latrones, qui eum vulnerauerunt & spoliauerunt, clarescit. Incidit enim homo in latrones, quando per peccatum in potestatem diaboli traditur, & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id est, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ sunt ratio, intellectus, memoria, & ingenium & huiusmodi, quæ per peccatum obtenebrantur: & vitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatiõe cętera bona sunt: quo tanto magis priuatur, quanto magis se ab eo elongat.

Qualiter homo se elongat à Deo, scilicet, per dissimilitudinem quam facit, hoc est peccatum. N

AB eo autem se elongat homo per peccatum, non loci distantia, quia vbique totus & præsens est omnibus, & omnia in ipso sunt, vt ait August. in lib. 83. q. & ipse locus non est. Locus tamen Dei abusiuè dicitur templum Dei: non quod eo contineatur, sed quod ei præsens sit & inhabitans: id autem anima munda intelligitur. Per peccatum ergo, non secundum locum, aliquis longè fit à Deo: & in eo longè fit, quòd ab eius similitudine recedit: & tanto longius, quanto fit dissimilior. Illa autem vt Aug. ait in lib. 83. q. quæ participatione similia sunt Deo, recipiunt dissimilitudinẽ, At ipsa similitudo nullo modo ex ęqua parte potest esse dissimilis. Vnde fit vt cum similitudo patris filius sit, ex nulla parte patri possit esse dissimilis: cuius participatione similia sunt, quæcunque Deo similia sunt: & illa possunt recipere dissimilitudinem. Nihil est au-

Quæst. 20. in fin. to. 4.

Ibidẽ quæst. 23. in fine.

est autem quod hominem adeò Deo dissimilē faciat, quemadmodum peccatum. Cùm autem peccatum sit priuatio vel corruptio boni, quæ est in anima: est etiā priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impassibilitatis, quam habuit ante peccatum.

An pœna sit priuatio boni. O

QVAERI autem solet, Vtrum & pœna sit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facilè respōderi potest, si prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enim suprà, priuatiōem vel corruptionem boni accipi actiuè vel passiuè, id est, secundum efficientiam vel effectum. Ideoq; priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatum & pœna: sed peccatum secundū efficientiā, quia priuat vel corrumpit bonum: pœna autem secūdum effectum, id est, secundum passionem, quæ est effectus peccati. Aliud est enim culpa, aliud pœna: alterum est Dei, id est, pœna: alterum diaboli vel hominis, id est, culpa.

QVOD QVAEDAM SIMVL SVNT PECCATA ET POENA PECCATI, QVAEdam peccata & causa peccati, alia verò peccata, & causa, & pœna peccati.

DISTINCT. XXXVI. A

Aug. versu 8. psal. 57. Cap. 1. d

SCIENDVM est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiam pœnæ peccatorum. Vnde Aug. super illum locum psal. 57. Supercecidit ignis & non viderunt solem, ait, Ignis superbiæ & concupiscētiæ & iræ intelligitur. Istas pœnas pauci vident: ideo eas maximè commemorat Apostolus in epistola ad Romanos, & enumerat multa quæ peccata sunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatum apostasiæ & vltimā pœnam ignis æterni media quæ sunt, & peccata sunt & pœna peccati. Gregor. quoque per Ezech. ait, Contemnenti qui non vult pœnitere ponit Deus offendiculum, vt scilicet, grauiùs impingat. Peccatum enim quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est & causa peccati: aut peccatum & pœna peccati, aut

Ho. 11. ad illud Ezech. 3. Si autē tu annūciaueris iusto.

ti, aut peccatum simul & causa & pœna peccati. Vnde Moyses, Nondum sunt completa peccata Amorrçorū. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem super iniquitatem eorū. Et alius propheta, Sanguis sanguinē tetigit, id est, peccatum peccato additum est. Paulus quoque ait, Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoq; per angelum dicitur, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimonijs colligitur, peccatū aliquod & peccatum esse, & pœnam peccati. *Ibidē Greg. paulò inferius.* *Genes. 15.* *Psal. 68.* *Osee. 4. a* *Rom. 1. d* *1. Thes. 2. e*

Ex prædictis quæstio oritur, scilicet, an inquantum peccatum est, sit pœna peccati. B

ET ideo merito quæritur, Vtrum inquantum peccatum est, sit pœna peccati, Quod non videtur, cum omnis pœna peccati iusta sit. Vnde Augustinus in lib. retractationum, Omnis pœna peccati iusta est, & supplicium nominatur. Si ergo peccatum quod est peccatum & pœna peccati, inquantum peccatum est, pœna peccati est, cùm omnis pœna de iustitia Dei veniat, videtur inquātum peccatum est, iniustum esse, & à Deo prouenire. Ad quod illi respondent, peccatum sic dici pœnam peccati, quia per peccatum in quod merito præcedentis peccati homo labitur, deserente Deo corrumpitur bona natura. Sicut ignis æternus dicitur pœna malorum, quia ea cruciantur, nec tamen ipse cruciatus malorum ignis est, sed per ignem fit in homine. Ita per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & est ipsa imminutio & corruptio boni, passio & pœna: & non est essentialiter ipsum peccatum, per quod fit: sed ideo peccatum dicitur, vt premissum est, quia per peccatū ilico vt peccat homo, fit in homine illa corruptio, quç tamen fit Deo auctore. Illa enim pœna siue passio, quæ est boni corruptio, à Deo est. Illius tamē (vt sic dicam) materia & causa est peccatum, quod à Deo nō est. Quod videtur Aug. notasse, & iuxta hunc sensum intellexisse, cū ait in libro de prædestinatione sanctorum, Prædestinatione Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus. Sed præsci- *Aug. to. 1. li. 1. retrac.* *Au. c. 10. in to. 7. nō logè a principio.*

præsciuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, id est, omnia mala: quia etsi sunt quædam quæ ita peccata sunt, vt etiam pœnæ sint peccati, secundum illud Apostoli, Tradidit illos Deus in passiones, &cæ. non tamen peccatum Dei est, sed iudicium, scilicet, pœna. In scriptura enim sæpè nomine iudicij pœna intelligitur. Hic diligenter intendentibus insinuare videtur, ea quæ peccata sunt & pœnæ peccati, non inquantum peccata sunt, sed inquantum pœnæ Dei esse. Nam cum dixisset Deum non esse facturum mala aliqua, id est, peccata, quia posset ei obijci quædam peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iusta est. & ideo à Deo est: quasi determinando secundum quid faciat ea, vel secundum quid non faciat, addidit reliqua. Iuxta verò prædictam intelligentiã peccata sanè dicuntur pœnæ. Vnde Apostolus appellat eas passiones ignominiæ: quia, vt ait auctoritas, licet quædam peccata sint quæ delectant, sunt tamen passiones naturæ non nominandæ: quia per ea corrũpitur natura.

Rom. 1. d

Quòd cum omne peccatum poßit dici pœna, non tamen omne est pœna peccati. C

ET licet ex hoc sensu omne peccatũ mortale possit dici pœna, non tamen omnè potest dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prędictum est, est illud cuius causa est aliud præcedens peccatum. Nam peccatũ sic dicitur pœna peccati respectu præcedentis, sicut dicitur causa peccati respectu sequentis. Quo fit vt idẽ peccatum & causa sit, & pœna peccati: sed alterius peccati pœna, & alterius causa: vt enim Greg. in moral. ait. Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non solùm peccatum sit, sed & causa peccati: ex illa quippe culpa subsequens oritur. Peccatum verò quod ex peccato oritur, non solùm peccatum, sed pœna peccati est: quia iusto iudicio Deus cor peccantis obnubilat, vt præcedẽtis peccati merito etiam in alia cadat. Quem enim liberare noluit, deserendo percussit. Proinde vt Aug. ait,

Greg. c. 12. l. 25. ad illud cap. 44. Iob. nouit enim opera eorũ. Au. contra Iulianũ, li. 5. ca. 3. ante mediũ to. 7. Ibidẽ paulò superius.

ait, Præcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimi Dei traditi sunt, vt ait Apost. de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, siue inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarētur, & supplicia peccantium non tantum sint tormenta, sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, non solū peccata sed etiam supplicia sunt. Ecce ex his iam fit perspicuum, quædam peccata etiam pœnas & causas peccati esse: & illud peccatum esse pœnam peccati. quod causam præcedentem habet peccatum: atq; illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ.

Ex prædictis videtur significari ipsa eadem quæ peccata sunt, esse & pœnas peccati. D

SED cum ait crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quæ peccata sunt, essētialiter esse pœnas peccati, id est, punitiōes peccati. Ad hoc autem inquiunt illi. hęc & similia dicta esse secundum rationē prædictam: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionē. Intelligētia enim dictorū ex causis est assumenda dicendi.

Quòd non obuiat veritati, si quis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter. E

IN nullo tamen præiudicium factum veritati putatur, si quis dicat ipsa eadem quæ peccata sunt essentialiter, vt ita dicam esse pœnas, id est, punitiones peccatorum præcedentium, quę iustę sunt & à Deo sunt. Nec tamen inquantū peccata, à Deo sunt: nec inquantum peccata sunt, pœnæ peccati sunt: & tamen inquātum peccata sunt, priuationes boni sunt, sed vt suprà dictum est, causaliter & actiuè dicuntur priuationes.

Apertè ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnam ipsam iustam esse à Deo. F *Ca. 9. et lib. de libero arbitrio. 3. ca. 18. in to. 1.*

QVOD autem quædam peccata pœnæ sint, & ipsa pœna iusta sit, & à Deo sit, euidenter tradit Aug. in libro retractation. 1. dicens quædam necessitate fieri ab

hominé quæ mala sunt, & eadem iusta pœna peccati sunt. Sunt, inquit, quæda m necessitate facta improbāda, vbi homo vult rectè facere & non potest. Vnde & illud Apostoli, Nō quod volo facio bonum, sed quod odi malum hoc ago. Et illud, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem sibi aduersantur, vt non ea quæ vultis faciatis, sed hęc omnia ex illa mortis dānatione sunt. Nā si non est ista pœna hominis sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim non receditur ab eo modo quo naturaliter factus est homo, cum hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si autem homo, quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat, siue vidēdo & non valēdo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si peccati pœna est, iusta est, & supplicium nominatur, Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porro quia de omnipotentia Dei & iustitia dubitare dementis est, iūsta est hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquam iniustè dominans aut surripere hominem potuit velut ignoranti Deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, vt hominem iniusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna iusta de damnatione hominis veniat. His atque alijs pluribus testimonijs docet, quædam esse peccata & pœnas peccati essentialiter.

Rom. 7. d

Et li. de natura et gratia ca. 17. in medio to. 7.

Gen. 2. d

Aug. ibidē continuò li. 3. de libero arb. et ca. 18

De quibusdam quæ sine dubio peccata sunt & pœna, vt ira, inuidia. G

PRAETEREA nullatenus ambigendum est, quædā peccata absq; vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia quę est dolor alieni boni, & ira: quæ etiam non inquātum pœnæ sunt peccata sunt: ita etiam de cupiditate & timore & alijs huiusmodi sentiendum est. Vnde Aug. in lib. 83 quæstionum ait, Omnis perturbatio passio: omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas, passio. Omnis verò passio cum est in nobis, ipsa passione pati-

Au. in principio quæst. 77. in to. 4.

sic patimur. Omnis ergo cupiditas cum est in nobis, ipsa cupiditate patimur: & inquātum cupiditas est, patimur ea. Omnis autem passio inquantum ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non enim cōsequens est, vt si patimur timorem, ideo non sit peccatum, quia multa sunt peccata quæ patimur, sed non inquantum patimur eis.

Quòd verbis Augustini præmissis quædam sententia Hieronymi obuiare videtur. H

ILLVD aūt diligenter est annotandum, quòd supra positis verbis Augustini dicētis quædā necessitate facta esse improbanda & mala, videtur obuiare q̄ Hieronymus ait in explanatiōe fidei: quod licet suprà sit positum, tamen vt perfectiùs sciatur, iterare nō piget. Execramur, inquit, eorum blasphemiam qui dicunt impossibile aliquid homini à Deo esse præceptum, & mādata Dei nō à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari: & paulò pòst, Et tam illos errare dicimus, qui cum Manichæo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem esse, si quis dicat hominem vitare peccatum non posse, Qui autem dicit quædam necessitate fieri, quædam dicit non posse vitari. Cùm ergo id Augustinus dicat, videtur aut erroris esse quod tradit, aut non esse verum quod Hieronymus ait.

In explanatione fidei, in to. 4. ad Damasum papam, in fine. Ibidē paulò inferius.

Determinatio contrarietatem submouens de sanctorum medio. I

AD quod dici potest, quia Aug. secundum statum huius miseriæ (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in libro de libero arbitrio, quæ ex iusta damnatione descenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata inclusit. Hieronymus verò tantùm de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnusquisq; gratia illuminatus vitare valet: vel de homine secūdum statum liberi arbitrij ante peccatum, illud ait.

Cap. 17. li. 3.

Epilogum facit ad alia transiturus. K

SATIS diligenter eorum posuimus sententiam, qui

dicunt omnes actus naturas bonas esse, & inquãtum sunt bonos esse. In quo tractatu quędã interseruimus, quæ non ex eorum tantùm persona accipienda sunt, quia ab omnibus catholicè sapientibus absq; hæsitatione tenentur: atq; auctoritatum testimonijs & rationibus eorundem traditionem muniuimus, qui dicunt omnes actus essentia sui, id est, inquantum sunt, esse bonos, quosdam verò inquantũ inordinatè fiunt, peccata esse. Addunt quoq; quosdam non tantùm essentia, sed etiam genere bonos esse, vt reficere esurientem, qui actus est de genere operũ misericordiæ: quosdã verò actus absolutè ac perfectè bonos dicunt, quos non solum essentia vel genus, sed etiam causa & finis commendat: vt sunt illi qui ex bona volũtate proueniunt, & bonum finem metiuntur.

ALIORVM PONIT SENTENTIAM QVI DICVNT MALOS ACTVS NVLLO *modo esse à Deo, nec esse bonos siue in eo quòd sunt, siue alio modo.*

DISTINCT. XXXVII. A

Vtrũ actio substãtia i. in qua peccatũ cõmittitur sit à Deo, &c. Ioan. 1. a

SVNT autem & alij plurimi longè aliter de peccato & de actu sentientes: asserunt enim voluntatẽ malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bona, nec secundum aliquam rationem ex Deo auctore esse, quia sine Deo fiunt. Sine eo namq; (vt ait Euangelista) factum est nihil, id est, peccatum quod dicitur esse nihil: nõ quia non sit actio vel voluntas mala, quæ aliquid est, sed quia à vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad nõ esse deducit. Qui enim à summi boni participatione recedunt, quod solùm verè ac propriè est, merito nõ esse dicuntur. Ideoque August. dicit super Ioan. peccatum nihil esse, nihilque fieri cum peccant homines. Hac ergo ratione astruunt peccatum nihil esse, quia à vero esse hominẽ elongat. Voluntatemque malam atq; actionem siue locutionem malam peccatum esse dicunt: quia prçuaricatio & inobedientia hæc sunt, & contra legem Dei fiunt.

Au. in to. 9. trac. 1. 1. ca. Ioã. in quo legimus, Omnia per ipsum facta sunt.

fiunt, quæ tamen sunt, sed ab homine vel diabolo, nō à Deo. Nullatenus enim hæc à Deo esse dicunt, siue inquantum sunt, siue alio modo.

Qualiter determinent verba August. præmissa, quibus ait, Omne quod est, inquantum est, bonum est. B

ILLA quoq; Aug. verba quibus dicit. Omne quod est, inquantum est, bonum esse, & Deum habere auctorem, de naturis siue de substantijs tantùm accipiēda fore tradunt. Substantiæ verò nomine atque naturæ dicunt significari substantias ipsas, & ea quæ naturaliter habent, scilicet, quæ concreata sunt eis: sicut anima naturaliter habet intellectum & ingenium & voluntatē, & huiusmodi: quod ex verbis Aug. præmissis colligitur, vbi hominem appellat bonam naturā, & malum hominem malam naturam. Secundū hanc ergo assertionem vel acceptionē, mali actus non sunt naturę vel substantiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Augustinus innuere in libro retractationum, distinguens inter substantias siue naturas, & bonas actiones siue malas. Aperiens enim quomodo intelligendum sit quiddam in libro de vera religione ab eo traditum ait. Hoc de substantijs atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur, non de bonis actionibus atque peccatis. Apertè hic videtur diuidere inter naturas siue substantias, & actiōes siue peccata. Ideoque asserunt præfati doctores, actiones interiores vel exteriores non esse naturas vel substātias: quæ si malæ sunt, peccata sunt, neq; à Deo sunt. Quòd verò mali actus non sint naturę, Aug. videtur notare in prima responsione contra Pelagianos ita dicens, Opera diaboli quæ vitia dicuntur, actus sunt, non res. Idē in quarta responsione, Omne malum natura non est, sed actus accidens alicui ex defectu boni. Quamobrē quod natura non est, Deus non fecit: quia natura est omne quod fecit. Item, Omne quod natura bonū est, Deus ex nihilo fecit, non diabolus.

Au. in principio quæst. 24. l. 83. quæstionū, to. 4.

Ca. 30. & 4. lib. de vera religione.

Au. in fine li. 1. hyponosticon.

Lib. 4. hyponosticon, ibidē in principio, 4. ad 4. articulū, tomo 7.

Secundum hos, res aliqua sunt, qua à Deo non sunt, quibus homines mali sunt. C

Ex quo colligitur, res aliquas esse, quæ à Deo non sunt, eisq; homines mali sunt. Quod nihilominus & ipsi concedunt, innitētes verbis Aug. superius positis: qui in Enchir. determinans illa verba prophetæ, Veh his qui dicunt bonum malum, dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus hoc esse intelligendū. Sunt ergo aliquæ res, quibus homines mali sunt. Id autem quo homo fit deterior, à Deo nō est: quia vt ait August. in libro 83. quæst. Deo auctore nō fit homo deterior. Non est ergo Deus auctor rerū quibus homo deterior fit. At sunt aliquæ res vt dictū est, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipsæ sunt. Ideoque scriptura in pluribus contestatur locis, Deum non esse auctorem malorum, id est, eorum quę peccata sunt.

In Enchiri. ca. 19. ad principiū.

Aug. in medio quæst. 3. in tom. 4.

Ex parte eorum præmissæ opponitur sententia in illo verbo, Deus auctor malorum non est. D

IN hoc autem verbo superiorum sentētię rectè opponitur, qui dicunt Deum non esse auctorem eorum quæ mala sunt, inquantum mala sunt, sed inquātum sunt: & inquantū mala sunt, dicunt ea nihil esse. Quid ergo mirum, si Deus dicitur non esse auctor eorū inquātum nihil sunt, cum nihili nullus auctor existere queat? Ideoque cum dicitur Deus esse auctor omniū quæ sunt, bonorum isti subintelligi volunt. Bona aūt illa esse dicunt, q̄ naturaliter sunt. Ea verò naturaliter esse dicunt, nō solùm quæ substantiæ sunt vel cōcreata substātijs, qualiter supra acceperunt: sed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligentia, vbi de natura siue de substātia, vel de his quę naturaliter sunt, sermo occurrit. Sed super illū locum psal. Non est substantia, ita Augu. de substantia disseruit, vt præmissæ sententiæ videatur consentire dicēs, Substantia intelligitur illud quod sumus, quicquid sumus, homo, pecus, terra, sol, omnia ista, substantiæ sunt, eo ipso quo

Psal. 68.

sunt na-

sunt naturę, ipsæ substantiæ dicūtur. Nam quod nulla est substantia, nihil omninò est, substantia ergo est aliquid esse. Deus fecit hominem substantiam, sed per iniquitatē lapsus est homo à substantia, in qua factus est, iniquitas quippe ipsa non est substantia. Nō enim iniquitas est natura quam formauit Deus, sed iniquitas est peruersio quā fecit homo. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt, iniquitas per ipsum non facta est, quia iniquitas non est substantia. In illo hymno triū puerorum vniuersa creatura laudans Deum commemoratur. Laudant enim omnia Deum, sed quæ fecit Deus. Laudat ibi serpens Deum, sed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata sunt, sed non aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia non sunt substantia. Intendant diligenter his verbis præmissarum assertores sententiarum, & percipere poterunt rationem & causam dictorū, vbi scriptura de natura vel substantia mentionem facit. Illarum verò sententiarum iudicium prudentis lectoris, cui vtriusq; sententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quæ adhuc nobis supersunt, tractanda festinantes. *Dan.3.f*

Quod de peccato non de pœna intelligitur cum dicitur, Deus non est auctor mali. E

CVM igitur in hoc omnes cōsentiant catholici tractatores, scilicet, quòd Deus non est auctor malorum, cauendum est tamē ne malorum nomine pœnas sicut peccata, generaliter includas. Pœnarum enim Deus auctor est, sicut ipse per prophetam ait, Non est malum in ciuitate quod dominus non fecerit. Item alibi ex persona sua ait, Ego sum Deus, creans malum, & faciens bonum. Ecce hic dicitur creasse & fecisse malum, sed mali nomine pœna intelligitur, nō peccatū, sicut econuerso cum dicitur, Deus nō esse auctor malorum, nomine mali peccata intelliguntur. Ideoque August. qui dixerat in libro 83. quæst. quod Deus auctor mali non sit, in primo libro retractationum quo modo intelligendum sit aperit dicens, Videndum *Amos.3.b* *Esa.45.c* *Quast. 21. in fin. to.4.* *Li.1.retractа.c.26.ad principiū to.1.*

est ne malè intelligatur quod dixi, Deus auctor mali non est, qui & omnium quæ sunt auctor est, quia inquantum sunt, intantum bona sunt. Et ne hinc putetur non ab illo esse pœnam malorum, quæ vtiq; malum est, his qui puniuntur, sed hoc ita dixi, sicut dictũ est, Deus mortem non fecit, cùm alibi scriptũ sit, Mors & vita à domino est. Malorum ergo pœna quæ à Deo est, malum est quidem malis, sed in bonis Dei operibus est, quoniam iustum est vt mali puniantur, & vtique bonum est omne quod iustum est. Sic ergo dicitur Deus non fecisse mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id est, peccatum. Audisti lector causam dictorum, ex qua sana intelligentia firmatur cum dicitur, Deus non auctor mali, & Deus mortem non fecit.

Sap. 1. c
Eccle. 11. b

DE VOLVNTATE ET FINE, EX QVO ET IPSA IVDICATVR. DISTINCT. XXXVIII.

POST prædicta de voluntate eiusq; fine differendum est. Sciendum ergo est, quòd ex fine suo, vt ait Augu. voluntas cognoscitur, vtrùm recta an praua sit. Finis autem bonæ voluntatis beatitudo est, vita æterna, ipse Deus. Malæ verò finis est aliud, scilicet, mala delectatio, vel aliquid aliud in quo non debet voluntas quiescere. Finem verò bonum insinuat propheta dicens, Omnis consummationis vidi finem, &c. Charitas ergo cuius latum mandatum est, finis omnis consummationis est, id est, omnis bonæ voluntatis & actionis, ad quam omne præceptum referendum est. Vnde Aug. in Ench. Omnia præcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaq; præcepti finis charitas est, id est, ad charitatem refertur omne præceptũ. Quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatem quæ est dilectio Dei & proximi, nondum fit quemadmodum

Au. in principio, cap. 6. li. 11. de trinitate, to. 3.
Au. in enc. in principio cap. 121. Tomo. 3.
Psal. 318.
Cap. 121. in Tomo. 1.
1. Tim. 1. a

oportet

oportet fieri, quanuis fieri videatur. Tunc enim rectè fiunt quæ mandat Deus, & quæ consilio monet, cum referuntur ad dilectionem Dei & proximi. His verbis apertè insinuatur, quis sit rectus finis voluntatis siue actionis bonæ, scilicet, charitas, quæ & Deus est, vt suprà ostendimus.

Quod Deus est finis omnis bonæ actionis, quia charitas est: nec tantùm spiritus sanctus, sed etiam Christus, & pater: nec hi sunt tres fines, sed vnus. B

QVI ergo charitatem sibi ponit finem, Deum sibi ponit finem: vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credẽti. Et rectè dicitur Christus finis legis ad iustitiam: quia vt ait Aug. in libro sententiarum Prosperi, in Christo lex iustitiæ nõ consumitur, sed impletur. Omnis enim perfectio ex ipso, & in ipso est: & vltra quem nõ est, quo spes se extendat. Finis fidelium Christus est, ad quem cùm peruenerit currentis intentio, nõ habet quo amplius possit venire, sed habet id, in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atq; supremus Deus pater est, & filius, & spiritus sanctus: nec hi tres sunt tres fines, sed vnus finis: quia non tres dij, sed vnus Deus.

Rom. 10. Au. ca. 190. lib. sanct. prosp. & habetur to. 3. in fine operũ Aug. & in operibus. Ibidẽ Aug. ca. 206.

Quod omnes bonæ voluntates vnum habent finem: et tamen quædam bonæ diuersos fines sortiuntur. C

SED quæritur, Vtrùm omnes bonæ voluntates vnum tantùm habeant finem? De hoc Aug. in 11. li. de Trin. ait, Aliæ atque aliæ voluntates suos proprios fines habent, qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua volumus beatè viuere, & ad eam peruenire vitam, quę non referatur ad aliud, sed amanti per seipsam sufficiat: quemadmodum voluntas videndi finem habet visionem, & voluntas videndi fenestrã finem habet fenestræ visionem. Altera verò est voluntas per fenestram videndi transeuntes, cuius item finis est visio transeuntium. Ad quod etiam prædictæ referuntur voluntates. Item rectæ sunt voluntates, & omnes sibimet religatæ, si bona est illa, ad quam cun-

Ca. 6. non lõgè à principio.

 ctæ refe-

ctæ referuntur. Si autem praua est, prauæ sunt oēs, & ideo rectarum voluntatum connexio iter quoddā est ascendentium ad beatitudinem, quod certis velut passibus agitur. Prauarum aūt & distortarum voluntatū implicatio vinculū est, quo alligabitur qui hoc agit, vt proijciatur in tenebras exteriores. His auctoritatū testimonijs euidenter monstratur, plures in fidelibus rectas esse voluntates proprios ac diuersos fines habētes, & tamen vnum eundemq́;, quia omnes referūtur ad vnum, qui est finis finium, de quo paulò antè diximus, ita econuerso fortè est & in malis.

Quædam huic sententiæ videntur aduersari. D

VERVNTAMEN huic sententiæ, qua dictum est fidelium quasdam rectas voluntates diuersos fines sortiri, & tamen ad vnum referri, videtur obuiare quod alibi Aug. admonet, ne scilicet, nobis duos fines constituamus, ita inquiens in lib. de sermone domini in monte, Non debemus ideo euangelizare, vt manducemus: sed ideo manducare vt euāgelizemus, vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adijcitur vt illud impleatur. Quærite primum regnū Dei, & hæc omnia adijcientur vobis, Non dixit, primum quærite regnum Dei, & deinde, quærite ista, quanuis sint necessaria: sed ait, hæc omnia adijcientur vobis, id est, hæc consequentur, si illa quæratis, ne cum ista quæritis, illinc auertamini, aut ne duos fines constituatis, vt & regnum propter se appetatis, & ista necessaria propter illud; ergo propter regnum Dei tātum debemus operari omnia, non solam, vel cum regno Dei mercedem corporalem meditari. Ecce hic apertè dicit, ne duos fines nobis constituamus, sed vnū tantum, id est, regnum Dei, cùm suprà dixerit bonas voluntates alias, & alias proprios habere fines.

Au. li. 2. ad locum hunc quærite primum regnū Dei. Matth. 6. Tomo. 4. Ibidē inferius.

Ibidē paulò inferius.

Hic ostenditur quomodo, licet videantur, non repugnent prædicta. E

HAEC autem sibi nō repugnare animaduertit, qui verbis præmissis simplici oculos diligenter intendit: qui

qui enim dixit, ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnum Dei faciamus, ipse præmisit, quod debemus manducare vt euangelizemus. Cùm autem hoc ita faciamus, actionis illius finem euangelium constituimus, sed & hunc finem ad regnum Dei referimus. Manducamus enim propter euangelium, & manducamus & euangelizamus propter regnum Dei. Duos igitur fines nobis in manducando constituimus. Sed ita facientes nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligenter eius verba inspiciamus. Cum ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendentes intelligi voluit, scilicet, quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum Dei tantum omnia agenda, nec cùm ipso mercedem temporalem meditandā, ita intelligendum est, vt non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem, ita quòd nō propter regnum sed ꝓpter se, vt scilicet, regnum propter se appetamus, & ista propter illud sicut ipse docet. Si enim petimus vitam æternam, petimusque etiam tēporalia à Deo, sic appetimus propter vitam æternam, non offendimus, neque sinistra tunc scit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter se meditamur, sed propter regnum Dei, vt sit læua sub capite, & dextera in amplexu. Alioquin si hęc temporalia propter se quærimus sicut æterna, miscetur dextrę sinistra. Ideoque cum dominus dixerit, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alibi ait, Sic luceant opera vestra bona coram hominibus, vt glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Propter Deum ergo omnia facienda sunt, vt omnia quæ facimus, omniumque fines ad eū referamus.

Quō intelligendū sit illud. Ne duos fines constituamus nobis.

Luc. 12. d.

Matth. 6. a

Cant. 2. a

Ibidem.

Matth. 6. a

Matth. 5. b

De differentia voluntatis, intentionis, & finis. F

SOLET etiam quæri, quid distet inter voluntatem, & intentionem, ac finem. Ad quod dici potest, inter voluntatem & finem certo atque euidenti modo distingui, quia voluntas est qua volumus aliquid: Finis

vero

verò voluntatis est, vel illud quod volumus, per quod impletur ipsa volũtas: vel potius aliud propter quod illud volumus. Intentio verò interdum pro voluntate, interdum pro fine voluntatis accipitur: quæ diligens ac pius lector in scriptura vbi hæc occurrunt, discernere studeat. Finis verò voluntatis est delectatio bona vel mala, ad quam nititur quisq; peruenire. Vnde Aug. super illum locum psal. Scrutans corda & renes: sic ait, Deus solus scrutatur corda, id est, quid quisque cogitet: & renes, id est, quid quemq; delectet: quia finis curæ & cogitationis est delectatio, ad quam cura & cogitatione nititur quisq; peruenire. Et paulò pòst, Opera nostra quæ sunt in dictis & factis, possunt homines videre: sed quo animo fiant, & quò venire cupiant, solus Deus videt: qui cum videt cor esse in cælo, & non delectari nos in carne, sed in domino, id est, cũ bonæ sunt cogitationes & earum fines, dirigit iustũ. Idem super alterius Psal. locum illum, scilicet, In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum: dicit, Pes animæ amor est: qui si prauus est, dicitur cupiditas vel libido: si rectus, dicitur charitas. Eò mouetur anima quasi ad locum quò tendit, id est, ad delectationem bonam vel malam, quò se peruenisse per amorem lætatur. Finis ergo voluntatis, vt præmissũ est, dicitur & illud quod volumus, & illud propter quod volumus: & intentio ad illud respicit propter quod volumus, & voluntas ad illud quod volumus: vt verbi gratia, Si velim esurientem reficere vt habeam vitam æternam, voluntas est qua volo reficere esurientem, cuius finis est refectio esuriẽtis: Intẽtio verò est, qua sic ad vitam peruenire volo. Finis verò supremus est ipsa vita, ad quam & alius finis refertur.

Augu. in enarratione huius versus 10. Psal. 7.

Ibidẽ ad eũdem versũ 10.

Au. in expositiõe Ps. 9. ad vers. 16. In tom. 8.

An illa intentio sit voluntas. G

SED quæritur, Vtrùm intentio talis sit voluntas, & si voluntas est, an in hoc opere sit vna eademq; voluntas, qua volo reficere esurientem, & qua volo habere vitam æternam. Videtur nempè talis intentio voluntas esse: vt enim voluntas est qua volo reficere paupe-

rem,

rem,ita & voluntas est qua per illud volo habere vitã. Et alia quidẽ videtur volũtas esse qua volo habere vitã,& alia qua pauperi subuenire volo. Sed ista ad illã refertur. Nã etsi hoc ita placeat, vt in eo cũ aliqua delectatiõe volũtas acquiescat, nondum est tamẽ illud quo tẽditur,sed hoc ad illud refertur, vt illud deputetur tanquam patria ciuis, istud verò tanquã refectio vel mãsio viatoris. Et sunt istæ volũtates affectus siue motus mẽtis,quibus quasi gressib. vel passib. tenditur ad patriã. Sicut ergo altera est voluntas videndi fenestras,vt suprà docẽte Aug. didicim⁹,altera quæ ex ista nectitur,voluntas,scilicet,per fenestras vidẽdi transeuntes: ita nõnullis alia videtur esse volũtas eleemosynas dandi pauperi,alia voluntas habendi vitam. Alij autem putant,quòd vna sit voluntas,& hic & ibi, sed propter subiectorum multiplicitatem diuersitas memoratur voluntatum. Cęterum quodlibet horum verum sit,illud nulli in ambiguum venit, quin volũtas ex suo fine pensetur,vtrum recta sit,an praua,peccatũ an gratia : & quin nomine intentionis aliquando finis,aliquando voluntas intelligatur. *Au. c. 16 li. 11. de trin.*

CVM VOLVNTAS SIT DE HIS QVAE HOMO NATVRALITER HABET, QVARE *peccatum fore dicatur, cùm nullum àliud naturale peccatum sit.*

DISTINCT. XXXIX. A *Quare volũtas magis deprauetur in suo actu quam aliqua alia potentia.*

HIC autem oritur quæstio satis necessaria,ex superioribus causam trahens. Dictum est enim suprà,voluntatem inesse naturaliter homini,sicut intellectus & memoria. Quæ autem homine naturalia sunt,quantumcunque vitientur, bona tamen esse non desinunt:quia non valet vitium bonitatem in qua Deus eam fecit,penitus consumere: vt verbi gratia,Intellectus vel ratio, & ingenium, ac memoria, etsi vitijs ac peccatis obnubilentur & corrumpantur, bona tamen sunt,nec peccata nominantur:sicut Aug. de ratione quæ est imago Dei,in qua facti sumus,euidenter ostendit in 15. lib. de trin. Hæc est, inquit,imago,in *Cap. 8. ad finem.*

go,in qua homines sunt creati,qua cæteris animalib⁹ presunt:quę creatura in rebus creatis excellentissima, cũ à Deo iustificatur, à deformi forma in formosam mutatur formam. Erat enim etiam inter vitia natura bona. Hæc autem imago,ratio est vel intellectus. Cùm ergo voluntas de naturalibus sit, quare ipsa nõ semper bonum est,etsi aliquando vitijs subiaceat? Ad hoc facilè respondent,qui dicunt omnia quę sunt inquantum sunt,bona esse:quia & ipsam voluntatẽ inquantum est,vel inquantum voluntas est,vt supra posuimus,bonum esse asserunt: sed inquantum inordinata est,mala est & peccatum. Vbi potest ab eis rationabiliter quæri, Si voluntas inquantum inordinata est,peccatum est:quare ergo intellectus,ratio,& ingenium & huiusmodi,cum inordinata sunt,peccata nõ sunt? Inordinata verò sunt sicut voluntas,cũ ad rectũ finem non tendunt,eorumque actus pręuaricationes existunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim, scilicet, naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipsius vis significari. Vis autem ipsa naturaliter animæ insita, nunquam peccatum est, sicut nec vis memorandi vel intelligẽdi:sed actus huius vis,qui & voluntas dicitur, tũc peccatum est,quãdo inordinatus est.

Responsio secundum quoddam.

Quare actus voluntatis sit peccatum, si actus aliarum potentiarum non sunt pęccata. B

SED adhuc quæritur,Quare huius naturalis potentiæ actus peccatum sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt,scilicet,potentiæ memorandi,cuius actus est memorare:& potentiæ intelligendi, cuius actus est intelligere. Ad quod & ipsi dicunt, quia alterius generis est actus ille voluntatis, quàm actus memoriæ vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum vel non admittendum:qui non potest esse de malis,quin sit malus. Velle enim mala malum est, sed intelligere vel memorare mala malum nõ est. Quanuis eorum quidam etiam hos actus malos esse interdum non improbè asserant, Memorat enim in-

terdum

terdum quis malum vt faciat, & quærit intelligere verũ, vt sciat impugnare. Ecce qualiter soluitur præmissa quæstio ab his qui tradunt omnia esse bona inquãtum sunt. Qui verò dicunt voluntates malas peccata esse, & nullo modo bona, breuius respondent, dicẽtes actum voluntatis non esse de naturalibus: sed vim ipsam & potentiam volendi, quæ semper bonum est, & in omnibus est, etiam in paruulis, in quibus nondum est eius actus.

Quomodo intelligendum sit illud, Et homo etiã qui seruus est peccati, naturaliter vult bonum. C

PRETEREA quæri solet, Quomodo intelligendum sit quod ait Amb. exponẽs illud verbum Apostoli, Non enim quod volo, illud ago, sed quod nolo, illud facio. Dicit enim, quod homo subiectus peccato facit quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc semper caret effectu, nisi gratia Dei adiuuet & liberet. Si homo subiectus peccato est, vult quidem malum & operatur, quia seruus est peccati, & eius voluntatem (sicut suprà dixit August.) libenter facit, quomodo ergo naturaliter vult bonum? An est eadem voluntas, id est, idem motus, quo libenter peccato seruit, & quo naturaliter vult bonum? Si non est eadem voluntas, quæ ergo istarum est, qua cum homo iustificatur, à seruitute peccati liberatur? Vt enim disseruimus superius, gratia Dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatem hominis præparat adiuuandam, & adiuuat præparatam. Sed quæ est illa voluntas? an illa quæ naturaliter vult bonum? an illa quæ libenter seruit peccato, si tamen duæ sunt voluntates? Proposita est quæstio profunda, quæ varia à diuersis expositione determinatur. Alij enim duos esse motus: vnum quo vult bonum naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima conditione, in qua creati sine vitio sumus, quæ propriè natura dicitur, Fuit enim homo creatus in voluntate rectus. Vnde in libro de fide ad Petrum scriptum

Amb. in cõmẽtarijs ad illud. Nõ enim quod volo, illud ago: sed quod odi, illud facio. Rom. 7. d Tom. 5.

In principio. Cap. 25. in Tomo. 3. Hier. ad primũ caput Ezechi. ad

locũ. Et scin tilla quasi aspectus aë ris candentis. ptum est, Firmissimè tene primos homines bonos, & rectos esse creatos cum libero arbitrio, quo possent si vellent propria voluntate peccare: eosque non necessitate, sed propria voluntate peccasse. Rectè ergo dicitur homo naturaliter velle bonum, quia in recta & bona voluntate conditus est. Superior enim scintilla rationis, quæ etiam (vt ait Hieron.) in Chain non potuit extingui, bonum semper vult, & malum semper odit, Alium autem dicunt motum esse quo mens relicta superiorum lege subijcit se peccatis, eisque oblectatur. Iste motus, vt aiũt, antequam adsit alicui, gratia dominatur & regnat in homine, alterumque deprimit motum: vterque tamen ex libero arbitrio est. Veniente autem gratia ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam verò licet naturaliter, homo velit bonum, non tamen absolutè concedi oportet bonam habere voluntatem, sed potius malam. Alij autem dicunt vnã esse voluntatẽ, id est, vnũ motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eoque delectatur: & inquantũ vult bonum, naturaliter bonus est, inquantum malũ vult, malus est.

In to. 5.

Responsio secundũ alios.

AN EX FINE OMNES ACTVS PENSARI DEBEANT, VT SIMPLICITER *boni vel mali dicantur.*

DISTINCT. XL.

A

POST hæc de actibus adijciendum videtur: Vtrùm & ipsi ex fine, sicut voluntas, pensari debeant boni vel mali. Licet enim secundum quosdam, omnes boni sint inquantum naturaliter sunt: non tamẽ absolutè dicendi sunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: sed quidam simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. Nam simpliciter ac verè sunt boni illi actus, qui bonam habent causam & intentionem, id est, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt: Mali verò simpliciter dici debent, qui peruersam habent causam & intentionem. Vnde

Ambr.

Ambro.ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Aug.super psal.31. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim videntur mihi esse vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam: quia vbi ipsa fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem fides dirigit. Non valdè attendas quid homo faciat, sed quid cum facit, attendat, quò lacertos optimæ gubernationis dirigat. His testimonijs insinuari videtur, ex affectu & fine opera bona esse vel mala. Quibus consonat quod veritas in euangelio ait, Non potest arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, sed voluntas intelligitur: quæ si mala fuerit, non bona, sed mala opera facit: si verò bona fuerit, bona non mala opera facit.

Amb. lib. 1. offic. ca. 30. ad princip. tom. 1. Augustini. To. 8. præfatiõe ad illũ Psal. 31. ante medium Matth. 7. c

Vtrùm omnia opera hominis ex affectu, & fine sint bona vel mala. B

SED quæritur, Vtrùm omnia opera hominis ex affectu, & fine sint bona vel mala? Quibusdam ita videtur esse, qui dicunt omnes actus esse indifferentes, vt nec boni nec mali per se sint, sed ex intentione bona, bonus, & ex mala malus sit omnis actus. Secundum quos quilibet actus potest esse bonus si bona intentiõe geratur. Alijs autem videtur, quòd quidam actus in se mali sint ita, vt non possint esse nisi peccata, etiam si bonam habeant causam: & quidam in se boni ita, vt etsi malam habeant causam, non tamen boni esse desinant. Quòd testimonio Aug. confirmant, qui dicit bonum aliquãdo non benè fieri. Quod enim quis inuitus vel necessitate facit, non benè facit: quia non bona facit intentione, vt ait Augustinus super Ioannem. Seruilis, inquit, timor nõ est in charitate: in quo quanuis credatur Deo, non tamen in Deum: & si bonum fiat, non tamen benè. Nemo enim inuitus benefacit etiam si bonum est quod facit. Ecce habes, quòd aliquis non benè facit illud quod bonum est. Facit ergo quod bonũ est intentione non bona. Ideo asserunt

Aug. tract. 43. ad c. 8. Ioan. in principio. In Thomo. 9. trac. 9. super primã Ioan. epistolam. Aug. lib. 1. confess. in 12. ad principio. tom. 1.

illi quædam opera esse talia, quæ sic bona sunt, quòd mala esse non possunt, quocunque modo fiant: sicut econuerso quædam sic sunt mala, vt non possint esse bona, quacunque ex causa fiant. Alia autem esse opera quæ ex fine vel causa bona sunt vel mala, & ad illa referunt sanctorum testimonia: quibus ex affectu vel intentione iudicium operum pensari dicunt, Tripartitam edunt isti differentiam actuum.

Aliter Aug. sentire videtur, qui dicit opera hominis esse bona vel mala ex intentione & causa, præter quædam quæ per se peccata sunt. C

Cap. 7. ante medium in Tom. 4. SED Augustinus euidentissimè docet in libro contra mendacium, omnes actus secundum intētionem, & causam iudicandos bonos vel malos, præter quosdam: qui ita sunt mali, vt nunquam possint esse boni, etiam si bonam videantur habere causam. Interest, inquit, plurimū, qua causa, quo fine, qua intētione quid fiat. Sed ea quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intētione facienda sunt, Ea quippe opera hominum si causas habuerint bonas vel malas, nunc sunt bona, nunc mala, quæ non sunt per seipsa peccata: sicut victum præbere pauperibus bonum est, si fit causa misericordiæ cum recta fide: & concubitus coniugalis quando fit causa generandi, si eā fide fiat, vt gignantur regenerandi. Hæc rursus mala sunt, si malas habeant causas: velut si iactātię causa pascitur pauper, aut lasciuię causa cū vxore concūbitur, aut filij generentur non vt Deo, sed vt diabolo nutriantur. *Ibidem continuò.* Cùm verò opera ipsa per se peccata sunt, vt furta, stupra, blasphemiæ: quis dicat causis bonis esse facienda, vel peccata non esse: vel, quod est absurdius, iusta peccata esse? Quis dicat, Furemur diuitibus, vt habeamus quid demus pauperibus: aut falsa testimonia proferamus, non vt inde innocentes lædantur, sed potius saluentur? Duo enim bona hic sunt, vt inops alatur & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium esse faciendum, vt per illam cum qua fit, homo de morte liberetur. Testamenta

menta etiam vera cur non supprimimus, & falsa supponimus, ne hereditates habeant qui nihil boni agũt, sed hi potius qui indigentes adiuuant. Cur non fiant illa mala propter hæc bona, si propter hæc bona nec illa sunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant stupratores, rapiat diuitias vir bonus, vt indigentibus eas largiatur, cùm malum sit, si pro bono fiat? Quis hoc dicat, nisi qui res humanas moresque conatur & leges subuertere? Quòd enim facinus non dicatur rectè fieri posse, nec impunè tantum, verum etiam gloriosè, vt in eo non timeatur supplicium, sed speretur & præmium si semel consenserimus in malis actibus, non quid fiat, sed quare fiat esse quęrendum? vt quæcunque pro bonis fiunt causis, nec ipsa mala esse iudicentur. At iustitia meritò punit eum qui dicit se subtraxisse superflua diuiti, vt præberet pauperi: & falsarium qui alienum corrumpit testamentum, vt is esset hæres, qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas: & eum qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquandus est fur quilibet furi qui voluntatem misericordiæ furatur? quis hoc dixerit? Sed horum duorum non ideo quisquam est bonus, quia peior est vnus. Peior enim est qui concupiscendo, quàm qui miserando furatur. Sed si furtum omne peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicat esse peccandum, etiam si aliud sit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quærimus, quis actus peccatum sit, vel non: non, quid grauius sit, vel leuius. Intende lector propositis verbis tota mentis consideratione, quæ non inutilem habent exercitationem: & dinosces quis actus sit peccatum, qui scilicet, malã habeat causam: nec ille tantũ, quia sunt nonnulli actus, qui & si bonam habeant causam, tamen peccata sunt, vt suprà positum est. Ex quo consequi videtur, quia non semper ex fine iudicatur voluntas siue actio mala, sicut in illis quæ per se peccata sunt. Illa enim

Ibid. paulò inferius.

Li. eod. c. 8. in princip.

Inter ea quæ actus mali sunt quidam ponũt actum Iudæorum.

cum quis gesserit pro aliqua bona causa, bonum videtur habere finem: nec ex fine voluntas est mala, nec ex voluntate actio fit mala, sed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudęorum, qui crucifigendo Christum arbitrabantur se obsequium præstare Deo: quia bonum finem dicunt eos sibi posuisse, scilicet, Dei obsequium: & tamen voluntatem eorum & actionem peruersam fore asserunt. De bonis autem nulla fit exceptio in præmissis verbis Aug. quin omnis voluntas bona ex fine sit bona: & ex fine & voluntate omnis actio bona, bona est. Sed non omnis mala voluntas ex fine mala est, nec omnis mala actio ex fine & voluntate mala est: & omnis quę habet malam causam mala est, sed non omnis quæ bonam causam habet bona est, Ideoq; cum ex affectu dicitur nomen imponi operi, in bonis operibus generaliter vera est hæc regula, sed in malis excipiuntur illa quæ per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera secundũ intentionem, & causam iudicãtur bona vel mala, exceptis his quæ per se mala sunt, id est, quæ sine præuaricatione fieri nequeunt.

Quidam dicunt prædicta non posse fieri bono fine. D

QVAE tamen quidam contendunt nunquam habere bonam causam. Qui enim aliena furatur vt pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum est aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina sacrificium Deo offert, idem facit vt ait authoritas, ac si filium in conspectu patris victimet, vel sacrificium carnis Deo offerat. Abominabilis nempè Deo est impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulteriũ à morte liberare, malũ esse dicunt, Etsi enim bonũ sit hominẽ à morte liberare, tamẽ sic hominẽ liberare, malũ esse asserunt. Ideoq; Aug. in superioribus dicunt temperasse sermonem cauteque locutum, vbi ait, Ea quæ constat esse peccata, nullo, quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Non enim simpliciter dixit bono fine & bona intentione, sed addidit quasi & velut: quia talia non fiũt bono fine, & bona in-

Quod nõ fiãt bono fin. notatur ex verbis Aug.

na intentione, sed intentione quæ videtur bona, & sine qua putatur bonus, sed non est. Nec ideo accepit Aug. ista vt aiunt, quin causas habeāt malas: sed quia causas habent quæ videntur bonæ, sunt tamen malę.

AN OMNIS INTENTIO VEL ACTIO EORVM QVI CARENT FIDE SIT MALA.

DISTINCT. XLI. A

CVMQVE intentio (vt supra dictum est) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: nō immeritò quæri potest, vtrum omnis intentio, omneque illorum opus malꝰ sit, qui fidem non habēt? Si enim fides intentionem dirigit, & intētio bonum opus facit, vbi non est fides, nec intenti bona nec opus bonum esse videntur. Quod à quibusdam nō irrationabiliter astruitur, qui dicunt omnes actiones, & voluntates hominis sine fide malas esse, quæ fide habita bonæ existunt. vnde Apostolus ait, Omne quod nō est ex fide, peccatum est. Quod exponens Aug. ait, Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono: vbi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus, Et Iacobus in epistola cano. ait, Qui offendit in vno, scilicet, in charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem & charitatem non habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatem non refertur. Quod enim ad charitatem non refertur (vt suprà meminit Aug.) nō fit quemadmodum fieri oportet, ideoque malum est. Non ergo mandata custodit, qui charitate caret: quia sine charitate nullum mandatorum custoditur, vnde Aug. super epistolam ad Galat. ait, Custoditionem legis dicit Apostolus, non inebriari, non occidere, non mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinētia, quæ sine charitate, fide, & spe, impleri nō possunt. Nullum ergo mandatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem, charitatem non habet. Impossibile est enim (vt ait Apostolus) sine fide aliquid placere Deo. Quæ ergo sine fide fiunt, bona non sunt, quia omne bonum placet Deo.

Quidam dicunt oēs actiōes hominis sine fide esse malas, quæ in fide bonæ sunt.

Rom. 14. d

Au. li. sentētiarum prosperi c. 106. Tom. 3.

Iacob. 2. b

Ad Ro. 13. e

Hebr. 2. b

Quæ præmissæ sententiæ obijciuntur ex verbis Augustini. B

HIS autem obijcitur quod supra dixit Aug. scilicet, quòd in seruili timore, & si bonum fiat, non tamē benè. Nemo enim inuitus benefacit, etiam si bonum est quod facit. Hic enim dicit bonum fieri, sed non benè, ab illo qui charitatem non habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamen hic dicit, quia bonum facit, sed non benè. Qui etiam super illum locum psal. Turtur inuenit sibi nidū vbi reponat pullos suos: dicit quòd Iudæi, hæretici, & Pagani opera bona faciunt, quia vestiunt nudos, & pascunt paupères & huiusmodi: sed non in nido ecclesię, id est, in fide: & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicētes, bona opera appellari huiusmodi, quæ sine charitate fiunt, non quia bona sint quando sic fiunt, quod euidenter suprà Augu. docuit: sed quia bona essent, si aliter fierent: quæ in suo genere sunt bona, sed ex affectu sunt mala.

Li. cōfessionū. 1. ca. 12. ad princip. Psal. 83. ad versū. 3. in Tom. 8.

Aliorum sententia de præmissa quæstione, qua quærebatur si omnis actio eorum mala est, qui fidem non habent. C

ALII verò qui trifariam distinctionem actuum faciunt, opera cuncta quę ad naturę subsidiū fiunt, semper bona esse astruunt. Sed quòd Aug. mala esse dicit, si malas habeant causas, non ita accipiēdum est, quasi ipsa mala sint: sed quia peccāt & mali sunt qui ea malo fine agunt. Item illud aliud, scilicet, Bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinant, dicentes ibi bonum vocatum quòd remunerabile est ad vitam: nō quòd illud sit solum bonum opus, immò etiam alia plura, licet, non ea ratione qua illud sint bona. Bonum enim multipliciter accipitur, scilicet, pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie boni, pro licito, & alijs fortè modis. Solaq; illa intētio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit: sed nō illa sola bona est, vt aiunt. Nam si quis Iudæus vel malus Christianus necessitatem proximi releua-

Determinat prædicta verba Aug.

Au. in præfatione ad Psal. 31. in Tom. 8.

Illud refertur superiori distinctione.

derit naturali pietate ductus,bonū fecit, & bona fuit voluntas qua illud fecit.

Hic ponuntur quædam Aug. capitula quæ retractauit, non quasi prauè dicta,sed quo sensu dixerit insinuans. D

POST hæc inuestigari oportet, qualiter intelligendum sit quod ait Aug.in li.de vera relig. Vsqueadeo, inquit,peccatum voluntarium malum est, vt nullo modo sit peccatum,si non sit voluntarium. Huius dicti rationem August.aperiens in lib.retract. dicit, Potest videri falsa hæc definitio ; sed si diligenter discutiatur,inuenitur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tātummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati , scilicet, peccatum primum hominis,quod fuit peccatum & causa peccati,sed non pœna. Quamuis & illa quę non voluntaria peccata non immeritò dicuntur, quia vel à nescientibus vel à coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine voluntate committi:quoniā & ille qui peccat ignorans,voluntate vtique facit,quòd cum faciendum non sit,putat esse faciendum : & ille qui concupiscente aduersus spiritum carne, non ea quæ vult facit,concupiscit quidem nolens,& in eo nō facit quod vult:sed si vincitur concupiscentiæ consentit volens, & in eo non facit nisi quod vult:& illud quod in paruulis est originale peccatum,ex prima hominis volūtate mala contractum est. Non itaq; falsum est quod dixi,Vsqueadeo peccatum voluntarium est,&cæ. Ecce qualiter accipiendum sit illud,scilicet, vel de primo peccato hominis,vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis:quorum licet quędam dicantur non voluntaria,quæ scilicet,per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt : eadem tamen ea ratione possunt dici voluntaria,quia sine voluntate non committuntur.

Cap.14.in princi. to.1. *Li.1.retra. in medio, ca.13.* *Ad Gal.5.* *Ibidē post mediū c.13.*

Aliud capitulum. E

ILLIVS etiam intelligentia perquirenda est, quod in li.de duabus animabus edidit,inquiens, Nusquam nisi in voluntate peccatum est. Quòd etiam in libro

Ca.10.ante medium in Tom.6.

Lib.1.ca.15 ad princip. Retract. planè determinat dicens, Potest putari ista falsa esse sententia qua diximus. Nusquam nisi in voluntate esse peccatum, cùm Apostolus dicat, *Rom.7.d* Quod nolo, hoc facio, &c. Sed peccatum quod nusquam est nisi in voluntate, *Ibid. paulò inferius.* illud præcipuè intelligendum est, quod iusta damnatio cõsecuta est, id est, primum hominis peccatum. In eodem quoque lib. de duabus animabus aliud tradidit consideratione dignum: ait enim, *Au. ad mediū cap.10. lib de duabus animabus.* Non nisi voluntate peccatur: ipsamque voluntatem definit dicens, Voluntas est animi motus cogente nullo ad aliquid, vel non admittendum, vel adipiscendum. Huius dicti causam aperiens, & intelligentiam pandens in li. retract. ait, *Ibidē paulò inferius.* Hoc propterea dictum est, vt hac definitione volens à nolente discerneretur, *Aug. libr.1. retract. ca. 15. ferè in medio.* & sic ad illos referretur intentio, qui in paradyso fecerunt originem mali nullo cogente peccando, id est, libera voluntate: quia & scientes, contra pręceptum fecerunt: & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coegit. *Ibid. ca. 15. paulò inferius.* Nam qui nesciens peccauit, non incongruenter nolēs peccasse dici potest: quanuis & ipse quidem nesciens fecit, volens tamen fecit. Ita nec tale peccatum sine voluntate esse potuit, sed voluntas facti ibi fuit, non peccati voluntas: quod tamen factum fuit peccatum: hoc enim factum est, quod fieri non debuit. Quisquis autem sciens peccat, si potest cogenti ad peccatum sine peccato resistere, nec tamen facit, vtique volēs peccat: quia qui potest resistere, non cogitur cedere. quapropter peccatum sine voluntate esse non posse verissimum est. Ex his liquet qualiter superiora accipienda sint.

Quòd mala Voluntas est Voluntarium peccatum. F

In lib. de li. arb. 1. in med. ca. 12. in t. 1. Et li. retra. 1. ca. 9 ante medium. SI autem omne peccatum mortale volũtarium est, cùm voluntas mala peccatum sit mortale, constat ipsam esse voluntarium peccatũ. Quid enim, vt ait Augu. tam in voluntate, quàm ipsa voluntas situm est? Voluntas itaque mala rectè voluntarium dicitur peccatum, quod in voluntate consistit. Voluntas quippe (vt ait Augu. in eodem) est prima causa peccandi: aut

nullum

nullum peccatum est prima causa peccandi, nec est cui rectè imputetur peccatum, nisi peccanti, Non ergo est cui rectè imputetur, nisi voluntati, Hoc autē de peccato actuali, & mortali intelligēdum est. Neq; his verbis aliud voluit ostēdere Aug. vt ipse ait in retrac. nisi q̃ volūtas est qua peccatur, & qua rectè viuitur. *Ibidē li. 1. retract. ca. 9. paulò inferius.*

AN VOLVNTAS ET ACTIO MALA IN EODEM HOMINE, ET CIRCA EANdem rem sint vnum peccatum, an plura.

DISTINCT. XLII. A

CVM autem voluntas mala, & operatio sint peccatum, quæri solet, vtrum in eodem homine & circa eādem rem hæc duo vnum sint peccatum, vel diuersa: vt si quis voluntate fruatur, voluntatem habuit malam, quæ peccatum est, & actum malum, qui item peccatum est. Hæc autem duo diuersa sunt scilicet, volūtas & actio. Sed nūquid diuersa sunt peccata, an vnum? Quidam dicūt vnum esse peccatū, alij verò dicunt diuersa esse peccata. Quia cum cōstet hæc duo esse diuersa, aut diuersa duo peccata dicūtur, aut duo diuersa non peccata. Quibus alij respondent, hæc duo diuersa esse, non peccata. Nō enim peccata sunt, sed peccatum vnum: quia vna præuaricatio vel inobediētia in vtroq; admittitur, siue quādo vult, siue quādo agit: & vnus est ibi contemptus, sed minor cum in voluntate solum peccatum continetur, maior verò cum voluntati etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum, sed non plura, cum voluntas operi mancipatur. *Descēdit ad speciales differētias peccati in communi.* *Responsio.*

Alia contra eosdem oppositio. B

SED adhuc eisdem obijcitur, Si vnum tantum illa duo peccatum sunt, cum quis voluntate mali prius concepta, deinde opus patrauerit non pro aliquo reus est nisi pro quo ante opus reus erat, cum adhuc in sola voluntate peccatum consistebat. Nullus enim reus est æternæ mortis, nisi pro peccato: sed peccatum aliud non est admissum actione, quàm prius admissum erat voluntate. Non ergo pro aliquo alio iste damna-

bilis actu peccando quàm ante fuerat, cum sola volũtate delinquebat. Ad hoc etiam & illi respondent, dicentes propter peccatum quidem tantum illum furẽ reum constitui, & quãuis eius volũtas & actio vnũ sit peccatũ pro alio tamẽ reus factus est actu peccãdo, quã prius erat sola voluntate delinquendo: quia pro actu, qui est aliud quã voluntas, licet non aliud peccatum.

Responsio.

Alia aduersus eosdem obiectio. C

ITEM & adhuc quæstioni instant, dicẽtes hæc duo ideo diuersa esse peccata, quia diuersorum legis mandatorum præuaricationes sunt. Alio enim mandato legis probibetur actio furti, scilicet, Non furaberis, alia furandi voluntas, scilicet. Non concupisces rẽ proximi tui. Cum autem hæc duo diuersa mandata sint quibus illa duo prohibentur, patet illa duo diuersas esse præuaricationes: diuersa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicunt, diuersa quidem esse mãdata, quibus illa duo distinctim prohibentur, vt Aug. docet super Exod. Veruntamen in illis non obseruatis vna tãtum præuaricatio incurritur, vnumque contrahitur peccatum, licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis, quibus duo præcipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis cõmendatur charitas.

Exod.20.c

Articul.71. ad mediũ in Tomo.4.

Si peccatum ab aliquo admissum in eo sit quousque pœniteat. D

PRAETEREA solet quæri, cum ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio trãsierint, nondum tamen vera habita pœnitẽtia, vtrum illud peccatum vsquequo pœniteat, sit in eo? Quod non esse videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, nõ est, neque actio, quia non vult illud, vel agit, quod antè voluit vel egit. Sed non est ignorandum, peccatum duobus modis dici esse in aliquo & transire, scilicet actu & reatu, Actu est in aliquo, dum ipsum quod peccatum est, vt actio vel voluntas, in peccante est: Reatu verò, cum pro eo, siue transierit siue adsit, mens hominis polluta est corrupta, totusque homo supplicijs obligatur

Responsio quæstiõem determinans.

obligatur perpetuis. Nec vnquã est in aliquo peccatũ actu, præter originale, quin sit etiam reatu: sed est reatu intelligendum, postquam transijt actu.

Quibus modis dicitur in scriptura reatus. E

REATVS in scriptura multipliciter accipitur, scilicet, pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnæ temporalis vel æternæ, Si enim mortale est, obligat nos pœnæ æternæ: si veniale, obligat nos pœnæ temporali. Duo enim sunt genera peccatorum, mortalium, scilicet, & venialium. Mortale est, per quod homo mortem æternam meretur. Crimen enim, vt ait Augu. est quod est dignum accusatione & damnatione. Veniale autem quod hominem vsque in reatum perpetuæ mortis non grauat, veruntamen pœnam meretur, sed facilè indulgetur.

De modis peccatorum qui multipliciter aßignantur. F

MODI autem peccatorum varias in scriptura habent distinctiones: in qua dicitur peccatũ duobus modis committi, scilicet, cupiditate & timore, vt Au. tradit super illum locum psalm. Incensa igni & suffossa, His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et incensa igni ea dicit quæ ex cupiditate malè incendẽte oriuntur. Suffossa verò, quæ ex timore malè humiliante proueniũt: quod est, quãdo quis cupit non cupienda, vel timet non timenda. Alibi verò dicitur peccatum fieri tribus modis, scilicet, cogitatu, verbo, & opere. vnde Hiero. super Ezech. Tria generalia delicta sunt, quibus humanum subiacet genus. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. His aliquando etiam additur quartus modus, scilicet, consuetudinis: quod in quatriduano Lazaro significatum est. Dicitur quoque homo peccare in Deũ, in se, & in proximum. In Deũ, cùm de Deo malè sentit, vt hæreticus: vel quæ Dei sunt, vsurpare præsumit, indignè participando sacramentis: vel quando nomẽ Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cùm proximum iniustè lædit: In se verò, cùm sibi & non alijs nocet.

In tomo. 8. Au. ad illũ versum 17. psal. 79.

Hiero. ad finẽ ca 43. Ezech. in cõmentarijs, tom. 5.

Quomodo

Quomodo differant delictum & peccatum. G

Aug. quæst. 20. non lōgè à principio. tom. 4.

VARIAM quoque appellationem habet. Dicitur enim peccatum etiam delictum. Et Delictum fortasse est, vt ait Aug. in quæstionibus Leuitici declinare à bono: Peccatum est, facere malum. Aliud est enim declinare à bono, aliud est facere malum. Peccatū ergo est perpetratio mali, delictum desertio boni, quod & ipsum ostendit nomen. Quid enim aliud sonat delictum, nisi derelictum? & qui delinquit, quid derelinquit, nisi bonum? Vel delictum est quod ignoranter fit, peccatum quod scienter committitur. Indifferenter tamē & peccatum nomine delicti, & delictum nomine peccati appellatur.

De septem principalibus vitijs. H

Ibidē paulò inferius.

Greg. ca. 31. li. 31. in cap. Iob. 39. exponēs illud exhortationē ducam.

PRAETEREA sciendum est septem esse vitia capitalia, vel principalia, vt Greg. super Exod. ait, scilicet, Inanem gloriam, Iram, Inuidiam, Acidiam vel Tristitiam, Auaritiam, Gastrimargiam, Luxuriam: quæ vt ait Ioannes Chrys. significata sunt in septem populis, qui terram promissionis Israel promissam tenebant. De his quasi septem fontibus cunctæ animarum mortiferæ corruptelę emanant. Et dicuntur hęc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malum est, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De superbia, quæ est radix omnis mali. I

Greg. ca. 31. li. 31. in cap. Iob. 39.

In princip. ca. 15. to. 3.

EX superbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia: quia vt ait Greg. Radix cuncti mali est superbia. De qua dicitur, Initium omnis peccati est superbia: quæ est amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor sunt species, vt Greg. ait. Prima est, cum bonum quod habet quis, sibi tribuit: Secunda, cum credit à Deo esse datum, sed tamen pro suis meritis: Tertia, cum se iactat habere quod non habet: Quarta, cum cęteris despectis singulariter vult videri. Meritò ergo radix omnis mali dicitur superbia. Huic autem videtur obuiare quod Apostolus ait, Radix omnium malorum est cupiditas: quia si radix omnium malorum est cupiditas,

ditas,ergo superbiæ. Quomodo ergo superbia radix est,& initium omnis peccati?

Quo sensu, vtrũque radix dicatur omnium malorum, scilicet, & superbia, & cupiditas. K

SED vtrunque rectè dictum esse intelligitur, si genera peccatorum singulorum, non singula generum vtraque locutione includi intelligantur, nullum quippe genus peccati est, quod interdum ex superbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nõnulli hominum, qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi. Est enim vt ait Augustin. homo qui non esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellẽtiorem esse: ideoque vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex superbia oboritur cupiditas. Et est aliquis qui nõ amaret excellere, nisi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic innascitur superbia, id est, amor excellentiæ, ex cupiditate. Patet ergo quod ex superbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquando superbia oritur, & ideo de vtraque rectè dicitur, quod sit radix omnis mali.

Au. li. 11. c. 15. de gene. ante medium ad literam.

DE PECCATO IN SPIRITVM SANCTVM, QVOD DICITVR ETIAM *peccatum ad mortem.*

DISTINCT. XLIII. A

EST præterea quoddam peccati genus, cęteris grauius & abominabilius, quod dicitur peccatum in spiritum sanctum, de quo in euangelio veritas ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque hic, neque in futuro. Et Ioann. in epistola canonica, Est peccatum ad mortem, non pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrem, remittetur ei: & qui peccat in filium, remittetur ei: qui autẽ blasphemauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque hic, neque in futuro. Sed quęritur quid sit illud peccatum in spiritum sanctum vel ad mortem? Quidam dicunt illud peccatum esse desperatiõis vel obstinatio-

De vno peccato speciali, quod est magis graue & abominabile, quod est peccatũ in spiritũ sanctum.

Luc. 12. b
1. Ioan. 5. c

stinationis. Obstinatio est induratæ mentis in malitia pertinacia, per quam homo fit impœnitens. Desperatio est, qua quis diffidit penitus de bonitate Dei, æstimans suam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinem excedere: sicut Chain qui dixit, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Vtrunque verò dicitur peccatum in spiritum sanctum, quia spiritus sanctus est amor patris & filij, & benignitas qua se inuicē & nos diligunt: quæ tanta est cuius finis non est. Rectè ergo in spiritum sanctum delinquere dicūtur, qui sua malitia Dei bonitatē superare putant, & ideo pœnitentiam non assumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquam relinquere proponant, & ad bonitatem spiritus sancti nunquam redire, patientia Dei abutētes, & de misericordia Dei nimis præsumentes: quibus placet malitia, propter se, sicut pijs bonitas. Isti nimia pertinacia & præsumptione peccant, autumantes Deum non esse iustū. Illi desperatione, Deum non bonum existimant, tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quò se recipiant fluctuantes. Atq; ipsa desperatione addunt peccata peccatis, dicētes misericordiam nullam esse, & quòd super peccatores necessaria damnatio debetur.

Vtrum omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctum. B

SED quæritur, Vtrum omnis obstinatio mentis in malitia obduratæ, omnisque desperatio sit peccatum in spiritum sanctum? Quidam dicunt omnem obstinationem & omnem desperationem esse peccatum in spiritum sanctum. Quod si est, aliquando illud peccatum remittitur: quia multi etiam obstinatissimi & desperatissimi conuertuntur, vt Aug. ait, super illum locum psal. Conuertam in profundum maris, id est, eos qui erant desperatissimi: & ibi, Mittit cristallum suam sicut buccellas, id est, obstinatos facit aliorū doctores. Talium conuersio ibi etiam euidenter ostenditur vbi ait, Qui educit vinctos in fortitudine: similiter & cos

Ad partem illā versus 24. Conuertam. q. Psal. 67. Psal. 147. ad versum sextum.

& eos qui exaſperant, qui habitant in ſepulchris. Secũdum iſtos illud peccatũ dicitur irremiſſibile, nõ quin aliquando remittatur, ſed quia vix & raro & difficulter dimittitur. Nõ enim ſoluitur criſtallus, niſi vehementi ſpiritus impetu. Alij verò tradunt non quamlibet obſtinationẽ vel deſperationem appellari peccatum in ſpiritũ ſanctũ, ſed illam tãtum quã comitatur impœnitentia: qui etiam impœnitentiam dicunt eſſe peccatũ in ſpiritum ſanctũ. Sed quia Aug. dicit impœnitentiam eſſe peccatum in ſpiritũ ſanctũ, cùm ſic obſtinatus eſt aliquis, vt non pœniteat, diſcuti oportet an aliud ſit obſtinatio, aliud impœnitentia ſit in eo peccatũ, an idẽ ſed diuerſis modis commiſſum, Secundum iſtos peccatũ illud dicitur irremiſſibile, eo quod nunquã dimittatur. Vnde Aug. dicit, quod hoc ſolùm peccatum veniã mereri non poteſt: & Hiero. quod taliter peccans, dignè pœnitere non poteſt. Et ideo rectè Ioã. dicit, vt non prò eo oret quis: quia qui ſic peccat, orationibus eccleſiæ hic vel in futuro iuuari non poteſt, habens cor induratum tanquã lapis, ſicut de diabolo legitur. Poſt hanc vitam qui valdè mali ſunt, meritis eccleſiæ iuuari non poſſunt.

Qui xerit [illegible] ad illud Matt. 12. [illegible] Mar. 3. Qui aũt blaſphemauerit.

Super Mat.

Quòd aliter accipitur peccatum in ſpiritũ ſanctum. C

EST etiam alia huius peccati aſſignatio. Hoc enim peccatum Augu. definiens in lib. de ſermone domini in monte ait, Peccatum ad mortem eſt, cum pòſt agnitionem Dei per gratiam Chriſti oppugnat aliquis fraternitatem & aduerſus ipſam gratiam qua reconciliatus eſt Deo, inuidiæ facibus agitatur: quod fortaſſe eſt peccare in ſpiritum ſanctum, quod peccatum dicitur non remitti: non quia non ſit ignoſcendũ peccãti ſi pœniteat: ſed quia tãta eſt labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit: etiam ſi peccatum ſuum mala conſcientia agnoſcere & renunciare cogatur: vt Iudas cum dixit, Peccaui: faciliùs deſperans cucurrit ad laqueum quàm humilitate veniã peteret: quod propter magnitudinem peccati iam ex damnatione peccati tales habere credendum eſt. Ecce quædam

In li. 1. ad illud: Eſtote perfecti. ſicut in to. 4.

Matt. 27. A

Ibidẽ paulò inferius.

quædam assignatio peccati in spiritum sanctum vel ad mortem hic posita est: qua illud peccatum esse traditur oppugnatio fraternitatis post agnitionem, & inuidentia gratię post reconciliationem: quod species quædam obstinationis intelligi potest. Illam tamen definitionem Augu. in libr. retract, rememorans, aliquid adijciendum ibi fore, nec asserendo se dixisse aperit ita dicēs, Quod quidem confirmaui quoniam hoc putare me dixi. Sed tamen addendum fuit si in hac scelerata mentis peruersitate finierit hāc vitam: quoniam de quocunque pessimo in hac vita constituto, non est desperandum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non desperatur, His verbis insinuatur peccatum præmissa definitione descriptum, tunc solùm debere dici ad mortem vel in spiritum sanctum, cum non habet comitem pœnitentiam: nec de aliquo peccatore desperandum est in hac vita: & ideo pro omni esse orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret: sic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in spiritum sanctum postquam finierit hanc vitam non oremus. Dum autem in hac vita est: nec peccatum illius iudicare, nec de illo desperare, sed pro illo orare debemus. Vnde Aug. de verbis domini de impœnitentia, quæ est blasphemia in spiritum sanctum sic ait, Ista impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quisque in hac carne viuit, non potest iudicari. De nullo enim desperandum est, quandiu ad pœnitentiam patientia Dei adducit, Paganus est hodie: Iudæus infidelis est hodie: hæreticus est hodie: schismaticus est hodie: quid si cras amplectatur catholicam fidem, & sequatur catholicam veritatem? Quid si isti quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam desperatissimos damnas antequā finiant istam vitam agant pœnitentiam, & inueniāt veram requiem & vitam in futuro. Nolite ergo antè tempus iudicare quenquā. Ex his ostenditur pro singulis peccatoribus in hac vita esse orandum, nec de aliquo esse diffidendum, quia cōuerti potest dum in hac vita est: quia

1. Ioan. 5.

Serm. 11. ad mediū ad illud Matth. 12. Qui dixerit verbū cōtra spiritū sanctum tom. 10.

quia non poteſt ſciri de aliquo vtrum peccauerit ad mortem vel in ſpiritum ſanctum, niſi cum ab hac vita diſceſſerit: niſi fortè alicui per ſpiritũ ſanctum mirabiliter reuelatum fuerit: Ex prædictis aliquatenus capi poteſt quomodo accipiatur peccatum in ſpiritũ ſanctum, ſcilicet, inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitenter, oppugnans: quæ vtique obſtinatio eſſe videtur: & omnis impœnitentis obſtinatio atque deſperatio. Notandũ verò eſt quod non omnis qui non pœnitet impœnitens dici poteſt: quia impœnitentia propriè obſtinati eſt, & vt quidam volunt etiã deſperati.

Alia aſsignatio peccati in ſpiritum ſanctum. D

DE hoc quoque peccato in ſpiritum ſanctum Ambroſ. in lib. de ſpiritu ſancto diſſerens definitam aſſignationẽ tradit dicens, Cut dominus dixerit, qui blaſphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autẽ blaſphemauerit in ſpiritum ſanctum neque hic neq; in futuro remittetur ei, diligẽter aduerte, Nũquid alia eſt offenſio filij, alia ſpiritus ſancti? Sicut vna dignitas, ſic vna iniuria. Sed ſi quis corpore ſpecie deceptus humani, remiſſius aliquid ſentit de Chriſti carne quam dignum eſt habet culpam, non eſt tamen excluſus à venia. Si quis verò ſancti ſpiritus dignitatẽ, maieſtatem & poteſtatem abneget ſempiternam, & putet nõ in ſpiritu Dei eijci dæmonia, ſed in Beelzebub. non poteſt ibi eſſe exhortatio veniæ, vbi ſacrilegij plenitudo eſt. Satis hic apertè explicatur quid ſit peccatum in ſpiritum ſanctum. Quod illi Aug. deſcriptiõi congruere videtur, qua illud peccatum dicitur eſſe inuidentia gratiæ oppugnans fraternitatẽ. Qui enim poſt cognitionem veritatis ſancti ſpiritus veritatem negat, eiuſque opera dicit eſſe Belzebub, poteſtati, bonitati & gratię Dei inuidere non dubitatur. Non itaque diſtinctio illa verborum ſic accipienda eſt, quaſi trium perſonarum diuiſæ ſint offenſæ: ſed ibi peccatorum genera diſtincta ſunt. Peccatum enim in patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia

Au. li. 1. c. 2. in fi. int. 2.

patri scriptura frequenter attribuit potentiam: Peccatum in filium, quod non fit per ignorantiam, quia sapientia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem vel per ignorantiã, facilè veniam adipiscitur: sed nõ ille qui peccat in spiritum sanctum. Cùm autem vna sit potentia, sapientia, bonitas trium: quare patri potentia, filio sapiẽtia, spiritui sancto bonitas sæpius assignetur, superius dictum est.

DE POTENTIA PECCANDI: AN SIT HOMINI VEL DIABOLO A DEO.

DISTINCT. XLIIII. A

Vnde habeat ortũ potẽtia peccãdi.

POST prædicta cõsideratione dignum occurrit, vtrũ peccandi potentia sit nobis à Deo, vel à nobis? Putant quidam potentiam rectè agendi nobis esse à Deo, potentiam verò peccãdi non à Deo, sed à nobis, vel à diabolo esse: sicut mala voluntas non à Deo nobis est, sed à nobis & à diabolo, bona autẽ à Deo tãtùm nobis est. Bonæ nanq; voluntatis & cogitationis initium non homini ex seipso nasci, sed diuinitus parari, & tribui in eo Deus euidenter ostendit, quia nec diabolus nec aliquis angelorum eius ex quo in hãc caliginem sunt detrusi, bonam potuit vel poterit resumere voluntatem: quia si possibile foret, vt humana natura postquam à Deo auersa bonitatẽ perdidit, voluntatis ex seipsa rursus eam habere potuisset, multo possibiliùs hoc natura haberet angelica, quæ quanto minus grauatur terreni corporis pondere, tanto magis hac esset prædita facultate. Non ergo homo vel angelus à se voluntatem bonam habere potest, sed malã. Similiter & de potentia inquiunt, per similitudinem voluntatis de potentia boni vel mali differẽtes: quod illa sit à Deo, non ista.

Authoritatibus astruit potentiam peccãdi esse à Deo. B

SED pluribus sanctorum testimonijs indubitanter monstratur, quod potestas mali à Deo est, à quo est omnis potestas. Ait enim Apostolus, Non est potestas nisi à Deo. Quod non de potestate boni tantùm, sed

Rom.13.a

& mali

& mali intelligi oportet, cum Pilato etiam veritas dicat, Non haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Malitia nempe hominum, vt ait Aug. cupiditatem nocendi per se habet, potestatem autem si ille non dat, non habet, Ideoq; diabolus antequam aliquid tolleret, Iob dicebat domino, Mitte manum tuam, id est, da potestatem: quia etiam nocentiũ potestas non est nisi à deo, sicut sapientia ait, Per me reges regnant, & tyranni per me terrã tenent. Vnde Iob de domino ait, Qui facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Israel dicit deus. Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim voluntas potest esse ab homine, potestas autem non est nisi à deo, & hoc abdita aptaque iustitia, nam per potestatem diabolo datam iustos deus facit suos. De hoc etiam Gregor. in mor. ait, Tumoris elatio, non potestatis ordo in crimine est. Potentiã Deus tribuit, elationem verò potentiæ malitia nostræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de nostro est: quia non potẽtia iusta, sed actio praua damnatur. His auctoritatibus alijsq; pluribus euidenter ostenditur, quòd non est potestas boni vel mali cuicunque, nisi à deo æquo, etsi te lateat æquitas.

Ioan. 19. b ad nonum Versũ Quoniam ipse. psal. 52. in t. 8. Iob. 1. c. Prouer. 8. d Iob. 34. c

An aliquando resistendum sit potestati? C

HIC oritur quæstio, non transilienda silentio. Dictum est suprà, quod potestas peccandi vel nocendi non est homini vel diabolo, nisi à Deo. Apostolus autem dicit quod qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Cum ergo diaboli sit potestas mali, Dei ordinatione, eius potestati non esse resistendũ videtur. Sed sciendum est Apostolum ibi loqui de seculari potestate, scilicet rege, & principe, & huiusmodi: quibus non est resistendũ in his quę iubet Deus eis exhiberi, scilicet in tributis, & huiusmodi. Si verò princeps aliquis, vel diabolus aliquid iusserit vel suaserit contra deũ, tunc resistendum est. Vnde August. determinans quando resistendum sit potestati in libro de natura boni ait, Si aliquid iubeat potestas quod nõ debeas facere,

Rom. 1. A

Aug. ser. 6. de Verbis domini secundũ Matthéũ c. 8. ad fin. tom. 10.

hic sane contemne potestatem timēdo maiorem potestatem. Ipsos humanarum rerum gradus aduerte. Si quid iusserit Procurator, nunquid faciendum est, si contra Proconsulem iubeat? Rursus si quid ipse Proconsul iubeat. & aliud iubeat Imperatot, nunquid dubitatur illo contempto illi esse seruiendum? Ergo si aliud imperator, aliud iubeat Deus, contēpto illo obtemperandum est Deo. Potestati ergo diaboli vel hominis tunc resistamus cum aliquid contra Deum suggesserit: in quo Dei ordinationi nō resistimus sed obtemperamus. Sic enim Deus præcepit, vt in malis nulli potestati obediamus, IAM nunc his verbis intelligendis atq; pertractandis, quę ad verbi incarnati mysterium pertinent, integra mentis consideratione intendamus. vt de ineffabilibus vel modicum aliquid fari, Deo reuelante, valeamus.

FINIS LIBRI SECVNDI.

INCIPIVNT RVBRICAE Tertij Libri.

DISTINC. I.

DE incarnatione Verbi. A

Quare filius carnē assumpsit non pater vel spiritus sanctus, char. B

Vtrū pater vel spiritus sanctus potuerit incarnari. C

An filius qui tantum carnē accepit, aliquid fecerit quod nō pater vel spiritus sanctus. D

DISTINC. II.

Quare totam humanam naturam accepit, & quid nomine natura intelligitur. A

De vniōe verbi, & carnis mediante anima. B

Quod simul assumpsit animā & carnē verbum, nec caro prius est concepta quàm assumpta. C

DISTINC. III.

De carne assumpta qualis ante fuerit. A

Quòd nullus est sine peccato hic, excepta virgine. B

Quare Christus nō fuit decimatus in Abrahā sicut Leui. C

Quare caro Christi non dicta est peccatrix, sed similis. D

Carnē Christi non prius conceptam quàm assumptam. E

DISTINC. IIII.

Quare spiritui sācto tribuatur incarnatio, cū sit opꝰ trinitatis. A

Quare dicatur Christus cōceptus, & natus de spiritu sancto. B

Quare Apostolus dicit Christū factum, quē nos fatemur natū. D

DISTINC. V.

Si persona vel natura personā vel naturā assumpsit. & si natura Dei sit incarnata. A.B.

An diuina natura debeat dici caro facta. C

Quare nō accepit personā hominis cū assumpserit hominē: quòd quidam probare nituntur. D.E.

DISTINC. VI.

De intelligentia harū locutionū. Deus est homo, Deus factꝰ est homo, &c. tres sentētias ponit. A

Prima est eorū qui dicūt in incarnatiōe hominē quendā ex anima et carne constitutū, & illū hominē esse factū Deū, & Deum illū hominē: et auctoritates, quibus ita esse asserunt, ponit. B.C

Secūda est eorū, qui dicūt hominem illū ex tribus substantijs vel duabus naturis cōstare, et hūc fatētur vnā esse personā ante incarnatiōnē simplicē tantū. sed in incarnatione cōpositā: et auctoritates quibꝰ se muniūt proponit. D.E

Tertia est eorū, qui non solùm personā ex naturis compositā negant. sed etiam aliquem hominē, vel aliquā substantiam ibi ex anima & carne cōpositā diffitentur. & sic duo illa. s. carnē et animā verbo vnita dicunt, vt nō ex

DIS-

FINIS.

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS. SENTENTIARVM LIBER III.

DE INCARNATIONE VERBI, alijsque ad hoc spectantibus.

DISTINCT. I. A

De vniõe naturarum in Christo ex parte persona assumentis.

VM venit igitur plenitudo temporis (vt ait Apostolus) misit Deus filium suum, factum de muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant redimeret, vt in adoptionem filiorum dei reciperemur. Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quod ab aduentu saluatoris exordium sumpsit. Hoc est tempus miserẽdi, & annus benignitatis: in quo gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur? Veritas, quia per Christi aduentum exhibetur atque perficitur humanæ redemptionis sponsio facta ab antiquo. Filij ergo missio est ipsa incarnatio. Eo enim missus est quòd in forma hominis mundo visibilis apparuit. de quo supra sufficienter dictum est.

Gala. 4. a

Ioan. 1. b

Philip. 2. a

Quare filius carnem assumpsit, non pater vel spiritus sanctus, B

DILIGENTER verò annotandum est, quare filius, non pater, vel spiritus sanctus est incarnatus. Solus namque filius hominem assumpsit. Quod vtique congruo ordine, atque alto Dei sapientia fecit consilio: vt Deus qui in sapientia sua mundum condiderat, secundum illud, Omnia in sapientia fecisti domine quæ in cælis

Psalm. 103.

cælis sunt, & quæ in terris: restauraret in eadem. Hæc est mulier euangelica, quæ accendit lucernam, & drachmam decimam, quæ perdita fuerat, reperit, sapientia, scilicet, patris: quæ testā humanæ infirmatis lumine suæ diuinitatis accendit. perditumque hominem reparauit, nomine regis & imagine insignitum. Ideo etiam filius missus est, & non pater: quia congruētius mitti debebat qui est ab alio, quā quia à nullo est: filius autem à patre est: pater vero à nullo est. Vt enim ait Aug. in lib. de trin. Non enim habet de quo sit. Sicut ergo pater genuit, filius genitus est: ita congruè pater misit, filius missus est. At illo enim conuenienter mittitur Dei verbum, cuius est verbum. Ab illo mittitur, de quo natum est. Mittitur quod genitum est. Pater verò qui misit, à nullo est. Ideoque pater missus non est: ne si mitteretur, ab alio esse putaretur. Missus est ergo primo filius, qui à solo patre est: Deinde etiam spiritus sanctus, qui est à patre & filio. Sed filius solus in carne missus est, non spiritus sanctus, sicut nec pater. Quod ideo factum est, vt qui erat in diuinitate Dei filius, in humanitate fieret hominis filius. Non pater vel spiritus sanctus carnem induit, ne alius in diuinitate esset filius, alius in humanitate: Et ne idē esset pater & filius, si Deus pater de homine nasceretur. Vnde August. in ecclesiasticis dogmatibus. Non pater carnem assumpsit, neque spiritus sanctus, sed filius tantum: vt qui erat in diuinitate Dei filius, ipse fieret in homine hominis filius, ne filij nomen ad alterum transiret, qui non esset ęterna natiuitate filius. Dei ergo filius, hominis factus est filius, natus secundum veritatem naturæ ex Deo Dei filius, & secūdum veritatem naturæ, ex homine hominis filius: vt veritas geniti nō adoptiōe, nō appellatiōe, sed in vtraque natiuitate filij nomē nascendo haberet, vt esset verus Deus, & verus homo vnus filius. Non ergo duos Christos, neque duos filios, sed deum & hominem vnum filium: quem propterea & vnigenitum dicimus, manentem in duabus substantijs, sicut ei naturę veritas con-

lib. 4. ca. 20. post mediū. in tomo. 3.

Ibidē paulò superius.

In principi. Ca. 1. in t. 3.

tas contulit, non confusis naturis neque immixtis sicut Thimotiani volunt, sed societate vnitis. Ecce habes quare filius, non pater, vel spiritus sanctus carnem assumpserit.

Vtrùm pater vel spiritus sanctus potuerit incarnari: vel possit. C

SI verò quæritur, Vtrum pater vel spiritus sanctus incarnari potuerit, vel etiam modo possit. Sanè respôderi possit, & potuisse olim, & posse nunc carnem sumere & hominem fieri, tam patrem, quàm spiritum sanctum. Sicut enim filius homo factus est, ita pater vel spiritus sanctus potuit & potest.

An filius qui tantum carnem accepit, aliquid fecerit quod non pater vel spiritus sanctus. D

Au, de tri. lib. 13. ca. 11. in fine. SED fortè aliqui dicent, Cum indiuisa sint opera Trinitatis, si filius carnẽ assumpsit, tunc pater & spiritus sanctus: qui si filius carnem assumpsit, nec hoc fecit pater, vel spiritus sanctus, non omne quod facit filius, facit & pater, & spiritus sanctus. At omnia simul pater & filius, & amborum spiritus pariter & concorditer operãtur. Ad quod dicimus, quia nihil operatur filius sine patre & spiritu sancto, sed vna est horum trium operatio indiuisa & indissimilis: & tamen filius, non pater vel spiritus sanctus carnem assumpsit. *Au. ca. 2. in fine, in to. 3.* Ipsam tamen carnis assumptionem Trinitas operata est, sicut August. dicit in lib. ad Petrum. Reconciliati sumus per solum filium secundum carnem, sed non soli filio secundum Deitatem. Trinitas enim nos sibi reconciliauit, per hoc quòd solum verbum carnem ipsa Trinitas fecit. Trinitas ergo carnis assumptionem fecit, sed verbo, non patri vel spiritui sancto. Si enim pater sibi, & filius sibi, vel pater filio, & filius patri carnis assumptionem operatus esset, iam non eadem esset operatio vtriusque, sed diuisa. Sed sicut inseparabilis & indiuisa est vnitas substantiæ trium, vt ait Aug. *1. de tri. c. 4. in princip.* in lib. de Trinita. ita & operatio non tamẽn eandem Trinitatem natam de virgine, crucifixam & sepultã catholici tractatores docuerunt: sed tantummodo filium.

lium. nec eandem trinitatē in specie columbæ descē-
disse super Iesum, sed tantum spiritū sanctum. nec di-
xisse eandē de cælo, Tu es filius meus: sed tantum pa- *Marc.1.b*
tris vocem fuisse ad filium factam, quanuis pater &
filius, & spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita &
inseparabiliter operentur. Hæc & mea fides est, quo-
niam quidem hæc est catholica fides. Licet ergo solus
filius carnem assumpserit, ipsam tamen incarnatio-
nem cum patre & spiritu sancto operatus est.

QVARE TOTAM HVMANAM NATVRAM ACCEPIT, ET QVID NOMINE *humanitatis vel humana natura intelligendum sit.*

DISTINCT. II. A

ET quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat, totam assumpsit, id est, animā & carnem, vt totam curaret & sanctificaret. Quòd autem humanæ naturæ siue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, apertè docet Hieronymus in expositione catholicæ fidei, dicens, Sic confitemur in Christo vnam filij esse personam, vt dicamus duas perfectas & integras esse substantias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore. *Hie. ad Da: papā in explanatione symboli, tomo.4.* Ecce apertè ostendit humanitatis nomine animam & corpus intelligi: quæ duo assumpsisse Dei filius intelligitur, vbi hominem siue humanitatem vel humanam naturam accepisse legitur. Errāt ergo qui nomine humanitatis non substantiā, sed proprietatem quandam à qua homo nominatur, significari contendunt, vbicunque humanitas Christi memoratur. Ait enim Ioannes Damascenus. Sciendum quidē est, quòd deitatis & humanitatis nomen substantiarum, scilicet, naturarum: est repræsentatiuum. *Li.3. de Ortho. fide, ca.4. ad princ.* Natura enim non sic accipitur in Christo, vt cum dicitur vna natura esse omnium hominum: quod euidenter idem Ioannes ostendit, differentem rationem dicti assignans, cum natura humana in Christo nominatur, & cum vna dicitur natura omnium hominum.

Ait enim

Idē Dam. c. 3. eiusdē l. 3. ad mediū. Ait enim, Cum vnam hominum naturam dicimus, sciendum est, quòd non considerātes ad animæ & corporis rationem hoc dicimus. Impossibile enim est vnius naturæ dicere domini corpus & animam, adinuicem comparata. Sed quia plurimæ personæ hominum sunt, omnes autem eandem suscipiūt rationem naturæ (omnes enim ex anima & corpore compositi sunt, & omnes naturam animæ participant, & substātiam corporis possident) communem speciem plurimarum & differentium personarum, vnam naturam dicimus, vniuscuiusq; scilicet personæ duas naturas habentis, & in duabus perfectè naturis, animę scilicet, & corporis existentis. In domino autem Iesu Christo non est communem speciem accipere: neque enim factus est, nec est, nec aliquando fiet alius. Sed Christus ex deitate & humanitate est, in deitateq́; & humanitate Deus factus est, idem & homo perfectus. Totam ergo hominis naturam, id est, animam & carnē, & horum proprietates siue accidentia assumpsit Deus, non carnem sine anima, nec animam sine ratione, vt hæretici voluerunt: sed & carnem, & animam cum sensibus suis. Vnde Ioannes Damasc. ait. Omnia quę in natura nostra plantauit Deus, verbum assumpsit, scilicet, corpus, & animam intellectualem, & horum idiomata. Totus enim totum assumpsit me, vt toti mihi salutem gratificaret. Quod enim inassumptibile est, incurabile est. *Dam. l. 3. de orthod. fide, ca. 6.*

De Vnione Verbi & carnis mediante anima. B

ASSVMMPSIT ergo Dei filius carnem & animā, sed carnē mediāte anima: vnitū est carni per mediū intellectum verbū Dei. Tantę enim subtilitatis atq; simplicitatis est diuina essentia, vt corpori de limo terræ formato vniri non congruerit, nisi mediante rationali essentia. Illa autem vnio inexplicabilis est adeo, vt etiam Ioannes ab vtero sanctificatus, se non ęsse dignū fateatur soluere corrigiam calciamenti Iesu: quia illius vnionis modum inuestigare, alijsq; explicare non erat sufficiens. Non sunt ergo audiendi, qui non verum ho- *Ioan. 1. d Au. l. de agone christiano vnico 18. in princ. t. 3.*

rum hominem filium Dei suscepisse dicunt, neque natum de fœmina: sed falsam carnem, & imaginem corporis simulatam ostendisse videntibus. In quem errorem prorumpunt, quia timent quod fieri non possit, scilicet, ne humana carne veritas & substantia Dei inquinetur: & tamen prædicant istum visibilem solem radios suos per omnes fæces spargere, & eos mundos & sinceros seruare. Si ergo visibilia munda visibilibus immūdis contingi possunt & non coinquinari, quanto magis incommutabilis & inuisibilis veitars per spiritum animam, & per animam corpus suscipiens, totum hominem sine sui commutatione assumpsit, & ab omnib. infirmitatibus liberauit? Ecce hic dicit Dei sapientiam per spiritum assumpsisse animam, & per animam corpus. Spiritus enim sanctus pars animæ superior, & maiori similitudine Deo propinquat quā anima, scilicet, ipsa eadem secundum inferiorem partem, & anima magis quàm corpus, & ideo non incongruè anima dicitur assumpta per spiritum, & corpus per animam. *Ibidē paulò inferius.*

Quod verbum simul assumpsit carnem, & animam: neque caro prius est concepta quàm assumpta. C

SI autem quæritur, Vtrùm verbum carnem simul & animam assumpserit, an prius animam quam carnem, vel carnem animam: & vtrùm caro illa prius fuerit in vtero virginis concepta & postea assumpta: Verissimè & absque vlla ambiguitate dicitur, quia ex quo Deus hominem assumpsit, totum assumpsit, simulque sibi vniuit animam & carnem: nec caro prius fuit concepta, & postmodum assumpta: sed in conceptione assumpta, & in assumptione concepta. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum, Firmissimè tene, & nullatenus dubites, non carnem Christi sine diuinitate conceptam in vtero virginis priusquam susciperetur à verbo: sed ipsum verbum Deum suæ carnis acceptione conceptum, ipsamque carnem verbi incarnatione conceptam. Idem in li. de Trin. Non esset Dei hominumque mediator, nisi esset idem Deus, idem ho- *Ca. 18. in principio.* *Ex princip. c. 13. de Trin. l. 1. et glossa or. ad illud*

mo in

ca.1.ad Ro. *Qui factus.* mo in vtroq; vnus & verus: quam seruilem formam à solo filio susceptam, tota Trinitas (cuius vna est volũtas & operatio) fecit. Non aũt in vtero virginis prius caro suscepta est, & postmodum diuinitas venit in carnem: sed mox vt verbum venit in vterum, seruata veritate propriæ naturæ factum est caro & perfectus homo, id est, in veritate carnis & animę natus est. De hoc etiam Greg. in moralibus ait, Angelo nunciante & spiritu adueniente, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro. *Gre.c.35.li.18. ad illud Iob.28. Non adæquabitur ei topazium.*

DE CARNE QVAM VERBVM ASSVMPSIT, QVALIS ANTE FVERIT: *& qualis assumpta sit.*

DISTINCT. III. A

De Christi conceptiõe. QVAERITVR etiam de carne verbi, an priusquã cõciperetur obligata fuerit peccato, an & talis assumpta fuerit à verbo? Sanè dici potest, & credi oportet, iuxta sanctorum attestationes, conuenientiam ipsam prius peccato fuisse obnoxiam sicut reliqua virginis caro: sed spiritus sancti operatiõe ita mũdatam, vt ab omni peccati contagione immunis vniretur verbo, pœna tantum non necessitate, sed voluntate assumentis remanente. Mariam quoque totam spiritus sanctus in eam præueniens, à peccato prorsus purgauit, & à fomite peccati etiam liberauit, vel fomitem ipsum penitus euacuando (vt quibusdam placet) vel sic debilitando & extenuando, vt ei postmodum peccandi occasio nullatenus extiterit. Potentiã quoque generandi absque viri semine virgini præparauit. Ita enim verba euangelij docent, vbi angelus virginem alloquens ait, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Et, Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Cui sacra virgo respondit, Ecce ancilla domini: fiat midi secundum verbum tuum. Quod exponẽs Ioannes ait, Post consensum autem sanctæ virginis spiritus sanctus superuenit in eam secundum verbum domini quod dixit angelus purgans ipsam, & potentiam deitatis verbi recepti- *Luc.1.d* *Ibidem.d* *Ioan.Dam. li. de ortho. fide,3.c.2.*

bi receptiuam præparans simul autem & generatiuã. Et tunc obumbrauit ipsam Dei altissimi per se sapiẽtia & virtus existẽs, id est, filius Dei patri homousios, id est, consubstantialis, sicut diuinum semen. Et copulauit sibijpsi ex sanctissimis & purissimis ipsius virginis sanguinibus, nostræ antiquæ conspersionis carnẽ animatam anima rationali & intellectiua: non seminans, sed per spiritum sanctum creans: quare simul caro, simul Dei caro, simul caro animata rationaliq; & intellectu, simul Dei verbi caro animata rationali & intellectiuo. Ex his perspicuum fit, quod antè diximus, carnem scilicet, verbi simul conceptam & assumptam: eandemq; immo totam virginem spiritu sancto præueniente ab omni labe peccati castificatã. Cui collata est potentia nouo more generandi, vt sine coitu viri, sine libidine concipientis in vtero virginis celebraretur conceptus Dei & hominis. Illa enim caro, quam Deus de virgine sibi venire dignatus est, sine vitio concepta, sine peccato nata est. Hanc tamen carnẽ non cęlistes, non aereæ, non alterius cuiusque putes esse naturæ: Sed eius, cuius est omnium hominum caro.

Aug. lib. de fide ad Pet. c. 2. in medio capitis.

Ibidem paulo superius.

Auctoritate firmat extunc fuisse virginem immunem à peccato. B

QVOD autem sacra virgo extunc ab omni peccato immunis extiterit, Augustinus euidenter ostendit in libro de natura & gratia: inquiens, Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem domini, nullam prorsus cum de peccatis agitur, haberi volo quæstionem. Inde enim scimus, quòd ei plus sit gratiæ collatum ad vincendum ex omni parte peccatum, quòd concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergo virgine excepta, si omnes sancti & sanctæ congregari possent, & quæreretur ab eis an peccatum haberet, quid respõderetur, nisi quod Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatũ non habemus, nosipsos seducimus? Illa autem virgo singulari gratia præuenta est atque repleta, vt ipsum haberet ventris sui fructum, quem ex initio habuit vniuersitas domi-

Ad principiũ c. 36. in tom. 7.

Ioan. 1. d

num: vt illud quod nascebatur ex propagine primi hominis, tantummodo generis, non criminis originem duceret.

Quare non fuit Christus decimatus in Abraham, sicut Leui. cũ caro quã acceperit in eo fuit peccato obnoxia. C

CVM autem illa caro, cuius excellentia singularis verbis explicari non valet, antequam esset verbo vnita, obnoxia fuerit peccato in Maria & in alijs à quibus propagatione traducta est: non immerito videri potest in Abraam peccato subiacuisse, cuius vniuersa caro peccatis subiacebat. Vnde quæri solet, quare Leui decimatus dicatur in Abraam & non Christus, cũ in lumbis Abrae vterq; fuerit secũdum materialem rationem, quando Abraam decimatus est, & decimas dedit Melchisedech. Tunc enim Apostolus, Leui decimatum dicit in Abraam, tanquam in materiali causa: Quia ea decimatone sicut Abraam minor Melchisedech ostenditur, cui personaliter decimas soluit, ita & Leuiticus ordo, qui in Abraam seundum rationem seminalẽ erat, & ex eo per concupiscentiam carnis descendit. Christus autem non est decimatus: quia licet ibi fuerit secundum carnem, non tamen inde descendit secundum legem communem, scilicet per carnalẽ libidinem, sicut etiam in Adam omnes peccauerunt, sed non Christus. Vnde August. super Genes. Sicut in Adam peccante, qui in lumbis eius erant peccauerunt: sic Abraam dante decimas, qui in lumbis eius erant, decimati sunt. Sed hoc sequitur in Christo, licet in lumbis Adæ & Abrae fuerit: quia non secundum concupiscentiam carnis inde descendit. Cum ergo Leui & Christus secundum carnem essent in lumbis Abrae, quando decimatus est, ideo pariter decimati non sunt, quia secundum aliquem modum non erat ibi Christus, quo erat ibi Leui. Secundum rationẽ quippe illam seminalem ibi uiſt Leui, qua ratiõe per concubitum vẽturus erat in matrem: secundum quã rationem non erat ibi Christi caro, quamuis secundũ ipsam ibi fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus est in Abraam,

Gen 14.d
ad Heb. 7.b
Ad Ro. 5.c.
li.10.c.19.in fine, to.3.
ibidẽ ca.20. ad princip.
Ibidẽ paulò inferius.

Abraam, qui sic fuit in lumbis Abrae, sicut ille fuit in lumbis patris sui: id est, qui sic est natus de patre Abraam, sicut ille de patre suo natus est, scilicet, per legem carnis, & inuisibilem concupiscentiam.

Qua ratione caro Christi dicta est in scriptura non fuisse peccatrix, sed similis: quo aperitur quare obligata peccato non fuit in Christo. D

QVOCIRCA primitiam nostræ massæ rectè assumpsisse dicitur Christus: quia non carnem peccati, sed similitudinem carnis peccati accepit. Misit enim Deus filium suum (vt ait Apostolus) in similitudinem carnis peccati. Assumpsit enim verbum carnem peccatrici similem in pœna, & non in culpa, & ideo non peccatricem. Cętera verò hominum omnis caro peccati est. Sola illius non est caro peccati: quia non eum mater concupiscentia, sed gratia concepit: habet tamen similitudinem carnis peccati per passibilitatem & mortalitatem, quia esurijt, sitijt, & huiusmodi. Licet ergo eadem caro sit eius quæ & nostra, non tamen ita facta est in vtero sicut nostra. Est enim sãctificata in vtero, & nata sine peccato, & nec ipse in illa vnquam peccauit. In pœna ergo similis est nostræ, non in qualitate peccati: quia pollutionem quæ ex concupiscentiæ motu concepta est, omninò non habuit, nec ex carnali delectatiõe nata est. Venit ergo ad corpus immaculatũ, quod præter libidinis concupiscentiam fuit conceptum: nec illud in se habuit vitium, quod in alijs est causa peccati, nec in eo peccauit. Ideoq; verè dicitur verbi caro non fuisse in Christo obligata peccato.

Ad Ro. 8. A

Matth. 4. A

Ioan 19. f

Quidam videntur aduersari illi sententiæ qua dictum est, carnem Christi non prius conceptam quàm assumptam. E

ILLI autem sententiæ qua suprà diximus, carnem verbi nõ antè fuisse conceptam quàm assumptam, videtur obuiare quod Aug. ait super Ioannẽ vbi legitur Soluite templũ hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerũt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est hoc templũ, & tu tribus diebus excitabis illud?

In to. 9. ex tract. 10. ad finem.

Ioan. 2. d

Iud? Hic, inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia vt dicunt physici, tot diebus forma humani corporis perficitur. Horum occasione verborum quidam dicere præsumpserunt, dominici corporis formam tot diebus ad modum aliorum corporum perfectã, & membrorum lineamentis distinctã: & mox verbũ dicitur sibi vnisse carnem & animam: & hoc modo dicunt illum numerum perfectioni corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua sana oritur intelligentia verbi. Non enim ideo illud dixit August. quia mox vt caro illa opere spiritus sancti sanctificata & à reliqua separata fuit, verbo Dei cum anima vniretur, vt perfectus & verus Deus esset, perfectus & verus homo: sed quia membrorum illius dominici corporis distinctio in ipso momento conceptionis & vnionis Deo & hominis adeo tenuis erat & parua, vt humano visui vix posset subijci: diebus autem illis quos Aug. memorat perfecta est, & notabilis facta. Incarnatum est ergo verbum vt ait Ioã. Dam. & à propria incorporalitate non excessit: & totum incarnatum est, & totum est incircunscriptum. Minoratur corporaliter & contrahitur: & diuinè est incircunscriptum: nõ coextensa carne eius cum incircunscripta diuinitate. In omnibus igitur qui super omnia erat, & in vtero sanctæ genetricis existebat, sed in ipso actu incarnationis.

Ioan. Dam. li. de ortho. fide, 3. ca. 7. in fine.

QVARE IN SCRIPTVRA SAEPIVS TRIBVATVR INCARNATIO, QVAE EST *opus Trinitatis, spiritui sancto, & de ipso etiam conceptus & natus dicatur.*

DISTINCT. IIII. A

CVM verò incarnatio verbi sicut in superioribus tractatum est, operatio verè sit patris & filij & spiritus sancti, inuestigatione dignum nobis videtur, quare in scriptura spiritui sancto hoc opus sæpius tribuatur, & de ipso Christus conceptus & natus memoretur. Non enim ideo operatio incarnationis spiritui sancto sæpius tribuitur, quòd eam ipse solus

sine

ſine patre ac filio fecerit: ſed quia ſpiritus ſanctus eſt charitas & donum patris & filij: & ineffabili Dei charitate verbum caro factum eſt, & ineffabili Dei dono filius Dei ſibi vniuit formam ſerui. Non ergo frequens denominatio ſpiritus ſancti, ab illo opere patrē vel filiū ſecludit: ſed potius vno nominato tres intelliguntur, ſicut fit ſæpè in alijs operibus. Vnde Augu. ſuper hoc mouens quæſtionem, in hunc modum eandem determinat in Ench. ita inquiens. Cùm illā creaturam quam virgo concepit & peperit, quamuis ad ſolam perſonam filij pertinentem, tota Trinitas fecerit (neque enim ſeparabilia ſunt opera Trinitatis) cur in ea faciēda ſpiritus ſanctus ſolus nominatus eſt? An etiam quādo vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuerſa operari Trinitas intelligitur? ita verè eſt, & exemplis doceri poteſt. Audiſtis propoſitam quęſtionem, eiuſdemq; ſolutionem vel expoſitionem. *Ioan.1.b* *ad Phil.2.a* *Solutio.* *In ench. ca. 38. ad medium, in to. 3.*

Quo ſenſu dicatur Chriſtus conceptus & natus de ſpiritu ſancto. B

SED non eſt in hoc diutius immorandum. Illud enim mouet, quomodo dictus eſt Chriſtus natus de ſpiritu ſancto, cum filius nullo modo ſit ſpiritus ſancti. Nunquid dicturi ſumus patrem hominis Chriſti eſſe ſpiritum ſanctum, vt Deus pater verbum genuerit, ſpiritus ſanctus hominem? ex qua vtraq; ſubſtantia Chriſtus vnus eſſet & Dei patris filius ſecundum verbum, & ſpiritus ſancti filius ſecundum hominem, quòd eū ſpiritus ſanctus tanquam pater eius de matre virgine genuiſſet. Quis hoc dicere audebit, cum hoc ita ſit abſurdum, vt nullæ fidelium aures id valeant ſuſtinere. Proinde cum fateamur Chriſtum natum de ſpiritu ſancto ex Maria virgine, quomodo non ſit filius ſpiritus ſancti, & ſit filius virginis, cùm de illo & de illa ſit natus, explicare difficile eſt. Proculdubio non ſic de illo, vt de patre: Sic autem de illa, vt de matre natus eſt. Non eſt autem concedendum quicquid de aliqua re naſcitur, continuò eiuſdem rei filium nuncupādum. Vt enim omittam aliter de homine naſci filium, ali- *Au. in principio ca. 38. in Ench.* *Ibid. in fin.* *Ibid. c. 39. in principio.*

ter capillum, aliter pediculum & lumbricum, quorum nihil est filius. Vt ergo hæc omittam, quoniam tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua & spiritu sancto, non aquæ filios eos rectè quispiam dixerit: sed dicuntur filij Dei patris & matris ecclesiæ. Sic ergo de spiritu sancto natus est Christus, nec tamen filius est spiritus sancti. Sicut econuerso non omnes qui dicuntur alicuius filij, consequens est vt de illo etiam nati esse dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati. Cum itaq; de aliquo nascatur aliquid, & nō ita vt sit filius: nec rursus omnis qui dicitur filius, de illo sit natus, cuius dicitur filius: profectò modus iste quo natus est Christus de Maria sicut filius, & de spiritu sancto, non sicut filius, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis meritis præcedētibus in ipso exordio naturæ suæ quo esse cœpit, verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem, vt idem esset filius Dei, qui filius hominis, & filius hominis qui filius Dei: & sic in naturæ humanæ susceptione, fieret quodammodo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum possit admittere peccatum. Quæ gratia ideo per spiritum sanctum est significata, quia ipse propriè sic est Deus, vt sit etiam Dei donum. Per hoc ergo quòd de spiritu sancto esse natiuitas Christi dicitur, quid aliud quàm ipsa gratia Dei demonstratur? qua mirabili & ineffabili modo verbo Dei est adiunctus atque connexus, & diuina gratia corporaliter repletus.

Non omnes qui dicũtur alicuius filij de illo nati sunt.

Ioan. 3. a

Ibidẽ ca. 40. in principio

Aug. ca. 37. ad princip. in Enchirid.

Ca. 41. eiusdẽ ad principium.

Alia ratio, qua dicatur natus de spiritu sancto. C

POTEST etiam dici Christus secundum hominem ideo natus de spiritu sancto, quia eum fecit. Inquantum enim homo est, & ipse factus est, vt ait Apostolus. Conceptus ergo & natus de spiritu sancto esse dicitur, non quòd spiritus sanctus fuerit virgini pro semine: non enim de substantia spiritus sancti semen partus accepit: sed quia per gratiam Dei, & operationem spiritus sancti de carne virginis est assumptum, quod

Galat. 4. a

quod verbo est vnitum. Et in euangelio secundum nam intelligentiam legitur de Maria, quòd inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Cuius dicti rationem Ambros. insinuans in secundo libro de spiritu sancto, ait, Quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est. Ex substantia, sicut filius, qui à patre vel ex patre: & spiritus sanctus, qui à patre & filio procedit. Ex potestate autem, sicut ex Deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritu sancto? Si quasi ex substantia, ergo spiritus in carnem, & ossa conuersus est. Non vtique. Si verò quasi ex operatione & potestate eius virgo concepit, quis neget spiritum sanctum dominicæ incarnationis auctorem? *Matth. 1. a. Amb. in fine. Ca. 5. in tomo. 2.*

Quare Apostolus dicat Christum factum, cum nos eum esse fateamur natum. D

SED quæri potest cùm nos saluatorem natum profiteamur, cur Apostolus eum factum dicat ex semine Dauid: alio loco, factum ex muliere? cum aliud sit fieri, aliud nasci? Aliquid ergo significauit hoc dicto. Quia enim non humano semine concreta est caro domini in vtero virginis, & corpus effecta, sed effectu & virtute spiritus sancti: ideo Apostolus dicit factum, non natum. Aliud est enim semine admixto, & sanguine coagulato generare: Aliud est non permixtiōe, sed virtute procreare. possunt enim homines generare filios, sed non facere. Ecce quare dicit Apostolus factum, & non natū: ne eius scilicet natiuitas, quæ fuit sine virili semine, nostræ similis putaretur, quæ conficitur seminum commixtione. Ideo autem cùm sanctum diceret Apostol⁹, addidit ex semine Dauid: quia etsi non intercessit semē hominis in conceptiōe virginis, tamen quia ex ea carne Christus formatus est quæ constat ex semine, rectè dicitur quia factus est. *Rom. 1. a. Galat. 4. a. Glossa ordi. ad illud Roma. primo. Qui factus est. Glossa ordi. ad eundem locum.*

SI PERSONA VEL NATVRA PERSONAM VEL NATVRAM ASSVMPSIT, ET *si natura Dei incarnata sit.*

DISTINCT. V. A

De modo vniendi diuinæ & humanæ naturæ in Christo.

PRAETEREA inquiri oportet, cùm ex præmissis constet verbum Dei carnem, & animã simul assumpsisse in vnitatem personæ, quid horum potius concedendum sit, scilicet, quòd persona personã, vel natura naturam, vel persona naturam, vel natura personam assumpserit. Et an ita conueniat dici diuinam naturam esse incarnatam, sicut Deus incarnatus & verbum incarnatum sanè dicitur. Hæc inquisitio siue quærendi ratio, iuxta sacrarum auctoritatum testimonia partim implicita atque perplexa, partim verò explicita est & aperta. Certum est enim & sine ambiguitate verum, quòd non natura personam, nec persona personam, sed persona naturam assumpsit: quod sanctorum subditis cõprobatũr testimonijs, & astruitur documentis. Ait enim Augu. in lib. de fide ad Petrum, Deus vnigenitus dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex virgine: & cùm nasceretur, integritatem virginitatis seruauit in matre, & paulò pòst, Sic Deus humanam naturam in vnitatem personæ suscepit, quòd se humilians per misericordiam incorruptę virginis, vterum ex ea nasciturus impleuit. Formam ergo serui, id est, naturam serui, in suã accepit ille Deus personam. Item Deus verbum non accepit personam hominis sed naturam. Item Dei filius vnigenitus, vt carnem hominis animamque mundaret, susceptione carnis animæque rationalis incarnatus est. His alijsq; pluribus auctoritatibus euidenter ostenditur, non naturam personam, nec personam personam, sed personam naturam recepisse. De quarto verò quæstionis articulo, vtrùm scilicet, natura naturam assumpserit, scrupulosa etiam inter doctos quæstio est. Quia & in hoc plurimum dissentire videntur, qui auctoritate prẹclari alijsque doctiores in sacra pagina extiterunt: nec tantum alij ab alijs verum etiam ijdem à seipsis

Aug. cap. 2. post mediũ. Ibidem c. 2. paulò inferius. Phil. 2. a In medio c. 17. eiusdem li. de fide ad Petrum.

dissonare videntur, sicut subiecta capitula docent. Legitur enim in concilio Toletano. 8. traditum sic, Solū verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et cum tota trinitas operata sit formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera trinitatis, solus tamen filius accepit hominem in singularitatem personæ, non in vnitatem diuinæ naturæ, id est, quod est proprium filij, nō quod commune est trinitati. Idem in concilio. 11. Toletano. Vnius substantiæ credimus Deum patrem, & filium, & spiritum sanctum: non tamen dicimus vt huius trinitatis vnitatem Maria virgo genuerit, sed tantum filium, qui solus naturā nostram in vnitatem personæ suæ assumpsit. Incarnationem quoque huius filij Dei tota trinitas operata esse credenda est. Solus tamen filius formam serui accepit in singularitatē personæ. His insinuari videtur, quod persona tantum naturam, non natura naturā assumpserit. Si enim quod commune est trinitati, non accepit hominem: ergo non natura diuina, quæ communis est tribus personis. Cui videtur obuiare quod Au. ait in lib. de fide ad Petrū. Nec diuinitas, inquit, Christi aliena est à natura patris: secundum illud, In principio erat verbum: nec humanitas eius aliena est à natura matris, secundum id quod Verbum caro factum est. Illa enim natura quæ semper genita manet ex patre, naturam nostram sine peccato suscepit, vt nasceretur ex virgine. Hac authoritate videtur tradi, quòd diuina natura humanā suscepit. Vbi vehementer moueri possumus, quòd eam genitam æternaliter ex patre dicit, nisi fortè natura pro persona hic accipiatur: alioquin si dixerimus naturam tribus peersonis communem genitam esse, occurrūt nobis ex aduerso quæ in tractatu de trinitate disseruimus. vbi diximus non naturam, sed personam personam genuisse. Quia si natura genuisset naturam, cum vna eademque sit natura trinitatis, eadem res seipsam genuisset. Quod Aug. fieri posse negat. Sed alibi certum reperimus documentum, quo natura naturam assumpsisse monstratur.

In concilio Toletano 6. cap. 1 post medium, tomo. 2. conciliorum.

Ioan. 1. b.

Ad finem præfationis cōcilij Tolet. 11. Tomo. 2. conciliorum.

Ad Phi. 2. a

Cap. 2. ante medium ca.

Ioannis. 1. a

id est, lib. 1. Sententiarū, distin. 5.

Li. de tri. 1. cap. 1. ante medium. stratur. Ait enim Aug. in primo lib. de trin. Etiam se ipso Christus factus est minor, formā serui accipiens. Neque enim sic accepit formam serui, vt amitteret
Cap. 7. ante medium. formam Dei, in qua erat æqualis patri: vt in forma serui, & in forma Dei idem ipse sit vnigenitus filius patris: quia forma Dei accepit formam serui. Si autē
Ibid. in fin. forma Dei formam serui accepit, sine dubio natura
Ca. 2. post medium. naturam accepit. Formæ enim nomine natura significatur, vt Augustinus euidenter docet in libro de fide ad Petrum. Cùm inquit, de Christo audis quia in forma Dei erat, oportet te agnoscere firmissimeque tenere, in illo formæ nomine naturalem plenitudi-
Hilar. li. 12. Nō longè à principio. nem debere intelligi. In forma Dei ergo erat, quia in natura Dei patris semper erat, de qua natus erat. Hilarius quoque in 12. li de tri. ita ait: Esse in forma Dei non alia intelligentia est, quàm in Dei manere natura. Didicisti nomine formæ intelligentiam fieri naturæ, at audisti quòd forma Dei formam serui suscepit.
Hieron. in t. 4. in med. explanationis symboli ad Damas. Au. de fide ad Petrū. cap. 2. in fi. Vnde consequēs est, quòd natura diuina naturam humanam suscepit. Quod etiam Hierony. explanatione fidei euidenter insinuat, inquiens, Passus est filius Dei, non putatiuè, sed verè: secundum illud, Passus est quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ assumpsit, sed secundum illam quæ assumpta est. Ex quo apparet diuinam substantiam assumpsisse humanam. Ex verbis autem Augustin. superius positis, adhibita diligentia innui videtur solum verbum carnem factum, & naturam solum suscepisse humanam: & diuinam naturam, eandem accepisse. Ait enim, Trinitas nos sibi reconciliauit per hoc quòd solum verbum carnem ipsa trinitas fecit. In quo sic veritas incommutabilis manet diuinæ humanæque naturæ, vt sicut vera semper est eius diuinitas, quam de patre habet, ita semper & incommutabilis eius sit humanitas, quam sibi vnitam summa diuinitas gerit. Ecce & solum verbum dixit carnem factum & humanitatem diuinitati vnitam. Idem quoq; superius dixit seruilem formam à solo filio susceptam, quam to-

ta trini-

ta trinitas fecit. Iam facilè est agnoscere, quàm diuersa & multiplicia super quæstione proposita auctores tradiderunt. Ideoq; posteriores ea legentes, varias atque contrarias, ex prædictis occasionẽ sumentes, promunt sententias.

Quid de hoc tenendum sit. B

NOS autem omnis mendacij, & contradictionis notam à sacris paginis secludere cupientes, orthodoxis patribus atque catholicis doctoribus nulla prauæ intelligentiæ suspicione notatis, consentimus dicentes, & personam filij assumpsisse naturam humanã, & naturam diuinam humanæ naturæ in filio vnitam, eamque sibi vnisse vel assumpsisse. Vnde & verè incarnata dicitur. Quod verò dicitur solus filius formam serui accepisse, per hoc non excluditur diuina natura ab acceptione seruilis formæ: sed aliæ duæ personæ, pater scilicet, & spiritus sanctus, Item & illud aliud, scilicet, Id quod est proprium filij, non quod commune est trinitati, hominem accepit, sic oportet intelligi, id est, propriè in hypostasi filij, non in tribus communiter personis, diuina natura humanam naturam sibi vniuit. Qui sensus ex verbis Ioannis Damascen. confirmatur, qui totam diuinam naturam in vnam hypostasim incarnatam esse euidenter asserit, dicens, In humanatione Dei verbi aimus omnem, & perfectam naturam deitatis in vna eius hypostaseon incarnatam esse, id est, vnitam humanæ naturæ, & non partem parti. Omni enim humanæ naturæ aimus esse vnitam omnem deitatis naturam vel substantiam. Item, Eadem est natura in singula hypostaseon, id est, personarum, & quando dicimus naturam verbi incarnatam esse, secundum beatos, scilicet, secundum Athanasium, & Cyrillum, deitatem dicimus esse vnitam carni, & vnam naturam Dei verbi incarnatam confitemur. Verbum autem & quod commune est substantiæ possidet, & quod proprietatis est habens hypostaseos, id est, personæ. Et ex his manifestè ostenditur, quòd natura diuina incarnata

Dam. In li. de ortho. fide, 3. c. 6. ad medium.

Dam. Li. et c. eisdẽ pau lò inferius.

nata est. Vnde & eadem verè dicitur suscepisse humanam naturam.

An diuina natura debeat dici caro facta. C

SED quæritur, vtrùm eadem diuina natura debeat dici caro facta, sicut verbum dicitur caro factum. Si enim idem est incarnari quod est carnem fieri, videri potest ita debere dici, quòd sit caro facta sicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia si illud dictum in sacra scriptura reperiretur, ex eadem intelligentia acciperetur, qua cum dicitur incarnata. Sed quia illud auctoritas subticuit atque locutionis modus nimiam videretur facere expressionem, si natura diuina diceretur caro facta, melius silere hoc puto vel negare, quã temere asserere: ne si illud dicatur, conuertibilitas naturæ in naturam significari putetur. Ex præmissis indubitabiliter constat quod persona verbi siue natura diuina hominis naturam scilicet, carnem & animam assumpsit, sed non personam hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel esse homo, sicut verbum Dei? Ad quod dici potest, quòd Dei filius dicitur factus homo vel esse homo, non solum quia hominem assumpsit, sed quia ipsum in vnitatem, & singularitatem sui & personæ accepit. Natura autem diuina hominem quidem accepit, id est, hominis formam sibi vniuit, sed non in singularitatem & vnitatem sui. Seruata enim proprietate ac diuersitate duarum naturarum, personæ singularitas extitit. Ideoque non sic dicitur diuina natura esse homo vel facta homo sicut Dei filius. Quidam tamen indifferenter vtrunque concedunt.

Ioan. 1. b.

Responsio.

Responsio.

Quare non accepit personam hominis cum hominem acceperit? D

IDEO verò non personam hominis assumpsit, quia caro illa, & anima illa non erant vnita in vnam personam, quam assumpserit: quia non ex illa constabat persona, quando illis vnitum verbum est. Nam sibi inuicem vnita sunt simul cum verbo. Altera tamen vnione inuicem vnita sunt illa duo, scilicet, anima & caro:

caro: alia vnione verbo vnita sunt. Quia alia est vnio animæ illius ad carnem, & alia est vnio verbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit verbum Dei personam hominis, sed naturam: quia non erat ex carne illa, & anima illa vna composita persona quã verbum accepit, sed accipiendo vniuit, & vniendo accepit.

Contra hoc oppositio, qua probare quidam volunt personam accepisse personam. B

HIC à quibusdam opponitur, quod persona assumpsit personam. Persona enim est substantia rationalis indiuiduæ naturæ, hoc autem est anima. Ergo si animam assumpsit, & personam quod ideo nõ sequitur, quia anima non est persona, quando alij rei vnita est personaliter, sed quãdo per se est. absoluta enim à corpore persona est, sicuti angelus. Illa autem anima nũquam fuit, quin esset alij rei coniuncta. Ideoque non ea assumpta, persona est assumpta. Aliter quoque nituntur probare verbum Dei assumpsisse personam, quia assumpsit aliquem hominem. Assumpsit enim hominem Iesum Christum: ergo aliquem hominem. Quòd autem hominem Iesum Christum assumpserit, Au. in expositiõe symboli sub anathemate tradit dicens, Si quis dixerit atque crediderit hominem Iesum Christum à filio Dei assumptum non fuisse, anathema sit. qui etiam in pluribus scripturæ locis huiusmodi vtitur locutionibus, Ille homo à verbo est assumptus, Ille homo factus est Christus. Et propheta de homine Christo loquens Deo ait, Beatus quem elegisti & assumpsisti, &c. Ex quibus cõsequi videtur, quòd aliquis homo assumptus sit à verbo: & ita persona à persona sit assumpta. Sed quia hoc nephas est dicere aut sentire, præmissæ locutiones eisque similes secundum hanc intelligentiam sanè accipi debent, vt homo Christus siue homo illo, siue quidam homo dicatur assumptus à verbo siue vnitus verbo, non quia hominis persona sit assumpta vel vnita verbo, sed quia illa anima, & caro ita assumpta sunt & vnita verbo, in quibus

Ex Boetio lib. contra Euthycẽ et nestoriũ hic nõ tenetur.

Alia approbatio.

Aug. serm. 129. de tempore qui est 3. feria 5. in cœna domini, t. 10.

Psal. 64.

Aug. cap. 15 lib. 1. de prædesti. ad princip. & paulò infe. tom. 7.

quibus subsistit persona Dei & hominis: vt ad hominis naturam non ad personam respicias, cum assumptum vel vnitum, vel quendam vel aliquem in huiusmodi locutionibus scriptura commemorat. Quocirca cũ quæritur sine proposita auctoritate, an aliquis vel quidam sit assumptus à verbo vel vnitus verbo: sine distinctione intelligentiæ non est hic reddenda responsio, quoniam multiplex præmissa est quæstio, sed instantiam quęrentis ita determinato, Si de hominis persona quæris, respondeo, non, si de hominis natura, dico, est.

DE INTELLIGENTIA HARVM LOCVTIONVM, DEVS FACTVS EST HOMO,

Deus est homo, an his locutionibus dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel non esse aliquid.

DISTINCT. VI. A

EX præmissis autem emergit quęstio plurimũ continens vtilitatis, sed nimium difficultatis atque perplexitatis. Cùm enim constet ex prædictis, & alijs pluribus testimonijs, omnesque catholici vnaniter fateantur Deum factum esse hominem, & Christum verum Deum esse, & verum hominem, quæritur an his locutionibus, Deus factus est homo, Filius Dei Factus est Filius hominis, Deus est Homo, & Homo est Deus, dicatur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse Deus, & an ita conueniat dici, Homo factus est Deus, & Filius hominis factus est filius Dei, sicut econuerso dicitur. & si ex his locutionibus non dicitur Deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, quæ sit intelligentia harum locutionum & similium. In huius profunditatis reseratione, & scrupulosæ quæstionis expositione plurimum differre inueniuntur sapientes.

De modo vniendi diuinã et humanã naturã secundũ varias doctorũ opiniones.

Quorundam sententiam refert. B

ALII enim dicunt, in ipsa verbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne consti-

constitutum, ex quibus duobus omnis verus homo cōstituitur: & ille homo cœpit esse Deus, non quidem natura Dei sed persona verbi, & Deus cœpit esse homo ille: concedunt etiam hominem illum assumptū à verbo & vnitum verbo, & tamen esse verbum: & ea ratione tradūt dictum esse Deum factum hominem, vel esse hominem: quia Deus factus est, id est, cœpit esse quædam substantia ex anima rationali & humana carne subsistens: & illa substātia facta est, id est, cœpit esse Deus, non tamen demigratione naturæ in naturam, sed vtriusque naturæ seruata proprietate factum est, vt Deus esset illa substantia, & illa substantia esset Deus. Vnde verè dicitur, Deus factus est homo, & Homo factus est Deus, & Deus est homo, & Homo Deus, & Filius Dei filius hominis, & econuerso. Cùm que dicant illum hominem ex anima rationali & humana carne subsistere, non tamen fatentur ex duabus naturis esse compositum, diuina scilicet, & humana: nec illius partes esse duas naturas, sed animam tantùm & carnem.

Auctoritates ponit quib⁹ muniunt suam sententiā. C

ET ne de suo sensu tantùm loqui putentur hanc sētentiam pluribus muniunt testimonijs. Ait enim Au. in lib. de Trin. Cum legitur, Verbum caro factum est, in verbo intelligo verum Dei filium, in carne agnosco verum hominis filium, & vtrunque simul vnam personam, Deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate coniunctum. Idem in Ench. Christus Iesus de Deo est: homo autem natus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Vtraque substantia, diuina & humana, filius est vnicus Dei patris omnipotentis, de quo procedit spiritus sanctus, vtrunq; vnus: sed aliud propter verbum, & aliud propter hominem: non duo filij Deus & homo, sed vnus Dei filius. Deus sine initio, homo à certo initio. Idem in eodē, Quid natura humana in Christo homine meruit, vt in vnitatem personę vnici filij Dei singulariter assumpta esset? Quæ bona voluntas, quæ bona opera præcesserunt quibus mereretur

13.ca.19. ad medium.
Cap.38. ad principiū.
Ibid.cap.35. in fine.
Ibid.cap.36. in princip.

reretur iste homo vna fieri persona cum Deo? Nunquid antea fuit homo, & hoc ei singulare beneficium præstitũ est, vt singulariter promereretur Deum? Nẽpè ex quo homo esse cœpit, non aliud cœpit esse homo quã Dei filius, & hic vnicus: & propterea Dei verbum, quia est ab illo suscepta caro, facta est vtiq; Deus, vt quemadmodum vna est persona quilibet homo, anima scilicet rationalis & caro: ita sit Christus vna persona, verbum & homo. Idem super Ioan. Agnoscamus geminam substantiam Christi, diuinam scilicet, qua æqualis est Patri: & humanam: qua minor est patre, vtrumque autem simul nõ duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non Trinitas Deus. Ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis & caro. Idẽ quoq; in libr. de prædestinatione sanctorum. Ille homo vt à verbo patri coæterno in vnitatem personæ assumptus filius Dei vnigenitus esset, vnde hoc meruit? quod bonum eius præcessit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente ac suscipiente Deo verbo, ipse homo ex quo esse cœpit, filius Dei vnicus esse cœpit, Item homo quicunque itá gratia fit Christianus, sicut gratia homo ille ab initio factus est Christus. Idem in lib. 13. de Trinin. Gratia Dei nobis in homine Christo commendatur. Quia nec ipse vt tanta vnitate Deo verò coniunctus, vna cum illo persona filius Dei fieret, vllis est præcedẽtibus meritis assecutus: sed ex quo homo esse cœpit, ex illo est & Deus. Vnde dictum est, Verbum caro factum est. Hilarius quoq; in decimo lib. de Trinit. ait. Christum non ambigimus esse Deum verbum, neque rursus filium hominis ex anima & corpore constitisse ignoramus. His alijsque authoritatib. vtuntur, qui hominem quendam ex anima rationali & carne compositum dicunt Deum factum, sed gratia, non natura. Sola enim gratia habuit ille homo, non meritis vel natura, vt esset Deus siue Dei filius, vt haberet omnem scientiam & potentiam, quam habet verbum cum quo est vna persona. Nec tamen in superioribus legitur, quod homo ille

sit vna

In t. 9. trac. 78. in fin. exponẽs illud, Quia pater maior me est.

Ca. 15. in princip. t. 7.

Ibidẽ paulò inferius.

Li. 13. ca. 17. ad princip.

Hilarius post mediũ lib. 10.

sit vna persona cum verbo, & sit ipsum verbum, sed etiam quod anima rationalis & caro eadē persona sit, & Christus sit, & Deus.

Aliorum sententia. D

SVNT autem & alij qui istis in parte consentiunt, sed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantùm, sed ex humana & diuina natura, id est, ex tribus substantijs, diuinitate, carne, & anima cō stare: & hunc Iesum Christum fatentur, & vnam personam tantum esse: ante incarnationem verò solummodo simplicem, sed in incarnatione factam compositam ex diuinitate & humanitate. Nec est ideo alia persona, quàm prius, sed cum prius esset Dei tantum persona, in incarnatione facta est etiam hominis persona: non vt duæ essent personæ, sed vt vna & eadem esset persona Dei & hominis. Persona ergo quæ prius erat simplex, & in vna tantū natura existēs, in duab. & ex duab. subsistit naturis: & persona quæ tātum Deus erat, facta est etiam verus homo subsistens nō tantùm ex anima & carne, sed etiam ex diuinitate, nec tamen persona illa debet dici facta persona, quamuis dicatur facta persona hominis. Facta est igitur illa persona (vt quibusdam placet) quiddam subsistens ex anima & carne, sed non est facta persona vel substantia vel natura: & inquantum est illa subsistens, composita est: inquantum autem verbum est, simplex est.

Hæc opp. nō tenetur.

Auctoritates etiam ponit, quæ hanc probant sententiam. E

DE hoc Aug. in lib. sententiarum Prosperi ait, Modis omnibus approbare contendimus sacrificium ecclesiæ duobus constare, duobus confici: visibili elementorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cùm ipse Christus verus sit Deus & verus homo: Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioan. Damasc. In domino nostro

Lanfrācus ad sextam Berengarij obiectionē responsione id habet & refertur de consec. dist. 2 a Gratiano.

Ca. 5. li. 3. de ortho. fide.

reretur iste homo vna fieri persona cum Deo? Nunquid antea fuit homo, & hoc ei singulare beneficium præstitũ est, vt singulariter promereretur Deum? Nẽpè ex quo homo esse cœpit, non aliud cœpit esse homo quã Dei filius, & hic vnicus: & propterea Dei verbum, quia est ab illo suscepta caro, facta est vtiq; Deus, vt quemadmodum vna est persona quilibet homo, anima scilicet rationalis & caro: ita sit Christus vna persona, verbum & homo. Idem super Ioan. Agnoscamus geminam substantiam Christi, diuinam scilicet, qua æqualis est Patri: & humanam: qua minor est patre, vtrumque autem simul nõ duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non Trinitas Deus. Ac per hoc Christus est Deus, anima rationalis & caro. Idẽ quoq; in libr. de prædestinatione sanctorum. Ille homo vt à verbo patri coęterno in vnitatem personæ assumptus filius Dei vnigenitus esset, vnde hoc meruit? quod bonum eius præcessit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente ac suscipiente Deo verbo, ipse homo ex quo esse cœpit, filius Dei vnicus esse cœpit, Item homo quicunque itã gratia fit Christianus, sicut gratia homo ille ab initio factus est Christus. Idem in lib. 13. de Trinin. Gratia Dei nobis in homine Christo commendatur. Quia nec ipse vt tanta vnitate Deo verò coniunctus, vna cum illo persona filius Dei fieret, vllis est præcedẽtibus meritis assecutus: sed ex quo homo esse cœpit, ex illo est & Deus. Vnde dictum est, Verbum caro factum est. Hilarius quoq; in decimo lib. de Trinit. ait. Christum non ambigimus esse Deum verbum, neque rursus filium hominis ex anima & corpore constitisse ignoramus. His alijsque authoritatib. vtuntur, qui hominem quendam ex anima rationali & carne compositum dicunt Deum factum, sed gratia, non natura. Sola enim gratia habuit ille homo, non meritis vel natura, vt esset Deus siue Dei filius, vt haberet omnem scientiam & potentiam, quam habet verbum cum quo est vna persona. Nec tamen in superioribus legitur, quod homo ille

In t. 9. trac. 78. in fin. exponẽs illud, Quia pater maior me est.

Ca. 15. in princip. t. 7.

Ibidẽ paulò inferius.

L. 1. 13. ca. 17. ad princip.

Hilarius post mediũ lib. 10.

sit vna persona cum verbo, & sit ipsum verbum, sed etiam quod anima rationalis & caro eadẽ persona sit, & Christus sit, & Deus.

Aliorum sententia. D

SVNT autem & alij qui istis in parte consentiunt, sed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantùm, sed ex humana & diuina natura, id est, ex tribus substantijs, diuinitate, carne, & anima cõstare: & hunc Iesum Christum fatentur, & vnam personam tantum esse: ante incarnationem verò solummodo simplicem, sed in incarnatione factam compositam ex diuinitate & humanitate. Nec est ideo alia persona, quàm prius, sed cum prius esset Dei tantum persona, in incarnatione facta est etiam hominis persona: non vt duæ essent personæ, sed vt vna & eadem esset persona Dei & hominis. Persona ergo quæ prius erat simplex, & in vna tantũ natura existẽs, in duab. & ex duab. subsistit naturis: & persona quæ tãtum Deus erat, facta est etiam verus homo subsistens nõ tantùm ex anima & carne, sed etiam ex diuinitate, nec tamen persona illa debet dici facta persona, quanuis dicatur facta persona hominis. Facta est igitur illa persona (vt quibusdam placet) quiddam subsistens ex anima & carne, sed non est facta persona vel substantia vel natura: & inquantum est illa subsistens, composita est: inquantum autem verbum est, simplex est. *Hæc opp. nõ tenetur.*

Auctoritates etiam ponit, quæ hanc probant sententiam. E

DE hoc Aug. in lib. sententiarum Prosperi ait, Modis omnibus approbare contendimus sacrificium ecclesiæ duobus constare, duobus confici: visibili elemẽtorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cùm ipse Christus verus sit Deus & verus homo. Quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioan. Damasc. In domino nostro *Lanfrãcus ad sextam Berengarij obiectionẽ responsione id habet & refertur de consec. dist. 2 a Gratia no. Ca. 5. li. 3. de ortho. fide.*

Iesu Christo duas quidem naturas cognoscimus, vnam autem hypostasim ex vtrisque compositam. Incarnatus est ergo Christus, ex virgine assumens primitiam nostræ massæ, vt ipsa extiterit in carne hypostasis, quæ Dei verbi hypostasis composita & facta fuerit, quæ prius simplex erat verbi hypostasis. Cōposita verò ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: & fecerat ipsa diuinæ verbi Dei filiationis characteristicum & determinatiuū idioma: secundū quod diuisa est à patre & spiritu sancto, & carnis characteristica & determinatiua idiomata: secundum quæ differat à matre & reliquis hominibus. Item, Vnam hypostasim filij Dei confitemur in duabus naturis perfectè se habentibus, deitatis & humanitatis: & incarnatam esse eādem hypostasim, & has duas naturas custodiri & manere in ipso post vnionem, non seorsum & secundū partes ponentes singulam, sed vnitas inuicem in vnam compositam hypostasim: substantialem enim inquimus vnionem: scilicet, veram, & non secundum phantasiam: substantialem autem, non duabus naturis perficientibus alteram, scilicet, vnam compositam naturam, sed vnitas inuicem in vnam hypostasim compositam filij Dei: & manere eādem substantialem differentiam determinauimus. Quod creabile mansit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circunscriptibile circunscriptibile, & incircunscriptibile incircunscriptibile: & hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiam Augustinus in libro de Trin. ait, Quemadmodum secundum deitatem vna est patris filijque natura, ita etiam iuxtā humanitatē eadē est matris & filij vna natura. Ex vtraq; ergo substantia & diuinitatis & humanitatis vnus atque idem est Deus, Dei & hominis filius Iesus Christus, vt verus Deus, ita etiam homo verus. Idem etiam in libro 13. de Trinita. Sic Deo coniungi potuit humana natura, vt ex duabus substantijs fieret vna persona. Ac per hoc iam est ex tribus, Deo, anima, & carne. His alijsque pluribus auctoritatibus se muniūt,

Lib. eod. c. 3. in medio.

Aug. serm. 193. de tempore, qui est 5. in festo S. Trin. tom. 10. id habet.

Cap. 17. in principio.

qui dicunt personam Christi compositam esse vel factam siue constantem ex duabus naturis, siue ex trib⁹ substantijs.

Tertia aliorum sententia. F

SVNT etiam alij, qui incarnatione verbi non solùm personam ex naturis compositam negant, verũ etiam hominem aliquem siue etiam aliquam substantiam ibi ex anima & carne compositam vel factã diffitentur. Sed sic illa duo, scilicet, animam & carnem verbi personæ vel naturę vnita esse aiũt, vt non ex illis duobus vel ex his tribus, aliqua natura vel persona fieret siue componeretur, sed illis duobus velut indumento verbum Dei vestiretur, vt mortalium oculis cõgruẽter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatẽ carnis & animę accepit. Quę duo etiã in singularitatẽ vel vnitatẽ suæ personæ accepisse legitur, nõ quia illa duo vel aliqua res ex illis composita sit vna persona cũ verbo, vel sit verbum, sed quia illis duobus accedentibus verbo, non est personarũ numerus auctus, vt fieret quaternitas in Trinitate, & quia ipsa persona verbi, quæ priùs erat sine indumento, assumptione indumenti non est diuisa vel mutata, sed vna eademque immutata permansit. Qui secundũ habitũ, Deum hominem factum dicunt. Accipiendo enim hominẽ dictus est Deus, factus est homo, & propter acceptũ hominẽ, dicitur Deus verè esse homo, & propter assumentem Deũ, dicitur homo, esse Deus. Nã si essentialiter, inquiunt illi, Deus esse homo, vel homo esse Deus intelligeretur, tunc si Deus assumpsisset hominem in sexu muliebri, & mulier essentialiter Deus esset, & econuerso. At potuit Deum assumpsisse hominem in sexu muliebri, potuit ergo mulier esse Deus, & econuerso.

Greg. hom. 8. ad cap. i. Ezechielis

Auctoritates inducit quib. hac sententia roboratur. G

NE autem & isti de suo sensu influere videantur, testimonijs in medium productis quód dicũt confirmant. Ait enim Aug. in li. de gratia noui testamenti. Sicut nõ augetur numerus personarum, cũ caro accedit

Epist. ad Honoratũ, 120. in fin. ca. 4. in tomo 2.

cedit animæ vt sit vnus homo, sic non augetur numerus personarum, cum homo accedit verbo, vt sit vnus homo Christus: legitur ita Deus homo, vt intelligamus huius personæ singularitatē, non vt suspicemur in carnem mutatam diuinitatem. Idem quoque tractans illud verbum Apost. Habitu inuentus est vt homo, manifestè ostendit Deum dici factum esse hominem, vel esse hominem secundum habitum in lib. 83. quæstionum ita inquiens. Multis modis habitum dicimus, vel habitum animi, sicut disciplinæ perceptionem vsu firmatam, vel habitū corporis, sicut dicimus alium alio validiorem, vel habitum eorum quæ mēbris accommodantur extrinsecus, vt cum dicimus aliquem vestitum vel calceatum, & huiusmodi. In quibus omnibus generibus manifestum est in ea re dici habitum, quæ accidit vel accedit alicui, ita vt eam possit etiam non habere. Hoc autem nomen ductum est ab illo verbo quod est habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis vt habeatur vel accidit vel accedit. Veruntamen hoc interest, quia quædam eorum quæ accidunt vel accedunt, vt habitum faciant non mutantur, sed ipsa mutant in se integra & incōcussa manentia, sicut sapientia accedens homini, non ipsa mutatur, sed hominem mutat, quem de stulto sapiētem facit. Quædam verò si accedunt vel accidunt, vt mutent & mutentur, vt cibus qui amittēs speciem suam in corpus vertitur, & nos cibo refecti, ab exilitate atq; languore in robur atque valentiam mutamur. Tertium genus est, cum ea quę accidunt vel accedunt, nec mutant ea quibus accidunt, nec ab eis ipsa mutantur, sicut annulus positus in digito, quod genus rarissimè reperitur. Quartum genus est cum ea quæ accidunt vel accedunt, mutantur non à sua natura, sed aliam speciem & formam accipiunt, vt est vestis, quæ deiecta atque deposita non habet eam formam quam sumit induta, Induta enim membris accipit formam, quam non habebat exuta, quod genus congruit huic comparationi. Deus enim filius semetipsum exinaniuit, non

Philip. 2.

In principio quæst. 73. in tomo. 4.

Ibidē paulò inferius.

Ibidem paulò inferius.

Ibidem paulò inferius.

uit,non formam suam mutans, sed formam serui accipiens, neque conuersus aut transmutatus in hominē amissa incommutabili stabilitate, sed in similitudine hominum factus est ipse susceptor, verum hominem suscipiendo habitu inuentus est vt homo, i. habēdo hominē inuentus est vt homo, non sibi, sed eis quibus in homine apparuit. Quòd autem dicit vt homo, veritatē exprimit. Nomine ergo habitus satis significauit Apostolus, qualiter dixerit in similitudinem hominum factus, quia non transfiguratione in hominem, sed habitu factus est, cùm indutus est hominem, quem sibi vniens quodammodò atque conformans immortalitati æternitatíque sociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum esse verbum susceptione hominis, sicut nec membra veste induta mutantur, quamuis illa susceptio ineffabiliter susceptum suscipienti copularet. His verbis apertè innuere videtur Augustinus Deū dici factum hominem secundū habitum. Qui etiam ipsius incarnationis modum volens exprimere quærentibus in 4. lib. de Trin. ait. Si quæritur incarnatio quomodo facta sit, ipsum verbū Dei dico carnem factum, id est, hominem factum, nō tamen in hoc quod factum est, conuersum atque mutatum, sed carne, vt carnalibus cōgruenter appareret, indutum. Ita sanè factum, vt ibi sit non tantùm verbum Dei & hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima. Atque hoc totum & Deus dicatur propter Deum, & homo propter hominem. Quod si difficile intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abstinendo, & bona operando: difficilia enim sunt hæc. Idē in li. de fide ad Petrum, Dei filius cùm sit Deus æternus & verus, pro nobis factus est homo verus & plenus. In eo verus, quia veram habet Deus ille humanam naturam: In eo verè plenus, quia & carnem humanam suscepit & animam rationalem. Item, non ad aliud fuit illa Dei summi susceptio vel exinanitio, nisi formæ seruilis, id est naturæ humanæ susceptio: vtraque ergo est in Christo forma, quia vtraque vera & plena

Ibidē paulò inferiùs

Ibidē paulò inferiùs

Cap. 21. ad medium.

Cap. 2.

Ibidem in fine cap. 2.

est in Christo substantia diuina scilicet, & humana natura: Idem in lib. contra Maximinũ, Cùm esset per seipsum inuisibilis, visibilis in homine apparuit, quẽ de fœmina suscipere dignatus est. Item in eodẽ, Nos Christum Dominum verum hominem suscepisse credimus, & in ipso visibiliter inuisibilem hominibus apparuisse: in ipso inter homines conuersatum fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse. Hilarius quoque in 10. lib. de Trinit. ait, Quomodo Dei filius natus est ex Maria, nisi quod verbũ caro factũ est, scilicet, quòd filius Dei cũ in forma Dei esset, formam serui accepit? Vnum tamen eundemque non Dei defectione, sed hominis assumptione profitemur: & in forma Dei propter naturam diuinam, & in forma serui ex conceptione spiritus sancti secundum hominis habitum repertum fuisse. Non fuit habitus ille tantũ hominis, sed vt hominis: neq; caro illa caro peccati, sed in similitudine carnis peccati. Audistis tres secũdum diuersos positas sentẽtias, & pro singulis inducta testimonia.

Aug. li. de fide contra Manichæos in princip. c. 22. to 6. In eod. lib. cõtra Manichæos in princip. ca. 26. Hilar. ante medium, li. 10.

Ibidẽ paulò inferius.

POSITIS SENTENTIIS PROLATISQVE TESTIMONIIS, INTELLIGENtias propositarum locutionum exequitur secundum singulas sententias, & prius secundum primam.

DISTINCT. VII. A

SECVNDVM primam vero dicitur Deus factus homo, & homo factus deus: quia Deus cœpit esse quędam substantia rationalis, quæ ante non fuerat, & illa substantia cœpit esse Deus, & hoc gratia, non natura vel meritis habuit. Vnde rectè dicitur Christus, inquantum homo prædestinatus esse filius Dei. Huic autem sententiæ opponitur. Si illa substantia cœpit esse Deus, & Deus illa: quædam ergo substantia est Deus, quæ non semper fuit Deus, & quędam substantia est Deus, quæ nõ est diuina substãtia: & Deus est aliquid, quod nõ semper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis testimonio innitentes, qui ait,

Orig. ad illud: Factus ex semine Dauid secundũ carnem ad Ro. 1.

Factus

Factus est sine dubio id quod prius non erat: sed addidit, secundum carnem. Secundum Deum verò erat prius, & non erat quando non erat. Alijs quoque pluribus modis illi sententiæ potest opponi: quibus supersedemus, exercitationis studium lectori relinquentes, & ad alia properantes.

Hic explanat secundam sententiam, etiã earundem locutionum sensus. B

IN secunda verò sententia huius dilectionis talis videtur ratio, vt cùm dicitur Deus factus est homo, intelligatur cœpisse esse subsistens ex duabus naturis, vel tribus substantijs: & econuerso, homo factus est Deus: quia subsistens in duabus naturis cœpit esse Deus: vel potiùs homo factus est Deus, & econuerso dicitur, quia Deus assumpsit hominem, & homo assumptus est à Deo. Vnde Aug. dicit in lib. de Trinit. *Lib. 1. in* Talis fuit illa susceptio, quæ hominem faceret Deũ, *primo. c. 13.* & Deum hominem. Variatur autem intelligentia, cùm dicitur, Deus est homo, & homo est Deus. Dicitur enim Deus esse persona subsistens in duabus, & ex duabus naturis: & persona subsistens in duabus & ex duabus naturis dicitur esse Deus, id est, verbum vel natura diuina. Potest enim prædicari persona simplex vel natura de persona composita. Nõ est autem, vt ait Ioan. Damasc. idem dicere naturam vel personam.

Ex quo sensu dicũt Christum prædestinatum. C

ISTI dicunt Christum prædestinatum inquantũ est homo, id est, inquantum est subsistens ex duabus substantijs, scilicet, anima & carne. Nam quantum ad naturam diuinitatis, non est ipse prædestinatus. Non ergo inquantum in ea vel ea subsistit, prædestinatus est: sed inquantum subsistit in alijs duabus substantijs, id est, in anima & carne, hoc est inquantum est homo.

Qualiter exponuntur auctoritates primæ, quæ isti videntur obuiare sententiæ. D

DETERMINANT etiam auctoritates quæ primę

conueniunt ſententiæ,& huic vidētur contradicere: vt cùm legitur, homo ille aſſumptus eſt à verbo in ſingularitate perſonæ, vel factus vna perſona cum verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita eſt in ſingularitate perſonæ, id eſt, ita quòd eadem perſona quæ priùs erat & ſimplex erat, ſine incremento numeri perſonarum etiam immutata permanſit, licet compoſita. Compoſitionis verò huius aliam dicunt eſſe rationem quā ſit in alijs hominibus, quia huius ex tribus aliorum ex duabus ſubſtantijs eſt cōpoſitio. Negant quoque naturam humanam eſſe perſonam vel Dei filium: & ſicut vnum eundemque dicunt eſſe hominem & Deum,& filium hominis & filium Dei: ita vnum & idem, non aliud & aliud, ſicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmiſsis videntur aduerſari. E

Ad illud Ioan 14. *Nemo venit ad patrē, Tract.* 69. *in tomo.* 9. *Lib. contra Felicianū, in fine c.* 11. *Ibid. ca.* 12. *ad finē, t.* 6.

SED his videntur aduerſari quæ ſubditis continentur capitulis. Ait enim Aug. ſuper Ioan. Aliud eſt verbum Dei, aliud homo: ſed verbum caro factum eſt, id eſt, homo: non itaque alia verbi, alia eſt hominis perſona, quoniam vtrunque Chriſtus, & vna perſona. Idem ad Felicianum. Aliud Dei filius, aliud hominis filius: ſed non alius. Item Dei filius, aliud de patre, aliud de matre. Item in libro primo de Trinit. Cùm filius ſit & Deus & homo, alia ſubſtantia Deus, & alia homo.

Qualiter his reſpondeant. F

Lib. de orthodoxa fide 3. *cap.* 3. *in princip*

HAEC autem in hunc modum determinãt: quia cū dicitur, aliud verbū Dei, aliud homo, ſiue alia ſubſtantia Deus, alia homo: alterius naturæ ſignificatur Chriſtus eſſe, inquantum eſt homo: & alterius, inquantum eſt Deus: & aliud natura qua eſt homo, aliud natura qua eſt Deus. Vt enim ait Ioan. Damaſc. inconuersè & inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicem naturæ: neque diuina diſtante à propria ſimplicitate, neque humana aut conuerſa in deitatis naturã, aut in non exiſtentiam diuiſa: neque ex duabus vna facta cōpoſita natura. Compoſita enim natura neutri eo-

rum ex

rum ex quibus componitur naturis homousia, id est, consubstantialis esse potest, ex alteris perficiens alteram: vt corpus ex quatuor elementis compositum, nec ignis nominatur, nec aer, nec terra, nec aqua, nec horum alicui homousion dicitur. Si ergo secundum hæreticos Christus vnius compositæ naturæ post vnionem extitit, ex simplici natura conuersus est in compositam: & neque patri simplicis naturæ existenti, neque matri est homousios: & neq; Deus neq; homo denominabitur, sed Christus solùm: & erit hoc nomen, scilicet, Christus, non personę ipsius natura, sed vnius secundum ipsos compositæ naturæ: nos autem Christum non vnius compositæ naturæ dogmatizamus, & hoc nomen, scilicet, Christus, personæ dicimus non monotropos, id est, vno modo dictum: sed duarum naturarum esse significatiuum, scilicet, deitatis & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate Deum perfectum, & hominem perfectū eundem & esse & dici, ex duabus & in duabus naturis cōfitemur. Sic ergo dicitur aliud esse filius Dei, aliud filius hominis; quia alterius est substantiæ vel naturæ inquantum est filius Dei, & alterius inquantum est filius hominis: non quòd ipse filius Dei & hominis sit duo illa diuersa, id est, duæ diuersæ naturæ.

Ibid. paulò inferius.

Ibid. paulo superius.

Auctoritatę confirmat determinationem. G

APERTE enim Hilarius in nono lib. de Trin. ait, Cùm non aliud sit filius hominis: neque aliud filius dei: verbum enim caro factum est: & cùm ille qui filius Dei est ipse & hominis sit filius. requiro quis in hoc filio hominis glorificatus sit? Euidenter dicit nō aliud esse filium Dei, & aliud filium hominis. Ex quo præmissa roboratur & approbatur determinatio.

Ad mediū 9. lib.

Alia etiā verba auctoritatū annotat vt determinet. H

QVOD etiam dictum est, vtrunque Christus est, & vna persona, mouere potest lectorem: sicut & illud quod Augu. dicit in lib. de Trin. Quia forma Dei formam serui accepit, vtrunque Deus, vtrunque homo.

Cap. 7. in fi.

Sed vtrunque Deus propter accipientem Deum, & vtrunque homo propter acceptum hominem. Et illud quod idem ait in lib. de bono perseuerantiæ, Qui fidelis est, in eo veram naturam humanam credit suscipiente Deo verbo ita sublimatam, vt qui suscepit & quod suscepit vna esset in Trinitate persona, assumptione illa ineffabiliter faciente personæ vnius in Deo & in homine veritatem. Si autem qui suscepit & quod suscepit vna esse persona, ergo natura humana cũ verbo est vna persona. Sed hęc omnia ex tali sensu dicta fore tradunt, vt vtrunque dicatur esse Christus & vna persona: quia in vtroque vnus Christus & vna persona subsistit. Ita etiam susceptum cum suscipiente dicitur vna persona, quia susceptum suscipienti est sociatum in vnitate personæ, non ita vt caro & anima sint vnus Deus: quia vt ait Hiero. Verbum est Deus, non caro assumpta. Et Amb. in lib. 3. de spiritu sancto ait. Aliud est quod assumpsit, & aliud quod assumptum est.

Cap. 24. ad medium in tom. 7.

Hier. serm. de Assumptione ante medium to. 4.

Ambr. in fin c. 6. lib. de incarnationis dominicæ sacramento t. 2.

Hic quandã ponit auctoritatem, quæ multum videtur huic sententiæ opposita. I

EST autem & aliud quod huic sententiæ plurimũ videtur obuiare. Ait enim August. in lib. 1. cõtra Maximinum, Christus vna persona est geminæ substantiæ, quia & Deus & homo est: nec tamen Deus vel homo, pars huius substantiæ dici potest, alioquin filius Dei Deus antequam susciperet formam serui non erat totus, & creuit cum homo diuinitati eius accessit. Ecce Deum dicit non esse partem illius personæ. Vnde videtur illa persona non constare Deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam personam nõ ita constare ex Deo & homine, quasi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniũt, vt ex illis quod non erat constituatur. Non autem sic humana & diuina natura in Christo vniuntur. Inexplicabilis enim est istius vnionis, quæ non est partiũ ratio. Quidam tamẽ nomine Dei ibi personã significari putant, quia de tribus agebat personis, quarum nullam

Aug. lib 3. ad prin. ca. 10. contra Maximinũ hæreticũ.

nullā Trinitatis partē esse dicebat, sicut pars istius personæ nō est Deus. Quod si de persona intelligatur, manifestū est, quia persona non est pars personæ. Posita est diligēter sententia secūda, & eius explanatio: cui in nullo vel in modico obuiāt auctoritates in tertia sententia inductæ, quæ iam consideranda est.

Tertia sententia, quæ sit præmissarum propositionum intelligentia. K

IN hac ergo sentētia sic dicitur, deus factus est homo, quia hominē accepit, sic dicitur esse homo, quia hominem habet, vel quia est habens hominem: & homo factus Deus, quia assumptus est à Deo: & homo esse deus, q̄a habēs hominē est Deus. Cū ergò dicitur Deus est homo, vel habitus prædicatur, vel persona, sed humanata. Et quod persona humanata prædicetur, Cassiodorus ostendere videtur dicens. Factus est, vt ita dixerim, humanatus Deus, qui etiā in assumptione carnis Deus esse non destitit. Quod tamen variè accipi potest, vt dicatur Deus factus humanatus: vel Christus factus Deus humanatus, vtrunque enim sanè dici potest. Cū ergo dicitur factus est Deus homo, multiplex secundum istos fit intelligentia: vt naturam humanam accepisse, vel humanatum verbū esse incœpisse intelligatur. Nec tamen si incœpit esse humanatum verbum, ideo sequitur quod incœperit esse verbum: nec si Deus factus est humanatum verbum, sequitur quod factus sit verbum sicut de aliquo dicitur. Hodie iste cœpit esse bonus homo, vel factus est bonus homo, nec tamen hodie cœpit esse homo, vel factus est homo.

Quo sensu secūdū istos dicatur prædestinatus Christ⁹. L

SECVNDVM istos dicitur Christus, secundum quòd homo, prædestinatus esse filius Dei, quia est prædestinatum à Deo ab æterno, & in tempore collatum est ei per gratiam, vt ipse ens homo sit filius Dei: hoc enim nō semper habuit, sed in tempore per gatiā accepit. Quod videtur August. notasse in li. ad Prosperum & Hilarium dicens, Prædestinatus est Ie- *In lib. de prædestinatione sanctorū. c. 15. post mediū & c. 7. in tomo. 7.*

est Ie

est Iesus, vt qui futurus erat secundum carnem similis Dauid esset in virtute filius Dei. Hi etiam cum dicitur Christus minor patri secundum quod homo secundum habitum hoc intelligunt dictum, id est, inquantum habet sibi hominem vnitum. Vnde Augustinus in 1. libr. de Trinitate, Deus filius Deo patri natura est æqualis, habitu minor. In forma enim serui, minor est patre. In forma Dei, equalis est patri: & quia secundum habitũ accipienda est incarnationis ratio, ideò Deum humanatum, non hominem deificatũ dici tradũt. Vnde Ioan. Dam. Nõ hominẽ deificatum dicimus, sed Deum hominem factum.

Aug. in fin. cap. 6.

Li. de orthodoxa fide. 3. c. 2. ad fin.

Quod non debet homo dici dominicus. M

ET licet dicatur homo Deus, non tamen congruè dicitur homo dominicus. Vnde Aug. in libr. retractationum, Non video vtrũ rectè dicatur homo dominicus, qui est mediator Dei & hominum Christus Iesus, cum sit vtiq; dominus, & hoc quidẽ vt dicerem, apud quosdam legi Catolicos tractatores. Sed vbicũq; hoc dixi, dixisse me nollẽ. Posteà quippe vidi non esse dicendum, quanuis nonnulla à me posset idem ratione defendi. Secundum istos etiam dicitur persoña filij in duabus & ex duabus existere naturis, secũdum adhærentiam vel inhęrentiam. altera enim inhæret ei, altera inest.

1. Ca. 19. ad finẽ. 1. ad Timot. 2. b.

Quod prædicta non sufficiunt ad cognoscendam hanc quæstionem. N

SATIS diligenter iuxta diuersorũ sententiã, suprapositam absq; assertione & præiudicio tractauimus quæstionem: veruntamen nolo in tanta re tanquam ad cognoscendum difficili, putare lectorem istã sibi nostram debere sufficere disputationẽ: sed legat & alia fortè melius cõsiderata atq; tractata: & ea quæ hic mouere possunt, vigilantiore atq; intelligẽtiore, si potest mente discutiat, hoc firmiter tenens, ꝙ Deus hominem assumpsit, homo in Deum transiuit non naturæ versibilitate, sed Dei dignatione: vt nec Deus mutaretur in humanam substantiam assumẽdo

mendo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in Deũ: quia mutatio vel versibilitas naturę diminutionem & abolitionem substantiæ facit.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT DICI NATA DE VIRGINE.

DISTINCT. VIII. A

POST prædicta inquiri debet, vtrum de natura diuina cõcedendum sit, quod de virgine sit nata: sicut dicitur in virgine incarnata. Et videtur vtiq; non debere dici nata de virgine, cum nõ sit nata de patre. Quæ enim res non de patre genita, nõ videtur de matre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate quæ illud non teneat in diuinitate. Videtur tamen posse probari, quod sit nata de virgine: quia si hoc est nasci Deum de virgine, scilicet, hominem assumere in vtero virginis, cũ natura diuina superius dicta sit hominem assumpsisse, videtur debere dici nata. De hoc Au. in lib. de fide ad Petrum sic ait. Natura æterna atq; diuina non posset temporaliter concipi & nasci ex natura humana: nisi secundum susceptionem veritatis humanæ veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est Deus ęternus veraciter secundum tempus & cõceptus & natus ex virgine. Ista auctoritate videtur insinuari quod natura diuina sit nata & cõcepta de virgine. Sed si diligenter notentur verba, potiùs de persona agi intelligitur: quæ sine dubitatione & de patre & de matre nata esse dici debet.

Qualiter per vnionẽ diuersarũ naturarũ in Christo fiat cõmunicatio idiomatũ & proprietatũ respiciẽtiũ naturã.

De gemina Christi natiuitate, qua bis natus est. B

QVAERI autem solet, Vtrùm debeat dici Christus bis genitus vt dicitur Dei & hominis filius? Ad quod dici potest Christum bis natum esse: duásque natiuitates habuisse. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum, Pater Deus de sua natura genuit filium Deum sibi coæqualem & coæternum. Idem quoque vnigenitus Deus secundo natus est semel ex patre, semel ex matre. Natus est enim de patre Dei verbum: natus est de

Ibidẽ paulò inferius.

Lib. 2. in medio Cap. 7.

est de matre verbū caro factum. Vnus ergo atq; idem Dei filius natus est ante secula, & natus in seculo, & vtraque natiuitas vnius est filij Dei, diuina scilicet, & humana. De hoc etiam Ioan. Damasc. ait. Duas ergo Christi natiuitates veneramur: vnam ex patre ante secula, quæ est super causam & rationē & tempus & naturam: & vnā, quæ in vltimis temporibus propter nos & secundum nos & super nos. Propter nos, quia propter nostram salutem: secundum nos, quia natus est homo ex muliere, & tempore cōceptionis, scilicet, nouem mensium: super nos, quia non ex semine, sed ex spiritu sancto & sancta virgine supra legem conceptionis. Ex his manifestè apparet Christi duas esse natiuitates, eundemque bis natum fore.

DE ADORATIONE HVMANITATIS CHRISTI: AN EADEM SIT ADORATIO humanitati & deitati exhibenda.

DISTINCT. IX. A

Vtrū caro Christi sit adoranda adoratione latriæ quod est proprietas diuinæ naturæ.

PRAETEREA inuestigari oportet: vtrùm caro Christi & anima vna eademque cum verbo debeat adoratione adorari, illa scilicet, quæ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibetur latria, quæ intelligitur, seruitus siue cultus soli creatori debitus: cum anima Christi vel caro creatura tantùm sit, creaturæ exhibetur quod soli creatori debetur: quod faciēti in idololatriam deputatur. Ideò quibusdam videtur non illa adoratione quæ latria est carnem Christi vel animam esse adorandam: sed illa quæ est dulia, cuius duas species vel modos esse dicunt. Est enim cuiusdā modi dulia quæ creaturæ cuilibet exhiberi potest: & est quædam soli humanitati Christi exhibenda non alij creaturæ; quia Christi humanitas super omnem creaturam est veneranda & diligenda. Non tamen adeo vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & sacrificij exhibitione atque reuerentia consistit: qui latinè dicitur pietas, græcè autem θεοσέβεια, id est, Dei cultus, vel εὐσέβεια, id est bonus cultus. Aliorum

Aliorum sententia qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt. B

ALIIS autem placet Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam, non propter se, sed propter illum cuius scabellum est, cui est vnita. Neque ipsa humanitas sola vel nuda, sed cum verbo cui est vnita: nec propter se, sed propter illum cui est vnita, est adoranda. Nec qui hoc facit idololatriæ reus iudicari potest: quia nec soli creaturæ, nec propter ipsam: sed creatori cum humanitate & inhumanitate sua seruit. De hoc Ioan. Dam. ita ait. Duæ sunt naturæ Christi ratiõe & modo differẽtes, vnitæ verò secundũ hypostasim, Vnus ergo Christus est Deus perfectus, & homo perfectus: quem adoramus cũ patre & spiritu vna adoratione cum incõtaminata carne eius. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypostasi, quę hypostasis generata est. Nõ creaturæ venerationẽ præbẽtes. Nõ ergo vt nudã carnẽ adoramus, sed vt vnitã deitati in vnã hypostasim Dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatũ ignem. Adoro Christi Dei mei simul vtranq; naturã: propter carni vnicam deitatẽ. Non enim quartam appono personam in Trin. sed vnam personam confiteor verbi & carnis eius. His verbis insinuari videtur Christi humanitatẽ vna adoratione cũ verbo esse adorandam. De hoc etiã Aug. ait ex serm. domini vbi dicit. Non turbetur cor vestrũ, ita dicit, Dicunt hæretici filium non natura esse Deũ, sed creatum. Quib. respondendum est, quia si filius non est Deus natura, sed creatura: nec colendus est omninò nec vt Deus adorandus: dicente Apostolo, Coluerunt & seruierunt potius creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabunt & dicent, Quid est quod carnem eius, quam creatura esse non negas, simul cum diuinitate adoras, & ei non minus quã diuinitati deseruis? Ego dominicã carnem, imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quod à diuinitate suscepta & deitati vnita

Lib. de orthodoxa fide. 3. c. 8. in medio.

Sermone 58 de verbis domini Nõ turbetur cor vestrum. Ioan. 14. c. 10.

Rom. 1. c.

vnita est: vt non alium & alium, sed vnum eundemque Deum & hominem filium Dei esse confiteor. Denique si hominem separaueris à Deo, illi nunquam credo nec seruio: velut siquis purpurā vel diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò ea rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum rege adorare quis cōtempserit. Ita & in Christo Domino humanitatē non solam vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet, vnum filium Deum verùm & hominem verum si quis adorare cōtempserit æternaliter morietur. Idem super Psal. 98. vbi dicitur: Adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: Sciendum quia in Christo terra est .i. caro quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit hæc sine impietate à verbo Dei assumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat nisi prius adoret: sed qui adorat non terram intuetur, sed illum potius cuius scabellum est propter quem adorat. His auctoritatibus præmissæ inuestigationis absolutio explicatur.

In tom. 8. ad versum hunc 5. psal 98. Adorate August.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD HOMO SIT PERSONA VEL ALIQVID. DISTINCT. X. A

SOLET etiam à quibusdam inquiri, Vtrùm Christus secundum quod homo, sit persona vel etiam sit aliquid. Ex vtraque parte huius quęstionis argumenta concurrunt. Quòd enim persona sit, his edisserunt rationibus. Si secundum quòd homo aliquid est, vel persona, vel substantia, vel aliud est. Sed aliud non, ergo persona vel substantia: si substantia est, vel rationalis, vel irrationalis: sed non est irrationalis substantia, ergo rationalis. Si verò secundum quod homo, est rationalis substantia, ergo persona, quia hęc est definitio personæ, substantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo secundum quòd homo est aliquid: & secundumquod homo persona est. Sed ecōuerso, si secundum qu òd homo persona est, vel tertia in trinitate vel

De cōmunicatione idiomatum & proprietatū respicientium personā prout sonant innobilitatē. s. de personali cōditione & filiali adoptione.

tate, vel alia: sed alia non, ergo tertia in trinitate persona. At si secundum quòd homo persona est tertia in trinitate, ergo Deus. Propter hæc inconuenientia & alia, quidam dicunt Christum secundum hominem non esse personam, nec aliquid: nisi fortè secundum sit expressiuum vnitatis personæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem, vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanæ: aliquando vnitatem personæ, aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atque in sinu memoriæ recondat, ne eius confundantur sensus cũ de Christo sermo occurrerit.

Etsi Christus secundũ quod homo dicatur substantia rationalis, non inde tamen sequitur quòd persona sit secundum quod homo. B

ILLVD tamen non sequitur quod in argumentatione superiori inductũ est, quòd si Christus secundũ quod homo, est substantia rationalis, ergo persona. Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona: quia nõ est per se sonans, imò alij rei coniuncta. Illa tamen personæ discriptio non est data pro illis tribus personis.

Alia probatio quòd Christus sit persona secundum quod homo. C

SED adhuc aliter nituntur probare Christum secũdum hominem esse personam: quia Christus secundum quòd homo prædestinatus est vt sit Dei filius: sed illud est, quod vt sit, prædestinatus est. ergo si prædestinatus est secundum quod homo vt sit filius dei, & secundum quod homo est filius Dei. Ad quod dici potest Christum esse id, quòd vt sit, prædestinatus est. Est enim prædestinatus vt sit filius dei, & ipse verè est filius Dei: sed secundum hominem prædestinatus est vt sit filius Dei, quia per gratiam habet hoc secundum hominem: nec tamen secundum hominem est filius Dei, nisi fortè secundum Vnitatis personæ sit expressiuũ: vt sit sensus, Ipse qui est homo, est Dei filius, *Ad Ro. 1.*

nam esse prædestinatam vt verbo patris personaliter vniretur.

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA, VEL CREATVS VEL FACTVS, DISTINCT. XI. A

De cōmunicatione idiomatum & proprietatum.

SOLET etiam quæri, vtrùm debeat simpliciter dici atque concedi Christum esse factum, vel creatū vel creaturam: Ad quod dici potest, hoc simpliciter, & absque determinatione minus congruenter dici. Et si quandoque breuitatis causa simpliciter denūcietur: nunquam tamen simpliciter debet intelligi. Quia vt Aug. in 1. lib. de trini. ait, Cùm de Christo loquimur, quid secundū quid, & propter quid dicatur, prudēs & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Christum vel Dei filium non esse factum, vel creaturam, in 1. lib. de trin. ostendit ita inquiens. In principio erat verbum: & verbum caro factum est: & omnia per ipsum facta sunt. Neque dicit omnia nisi quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Vnde liquidè apparet ipsum factum non esse, per quem omnia facta sunt: & si factus nō est, creatura nō est. Si autem creatura nō est, eiusdem cū patre substātiæ est. Omnis enim substantia quæ Deus non est, creatura est: & quę creatura non est, Deus est. Sed si filius non est eiusdē substantiæ cuius pater, ergo facta substantia est: & si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt, facta ergo substantia non est, sed vna cū patre infecta substantia est. Item in eodem. Si vel filium fecit pater quem non fecit ipse filius, non omnia per filium facta sunt: At omnia per filium facta sunt: Ipse ergo factus non est, vt cum patre faceret omnia quæ facta sunt. Idem in lib. 83. quæst. Dicitur creatura quicquid fecit deus pater per filiū: qui non potest appellari creatura, quoniam per ipsum facta sunt omnia. Ambr. in 1. lib. de fide. Probemus, inquit, creaturam non esse Dei filiū. Audiuimus enim in euangelio dominum mandasse discipulis, prædicate euangelium vniuersæ creaturæ. Qui

Aug. ca. 13. ad principium.

Ibidem in prin. ca. 6.

Circa finē cap. 6.

Aug. qua. 67. ad principiū, to 4.

Ambr. to. 2 in prin. c. 6.

ræ. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi sunt qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, sibi mādaret euangelium prædicari: & subiectus esset vanitati: quia testante Apostolo. Omnis creatura vanitati subiecta est. Non ergo Christus creatura est, sed creator: qui docendæ creaturæ discipulis mandat officium. *Rom. 6.d*

De perfidia, & pœna Arrij B

ARRII hæc fuisse perfidia legitur, vt Christum creaturam faceret. Ideo effusa sunt Arrij viscera, atque crepuit medius, prostratus in faciem ea quibus Christum negauerat fœda ora pollutus. His alijsque pluribus testimonijs instruimur nō debere fateri simpliciter Christum esse factum vel creaturam: sed addita determinatione rectè dici potest, vt si dicatur factus secundum carnem, vel secundum hominem: vt factura humanitati, non Deo attribuatur. Vt enim ait Ambr. in 1. lib. de fide, Non Deus factus est, sed Deus Dei filius natus est: postea verò secundum carnem homo factus ex Maria est. Misit enim Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: filiū inquit suum, scilicet, non vnum de multis. Cùm dicit suum, generationis æternæ proprietatē signauit. Postea factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati sed assumptioni corporis adscriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis susceptionē: sub lege, propter obseruantiam legis. Generatio generationi nō præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis sacramentum suscepit, non diuiduus, sed vnus, & in vtroque vnus, scilicet, diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine: sed idem aliter ex patre, aliter ex virgine: sed qui factus est secundum nostræ susceptionem naturæ, non secundum æternæ substantiam vitę: quem legimus primogenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipsum: Vnigenitum, quia nemo post ipsum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiendum sit, cùm dicitur Christus factus vel simpliciter

Ambr. lib. de fide 1. c. 9. ad prin.

Eodē li. 1. c. 6. in fine

Galat. 4. a

Ambr. c. 5. ad prin. li. de incarnationis dominicæ sacramento. Eo. ca. 5.

Ambr. ca. 6 li. 1. de fide ad medium.

conueniunt sententiæ,& huic videtur contradicere: vt cùm legitur,homo ille assumptus est à verbo in singularitate personæ, vel factus vna persona cum verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita est in singularitate personæ,id est, ita quòd eadem persona quæ priùs erat & simplex erat, sine incremento numeri personarum etiam immutata permansit, licet composita. Compositionis verò huius aliam dicunt esse rationem, quā fit in alijs hominibus,quia huius ex tribus aliorum ex duabus substantijs est cōpositio. Negant quoque naturam humanam esse personam vel Dei filium: & sicut vnum eundemque dicunt esse hominem & Deum,& filium hominis & filium Dei:ita vnum & idem, non aliud & aliud,sicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmissis videntur aduersari. E

Ad illud Ioan 14. Nemo venit ad patrē, Tract. 69. in tomo. 9. Lib. contra Felicianū, in fine c. 11. Ibid. ca. 12. ad finē, t. 6.

SED his videntur aduersari quæ subditis continentur capitulis. Ait enim Aug. super Ioan. Aliud est verbum Dei,aliud homo:sed verbum caro factum est,id est, homo:non itaque alia verbi, alia est hominis persona, quoniam vtrunque Christus,& vna persona. Idem ad Felicianum. Aliud Dei filius,aliud hominis filius:sed non alius. Item Dei filius, aliud de patre,aliud de matre. Item in libro primo de Trinit. Cùm filius sit & Deus & homo,alia substantia Deus, & alia homo.

Qualiter his respondeant. F

Lib. de orthodoxa fide 3. cap. 3. in princip

HAEC autem in hunc modum determinãt:quia cū dicitur,aliud verbū Dei, aliud homo,siue alia substantia Deus,alia homo:alterius naturæ significatur Christus esse, inquantum est homo: & alterius, inquantum est Deus: & aliud natura qua est homo, aliud natura qua est Deus. Vt enim ait Ioan. Damasc. inconuersè & inalterabiliter vnitæ sunt adinuicem naturæ:neque diuina distante à propria simplicitate, neque humana aut conuersa in deitatis naturā, aut in non existentiam diuisa:neque ex duabus vna facta cōposita natura. Composita enim natura neutri earum ex

rum ex quibus componitur naturis homousia, id est, consubstantialis esse potest, ex alteris perficiens alteram: vt corpus ex quatuor elementis compositum, nec ignis nominatur, nec aer, nec terra, nec aqua, nec horum alicui homousion dicitur. Si ergo secundum hæreticos Christus vnius compositæ naturæ post vnionem extitit, ex simplici natura conuersus est in compositam: & neque patri simplicis naturæ existenti, neque matri est homousios: & neq; Deus neq; homo denominabitur, sed Christus solùm: & erit hoc nomen, scilicet, Christus, non personę ipsius natura, sed vnius secundum ipsos compositæ naturæ: nos autem Christum non vnius compositæ naturæ dogmatizamus, & hoc nomen, scilicet, Christus, personæ dicimus non monotropos, id est, vno modo dictum: sed duarum naturarum esse significatiuum, scilicet, deitatis & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate Deum perfectum, & hominem perfectũ eundem & esse & dici, ex duabus & in duabus naturis cõfitemur. Sic ergo dicitur aliud esse filius Dei, aliud filius hominis; quia alterius est substantiæ vel naturæ inquantum est filius Dei, & alterius inquantum est filius hominis: non quòd ipse filius Dei & hominis sit duo illa diuersa, id est, duæ diuersæ naturæ.

Ibid. paulò inferius.

Ibid. paulo superius.

Auctoritatę confirmat determinationem. G

APERTE enim Hilarius in nono lib. de Trin. ait, Cùm non aliud sit filius hominis: neque aliud filius dei: verbum enim caro factum est: & cùm ille qui filius Dei est ipse & hominis sit filius. requiro quis in hoc filio hominis glorificatus sit? Euidenter dicit nõ aliud esse filium Dei, & aliud filium hominis. Ex quo præmissa roboratur & approbatur determinatio.

Ad mediũ 9. lib.

Alia etiã verba auctoritatũ annotat vt determinet. H

QVOD etiam dictum est, vtrunque Christus est, & vna persona, mouere potest lectorem: sicut & illud quod Augu. dicit in lib. de Trin. Quia forma Dei formam serui accepit, vtrunque Deus, vtrunque homo.

Cap. 7. in fi.

Sed vtrunque Deus propter accipientem Deum,& vtrunque homo propter acceptum hominem. Et illud quod idem ait in lib. de bono perseuerantiæ, Qui fidelis est, in eo veram naturam humanam credit suscipiente Deo verbo ita sublimatam, vt qui suscepit & quod suscepit vna esset in Trinitate persona, assumptione illa ineffabiliter faciente personæ vnius in Deo & in homine veritatem. Si autem qui suscepit & quod suscepit vna esse persona, ergo natura humana cũ verbo est vna persona. Sed hęc omnia ex tali sensu dicta fore tradunt, vt vtrunque dicatur esse Christus & vna persona: quia in vtroque vnus Christus & vna persona subsistit. Ita etiam susceptum cum suscipiente dicitur vna persona, quia susceptum suscipienti est sociatum in vnitate personæ, non ita vt caro & anima sint vnus Deus: quia vt ait Hiero. Verbum est Deus, non caro assumpta. Et Amb. in lib. 3. de spiritu sancto ait. Aliud est quod assumpsit, & aliud quod assumptum est.

Cap. 24. ad medium in tom. 7.

Hier. serm. de Assumptione ante medium to. 4.

Ambr. in fin c. 6. lib. de incarnationis dominicæ sacramento t. 2.

Hic quandã ponit auctoritatem, quæ multum videtur huic sententiæ opposita. I

EST autem & aliud quod huic sententiæ plurimũ videtur obuiare. Ait enim August. in lib. 1. cõtra Maximinum, Christus vna persona est geminæ substantiæ, quia & Deus & homo est: nec tamen Deus vel homo, pars huius substantiæ dici potest, alioquin filius Dei Deus antequam susciperet formam serui non erat totus, & creuit cum homo diuinitati eius accessit. Ecce Deum dicit non esse partem illius personæ. Vnde videtur illa persona non constare Deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam personam nõ ita constare ex Deo & homine, quasi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniũt, vt ex illis quod non erat constituatur. Non autem sic humana & diuina natura in Christo vniuntur. Inexplicabilis enim est istius vnionis, quæ non est partiũ ratio. Quidam tamẽ nomine Dei ibi personã significari putant, quia de tribus agebat personis, quarum nullam

Aug. lib 3. ad prin. ca. 10. contra Maximinũ hæreticũ.

nullā Trinitatis partē esse dicebat, sicut pars istius personæ nō est Deus. Quod si de persona intelligatur, manifestū est, quia persona non est pars personæ. Posita est diligēter sententia secūda, & eius explanatio: cui in nullo vel in modico obuiāt auctoritates in tertia sententia inductæ, quæ iam consideranda est.

Tertia sententia, quæ sit præmissarum propositionum intelligentia. K

IN hac ergo sentētia sic dicitur, deus factus est homo, quia hominē accepit, sic dicitur esse homo, quia hominem habet, vel quia est habens hominem: & homo factus Deus, quia assumptus est à Deo: & homo esse deus, q̄a habēs hominē est Deus. Cū ergo dicitur Deus est homo, vel habitus prædicatur, vel persona, sed humanata. Et quod persona humanata prædicetur, Cassiodorus ostendere videtur dicens. Factus est, vt ita dixerim, humanatus Deus, qui etiā in assumptione carnis Deus esse non destitit. Quod tamen variè accipi potest, vt dicatur Deus factus humanatus: vel Christus factus Deus humanatus, vtrunque enim sanè dici potest. Cū ergo dicitur factus est Deus homo, multiplex secundum istos fit intelligentia: vt naturam humanam accepisse, vel humanatum verbū esse incœpisse intelligatur. Nec tamen si incœpit esse humanatum verbum, ideo sequitur quod incœperit esse verbum: nec si Deus factus est humanatum verbum, sequitur quod factus sit verbum sicut de aliquo dicitur. Hodie iste cœpit esse bonus homo, vel factus est bonus homo, nec tamen hodie cœpit esse homo, vel factus est homo.

Quo sensu secūdū istos dicatur prædestinatus Christus. L

SECVNDVM istos dicitur Christus, secundum quòd homo, prædestinatus esse filius Dei, quia est prædestinatum à Deo ab æterno, & in tempore collatum est ei per gratiam, vt ipse ens homo sit filius Dei: hoc enim nō semper habuit, sed in tempore per gratiā accepit. Quod videtur August. notasse in li. ad Prosperum & Hilarium dicens, Prædestinatus est Ie-

In lib. de prædestinatione sanctorū. c. 15. post mediū & c. 7. in tomo. 7.

est Iesus, vt qui futurus erat secundum carnem similis Dauid esset in virtute filius Dei. Hi etiam cum dicitur Christus minor patri secundum quod homo secundum habitum hoc intelligunt dictum, id est, inquantum habet sibi hominem vnitum. Vnde Augustinus in 1. libr. de Trinitate, Deus filius Deo patri natura est æqualis, habitu minor. In forma enim serui, minor est patre. In forma Dei, equalis est patri: & quia secundum habitũ accipienda est incarnationis ratio, ideò Deum humanatum, non hominem deificatũ dici tradũt. Vnde Ioan. Dam. Nõ hominẽ deificatum dicimus, sed Deum hominem factum.

Aug. in fin. cap. 6.

Li. de orthodoxa fide. 3. c. 2. ad fin.

Quod non debet homo dici dominicus. M

ET licet dicatur homo Deus, non tamen congruè dicitur homo dominicus. Vnde Aug. in libr. retractationum, Non video vtrũ rectè dicatur homo dominicus, qui est mediator Dei & hominum Christus Iesus, cum sit vtiq; dominus, & hoc quidẽ vt dicerem, apud quosdam legi Catolicos tractatores. Sed vbicũq; hoc dixi, dixisse me nollẽ. Posteà quippe vidi non esse dicendum, quanuis nonnulla à me posset idem ratione defendi. Secundum istos etiam dicitur persona filij in duabus & ex duabus existere naturis, secũdum adhærentiam vel inhærentiam. altera enim inhæret ei, altera inest.

1. Ca. 19. ad finẽ. 1. ad Timot. 2. b.

Quod prædicta non sufficiunt ad cognoscendam hanc quæstionem. N

SATIS diligenter iuxta diuersorũ sententiã, suprapositam absq; assertione & præiudicio tractauimus quæstionem: veruntamen nolo in tanta re tanquam ad cognoscendum difficili, putare lectorem istã sibi nostram debere sufficere disputationẽ: sed legat & alia fortè melius cõsiderata atq; tractata: & ea quæ hic mouere possunt, vigilantiore atq; intelligẽtiore, si potest mente discutiat, hoc firmiter tenens, ꝙ Deus hominem assumpsit, homo in Deum transiuit non naturæ versibilitate, sed Dei dignatione: vt nec Deus mutaretur in humanam substantiam assu

mẽdo

mendo hominem, nec homo in diuinam glorificatus in Deū: quia mutatio vel versibilitas naturę diminutionem & abolitionem substantiæ facit.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT DICI NATA DE VIRGINE.

DISTINCT. VIII. A

POST prædicta inquiri debet, vtrum de natura diuina cōcedendum sit, quod de virgine sit nata: sicut dicitur in virgine incarnata. Et videtur vtiq; non debere dici nata de virgine, cum nō sit nata de patre. Quæ enim res non de patre genita, nō videtur de matre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate quæ illud non teneat in diuinitate. Videtur tamen posse probari, quod sit nata de virgine: quia si hoc est nasci Deum de virgine, scilicet, hominem assumere in vtero virginis, cū natura diuina superius dicta sit hominem assumpsisse, videtur debere dici nata. De hoc Au. in lib. de fide ad Petrum sic ait: Natura æterna atq; diuina non posset temporaliter concipi & nasci ex natura humana: nisi secundum susceptionem veritatis humanæ veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est Deus ęternus veraciter secundum tempus & cōceptus & natus ex virgine. Ista auctoritate videtur insinuari quod natura diuina sit nata & cōcepta de virgine. Sed si diligenter notentur verba, potiùs de persona agi intelligitur: quæ sine dubitatione & de patre & de matre nata esse dici debet.

Qualiter per vnionē diuersarū naturarū in Christo fiat cōmunicatio idiomatū & proprietatū respiciētiū naturā.

De gemina Christi natiuitate, qua bis natus est. B

QVAERI autem solet, Vtrùm debeat dici Christus bis genitus vt dicitur Dei & hominis filius? Ad quod dici potest Christum bis natum esse: duásque natiuitates habuisse. Vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum, Pater Deus de sua natura genuit filium Deum sibi coæqualem & coæternum. Idem quoque vnigenitus Deus secundo natus est semel ex patre, semel ex matre. Natus est enim de patre Dei verbum: natus

Ibidē paulò inferius.

est de

Lib. 2. in medio Cap. 7.

est de matre verbū caro factum. Vnus ergo atq; idem Dei filius natus est ante secula, & natus in seculo, & vtraque natiuitas vnius est filij Dei, diuina scilicet, & humana. De hoc etiam Ioan. Damas. ait. Duas ergo Christi natiuitates veneramur: vnam ex patre ante secula, quæ est super causam & rationē & tempus & naturam: & vnā, quæ in vltimis temporibus propter nos & secundum nos & super nos. Propter nos, quia propter nostram salutem: secundum nos, quia natus est homo ex muliere, & tempore cōceptionis, scilicet, nouem mensium: super nos, quia non ex semine, sed ex spiritu sancto & sancta virgine supra legem conceptionis. Ex his manifestè apparet Christi duas esse natiuitates, eundemque bis natum fore.

DE ADORATIONE HVMANITATIS CHRISTI: AN EADEM SIT ADORATIO humanitati & deitati exhibenda.

DISTINCT. IX. A

Vtrū caro Christi sit adoranda adoratione latria quod est proprietas diuina natura.

PRAETEREA inuestigari oportet: vtrùm caro Christi & anima vna eademque cum verbo debeat adoratione adorari, illa scilicet, quæ latria dicitur. Si enim animæ vel carni exhibetur latria, quæ intelligitur, seruitus siue cultus soli creatori debitus: cum anima Christi vel caro creatura tantùm sit, creaturæ exhibetur quod soli creatori debetur: quod faciēti in idololatriam deputatur. Ideò quibusdam videtur non illa adoratione quæ latria est carnem Christi vel animam esse adorandam: sed illa quæ est dulia, cuius duas species vel modos esse dicunt. Est enim cuiusdā modi dulia quæ creaturæ cuilibet exhiberi potest: & est quædam soli humanitati Christi exhibenda non alij creaturæ; quia Christi humanitas super omnem creaturam est veneranda & diligenda. Non tamen adeo vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & sacrificij exhibitione atque reuerentia consistit: qui latinè dicitur pietas, græcè autem θεοσέβεια, id est, Dei cultus, vel ἐυσέβεια, id est bonus cultus. Aliorum

Aliorum sententia qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt. B

ALIIS autem placet Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam, non propter se, sed propter illum cuius scabellum est, cui est vnita. Neque ipsa humanitas sola vel nuda, sed cum verbo cui est vnita: nec propter se, sed propter illum cui est vnita, est adoranda. Nec qui hoc facit idololatriæ reus iudicari potest: quia nec soli creaturæ, nec propter ipsam: sed creatori cum humanitate & in humanitate sua seruit. De hoc Ioan. Dam. ita ait. Duæ sunt naturæ Christi ratiōe & modo differētes, vnitæ verò secundū hypostasim. Vnus ergo Christus est Deus perfectus, & homo perfectus: quem adoramus cū patre & spiritu vna adoratione cum incōtaminata carne eius. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypostasi, quę hypostasis generata est. Nō creaturæ venerationē præbētes. Nō ergo vt nudā carnē adoramus, sed vt vnitā deitati in vnā hypostasim Dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tangere propter ligno copulatū ignem. Adoro Christi Dei mei simul vtranq; naturā: propter carni vnicam deitatē. Non enim quartam appono personam in Trin. sed vnam personam confiteor verbi & carnis eius. His verbis insinuari videtur Christi humanitatē vna adoratione cū verbo esse adorandam. De hoc etiā Aug. ait ex serm. domini vbi dicit. Non turbetur cor vestrū, ita dicit, Dicunt hæretici filium non natura esse Deū, sed creatum. Quib. respondendum est, quia si filius non est Deus natura, sed creatura: nec colendus est omninò nec vt Deus adorandus: dicente Apostolo, Coluerunt & seruierunt potius creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabunt & dicent, Quid est quod carnem eius, quam creatura esse non negas, simul cum diuinitate adoras, & ei non minus quā diuinitati deseruis? Ego dominicā carnem, imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quod à diuinitate suscepta & deitati vnita

Lib. de orthodoxa fide. 3. c. 8. in medio.

Sermone 58 de verbis domini Nō turbetur cor vestrum.

Ioan. 14. c. 10.

Rom. 1. c.

vnita est: vt non alium & alium, sed vnum eundemque Deum & hominem filium Dei esse confiteor. Denique si hominem separaueris à Deo, illi nunquam credo nec seruio: velut siquis purpurā vel diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò ea rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum rege adorare quis cōtempserit. Ita & in Christo Domino humanitatē non solam vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet, vnum filium Deum verum & hominem verum si quis adorare cōtempserit æternaliter morietur. Idem super Psal. 98. vbi dicitur: Adorare scabellum pedum eius, quoniam sanctum est: Sciendum quia in Christo terra est. i. caro quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariç carnem accepit hæc sine impietate à verbo Dei assumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat nisi prius adoret: sed qui adorat non terram intuetur, sed illum potius cuius scabellum est propter quem adorat. His auctoritatibus præmissæ inuestigationis absolutio explicatur.

In tom. 8. ad Versum hunc 5. psal 98. Adorate August.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD HOMO SIT PERSONA VEL ALIQVID.

DISTINCT. X.

A SOLET etiam à quibusdam inquiri, Vtrùm Christus secundum quod homo, sit persona vel etiam sit aliquid. Ex vtraque parte huius quęstionis argumenta concurrunt. Quòd enim persona sit, his ediſſerunt rationibus: Si secundum quòd homo aliquid est, vel persona, vel substantia, vel aliud est. Sed aliud non, ergo persona vel substantia: si substantia est, vel rationalis, vel irrationalis: sed non est irrationalis substantia, ergo rationalis. Si verò secundum quod homo, est rationalis substantia, ergo persona, quia hęc est definitio personæ, substantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo secundum quòd homo est aliquid: & secundumquod homo persona est. Sed ecōuerso, si secundum quòd homo persona est, vel tertia in trinitate vel

De cōmunicatione idiomatum & proprietatū respicientium personā prout sonant innobilitatē. s. de personali cōditione & filiali adoptione.

tate, vel alia: sed alia non, ergo tertia in trinitate persona. At si secundum quòd homo persona est tertia in trinitate, ergo Deus. Propter hæc inconuenientia & alia, quidam dicunt Christum secundum hominem non esse personam, nec aliquid: nisi fortè secundum sit expressiuum vnitatis personæ. Secundum enim habet multiplicem rationem. Aliquando enim exprimit conditionem, vel proprietatem diuinæ naturæ vel humanæ: aliquando vnitatem personæ, aliquando notat habitum, aliquando causam. Cuius distinctionis rationem diligenter lector animaduertat, atque in sinu memoriæ recondat, ne eius confundantur sensus cũ de Christo sermo occurrerit.

Etsi Christus secundũ quod homo dicatur substantia rationalis, non inde tamen sequitur quòd persona sit secundum quod homo. B

ILLVD tamen non sequitur quod in argumentatione superiori inductũ est, quòd si Christus secundũ quod homo, est substantia rationalis, ergo persona. Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona: quia nõ est per se sonans, imò alij rei coniuncta. Illa tamen personæ discriptio non est data pro illis tribus personis.

Alia probatio quòd Christus sit persona secundum quod homo. C

SED adhuc aliter nituntur probare Christum secũdum hominem esse personam: quia Christus secundum quòd homo prædestinatus est vt sit Dei filius: *Ad Ro. 1.* sed illud est, quod vt sit, prædestinatus est. ergo si prædestinatus est secundum quod homo vt sit filius dei, & secundum quod homo est filius Dei. Ad quod dici potest Christum esse id, quòd vt sit, prædestinatus est. Est enim prædestinatus vt sit filius dei, & ipse verè est filius Dei: sed secundum hominem prædestinatus est vt sit filius Dei, quia per gratiam habet hoc secundum hominem: nec tamen secundum hominem est filius Dei, nisi fortè secundum vnitatis personæ sit expressiuũ: vt sit sensus. Ipse qui est homo, est Dei filius,

vt autem ipse ens homo sit Dei filius, per gratiam habet: sed si causa notetur. falsum est. Non enim quo homo est, eo Dei filius est.

An Christus sit adoptiuus filius secundum quòd homo vel alio modo. D

SI verò quæritur an Christus sit adoptiuus filius secundum quòd homo siue alio modo? respondemus Christum non esse adoptiuum filium aliquo modo, sed tantum naturalem: quia natura filius Dei est, nõ adoptionis gratia. Non autem sic dicitur filius natura, vt dicitur Deus natura. Non enim eo filius est, quo Deus, quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis Deus est: & tamen dicitur natura vel naturæ filius: quia naturaliter est filius, eandem, scilicet, habens naturam, quã ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non est, quia prius non fuit, & postmodũ adoptatus est in filium, sicut nos dicimur adoptiui filij: quia cũ nati fuerimus iræ filij, per gratiam facti sumus filij Dei. Christus verò nunquã fuit non filius Dei: & ideo non est adoptiuus filius.

Quare non sit adoptiuus filius.

Ephe.2.a

Oppositio quòd sit adoptiuus filius. E

SED ad hoc opponitur sic. Christus filius hominis est. i. virginis: aut gratia aut natura vel vtroque modo. Si verò natura: aut diuina, aut humana: sed diuina, non ergo aut humana natura, aut non natura est filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantum: & si etiam natura humana, non ideo minus per gratiam. Si ergo gatia filius hominis est, adoptiuus filius esse videtur: vt idem sit naturalis filius patris, & adoptiuus filius virginis. Ad quod dici potest, Christum filium virginis esse & natura vel naturaliter, & gratia, nec tamen adoptiuus filius virginis est: quia non per adoptionẽ, sed per vnionem filius virginis esse dicitur. Filius enim virginis dicitur, eò q̧ in virgine hominẽ accepit in vnitatem personæ: & hoc fuit gratiæ & non naturæ, vnde Aug. super Ioan. ait, quòd vnigenitus est æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quòd autem in vnitate personæ vnigeniti assum-

Solutio.

Aug. tract. 74. ad illud Ioan. 14. Si diligeretis me. to. 9.

assumptus est homo, gratiæ est non naturæ, Christus ergo nec Dei nec hominis est adoptiuus filius: sed dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia est fili9. Quòd verò naturaliter sit hominis filius, Aug. ostendit in li. de fide ad Petrum. Ille. s. Deus factus est naturaliter hominis filius, qui est naturaliter filius vnigenitus Dei patris. Quòd autem non sit adoptiuus filius, & tamen gratia sit filius, ex subditis probatur testimonijs. Hiero. super epist. ad Ephe. ait, De Christo Iesu scriptum est, quia semper cum patre fuit, & nunquam eum vt esset voluntas paterna præcessit: & ille quidem natura filius est, nos verò adoptione. Ille nunquã non fuit filius: nos antequã essemus, prædestinati sumus, & tũc spiritũ adoptionis accepimus, quando credidimus in filiũ dei. Hil. quoq; in lib. 3. de trin. ait, Dominus dicens, clarifica filiũ tuum: non solo nomine contestatus est se esse filium Dei, sed etiam proprietate. Nos sumus filij Dei: sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est filius origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, nõ creatione. Aug. etiam super Ioan. ait, Non sumus filij gratia, non natura: vnigenitus autẽ natura, non gratia: an hoc etiam in ipso filio ad hominem referendũ est? Ita sanè Ambr. quoque in 1. lib. de fide ait, Christus filius est non per adoptionem, sed per naturam: per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem naturæ est. Ex his euidenter ostenditur, quòd Christus non sit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cũ August. eum non esse gratia filium asserit: gratia enim sed non adoptionis, imò vnionis filius Dei est filius hominis, & econuerso.

Aug. cap. 2 ante med.

Hiero. ad illud ca. 1. ad Ephes. In charitate prædestinãs.

In Tom. 9.

Non longè à principio 3. lib.

Tractatu 82. in fine ad illud Io. 15. Sicut & ego patris mei.

Amb. ca. 9. ante med. Tom. 2.

Vtrùm persona vel natura prædestinata sit. F

Ad Ro. 1. 4

DEINDE si quæritur, vtrũ prædestinatio illa quã cõmemorat Apostolus, sit de persona an de natura. Sanè dici potest & personam filij, quæ semper fuit esse prædestinatã secundum hominẽ assumptũ: vt ipsa scilicet, ens homo esset Dei filius: & naturã huma-

Rom. 1. 4

nam esse prædestinatam vt verbo patris personaliter vniretur.

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA, VEL CREATVS VEL FACTVS, DISTINCT. XI. A

De cōmunicatione idiomatum & proprietatum.

SOLET etiam quæri, vtrùm debeat simpliciter dici atque concedi Christum esse factum, vel creatū vel creaturam: Ad quod dici potest, hoc simpliciter, & absque determinatione minus congruenter dici. Et si quandoque breuitatis causa simpliciter denūcietur: nunquam tamen simpliciter debet intelligi. Quia vt Aug. in 1. lib. de trini. ait, Cùm de Christo loquimur, quid secundū quid, & propter quid dicatur, prudēs & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Christum vel Dei filium non esse factum, vel creaturam, in 1. lib. de trin. ostendit ita inquiens. In principio erat verbum: & verbum caro factum est: & omnia per ipsum facta sunt. Neque dicit omnia nisi quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Vnde liquidè apparet ipsum factum non esse, per quem omnia facta sunt: & si factus nō est, creatura nō est. Si autem creatura nō est, eiusdem cū patre substātiæ est. Omnis enim substantia quæ Deus non est, creatura est: & quę creatura non est, Deus est. Sed si filius non est eiusdē substantiæ cuius pater, ergo facta substantia est: & si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt, facta ergo substantia non est, sed vna cū patre infecta substantia est. Item in eodem. Si vel filium fecit pater quem non fecit ipse filius, non omnia per filium facta sunt. At omnia per filium facta sunt: Ipse ergo factus non est, vt cum patre faceret omnia quæ facta sunt. Idem in lib. 83. quæst. Dicitur creatura quicquid fecit deus pater per filiū: qui non potest appellari creatura, quoniam per ipsum facta sunt omnia. Ambr. in 1. lib. de fide. Probemus, inquit, creaturam non esse Dei filiū. Audiuimus enim in euangelio dominum mandasse discipulis, prædicate euangelium vniuersæ creaturæ. Qui

Aug. ca. 13. ad principium.

Ibidem in prin. ca. 6.

Circa finē cap. 6.

Aug. quæ. 67. ad principiū, to 4.

Ambr. to. 2 in prin. c. 6.

ræ. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi sunt qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, sibi mādaret euangelium prædicari: & subiectus esset vanitati: quia testante Apostolo. Omnis creatura vanitati subiecta est. Non ergo Christus creatura est, sed creator: qui docendæ creaturæ discipulis mandat officium. *Rom. 6.d*

De perfidia, & pœna Arrij B

ARRII hæc fuisse perfidia legitur, vt Christum creaturam faceret. Ideo effusa sunt Arrij viscera, atque crepuit medius, prostratus in faciem ea quibus Christum negauerat fœda ora pollutus. His alijsque pluribus testimonijs instruimur nō debere fateri simpliciter Christum esse factum vel creaturam: sed addita determinatione rectè dici potest, vt si dicatur factus secundum carnem, vel secundum hominem: vt factura humanitati, non Deo attribuatur. Vt enim ait Ambr. in 1. lib. de fide, Non Deus factus est, sed Deus Dei filius natus est: postea verò secundum carnem homo factus ex Maria est. Misit enim Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: filiū inquit suum, scilicet, non vnum de multis. Cùm dicit suum, generationis æternæ proprietatē signauit. Postea factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati sed assumptioni corporis adscriberetur. Factum ergo ex muliere dicit, propter carnis susceptionē: sub lege, propter obseruantiam legis. Generatio generationi nō præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis sacramentum suscepit, non diuiduus, sed vnus, & in vtroque vnus, scilicet, diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine: sed idem aliter ex patre, aliter ex virgine: sed qui factus est secundum nostræ susceptionem naturæ, non secundum æternæ substantiam vitę: quem legimus primogenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipsum: Vnigenitum, quia nemo post ipsum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiendum sit, cùm dicitur Christus factus vel simpliciter

Ambr. lib. de fide 1. c. 9. ad prin.

Eodē li. 1. c. 6. in fine

Galat. 4. a

Ambr. c. 5. ad prin. li. de incarnationis dominicæ sacramento. Eo. ca. 5.

Ambr. ca. 6 li. 1. de fide ad medium.

citer, vel cũ additamento: vt factura, scilicet, creatura non ad assumentẽ Deũ, sed ad assumptũ hominẽ referatur. In Deo enim creatura esse nõ potest, vt Ambr. ait 1. li. de fide. Nũquid dicto factus est Christus? Nunquid mandato creatus est Christus? Quomodo autẽ creatura esse in Deo potest? Etenim Deus naturæ simplicis est non cõiunctæ atq; cõpositæ: cui nihil accidat, sed solũ quod diuinũ est in natura habeat sua. Etsi ergo Christus secundũ hominem dicitur creatura, nó tamen simpliciter prædicãdus est creatura. Nec ex eo quod Christus secundũ hominem dicitur esse creatura, potest quis progredi sic argumẽtando. Si secundũ quòd homo Christus est creatura, vel rationalis vel non: vel quæ est Deus, vel non, nitens per hoc probare Christum esse aliquid non diuinũ, quia quod ipse est secundũ hominem, ipse est. Et ideò si secundũ hominem est aliqua substantia non diuina, est vtiq; aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus nõ est recta argumentationis processio, Illa autem locutio tropica est, qua Christus dicitur creatura, vel simpliciter, vel cum adiunctione.

Cap. 7. ad mediũ capitis.

AN HOMO ILLE SEMPER FVERIT VEL COEPERIT ESSE.

DISTINCT. XII. A

POST prædicta quæritur. Vtrùm homo ille cœperit esse vel semper fuerit: sicut simpliciter enunciamus Christum vel Dei filium semper fuisse, nec cœpisse. De hoc Aug. ita inquit super Ioan. Habuit aliquando Dei filius, quod nondum habuit idẽ ipse homo Dei filius? quia nondum erat homo. Item idem in eodem. Priusquàm mũdus esset, nec nos eramus, nec ipse mediator Dei & hominũ homo Christus Iesus. Idem super Psal. Christus noster etsi fortè homo recens est, tamen est æternus Deus. Alibi verò legitur, quod puer ille creauit stellas. Et Christus dicit se esse principium, & esse ante Abraham. His ergo alijsque auctoritatibus in nullo resultantes, dicimus hominem illum inquantum homo est, cœpisse, inquantum

Aug. tract. 106. ad illud Ioan. 17. Tui erãt & mihi eos dedisti.

Idẽ tract. 106. ad illud clarita te quã habui, priusquã mundus fieret.

inquantum verbum est, semper fuisse. Hic enim absque distinctione non est ferenda responsio. Nam & ipse August. huiusmodi vtitur distinctione in pluribus locis, dicens per Christum omnia esse facta inquantum verbum est Secundum illud verò quod homo est, ipsum esse factum & glorificatum. Si ergo ad personam respicias, confidenter dic hominem illũ semper fuisse: si verò ad naturam hominis, concede eum cœpisse.

Ioan.17. Aug. aduersum hunc 8. Psal. 80. Israel, si me audieris, nõ erit in te Deus recens. to.8. Ioan.8. c. & g.

Si Deus alium hominem assumere potuit vel aliunde quàm de genere Adæ. B

SOLET etiam quæri, vtrùm aliũ hominem vel aliunde quàm de genere illius Adam Deus assumere potuerit? Ad quod sanè dici potest, ipsum & aliam animam & aliã carnem potuisse assumere: quia gratia tantum assumpta est anima illa, & caro à verbo Dei. Vt enim ait August. In rebus per tempus ortis illa summa gratia est, quod homo in vnitate personæ cõiunctus est Deo. Potuit ergo Deus aliam animam, & aliã carnem assumere: & carnem vtiq; aliunde quã de genere Adam. Vnde Aug. in li.13. de trin. Potuit itaque Deus hominem aliunde suscipere, in quo esset mediator Dei & hominum, non de genere illius Adam, qui peccato suo obligauit genus humanum, sicut ipsum quẽ primo creauit, nõ de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel sic, vel alio quo vellet modo creare vnum aliũ, de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit, & de ipso quod victum fuerat genere assumere hominem, per quem hominis vinceret inimicum. Et tamen ex virgine, cuius cõceptum spiritus non caro, fides non libido præuenit, nec interfuit carnis concupiscentia, qua cæteri concipiuntur qui originale trahunt peccatum: sed credendo, non concumbendo facta est fœcundata virginitas. Ex his apertè ostenditur, & alium & aliunde hominem Deum assumere potuisse.

Responsio. Lib.de tri. 13.ca 19. in medio. Cap.18. In principio.

Si homo ille potuit peccare, vel non esse Deus. C

IDEO non immeritò quæritur, Vtrùm homo ille potue-

potuerit peccare, vel non esse Deus? Si enim potuit peccare, & potuit damnari. Si potuit damnari, potuit non esse Deus. ergò si potuit peccare, potuit non esse Deus: quia esse deum, & posse velle iniquitatem, simul esse nequeunt. Hic distinctione opus est, vtrùm de persona, an de natura agatur. Si enim de persona agitur, manifestum est quia peccare non potuit, nec Deus non esse potuit. Si verò de natura, discutiendū est, vtrùm agat de ea vt verbo vnita; an de ea tanquā non vnita verbo, & tamen enti: id est, an de ea secundum quòd fuit vnita verbo, an de ea secundum quòd esse potuit, & non vnita verbo. Non est enim ambiguum, animam illam entem vnitam verbo peccare non posse: & est sine ambiguitate verū, eandem si esset & non vnita verbo posse peccare.

Quorundam oppositio quòd potuerit etiam vnita peccare. D

QVIDAM tamen probare conantur etiam eam vnitam verbo posse peccare: quia liberum arbitrium habet, & ita potest flecti in vtrāque partem, quod friuolum est: cùm & angeli liberum arbitrium habeāt, & in gratia à Deo sint confirmati vt peccare nequeāt. Quanto magis ergo ille homo, cui spiritus est datus

Ioan. 3. *d* sine mensura? Inducunt quoq; auctoritatem ad pro

Eccl. 31. *b* bandum idem. Scriptum est enim in lib. Sap. Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere malum, & non fecit. Sed hoc accipiendum est secundum mēbra, vel partim de capite, partim de mēbris. De capite, Non est transgressus, & non fecit malū. De membris, potuit transgredi, & facere malum.

Si Deus potuerit assumere hominē in sexu muliebri. E

SOLET etiam quæri, quāuis curiosè, à nonnullis, Si Deus humanā naturam potuit assumere secundū muliebrem sexum. Quidam arbitrantur eum potuisse assumere hominem in fœmineo sexu, vt assumpsit in virili. Sed oportunius atque conuenientius factū est, vt de fœmina nasceretur, & virum assumeret? vt ita vtriusque sexus liberatio ostenderetur. Vnde

August.

August. in lib.83.q. Hominis liberatio in vtroque sexu debuit apparere. ergo quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, consequens erat & fœminei sexus liberatio. Hinc apparet, quia ille vir de fœmina natus est. Sapientia ergo Dei, quæ dicitur vnigenitus filius, homine suscepto in vtero & de vtero virginis, liberationem hominis indicauit. *Quæst. 11. in to. 4. Ad finem.*

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVRAM HOMINIS IN SAPIENTIA, ET *gratia proficere potuit, & profecit.*

DISTINCT. XIII.

A PRAETEREA sciendum est, Christum secundũ hominẽ ab ipsa conceptione gratiæ plenitudinem recepisse: cui spiritus datus est non ad mẽsuram, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita verò habitat: vt ait Aug. ad Dardanum, ꝙ omnia gratia plenus est. Non ita habitat in sanctis. Vt in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non quantum in capite (ibi enim & visus est, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus: in cæteris autem solus est tactus.) Ita in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis: quia ille est caput, in quo sunt omnes sensus. In sanctis verò quasi solus est tactus: quibus datus est spiritus ad mensuram, cùm de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autem de illius plenitudine non secundum essentiam, sed secundum similitudinem: quia nunquam illam eandem essentialiter, sed similem acceperunt gratiam. Puer ergo ille plenus sapientia, & gratia fuit ab ipsa conceptione. Vnde Hiere. recte dicit. Nouum faciet dominus super terram: mulier circundabit virum, quia in vtero virginis perfectus extitit, non solùm propter animã & carnem, sed etiam propter sapientiam & gratiam qua plenus erat.

Quõ verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redemptionẽ quantũ ad plenitudinem gratiæ et sapiẽtiæ simul ad Coloss. 2. b

Aug. epist. 57. ad fin. tom. 2.

Ioan. 1. b

Hier. 31.

Luc. 2 g.

Auctoritatem ponit quæ videtur obuiare.

B HVIC autem sententiæ videtur obuiare, quod in Lucæ euangelio legitur, Iesus proficiebat sapientia & ætate, & gratia apud Deum & homines. Si enim pro- *Determinatio auctoritatis.*

ficiebat ſapientia & gratia: non videtur à conceptione habuiſſe plenitudinem gratiæ ſine menſura. Ad quod ſanè dici poteſt, ipſum ſecundum hominem tantam à conceptione accepiſſe ſapientiæ, & gratiæ plenitudinē, vt Deus ei plenius conferre non potuerit:& tamen verè dicitur profeciſſe ſapientia & gratia,nō quidē in ſe, ſed in alijs qui de eius ſapientia & gratia proficiebant,dum eis ſapientię & gratiæ munera ſecundum proceſſum ætatis magis ac magis patefaciebat. Vnde Gregorius in quadam hom.ait, Iuxta hominis naturam proficiebat ſapientia:non quòd ipſe ſapientior eſſet ex tempore, qui à prima cōceptionis hora ſpiritu ſapientiæ plenus permanebat: ſed eādem qua plenus erat ſapientiam cæteris ex tempore paulatim demonſtrabat. Iuxta hominis naturā proficiebat ætate de infantia ad iuuentutem: Iuxta hominis naturam proficiebat gratia,non ipſe quod non habebat per acceſſum temporis accipiendo,ſed pandēdo donum gratiæ quod habebat. Apud Deum & homines proficiebat: quia quantum proficiente ætate patefaciebat hominibus dona gratiæ,quæ ſibi inerāt & ſapientiæ, tantum eos ad laudem Dei excitabat. & ſic Deo patri ad laudem Dei,& hominibus ad ſalutem proficiebat. In alijs ergo non in ſe proficiebat ſapientia & gratia. vnde eodem in euangelio puer ille ſapientia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profeciſſe ſapientia & gratia,vt aliquis rector eccleſiaſticus dicitur proficere in cura ſibi tradita:cū per eius induſtriam alij proficiunt.

Beda hom. de euangelio.Luca 2. Cū factus eſſet Ieſus annorum 12.dominica infra 8. Epiphania

Ioan.1.b.

Prædictis videtur aduerſari quòd Ambroſius ait. C

ALIBI tamen ſcriptum reperitur,quòd ſecundum ſenſum hominis profecerit ſicut ætate hominis profecit.Ait enim Ambroſius in lib. de incarnationis dominicæ ſacramento ſic: Deus perfectionem naturæ ſuſcepit humanæ. Suſcepit ſenſum hominis: ſed non ſenſu carnis fuit inflatus. Senſu hominis animam dixit conturbatam: ſenſu hominis eſuriuit & rogauit: ſenſu hominis profecit ſicut ſcriptum eſt,

Ambr. c.7. in medio in tom.2.

Ieſus

Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Profectus ætatis & profectus sapientiæ, non diuinæ, sed humanæ naturæ est. Ideo ætatem cõmemorauit: vt secundum hominem crederes dictum. Aetas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, ꝓficiebat sapientia hominis. Sensus autem hominis profecit, quia sensus: ideo sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse per incrementum susceptus est: Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: sed quod diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non est diuinum. Sensus ergo proficiebat humanus. Sensum ergo suscepit humanum. Nec poterat confortari virtus Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei impleri. Quæ ergo implebatur, erat nõ Dei, sed nostra sapiẽtia: nam quomodo implebatur, qui vt omnia impleret, descendit? Per quem autem sensum dixit Esaias, ꝙ patrem nesciebat puer aut matrem? Scriptũ est enim, priusquam sciat puer vocare patrem aut matrẽ, accipiet spolia Samariæ. Sapientiã enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers aũt agnitionis infantia, per humanã vtiq; imprudentiã, quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verẽdũ est, inquã, ne si duos principales sensus, aut geminam sapientiam Christo tribuamus, Christum diuidamus. Nunquid cũ & diuinitatẽ eius & carnẽ adoramus, Christum diuidimus? Nũquid cũ in eo imaginẽ Dei crucẽq; veneramur, diuidimus eum? Apostolus certè qui dẽ eo dixit, quoniam etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute dei: ipse dixit quia nõ diuisus est Christus. Nunquid etiã cũ dicimus, quia animam rationalem & intellectus nostri suscepit capacem, diuidimus eum? Nõ enim ipse deus verbũ pro anima rationali, & intellectus capaci in carne sua fuit: sed animam rationalem & intellectus nostri capacem, & ipsam humanam & eiusdem substantiæ cuius nostræ sunt animæ, & carnem nostræ similem eiusdemque cuius caro

Luca 2. *Ibidẽ paulò inferius.* *Esa. 8.* *Esa. 7.* *2. Cor. 13.* *1. Cor. 1.*

caro est nostræ substantiæ suscipiens, perfectus etiam homo fuit.

De intelligentia præmissorum verborum. D

HAEC verba Ambros. pia diligentia inspicienda sunt: quæ ex parte hominis ignorātiam instruunt & illuminant, ex parte errandi fomitem malè intellecta ministrant. His etenim euidenter traditur, duos in Christo esse principales sensus, siue geminam sapientiam. Neque ideo vnitas & singularitas personæ diuiditur: sed iuxta duas naturas, duas habet sapientias: vnam non creatam sed genitam, quæ ipse est: alteram non genitam sed creatam & per gratiam ei collatam. Nam Esaias de eo protestatur, Requiescit super eum spiritus sapientiæ & intellectus. Spiritus ergo sapientiæ & intellectus, id est, sapientia & intelligentia per spiritum sanctum gratis data, Christus erat sapiens secundum animam. Secundum Deū verò sapiens erat sapientia æterna, quæ Deus est. Et sicut inquantum Deus est, bonus est bonitate naturali, quæ ipse est, & iustus iustitia naturali, quæ ipse est: ita sapiens sapientia naturali, quæ ipse est. Anima verò eius sicut bona est, & iusta bonitate vel iustitia gratis data, quæ ipse vel ipsa non est: ita est sapiens sapiētia gratis data, quæ ipsa non est. Et licet gemina in Christo sit sapientia, vna tamen eademque persona est: quæ inquantum Deus est, & inquantum natura diuina est, sapiens est sapientia ingenita, scilicet, sapiētia æterna, quæ est pater: & sapientia, quæ non est ingenita, quæ communis est tribus personis, nō tamen gemina sapientia: quia non est alia, & alia sapientia, sapientia ingenita, quæ tantum pater est, & sapientia quæ communiter pater est, & filius, & spiritus sanctus. Inquantum verò eadem persona est homo, id est, secundum hominem acceptum, vel inquantum est subsistens ex anima & carne, sapiens est sapientia gratuita. Sapiens ergo est humano sensu & diuino.

De gemina Christi sapientia, genita, scilicet, & creata.

Esaie 11, a

Quomo-

Quomodo intelligendum sit illud, Sensus proficiebat humanus. E

SED ex qua causa illius dicti intelligentia, scilicet, Sensus proficiebat humanus, assumenda est? Apertè enim videtur Ambr. innuere, quòd secundum humanum sensum Christus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrē ignorauerit: quod nec ecclesia recipit, nec præmissæ auctoritates patiuntur sic intelligi. Sed ita sanè potest accipi, vt quantum ad visum hominum, & sui sensus ostensionem. Christus profecisse dicatur. Proficiebat ergo humanus sensus in eo secundum ostensionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrem & matrem dicitur ignorasse in infantia, quia ita se habebat & gerebat, ac si agnitionis expers esset.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT SAPIENTIAM PAREM CVM DEO: ET *si omnia scit, quæ Deus.*

DISTINCT. XIIII. A

HIC quæri opus est. Cùm anima Christi esset sapiens sapientia gratuita: vtrùm habuerit sapientiam æqualem Deo, siue omnium rerum scientiam habuerit vel habeat, id est, vtrùm omnia sciat quæ Deus scit? Quibusdam placet, quòd nec parem cum Deo habeat scientiam, nec omnia sciat, quæ Deus: quia in nullo creatura æquatur creatori. Cùm ergo ânima illa creatura sit, in nullo æquatur creatori: ergo nec in sapientia. Non ergo habet æqualem cum Deo sapientiam, nec scit omnia quæ Deus. Item, Si anima illa æqualem habet cum Deo sapientiam, nō ergo Deus in omni bono maiorem habet sufficientiā, quàm eius creatura. Inducunt etiam auctoritates ad idem probandum. Ait enim propheta ex persona hominis assumpti. Mirabilis facta est sciētia tua ex me, & non potero ad eam. Quod exponēs Cassiodor. ait, Veritas humanæ conditionis ostenditur: quia assum

Quō Verbi seu Christi incarnatiō ordinatur ad nostram redemptionem quantū ad plenitudinem scientiæ spiritualiter.

Opinio quorundam.

Cassiodorus ad Versum s. hunc mirabilis facta est, Psal. 138.

ptus homo diuinæ substantiæ non potest æquari, vel in scientia vel in alio. Apostolus etiam ait, Nemo nouit quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei, qui solus scrutatur omnia etiam profunda Dei. His alijsque pluribus rationibus, & auctoritatibus nituntur, qui animã Christi asserunt nec parem cum Deo habere scientiam, nec omnia scire quæ Deus scit. Quia si omnia scit quæ Deus, scit ergo creare mundum, scit etiam creare seipsam.

1. Cor. 2 c

Responsio quæstionis definitiuam cõtinens sẽtẽtiã. B

QVIBVS respondentes dicimus animam Christi per sapientiam sibi gratis datam in verbo Dei, cui vnita est, vnde etiã perfectè intelligit, omnia scire quæ deus scit, sed non omnia posse quæ potest Deus. nec ita clarè & perspicuè omnia capit vt Deus: & ideo nõ æquatur creatori suo in scientia, etsi omnia sciat quæ & ipse: nec est eius sapientia æqualis sapientiæ Dei, qui illa multò est dignior, digniusque & perfectius omnia capit, quàm illius animæ sapientia, ergo & in scientia maiorem habet sufficientiam Deus, quàm anima illa quæ dignior est omni creatura. Illud verò Apostoli quod inducunt, nemo nouit quæ Dei sunt, nisi spiritus Dei qui solus scrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim addit Apostolus, Nos autem spiritum Dei habemus: vt per spiritũ quem habebat, Dei profunda se scire ostenderet. Sed anima illa præ omnibus spiritum Dei habuit, cui spiritus nõ est datus ad mensuram, vt ait Ioan. euangelista. Dona ergo spiritus sancti sine mensura habuit: ergo & sapientiã. Omnia ergo sciuit anima illa. Si enim quædam sciuit, quædam non: tunc non sine mensura scientiam habuit. Sed sine mensura scientiam habuit: scit ergo omnia. Fulgentius etiam in sermone quodam multa induci quibus asserit animam illam rerum omniũ scientiam habere, vtens auctoritate Apostoli dicentis, In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Quod etiam ratione potest probari sic. Nihil scit aliquis quod eius anima ignorat. Sed

2. Cor. 7. g

Ioan. 2 d

Colo. 2. a

Christus

Christus secundũ omnium concessionem omnia scit, ergo anima eius omnia scit. Ad id verò quod dicunt. Si omnia scit, ergo scit creare mundum vel seipsam, respondemus. quòd scientiam habet mundum creandi, sed non potentiam, & creandi animam, & scit quo modo Deus seipsam creauerit, habet ergo scientiam sui creatæ, sed non sui creandæ, quia non est creanda, sed creata.

Quare Deus non dedit ei potentiam omnium, vt scientiam. C

SI verò quæritur, Quare Deus non dederit ei potẽtiam faciendi omnia, vt scientiam? Respõderi potest, quia naturaliter capax est scientiæ, & ideo id congruè ei datum est sine mensura, cuius ipsa naturaliter capax est. Non est autem ei datum posse omnia facere quæ Deus facit, ne omnipotens, & per hoc Deus putaretur. Veruntamen fortè nec potentiam faciendi omnia ei Deus præstare potuit, & si potentiam faciẽdi aliqua quæ non facere potest. Scit ergo anima Christi omnia quæ Deus scit in Verbo Dei, quod liquidius & præsentius omni creatura contemplatur, vt ei vnita, in quo etiam angeli & quæ Dei sunt, & quæ futura sunt, cognoscunt.

Quomodo intelligenda sint quædam verba Ambrosij super Lucam. D

SED si illa anima non habet tantam potentiam quantã & Deus, nec homo assumptus tantam potentiam quantam & Deus, quomodo ergo intelligitur illud Ambrosij super Lucã, vbi angelus de nasciturо filio virginis ait, Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur? Non ideo, inquit, erit magnus, quod ante partum virginis magnus non fuerit, sed quia potentiam quam Dei filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus, vt vna sit persona homo & Deus. Eccè apertè dicit, quod homo erat accepturus ex tempore potentiã, quam Dei filius habuit naturaliter. Sed si homo accepturus erat illam potentiam:

alias Beda Luc. 1. c Beda id habet hom. in festo annũciationis quæ est 17. de sanctis hyemalib. Et glossa or. ad 1. Lucæ tribuit Beda & Am. hic erit magnus.

potentiam: ergo vel persona, vel natura hominis. Sed persona non, quia semper habuit & habet: ergo natura. Si natura: ergo anima. Nam de carne constat quòd accipere non posset. Ad quod dicimus, illud esse accipiendum de persona, sed non inquantum est Dei, imò inquantum est persona hominis. Vna est enim persona Dei & hominis, filij Dei, & filij hominis, quæ inquantum Dei persona est, semper & naturaliter omnipotentiam habuit: sed inquantum est hominis, non semper fuit. Illa ergo persona quæ semper fuerat Dei, futura erat hominis persona: & secundum hoc quòd futura erat hominis persona, acceptura erat ex tempore potentiam, quā naturaliter & semper habuerat inquantum Dei persona. Secundum hanc distinctionem, illud, & similia sanè possunt accipi. Quæ distinctio, in pluribus quęstionū articulis est necessaria, aduersus quorundā perplexā verbositatē. Sed cùm de rebus constat, in verbis frustrà habetur controuersia.

DE HOMINIS DEFECTIBVS QVOS ASSVMPSIT CHRISTVS IN HVmana natura.

DISTINCT. XV. A

Quō Verbi incarnatio ordinatur ad nostrā redemptionē quantū ad defectū passibilitatis in generali

ILLVD quoque prætermittendum non est, quòd Dei filius naturam hominis accepit passibilem, animam passibilem & carnem passibilē & mortalem. Vt enim probaretur verum corpus habere, suscepit defectus corporis, famem, sitim, & huiusmodi. Et vt veram animam probaretur habere, suscepit defectus animæ, scilicet, tristitiam, timorem, dolorem, & huiusmodi. Omnis autem sensus, animæ est. Non enim caro sentit, sed anima, vtens corpore velut instrumento. Vnde August. super Genes. in lib. 12. Non corpus sentit, sed anima per corpus: quo velut nuncio vtitur ad confirmandum in seipsa, quod extrinsecus nunciatur. Sicut ergo anima quod foris est, per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit, ita etiam per corpus quædam sentit mala, quæ sine

Cap. 24. ad mediū de genesi ad literam. Tomo 3.

corpore

corpore non sentiret, vt famem, & sitim, & huiusmodi. Vnde non immeritò defectus corporis dicuntur. quædam autem non per corpus, immò etiam sine corpore sentit, vt est timor, & huiusmodi. Sentit ergo anima doloris, sed quosdam per instrumentum corporis, quosdam verò non. Suscepit autem Christus, sicut veram naturam hominis, ita & veros defectus hominis, sed non omnes. Assumpsit enim defectus pœnæ, sed non culpæ: nec tamen omnes defectus pœnæ, sed eos omnes quos homini eum assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit enim de nostro, vt de suo nobis tribueret, vt nostrum tolleret defectum. Suscepit enim nostram vetustatem, vt suam nobis infunderet nouitatem. Simplam ille accepit vetustatē; id est, pœnæ, vt nostram duplam consumere, id est, pœnæ & culpæ.

Qualiter accipiendum sit illud quod ait Leo Papa. B *Hebr. 4. b*

TRADIT auctoritas, quòd Dominus noster in se suscepit omnia infirmitatis nostræ, præter peccatum: quòd nisi accipiatur de illis tantùm quæ eum sumere pro nobis oportuit nec dedecuit, falsum esse probatur. Non enim assumpsit ignorantiam aliquam; cùm sit ignorantia quædam quæ defectus est nec peccatum est, scilicet, ignorantia inuincibilis: nam vincibilis peccatum est, si tamen de his est, quæ nobis expedit scire. Sunt enim quædam quorum scientia nō affert, vel ignorantia nō impedit salutem, & fortè talium rerum ignorātia defectus non est. Constat autē in nobis esse ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonum, quæ ad miseriam nostram pertinent. Vnde Aug. in li. 3. de libero arbit. Approbare, inquit, falsa pro veris, vt erret inuitus, & resistente atque torquente dolore carnalis vinculi non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Ex qua miseria peccātibus iustissimè inflicta, liberat Dei gratia: quia spon- *Aug. ca. 97. in medio libro de natura et gratia, to. 7.*

tè homo libero arbitrio cadere potuit, non etiam surgere, ad quam miseriã pertinet ignorantia & difficultas, quã patitur omnis homo ab exordio natiuitatis suæ: nec ab isto malo quisquã, nisi gratia Dei liberatur. Eccè euidenter dicit hic Aug. ignorantiã quã quis inuitus falsa pro veris approbat, & difficultatem qua non potest se temperare à malo, ad miseriam nostram pertinere, & pœnam esse hominis. Hæc autem Christus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus nostræ infirmitatis præter peccatum.

Aug. in fin. lib. 5. de liber. arb. ca. 20.

Quòd ignorantia talis & difficultas non sit peccatũ. C

SED fortè aliquis dicet illa esse peccatum. Cui obuiat illud quod Aug. tradere videtur, hoc scilicet, deũ inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis homini potuisse iuduere, vt essent ei naturalia, ita in li. retract. inquiens, Ignorantia & difficultas etiã si essent hominis primordia naturalia, nec sic esset culpandus Deus, sed laudandus. Sed si hæc homo in primordio naturaliter habuisset, nunquid essent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuisset ante peccatum, iniustè cũ eo agi videretur, si antè culpã sentiret pœnã. Ob hoc sanè dicimus illa nõ fuisse defect9 vel pœnas, si naturaliter homini insuissent: sicut non fuit homini ante peccatum, nondum gratiam adepto defectus siue pœna, non posse proficere. Sed postquam gratiam recepit, per quã proficere potuit & ad tempus profecit, eamq; culpa sua post amisit, simulque proficiendi facultatem perdidit, defect9 fuit ei & pœna nõ posse proficere, scilicet, malum declinare & bonũ facere. Omnes ergo defectus nostros suscepit Christus præter peccatum, quos ei conueniebat suscipere, & nobis expediebat. Sunt enim plura ægritudinum genera & corporis vitia, à quibus omninò immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad ostensionem veræ humanitatis, vt timorem & tristitiam: vel ad impletionem operis ad quod venerat, vt passibilitatem & mortalitatem: vel ab immortalitatis desperatione spem nostram erigendam, vt mortem,

tem, suscepit. Hos autem defectus non conditionis suæ necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Veros quidem habuit defectus sicut & nos, sed non eadem ex causa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, sicut Apostolus insinuat dicēs. Corpus quidem propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriendi habet in se. Christus autem non ex peccato huiusmodi habuit defectus, quia sine peccato est conceptus, & natus, & in terris conuersatus. Sed ex sola miserationis voluntate de nostro in se transtulit veram infirmitatem, sicut accepit veram carnem: quā sine omni infirmitate assumere potuit, sicut absque culpa eandem suscepit.

Quod sola volūtate hos defectus suscepit, nō necessitate cōditionis.

Rom. 8. b

Auctoritatibus probat Christum secundum hominem verè dolores sensisse & timuisse, contra quosdam hoc negantes. D

SED quia nonnulli de sensu in passione humanitatis Christi malè sensisse inueniuntur, asserentes similitudinem atque imaginem passionis & doloris Christum hominem pertulisse, sed nullum omninò dolorem vel passionem sensisse: auctoritatum testimonijs eos cōuincentes, indubitabile faciamus quod suprà diximus. Propheta Esa. dicit. Verè lāguores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et veritas ipsa in euāgelio ait. Tristis est anima mea vsque ad mortē. Vbi etiam legitur. Cœpit Iesus pauere & tædere. Propheta etiam ex persona Christi ait. Repleta est malis anima mea. Quod exponēs Aug. inquit, Nō vitijs & peccatis, sed humanis malis, id est, doloribus repleta fuit anima Christi, quib. ipsa compatitur carni. Non enim dolor corporis potest esse sine anima, Dolere autem anima, etiam non dolente corpore, potest. Hos autē humanæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem ac mortem, non humanæ conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Ambrosius etiam in lib. 2. de fide ait, Scriptum est. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste, Timet ergo Christus; & dum Petrus non timet, Christus

Esa. 53 b
Mat. 26. d
Marc. 14. d
Psal. 87.

Aug. ad versum 3. hunc, Quia repleta est psal. 87 in t. 8.
Ibidē paulo inferius. Ad mediū
Ambr. c. 3. in to. 2.

stus timet. Petrus dixit, Animam meam ponam pro te. Christus dicit, Anima mea turbatur: vtrunque verũ est & rationis plenum, quod & ille qui est inferior non timet, & ille qui superior est, gerit timentis affectum. Idem in eodem, Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur, per naturam hominis & tædiauit & resurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: sed turbatur anima secundùm humanæ fragilitatis assumptionẽ. Nã qui suscepit animã, suscepit etiam animæ passionẽ. Non enim eò quòd Deus erat, aut turbari aut mori posset. Idẽ in eodem. Suscepit tristitiam meam & confidenter tristitiã nomino, qui crucem prædico. Vt homo habuit tristitiam, quã meo suscepit affectu, mihi cõpatitur, mihi tristis est, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret. Doles igitur domine Iesu vulnera mea, nõ tua: quia tu nõ pro te, sed pro me doles. Hieron. quoque in explanatione fidei ait. Nos ita dicimus hominem passibilem à Dei filio susceptum, vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enim filius Dei, non putatiuè, sed verè, omnia quæ de illo scriptura testatur, sed secundum illud quod pati poterat, scilicet, secundum substantiã assumptam. Licet ergo persona filij susciperet passibilem hominem, ita tamen in habitatione secundum substantiam suam nihil passa est, vt tota Trinitas, quam impassibilem necesse est confiteri. His alijsq; auctoritatibus perspicuum fit Christum verè passibilem assumpsisse hominem, atque in eo defectus & affectus nostræ infirmitatis suscepisse: sed voluntate, nõ necessitatis conditione.

Mat. 26.d *Ioan. 13 d* *Ioan. 12.d* *Cap. 3. in fi.* *Cap. 3. paulò superius* *Hieron. ad Damasum in tom. 4.* *Ibidem ferè cõtinuò.* *Expositiõe 2. ad versũ 1. in to. 8 Lõgè à salute mea, psal. 21.*

Hic ponit quæ prædictis aduersari videntur. B

1. Petr. 2.d *Esa. 53.* *Aug. ad hũc versũ 2. psal. 21. Deus meus clamabo.*

QVAEDAM tamen reperiuntur in sanctorum tractatibus, quæ pmissis aduersari videntur. Nã super illum locum psal. Clamabo, & non exaudies. Aug. tradere videtur, Christum nec verè timuisse, nec verè tristatum esse, dicens sic. Quomodo hoc dicit, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: sed

de no-

de nobis corpore suo hoc dicit. Corporis enim sui, id est, Ecclesiæ gerebat personam: sicut & alibi cū dixit. Transeat à me calix iste, pro nobis loquitur, nisi fortè putetur timuisse mori: sed non verè timebat dominus pati, tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui, & esse cum Christo. Non enim fortior est miles quàm imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem nostram repræsentans, pro suis infirmis qui timent mori, hæc dixit. Vox illorū erat. Hier. etiā ait. Erubescant qui putāt saluatorē timuisse mortē, & passionis pauore dixisse. Trāseat à me calix iste. *Super euāgel. Matth. 26. c. in A B*

Determinat 10 auctoritatum. F

NE autem in sacris literis aliqua diuersa aduersitas esse putetur, harum auctoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & tristitiæ vel propassionem, sed timoris & tristitię necessitatem & passionem à Christo remouisse intelligantur. Habuit enim Christus verum timorem & tristitiam in natura hominis, sed non sicut nos, qui sumus membra eius. Nos enim causa peccati nostri his defectibus necessariò subiacemus, & in nobis sunt isti defectus secundum propassionem & passionem: sed in Christo non nisi secundum propassionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notātur, propassio & passio, ita & in pœnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdum timore vel tristitia, ita vt mentis intellectus non inde moueatur à rectitudine vel Dei contemplatione: & tunc propassio est. Aliquando verò mouetur & turbatur: & tunc passio est. Christus verò non fuit ita turbatur in anima timore vel tristitia, vt à rectitudine vel à Dei contemplatione aliquatenus declinaret: secundum quem modum intelligitur, cùm dicitur vel timuisse vel tristis fuisse. Vnde Hiero. super Matth. vbi legitur. Cœpit contristari & mœstus esse. Vt veritatem inquit, probaret assumpti hominis, verè contristatus est, sed non passio eius dominatur animo, verū propassio est. Vnde *In commenta. Matth. 26. d*

ait, Cœpit contriſtari. Aliud eſt enim contriſtari, aliud incipere contriſtari, quod eſt, aliter contriſtatur quis per propaſsionem, aliter per paſsionem. Ideoque ſecũdum hanc diſtinctionem aliquando dicitur Christus non verè timuiſſe, aliquando verè timuiſſe: quia verum timorem habuit & triſtitiā, ſed non ſecundū paſsionem, neq; ex neceſsitate cōditionis. vnde Aug. ex his cauſis volens aſſumi dictorum intelligentiam, dicit Chriſtum nō verè timuiſſe, vel triſtatum eſſe, & in continenti verā triſtitiā habuiſſe. His verbis infirmos in ſe præſignās dominus ait, Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte. Nō enim verè timebat dominus pati, tertia die reſurrecturus, cū arderet Paulus diſſolui & eſſe cū Chriſto. Iſte gaudet coronandus, & triſtis eſt dominus coronaturus? Eccè hic videtur triſtitiā & timorē à Chriſto remouere. Cōtinuò autē ſubiunxit. Sed triſtitiam ſic aſſumpſit quomodo carnē. Fuit enim triſtis, ſicut euāgelium dicit. Si enim triſtis non fuit, cū euangeliſta dicat. Triſtis eſt anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Ieſus, nō dormiuit: vel quando dicit manducaſſe, nō māducauit: & ita nihil ſanū relinquitur, vt dicatur etiam corpus nō erat verum. Quicquid ergo de illo ſcriptum eſt, verū eſt, & factum eſt. Ergo triſtis fuit: ſed voluntate triſtitiam ſuſcepit veram, quomodo voluntate carnē verā. Apertè noſcis eundem ſibi in his verbis contradicere, niſi varias dictorū diſcerneret cauſas: ex quib. intelligentia verborum aſſumenda eſt. Si enim diſcernatur intelligentiæ cauſa prædictorum verborum, nihil occurrit contradictionis.

Aug. ad verſum 15. pſal. 93. quouſque iuſti ma: tom. 8.

Mat. 26. d

Philip. 1. d

Ibidē paulò inferius.

Marc. 14. d

De quibuſdam Hilarij capitulis valdè obſcuris, quæ videntur communi ſententiæ obuiare. G

VERUNTAMEN magis mouēt ac difficiliorem afferunt quæſtionem verba Hilarij, quibus videtur tradere ictus & vulnera & huiuſmodi, ſic in Chriſtū incidiſſe, vt paſsionis dolorem non incuterent: ſicut telum tactum per aquam vel ignē vel aera, ea facit quæ & cùm trahitur per corpora animata, quia perforat &

rat & cõpungit:non tamen dolorem ingerit,quia nõ sunt illæ res doloris capaces.Ita & corpus Christi sine sensu pœnæ vim pœnæ excepisse dicit:quia sicut corpus nostrum nõ habet talẽ naturam,vt valeat calcare vndas:ita corpus Christi dicit non habuisse naturam nostri doloris,quia non habuit naturam ad dolendũ. Ait enim sic in 10.lib. de Trin. Vnigenitus Deus hominẽ verũ secundum similitudinem nostri hominis, non deficiens à se Deo assumpsit. In quo quãuis aut ictus incideret,aut vulnus descenderet,aut nodi concurrerent,aut suspensiò eleuaret, afferrent quidem hæc impetũ passionis,nõ tamen passionis dolorẽ inferrent: vt telum aliquod aquã perforans,vel ignem cõpungens,vel aera vulnerans, oẽs quidem has passiones naturæ suæ infert vt perforet, vt cõpungat,vt vulneret:sed naturã suam in hæc passio illata non retinet,dum in natura non est vel aquam forari, vel pũgi ignẽ, vel aera vulnerari:quanuis natura teli sit & vulnerare,& compungere,& forare. Passus quidem Christus est dum cæditur,dum suspenditur,dum moritur: sed in corpus irruens passio, nec non fuit passio,nõ tamen naturã passionis exercuit, dũ & pœnali ministerio pœna desæuit, & virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desæuiẽtis excepit: Habuit sanè illud dominicũ corpus doloris nostri naturam, si corpus nostrum id naturæ habet,vt calcet vndas,& fluct⁹ desuper eat,nec clausæ domus obstaculis arceatur: At verò si dominici corporis solũ ista natura sit, vt feratur in humidis, & sistat in liquidis, & structa trãscurrat:quid per naturã humani corporis carnem ex spiritu S. conceptam iudicamus? Caro illa de cælis est, & homo ille de Deo est, habens ad patiendum corpus:& passus est, sed naturã non habens ad dolendum. Idẽ in eodem. Videamus an ille passionis ordo infirmitatem in domino doloris permittat intelligi, dilatis enim causis ex quibus metum domino hæresis ascribit,res ipsas vt gestæ sunt conferamus. Nec enim fieri potest, vt timor eius significetur in verbis,

Hilarius inter principiũ et medium libro 10. Hilar.

Ibidẽ paulò inferius.

cuius fiducia continuatur in factis. Timuisse ergo hæretico passionē videtur. Sed ob ignorantiæ huius errorem Petrus & Sathanas & scandalum est. An ne timuit mori, qui armatis obuius prodijt? & in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occursum consternata persequentium agmina supinatis corporibus conciderant? Quam ergo infirmitatem dominatā huius corporis credis, cuius tantā habuit natura virtutem? Sed forte dolorem vulnerum timuit. Quem rogo ô tu dominicæ infirmitatis assertor? penetrantis carnē claui habuit terrorem, qui excisam aurē solo restituit attactu? Producens hæc autem manus, clauum dolet: & sentit vulnus, qui alteri dolorem vulneris non reliquit? Pungendæ carnis metu tristis est, cuius in attactu caro post cædem sanatur? Idem, Collatis ergo dictorum gestorumque virtutibus demonstrari non est ambiguum, in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturæ non fuisse: & passionem illam licet corpori illata sit, non tamen naturam dolēdi corpori intulisse: quia licet forma corporis nostri esset in domino, non tamen vitiosæ infirmitatis nostræ formæ erat in corpore, quod ex conceptu spiritus S. virgo progenuit. Audisti lector verba Hilarij, quibus dolorem excludere videtur. Sed si excussa sensus & impietatis hebetudine, præmissis diligenter intendas, atque ipsius scripturæ circumstantiam inspicias, dictorum rationem atque virtutem percipere vtcunque poteris: & intelligentiam arguere non attentabis. Intelligitur enim ea ratione dixisse dolorem passionis in Christum non incidisse, & virtutem corporis Christi ibi excepisse vim pœnæ sine sensu pœnæ: quia doloris causam & meritum in se non habuit. Quod videtur notasse vbi ait, Non habens naturam ad dolendum. Et ideò non iudicanda est caro illius secundum naturam corporis: nec in eo etiam dominum habuit passio: etiam non habuit naturam ad timendum vel tristandum, quia non habuit talem naturā in qua esset causa timoris vel tristitiæ. Ita necessitas timen-

Ibidem ferè continuò
Mat. 16. d
Ioan. 18. a
Hilar. eodē lib. 10. paulò inferius

timendi non fuit in eo, sicut est in nobis. Nec natura doloris fuit in eo, sicut est in nobis. Tristitiam tamen in eo fuisse consequẽter asserit, sed causam eius extitisse, non suam mortem, sed defectum Petri & aliorum Apostolorum. Dicit enim Christum non propter mortem, sed vsque ad mortem tristem fuisse: his verbis. Interrogo quid sit Christum tristem esse vsq; ad mortem, & tristem esse propter mortem? Nõ enim eiusdem significationis est, tristem esse propter mortem, & vsque ad mortem. Quia vbi propter mortem tristitia est, illic mors causa tristitiæ est: Vbi verò tristitia vsque ad mortem est, mors non tristitiæ est causa, sed finis. A Deo autem non propter mortem suscepta est tristitia, vt sit destituta per mortem. Non ergo tristis est, sed illis qui in scandalo per infirmitatem carnis erant futuri: quos monet orare, ne inducãtur in tentationem: qui antè polliciti erant se non scandalizari. *Hil. li. 10. paulò inferius ad præcedẽtia* *Ibidem paulò inferius.*

AN IN CHRISTO FVERIT NECESSITAS PATIENDI ET MORIENDI, *quæ est defectus generalis.*

DISTINCT. XVI. A

HIC oritur quæstio ex prædictis ducens originẽ. Dictum est enim suprà, quod Christus in se nostros defectus suscepit, præter peccatum. Est autem hominis quidam generalis defectus, quia peccatum non est, scilicet, necessitas patiendi vel moriendi. Vnde corpus nostrum non tantùm mortale, sed etiam mortuum dicitur: quia non tantùm aptitudinem moriendi, sed etiam necessitatem habet. Ideò quæritur, vtrùm necessitas talis in Christi carne fuerit? De aptitudine enim moriendi, quod in eo fuerit, ambiguum non est: quæ etiam ante peccatum in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus: nec ergo mortalitas illa tũc in eo fuit defectus, quia natura ei erat. Vnde etiam quidam talem mortalitatem in nobis non esse defectum, non improbè tradunt, sed necessitatem moriendi vel patiendi: quæ etiam mor- *Quõ Verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redẽptionẽ quantũ ad passionem doloris in specali.*

talitas dicitur vel pasſibilitas. Dicitur enim homo nunc paſsibilis vel mortalis, non modo propter aptitudinem, ſed etiam propter neceſsitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Chriſti carne? Anima quoq; eius cũ paſsibilis extiterit ante mortem, nunquid neceſſitatem patiendi habuit? Si enim neceſsitas patiendi vel moriendi fuit in Chriſto, non videtur ſola voluntate miſerationis defectus noſtros accepiſſe. Ad quod dici poteſt, Chriſtũ voluntate nõ neceſsitate ſuę naturæ hos defectus ſicut alios ſuſcepiſſe, ſcilicet, neceſsitatem patiendi in anima, ſimul aũt patiendi & moriendi in carne. Verũ hanc neceſsitatem non habuit ex neceſsitate ſuæ conditionis, quia à peccato immunis: ſed ex ſola volũtate accepit, de noſtra infirmitate ponens tabernaculũ ſuum in ſole, ſcilicet, ſub temporali mutabilitate & labore. Vnde ſuper epiſtolam ad Hebr. auctoritas dicit, quòd ſicut hominibus alijs & iure & lege naturæ ſtatutũ eſt ſemel mori, ita & Chriſtus eadem neceſsitate & iure naturæ ſemel oblatus eſt, & non ſæpe. Nec ideo dicit iure naturæ, quòd ex natura ſuæ conditionis hunc defectum traxerit, qui etiam nõ prouenit nobis ex natura ſecundum quod priùs eſt inſtituta, ſed ex ea peccato vitiata, & ideo dicitur hic defectus naturalis, quia quaſi pro natura inoleuit in omnibus diffuſus.

Cap. 9 g Gloſſ. ordi. ad illud ad Hebr. 9. Quemadmodũ ſtatutũ eſt hominibus ſemel mori.

De ſtatib. hominis, & quid de ſingulis Chriſtus accepit. B

ET eſt hic notandum, Chriſtum de omni ſtatu hominis aliquid accepiſſe, qui omnes venit ſaluare. Sũt enim quatuor ſtatus hominis: Primus, ante peccatũ: Secũdus, poſt peccatum, & ante gratiam: Tertius, ſub gratia: Quartus, in gloria. De primo ſtatu accepit immunitatem peccati. Vnde Aug. illud Ioan. euangeliſtæ exponens. Qui deſurſum venit, ſuper omnes eſt: dicit Chriſtum veniſſe deſurſum, id eſt, de altitudine humanæ naturæ ante peccatum: quia de illa altitudine ſumpſit verbum Dei humanam naturam, dum nõ aſſumpſit ipſam culpã cuius aſſumpſit pœnam. Sed pœnam aſſumpſit de ſtatu ſecundo, & alios defectus,

Sup. Ioan. 3. d Gloſſ. ordin ad hũc locũ Ioan. 3. Qui deſurſum venit.

De tertio

De tertio verò, gratiæ plenitudinem. De quarto, non posse peccare, & Dei perfectam contemplationem. Habuit enim simul bona viæ quædã & bona patriæ, sicut & quædam mala viæ.

SI OMNIS CHRISTI ORATIO VEL VOLVNTAS EXPLETA SIT.

DISTINCT. XVII. A

Quō Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redemptionẽ, quãtũ ad vsum virtutis, præsertim de voluntate & oratione.

POST prædicta considerari oportet, vtrum Christus aliquid voluerit vel orauerit quod factum non sit? Hoc enim existimari potest, per hoc ꝙ ipse ait, Pater si possibile est, transeat à me calix iste: Veruntamen non quod ego volo, sed quod tu vis. Hic nanque voluntatem suam à patris voluntate discernere videtur. *Mat.26.d*

De voluntatibus Christi secundum duas naturas. B

QVOCIRCA ambigendum nõ est, diuersas in Christo fuisse voluntates, iuxta duas naturas, diuinam .s. voluntatem & humanam. Humana voluntas est affectus rationis vel affectus sensualitatis: & alius est affectus animæ secundum rationem, alius secundum sensualitatem: vterq; tamen dicitur humana voluntas. Affectu aũt rationis id volebat, ꝙ voluntate diuina .s. pati & mori, sed affectu sensualitatis nõ volebat, imò refugiebat: nec tamẽ in eo caro cõtra spiritũ vel deũ cõcupiscebat. quia vt ait Aug. nõnullũ est vitium cũ caro cõcupiscit aduersus spiritũ. Caro aũt dicta est concupiscere, quia hoc secundũ ipsam agit animam: sicut anima per aurem audit, & per oculum videt. Caro enim nihil nisi per animam cõcupiscit. Sed concupiscere dicitur, cũ anima carnali concupiscentia spiritui reluctatur, habens carnalẽ delectationẽ de carne & à carne aduersus delectationẽ q̃ spiritus habet, Ipsius aũt carnalis cõcupiscentiæ causa nõ est in anima sola, nec in carne sola: ex vtroq; enim fit: quia sine vtroq; delectatio talis nõ sentitur. Talis ergo rixa talisque concertatio in anima Christi nullatenus esse potuit, quia carnalis cõcupiscẽtia ibi esse nequiuit. *Lib. de Ge. ad literã, 10. ca. 12. ad medium. Ad Gal. 5. ca. Ibidem in principio ca. 12. Ibidẽ paulò inferius Ibidẽ paulò superius.*

Dei et-

Dei etiam voluntas erat, & rationi placebat, vt illud secundum carnem vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nam qui hominis naturam suscepit, quæ ipsius sunt subire debuit. Ideoque sicut in nobis duplex est affectus, mentis, scilicet, & sensualitatis: ita & in eo debuit esse geminus affectus, vt mẽtis affectu vellet mori, & sensualitatis affectu nollet: sicut in viris sanctis fit. Petro enim ipsa veritas dicit. Cùm senueris, extendes manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quò non vis, scilicet ad mortẽ. Quod exponens Aug. dicit quod Petrus ad illam molestiam nolens est ductus, nolens ad eam venit, sed volens eã vicit: & reliquit affectũ infirmitatis, quo nemo vult mori: qui adeo est naturalis, vt eum Petro nec senectus abstulerit. Vnde etiam dominus ait. Transeat à me calix iste: sed vicit eũ vis amoris. Ergo & in Christo secundum humanitatem, & in membris eius geminus est affectus: vnus rationis charitate informatus, quo propter Deum quis mori vult: alter sensualitatis, carnis infirmitati propinquus, & ei cõiunctus, quo mors refugitur. Vt enim Aug. ait. Paulus mentis ratione cupit dissolui & esse cum Christo, sensu autem carnis refugit & recusat. Hoc habet humanus affectus: quoniam diligit vitam, odit mortem. Secũdum istum affectum Christus mori noluit, nec obtinuit quod secundum istum affectum petijt.

Ioan. Vlt. f in tomo 6. tract. 123. Ioan. 21. Cũ senueris. Mat. 26. d Ad Phi. 1. d Aug. in episto. 130. ad Honoratũ de gratia noui testamenti. Cap. 6. to. 2.

Auctoritatibus probat diuersas in Christo volũtates. C

EX affectu ergo humano quem de virgine traxit, volebat non mori, & calicem transire orabat. Vnde Beda, Orat transire calicem, quia homo erat: dicens, Pater, transeat à me calix iste. Eccè habes voluntatẽ humanam expressam. Vide iam rectum cor. Sed non quod ego volo, sed quod tu vis. Vnde alibi. Non veni facere voluntatem meam, quã, scilicet, temporaliter sumpsi ex virgine: sed voluntatem eius qui misit me, quã, scilicet, æternus habui cũ patre. Hic apertè dicit duas in Christo fuisse voluntates, secundum quas diuersa voluit. Hiero. quoque super illum locum. Spiritus

Beda li. 4. cõment. ad illud. 14 Mar. Pater si fieri potest. Ioan. 6. d Mar. 14. d

ritus promptus est, caro autem infirma: dans intelligi hic duas voluntates exprimi, ita ait. Hoc contra Euticianos, qui dicunt in Christo vnā tantū volūtatē. Hic autem ostendit humanam, quæ propter infirmitatem carnis recusat passionem: & diuinam, quæ prōpta est perficere dispensationem. August. etiam duas in Christo asserit voluntates, dicens, Quantum distat Deus ab homine, tantum voluntas Dei à voluntate hominis. Vnde hominem Christus gerens ostendit priuatam voluntatem quandam hominis, in qua & suam & nostram figurauit, qui caput nostrum est, & ad eum sicut membra pertinemus. Pater, inquit, si fieri potest, transeat à me calix iste. Hæc humana voluntas erat, proprium aliquid, & tanquam priuatum volens. Sed quia rectum vult esse hominem, & ad deū dirigi, subdit. Non quod ego volo, sed quod tu vis. Ac si diceret. Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, vt Deus aliud velit. Conceditur hoc humanę fragilitati. Idem alibi, Christus in passione duas expresit voluntates in se, secundum duas naturas Ait enim, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Ecce habes hominis volūtatem: quam ad diuinam continuò dirigens ait. Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Ambrosius ita etiam in libro 12. de fide. Scriptum est, Pater, si fieri potest, transfer à me calicē hunc. Verba Christi sunt, sed quomodo & in qua forma dicantur aduerte. Hominis substantiā gerit, hominis assumpsit affectum. Non ergo quasi Deus, sed quasi homo loquitur. Suscepit quidem voluntatem meam. Mea est voluntas, quā suam dixit, cùm ait. Nō sicut ego volo, sed sicut tu vis. Cùm autem dixit. Omnia quæ habet pater, mea sunt, quia nihil excipitur: sine dubio quam pater habet eandem & filius habet voluntatem. Eadem est Christi voluntas quæ paterna. Vna ergo voluntas est patris & filij. Sed alia est voluntas hominis, alia Dei: vt scias vitam in voluntate esse hominis, passionem autem Christi in voluntate diuina, vt pateretur pro nobis. His testimonijs euidē-
ter do-

Cōciōe prima enarrationis, ad versum 1. hunc: Rectos decet. psal. 32. t. 8.

Mat. 26. d ad versum 15. psal. 93. Quo adusque iustitia.

Marc 14. d

Ambr. li. 2. ca. 3. ad principiū, to. 2.

Ioan. 17. b & 16. d

Maximus Cynicus, episcopus in Cõstantino politano, 1. synodo deponitur, vt habetur. c. 6. in 1. aditione.

ter docetur, in Christo duas fuisse voluntates: quod quia negauit Macharius archiepiscopus in Constantinopolitana synodo, condemnatus est. Et ex affectu humano sensualitatis quidem, non rationis, illud voluit & petijt, quod non impetrauit. Nec ideo petijt vt impetraret, quia sciebat Deũ non esse facturũ illud: nec illud fieri volebat affectu rationis vel voluntate diuinitatis. Ad quid ergo petijt? Vt membris formam præberet imminente turbatione clamandi ad dominum, & subijciendi voluntatem suam diuinæ voluntati: vt si pulsante molestia tristentur, pro eiusdem amotione orent. Sed si nequeunt vitare: dicant quòd ipse Christus. Non ergo ad insipientiam fuit, quòd Christus clamans non exauditur ad salutem corporalem. Bonum quidem petijt, scilicet, vt non moreretur: sed melius erat vt moreretur, quod & factum est.

De eo quod Ambrosius dicit Christus dubitasse affectu humano. D

CAETERVM non parũ nos mouent verba Ambr. quibus significare videtur, Christum secundũ humanum affectũ de patris potentia dubitasse: sic dicens in lib. 2. de fide. De quo dubitat, de se, an de patre? De eo vtique cui dicit, Trãsfer, dubitat de hominis affectu. Nam Deus non de patre dubitat, nec de morte formidat. Propheta etiam non dubitat, qui nihil Deo esse impossibile asserit: Omnia quęcunque voluit fecit. Num infra homines constitues Deum? Propheta nõ dubitat, & filium dubitare tu credis? Vt homo ergo dubitat, vt homo locutus est. His verbis innui videtur, quòd Christus non inquantum Deus est vel Dei filius, sed inquantum homo dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum accipi potest, nõ quia ipse dubitauerit: sed quia modum gessit dubitantis, & hominibus dubitare videbatur.

Cap. 3. ante medium.

Psal. 134.

Ibidẽ paulò superius.

Hila. li. 10. de Trin. ante medium

Verba Hilarij longè diuersam exprimentia sententiam à præmissa. E

ILLVD etiam ignorandum non est, quod Hilarius asserere

asserere videtur, Christum non sibi sed suis orasse, cũ dixit. Transfer à me calicem hunc: sicut nec sibi, sed suis timuit. Nec enim voluisse, vt sibi non esset passio, sed vt à suis transiret calix passionis: ita inquiẽs, Si passio honorificatura eum erat, sicut Iuda exeunte ait. Nunc honorificatus est filius hominis: quomodo tristem eum metus passionis effecerat: nisi fortè tam irrationabilis fuerit, vt pati mortem timuerit, quæ patientem se glorificatura esset? Sed fortè timuisse vsque eo existimabitur, vt transferri à se calicem deprecatús sit dicens, Pater, transfer calicem hunc à me. Quomodo enim per patiẽdi metum trãsferri depreca retur à se, quod per dispẽsationis studium festinaret implere? Non enim cõuenit vt pati nolit, qui pati venit: & cũ pati eum velle cognosceres, religiosius fuerat hoc confiteri, quàm ad id impiè stultitiæ prorumpere, vt eum assereres ne pateretur orasse, quem pati velle cognosceres. Non ergo sibi tristis, neque sibi orat transire calicem, sed discipulis: ne in eos calix passionis incumbat, quem à se transire orat, ne in his, scilicet, maneat. Non enim rogat ne secum sit, sed vt à se transeat. Deinde ait. Non sicut, ego volo, sed sicut tu vis: Humanæ in se solicitudinis significans consortium, sed non discernens sententiam sibi communis cum patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult transire calicem, per quem omnes discipuli erant tentandi: & ideo pro Petro rogat, ne deficiat fides eius. Sciens ergo hæc omnia post mortem suam desitura, vsque ad mortem tristis est: & scit hunc calicem non posse trãsire, nisi biberit, ideo ait, Pater mi, si non potest transire calix iste, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. sciens in se consummata passione metum calicis transiturum, qui nisi eum bibisset, transire non posset: nec finis terroris nisi consummata passione, terrori succederet: quia post mortem eius per virtutum gloriam apostolicæ infirmitatis scandalũ pelleretur. Intende lector his verbis pia diligentia, ne sint tibi vasa mortis.

Ioan. 13. d

Ibidẽ paulò inferius.

Marc. 14. d

Ibidẽ paulò inferius.

Ibidem inferius.

Luc. 22. c

Mat. 26. d

SI CHRI.

SI CHRISTVS MERVIT SIBI ET NOBIS: ET QVID SIBI ET QVID NOBIS. DISTINCT. XVIII. A

Quō verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrā redemptionem quantum ad vsum volun tatis prout respicit exercitiū merendi.

DE merito etiam Christi prætermittendum nō est, de quo quidam dicere solent, quòd non sibi, sed membris tantùm meruerit. Meruit quidem membris redemptionem à diabolo, à peccato, à pœna, & regni reseratione: vt amota ignea romphea, liberè pateret introitus: sed & sibi meruit impaßibilitatis & immortalitatis gloriā, sicut ait Apostolus. Christus factus est pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Apertè dicit Apostolus, Christum propter ea exaltatum per impaßibilitatis gloriā, quia est humiliatus per paßionis obedentiam. Humilitas ergo paßionis, meritum fuit exaltationis: & exaltatio, præmium humilitatis. Vnde Aug. exponens præmissum capitulum ait. Vt Christus resurrectione clarificaretur, priùs humiliatus est paßione. Humilitas claritatis est meritum: claritas, humilitatis est præmium. Sed hoc totum factum est in forma serui. In forma enim Dei semper fuit & erit claritas. Item Ambr. idem capitulum tractans ait, Quid & quantum humilitatis mereatur hic ostenditur. His testimoniјs euidens fit, quòd Christus per humilitatem & obedientiam paßionis meruit clarificationem corporis: nec id solum, sed etiam impaßibilitatem animæ. Anima enim ipsius ante mortem erat paßibilis, sicut caro mortalis: sed post mortem meritò humilitatis & anima impaßibilis facta est, & caro immortalis. Vtrùm autem anima sit facta impaßibilis, quando caro facta est immortalis, scilicet, ipso resurrectionis momento, de authoritate nobis certum non est. Sed vel mox post carnis separationem anima impaßibilitate donata est, aut in resurrectione, quando caro refloruit.

Aug. tract. 104. in fine ad illud Io. 17. Clarifica filiū tuū

Ambr. ad illud 2. ad Philip. Propter quod & Deus, in cōment. c. 5.

Quod à conceptu meruit sibi Christus hoc quod per paßionem.

Nec

NEC solùm hoc meruit Christus, quando patri obediens crucē subijt: sed etiam ab ipsa conceptione ex quo homo factus est, per charitatem & iustitiam, & alias virtutes, in quarum plenitudine fuit secundum hominem conditus, sibi tantùm meruit, quantum pòst per martyrij tolerantiā. Tanta enim plenitudo spiritualium charismatum in eo fuit, quod in eis proficere non potuit: & ideò melior ipsius anima fieri non potuit, quàm ab initio suæ conditionis extitit, quia proficere in meritis nō valuit. Vnde Gregorius ait, Non habuit omninò Christus iuxta animæ meritum, quo potuisset proficere: in membris autem quæ nos sumus, quotidie proficit. Nō ergo plus meruit sibi per crucis patibulum, quàm à conceptione meruit per gratiam virtutum. Non ergo profecit secundum animę meritum, quantum ad virtutem meriti: profecit tamen, quantum ad numerum meritorum. Plura enim habuit merita in passione, quàm in conceptione: sed maioris virtutis non extiterunt in merendo plura, quàm antè fuerant pauciora. Meruit ergo à conceptione non modo gloriam impassibilitatis & immortalitatis corporis, sed etiam impassibilitatem animæ. Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectam, quam non tunc primò habuit, nec maiorem cùm pati cœpit & mori, obediens enim perfectus, & bonus extitit secundum hominem, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonum in se post mortem, quod non habuit antè. Num ergo beatior vel melior fuit quàm antè? Absit, quod melior fuerit: quia nec sanctior, nec gratia cumulatior. Nec etiam beatior fuit in Dei contemplatione, in quo præcipuè beatitudo consistit. Potest tamen dici in hoc beatior fuisse, quia ab omni miseria immunis. Ex quo nequit inferri simpliciter, quod beatior fuerit.

Greg. hom. 6. super Ezechielem exponens illud. Exod. 25. Facies & candelabrum ductile.

Ad Phil. 2. b.

De eo quod scriptum est, Donauit illi nomen, quod est super omne nomen. C

NEC tantùm gloriam impassibilitatis & immor-

talitatis meruit, sed etiam donari sibi nomen, quod est super omne nomen. s. honorificentiam, quod vocatur Deus: hoc tamē nomen ante mortē habuit. Habuit enim hoc nomen Dei filius, inquantū Deus est, ab æterno per naturā: inquantū verò homo factus est, habuit ex tempore per gratiā. Veruntamē Aug. dicit nemini donatum esse illud nomen, nō deo quia illud nomen habuit cū in forma Dei tantū erat: Sed cum dicitur, Propter qđ illū exaltauit, & donauit illi nomen, quod est super omne nomen: satis apparet propter quid exaltauerit, id est, propter obediētiam, & in qua forma exaltatus sit. In qua enim forma crucifixus est, in ea exaltatus est, & in eadem donatū est ei nomen, vt cū ipsa forma serui nominetur vnigenitus filius Dei, intelligatur hoc illi donatū est vt homini, quòd iam habebat idē ipse Deus. Hoc ergo per gratiā accepit, vt ipse ens homo vel subsistens in forma serui, id est, in anima & carne, nominetur & sit Deus. Sed nūquid hoc tūc meruit? suprà, n. dictū est, quia hoc tàntū bonum homo ille non meruit. Quomodo ergo hic dicitur, Propter obedientiam donatū est ei hoc nomen? Secundū tropum illum in scriptura creberrimum hoc capiendū est, quo dicitur res fieri, quando innotescit. Post resurrectionē verò, quod ante erat in euidenti positum est, vt scirent homines & dæmones. Manifestationē ergo illius nominis donauit ei Deus post resurrectionē: sed illā meruit per obedientiā passionis, qui eo, qđ obediuit patiendo, exaltatus est resurgendo: & per hoc manifestatū est nomen. Hoc eodē tropo vsus est etiādominus post resurrectionē dicens, Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: nō quòd tunc primo acceperit, sed quā antè habebat, tunc manifestata est potestas. Cæterū Ambr. dicit nomèn illud donatū esse Deo, non homini: & videtur secundū verborū superficiem oppositus Aug. sed intelligentia non obuiat, licet diuersum sapiat. Nam Ambr. de naturali donatione id dictum intelligit, qua æternaliter pater generando dedit filio no-

Au. li. 2. ca. 5. in fin. contra Maximinū. to. 6. Glo. ordin. ad illud ad Philip. 2. et donauit illi nomen.

Matt. 28. d.

Amb. in cōmentarijs ad illud ca. 2. ad Phil. donauit illi nomen. Et glo. ord. ad illud Deus exalta-

lio nomen, quod est super omne nomen, scilicet, esse Deum per naturam: quia genuit ab æterno filiũ plenum & sibi æqualem Deum. Quod tamẽ nomen Apost. propter passionis obedientiã Christo donatum dicit. Sed præmisso locutionis modo accipiendũ est. *uit, ca. 2. eiusdem epistola.*

Si Christus sine omni merito illa habere potuit. D

SI VERO quæritur, Vtrũm Christus illam immortalitatis & impassibilitatis gloriam, & nominis Dei manifestationem, sine omni merito habere potuerit: sanè dici potest, quia humanam naturam ita gloriosam suscipere potuit, sicut in resurrectione extitit. Nomenque suum etiam aliter hominibus manifestare potuit: sed homo passibilis esse non potuit sicut fuit, & ad illam gloriã sine merito peruenire. Potuit quidem peruenire ad illã sine merito passionis, quia potuit consumpta mortalitate immortalitatis gloria vestiri: sed non sine merito iustitiæ & charitatis, aliarumq; virtutũ. Non enim Christus homo esse potuit, in quo plenitudo virtutum & gratiæ non fuerit. Nec virtutes ei inesse potuerunt cilicio mortalitatis induto, quin per eas mereretur. Habẽs ergo has virtutes secundum hominem passibilem ac mortalem, nõ potuit nõmereri gloriã immortalitatis. Nõ ergo potuit factus mortalis, sine merito gloriam impassibilitatis, & immortalitatis ac manifestationem Dei nominis consequi. Potuit tamen hoc assequi sine merito passionis: quia per passionem nil sibi meruit, quod non ante per virtutes meruerit.

De caussa mortis, & passionis Christi. E

AD quid ergo voluit pati & mori, si ei virtutes ad merendum illa sufficiebant? Pro te, non pro se. Quomodo pro me? Vt ipsius passio & mors tibi esset forma & caussa. Forma, virtutis & humilitatis: caussa, gloriæ & libertatis. Forma, Deo vsque ad mortem obediendi: & caussa, tuæ liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac passionis tolerantiam, quod per præcedentia non meruerat, scilicet, aditũ paradisi, & redemptionem à peccato, à pœna, à *Qualiter per mortẽ redemit nos*

& aditum regni aperuit. diabolo: & per mortem eius hæc nos adepti ſumus, ſcilicet, redemptionem, & filiorum gloriæ adoptionem. Ipſe enim moriendo factus eſt hoſtia noſtræ liberationis. Sed quomodo per mortem nos à diabolo, & à peccato redemit, & aditum gloriæ aperuit? Decreuerat Deus in myſterio, vt ait Ambr. propter primum peccatum non intromitti hominem in paradiſum, id eſt, ad Dei contemplationem non admitti, niſi in vno homine tanta exiſteret humilitas, quæ omnibus ſuis proficere poſſet: ſicut in primo homine tanta fuit ſuperbia, quæ omnibus ſuis nócuit. Non eſt autem inuentus inter homines aliquis, quo id poſſet impleri, niſi leo de tribu Iuda, qui aperuit librum, & ſoluit ſignacula eius, implendo in ſe omnem iuſtitiam, id eſt, conſummatiſſimam humilitatem, qua maior eſſe non poteſt. Nam omnes alij homines debitores erant, & vix vnicuiq; ſua virtus ſufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorum hoſtiam poterat offerre ſufficientem reconciliationi noſtræ. Sed Chriſtus homo ſufficiēs, & perfecta fuit hoſtia: qui multo amplius eſt humiliatus, amaritudinem mortis guſtando, quàm ille Adam ſuperbijt, per eſum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius ſuperbia omnium extitit ruina, ipſum de paradiſo mittēs foras, alijſque occludens ianuam: multò magis Chriſti humilitas, qua mortem guſtauit, ingreſſum regni cœleſtis omnibus ſuis impleto Dei decreto aperire valuit, atque decreti delere chirographum. Vt enim ait Amb. Tantum fuit peccatum noſtrum, vt ſaluari nō poſſemus, niſi vnigenitus Dei filius pro nobis moreretur, debitorib. mortis: ſed ſic dignos nos fecit teſtamenti, & promiſſæ hæreditatis. Quod non ita eſt intelligendum: quaſi non alio modo ſaluare nos potuerit, quàm per mortem ſuam: ſed quia per aliam hoſtiam non potuit nobis aperiri regni aditus, & fieri ſalus, niſi per mortem vnigeniti: cuius tanta (vt dictū eſt) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credentibus in eum aditus regni. Magna ergo in morte vnige-

Amb. in cō mentarijs ad illud ca. 5. ad Rom. Ada, qui eſt forma futuri. to. 5.

Apoc. 5. c.

Amb. in cō mentarijs ad illud ca. 9. ad Hebræos, ideò nouus teſtamēti tomo. 5.

Et gloſ. ordi. ſuper 9. c. epi. ad Hebræos. Ad ſeruiendū

vnigeniti præstita sunt nobis, vt liceat nobis redire in patriam, sicut olim in morte summi pontificis, his qui ad ciuitatem refugij confugerant, secure ad propria remeare. Ecce aliquatenus ostensum est, qualiter per Christi mortem aditus regni sit nobis paratus. *deo Vnienti. Numerorũ 35.d.*

HIC QVALITER A DIABOLO ET A PECCATO NOS REDEMIT *per mortem.*

DISTINCT. XIX. A

NVNC ergo quæramus, quomodo per mortem ipsius à diabolo, & à peccato, & à pœna redempti sumus. A diabolo ergo & à peccato per Christi mortem liberati sumus: quia vt ait Apostolus, In sanguine ipsius iustificati sumus: & in eo quòd sumus iustificati, id est, à peccatis soluti, à diabolo sumus liberati, qui nos vinculis peccatorum tenebat. Sed quomodo à peccatis per eius mortem soluti sumus? Quia per eius mortem vt ait Apostolus, commendatur nobis charitas Dei, id est, apparet eximia, & commendabilis charitas DEI erga nos in hoc, quòd filium suum tradidit in mortẽ pro nobis peccatoribus. Exhibita autem tantæ erga nos dilectionis arra, & nos mouemur accẽdimurq; ad diligendum Deum, qui pro nobis tanta fecit: & per hoc iustificamur, id est, soluti à peccatis iusti efficimur. Mors ergo Christi nos iustificat, dum per eam charitas excitatur in cordibus nostris. Dicimur quoque & aliter per mortem Christi iustificati, quia per fidem mortis eius à peccatis mundamur. Vnde Apostolus, Iustitia Dei est per fidem Iesu Christi. Et item, Quem Deus proposuit propitiatorẽ per fidem in sanguine ipsius, id est, per fidem passionis: vt olim aspicientes in serpentem æneum in ligno erectum, à morsib. serpentum sanabantur. Si ergo rectè fidei intuitu in illũ respicimus, qui pro nobis pependit in ligno, à vinculis diaboli soluimur, id est, à peccatis: & ita à diabolo liberamur, vt nec post hanc vitam in nobis inueniat

De redemptione nostra facta per passionem Christi quantũ ad efficaciam, & vtilitatem. Rom. 5.b. Ibidem.b. Ad Romã. 8.f. Rom. 3.c. Ibidem.c. Nume. 21.e

Aug. in medio, cap. 13. li. 4. de tri. quod puniat. Morte quippe sua, vno verissimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit, vt in hac vita tentando nobis non præualeat. Licet enim nos tentet post Christi mortem, quibus modis ante tentabat: non tamen vincere potest, sicut antè vincebat. Nam Petrus qui ante Christi mortem voce ancillæ tertius negauit, post mortem ante reges & præsides ductus nō cessit. Quare? quia fortior, id est, Christus, veniens in domum fortis, id est, in corda nostra vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id est, à seductione compescuit fidelium: vt tentationem, quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Christi sanguine, qui soluit, quæ non rapuit, redēpti sumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam vt ait Augustinus, in ipso vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Fuso enim sanguine sine culpa, omnium culparum chirographa deleta sunt, quibus debitores, qui in eum credunt, à diabolo ante tenebantur. Vnde, Qui pro multis effundetur. Per illum ergo redempti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Aug caussam & modum nostræ redemptionis insinuans ait, Nihil inuenit diabolus in Christo vt moreretur: sed pro voluntate patris mori Christus voluit, non habens mortis caussam de peccato, sed de obedientia & iustitia mortem gustauit, per quam nos redemit à seruitute diaboli. Incideramus enim in principem huius seculi, qui seduxit Adam, & seruum fecit, cœpitq; nos quasi vernaculos possidere, sed venit redemptor & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, nō debitoris, per quod recessit à debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suū fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos nisi vinculis peccatorū nostro-

Luca 22. f.
Luca 11. c
Psal. 68.
In li. de agone Christiano cap. 2. ad principiū. Tomo. 3.
Au. in fine, ca. 30. lib. 2. de peccatorū meritis, et remissiōe et baptismo paruulorū.
Au. in fine, ca. 31. eiusdē lib. 3. de peccatorum meritis.

nostrorum: istæ erant catenæ captiuorum. Venit ille alligauit fortem vinculis passionis suæ, intrauit in domum eius, id est, in corda eorum, vbi ipse habitabat, & vasa eius, scilicet nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine sua. Deus autem noster vasa eius eripiens & sua faciens, fudit amaritudinem, & impleuit dulcedine per mortem suam à peccatis redimens, & adoptionem gloriæ filiorum largiens. *Matth. 12. e* *Marc. 3. d.* *Ad Ro. 8. d.*

Cur Deus homo, & mortuus. B.

FACTVS est ergo homo mortalis, vt moriēdo diabolum vinceret. Nisi enim homo esset, qui diabolum vinceret, nō iustè sed violenter homo ei tolli videretur, qui se illi sponte subiecit. Sed si eū homo vicit, iure manifesto hominem perdidit, & vt homo vincat, necesse est vt Deus in eo sit, qui eum à peccatis immunem faciat. Si enim per se homo esset, vel angelus in homine, facilè peccaret, cùm vtranq; naturam per se constet cecidisse. Ideo Dei filius hominē passibilem sumpsit, in quo & mortem gustauit, quo cælum nobis aperuit, & à seruitute diaboli, id est, à peccato, seruitus enim diaboli peccatum est, & à pœna redemit.

Quomodo & à qua pœna Christus nos redemit per mortem. C

A QVA pœna? temporali, & æterna. Ab æterna quidem, relaxando debitum. A temporali verò penitus nos liberabit in futuro, quando nouissima mors inimica destruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis, secūdum animas verò iam redempti sumus ex parte, non ex toto, à culpa non à pœna, nec omninò à culpa. Non enim ab ea sic redempti sumus, vt non sit, sed vt non dominetur. *Ad Cor. 15. d.* *Ad Ro. 6. c.*

Quomodo pœnam nostram portauit. D

PECCATA quoque nostra, id est, pœnam peccatorum nostrorum dicitur in corpore suo super lignum portasse, quia per ipsius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna temporalis, quæ pro peccato conuersis debetur, in baptismo penitus relaxatur, vt nulla à *Petri. 2. d.*

Aug. in me dio, cap. 13. li. 4. de tri. quod puniat. Morte quippe sua, vno verissimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit, vt in hac vita tentando nobis non præualeat. Licet enim nos tentet post Christi mortem, quibus modis ante tentabat: non tamen vincere potest, sicut antè vincebat. Nam Petrus qui ante Christi mortem voce ancillæ tertius negauit, post mortem ante reges & præsides ductus nō cessit. Quare? quia fortior, id est, Christus, veniens in domum fortis, id est, in corda nostra vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id est, à seductione compescuit fidelium: vt tentationem, quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Christi sanguine, qui soluit, quæ non rapuit, redēpti sumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam vt ait Augustinus, in ipso vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincuntur inuisibiles cupiditates. Fuso enim sanguine sine culpa, omnium culparum chirographa deleta sunt, quibus debitores, qui in eum credunt, à diabolo ante tenebantur. Vnde, Qui pro multis effundetur. Per illum ergo redempti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde Aug caussam & modum nostræ redemptionis insinuans ait, Nihil inuenit diabolus in Christo vt moreretur: sed pro voluntate patris mori Christus voluit, non habens mortis caussam de peccato, sed de obedientia & iustitia mortem gustauit, per quam nos redemit à seruitute diaboli, Incideramus enim in principem huius seculi, qui seduxit Adam, & seruum fecit, cœpitq; nos quasi vernaculos possidere, sed venit redemptor & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, nō debitoris, per quod recessit à debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suū fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos nisi vinculis peccatorū nostro-

Luca 22. f.
Luca 11. c
Psal. 68.
In li. de agone Christiano cap. 2. ad principiū. Tomo. 3.
Au. in fine, ca. 30. lib. 2. de peccatorū meritis, et remissiōe et baptismo paruulorū.
Au. in fine, ca. 31. eiusdē lib. 3. de peccatorum meritis.

noſtrorum: iſtæ erant catenæ captiuorum. Venit ille alligauit fortem vinculis paſſionis ſuæ, intrauit in domum eius, id eſt, in corda eorum, vbi ipſe habitabat, & vaſa eius, ſcilicet nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine ſua. Deus autem noſter vaſa eius eripiens & ſua faciens, fudit amaritudinem, & impleuit dulcedine per mortem ſuam à peccatis redimens, & adoptionem gloriç filiorum largiens. *Matth. 12. e* *Marc. 3. d.* *Ad Ro. 8. d.*

Cur Deus homo, & mortuus? B.

FACTVS eſt ergo homo mortalis, vt moriẽdo diabolum vinceret. Niſi enim homo eſſet, qui diabolum vinceret, nõ iuſtè ſed violenter homo ei tolli videretur, qui ſe illi ſponte ſubiecit. Sed ſi eũ homo vicit, iure manifeſto hominem perdidit, & vt homo vincat, neceſſe eſt vt Deus in eo ſit, qui eum à peccatis immunem faciat. Si enim per ſe homo eſſet, vel angelus in homine, facilè peccaret, cùm vtranq; naturam per ſe conſtet cecidiſſe. Ideo Dei filius hominẽ paſſibilem ſumpſit, in quo & mortem guſtauit, quo cælum nobis aperuit, & à ſeruitute diaboli, id eſt, à peccato, ſeruitus enim diaboli peccatum eſt, & à pœna redemit.

Quomodo & à qua pæna Chriſtus nos redemit per mortem. C

AQVA pœna? temporali, & æterna. Ab æterna quidem, relaxando debitum. A temporali verò penitus nos liberabit in futuro, quando nouiſſima mors inimica deſtruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis, ſecũdum animas verò iam redempti ſumus ex parte, non ex toto, à culpa non à pœna, nec omninò à culpa. Non enim ab ea ſic redempti ſumus, vt non ſit, ſed vt non dominetur. *Ad Cor. 15. d.* *Ad Ro. 6. c.*

Quomodo pænam noſtram portauit. D

PECCATA quoque noſtra, id eſt, pœnam peccatorum noſtrorum dicitur in corpore ſuo ſuper lignum portaſſe, quia per ipſius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna temporalis, quæ pro peccato conuerſis debetur, in baptiſmo penitus relaxatur, vt nulla à *Petri. 2. d.*

à baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur. Non enim sufficeret illa pœna, qua pœnitentes ligat ecclesia, nisi pœna Christi cooperaretur, qui pro nobis soluit. Vnde peccata iustorum, qui fuerunt ante aduentum, in sustentatione Dei fuisse vsque ad Christi mortem dicit Apostolus, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore. Ecce apertè expositum est quomodo, & quid Christus per mortem nobis meruit & impetrauit.

Rom. 3. d.

Si solus Christus debet dici redemptor, vt solus dicitur mediator. E

1. Timo. 2. b

VNDE ipse verè dicitur mundi redemptor, & Dei hominumq; mediator. Sed mediator in scriptura dicitur solus filius: Redemptor verò aliquando etiam pater vel spiritus sanctus. Sed hoc propter vsum potestatis, non propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam secundum potestatis, simul & obedientiæ vsum, filius propriè dicitur redemptor: quia in se expleuit per quæ iustificati sumus, & ipsam iustificationem est operatus potentia deitatis cum patre, & spiritu sancto. Est ergo redemptor, inquantum est Deus, potestatis vsu: inquantum homo, humilitatis effectu. Et sępius dicitur redemptor secundum humanitatem, quia secundum eam & in ea suscepit, & impleuit illa sacramenta, quæ sunt causa nostræ redemptionis. Propriè ergo filius dicitur redemptor.

De mediatore. F

1. Tim. 2. b.
Aug. ad Versum 28. Psal. 103. Draco iste quē fo. 8.
Iob. 31 b.
Rom. 5 b.
Sapie. 11. d.

QVI solus dicitur mediator, non pater vel spiritus sanctus. De quo Apostolus, Vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, id est per hominē quasi in medio arbiter est ad componendam pacem, id est, ad reconciliandum homines Deo. Hic est arbiter quem Iob desiderat. Vtinam esset nobis arbiter. Reconciliati enim sumus Deo, vt ait Apostolus, per mortem Christi. Quod non sic intelligendum est quasi nos ei sic reconciliauerit Christus, vt inciperet amare quos oderat. sicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde sint amici qui ante se oderant: sed iam nos diligen-

diligenti Deo reconciliati sumus. Non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij, nos cœpit diligere: sed ante mundum, priusquam nos aliquid essemus. Quomodo ergo nos diligenti Deo sumus reconciliati? Propter peccatum cum eo habebamus inimicitias, qui habebat erga nos charitatem, etiam cũ inimicitias exercebamus aduersus eum, operando iniquitatem. Ita ergo inimici eramus Deo, sicut iustitię sunt inimica peccata: & ideò dimissis peccatis tales inimicitiæ finiuntur: & reconciliantur iusto quos ipse iustificat. Christus ergo dicitur mediator, eo quòd medius inter Deum, & homines ipsos recõciliat Deo. Reconciliat autem, dum offendicula hominum tollit ab oculis Dei, id est, dum peccata delet, quibus Deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cum peccata deleat non solus filius, sed & pater & spiritus sanctus, quorum deletio est nostra ad Deum reconciliatio, quare solus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, quòd reconciliauerit sibi mundum. Ait enim Apostolus, Deus enim erat in Christo, mũdum sibi reconcilians. Cùm ergo reconciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius est inter Deum & homines, nec in se habuit illa sacramenra, quorum fide & imitatione iustificamur, id est, reconciliamur Deo. Reconciliauit ergo nos tota trinitas virtutis vsu, scilicet, dum peccata delet: sed filius solus impletione obedientiæ: in quo patrata sunt secundum humanam naturam ea, per quæ credentes & imitantes iustificantur.

Aug. in lib. de Tri. 13. c. 16. ad finẽ.

2. Cor. 5. d.

Secundum quam naturam sit melior. G

VNDE & mediator dicitur secundum humanitatem, non secundum diuinitatem. non enim est mediator inter Deum & Deum, quia tantum vnus Deus: sed inter Deum & hominem, quasi inter duo extrema: quia medius esse nõ potest, nisi inter aliqua. Mediator est ergo, inquantum homo. Nam inquantum Deus, non mediator, sed æqualis patri est, hoc idem, quod pater, cum patre vnus Deus. Mediat ergo

Aug. in lib. cõfeßionũ, 10. cap. 43. ad principium. tom. 1.

inter homines & Deum trinitatem, secundum hominis naturam in qua suscepit illa per quæ reconciliamur Deo trinitati:& secundum eandem habet aliquid simile Deo,& aliquid simile hominibus,quòd mediatori congruebat: ne per omnia similis hominibus,longe esset à Deo,aut per omnia Deo similis,longe esset ab hominibus,& ita mediator non esset. Verus ergo mediator Christus inter mortales peccatores,& immortalem iustum,apparuit mortalis cũ hominibus,iustus cum Deo, per infirmitatem propinquans nobis,per iustitiam Deo. Rectè ergo mediator dictus est,quia inter Deum immortalem & hominẽ mortalem est Deus & homo,reconcilians hominem Deo: Intantum mediator,inquantum est homo: Inquantum autem verbum non est medius, quia vnus cum patre Deus. Si ergo Christus secundum vos, ô hæretici, vnam tantum habet naturam, vnde medius erit?& nisi ita sit medius, vt Deus sit propter diuinitatis naturam,&homo propter humanitatis naturam: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nã ipse veniens prius in se humana sociauit diuinis, per vtriusque naturæ coniunctionẽ in vna persona: Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit Deo, dum sanati sunt ab impietate quicunque humilitatẽ Christi credendo dilexerunt, & diligendo imitati sunt. Ecce hic aliquatenus insinuatur,quare Christus solus mediator Dei dicitur & hominum: & secundũ quam naturam mediet,scilicet humanam,& cui mediet,scilicet,Deo trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortem,per quam & nos redemit à seruitute diaboli. Nam vt Petrus ait, non corruptibilibus auro & argento redempti sumus,sed pretioso sanguine agni immaculati. *1.Pet.1.d.*

QVOD ALIO MODO POTVIT LIBErare hominem, & quare potius isto.

DISTINCT. XX. A

De redemptione no-

SI VERO quæritur, Vtrùm alio modo posset Deus hominem liberare, quàm per mortẽ Christi? Dici-

Dicimus & alium modum fuisse possibilem Deo, cuius potestati cuncta subiacent: sed nostræ miseriæ sanandæ conuenientiorem modum alium non fuisse, nec esse oportuisse. Quid enim mentes nostras tantũ erigit, & ab immortalitatis desperatione liberat, quã quòd tanti nos fecit Deus, vt Dei filius immutabiliter bonus, in se manẽs quod erat, & à nobis accipiens, quod non erat, dignatus nostrum inire consortium, mala nostra moriendo perferret? Est & alia ratio, quare isto potius modo, quàm alio liberare voluit: quia sic iustitia superatur diabolus, non potentia. Et quomodo id factum sit explicabo vt potero. Quadam iustitia Dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter transeunte, & illius debito omnes obligante. Vnde omnes homines ab origine sunt sub principe diabolo. Vnde Apostolus, Eramus natura filij iræ natura, scilicet, vt est deprauata peccato, non vt est recta creata ab initio. Modus autem ille quo traditus est homo in diaboli potestatem, non ita debet intelligi tanquam Deus hoc fecerit aut fieri iusserit, sed quòd tantùm permiserit, iustè tamen. Illo enim deserente peccantem, peccati auctor ilico inuasit: nec tamen DEVS continuit in ira sua miserationes suas, nec hominem à lege suæ potestatis amisit, cùm in diaboli potestate esse permisit, quia nec diabolus à potestate Dei est alienus, sicut nec bonitate. Nam qualicunque vita diabolus vel homo non subsisteret, nisi per eum, qui viuificat omnia. Non ergo Deus hominem deseruit, vt non se illi exhiberet Deum: sed inter mala pœnalia etiam malis multa præstitit bona, & tandem hominem quem commissio peccatorum diabolo subdidit, remissio peccatorum per sanguinẽ Christi data à diabolo eruit, vt sic iustitia vinceretur diabolus, non potentia. Sed qua iustitia? Iesu Christi. Et quomodo victus est ea? Quia in eo nihil dignũ morte inueniens, occidit eum tamen. & vtique iustum est vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eum creden-

strafacta per passionẽ Christi quantũ ad congruentiam, et necessitatẽ.

Au. li. 13. de tri. ca. 10. in principio.

Au. li. prædict. cap. 11. in fine. 1. & cap. 12. continuò.

Ephe. 2. a.

Ibidẽ paulò inferius.

Ibid. ca. 12. cõtinuò lib. 13. de trin.

Psal. 76.

Au. in principio. ca. 13. de Trinit.

Ibidem in principio cap. 14.

credentes, quem sine vllo debito occidit. Ideò autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruersitatis suæ amator est potentiæ, & desertor oppugnatorque iustitiæ: in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiam perosa iustitia, potentiæ magis student, eiusque vel adoptione lætantur, vel cupiditate inflammantur. Ideoq; placuit Deo, vt nō potentia sed iustitia vincens, hominem erueret, in quo homo eum imitari disceret. Post verò in resurrectione secuta est potentia, quia reuixit mortuus, nunquam posteà moriturus. Sed nónne iure æquissimo vinceretur diabolus, si potentia tantùm Christus cū illa agere voluisset? vtique: sed postposuit Christus quod potuit, vt priùs ageret, quod oportuit. Iustitia ergo humilitatis hominem liberauit, quem sola potentia æquissimè liberare potuit.

Ibidē c.13. in principio.

Ad finem cap. 14. eiusdem libri.

Ibidem superius.

Ibidem inferius.

De caussa inter Deum, & hominem, & diabolum. B

SI enim tres illi in caussam venirent, scilicet Deus diabolus & homo: diabolus & homo quid aduersus Deum dicerent non haberēt. Diabolus enim de iniuria Dei conuinceretur: quia seruum eius, scilicet, hominem, & fraudulenter abduxit, & violenter tenuit. Homo etiam iniurius Deo conuinceretur: quia præcepta eius contempsit, & se alieno dominio mancipauit. De hominis iniuria cōuinceretur diabolus: quia & illum priùs fallaci promissione decepit: & post mala inferendo læsit. Iniustè ergo diabolus, quātum ad se tenebat hominem: sed homo iustè tenebatur, quia diabolus nunquam meruit potestatem habere super hominem, sed homo meruit per culpam pati diaboli tyrannidem. Si ergo Deus, qui vtrique præerat, potentia hominem liberare vellet, sola iussionis virtute hominem potuit rectissimè liberare: sed ob caussā præmissam iustitia humilitatis voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus est, iustificati sumus, id est, per remissionem peccatorum eruti de potestate diaboli: & ita à Christo iustitia, diabolus victus est,

non

non potentia. Quomodo autem in eius ſanguine nobis peccata ſint dimiſſa, ſuprà expoſitum eſt.

De traditione Chriſti, quæ facta dicitur à patre & à filio, à Iuda & à Iudæis. C

CHRISTVS ergo eſt ſacerdos, idemq́; & hoſtia precium noſtræ reconciliationis: qui ſe in ara crucis non diabolo, ſed Deo Trinitati obtulit pro omnibus, quãtum ad precij ſufficientiã: ſed pro electis tantũ, quãtum ad efficaciam, quia prædeſtinatis tantùm ſalutẽ effecit. De quo & legitur, quòd ſit traditus à patre, & quòd ſeipſum tradidit, & quòd Iudas eum tradidit & Iudæi. Ipſe ſe tradidit, quia ſponte ad paſſionem acceſſit: Et pater eum tradidit, quia voluntate patris, immò totius trinitatis paſſus eſt. Iudas tradidit, prodendo, & Iudæi inſtigando: & fuit actus Iudæ & Iudæorum malus, & actus Chriſti vel patris bonus: opus Chriſti & patris bonum, quia bona patris & filij voluntas: malum fuit opus Iudæ & Iudæorum, quia mala fuit intenſio. Diuerſa fuerunt ibi facta ſiue opera, id eſt, diuerſi actus, & vna res ſiue factum, ſcilicet, paſſio ipſa. Ideoq; doctores aliquando vniũt in facto illo patrem, filium, Iudam, Iudæos, aliquando diſiungunt. Reſpicientes enim ad paſſionem, vnũ opus illorum dicunt: attẽdentes intentiones & actus, facta diuerſa diſcernunt. Vnde Aug. Facta eſt, inquit, traditio à patre, facta eſt traditio à filio, facta eſt traditio à Iuda: vna res facta eſt. Quid ergo diſcernit inter eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, Iudas verò in proditione. Videtis quia non quid faciat homo, ſed qua voluntate, conſiderandum eſt. In eodem facto inuenimus Deum, quo Iudam: Deum benedicimus, Iudam deteſtamur: quia Deus cogitauit ſalutem noſtram, Iudas cogitauit precium quo vendidit dominum, filius precium quod dedit pro nobis. Diuerſa ergo intentio diuerſa facta facit, cùm tamen ſit vna res ex diuerſis. Ecce vnam rem dicit ibi fuiſſe, & diuerſa facta: quia vna ibi fuit paſſio, ſed diuerſi actus. Et actus quidem Iudæ ac Iudæorum mali, qui-

Eſaia. 53. b. Rom. 8. f. Epheſ. 5. a. Matt. 26. d. Luca. 24. c. Aug. ad verſum vltimũ pſal. 93. Et reddet illis, tomo. 8.

Aug. tract. 7. ad illud. 1. Ioan. 4. Quia filiũ ſuum vnigenitũ miſit in mundum. to. 9.

ti, quibus operati sunt Christi passionem, quæ bonũ est & opus Dei est.

Quod Christi passio dicitur opus Dei, & Iudæorum, & quomodo. D

PASSIO ergo Christi & opus dicitur Iudæorum, quia ex actibus eorum prouenit: & opus Dei, quia eo auctore, id est, volente fuit. Vnde Aug. Nemo aufert animam Christi ab eo, quia potestatem habet ponendi & sumendi eam. Ecce habes auctorem operis. Ponet animam. Ecce habes opus auctoris. Et vt generaliter concludam, quotiẽs in carne Christus aliquid patitur, opus auctoris est: quia enim sua voluntate, non alio cogente perpetitur, ipse author est operis. Cùm aũt passio Christi opus Dei sit, & ideò bonum, eamq; operati sint Iudas & Iudæi, quæritur an concedendum sit eos operatos ibi esse bonum. Hic distinguendum est. Potest enim dici, quod operati sunt bonum, quia ex actibus eorum bonum prouenit, id est, passio Christi: & item, quod operati nõ sunt bonum, sed malum: quia actio eorũ non fuit bona, sed mala.

Ioan. 10. d.

SI IN CHRISTO DIVISIO IN MORTE FVIT ANIMAE VEL CARnis à verbo.

DISTINCT. XXI. A

De morte qua cõsequuta est passionem Christi. Au. dist. 2. t. 3. c. Assũpsit. super psal. 48. concione. 2. ad versũ 4. psal. 48. Sicut oues in inferno.

POST prædicta considerandum est, vtrũ in morte Christi, à verbo sit separata anima vel caro. Quidã putauerũt tunc carnẽ sicut ab anima, ita à diuinitate in morte fuisse diuisam. Si. n. inquiunt, anima media diuinitas sibi carnem vniuit, sicut superius prætaxatum est: ergo quando diuisa est caro ab anima, diuisa est etiam à diuinitate: quia non potuit ab anima seiungi, per quam verbo erat vnita, quin à verbo diuideretur. Fuit autẽ diuisa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi non fuisset: quia vt ait Au. Mors quam timent homines, separatio est animæ à carne. Mors autẽ quã nõ timent, sepraatio est animę à Deo Vtraq; verò diaboli suasu homini propinata est

est. Si ergo in Christo homine vera mors fuit, diuisa est ibi anima, ac per hoc diuinitas, à carne. Huic suæ probabilitati addunt auctoritatis testimoniũ. Amb. enim tractans de Christi derelictione, qui in cruce voce magna clamans dixit, Deus Deus meus, vt quid me dereliquisti? ait, Clamat homo separatione diuinitatis moriturus. Nam cum diuinitas mortis libera sit, vtique mors ibi esse non poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est. Hic videtur tradi, quod diuinitas separata sit in morte ab homine: quæ nisi discessisset, homo ille mori non posset. Quod illi ad carnem referunt, quam dicunt à Deo separatam. Quibus respondemus illam separationem sic esse accipiendam, sicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis significatur: Vt quid me dereliquisti? Quomodo ergo Christus derelictus erat à patre, cum in cruce derelictum se clamabat? Non recesserat Deus ab homine, ita quod esset soluta vnio Dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus, quando Christus adhuc viuus homo erat, & non Deus: quia adhuc viuus se derelictum clamabat, non derelinquendũ. Si ergo illa derelictio, vnionis intelligatur solutio, ante facta fuit solutio Dei & hominis, quã Christus mortuus esset. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo Deum, quodammodo illum hominem in morte deseruisse, quia potestati persequentium eum exposuit ad tempus, non suam potentiam exercendo illum defendit, vt non moreretur. Separauit se diuinitas, quia subtraxit protectionem, sed nõ soluit vnionẽ. Separauit se foris, vt nõ adesset ad defensionẽ, Sed nõ intus defuit ad vnionẽ. Si non ibi cohibuisset potentiã, sed exercuisset, nõ moreretur Christus: Mortuus est Christus diuinitate recedente, id est, effectũ potentię defendẽdo, nõ exhibẽte. Hic est hircus, i d est, emissarius apoponpeius, qui altero hirco immolato in solitudinẽ mittebatur, vt legitur in Leuitico. Duo. n. hirci, humanitas & diuinitas Christi intelligũtur. Humanitate ergo immolata diuinitas Christi in solitudinẽ abijt, id est, in cælum:

Luc. 22. ad illud: Et hoc dicto tradidit spiritũ. tom. 5.

Matth. 27.

Leuit. 16. e.

Vnde

Isichius libro 5. ad illud Leuitici cap. 16. Et emittat illum in solitudinē, et Glossa ordinaria ibid.

Vnde Esichius, In solitudinem, id est, in cælum tempore passionis diuinitas abijsse dicitur, non locum mutans, sed quodam modo virtutē cohibens, vt possent impij consummare passionem. Abijt ergo, id est, virtutem cohibuit, & portauit iniquitates nostras, non vt haberet, sed vt consumeret: Deus enim ignis consumens est. Ex his satis ostenditur, præmissa verba Ambrosij sic esse accipienda, vt prædiximus.

Aliam ad idem inducunt authoritatem. B

Athan. lib. 6. qui de beatitudine filij Dei dicitur ad Theophilū. tomo. 4.

ALII quoque authoritati innituntur, qui asserunt diuinitatem in morte recessisse ab homine secūdum carnē. Ait enim Athan. Maledictus qui totum hominem quem assumpsit Dei filius, denuo assumptum, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur, Fiat, fiat. Si inquiunt denuo assumptus est homo in resurrectione, quem assumpserat in incarnatione, deposuit ergo eum in morte: separata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate.

Responsio.

Quibus respōdemus, quod si in his verbis assumptio talis intelligatur, quę fit secundum vnionem, non carnem tantùm, sed totum hominem, id est, animam & carnem denuo sibi vniuit in resurrectione, quia non simpliciter hominem sed totum hominem assumptum dicit. Totum ergo hominem in morte deposuit, id est, animam & carnem. Sed quis, nisi hostis veritatis, dicat animam à verbo depositam? Et tamen nisi hoc fateātur; quod totus homo sit assumptus, non pro eis facit illa auctoritas, quæ totum dicit assumptum. Sciendum est ergo Athan. id dixisse contra illorum perfidiam, qui resurrectionem Christi negabant, putantes morte detineri eum, qui solus inter mortuos liber est. Ideo illum maledicit, qui non confitetur totum hominem denuo assumptum resurrexisse, id est, Christum animam denuo corpori coniunxisse: & illis duobus denuo coniunctis in resurrectione, verè secundum hominem vixisse, sicut ante mortem. Nam in morte separata est anima à carne. Vnde verè dicitur Christus mortuus: sed neutrum separatum est à verbo Dei.

An-

Auctoritatibus astruit à Verbo carnem in morte non esse diuisam. C

SICVT Aug. super Ioan. docet, tractans illud verbum. Ego pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam: à me ipso potestatem habeo ponendi eam, & iterum sumendi eam: hic animam dicit emissam. A quo emissa est? A seipsa non est emissa, quia seipsam non posuit: nec verbum animam posuit, nec carnem. Caro ergo animam posuit, sed potestate in se manentis deitatis. Potentia ergo deitatis anima diuisa est à carne, sed neutrum à verbo Dei. Vnde Aug. Verbum ex quo suscepit hominem, id est, carnem & animam, nunquam deposuit animam vt esset anima à verbo separata: sed caro posuit animā quando expirauit, quæ redeunte resurrexit. Mors ergo ad tempus carnem & animam separauit, sed neutrum à verbo Dei. Caro ergo ponit & sumit animam, non potestate sua sed potestate inhabitantis carnem deitatis. Hic euidenter traditur, nec animam nec carnem à verbo Dei in morte esse diuisam, vt aliquo modo soluta fuerit vnio. Vnde Aug. contra Felicianum, Absit, vt Christus sic senserit mortem, vt quantum in se est, vita vitam perdiderit, si enim hoc ita esset. vitæ fons aruisset. Sensit ergo mortem participatione humani affectus, quem sponte susceperat: non naturæ suæ perdidit potentiā, per quam cuncta viuificat. Sic in sepulchro Christus carnem suam commoriendo non deseruit, sicut in vtero virginis connascendo formauit. Mortuus est ergo non discedente vita, sicut passus est non pereunte potentia. Nemo tollit animam eius ab eo, quia potestatem habet ponendi & sumendi. Ecce & hic habes, Christum non deseruisse carnem in morte, & vitam non discessisse à mortuo: & quàm sponte tradidit spiritum, non alius extorsit. Vnde Ambrosius. Emisit Christus spiritum, & tamen quasi arbiter exuendi suscipiendiq; corporis, emisit spiritum, non amisit: pendebat in cruce, & omnia commouebat. Sed vnde emisit:

Aug. tract. 47

Ioan. 10.

Ad principium ca. 14 in tom. 6.

Au. ca. 14. in princip.

Ioan. 10. d

Ibidē paulò inferiùs.

Amb. ad mediū ca. 5. li. de incarnatiōis dominicæ sacramento. to. 2.

emisit? Ex carne. Quò emisit? Ad patrem.

Qua ratione Christus dicitur mortuus & passus. D

RECEDENTE verò anima mortua est Christi caro: & quia caro mortua est, mortuus est Christus. Sicut enim mortuus dicitur Deus, quando mortuus est homo: ita mortuus homo dicitur, quando mortua est caro. Separatiò animæ mors carnis fuit. Propter carnem ergo vnitam verbo, quæ mortua est, dicitur Deus mortuus: & propter carnem & animam qua vtraque dolorem sensit, dicitur Deus passus, cùm diuinitas omnis doloris exors existeret. Vnde Aug. Verbum caro factum est, vt per carnem panis cęlestis ad infantes transiret, & secundum hoc ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominem: homo in illo mutatus est, vt melior fieret quàm erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus est Deus: & per illud, quòd Deus erat, homo excitatus est & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici nō passus Deus: quoniam Deus erat homo. Quomodo non potes dicere te non passum iniuriā, si vestis tua conscindatur, quamuis vestis tua non sit tua? multo magis ergo quicquid patitur caro vnita verbo: debet dici Deus pati: licet verbum nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horū passus est, in carne passus est. De hoc etiam Amb. in lib. de incarnationis dominicæ sacramento ait. Quòd verbi caro patiebatur, manens in carne verbum in se pro corporis assumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur: sicut scriptū est, Christo in carne passo. Hic docetur qua ratione Deus vel Dei filius passus vel mortuus dicitur: non quia mortem senserit inquantum Deus est, sed quia caro ei vnita mortua est. Secūdum quam rationem dicit Aug. Si quis dixerit atque crediderit filium Dei Deum passum, anathema sit. Cuius dicti caussam, ex qua intelligētia sumenda sit, aperiens in eodem subdit. Si quis dixerit, quòd in passione dolorem sentiebat filius Dei Deus, & non caro tantum cum anima quā sibi acceperat, anathema sit. Sanè

Au. ad Vertū 4. psa. 130 hūc, sicut ablactatus tomo. 8.

Am. 2. t. ca. 3. in fine. 1. Pet. 4. a

Tom. 10. in ser. de fide 329. De tempore qui est 3. feria 5. in cœna domini.

Sanè ergo dici poteſt, quòd mortuus eſt Deus, & non mortuus: paſſus eſt Dei filius, & non paſſus: paſſa eſt tertia perſona, & nō paſſa: crucifixum eſt verbum, & nō crucifixū: ſed ſecundum alteram naturam paſſus eſt, ſecundum alteram impaſſibilis. Vnde Ambr. Generalis iſta eſt fides, quia Chriſtus eſt dei filius, & natus ex virgine: quem quaſi gigantem propheta deſcribit, eo quòd biformis geminæq; naturæ vnus ſit, cōſors diuinitatis & corporis. Idē ergo patiebatur & nō patiebatur, moriebatur, & non moriebatur, ſepeliebatur & non ſepeliebatur, reſurgebat & nō reſurgebat. Reſurgebat ſecundum carnem, quæ mortua fuerat, non ſecundum verbum, quod apud Deum ſemper manebat.

Am. de incarnatiōis dominicæ ſacramēto c. 5. ad principium. Ibidē paulò inferius.

SI CHRISTVS IN MORTE *fuit homo.*

DISTINCT. XXII. A

HIC quæritur. Vtrū in illo triduo mortis Chriſtus fuerit homo? quod nō videtur quibuſdā: quia mortuus erat, & homo mortuus non eſt homo. Addunt etiam, quod ſi tunc erat homo, vel mortalis vel immortalis, ſed mortalis non: quia mortuus: nec immortalis, quia tantùm poſt reſurrectionem. Quibus reſpondemus, quia licet homo mortuꝰ fuerit, erat tamen in morte Deus homo, nec mortalis quidem, nec immortalis: & tamen verè erat homo. Illa enim & huiuſmodi argutiæ in creaturis mentis eſt liberum. Vnde Amb. Aufer argumenta, vbi fides quęritur. In ipſis gymnaſijs ſuis iā dialectica taceat: piſcatorib. creditur, non dialecticis. Dicimus ergo in morte Chriſti Deū verè fuiſſe hominē, & tamen mortuū. Et hominem quidem nec mortalē, nec immortalem: quia vnitus erat animæ & carni ſeiunctis. Alia enim ratione dicitur deus homo, vel homo deus, quā Martinus vel Ioā. Homo enim dicitur Deus & econuerſo, propter ſuſceptionē hominis, i. animæ & carnis. Vnde Augu. Talis enim ſuſceptio

De cōſequētibus mortē Chriſti.

Hic non tenetur.

Am. in li. 1. de fide ca. 5 in fine, to. 2

In li. de Trinit. 1. ca. 13. ad principium.

illa quæ Deum hominem faceret, & hominem Deũ. Cum ergo illa susceptio per mortem non defecerit, sed Deus homini, & homo Deus sicut antè vnitus erat verè, & tunc Deus erat homo & econuerso, quia vnitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia anima à carne diuisa erat, Propter separationem animæ à carne mortuus, sed propter vtriusque semper secum vnionem homo. Non autem sic erat homo, vt ex anima & carne simul iunctis subsisteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipse fortè ante mortem, hoc etiam modo erat homo, & post resurrectionem fuit. In morte verò homo erat tantum propter animæ & carnis secum vnionem, & mortuus propter inter illa duo diuisionem.

Si Christus in morte erat homo alicubi, & si Vbicunque sit, homo sit. B

HIC quęritur, si Christus in morte alicubi erat homo: & si vbicunque est, homo sit. Ad quod dicimus, quia non vbicunque erat, homo erat: nec modo vbicunque est, homo est: quia vbique est secundum deitatem, nec vbique homo, quia non vbique homini vnitus: sed vbicunque est secundum hominem, ibi homo est. Tempore autem mortis, & vbique erat secundum Deum, & in sepulchro secundum hominem, & in inferno secundum hominem, sed in inferno secũndum animam tantùm, & in sepulchro secundum carnem tantùm. In sepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat, & si non toti, quia carni tantũ: & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus, sed non toti, quia animæ tantum. Sed si in inferno animæ tantum, & in sepulchro carni tãtum vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in sepulchro. Quomodo ergo ibi vel hic homo esse dicitur? Quæ est ratio dicti? Quia vna eademq; vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in sepulchro. Et sic erat illis duobus tunc separatis vnitus, sicut antè separationẽ, id est, ante mortẽ. Ad hoc aũt opponitur. Si Christus animam tãtum vel carnem tantũ assum

psisset,

psisset, non fuisset verus homo, sed propter vtriusque assumptionem verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam sibi vnitam non habebat, verus homo ibi non erat. Sed tempore mortis nusquam illa duo verè vnita habebat, quia nec in sepulchro, nec in inferno, nec alibi: nusquam ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Christus vtique verus homo non fuisset, si carnē & animam non assumpsisset, Sed tamē quia ex quo assumpsisset, neutrum deposuit, sed cū vtroque eandem vnionem indesinenter tenuit, quā assumendo contraxit: ideò non incongruè vbicunq; animæ vel carni, vel vtriq; vnitus est, ibi homo esse dicitur, quia ibi humanatus est. Ergo & in sepulchro erat homo, & in inferno erat homo: quia vtrobiq; humanatus erat Christus, & vnam eandemq; cum anima & carne, licet separatis, habebat vnionem: & vno eodemq; tempore in sepulchro iacuit Christus, & ad infernum descendit: sed in sepulchro iacuit secundū solam carnem, & in infernum descendit secundum solam animam. Vnde Aug. Quis nō est derelictus in inferno? Christus: sed in anima sola. Quis iacuit in sepulchro? Christus: sed in carne sola, quia in his singulis Christus est. Christum in his omnibus cōfitemur, & singulis. Ex his euidenter ostenditur. Quòd carni iacenti in sepulchro vnitus erat Christus, sicut animę in inferno. Alioquin si carni mortuæ non esset vnitus, non in ea diceretur iacuisse in sepulchro. Anima ergo ad infernum descendit, caro in sepulchro iacuit sapientia cum vtroq; permansit: quæ in inferno positis, vt ait Amb. lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera sapientiæ, illuminabat infernum, sed in inferno non claudebatur. Quis enim locus est sapientię? de qua scriptum est, Nescit homo vias eius, nec inuenta est inter homines. De qua abyssus dicit, Non est in me: mare dicit. Non est mecum, ergo nec in tempore, nec in loco sapientia est: cui nec mors tribuenda est, In ligno enim caro, non illa operatrix omnium substantia diuina pendebat. Confitemur ta-

Au. li. de fide ad Petr. ca. 2. ante mediū, Super Ioann. tract. 78. ad id. Si diligeretis me. Ioan. 14. in fine, in to. 9

Am. in lib. de incarnatiōis dominicæ sacramēto, ca. 5. post mediū

Iob. 28. b.

Ibidē paulò superius.

men Christum pependisse in ligno, & iacuisse in sepulchro, sed in carne sola: & fuisse in inferno, sed in anima sola.

Quod Christus vbiq; totus est, sed nõ totum: vt totus est homo vel Deus, sed non totum. C

ET vtique totus eodem tempore erat in inferno, in cœlo totus, vbique totus. Persona enim illa æterna non maior erat, vbi carnem & animam simul vnitã sibi habebat, quàm vbi alterũ tãtum: nec maior erat vbi vtrũq; simul: vel alterum tantum vnitum habebat, quàm vbi erat neutrum habens vnitum. Totus ergo Christus & perfectus vbiq; erat. Vnde Aug. Non dimisit patrem Christus cum venit in virginẽ, vbiq; totus, vbique perfectus. Vno ergo eodemq; tempore totus erat in inferno, totus in cœlo. Erat apud inferos resurrectio mortuorum, erat super cœlos vita viuentium: verè mortuus, verè viuus: in quo & mortem susceptio mortalitatis excepit, & vitã diuinitas nõ perdidit. Mortẽ ergo Dei filius & in anima non pertulit, & in maiestate non sensit: sed tamẽ participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus est. Ex his apparet, quod Christus eodem tempore totus erat in sepulchro, totus in inferno, totus vbique: sicut & modo totus est vbicunque est, sed non totum. Nec in sepulchro, nec in inferno totum erat, & si totus, sicut Christus totus est Deus, totus homo, sed non totum: quia non solum est DEVS vel homo, sed & Deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypostasim: sicut aliud & aliquid ad naturã. alius verò & aliquis ad personam referuntur. Vnde Ioannes Damascenus. Totus Christus est Deus perfectus, non autem totum Deus est. Non enim solum Deus est, sed & homo, & totus homo perfectus. Non autem totum homo: non solum enim homo, sed & Deus. Totum enim naturæ est repræsentatiuum. Totus autem, hypostaseos: sicut aliud quidem est naturæ, alius hypostaseos. sic & huiusmodi.

Au. contra Felicia. de vnitate tri. ad Optatũ. ca. 14 ad princip. Tomo. 6. In princip. ca. 16. eiusdem libri.

Li. de orthodoxa fide. 3 ca. 7. in fine

Si ca

Si ea quæ dicuntur de Deo, vel de filio Dei, possunt dici de homine illo, vel de filio hominis. D

SOLET etiam quæri, si congruenter dici possit filius hominis vel ille homo descendisse de cælo, vel vbique esse: sicut dicitur filius Dei vel Deus de cælo venisse, & vbiq; esse? Ad quod dicimus, si ad vnitatem personę referatur dicti intelligentia, sanè dici potest: Si verò ad distinctionem naturarum, nullatenus concedendum est. Vnde Aug. Vna persona est Christus Deus & homo. Ideò dicitur. Nemo ascendit in cælũ, nisi qui de cælo descendit, &c. Si ergo attendas distinctionem substantiarum, filius Dei descendit, & filius hominis crucifixus est. Si verò vnitatẽ personæ, & filius hominis descendit, & filius Dei est crucifixus. Propter hanc vnitatẽ personæ non solùm filium hominis descendisse de cælo, sed etiam dixit esse in cælo, cum loqueretur in terra, propter hanc eandem dicitur Deus gloriæ crucifixus, qui tamen ex forma serui tantum crucifixus est. Non tamen secundum hoc, quod Deus gloriæ est, & secundum quod glorificat suos: & tamen dicitur Deus gloriæ crucifixus. Rectè quidem non ex virtute diuinitatis, sed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid secundum quid dicatur, prudens & diligens & pius lector intelligat. Hęc de corrigia calceamenti dominici dicta sufficiant, ne ossa regis Idumeæ consummantur vsq; in cinerem.

Au. in fine ca. 20. li. 3. cõtra Maximin. Tomo. 6.
Ioan. 3. b.
Au. li. 1. de tri. ca. 13. nõ lõge à principio.
1. Cor. 2. b.
Amos. 2. a.
Ibidẽ Aug. paulò superius.

SI CHRISTVS HABVERIT FIDEM ET SPEM, VT CHARItatem.

DISTINCT. XXIII. A

CVM verò supra perhibitum sit, Christum plenum gratia fuisse, non est superuacuum inquirere, vtrùm fidem & spem sicut charitatem habuerit. Si. n. his caruit, non videtur plenitudinẽ gratiarũ habuisse. vt aũt hæc quæstio valeat apertius explicari, de his singulis aliqua in mediũ ꝓferẽda sunt, &

Ioan. 1. b.

 primum,

Rom. 12. a. primum, de fide: secundum mensuram cuius praecepit Apostolus vnicuiq; sapere.

Quid sit fides. B

In enc. ca. 9 in princip. FIDES est virtus, qua creduntur, quae non videntur. Quod tamen non de omnib. quae non videntur, accipiendum est: sed de his tantum, quae credere, vt ait Aug. ad religionem pertinet. Multa enim sunt, quae si Christianus ignoret, nihil metuendum est: quia nō ideò à religione deuiat.

Quot modis dicitur fides. C

In li. de tri. 13. ca. 2. ad medium. In symbolo illo vulgari Athanasij ad Gal. 5. b. 1 Cor. 3. c. Galat. 5. b Ephe. 3. c. Au. ca. 5. ad princip. in Enchyri. Au. li. de fide et operibus ca. 16. ad princip. Tomo. 4. Au ser 181. de tempore qui est primus in vigilia pētecostes de expositiōe symboli ad illud credo in Deū pa-

ACCIPITVR autem fides tribus modis, scilicet, pro eo quo creditur, & est virtus: & pro eo quod creditur, & non est virtus: & pro eo ꝙ creditur, quod aliud est ab eo, quo creditur. Vnde Aug. inquit, Aliud sunt ea, quae creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt, quae vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur: haec autem in animo credentis est, ei tantum conspicua cuius est, & tamen nomine fidei censetur vtrunque. & illud, scilicet, quod creditur, & id quo creditur. Id quod creditur: dicitur fides, sicut ibi. Haec est fides catholica, quam nisi quisq; firmiter fideliterq; crediderit, saluus esse non poterit. Fides autem qua creditur, si cum charitate sit, virtus est: quia charitas, vt ait Amb. mater est omnium virtutum, quę omnes informat, sine qua nulla vera virtus est.. Fides ergo operans per dilectionem, virtus est, qua non visa creduntur. Haec est fundamentum, quod mutari non potest, vt ait Apostolus, quae posita in fundamento neminem perire sinit. Vnde Augu. Fundamentum est Christus Iesus, id est, Christi fides, scilicet, quae per dilectionem operatur: per quā Christus habitat in cordibus, quae neminem perire sinit. Alia verò non est fundamentum Fides enim sine dilectione inanis est. Fides cum dilectione, Christiani est: alia, daemonis est. Nam & daemones credunt, & contremiscunt. Sed multum interest, vtrū quis credat Christū, vel Christo: vel in Christum. Nam ipsum esse Christū daemones crediderunt, nec tamen in Christum crediderūt.

Quid

Quid sit credere in Deum, vel Deo, vel Deum. D

ALIVD est enim credere in Deum, aliud credere Deo, aliud credere Deum. Credere Deo est credere vera esse quæ loquitur, quod & mali faciunt, & nos credimus homini, sed non in hominem. Credere Deum, est credere quod ipse sit Deus: quod etiam mali faciunt. Credere in Deum, est credendo amare, credendo in eum ire, credendo ei adhærere, & eius membris incorporari. Per hanc fidem iustificatur impius, vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionē operari. Ea.n. sola bona operá dicenda sunt, quæ fiūt per dilectionē Dei. Ipsa enim dilectio, opus fidei dicitur. Fides ergo quam dæmones, & falsi Christiani habent, qualitas mentis est, sed informis, quia sine charitate est. Nam & malos fidem habere, cum tamen charitate careāt, Apostolus ostendit dicēs. Si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, &c. Quæ fides etiam donum Dei dici potest, quia & in malis quędam Dei dona sunt.

trē to. 10. Iacob. 2. d Ipse arguet mūdū. Io. 16. Au. ser. 181. de tempore ad princip. & ca. 37 li. de cognitio ne vera vita et tract. 39. ad illud Si quis voluerit. Ioā. 7. Et ad versum. 11. Psal. 77 hūc generatio quæ nō to. 8 1. Cor. 1. a

An illa informis qualitas mentis, quæ in malo Christiano est, fiat virtus cùm fit bonus E

SI verò quæritur, vtrum illa informis qualitas, qua malus Christianus vniuersa credit, quæ bonus Christianus, accedente charitate remaneat & fiat virtus, an ipsa eliminetur, & alia qualitas succedat quæ virtus sit? Vtrumlibet sine periculo dici potest. Mihi tamen videtur, quod illa qualitas, quæ prius erat, remaneat, & accessu charitatis virtus fiat.

Ex quo sensu dicatur vna fides. F

CVMQVE diuersis modis dicatur fides, fatendū est tamen vnam esse fidem, vt ait Apostolus. Vnus dominus, vna fides. Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, siue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur, accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides, quia idem iubemur credere, & vnum idemque est, quod creditur à cūctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur, id est vniuersalis. Si verò accipiatur fides pro eo quo creditur, *Ephe. 4. b.*

Cap. 2. in principio. ea ratione vna dicitur esse fides, non quia sit vna numero in omnibus, sed genere, id est similitudine. Vnde Aug. in lib. 13. de trini. fides, quam qui habent, fideles vocantur, & qui non habent, infideles, communis est omnibus fidelibus: sicut pluribus hominibus facies communis esse dicitur, cum tamen singuli suas habeant. *Ibidē paulò inferius.* Non enim fides numero est vna, sed genere: quæ cum sit in vno, est & alijs, non ipsa, sed similis, & propter similitudinē magis vnam dicimus esse, quā multas. *Ibidē paulò superius.* Sicut idem volentium dicitur vna voluntas, cùm tamen cuiq; sit sua voluntas: & duorum simillimorum dicitur facies vna.

Quòd fides est de his, quæ non videntur propriè, quæ tamen videntur ab eo in quo est. G

In hom. super euang. 26. circa medium, et lib. 4. dial. cap. 5. NOTANDVM quoque est, quòd fides propriè de nō apparentibus tantùm est. Vnde Grego. Apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Idem, Cùm Paulus dicat. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi, quod non valet videri Nam credi iam non potest, quod videri potest. *Ioan. 20. g.* Thomas aliud vidit, & aliud credidit: hominem vidit, & Deum cōfessus est dicēs, Dominus meus, & Deus meꝰ. *in lib. 13. de trin. cap. 1.* De hoc etiā Aug. ait. Fidē ipsā videt quisq; in corde suo esse, si credit: vel nō esse, si non credit. Non sicut corpora quæ videmus oculis corporeis, & per ipsorum imagines, quas memoria tenemus, etiam absentia cogitamus: nec sicut ea, quæ non videmus, & ex his quæ videmus, cogitationem vtcunque formamus, & memoriæ commendamus. Nec sicut hominem, cuius animam etsi non videmus, ex nostra conijcimus, & ex moribus corporis hominem, sicut videndo didicimus, intuemur etiam cogitando. *Ibidē paulò inferius.* Non sic videtur fides in corde in quo est, ab eo cuius est, sed eam tenet certissima scientia. Cùm ergo ideò credere iubeamur, quia id, quod credere iubemur videre non possumus: ipsam tamen fidē quando est in nobis, videmus in nobis, quia & rerū absentium præsens est fides, & rerum, quæ foris sunt, intus est fi-

est fides, & rerum quæ non videntur, videtur fides: & ipsa temporaliter fit in cordibus hominum, & si ex fidelibus infideles fiant, perit ab eis. His verbis euidenter traditur, fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri non corporaliter, non imaginariè, sed intellectualiter: & ipsam tamen absentium & eorum, quæ non videntur esse. Vt enim Aug. alibi ait. Credimus vt cognoscamus, non cognoscimus vt credamus. Quid enim est fides, nisi credere, quod nō vides? Fides ergo est, quod non vides credere, veritas quod credidisti videre. Vnde rectè fides dicitur argumentū vel conuictio rerū nō apparentium: quia si fides est, ex eo conuincitur & probatur aliqua esse non apparentia, cum fides non sit nisi de non apparentibus.

Super Ioan. 40. et Trac. 27. to. 9. circa illud. ca. 6. et nos credimus & cogno.

Heb. 11. a

Descriptio fidei. H

AIT enim Apostolus, Fides est substantia rerū sperandarum, argumentum vel conuictio non apparentium, quia per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda, & subsistunt in futuro per experientiam. Et ipsa est probatio & conuictio non apparentium, quia si quis de his dubitet, per fidem probantur: vt adhuc probatur futura resurrectio, quia ita crediderunt Patriarchæ & alij Sancti. Vel probatio est & certitudo, quòd sint aliqua non apparētia, vt supra dictum est. Propriè tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum, quia sperandi substat: & quia fundamentum est bonorum, quod nemo mutare potest.

Si illa descriptio spei conueniat. I

SI verò quæritur, an hæc descriptio spei conueniat: sanè concedi potest vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire, sunt & alia plura quibus differunt fides & spes: sed non improbè dici potest soli fidei conuenire, non spei, quia fides sola fundamentū dicitur, nō quia fides virtus possit esse sine spe & charitate. Vnde Au. Fides operans per dilectionē vtiq; sine spe esse non potest: nec amor sine spe: nec sine amore spes, nec vtrūq; sine fide, & fides sine amore nihil prodest, potest tamen credi aliquid, quod non speratur, nihil autem

In Enc. ca. 8. in fine.

1. Cor. 13. a

potest

potest sperari, quod non creditur. Ideoque credere, quod est actus fidei, naturaliter præcedit Sperare, quod est actus spei, quia nisi aliquid credatur, nõ potest sperari. Creditur enim aliquid, quod non speratur. Inde est, quod in scriptura plerunq; reperitur, quòd fides præcedit spem, & spes sequitur fidem: non quod virtus fidei præcedat virtutem spei tempore vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei: quod etiam quidam concedunt de ipsa virtute fidei, vt naturaliter præcedat spem, non tempore. Vnde & rectè ea sola dicitur fundamentum omnium virtutũ & bonorum operum, non autem fundamentum est charitatis, quia non ipsa charitatis, sed charitas ipsius virtutis fidei causa est. Charitas enim caussa est & mater omnium virtutum: quæ si desit, frustrà habentur cætera, si autem adsit, habentur omnia. Charitas enim spiritus sanctus est, vt in superioribus prætaxatũ est. Ipsa est ergo caussa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutum caussa est, quia omnia munera excellit. Vnde Aug. Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces: quæ vt oleum, non potest premi in imo, sed superebullit. Non ergo eius caussa vel fundamentum fides est. Gregorius tamen super Ezech. dicit quia nisi priùs fides teneatur, nullatenus ad spiritualem amorẽ attingitur. Non enim charitas fidem, sed fides charitatem præcedit: quia nemo potest amare quod non crediderit, sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest esse dictum de fide, quæ virtus non est. Ipsa enim spem & charitatem frequenter præcedit: vel de actu fidei, qui fortè naturaliter actum charitatis præcedit, sicut actum spei, quod verba præmissa diligenter notata innuunt, & ea etiam quæ addit dicẽs, Nisi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea, quæ audis nõ inflammaberis: quæ tantùm de non visis est, vt antè diximus. Vnde Chryso. Fides in anima nostra facit subsistere ea, quæ non videntur: de quibus propriè fides est, de visis enim non est fides, sed agnitio.

Tract. de Lau. Cha. in princip. tom. 9.

Aug. ibidẽ immediatè supra præallegata. tom. 9.

Greg. ho. 16

Chryso. Super epist. ad Heb. ho 21. in fine circa illud ca. 11. Fides est sperand.

QVO

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD SCRIPTVM EST, VT CVM FActum fuerit credatis.

DISTINCT. XXIIII. A

HIC quæritur, si fides tantùm de non visis est, quomodo veritas Apostolis ait, Nunc dico vobis priusquam fiat, vt cùm factum fuerit credatis: vbi innui videtur, quod fides illis fuerit de factis & visis. Super quo Augustinus mouet quęstionem & absoluit, ita inquiens. Quid sibi vult. Vt cùm factum fuerit credatis. Hæc est laus fidei, si quod creditur nõ videtur. Nam & Thomas, cui dictum est. Quia vidisti me, credidisti: non hoc credidit, quod vidit. Cernebat enim & tangebat carnem viuentem, quam viderat morientem, & credebat Deum in carne ipsa latẽtem. Credebat ergo mente, quod non videbat, per hoc quod sensibus corporis apparebat. Si verò dicuntur credi quæ videntur, sicut dixit vnusquisq; oculis suis credidisse: non ipsa est, quæ in nobis ædificatur fides, sed ex rebus quæ videntur, agitur in nobis vt ea credantur, quæ non videntur. Ex his apertè intelligitur, quòd propriè fides non apparentium est. Nec illa est fides qua in Christo ædificamur, quia dicimus vsitata locutiõe, nos ea credere quæ videmus. Alibi tamẽ dicit Aug. fidem esse de rebus præsentibus: quod erit in futuro, cùm per speciem Deum præsentem contẽplabimur: quæ tamen non propriè dicitur fides, sed veritas. Est, inquit, fides qua creduntur ea, quæ non videntur. Sed tamen est etiam fides rerum, quando nõ verbis, sed rebus ipsis præsentibus creditur, quod erit, cum per speciem manifestam se contemplandam Sãctis prębebit Dei sapientia. Sed non propriè hæc dicitur fides, immò fidei merces ad quam credendo peruenietur: vt ex fide verborum transeat iustus in fidẽ rerum.

Ioan. 14. Aug. super Ioã. in trac. 79. in initio

Tomo. 6. Ioan. 20. g.

Aug. lib. 2. Quæst. Euang. ca. 39. Tomo. 4.

Si Petrus habuit fidem passionis, quando vidit hominem illum pati. B

SI verò

Si verò quæritur, vtrùm Petrus fidem passionis habuerit, cum hominem Christum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem passionis habuisse, nõ in eo, quòd credebat hominẽ pati, quia hoc videbat, sed in eo quod credebat Deũ esse, qui patiebatur. Non enim virtus fidei erat, quòd credebatur homo pati & mori, quod Iudæus cernens credebat: sed quod credebatur Deus esse, qui patiebatur. Vnde Aug. super illũ Psalmi locum, Respondit ei in via virtutis suę: Laus fidei est, non quia credit hominem illum mortuum, quod & Paganus credit: sed quia credit eum glorificatum & verum Deum. Credit ergo fides Deum mortuum, & hominem glorificatum. Non ergo fuit Petro fides credere hominem illum mori, quod oculis cernebat: sed credere Deum esse, qui moriebatur. Nec nobis etiam fides in hoc meretur, quòd credimus hominem illum mortuum, & quod Iudæus credit: sed quia credimus hominem Deum mortuum esse.

Enarratione in Psal. 101. conciõe 2. sermo. 8.

Si aliqua sciuntur, quæ non creduntur. C

Post hoc quæri solet, cùm fides sit de non apparentibus & non visis, vtrùm etiam sit de incognitis tantùm. Si enim de incognitis tantùm est, de his videtur esse tantùm quæ ignorantur. Sed sciendum est, quòd cùm visio alia sit interior, alia exterior, non est fides de subiectis exteriori visioni: est tamen de his, quæ visu interiori vtcunq; capiuntur. Et quędam sic capiuntur, vt intelligantur, etsi nõ vt in futuro, quędam autem non: quia cum fides sit ex auditu, nõ modo exteriori sed etiam interiori, non potest esse de eo quod omnino ignoratur, quæ ipsa ad sensum corporis non pertinet, vt ait Augustinus, dicens, Quanuis ex auditu fides in nobis sit, non tamen ad eũ sensum corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non est sonus: nec ad vllum sensum corporis, quoniam cordis est res ista, non corporis. Quædã ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædã verò, quę nõ intelligũtur. Vnde Propheta. Nisi credideritis, nõ intelligetis. Quod Au. apertè distinguit. Alia sunt, inquit, quæ

Ad Ro. 10. d
In 13. de tri. cap. 2.
Esaia. 7. b iuxta 70. interpretes.

quit, quæ nisi intelligamus, non credimus: alia, quæ nisi credamus, non intelligemus. Nemo tamen potest credere in Deum, nisi aliquid intelligat, cū fides sit ex auditu prædicationis. Idem in lib. de Trin. Certa fides vtcunq; inchoat cognitionem: cognitio verò certa non perficitur, nisi post hanc vitam. Ambr. quoque ait, Vbi fides, non statim cognitio: vbi cognitio est, fides præcedit. Ex his apparet aliqua credi, quæ non intelliguntur vel sciuntur, nisi prius credantur: quædam verò intelligi aliquando etiam antequam credantur. Nec tamen sic intelliguntur modò, vt in futuro sciantur: & nunc etiam per fidem qua mundātur corda, amplius intelliguntur: quia nisi per fidem diligatur Deus, non mundatur cor ad sciendum eum. Vnde Aug. Quid est Deum scire nisi eum mente conspicere firmeq; percipere? Sed & prius quam valeamus perspicere & percipere Deum, sicut percipitur à mundis cordibus, nisi per fidem diligatur, nō poterit cor mundari, quo, id est, vt ad eum videndū sit aptum. Ecce hic apertè habes, quia non potest sciri Deus, nisi priùs credendo diligatur. Suprà autem dictum est, quod nemo potest credere in Deum, nisi aliquid intelligatur. Vnde colligitur non posse sciri & intelligi credenda quædam, nisi prius credantur: & quædam non credi, nisi priùs intelligatur, & ipsa per fidem amplius intelligi: nec ea, quæ prius creduntur, quàm intelligantur, penitùs ignorantur, cū fides sit ex auditu. Ignorantur tamen ex parte: quia non sciūtur. Creditur ergo quod ignoratur, sed nō penitùs: sic ut etiā amatur, quod ignoratur. Vnde Aug. Sciri aliquid, & non diligi potest. Diligi verò quod nescitur, quæro vtrùm possit. Si non potest, nemo diligit Deū antequam sciat. Vbi autem sunt illa tria, fides, spes, charitas, nisi in animo credente, quod nondum scit, & sperante & amante quod credit? Amatur ergo, & quod ignoratur, sed tamen creditur.

Aug. super Psa. 118. Sermone 18. li. 9. Cap. 1.

Am. super Psal. 118. Sermone 10 circa illum versum, agnoui domine quia.

Actor. 15.

Aug. in 8. de Tri. ca. 4

Ibid. eodem 4. cap.

DE FI-

DE FIDE ANTIQVORVM.
DISTINCT. XXV.

A

PRAEDICTIS adijciendum est de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt aduentum Christi, & qui sequuntur, videtur profecisse fides secundum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippè magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, vel constantia, & deuotione. Est autem quædam fidei mensura, sine qua nunquam potuit esse salus. Vnde Apostolus. Oportet accedentem credere quia Deus est, & quod remunerator est sperãtium in se. Sed quęritur, vtrùm hoc credere antè aduentum, & ante legem ad salutem suffecerit? Nam tempore gratiæ constat certissimè hoc non sufficere: oportet enim vniuersa credi, quæ in Symbolis continentur. Sed nec antè aduentum, nec ante legem videtur hoc suffecisse: quia sine fide Mediatoris nullum hominem vel antè, & post fuisse saluum sanctorum auctoritates contestantur. Vnde Aug. ad Optatum. Illa fides sana est, qua credimus nullum hominem siue maioris siue minoris ætatis liberari à contagione mortis, & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum Mediatorem Dei & hominum Iesum Christum, cuius hominis eiusdemq; Dei saluberrima fide etiam illi iusti salui facti sunt, qui priusquam veniret in carne, crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides est, & illorum, & nostra. Proinde cùm omnes iusti siue ante incarnationem siue post, nec vixerint nec viuãt, nisi ex fide incarnationis Christi: profectò quod scriptum est, Non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluari nos: ex illo tempore valet ad saluandum genus humanum, ex quo in Adam vitiatum est. Idem, Nemo liberatur à damnatione, quæ per Adam facta est, nisi per fidem Iesu Christi. Idem, eadem fides mediatoris, nos saluat, saluos iustos faciebat antiquos, pusillos cũ magnis, quia sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum: & sicut

Heb. 11. b

Epist. 157. To. 2. 1. ad Tim. 2. b

Ibidē paulò inferius.

In eadē epistо. 157 paulò inferius. Actuū. 4.

Lib. de correptiōe & gratia ad princip. ca. 7. to. 7.

Lib. 2. ca. 12 ad princip. de nuptijs & concupiscentia eodem tom. 7.

nos mortuum, ita illi moriturum: & sicut nos resurrexisse, ita illi resurrecturum: & nos & illi, ad iudicium viuorum & mortuorum venturum. Grego. super Ezech. Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes, Osanna filio Dauid. quia omnes electi, qui in Iudæa esse potuerunt, siue qui nūc in ecclesia sunt, in mediatorem Dei & hominum crediderunt & credunt. His alijsq; pluribus testimonijs perspicuè docetur, nulli vnquam salutem esse factam, nisi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentem credere, quæ suprà dixit Apostolus: sed non sufficit.

Greg. li. 2. hom. 17. ad illud Ezec. 40. Thalami aūt sex cubitorum. Marc. 11. b. Ad Hebræ. 11. b

De fide simplicium. B

QVID ergo dicetur de illis simplicibus, quibus nō erat reuelatum mysterium incarnationis, qui piè credebant, quod eis traditum fuit? Dici potest, nullum fuisse iustum vel saluum, cui non esset facta reuelatio vel distincta, vel velata, vel in aperto, vel in mysterio. Distincta, vt Abrahæ & Moysi, alijsq; maioribus, qui distinctionem articulorum fidei habebant: Velata, vt simplicibus, quibus reuelatum erat ea esse credenda, quæ credebant illi maiores & docebant, sed eorum distinctionem apertam non habebant; sicut & in ecclesia aliqui minùs capaces sunt, qui articulos symboli distinguere, & assignare non valent, omnia tamen credūt, quæ in symbolo continentur. Credūt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in mysterio: ita & nunc minus capaces ex reuelatione sibi facta maioribus credendo inhærebant, quibus fidem suam quasi committebant, vnde Iob, Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Simplices & minores sunt asinæ pascētes iuxta boues: quia humilitate maioribus adhærendo, in mysterio credebant, quę & illi in mysterio docebant, qualis fortè fuit vidua Sareptana.

Iob. 1. c. 3. Reg. 17. b.

Quæ ante aduentum Christi de mediatore credere sufficiebat. C

SED quæritur, Cùm sine fide mediatoris antiquis non fuerit salus, sicut nec modernis: vtrùm oportuerit il-

rit illos credere omnia illa de mediatore, quæ nunc credimus? Quibusdam videtur, quod suffecit illis quatuor tantum credere, scilicet, natiuitatem, mortem, resurrectionem, aduentum ad iudicium, quod ex præmissis verbis Aug. colligunt, vbi ista quatuor posuit. Alijs autem videtur habita fide trinitatis, id de mysterio incarnationis fidei suffecisse, vt Dei filius crederetur nasciturus de homine, & iudicaturus. qui de Ioanne Baptista documentum huius rei assumunt; qui de morte Christi & descensu ad inferos in euangelio dubitasse videtur, secundum expositionē Greg. quando interrogauit per discipulos, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quasi diceret, Es tu per teipsum descensurus ad infernum, an alium ad hæc sacramenta missurus es? Quidam tamen dicunt eum non dubitasse de ignorātia, sed de pietate, id est, dubitare se ostendisse: non quia ignorauerit, sed pietatis affectu compassum esse Christo, & eius humilitatem admirando insinuasse.

Greg. hom. 6. ad illud Matth. 11. Tu es qui vēturus es Et hom. 1. in Eze. ad principiū.

De fide Cornelij. D

SOLET etiam quæri de Cornelio, Vtrùm fidem incarnationis habuerit, cum dictum est ei per angelum, Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & exauditæ sūt orationes tuæ? Si enim fidem incarnationis non habebat, tunc ergo sine fide incarnationis erat ei iustitia: quia de illo scriptum est, quod iustus erat & timens Deum. Si verò fidem incarnationis habebat, ad quid ergo missus est ad eum Petrus? Sanè dici potest, eum sicut fidem vnitatis, ita & incarnationis habuisse de reuelatione, sed incarnatum iam esse Dei filium ignorasse: & ideò missus est ad eum Petrus, vt iam natum Dei filium ei annunciaret, & sacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidē incarnationis, sed an facta, vel futura esset, nō nouerat, & ita per fidē venit ad opera; & per opera amplius solidatus est in fide. Per fidem enim, vt ait Greg. venitur ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera, Deū enim vnū credebat, sed filium eius nesciebat in-

Act. 10.

Ibidem.

Gre. ho. 19. ad illud Ezec. 40. Septē vero graduū erat ascensus eius lib. 2.

bat in-

bat incarnatum. Per fidem placuerunt Deo opera eius. Sine fide enim impossibile est aliquem placere Deo. Aug. verò dicit Cornelio dictum esse per angelum: Acceptæ sunt eleemosinæ tuæ, & orationes tuæ antequam in Christum crederet: nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem non credebat? Sed si posset sine fide Christi esse salus, non ad eum mitteretur architectus ecclesiæ Petrus. Attende quid ait, sine fide CHRISTI non posse esse salutem: & tamen Cornelium exauditum antequam crederet in CHRISTVM. Quod ita potest intelligi, scilicet, antequam sciret Christum incarnatum, in quem credebat in mysterio. *Au. li. 1. de præd. ca 7. ad princip. Tomo. 7. Ad. Ro. 10.*

De æqualitate fidei, spei, charitatis, & operis, quæ secundum aliquid sunt æqualia. E

ILLVD etiam non est prætermittendum, quod fides, spes, charitas, & operatio secundū aliquid æqualia sunt in præsenti. Vnde Grego. Fidem, spem, charitatem, atque operationem dum in hac vita viuimus, æquales sibi esse apud nos inuenimus: quia quātū credimus, tantum amamus: & quantum amamus, tantum de spe præsumimus. Quisque enim fidelis tantum credit, quantum sperat, & amat: & tantum operatur, quantum credit, & amat, & sperat. Sed tamen maior spe & fide charitas dicitur, quia cū ad Dei speciem peruenitur, spes & fides transit, sed charitas permanet: & quia charitas mater est omniū virtutū, quę non ideò post fidem & spem ponitur, quod ex eis oriatur, sed quia post illa remanebit aucta. Charitas enim nunquam excidit. Præmissa autē æqualitas propriè secundum interiorum actuum intentionem cōsideranda est. Huic verò, quod hic & superius dictum est, scilicet, quòd charitas nō est ex fide & spe, sed ecōuerso, videtur obuiare, quod ait Apostolus. Finis præcepti est charitas de corde puro & cōscientia bona, & fide non ficta. Quòd exponens Aug. Cor accipit pro intellectu, & conscientiam pro spe. Qualis, inquit, chari- *Gre. ho. 22. li. 3 ad illud Ezech. 40. et mensa est atrium. Ibidē paulò inferius. Ibidē paulò superius. 1. Cor. 13. 1. Tim. 1. a Li. de Doc. Christ. 1. cap. 40. in principio.*

charitas est finis præcepti procedens de corde puro, id est, de puro intellectu, vt nihil nisi Deus diligatur, & conscientia, id est, de spe bona, & fide non ficta, id est, simulata, Non ergo charitas fidem & spem, sed fides & spes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione traditum intellige, nó quòd fides & spes causa vel tempore charitatem omnium bonorum matrē præcedant: sed quia charitas sine illis in aliquo esse non potest, sed illa sine charitate possunt esse: quamuis non sit pia fides vel spes sine charitate. Ideò ergo ex fide & spe procedere dicitur charitas, quia nulli ꝓuenit sine istis.

DE SPE, QVID SIT.

DISTINCT. XXVI. A

De spe. EST autem spes virtus qua spiritualia, & æterna bona sperantur, id est, cum fiducia expectantur. Est enim spes certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia & meritis præcedentib. vel ipsam spem, quam natura præit charitas, vel rem speratam, id est, beatitudinem æternam. Sine meritis enim aliquid sperare, non spes, sed præsumptio dici potest.

De quibus sit spes. B

In Enchir. ca. 8. ad finem. ET sicut fides, ita & spes est de inuisibilib. Vnde Augustinus, Fidem appellamus earum rerum, quæ non videntur. De spe quoque dicitur, *Rom. 8. c.* Spes quæ videtur, nō est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Quod *Ibidē paulò superius.* attinet ad non videre vel quæ creduntur, vel quæ sperantur, fidei speiq; commune est. Distinguitur tamē *Ibidē paulò superius.* fides à spe, sicut vocabulo, ita etiam rationabili differentia. Est enim fides malarum rerum & bonarum: *Ibidem ad principiū.* quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona nō mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & *Cap. 8.* præsentium, & futurarum. Credimus enim mortē Christi, quæ iam præterijt: credimus cessionem, quæ nunc est. Credimus venturum ad iudicandum, quod futurum est. Item fides & futurarum rerum est, & aliena

rum.

rum. Nam & se quisq; credit esse cœpisse, nec fuisse vtique sempiternum: & alia atque alia non modo de alijs hominibus multa, quæ ad religionem pertinēt, verumetiam de angelis credimus: Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum, & ad eum pertinentium, qui earum spem gerere perhibentur.

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet, an fides & spes in Christo fuerint. C

POST hoc superest inuestigare, vtrùm fides & spes in Christo fuerint: vnde tractatus iste sumpsit exordium. Quibusdam non indoctè videtur fidem virtutem & spem in eo non fuisse, sicut in sanctis iam beatificatis, vel in angelis non sunt, & tamen sancti credunt & sperant resurrectionem futuram, & angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel spes virtus est: quia & Deo per speciem contemplando, fruūtur: & in Dei verbo resurrectionem futuram siue iudicium, non per speculum in ænigmate, sed præclarissimè inspiciunt. Si enim, quia credunt resurrectionē futuram, ideò verum est eos fidem habere: ergo ea cōsummata post iudicium similiter & fidem habere dicentur, qui credent eam præteritam. Sed sicut tunc credent, nec tamen fidem, quæ fideles facit, habebūt: quia non credent absque scientia, quæ non erit ænigmatica, sed per speciem: ita & modo credunt, & sperant resurrectionem: nec tamen fidem habent, quia credendo cognoscunt. Venit enim eis, quod perfectū est, & euacuatum est, quod ex parte est. Venit enim cognitio, & euacuata est fides. Venit species & desijt spes. Ita & Christus in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & sperauit resurrectionem tertia die futuram, pro qua & patrem orauit: nec tamen fidem virtutem & spem habuit, quia non ænigmaticam & specularem, sed clarissimam de ea cognitionem habuit: quia non perfectius eam cognouit præteritam, quàm intellexit futuram. Sperauit tamen Christus, sicut in Psal. ait, In te domine sperauit: nec tamen fi-

Supra dist. 23.

1. Cor. 13. d.

1. Cor. 33. d.

Ibidem. d.

Ioan. 17. a.

Psal. 30.

dem vel spem virtutem habuit, quia per speciem videbat ea, quę credebat. De antiquis verò patribus, qui apud inferos vsque ad passionem tenebantur, non incongruè dici potest, quod fidem & spem virtutem habuerunt: quia credebant & sperabant se visuros Deum per speciem, qualiter eũ tunc non videbant: quia non patuit eis cognitio Dei per speciem ante passionem Christi: qua consummata, à fide transierunt ad speciem.

DE CHARITATE QVA DILIGITVR DEVS ET PROXIMVS, QVAE *in Christo & in nobis est.*

DISTINCT. XXVII. A

De charitate quantũ ad eius essẽtiã et definitionem.

CVM autem Christus fidem & spem non habuerit, dilectionem tamen habuit inquantum homo tantam, quæ maior esse non valet: qui ex charitate eximia animam posuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem, quam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum instrueret. Hic aliquid dicendum est de charitate, & modo, & ordine diligendi Deum & proximum.

Quid sit charitas. B

De duobus mandatis charitatis.

CHARITAS est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deũ vel in Deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinẽs ad dilectionẽ Dei, quod est maximum in lege mandatum: & alterum pertines ad diligendum proximum, illi simile. Primum est. Diliges Deum ex toto corde, ex tota mente, & ex tota anima: quod scriptum est in Deuter. Secundum est. Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Finis præcepti est, dilectio: & ea est gemina, id est, Dei & proximi.

Deut. 6. a
Matth. 22. d

Si eadem charitate diligatur Deus & proximus. C

HIC quæritur, Si ea ex ipsa dilectione diligitur Deus, qua diligitur proximus: an alia sit dilectio Dei & alia

& alia proximi. Eadem sanè dilectio est qua diligitur deus & proximus, quæ spiritus sanctus est, vt supra dictum est: quia Deus charitas est. Vnde Aug. Ioan. ait, Non potest Deum diligere quem non videt, qui fratrem quem videt, non diligit. Sed si eum quē videt humano visu, spirituali charitate diligeret, videret Deum qui est ipsa charitas, visu interiori, quo videri potest. Qui ergo fratrem quem videt, non diligit, Deum qui est dilectio, qua caret qui fratrem nō diligit, quomodo potest diligere? Ex vna enim eadēque charitate Deum proximūque diligimus: sed Deū propter Deum, nos verò & proximum propter Deū. Si verò vna eademque charitas est Dei & proximi, quare dicitur gemina? propter duo dilecta, id est, Deum & proximū. Etsi enim vna sit charitas, duo tamē diuersa ea diliguntur, scilicet, Deus & homo vel angelus. Pro quo etiam duo sunt mandata: quia cum eadem charitas vtroq; commendetur, diuersa tamē diligi præcipiuntur. Vnde Aug. Arbitror ideo spiritum sanctum bis datum, semel in terra, & iterum de cœlo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, scilicet, Dei & proximi. vna est charitas, & duo præcepta: vnus spiritus, & duo data: quia alia charitas non diligit proximum, nisi illa quæ diligit Deum. Qua ergo charitate proximū diligimus, eadē Deum diligimus. Sed quia aliud est Deus, aliud proximus, etsi vna charitate diligūtur: ideò fortè duo pręcepta dicuntur, & alterum maius, & alterū minus: vel propter duos motus qui in mente geruntur, dū Deus diligitur & proximus. Mouetur enim mens ad diligēdum Deum, mouetur & ad diligendum proximum: & multò magis erga Deum, quàm erga proximum.

In lib. 8. de Trin. cap. 8. in fine.

1. Ioan. 4. d.

In Serm. 62 tom. 10. de Ascēsione, in fine.

De modo diligendi. D

CONSEQVENTER modū vtriusq; dilectionis aduertamus. Hæc regula, vt ait Aug. dilectionis diuinitus constituta est, vt Deum propter se ex toto corde, & proximum diligas sicut teipsum, id est, ad quod & propter quod teipsū diligere debes. In bono

In li. de doctri. Christ. ca. 22 ad finē in to. 3.

enim & propter Deum teipsum diligere debes: In bono ergo diligendus est proximus, non in malo & propter Deum. Proximum verò, omnem hominem oportet intelligi: quia nemo est cum quo sit operandũ malè. Qui ergo amat homines, vel quia iusti sunt, vel vt iusti sint amare debet: hoc est, in Deo; vel propter Deum. Sic enim & seipsum amare debet, scilicet, in Deo vel propter Deum, id est, quia iustus est, vel vt iustus sit. Qui enim aliter se diligit, iniustè se diligit: quia ad hoc se diligit, vt sit iniustus: ad hoc ergo vt sit malus: non ergo iam se diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suam. Modus ergo diligendi præcipiendus est homini, id est, quomodo se diligat, vt prosit sibi. Quin autem se diligat, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est. Modus autem præcipitur, cum ait, sicut teipsum: vt proximum diligas ad quod teipsum. Si ergo te non propter te diligere debes, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est: non succenseat alius aliquis homo, si & ipsũ propter Deum diligis. Huius dilectionis modum veritas insinuat dicens. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, id est, vt filij sitis, vt vitam habeatis.

Au. li. de Tri. 8. cap. 6. in fine.

Psal. 10.

Au. li. 1. de doc. Christ. in principio, cap. 25.

Aug. lib. de doc. Christ. 1. ca. 22. post medium.

Ioan. 13. d.

De modo diligendi Deum. E

DILECTIONIS autem Dei modus insinuatur cũ dicitur. Ex toto corde, id est, ex toto intellectu: ex tota anima, id est, ex tota voluntate: ex tota mente, id est, memoria, vt omnes cogitationes, & omnem vitã, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea, quæ confers illi. Hæc dicens, nullam partem vitæ nostræ reliquit, quæ vacare debeat: sed quicquid venerit animum illuc rapiatur quò dilectionis impetus currit. Et diligere Deum propter se, modus est diligẽdi Deum: & sunt isti duo modi diligendi Deum, vt quibusdam placet.

Aug. lib. de doc. Christ. cap. 22. ad finem.

De impletione illius mandati. F

ILLVD autem pæceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali vita, sed ex parte, non ex

toto:

toto: quia ex parte diligimus, sicut ex parte cognosci mus. In futuro autem implebitur ex toto. Vnde Au. Cùm adhuc est aliquid carnalis concupiscentiæ, non omni modo ex tota anima diligitur Deus. Caro autem non dicitur concupiscere, nisi quia anima carnaliter concupiscit. Cùm autem venerit, quod perfectū est, vt destruatur, quod ex parte est, id est, vt iam non ex parte sit, sed ex toto: charitas non auferetur. sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iustus sine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mente, diliges Deū: quod est summum præceptum.

1. Cor. 13. c. Aug. in lib. de perfectione humanæ iustitiæ cōtra cælestiū ante medium. in responsiōe 17. in tomo. 7. Ibidē paulò inferius.

Quæstio de præcepti ratione. G

SED cur præcipitur homini ista perfectio, cum in hac vita eam nemo habeat? Quia non rectè curritur, si quò currendum est nesciatur. Quomodo autem sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Ecce habes cur illud præceptum est, quod hic penitus impleri nō potest. Impletur tamen ex parte, scilicet, secundum perfectionem viæ. Alia est enim perfectio currentis, alia peruenientis. Facit hoc mandatum vt cursor, qui Deū ante omnia & præ omnibus diligit, nec tamen omninò perficit.

Au. in eodē li. de perfectiōe iustitia. cōtinuò tomo. 7.

Quod alterum mandatum in altero est. H

CVM autem duo sint præcepta charitatis, pro vtroque sæpè vnum ponitur, nec immerito: quia nec Deus sine proximo, nec proximus sine deo diligi potest. Vnde Apost. Omne mādatum legis dicit instaurari, id est, contineri & impleri in hoc verbo, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Et Christus dilectionē proximi specialius commemorat dicens. Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos: vbi illud maius mandatum dilectionis Dei videtur prætermissum: sed benè intelligentibus, vtrunque inuenitur in singulis: quia qui diligit Deum, non potest eum contemnere, quem Deus præcipit diligi: &

Ro. 13. c. & Galat. 5 b.

qui diligit proximum, quid in eo diligit nisi Deum? ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta: quam distinguens dominus ait, Sicut dilexi vos. Quid enim nisi Deum dilexit in nobis, non quem habebamus, sed vt haberemus? sicut medicus ægrotos, & quid in eis diligit nisi salutem, quam cupit reuocare, non morbum quem venit expellere? Sic & nos inuicem diligamus, vt quãtum possumus inuicem ad habẽdum in nobis Deum ex dilectione attrahamus.

Quæ charitate diligenda sint. I

In lib. 1. de doc. Christ. cap. 23. in principio. Ibidem in princip. ca. 26.

SED quæ hac dilectione diligenda sint, iam inquiramus. Non enim omnia, vt ait Aug. quibus vtendũ diligenda sunt: sed ea sola, quæ vel nobiscum societate quadam referuntur in Deum, sicut est homo vel angelus: vel ad nos relata, beneficio Dei per nos indigent, vt corpus quod ita præcipiendum est diligi, vt ei ordinatè prudenterq; consulatur.

SI ILLO PRAECEPTO IVBEMVR DILIGERE TOTVM PROximum & nos totos.

DISTINCT. XXVIII. A

De charitate quantũ ad diligibilium numerum & distinctionẽ.

HIC potest quæri. Vtrum in illo mandato dilectionis proximi, totum proximum, id est, animam & corpus, nosq; ipsos totos diligere præcipiamur. Ad quod dicimus, omne genus diligendarum rerum in illis duobus mandatis contineri. Quatuor enim diligenda sunt, vt ait Aug. Vnum quod suprà nos est, scilicet, Deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet, proximus: quartũ quod infra nos est, scilicet corpus. De secundo & quarto nulla præcepta danda erãt, scilicet, vt diligeremus nos vel corpus nostrum: præcipitur autem Deus diligi & proximus. Vt autẽ quisq; se diligat, præceptõ nõ est opus. Quantumlibet enim homo excidat à veritate, remanet illi dilectio sui, & dilectio corporis sui; quia nemo vnquam carnem suã odio habuit. Nã viri iusti, qui corpus suũ cruciãt, non corpus, sed corru-

Ephe. 5. f. Ibid. ca. 24. in princip.

ptiones eius & pondus oderunt. Hic videtur Augu. tradere, quòd ex præcepto nō teneamur diligere nosmetipsos, vel corpus nostrum: quod si est, non omne genus diligendarum rerum illis duobus preceptis cōtinetur: quia cum & nosipsos & corpus nostrum diligere debeamus, ad quid necessarium est præceptū, cum scriptum sit. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam? Sed speciale de hoc præceptum non erat dandum, nec speciali præcepto opus erat id tradi, vt quisq; se vel corpus suum diligeret: quia hoc in illo præcepto continetur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ibi enim & proximum totum & te totū intelligere debes. Vnde Aug. in eodem. Si te totum diligas, id est, animam & corpus, & proximum tuum, id est, animam & corpus, homo enim ex anima constat & corpore, nullum rerū diligendarū genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cum enim præcurrat dilectio Dei, eiusq; dilectionis modus præscriptus appareat & sequatur, dilectio proximi de tua dilectione nihil dictum videtur. Sed cum dictum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum, simul & tui abs te dilectio prætermissa nō est. Ecce apertè hic dicit, in illo præcepto non tantummodo proximi, sed & tui dilectionē cōtineri, & totius proximi totiusq; tui. Ex quo apparet quod dictum est de secūdo & quarto, id est, de dilectione nostri, & corporis nostri, nulla præcepta danda, ita esse intelligendum, scilicet, specialia & diuisa: quia in illo vno tantùm continetur: & quia id, quod sumus, & quod infra nos est, ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in bestijs etiā est. Ideoq; & de illo, quod supra nos est, & de illo, qđ iuxta nos est, diuisa præcepta sumpsimus. In quorū altero, eius quod sumus, & illius, quod infra nos est dilectio continetur. Sic condita est mens humana, vt nunquam sui non meminerit, nunquam se non intelligat, nunquā se non diligat: sed quoniam, qui odit aliquē, nocere illi studet, nō immeritò & mēs hominis quando sibi nocet, se odisse dicitur. Nesciēs. n. sibi vale

Psal. 10.

August. ed. 26. libr. 1. de doctri. Christ. in medio.

Aug. lib. de Tri. 14. cap. ad princip.

vult malè, dum non putat sibi obesse quod vult: sed tamen malè sibi vult, quando illud vult, quod obsit sibi secundum illud. Qui diligit iniquitatem, odit animám suã. Qui ergo diligere se nouit, Deũ diligit. Qui verò non diligit Deum, etiã se non diligit, quod ei naturaliter inditum est: tamen non congruè se odisse dicitur, cum id agit, quod sibi aduersatur, & seipsum tanquam suus inimicus insequitur.

Psal. 10.

Si in illo praecepto contineatur dilectio angelorum. B

ORITVR autem hic de angelis quæstio. Vtrùm ad illud præceptum dilectionis proximi, etiam dilectio pertineat angelorum. Nam quod nullum hominem exceperit, qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola semiuiui relicti ostendit, cum dicens proximum, qui erga illum extitit misericors. Deinde subdit, Vade, & tu fac similiter. Vt eum proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officiũ misericordiæ si indiget, vel exhibendum esset si indigeret. Nullum verò exceptum esse cui misericordiæ negandum sit officium, quis non videat, cum vsq; ad inimicos etiam porrectum sit, domino dicente, Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos? Manifestum est ergo omnem hominẽ proximum esse reputandum. Proximi verò nomen ad aliquid est; nec quisquam esse proximus, nisi proximo potest. Vnde consequens, & cui præbendum, & à quo præbendum est officium misericordiæ, rectè proximum dici. Manifestum est ergo præcepto dilectionis & proximi etiam sanctos angelos contineri: à quibus tanta nobis misericordiæ impenduntur officia. Ex quo & dominus proximum se nostrum dici voluit, vt in parabola saucij ostendit, & in propheta. Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam. Sed quia excellentior ac supra nostram naturam est diuina substantia, præceptum dilectionis Dei à proximi dilectione distinctum est. Ideoq; licet nobis Deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine

Aug. in l. 1. de doct. Christ. cap. 30. in principio.

Luca. 17. g.

Luca. 6. e.

Psal. 34.

nomine proximi includitur in illo præcepto: quem non sicut nos diligere debemus, sed plusquam nos, toto corde & anima. Christum verò inquantum homo est, sicut nos diligere debemus, eiusq; secundum hominem dilectio illo continetur mandato: quem & secundum hominem, magis quàm nos, sed non quantum Deum, debemus diligere: quia inquantū est homo, minor est Deo.

Quibus modis dicitur proximus. C

HIC notandum est proximum dici diuersis modis, scilicet, conditione primæ natiuitatis, spe conuersionis, propinquitate cognationis, & ratione beneficij exhibitionis.

DE ORDINE DILIGENDI, QVID PRIVS, QVID *posterius.*

DISTINCT. XXIX. A

POST prædicta de ordine charitatis agendum est: quia dicit sponsa, Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Videamus ergo ordinem, quid priùs, quid posterius esse debeat: peccat enim, qui præposterè agit. Nam scire quid facias, & nescire ordinem faciendi, non est perfectæ cognitionis. Ordinis namq; ignorantia cō-turbat meritorum formam. Ordinem autem diligē-di Aug. insinuat dicens, ipse est, qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat, quod non est diligēdum, aut non diligat, quod diligendum est: aut æquè diligat, quod minus vel amplius diligendum est, aut minùs vel amplius, quod ęquè diligendum est. Omnis peccator, inquantum peccator est, non est diligēdus: & omnis homo, inquantum est homo, diligēdus est propter Deum, Deus verò propter seipsum: & Deus propter se omni homine amplius diligendus est, & amplius quisq; debet Deum diligere, quàm seipsum. Item, amplius alius homo diligendus est: quàm corpus nostrum: quia propter Deum omnia ista diligenda sunt

De charitate quantū ad diligendi ordinē.
Can. 2. a. in l. de doct. Christ. cap. 27. in principio.

cia sunt, & potest nobiscum Deo homo perfrui, quod non potest corpus nostrum: quia corpus per animam viuit, qua fruimur Deo. Audisti aliqua de ordine charitatis, vbi expressum est nos amplius debere diligere Deũ, quã oẽs homines, vel nos ipsos: & amplius animã alicuius hominis quã corpus nostrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum superiùs posita: priùs ponitur quod supra nos est: secũdò, quod nos sumus: tertiò, quod iuxta nos est: quartò, quod infra nos est, vbi ordo diligendi insinuari videtur ex ratione enumerationis. Non est autem apertum vtrũ omnes homines pariter diligere debeamus, & tantùm quantùm nos, vel minùs.

An omnes homines pariter diligendi sunt. B

VNDE etiam super hoc sæpè mouetur quæstio, quã perplexam faciunt Sanctorum verba variè prolata. Quidam enim tradere videntur, quod pari affectu omnes diligendi sint: sed in effectu, id est, in exhibitione obsequij distinctio obseruanda sit. Vnde Aug. Omnes homines æquè diligendi sunt: sed cum omnibus prodesse non possis, his potissimum consulẽdum est, qui pro locorũ & temporũ, vel quarũlibet rerũ opportunitatibus constrictius tibi, quasi quadã sorte iungũtur. Pro sorte enim habendũ est, quo quisq; tibi temporaliter colligatiùs adhæret: ex quo eligis potiùs illis dandum esse. Item super epist. ad Gal. Operemur bonum ad omnes, maximè autẽ ad domesticos fidei, id est, ad Christianos. Omnib. enim pari dilectione vita æterna optanda est, etsi non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia: quæ fratribus maximè sunt exhibenda, quia sunt sibi inuicem membra, qui habent eundem patrẽ, scilicet, Deum. His alijsq; testimonijs innituntur, qui dicunt omnes homines pariter diligendos esse charitatis affectu, sed in operis exhibitione differentiam.

Lib. de doc. Chri. 1. c. 28

August. ad Gal. 6. c.

Quæ his repugnare videntur. C

QVIBVS obuiat illud præceptum legis de diligendis parentibus, Honora patrem tuum & matrem

vt sis

Vt sis longæuus super terram. Vt quid enim speciali- ter illud præciperetur de parentibus, nisi maiori dile- ctione forent diligendi? Sed hoc illi referendum di- cunt ad exteriorem exhibitionē, in qua præponendi sunt parentes. Vnde honora dixit, non dilige. Obuiat etiam illud, quod Hiero. super Ezech. ait, scilicet, vt ordine charitatis, sicut scriptum est: Ordinauit in me charitatem, post omniū patrem Deum, carnis quoq; pater diligatur, & mater, & filia, frater, & soror. Ambr. quoq; diligendi exprimens ordinem super illud Cantic. cap. 2. Ordinauit in me charitatem, ait. Multorum charitas inordinata est: quod in primo ponūt tertium vel quartum. Primò, Deus diligēdus est. secundò, parentes, inde filij, pòst domestici: qui si boni sunt, malis filijs præponendi sunt. Secundum hoc in Euangelio ad cuiusq; dilectionem propriū ponit. Diliges dominum Deum tuum, ex toto corde tuo: & ex omnib. viribus tuis: & proximum tuū sicut teipsum: & inimicos nō ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. Sufficit enim, quod eos diligimus, & nō odio habemus. Ecce ex præmissis apertè insinuatur, quæ in affectu charitatis distinctio sit habenda, vt differenti affectu non pari homines diligamus, & ante omnia Deum: secundò nosipsos, tertiò parentes, inde filios & fratres, post domesticos, demùm inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis suprà dicuntur, esse referenda ad operum exhibitionē quæ differenter proximis exhibenda sunt. Primò parentibus, inde filijs: post domesticis, demùm inimicis. Deum verò tam affectu quàm obsequij exhibitione ante omnia diligendum.

Matth. 19. *Deut. 5. d* *To. 5. ad illud. c. 44 Et sabb. mea sanct. in glo. Cant. 2. & apud Orige.*

Matth. 22. d *Ordo diligendi hic ostenditur.*

Quòd aliqui eorundem tantùm proximos, quantùm nos debere diligere tradunt. D

QVORVM etiam nonnulli tradunt affectu charitatis tantum proximos esse diligendos, quantū nosipsos diligimus: quod confirmant auctoritate Aug. qui ait. Nec illa iam quæstio moueat, quantum charitatis fratri debeamus impendere, quantum Deo. in compa-

In 8. libr. de trinit. ca. 1. in fine.

comparabiliter plùs Deo quã nobis, fratri verò quãtum nobis. Nos autem tantò magis diligimus, quantò magis diligimus Deum. Ex hoc & præmissis testimonijs Aug. asserunt omnes homines pariter esse diligendos à nobis, & tantum quantùm nos. Deum autem plusquam nos, corpus verò nostrum minùs quã nos vel proximos. Nec in enumeratione præmissa diligendorum ordinem diligendi assignari dicunt, sed tantùm, quæ sunt diligenda.

Secundum alios non pari affectu omnes diligendi sunt. E

VERVM quia præmissa verba Amb. ordinem diligendi secundum affectum magis, quàm secundùm effectum diligenter intuentibus explicari videntur, non indoctè alij dicunt, non modò in exhibitione operis, sed etiam in affectu charitatis ordinem differentem esse statutum: vt antè omnia diligamus Deũ, secundò nos, tertiò parentes, quartò filios vel fratres, & huiusmodi, postea domesticos, demùm inimicos. Quod verò Aug. dicit pariter omnes esse diligendos, & pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipi potest, vt paritas non ad affectum referatur, sed ad bonum, quod eis optatur: quia charitate omnibus optare debemus, vt paria bona mereantur, sicut Apostolus dicit, Volo omnes homines esse sicut me. Optanda est enim minoribus perfectio maiorum, vt ipsi fiant perfecti, & sic parem mereantur beatitudinem. Vel pari dilectione, id est, eadem dilectione omnes diligendi sunt. Item quod ait, Vt tantũ diligamus fratres quantùm nos, ita intelligi potest, id est, ad tantũ bonum diligamus fratres, ad quantum nos: vt tantùm bonum eis optemus in æternitate, quantùm nobis, etsi non tanto affectu. Vel ibi, Quantum similitudinis est, non quantitatis.

1.Cor.7.

Quæstio de parentibus bonis & malis, quomodo diligendi sunt. F

Solet etiam quæri, si parentes nostri sunt mali, vel filij, vel fratres, an magis vel minùs diligendi sint alijs bonis

lijs bonis, hac ratione nobis non copulatis. Videtur, quòd magis sint diligendi boni, qui nobis carne non sunt coniuncti, quàm mali carne coniūcti: qui nobis sunt coniuncti corde glutino charitatis. Sanctior est enim copula cordium quàm corporum. Vnde Beda de illis Verbis domini. Mater mea & fratres mei hi sunt, qui Verbum Dei faciunt: ait. Non iniuriosè negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce agnoscitur: sed religiosiores monstrãtur copulæ mentium quàm corporum. Veruntamen latebrosa quæstio est hæc, nec à nobis plenè absoluenda, properantibus ad alia. Monemur enim ex verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute, non sicut teipsum iubet diligere, sed simpliciter. Sufficit enim, quod diligimus, & non odio habemus. Quod non ita accipiēdum est, quasi sufficiat tibi diligere inimicum & non sicut teipsum: quia omnes & amicos & inimicos, sicut teipsum diligere debes. Sed ad ostendendum gradus diligendi Deum & proximum & inimicum, qui tamen proximus est, propria dominus ponit cū ait, Diliges Deum ex tota virtute tua, & proximum, sicut teipsum, nō ait. Ex tota virtute, vt ostendat proximum diligendum minùs quàm Deum. Dicit etiam, diligite inimicos: nec addit. Ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. Sufficit enim, quòd diligamus, & non odio habeamus, id est, sufficit dicere, vt diligamus & odio non habeamus: non quin eos diligere debeamus sicut nos, quia proximi sunt, sed sufficit si eos minus diligimus, quàm alios proximos, quod locutionis genus innuit.

Beda ad c. 8. Lucæ ex Ambr. ad eundem locum. Matth. 12. d. Lucæ 8 d. Marci. 3. d. Ioan. 19. e. Matt. 22. d. Lucæ 6. e.

Quæstio Augustini in libro Retractationum: G

QVAERI etiam solet, cur dominus præceperit diligere inimicos, cùm alibi præcipiat odio habere parētes & filios. Ad quod dicendum est, duo esse diligenda in homine, naturam & virtutem: vitium verò & peccatum odiendum. Et parentes ergo in quantùm mali sunt: odiendi sunt. & inimici diligendi, inquantum homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos

Lucæ. 14. Aug. lib. Retract. 1. ca. 19 in medio. tom. 1.

regno Dei,& odiamus propinquos si impediunt nos à regno Dei: & in omnibus communiter naturam diligamus,quam Deus fecit.

De gradibus charitatis. H

SCIENDVM quoque est diuersos esse gradus charitatis.Est enim charitas incipiens,proficiens,perfecta, perfectior,perfectissima.Vnde Augustinus: Perfecta charitas hæc est,vt quis paratus sit pro fratribus etiã mori.Sed nunquid mox vt nascitur,iam prorsus perfecta est?immò vt perficiatur,nascitur,cum fuerit nata nutritur,cum fuerit nutrita roboratur,cùm fuerit roborata perficitur,cùm ad perfectionem venerit: dicit. Cupio dissolui,&c. Hîc apertè progressus & perfectio charitatis insinuatur, quam perfectionem etiã Veritas commendat,dicens. Maiorem hac dilectionẽ nemo habet,quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quod vtique dictum est de opere dilectionis:quia maior dilectionis effectus non est, quàm ponere animam pro alijs. Nec te moueat quod ait, Pro amicis:qui enim ponit animam pro amicis,ponit & pro inimicis,ad hoc vt ipsi fiant amici.

Aug. super Ioan. epi. canonicam Tracta. 5. tomo. 9.

Philip. 1. c. Ioan. 15. b.

SI MELIVS EST DILIGERE AMICOS QVAM INIMICOS, *Vel econuerso.*

DISTINCT. XXX. A

HIC solet quęri,quid potiùs sit plurisq; meriti diligere amicos,an diligere inimicos.Sed hæc comparatio implicita est.Si enim conferatur dilectio amicorum tantùm dilectioni amicorum & etiam inimicorum,perspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine,qui diligit simul amicum & inimicum,quid horum potiùs sit quæratur, obscura est responsio:quia de motu mentis agitur, de quo nõ est nobis facilè iudicium,an vnus & idem motus sit erga amicum & inimicum, sed erga amicum intẽsior: an duo, vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior, alter erga amicum,qui videtur feruentior, nec incon

De charitate quantũ ad meriti perfectionem.

gruè

gruè putatur melior, qui est feruentior. Vel si vnus idemq; est: idem potior, vbi est ardentior, non improbè existimatur. Aug. tamen sentire videtur, maius esse diligere inimicum, quàm amicum: quia perfectorum esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis, neque hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur in oratione dominica, cùm dicitur. Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitorib. nostris. Illam enim sponsionem dicit à multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim sic, Magnum est erga eum, qui tibi nihil mali fecerit, esse beneuolum & beneficum: illud multò grandius & magnificentissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei, qui tibi malum vult, & si potest facit, tu semper bonum velis, faciasq; quod possis, audiens dicentem Iesum. Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantib. vos. Sed quoniam perfectorũ filiorum Dei est istud, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secumq; agendo luctandoq; perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantam credimus exaudiri cùm dicitur in oratione: Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: procul dubiò verba spõsionis huius implentur, si homo, qui nondum ita profecit, vt etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, qui peccauit in eũ vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiam sibi rogãti vult dimitti, cùm orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Quicunq; verò rogat hominem in quem peccauit, si peccato suo mouetur, vt roget, non est adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisquis verò roganti & pœnitẽti nõ dimittit, nõ existimet à domino suo peccata dimitti, quia mẽtiri veritas nõ potest: quę cũ docuisset orationẽ, hanc in eo positã sententiã cõmendauit dicẽs. Si dimiseritis bo-

Matth. 6. b.

In Enchir. capite. 73.

Matth. 5. f.
Luca. 6. e.

Matth. 6.

Ibi. cap. 7. in principio.

tis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester. Si verò non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ecce hic haberi videtur, quod & prætaxauimus, scilicet, maioris virtutis esse diligere inimicum & benefacere ei, quàm illum, qui nihil mali fecit nobis, vel amicum. Quod si quis concedere simpliciter noluerit, dicens. Intensius diligitur amicus, quàm inimicus, & ideò illud potius isto determinet ista secundum præmissam intelligentiã, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantum amicus: & illam, qua amicus & inimicus diligitur. Illud verò quod sequitur, magis nos mouet, quod scilicet dicit, non esse tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur, cum dicitur. Dimitte nobis debita nostra, &c. vbi dat intelligi, quod alicui à Deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, si tamen fratri roganti, qui in se peccauit, dimittit. Sed cùm peccata non dimittantur alicui adulto, nisi charitatem habeat, sequitur vt charitatem habeat, qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale est, omnibus præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidã quod hic dicitur simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicẽtes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicũ, minoribus verò in consilium. In præceptum verò eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos nõ odire. Sed melius est, vt intelligatur omnib. illo mandato præcipi cunctos diligere, etiã inimicos: cui sensui attestantur superius positæ auctoritates, & aliæ multæ. Illud verò Aug. nouissimè positum, de perfecta charitate dictum intelligitur, quæ tantum est perfectorum, qui non solùm amicos, sed etiam inimicos perfectè diligunt, eisq; benefaciunt. Quæ perfectio dilectionis,

Matth. 6. b. *Matth. 6. b.* *Matt. 22. d.* *Deut. 6. a.* *Aug. ca. 72. Enchir.*

lectionis nō est tantæ multitudinis, quāta exauditur in oratione dominica: & hoc reuera grande est, & eximiæ bonitatis, scilicet, perfectè diligere inimicum. Ita & cum dicit, impleri verba illius sponsionis ab homine, qui non ita profecit, vt diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum est.

SI CHARITAS SEMEL HABITA AMITTATVR. DISTINCT. XXXI.

De charitate quantū ad durationem.

A ILLVD quoque prętereundum, quod quidam asserunt charitatem semel habitam ab aliquo non posse excidere, nullumque damnandum hanc aliquando habere: qui hanc traditionem subditis muniunt testimonijs. Apostolus ait, Charitas nunquam excidet. Aug. etiam inquit, Charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit. Item, Charitas est fons proprius & singularis bonorum, cui nō communicat alienus. Alieni sunt omnes qui audituri sunt, Non noui vos. De hoc fonte scriptura ait, Fons aquę viuę sit tibi proprius. & nemo alienus communicet tibi. Si autem alieni sunt, qui audituri sunt illam vocem, non ergo huic fonti communicant damnandi. Item August. super epistolam Ioann. Radicata est charitas, securus esto: nihil mali procedere potest. Item Greg. in moralibus, valida est vt mors dilectio: virtuti enim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem quam semel cœperit, à dilectione mūdi funditus occidit. Item August. super epistolam Ioannis, Vnctio inuisibilis charitas est, quæ in quocunque fuerit, radix illi erit: quæ ardente sole arescere non potest: nutritur calore solis, non arescit. Item Beda super Ioannem. Quęrendū est, quomodo speciale filij Dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descenderit & mansserit spiritus. Quid magni est filio Dei, quod in ipso manere spiritus astruatur? Notandū quia semper in domino māserit spiritus: In sanctis verò quādiu mortale corpus gestauerint, partim semper maneat, partim rediturus secedat. Manet autē apud eos, vt bonis

1. Cor. 13. e
Au. ad Ver. 3. psal. 103. hūc: Qui tegis aquis superiora eius.
Matth. 7. d.
Prou. 5. d.
Ioan. 4. b.
Au. tract. 8 post mediū in epi. Ioan tomo. 9.
Gre. in fine ca. 22. li. 10. ad c. 11. Iob.
Au. tract. 3 in fin. ad illud. Ioan. 2. Vos vnctionē habetis.
Beda hom. 12 de sāctis hiemali de Epipha. ad illud Ioan. 1 Sed quis mi

sit me baptizare. ad finem. insistant actib. Recedit verò tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, dæmones eijciendi, vel etiam prophetizandi habeant facultatem. Manet ergò semper, vt possint habere virtutes, vt mirabiliter ipsi viuant: Venit ad tempus, vt etiam alijs per miraculorum signa quales sint intus effulgeant. Itē *Gre ho. 5. ex ponēs illud Ezec. 1. Vbi erat impetus spiritus idē in moralibus lib. 2. ca. 1. Iob, lib. & cap. 41. & 42.* Gregorius. In sanctorum cordibus secundū quasdam virtutes semper manet spiritus, secundum quasdam recessurus venit & venturus recedit. In his virtutibus, sine quibus ad vitam non peruenitur, in electorum suorum cordibus permanet. In his verò per quas sanctitatis virtus ostenditur, vt in exhibitione miraculorum, aliquando adest, aliquando se subtrahit. Item *Amb. ad illud. 2. Cor. 6. in charitate non ficta.* Ambrosius. Ficta charitas est, quę in aduersitate deserit. Hæc innuere videntur, quod charitas semel habita non amittatur. Ideo quædam in prætaxatam prosilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnādis non haberi, neç à quoquam habitā posse amitti: quos ratio vincit & auctoritas. Quidam enim ad tempus sunt boni, qui posteà fiunt mali & econuerso. Vnde *Luca. 10. c* quorundā nomina Christus dicit scripta in libro vitę, qui tamen posteà abierunt retrò. Sed scripta dicit nō secundū præscientiā, sed secundū præsentē iustitiam, *1. Reg. 11. b.* cui deseruiebant, quia digni erāt tunc illo bono quod *Luca. 10. c* habituri sunt præscripti secundum præscientiam. Vnde *Amb. super 9. ad Rom. ad eum locum. Quia maior seruiet minori, in tomo. 5.* Ambrosius. Quibusdam gratia data est in Vsum, vt Sauli & Iudæ & illis discipulis quibus Dominus dixit, Ecce nomina vestra scripta sunt in cœlis: & post abierunt retrò. Sed hoc dixit propter iustitiam cui deseruiebant, quia boni erant. Frequenter enim antè sunt mali, qui futuri sunt boni: & aliquotiens prius sunt boni, qui futuri sunt & permansuri mali, propter quod dicuntur scribi in libro vitæ & deleri.

Determinatio auctoritatum prædictarum. B

1. Cor. 13. c. QVOD verò Apostolus ait, Charitas nunquam excidit, nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis ostendens, dicit eam non excidere, quia hic & in fu-

In futuro erit: sed fides & spes euacuabuntur, & scientia, Item quod dicitur, charitas nunquam fuisse vera, quæ deseri potest, non ad essentiam charitatis refertur, sed ad efficientiam: quia non efficit charitas quæ deseritur, hominem verè beatum, nec perducit ad verum bonum. Huic etiam fonti alieni, id est dānandi non communicant, scilicet, in fine, quia nō perseuerant. Potest tamen hoc & cætera quæ de charitate dicta sunt de perfecta intelligi, quā soli perfecti habent: quę semel habita non amittitur. Exordia verò charitatis aliquādo crescunt, aliquādo deficiunt, Sūt enim virtutis exordia, & profect⁹, & prouectio: quos gradus ille discernit, qui parabolā illā intelligit. Sic est regnum Dei, quemadmodū si iactet homo semen in terrā & dormiat, & exurgat semen, & germinet, & crescat. &c. Si ergo perfecta charitas sic radicata est vt amitti nequeat, incipiens tamē & prouecta amitti potest & sæpè amittitur; sed dum habetur non sinit habentem criminaliter peccare. Quod Aug. ostendit inquiens. Quia radix omnium malorum est cupiditas, & radix omniū bonorum est charitas, simul ambæ esse non possunt: nisi vna radicitus euulsa fuerit, alia plantari nō potest, Sine causa conatur aliquis ramos incidere, si radicem non contendit euellere.

Marc. 4. e
Greg. hom. 15. super Ezech li. 50. Hom 2 in principio.
1. Tim. 6. a

Quare fides & spes & scientia dicuntur euacuari & nō charitas, cum & ea ex parte sit. C

ADVERTENDVM etiam est, quomodo fides, spes, & scientia dicantur euacuari, quia ex parte sunt, & non charitas cum & ipsa ex parte sit. Ex parte enim, id est, imperfectè, diligimus: sicut ex parte scimus, vt ait Esichius super Leuiticū. Cum ergo omne quod ex parte est, euacuetur, cur charitas excipitur, quę dicitur nunquā excidere? Charitas quidem etiā ex parte est, vt sępè sancti docēt, quia ex parte diligimus nunc, & ideò ipsa euacuabitur inquantū ex parte est, quia tolletur imperfectio & addetur perfectio. Remanebitque ipsa aucta, & auctus eius, & modus diligēdi, vt diligas Deū propter se ex toto corde & proxi-

1. Cor. 13.
Lib. 1. ca. 2

mum tuum ſicut teipſum:ſed imperfectionis modus eliminabitur. Fides verò & ſpes penitus euacuabuntur. Scientia verò ſecundum actum & modum ſuum, qui nunc eſt, non ſecundum ſui eſſentiam tolletur. Ipſa enim virtus ſcientiæ remanebit, ſed alium tenebit vſum & modum.

Si Christus ordinem charitatis præſcriptum habuerit. D.

1. Tim. 2. b. NVNC iam ſupereſt inueſtigare. Si Chriſtus ſecundum quod homo, ordinem diligēdi præſcriptum ſeruauerit? Quod ſi eſt, omnē hominem ſicut ſeipſum dilexit, omnibus ergo vitam optauit, omneſq; ſaluos

1. ad Timo. 2. b. fieri voluit, ſed non omnes ſalui fiunt, & ita non eſt factum, quod optauit. Sed non eſt ignorādum in eo fuiſſe charitatem iuxta modum patriæ, non viæ: eūque ordinem diligendi impleſſe, qui ſeruatur in patria, non in via. Qui enim in patria ſunt, id eſt, iam beatificati ſunt, adeò iuſtitiæ Dei addicti ſunt, vt nihil eis placeat, niſi quod Deo placet: ac per hoc illorū tantum ſalutem diligunt & volunt, quos Deus ſaluari vult, eoſq; ſolos ſicut ſe diligūt: ita & Chriſtus electos tantum ſicut ſe dilexit, eorumque ſalutem optauit.

DE CHARITATE DEI.

DISTINCT. XXXII. A

De charitate quantū ad diuinā dilectionē. Diſt. 17 primi ſententiarum. Aug. ad finē trac. 110 ad illud Ioan. 17. Et dilexit eos. Tomo. 9.

PRAEMISSIS adijciendum eſt de dilectione Dei, qua ipſe diligit nos: quæ non eſt alia, quam illa qua diligimus eum. Dilectio autem Dei diuina vſia eſt: eademq; dilectione pater & filius, & ſpiritus ſanctus ſe diligunt & nos, vt ſuprà diſſeruimus. Cūq; eius dilectio ſit immutabilis & æterna, alium tamen magis, alium minùs diligit. Vnde Aug. Incompræhenſibilis eſt dilectio Dei atq; immutabilis, qua Deus in vnoquoq; noſtrum amat, quod fecit, ſicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiam quando odit, diligit nos. Et hoc quidem in omnibus intelligi poteſt. Quis ergo dignè poteſt eloqui quantum di-

tum diligat membra vnigeniti sui, & quanto amplius vnigenitũ ipsum? De ipso etiam dictum est Nihil odisti eorum quæ fecisti. Ex his percipitur, quòd Deus omnes creaturas suas diligat: quia scriptũ est. Nihil odisti eorum, quæ fecisti: Et item, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. Si omnia quæ fecit bona sunt, & omne bonum diligit: omnia ergo diligit, quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas amplius. quæ sunt membra vnigeniti sui, & multo magis ipsum vnigenitum. *Sap.11.d.* *Sap.11. d.* *Gen.1.d.*

Ex qua intelligentia dicitur magis, vel minus diligere hac vel illa. B

CVM autem dilectio Dei immutabilis sit, & ideò non intenditur vel remittitur, si quæritur, quæ sit ratio dicti cum dicitur magis vel minus diligere hoc q̃ illud, & cum dicitur, Deus omnia diligere: Dicimus dilectionem Dei sicut pacem exuperare omnem sensum humanum, vt ad tantæ altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aspiret humanus sensus. Potest tamen intelligi, ea ratione dici omnia diligi à Deo quæ fecit, quia omnia placent ei, & omnia approbat inquantum opera eius sunt: nec tunc, vel prius, vel amplius placuerunt ei cum facta sunt, scilicet, antequam fierent, immò ab æterno omnia placuerunt ei, non minùs quàm postquam esse ceperunt: Quod verò rationales creaturas, id est, homines vel angelos, alios magis, alios minùs diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius significat: sed quod alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores vsus, alios ad minùs bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt. Electorum ergo alios magis, alios minùs dilexit ab æterno, & diligit etiam nunc: quia alijs maiora, alijs minora ex dilectione sua præparauit bona: alijsq; maiora, & alijs minora bona confert ex tempore. Vnde magis vel minus dicitur hos vel illos diligere. *Philip.4.b.* *Ex quo sensu omnia, quæ fecit Deus diligere dicatur.*

Quod duobus modis inspicienda est dilectio Dei. C

CONSIDERATVR enim duobus modis dilectio

Dei, secundum essentiam, & secundum efficientiam: Non recipit magis vel minùs secundum essentiam, sed tantum secundum efficientiam; vt magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonũ præparauit & in tempore tribuit: & minus dilecti quibus non tantum. Inde etiam est, quod aliqui quando conuertuntur & iustificantur, dicuntur tunc incipere diligi à Deo: non quod Deus noua dilectione quenquã possit diligere, imò sempiterna dilectione dilexit ante mundi constitutionẽ quoscunque diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cùm æternę Dei dilectionis sortiuntur effectũ, scilicet, gratiam vel gloriam. Vnde Aug. Absit, vt Deus temporaliter aliquem diligat quasi noua dilectione, quæ in ipso ante non erat, apud quem nec præterita transierunt, & futura iam facta sunt. Itaque omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut prędestinauit. Sed cũ conuertuntur & inueniunt illũ, tunc incipere ab eo diligi dicũtur: vt eo modo dicatur, quo potest humano affectu capi quod dicitur. Sic etiã cũ iratus malis dicitur, & placidus bonis, illi mutantur & non ipse: vt lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione, non sua. Ita cùm aliquis per iustificationem incipit esse amicus Dei, ipse mutatur non Deus.

In lib. 5. de tri. ca. 16. et vltimo in fine libri.

Si quis magis vel minus diligatur à Deo vno tempore quàm alio. D

SI verò quæritur de aliquo. Vtrùm magis diligatur à Deo vno tempore quàm alio: distinguenda est dilectionis intelligẽtia. Si enim referatur ad dilectionis effectum, concessibile est: si verò ad dilectionis essentiam, inficiabile est.

Si Deus ab æterno dilexit reprobos. E

DE reprobis verò, qui præparati non sunt ad vitã sed ad mortem, si quæritur, vtrùm debeat concedi, ꝙ Deus ab æterno dilexit eos: Dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendum, quod Deus ab æterno eos dilexit, quos ad iustitiam & coronam præpara-

parauit. De non electis verò, simpliciter est concedendum, quòd odio habuit, id est reprobauit: sicut legitur, Iacob dilexi, Esau odio habui. Sed non est simpliciter dicendum, quòd dilexit, ne prædestinati intelligantur: sed cum adiectione concedatur, dilexit eos in quantum opus eius futuri erant, id est, quos & quales facturus eos erat. *Malac. 1. a.*

DE QVATVOR VIRTVTIBVS *principalibus.*

DISTINCT. XXXIII. A

POST prædicta, de quatuor virtutibus, quę principales vel cardinales vocantur, differēdum est: quæ sunt Iustitia, Fortitudo, Prudentia, Temperantia. De quibus August. ait. Iustitia est in subueniendo miseris. Prudentia in præcauendis insidijs. Fortitudo in perferendis molestijs, Temperantia in coercendis delectationibus prauis. de his dicitur in libr. Sapientiæ, Sobrietatem & prudentiam docet, iustitiā & veritatem. Sobrietatem vocat temperātiam, & virtutem vocat fortitudinem. Hæ virtutes cardinales dicuntur, vt ait Hieron. quibus in hac mortalitate benè viuitur, & post ad æternam vitam peruenitur: quæ in Christo plenissimè fuerunt, & sunt. de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vsus eosdem, quos in patria habēt, & quosdam etiam viæ. Veruntamen an hæ virtutes cum & ipsæ in animo esse incipiant, qui cum sine illis prius esset, tamen animus erat, desinant esse cum ad æterna perduxerint, nonnulla quæstio est. Quibusdam visum est, eas esse desituras: & de tribus quidem, prudentia scilicet, fortitudine & temperātia, cum hoc dicitur, nonnihil dici videtur. Iustitia enim immortalis est: & magis tūc perficietur in nobis, quam esse cessabit, cum beatè viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quæ creauit omnes cæterasque instituit naturas: qua nihil melius & amabilius est: Cui regenti subditum esse, iustitiæ est. Et ideò immortalis est omnino iustitia, nec in illa

De virtutibus cardinalibus. *In li. de tri. 14 c. 9. post medium.* *Sap. 8. b.* *Quòd hæ virtutes in Christo fuerunt. Ioan. 1. b.* *Aug. 14. de tri. ca. 9. in principio.* *Ibidē paulò inferius.*

illa beatitudine esse desinet: sed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior esse non possit. Fortassis & aliæ tres virtutes: prudẽtia sine vllo iam periculo erroris: fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, tẽperantia sine repugnatione libidinum erunt in illa fœlicitate: vt prudentiæ ibi sit, nullum bonum Deo præponere vel æquare: fortitudinis ei firmissimè cohærere: temperantiæ, nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidijs, quod fortitudo in præferendis molestijs, quod temperantia in coercendis delectationibus prauis, non erit ibi omninò vbi nihil mali erit. Ista ergo virtutum opera huic mortali vitæ necessaria, sicut fides ad quam referenda sunt, in præteritis habebuntur. Ecce apertè hic dicit Aug. quòd prædictæ virtutes in futuro erunt, sed alios vsus tunc habebunt quàm modò. Cui Beda assentit super Exodum dicens. Columnæ ante quas appansum est velum potestates cæli sunt, quatuor eximijs virtutibus prçclaræ, id est, fortitudine, prudentia, temperantia, iustitia: quæ aliter in cælis seruãtur ab angelis & animabus sanctis, quàm hic à fidelibus. Et consequenter assignat Beda vsus illarum virtutum secundum præsentem statum & futurũ, imitans Aug. in præmissis assignationibus.

Beda gloss. ordinaria ad illud, Exodi 26. Appendens ante quatuor columnas.

DE SEPTEM DONIS SPIritus sancti.

DISTINCT. XXXIIII. A

NVNC de septem donis spiritus sancti agendũ est: vbi prius considerandum est. An hæc dona virtutes sint: Secundò, An in futuro desitura sint, vel omnia, vel horum aliqua: Deinde, An in Christo fuerint cuncta hæc dona. Hæc dona virtutes esse, nec in futuro desitura Ambro. ostendit, ea septem fore virtutes dicens, & in angelis abũdantissimè esse: sic, Ciuitas Dei illa Hierusalem cælestis, non meatu alicuius fluuij terrestris abluitur: sed ex vitæ fonte

Ambr. in 1. lib. de spiritu sancto c. 20. ad princpiũ. to. 2.

fonte procedens spiritus sancti, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cælestibus spiritibus redundantius videtur effluere, pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus editis superfusus exundat, quanto magis spiritus sanctus supereminens creaturam, cum nostræ mentis arcana tanquam inferiora perstringat, cælestem illam angelorum naturam effusiore quadam sanctificationum vbertate lætificat? Deinde sanctificationem exponens subdit. His autem sanctificationibus significatur plenitudo septem spiritualium virtutum, quos enumerat Esaias dicens, Spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & spiritus timoris Domini. Vnum est ergo flumen spiritus sancti, sed multi spiritualium donorum meatus. Quamuis ergo multi dicuntur spiritus, vt spiritus sapientiæ & intellectus, &c. vnus tamen est Dei spiritus, suæ libertatis arbiter, omnia pro auctoritate voluntatis diuidens singulis. Hic expressè traditum est, septem dona & virtutes esse sanctificationesque fidelium mentium, & in futuro non desitura, cum sint & in angelis.

Ibidē paulò inferius.
Esa.11.a.
1.ad Cor.12
Esa.11.a.

Quòd in Christo fuerunt illa septem dona. B

IN Christo etiam hæc eadem fuisse Esaias ostendit dicens, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientię & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris domini.

Quòd videtur obuiare præmissis. C

Beda ad illud.
Prouer.1.a
Timor domini, et glosa ordin. ad eum locum prou.1.

HIS autem videtur obuiare, quod Beda de timore domini dicit super Parabolas, scilicet, quòd omnis timor in futuro cessabit. Ait enim sic super illum locum, Timor domini principium sapiētiæ: Duo sunt timores domini, seruilis, qui principium sapientiæ est: & amicalis, qui perfectionem sapientiæ comitatur. Seruilis principium sapientiæ est, quia qui post

errata

1. Ioan. 4. d. errata sapere incipit, primo timore corripitur diui-
Psal. 18. no, ne puniatur: sed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini sanctus, permanens in seculum seculi: quem non excludit charitas sed auget, quo timet filius, ne vel in modico oculos amãtissimi patris offendat, vterq; in futuro cessabit, charitas verò nunquàm excidet. Aug. verò super illum lo-

Super psal. 5. ad versũ 8. hunc adorabo. In tomo. 8. cum Psal. Adorabò ad templum sanctum tuum in timore tuo: timorem Dei desiturum dicit sic: Timor domini est magnum præsidium proficientibus ad salutem, sed peruenientibus foras mittitur. Non enim timent iam amicum, cùm, scilicet, ad id quod repromissum est, perducti fuerint. Ex his auctoritatibus significatur, quod timor non erit in futuro. Si autem timor non erit in futuro, ergo nec septẽ dona erunt, nec modo sunt in angelis siue in animabus sanctis. Ad quod dicimus, auctoritatum præmissarũ, quæ vi-

Solutio. detur repugnãtiam dirimentes, quod septem illa dona & in angelis modo sunt, & in animabus sanctis feliciter viuentibus, & in nobis erunt in futuro: sed nõ habebunt omnia hos vsus, siue hæc officia, quæ nunc habent. verbi gratia, Timor filialis modo facit timere ne offendamus quem diligimus, & ne separemur ab eo: facit etiam nos reuereri eundem. In futuro verò faciet nos reuereri, quando non timebimus separari vel offendere. Non ergo metus separationis vel offensionis nunc est in angelis, vel in animabus sanctis, nec in nobis erit in futuro: sed reuerentia, quæ est mixta cum subiectione dilectionis: quæ etiam in Chri-

Ad Heb. 5. e sto fuit, sicut Apostolus dicit in epistola ad Hebræos loquens de Christo. Qui exauditus est pro sua reuerẽtia. Quidam tamen secundum effectum, timorem in Christo & in angelis tantum esse contendunt.

Plena timorum distinctio. D

ET quia de timore tractandi nobis occurrit locus, sciendum est, quatuor esse timores, scilicet, mundanum siue humanum, seruilem, initialem, castũ vel filialem siue amicabilem. Humanus timor est, vt ait

Cassio-

Cassiodorus, quando timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi, propter quod delinquimus. Hic timor malus est, qui in primo gradu cum mundo deseritur: quem dominus prohibet in euangelio dicens. Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &cæ. Timor autem seruilis est, vt ait Aug. cum per timorē gehennæ continet se homo à peccato, quo præsentiā iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi æternum bonū, quod non amat, sed timore patiendi malum, quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi spōsi, sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est iste timor & vtilis, licet insufficiens: per quem fit paulatim consuetudo iustitiæ, & succedit initialis timor, quando incipit, quod durum erat amari: & sic incipit excludi seruilis timor à charitate, succedit deinde timor castus siue amicabilis: quò timemus ne sponsus tardet, ne discedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis est vtilis, sed non permanēs in æternum: & iste timor diuinus comes est per omnes gradus.

Cassiodori ad principium. Psalm. 127. Matth. 10. c Luca. 12. a. August. ad Vers. primū psalm. 127. hunc. Beati oēs qui timent domi num. to. 8. Ibidē paulò superius.

Collectio prædictorum. E

ET attende, quòd quatuor hic distinguūtur timores, cum suprà Beda duos dixerit esse. Sed Beda humanum timorem prætermisit: & nomine seruilis duos, quos hic distinximus complexus fuit, scilicet, seruilem & initialem. Amicabilem verò, castum dixit. August. quoque seruilem & castum timorem apertè discernit, dum Epistolæ ad Romanos illum locum exponit. Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum DEI: ita dicens. Duo timores insinuantur hic: vnus, qui est in perfecta charitate, scilicet, timor castus: alter, qui non est in charitate, scilicet, seruilis: in quo quamuis Deo credatur, non tamen in DEVM: etsi bonum fiat, non tamen benè. Nemo enim inuitus benè facit, etiam si bonū est, quod facit.

Rom. 8. c. Aug. lib. cō fessionum. 1. cap. in principio, ca. 12. in to mo. 1.

De casto & seruili plenius agit, tãgens interdum de initiali. F

Tract. 9. ad illud. in Ioan. 4. in hoc perfecta est dilectio. Tomo. 9.

DE his eisdem timoribus latius disputat Aug. dicens, Cœpit aliquis credere diem iudicij, si cœpit credere cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciam in die iudicij: nondum est enim in illo perfecta charitas. sed si perfecta in illo esset charitas, nõ timeret: perfectã. n. charitas faceret perfectãiustitiã, & non haberet vnde timeret: imò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnũ Dei: ergo timor non est in charitate. Sed in qua charitate? Non inchoata. In qua ergo? in perfecta; perfecta ergo charitas foras mittit timorem. ergo incipiat timor. quia initium sapientiæ timor domini. Timor enim quasi locum præparat charitati. Cum autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum. Quantum enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. maior charitas, minor timor: minor charitas, maior timor. Si autem nullus est timor, non est qua intret charitas. sicut videmus per setam introduci linum quando aliquid suitur: seta prius intrat. & nisi exeat non succedit linum. Sic timor primo occupat mentẽ, non autem ibi remanet timor, quia ideò intrauit, vt introduceret charitatem.

Ibid. ad illud. Timor nõ est in charitate.

1. Ioan. 4. d.

Psal. 18.

Ibidem continuè.

Quod prædictis videtur aduersari. G

EST autem alia sententia quæ videtur huic esse contraria, si non habet pium intellectorem. Dicitur enim in psal. Timor domini castus permanet in seculum seculi. Aeternum quendam timorem nobis ostẽdit, sed castum: Quod si ostendit ille nobis æternum timorem, nunquid contradicit illi ista epistola quæ dicit, Timor nõ est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem. Hoc enim dictũ est per Ioan. illud dictũ est per Dauid. Sed nolite putare alium esse spiritũ; si enim vnꝰ flatus inflat duas tibias, nõ potest vnus spiritus implere duo corda, & agitare duas linguas? si spiritu vno, id est, flatu impletæ duæ tibiæ cõsonant

Psal. 18.

Au. trac. 9. ad illud in Ioan. 4.

Qui aũt timet nõ est perfectus in dilectiõe

Ibidem cõtinuò.

sonant, impletæ duæ linguæ spiritu Dei dissonare possunt? immò est ibi quædam consonantia, est quædam concordia: sed auditorem desiderat studiosum, non otiosum. Ecce mouit duas linguas spiritus Dei, & audiuimus ex vna, & timor non est in charitate: audiuimus ex alia. Timor Domini castus permanet in seculum seculi. Quid est hoc? Dissonant? Non. Excute aures, intende melodiam: non sine caussa hic addidit castus, illic non addidit: quia est timor aliquis qui dicitur castus. Discernamus istos duos timores, & intelligamus consonantiam tibiarum. Quomodo discernimus? Attendat charitas vestra. Sunt homines qui propterea timent Deum, ne mittantur in gehennam: ne fortè ardeant cum diabolo in igne æterno. Ipse est timor, qui introducit charitatem, sed sic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times Deum, nondum amas quem sic times: non bona desideras, sed mala caues. Sed ex eo, quia mala caues, corrigis te & incipis bona desiderare: cumq; bona desiderare cœperis, erit in te timor castus? Quid est timor castus? Timere ne amplius amittas ipsa bona, timere Deum ne recedat à te. Cùm autem times Deum, ne te deserat præsentia eius, amplecteris eum, ipso frui desideras.

Quomodo distant duo timores, per similitudinem duarum mulierum ostendit. H

Aug. eodē cōtinuò tractatu, 9. super Ioan. epist.

NON potes melius explanare, quid intersit inter duos istos timores, quàm si ponas duas mulieres maritatas: quarum vnam constituas volentem facere adulterium, sed timet ne damnetur à marito. Timet maritum, quia adhuc amat nequitiam, huic non grata est, sed onerosa mariti præsentia: & si fortè viuit nequiter, timet maritum ne veniat. Tales sunt, qui timent diem iudicij. Fac alteram amare virum, & debere illi castos amplexus, nulla se adulterina immunditia maculare velle, ista optat præsentiam viri. Illa timet & ista timet. Iam ergo interrogentur quare timeant? Illa dicet, Timeo virum ne veniat; Ista dicet.

Idē penè citatur ab Aug. in epist. 120. ad Honorat. de gratia noui test. c. 21. in fine, tom. 2.

Timeo virum ne discedat. Illa dicet. Timeo virũ ne damnet: Ista dicet, Timeo virum ne deserat: Pone hęc in animo, & inuenies timorem quem foras mittit charitas, & alium timorem castum, permanentem in seculum seculi: Illum timorem perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentum habet, torquetur conscientia peccatorum: nondum facta est iustificatio. Est ibi quod titilat mentem, quod pungat, & stimulet. Stimulat ille timor, sed intrat charitas, quæ sanat, quod vulnerat timor. Timor castus facit securitatem in animo. Audiuimus duas tibias, scilicet, Ioannem & Dauid consonantes. Illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne damnetur: illa de timore Dei dicit, quo timet anima ne deseratur. Ille est timor quem charitas excludit, ille est timor, qui permanet in seculum seculi. Ecce in his verbis prædictis apertè ostendit Aug. quis sit timor castus, & quis seruilis, & qualiter differant. In quibus etiam initialem timorẽ significauit: qui nec ex toto est seruilis, nec ex toto castus, sed tanquam medius aliquid de seruili, & aliquid de casto timore habet, facit enim seruire partim timore pœnæ, partim amore iustitiæ: per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iste timor est in inchoata charitate, non in perfecta: & quantum crescit charitas, tantum decrescit iste timor, quãtum ad metum pœnæ, id est, quantum ad id, quod facit timere pœnam, & quantum ad tormentum conscientię. Nã quanto magis diligimus, tanto minus timemus. Iste timor notatur in illis verbis August. vbi non negat timorem esse in charitate inchoata, sed perfecta: quod non posset dici de seruili, quia vt ipse supra dixit, seruilis timor non remanet veniente charitate, nec intrat charitas nisi prius ille timor exeat: nec in illo timore aliquis credit in Deum, etsi credat Deo: nec benefacit, etiamsi bonum est, quod facit. Non est ergò timor ille in charitate etiam inchoata: quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam, & in Deũ credit, & bona opera facit. Quare seruilis non est timor ille,

Ibidẽ paulò inferius.

mor ille, quem in charitate inchoata fore concessit, & quem crescente charitate decrescere dixit: sed ille est timor initialis, quem non negat esse in charitate, nisi perfecta sit.

Quod timor seruilis, & initialis dicitur initium sapientiæ, sed differenter. I

SCIENDVM tamen est, quòd vterq; timor, scilicet, seruilis & initialis, in scripturæ diuersis locis dicitur initium sapientiæ: & ita fore comperies, si diligenter annotaueris loca scripturæ, in quibus de timore Domini fit mentio, ex alia tamen ratione & caussa diuersa, dicitur seruilis timor initium sapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideò dicitur initium sapientiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiam: sed tamen non remanet cum ea, immò foras exit. Initialis verò dicitur initium sapientiæ, quia est in inchoata sapientia: quem cum quis habere incipit, sapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam est, quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuersa scripturæ loca. Vterq; etiam timor interdum dicitur seruilis: quia & ipse initialis, quæ est in charitate inchoata, aliquid habet de seruili, scilicet, angorem pœnæ: sicut & aliquid habet de casto, scilicet, quòd timet offendere ac separari.

Prouer. 1. a & 9. c. Eccl. 1. b.

De hoc quod August. dicit castum timorem esse æternum. K

ILLVD quoque diligenter est notandum, quod in superioribus Aug. dicit castum timorem esse æternum, per quod confirmatur præmissa sententia, scilicet, quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona spiritus sancti, sed non habebit omnem illum vsum, quem modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri Deum, non timere separari vel carere. Fuit ergo & in Christo timor ille, sed iuxta vsum illum, quem habebit in futuro in sanctis. Non enim timuit Christus separari vel offendere Deum, sed Deum præ omnibus reueritus est.

Ad Heb. 5. a

An timor pœnæ qui fuit in Christo, fuerit seruilis, vel initialis, vel alius. L

CVM autem fuerit in Christo timor pœnę, quęritur an iste timor fuerit mundanus, vel seruilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorũ fuisse in Christo: quia timor mundanus malus est, vt supradictum est, & in primo gradu cum mundo deseritur. Seruilis verò vel initialis in perfecta charitate non est. Nullus ergo timorum istorum fuit in Christo. Quis ergo fuit timor iste quo pœnam timuit? Potest timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnibus hominibus inest, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iste naturalis, non quia accesserit homini ex natura secundum quod prius fuit instituta: quia non fuit iste timor concretus homini, nec de bonis naturalibus: sed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit: cui corruptio inoleuit, tanquam esset naturalis: & est iste timor, effectus peccati, vt prædictum est.

QVOMODO DIFFERANT SAPIENtia, & scientia.

DISTINCT. XXXV. A

Aug. in 14. lib. de trin. ca. 1. ad medium.
1. Cor. 12. b.

POST præmissa diligenter considerandum est, in quo differat sapientia à scientia. De hoc August. ita ait, Philosophi disputantes de sapientia definierũt eam, dicentes. Sapientia est rerum diuinarum humanarumq; scientia. Ego quoq; vtrarumq; rerum cognitionem, id est, diuinarum & humanarũ & sapientiam & scientiam dici posse non nego. Verum iuxta distinctionem Apostoli, qua dixit. Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, illa definitio diuidenda est: vt rerum diuinarum cognitio sapientia propriè nuncupetur, humanarum verò rerum cognitio propriè scientiæ nomen obtineat. Neque verò quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimum superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantum quo fi-

des sa-

des saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua sciētia non pollent fideles plurimi, quamuis polleant ipsa fide plurimum. Aliud est enim scire tantūmodo, quid homo credere debeat propter adipiscendam vitam beatam: aliud est scire quomodo hoc ipsum & pijs opituletur vel contra impios defendatur: quę proprio vocabulo appellatur scientia: De his quoque duabus virtutibus idem Aug. differentiam inter eas assignās super psal. ait, Distat sapientia quodammodo à scientia, testante sancto Iob, qui quodammodo singula definiens ait. Sapientia est pietas, scientia verò abstinere à malis. Pietatem verò hoc loco posuit Dei cultum: quæ Græcè dicitur θεοσέβεια: quæ est in cognitione & dilectione eius, quod semper est & incommutabiliter manet, quod Deus est. Abstinere verò à malis est in medio prauę nationis prudenter conuersari. Idem quoque inter hæc duo apertè distinguēs ait, in lib. 12. de trin. Distat ab æternorum contemplatione actio, quà benę vtimur temporalibus rebus: & illa sapientiæ, hæc scientiæ deputatur, quamuis & illa, quæ sapientiæ est, possit nuncupari scientia: vt Apostolus asserit vbi dicit. Nunc scio ex parte, quam scientiā profecto contemplationis Dei vult intelligi. In hoc ergo differentia est: quia ad contemplationem sapientia, ad actionem verò scientia pertinet. Ecce apertè demonstratum est, in quo differant spiritus sapientiæ, & spiritus scientiæ, scilicet, vt sapientia diuinis, scientia humanis attributa sit rebus. Et vt docet Augu. vtrunque agnoscimus in Christo, scilicet, & rem diuinam & rem humanam: & ideò de ipso habemus sapientiam & scientiam. Cum enim legitur, Verbum caro factum est, in verbo intelligitur verus Dei filius: in carne agnoscitur verus hominis filius. Itē cū dicitur, vidimus plenū gratię & veritatis: gratiā referamus ad scientiā, & veritatem ad sapientiam: quia in Christo sapientia & scientia fuit plenaria, & nos sciētiā & sapientiā de eo habemus, qui est Deus & homo.

Au. ad Gen. 6. Qui firmauit terram, Psal. 135. Et ca. in Ench. et ca. 14. li. 12. de trinitate.
Iob. 28. d.
Ca. 14. ad principiū.
1. Cor. 13. d.
Ibidē paulò inferius.
In li. 13. de tri. ca. 19. in medio.
Ioan. 1. b.

In quo differat sapientia ab intellectu. B

OSTENSA differentia inter scientiam & sapientiã, quid distet inter sapiẽtiam & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia sapientia propriè est de æternis, quæ veritati æternæ contemplandæ intẽdit. Intelligentia verò non modo de æternis est: sed etiam de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Per eam enim & natura summa, quæ fecit omnes naturas, id est, diuina cõsideratur: & quæ post ipsam sunt spirituales & inuisibiles naturæ, vt angeli, & omnes animæ bonæ affectiones conspiciũtur. In hoc ergo differentia est, quia sapientia creator tantum conspicitur, intellectu verò & creator, & creatura quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantum: sapientia verò non modo capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria, scilicet intellectum, sciẽtiam & sapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam administrationem, & ad bonam inter malos conuersationem, Intelligentia verò ad creatoris, & creaturarum inuisibilium speculationem. Sapientia verò ad solius æternæ veritatis contemplationem & delectationem.

Quomodo differunt scientia, intelligentia, et sapiẽtia.

Quòd intellectus & scientia de quibus hic agitur, non sunt illa, quæ naturaliter habet homo. C

ET notandum quòd intellectus & scientia, quæ dicuntur dona spiritus sancti: alia sunt ab intellectu & scientia, quæ naturaliter sunt in anima hominis: hæ enim virtutes sunt, quæ per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas rectè viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis: à Deo tamen. Per has autem virtutes quę dicuntur dona spiritus sancti, illa naturalia reformantur atque adiuuantur: vt verbi gratia. Intellectus naturalis peccato obtenebratus, per virtutem quãdam & gratiam, quę dicitur spiritus intelligentiæ reformatur atque adiuuatur ad intelligendum. Ita & per illam virtutem, quæ dicitur spiritus sapientiæ iuuatur atque erigitur mens.

tur mentis ratio ad contemplationem, & delectatio nem æternæ veritatis.

Quòd sapientia ista Dei est, nec est illa, qua Deus est. D

ILLVD etiam sciendum est, quòd sapientia de qua nunc disserimus, non est illa sapientia Dei (vt ait August.) quę Deus est: sed hominis sapientia: veruntamen quæ secundum Deum est: ac verus & præcipuus cultus eius est. Si ergo colat mens hominis Deum cuius ab eo capax facta est, & cuius esse particeps potest, sapiens ipsa fit & nō sua luce, sed summę illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo hominis sapientia etiam Dei est: verum non ita Dei est, vt ea sapiens sit Deus. Non enim participatione sui sapiens est, sicut mens participatione Dei. Sic etiam dicitur iustitia Dei, non solum illa qua ipse iustus est: sed etiam illa quam dat homini cum iustificat impium.

Aug. in lib. 14. de Trin. ca. 1 in principio.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM, *quæ non separantur.*

DISTINCT. XXXVI. A

SOLET etiam quæri, vtrùm virtutes ita sint sibi coniunctæ, vt separatim non possint possideri ab aliquo: sed qui vnā habet omnes habeat? De hoc etiam Hieron. ait: Omnes virtutes sibi hęrent: vt qui vna caruerit, omnibus careat. Qui ergo vnam habet, omnes habet. Quod quidem probabile est. Cū enim charitas mater sit omnium virtutum: in quocunque mater ipsa est, scilicet charitas, & cuncti filij eius, id est, virtutes rectè fore creduntur. Vnde Aug. Vbi charitas est, quid est quod possit deesse? Vbi autem non est, quid est quod possit prodesse. Cur ergo non dicimus. Qui hanc virtutem habet, omnes habet, cum plenitudo legis sit charitas? quæ quanto magis est in homine, tanto magis est virtute præditus: quantò verò minus, tanto minus inest virtus: & quantò minus inest virtus, tanto magis inest vitium.

Hie. commentario ad illud 56. ca. 16 Esa. Custodite iudicium in to. 5. Super. Ioā. tract. 83. ad illud ca. 15. Ioā. hoc est præceptum meū in to. 9 Rom. 13. d.

Si cuncta virtutes pariter sint in quocunque sunt. B

VTRVM verò pariter quis omnes possideat virtutes, an aliæ magis, aliæ minùs in aliquo ferueant, quęstio est, Quibusdã enim videtur, quod aliç magis, aliæ minus habeantur ab aliquo: sicut in Iob patientia emicuit, in Dauid Humilitas, in Moyse mansuetudo, qui etiam concedunt magis aliquẽ mereri, per aliquam vnam virtutem quàm per aliam, sicut eam plenius habet quàm aliam. Non tamen magis per aliquam mereri dicunt, quàm per charitatem: nec alquã pleniùs à quoquam haberi, quàm charitatem. Alias ergo magis, & alias minus in aliquo esse dicunt: sed nullum plenius charitate, quæ cæteras gignit. Hasq; dicunt esse multas facies, quas memorat Apostolus, dicens. Ex personis multarum facierum, &c. Alij verius dicunt omnes virtutes, & similes & pares esse in quocunque sunt: vt qui in vna alteri par extiterit, in omnibus eidem æqualis sit. Vnde Aug. Virtutes, quę sunt in animo humano, quamuis alio & alio modo singulæ intelligantur, nullo modo tamen separantur ab inuicem: vt quicunque fuerint æquales, verbi gratia. In fortitudine æquales sunt & prudentia, & iustitia & temperantia. Si enim dixeris æquales esse istos in fortitudine, sed illum præstare prudentia, sequitur vt huius fortitudo minus prudens sit: ac per hoc nec fortitudinẽ æquales sunt, quia est illius fortitudo prudentior, atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si oẽs eadem consideratione percurras. Ex his clarescit oẽs virtutes non modo esse connexas, sed etiã pares in animo hominis. Cùm ergo dicitur aliquis aliqua præeminere virtute, vt Abraham fide, Iob patientia: secundum vsus exteriores accipiendum est, vel in cõparatione aliorum hominum: quia vel humilitatis habitũ maximè præfert, vel opus fidei, vel alicuius cæterarum virtutum præcipuè exequitur. Vnde & ea præ alijs pollere, vel inter alios homines singularitor excellere dicitur, secundum hunc modũ, scilicet

Iacobi. 5. c. 2. Regũ. 6. c Numerorũ 12. a. 2. Cor. 1. b. In 6. lib. de trin. cap. 4. in principio. ad Heb. 11. b Iacobi. 5. c.

ſcilicet, ſecundum rationem actuum exteriorum: vt alibi Aug. dicit, in aliquo aliam magis eſſe virtutẽ aliam minus. & vnam ineſſe virtutem, & nõ alteram. Ait enim ſic, Clariſſima diſputatione tua ſatis apparuit, non placuiſſe auctoribus noſtris, immò veritati ipſi, omnia paria eſſe peccata, etiamſi hoc de virtutibus verum ſit: quia etſi verum eſt eum, qui habet vnam omnes virtutes habere, & eum, qui vnam nõ habet nullam habere: nec ſic peccata ſunt paria, quia vbi virtus nulla eſt, nihil rectum eſt: nec tamen ideò non eſt prauo prauius, diſtortoq́; diſtortius. Si autẽ (quod puto eſſe verius ſacriſq́; literis congruentius) ita ſunt animæ intentiones vt corporis membra, non quòd videantur locis, ſed quòd ſentiãtur affectib. & alius illuminatur amplius, alius minus, alius omninò caret lumine. Profecto vt quiſq; illuſtratione piæ charitatis affectus eſt, in alio actu magis, in alio minus, in aliquo nihil: ſic dici poteſt habere aliam, & aliam, non habere aliam magis & aliam minus. Nam & maior eſt in iſto charitas quàm in illo: & ideò rectè poſſumus dicere & aliqua in iſto, nulla in illo, quantum pertinet ad charitatem, quæ pietas eſt: & in vno homine quidem, quòd maiorem habeat pudicitiã quã patientiam, & maiorem hodie quàm heri, ſi proficit in ea: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruam miſericordiam. Et vt generaliter breuiterque complectar, quam de virtute habeo notionẽ. Virtus eſt charitas, qua id, quod diligendum eſt diligit. Hæc & in alijs maior eſt, in alijs minor, & in alijs nulla eſt: pleniſſima verò, quę iam non poſſit augeri, quamdiu hic homo viuit in nemine eſt. Hic inſinuari videtur, quod aliquis ea ratione poſſit dici habere vnam virtutem magis quàm aliam, quia per charitatem magis efficitur in actu vnius virtutis, quàm alterius: & propter differentiam actuum virtutes magis, vel minus habere dicitur. Poteſt & aliquam non habere, cum tamen ſimul omnes, & pariter habeat quãtum ad mentis habitum vel eſſentiam cuiuſq;. In a-

In epiſt. ad Hiero. 29. non longe à principio. in tomo, 2.

Ibidem poſt medium.

ctu verò aliam magis,aliam minus habet, aliam etiã non habet: vt vir iustus vtens coniugiò,non habet cõtinentiam in actu,quam tamẽ habet in habitu. Cur ergo non dicantur paria peccata? Fortè quia magis facit contra charitatem,qui grauius peccat,minus qui leuius. Nemo enim peccat, nisi aduersus illam faciendo,quæ est plenitudo legis. Ideò rectè dicitur. Qui offenderit in vno, factus est omnium reus, id est, contra charitatem facit, in qua pendent omnia.

Ibidẽ paulò inferius.
Rom.13.c.
Iacobi.2.b.

Repetit de charitate, vt addat quomodo tota lex ex ea pendeat. G

CVM duo sint præcepta charitatis, in quibus vt prætaxatum est,tota lex pendet & prophetę,aduertẽdum est quomodo hoc fit, cum in lege & prophetis multa fuerint cerimonialia mandata,quæ si ad charitatis sanctificationem pertinuissent, viderentur nõdum debuisse cessare.Quia verò nõ iustificatiõis gratia quam facit charitas, instituta sunt, sed in figura futuri & in onus imposita, ideo clarescente veritate cessauerũt,velut vmbra. Veruntamẽ & ipsa cerimonialia secundũ spiritualem intellectũ quem cõtinẽt, & omnia moralia ad charitatẽ referuntur. Pertinent enim omnia ad decẽ mãdata in tabulis scripta, vbi omniũ summa perstringitur,ex quib. cętera emanant: sicut in sermone domini octo virtutes præmittũtur, ad quas cætera referuntur. Et sicut ad decẽ mandata decalogi cętera referuntur, ita & ipsa decem ad duo mandata charitatis pertinent. Omnia ergo ad duo mandata charitatis pertinent: quia per charitatem implentur, & ad charitatem tanquam ad finem referri debent. Vnd. Aug. Totã magnitudinem & amplitudinem diuinorũ eloquiorum possidet charitas, qua Deum proximumque diligimus: quæ radix est omnium bonorum. Vnde veritas ait, In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Si ergo non vacat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonum euoluere, tene charitatem vbi pendent

Matt.22.d.
Actor.11.d.
Matth.5.a.
Gloss. ordi. Ex ca.35.& 36. lib.1.de doc. Christ. ad illud.1. ad Timo.1. Finis præcepti est charitas.

pendēt omnia: quia perfectio est & finis omniū. Tūc enim & præcepta & consilia rectè fiunt, cum referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum. Quod verò timore pœnę vel aliqua intensione carnali fit, vt nō referatur ad charitatē, nondū fit sicut oportet, quamuis fieri videatur. Inimicus.n. iustitię est, qui pœnę timore nō peccat, Amicus verò iustitię, qui eius amore nō peccat. Omniū ergo hæc sūma est, vt intelligatur legis & omniū diuinarū scripturarum plenitudo esse dilectio Dei & proximi.

Matth.22.d
Au. in exe. ca. vltimo.
Au. de doc. christ. 1. c. 35 in princip.

DE DECEM PRAECEPTIS, QVOMODO CONTINEANTVR IN DVOBVS *mandatis charitatis.*

DISTINCT. XXXVII. A

SED iam distributio decalogi: quæ in duobus mādatis completur; consideranda est. Habet enim decalogus decem præcepta, quæ sunt decachordum psalterium. Quæ sic sunt distributa, vt tria, quæ sunt in prima tabula, pertineant ad Deum, scilicet, ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: septem, quæ sunt in secunda tabula, ad dilectionem proximi.

Au. ad princip. ca. 5. lib. de decem chor. to. 9.

De primo præcepto. B

PRIMVM, in prima tabula est, Non habebis Deos alienos. Non facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem, &c. Hæc Origenes dicit esse duo mandata, sed Aug. vnum: hoc enim ipsum, quod dixerat, Non habebis Deos alienos, perfectius explicat cum prohibet coli figmenta, scilicet, idolum vel similitudinem alicuius rei: quæ duo Origenes ita dicit distare, vt idolum sit, quod nihil habet simile sui: similitudo verò, quod habet speciē alicuius rei. vt Verbi gratia: Siquis in auro vel in ligno vel alia re faciat speciem serpentis vel auis vel alterius rei, & statuat ad adorandum, non idolum sed similitudinem fecit. Qui verò facit speciem quam non vidit oculus, sed animus sibi finxit: vt si quis humanis membris caput canis vel arietis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, nō

Au. q. 71. li. quæ. super Exo. in t. 4. Exod 20. a Deut. 5. a Orig. ho. 8. ad illud Exodi. 20. Non facies tibi, tomo 1.

similiter.

similitudinem ſed idolum facit:quia facit,quod non habet aliquid ſimile ſui. Ideo dicit Apoſtolus,quia idolum nihil eſt in mundo. Non enim aliqua ex rebus conſtantibus aſſumitur ſpecies,ſed quod mens ocioſa & curioſa reperit. Similitudo verò eſt,cum aliquid ex his,quæ ſunt vel in cælo,vel in terra vel aquis formatur. Aug. verò ita exponit illud, Idolum nihil eſt in mundo,id eſt,inter creaturas mundi non eſt forma idoli:materiam enim formauit Deus, ſed ſtultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta ſunt, naturaliter facta ſunt per verbum : ſed forma hominis in idolo non eſt facta per verbum,ſicut peccatum nõ eſt factum per verbum,ſed eſt nihil,& nihil fiunt homines cum peccant. Sed quæritur, Quomodo hic dicatur forma idoli nõ eſſe facta per verbum,cum alibi legatur. Omnis forma, omnis compago, omnis concordia partium facta eſt per verbum. Hoc autem à diuerſis variè ſoluitur, Quidam enim dicunt omnẽ formam & quicquid eſt,à Deo eſſe inquantum eſt:& forma idoli inquantum eſt vel in quantum forma eſt,à Deo eſſe,ſed non inquantum idoli eſt, id eſt, poſita ad adorandum . In hoc enim nõ eſt creatura,ſed peruerſio creaturæ. Sicut illud quod peccatum eſt, inquantum peccatum eſt,nihil eſt:& homines cum peccant,nihil fiunt:quia ab illo qui verè eſt,ſeparantur. vnde Hieron. Quod ex Deo nõ eſt, qui ſolus verè eſt, non eſſe dicitur. Ideoq; peccatum, quod nos à vero eſſe abducit,nihil eſſe vel non eſſe dicitur. Alij verò dicunt omnem formam,quæ ſcilicet naturaliter eſt,& omne,quod naturaliter eſt,eſſe à Deo. ſed forma idoli non eſt naturaliter,quia naturæ iuſtitiæ nõ ſeruit. Id enim naturaliter eſſe dicitur, quod ſimplici naturæ iuſtitiæ,quæ Deus eſt,militat,non reſultat, & naturam creatam non vitiat. Secũdum præceptum eſt, Non aſſumes nomen Dei tui in vanum, quod eſt dicere ſecundum literam, Non iurabis pro nihilo nomen Dei. Allegoricè verò præcipitur, vt nõ putes creaturam eſſe Chriſtum Dei filium:quia omnis creatura va-

1. Cor. 8. b

Sup. Ioan. trac. 1. ad illud Ioan. 1. Omnia per ipsũ facta, tomo. 9.

Hiero. ad Dam. epi. post mediũ tomo 2.

De 2. prace pto prima tabula.

Rom. 8. d.

ra vanitati subiecta: sed æqualem patri. Tertium verò præceptum. Memento vt diem sabbathi sanctifices: vbi secundum literam præcipitur sabbathi obseruantia. Allegoricè verò, vt requiem & hic à vitijs, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex spiritu sancto, id est, ex charitate & dono Dei: nō quod spiritus sanctus sine patre & filio hoc operetur. Accepit vtique ecclesia hoc donum, vt in spiritu sancto fiat remissio peccatorum. Quam remissionem cum trinitas faciat, propriè tamen ad spiritum sanctum dicitur pertinere: quia ipse est spiritus adoptionis filiorū. Ipse est patris & filij amor & connexio vel communitas. Ideoque iustificatio nostra & requies ei attribuitur sæpius. Hæc sunt tria mandata primæ tabulæ, ad Deum pertinentia. Et primum quidem, quod est de vno Deo colendo, pertinet ad patrem, in quo est vnitas vel auctoritas: Secundum, ad filium, in quo est coæqualitas: Tertium, ad spiritum sanctum, in quo est vtriusq; communitas.

De 3. præcepto. *Exod. 20. b.* *Rom. 8. d.*

De mandatis secundæ tabulæ. C

IN secunda verò tabula septem erant mandata, ad dilectionem proximi pertinentia: quorum primū ad patrem carnalem refertur, sicut primum primæ tabulæ ad patrem cælestem. Quod est. Honora patrē tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, scilicet, viuentium. Parentes verò sic sunt honorandi, vt eis debita reuerentia exhibeatur, & necessaria ministrentur. Secundum est. Non occides: vbi secundum literam actus homicidij prohibetur, secundum spiritum verò etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato secundum literam, fit superadditio in Euangelio: quia litera Euangelij exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiam spiritualem, id est, quam spirituales habent, & secundum quam spiritualiter viuitur: Litera legis sensum carnalem, id est, quem carnales habent, & secundum quem carnaliter viuitur: cui facta est superadditio. Tertium est, Nō mœchaberis, id est, nec cui-

Deut. 5. b *Secundum præceptum secūdæ tabulæ.* *Matth. 5. f.* *De tertio præcepto.*

Au. in libr. qua. super Exo. quaest. 71. in fin. ad illud nō Moechaberis, in tomo. 4.

Au. ibidem paulò inferius ad quartū praeceptum.

Hie. ad ca. 18. Eze. ad versū nō cō modauerit.

** Super psal. ad versum 27. psal. 36. tota die misere tur.*

** Super Ezechiel. 14. q. 3. ca putant. ca. 18. in cōmentarijs. Et amplius nō acceperit. t. 5.*

Super Exo. c. 11. q. 39. in princip. t. 4.

Au. li. 22. c. 71. in medio cōtra Faustū Manichaeū. to. 6.

ne cuilibet misceаris, excepto foedere matrimonij: à parte enim totum intelligitur. Nomine ergo Moechiae omnis concubitus illicitus, illorum quoq; membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Quartum est, Non furtum facies, vbi sacrilegium & rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed furti nomine benè intelligi voluit omnem illicitam vsurpationem rei alienae. Sacrilegium tribus modis committitur, quādo scilicet, vel sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro aufertur. Sacrum verò dicitur, quicquid mancipatum est cultui diuino, vt ecclesia vel res ecclesiae. Hic etiam vsura prohibetur, quae sub rapina continetur. Vnde Hiero. Vsuras quęrere, vel fraudare, aut rapere nihil interest. Commoda fratri tuo, & accipe quod dedisti, & nihil superfluum quaeras: quia superabundantia vsura computatur. Est enim vsura (vt ait Aug.) cùm quis plus exigit in iniuria vel qualibet re, quàm acceperit. Item Hieron. Putant aliqui vsuram vocari superabundantiā, scilicet, quicquid est, si ab eo, quod dederit plus est: vt si in hyeme demus decem modios, & in messe .xv. recipiamus. Si verò quaeritur de filijs Israël, qui domino iubente ab Aegyptijs mutuauerunt vasa aurea & argentea & vestes pretiosas, & asportauerunt, vtrùm furtum commiserint? Dicimus eos, qui vt parerent, Deo iubente illud fecerunt, non fecisse furtū, nec omninò peccasse. Vnde Aug. Israelitae nō furtū fecerūt, sed Deo iubēte ministeriū pbuerūt. Hoc.n. Deus iussit, qui legē dedit. Sicut minister iudicis sine peccato occidit, quē lex pcipit occidi: sed si id spōte facit homicida est, etiamsi eū occidat, quem scit à iudice occidēdum. Infirmi autem, qui ex cupiditate Aegyptios deceperunt, magis permissi sunt hoc facere illis, qui iure talia passi sunt, quàm iussi. Hic opponitur, quod etiā boni in isto opere peccauerunt: quia naturalem legē cui concordat euangelium & lex moralis praeceptionis, transgressi sunt, quae est. Quod tibi non vis fieri, alij

alij ne feceris. Quia veritas scripsit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis, vt voce forinsecus admota rediret ad cor, & ibi inueniret, quòd extra legeret. Hanc ergo illi præuaricari videntur in illo facto, alijs facientes, quod nolebant sibi fieri. Sed ibi subintelligendum est, iniustè: vt non alij, scilicet iniustè, facias quod tibi non vis fieri, alioquin huius præuaricator est iudex, dum punit reum nolens aliquid tale sibi fieri. Ita etiam & illud domini verbum. Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, &c. de bonis accipiendum est, quæ nobis inuicem exhibere debemus. Quintum præceptum est, Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium: vbi crimen mendacij & periurij prohibetur. Solet autem quæri. Vtrum prohibitum sit omne mendacium? Quidam dicunt illud tantum prohiberi, quod obest & nō prodest ei, cui dicitur. Tale enim non est aduersus proximum: vt ideò videatur hoc addidisse scriptura. Sed de mendacio magna quæstio est, quæ nec cito explicari potest.

Matth. 7. b. Luca 6. c. De 5. præcepto. Au. super Exo. q. 7. ad illud 5. præceptū in fine, in to. 4.

DE TRIPLICI GENERE MENDACII.

DISTINCT. XXXVIII. A

SCIENDVM tamen tria esse genera mendaciorū. Sunt enim mendacia quædā pro salute vel cōmodo alicuius, nō malitia, sed benignitate dicta: qualiter obstetrices mentitæ sunt, & Raab. Est & aliud mendacij genus, quod fit ioco, quod nō fallit. Scit enim cui dicitur, causa ioci dici: & hæc duo genera mēdaciorū non sunt sine culpa, sed non cū magna. Perfectis verò non conuenit mentiri, nec etiā pro temporali vita alicuius, ne pro corpore alterius animā suam occidat. Licet autem eis verum tacere, sed nō falsum dicere: vt si quis non vult hominem ad mortē prodere, verum taceat, sed nō falsum dicat. Tertiū verò genus mendacij est, quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis valde cauendum. His videtur in-

De distinctione præceptorū respectu obliquitatum eisdē oppositarum: et agit primo de mēdacio Exod. 1. c. Iosue. 2. a.

tur innui mendacia illa, quæ fiunt ioco vel pro salute alicuius, imperfectis esse venialia peccata, pefectis verò illud, quod pro commodo alterius dicitur esse damnabile, quod etiam de mēdacio iocoso putari potest, præcipuè si iteretur, De mendacio obstetricū, & Raab, quod fuerit veniale Aug. tradit, dicens: Forsitan sicut obstetrices non remuneratæ sunt, quia mentitæ sunt, sed quia infantes liberauerunt, & propter hanc misericordiam veniale fuit peccatum, non tamen nullum: sic Raab liberata est propter liberationem exploratorum, pro qua fuit veniale peccatum. Sed ne putet quisque in cæteris peccatis si propter liberatioem hominum fiant, ita posse cōcedi veniam, multa enim mala detestanda talem sequuntur errorem. Possumus enim & furando, alicui prodesse: si pauper cui datur, sentit commodum, & diues cui tollitur, non sentit incommodum. Ita & adulterando possumus prodesse, si aliqua nisi adhuc ei consentiatur, appareat amando moritura, & si vixerit pœnitēdo purganda: nec ideò peccatum graue negabitur tale adulterium. Sciendum est etiam octo esse genera mendacij, vt Aug. in lib. de mendacio tradit, quæ diligenter notanda sunt, vt appareat, quod mendacium sit veniale, & quod damnabile. Primum capitale est mendacium longeq; fugiendum, quod fit in doctrina religionis, ad quod nulla caussa quisquam debet adduci. Secundum, quod tale est vt nulli prosit, sed obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri vt alteri obsit. Quartum, sola mentiendi fallendiq; libidine maximum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate de suauiloquio. His omnibus euitatis sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis pecuniā alicuius iniustè esse tollendam sciens, vbi sit nescire se mentiatur. Septimū, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis nolens hominem ad mortem quęsitum prodere, mentiatur. Octauum, quod nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immundicia corporis aliquem tueatur. In his autem tanto

Aug. q. 68. super Leui. ad finē. t. 4.

Aug. in Enchir. c. 22. ad mediū.

Lib. ad consentium, c. 14. in principio. 4. to.

tanto minus peccat quisque dum mentitur, quanto magis à primo recedit. Quisquis verò aliquod genus esse mendacij, quod peccatum non sit putauerit, decipit seipsum turpiter: cum honestum esse deceptorem aliorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij summoperè fuge: quia omne mendacium non est à Deo.

Quid sit mendacium. B

HIC videndum est, quid sit Mendacium, & quid sit Mentiri. Deinde, vtrùm omne mendacium sit peccatum, & quare: Mendacium est (vt ait Aug.) falsa significatio vocis cum intentione fallendi: vt ergo mẽdacium sit, necesse est vt falsum proferatur & cum intentione fallendi. Hoc enim malum est propriũ mentientis, aliud habere clausum in corde, aliud prõptũ in lingua. *Lib. contra mendaciũ ad Consentium. c. 12. in fine, in tomo. 4.*

Quid sit mentiri. C

MENTIRI verò est loqui contra hoc, quod animo sentit quis, siue illud verum sit, siue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur, quia loquitur contra quod animo sentit, id est, voluntate fallendi: sed non omnis, qui mentitur mendacium dicit: quia quod verum est, loquitur aliquando mentiendo, sicut econuerso falsum dicendo aliquando verax est. Vnde ait Aug. Nemo sanè mentiens iudicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum: quia quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non ergo mendacij arguendus est, qui falsa incautus credit, ac pro veris habet. Potiusq; econtrario ille mentitur, qui dicit verum, quod putat falsum. Quantum enim ad animum eius attinet, non verum dicit: quia nõ quod sentit dicit: quamuis verum inueniatur esse quod dicit. Nec ille liber est à mẽdacio, qui ore nesciens loquitur verum, sciens autẽ voluntate mentitur. Hic quæri solet, si Iudæus dicat Christum esse Deum, cum nõ ita sentiat animo, vtrùm loquatur mendacium. Nõ est mendacium, quod dicit: quia licet aliter teneat animo, verum tamen est, quod dicit, & ideò non est

mendacium: mentitur tamen, illud quod verũ est dicens. Quod verò omne mendacium sit peccatum, Aug. insinuat. Mihi, inquit, videtur omne mendacium esse peccatum: sed multum interest quo animo & de quibus rebus quisq; mentiatur. Non enim sic peccat, qui consulendi, vt qui nocẽdi voluntate mẽtitur: nec tantum nocet, qui viatorem mentiendo in diuerso itinere mittit, quantum qui viam vitæ mentiendo deprauat. Porro omne mendacium ideò dicendum est esse peccatum, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, siue illud verum sit, siue putetur & non sit. Verba enim ideò sunt instituta, non vt per ea homines inuicem fallant, sed per ea in alterius notitiam suas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta, peccatum est. Nec ideò etiã vllum mendacium putandum est non esse peccatũ, quia possumus alicui aliquando prodesse mentiendo: possumus enim, vt prędictum est, & furando & adulterando prodesse. Mendacium quoq; non tunc tantũ esse possumus dicere, quando aliquis læditur. Cũ enim à sciente dicitur falsum, mendaciũ est: siue quis, siue nemo lædatur. Ecce ex his constat omne mendaciũ esse peccatum: nõ tamen de omni mẽdacio accipiendũ est illud psal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mendacium isto præcepto prohiberi videtur, nec præmissa descriptione mendacium ioci includi.

Aug. in enchiri. ca. 18. paulò superius in initio. *Ibid. ca. 22. eiusdẽ li. in initio cap.* *Aug. in enchi. c. eodẽ. Gratianus c. 22. q. 2. in ipsarum.* *Psal. 5.* *Sap. 1. c.*

Vbi cum periculo erratur, vel non. D

ILLVD etiam sciendum est, quod in quibusdam rebus magno malo, in quibusdam paruo, in quibusdam nullo fallimur. In quib. rebus nihil interest ad capescendum Dei regnum, vtrũ credantur an nõ, vel vtrũ vera putentur an falsa, siue sint siue nõ, in his errare, id est, aliud pro alio putare, nõ arbitrandũ est esse peccatũ: vel si est, minimũ atq; leuissimũ. Et sunt vera quædã, quamuis non videantur: quæ nisi credãtur, ad vitam æternam non potest perueniri. Et licet

Au. in principio, ca. 19. in enhirid. Ibidem in principio c. 21. Ibid. ad finẽ, ca. 20.

error ma-

error maxima cura cauendus sit non modo in maioribus, sed etiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errare. nō tamen est consequens, vt continuò erret quisquis aliquid nescit, sed quisquis se existimat scire, quòd nescit. Pro vero enim approbat falsum, quod erroris est proprium. Veruntamen in qua re quisquis erret interest plurimū. Sunt enim, quæ nescire sit melius quàm scire. Item nonnullis errare profuit aliquando: sed in via pedum, non in via morum. Solet etiam quæri de Iacob, qui se dixit esse Esau, aliter animo sentiēs, vtrū mentitus sit? De hoc Aug. ait, Iacob, quod matre fecit auctore vt falleret patrem, si diligenter attendatur, videtur nō esse mendacium sed mysterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per spiritum nouerat mysterium: & ideò propter familiare consilium spiritus sancti, quod mater acceperat, à mendacio excusatur Iacob.

Ibid. ca. 17. in princip.

Ibid. continuò Augu.

Genes. 27. a.

DE PERIVRIO.

DISTINCT. XXXIX. A

NVNC de periurio videamus. Periuriū est mēdacium iuramento firmatum. Hic quæritur Vtrùm sit periurium, vbi non est mendaciū? Quod quibusdam videtur ex auctoritate Hieron. dicentes. Aduertendum est, quòd iusiurandum tres habet comites, veritatem, iudicium, & iustitiam, si ista defuerint non erit iuramentum, sed periurium. Vbi autem falsum iuratur, veritas deest. Si ergo falsum iuretur, etsi non sit ibi intensio fallendi, videtur esse periurium, quia deest veritas. Quibusdā placet nō esse periuriū, vbi non est mendaciū, & sicut dicitur aliquando falsum sine mendacio, ita iuratur falsum sine periurio. Falsum fortè dixit Apostolus, cū se vētu rū ad Corinth. promisit: nec tamen sicut ei imponebatur, culpā mendacij contraxit, quia sic animo sentiebat, etiā si iuramento illud firmasset, non periuriū incurrisset: quia quantū in ipso fuit, verum dixit, & si iurationem addidisset, quātum in se foret, verū iurasset,

De periurio.

Hier. super Hieremiā. in cōmentarijs, ad illud Hieremiæ iurabis in veritate, cap. 4. to. 5.

1. Cor. vlt. a

rasset, etsi aliter euenerit quàm dixit. Ideò sicut quis non est mendax, nisi aliter sentiat animo quā dicit, siue ita sit siue non: ita videtur quibusdam neminem periurum cōstitui, nisi aliter sentiat animo quàm loquitur, siue ita sit siue non.

De triplici modo periurij. B

De Verbis his Nolite iurare, Iacobi Apostoli serm. 28. non longe à principio in t. 10.

SED melius creditur & ille peierare, qui falsum voluntate fallendi iurat, & qui falsum putans quod verum est, iurat, & qui verum putans, quod falsum est, iurat. Vnde Au. Homines falsum iurant vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut putat homo verum esse quod falsum est, & temerè iurat: aut scit vel putat falsum esse, & tamen pro vero iurat, & nihilominus cum scelere iurat. Distant autē illa duo periuria quæ commemorauit. Fac illum iurare, qui verum esse putat pro quo iurat. verum putat esse, & tamen falsum est: non ex animo iste peierat, sed fallitur. Hoc pro vero habet quod falsum est, non pro falsa re sciens iurationem interponit. Da alium qui scit falsum esse, & iurat tanquàm verum sit quod falsum scit esse. Videtis quàm ista detestanda sit bellua. Fac alium qui putat falsum esse, & iurat tanquam verum sit, & fortè verum est. Verbi gratia, vt intelligatis. Pluit in illo loco. Interrogas hominē & dicit pluisse: & tunc pluit ibi, sed putat non pluisse, periurus est. Interest quemadmodum verbum procedat ex animo: ream linguā non facit, nisi rea mens sit. His euidenter traditur, quod tripliciter peierat homo, vt suprà diximus: dū vel sciens falsum iurat, vel putans falsum quod verum est iurat, vel æstimans verum quod falsum est iurat. Sed hoc extremum non videtur esse periurium, etiamsi periurium nominetur, eo quod falsum iuratur. nō videtur reus esse periurij qui sic iurat: quia non est mens eius rea, & ideò nec lingua. Immò eius mens rea est, dum iurare pręsumit, quod perspicuè verum non deprehendit. Nōn ergo omne periuriū mendacium est, nec omnis qui peierat mētitur: sed omnis mentiēdo iurans peierat, & omnis qui falsum iurat

Quæstio.

siue

siue mentiens, siue nõ, peierat. Cum verò quis iurat, quod verum est existimãs esse falsum, quæritur quid sit ibi periurium? Ipsa enim significatio vocis vera est, quia verum nescienter loquitur. Non ergo ipsa significatio vel falsum vel mendacium est, quia vera est: & quod verum est, periurium non videtur esse. Ad hoc dicimus, loqui sic scilicet, contra mentem, sub attestatione iuramenti esse periurium. Mentiri ergo adhibita iuratione periurium est. Periurium ergo est vel iurando loqui falsum, cum intentione fallendi, vel iurando loqui falsum sine intẽtione fallendi, vel iurando loqui verum cum intentione fallendi. Hic opponitur. Si omnis qui falsum iurat, peierat: tunc qui alicui promittit dare sub certo termino aliquid quod tamen non facit, ex quo iurauit, peierauit, quia falsum iurauit. Non enim ita futurum erat vt iurauit. Ad hoc dici potest, quia non omnis qui iurat, quod falsum est, ex quo iurat periurus est, sicut iste de quo agimus: sed ex quo propositum mutat vel terminũ transgreditur, iuratio talis fit periuriũ reatu. *Oppositio.* *Determinatio.*

An iuratio sit malum. C

SI autem quæritur. Vtrum iurare sit malum? Dicimus aliquando malum esse, aliquando non. Sponte enim & sine necessitate iurare, vel falsum iurare, peccatum grande est. Ex necessitate autem iurare, scilicet, vel ad asserendam innocentiam, vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad persuadendum auditorib. quod est eis vtile, malum non est: quia necessarium eis est. Vnde Aug. Iuramentum faciendum est in necessarijs, cum pigri sint homines credere quod eis est vtile. Iuratio non est bona, non tamen mala cum necessaria, id est, non est appetenda sicut bona, nec tamẽ fugienda tãquam mala, cum est necessaria. Non est enim contra præceptum Dei iuratio. Sed ita intelligitur dominus prohibuisse à iuramento, vt quantũ in ipso est quisq; non iuret. Quod multi faciunt, in ore habentes iurationem tanquam magnum atque suaue aliquid. Apostolus enim nouit præceptum do- *De sermone domini in monte libr. 1. ad illud Matth. 5. Non iurare omnino. to. 4. Ad illud. Ecce ego corã deo quia non mentior.*

Rom.1.c. mini.& tamen iurauit. Prohibemur enim iurare vel *Au.li.1. de* cupiditate, vel delectatione iurandi. Quod ergo Chri *ser. domini* stus ait in euangelio, Ego dico vobis nõ iurare omni- *in mõte, ad* no: ita intelligitur præcepisse, ne quisquam bonũ ap- *illud Sit au* petat iuramentum, & assiduitate iurandi labatur in *te sermo ve* periuriũ. Quod verò addidit, Sit sermo vester, Est, est: *ster. Mat.5.* Non, non: bonum est & appetendum. Quod autem amplius est, à malo est, id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quib⁹ aliquid suades: quę infirmitas vtiq; malũ est. Vnde nos quoti die liberari precamur dicentes. Libera nos à malo. Ideòq; nõ dixit; Quod amplius est, malũ est. Tu enim non facis malum, qui bene vteris iuratione, sed à malo est illius qui aliter non credit, id est ab infirmitatę quę aliquando pœna est, aliquando pœna & culpa. Ibi ergo dominus prohibuit malum, suasit bonũ, indulsit necessarium.

De iuramento quæ per creaturas fit. D

QVAERITVR etiam, Vtrùm liceat iurare per *Deut.6.c.* creaturam? Quod non videtur, cum in lege scriptum *Matth.5.f.* sit, Reddes autẽ domino iuramenta tua: Et Christus *Hier. ad il-* in Euangelio pręcipiat nõ iurare omnino, nec per cœ *lud Matt.5* lum, nec per terrã, nec per Hierosolymam, nec per ca- *Nõ iurare* put tuum. Iudæis: quasi paruulis, est cõcessum iurare *omnino in* per creatorem, & præceptũ vt si iurare contingeret, *cõmẽtarijs* non nisi per creatorem iurarent, non per creaturam. *in Tomo.9.* quia iurantes per angelos & elemẽta, creaturas vene- *Gen.42.c.* rabantur honore, & melius erat hoc exhiberi Deo, quàm creaturis. Infirmis ergo illud prohibuit: sanctis verò, qui in creaturis creatorẽ venerabãtur tantũ non prohibuit. Vnde Ioseph per salutẽ Pharaonis iurauit, Dei iudicium in eo veneratus, quo positus erat in infimis. Christus verò ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur: vel ne per ea iurãtes falsum, homines se iuramento teneri non putarent.

Quæ iuratio magis teneatur, an quæ fit per Deum, an quæ fit per euangelium, vel per creaturas. E

Si au-

SI autem quæritur, Quis magis teneatur, an qui per Deum, an qui per euangelium vel per creaturas iurat? Dicimus, qui per Deum: quia per Deũ hæc sancta facta sunt. Vnde Chry. Si qua causa fuerit, modicũ videtur facere qui iurat per Deum: Qui verò per euangelium, maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicendum est, Stulti, scripturę sanctę propter Deũ factę sunt, non Deus propter scripturas: ita & creaturæ factæ sunt propter Deum.

Chryso. hõ. 44. ad illud Matth. 23. Quicunque iurauerit per templũ tom. 2.

Quid est dicere, per Deum iuro.

Rom. 1. b.

HIC quæritur: Quid sit dicere per Deum iuro? Hoc est testem adhibere Deum. Iurauit enim Apostolus dicens, Testis est mihi Deus: ac si dixisset, Per Deũ ita est. Vnde Aug. Ridiculum est putare hoc, si dicas per Deum, iuras: si dicas, Testis est mihi Deus, non iuras. Quid est enim per Deũ, nisi testis est mihi Deus; aut quid est, testis est Deus, nisi per Deum. Quid autẽ est iurare nisi ius Deo reddere, quando per Deum iuras? Ius, scilicet: veritatis, & non falsitatis. Item, Ecce dico charitati vestrę, Et qui per lapidẽ iurat falsum, periurus est: quia non lapidem qui non audit, sed eius creatorem adhibet testem. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet, creatorem eius testem adhibere. Est etiam quoddam genus iuramenti grauissimum, quod fit per execrationem: vt cum homo dicit. Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filijs meis. secundum quem modum accipitur etiam interdum cum aliquis iurando dicit, Per salutem meam, vel per filios meos & huiusmodi; obligat enim hoc Deo. Vnde August. Cum quis ait, per salutem meam, salutẽ suam Deo obligat. Cũ dicit, Per filios meos, oppignerat eos Deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius: si verũ, verum: si falsum, falsum. Et sicut per hoc iurans, aliquando hoc Deo obligat: ita per Deum iurans, ipsum adhibet testem. In omni ergo iuratione aut Deus testis adhibetur, aut creatura Deo obligatur, & oppignoratur: vt hoc sit iurare, scilicet, Deũ testẽ adhibere, vel

De verbis Iacobi. Au. de verbis Iaco. apostoli sermone. 28. nõ longe à principio, in tom. 10.

Ibid. sermone 28. ad finem.

In sermone eod. 28. de verbis Iacobi apost.

vel Deo aliquid oppignerare. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet, creatorem eius testem adhibere.

De illis qui iurant per falsos Deos. G

Au. epist. 154. tom. 2. POST hæc quæritur, vtrum fide eius vtendum sit, qui per dæmonia vel idola iurauerit? De hoc Au. scribens ad Publicolam ait, Te prius considerare volo, vtrùm si quispiam per Deos falsos iurauerit & fidem non seruauerit, non tibi videtur bis peccasse? Bis vtiq; peccauit: quia iurauit per quos non debuit, & cõtra pollicitam fecit fidem quod non debuit. Ideòq; qui vtitur fide illius quem constat iurasse per Deos falsos, & vtitur fide illius non ad malum sed ad bonũ, non peccato illius se sociat, qui per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius quo fidem seruauit. *Ibidē paulò superius.* Et sine dubitatione minus malum est per Deos falsos iurare veraciter quàm per Deũ verum fallaciter. Quanto enim per quod iuratur magis sanctum est, tãto magis est pœnale periurium.

Quòd iuramentum quo incautè iuratur non est obseruandum, nec votũ nec promissio iniustè facta. H

NVNC superest videre, Vtrùm omne iuramentum implendum sit? *In concilio Toletano. 8. c. 2 hac omnia referũtur.* Si enim quis alicui iurauerit cõtra fidem & charitatem, quod obseruatum, peiorem vergat in exitum, potius est mutandum quàm implẽdum. Vnde Amb. Est contra officium Dei, nonnunquam promissum soluere sacramentum, vt Herodes fecit. *Et caus. 22. q. 4. Amb. ad finem. c. 50. li. 1. officiorũ. to. 1.* Item Isidorus, In malis promissis rescinde fidẽ, in turpi voto muta decretum, Quod incautè vouisti, ne facias: impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Idem, Non est obseruandum sacramentum, quo malum incautè promittitur; vt si quis adulteræ perpetuam fidem cum ea permanendi polliceatur. *Marc. 4. d Matt. 14. a.* Tolerabilius enim est non implere sacramẽtum, quàm permanere in stupro. *Isid. ca. 8. lib. 3. solilo quiorum.* Item Beda, Si quid nos incautiùs iurare contigerit, quod obseruatũ peiorẽ vergat in exitum, liberè illud salubriori cõsilio mutandũ nouerimus: ac magis instante necessitate peierandum *Idem Isido.*

esse

esse nobis, quàm pro vitando periurio in aliud crimē grauiùs diuertendum. Deniq; iurauit Dauid per Deum occidere Nabal virum stultum: sed ad primam intercessionem Abigail fœminę prudentis, remisit minas, reuocauit ensem in vaginam: nec aliquid culpæ se tali periurio contraxisse doluit. Itē Aug. Quod Dauid iuramentum per sanguinis effusionem non impleuit, maior pietas fuit: Iurauit Dauid temerè, sed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his alijsq; pluribus ostenditur, quædam iuramenta non esse seruanda, & qui sic iurat, vehementer peccat: cū autem mutat, benefacit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat: & quia iniustè iurauit, & quia facit, quod non debet.

li.2.c.31. in fine de sūmo bono. In hom. 13. in natali decoll. diui Io. Bap. de sanctis æstiualibus. 1.Reg.25.b. In ser.21. de sanctis qui est.2. de festo decoll. B.Ioā Bap.

Si est periurus, qui non facit, quòd inc antè iurauit. I

QVI verò mutat. Vtrum periurus debeat dici, solet quæri Beda suprà tale iuramentum vocauit periurium. Ioannes etiam Apocrisarius orientalium sedium dixit. Sermo patris nostri Sophronij significat, quòd melius est iurantem peierare, quàm seruare sacramentum in fractione sanctarum imaginum. Sed periurium dicitur tale iuramentum non obseruatū: & peierare dicitur qui non implet, quod falsum iurat, non quia inde reus sit, quod nō obseruat, sed quia iurauit iniustum, ex quo reus est, sicut ille qui peierat.

t. 10. in fin. Actione. 4. syn. Nicenæ secunda.

De eo qui verborum calliditate iurat. K

HOC etiam sciendum est, quòd quacunque arte verborum quis iuret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & nomen Dei in vanum assumit, & proximum dolo capit.

Isid. li.2. ca. 31. de summo bono ad finem.

De illo qui cogit aliquem iurare. L

QVAERITVR etiam, Si peccat, qui hominem iurare cogit? De hoc Aug. ait, Qui exijt iurationem, multum interest, si nescit illum iuramentum falsum, an scit. Si enim nescit & ideò dicit. Iura mihi, vt fides ei sit: non est peccatum, tamen humana tentatio est. Si

Aug. De verbis Iacob. apost. serm. 28. in to. 10.

Aug. serm. 11. de sanctis, qui est secundus de festo decolla. S. Ioan. Bapt. to. 10. in fine. vero scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Idem. Qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iurare, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, immò duas animas, & eius quē iurare prouocauit & suam.

Ex concilio Aurelianensi. M

Barchard9 ca. 13. lib. 12. & Ioā. Carnentē. c. 70. partis 12. decretorū. SANCTA synodus decreuit, nisi pro pace facienda, vt omnes fideles ieiuni ad sacramenta accedant.

DE SEXTO ET SEPTIMO PRAECEPTO SECVNDAE *tabulae.*

DISTINCT. XL. A

SEXTVM præceptum est. Non desiderabis vxorem proximi tui. Septimum est, Non cōcupisces domum proximi tui, non seruum non ancillam &c. Sed videtur præceptum de non concupiscendis rebus proximi vnum esse cum eo, quo dicitur, Nō furaberis: & præceptum de non concupiscenda vxore, vnum esse cum eo, quo dicitur, Non mœchaberis. Poterat enim præceptum non furandi in illa generalitate intelligi, vbi de non concupiscenda re proximi præcipitur: & in eo quod dictum est, Non mœchaberis, poterat illud intelligi. Non concupisces vxorem proximi tui. Sed in illis duobus præce-

Aug. super Exod. q. 71. in to. 4. ptis non mœchandi & non furandi, ipsa opera notata sunt & prohibita: in his verò extremis, ipsa concupiscentia: multum ergo differunt illa ab istis. Vnde

Matth. 5. d illi præcepto non mœchandi, fit superadditio in euangelio: vbi omnis concupiscentia mœchandi prohibetur.

Quare lex comprimere dicitur manum non animū Sed cum hic prohibeatur concupiscentia alienæ vxoris, & alienæ rei: quare dicitur lex comprimere manum & non animum? Illud de lege dicitur secundum cerimonialia, non secundum moralia: Vel quia in lege non est generalis prohibitio omnis mortiferæ concupiscentiæ, vt in Euangelio.

Quid sit litera occidens. B

2. Cor. 3. b. SI verò quæritur, Quam dicat Apostolus literam

occi-

occidentem? Ea certè est decalogus: qui non dicitur litera occidens eo, quod mala sit lex, sed quia prohibens peccatum auget concupiscentiam, & addit prçuaricationem, nisi liberet gratia. quæ gratia non sic abundat in lege vt in euangelio. Vel secundum eorũ carnalem intelligentiam. Lex ergò bona est, & tamẽ occidit sine gratia, cum sit virtus peccati, quæ iubet quod sine gratia impleri non potest. Gratia autem deerat, & ideò litera occidens erat. Distat autem euangelij litera à legis litera, quia diuersa sunt promissa: ibi terrena, hic cælestia promittuntur. Diuersa etiam sacramenta: quia illa tantum significabant, hçc conferũt gratiam. Præcepta etiam diuersa, quantum ad cerimonialia. Nam quantum ad moralia, sunt eadem, sed pleniùs in euangelio continentur.

Audistis decem chordas psalterij vtrique sexui impositas: quæ charitate tangendæ sunt, vt vitiorum feræ occidantur.

DISTINCT. I.

DISTINCT. II.

DISTINCT. III.

DISTINCT. IIII.

DISTINCT. V.

DIS-

DISTINCT. XLII.

DISTINCT. XLIII.

DISTINCT. XLIIII.

DISTINCT. XLV.

DISTINCT. XLVI.

DISTINC. XLVII.

DISTINC. XLVIII.

DISTINC. XLIX.

DISTINC. L.

FINIS.

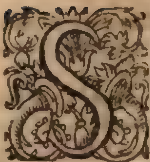

PETRI LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS, SENTENTIARVM. LIBER IIII.

DE SACRAMENTIS ET SIGNIS SACRAMENTALIBUS.

DISTINCT. I. A

De sacramentis in generali.
Luce. 10. f.
De sacramentis vbi quatuor cõsideranda sunt.

AMARITANVS enim vulnerato appropians, curationi eius sacramentorum alligamenta adhibuit: quia contra originalis peccati & actualis vulnera sacramentorum remedia Deus instituit. De quibus quatuor primo cõsideranda occurrunt. Quid sit sacramentum, Quare institutum, In quibus consistat & conficiatur, Et quæ sit distantia inter sacramẽta veteris & nouæ legis.

Quid sit sacramentum. B

Aug. in 10. li. de ciui. c. 5. ad principium, to. 5.
Au. de doc. chri. li. 2. ad principiũ. to. 3. cap. 1.
Ibidẽ paulò inferius.

SACRAMENTVM est sacræ rei signum. Dicitur tamen sacramentum etiam sacrum secretum, sicut sacramentum diuinitatis: vt sacramentum sit sacrum signans, & sacrum signatum: sed nunc agitur de sacramento secundum quod est signum. Item sacramẽtum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Signum verò est res præter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cogitationem venire. Signorum verò alia sunt naturalia, vt fumus significãs ignem, alia data, Et eorum quæ data sunt, quædam sunt

sunt sacramenta, quædam non. Omne enim sacramētum est signum, sed non econuerso. Sacramentum eius rei similitudinem gerit, cuius signum est. Si enim sacramenta nō haberent similitudinem rerum quarum sacramenta sunt, propriè sacramenta non dicerentur. Sacramentum enim propriè dicitur, quod ita signum est gratiæ Dei, & inuisibilis gratiæ forma, vt ipsius imaginem gerat & caussa existat. Non ergo significandi tantum gratia sacramenta instituta sunt, sed etiam sanctificandi. Quæ enim sanctificandi gratia tantum instituta sunt, solum signa sunt & non sacramenta: sicut fuerunt sacrificia carnalia, & obseruantiæ ceremoniales veteris legis, quæ nunquam poterant iustos facere offerentes: quia vt ait Apostolus, Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde Aug. Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat, nisi contactum mortui hominis: quem quis tetigerat, immundus erat septē diebus, sed purificabatur secundum legem die tertio & septimo, & ita mundus erat, vt iam intraret in tēplum. Mundabant etiam interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iustificatus est: vt ait Apostolus, etiamsi in fide & charitate fierent. Quare? quia imposuit ea Deus in seruitutem, non in iustificationem, & vt figura futuri essent: volens sibi ipsi potius offerri ea, quàm idolis. Illa ergo signa erant, sed tamen & sacramenta: licet minus propriè in scripturis sæpè vocantur: quia signa erant rei sacræ, quam vtique non præstabant. Illa autem Apostolus opera legis dicit, quæ tantum significandi gratia, vel in onus instituta sunt.

Ibidē ca. 2. in principio.

Aug. ad finē epist. 23. ad Bonifaciū tom. 2.

Aug. lib. q. super num. c. 33. ad finē tomo 4.

Leuit. 16. c.

Num. 19.

Hic non tenetur.

Ad Rom. 3. c. & 4. b. & Gal. 2. d.

Ad Ro. 3. d.

Act. 10.

De caussa institutionis sacramentorum. C

TRIPLICI autem de caussa sacramenta instituta sunt: propter humiliationem, eruditionem, exercitationem. Propter humiliationem quidem, vt dum homo insensibilis rebus, quæ natura infra ipsum sunt,

ex præcepto creatoris se reuerēdo subijcit, ex hac humilitate & obedientia Deo magis placeat, & apud eū mereatur: cuius imperio salutem quærit in inferioribus se, etsi non ab illis sed per illa à Deo. Propter eruditionem etiam instituta sunt, vt per id, quòd foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem quæ intus est, cognoscendam mens erudiatur. Homo enim qui ante peccatum sine medio Deum videbat, per peccatum adeò hebuit, vt nequaquam diuina queat capere, nisi humanis exercitatus. Propter exercitationem similiter instituta sunt: quia cum homo ociosus esse non possit, proponitur ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem. Non enim facile capitur à tentatore, qui bono vacat exercitio. Vnde Hieronymus monet: Semper aliquid operis facito, vt te occupatum diabolus inueniat.

Hic non tenetur.

Hiero. to. 1. in medio epist. ad Rusticum monachum.

De triplici genere exercitationis. D

SVNT autem exercitationum tres species. Vna ad ædificationem animæ pertinet: Alia ad corporis fomentum: Alia ad vtriusq; subuersionem. Cum igitur absq; sacramentis (quibus non alligauit potentiam suam Deus) homini gratiam donare posset, prædictis de causis sacramēta instituit. Duo autem sunt, in quibus sacramentum cōsistit, scilicet, verba & res. Verba, vt inuocatio trinitatis: Res, vt aqua, oleum, & huiusmodi.

In quibus consistit sacramentū.

De differentia sacramentorū veterum & nouorum. E

IAM videre restat differentiam sacramentorum veterum & nouorum: vt sacramenta vocemus, quæ antiquitus res sacras signabant, vt sacrificia & oblationes, & huiusmodi, Eorum autem differentiam breuiter Augustinus assignat dicens: quia illa promittebant tantum & significabant, hæc autem dant salutem.

Ad mediū expositiōis tituli psal. 73. tom. 8.

De circuncisione. F

FVIT tamen inter illa sacramenta sacramentum quoddam, scilicet, circuncisionis, idem conferens remedium

medium cōtra peccatum, quod nunc baptismus præstat. Vnde Augustinus. Ex quo instituta est circuncisio in populo Dei, quæ erat tunc signaculum iustitię fidei, ad purgationem valebat magnis & paruulis originalis veterisq; peccati: sicut baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo institutus est. Item Beda. Idem salutiferæ curationis auxiliū circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit, excepto, quod regni cœlestis ianuam nondum intrare poterāt: tamen in sinu Abrahæ post mortem requie beata consolati, supernæ pacis ingressum spe felici expectabant. His apertè traditur, per circuncisionem ex quo instituta fuit, remissionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à Deo præstitam, sicut nunc per baptismum datur.

Aug. li. 2. c. 11. de nuptijs & con.

Beda hom. 11. hiemali de sanctis, quæ est in die circuncisionis de euangelio. Luc. 2. Cū consummati sunt dies octo.

De viris, qui fuerunt ante circuncisionem, & de fæminis, quæ fuerunt ante & post. G

QVAERITVR autem de viris, qui fuerunt ante circuncisionem, & de fœminis, quæ fuerūt ante & post, quod remedium contra peccatum habuerint? Quidam dicunt sacrificia & oblationes eis valuisse ad remissionem peccati. Sed melius est dicere, illos qui de Abraham prodierunt, per circuncisionem iustificatos: mulieres verò per fidem & operationem bonam, vel suam si adultæ erant, vel parentum si paruulæ. Eos verò qui fuerunt ante circuncisionem, paruulos in fide parentum: parentes verò per virtutem sacrificiorum, scilicet, quam intelligebant spiritualiter in illis sacrificijs, iustificatos. Vnde Grego. Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis.

Greg. lib. 4. moral. 15. expositiōis, c. 2. ad illud Iob. 3. Dies ille vertatur in tenebras.

De institutione et causa circuncisionis H

HIC dicendum est, in quo instituta fuerit circūcisio, & quare, & cur mutata per baptismum. Abraham

Gen.17.c. primus mandatum circuncisionis habuit ad probationem obedientiæ: nec ei soli præcepta fuit circuncisio, sed & semini eius, id est, omnibus Hebræis: quæ fiebat secundum legem octauo die lapideo cultro in carne preputij. Data autem fuit circuncisio pluribus de causis, scilicet, vt per obedientiam mandati Abraham placeret Deo, cui per prævaricationem Adā displicuerat. Data etiam fuit in signum magnæ fidei Abrahæ, qui credidit se habiturum filium, in quo fieret benedictio omnium. Deinde, vt hoc signo à cæteris nationibus discerneretur populus ille. in carne verò præputij ideò iussa est fieri circuncisio, quia in remedium instituta est originalis peccati, quod à parētibus trahimus per concupiscentiam carnis, quæ in parte illa magis dominatur: & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo sensit, decuit vt ibi signum obedientiæ acciperet.

Iosue.5.d. Quare data fuit circuncisio. Gen.22.d.

Quare die octauo, & petrino cultro. I

FIEBAT autem octaua die petrino cultro, quia & in resurrectione communi & octaua ætate futura, per petram Christum omnis ab electis abscindetur corruptio: & per Christi resurrectionem octaua die factam, circunciditur à peccatis anima cuiusque in eum credentis: duæ ergo res sunt illius sacramenti.

Gen.17.c.et d. Iosue 5.et habetur.25 q.1. paragraphis ita

Quare in baptismum mutata sit circuncisio. K

IDEO autem mutata est circuncisio per baptismum, quia sacramētum baptismi communius est & perfectius: quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata solum dimittebantur, sed nec gratia ad bene operandum adiutrix, nec virtutū possessio vel augmentum ibi præstabatur, vt in baptismo, vbi non tantummodo abolentur peccata, sed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis dicitur, quia aridos fœcundat, etiam fructificantes ampliori vbertate donat. Quia quantuncunque per fidem & charitatem ante habitam aliquis iustus ad baptismum accedit, vberiorem ibi recipit gratiam:

Psal.22.

tiam:sed non ita in circuncisione. Vnde Abrahæ per fidem iam iustificato signaculum tantum fuit, nihil ei intus contulit. *Rom.4.b.*

De paruulis defunctis ante diem octauum. L

SI vero quæritur de paruulis, qui ante diem octauum moriebantur, antequam fiebat circuncisio ex lege, vtrùm saluarentur vel non? Idem potest responderi quod sentitur de paruulis ante baptismum defunctis: quos perire constat. Vnde Beda, qui nunc per euãgelium suum terribiliter & salubriter clamat, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei: ipse dudum clamabat per suã legem. Masculis cuius præputij caro circuncisa non fuerit, anima illa peribit de populo suo: quia pactum meum irritum fecit. Fortè tamen sub lege ingruente necessitare mortis ante octauum diem circuncidebãt sine peccato filios, sicut modo fit in Ecclesia de baptismo.

Hic non tenetur.

Bed. hõ.11. de sanctis hiemalib. In die circuncisionis domini, ad principiũ.

DE SACRAMENTIS NOVAE LEGIS.

DISTINCT. II. A

IAM ad sacramenta nouæ legis accedamus: quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Panis benedictio, id est, Eucharistia, Pœnitentia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem cõferunt, vt baptismus: alia in remedium tantùm sunt, vt coniugium: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt Eucharistia & ordo.

De sacramentis in speciali.

Hic non tenetur.

Quare mox post hominis casum non fuerint instituta. B

SI verò quæritur, Quare non fuerint hæc sacramẽta instituta mox post hominis lapsum, cum in his sit iustitia & salus? Dicimus non ante aduentum Christi, qui gratiam attulit, gratiæ sacramenta fuisse danda: quæ ex ipsius morte & passione virtutum sortita sunt. Christus autem venire noluit, antequam homo

de lege naturali,& scripta conuinceretur,quod neutra iuuari posset.

Quòd sacramentum coniugij fuit ante peccatum. C

Genes.2.d. FVIT tamen coniugium ante peccatum institutum:non vtique propter remedium,sed ad sacramentum,& ad officium:post peccatum verò fuit ad remedium contra carnalis concupiscentiæ corruptelam: de quo suo loco tractabimus.

De baptismo. D

De baptismo Ioannis *Matth.3.c* *De differentia baptismi Ioannis & Christi.* *Act.19.a.* *Ioan.1.d.* *Matth.3.b.* *Marc.1.a* *Luc.3.b.* *Matth.21.e* NVNC verò de baptismi sacramento videamus,quod inter nouæ gratiæ sacramenta primum est.Baptismũ igitur Christi Ioannes suo baptismo prænunciauit: qui primus baptizasse legitur,sed in aqua,non in spiritu,sicut ipse ait. Ego baptizo vos in aqua, in pœnitentiam.Sola enim corpora abluebat,à peccatis verò non mundabat.Baptismus Ioannis erat in pœnitentiam,non in remissionem:Baptismus verò Christi,in remissionem. Quia Ioannes baptizans homines, ad pœnitentiam vocabat:& quos baptizabat, pœnitere docebat:secundum illud.Veniebant ad Ioannem in Iordanem,confitentes peccata sua . Sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo.

Quid vtilitatis habebat baptismus Ioannis. E

AD quid ergo vtilis erat baptismus Ioannis?Quia homines vsu baptizandi præparabat ad baptismum Christi.Sed quæritur,Quare dictus est baptismus Ioannis:sicut veritas dicit, Baptismus Ioãnis vnde est? Quia ibi Ioan.operatio tantũ visibilis erat, exterius lauantis,nõ inuisibilis gratia Dei interius operantis. Sed tamẽ & illa Ioã.operatio à deo erat,& baptismus ille à Deo erat,nõ ab homine tantũ: sed hominis dictus est,quia nihil ibi gerebatur,quod non ageret homo.Si verò quæritur, An sacramentũ fuerit:satis potest concedi ex eo sensu,quo legalia signa dicũtur sacramenta Significabat enim baptismus Ioannis rem sacram,scilicet,sed & baptismum Christi: qui non tantum est pœnitentię,remissionis peccatorum.

De forma baptismi Ioannis, & de Baptizatis ab eo. F

HIC considerandum est, si baptizati à Ioanne iterum baptizati sunt baptismo Christi, & qua forma verborum vsus sit Ioannes, illi qui baptizati sunt à Ioanne, nescientes spiritum sanctum esse, ac spem ponentes in illius baptismo, postea baptizati sunt baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Vnde Hier. super Ioelem, Qui dicit se in Christum credere, & non credit in spiritum sanctum, nondum habet claros oculos. Vnde baptizati à Ioanne in nomine venturi, id est, domini Iesu, quia dixerunt, sed neq; si spiritus sanctus est, audiuimus, iterum baptizabantur, immò verum baptisma accipiebant, Illi verò qui spem nō posuerunt in baptismo Ioannis, & patrem & filium & spiritum sanctum credebant, non post baptizati fuerunt: sed impositione manuum ab Apostolis super eos facta, spiritū sanctum receperunt. Alij verò qui non ita credebāt, baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictum est. Vnde Hieronym. qui spiritum sanctum nesciebant cum baptismum à Ioanne acceperunt, iterum baptizati sunt baptismo CHRISTI, vt prædictum est: ne quis ex Iudæis vel gentibus putaret aquam sine spiritu sancto ad salutem posse sufficere. De hoc etiam Amb. in 1. lib. de spiritu sancto. Quidam negauerunt se scire spiritum sanctum, cum baptizatos se dicerent baptismo Ioannis, qui in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in Christi nomine, neque cum fide spiritus sancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptismi sacramentum. baptizati sunt ergo in nomine Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed innouatum.

Act. 19. a. Com. ad illud Ioel. 2. Effundā spiritum meū in tomo. 6. Hic non tenetur magister. Act. 8. c. Hieron. ad Oceanū. 10. 2. in epi. de vnius vxoris viro. Amb. ad principiū c. 3. li. 1. de spiritu sancto tomo. 2. Act. 19. a. Ibidē paulò inferius.

QVID SIT BAPTISMVS.

DISTINCT. III. A

POST hæc videndum est, quid sit baptismus, & q̄ sit forma, & quādo institutus, & causa institutiōis. baptismus dicitur intinctio, id est, ablutio corpo-

De baptismo speciali

corporis exterior, facta sub forma verborum pręscripta. Si enim ablutio fiat sine verbo, non est ibi sacramentum: sed accedente verbo ad elementum, fit sacramentum: non vtique ipsum elementum fit sacramentum, sed ablutio facta in elemento. Vnde Aug. Verbo baptisma cōsecratur, detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Vnde est hæc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud est virtus intus manens. In duobus ergo consistit sacramentum baptismi, scilicet in verbo & elemento. Ergo etsi alia desint, quæ ad decorem sacramenti instituta sunt, nō ideò minus est verum sacramentum & sanctū, si verbum sit ibi & elementum. Nam & in hoc sacramento & in alijs quædam solent fieri ad decorem & honestatem sacramenti, quædam ad substātiam & causam sacramenti pertinentia. De substātia huius sacramenti sunt verbum & elementum, cętera ad solennitatem eius pertinent.

Ad illud Ioan. 15. Iam vos mundi estis. Tract. 80. in Io. 9. Ibidem ferè cōtinuò.

De forma baptismi. B

SED quod est illud verbum, quo accedente ad elementum, fit sacramentum? Veritas te docet, quæ huius sacramenti formam tradens ait discipulis. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Inuocatio igitur Trinitatis verbum dicitur, quo baptisma consecratur: & hęc forma verborum sub qua traditur baptismus. Vnde Bonifacio episcopo Zacharias Papa ait, Firmissimè præceptum est in synodo Angelorum, vt quicunque sine inuocatione Trinitatis mersus fuisset, quòd sacramentum regenerationis non haberet: quod omninò verum est, quòd si mersus in fontē baptismi quis fuerit sine inuocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine patris & filij & spiritus sancti fuerit baptizatus. Legitur tamen in Act. Apost. Apostolos baptizasse in nomine Christi, sed in hoc nomine, vt

Matth. vlt. cap. d.

Zach. Boni fa. Mogun tio.

Act. 8. c. & 10. g.

ne, vt exponit Amb. tota Trin. intelligitur. Intelligitur enim cum Christum dicis, & pater à quo vnctus est, & ipse qui vnctus est, & spiritus sanctus per quē vnctus est. Vnde Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum, A quodam Iudæo multos Baptizatos asseritis, & quid inde agendum sit consulitis. Hi profectò si in nomine sanctæ trinitatis, vel in nomine Christi, sicut in actibus Apostolorum legimus, baptizentur: baptizati sunt, vnum enim idemq; est, vt exponit Ambr. *Li. 1. de spiritu sancto ante medium ca. 3. Nicolaus. 1.*

Si in nomine patris tantum vel spiritus sancti possit tradi baptismus. C

HIC quæritur, An baptismus esset verus, si diceretur in nomine patris tantum, vel spiritus sancti tātum: vt cum dicitur in nomine Christi? Ambr. videtur dicere, quòd si fide mysterium Trinitatis teneatur, & vna persona tantum nominetur, plenum esse sacramentum: & econuerso si tres nominentur & nō rectè de aliquo illorum sentiatur, vacuum fieri mysterium Trinitatis. Ait enim sic. Vbi non est plenum baptismi sacramentum, nec principium, nec species aliqua baptismi æstimatur. Plenum autem est, si patrem & filium & spiritum sanctum fatearis Si vnum neges, totum subrues: & sicut si vnum in sermone cō prehendas, vel patrem, vel filium, vel spiritum, fide autem nec patrem, nec filium, nec spiritum sanctum abneges, plenum est fidei sacramentum: ita etiam licet patrem & filium & spiritum sanctum dicat, & patris & filij & spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Cum enim dicitur in nomine Christi, per vnitatem nominis impletum est mysterium: nec à Christi baptismate spiritus separatur, quia Christus baptizauit in spiritu. *In li. de spiritu sancto ad principiū. ca. 3. in tom. 2. Ibidē paulo inferius. Ioan. 1. a. Act. 1. e.*

Quæstio Ambrosij. D

NVNC consideremus, Vtrùm sicut in Christi nomine legimus baptismi plenum esse sacramentum, ita etiam spiritu sancto tantum nuncupato nihil desit ad mysterij plenitudinem? Rationem sequamur: *Amb. lib. 1. de spiritu sancto. c. 3. ad principiū. Solutio*

qui

qui vnum dixerit, Trinitatem signauit. Si Christum dicas, & patrem, à quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est, scilicet filium: & spiritum sanctum quo vnctus est, designasti. Scriptum est enim hunc esse Iesum à Nazareth, quem vnxit Deus spiritu sancto. Et si patrem dicas, filium eius & spiritum oris eius pariter indicas, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum sanctū dicas, deum patrem à quo procedit, & filium eius cuius est spiritus, nuncupasti. Vnde, vt ratiōi copuletur authoritas, dominus dicit, Vos autē baptizabimini in spiritu sancto, ex quo iudicat nos rectè posse baptizari in spiritu sancto.

Act. 10. f.

Act. 1. a. Ioan. 1. a. et Matth. 3. c.

Perstringit præmissorum intelligentiam cum determinatione cuiusdam dicti. E

EX his apertè intellexisti, in nomine Christi verū baptisma tradi: vnde nihilominus insinuari videtur verum baptisma dari posse in nomine patris tātum, vel spiritus sancti tantum, si tamen ille qui baptizat, fidem Trinitatis teneat: quæ Trinitas in quolibet horum nominum intelligitur. Si autē aliquis peruersè credens, & errorem inducere intendens, vnum de tribus tantū nuncupet, non complet mysterium. Quod verò ait nominatis tribus vacuum esse mysterium, si baptizans minuat potestatem patris vel filij vel spiritus sancti, id est, si malè sentiat de potentia alicuius horum, non credens vnam potentiam trium: intelligendū est hoc super eum qui non intendit nec credit baptizare: qui non tantū caret fide, sed etiam intētionem baptizandi non habet. Qui ergo baptizat in nomine Christi, baptizat in nomine Trinitatis, quæ ibi intelligitur. Tutius est tamen tres personas ibi nominare, vt dicatur, in nomine patris, & filij & spiritus sancti: non in nominib. sed in nomine, id est, in inuocatione, vel in confessione patris & filij & spiritus sancti. Inuocatur enim ibi tota trinitas, vt inuisibiliter ibi operetur per se, sicut extra visibiliter per ministeriū. Si autem dicatur in nominibus, non est ibi sacramentum, quia non seruatur forma baptismi.

Quid oporteat determinari.

Dein

De institutione baptismi. F

DE institutione baptismi quando cœpit, variæ sunt æstimationes. Alij dicunt tunc esse institutum, cùm Nicodemo Christus ait. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c. Alij dicunt institutionem baptismi factam, cum Apostolus dixit. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Sed hoc dixit eis post resurrectionem, præcipiens eis de vocatione gentium, quos ante passionem binos miserat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens. In viam gentium ne abieritis. Iam ergo institutus erat baptismus: quia baptizabant simul & prædicabant. *Ioan. 3.* *Luca. 10. a. & b.* *Matt. 10. a. & b.*

De forma in qua baptizauerunt Apostoli ante passionem Christi. G

SI verò quæritur, in qua forma tunc baptizauerunt Apostoli? Sanè dici potest, in nomine Trinitatis scilicet, in ea forma in qua baptizauerunt postea gentes: quæ ante passionem potest intelligi fuisse tradita, licet non sit scriptum. Non ergo tunc illam formam Christus prius tradidit, cum ad euangelizandum gẽtibus misit: sed quam ante tradiderat mittens eos in Iudæam, post iterauit cum ad gentes misit. Commodius ergo dicitur institutio facta, quando Christus à Ioanne baptizatus est in Iordane: quod dispensauit, non quia mundari voluit cum sine peccato fuerit, sed quia contactu mundæ carnis suæ vim regeneratiuam contulit aquis, vt qui posteà immergeretur inuocato nomine trinitatis, a peccatis purgaretur. Tũc ergo inuocato nomine Trinitatis institutus est baptismus Christi: in quo trinitas, cuius mysterium ibi innotuit, interius hominem baptizat. *Matth. 3. d.*

Quare in aqua tantum fiat. H *Ioan. 3. a.*

CELEBRATVR autem hoc sacramentum tantum in aqua, nõ in alio liquore, Vt ait Christus, Nisi quis renatus, & cæt. Ideoque vniformiter id fieri in aqua præcipitur, vt intelligatur, quod sicut aqua sordes corporis ac vestis abluit: ita baptismus maculas *Ex Am. ad illud. ca. 6. ad Ro. cõse pulti enim sumus.*

animæ,

animæ, sordesque vitiorum emundando abstergit. Vel ideo, vt nullum inopia excusaret: quod posset fieri, si in vino vel oleo fieret: & vt communis materia baptizandi inueniretur apud omnes: quod aqua significauit, quæ de latere Christi manauit, sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit. Nō ergo in alio liquore potest consecrari baptismus nisi in aqua.

Ioan.19.f.

De immersione quotiens fieri debeat. I

DE immersione verò si quæritur, quomodo fieri debeat, præcisè respondemus, Vel semel, vel ter, pro vario more ecclesiæ. Vnde Grego. De trina immersione baptismi nil verius responderi potest, quàm quod vosipsi sensistis. quia in vna fide nihil officit ecclesiæ sanctæ consuetudo diuersa. Quia enim in tribus subsistentijs vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo ter vel semel immergere: quia & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Nos verò qui tertio immergimus, etiam triduanæ sepulturæ sacramētum signamus. Secundum hoc licet non modo ter, sed etiam semel tantum immergere. Ibi tamen duntaxat immergere semel licet, vbi consuetudo ecclesiæ talis existit. Si quis verò id facere incipiat, vbi consuetudo talis non est, vel semel tantum mergendum asserat, repræhensibilem se constituit. Vnde Haymo, In suo sensu abundabat Cyprianus, cum semel mergebat in baptismo paruulos: quia quod intelligebat, studiosè implebat bonis operibus abundādo, licet in hoc nescius delinqueret: sed quia bonis operibus abundabat, postea correptus à Deo abundauit altiori sensu, ter illos mergendo. Ecce habemus, quia deliquit, qui semel mersit. Sed hoc ideò, quia aliter se habebat consuetudo illius ecclesię, vel quia vnam tantum faciendam mersionem asserebat. De trina mersione Aug. ait, Postquam nos credere promisimus, tertio capita nostra in sacro fonte dimersimus: qui ordo baptizandi duplici mysterij significatione celebratur. Rectè enim tertiò immersi

Leandro episc. epist. 41. lib. 1. ad medium.

Ibidē paulò inferius.

Ibidē paulò superius.

Super epist. ad Rom. super illud c. 14. Vnusquisque in sensu suo.

estis,

eſtis, qui accepiſtis baptiſmum in nomine Trinitatis. Recte tertiò immerſi: quia accepiſtis baptiſmum in nomine Chriſti, qui die tertia reſurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita immerſio, typũ dominicę exprimit ſepulturæ. Conſtat ergo baptizandos tertiò debere immergi: & tamen ſi ſemel tantum immergantur, verum baptiſma accipiunt. Et qui ſemel immergit tantum, non peccat niſi conſuetudo eccleſiæ obſiſtat, vel hoc modo tantum debere fieri aſſerat. *De con. diſt. 4. poſtquam.*

Quando circuncifio amiſit vim ſuam. K

SOLET etiam quæri, Si circunciſio amiſit ſtatim vim ſuam ab inſtitutione baptiſmi? Ad quod dicimus in Chriſti morte terminata eſſe legalia omnia. Extunc ergo circunciſio perdidit vim ſuam, ita quod poſtea non profecerit, ſed potius obfuerit obſeruatoribus ſuis. Sed vſque ad oblationem veræ hoſtiæ potuit prodeſſe. Si enim ante paſſionem legalia finem habuiſſent, non ea imminente vetus paſcha cum diſcipulis manducaſſet. *Ioan. 19. f. Vbi dicit, Coſummatum eſt. Matt. 26. b. Luca. 22. a. Marc. 14. b. Ioan. 13. b.*

De cauſſa inſtitutionis. L

CAVSA verò inſtitutionis baptiſmi, eſt innouatio mentis: vt homo qui per peccatum vetus fuerat, per gratiam baptiſmi renouetur, quod fit depoſitione vitiorum & collatione virtutũ. Sic enim fit quiſque nouus homo, cum abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem: Appoſitio virtutum affert decorem, & hæc eſt res huius ſacramenti, ſcilicet, interior munditia.

Quæritur an baptiſmus aperuit cælum, quod non aperuit circunciſio. M

SI quæritur. Vtrùm baptiſmus aperuit cælum, q; non aperuit circũciſio? Dicimus quia nec baptiſmus nec circũciſio regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia ſaluatoris: quæ ſi tempore circunciſionis oblata fuiſſet, illius temporis homines regnum intraſſent. Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAMENTVM ET REM, ALII SAcramentum, & non rem, alij rem & non sacramentum.

DISTINCT. IIII. A

HIC dicendum est, aliquos suscipere sacramentum & rem sacramenti, aliquos sacramētum & non rem, aliquos rem & nō sacramentum. Sacramentum & rem simul suscipiunt omnes paruuli, qui in baptismo ab originali mundantur peccato: quamuis quidam diffiteantur illis qui perituri sunt paruulis, in baptismo dimitti peccata, innitentes illi verbo Aug. Sacramēta in solis electis efficiunt, quod figurant: non intelligentes illud ita esse accipiēdum; quia cum in alijs efficiant sacramenta remissionem; non hoc eis faciunt ad salutem, sed solis electis. Nam quod omnibus paruulis in baptismo remittatur peccatum per baptismum, Aug. euidenter dicit: A paruulo, inquit, recenter nato vsq; ad decrepitum senem, sicut nullus prohibetur à baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in baptismo: sed paruuli tantum originali, maiores verò etiam omnibus quæ male viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt, nisi enormitas vitæ impediat. Adulti quoque, qui cum fide baptizantur, sacramentum & rem suscipiunt.

De quorundā errore. In lib. de baptism. cōtra Donatistas primo in fine ca. 8 t. 7. In Ench. c. in principio. 43. in tom. 3.

De fictè accedentibus. B

QVI verò sine fide vel fictè accedunt, sacramentum, non rem, suscipiunt. Vnde Hiero. Sunt lauacra gentilium, hæreticorum: sed non lauant ad salutem. In ecclesia etiam, qui non plena fide accipiunt baptisma, non spiritum, sed aquam suscipiunt. Aug. etiam ait, Iudęis omnib. cōmunia erant sacramenta, sed nō communis omnib. erat gratia, quæ est virtus sacramētorum: ita & nunc cōmunis est baptismus omnib. baptizatis, sed nō virtus baptismi, id est, ipsa gratia. Itē, Omnis qui iam suę voluntatis arbiter cōstitutus est, cum

Hier. in Cōmentarijs ad id ca. 16. In Aqua nō es lota in salutem. to. 5. Au. ad pri. Vers. psal. 77. tomo. 8. August. ad principiū.

cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizātur, soli paruuli immunes sunt. His alijsq; testimonijs apertè ostenditur, adultis sine fide & pœnitentia vera in baptismo non cōferri gratiam remissionis: quia nec paruulis sine fide aliena, qui propriam habere nequeūnt, datur in baptismo remissio Si quis ergo fictè accedit, non habēs veram cordis contritionem, sacramentum sine re accipit. Videtur tamen Aug. dicere, quòd etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternū, in ipso momento quo baptizatur, omnia condonentur peccata, & post baptismum mox redeant. Sed non hoc asseren do dicit, immò hanc opinionem & præmissam sententiam confer. ndo, ait enim sic. His qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa, iterum per fictionem replicantur: vt etiam illud verum sit. Quotquot in Christo baptizati estis. &c. & illud. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: vt induat eum Christo, sanctitas baptismi, & exuat eum Christo, pernicies fictionis. Nam redire dimissa peccata vbi fraterna charitas non est, apertè dominus docet etiam in illo seruo, à quo Dominus dimissum debitum petijt, quia ille conseruo dimittere noluit. Sic nō impeditur baptismi gratia, quo minus oīa peccata dimittantur, etiāsi fraternū odiū in eius cui dimittuntur, animo perseuerat. Soluitur. n. hesternus dies, & quicquid superest: & soluitur etiam ipsa hora momentūq; ante baptismū, & in baptismo. Deinceps aūt continuò reus incipit esse non solū consequentiū, sed etiam prēteritorū dierum, horarū, momentorū, redeuntibus omnib. quæ dimissa sunt. Hoc aūt, vt prædiximus, non sub assertione dixit: quod ostenditur ex eo, quod ait in eodē libro sic. Si ad baptismū fictus accedit, dimissa sunt ei peccata, aut non sunt dimissa, eligant qđ voluerint. Ecce apertè cernis, si tamen attē

ca. 2. lib. de pœnitentiæ medicina To. 9. et ho. 50. de vtilitate pœnitent. to. 10.

Au. ad medium. ca. 12 lib. 1. cōtra Donatistas Tomo 7.
Galat. 3. d
Sap. 1. c.
Matth. 18. d
Ibidē paulò inferius.

Aug. eodē lib. 1. ca. 12. in princi- pio. dis, id dixisse Aug. non asserendo, sed quærendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit: quæ corde in malitia *Ante me- dium eius- dem. ca. 12.* perseuerante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

Quomodo intelligatur illud, quotquot in Christo baptizati estis Christum induistis. C

Ibidē paulò superius. QVAERITVR ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis? Potest dici, quod qui in Christo, id est, in Christi *Galat. 3. d* conformitate baptizantur, vt moriantur vetustati peccati: sicut Christus vetustati pœnæ: induunt Christum, quem per gratiam inhabitantem habent. Po- *Rom. 6. a.* test & aliter solui. Duobus enim modis Christum in- *Ephe. 4. c.* duere dicimur: vel assumptione sacramenti, vel rei *In lib. de baptismo contra Donatistas. 5. ad principiū. ca. 24. in tomo. 7.* perceptione. Vnde Augu. Induunt homines Christū aliquando vsque ad sacramenti perceptionem, aliquando vsque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum bonis & malis potest esse commune, hoc autem est proprium bonorum & piorum. Omnes ergo, qui in Christi nomine baptizantur, Christum induunt vel secundum sacramenti perceptionem, vel secundum vitæ sanctificationem.

De illis qui suscipiunt rem: & non sacramentum. D

SVNT & alij, vt suprà posuimus, qui suscipiunt *In 13. lib. de ciuit. dei in princip. ca. 7. tom. 5.* rem & non sacramenrum: Qui enim effundunt sanguinem pro nomine Iesu, etsi non sacramentū, rem tamen accipiunt. Vnde Aug. Quicunque non percepto regenerationis lauacro pro confessione Christi moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismi. Audistis, quod passio pro Christi nomine suscepta, supplet vicem baptismi. Nec tantum passio vicem baptismi implet, sed etiam fides & contritio, vbi necessitas excludit sacramentum: sicut apertè docet Augu. dicens *Au. in principio ca. 22.* baptismi vicem aliquando implere passionem. De latrone illo, cui non baptizato dictum est. Hodie mecum eris

cum eris in paradiso, beatus Cyprianus non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam ego cõsiderans, inuenio, non tantum passionem pro nomine Christi id, quod baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemq; cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustijs temporum succurri non potest. Neq; enim ille latro pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est: sed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, etiam sine visibilis baptismi sacramẽto: quod Apostolus ait, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est, sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi non cõtemptus religionis, sed articul⁹ necessitatis excludit. Et baptismus quidem potest esse vbi conuersio cordis defuerit, conuersio autem cordis potest quidẽ inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest, nec vllo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur. Ecce hic habes, non solum passionem, sed etiam fidẽ & contritionem conferre remissionem, vbi non contemnitur sacramẽtum: vt in latrone illo ostenditur, qui non per passionem, sed per fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicunt quidam hoc retractasse Augustinum, Retractauit quidem exemplum, sed non sententiam. Ait enim in 4. lib. Cum dicerem vicem baptismi posse habere passionem, non satis idoneum posui illius latronis exemplum: quia vtrum non fuerit baptizatus, incertum est. Constat ergo, sine baptismo aliquos iustificari & saluari, vnde Amb. de Valẽtiniano, Ventrem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio: quia quem regeneraturus eram, amisi: verum tamen gratiam quam ille poposcit, non amisit.

li. 4. de baptismo contra Don. c. 7. Luc. 23. f.

Rom. 10. b.

Au. ibidẽ lib. 4. ca. 25. ad princip.

In li. 2. ret. ca 18. in medio, tomo. 1.

In oratione funebri de obitu Valẽtiniani imp. paulnlũ ante medium, in to. 3.

Hiere. 4. f.

Quæ videntur obuiare prædictis. E

HIS autem videtur obuiare, quod dominus dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sãncto, nõ potest intrare in regnum cælorum, quod si generali-

Ioan. 3. a.

Epist. ad Bonifaciũ epis. in fine tom. 2.

men fidei ipsius sacramentum, id est, baptismus, fidelem facit: sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei percipiendo sacramentum.

Quid prosit baptismus his qui cum fide accedunt. F

SOLET etiam quæri de illis, qui iam sanctificati spiritu, cum fide & charitate ad baptismum accedũt: quid eis conferat baptismus? Nihil enim eis videtur præstare, cum per fidem & contritionem iam remissis peccatis iustificati sunt. Ad quod sanè dici potest, eos quidem per fidem & contritionem iustificatos, id est, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnæ absolutos, tamen adhuc teneri satisfactione temporali, qua pœnitentes ligantur in ecclesia. Cum autem baptismum percipiunt, & à peccatis si quæ interim post conuersionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori satisfactione absoluuntur: & adiutrix gratia omnisq; virtus in eo augetur, vt verè nouus homo tũc dici possit. Fomes quoq; peccati in eo amplius debilitatur. Ideò Hier. dicit, ꝙ fides quæ fideles facit in aquis baptismi datur vel nutritur: quia non habẽti aliquando ibi datur, & iam habenti vt plenius habeat datur: sic & de alijs intelligendum est. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habenti ibi amplius datur. Quod verò omnis exterior satisfactio ibi relaxetur, Amb. ostendit super illum locum. Sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio dicẽs. Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum vel planctum, vel aliquod opus: sed & omnia gratis condonat. Quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum est. Nam sine interiore nemo adultus renouatur: sed exteriores satisfactiones & afflictiones, scilicet, sordes pœnitentium, ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptismus, etiam iam per fidẽ iustificato: quia accedens ad baptismũ, quasi ramus à columba portatur in arcam: qui antè intus erat iudicio Dei, sed nunc etiam iudicio ecclesiæ intus est. Cũ verò in baptismo peccatum deleatur, & satisfactio exterior

* Matth. 25. c

Ad Ro. 11. d

Amb. ad illud ca. 11. ad Rom. in commentarijs. tom. 5.

Gen. 8. b.

terior non imputetur: quæritur cur pœnalitas cui pro peccato addicti sumus, non tollatur: Hoc ideò tradūt sancti, quia si à pœna homines per baptismum liberarentur, ipsam putarent baptismi premium pretium, non æternum regnum, Ideo soluto reatu peccati, temporalis pœna tamen manet: vt illa vita studiosius quæratur, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Ideò etiam manet, vt sit fideli & certandi materia, & vincendi occasio: qui non vinceret si non pugnaret, nec pugnaret si in baptismo fieret immortalis. *Ca.24. Isid. lib.1. de summo bono.*

Cuius rei baptismus, qui datur iam iusto, sit sacramentum. G

SI quæritur, Cuius rei baptismus ille sit sacramētum, qui datur iam iusto? Dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est remissionis antè per fidē datæ, & remissionis temporalis pœnis siue peccati si habetur, si quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramentum, cum aliquando etiam longè post sequatur: vt in illis qui fictè accedunt: quibus, cū postea pœnituerint, incipiet baptismus prodesse; in quibus fuit baptismus sacramentum huius sanctificationis, quàm pœnitendo habent. Sed si nunquam pœniterent, nec à figmento recederent; cuius rei sacramētum esset baptismus ab illis susceptus? Potest dici, rei quæ ibi fieret, si non eorum enormitas impediret.

Si paruulis datur in baptismo gratia, qua possunt in maiori ætate proficere. H

SOLET etiam quæri, Si paruulis in baptismo datur gratia, qua cum tempore habuerint vtendi libero arbitrio, possunt benè velle, & currere. De adultis enim qui dignè recipiunt sacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem & cooperantem perceperint: quæ in vacuum eis cedit, si per liberum arbitrium pòst mortaliter deliquerint: qui meritò peccati gratiam appositam perdunt. Vnde dicuntur contumeliam spiritui sancto facere, & ipsum à se fugare. *2. ad Cor. 6. a.*

Ioan.1.e. QVIA ministerium tantum habent, non potestatem baptismi. Potestatem enim sibi retinuit. Quod nouit Ioannes cum vidit columbam descendentem super Christum. Vnde Aug. Quid nouerat Ioannes Baptista? dominum. Quid non nouerat? potestatem dominici baptismi in nullum hominem à domino transituram, sed ministerium planè transiturum: potestatem à domino in neminem, sed ministerium in bonos & malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat potestatem domini: Quid facit ibi minister malus, vbi bonus est dominus? Neque qui plantat neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Si superbus fuerit minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi, quod per illum fluit purum est. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nil generatur, sed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modò boni sed etiã mali ministerium baptizandi, sed neuter potestatem baptismi, Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit, quam si vellet poterat seruis dare, vt seruus daret baptismum suum tanquam vice sua. Et potestatem suam constituere poterat in aliquo vel in aliquibus seruis, vt tanta vis esset in baptismo serui quanta est in baptismo domini, sed noluit: ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister, baptizat dominus tanquam potestatem habens: quam si daret seruis, vt scilicet, ipsorum esset quod domini erat, tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptismus Ioannis, sic diceretur baptismus Petri, vel Pauli. Quod ne fieret retinuit sibi Dominus potestatem baptismi, seruis autem ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare, rectè dicit, sed tanquam minister baptizat, & ideò nõ differt siue bonus siue malus baptizet. Inde etiam nemo dicit, baptismus meus, cum tamen dicat euangelium meum, prudentia mea, licet sint: hæc à Deo in

Aug. ad illud Ioan. 1. Et ego nesciebam, tract.5. ante mediũ.

1.Cor.3.b.

Ibidẽ paulò inferius.

Aug. eodẽ tra.5. super Ioan. superius.

quibus

quibus differentia est. Alius enim alio melius operatur in euangelizando: & alius alio prudentior est. Alius autem alio magis minúsue baptizatus siue ab inferiori siue à maiori baptizetur, dici non potest.

Quæ fuit potestas baptismi quã potuit Christus dare seruis. C

HIC quæritur, quæ sit illa potestas baptismi, quã Christus sibi retinuit, & potuit dare seruis? Hæc est, vt plurimi volunt, potestas dimittẽdi peccata in baptismo, sed potestas dimittendi peccata quæ in Deo est, Deus est, Ideo alij dicunt hanc potestatem non potuisse dare alicui seruorum: quia nulli potuit dare vt esset, quod ipse est, vel vt haberet essentiam quam ipse habet, cui hoc est esse, quod posse. Dicunt enim, Si hãc potentiam alicui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia nõ est hoc maioris potentiæ quàm illud. Ad quod dici potest, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, non tamen ipsam eandem qua ipse potens est, sed potentiam creatam, qua seruus posset dimittere peccata: nõ tamen vt author remissionis, sed vt minister, nec tamen sine Deo authore: vt sicut in ministerio habet exterius sanctificare, ita in ministerio haberet interius mundare: & sicut illud facit Deo authore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius, ita interius mundaret Deo authore, qui eius verbo velut quodam ministerio vteretur. Item posset Deus per aliquem creare aliqua, non per eum tanquam authorem, sed ministrum cum quo & in quo operaretur sicut in bonis operibus nostris ipse operatur & nos: nec ipse tantum nec nos tantum, sed ipse nobiscum & in nobis: & tamen in illis agendis ministri eius sumus, non authores. Ita ergo potuit dare seruo potestatem dimittendi peccata in baptismo, id est, vt in mundatione interiori seruus cum domino operaretur: nõ seruus, sine domino, nec dominus sine seruo, sed dominus cum seruo & in seruo: sicut in exteriori ministerio dominus operatur, cum seruo & in seruo. Vnde & dominus dicitur sanctificare, & seruus

Hic magister non tenetur.

animæ, sordesque vitiorum emundando abstergit. Vel ideo, vt nullum inopia excusaret: quod posset fieri, si in vino vel oleo fieret: & vt communis materia baptizandi inueniretur apud omnes: quod aqua significauit, quæ de latere Christi manauit, sicut sanguis alterius sacramenti signum fuit. Nõ ergo in alio liquore potest consecrari baptismus nisi in aqua.

Ioan. 19. f.

De immersione quotiens fieri debeat. I

DE immersione verò si quæritur, quomodo fieri debeat, præcisè respondemus, Vel semel, vel ter, pro vario more ecclesiæ. Vnde Grego. De trina immersione baptismi nil verius responderi potest, quàm quod vosipsi sensistis. quia in vna fide nihil officit ecclesiæ sanctæ consuetudo diuersa. Quia enim in tribus subsistentijs vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo ter vel semel immergere: quia & in tribus mersionibus personarum trinitas, & in vna potest diuinitatis singularitas designari. Nos verò qui tertio immergimus, etiam triduanæ sepulturæ sacramẽtum signamus. Secundum hoc licet non modo ter, sed etiam semel tantum immergere. Ibi tamen duntaxat immergere semel licet, vbi consuetudo ecclesiæ talis existit. Si quis verò id facere incipiat, vbi consuetudo talis non est, vel semel tantum mergendum asserat, repræhensibilem se constituit. Vnde Haymo, In suo sensu abundabat Cyprianus, cum semel mergebat in baptismo paruulos: quia quod intelligebat, studiosè implebat bonis operibus abundãdo, licet in hoc nescius delinqueret: sed quia bonis operibus abundabat, postea correptus à Deo abundauit altiori sensu, ter illos mergendo. Ecce habemus, quia deliquit, qui semel mersit. Sed hoc ideò, quia aliter se habebat consuetudo illius ecclesię, vel quia vnam tantum faciendam mersionem asserebat. De trina mersione Aug. ait, Postquam nos credere promisimus, tertio capita nostra in sacro fonte dimersimus: qui ordo baptizandi duplici mysterij significatione celebratur. Rectè enim tertiò immersi estis,

Leandro episc. epist. 41. lib. 1. ad medium.

Ibidẽ paulò inferius.

Ibidẽ paulò superius.

Super epist. ad Rom. super illud c. 14. Vnusquisque in sensu suo.

estis,qui accepistis baptismum in nomine Trinitatis. Recte tertiò immersi: quia accepistis baptismum in nomine Christi,qui die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita immersio, typũ dominicę exprimit sepulturæ. Constat ergo baptizandos tertiò debere immergi: & tamen si semel tantum immergantur, verum baptisma accipiunt. Et qui semel immergit tantum,non peccat nisi consuetudo ecclesiæ obsistat, vel hoc modo tantum debere fieri asserat.

De con. dist. 4. postquam.

Quando circuncisio amisit vim suam. K

SOLET etiam quæri,Si circuncisio amisit statim vim suam ab institutione baptismi? Ad quod dicimus in Christi morte terminata esse legalia omnia. Extunc ergo circuncisio perdidit vim suam,ita quod postea non profecerit,sed potius obfuerit obseruatoribus suis. Sed vsque ad oblationem veræ hostiæ potuit prodesse. Si enim ante passionem legalia finem habuissent,non ea imminente vetus pascha cum discipulis manducasset.

Ioan. 19. f. Vbi dicit, Cosummatum est. Matt. 26. b. Luca. 22. a. Marc. 14. b. Ioan. 13. b.

De caussa institutionis. L

CAVSA verò institutionis baptismi, est innouatio mentis: vt homo qui per peccatum vetus fuerat, per gratiam baptismi renouetur, quod fit depositione vitiorum & collatione virtutũ. Sic enim fit quisque nouus homo, cum abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem: Appositio virtutum affert decorem, & hæc est res huius sacramenti, scilicet, interior munditia.

Quæritur an baptismus aperuit cælum, quod non aperuit circuncisio. M

SI quæritur. Vtrùm baptismus aperuit cælum, quod non aperuit circũcisio? Dicimus quia nec baptismus nec circũcisio regni nobis aditum aperuit, sed hostia saluatoris: quæ si tempore circuncisionis oblata fuisset, illius temporis homines regnum intrassent. Res ergo huius sacramenti iustificatio est.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAMENTVM ET REM, ALII SAcramentum, & non rem, alij rem & non sacramentum.

DISTINCT. IIII. A

HIC dicendum est, aliquos suscipere sacramentum & rem sacramenti, aliquos sacramētum & non rem, aliquos rem & nō sacramentum. Sacramentum & rem simul suscipiunt omnes paruuli, qui in baptismo ab originali mundantur peccato: quamuis quidam diffiteantur illis qui perituri sunt paruulis, in baptismo dimitti peccata, innitentes illi verbo Aug. Sacramēta in solis electis efficiunt, quod figurant: non intelligentes illud ita esse accipiēdum; quia cum in alijs efficiant sacramenta remissionem; non hoc eis faciunt ad salutem, sed solis electis. Nam quod omnibus paruulis in baptismo remittatur peccatum per baptismum, Aug. euidenter dicit: A paruulo, inquit, recenter nato vsq; ad decrepitum senem, sicut nullus prohibetur à baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in baptismo: sed paruuli tantum originali, maiores verò etiam omnibus quæ male viuendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt, nisi enormitas vitæ impediat. Adulti quoque, qui cum fide baptizantur, sacramentum & rem suscipiunt.

De quorundā errore. *In lib. de baptism. cōtra Donatistas primo in fine ca. 8 t. 7.* *In Ench. c. in principio. 43. in tom. 3.*

De fictè accedentibus. B

QVI verò sine fide vel fictè accedunt, sacramentum, non rem, suscipiunt. Vnde Hiero. Sunt lauacra gentilium, hæreticorum: sed non lauant ad salutem. In ecclesia etiam, qui non plena fide accipiunt baptisma, non spiritum, sed aquam suscipiunt. Aug. etiam ait, Iudęis omnib. cōmunia erant sacramenta, sed nō communis omnib. erat gratia, quæ est virtus sacramētorum: ita & nunc cōmunis est baptismus omnib. baptizatis, sed nō virtus baptismi, id est, ipsa gratia. Itē, Omnis qui iam suę voluntatis arbiter cōstitutus est,

Hier. in Cōmentarijs ad id ca. 16. In aqua nō es lota in salutem. to. 5. *Au. ad pri. Vers. psal. 77. tomo. 8.* *August. ad principiū.*

cum accedit ad sacramentum fidelium, nisi pœnite-at eum veteris vitæ, nouam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizātur, soli paruuli immunes sunt. His alijsq; testimonijs apertè ostenditur, adultis sine fide & pœnitentia vera in baptismo non cōferri gratiam remissionis: quia nec paruulis sine fide aliena, qui propriam habere nequeunt, datur in baptismo remissio Si quis ergo fictè accedit, non habēs veram cordis contritionem, sacramentum sine re accipit. Videtur tamen Aug. dicere, quòd etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternū, in ipso momento quo baptizatur, omnia condonentur peccata, & post baptismum mox redeant. Sed non hoc asserendo dicit, immò hanc opinionem & præmissam sententiam confer. ndo, ait enim sic. His qui ficto corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa, iterum per fictionem replicantur: vt etiam illud verum sit. Quotquot in Christo baptizati estis. &c. & illud. Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: vt induat eum Christo, sanctitas baptismi, & exuat eum Christo, pernicies fictionis. Nam redire dimissa peccata vbi fraterna charitas non est, apertè dominus docet etiam in illo seruo, à quo Dominus dimissum debitum petijt, quia ille conseruo dimittere noluit. Sic nō impeditur baptismi gratia, quo minus oīa peccata dimittantur, etiāsi fraternū odiū in eius cui dimittuntur, animo perseuerat. Soluitur. n. hesternus dies, & quicquid superest: & soluitur etiam ipsa hora momentūq; ante baptismū, & in baptismo. Deinceps aūt continuò reus incipit esse non solū consequentiū, sed etiam prçteritorū dierum, horarū, momentorū, redeuntibus omnib. quæ dimissa sunt. Hoc aū t, vt prædiximus, non sub assertione dixit: quod ostenditur ex eo, quod ait in eodē libro sic. Si ad baptismū fictus accedit, dimissa sunt ei peccata, aut non sunt dimissa, eligant qđ voluerint. Ecce apertè cernis, si tamen attē-

ca. 2. lib. de pœnitentiæ medicina. To. 9. et ho. 50. de vtilitate pœnitent to. 10.

Au. ad medium. ca. 12 lib. 1. cōtra Donatistas Tomo 7. Galat. 3. d Sap. 1. c. Matth. 18. d Ibidē paulò inferius.

Aug. eodē lib. 1. ca. 12. in princi- pio. dis, id dixisse Aug. non asserendo, sed quærendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait. Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit: quæ corde in malitia *Ante me- dium eius- dem. ca. 12.* perseuerante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

Ibidē paulò superius.

Quomodo intelligatur illud, quotquot in Christo bapti zati estis Christum induistis. C

QVAERITVR ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis? Potest dici, quod qui in Christo, id est, in Christi *Galat. 3. d* conformitate baptizantur, vt moriantur vetustati peccati: sicut Christus vetustati pœnæ: induunt Christum, quem per gratiam inhabitantem habent. Potest & aliter solui. Duobus enim modis Christum in *Rom. 6. a.* *Ephe. 4. c.* duere dicimur: vel assumptione sacramenti, vel rei *In lib. de baptismo contra Donatistas. 5. ad principiū. ca. 24. in tomo. 7.* perceptione. Vnde Augu. Induunt homines Christū aliquando vsque ad sacramenti perceptionem, aliquando vsque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum bonis & malis potest esse commune, hoc autem est proprium bonorum & piorum. Omnes ergo, qui in Christi nomine baptizantur, Christum induunt vel secundum sacramenti perceptionem, vel secundum vitæ sanctificationem.

De illis qui suscipiunt rem: & non sacramentum. D

SVNT & alij, vt suprà posuimus, qui suscipiunt *In 13. lib. de ciuit. dei in princip. ca. 7. tom. 5.* rem & non sacramenrum: Qui enim effundunt sanguinem pro nomine Iesu, etsi non sacramentū, rem tamen accipiunt. Vnde Aug. Quicunque non percepto regenerationis lauacro pro confessione Christi moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si abluerentur sacro fonte baptismi. Audistis, quod passio pro Christi nomine suscepta, supplet vicem baptismi. Nec tantum passio vicem baptismi implet, sed etiam fides & contritio, vbi necessitas excludit sacramentum: sicut apertè docet Augu. dicens *Au. in principio ca. 22.* baptismi vicem aliquando implere passionem. De latrone illo, cui non baptizato dictum est. Hodie me

cum eris

cum eris in paradiso, beatus Cyprianus non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam ego cõsiderans, inuenio, non tantum passionem pro nomine Christi id, quod baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem conuersionemq; cordis, si fortè ad celebrandum mysterium baptismi in angustijs temporum succurri non potest. Neq; enim ille latro pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est: sed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, etiam sine visibilis baptismi sacramẽto: quod Apostolus ait, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: in illo latrone declaratum est, sed tunc impletur inuisibiliter, cum mysterium baptismi non cõtemptus religionis, sed articul⁹ necessitatis excludit. Et baptismus quidem potest esse vbi conuersio cordis defuerit, conuersio autem cordis potest quidẽ inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest, nec vllo modo dicenda est conuersio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur. Ecce hic habes, non solum passionem, sed etiam fidẽ & contritionem conferre remissionem, vbi non contemnitur sacramẽtum: vt in latrone illo ostenditur, qui non per passionem, sed per fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicunt quidam hoc retractasse Augustinum, Retractauit quidem exemplum, sed non sententiam. Ait enim in 4. lib. Cum dicerem vicem baptismi posse habere passionem, non satis idoneum posui illius latronis exemplum: quia vtrum non fuerit baptizatus, incertum est. Constat ergo, sine baptismo aliquos iustificari & saluari, vnde Amb. de Valẽtiniano, Ventrem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio: quia quem regeneraturus eram, amisi: verum tamen gratiam quam ille poposcit, non amisit.

li. 4. de baptismo contra Don. c. 7. Luc. 23. f.

Rom. 10. b.

Au. ibidẽ lib. 4. ca. 25. ad princip.

In li. 2. ret. ca 18. in medio, tomo. 1.

In oratione funebri de obitu Valẽtiniani imp. paululũ ante medium, in to. 3.

Hiere. 4. f.

Quæ videntur obuiare prædictis. E

HIS autem videtur obuiare, quod dominus dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sãncto, nõ potest intrare in regnum cælorum, quod si generaliter ve *Ioan. 3. A.*

ter verum est, non videntur esse vera superius posita. Sed illud intelligendum est de illis qui possunt, & cõtemnũt baptizari. Vel ita intelligẽdum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, id est, ex ea regeneratione, quę fit per aquam, & spiritum sanctum, non saluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantũ per baptismum, sed etiam per pœnitentiam & sanguinem. Vnde auctoritas dicit, ideò Apostolum pluraliter dixiss fundamentum baptismatum, quia est baptismus in aqua, in sanguine, in pœnitentia. Hoc autem non ideò dicit, quòd sacramentum baptismi fiat non nisi in aqua: sed quia ipsius virtus, id est sanctificatio, datur non modo per aquam, sed per sanguinem vel pœnitentiam interius. Ratio etiam id suadet. Si enim non valentib. credere paruulis sufficit baptismus, multo magis sufficit fides adultis volentib. sed non valentibus baptizari. Vnde August. Quæris quid sit maius, fides an aqua? non dubito quin respõdeã, fides. Si ergo quod minus est sanctificare potest, nónne quod maius est, id est, fides? de qua Christus ait, Qui crediderit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Sed dicunt aliqui, nullum adultum in Christum credere vel charitatem habere sine baptismo, nisi sanguinem fundat pro domino: subdita introducentes testimonia Aug. ait. Ex illo tempore quo saluator dixit, Nisi quis renatus fuerit, &c. absq; sacramento baptismi, præter eos qui in ecclesia sanguinem fundũt, aliquis vitam æternam accipere non potest. Itẽ, Nullum cathecuminum quamuis in bonis operibus defunctum, vitã æternã habere credimus, excepto martyrio, vbi tota sacramenta baptismi complentur. Itẽ: Baptizatis iter tãtum salutis esse credimus. Sed quod in his minus dixit, in alijs capitulis suprapositis suppleuit. Et ideò hæc sic intelligenda sunt, vt illi soli habentes tempus baptizandi excipiantur. Si enim aliquis habens fidem & charitatem voluerit baptizari, & non valet necessitate præuentus, supplet omnipotentis benignitas, quod sacramento defuerat. Dũ

Glos. ordi. ad illud. 6. hebr. ab operib. mortuis.

De Vnico baptismo. Ioan. 11. c.

In lib. de fide ad Petrũ. post mediũ. Cap. 3. Ioan 3. a.

Aug. in ecclesiasticis dogmatib. in principio. Cap. 74 Tomo. 3.

Ibidẽ paulò superius.

enim

enim soluere potest, nisi soluat, tenetur: sed cum iam non potest & tamen vult, non imputat ei Deus, qui suam potentiam sacramentis non alligauit. Quod verò inuisibilis sanctificatio sine visibili sacramento quibusdam insit, apertè Aug. tradit super Leuit. dicens inuisibilem sanctificationem quibusdam affuisse & prohibuisse sine visibilibus sacramentis. Visibilem verò sanctificationẽ, quæ fit sacramento visibili siue inuisibili, posse adesse, non posse prodesse: nec tamen visibile sacramentum ideò contemnendum est, quia contemptor eius inuisibiliter sanctificari non potest. Hinc Cornelius & qui cum eo erant, iam spiritu sanctificati baptizati sunt. Nec superflua iudicanda est sanctificatio visibilis, quia inuisibilis præcessit. Sine visibili ergo inuisibilis sanctificatio esse potest & prodesse: visibilis autem, quæ fit sacramento tenus, sine inuisibili prodesse non potest, cum ista sit omnis illius vtilitas. Simoni Mago visibilis baptismus non profuit, quia inuisibilis nõ affuit: sed quibus inuisibilis affuit, profuit: nec tantum valet fides aliena paruulo, quãtum propria adulto. Paruulis enim nõ sufficit fides ecclesiæ sine sacramento: quia si absque baptismo fuerint defuncti, etiam cum deferuntur ad baptismum damnabuntur, sicut multis sanctorũ auctoritatibus comprobatur. Ad quod hoc vnum sufficiat. Aug. ait. Firmissimè tene, paruulos qui vel in vteris matrum viuere incipiunt & ibi moriuntur, vel de matribus nati sine sacramento baptismi de hoc seculo transeunt, æterno supplicio puniendos: quia etsi propriæ actionis peccata non habuerunt, originale tamen peccatum traxerunt carnali concupiscentiæ cõceptione. Et sicut paruuli, qui sine baptismo moriuntur, infidelium ascribuntur numero: ita qui baptizãtur, fideles dicuntur: qui à fidelium consortio non separantur, cum orat ecclesia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo sunt non propter virtutem, sed fidei sacramentum. Vnde Aug. Paruulum etsi nondum fides illa, quæ etiam in credentium voluntate consistit, iã tamen

Super Leui. in fine. c. 84 in tomo. 4.

Actor. 10.

Ex Au. eodẽ ca. paulò superius.

Actuũ. 8. c.

Au. in cap. 27. li. de fide ad Petrũ.

Epist. ad Bonifaciũ epis. in fine tom. 2. men fidei ipsius sacramentum, id est, baptismus, fidelem facit: sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo, sed ipsius rei percipiendo sacramentum.

Quid prosit baptismus his qui cum fide accedunt. F

SOLET etiam quæri de illis, qui iam sanctificati spiritu, cum fide & charitate ad baptismum accedũt: quid eis conferat baptismus? Nihil enim eis videtur præstare, cum per fidem & contritionem iam remissis peccatis iustificati sunt. Ad quod sanè dici potest, eos quidem per fidem & contritionem iustificatos, id est, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnæ absolutos, tamen adhuc teneri satisfactione temporali, qua pœnitentes ligantur in ecclesia. Cum autem baptismum percipiunt, & à peccatis si quæ interim post conuersionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori satisfactione absoluuntur: & adiutrix gratia omnisq; virtus in eo augetur, vt verè nouus homo tũc dici possit. Fomes quoq; peccati in eo amplius * debilitatur. Ideò Hier. dicit, ꝙ fides quæ fideles facit *Matth. 25. c* in aquis baptismi datur vel nutritur: quia non habẽti aliquando ibi datur, & iam habenti vt plenius habeat datur: sic & de alijs intelligendum est. *Ad Ro. 11. d* Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habenti ibi amplius datur. Quod verò omnis exterior satisfactio ibi relaxetur, Amb. ostendit super illum locum. *Amb. ad illud ca. 11. ad Rom. in commentarijs. tom. 5.* sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio dicẽs. Gratia Dei in baptismo non requirit gemitum vel planctum, vel aliquod opus: sed & omnia gratis condonat. Quod quidem de exteriori gemitu vel planctu accipiendum est. Nam sine interiore nemo adultus renouatur: sed exteriores satisfactiones & afflictiones, scilicet, sordes pœnitentium; ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptismus, etiam iam per fidẽ iustificato: quia accedens ad baptismũ, quasi ramus à columba portatur in arcam: *Gen. 8. b.* qui antè intus erat iudicio Dei, sed nunc etiam iudicio ecclesiæ intus est. Cũ verò in baptismo peccatum deleatur, & satisfactio exterior

terior non imputetur: quæritur cur pœnalitas cui pro peccato addicti sumus, non tollatur: Hoc ideò tradũt fieri sancti, quia si à pœna homines per baptismum liberarentur, ipsam putarent baptismi premium pretium, non æternum regnum. Ideo soluto reatu peccati, temporalis pœna tamen manet: vt illa vita studio sius quæratur, quæ erit à pœnis omnibus aliena. Ideò etiam manet, vt sit fideli & certandi materia, & vincendi occasio: qui non vinceret si non pugnaret, nec pugnaret si in baptismo fieret immortalis. *Ca. 24. Isid. lib. 1. de summo bono.*

Cuius rei baptismus, qui datur iam iusto, sit sacramentum. G

SI quæritur, Cuius rei baptismus ille sit sacramẽtum, qui datur iam iusto? Dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est remissionis antè per fidẽ datæ, & remissionis temporalis pœnis siue peccati si habetur, si quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramentum, cum aliquando etiam longè post sequatur: vt in illis qui fictè accedunt: quibus, cũ postea pœnituerint, incipiet baptismus prodesse; in quibus fuit baptismus sacramentum huius sanctificationis, quàm pœnitendo habent. Sed si nunquam pœniterent, nec à figmento recederent; cuius rei sacramẽtum esset baptismus ab illis susceptus? Potest dici, rei quæ ibi fieret, si non eorum enormitas impediret.

Si paruulis datur in baptismo gratia, qua possunt in maiori ætate proficere. H

SOLET etiam quæri, Si paruulis in baptismo datur gratia, qua cum tempore habuerint vtendi libero arbitrio, possunt benè velle, & currere. De adultis enim qui dignè recipiunt sacramentum, non ambigitur quin gratiam operantem & cooperantem perceperint: quæ in vacuum eis cedit, si per liberum arbitrium pòst mortaliter deliquerint: qui meritò peccati gratiam appositam perdunt. Vnde dicuntur contumeliam spiritui sancto facere, & ipsum à se fugare. *2. ad Cor. 6. a.*

De paruulis verò, qui nondum ratione vtuntur, quæstio est. An in baptismo receperint gratiam, qua ad maiorem venientes ætatem possint velle & operari bonum? Videtur quod non receperint: quia gratia illa charitas est, & fides quæ voluntatem præparat & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepisse fidem & charitatem? Si verò gratiam non receperint, qua benè operari possunt, cum fuerint adulti: non ergo sufficit eis in hoc statu gratia in baptismo data, nec per illum possunt modo boni esse, nisi alia addatur: quæ si non additur, nõ est ex eorum cura, quia iustificati sunt à peccato, Quidam putant gratiam operantem & cooperantem cunctis paruulis in baptismo dari in munere, non in vsu: vt cum ad maiorem venerint ætatẽ, ex munere sortiantur vsum, nisi per liberum arbitriũ vsum muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum est, non ex defectu gratiæ, quòd mali fiunt: qui ex dei munere valentes habere vsum bonum, per liberum arbitrium renuerunt, & vsum prauum elegerunt.

QVOD BAPTISMVS AEQVE SANCTVS EST A BONO ET A MALO *datus bono vel malo.*

DISTINCT. V. A

De baptismo per comparationẽ addentes.

POST hæc sciendum est, sacramentum baptismi à bonis & à malis ministris dari, sicut à bonis & à malis sumitur, nec melior est baptismus, qui per meliorem datur, nec minus bonus, qui per minꝰ bonum datur, nec malus, qui per malũ datur, nec maius munus datur in baptismo dato à bono, nec minus in baptismo dato à malo, sed æquale: quia nõ est munus hominis, sed Dei: quod totum subditis declaratur testimonijs. Aug. ait, Baptismus talis est, qualis ille in cuius potestate datur, non qualis est ille per cuius ministerium datur. Item, Prorsus fieri potest, vt aliqui verum habeant baptismum, & non habeant veram fidem. Itẽ, Si inter bonos ministros cum sit alius

Aug. ad c. 1 Ioã. Sed ego nesciebã cũ tract. 5. to. 9

Au. in principio. ca. 11. de bapti. cõtra Petilianum. to. 7.

lius alio melior, nõ est melior baptismus, qui per meliorem datur: nullo modo malus est, qui etiã per malum datur, quia idẽ baptismus datur: & ideò per ministros dispares Dei munus est æquale, quia non illorum, sed eius est. Idẽ, Cũ baptizat malus, illud quod datum est, ynum est, nec impar propter impares ministros, sed par & æquale propter hoc, Hic est, qui baptizat. Item, Ego dico, & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur: iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si volunt. Si autem noluerint esse iusti, qui sedent in cathedra Moysi, securum me facit magister meus, scilicet, Christus: de quo spiritus sanctus dicit, Hic est, qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebriosus, homicida: adulter: si Christi erat baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebriosum, nec homicidam, quia columbã attendo per quã mihi dicitur, Hic est, qui baptizat. Itẽ, Homicida dedit baptismum Christi: quod sacramentũ tam sanctũ est, vt nec homicida ministrante polluatur. Itẽ, Si in hęresi quacũque vel schismate quisquã in nomine patris & filij, & spiritus sancti baptismi sacramentum acceperit, integrum sacramentũ accepit: sed salutẽ, quæ virtus est sacramenti, nõ habebit, si extra ecclesiam catholicam ipsum sacramentũ habuerit. Debet ergo ad ecclesiã redire: non vt sacramentum baptismi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere: sed vt in societate catholica vitã accipiat. Baptismus enim extra ecclesiam nequit prodesse. Ibi enim cuiq; prodesse potest baptismus, vbi potẽst prodesse eleemosyna, scilicet, in ecclesia. Item Isidorus Romanus pontifex non hominem iudicat, qui baptizat, sed spiritum Dei sub ministrare gratiam credit baptismi, licet paganus sit qui baptizat. In his perspicuè cernis, baptismum verum bonis & malis dari, & à bonis & à malis: & ipsũ tamen æquè sanctum esse, & munus eius æquale in bonis, siue à bonis siue à malis baptizentur.

Aug. super Ioan. trac. 6 ante medium. tom. 9. Ioan. 1. c. Ibidẽ tract. 5. inferius. Matth. 23. Aug. lib. de fide, c. 3. post medium.

Ibidẽ paulò inferius. Ex Isi. c. 24. li. 3. de officijs eccles.

Depo-

De potestate baptismi & ministerio. B

Ioan.1.e. QVIA ministerium tantum habent, non potestatem baptismi. Potestatem enim sibi retinuit. Quod nouit Ioannes cum vidit columbam descendentem super Christum. Vnde Aug. Quid nouerat Ioannes Baptista? dominum. Quid non nouerat? potestatem dominici baptismi in nullum hominem à domino transituram, sed ministerium planè transiturum: potestatem à domino in neminem, sed ministerium in bonos & malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat potestatem domini: Quid facit ibi minister malus, vbi bonus est dominus? Neque qui plantat neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat Deus. Si superbus fuerit minister, cum diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi, quod per illum fluit purum est. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nil generatur, sed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modò boni sed etiã mali ministerium baptizandi, sed neuter potestatem baptismi, Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit, quam si vellet poterat seruis dare, vt seruus daret baptismum suum tanquam vice sua. Et potestatem suam constituere poterat in aliquo vel in aliquibus seruis, vt tanta vis esset in baptismo serui quanta est in baptismo domini, sed noluit: ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister, baptizat dominus tanquam potestatem habens: quam si daret seruis, vt scilicet, ipsorum esset quod domini erat, tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptismus Ioannis, sic diceretur baptismus Petri, vel Pauli. Quod ne fieret retinuit sibi Dominus potestatem baptismi, seruis autem ministerium dedit. Si ergo seruus dicit se baptizare, rectè dicit, sed tanquam minister baptizat, & ideò nõ differt siue bonus siue malus baptizet. Inde etiam nemo dicit, baptismus meus, cum tamen dicat euangelium meum, prudentia mea, licet sint: hæc à Deo in

Aug. ad illud Ioan. 1. Et ego nesciebam, tract. 5. ante mediũ.

1. Cor. 3. b.

Ibidẽ paulò inferius.

Aug. eodẽ tra. 5. super Ioan. superius.

quibus

quibus differentia est. Alius enim alio melius operatur in euangelizando: & alius alio prudentior est. Alius autem alio magis minúsue baptizatus siue ab inferiori siue à maiori baptizetur, dici non potest.

Quæ fuit potestas baptismi quã potuit Christus dare seruis. C

HIC quæritur, quæ sit illa potestas baptismi quã Christus sibi retinuit, & potuit dare seruis? Hæc est, vt plurimi volunt, potestas dimittẽdi peccata in baptismo, sed potestas dimittendi peccata quæ in Deo est, Deus est, Ideo alij dicunt hanc potestatem non potuisse dare alicui seruorum: quia nulli potuit dare vt esset, quod ipse est, vel vt haberet essentiam quam ipse habet, cui hoc est esse, quod posse. Dicunt enim, Si hãc potentiam alicui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia nõ est hoc maioris potentiæ quàm illud. Ad quod dici potest, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, non tamen ipsam eandem qua ipse potens est, sed potentiam creatam, qua seruus posset dimittere peccata: nõ tamen vt author remissionis, sed vt minister, nec tamen sine Deo authore: vt sicut in ministerio habet exterius sanctificare, ita in ministerio haberet interius mundare: & sicut illud facit Deo authore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius, ita interius mundaret Deo authore, qui eius verbo velut quodam ministerio vteretur. Item posset Deus per aliquem creare aliqua, non per eum tanquam authorem, sed ministrum cum quo & in quo operaretur sicut in bonis operibus nostris ipse operatur & nos: nec ipse tantum nec nos tantum, sed ipse nobiscum & in nobis: & tamen in illis agendis ministri eius sumus, non authores. Ita ergo potuit dare seruo potestatem dimittendi peccata in baptismo, id est, vt in mundatione interiori seruus cum domino operaretur: nõ seruus sine domino, nec dominus sine seruo, sed dominus cum seruo & in seruo: sicut in exteriori ministerio dominus operatur, cum seruo & in seruo. Vnde & dominus dicitur sanctificare, &

Hic magister non tenetur.

seruus

seruus: sed dominus inuisibili gratia, seruus visibili sa
cramento. Vnde Aug. super Leuit. Dominus ait. E-
go dominus, qui sanctifico. Et de Moyse etiam dictũ
est, Et sanctificabis eum. Sed Moyses sanctificat visibi
libus sacramentis, per ministerium: dominus autem
inuisibili gratia, per spiritum, vbi est totus fructus vi
sibilium sacramentorum sine hac sanctificatione vi
sibilia sacramenta nil prosunt. Si quis hoc melius a-
perire poterit, non inuideo.

Cap.84.in principio. to.4. Leui. 21.d. Exod.19.c.

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE. DISTINCT. VI. A

NVNC quibus liceat baptizare addamus. De hoc Isidor. ait. Constat baptismum solis sacerdotibus esse traditum: eiusq; ministerium nec ipsis diaconibus implere est licitum absq; episcopo vel presbytero, nisi his procul absentibus, vltima languoris cõgat necessitas: quod etiam laicis fidelib. permittitur. Ex concilio Carth. 5. Item, Mulier, quan uis sancta, baptizare non præsumat, nisi necessitate cogente. De illis verò, qui ab hæreticis baptizantur, vtrùm rebaptizandi sint, quæri solet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicunque sit qui baptizet, si seruatur forma à Christo tradita, verum baptismum dat: & ideò qui illum sumit non debet rebaptizari. Vnde Beda. Siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisq; in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille, qui baptizatus est à nobis catholicis re baptizari, ne cõfessio & Trinitatis inuocatio videatur annulari. Item Aug. Quamuis vnũ sit baptisma & hereticorum, scilicet, eorum, qui in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizant, & ecclesiæ catholicæ: qui tamen foris ecclesiam baptizantur, non sumunt ad salutem baptismum, sed ad perniciem: habentes formam sacramenti, virtutem autem eius abnegantes: & ideò ecclesia non eos rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt: & ipsa est forma sacramenti. Item Rebaptizare hæreticũ, qui hæc sanctifica-

Isid. in fine, c.24.l.2.de eccl. officijs

Ca.100.concilij.4.Car.

Beda hom. 1.in fest. inuentionis S.Crucis de euãgelio.Ioan.c.3.

Au.q.59.li. 60. tantũq; mundi.

ctificationis signa perceperit: omninò peccatũ est: catholicũ verò, immanissimum scelus est. Ex his apertè colligitur, quòd qui etiam ab hęreticis baptizati sunt seruato charactere Christi, rebaptizandi nõ sunt: sed tantùm impositione manus reconciliandi, vt spiritũ sanctum accipiant, & insignum detestationis hæreticorum. Sunt tamen nonnulli doctorum, vt Cyprianus & alij quidam, qui dicere videntur ab hæreticis non posse tradi baptismum: & eos esse rebaptizandos cum veniunt ad ecclesiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis verum est, qui extra formam ecclesiæ baptizare præsumunt. Cyprianus tamen ibi à veritate deuiasse videtur: qui ait de hęretico. Quomodo sanctificare aquam potest cum ipse immũdus est, & apud quem spiritus sanctus non est? cum dominus dicat in lege. Quæcunq; tetigerit immundus, immũda erunt: quid potest dare, quod ipse non habet? Hoc verò ex ignorantia eum dixisse Aug. innuit dicens, Martyrem Cyprianum gloriosum, qui apud hæreticos vel schismaticos datum baptismũ nolebat cognoscere, dum eos nimis detestaretur, tanta eius merita vsque ad triumphum martyrij secuta sunt, vt & charitatis qua excellebat luce, obumbratio illa fugaretur, & si quid purgandum erat, passionis falce tolleretur. Nec nos qui baptismi veritatem & hæreticorum iniquitatem agnoscimus, ideò Cypriano meliores sumus, sicút nec Petro: quia gentes iudaizare non cogimus.

Au. ad Maximinũ donatistã, ad princip. Ad quæst. Orosij. & habe de con. dist. c. 4.

Num. 19. d.

Contra Petilian. de vnico baptismo, ad finẽ, ca. 13. tom. 7

Hieronymus super epistolam ad Romanos. B

HOC etiam sciendum est, quòd licet ter immergatur propter mysterium trinitatis, tamen vnum baptisma reputatur. Illud etiam ignorandum non est, quòd in materno vtero nullus baptizari potest, etiãsi mater baptizetur. Vnde Isidor. Qui in maternis vteris sunt, ideò baptizari nõ possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, secundum Christum non potest renasci: neque regeneratio in eum dici potest, quem generatio non præcessit. Item, Augustin.

Hier. ad illud. c. 4. ep. ad Eph. Vnus dominus vna fides vnum baptisma, in coment. Tomo. 9.

Non

De consec. dist. 4. q. in materno. Non potest quisquam renasci antequam natus sit. Si verò opponitur de Hieremia, & de Ioanne Baptista, qui ab vtero sanctificati leguntur: quod etiam de Iacob quidam putant. Dicimus, si sanctificatio ibi accipitur interior emundatio, in miraculis diuinæ potētiæ esse habendum, vt Aug. ait, ambiguè super hoc loquens. *Au. epi. 57. ad Dardanū in med.* Si vsque adeò, inquit, in illo puero acceleratus est vsus rationis & voluntatis, vt intra materna viscera iam posset agnoscere & credere, quod in alijs paruulis expectatur ætas vt possint, in miraculis habendum esse diuinæ potentię, non ad humanæ trahendum exemplum naturæ. *Ibidē paulò inferius.* Nam quando voluit Deus, etiam iumentum locutum est. *Hierem 1. b & Luc. 1. b. Malac. 1. a.* Idem de Hieremia legitur. Priusquam exires de ventre sanctificaui te. Illa tamen sanctificatio qua efficimur templum Dei, non nisi renatorum est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei. *Ibidem inferius.* Nemo autem renascitur, nisi prius nascatur. Vnde illa sanctificatio potest secundum prædestinationem accipi. *Ibidem superius ad medium.* Ecce videtur dubitanter loqui, qui etiam in eodem dicit. *Ibidem superius.* Non dictum est, quia credidit infans in vtero, sed exaltauit: nec Elyzabeth dicit, Exultauit in fide, sed exultauit in vtero meo, Et potuit esse hæc sanctificatio, tantæ rei à maiori cognoscendæ indicium, non à paruulo cognitæ, Absq; assertione de hac sanctificatione loquitur, non definiens qualiter intelligenda sit illa sanctificatio: an sit signum futuræ rei, an veritas iustificationis per spiritum factæ. *Num. 22. Hierem. 1. b 1. Cor. 3. d Ioan. 3. a. Luca, 1. c.* Sed melius est, vt dicamus illos præter communem legem in vteris iustificatos, & gratia peruentos dimissis omnibus peccatis: quod etiam multis sanctorū testimonijs edocetur.

Si baptismus sit verbis corruptè prolatis. C

Zac. pa. Bonifacio episcopo epist. 2. to 2. concil. ad principium. QVAERI etiam solet. Si corruptè proferantur verba illa, an baptismus sit? De hoc Zacharias Bonifacio scribit, Retulerunt mihi nuncij tui, quod fuerit sacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguam pœnitus ignorabat: & dum baptizaret, nescius latini eloquij,

quij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti: & propter hoc considerasti rebaptizare. Sed si ille baptizauit, non errorem inducens vel hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam baptizās dixisset: non possumus consentire vt denuò baptizetur.

Leo Papa. D

Leo pa pri. epi. 90 ad Rust episc. Narbo. cap. 15. to. 1. cōci. de con. dist. 4. c. si nulla. Ibidē paulò inferius.

PRAETEREA sciendum est, quod illi de quib. nulla extāt indicia inter propinquos vel domesticos vel vicinos à quibus baptizati fuisse doceantur, agendū est, vt renascantur ne pereant: in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non finit vt videatur iteratū. Conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur, quia non temeritas interuenit præsumptionis, vbi est diligentia pietatis.

De illo, qui pro ludo immergitur. E

Au in principio, ca. 53. lib. 7. de baptismo contra Dona. to. 7. Ibid. ad finem.

SOLET etiam quæri, de illo qui iocans, sicut mimus, commemoratione tamen Trinitatis immergitur, vtrum baptizatus sit? Hoc autem Aug. non definit, ita inquiens, Si totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrum approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudicium per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandum esse censerem. Videtur tamen sapientibus nō fuisse baptisma: vt cum aliqui in balneum vel in flumen merguntur in nomine Trinitatis, non est tamen baptismus, quia non intentione baptizandi illud geritur. Nam in hoc & in alijs sacramentis sicut forma est seruanda, ita & intentio illud celebrādi est habenda. Illud etiā non te moueat, quòd quidam nō ea fide paruulos ad baptismum ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam: sed eos putant hoc remedio temporalem accipere sanitatem; non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

Au ad Bonifaciū E. p. 23. ad mediū. tom. 2.

Quòd duo tempora erant in quibus baptizabantur homines. F

Leo Pap. 1. epi. 4. ca. 5. epis. Sicilia Ca. 6. eiusdē epistolæ.

AGNOSCENDVM est etiam, in baptizandis electis duo tempora esse seruanda, id est, Pascha & Pentecosten, vt in sabbatho paschæ vel pentecostes baptismi sacramentū celebretur. Qui verò necessitate mortis vel periculi vrgentur, omni tempore debent baptizari.

De responsione patrinorum. G

PORRO cuncti ad baptismum venientes, fidem suam profiteri debent, & exponere ad quid petendū venerint ad ecclesiam. Vnde etiam baptizando quæritur. Quid venisti ad ecclesiam petere? Qui si adultus est, pro se respondet. Fidem, id est, sacramentum fidei, & doctrinam. Ita etiam per singula interrogatus, respondet se credere in patrem & filium & spiritum sanctum. Si autem paruulus est, non valens credere vel loqui, alius pro eo respondet. Vnde Isidorus, Paruuli alio profitente baptizantur, qui adhuc loqui vel credere nesciunt: sicut etiam pro ægris, mutis, vel surdis alius profitetur dum baptizantur, sic & de pœnitentibus agendum est, Si verò pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet: sicut dictum est. Aetatem habet, pro se loquatur. Si verò quęritur, ex quo sensu pro paruulo dicatur Credo, vel fidem peto? Dicimus de sacramento fidei id esse intelligendum, quod respondetur petere cum defertur ad ecclesiam, & habere fidem cum baptizatur: vt sit sensus cum dicitur, Fidem peto, id est, sacramētum fidei præsto sum recipere: Credo, id est, sacramentum fidei suscipio: quod est, hic paruulus præsto est sacramentum fidei accipere. Vnde Aug. Nihil est aliud credere quàm fidem habere: & ideo cum respondetur credere paruulus, qui fidei nondum effectum habet, respōdetur fidem habere propter fidei sacramentum, & cōuertere se ad Deum propter conuersionis sacramentum. Sed adhuc quęritur ex quo sensu pro paruulo respondeatur. Credo in Deū patrē, & in Iesum Christū, & in spūm sanctū. Nunquid de sacramēto fidei an de fide mentis ibi agitur? Si de sacramento, cur nominatim di-

Isid. li. 2. de offi. ecclesiast. post medium. ca. 24.

Au. in fine ca. 24. li. 4. de bapti. cōtra Donat. Ioan. 9. c.

Aug. in fin. epist. ad Bonifacium.

Alias fidei.

tim distinguuntur personæ? Si verò de fidei affectu, quomodo verum est, cum ea paruulus careat? An illud facturus paruulus spondetur cum creuerit, sicut & omnibus pompis diaboli spondetur abrenunciare, quod si non seruauerit factus adultus, tenebitur ipse, vel sponsor? Sanè etiam dici potest ibi sponderi pro paruulo, quòd ad maiorem ętatem si venerit, & pompis diaboli renunciabit, & sanam fidem tenebit, cuius tunc sacramentum recipit. Hac autem sponsione paruulus pro quo fit, tenebitur non sponsor: si tamen vt cautio impleatur, quantū in se est, operam dederit, quia exigitur à patrinio, vt diligens circa eum pro quo spopondit, sollicitudo. De hoc Aug. Certissimā emisistis cautionem, qua renunciare pompis diaboli spopondistis. *De cōsecra. dist. 4.*

De catechismo & exorcismo. H

ILLA autem interrogatio & responsio fidei fit in catechismo, cui additur exorcismus. Ante baptismum enim fit catechismus & exorcismus, post catechismum sequitur exorcismus: vt ab eo, qui iam fide instructus est, aduersaria virtus pellatur. Exorcismus de Græco dicitur in Latinū adiuratio: Catechismus, Instructio, Catechizare est instruere: vt de Symbolo ac rudimentis fidei, Exorcizare est adiurare: vt, Exi ab eo spiritus immunde. Symbolum est signum vel collatio. Signū, quia eo fideles ab infidelib. discernūtur: Collatio, quia ibi totius fidei sufficientia & integritas est collata. Catechismus & exorcismus neophytorum sunt: magisq; sacramentalia quàm sacramenta dici debent. Neophytus Nouitius interpretatur vel rudis: & dicitur Neophytus nuper ad fidem conuersus, vel in disciplina religiosæ cōuersatiōis rudis. Hęc ergo præcedunt baptismum: non quòd sine istis non possit esse baptismus verus, sed vt baptizandus de fide instruatur, & sciat cui debitor fiat deinceps, & diaboli potestas in eo minuatur. Vnde Rabanus. Ante Baptismum, catechizandi debet in homine præuenire officium: vt fidei catachumenus accipiat ru- *Ex Isidoro. ad finē cap. 19. lib. 6. etimologi.* *Ex Isidoro. ca. 14. in fine lib. 7 etimologiarū.* *Raban. in fine ca. 25,*

 dimen

li.1.de insti tutiõe acto rum. dimentum, & sciat cui debitor fiat deinceps. Item Augustin. Paruuli exufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur potestas diaboli, ne iã contendant eos *Ibidem inferius.* subuertere, ne baptismum consequantur. Non ergo ab infantibus creatura Dei efflatur vel exorcizatur, *Au. cap. 1. li. 1. ad catechumenos de symbolo tom. 9.* sed diabolus, vt recedat ab homine.

DE CONFIRMATIONE.

DISTINCT. VII.

A

NVNC de sacramento confirmationis addendum est: de cuius virtute quæri solet. Forma enim aperta est, scilicet, verba quæ dicit episcopus, cum baptizatos in frontibus sacro signat chrismate. Hoc sacramentum ab alijs perfici nõ potest, nisi à summis sacerdotibus: nec tempore apostolorum ab alijs quàm ab ipsis Apostolis legitur peractũ, nec ab alijs, quã ab illis qui locum eorum tenent, perfici potest aut debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habetur & vacuum, nec inter ecclesiastica reputabitur sacramenta. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore, sed non chrismate signare in fronte. Virtus autem huius sacramenti est, donatio spiritus sancti ad robur: qui in baptismo datus est ad remissionem. Vnde Rabanus, A summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per spiritum sanctum, ad prædicandum alijs illud, quod ipse in baptismo consecutus est. Item, Omnes fideles per manus impositionem episcoporum, post baptismum accipere debent spiritum sanctum, vt pleni Christiani inueniantur.

Euse. 1. epi. 3. episc. Tusiæ et Cãpaniæ in fine. Greg. 1. epi. ad loã. li. 3. Ra. in prin cip. c. 30. li. 1. de inst. clericorum. Vrb. Pap 1. omnib. epi. scribẽs in fine. Melch. 1 epi. ad episc. hispaniæ in medio. to. 2 conciliorũ.

Melchiades. B

SCITOTE vtrunque esse magnum sacramentũ, sed vnum maiori veneratione tenendum, sicut à maioribus datur. Ecce maius dicit sacramentum confirmationis: sed fortè non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam cõferat, sed quia à dignioribus datur, & in digniore parte corporis fit, scilicet, in fronte: vel fortè quia maius augmentum virtutum præstat, licet ba-

cet ba.

cet baptismus plus ad remissionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicēs. In vnctione baptismi spiritum sanctum descendere ad habitationem Deo consecrandam, in hac verò, eiusdem septiformem gratiam, cum omni plenitudine sanctitatis & virtutis, venire in hominem. Hoc sacramentum tantum à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, sicut & baptismus, nisi aliter cogat necessitas. Nec debet iterari, sicut nec baptismus, vel ordo. Nulli enim sacramento facienda est iniuria: quod fieri putatur, quando non iterandum iteratur. Sed vtrum aliqua vel nulla iterari possint, quæstio est. Nam de baptismo & ordine, quod non debeant iterari, apertè Aug. dicit. Vtrunq; sacramentum est, & quadam consecratione datur, illud quidem cum baptizatur, illud verò cum ordinatur. Ideoq; in ecclesia catholica vtrunque non licet iterari, quia neutri facienda est iniuria: quod indubitanter etiam de confirmatione tenendum est. De alijs verò vtrùm iterari valeant vel debeant, posteà disseremus.

Ra. in princip. cap. 30. li. 1. de inst. clariorum. de con. dist. 5. ca. Nouissime. Aug. ca. 13. non longè à princip. cōtra epist. 3. Parmenia. Tomo. 7.

DE SACRAMENTO ALTARIS *& eucharistia.*

DISTINCT. VIII. A

POST sacramentum baptismi & confirmationis sequitur Eucharistiæ sacramentum. Per baptismum mundamur, per eucharistiam in bono cōsummamur. Baptismus æstus vitiorum extinguit, eucharistia spiritualiter reficit. Vnde excellenter eucharistia dicitur, id est, bona gratia: quia in hoc sacramēto non modo est augmentum virtutis & gratiæ, sed ille totus sumitur, qui est fons & origo totius gratię. Cuius figura præcessit, quando manna pluit Deus patribus in deserto, qui quotidiano cæli pascebantur alimento. Vnde, Panem angelorum manducauit homo. Sed tunc qui panem illum manducauerunt mortui sunt, Iste verò panis viuus, qui de cælo descendit, vitam mundo tribuit. Manna illud de cęlo: hoc super

Am. ca. 8 in fine li. de iis qui initiātur mysterijs. Exod. 16. Psal. 77. Ioan. 6. d Ibid. c. 9. in principio.

cælum. Illud vermibus scatebat in diem alterum reseruatum: hoc ab omni corruptione alienum. Quicũque religiosè gustauerit, corruptionem non videbit: Illud datum fuit antiquis post transitum maris rubri: vbi submersis Aegyptijs liberati sunt Hebræi. Ita hoc cæleste manna: non nisi renatis præstari debet. Panis ille corporalis populum antiquum ad terram promissionis per desertum eduxit. Hæc esca cælestis fideles huius seculi per desertum transeuntes in cælum subuehit. Vnde rectè viaticum appellatur: quia in via nos reficiens, vsq; in patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptismi præcessit, ita in manna significatio Dominici corporis. Hæc duo sacramenta demonstrata sunt, vbi de latere Christi sanguis, & aqua profluxerunt: quia CHRISTVS per sanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit à diabolo, & à peccato: sicut Israelitas per sanguinem agni paschalis ab exterminatore, & per aquam maris rubri ab Aegyptijs liberauit. Huis etiam sacramenti ritum Melchisedech ostẽdit, vbi panem & vinum Abrahæ obtulit. Vnde vt ait Amb. intelligi datur anteriora esse sacramenta Christianorum, quàm Iudæorum.

Exod.16.d *Ioan.19.f.* *Exod.12. b.* *Gene.14.d.* *De sacramentis lib. 4. ca. 3. in principio. in tom.4.*

De institutione sacramenti. B

HIC etiam alia consideranda occurrunt quatuor, scilicet sacramentum, institutio, forma, & res. Sacramentum dominus instituit, quando post typicum agnum corpus & sanguinem suum discipulis in cœna porrexit. Vnde Eusebius Emisenus, Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus syderibus, necesse erat vt die cœnæ, sacramentum nobis corporis & sanguiuis consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium.

Matth.26.c *Euseb.ho. 5. de pascha ad principium.*

De forma. C

FORMA verò est, quam ipse ibidem edidit dicẽs, Hoc est corpus meum: & post, Hic est sanguis meus.

Matth.26.c

Cum

Cum enim hæc verba proferuntur, conuersio fit panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi: reliqua ad laudem Dei dicuntur. Vnde Amb. Sermone Christi hoc conficitur sacramentum, quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calicē missum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Consecratio quib. fit verbis? attende quæ sunt verba. Accipite & comedite ex eo omnes: hoc est corpus meum. & iterum, Accipite & bibite ex hoc omnes: hic est sanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur, laus Deo refertur, oratio præmitur pro populo, pro regibus. Item Aug. Credendum est, quòd in illis verbis Christi sacramenta conficiantur: reliqua omnia nihil aliud sunt quā laudes, vel obsecrationes fidelium & petitiones. Ecce quæ sit institutio & forma huius sacramenti. Vbi cōsideratione dignum est, quare illud sacramētum post cœnam dedit discipulis. Dominus igitur IESVS ad inuisibilia paternæ maiestatis migraturus, celebrato cum discipulis typico pascha, quoddam memoriale eis commendare volens, sub specie panis & vini corpus & sanguinem suum ita eis tradidit, vt ostenderet legis veteris sacramenta, inter quæ præcipuum erat agni paschalis sacrificium, in morte sua terminari, ac legis nouæ sacramenta substitui: in quibus excellit mysterium Eucharistiæ. Ideò etiam post alia dedit, vt hoc vnum arctius memoriæ discipulorum infigeretur, & ab ecclesia deinceps frequentaretur. Sed non exinde disciplinam sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur: sed potius à ieiunis sumi oportet: sicut Apostolus docet, vt singulari reuerentia dijudicetur, id est, discernatur ab alijs cibis, quod Dominus Apostolis disponendum reliquit. Vnde Aug. Apparet, cùm primò acceperunt discipuli eucharistiam, non eos accepisse ieiunos: non ideò tamen calumniandum est vniuersæ ecclesię, quòd à ieiunis sumitur semper. Placuit enim spiritui sancto, vt in honore tanti sacramenti, prius in os Christiani Domini

Ambr. in princip. c. 5. eiusdem. Matth. 26. Am. ca. 4. eiusdē li. 4. Paschasius ca. 14. li. de corpore Christi. De cōs. dist. 2 c. Vtrum sub finem. 1. Cor. 11. c Ad Ianuarium. Epist. 118. c. 6. in to. 2. de cōs. dist. 2. c. Liquido apparet.

cum corpus intraret, quàm alij cibi: ideò vbique mos iste seruatur. Non enim quia post cibos dedit Dominus, ideò pransi vel cœnati illud accipere debent, vt illi faciebant, quos Apostolus redarguit. Nam saluator, quò vehementius commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordib. & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionē digressurus erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur, apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, reseruauit docendum.

1. Cor. 11. d

De sacramento & re. D

NVNC quid ibi sacramentum sit, & quid res, videamus. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Forma ergo panis & vini, quæ ibi videtur, est sacramentum, id est, signum sacræ rei: quia pręter speciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire. Tenēt ergo species vocabulo rerū, quæ antè fuerunt, scilicet, panis & vini. Huius autem sacramenti gemina est res: vna scilicet, contenta & significata, altera significata & non contenta. Res contenta & significata est caro Christi, quam de virgine traxit, & sanguis quem pro nobis fudit. Res autem significata & non contenta est vnitas ecclesiæ in prædestinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Hæc est duplex caro Christi, & sanguis. Vnde Hieron. Dupliciter, inquit, intelligitur caro Christi & sanguis eius: vel illa, quæ crucifixa est sepulta, & sanguis, qui militis lancea effusus est: vel illa spiritualis ac diuina, de qua ipse ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus, &c. Nisi manducaueritis carnem meā & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sunt ergo hic tria distinguenda. Vnū, quod tantum est sacramentum: alterum, quod est sacramētum & res: & tertium, quod est res & non sacramentum. Sacramentum & non res, est species visibilis panis & vini, Sacramentum & res, caro Christi propria & sanguis. Res & non sacramentum, mystica eius caro. Porrò illa species visibilis sacramētum est geminę rei:

Au. de ciuitate Dei 10 ca. 5. in to. 5 Lanfranc. ad 14. obiectionē Berēgarij respōdens. Gloss. ordi. ad illud. 1. Co[illegible] Accipite et manducate. Hiero. ad illud, 1. ad Ephes. in quo habemus. Tom 9. Ioan. 6. f. Ioan. 6. e.

rei: quia vtranq; rem significat, & vtriusque rei similitudinem gerit expressam. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & sustentat, & vinum hominem lætificat atque inebriat: sic caro Christi interiorem hominem plus cæteris, gratijs spiritualiter reficit & saginat. Vnde Calix meus inebrians, quàm præclarus est. Habet etiam similitudinem cum re mystica, quæ est vnitas fidelium: quia sicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ex pluribus acinis vinũ in vnum confluit: sic ex multis fidelium personis vnitas ecclesiastica constat. Vnde Apostolus, Vnus panis & vnum corpus multi sumus, &c. Vnde Aug. Vnus panis & vnum corpus ecclesia dicitur, pro eo, quòd sicut vnus panis ex multis granis, & vnum corpus ex multis membris componitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc mysterium pacis & vnitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit: qui accipit hoc mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc mysteriũ pro se, sed contra se. Cuius etiam sacramẽtum est corpus Christi proprium de virgine sumptũ: quia vt corpus Christi ex multis membris purissimis, & immaculatis constat, ita societas ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. In cuius rei typo facta est arca Domini de lignis sethim: quę sunt imputribilia, & albæ spinæ similia.

Psal. 22. *1. Cor. 10. d.* *De sacramentis fidelium.* *De consec. distin. 2. ca. quia passus paragra. dominus noster.* *Ephes. 4. a.* *Glos. ord. 1. Cor. 11. ad illud, Accipite & mã ducate.*

DE DVOBVS MODIS MANDVCANDI,

DISTINCT. IX. A

Et sicut duæ sunt res illius sacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Vnus sacramentalis, scilicet, quo boni & mali edunt: alter spiritualis quo soli boni manducant Vnde Aug. Quid est Christum manducare? non est hoc solum in sacramento corpus eius accipere: multi enim indigne accipiunt: sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentem. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitate Christi

Aug. tract. 27. ad finẽ ca. 6. Ioan. Tomo. 9. habetur de cõsec. dist. 2. c. Quid est Christum.

cum corpus intraret, quàm alij cibi: ideò vbique m
iste seruatur. Non enim quia post cibos dedit Dom
nus, ideò pransi vel cœnati illud accipere debent,
1. Cor. 11. d illi faciebant, quos Apostolus redarguit. Nam salu
tor, quò vehementius commendaret mysterij ill
altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordib
memoriæ discipulorum, à quibus ad passionē digr
surus erat. Quo autem ordine deinceps sumeretur
postolis, per quos ecclesias dispositurus erat, reser
uit docendum.

De sacramento & re.

NVNC quid ibi sacramentum sit, & quid res,
deamus. Sacramentum est inuisibilis gratiæ visibi
forma. Forma ergo panis & vini, quæ ibi videtur,
sacramentum, id est, signum sacræ rei: quia præter s
ciem quam ingerit sensibus, aliquid aliud facit in c
gnitionem venire. Tenēt ergo species vocabulo re
quæ antè fuerunt, scilicet, panis & vini. Huius aute
sacramenti gemina est res: vna scilicet, contenta &
gnificata, altera significata & non contenta. Res c
tenta & significata est caro Christi, quam de virgi
traxit, & sanguis quem pro nobis fudit. Res autem
gnificata & non contenta est vnitas ecclesiæ in pr
destinatis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Hæc
duplex caro Christi, & sanguis. Vnde Hieron. Dup
citer, inquit, intelligitur caro Christi & sanguis ei
vel illa, quæ crucifixa est sepulta, & sanguis, qui m
tis lancea effusus est: vel illa spiritualis ac diuina,
qua ipse ait, Caro mea verè est cibus, & sanguis me
verè est potus, &c. Nisi manducaueritis carnem m
& biberitis meum sanguinem, non habebitis vita
in vobis. Sunt ergo hic tria distinguenda. Vnū, quo
tantum est sacramentum: alterum, quod est sacram
tum & res: & tertium, quod est res & non sacramen
tum. Sacramentum & non res, est species visibilis p
nis & vini. Sacramentum & res, caro Christi propr
& sanguis. Res & non sacramentum, mystica eius
ro. Porrò illa species visibilis sacramētum est gemin
re

Au. de ciuitate Dei 10 ca. 5. in to. 5
Lanfranc. ad 14. obiectionē Berēgarij respōdens.
Gloss. ordi. ad illud. 1. Cor. 11. Accipite et manducate.
Hiero. ad illud, 1. ad Ephes. in quo habemus. Tom. 9.
Ioan. 6. f.
Ioan. 6. e.

rei: quia vtranq; rem significat, & vtriusque rei similitudinem gerit expressam. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & sustentat, & vinum hominem lætificat atque inebriat: sic caro Christi interiorem hominem plus cæteris, gratijs spiritualiter reficit & saginat. Vnde Calix meus inebrians, quàm præclarus est. Habet etiam similitudinem cum re mystica, quæ est vnitas fidelium: quia sicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ex pluribus acinis vinũ in vnum confluit: sic ex multis fidelium personis vnitas ecclesiastica constat. Vnde Apostolus, Vnus panis & vnum corpus multi sumus, &c. Vnde Aug. Vnus panis & vnum corpus ecclesia dicitur, pro eo, quòd sicut vnus panis ex multis granis, & vnum corpus ex multis membris componitur: sic ecclesia ex multis fidelibus charitate copulante connectitur. Hoc mysterium pacis & vnitatis nostræ Christus in sua mensa consecrauit: qui accipit hoc mysterium vnitatis, & non tenet vinculum pacis, non accipit hoc mysteriũ pro se, sed contra se. Cuius etiam sacramẽtum est corpus Christi proprium de virgine sumptũ: quia vt corpus Christi ex multis membris purissimis, & immaculatis constat, ita societas ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. In cuius rei typo facta est arca Domini de lignis sethim: quę sunt imputribilia, & albæ spinæ similia.

Psal. 22. *1. Cor. 10. d.* * *De sacramentis fidelium.* *De consec. distin. 2. ca. quia passus paragra. dominus noster.* *Ephes. 4. a.* *Glos. ord. 1. Cor. 11. ad illud, Accipite & mãducate.*

DE DVOBVS MODIS MANDVCANDI.

DISTINCT. IX. A

ET sicut duæ sunt res illius sacramenti, ita etiam duo modi manducandi. Vnus sacramentalis, scilicet, quo boni & mali edunt: alter spiritualis quo soli boni manducant. Vnde Aug. Quid est Christum manducare? non est hoc solum in sacramento corpus eius accipere: multi enim indigne accipiunt: sed in ipso manere, & habere ipsum in se manentem. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitate Christi

Aug. tract. 27. ad finẽ ca. 6. Ioan. Tomo. 9. habetur de cõsec. dist. 2. c. Quid est Christum.

Ad illud. c. Ioan. Qui manducat. Trac. 25. ad ca. 6. Ioan. hoc est opus dei Pascha sius ca. 6. de corpore do. Au. in li. de medio pœnitētia de con se. dist. 2 ca. quō. Ioan. 6

& ecclesiæ quam sacramentum significat manet. N qui discordat à Christo, nec carnem Christi mand cat, nec sanguinem bibit: etsi tantæ rei sacramentu ad iudicium sui quotidie accipiat. Spiritualem ma ducationem Aug. distinguens à sacramentali ait, V quid paras ventrem & dentem? crede, & manducaſ Credere enim in eum, hoc est comedere panem & vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Itē, Qu modo manducandus est Christus? Quomodo ipse d cit, Qui mãducat carnem meam, & bibit sanguiner meum, in me manet, & ego in eo? Si in me manet & ego in eo, tunc bibit: qui verò non in me manet, ne ego in illo: & si accipit sacramentum, acquirit mag num tormentum. Item, Nulli ambigendum est tun quenquam corporis & sanguinis Domini particip fieri, quando Christi membrum efficitur: nec aliena ri ab illius panis calicisq; cōsortio, etiamsi antequan illum panem edat & calicem bibat, de hoc seculo i vnitate corporis Christi constitutus abscedat: quia i lius sacramenti beneficio non priuatur, quando ill habere hoc, quod illud sacramentum signat inueni. tur. In illo enim sacramento corpus & sanguinē sui nobis cōmendauit, quod & fecit nosipsos. Nã & no corpus ipsius facti sumus. Itē, Qui discordat à Chri. sto nō manducat carnē eius, nec sanguinē bibit: etsi tantæ rei sacramētū ad iudiciū sibi quotidie accipit.

Prosp. libr. sentētiarū Ex Augu. ca. 339.

De errore quorundam qui dicunt a bonis tantum corpus Christi sumi. B

HAEC verba & alia huiusmodi, vbi de spirituali manducatione agitur, quidã obtuso corde legentes, erroris caligine inuoluti sunt adeò, vt præsumpserint dicere corpus & sanguinem Christi à bonis tantum sumi & non à malis. Sed indubitanter tenendum est, à bonis sumi, non modo sacramentaliter, sed & spiritualiter. A malis verò tãtū sacramētaliter, id est, sub sacramēto, scilicet sub specie visibili carnē Christi de virgine sumptã, & sanguinem pro nobis fusum sumi, sed non mysticam, quæ tantū bonorū est. Quod sub-

ditis

ditis probatur testimonijs: Grego. Est quidem in peccatoribus & indignè sumentibus vera Christi caro, & verus sanguis: sed essentia, non salubri efficientia: Item Aug. Multi indignè accipiunt corpus Domini: de quibus Apostolus ait. Qui manducat & bibit calicem Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Per quod docemur, quàm sit cauendum malè accipere bonum. Ecce enim factum est malum, dum malè accipitur bonum: sicut contra Apostolo factum est bonum, cum bene accipitur malum, scilicet, dum stimulus Sathanæ patienter portatur. Ergo & mala prosunt bonis, sicut angelus Sathanę Paulo: & sancta obsunt malis, bonis sunt ad salutem, malis ad iudicium. Vnde qui mãducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit: non quia res illa mala est, sed quia malus malè accipit, quod bonum est. Idem, Indignè quis sumens corpus Christi non efficit, vt quia malus est malum sit quod accipit, vel quia non ad salutem accipit, nil accipiat. Corpus enim & sanguis Domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apostolus, Qui manducat indignè, &c. His alijsq; pluribus aperte ostenditur, quòd etiam à malis verum corpus Christi & sanguis sumitur: sed sacramentaliter, non spiritualiter.

Lanfrãcus ad obiectionem Berengarij. *14. respondens. 1. Cor. 11 f.* *Ibid. Lanf.* *2. Cor. 12. e.* *Aug lib. de baptismo cõtra Donat. ca. 8 in to. 7* *1. Cor. 11. f*

De intelligentia quorundam verborum ambiguorũ. C

SECVNDVM hos duos modos sumendi, intelligentia quorundam verborum ambiguè dictorum distinguenda est. Ait enim Augu. Bonus accipit sacramentum & rem sacramenti, malus verò sacramentum & non rem. Sacramentum hic dicit corpus Christi proprium, de virgine natum: Rem verò spirituale Christi carnem. Bonus ergo vtranque Christi carnem accipit: Malus verò tantum sacramentum, id est, corpus Christi sub sacramento, & non rem spiritualem. Item, Nón manducans manducat, & manducans nõ manducat: quia non manducans sacramentaliter, aliquando manducat spiritualiter, & econuerso. Et qui manducant spiritualiter, veritatem carnis & sanguinis

Gloss. ordi. ad illud. 1. Cor. 11. Accipite et mãducate.

Lanfrācus in respōsiōe ad obiectionē 14. Berēgarij.

guinis dicuntur sumere: quia ipsam efficientiam habent, id est, remissionem peccatorum, pro qua videtur orari cum dicitur. Perficiant in nobis Domine quæsumus tua sacramēta, quod continent: vt quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerū veritatem dicit ipsam efficientiam: quasi dicat, Per hæc sacramenta præsta, vt sicut sacramentaliter carnē Christi sumimus, ita spiritualiter sumamus. Vel petit sacerdos, vt Christus, qui nunc verè sub specie panis, & vini sumitur manifesta visione, sicut in essentia diuinitatis est, quandoq; accipiatur. Constat ergo à bonis & à malis sumi corpus Christi: sed à bonis ad salutem, à malis ad perniciem.

DE HAERESI ALIORVM QVI DICVNT CORPVS CHRISTI NON *esse in altari nisi in signo.*

DISTINCT. X. A

De sacramento eucharistia quantum ad cibum qui manducatur.

SVNT & alij, præcedentium insaniam transcendentes: qui Dei virtutem iuxta modum naturalium rerum metientes, audacius ac periculosius veritati contradicunt: asserentes in altari nō esse corpus Christi vel sanguinem, nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis & sanguinis conuerti, sed ita Christum dixisse. Hoc est corpus meum, sicut Apostolus dixit, Petra autem erat Christus. Dicunt enim ibi esse corpus Christi tantum in sacramento, id est, in signo, in tantum & signo manducari à nobis. Qui errandi occasionem sumūt à verbis veritatis, vnde prima hæresis facta est in discipulis Christi. Cùm enim diceret. Nisi quis manducauerit carnem meā, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam: illi non intelligentes dixerunt. Durus est hic sermo: quis potest eum audire? & abierunt retro. Illis descedentib. instruxit duodecim, qui remanserāt. Spiritus est, inquit, qui viuificat: caro nihil prodest, verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt

Au. super psal. 54. ad Versum 24. hūc molliti sūt sermōes Tomo. 8.

Ioan. 6. g.

Aug. tract. 27. ad illud Ioan. 6. Verba quæ ego locutus.

sunt. Spiritualiter intellige, quæ locutus sum. Non hoc corpus, quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinē, quem effusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendaui, spiritualiter intellectum viuificabit vos: caro autē nō prodest quicquam. Sunt etiam & alia illorum insaniæ fomitem ministrantia. Ait enim Aug. Donec seculum finiatur, sursum est Dominus: sed tamen etiam hic nobiscum est veritas Dominus: Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco esse oportet: veritas autem eius vbiq; diffusa est. Item, Vna persona est Deus & homo: vbiq; per id, ꝙ est deus: in cęlo, per id ꝙ homo est Christ⁹. Dicit etiā, Pauperes semꝑ habetis vobiscū, me autē non semper habebitis. His alijsq; vtuntur pręfati hæretici, in assertionem sui erroris.

Au. ad Ver sū 5. psal. 98 hunc adorate scabellū. Au. tract. 30. in princi pio ad illud Ioan. 7. Nōne Moyses.

Matt. 26. A.

Determinatio præmissorum. B

QVAE ex eadem ratione omnia accipienda sunt, non enim verbis his negatur verum corpus Christi à fidelibus sumi vel in altari esse, sed his veritas Apostolos, & in eis nos instruxit, quòd ipsius corpus non per partes discerptum, vt putauerunt illi discipuli, qui retroierunt, sed integrum; nec visibiliter in forma humana, sed inuisibiliter sub forma panis & vini, corpus & sanguinem nobis traderet. Quē sensum Aug. cōfirmat dicens, Ipsum quidē, & non ipsum corpus, ꝙ videbatur, manducatur: ipsū quidē, inuisibiliter: nō ipsum, visibiliter. Itē, Et si necesse est illud celebrari, necesse est tamen inuisibiliter intelligi. Ita etiā intelligendum est corpus Christi esse in vno loco, scilicet, visibiliter in forma humana, veritas tamē eius, id est, diuinitas, vbique est, veritas etiam eius, id est, verum corpus in omni altari est, vbiq; celebratur. Sic etiam illud intelligendum est, Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis: secundum corporalem præsentiam, scilicet, qua cum eis cōuersabatur. Similiter per id, quod homo est, in cælo est, scilicet, visibiliter: inuisibiliter autem est in altari, quia non in forma humana apparet, sed forma panis &

Lanfranc. in responsione ad obiectionē duodecimā Berengarij.

Au. ad Versum 5. psal. 98. Adorate scabellū.

Matt. 26. A.

Lanfrācus in responsione sexta cōtra obiectionem Berengarij.

nis & vini operitur. Vnde & inuisibilis caro eius dicitur, quæ verè est in altari. Sed quia in specie sua nō apparet, inuisibilis dicitur. Ait enim Augu. Hoc est, quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: Sacrificium ecclesiæ duobus confici, duobus constare: visibili elementorum specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut & Christi persona constat & conficitur ex Deo & homine, cum Christus sit verus Deus & homo, quia omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium ecclesiæ duobus, sacramento & re sacramēti, id est, corpore Christi. Est sacramentum, & res sacramenti, idem corpus Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi, quia forma panis operta sumitur & tractatur. Idemq; corpus Christi dixit esse sacramentum & rem: ex quo confirmatur, quod supra diximus. Deinde addit, quod magis mouet lectorē. Caro, inquit, eius est, quam sub forma panis opertā, in sacramento accipimus: & sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus, caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis, carne & sanguine, vtroq; inuisibili, intelligibili, & spirituali significatur corpus Christi visibile & palpabile, plenum gratia & diuina maiestate.

Lāfrancus in respōsione ad obiectionem decimam Berengarij.

Quæ sit intelligentia præmissorum. C

Lanfrā. vbi supra in respōsione ad 10. obiectionē Bereng. De cō sec. di. 2. hoc est quod dicimus parag. sicut ergo.

ATTENDE his diligenter, quia tropo quodam vtitur hic Aug. quo solent res significantes, rerū sortiri vocabula quas significant. Hic enim visibiles species panis vocatur nomine carnis, & visibilis species vini nomine sanguinis: inuisibilis verò & intelligibilis dicitur caro Christi: quia secundum illam speciem non videtur caro, sed intelligitur: ita & sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramētum carnis visibilis: quia species panis, secundum quā illa non videtur caro, est sacramentū carnis visibilis, quia in carne inuisibili, id est, specie, secundum quam caro

Christi

Christi non videtur caro, significatur corpus Christi, quod est visibile & palpabile, vbi in sua forma appa-ret. Ita & de sanguine accipi debet. Quem sensum cō firmat Aug. aperiens qualiter prædicta intelligenda sint, quia obscurè dixerat: consequenter dicens, ita pa nem vocari corpus Christi, cum verè sit sacramentū corporis Christi, quod in cruce positum est: sicut ipsa immolatio, quæ fit manib. sacerdotis, vocatur Christi passio, non rei veritate, sed significandi mysterio: & sicut sacramentum fidei dicitur fides. Satis respon sum est hæreticis, & obiectionibus eorum, qui negāt verum corpus Christi in altari esse, & panem in corpus, vel vinū in sanguinē, mystica cōsecratione cōuerti dicētes. Quis audeat manducare dominū suū? Quis etiā audeat dicere quotidie formari corpus Christi de materia vel substantia, quæ non fuit caro virginis?

Auctoritatibus probat verum corpus Christi esse in altari, & in id panem conuerti. D

HAEC & his similia obijciunt illi, in diuino mysterio legem naturæ sectantes: quorum perfidiā subdita cōuincunt testimonia. Ait enim veritas, Accipite, hoc est corpus meum. Item Amb. Si tantū valuit sermo Heliæ, vt ignem de cælo deponeret: non valebit tantum sermo Christi, vt substantias mutet? De totius mundi operibus legitur, quia ipse dixit, & facta sunt, &c. Sermo igitur Christi. i. filius, qui potuit ex nihilo facere, quod nō erat, non potest ea quæ sunt in id mutare, quod nō erant? Nō enim minus est creare, quàm mutare nouas naturas rerū. Item, Si ordinē quærimus, viro mixta fœmina generare consueuerat, liquet ergo, quod præter naturæ ordinē virgo generauit: & hoc quod conficimus corpus ex virgine est. Quid ergo hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cū præter naturā sit ipse partus ex virgine? Item, Ante benedictionē alia species nominatur, post consecrationē corpus significatur. Ante cōsecrationē aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis Amen, id est, verum est. Quod ser

Matt. 26. e.

Amb. li. de his, qui mysterijs initiantur ca. 9. in medio tomo. 4.

Ibidē paulò inferiùs

Ibidē ferè continuè.

mo so

mo sonat, affectus sentiat. Item Aug. In specie panis & vini quam videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem, honoramus: nec similiter pēdimus has duas species, sicut ante cōsecrationem pendebamus, cum fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Item Amb. Panis est in altari vsitatus, ante verba sacra: vbi accessit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autem potest, quod panis est, esse corpus Christi? Consecratione: quæ fit sermone Christi. Item, si tanta vis est in sermone Domini, vt incipiant esse, quæ non erant: quanto magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et sic quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cū aqua in calicem missum fit sanguis, consecratione verbi cælestis. Item Augu. Sicut per spiritum sanctum vera Christi caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis & vini idē corpus Christi & sanguis consecratur. Corpus Christi & veritas est, & figura. Veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute spiritus sancti ex panis viniq́ue substantia efficitur: Figura verò est id, quod exterius sentitur. Item Eusebius Emisenus, Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiā corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate, cōmutat. Ex his alijsq́ue pluribus constat, verum corpus Christi, & sanguinem in altari esse, immò integrum Christum ibi sub vtraque specie: & substantiam panis in corpus, viniq́ue substantiam in sanguinem conuerti.

Lanfrācus in respōsiōe 9 cōtra Berengariū.

Amb. in li. de sacramētis 4. ca. 4. tom. 4.

Ibidē paulò inferius.

Euseb. ho. 5. de Pascha ad principium.

DE MODIS CONVERSIONIS. DISTINCT. XI.

A

Si autem quæritur. Qualis sit illa conuersio: an formalis, an substantialis, vel alterius generis? definire non sufficio. Formalem tamen non esse cognosco:

De eucharistia sacramēto per cō

gnoſco: quia ſpecies rerum, quæ ante fuerant, remanent, & ſapor, & pondus. Quibuſdam eſſe videtur ſubſtantialis, dicentibus ſic ſubſtantiam conuerti in ſubſtantiam, vt hæc eſſentialiter fiat illa. Cui ſenſui præmiſſæ auctoritates conſentire videntur.

paratiõem ad diſpõſantes vel cõſitentes, & primo de confectiõe.

Oppoſitio. B

SED huic ſententiæ ſic opponitur ab alijs. Si ſubſtantia panis, inquiũt, vel vini cõuertitur ſubſtãtialiter in corpus vel ſanguinẽ Chriſti: quotidie fit aliqua ſubſtantia corpus vel ſanguis Chriſti, quæ ante non erat corpus: & hodie eſt corpus Chriſti, quod heri non erat: & quotidie augetur corpus Chriſti atq; formatur de materia, de qua in conceptione non fuit factũ. Quibus hoc modo reſponderi poteſt, quia non ea ratione dicitur corpus Chriſti cõfici verbo cæleſti, quod ipſum corpus in conceptu virginis formatum deinceps formetur: ſed quia ſubſtantia panis vel vini, quæ ante non fuerat corpus Chriſti vel ſanguis, verbo cæleſti fit corpus & ſanguis. Et ideò ſacerdotes dicuntur conficere corpus Chriſti, & ſanguinem, quia eorum miniſterio ſubſtantia panis fit caro, & ſubſtãtia vini fit ſanguis Chriſti: nec tamen aliquid additur corpori vel ſanguini, nec augetur corpus Chriſti vel ſanguis.

Gloſſ ordi. 1. Cor. 11. b

Auguſtinus in libro ſententiarum Proſperi. C

SI verò quæris modum quo id fieri poſſit, breuiter reſpondeo. Myſterium fidei credi ſalubriter poteſt, inueſtigari ſalubriter non poteſt. Quod ergo corpus Chriſti, panis mutatione in id, non augmentatur nec ſanguis ex vini conuerſione: eius voluntati & potentiæ adſcribatur, qui idem corpus de virgine eduxit: ſit ergo ſubſtantia illa iſta ſine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quod ſubſtantia panis aliquando fit caro Chriſti, etſi fiat caro Chriſti: ſic ut farina facta eſt panis, & aqua facta eſt vinum, nec tamen dicitur farina eſt panis, & aqua eſt vinum. Alij verò concedunt, illud quod erat panis vel vinum, poſt conſecrationem eſſe corpus & ſanguinem: non

Lanfranc. in reſpõſione. 6 cõtra obiectionẽ Berengarij

tamen sequitur, panis est caro Christi, vel vinum est sanguis: quia substantia panis vel vini postquam facta est caro Christi vel sanguis, non est substantia panis vel vini, sed caro & sanguis. Ideò distinguendum videtur, cum dicitur substantia panis, vel id, quod erat panis modo est corpus Christi. Manens enim panis non est corpus Chisti: sed mutata in id, quod facta est, est corpus Christi. Nec dicimus substantiam panis vel vini materiam esse corporis vel sanguinis domini: quia non de ea vt de materia, formatur corpus: sed ipsa formatur in illud, & efficitur illud Vnde Aug. Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructib. terræ acceptum, & prece mystica consecratum sumimus in memoriam dominicæ passionis. Quod cùm per manus hominis ad illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur vt sit tam dignum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu Dei.

In li. de trinitate, 3. c. 4. in fine eiusdem. t. 3.

Asserunt quidam dictum panem transire in corpus Christi. D

QVIDAM verò sic dicunt conuersionem illam esse intelligendam, vt sub illis accidentibus, sub quibus erat prius substantia panis & vini, post consecrationem sit substantia corporis & sanguinis: sic tamẽ, vt non ei afficiatur: & sic asserunt dictum panem trãsire in corpus Christi: quia vbi erat panis, nũc est corpus Christi. Quod si est, quid ergo fit de substantia panis & vini? Illi dicunt vel in præiacentem materiam resolui, vel in nihilum redigi. Alij verò putauerunt ibi substantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Christi esse & sanguinem: & hac ratione dici illã substantiam fieri istam: quia vbi est hæc, est & illa: quod mirum est: & ipsam substantiam panis vel vini dicũt esse sacramentum. Sed quod non sit ibi substantia, nisi corpus Christi & sanguis, ex prædictis & subditis apertè ostenditur. Ait enim Ambr. Panem istum quẽ sumimus in mysterio, illum intelligo vtique, qui manu sancti spiritus formatus est in vtero virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis: Panis enim angelorum

lorum factus est cibus hominum. Vnde veritas ait, Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: & iterum. Panis quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Ex his namque duabus sententijs apertè datur intelligi, quia panis ille & iste, non duo, sed vnus panis, vna caro proculdubio vnum efficitur corpus. Illud verè, illud sanè, quod sumptum est de virgine, quod resurrexit, & in cælum ascendit. Item Greg. Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Christi mysterio angelorum choros adesse, summa & ima sociari, vnum quid ex inuisibilibus atq; visibilibus fieri? Idem, Eodem momento & in cælum rapitur ministerio angelorum consociandum corpori Christi, & antè oculos sacerdotis in altari videtur. Sicut diuinitas verbi totum implet mundum, ita multis locis illud corpus consecratur. Nec sunt tamen multa corpora Christi, sed vnum corpus & vnus sanguis. Ideoq; siue plus siue minus, quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrimè sumunt: Post consecrationem ergo non est ibi substantia panis vel vini, licèt species remaneant. Est enim ibi species panis & vini, sicut & sapor. Vnde aliud videtur, aliud intelligitur.

De sacramentis, & allegatur de com. di. 2. c. omnia qua. Ioan. 6 è & habetur de con. di. 2. Greg. lib. 4. dialogorũ c. 58. in fine. c. Quid sit sanguis.

Quare sub alia specie. E

SVB alia autem specie tribus de causis carnem & sanguinem tradidit Christus, & deinceps sumendum instituit: vt fides scilicet, haberet meritum, quæ est de his, quæ non videntur: quia fides non habet meritũ, vbi humana ratio præbet experimentũ. Et ideò etiã, ne abhorreret animus, quod cerneret oculus: quia nõ habemus in vsu carnem crudam comedere, & sanguinem bibere. Quia ergo Christum vorari dentibus fas non est, in mysterio carnem & sanguinem nobis cõmendauit. Et etiam ideò, ne ab incredulis religioni Christianæ insultaretur. Vnde Aug. Nihil rationabilius, quàm vt sanguinis similitudinẽ sumamus: vt & ita veritas nõ desit, ridiculũ nullum fiat à paganis,

Gregor. in principio hom. 26. Ioan. 20. euãgelio.

Paschasius in principio, c. 12. lib. de corpore Christi.

 quòd

Paschasius in principio ca. 12. li. de corpore Christi.

quod cruorem occisi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne veluti quidam horror etiam cruoris, in similitudinem accipimus sacramentum. Ex præmissis iam liquet, quare sub alia specie, & quare sub ista hoc sacramentū dominus celebrauerit, & celebrari à nobis instituerit.

Quare sub duplici specie. F

Gloss. ord. 1. Cor. 11. Accipite & mãducate. In cõment. ad 11. c. epi. prioris ad Cor. 11. Mortẽ domini annũciabitis, tomo. 5.

SED quare sub duplici specie sumitur, cum sub alterutra totus sit Christus? Vt ostenderetur totam humanam naturam assumpsisse, vt totam redimeret. Panis enim ad carnem refertur, vinum ad animam: quia vinum operatur sanguinem in quo sedes animæ à physicis esse dicitur. Ideò ergo in duabus speciebus celebratur, vt animæ & carnis susceptio in Christo, vt vtriusq; liberatio in nobis significetur. Valet enim vt Ambr. ait, ad tuitionem corporis & animæ, quod percipimus: quia caro Christi pro salute corporis, sanguis verò pro anima nostra offertur, sicut præfigurauit Moyses. Caro, inquit, pro corpore nostro offertur, sanguis pro anima: sed tamen sub vtraq; specie sumitur totus: quod ad vtrunque valet, quia sub vtraq; sumitur Christus. Sed si in altera tantū sumeretur, ad alterius tantum, id est, animæ vel corporis, non vtriusq; pariter, tuitionem valere significaretur. Sub vtraq; specie tamen totus sumitur Christus, nec plus sub vtraq;, nec minus sub altera tantum sumitur. Eadem enim ratio est, vt ait Hil. in corpore Christi, quæ in manna præcessit. De quo dicitur. Quis plus collegerat, non habuit amplius: nec qui minus parauerat, habuit minus. Et licet sub vtraq; specie sumatur totus Christus, tamen non fit conuersio panis nisi in carnem, nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramenta, sed vnum: quia sub vtraque specie idem sumitur. Neq; debet iterari sacramentum, quia benedictio non repetitur super speciem eãdem. Neq; aliæ substantiæ in sacrificium veritatis offerri debent: quia de alijs non potest cõsecrari corpus Christi vel sanguis.

Paschasius in principio c. 16. de corpore Christi li. de cõ. di. 2. ca. Vbi pars est. Glos. ordin. 1. Cor. 11.

Quare aqua admisceatur. G

AQVA verò admiscenda est vino, quia aqua populum signat, qui per Christi passionem redemptus est, Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptũ, aqua & vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino ostendi sanguinem Christi. Cũ ergò in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei in quẽ credit copulatur: quæ copulatio aquę & vini sic miscetur in calice Christi, vt mixtio illa non possit separari. Nam si vinum quis tãtum offerat, sanguis Christi incipit esse sine nobis.

Decon. di. 2 c. cũ omne Apoc. 17. d Ca. 1. concilij Bracharem tertij.

Iulius Papa. H

SI verò quæritur. An irritum sit, quod geritur, si aqua prætermittatur? Audi quod sequitur in eodem canone. Non potest, inquit, calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunq; misceatur. Item Cyprianus, Calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi vtrunq; misceatur: sicut nec corpus Domini potest esse farina sola, nec aqua sola, nisi vtrunq; fuerit adunatum, & panis vnius compage solidatum. Si quis tamen non intendens introducere hæresim, obliuione vel ignorantia aquam prætermiserit, non videtur esse irritum sacramentum: sed ille grauiter est corripiendus. Nam & Græcorum Ecclesia apponere aquam dicitur. Quod etiam ex dictis Cypriani videtur posse colligi. ait enim, Si quis de antecessorib. nostris vel ignoranter vel simpliciter non hoc seruauerit, quod nos dominus facere & exemplo & magisterio docuit, potest simplicitati eius indulgentia domini venia concedi. Nobis verò non potest ignosci, qui nunc à domino instructi sumus, vt calicem domini cum vino mixtum, secundum quod dominus obtulit, offeramus. Ex hoc videtur, quòd si quis simpliciter vel ignoranter vinum offerat sine aqua, sacramentum conficiat. Aqua verò nullatenus sine vino potest offerri in sacrificio, nec panis nisi de frumento, nec granum frumenti, nisi redactum fuerit

Decon. di. 2 c. non debet adhabetur, eodẽ c. 1. concilij Bracharẽ 3. paulò inferius. Cyp. epist. 3 Cecilio. li. 2 post mediũ Gloss. ordi. 1. Cor. 11 Ac capite etmã ducate. Cyp. eadẽ epist. 3 li. 2. ad finem.

Ioan.6.d *Ioan.12.d* rit in panem: quia Christus & panem se dicit, & grano frumenti se comparat. Quod ergo suprà dictum est, non posse vinum solum offerri, determinari oportet: recipit enim exceptionem. Non potest, nisi simpliciter vel ignoranter fiat: vel, non potest, id est, non debet. Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex prædictis, quòd Christus vinum aqua mixtum dedit discipulis. Corpus verò tale dedit, quale tunc habuit, id est, mortale & passibile. Nunc verò sumitur à nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficientiam. Eucharistia quoq; intincta non debet dari populo pro supplemento communionis: quia non legitur Christus alicui discipulorum præbuisse panem intinctũ nisi Iudæ. Tunc verò non accepit Iudas corpus Christi, sed tantùm panem: corpus verò & sanguinẽ Christi antè cum alijs discipulis perceperat.

Gloss. ordi. 1. Cor. 11. habetur de cõ di. 2. c. cum omne, in com. Bracharij 3. ca. 1 ante medium.

VBI ILLA ACCIDENTIA FVNDANTVR.

DISTINCT. XII. A

De consequentib. ad confectionẽ corporis Christi quantum ad fractionem.

SI autem quæritur de accidentibus, quæ remanẽt, id est, de speciebus & sapore & pondere, in quo subiecto fundentur: potiùs mihi videtur fatendũ existere sine subiecto, quàm esse in subiecto: quia ibi non est substantia, nisi corporis & sanguinis dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Christi talem habet in se formam, sed qualis in iudicio apparebit. Remanẽt ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterij ritum, ad gustus fideique suffragium: quibus Corpus Christi habens formam & naturam suam tegitur.

De fractione & partitione. B

Glos. ord. 1. Cor. 11. Accipite & mãducate.

SED etiam quæri de fractione & partitione, quæ ibi videtur fieri, vtrùm vera sit: & si ibi vera fractio est, cuius rei sit, vel in qua re fiat. Cunq; nõ sit ibi alia substãtia quàm Christi, si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse. Sed econtra, cum

eum ipsum corpus incorruptibile sit (quia immortale & impassibile) in ipso non posse esse videtur. Nam & Christus redarguit carnalem sensum discipulorũ, qui putabant carnem Christi sicut aliam in partes diuidendam, & morsibus dilacerandam, Ideò quibusdam placet, quod non sit ibi fractio sicut videtur: sed dicitur frangi, quia videtur frangi, Quibus obijcitur quod ait Amb. Nihil falsi putandum est in sacrificio veritatis: vel sicut fit in magorum præstigijs, vbi delusione quadam falluntur oculi, vt videant esse, quod non est. Ad hoc illi dicunt, Non fallit nos visus, nec fallitur: quod esset, si crederetur ita frãgi, vt videtur, Nec illusio est: quia ad vtilitatem fidei, non ad deceptionem ita fit: sicut & Christus se ostendit duob. discipulis in via in specie peregrini: nec in eo tamẽ talis forma erat, sed oculi eorũ tenebãtur ne eũ agnoscerẽt

Ioan. 6. g

Hæc referũtur in eadẽ gloß. continuo.

Luca vlt. e

Aliorum opinio. C

ALII verò dicunt, quòd sicut ibi species panis est, & non est ibi res cuius vel in qua sit illa species: ita ibi fractio, quæ non fit in aliqua re, quia nihil ibi frangitur: quod mirabiliter Dei potentia fieri dicunt, vt ibi sit fractio, vbi nihil frangitur,

Ibidem in glossa ordi.

Aliorum opinio. D

ALII tradunt corpus Christi essentialiter frangi & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile existere. Quod se colligere asserunt ex confessione Berengarij: qui confessus est coram Nicolao papa & pluribus episcopis, panem & vinum, quę in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse: & sensualiter non solum sub sacramento, sed in veritate manibus sacerdotum tractari & frangi, & fideliũ dentibus atteri.

Lanfrancus in principio, lib. de sacramento Eucharistia contra Berengarium.

Confeß Berengarij: & habetur de con. di. 2. c. ego Berengarius.

Sententia probabilior. E

SED quia corpus Christi incorruptibile est, sanè dici potest fractio illa & partitio nõ in substantia corporis, sed in forma panis sacramentaliter fieri, vt vera fractio & partitio sit ibi, q̃ fit nõ in substantia cor-

Gloß. ordi. 1. Cor. 11.

poris, sed in sacramento, id est, specie. Ne autem mireris vel insultes si accidentia videantur frangi, cum ibi sint sine subiecto: licet quidam asserant ea fundari in aere. Est ibi vera fractio & partitio, quæ fit in pane, id est, in forma panis, Vnde Apostolus ait, Panis quem frangimus, quia forma panis ibi frangitur, & in partes diuiditur. Christus verò integer manet, & totus est in singulis. Vnde Augu. Quando Christus manducatur, vita manducatur. Sed quis audeat manducare dominum suum? & tamen veritas inuitans nos ad manducandum ait. Qui manducat me, viuit propter me, Nec occiditur Christus vt manducetur, sed mortuos viuificat: quando manducatur, reficit, non deficit: viuit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus, & quidem in sacramento sic fit. Item, Norunt fideles quomodo manducent carnem Christi: vnusquisque accipit partem suam: vnde & ipsa gratia partes vocātur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes mādūcatur in sacramēto, & manet totus integer, totus in cælo, manet totus in corde tuo. Ideò ista dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, & aliud intelligitur: videtur panis & calix, quod & oculi renunciant: quod autem fides instruenda postulat, panis corpus Christi, calix est sanguis. Ex his datur intelligi, quòd fractio & partes, quæ ibi videntur fieri, in sacramento fiunt, id est, in specie visibili. Ideoq; illa Berengarij verba ita distinguenda sunt, vt sensualiter non modo in sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum: frāgi verò & atteri dentibus, verè quidem, sed in sacramento tantùm. Vera ergo est ibi attritio & partitio: sed in singulis partib. totus est Christus. Vnde Hier. Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur, sed integrū se præbet in singulis. Item Hilarius, Vbi pars est corporis, ibi est & totum.

1. Cor. 10. d.

Ioan. 6. f.
Glos. ordin. ibidem. 1. Cor. 11.
*
Aug. de cōsec. dist. 2.

Quid illæ partes significent. F

QVID

QVID autem partes illæ significent, Sergius papa tradit inquiens. Triforme est corpus Christi. Pars oblata, in calicem missa, corpus Christi, quod iam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulantem adhuc super terram: pars in altari vsque ad finem missæ remanens, corpus iacens in sepulchro significat: quia vsq; in finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erũt. Et sicut partes illæ mysticam tenẽt significationem, ita etiam & fractio, passionis Christi & mortis est repræsentatio. Vnde ipse ait, Hoc facite in meam commemorationem, id est, in memoriã passionis & mortis meæ. Nam vt ait Amb. Quia in morte Christi liberati sumus, huius in edendo & bibendo carnem & sanguinem, memores esse debemus. Sed caueat quisque ne indignè percipiat, quia iudicium sibi manducat. Non enim est iste panis, qui vadit in corpus, sed panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiã fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie merearis accipere, nec accedas indignus. Indignus est, qui aliter celebrat mysterium quàm Christus tradidit, vel qui habens mortale peccatum accedit. Ergo etsi sint peccata quotidiana, vt non sint mortifera, antequam accedas dimitte debitoribus tuis, Si dimittis, dimittetur tibi: & sic securus accede. Panis enim salutaris est, non venenum. Si ita accedis, spiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat, qui innocentiam ad altare portat.

Gloss. ordi. 1. Cor. 11 Accipite & mãducate.

Amb. ad illud 1. Cor. 11 Mortem domini in cõmentarijs. Am. c 4. li. 7. de sacramentis ad medium.

Si illud sit sacrificium, & si sæpius immoletur Christus. G

POST hæc quæritur. Si quod gerit sacerdos, propriè dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christus quotidie immoletur, vel semel tantum immolatus sit? Ad hoc breuiter dici potest, illud quod offertur & consecratur à sacerdote vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus in cruce est, ibiq; immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in sacra

Ad. Heb. 7.

Au. præfa. in 2. exposi. psal. 21. de conse. di. 2. cap. semel Christus. mento, quia in sacramento recordatio fit illius, quod factum est semel. Vnde Aug. Certum habemus quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, &c, tamen ne obliuiscamur, quod semel factum est, in memoria nostra omni anno fit, scilicet, quotiens pascha celebratur. Nunquid totiens Christus occiditur? sed tantum anniuersaria recordatio repræsentat, quod olim factum est: & sic nos facit moueri, tanquam videamus Dominum in cruce. *Au. epi. 23. ad Bonifacium.* Item semel immolatus Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. *Lanfranc, in respõsiõe 11 ad obiectionẽ Berengarij.* Quod sic intelligendum, quia in manifestatione corporis, & distinctione membrorum semel tantum in cruce pependit, offerens se Deo patri hostiam redemptionis efficacem, eorũ scilicet, quos prædestinauit. *Am. ad illud cap. 10, ad hebr.* Item Amb. In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens, quid ergo nos? Nonne per singulos dies offerimus? Etsi quotidie offeramus ad recordationem eius mortis fit: & vna est hostia, non multæ. Quomodo vna & non multæ? quia semel immolatus est Christus. *Per singulos annos.* Hoc autem sacrificium exemplum est illius: idipsum, & semper idipsum offertur: proinde hoc idem est sacrificium, alioquin dicetur, quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi: non, sed vnus vbiq; est Christus: & hic plenus existẽs, & illic plenus: sicut quod vbique offertur, vnum est corpus, ita & vnum sacrificium. Christus hostiam obtulit: ipsam offerimus & nunc: sed quod nos agimus, recordatio est sacrificij. Nec causa suæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominem: sed nostræ: quia quotidie peccamus. Ex his colligitur esse sacrificium & dici quod agitur in altari: & Christum semel oblatum & quotidie offerri; sed aliter tunc, aliter nunc. Et etiã quæ sit virtus huius sacramenti ostenditur: remissio, scilicet, peccatorum venialium, & perfectio virtutis. *De virtute sacramẽti.*

De caussa institutionis. H

INSTITVTVM est enim hoc sacramentum duabus de causis. In augmentum virtutis, scilicet, charitatis,

& in

& in medicinam quotidianę infirmitatis. Vnde Ambro. Si quotiens effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur, debeo semper accipere, qui semper pecco: debeo semper habere medicinã. Item Aug. Iteratur quotidie hæc oblatio, licet Christus semel sit passus: quia quotidie peccamus peccatis, sine quibus mortalis infirmitas viuere nõ potest. Et quia quotidie labimur, quotidie Christus mysticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc sacramẽtum salutis, vt quia nos quotidie peccamus, & ille iã mori non potest, per hoc sacramentum remissionem consequamur. Quotidie comeditur ipse & bibitur in veritate, sed integer & viuus manet. Item, Mysteriũ fidei dicitur, quia credere debes, quod ibi salus nostra consistat, Si autem quæratur, Vtrùm quotidie communicandum sit? Audi quid inde tradit Aug. Quotidie, inquit, eucharistiam accipere, nec laudo, nec vitupero; omnibus tamen dominicis diebus communicãdum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, grauari magis dico eucharistiæ perceptione, quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, si peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, & satisfaciat lachrymis & orationibus, accedat securus: sed hoc de illo dico, quem mortalia peccata non grauãt. Si non frequentius, saltem ter in anno homines communicent, nisi fortè quis criminalibus impediatur: in Pascha, scilicet, & Pentecoste, & in Natali. Omnes ergo communicent, qui noluerint carere ecclesiasticis liminibus.

Am. li. de sacramẽtis 4. ca. 6. to. 4 Paschasius cap. 8. li. de corpore Christi.

Li. de ecclesiasticis dogmatib. c. 53 in tom. 3. De con. di. 2. quotidie. Fabia. pap. de con. dist. 2. cap. Et si non.

SI HAERETICI ET EXCOMMVNICATI HOC SACRAMENTVM conficiant.

DISTINCT. XIII. A

SOLET etiam quæri. Vtrũ praui sacerdotes hoc sacramentum conficere queant. Ad quod dici potest, aliqui, licet sint praui, consecrant verè, scilicet, qui intus sunt nomine & sacramento, etsi

non vita: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, vnde Aug. Intra catholicam ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis Domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris, & virtute spiritus sancti. Credendum est enim, quòd in verbis Christi sacramenta conficiantur. Sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est, qui per spiritum sanctum suam efficit carnem & sanguinem. Item Grego. Putant quidam communionē corporis minus esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorū oculis videtur ignobilis. Heu in quàm magnum laqueum incidunt: vt diuina & occulta mysteria plus ab alijs sanctificata posse fieri credant, cum vnus idemq; spiritus sanctus in tota ecclesia inuisibiliter ea mysteria & operando sanctificet, & sanctificando benedicat. Mysterium ideò dicitur, quod secretam & reconditam habeat dispensationē: Sacrificium verò, quasi sacrum factum: quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam dominicæ passionis. Sacramentum est in aliqua celebratione, cum res ita fit, vt aliquid significatę rei accipiamus. Sacramenta sunt, Baptisma, Chrisma, Corpus Christi: quæ ideò sacramenta dicuntur, quia sub tegumento visibilium rerum diuina virtus secretius salutem eorundem sacramentorum operatur. Vnde à secretis virtutibus vel sacris, sacramenta dicuntur. Panis & calicis sacramentum Græcè, eucharistia dicitur, Latinè, bona gratia interpretatur: & quid melius corpore & sanguine Christi? Siue ergo per bonos, siue per malos ministros intra ecclesiam dispensetur, sacramentum tamen est, quia spiritus sanctus viuificat: nec bonorum dispensatorum meritis ampliatur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore Domini, hoc & de baptismate & chrismate dicendum est & tenendum: quia virtus diuina secretius operatur in eis, & diuina solummodo est hæc virtus siue potestas, non humanæ efficaciæ. Illi verò qui excommunicati sunt,

Paschasius in principio, cap. 11. lib. de corpore Christi.
1.q.1. Intra catho.
Ioan. 1. e.
1. Cor. 12. b.
Isidor. li. 19 etymo. c. 6.
Ibid. Isid. c. 19. li. etym. ca. 6. paulò inferius.
Ioan. 6. g.
Hic non tenetur.

ſunt, vel de hæreſi manifeſtè notati, nõ videntur hoc ſacramentum poſſe conficere, licet ſacerdotes ſint: quia nemo dicit in ipſa conſecratione Offero, ſed offerimus, quaſi ex perſona eccleſiæ. Et ideò cum alia ſacramenta extra eccleſiam poſſint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiam Augu. tradere videtur dicens, Recolite nomen, & aduertite veritatem. Miſſa enim dicitur, eo quod cæleſtis nuncius ad conſecrandum viuificum corpus adueniat: iuxta dictum ſacerdotis dicentis. Omnipotens Deus, iube hæc perferri per manus ſancti angeli tui in ſublime altare tuum, &c. Idcirco niſi angelus venerit, Miſſa nequaquam iure vocari poteſt. Nunquid enim ſi hoc myſterium hæreticus auſus fuerit vſurpare, angelũ de cælo mittit Deus oblationem eius conſecrare? maximè cum eiſdem per prophetam comminatus ſit dicens, Maledicam benedictionibus veſtris, Quod ſi benedictionibus eorum ſe aſſerit maledicturam veritas, quid erit de hoſtia? Ergo dicemus, illam poſſe benedici ab illo, quem ſcimus à Deo fore maledictum cum ſua benedictione? Si enim Deus maledixerit benedictionibus hæreticorum, & ſymoniacus benedixerit: quis eorũ præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilũ poterit redigere verba veriſſima comminantis Dei? Ex his colligitur, quòd hæreticus à catholica eccleſia præciſus, nequeat hoc ſacramentum conficere: quia ſancti angeli, qui huius myſterij celebrationi aſſiſtũt, tunc non aſſunt, quando hæreticus, vel ſymoniachus hoc myſterium temerariè celebrare præſumit. Non enim dubitare licet, vbi coporis Domini & ſanguinis myſteria geruntur, ſupernorum ciuium adeſſe conuentus. In huius autẽ myſterij expletione, ſicut formam ſeruari, ita ordinem haberi, ſcilicet, vt ſit ſacerdos, & intentionem adhiberi oportet, vt illud facere intendat. Sed ſi non credit de illo myſterio, ſicut veritas habet, nunquid poteſt intendere illud conficere? & ſi non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt, etiam non rectè de illo myſterio ſentientes poſſe intendere:

Aug. in ſermone de corpore Chriſti.

1. q. 1. c. multis ſecularium ad finem.

dere: nō quidē illud cōficere, quòd iam esset rectè crē dere, sed id agere, quod geritur ab alijs dum conficitur: & sic adhibetur intentio, & si intentio dicatur de esse conficiendi illud mysterium, tamen ex quo intēdit ea dicere, & agere, quæ ab alijs geruntur, impletur mysterium. Illud etiam sanè dici potest, quod à brutis animalibus corpus Christi non sumitur, etsi videatur. Quid ergò sumit mus, vel quid manducat? Deus nouit hoc. De hoc cælesti mysterio aliqua perstrinximus, à catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit, hæreticus iudicatur.

1. q. 1. c. maledicam. Gloss. ordi. 1. Cor. 11.

Quid faciat Hæreticum, & quid sit Hæreticus. B

NE autem ignores quid faciat hæreticum, vel quid sit hæreticus, audi breuiter quid inde sancti doctores tradant. Hilar. ait, extiterunt plures, qui cælestiū verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutionem susceperunt: aliter interpretantes, quàm dictorū virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est: & sensus, nō sermo, fit crimen. Idem in 8. Intelligentiæ sensus, in crimine est. Hiero. dicit, quòd ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Aug. definiens quid sit hæreticus, ait. Hæreticus est, qui alicuius temporalis cōmodi & maximè gloriæ principatusque sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur.

Hila. lib. 2. de trini. ad principiū. Idem Hila. ante mediū libr. 8. Hiero. ca. 5. ad Gala. et Osee. ca. 9. Aug. lib. de Vtilitate credendi, & ad honoratum. ca. 1, tom. 6.

DE POENITENTIA.

DISTINCT. XIIII. A

POST hæc de pœnitentia agendum est. Pœnitētia longè positis à Deo necessaria est, vt appropinquent. Est enim, vt ait Hiero. secunda tabula post naufragium: quia si quis vestem innocentiæ in baptismo perceptam peccando corruperit, pœnitētiæ remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda pœnitentia, quia post lapsum resurgimus, dum vetustas reuersa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismū prolapsi per pœnitentiam renouari

Hiero. in cōmentarijs ad illud Esaia. 3. Agnitio vultus eorum, to. 9. & to. 1. epi. ad Deme-

nouari valent, sed nō per baptismū. Licet homini sæpius pœnitere, sed non baptizari, baptismus tantū est sacramentum: sed pœnitentia dicitur & sacramentū & virtus mentis. Est. n: pœnitentia interior, & est exterior. Exterior, sacramentū est: interior, virtus mentis est: & vtraq; causa salutis est & iustificationis. Vtrùm verò omnis exterior pœnitētia sit sacramentū, vel si non oīs, quæ hoc nomine cēsenda sit, cōsequenter inuestigabimus. A pœnitentia cœpit Ioan. prædicatio dicentis, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnū cęlorū. Quod aūt pręco docuit, illud post Veritas prędicauit, exordium sumens sermonis à pœnitentia: Pœnitentia dicitur à puniendo, qua quis punit, illicita, quæ commisit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur. Vnde Esa. A timore tuo Domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Est autē pœnitentia, vt ait Ambro. mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Grego: Pœnitere est anteacta peccata deflere, & flenda non committere: Nam qui sic alia deplorat, vt alia tamen cōmittat, adhuc pœnitentiā agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest, si peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æstibus anhelat? His verbis quidam vehementius inhærentes, contendunt veræ pœnitentiæ vltra non posse peccare damnabiliter: & si grauiter peccauerit, Veram non præcessisse pœnitentiam. Quod etiam alijs muniunt testimonijs. Ait enim Isidor. Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus: Canis reuersus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentiæ non habere: quia inconstantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nunc reuiuiscente vsu, ea quæ fleuerunt iterando committunt. Esaias de peccatoribus dicit, Lauamini, mundi estote. Lauatur & mundus

triadē de Virginitate seruāda ante medium.

Matth. 3. a.

Isi. ca. 19. li. 6. etymologiarum.

Esa. 26. c.

Gre. ho. 34. de euāgelio Lucæ 15. Dominic. 3 post trinit. ad finem.

Isi. in li. 2. de summo bono. ca. 16.

2. Pet. 2. d

Esaia. 1. c.

mundus est, qui & præterita plangit, & flenda iterũ non committit. Lauatur & non est mundus, qui plã-git, quæ gessit, nec deserit, & post lachrymas ea, quæ defleuerat repetit. Item Aug. Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Nihil prosunt lamẽta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere, & mala denuò iterare. Item Greg. Qui commissa plangit, nec tamen deserit, pœnæ grauiori se subijcit. Item Ambr. Reprehenduntur, qui sæpius agendam pœnitentiam putant: qui luxuriantur in Christo. Nam si verè pœnitentiam in Christo agerent, iterandam posteà non putarent: quia sicut vnũ baptisma, ita vna est pœnitentia. His alijsq; pluribus vtuntur in assertionem suæ opinionis. Sed Ambros. dicit. Hæc vera pœnitentia est, cessare à peccato. Et iterum, Magni profectus est renuntiasse errori. Imbutos enim vitijs animos exuere atque emendare virtutis est perfectæ, & cælestis gratiæ, & ideò sanè ita definiri potest. Pœnitentia est virtus, vel gratia qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda vlterius committere nolumus: quia pœnitentia vera, est in animo dolere, & odire vitia. Vnde illa verba præmissa, Pœnitere est anteacta deflere, & flenda non committere: rectè sic accipi possunt, vt non ad diuersa tempora, sed ad idem referantur: vt scilicet, tempore quo deflet commissa mala, non committat voluntate vel opere flenda, quod innuitur ex verbis consequentib. Nam qui sic alia deplorat, &c. Hinc Aug. ait, Cauendum est, ne quis existimet nefanda illa crimina (qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt) quotidie perpetranda, & eleemosynis redimenda. In melius est enim vita mutanda: & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est Deus, non ad hoc emendamus quodammodo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentũ peccandi, & si miserando deleat commissa peccata, si nõ satisfactio congrua negligatur. Item Pius papa, Nihil pro-

Isid. li. pri. soliloquiorũ in fine.

Au ser. 6. De tẽpore

Greg. pa. 3. pastor. admonitione 31.

Super epi. 2 ca. 2. Ne forte abundãtiori tristitia.

Am. ser. 22. in psal. 118. ad principium.

Au. in Enchi. cap. 70. in tomo.

hil prodest homini ieiunare & orare, & alia religionis opera agere, nisi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo à malis sic mentem reuocat, vt commissa plangat, & plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, verè pœnitet. Nec ideo non est vera pœnitentia, quia fortè post, non de proposito, sed casu, vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est & non pœnitens qui sic commissa plangit, vt plangenda voluntate vel opere committere non desinat. Ille etiam qui post lachrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tempus, sed mundus non est. Id est, illa munditia non est ei sufficiens ad salutem: quia est momentanea, non perseuerans. Item illud, Inanis est pœnitentia, quã sequens culpa coinquinat, sic intelligendũ est. Inanis est, scilicet carens fructu illius pœnitentiæ quam sequens culpa inquinat. Illius enim fructus est vitatio gehennę, & adeptio gloriæ. Mortificatur enim illa pœnitẽtia, & alia anteacta bona persequẽs peccatum, vt non sortiantur mercedem, quam meruerunt cum fierent, & quam haberent si peccatum nõ succederet. Sed & si de peccato succedenti pœnitẽtia agatur, & pœnitentia quæ præcessit, & alia anteacta bona reuiuiscunt: sed illa tantum, quæ ex charitate prodierunt. Illa enim sola viua sunt, quę ex charitate fiunt. Ideoq; si per sequentia peccata mortificantur, per subsequentem pœnitentiam reuiuiscere possunt. Quę vero sine charitate fiunt, mortua & inania generantur: & ideò per pœnitentiam reuiuiscere non valent. Similiter intelligendum est illud. Nihil prosunt lamenta, &c. Et illud. Nihil valet. &cę. Si enim replicentur peccata, nihil valet ad salutẽ vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitę munditia: quia aut peccàta dimissa redeunt, vt quibusdam placet, cum replicãtur: vel si nõ redeũt, eis tamẽ deletis propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, cum adhuc in expiandis implicatur, ac si iam deleta redirent. De hoc tamen, scilicet, an peccata redeant, post ple-

Pius pa. 1. epi prima ad omnes fideles in fin. De pæn. di. 3. cap Nihil prodest.

nius agemus. Similiter nihil valet ad salutem obti-nendam, vel ad munditiam vitæ habendam, veniam de malefactis poscere, & malefacta denuò iterare. Ita etiam intelligendum est illud quod idem Aug. alibi ait. Pœnitētia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se, quod dolet commisisse, & infra. Quotidie dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim, est pœnam tenere: vt semper puniat in se vlciscendo, quod commisit peccando. Ille autem pœnam tenet, qui semper vindicat, quod commisisse se dolet. Pœnitentia ergo est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse. Quid restat nobis, nisi dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si verò pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu gaudeat & speret de gratia, quamdiu sustentatur à pœnitentia. Dicit enim Dominus, Vade, & amplius noli peccare: non dixit, Ne pecces, sed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo seruabitur, nisi dolor in pœnitentia continuè custodiatur? Sed semper doleat, & de dolore gaudeat: & non sit satis, quòd doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.

Au. in li. de vera et falsa pœnitentia. ca. 8. in medio eiusdem. in t. 4.
Eodē li. ca. 2. post medium.
Au. c. 13. eiusdē libri de pœnitentia vera.
Ioan. 5. c. & 8. b.

Determinatio intelligentiæ dictorum. B

DE pœnitentia perfectorum, vel ad salutem sufficienti intelligendum est, quod suprà dixit, scilicet, Pœnitentia est vindicta semper puniens, quod commisit: & alia huiusmodi. Illud verò, Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur: dupliciter accipi potest. Si enim iuxta quorundam intelligentiam, peccata dimissa redeunt; facile est intelligere nihil de venia relinqui: quia peccata dimissa iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex seruitute in libertatem manumittitur, interim verè liber est, & tamen propter offensam in seruitutem posteà reuocatur: sic & pœnitentia peccata verè dimittuntur, & tamen propter offensam, quæ replicatur, iterum redeunt. Si verò non redire dicantur, sanè potest dici etiam sic nihil de ve-

nia relinqui: non quod dimissa peccata iterum imputentur, sed quia propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, ac si illa redirent.

De solenni & vnica pœnitentia. C

ILLVD autem quod Amb. ait, Repræhenduntur, &c. &, Sicut vnum baptisma, ita & vna pœnitentia: non secundum generalem, sed secundum specialem morem ecclesię de solenni pœnitentia dictum intelligitur: quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur. Item illud aliud Amb. Pœnitentia semel vsurpata nec verè celebrata, & fructum prioris aufert, & vsum sequentis amittit: de solenni intelligitur. Solennis ergo pœnitentia, vt Amb in eodem ait: est quæ fit extra ecclesiam in manifesto, in cinere & cilicio: quæ pro grauioribus horrendisq; ac manifestis delictis tãtum imponitur. Et illa non est iteranda pro reuerentia sacramenti, vt ne vilescat & contemptibilis fiat hominibus. Vnde Aug. Quanuis cautè & salubriter prouisum sit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis vel minus vtilis esset ægrotis: quæ tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit: Quis tamen audeat Deo dicere, Quare huic homini, qui post pœnitentiam primã rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? Orig. quoq; de hac solenni pœnitentia, quæ pro grauiorib. criminibus iniũgitur ait, Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, vel in blasphemia fidei, sed in sermonis vel in morum vitio consistat: hæc culpa semper reparari potest, nec interdicitur aliquando de huiusmodi pœnitentiã agere: sed non ita de grauiorib. criminibus. In grauioribus enim criminib. semel tãtum pœnitentię conceditur locus. Cõmunia, quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiã recipiunt, & semper redimuntur. Cõmunia dicit venialia peccata & fortè mortalia quædã alijs minus grauia: quę sicut sæpè cõmittuntur, ita frequenter per pœnitentiã redimuntur. Sed de grauioribus criminib. semel tantum

Ambr. c. 11. li. 2. de pœnitẽtia, ad finem. to. 1.

Ad Macedoniũ epi. 54. non longè à principio, in to. 2.

Orig. super Leui. de vẽdit. domorum. ca. 25. Homi. 15. in medio eiusdem, in t. 1.

agitur pœnitentia, scilicet, solennis. Nam & de illis, si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solennis: quæ tamen in quibusdam ecclesijs non seruatur.

Auctoritatibus probat, quòd non semel tantum, sed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam.

D

QVOD verò pœnitentia non semel tantum agatur, sed frequenter iteretur, & per eam frequenter iterum venia præstetur, pluribus sanctorum testimonijs probatur. Ait enim Aug. scribens contra quosdã hæreticos, qui peccantibus post baptismum semel tãtum dicebant vtilem esse pœnitentiam, ita. Adhuc instant perfidi, qui sapiunt plusquam oportet: non sobrij, sed excedentes mensuram: dicunt, Etsi semel peccantibus post baptismum valeat pœnitentia, non tamen sæpè peccantibus proderit iterata: alioquin remissio, ad peccandum esset incitatio, Dicunt enim. Quis non semper peccaret, si semper per pœnitentiã redire posset? Dicunt enim Dominum incitatorem mali, si semper peccantibus subuenit: & ei peccata placere, quibus semper præsto est gratia. Errant autem. Constat enim multum ei peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere. Sed si ea amaret, non semper ea destrueret. Idem ad Macedonium, In tantũ hominum iniquitas aliquando progreditur, vt etiam post peractam pœnitentiam, & post altaris reconciliationem, vel similia, vel grauiora committant. Et tamen Deus facit etiam super tales oriri solem suũ, nec minus tribuit, quàm ante tribuerat, largissima munera vitæ & salutis. Et quamuis eis in ecclesia locus ille pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen super eos suæ patientiæ non obliuiscitur. Ex quorum numero si quis vobis dicat, Dicite mihi, vtrũ aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si me pœnitendo vehementius quàm priùs excruciauero, si vberius fleuero, si melius vixero, si pauperes largius sustentauero, si charitate ardentius flagrauero? quis vestrum

Aug. in li. de vera & falsa pœnitentia ca. 5. in initio, in to. 4. Ad Rom. 12.

Aug. ad Macedonium epistola 54. in tomo 2. Mat. 5. g.

vestrum ita desipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi ista in posterum proderunt? Vade, saltem huius vitæ suauitate fruere. Auertat Deus tam immanem sacrilegamque dementiam. Item Ioan. Chrisost. de reparatione lapsi. Talis, mihi crede, talis est erga homines pietas Dei: Nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur, etiamsi ad summũ quis peruenit malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit libenter & amplectitur, & facit omnia quatenus ad priorem reuocet statum. Quodq; est adhuc prestantius & eminentius, etiamsi nõ potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulancunq; tamen & quantumlibet breui tempore gestam nõ respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quamuis exiguæ conuersionis perdere mercedem. Exemplis etiam hoc idem astrui potest. Dauid enim per pœnitentiam, adulterij simul & homicidij veniam impetrauit: & grauiter tamẽ post ea deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostendit. Illud autem mirabile est, quòd angelo ferienti plebẽ se obtulit dicens. Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam: cum Moyses offerendo se pro plebis errore, peccata diluerit. His alijsq; testimonijs pluribus euidenter ostenditur, per pœnitentiam non semel tantum, sed sæpius nos à peccatis surgere, & veram pœnitentiam sępius agi. Voluntaria enim peccantibus nobis, vt ait Apost. pro peccatis non relinquitur hostia secunda scilicet, quia semel tantũ Christum oportuit pati: nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur verò secunda pœnitentia, & tertia & deinceps, vt Ioan. Chrisost. super hunc locum ait. Sciendum, inquit, quod hic quidam exurgunt, horũ verborum occasione pœnitentiam auferentes: quasi per pœnitentiam non valeat peccator post lapsum re-

Chrisosto. li. ad Theodorum lapsum siue epist. tom. 5. ne longè à principio.

2. Reg. 11. a

Ibidem ca.

Am. in apologia Dauid ca. 7. in fine eiusdẽ, in tomo 4.

1. Para. 21. c

Exod. 32. g

Heb. 10. c

Chri. ho. 20. ad cap. 10. Ad heb. t. 4

surgere secundò,& tertiò,& deinceps. Verumetiam in hoc pœnitentiam non excludit,nec propitiationẽ, quæ sæpè fit per pœnitentiam: sed secundum baptismum,& hostiam.

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS PECCATIS NON POTEST POE-
nitere de vno vere,nisi de omnibus pœniteat.

DISTINCT. XV. A

Ex Grat.de pœnit.di 3. cap,Sceleratio.

ET sicut prædictis auctoritatibus illorum error conuincitur, qui pœnitentiam sæpius agẽdam non putant,& per eam à lapsu peccantes frequẽter surgere diffitentur: ita eisdem illorum oppositio eliditur,qui pluribus irretitum peccatis asserunt de vno verè pœnitere,eiusdemq; veniam à Domino cõsequi posse sine alterius pœnitentia.Quod etiam auctoritatibus astruere conantur. Ait enim propheta. Non iudicabit Deus bis in idipsum:vel vt alij transtulerunt,Non consurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi,aliquis sacerdoti fuerit confessus vnum de duobus vel pluribus peccatis,& de illo iniũctam sibi pœnitentiam à sacerdote satisfactione expleuerit cæteris tacitis:non pro illo peccato amplius iudicandus est,de quo satisfecit ad arbitrium sacerdotis, qui vicẽ Christi in ecclesia gerit.Ideoq; si de eo iterum iudicetur, bis in idipsum iudicat Deus,& consurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tantum intelligi, qui præsentibus supplicijs commutantur in bonum, & sic perseuerant: super quos non consurget duplex tribulatio.Qui verò inter flagella duriores & deteriores fiunt,vt Pharao,præsentibus æterna connectunt: vt temporale supplicium sit eis æternæ pœnę initiũ. Vnde Aug.Ignis succensus est.&c.id est,vindicta Dei hic incipiet, & ardebit vsque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum est,qui dicunt illud,scilicet,Non iudicabit DEVS bis in idipsum:ad omnia pertinere flagella: quia quidã hic flagellis emen-

Super can. Deu.32.sũt plures.

De pœnitẽtia dist.3.c. Ignis.

Iob.2.d.

2.Cor.12.c.

mendantur, alij hic & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella contingunt: vel vt iustis per patientiam merita augeantur, vt Iob: vel ad custodiam virtutum, ne superbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam Dei, vt de cæco nato: vel ad iudicium pœnæ, vt Herodi, quatenus hic videatur, quid in inferno sequatur: secundum illud, Duplici contritione contere eos domine. Illa ergo auctoritas Nahum non cogit nos sentire, omnia quæ temporaliter puniuntur non vlterius à Deo punienda: nam etsi super eundem locum Hieronymus dicat, AEgyptios & Israelitas à Deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur: non est tamen de omnibus generaliter intelligendum. Ait enim sic, Quod genus humanum diluuio, Sodomitas igne, AEgyptios mari, & Israelitas in heremo perdidit, scitote ideò temporaliter pro peccatis punisse, ne in æternum puniret: quia non iudicabit Deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, postea nō punientur: alioquin mentitur scriptura: quod nefas est dicere.

Num. 12. B. Ioan. 9. d. Act. 12. d. Hiere. 17 e. Beda ad illud ca. 2. Mar. Quid est facilius. Et glo. ordi. Matth. 9. Hiero. to. 6. cōment. ad eum locū 1. ca. Nahum propheta. Gen. 19. e. Exod. 14. g. Num. 11. a. Hæc ex Gratiano. dist. 3 de pœni. ca.

Quæ sit intelligentia præmissorum. B

Sūt plures & ca. ignis.

ATTENDE lector his verbis, & caue ne de omnib. generaliter intelligas: sed de his tantum, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in Deum Hebræorum: quam, etsi breuem & momentaneam, tamen non respuit Deus. Quòd autem qui per temporale flagellum non corriguntur, post æternaliter puniantur, ibidem ostendit, agens de fideli depræhēso in adulterio qui decollatur. Vbi ostendit leuia peccata breui & temporali supplicio purgari, magna verò diuturnis æternisque supplicijs reseruari: ita inquiens: Quærat hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, & falsum est, quod dicitur. Non iudicabit Deus bis in idipsum: aut non punietur, & optandū est adulteris, vt hic breui pœna puniantur, vt frustrentur cruciatus æternos. Ad quod respōdemus, Deus

Hier. ad ca. 1. Nahum.

vt omnium rerum, ita suppliciorum quoq; scire mensuras: & nō præueniri sentētia iudicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem: & magnum peccatum magnis diuturnisq; lui cruciatibus. Si quis verò punitus sit temporaliter, vt ille, qui Israelitę maledixerat, & qui in sabbatho ligna collegerat, tales posteà non puniri: quia culpa leuis præsenti supplicio compensata sit. Leuis enim culpa leui supplicio compensatur. His satis innuit Hiero. grauia peccata & hic puniri graui supplicio, & in futuro punienda æternaliter, de quibus pœnitentia nō agitur inter flagella. Leuia verò, quæ hic puniuntur, leui pœna compensationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis fortè etiam fit ita. Satis iam apparet, quod illi de prophetia induxerūt, non facere pro eis, qui dicunt: ei qui crimen sibi reseruat, de alio veniam præstari per pœnitentiam. Alias quoque auctoritates inducunt. Ait enim Greg. Pluit Dominus super vnam ciuitatem, & super alterā non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cum ille, qui proximum odit, ab alijs vitijs se corrigit, vna eademq; ciuitas ex parte cōpluitur, & ex parte arida remanet: quia sunt quidam, qui cum quædam vitia resecent, in alijs grauiter perdurant. Item Amb. Prima cōsolatio est, quia non obliuiscitur misereri Deus: Secunda per punitionem: vbi etsi fides desit, pœna satisfacit & reuelat. Ratione quoque dicuntur dicentes. Si is qui vnum peccatum confitetur altero tacito, satisfactionem à sacerdote iniunctam expleuerit: nunquid etsi peccatū tacitum conuersus fuerit confessus, pro vtroque ei pœnitentia imponetur? Longè hoc videtur à ratione, & ecclesiæ consuetudine: quæ pro eodem peccato, nisi reiteretur, nulli bis pœnitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio, vnde & peccatum deletum videtur

Leuit. 24. b
Num. 15. d
Gre. ad illud cap. 1. Ezech. Si forte audiunt. hom. 10
Amb. super psal. 118. in prin. sermō. 18. in to. 4.

Quomodo accipienda sunt præmissa. C

HIS responderi potest sic: illud Grego. Pluit Dominus

minus,&c.non ad criminis veniam:ſed ad operis praui deſertionem referendum eſt:vt ideò pars ciuitatis dicatur complui:quia ab actu & delectatione peccati,cui ante ſeruiebat,modo ceſſat: non quòd eius veniam habeat. Vocaturq; pluuia illa talis cōtinentia, qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ Dei id cordi inſtillatur:vt vel ſic paulatim ad pœnitentiā veniat:vel eo minus à Deo puniatur, qui diuturniori dilectione & actu peccati maius ſibi accumulaſſet tormentum.Si verò ad indulgentiam reatus pluuia referatur, euangelicæ ſententiæ contraire videbitur. Si enim propter miſericordiam, qua quis proximo ſuo non miſeretur,etiam quæ dimiſſa ſunt replicantur ad pœnam: multòmagis, quæ nondum ſunt dimiſſa propter odium fraternum ad pœnam reſeruari probantur. Et ſi ille qui arbiter ſuæ voluntis conſtitutus eſt, non poteſt inchoare nouam vitā, vt ait Auguſt.niſi pœniteat eum veteris vitæ:quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet,qui odij vetuſtatem non depoſuit? Illud etiam quod ait Ambr. Etſi fides deſit,pœna ſatisfacit,&c. non de fide intelligitur,qua creditur in Deum:ſed de conſcientia delicti.Deeſt enim fides, cum conſcientia peccati non ſubeſt.Nam cum delicta omnia nemo intelligat: eſt aliquando in homine peccatum,cuius non habet cōſcientiam. Vnde Apoſtolus. Nihil mihi cōſcius ſum: ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Cum ergo quis flagellatur pro peccato,cuius non eſt conſcius, ſi patienter fert pœnam & humiliter amplectitur,cogitans ſe fortè peccatum habere,quod non intelligit,& pro eo puniri à DEO, pœna illa ſatisfacit & releuat grauatum. Ad hoc autem,quod obijcitur de ſatisfactione illa: ſi ſatisfactio non fuit, iterum imponenda eſt. Si verò iterum imponenda non eſt, ſatisfactio fuit: & ſi ſatisfactio fuit, veniam impetrauit. Reſponderi poteſt ſatisfactionem non fuiſſe, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. Eſt enim ſatisfactio pœnitentiæ, vt ait Auguſtinus, peccatorum

Au. ho. 50. ad princip. Et li. de pœnitētia medicina.

1. Cor. 4. a

Aug. in li. de dogmatib. eccles. c. 54. Et in enchi. c. 75. in principio.

causas excidere, nec suggestionibus eorum aditum indulgere. Item, Sanè qui scelerate viuunt nec curant talem vitam moresq; corrigere, & inter ipsa facinora sua eleemosynas frequentare non cessant: frustra ideò sibi blandiuntur, quia Dominus ait. Date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat non intelligunt. Multa enim sunt genera eleemosynarum: quæ cum facimus adiuuamur. Non solum qui dat esurienti cibum, sitienti potum, & huiusmodi: sed etiam qui dat veniam petenti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coherceat aliqua disciplina, vel orat vt ei peccatum dimittatur, eleemosynā dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati & non voluntati: sed ea maior est, qua ex corde dimittimus, quod in nobis quisq; peccauit. Minus enim magnum est erga eum esse beneuolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multo grandius, vt tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, semper bonum velis faciasq; quod possis. Quod ergo dominus ait, date eleemosinam & omnia munda sunt vobis: ita ne intellecturi sumus, vt non credētibus in Christum mūda sint omnia, si eleemosynas istas dederint? Qui enim vult ordinatè eleemosynā dare, à se debet incipere, & eam primum sibi dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ: verissimeq; dictum est, Miserere animæ tuæ placens Deo. Non ergo se fallant, qui per eleemosynas largissimas fructuum suorum vel pecuniæ impunitatem se emere æstimāt, in peccatis permanentes, quæ ita diligunt, vt in eis optent versari. Qui verò diligit iniquitatem, odit animam suam: & qui odit animam suam, non est misericors ei, sed crudelis. Diligendo quippe eam secundū seculum, odit eam secundum Deum. Si ergo vult ei dare eleemosynam, per quam fit mundus, odiat eam secundum seculum, & diligat eam secundum Deum. Hac eleemosyna, quā sibi homo primitus debet, mū-

Luce. 11. f

Aug. in enchirid. in fine ca. 72.

Ibidem c. 73 continuò.

Aug. in ench. ca. 73. in principio.

Ca. 75. eiusdē in medio Cap. 76. eiusdem li. in principio.

Eccl. 30. d

Ca. 77. eiusdē libro in principio.

Au. cap. 76 In Ench. in medio.

dantur

dantur interiora. Ad quod hortans Christus ait, Mūdate quæ intus sunt. Immundis enim nihil est mundum: sed polluta sunt eorum mens & conscientia, vt ait Apost. Immundi verò sunt omnes, quos non mūdat fides, qua creditur in Christum: de qua scriptum est, Mundās fide corda eorum. Sed ne istas eleemosynas, quæ fiunt de fructibus terræ, respuere Christus videretur. Hæc, inquit, oportuit facere, scilicet, iudicium & charitatem Dei, & illa non omittere, id est, eleemosynas fructuum terrenorum. Ex his datur intelligi, quod in peccato mortali permanētes, etsi eleemosynas largas faciant, nō tamen per eas satisfaciūt: quia inordinatè agunt, dū à se nō incipiunt. Nec propriè dicitur eleemosyna tale opus, dū sibijpsis crudeles existunt nō placentes Deo. Nō ergo dicenda est illa peccati satisfactio, quā quis agit pro vno peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodest ieiunare & orare, & alia bona agere, nisi mēs reuocetur à peccato, & si aliquando conuersus tacitū peccatū sacerdoti fuerit confessus, de vtroq; imponenda est ei satisfactio: quia de primo condignè non satisfecit.

Matth. 2. c. *Ad Tit. 2. d* *Ibid. in medio, ca. 75.* *Act. 15. c.* *Matth. 23. e* *Ibid. in fine cap. 76.* *Pius pap. 1. epi. 1. ad oēs christianos in fine.* *Grat. de pœnit. dist. 3. quaras in fine.*

Secundum quosdam fuit satisfactio. D

Quibusdam tamen videtur fuisse satisfactio; sed infructuosa, dum in peccato altero persistit: percipietur tamen fructus eius, incipietq; proficere, cum peccati alterius pœnituerit. Tunc enim vtrunq; dimittitur peccatum, & satisfactio præcedēs viuificatur, quæ fuerat mortua: sicut baptismus illi, qui fictè accedit, tunc primitus valet, cum fictio à mente recedit per pœnitentiā. Et in huius opinionis munimentum auctoritates inducunt. Ait enim Aug. Pium est credere, & nostra fides expostulat, vt cū gratia Christi in homine destruxerit mala priora, etiā remuneret bona: & cū destruxerit, quod suū non inuenit, diligit bonū, quod in peccante plantauit. Itē Hier. Si quando videris inter multa peccata quenquā facere aliqua iusta opera, nō est tā iniustus Deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorū bonorum: sed faciet ea metere,

Au. li de vera & falsa pæn. c. 14 in fine tom. 4. *Hier. in comment. ad illud Aggæi 1. Seminastis, &c. 6*

& in

& in horrea congregare, quæ bona in terra seminauit. Sed hęc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tempore bona facit & bonus est, alio verò tẽpore malus est, & multa peccata facit. Non ergo intelligendum est eum inter multa peccata, iusta opera fecisse, quasi simul eodemq; tempore peccata fecerit & iusta opera: sed diuersis temporibus vtraq; fecisse. Nisi enim bonus foret, quando bona fecit, non seminasse diceretur in terra bona. Destructis ergo malis post opera bona commissis, priora bona, in charitate scilicet, facta, quæ sequentia mala mortificauerant, pœnitentia de illis malis habita viuificantur & remunerantur. Vnde Apostolus, Iacientes fundamẽtum pœnitentiæ ab operibus mortuis: opera mortua nominans priora bona significat, quæ per sequens peccatũ erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiam reuiuiscunt, & ad meritum æternitatis prodesse incipiunt. Similiter & illud bonum amat Deus quod plantauit in peccante, in illo, scilicet, qui post illud bonum peccauit, non simul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non diligeret Deus ad remunerationem. Potest etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus est, & in peccato mortali persistit vel ad tempus, vel vsq; in finem: quæ dicuntur à Deo remunerari, & non dari obliuioni, non quia proficiunt ad vitam æternam, sed ad tolerabilius extremi iudicij supplicium sentiendum: sicut de fide & cæteris, quæ sine charitate habentur. Aug. ait, Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem spiritus & vinculum pacis, quo ecclesia connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulatiões, famem, persecutionem, vel flãmas, vel bestias, vel ipsam crucem, timore gehennæ: nullo modo ista culpãda sunt, immò & hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus, melius ei fuisse, vt Christum negando nihil horum pateretur, quæ passus est confitendo: sed æstiman-

In epist. ad Hebr. c. 6. a.

Gratia. de pœnit. di. 3.

Aug. lib. de patientia vnico c. 26. in tom. 4.

æstimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium, quàm si Christum negando nihil horum pateretur: vt illud quod ait Apost. Si tradidero corpus meum ita vt ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodesse intelligatur ad regnũ obtinendum, nisi ad extremi iudicij tolerabilius subeundum supplicium: & infra. Hęc propter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis non potest esse vera pœnitentia: quoniam in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia.

1. Cor. 13. b. Aug. ca. 23. eiusdem li. de patiẽtia in princip.

Perstringit dictorum summam, vt alia addat. E

Gratia. di. 4. de pœnit.

EX his ostenditur bona, quæ sine charitate fiunt, prodesse quidem ad tolerabiliorem pœnam sentiendam, sed non ad vitam obtinendam. Illa enim, quæ in charitate quis facit, si postea prolapsus fuerit nec exurrexerit, non esse in memoria Dei Ezechiel dicit, Si auerterit se iustus à iustitia, & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur: & non erunt in memoria iustitiæ, quas fecit. In cuius loci expositione Greg. ait: Hoc nobis maximè considerandum est, quia cùm mala committimus, sine causa ad memoriam transacta bona reuocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita nõ dare fiduciam, etsi ad mitiorem pœnam: alioquin præmissæ auctoritati Augustini obuiaret. Et bona ergo sine charitate facta & bona in charitate facta, quæ cõcomitatur mortalis culpa, quam non delet sequens pœnitentia: ad sensum mitioris pœnę proficiunt, non ad vitę fructum.

Ezec. 33. f.

Greg. ho. 11 ad illud ca. 3. Ezech. in peccato suo in li. 1.

Auctoritates alias inducit contra eos, qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito. F

SATIS arbitror illis esse responsum, qui asserunt de vno crimine pœnitentiam agi, & veniam præstari, alio in delectatione retento, vel per confessionem non exposito: qui non modo præmissis auctoritatib. confu-

Aug. cap. 9. li. de Vera & falsa pœnit. tom. 4. confutãtur, sed etiam subditis: ait enim Augu. Sunt plures quos pœnitet peccasse, sed tamen omninò reseruantes sibi quædam in quibus delectentur: non animaduertentes dominum sibi mutum & surdum à

Marci. 7. c. dæmonio liberasse: per hoc docet nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet peccata ex parte reseruari habenti septem dæmonia, ei proficere po-

Luc. 8. f. tuit sex expulsis. Expulit autem septem, vt omnia crimina simul eijcienda doceret. Legionem verò dæmo-

Marci. 5. b. num ab alio eijciens, nullum reliquit de omnib. qui liberatum possideret: ostendens quòd etsi peccata

Ioan. 7. d. sint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquã aliquem sanauit Dominus, quem nõ omninò liberauit. Totũ. n. hominem sanauit in sabbatho: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni cõtagione: indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine. Scio. n. Dominum inimicũ omni criminoso. Quomodo ergo qui crimen reseruat, de alio recipiet veniã? sine amore Dei consequeretur veniam, sine quo nemo vnquam inuenit gratiã. Hostis enim Dei est, dum offendit perseueranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo, qui iustus & iustitia est, dimidiam sperare veniam. Iam enim sine vera pœnitentia inueniret gratiã. Pœnitentiã. n. vera ad baptismi puritatẽ conatur adducere. Rectè. n. pœnitens, quicquid sordis post purificationẽ baptismi contraxit, oportet vt abluat, saltẽ lachrymis mentis: sed satis durus est, cuius mẽtis dolorẽ oculi non declarant. Sed sciat se culpabiliter durum, qui deflet damna temporis, vel mortẽ amici, & dolorẽ peccati non

Aug. li. de Vera & falsa pœnit. c. 10. ostendit in lachrymis. Quem ergo pœnitet, omninò pœniteat. Idem. pœnitentes, si verè estis pœnitentes, & non estis irridentes, mutate viã, recõciliamini deo. Pœnitẽtiã agis, genua figis, & rides: subsannas Dei patientiam, Si pœnitentiam agis, pœnitet te: si nõ pœnitet te, nõ es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis, quę male fecisti? Si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certè nõ es pœnitens. Item Innocentius secundus

Admone-

Admonemus fratres nostros, ne falsis pœnitentijs laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiātur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cū spretis pluribus, de vno solo pœnitentia agitur: vel cum sic agitur de vno, vt non discedatur ab alio.

Repetit de vera pœnitentia, vt addat. G

EX præmissis perspicua fit notitia veræ pœnitentiæ vel satisfactionis. Illa enim vera est pœnitentia, quæ peccatum abolet: quod illa sola facit, quæ scelus corrigit, quæ odium commissi criminis & committendi, cum desiderio satisfaciendi affert. Iudas enim pœnituisse legitur, sine assecutione veniæ, quia tali pœnitentia non correxit crimen. Vnde Hiero. Nihil Iudæ profuit sera pœnitentia, per quam scelus corrigere non potuit. Sic quando frater peccat in fratrem, vt emendare valeat, quod peccauit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia: hoc est, quod de eo infelicissimo dicitur. Et oratio eius fiat in peccatū: vt non solum emendare nequiuerit proditionis nefas, sed proprij homicidij scelus addiderit. Caue, qualiter intelligas illud, Vt emendare valeat, quod peccauit, & cæte. Non enim emendatio hic intelligenda est, rei demptæ recompensatio: sed delicti exprobratio & abominatio, cum satisfactiōis desiderio. Demit enim iniustè quis alicui, quod restituere non valet, vt oculum, vel vitam & huiusmodi: & tamen si pœnituerit peccati, cum amore condignæ satisfactionis, veniam habet. Nec ideò quisquam putet, qui rem alienam iniustè abstulerit, quam reddere potest, de illo peccato pœnitere ac veniam consequi, nisi restituat ablatum. Quā diu enim res propter quam peccatum est, non redditur si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur.

Matt. 27. a

In com. ad c. 27. Matt. tom. 9.

Aug. in epist. 54 ad Macedonium.

DE TRIBVS QVAE IN POENITENTIA CONSIDERANDA *sunt.*

DISTINCT. XVI. A

IN perfectione autem pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet, compunctio cordis, cõfessio oris, satisfactio operis. Vnde Ioann. Os aureum, Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde eius contritio, in ore cõfessio: in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentia, vt sicut tribus modis Deum offendimus, scilicet, corde, ore, & opere, ita tribus modis satisfaciamus. Sunt enim tres peccati differentiæ, vt ait Aug. & in corde, & in facto, & in consuetudine, tanquam tres mortes, Vna quasi in domo, scilicet cum in corde cõsentitur libidini: Altera quasi prolata iam extra portam, cum in factum procedit assensio: Tertia cum vi malæ consuetudinis tanquam mole premitur animus, vel noxiæ defensionis clypeo armatur, quasi in sepulchro iam fœtẽs. Hæc sunt tria genera mortuorum, quæ Deus legitur suscitasse. Huic ergo triplici morti, triplici remedio occurritur: cõtritione, confessione, satisfactione. Cõpunctio nobis commendatur ibi, Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: Confessio, ibi, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Verè enim confitetur, qui se accusat, qui execrando malum sibi imputat. Et ibi, Effundite coram illo corda vestra. Et iterum. Confitemini alterutrum peccata vestra. Satisfactio à Ioan. præcipitur, vbi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, scilicet, vt secundum qualitatẽ & quantitatem culpę, sit qualitas & quantitas pœnę. Non enim par debet esse fructus boni operis eius, qui nihil vel minus peccauit, & eius qui grauius cecidit. Ideò discretio pœnitenti valde necessaria est, vt illa gerat, quæ tradit Aug. dicens. Consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in variate personæ: & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsi-

Chry. de pœnitent. di. 1 Perfecta.

Au. ser. domini, in monte. lib. 1. tomo 4.

Iohelis 2. g
Prou. 18. c
Psal 61.
Iacobi 5. d
Matth. 3. b
Luca 3. b
Aug. ca. 14. li. de Vera & falsa pœnit. tomo 4.

us vi-

us vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellētiam sui status vel officij, vel secundum modum meretricis, & in modū operis sui: & qualiter turpitudinem egerit, si in loco sacrato, si in tempore orationi constituto, vt sunt festiuitates & tempora ieiunij, Consideret quantum perseuerauerit, & defleat, quod perseueranter peccauerit: & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim, qui non solum non vincuntur, sed vltrò se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præueniunt voluptatem. Et pertractet secum, quàm multiplici actione vitij delectabiliter peccauit. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda, vt cum cognouerit quod peccatum est, cito inueniat Deum sibi propitium. In cognoscendo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis fuerit, cuius sapientię & ordinis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitij: defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim non solum quod peccauit, sed quia virtute se priuauit. Defleat etiam, quoniam offendens in vno, factus est omnium reus: Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omninò non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideò enim Adam plus peccauit, quia omni bono abundauit. Alio etiam modo, offendens in vno factus est omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimētum ab vno vitio. Ponat se omninò in iudicio & potestate sacerdotis, nihil sui reseruans sibi: vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animę, quæ faceret pro vitāda corporis morte: & hoc cum desiderio, quia vitam recuperat infinitam. Cū gaudio enim facere debet immortalis futurus, qui faceret pro differenda morte moriturus: semper deprecetur Deum: offerat Deo mentem & cordis cōtritionem: deinde & quoad potest, det de possessiōe: & tūc si quid offerat, securus offerat. Respexit Dominus ad Abel, & ad munera eius. Prius dicit Abel, quam ad

Iacobi.2.b.

Ibid.c.15.ad principiū.

Gen.4.b

munera eius. In iudicio ergo cordis conferenda est eleemosyna tribuentis. Nec considerandum est quantum, sed qua mente, qua affectione dat, quod potest. Qui ergo sua peccata redimere vult temporalium oblatione, prius offerat mētem. Caueat etiam ne ductus verecundia, diuidat apud se confessionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. Quidā enim vni celant, quod alteri manifestandum conseruant: quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere: ad quam per frusta putat peruenire. Caueat etiam ne prius ad dominicum corpus accedat, quàm confortetur bona conscientia, & doleat, quod nondum audeat sumere, quem multum desiderat cibum salutarem. Cohibeat etiam se à ludis, à spectaculis seculi, qui perfectam vult consequi remissionis gratiam. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captiuam elaqueantes & in libertate seruantes. Et infra, Quærat anima dignos fructus, & si non dignos pœnitentiæ. Sunt enim digni fructus virtutū, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postulat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam. Ex his ostenditur, qui sint digni fructus pœnitentiæ, quibus vera satisfactio expletur: & quod nō omnes digni fructus sunt digni fructus pœnitentiæ: quod de illa pœnitentia intelligitur, quæ maiorum est criminum. Non enim sufficiunt grauiter delinquentibus, quę sufficiunt minus vel parum peccantibus.

Aug. ibidē cap. 15.

Quæ sit falsa satisfactio. B

ET sicut sunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera satisfactio: ita & indigni fructus, & falsa satisfactio, id est, falsa pœnitentia. Vnde Gregorius. Falsas pœnitētias dicimus, quæ non secundum auctoritates sanctorum pro qualitate criminū imponuntur. Ideoq; miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis grauioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius iniustè detinet, vel qui odiū in corde gerit: reco-

Greg. 7. de pœnit. dist. 5. c. Falsas.

gnoscat

gnoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negotium relinquat, vel officium deserat, & odiũ ex corde dimittat, & bona quæ iniustè abstulit, restituat. Nec tamen desperet, interim quicquid boni facere potest, hortamur vt faciat, vt Deus cor eius illustret ad pœnitentiam. Cùm sit pœnitentia interior & exterior, de vtraq; per præmissa satis apparet, quæ sit vera, & quæ sit falsa.

De tribus actionibus pœnitentiæ.

PRAEDICTIS verò adijciendum est, quòd tribus modis agitur pœnitentia: ante baptismum, scilicet, de prioribus peccatis: post baptismum, de grauiorib. quæ post committuntur. Est etiam pœnitẽtia venialium quotidiana: quæ etiam humilium est, & perfectorum. Vnde Aug. Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecũ eruditio vestra recognoscit. Vna est, quæ nouum hominem parturit, donec per baptismum omnium præteritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi pœniteat eum veteris vitæ nouam inchoare potest, à qua paruuli sunt immunes, cum baptizantur, quia nondum possunt vti libero arbitrio: quibus tamen ad remissionem originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offerũtur. Altera est actio pœnitentiæ post baptismum, quę fit pro illis peccatis, quæ legis decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante baptismũ de peccatis prioribus, ita tamen vt etiam baptizentur: sicut Petrus ait, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini, &c. Agunt etiam pœnitentiam, si post baptismum ita peccauerunt, vt excõmunicari & recõciliari postea mereantur. Est etiã pœnitentia bonorũ & humiliũ fideliũ penè quotidiana: in qua pectora tũdimus dicentes. Dimitte nobis debita nostra, &c. Neq; ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa nobis in baptismo nõ dubitamus: sed illa quę humanę fragilitati, quãuis parua tamẽ crebra surrepũt, quę si collecta cõtra nos fuerint, ita nos grauabũt & opprimẽt, sicut vnũ aliq grande

Aug. ho. de Vtilitate et necessitate pœnitentiæ quæ est. 50. in to. 10 & li. de medicina pœnitentiæ, c. 2. in tom 9.

Exod. 20. b.

Actuũ. 2 f.

Matth. 6. b.

peccatum. Quid enim intereſt ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim ſurrepens aqua in ſentinam per negligentium culpam impleat nauem, & ſubmergatur? Ideò ieiunium, & eleemoſynæ, & orationes inuigilent: in quibus cum dicimus, Dimitte nobis debita noſtra, &cæ. manifeſtamus nos habere, quod nobis dimittatur: & in verbis humiliantes animas noſtras, quotidianam agere pœnitentiam non ceſſamus.

Matt. 6. b.

De ſatisfactione venialium. D

QVAE autem pro venialibus ſit ſatisfactio ſufficiens, Auguſtinus inſinuat ita inquiens in Enchiridio. De quotidianis & breuibus leuibuſque peccatis, ſine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium ſatisfacit. Eorum enim eſt dicere, Pater noſter qui es in cælis, &c. Delet omninò hæc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam ſceleratè geſta, ſed pœnitendo in melius commutata diſcedit. Sicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita noſtra: ita & veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, id eſt, ſic fiat quod dicitur: quia & ipſa eleemoſyna eſt, veniam petentibus omninò ignoſcere. Ex his alijſque præmiſſis iam facilè eſt intelligere, quæ pro venialibus ſit exhibenda ſatisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio & eleemoſynis: ſic tamen, vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confeſſio ſi adſit facultas: de qua confeſſione poſt tractabitur. Pro grauioribus verò peccatis hæc etiam in ſatisfactione adhibenda ſunt, ſed multò vehementius atq; diſtrictius: quia vt ait Auguſtinus, ad agendam pœnitentiã non ſufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, niſi de his, quæ facta ſunt ſatisfaciat Domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis ſacrificium, cooperantibus eleemoſynis.

Aug. ca. 71. in tom. 3.

Matth. 6. b.

TRIA PROPONVNTVR QVAERENDA PRIMVM AN SINE CONFESſione dimittatur peccatum.

DISTINCT. XVII. A

HIC Oritur quæſtio multiplex. Primo enim quæritur. Vtrùm abſque ſatisfactione, & oris confeſſione, per ſolam cordis contritionem peccatum alicui dimittatur? Secundo, An alicui ſuffi ciat confiteri Deo ſine ſacerdote? Tertio, an laico fideli facta valeat confeſſio? in his enim etiam docti diuerſa ſentire inueniuntur: quia ſuper his varia, ac penè aduerſa tradidiſſe vidẽtur doctores. Dicunt enim quidam, ſine confeſſione oris, & ſatisfactione operis neminem à peccato mundari, ſi tempus illa faciendi habuerit. Alij verò dicunt, ante oris confeſſionem & ſatisfactionem in cordis contritione peccatum dimitti à Deo, ſi tamen votum confitendi habeat. Vnde propheta, Dixi confitebor aduerſum me iniu. m. do. & tu re. im. &c. Quod exponẽs Caſſiod. ait. Dixi, id eſt, deliberaui apud me, quòd confitebor, & tu remiſiſti Magna pietas Dei, qui ad ſolam promiſſionẽ peccatum dimiſerit. Votum enim pro operatione iudicatur. Item Aug. Nondum pronunciat, promittit ſe pronũciaturum, & Deus dimittit: quia hoc ipſum dicere, quoddam pronunciare eſt corde, Nondum eſt vox in ore, vt homo audiat confeſſionem, & Deus audit. Item, Sacrificium Deo ſpiritus contri. cor contri. &c. alibi etiam legitur, Quacunq; hora peccator conuerſus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Non dicitur ore confeſſus fuerit, ſed cõuerſus ingemuerit, Vnde datur intelligi, quod etiam ore tacẽte veniam interdum cõſequimur. Hinc etiam lepro ſi illi, quibus dominus pręcepit vt oſtenderent ſe ſacerdotibus, in itinere antequam ad ſacerdotes venirent, mundati ſunt, Ex quo inſinuatur, quod antequã ora noſtra ſacerdotibus aperiamus, id eſt, peccata cõfiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiam

Pſalm. 31.
In Caſsiod. & gloſſ. ordi. in eũdẽ.
Et Auguſt. pſal. 31. non lõge à principio enarrationis, in tomo. 8.
Pſal. 50.
Ezech. 18. a

Lucæ 17. d. Ioan. 11. f. Eccle. 17. d. Aug. de verbis domini sermone 8.

non prius de monumento est eductus, & post à domino suscitatus: sed intus suscitatus, prodijt foras viuus, vt ostenderetur suscitatio animæ præcedere confessionem. Nemo enim potest confiteri, nisi suscitatus: quia à mortuo, velut qui non est, perit confessio. Nullus ergo confitetur, nisi resuscitatus. Nemo autē suscitatur, nisi qui à peccato soluitur, quia peccatū mors animæ est, quæ vt est vita corporis, ita eius vita Deus est. His alijsq; pluribus auctoritatibus probatur, ante confessiōem vel satisfactionem sola cōpunctione peccatum dimitti, quod qui negant, eas determinare laborant, nec non in huius sententiæ depressionem, & ad suæ opinionis assertionem auctorum testimonia inducunt. Ait enim dominus per Esaiā, Dic tu iniquitates tuas & iustificeris. Item Amb. Non potest quisquam iustificari à peccato, nisi peccatum ipsum antea fuerit confessus. Idem dicit, Confessio à morte animam liberat, confessio aperit paradisum, confessio spem salutis tribuit: quia nō meretur iustificari, qui in vita sua nō vult peccatū confiteri. Illa cōfessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis, quæ quisq; commisit. Item Ioan. Non potest quisquā gratiam Dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ confessionem & per baptismū. Item Aug. Agite pœnitentiam, qualis agitur in ecclesia. Nemo dicat sibi occultè ago, quia apud deū ago, nouit Deus qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine caussa dictum est, Quæ solueritis super terram, soluta erunt in cælis? Ergo sine caussa claues datæ sunt? Frustramus ergo verbum Christi. Iob dicit, Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Amb. Venialis est culpa, quam sequitur confessio delictorū. Item Aug. super illum locum psal. Nō absorbeat me profundum, neq; vrgeat super me puteus os suum. Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si cecideris, non claudet super te os suum, si tu non claudis os tuum, Cōfitere ergo & dic, De profundis cla-

Esaiæ 43 d. Amb. li. de paradiso c. 14. idem in sermone quadragesimæ. Aug. homi. 49. in to. 10. Matt. 16. c. Iob. 31. d. Aug. cap. 6. li. de cōtinentia to 4. Psal. 129. Prouer. 18. c.

dis clamaui ad te domi.&c. & euades. Claudit super illum, qui in profundum contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio. Item, Nullus debitè grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcũq;, etsi longè minorem quàm debeat, soluerit pœnam. Ita enim impartitur à Deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ. Item Hiero. Qui peccator est, plangat delicta propria vel populi, & ingrediatur ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & dormiat in sacco, vt præteritas delicias, per quas Deum offenderat, vitæ austeritate compenset. His alijsq; auctoritatibus nituntur asserere, sinè confessione vocis, & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

Am. ca. 14. de paradyso.

Hie. ad. c. 1. Ioel. accingite vos.

Cui sententiæ potius consentiendum sit. B

QVID ergò super his sentiendum sit, quid tenendum? Sanè dici potest, quod sine confessione oris, & solutione pœnę exteriori peccata delentur per contritionem, & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta se cónfessurum, Deus dimittit: quia ibi est confessio cordis, etsi non oris: per quã anima interius mundatur à macula, & contagio peccati commissi, & debitũ æternæ mortis relaxatur. Illa ergo, quæ superius dicta sunt de confessione & pœnitentia, vel ad cõfessionẽ cordis, vel ad interiorẽ pœnam referenda sunt. Sicut illud Aug. Quod nullus dicitur veniã consequi, nisi prius quantulãcunq; peccati soluerit pœnã: vel de exteriori pœna accipiẽda sũt, & ad contemnentes vel negligentes referenda, sicut illud. Nemo dicat, occultè age, &c. Nonnulli .n. in vita peccata confiteri negligunt vel erubescunt: & ideò non merentur iustificari. Sicut enim præcepta est nobis interior pœnitentia, ita & oris confessio, & exterior satisfactio si adsit facultas. Vnde nec verè pœnitens est, qui confessionis votum non habet. Et sicut peccati remissio munus Dei est, ita pœnitentia & confessio, per quam peccatum deletur, non potest esse nisi à Deo, vt Aug. ait. Iam, inquit, donum spiritus

De pœ. di. 1. ca. Nullus. Agite.

Super psal. 50. Versu. 12 Ne proijcias, & glossa inter lineas, in to. 8. sancti habet qui confitetur & pœnitet: quia non potest esse confessio peccati & compunctio in homine ex seipso. Cum enim irascitur sibi quisque & displicet, sine dono spiritus sancti non est. Oportet ergo pœnitentem confiteri, si tempus habeat: & tamē antequam fit confessio in ore, si votum sit in corde, prę statur ei remissio.

Si sufficit soli Deo confiteri. C

IAM secundum quæstionis articulum inspiciamus, scilicet, Vtrum sufficiat peccata confiteri soli Deo, an oporteat confiteri sacerdoti. Quibusdam visum est sufficere, si soli Deo fiat confessio sine iudicio sacerdotali, & confessione ecclesię: quia Dauid dixit, Dixi confitebor do. & tu re. &c. non ait sacerdoti; & tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Amb. Ideò fleuit Petrus, quia culpa obrepsit ei, non inuenio quid dixerit, inuenio quòd fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non potest, ablui potest. Lauant lachrymę delictum quod voce pudor est confiteri. Venię fletus consulit, & verecundiæ. Hoc idem etiam Maximus dicit episcopus. Item Ioan. Chrysost. Non tibi dico, vt te prodas in publicum, neq; apud alios te accuses: sed obedire te volo prophetæ dicenti, Reuela Deo vitam tuā. Ante Deum ergò tua confitere peccata, apud verum iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, nō lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demum spera te misericordiam posse consequi. Si habueris peccata tua in mente continuè, nunquam malū aduersus proximum in corde tuo tenebis. Idem, Peccata tua quotidie dicito, vt deleas illa. Sed si confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo, nō dico, vt confitearis ea cōseruo tuo, vt tibi exprobret. Dicito Deo, qui curat ea. Nec enim si non dixeris, ignorat ea, cum faciebas ea, præsto erat: cum admitteres ea, cognouerat. Nunquid ea vult à te cognoscere? Peccare non erubuisti, & confiteri erubescis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiscens

Psal. 31. f.

Amb. Luca. 22. in cōment. to. 5.

Chrys. to. 4. ad illud: pænitentiæ locū nō inuenit. c. 12. ad Heb. hō. 31. & hom. 41. ad populū Antiochi. tom. 5.

Maximus hom. 3. Taurinensis.

Idē Chrysō. tom. 1. ho. 2. In psal. 50.

miscens & lachrymans. In codice scripta sunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorum lachrymæ tuæ sint. Item Prosper. Illi quorum peccata humanam notitiam latent, non ab ipsis confessa, nec ab alijs publicata, si ea confiteri vel emēdare noluerint, Deū quem habent testem, ipsum & habituri sunt vltorē. Quod si ipsi sui iudices fiant, & veluti suæ iniquitatis vltores, hic in se voluntariam pœnam seuerissimæ animaduersionis exerceant: temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis ex vera cordis contritione fluentibus restinguent æterni ignis incendia. Et infra, Facilius sibi Deum placabunt illi, qui aut proprijs confessionibus crimen produnt, aut nescientibus alijs ipsis in se voluntariæ excommunicationis ferunt sententiam: & ab altari cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suā quasi mortuam plangunt: certi quòd reconciliati sibi efficacis pœnitentiæ fructibus, à Deo non solum amissa recipiant, sed etiam supernæ ciuitatis gaudia recipiant. His authoritatibus innituntur, qui sufficere contendunt Deo confiteri peccata sine sacerdote. Dicunt enim quòd si quis timens detegit culpam suam apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alij suo exemplo ad peccandum accingantur: & ideò tacet homini, & reuelat Deo, consequitur veniam.

Prosper li. 2 de vita contemplatiua, ca. 7. in medio.

Ibidē paulò inferius.

Ibid. Prosper inferius. ca. 7.

Quòd non sufficit soli Deo confiteri, si tempus adsit, si tamen homini poßit. D

SED quod sacerdotibus confiteri oporteat, nō solum illa auctoritate Iacobi, Confitemini alterutrū peccata vestra, &c. sed etiam aliorum pluribus testimonijs comprobatur. Ait enim Aug. Iudicet seipsū homo voluntariè dum potest, & mores conuertat in melius: ne cum iam non poterit, præter voluntatem à Domino iudicetur: & cum in se protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamen vtilissimæ, sententiam, veniat ad antistites, per quos illi claues ministrantur ecclesiæ. Tanquam bonus iam incipiēs esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, à præpositis sa-

Iacobi 5. d.

In hom. 50. de vtilitate ac necessitate pænitentia, in tomo 10.

tis sacramentorum accipiat satisfactionis suæ modũ in offerendo sacrificio contriti cordis deuotus & supplex. Id tamen agat, quod non solum sibi prosit ad salutem, sed etiam ad exemplum cæteris: vt si peccatũ eius non modo in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atq; hoc expedire vtilitati ecclesię videtur antistiti, in notitiam multorum vel totius plebis agere pœnitentiam non recuset: ne lętali plagæ per pudorem addat tumorem, cum tanta est plaga peccati & impetus morbi, vt medicamenta corporis & sanguinis domini differenda sint, auctoritate antistitis, debet se quisq; remouere ab altari ad agẽdam pœnitentiam, & eadem reconciliari. Item Leo Papa, Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subuenit humanis, vt non modo per baptismum, sed etiam per pœnitentiam spes vitæ repararetur: sic diuinæ volũtatis præsidijs ordinatis, vt indulgentiã Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeant obtinere. Christus enim hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad cõmunionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. Item August. Quem pœnitet, omninò pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat: repræsentet vitam suam Deo per sacerdotem, præueniat iudicium Dei per confessionem. Præcepit enim Dominus mundandis, vt ostenderent ora sacerdotibus: docens corporali præsentia confitenda peccata, non per scripta manifestanda. Dixit enim ora monstrate & omnes: non vnus pro omnibus, non alium statuatis nuncium, qui pro vobis offerat munus à Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim, qđ per seipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam vincit, timore Dei offensi fit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione, &

Leo pri. epistol. ad Theodorũ Foroiuliensem episcop. 89.

Aug. lib. de vera & falsa pœnitentia, c. 10. in tom. 4.

Luca 17. d.

ne,& si non statim purgatur, fit tamen veniale, quòd commiserat mortale. Multũ enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum, quæ commisit, nuncio Dei negauit. Deus enim, qui misericors & iustus est, sicut seruat misericordiam in iustitia, ita & iustitiam in misericordia. Opus enim misericordiæ est, peccanti peccata dimittere: sed oportet vt iustus misereatur iustè. Considerat enim si dignus est, nõ dico iustitia, sed & misericordia. Iustitia enim sola dãnat, sed dignus est misericordia, qui spirituali labore quærit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubescentiam. Et quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus possunt proficere, plus confitentibus parcere. Item Leo papa. Quamuis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium sunt huiuscemodi peccata, vt ea, qui pœnitentiam poscunt, nõ timeant publicari: remoueatur improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remedijs arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis sua facta referare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quæ primũ Deo offertur, & tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Ex his alijsq; pluribus indubitanter ostenditur, oportere Deo primum, & deinde sacerdoti offerri confessionem: nec aliter posse perueniri ad ingressum paradisi, si adsit facultas.

Leo pri. epi. sto. 78 ad episcopos Cãpania.

De tertio articulo, scilicet, an sufficiat confiteri laico. E

NVNC priusquam præmissis auctoribus, quę his contradicere videntur, respondeamus, tertiam quæstionem

stionem intueamur. Quod enim secunda quæstio cõtinebat, scilicet, an sine confessione & iudicio sacerdotis soli Deo confiteri sufficeret, expeditum est: & certificatum præmissis testimonijs, quòd non sufficit confiteri Deo sine sacerdote, nec est verè humilis & pœnitens, si non desiderat & requirit sacerdotis iudicium, sed nunquid æquè valet alicui confiteri socio vel proximo suo, saltem cum deest sacerdos? Sanè ad hoc potest dici, quòd sacerdotis examẽ requirendum est studiosè: quia sacerdotibus concessit Deus potestatem ligandi atq; soluendi. Et ideò quibus ipsi dimittunt, & Deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque sacerdotem quærere, qui sciat ligare & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina dijudicat. Vnde Aug. Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem, qui sciat ligare & soluere: ne cum negligens circa se extiterit, negligatur ab eo, qui eum misericorditer monet & petit: ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaq; vis confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpè enim cõtingit, quòd pœnitens non potest verecundari coram sacerdote, quem desideranti nec tempus, nec locus offert. Etsi ille, cui confitebitur, potestatem non habeat soluendi, fit tamen dignus venia ex sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant orare vel se ostendere sacerdotibus, antequam ad eos peruenirent. Vnde patet Deum ad cor inspicere, dum ex necessitate prohibentur ad sacerdotes peruenire. Vnde Aug. Sæpè quidem quærunt eos sani & læti: sed dum quærunt, antequam perueniant, moriuntur Sed misericordia Dei vbiq; est: qui & iustis parcere nouit, etsi non tam cito, sicut si solueretur à sacerdote. Qui ergo confitetur sacerdoti, omninò meliori, quàm potest, confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiã sacerdotis. Nã in resurrectione filiæ Archisynagogi puellæ, pauci interfue-

Quæstio. *Solutio.* *Matt. 16.c.* *Lucæ 17. d.* *Aug. ibid.* *Ibidẽ ca. 11. continuò.* *Matth. 9. c.* *Mar ca. 5*

terfuerunt qui viderunt: nōdum enim erat sepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domū in notitiam portata. Intus resuscitauit, quam intus inuenit: relictis solis Petro & Iacobo & Ioanne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur sacerdotes ecclesiæ. Quos autem extra inuenit, aduertendum est quomodo suscitauit. Flebat enim turba post filium viduæ: fleuit Martha & Maria supplicantes pro fratre, flebat & turba Mariam secuta. In quo docemur, publicè peccantibus non proprium, sed ecclesiæ sufficere meritum. Laboret ergo pœnitens, in ecclesia esse, & ad ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori, sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, quòd omnes orationes & eleemosynæ, ecclesiæ, & opera iustitiæ & misericordiæ sucurrant recognoscēti mortem suam ad conuersionem. Ideoq; nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat vnitas ecclesiæ. Ideoque nemo petat sacerdotes per aliquam culpam ab vnitate ecclesiæ diuisos. Ex his satis aperitur, & absoluitur præmissæ quæstionis articulus. Quærendū est enim sacerdos sapiēs & discretus, qui cum potestate simul habeat iudicium, qui si forte defuerit, confiteri debet socio. Beda verò inter confessionem venialium, & mortalium distinguit super illum locum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Ait enim, Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò sacerdoti pandamus, & quanto iusserit tempore purgare, curemus: quia sine confessione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pandenda sunt, cum deest sacerdos, & vrget periculū. Venialia verò, etiā sacerdotum ablata copia, licet confiteri coæquali, & sufficit, vt quibusdam placet, si tamen ex cōtemptu non prætermittatur sacerdos. Tutius est tamen & perfectius vtriusq; generis peccata sacerdotibus pandere, & consilium medicinæ ab eis quærere, quib. concessa est potestas ligandi & soluēdi.

Luca 7.b
Ioan. 11.d

Aug. ibidē cap. 12. in principio.

Beda in expositione super epist. Iacobi 5.d

Hic

Hic aperit, qualiter supradictæ auctoritates intelligendæ sunt. F

De pœ. di. 1. c. Quis aliquando. ad finem.

CVM ergo ex his alijsq; pluribus testimonijs perspicuum fiat, & indubitabiliter constet; peccata primum Deo, deinde sacerdoti esse confitenda, & si ipse defuerit, etiam socio: illud Ioan. Chryso. superius positum non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tẽpus habeat, sacerdoti non confiteri: sed quia sufficit, vbi crimen occultum est, soli Deo per sacerdotem dicere, & semel. Nec oportet publicari coram multis, ꝗ occultum est Quod notauit dicens, Non tibi dico, vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita & occulta secreta confessione & occulta satisfactione purgatur. Nec necesse est, vt, quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur: sed lingua cordis, non carnis, apud verũ iudicem id iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioannes ait. Nunc autẽ si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu Dei pronuncies, & pro eis depreceris, citius illa delebis. Si verò obliuiscaris, tunc eorum recordaberis nolens, quando publicabuntur, & in conspectu omnium amicorum & inimicorum, sanctorumq; angelorum proferentur. Ita etiam illud Ambrosij, Lachrymæ lauant delictũ, quod voce pudor est confiteri: ad publicam pœnitentiam referendum est. Ibi enim virtutem lachrymarum, & confessionis ostendens, significare voluit, qđ lachrymæ occultæ, & confessio secreta, sicut quæ fit soli sacerdoti, lauant delictum, quod pudet aliquem publicè confiteri. Quod verò dicit se lachrymas Petri legisse, non satisfactionem vel confessionem: per hoc non excludit illa. Multa enim facta sunt, quæ scripta non sunt: & fortè nondum facta erat institutio confessionis, quæ modo est. Similiter & illud Prosperi, Si sui iudices fiant, mutabunt æterna supplicia, & illud, Facilius Deum placabunt sibi, qui aut proprijs confessionibus crimẽ produnt, aut nescientibus alijs in se sententiam excommunicationis ferunt: ad publicam

Ioan Chrys. ho. 31. ad id: pœ. locũ non inuenit c. 12 ad heb. to. 4 & hom. 41. ad populũ Antioch. tom. 5.

Amb. ad c. 22. Lucæ, & sermo. 46. in medio.

blicam confessionem & satisfactionem referri oportet. Non enim solis sacerdotibus ius ligandi atq; soluendi datum est, si cuiq; suo arbitrio se pœna vel excommunicationis sententia ligare, & absque sacerdotali iudicio seipsum Deo vel altari reconciliare licet, quod ecclesiasticæ institutioni, & consuetudini penitus repugnat. Potius ergo si publicè peccasti, publicè confitere te reum, & emenda. Si verò occultè deliquisti, etiam sic non taceas: nec tamen dico, vt publices. Taciturnitas enim peccati, ex superbia nascitur cordis. Ideò enim peccatum suum quis celat, ne reputetur foris, qualem se iam diuino conspectui exhibuit: quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est, se velle iustum videri, qui peccator est: atq; hypocrita conuincitur, qui instar primorum parentum vel tergiuersatione verborum peccata sua leuigare contendit, vel sicut Cayn peccata sua reticendo supprimere quærit. Vbi ergo superbia regnat & hypocrisis, humilitas locum non habet. Sine humilitate verò alicui veniam sperare non licet. Vbi est ergo taciturnitas confessionis, non est speranda venia criminis. Iam certissimè liquet, quàm sit detestabile peccati silentium, & econuerso quàm sit necessaria confessio. Est enim confessio testimonium conscientiæ Deũ timentis. Qui enim timet iudicium Dei, peccatum non erubescit confiteri. Perfectus timor soluit omnem pudorem: confessio peccai pudorem habet, & ipsa erubescentia est grauis pœna. Ideoq; iubemur cõfiteri peccata, vt erubescentiam patiamur pro pœna, nam hoc ipsum pars est diuini iudicij. Si ergo quæritur. An confessio sit necessaria, cum in contritione iã deletum sit peccatum? Dicimus, quia quædam punitio peccati est, sicut satisfactio operis. Per confessionẽ etiam intelligit sacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoq; peccator fit humilior & cautior.

De pæ. dis. 1 ad finem.

Genes. 4. f.

Ioan. Chry. hom. 3. ad illud Matth. 3. & baptizabantur.

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

DISTINCT. XVIII.

A

HIC quæri solet. Si peccatũ omninò dimissum est à Deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votum habuit confitendi, quid posteà dimittatur ei à sacerdote? Video enim, quo vinculo eum ligat, scilicet, temporalis pœnæ, sed non à quo eum absoluat. Et ideò quæro. Ante pœnitudinẽ quippe cordis, anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atq; æternæ vltionis vinculo ligata existit. Si verò ante confessionem per cordis contritionem Deus per seipsum sine ministerio sacerdotis & debitum omninò relaxat & animam interius purgat à contagione & fœtore peccati: quid ergo mundat? quid dimittit sacerdos? vbi sunt claues illæ, quas Dominus tradidit Petro & successoribus eius, dicens, Tibi dabo claues regni cælorum? &, Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta, &c. Vt autem præmissa quæstio plenius explicari valeat, quasi altius ducto reti, de his clauibus, & vsu earum disseramus.

Matth. 16. c
Luca 5.

De clauibus.

B

Claues istæ non sunt corporales, sed spirituales, scilicet, discernendi scientia, & potentia iudicandi, id est, ligandi & soluendi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno ecclesiasticus iudex: qui sicut habet ius ligandi, ita soluendi. Vnde Amb. Dominus par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infrà, Certum est, quod ecclesiæ vtrunq; licet, hæresis vtrunq; non habet. Ius enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Rectè ergo ecclesia hoc sibi vendicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ veros sacerdotes non habet.

Amb. ca. 2. lib. 1. de pœnitentia. tom. 1.

Ibidẽ paulò inferius.

De vsu clauium.

C

VSVS verò harum clauium multiplex est: discernere

here, scilicet, ligandos & soluendos: ac deinde ligare vel soluere. Qui enim, vt ait Greg. indignos ligat vel soluit, propria potestate se priuat, id est, dignum priuatione se facit.

Si sacerdos potest dimittere, vel retinere peccata. D

SED quæritur. Vtrum à peccato soluere valeat sacerdos, id est, à culpa: vt culpę maculam abstergat, vel debitum æternæ mortis soluere valeat? Quidam arbitrati sunt, cum peccator dupliciter ligatus teneatur, vt prædictum est, scilicet, mentis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pœnæ: alterum curari per Deũ, alterum solui per sacerdotem. Patitur enim per peccatum quasdã tenebras interiores & maculas: à quibus nisi liberetur, proijcietur in tenebras exteriores. Cum autem liberatur ab his, suscitatur à morte peccati. Vnde Apostolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Christus. Solus enim Christus, non sacerdos, animam resuscitat, ac pulsis tenebris interioribus & maculis, eam illuminat & mundat, qui animæ faciẽ lauat: debitum verò æternæ pœnæ soluere concessit sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatũ asserunt: quem Christus prius per se interius viuificauit, deinde foras exire iussit, eumq; adhuc ligatum soluere Apostolis præcepit: quia vt aiunt, ipse interius animam à caligine maculaq; peccati emundat; sacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis soluere. Alij verò dicunt, solum Deum, non sacerdotẽ; debitum æternæ mortis dimittere; sicut & animam interius per se viuificat: nec tamen diffitentur sacerdotibus traditam potestatem peccata dimittendi & retinendi, quibus dictum est. Quorum remiseritis peccata, &c. Sicut enim Christus retinuit sibi potestatem baptismi, ita & pœnitentię. Et ideò sicut interius grã tia sua animam illuminat, ita & simul debitum æternæ mortis relaxat. Ipse enim per seipsum peccata pœnitentium tegit: & tunc tegit, quando ad pœnam nõ reseruat. Tunc ergo tegit, quando debitum pœnę soluit;

Opinio quorundam.

Matt. 22. b.

Ephes. 5. c.

Ioan. 11. f.

Ioan. 20. f.

Augu. ad Vers. 1 psal. 31. in enarratione secunda. uit. Quòd autem ipse tegat, apertè dicit Aug. exponens illum locum psalmi, Quorũ tecta sunt peccata, id est, cooperta & abolita. Si enim texit Deus peccata noluit aduertere: si noluit aduertere, noluit animaduertere, id est, punire, sed ignoscere. Ita ergo dicit à Deo tecta, vt Deus non videat, id est, æternaliter puniat: Videre enim Dei peccata, est ad pœnam imputare, Auertere autem faciem à peccatis, hoc est, ea ad pœnam non reseruare. *Ibidẽ paulò inferius.* Item Hieron. *Hieron. ad eundẽ Vers. prim. psal. 31.* Quibus Deus dimittit peccata, tegit, ne in iudicio reuelentur. Item Cassiodorus. *Cassiod. ad secundũ Vers. in to. 8* Qui grauia habent peccata, alijs Deus imputat, alijs per misericordiam nõ imputat. Ex his apertè ostenditur, quòd Deus ipse pœnitentem soluit à debito pœnæ: & tunc soluit, quando intus illuminat, inspirando veram cordis contritionem. Cui sententiæ ratio suffragatur, & auctoritates attestantur. Nemo enim verè compungitur de peccato, habẽs cor contritum & humiliatum, nisi in charitate. Qui autem charitatem habet, dignus est vita æterna. Nemo autem simul vita & morte dignus est. Non est ergo tunc ligatus debito æternæ mortis. *Ephes. 2. a* Filius enim iræ esse desijt, ex quo diligere & pœnitere cœpit. Ex tunc ergo solutus est ab ira: quæ non manet super illum, qui credit in Christum, sed super illum qui non credit. *Ioan. 3. b.* Non ergo postmodum per sacerdotem, cui confitentur, ab ira æterna liberatur: à qua iam liberatus est per Dominum, ex quo dixit Confitebor. Solus ergo Deus hominem interius mundat à peccati macula, & à debito æternæ pœnæ soluit. qui per prophetã ait. Ego solus deleo iniquitates & peccata populi. *Esa. 43. d.* Item Ambros. *Amb. ca. 4. lib. 2. de Cain & Abel tom. 4.* Verbum Dei dimittit peccata, sacerdos est iudex. Sacerdos quidem officium suum exhibet, nullius potestatis iura exercet. Idem, Ille solus peccata dimittit, qui solus pro peccatis nostris mortuus est. Idem Augustin. *Aug. ad finẽ hom. 23. li. homiliarũ. 50. to. 10.* Nemo tollit peccata, nisi solus Deus, qui est agnus tollens peccata mundi. *Ioan. 1. d.* Tollit autem & dimittendo, quæ facta sunt, & adiuuãdo ne fiant, & perducendo ad vitam, vbi omninò fieri non pos-

sunt. His alijsque pluribus testimonijs docetur, domi-
num solum per se peccata dimittere: & sicut dimit-
tit quibusdam, ita & aliorum quorundam peccata re-
tinet.

*Quòd sacerdotes etiam dimittunt peccata, & te-
nent peccata, suo modo.* E

NEC ideò tamen negamus sacerdotibus conces- *Matth. 16. e*
sam potestatem dimittendi, & retinēdi peccata, cum *& Ioan. 10.*
hoc veritas in euangelio apertè doceat. Hinc Augu. *f Tract. 121.*
ait, Ecclesiæ charitas, quæ per spiritum sanctū diffun- *tom. 9. lib.*
ditur in cordibus eorum, qui participes sui sunt, pec- *de pœnit. ca*
cata dimittit: eorum qui non sunt, tenet. Item, sacer- *16. Tomo. 4.*
dotes possunt confitentibus parcere, quibus enim re- *Aug. in lib.*
mittunt, remittit Deus. Lazarum enim de monumē- *de pœni. ve-*
to suscitatum obtulit discipulis soluendum: per hoc *ra. & falsa.*
ostendens, potestatem soluendi concessam sacerdoti- *c. 10. Ioan.*
bus Dixit enim, Quodcunq; solue. super ter. erit sol. *2. f*
& in cælo, &c. hoc est, Ego Deus, & omnes cælestis cu- *Matth. 16. c*
riæ ordines, & omnes sancti in gloria mea laudant vo-
biscum, & confirmat, quos ligatis & soluitis: Non
dixit, quos putatis ligare & soluere: sed, in quos exer-
cetis opus iustitiæ vel misericordiæ. Aliter autem, vel *Aug. ca. 4.*
alia opera vestra in peccatores non cognosco. Idem, *lib. 6. contra*
Cum veraciter ad Deum conuerso peccata dimittun- *Donat. to. 7.*
tur, ab eis dimittuntur, quibus ipse veraci conuersio- *de baptis-*
ne coniungitur, spiritus sanctus ea dimittit: qui da- *mo.*
tus est omnibus sanctis sibi charitate cohærentib. si-
ue se nouerint corporaliter, siue non. Similiter cum
alicuius tenentur peccata, ab eis tenentur, à quibus il-
le cordis prauitate disiungitur, siue notis corporali- *Cap. 5. con-*
ter siue ignotis. Omnes enim mali, spiritualiter à bo- *tinuò.*
nis seiuncti sunt. Ecce, hic dicit peccata dimitti, vel te-
neri à sanctis viris: & tamen spiritum sanctum ea di-
mittere dicit. Et quòd maiori consideratione dignū *Idem Au-*
est, idem etiam dicit, quod Deus per se, vel per san- *gu. cap. 21.*
ctos tantùm dimittit peccata. Ait enim sic, Sacramen- *lib. 5. de ba-*
tum gratiæ dat Deus etiam per malos: ipsam verò *ptis. cotra*
gratiam, non nisi per seipsum, vel per sanctos suos. *Donati.*

Et ideo remiſſionem peccatorum vel per ſeipſum fa. cit, vel per ipſius columbæ membra: quibus ait. Si cui dimiſeritis, dimittetur. Ecce quàm varia à doctoribus tradũtur ſuper his, & in hac tanta varietate quid tenendum? Hoc ſanè dicere ac ſentire poſſumus, quòd ſolus Deus dimittit peccata & retinet: & tamẽ eccleſiæ contulit poteſtatem ligandi & ſoluendi, ſed aliter ipſe ſoluit vel ligat, aliter eccleſia. Ipſe enim per ſe tantũ dimittit peccatũ: qui & animã mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis ſoluit.

Quomodo ſacerdotes ligant, vel ſoluunt à peccatis. F

NON autem hoc ſacerdotibus conceſſit, quibus tamen tribuit poteſtatem ſoluendi & ligandi, id eſt, *Matth.8.a* oſtẽdẽdi homines ligatos vel ſolutos. Vnde dominus *Luca 5.c.* leproſi ſanitati prius per ſe reſtituit, deinde ad ſacer- *Ioan.11.f.* dotes miſit, quorũ iudicio oſtenderetur mundatus. Ita etiam Lazarum iam viuificatum obtulit diſcipulis ſoluendum. Quia etſi aliquis apud Deum ſit ſolutus, non tamen in facie eccleſiæ ſolutus habetur, niſi per iudiciũ ſacerdotis. In ſoluẽdis ergo culpis vel retinendis, ita operatur ſacerdos euangelicus & iudicat, ſicut olim legalis in illis, qui cõtaminati erant lepra, quę peccatũ ſignat: Vnde Hiero. ſuper Matt. vbi domi- *Leuit.13.a.* nus ait Petro, Tibi dabo claues regni cælorũ, & quod *12.d.* cunq; ligaueris ſuper terram, erit ligatũ & in cælis: & *Hiero. ad il*quodcunq; ſolueris ſuper terrã, erit ſolutũ & in cęlis. *lud Matth.* Hunc, inquit, locum quidam non intelligentes, ali- *16. Dabo ti*quid ſumunt de ſupercilio Phariſæorum: vt damna- *bi claues.* re innoxios, vel ſoluere ſe putent noxios, cum apud *tom.9.* Deum non ſententia ſacerdotum, ſed reorum vita *Leuit.14.a* quæratur. In Leuitico ſe oſtendere ſacerdotibus iubentur leproſi: quos illi non faciunt leproſos vel mũdos, ſed diſcernunt, qui mundi vel immundi ſunt. Ita & hic apertè oſtenditur, quòd non ſemper ſequitur Deus eccleſiæ iudicium: quæ per ſurreptionem & ignorantiam interdum iudicat, Deus autem ſemper iudicat ſecundum veritatem. Et in remittendis vel in retinendis culpis id iuris, & officij habent euange-

lici sacerdotes, quod olim habebant sub lege legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittũt vel retinent, dum dimissa à Deo vel retenta indicant & ostendunt. Ponunt enim sacerdotes nomen Domini super filios Israel, sed ipse benedicit, vt legitur in Numeris. *Nume. 6. d.* Hunc modum ligandi, & soluendi Hieron. supra notauit.

Alius modus ligandi & soluendi. G

LIGANT quoque sacerdotes, dum satisfactionem pœnitentiæ confitentibus imponunt: Soluunt, cum de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad sacramentorum communionem admittunt, quem *De pœ. dist.* modum superius Leo papa notauit. Secundum hunc *17. lib. de ve* modum dicuntur etiam sacerdotes dimittere pecca- *ra & falsa* ta vel retinere. Vnde superius Aug. dixit. Quibus re- *pœnit. c. 10,* mittunt, & remittit Deus, &c. Opus enim iustitiæ *in to. 4.* exercent in peccatores, cum eos iusta pœna ligant: opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel sacramentorum communioni conciliant, alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum est, quia quos satisfactione pœnitentiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt: quia non imponitur alicui satisfactio pœnitentialis, nisi quem sacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alij verò non imponunt: & eo ipso peccatum retineri à Deo iudicant. Quod autem hoc ad claues pertineat, Aug. ostendit dicẽs, Frustrat *Hom. 49. t.* claues ecclesiæ, qui sine arbitrio sacerdotis pœniten- *10. li. de pœ-* tiam agit, si sine oris confessione criminis indulgen- *nitentia.* tiam imprecatur. Est & alius modus ligandi & soluẽdi, qui per excommunicationem geritur: dum aliquis secundum canonicam disciplinam tertiò vocatus ad emendationem manifesti delicti, & satisfacere vilipendens sententia ecclesiæ à loco orationis, & sacramentorum communione, & fidelium consortio præscinditur: vt erubescat, & pudore sceleris conuersus pœniteat, vt sic spiritus eius saluus sit. Quòd si pœnitentiam profitens respuerit, negatæ communioni admittitur, & ecclesiæ reconciliatur. Hæc est autem *1. Cor. 5. b*

ecclesiæ anathematizatio: hanc pœnam illis, qui dignè percelluntur, infligit; quia gratia Dei & protectio illis amplius subtrahitur, ac sibijpsis relinquuntur, vt sit eis liberum ruere in interitum peccati, in quos etiam maior diabolo sæuiendi datur potestas. Orationes quoque ecclesiæ & benedictionum, ac meritorum suffragia, eis nequaquam suffragari putantur.

Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud, Quodcunque solueris &c. H

SECVNDVM hos ligandi, & soluendi modos quomodo verum est, quod dicitur, Quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis: & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis, & cæ. Aliquando enim ostendunt solutos vel ligatos, qui ita non sunt apud Deum: & pœna satisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel soluũt, & indignos sacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligẽdum est hoc in illis, quorum merita solui vel ligari postulãt. Tunc enim sententia sacerdotis iudicio Dei, & totius cælestis curiæ approbatur & confirmatur, cum ita ex discretione procedit, vt reorum merita non contradicant. Quoscunq; ergo soluũt vel ligant, adhibentes clauẽ discretionis reorũ meritis, soluuntur vel ligantur in cælis, id est, apud Deũ, quia diuino iudicio sacerdotis sententia sic progressa approbatur & confirmatur. Quos ergo secundũ merita sententia ecclesię percellit, lędit: & illi foris sunt apud Deum. Qui aũt non meruit, sententia ecclesię nõ læditur, nisi cõtemnat. Vnde Orig. Exijt quis à veritate, à fide, à charitate? per hoc exit de castris ecclesię, etiam si episcopi voce non abijciatur: sicut contra aliquis non recto iudicio foras mittitur: sed si non egit, vt mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim, qui foras mittitur, intus est, & qui foras est, intus videtur retineri. Ecce qualis & quãtus est vsus Apostolicarũ clauiũ. Iam ostensum est ex parte, qualiter sacerdotes dimittũt peccata vel teneant: & tamen

Matt. 16. c.

Hom 14. ad cap. 24. Leuitici.

tamen retinuit sibi Deus quandam singularem potestatē dimittendi vel retinēdi: quia ipse solus per se debitū æternę mortis soluit, & animā interi⁹ purgat.

Quæ sint interiores tenebræ & interior macula. I

HIC quæritur. Quæ sit illa macula, & quæ sint illæ tenebræ interiores, à quibus Deus interius animā purgat, cum veram pœnitentiam immittit? De tenebris & interiori caligine satis facilè est & intelligere, & respondere. Cum enim quis mortaliter delinquit, & gratia virtutis priuatur, si qua præcessit, & naturalium bonorum elisionem patitur. Vnde & intellectus obtunditur, & totus homo interior obtenebratur: & ita quasi caligine quadā mens obuoluitur, quę caligo peccati pœna est. Hanc verò Deus pellit, cū pœnitentiam immittit, per quā perdita bona restituit, & vitiata reparat. Vnde propheta. Nebulā sicut cinerem spargit, Sed quæ est macula peccati, à qua animā lauat: Ecce enim quis voluit facere homicidiū, & patrauit, quo patrato desinit tam velle, quā facere: non dum tamen verè & humiliter pœnitet, nec confiteri proponit. Quæ ergo remansit in anima illius macula? Mala voluntas quidē fuit macula illius animę: sed illa transijt. Macula etiā est, si pœnitere contemnit: sed hoc est peccatū aliud à pręcedenti. Quæ ergo macula remansit, à qua ipse in pœnitentia purgatur? Polluta quidem est anima, quousq; pœniteat, sicut erat, dum in ea praua erat voluntas. Sicut enim, qui tangit morticinium vel aliud immundum, ita pollutus est post tactum quousq; lauatur, sicut fuit dum tangeret: ita post actum peccati ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati: quia ita est longè à Deo per dissimilitudinē, qui est vita & munditia mētis, sicut fuit dum peccatū ageret. Ipsa ergo dissimilitudo, quæ inest animę ex peccato, & est à Deo elongatio, animę macula intelligitur, à qua purgatur in pœnitentia. Hoc aūt solus Deus facit, qui solus suscitat animā & illuminat: quod sacerdotes nequeunt, qui tamē medici sunt animarū. Vnde propheta. Nūquid

Psal. 147.

Leuit. 11. *f*
Num. 19. *d*

Psal. 87. nō longè à fine enarrationis ad illū psal. in t. 8. medici suscitabunt, & confitebuntur tibi? quod exponens Augustinus, ait. Boni doctores rectè medici dicuntur: qui viuentes curare ministerio possunt, sed non mortuos suscitare. Sola enim Dei gratia reuiuiscunt.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR ET QVIBVS.

DISTINCT. XIX. A

POSTQVAM ostensum est, quæ sint claues Apostolicæ, & quis earum vsus, superest inuestigare, quando istæ claues dentur, & quibus. Dantur hæ claues per ministerium episcopi alicui in promotione sacerdotij. Cùm enim recipit ordinem sacerdotalem, simul & has claues recipit. Sed non videtur, quod omnes vel soli sacerdotes has claues habeant: quia plerique ante sacram ordinationem, scientiam discernendi habent, plures post consecrationem ea carent. Sanè dici potest, quòd alterum clauium istarum, id est, scientiam discernendi, non habent omnes sacerdotes: vnde dolendum est atque lugendum. Multi enim licet indiscreti, atque scientiæ, qua eminere debent, exortes, sacerdotij gradum recipere præsumunt, vita & scientia eo indigni: qui nec ante sacerdotium, nec pòst scientiam habent discernendi, qui ligandi sint vel soluendi. Ideoque illam clauem in consecratione non recipiunt, quia semper scientia carent. Qui verò ante sacerdotium scientia discernendi præditi sunt, licet habeant discretionem, non tamen in eis clauis est: quia non valent ea claudere vel aperire. Ideoque cum promouetur in sacerdotem, clauem discretionis rectè dicitur accipere: quia & antehabita discretio augetur, & fit in eo clauis, vt ea iam valeat vti ad claudendum vel aperiendum.

Si alteram clauem omnes habeant, scilicet potentiam ligandi & soluendi. B

CVMQVE iam constet non omnes sacerdotes illas duas claues habere, quia scientia discernendi plerique

rique carent: de altera, id est, potentia ligandi & soluendi quæritur, vtrùm omnes sacerdotes eam habeant, Quidam enim hanc potestatem putant illis solis esse concessam, qui doctrinam simul ac vitam Apostolorũ seruant. Illas enim claues promisit Dominus Petro, & imitatoribus eius tantum, vt aiunt: qui etiã auctoritatibus vtuntur in munimentum suæ opinionis. Hoc enim dicũt Aug. sensisse, vbi superius ait, Remissionem peccatorũ vel per seipsum facit Deus, vel per columbæ membra, Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à sanctis. Idem super Exodum, vbi de lamina aurea legitur. Erat autẽ lamina aurea semper in fronte sacerdotis. Hæc, inquit, significat fiduciam bonæ vitæ: quam qui verè perfecteq;, non significatione sed veritate sacerdos habet, solus potest auferre peccata. Item Greg. Illi soli habent in hac carne positi potestatem ligandi & soluendi, sicut sancti Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctrina tenent. Item ex dictis Orig. Hæc potestas soli Petro cõcessa est, & imitatoribus Petri. Nam quicunq; vestigia Petri imitantur, habent rectè ligandi & soluendi potestatem. His alijsq; testimonijs innituntur, qui asserunt potestatem ligandi ac soluendi illis solis concessam sacerdotibus, qui vita & doctrina pollent, sicut Apostoli.

Matth. 16. c

Lib. 5. ca. 21 de Baptis.

Exod. 28. f.

Aug. super Exo. c. 120. in tom. 4.

Greg. hom. 26. ad c. 20. Ioannis.

Orig. ho. 1. ad ca. 16. Matt. to. 3.

Aliorum sententia verior. C

ALIIS autẽ videtur, quòd & mihi placere fateor, cunctis sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet, ligandi & soluendi: sed non eam rectè ac dignè habent, nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ auctoritates malos sacerdotes hanc potestatem negant habere: sed illos solos dignè ac rectè hac potestate vti significant, qui præditi sunt vita & doctrina Apostolica: quia soli ipsorum Apostolorũ imitatores dignè recteq; possunt ligare & soluere. Et per dominum tantum vel per sanctos, in quibus habitat spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio vel retentio peccatorum. Fit tamen & per illos, qui sancti

non sunt, sed non dignè vel rectè. Dat enim Deus benedictionem dignè poscenti, etiam per indignū ministrum. Quòd verò hanc potestatem habeant omnes sacerdotes, Hiero. testatur super illum locum euangelij, vbi dominus dixit Petro. Tibi dabo claues regni cælorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam potestatem alij Apostoli: habet & omnis ecclesia in episcopis & presbyteris. Sed ideò Petrus eam specialiter accepit, vt omnes intelligant, quòd quicunq; ab vnitate fidei & societate ecclesiæ se separauerit, nec à peccatis solui, nec cœlum potest ingredi. Item quòd sacerdos, etiam si malus sit, gratiam tamen transfundit pro suæ dignitatis officio, Augu. ostendit dicens. Dictum est à domino in Numeris ad Moysen & Aaron sacerdotes. Vos ponite nomē meū super filios Israel, & ego dominus benedicam eos: vt gratiam tradito per ministerium ordinati transfundat hominibus, nec voluntas sacerdotum obesse vel prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. Quanta autem sit dignitas sacerdotalis officij & ordinis, hinc aduertamus. Dictum est de nequissimo Caypha inter cætera. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit: per quod ostenditur, spiritum gratiarum non personam sequi digni, vel indigni, sed ordinem traditionis: vt quamuis aliquis boni meriti sit, non tamē possit benedicere nisi fuerit ordinatus, vt officij ministerium exhibeat. Dei autem est, effectum tribuere benedictionis: Hinc euidenter ostenditur, ordinem non priuari potestate tribuendi gratiam ob ministri indignitatem. Huic tamen Aug. sententiæ videtur obuiare, quod ait Esychius, Sacerdotes, inquit, non propria virtute benedicunt: sed quia figuram Christi gerunt, & propter eum qui in ipsis est, plenitudinem benedictionis tribuunt: nec solū is qui sacerdotium sortitus est, sed quicunq; Christū in seipso habet, & eius figuram gerit, per conuersationē bonā, sicut Moyses, idoneus est, vt benedictionem præstet. Ecce hic habes, quòd

Glo. ordi. ex Hie. profert ad cap. 16. Matth. & Rabanus Ibidem.

Matth. 16. c. in li. qua. ex veteri testamento. Num. 6. d Quæst. 11. in tomo 4. Ioan. 11. g

Esych. super Leuit. ca. 9. lib. a

quòd non solum sacerdos, sed omnis in quo Christus habitat, benedictionem præstat. Sed alia est benedictio, quæ solis sacerdotibus congruit: alia, quæ ab omnibus bonis communiter exhibetur. Deniq; illi sacerdotes, in quibus Christus habitat, benedictionis plenitudinē tribuere dicuntur: nō quia soli illi transfundant gratiam, sed quia illi soli licitè & dignè id agūt. Nec subditos mala vita sacerdotis lædi, si bona faciunt, quæ ille dicit. Vnde Greg. Multi dum plus vitā sacerdotum, quàm suam discutiunt, in erroris foueā dilabuntur: minus considerantes, quòd non eos vita sacerdotum læderet, si humiliter bonis sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent. *1. quæst. 1. Multi.*

De hoc quod scriptum est in Malachia, Maledicam benedictionibus vestris. D

Præmissæ verò sententiæ, qua dicitur, etiam per mali sacerdotis ministerium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare, quod Dominus per Malachiam prophetam malis sacerdotibus comminatur. Maledicam benedictionibus vestris. Et alibi, *Malac. 2. a* Veh his, qui viuificant animas, quæ non viuunt: & *Ezec. 13. d.* mortificant animas, quæ non moriuntur. Si enim maledicit dominus benedictionibus eorum, & si animæ quas viuificant, non viuūt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud cap. Maledicam, &c. quidam referunt ad hæreticos, qui ab ecclesia præcisi sunt, & ad excommunicatos: quorum benedictiones fiunt maledictiones, his qui eorum sequuntur errores. Illud verò alterū, scilicet, viuificant, &c. super omnes illos sacerdotes exponunt, qui absq; claue scientiæ, & forma bonæ vitæ præsumunt ligare vel soluere. Sed nullus officio sacerdotis vti debet, nisi immunis sit ab illis, quæ in alijs iudicat: alioquin seipsum condemnat. *Rom. 2. a*

Qualis debet esse iudex ecclesiasticus. E

Qualem autem oporteat esse, qui aliorum iudex constituitur, Aug. describit ita dicens, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quem statuitur omnis languor,

Lib. de vera & falsa pœnit. cap. 20. in to. 4. languor, in nullo eorum sit iudicandus, quæ in aliq iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est iudicandus, condemnat seipsum. Cognoscat ergo se, & purget in se, quod alios videt sibi offerre: caueat vt à se proiecerit, quicquid in alio damnosum reperit. *Rom. 2. a.* *Ioan. 8. a.* Animaduertat, quod qui sine peccato est, primus in illam lapidem mittat. Ideò enim liberauit peccatricem, quia non erat, qui iustè proijceret lapidem. Quo modo lapidaret, qui se lapidãdũ cognosceret? Nullus enim erat sine peccato, in quo intelligitur omnes fuisse reos. Nam venialia remittebantur per ceremonias. Si quod ergo in eis peccatum erat, criminale erat.

Ibidẽ paulò inferius. In hoc ergo patentissimum est, crimen sacerdotũ esse detestabile, qui non prius se iudicant, antequam alios alligant. Caueat spiritualis iudex, sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet vt sciat cognoscere, quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enim potestas hoc postulat, vt qđ debet iudicare discernat. Diligens ergo inuestigator sapienter interroget à peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locũ, & tempus, & cætera, quæ supra diximus: quibus cognitis, adsit beneuolus, paratus erigere, & secum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, discretionem in varietate, doceat perseuerantiam, caueat ne corruat, ne iustè perdat iudiciariam potestatem. Etsi enim pœnitentiam possit ei acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Et-

Ibidẽ paulò inferius. si Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpè lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas: non tamẽ est necesse, vt omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Inuenitur auctoritas, quæ concedit & quasi imperat: Inuenitur auctoritas alia, quæ non concedit, sed vetat: quæ scripturæ non repugnant, sed concordant. Cùm enim tot sunt, qui labuntur, vt pristinam dignitatem ex auctoritate defendant, & quasi vsum peccandi sibi faciant, recidenda est spes ista. Si verò

locus

locus est, vbi ista nō concurrant, restitui possunt, qui peccant. Ex his satis perpenditur, qualis debeat esse sacerdos, qui alios ligat & soluit: discretus, scilicet, & iustus: alioquin mortificat sæpè animas, quæ non moriuntur: & viuificat, quæ non viuunt: & ita incidit in maledictionis iudicium. Illud autem Malachiæ, scilicet, Maledicam benedictionibus vestris: siue super hęreticos tantum & excommunicatos, siue super omnes sacerdotes, qui vita & scientia carentes benedicere præsumunt, dictum accipiatur, sic intelligi potest: Maledicam benedictionibus vestris, id est, his quæ in eis benedictionibus possidetis: quia faciam ea cedere vobis in maledictionem, non benedictionem. Quia etsi benedicunt sanctis, non hoc faciunt ex vero corde: & ideò eorum benedictio eis vertitur in maledictionem. Vel maledicam benedictionibus vestris, id est, quod à vobis benedicetur, à me erit maledictum: quia benedicunt iniquè agentibus, adulanturq; peccantibus, dummodo diuites sint.

Malac. 2. a

Hiero. ad 2. c. Malach. in tom. 6.

DE HIS QVI IN FINE POENITENT.

DISTINCT. XX. A

SCIENDVM est etiam, quòd tempus pœnitentiæ est vsque ad extremum articulum vitæ. Vnde Leo papa, Nemo est desperandus, dum in hoc corpore constitutus est: quia nonnunquam, quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur. Aug. tamen de pœnitentiam differētibus ita scribit. Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipere pœnitentiam, & si accipit, & mox reconciliatur, & hic vadit, fateor vobis non illi negamus, quod petit: sed non præsumimus, quia bene hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio. Pœnitentiam dare possumus, securitatem non. Nunquid dico damnabitur? sed nec dico liberabitur. Vis ergo à dubio liberari, age pœnitentiam dum sanus es. Si sic agis, dico tibi, quia securus es: quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo

Leo papa, epist. 90. ad Rusticum Narbonen. episcopum.

Aug. ho. 41. de vere pœnitentib. li. 50. ho. 50. 10.

peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiam, quando iam peccare non potes: peccata te dimiserunt, non tu illa. Item, duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur: quid horum tibi sit futurum, nescio. Ergo tene certum, & dimitte incertum. Sed quare hoc dixit August. cum pœnitentia, quæ in fine agitur, in psalmo appelletur sacrificium vespertinum, quod erat acceptabilius in lege: & cum in quacunq; die inuocetur Deus, adsit: & quacunque hora ingemuerit, & conuersus fuerit peccator, vita viuet, & non morietur? Sed illa dixit Augustinus propter illos, qui pœnitentiam vsque in finem vitæ protrahunt: & tunc nō ex Dei amore videntur pœnitere, sed timore mortis, quasi ex necessitate. Vnde idem quasi aperiens, quare superiora dixerit, ait, Nullus expectet, quando peccare non potest. Arbitrij enim libertatem quærit Deus, vt deleri possint commissa: non necessitatem, sed charitatem: non tamen timorem, quia non in solo timore viuit homo. Quem ergo sero pœnitet, oportet non solum timere iudicem, sed diligere: quia sine charitate nemo saluus esse potest. Non ergo tantum timeat pœnam, qui pœnitet, sed anxietur pro gloria. Quæ conuersio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel raro est tam iusta conuersio, timendum est de pœnitente sero: maximè, cū filij quos illicitè dilexit, sint præsentes, vxor & mundus ad se vocet. Multos solet serotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cùm ergo opus sit non hominis sed Dei, fructifera pœnitentia: inspirare eam potest quādocunq; vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex iustitia. Sed quoniam multa sunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosum est, & interitui vicinū, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnū est, cui Deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam. Sed si etiam sic conuersus vita viuat, & non moriatur

Psal. 140.
Exod. 12. c.
Ezech. 18. e
1. *Cor.* 13. b.

tiatur, non promittimus, quod euadat omnem pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autem ignis etsi æternus non sit, miro modo grauis est: excellit enim omnem pœnā, quam vnquā passus sit aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inuēta est pœna, licet mirabilia martyres passi sint tormenta, & multi nequiter quanta sæpè sustinuerunt supplicia. Ex his satis ostenditur, quàm periculosum sit differre pœnitentiam vsq; in finem vitæ. Si tamē etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat: non sic tamen, vt nullam sentiat pœnam: nisi fortè tanta sit vehementia gemitus & cōtritionis, quæ sufficiat ad delicti punitionem. Licet ergo sit difficilè, vt tunc sit vera pœnitentia, quæ tam sera venit, quando cruciatus membra ligat & dolor sensum opprimit, vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamen sera, quā nulla. Pœnitentia enim etsi in extremo vitæ hiatu aduenit, sanat & liberat. Multum sera fuit latronis pœnitentia: sed nō fuit sera indulgētia. Sed licet Latro veniā meruisset in fine de omni crimine, nō tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerādi auctoritatem.

Ibidē Aug. ca. 18 fere continuò.

Aug. ca. 17. li. de vera & falsa pœniten.

De his qui hic pœnitentiam non complent. B

SI verò quæritur de illis, qui in hac vita pœnitentiam non cōplent, vtrū transituri sint per ignem purgatorij, vt ibi compleant, quod hic minus fecerunt? idem dicimus de istis esse sentiendum, & de his, qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis cōtritio & delicti exprobratio, vt sufficiat ad puniēdū peccatum, liberi ab alijs pœnis transeunt ad vitam, etsi inexpleta fuerit pœnitētia: quia perfectè pœnituerūt & ingemuerunt corde. Qui verò nō adeò cōteruntur corde & ingemiscunt pro peccato, si ante expletionē pœnitentiæ discesserint, ignem purgatoriū sentient, & grauius punientur, quàm si hic implessent pœnitētiam. Horrendum est enim incidere in manus Dei viuentis. Deus enim cū sit misericors & iustus, ex misericordia

Heb. 10. f.

ricordia pœnitenti ignoſcit, non reſeruans peccatum ad pœnam æternam. Ex iuſtitia verò impunitum nõ dimittit delictum. Aut enim punit homo, aut Deus. Homo autem punit pœnitendo, Deus autem pœnã exigendo. Et eſt pœnitentia interior, & exterior. Si ergo interior pœnitudo fuerit tanta, vt ſit ſufficiens vltio peccati, Deus qui hoc nouit, ab illo, qui taliter pœnitet, vlterius pœnam nõ exigit. Si verò interior pœnitudo non ſufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur: Deus qui modos & menſuras peccatorum & pœnarum nouit, addit pœnam ſufficientem. Studeat ergo quiſq; ſic delicta corrigere, vt poſt mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædã enim peccata mortalia, in pœnitentia fiunt venialia: non tamen mox ſanantur. Sæpè enim infirmus moreretur, ſi non medicaretur: non tamen ſtatim medicatus ſanatur. Languet poſt victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omninò moritur, & æternaliter cruciatur. Si enim ſemper viueret, ſemper peccaret.

Aug. de vera & falſa pœnit. c. 18. in tom. 4.

De illo cui ſacerdos indiſcretus iniungit paruam pœnitentiam. C

SI verò illo quæritur, qui ſatisfactionem iniunctã impleuerit, quæ ignorantia vel negligentia ſacerdotis, peccato condigna non fuit: vtrùm de vita migrãs, ab omni pœna liber ſit? Idem reſpondeo, quod ſupra de illo, qui pœnitentiam non compleuit, dixi. Quòd ſi tantum eſt lamẽtum interioris doloris, vt ſufficiat in vindictam peccati, omninò liberatus eſt: ſi verò nõ ſufficit dolor interior ſimul cum pœna iniuncta, addet Deus pœnam. Quod autem interdum ſufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documẽtum habemus in illo latrone: qui ſola mentis contritione & confeſſione ſtatim vt conuerſus fuit, paradiſum ingredi meruit. Sed quia diſpenſatores eccleſię, contritionis quantitatem non perpendunt, quibus non eſt datum intelligere occulta cordium: omnib. leges pœnitentiæ conſtituunt, tam magis quam minus

Luca 23. f.

nus

hus de peccato dolentibus. Quorum studium ad hoc præcipuè tendere debet, vt cordis dolorem, quantũ fas est cognoscant, & secundum ipsius modum satisfactionem iniungant. vnde Aug. In actione pœnitentiæ, vbi tale commissum est, vt is qui commisit à Christi etiam corpore separetur: non tam considetanda est mensura temporis, quã doloris. Cor enim contritum & humiliatum Deus non despicit. Verũ quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam nisi per verba vel alia quæcunque signa procedit: cum sit coram illo, cui dicitur, Gemitus meus à te non est absconditus: rectè constituuntur ab his, qui ecclesijs præsunt tempora pœnitentiæ: vt satisfaciat etiam ecclesiæ in qua peccata ipsa remittuntur. extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim spiritum sanctum pignus accepit: sine quo non remittuntur vlla peccata. Item Hieron. Mensuran temporis in agenda pœnitentia, ideo non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant qualiter vnumquodque emendandum sit: sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuerunt. quia apud deũ non tantũ valet mensura temporis, quantũ doloris, nec abstinẽtia tantum ciborum quantũ mortificatio vitiorũ. Ideoq; tempora pœnitẽtię pro fide & cõuersatione pœnitentiũ abbreuianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda. pro quibusdam tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi.

In Ench. c. 65. in to. 3.

Psal. 50.

Psal. 37.

De pœn. di. 1. c. mẽsurã.

Quòd morientibus non sit imponenda satisfactio, sed innotescenda. D

SOLET etiam quæri, Vtrũ satisfactionis lex morituris sit imponenda? De quo Theodorus Cantuarien. episcopus in pœnitentionali suo sic ait, Ab infirmis in periculo mortis positis, pura inquirenda est confessio peccatorũ: non tamen est illis imponẽda quantitas pœnitentiæ, sed innotescẽda: & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum largitionibus, pondus pœnitentiæ subleuandum, si fortè mi-

26. q. 7. cap. ab infirmis

grauerint. Si verò conualuerint, pœnitentię modum a sacerdote impositum diligenter obseruent. Alijs verò, pro qualitate peccati, pœnitentia decernenda est præsidentium arbitrio. Vnde Leo Papa, Tēpora pœnitudinis habita moderatione cōstituenda sunt tuo iudicio, prout conuersorum animos perspexeris esse deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis senilis intuitum, & respicere periculorum quoruncunq;, vel ęgritudinum necessitates.

Leo. I. epi. 77. ad Nicetam Aquileien. episc.

In necessitate non est neganda pœnitentia vel reconciliatio. E

SCIENDVM etiam, quod tempore necessitatis non est neganda pœnitentia vel reconciliatio pœnitentibus. Vnde Leo papa, His qui tempore necessitatis & periculi vrgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox recōciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordię Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire. Quod si ita aliqua ægritudine aggrauati sunt, vt quod paulò antè poscebant, sub præsenti significare non valeant, testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt: simulque pœnitentiæ & reconciliationis cōsequantur beneficium. Item Iulius papa, Si presbyter pœnitentiam abnegauerit morientibus, reus erit animarum: quia Dominus ait. Cùm conuersus fuerit, tunc saluus erit. Vera enim confessio vltimo tempore potest esse: quia non modo temporis, sed etiam cordis Deus inspector est, sicut latro probat.

Leo I. epist. 89. ad Theodorū Forouliē. episc.
26. qu. 6. Si presbyter.
Ezech. 18. e

Quod presbyter non reconciliet inconsulto episcopo, nisi necessitate. F

NON debet tamen presbyter pœnitentem reconciliare inconsulto episcopo, nisi vltima necessitas cogat. Vnde in Cartha. concilio, Presbyter inconsulto episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente episcopo, vel vltima necessitas cogat. Cuiuscunq; pœnitentis publicum crimen est, quòd vniuersam commouerit vrbem, ante absidam, scilicet, introitum Ecclesiæ

Ca. 32. con. Carthag. 3.

clesiæ manus ei imponatur. Itē Aurelius dixit, Si quis in periculo constitutus fuerit, & se reconciliari diuinis altaribus petierit: si episcopus absens fuerit, debet presbyter consulere episcopum, & sic periclitantē eius præcepto reconciliare. Inconsulto verò episcopo non potest excōmunicatos, vel publicè pœnitentes presbyter reconciliare. *Cap. 4. con. 2. Carthag.* Vnde in Carthaginensi concilio secundo statutum est, vt chrisma vel recōciliatio pœnitentium, & puellarum consecratio à presbyteris non fiat. *Cap 3. eiusdē concil. 2. Carthag.* Item, Reconciliare quenquā in publica missa presbytero non liceat: puellarū tamen consecratio consulto episcopo, per presbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginensi concilio secundo, Presbyter inconsulto episcopo virgines non consecret: chrisma verò nunquam conficiat. *Ca. 36. eiusdē con. Cartha secūdi.* Sicut præcepto episcopi potest presbyter consecrare virgines, sic & reconciliare pœnitentes.

An oblatio eius sit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte. G

SI autem quæritur de illo, qui ad pœnitentiam festinans sacerdotem inuenire non potuit, & ita decessit: vtrùm oblatio eius sit recipienda? Dicimus, quia est. Vnde in Apanensi concilio, Si aliquis fuerit mortuus, qui non sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupauit eum mors in domo vel in via: faciant pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis. *26 q. 6. ca. si aliquis.*

DE PECCATIS, QVAE POST HANC vitam dimittuntur.

DISTINCT. XXI. A

SOLET etiam quæri. Vtrùm post hanc vitā aliqua peccata remittantur? Quòd aliqua post hanc vitā remittantur, Christus ostendit in Euangelio, vbi ait. Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc seculo, neque in futuro. *Matt. 12. c. Luca 12. b.* Ex quo datur intelligi, sicut sancti doctores tradūt, quod quędā peccata in futuro dimittentur. Quædam enim culpę

in hoc seculo relaxantur: quædam verò paruæ etiam in futuro, quæ quidem post mortem grauant: sed dimittuntur si digni sunt, si bonis actibus in hac vita meruerunt, vt dimittantur eis. De illis etiam, qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, dicit Aug. quòd ignem tribulationis transitoriæ inuenient, cremabilia ædificia, quæ secum portauerunt homines cremātem. Ait enim sic, Post istius sanè corporis mortem, donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis & remunerationis: si hoc temporis interuallo spiritus defunctorum, qui ædificauerunt lignum, fœnum, stipulam, huiusmodi ignem dicantur perpeti, quem alij non sentiunt, qui huiusmodi ædificia non portauerunt, vt inueniat ignem transitoriæ tribulationis venialia concremantem: non redarguo: quia forsitan verum est, Sed quia dicitur, Saluus erit quasi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamen erit ignis ille, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hic apertè insinuatur, quod illi, qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædam cremabilia ædificia, id est, venialia peccata secum portant: quæ in igne emendatorio cremantur. Vnde constat quædam venialia peccata post hanc vitam deleri.

Greg. c. 39. lib. 4. dialo.

1. Cor. 3. c.

Aug. ad 1. vers. psal. 31

1. Cor. 3. c.

Quòd alij citius, alij tardius purgantur in igne. B

IN illo autem igne purgatorio alij tardius, alij citius purgantur, secundum quod ista pereuntia magis vel minus amauerunt. Vnde Aug. Post hanc vitā incredibile non est, nonnullos fideles per ignem quēdam purgatorium, quanto magis minusue bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius citiusq; saluari. Vnde non frustrà illa tria distinxit Apostolus, lignum, fœnum, stipulam, quæ illi ædificant: qui etsi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhærent. Qui secundum suos amandi modos, vel diutius, vt lignum: vel minus, vt fœnum: vel minimum, vt stipula ignem sustinebunt, Qui verò superædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum, vtroq; igne securi sunt: non solum de illo æterno,

in Enchi. c. 69. in to. 3.

August. ad vers. 14. psal. 80. t. 8. & enarratione ad ps. 103. nō lōgè à principio concionis. 3.

æterno, qui cruciaturus est impios in æternum: sed etiam de illo emendatorio, quo purgabūtur quidam saluandi.

Oppositio. C

HIC obijci potest. Si per lignum, fœnum, stipulam, venialia intelligūtur peccata: & nullus adeò perfectus est, qui venialiter non peccet: ergo qui ædificāt aurum, argentum, & lapidem preciosum, ædificant etiam lignum, fœnum, stipulam; ergo per ignem trāsibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum, fœnum, stipulam ædificat: sicut econuerso: non omnis, qui contemplatur Deum, & diligit proximum, & opera bona facit, ædificat aurū, argentum, lapidem preciosum. Et tamen in auro, intelligitur contemplatio Dei: in argento, dilectio proximi: in lapide precioso, bona opera. Sed illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam: Deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt: nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem pretiosum. Hec enim ædificat, qui sic illa tria facit, vt cogitet, quæ sunt Dei, & quomodo placeat Deo, nō mūdo. Lignum verò & fœnum, & stipula accipi possunt secularium rerum, quamuis licitè concessarum, tales cupiditates, vt amitti sine animi dolore nō possint. Hæc ergo ædificat is, qui cogitat, quæ mundi sunt, quomodo placeat mūdo: qui circa diuitias suas quodam carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, quòd non idem homo simul hæc & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantum est, qui non cogitant placere mundo sed tantum Deo: qui etsi venialiter aliquando peccant, feruore charitatis ita absumitur in eis peccatū, sicut gutta aquæ in camino ignis: & ideò nunquam secum portant cremabilia: Hæc autē inferior ædificatio minorum est, qui non tantum Deo sed etiā mundo placere cogitāt. Deum tamen proponunt. Si verò mundum præponerent, non sępè ædificarent, sed de-

Solutio.

Aug. in enchiridio. c. 68. Idem de fide & operibus. ca. 16 in t. 4.

1. ad Cor. 7. f

struerent fundamentum. Affectiones ergo carnales quibus dediti sunt domibus, coniugibus, possessionibus, ita vt nihil præponant Christo, illis tribus significantur: quæ in mentes perfectorum non cadunt, etsi alia venialia admittunt. In cordibus verò minorũ interdum durant vsque in finem: qui cũ talibus ædificijs transeunt, sed dissoluuntur in igne. Ipsi verò merito fundamẽti salui erunt, grauissimam tamen pœnam sentient. Ex quo apparet quantam hic misericordiam exhibet Deus, & quantam ibi exerceat seueritatem: cum pro eodem peccato multo grauius ibi puniat, quàm hic.

Opinio quorundam cum adiectione. D

Greg. li. 4. dialogorũ, cap. 39.

SED fortè dices illud esse accipiendum de pœna peccati non de ipso peccato, quòd Greg. dicit quædam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimissa sũt ei: sed pœna fortè remãsit. Ideoq; si verè pœnitens obijt, sine peccato transijt. Si autem verè pœnitens nõ est in obitu, maculam portat quæ nunquam delebitur. Qui verò ædificat lignum, fœnum, stipulam, verè pœnitet: quia bonus est & charitatem habet, & in charitate de hac vita transit. ergo sine peccato transit. Non sequitur. Verum quidem est, quia bonus est, & charitatem habet, & verè pœnitet: & tamen cum veniali peccato transit, quod nõ deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim nõ delet nisi peccatum illud, quod deserit homo. Tale autem peccatum sæpè in hac vita non relinquitur ab homine: & tamẽ verè pœnitẽs est, etsi nõ de omnib. venialib. pœniteat. Potest enim quis de omni mortali & de omni veniali pœnitere, excepto vno vel plurib. venialibus quidẽ. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bonus charitatem habens, sed adhuc quodam cupiditatis affectu amans hæc secularia: talis existens subita morte opprimitur. In illo terreno affectu mortuus est, & tamen saluabitur, à quo nõ se hic absol-

absoluit: ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Cōstat ergo quædam peccata, scilicet, leuia, post hanc vitam dimitti. Si vero de pœna peccati illud intelligi voluissent auctores, cur magis commemorassent leuia quàm grauia, cum etiam grauium pœna hic inexpleta post hanc vitam restet?

De generali confessione, quid prosit. E

POST hæc considerãdum est, Quid prosit confessio illa, vbi singula peccata, quæ quisq; fecit, non exprimuntur. Sanè dici potest, quod omnia criminalia semel saltem oportet in confessione exprimi, nisi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter saltem ea cōfitere, quorũ memoriam habes: & sic nihil celasti de scelerib. tuis. Venialia verò, quia innumerabilia sunt, sufficit generaliter confiteri, nisi aliqua sint frequenter iterata. Perfectius est tamen etiam illa exprimere si vales. Ideoque quotidie generaliter fit confessio in ecclesia, pro venialibus scilicet, peccatis, quæ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis quorum notitiam non habemus. Vnde Augu. Veritatem dicit Deo pœnitens, quando nihil illi de commissis sceleribus celat: non quod & si voluntatem celauerit, Deus ignoret: sed veritatem sibi dici vult ab eo, vt veniam consequatur. Si verò mente aliqua exciderunt, confitetur veritatem Deo, cum generaliter dixerit, Deus qui nosti occulta cordis, & opera mea & delicta à te nō sunt abscondita, quibus veniam largiaris precor: & hæc est veritas confitentis, quam diligit Deus. Vnde Augu. Ecce enim veritatem dilexisti, hic insinuatur, quod generalis confessio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur.

Aug. l. 5. in princip. contra Pelagianos, hypognosticon. tom. 7.

Psal. 68.

Psal. 50.

Nemo confiteatur peccata, quæ non fecit. F

SICVT autem pœnitens celare non debet peccatũ suum, quia superbia est: ita nec humilitatis causa fateri se reum illius, quod se non cōmisisse noscit: quia incauta est talis humilitas, & peccatorem constituit. Vnde Aug. Cum humilitatis causa mentiris, si non

Au. de Verbis apost. 1. Ioan. 1. sermone. 29 in medio. in tomo. 10.

eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris, quod vitaras: quia veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod es dicas. Nam quomodo est veritas, vbi regnat falsitas?

De pœnis sacerdotis, qui peccatum publicat confitentis. G

De pœn. di. 6 cap. Sacerdos.

CAVEAT autem sacerdos ne peccata confitentium alijs prodat: alioquin deponatur. Vnde Grego. Sacerdos ante omnia caueat, ne de his, qui ei confitẽtur, peccata alicui recitet, non propinquis, non extraneis: nec (quod absit) pro aliquo scãdalo. Nam si hoc fecerit deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat. Quod verò dictũ est, vt pœnitens eligat sacerdotem scientem ligare & soluere, videtur contrarium ei, quod in canonibus reperitur, vt nemo, scilicet, alterius parrochianum iudicare præsumat. Sed aliud est fauore vel odio propriũ sacerdotem contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcum vitare, quod Vrbanus facere monet: ne si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam cadant. Ait enim Vrbanus secundus. Placuit vt nulli sacerdotum deinceps liceat quemlibet commissum alteri sacerdoti, ad pœnitentiam suscipere, sine eius consensu cui se prius commisit, nisi pro ignorantia illius, cui prius confessus est. Qui verò contra hoc facere tentauerit, gradus sui periculo subiacebit.

Matth. 15. b

Ibidem. c. Conplacuit.

SI PECCATA DIMISSA REDEANT.

DISTINCT. XXII. A

CVMQVE multis auctoritatibus suprà sit assertum, in vera cordis contritione peccata dimitti ante oris confessionem vel operis satisfactionem, ei etiam qui aliquando in crimen relapsus est: quæritur si post cordis contritionem confiteri contempserit, vel in peccatum idem vel simile ceciderit, an peccata dimissa redeant? Cuius quæstionis solutio

lutio obſcura eſt & perplexa, alijs aſſerentibus, alijs contra negantibus, peccata ſemel dimiſſa vlterius replicari ad pœnam. Qui verò dicunt peccata dimiſſa redire, ſubditis ſe muniunt teſtimonijs, Ambroſ. ait, Donate inuicem, ſi alter in alterum peccat: alioquin Deus repetit dimiſſa. Si enim in his cōtemptus fuerit, ſine dubio reuocabit ſententiā, per quam miſericordiam dederat: ſicut in euangelio de ſeruo nequam legitur, qui in conſeruum ſuum impius depræhenſus eſt. Item Rabanus, Nequam ſeruum tradidit Deus tortoribus, quoaduſq; redderet vniuerſum debitum: quia non ſolum peccata, quæ poſt baptiſmū homo egit, reputabuntur ei ad pœnam: ſed etiam originalia, quæ in baptiſmo ſunt ei dimiſſa. Item Greg. Ex dictis euangelicis conſtat, quia ſi ex toto corde nō dimittimus, quod in nos delinquitur. & hoc rurſum exigitur, quod iam nobis per pœnitētiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. Item Aug. Dicit Deus, Dimitte, & dimittetur tibi: ſed ego prius dimiſi, dimitte vel poſteà: Nam ſi nō dimiſeris, reuocabo te: & quicquid dimiſeram, replicabo tibi. Item, Qui diuini beneficij oblitus, ſuas vult vindicare iniurias, non ſolum de futuris peccatis veniam non merebitur: ſed etiā præterita, quæ iam ſibi dimiſſa credebat, ad vindictam ei replicabuntur. Item Beda, Reuertar in domū meam, &c. Timendus eſt ille verſiculus, non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Item, Quæcunque enim poſt baptiſma ſiue prauitas hæretica, ſeu cupiditas mundana arripuerit, mox omnium proſternet in ima vitiorum. Item Aug. Redire dimiſſa peccata, vbi fraterna charitas non eſt, apertiſſimè Dominus in euangelio docet in illo ſeruo, à quo dimiſſum Dominus debitum petijt: eo quòd ille conſeruo ſuo debitū nollet dimittere. His auctoritatibus innituntur, qui dicunt peccata dimiſſa, ſi replicantur, redire ſimpliciter. Quibus opponitur, Si quis pro peccato de quo pœnituit, & indulgentiam accepit, iterum punitur: non

Amb. ad illud ca. 5. ad Epheſ. donātes vobis.

Raban. in cōmen. ad illud ſerue nequam.

Matth. 18 d

Greg. ca. 6c. li. 4. dialog.

Aug. in fine ſermonis. 15 de verbis domini.

Luca. 6. f.

Ibidem.

Beda in cōmen. Super Lucā. lib. 4. cap. 47.

Ibidē paulò inferius.

Au. ca. 12 li. 1. de baptiſ. Tomo. 7.

Matth. 18. d

videtur iustum. Si punitur pro eo, quod peccauit, & non emendauit, iustitia est aperta. Si verò requiritur, quod fuerat condonatum, vel iustitia est, vel iustitia

Nahum,1.c occulta. Videtur etiam Deus bis in idipsum iudicare, & duplex tribulatio consurgere: quod scriptura negat. Sed ad hoc potest dici, quòd neque duplex tribulatio consurgit, neque iudicat Deus bis in idipsum. Hoc enim fieret, si post cōdignam satisfactionem & sufficientem pœnam iterum puniret: sed non satisfecit dignè & sufficienter, qui non perseuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriam, non ad faciendum: sed ad cauendum. Debuit non obliuisci omnes retributiones Dei: quæ tot sunt, quot sunt peccatorum remissiones. Tot ergo debuit cogitare dona Dei, quot mala sua: ac pro illis vsque in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad vomitum, sic-

2.Petr.2.3. ut canis, rediit, anteacta bona mortificauit, & peccatum dimissum reuocauit: vt cui humiliato antè Deus peccatum dimiserat, eidem postea elato & ingrato imputet.

Aliorum sententia. B

SED quia absonum videtur, vt peccata dimissa iterum imputentur, placet quibusdam, neminem pro peccatis semel dimissis iterum à Deo puniri. Sed ideo dicuntur dimissa redire & imputari, quia propter ingratitudinem ita reus & peccator constituitur, vt antè fuerat. Sic enim quod dimissum fuerat, dicitur exigi, quia remissionis perceptæ ingratus, ita reus fit vt ante fuerat. Vtriq; parti quæstionis probati fa-

Matth.15.c uent doctores, Ideoq; alicui parti non præiudicans, studioso lectori iudicium relinquo: addens mihi tutum fore ac saluti propinquum, sub mensa dominorum micas edere.

Quid sit hic Sacramentum & Res. C

POST prædicta restat inuestigare, quid in actione pœnitentiæ sit Sacramentum & Res. Sacramentum enim signum est sacræ rei. Quid ergo hic signum est? & quæ est res sacra huius signi? Quidam dicunt sa-

cramen-

cramentum hic esse, quod exterius tantum geritur, scilicet, exterior pœnitentia: quæ est signum interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis, & humilitatis. Quod si est, non omne sacramentum euangelicum id efficit, quod figurat. Exterior enim pœnitētia non efficit interionem: potius interior, causa est exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, hoc esse intelligēdum de illis sacramentis, quæ in nouo testamento instituta sunt: vt est sacramentum baptismi, confirmationis, & corporis Christi. Sacramentum verò pœnitentiæ, sicut & coniugij, ante tempus gratiæ, etiam à primordio humani generis fuit. Vtrunque enim institutū fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pœnitentia sacramentum est, & interior res sacramenti: sæpius præcedit res sacramentum, quàm sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens est. Nam & in alijs sacramentis, quæ efficiunt, quod figurant, hoc sæpè contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem esse sacramentum, nec duo sacramenta, sed vnum, vt species panis & vini non duo sunt sacramenta, sed vnum. Et sicut in sacramento corporis, ita etiam in hoc sacramento dicunt, aliud esse tantum sacramētum, scilicet, exteriorem pœnitentiam, aliud sacramentum & rem, scilicet, interiorem pœnitentiam, aliud rem & non sacramentum, scilicet, remissionem peccatorū. Interior enim pœnitentia, & res est sacramenti, id est, exterioris pœnitentiæ: & sacramētum remissionis peccati, quam signat & facit. Exterior quoque pœnitentia & interioris signum est, & remissionis peccatorum.

DE SACRAMENTO VNCTIONIS EXTREMAE.

DISTINCT. XXIII. A

PRAETER pręmissa est etiam aliud sacramentū, scilicet, vnctio infirmorum: quę fit in extremis, oleo per episcopum consecrato. Et sunt tria genera

genera vnctionis. Est enim vnctio, quæ fit chrismate; quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnde & propter abundantiã gratiæ duos liquores mixtos habet, oleum scilicet, & balsamum, oleum conscientiæ, balsamum famæ. Chrisma verò Græcè, vnctio Latinè dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem sanctificatum chrisma vocatur, sed illud solum, quod miscetur cum balsamo; quo capita regum & pontificum vnguntur, quo etiã baptizatos sacerdos vngit in vertice, & pontifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte. Est & alia vnctio, qua cathecumini & neophyti vnguntur in pectore, & inter scapulas, in perceptione baptismi. Tertia verò vnctio est, quæ dicitur oleum infirmorum: de qua nunc agitur.

A quibus institutum sit hoc sacramentum. B

Iacobi vltimo.c.

HOC sacramentum vnctionis infirmorum ab Apostolis institutum legitur. Ait enim Iacobus, 'infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. In quo ostenditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum, scilicet, ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmitatis alleuiationem. Vnde constat eum, qui hanc vnctionem fideliter deuoteq; percipit, & in corpore, & in anima alleuiari: si tamen expetit, vt in vtroque alleuietur. Quod si fortè corporis valetudinem illi habere non expedit, illam quæ est animæ, sanitatem in hoc sacramento acquirit. Et sicut in alijs sacramentis, ita & in isto aliud est sacramentum, aliud res sacramenti. Sacramentum est ipsa vnctio exterior: Res sacramenti, vnctio interior, quæ peccatorum remissione, & virtutum ampliatione perficitur. Et si ex cõtemptu vel negligentia sacramentum hoc prætermittitur, periculosum est & damnabile.

De iteratione huius sacramenti. C

Quærunt aliqui, Si hoc sacramentum iterari possit,

ſit, cum baptiſmus & alia quædam ſacramenta ſemel ſuſcepta, non iterentur? Aug. dicit, ſacramentum nõ iterandum, & ſacramento non faciendam eſſe iniuriam, ſed hoc dicit vbi agit de ſacramento baptiſmi, & confirmationis, & ordinationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiendum, ſed de ſacramento baptiſmi, confirmationis, & ordinationis, quæ nullatenus ſunt repetenda: quia ſemel tantum, & non ſępius datur baptiſmus, confirmatio, & ordinatio. Sacramentum verò altaris, & pœnitentię, & coniugij ſępè iterari videtur: quia ſæpè ſacramentum corporis, percipitur, frequenter pœnitentia agitur, cõiugium ſæpè cõtrahitur. Quare ergo vnctio ſimiliter non poteſt iterari? Si morbus non reuertitur, medicina non iteretur. Si verò morbus non poteſt cohiberi, quare medicina debet prohiberi? Sicut oratio iterari poteſt, ita & vnctio iterari poſſe videtur, vtraque enim illic commemorat Iacobus, & vtrunq; alteri cooperatur ad conferendam alleuiationem corporis & animæ. Cur ergo negatur vnctionem ſuper infirmum poſſe iterari, ad impetrandam ſæpius ſanitatem mentis & corporis: cum propter infirmitatem eadem ſæpè iteranda ſit oratio? Quidam autem de omni ſacramento intelligi volunt, quòd non ſit iterandum, ſcilicet, ſecundum totum illud, quod pertinet ad ſacramentum: dicentes quædam ſacramenta ſæpius poſſe ſuſcipi, quædam verò non. Nec tamen, quæ ſæpius ſumũtur, totaliter iterantur: vt ſacramentum altaris & vnctionis: quæ licet ſumantur ſæpius, tamen quia non iterum benedicitur eadem hoſtia, vel idem oleum, nõ iteratur ſacramẽtum cum iniuria. Sed dicet quis, ſic & baptiſmus non iteratur, etſi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem aqua non iterum benedicatur. Sed aliud eſt, inquiunt illi, de benedictione aquę qua fit baptiſmus, aliud de benedictione panis & olei. Poteſt etiam baptiſmus celebrari in aqua, etiam non benedicta: quia illa benedictio pro reuerentia tantum fit & decore, non virtute ſacramenti. Sed corpus Chriſti non

Au. li. 2. cõtra epiſtolã Parmeniani, ca. 13. t. 7

sti non potest confici, nisi de pane consecrato: nec vnctio illa fieri potest, nisi de oleo ab episcopo consecrato. Ideoque illa sanctificatio ad virtutem sacramenti pertinere videtur: In coniugio quoq; semel tantũ benedicitur quisq;, non sæpius. Benedicitur enim vt ait Ambr. cum prima, & non secunda vxore. Si ergò cum dicitur sacramentum non esse iterandum, nec iniuria ei esse facienda, rationem dicti referas ad sanctificationem rei, qua sacramentum expletur: de omni sacramento generaliter id verum est. Si verò ad susceptionem sacramenti, de quibusdam verũ est, quòd non iterantur crebra susceptione: de alijs verò quibusdam non: quia frequenter sumuntur, vt hoc vnctionis sacramentum, quod in omni penè ecclesia sæpè repetitur.

Amb. ad il lud, 1. Cor. 7 Beatior autẽ erit, to. 5.

DE ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

DISTINCT. XXIIII. A

NVNC ad consideratiõnẽ sacræ ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorum gradus siue ordines, sicut ex sanctorum patrum dictis apertè traditur, & capitis nostri, scilicet, Iesu Christi exemplo monstratur: qui omnium officia in semetipso exhibuit, & corpori suo, quod est ecclesia, eosdem ordines obseruãdos reliquit. Septem autem sunt, propter septiformem gratiam sancti spiritus: cuius qui non sunt participes, ad gradus ecclesiasticos indignè accedunt. Illi verò in quorum mentibus diffusa est septiformis gratia spiritus sancti, cum ad ecclesiasticos ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

Quales assumendi sunt ad clerum. B

Clemẽs pa. epist. 2. ad Iacobum.

TALES autem ad mysterium spirituale eligendi sunt clerici, qui dignè possint dominica sacramenta tractare. Melius est enim episcopo paucos habere ministros, qui possint dignè opus Dei exercere: quàm multos

multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducāt. Tales enim decet esse ministros Christi, qui septiformis gratia spiritus sancti sint decori: ex quorum doctrina & conuersationis forma, eadem gratia in alijs transfundatur, ne cœlestes margaritas spiritualium verborum officiorumq; diuinorum sordidæ vitæ pedibus conculcent. In sacramento ergo septiformis spiritus septem sunt gradus ecclesiastici, scilicet. Ostiarij Lectores, Exorcistę, Acolyti, Diaconi, Subdiaconi, Sacerdotes: omnes tamen clerici vocātur, id est, sortiti. Corona enim signaculum est, quo signātur in partē sortis ministerij diuini. Corona regale decus significat: quia seruire Deo regnare est. Vnde ministri ecclesiæ, reges esse dicunt, vt se & alios regant: quibus Petrus ait, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Summitas capitis desuper nudatur, vt eorum mens ad Dominum libera monstretur, quæ reuelata facie gloriam Dei contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis. Denudatio capitis est reuelatio mentis. Clericus enim secretorum Dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli vsque ad reuelationē sensuum, scilicet, oculorum & aurium: vt vitia in corde & opere pullulantia doceantur præcidenda, ne ad audiendum & intelligendum verbum Dei præpediatur mens, pro quo seruato reddetur in excelsis corona. Tonsuræ autem ecclesiasticę vsus à Nazareis exortus videtur: qui prius crine seruato, deinde ob vitæ continentiam caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant. Hinc vsus inoleuit, vt qui diuinis cultibus mancipantur, quasi Nazarei, id est, sancti, crine posito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur, Fili hominis sume gladium acutū, & duc super caput tuū & barbā. In actibus etiam Apost. Priscillam & Aquilam hoc fecisse legimus. Paulus quoque & alij quidā discipuli Christi hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuslibet gradibus constituti, clerici vocantur, quorum nomina & rationes nominum Isidorus exponens, ait. Cleros & clericos hinc appel- latos

Isido. ca 12. li. 7. etimo.

Matth. 7. a.

Rabanus ca. 4. l. 1. de institutiōe clericorū.

1. Petri. 2. b

2. Cor. 3. d.

Nume. 6. b

Ezech. 5. a.

Act. 18. e.

1. Cor. 11. c

Isido. in l. 7. etymo. c. 12.

latos esse credimus, quia Mathias electus est sortei quem primum per Apostolos legimus ordinatum. Cleros enim Græcè, Latinè sors vel hęreditas dicitur. Ideò ergo dicti sunt clerici, quia sunt de sorte domini, vel quià Deum patrem habent. Generaliter verò clerici nuncupati sunt omnes, qui in ecclesia deseruiunt: quorum gradus & nomina sunt hæc. Ostiarius, Lector, &c.

De Ostiarijs. C

OSTIARII ijdem & ianitores sunt, qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, vt nō ingrederetur in illud immundus. Dicti autem ostiarij, eo quod præsint ostijs templi. Ipsi enim tenentes clauem, omnia intus & extra custodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiūt, indignos respuunt. Vnde & eis cum ordinantur, claues ecclesiæ dantur ab episcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tanquam rationem Deo reddituri pro rebus, quæ clauibus istis recluduntur. Hoc officium dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto, vēdentes & ementes eiecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit, Ego sum ostiū, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur & egreditur, & pascua inueniet.

Isido. ca. 12. li. 7. etymol. *Cap. 9. concil. Carth. 4* *Ioan. 2. c.* *Ioan. 10. b*

De Lectoribus. D

SECVNDVS est gradus Lectorum. Lectores à legendo, sicut psalmistæ à psalmis canēdis, vocati sunt. Illi enim prædicant populis quid sequantur: isti cantant, & excitant ad compūctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miserabiliter pronuntient, vt quosdam ad luctum & lamentationem compellant. Ijdem etiam Pronunciatores vocantur, qui porrò antè nunciant: quia tam erit clara eorum vox, vt etiam longè positorum aures adimpleat. Ad Lectorem autem pertinet lectiones pronunciare, & ea, quæ prophetæ vaticinauerunt, populis prædicare: vt iam ex officio in ecclesia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente pupulo, traditur ab episcopo codex

Isido. ad finē c. li. 7. etym. *Idē dist. 25. c. Perlectis.*

codex diuinarum lectionum, & dicitur. Accipe, & esto verbi Dei relator: habiturus si fideliter impleueris officium, partem cum his, qui bene verbū Dei ministrauerunt. Qui ad hunc gradum prouehitur, literarum scientia debet esse instructus, vt sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distinctè legat: ne confusione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indicatiuè, quid interrogatiuè, sit legendum. vbi sit in oratione facienda distinctio. Hæc enim malè seruata, intellectum turbāt, & alios ad risum prouocant. Auribus & cordi consulere debet vox lectoris. Hoc officiū impleuit Christus, cum in medio seniorum librum Esaiæ aperiens distinctè ad intelligēdum legit, Spiritus domini super me, &c. Ex quo lectoribus datur intelligi, quia gratia spirituali clarere debent, qui alijs verbum Dei annūciant. Hic ordo formam & initium à prophetis accepisse videtur: quibus dicitur, Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.

Dist. 23. ca. Lector.

Luca 4. c.

Esaia. 61 a

Esaia. 58. a

De exorcistis. E

TERTIUS est ordo Exorcistarum. Exorcistæ autem ex Græco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocant enim super cathecuminos, et super eos, qui habent spiritum immundum, nomen domini: adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis. Ad Exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusq; super energuminos, & cathecuminos in exorcizando imponere. Debet autem habere spiritū mundum, qui spiritibus immundis imperat: & malignum expellere de corde suo, quē expellit de corpore alieno: ne medicina quam alij facit, sibi non prosit, & dicatur ei. Medice cura teipsum. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu episcopi librum exorcismorum: & dicitur eis. Accipite, & habetote potestatem imponendi manus super energuminos vel cathecumicos. Hoc officio vsus est Dominus, quando saliua sua tetigit aures & linguam surdi & muti, dicens. Effeta, quod est Adaperire: per hoc docens nos

Isido. ca. 2. li. 7. etimol.

Raba. c. 10. lib. 1. de institutione clericorum

Luca. 4. d.

Matth. 8. d.

Luca. 8. d.

spiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum & ora ad confitendum: vt pulso dæmone, spiritus sanctus vas suũ recipiat. Hoc etiam officio vsus est Christus, cum demoniacos multos sanauit. Hic ordo à Salomone videtur descendisse: qui quendam modum exorcizandi inuenit, quo dæmones adiurati ex obsessis corporibus pellebãtur. Huic officio mãcipati Exorcistæ vocati sunt. De quibus Christus in euangelio, Si ego in Beelzebub eijcio dæmonia: filij vestri, scilicet, Exorcistæ, in quo eijciunt?

Iosephus c. 2. lib. 8. antiquitatum.
Matth. 12. c
Luca 11. c.

De Acolytis. F

QVARTO loco succedunt Acolyti, Acolyti verò Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis quando legendum est euangelium vel sacrificiũ offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportantur ab eis: non ad effugandas aeris tenebras, cum sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua legitur, Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ad Acolytum pertinet, præparatio luminariũ in sacrario. Ipse cereum portat, ipse vrceolum cum vino & aqua suggesta, pro eucharistia, subdiaconis præparat. Hi cum ordinantur, cum edocti fuerint ab episcopo, qualiter in officio suo agere debeant, ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & vrceolum vacuum. Hoc officium dominus se habere testatur dicens, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Huius officij formã illi gerebant in veteri testamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cælesti, ad illuminandas tenebras aquilonares.

Isid. lib. 7. etymo. c. 12.
Ioan. 1. a.
Dist. 25. ca. Perlectis.
Ioan. 8. b.
Exod. 27. c
Leuit. 6. b

De Subdiaconis. G

QVINTVS est ordo Subdiaconorum. Græcè Hypodiacones vocãtur, quos nos Subdiacones dicimus. Qui ideò sic appellãtur, quia subiacent pręceptis & officijs Leuitarum, Oblationes enim in templo à fide-

Isid. cap. 12. lib. 7. etym.

libus suscipiunt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebræos Nathinnei vocabantur. id est, in humilitate seruientes. Ad Subdiaconum pertinet, calicem & patenam ad altare Christi deferre, & Leuitis tradere, eisq; ministrare. Vrceolum quoque cum aqua mantile, & manutergium tenere episcopo & presbyteris & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. His lex continentiæ imponitur: quia altari propinquantes, vasa corporis & sanguinis Christi portant. Vnde illud implere debent, Mundamini qui fertis vasa domini. Ad hos etiam pertinet tātum de oblationibus ponere in altari, quātum sufficere possit populo: necnō corporales, & pallas, & substratoria lauare. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu episcopi patenam & calicem vacuum: ab archidiacono verò vrceolum cum aquamanili, & manutergium. Hoc officio vsus est dominus, quando linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo tersit.

Côc. Carth. 4. cap. 5.
Esaia 52. d.
Ioan. 13. a.

De Diaconis. H

Diaconorum ordo sextum tenet locum, propter senarij perfectionem. Hic ordo in veteri testamento à tribu Leui nomen accepit vel traxit. Dicūtur enim & Leuitæ. Præcepit quippe dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaretur, & consecraretur domino: & seruirent pro Israel coram Aaron & filijs eius in tabernaculo: Ipsique gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius: & in circuitu tabernaculi excubarent: & in transportando tabernaculo ipsi deponerent, rursumque componerent. A vigintiquinque annis & supra iussi sunt seruire in tabernaculo, quam regulam in nouo testamento sancti patres constituerunt: quia hæc ætas ad ferenda onera est robusta. Leuitæ ergo ex nomine auctoris vocati sunt. De Leui enim Leuitæ exorti sunt: à quibus in templo mystici sacramenti mysteria explebantur. Hi Græci Diacones, latinè ministri dicūtur: quia sicut in sa-

Isid. ca. 12. lib. 7. etym.
Num. 3. a.
Num. 4. a.
Num. 8. d.

in sacerdote consecratio, ita & in Diacono ministerij dispensatio habetur. Ad Diaconum pertinet assistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ agũtur in sacramentis Christi, scilicet, in baptismo, in chrismate, in patena, & calice: oblationes quoq; inferre, & disponere in altari. Componere etiam mensam Domini & vestire, crucem ferre, & prædicare euangelium & epistolam ad populum. Nam sicut lectoribus vetus testamentum, ita Diaconibus nouũ prædicare præceptum est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio cathecuminorum nominum. Ipse præmonet aures habere ad dominum: ipse donat pacem, & ipse annunciat. Quod autem huic ordini à Moyse statutum est, hoc etiam in nouo testamento repræsentatur, cùm Diacono super læuũ humerum stola ponitur, & casula in diebus ieiunij cõplicatur: quia quicquid laboris & sustinentiæ in hac vita toleratur, quasi in leua portatur, donec in dextera, id est, in æternitate, requies habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est, quando (vt legitur in Actib. Apostolorum) septem viros plenos spiritu sancto ad hoc officium elegerunt, & oratione præmissa manus eius imposuerunt. Vnde & consuetudo inoleuit, vt in omni matrice ecclesia septem Diacones circa Christi aram, quasi septem columnæ, assistant. Hi sunt septem angeli, tuba canentes in Apocalypsi, qui quales esse debeant, Apostolus docet Timotheo scribens. Hi cum ordinantur, solus episcopus eis manum imponit: quia ad ministerium applicantur. Ponit eis orarium, id est, stolam, super læuum humerum, vt per hoc intelligant se accepisse iugũ Domini suaue: quo ad sinistram pertinentia, diuino timori subijciant. Accipiunt & textum euangelij, vt intelligant se esse præcones euangelij Christi. Hi autem antequam ordinentur, probentur vt docet Apostolus: & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hoc officio vsus est Christus, quando post cœnam sacramentum carnis & sanguinis discipulis dispensauit, & quando

Dist. 25. ca. Perlectis. — *Nume. 4. a.* — *Act. 6. b.* — *Apoc. 8. a.* — *1. Tim. 3. a* — *Cõ. Carth. 4. ca. 4.* — *Matt. 11. d.* — *1. Tim. 3. b.*

Apo-

Apostolos dormientes ad orationem excitauit dicens, Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem. *Matt. 26.e.* *Luca 22.d*

De presbyteris. I

Septimus est ordo Presbyterorum. Presbyter Græcè, senior interpretatur Latinè. Non modo pro ætate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem quam acceperunt, presbyteri nominantur: qui morum prudentia & maturitate conuersationis præcellere debent in populo. Vnde scriptum est, Senectus venerabilis est, non diuturna, nec annorũ numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Ideò autem etiam presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant: qui licet sint sacerdotes, tamen pontificatus apicem non habent sicut episcopi: quia ipsi nec chrismate frontem signant, nec paracletum dant: quod solis deberi episcopis lectio Actuum Apostolorum demõstrat. Vnde & apud veteres ijdem episcopi & presbyteri fuerunt: quia illud est nomen dignitatis, hoc ætatis. Sacerdotes nomen habent compositum ex Græco & Latino, quod est sacrum dans, siue sacer dux. Sicut enim rex à regendo, ita sacerdos à sacrando dictus est: consecrat enim & sanctificat. Antistes verò sacerdos dictus est ab eo, quod ante stat, primus enim est in ordine ecclesiæ. Ad presbyterum autem pertinet sacramentum corporis, & sanguinis Domini in altari Dei conficere, orationes dicere, & dona Dei benedicere: qui cum ordinantur, iniũguntur eis manus, vt intelligant se accepisse gratiam consecrandi, & charitatis opera debere extẽdere ad omnes. Accipiunt & stolam, quæ vtrunq; tenet latus: quia debent esse muniti armis iustitiæ contra aduersa & prospera. Accipiunt etiam calicem cum vino, & patenam cum hostijs: vt per hoc sciant esse accepisse potestatẽ placabiles Deo hostias offerendi. Hic ordo à filijs Aaron sumpsit initium. Summos enim pontifices, & minores sacerdotes instituit Deus per Moysen: qui ex præcepto

Isido. 7. etymo. ca. 12.
Sapien. 4. b
Act. 8. e. & 19. a.
Isid. vbi supr.
Exod. 29. a.

Matt.10.a. Dei, Aaron in summum pontificem, filios verò eius vnxit in minores sacerdotes. Christus quoq; duodecim elegit discipulos prius, quos & Apostolos vocauit: quorum vicem gerunt in ecclesia maiores pontifices. Deinde alios septuaginta & duos discipulos designauit: quorum vicem in ecclesia tenēt presbyteri. *Luc.10.a.* *Matth.16.c* Vnus autem inter Apostolos princeps extitit Petrus: cuius vicarius & successor est pontifex summus. Vnde dicitur Apostolicus, qui & papa vocatur, scilicet, *1.Tim.3.a* pater patrum. Qualis autem eligi debeat presbyter, *Matt.27.f.* Apostolus scribens Timotheo ostendit, vbi nomine *Hebr.9.c.* episcopi presbyterum significat. Hoc autem officio vsus est Christus, cum seipsum in ara crucis obtulit, idem sacerdos & hostia: & quando post cœnam panē & vinum in corpus suum, & sanguinem commutauit. Ecce de septem ecclesiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quenquam pertineat insinuauimus. Cumque omnes spirituales sint & sacri, excellenter tamē canones duos tantum sacros ordines appellari censent. Diaconatus, scilicet, & Presbyteratus: quia hos solos primitiua ecclesia legitur habuisse, & de his so- *1.Tim.3.b* lis præceptum Apostoli habemus. Apostoli enim in *Actu.6.b.* singulis ciuitatibus episcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apostolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos verò & Acolytos procedente tempore ecclesia sibi constituit.

Quid sit, quod hic dicitur ordo. K

SI autem quæritur, Quid sit, quòd vocatur ordo? Sanè dici potest signaculum esse, id est, sacrum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato, & officium. Character ergo spiritualis, vbi fit promotio potestatis, Ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines sacramenta: quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia confertur: quam figurant ea, quæ ibi geruntur.

De nominibus dignitatum vel officijs. L

SVNT & alia quædam non ordinum, sed dignitatum

catum vel officiorum nomina. Dignitatis simul & officij nomen est episcopus. Episcopatus autē vocabulum inde dictum est, quod ille qui episcop⁹ efficitur, superintēdat, curam, scilicet subditorū gerens. σκοπεῖν enim Græcè, Latinè intendere dicitur. Episcopi autē Græcè, Latinè speculatores interpretātur. Nam speculator est præpositus in ecclesia: dictus eo, quod speculetur atq; perspiciat populorum infra se positorū mores & vitam. Pontifex est princeps sacerdotum, quasi via sequentium. Ipse & summus sacerdos nuncupatur: ipse enim Leuitas & Sacerdotes efficit; ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit. *Isid.c.12.li. 7.etymol.* *Ezech.33.b*

De quadripartito ordine Episcoporum. M

ORDO autem episcoporum quadripartitus est, scilicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, & episcopis. Patriarcha Græcè summus patrum interpretatur: quia primum, scilicet, Apostolicum tenet locum: vt Romanus, Antiochenus, Alexādrinus: sed omniū summus est Romanus. Archiepiscopus, princeps episcoporum, archos enim Græcè, Latinè princeps dicitur. Metropolitæ autem à mensura ciuitatū dicuntur. Singulis enim prouincijs & ciuitatibus prę eminent: quorum auctoritati & doctrinæ cæteri sacerdotes subiecti sunt. Solicitudo enim toti⁹ prouincię, ipsis episcopis commissa est. Omnes autem superius designati ordines, episcopi nuncupantur. Nota quod archiepiscorum nomine, primates superius significasse videtur, & metropolitanorum, quos nunc archiepiscopos dicimus. Horum autem discretio à gētilibus introducta videtur: qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Sacerdotes .n. gentilium flamines dicebantur, qui habebant in capite pileū, in quo erat breuis virga, desuper habens aliquid lanæ, quod cum per æstum ferre non possent, filum tantum in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitib. eis incedere nefas erat. Vnde à filo, quo vtebātur flamines dicti sunt: quasi filamines. Sed festis dieb. filo deposito *Isid.cap.12. li.7.etymo.* *Isid.ad finē cap.12.libr. 7.etymol.*

 pileum

pileum imponebāt pro sacerdotij eminentia. Vates à vi mētis appellati sunt: cuius significatio multiplex est. Modo enim sacerdotem, modo prophetam, modo poetam significat. Cantor verò vocatur, qui vocē modulatur in cantu. Huius sunt duo genera: Præcentor & succentor. Præcentor, qui vocem præmittit in cantu: Succentor, qui subsequenter canendo respondet. Concentor autem dicitur, quia consonat. Qui autem non consonat nec concinit, concentor non erit. His breuiter tractatis admonendi sunt Christi ministri, quatenus sicut excellunt ordinis dignitate, ita præcellant vitæ sanctitate: vt plebs ei commissa, eorumque disciplinis edocta, gratanter eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat, à quibus diuina sacramenta percipiunt, & missarum solennia audiunt.

Missa autem dicitur, vel quia missa est hostia, cuius cōmemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite missa est, id est, sequimini hostiam, quæ missa est ad cœlestia, tendentes post eam, vel quia missus cœlestis venit ad consecrandum dominicum corpus: per quē ad altare cœleste defertur hostia. Vnde & dicitur, Ite Missa est.

DE ORDINATIS AB HAERETICIS.

DISTINCT. XXV.

A

SOLET etiam quæri Si hæretici ab ecclesia præcisi & damnati possint tradere sacros ordines: & si ab eis ordinati, redeuntes ad ecclesiæ vnitatem debeant reordinari. Hanc quęstionem perplexam ac penè insolubilem faciunt doctorum verba: qui plurimum dissentire videntur. Videntur enim quidam tradere, hæreticos sacros ordines dare non posse, nec illos, qui ab eis ordinati videntur, gratiam recipere. Dicit enim Innoc. Arrianorum clericos non videri suscipiendos, cum sacerdotij vel ministerij alicuius dignitate: quibus solum baptisma tantum esse pemittit, quod

Inno. pri. epist. 18. Alexādro epis. Antio. c. 3.

tit, quod

tit, quod in nomine patris & filij & spirit' sancti percipitur. Dicit etiam eos non posse dare spiritum sanctum quem amiserunt: & ordinatos ab hæreticis, caput habere vulneratum: & eum qui honorem amisit, honorem dare non posse: nec illum aliquid accepisse, quoniam in dante nihil erat, quod ille posset accipere. Tradit etiam, venientibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tantum tribuendam communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorẽ vel exiguum subrogare. Greg. etiam dicit sacrilegam esse Arrianorum consecrationem, cum ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit. Omnia quæcunque faciunt hæretici, carnalia & inania & sacrilega esse: & eorum altaria falsa & illicita, sacerdotia & sacrificia sacrilega: qui more simiarum, quæ cum homines non sint, formam imitantur humanam, vultum ecclesiæ catholicæ & auctoritatem sibi vendicant, cum ipsi in ecclesia non sint: & cũ sint sacrilegi, sacerdotium administrant, & altare ponũt: cũ nec sacrificari oblatio illic possit, vbi spiritus sanctus non sit: nec cuiquam dominus per eius preces, & orationes prosit, qui dominum ipsum violauit. Hieron. quoque asserit, omnia quæ offeruntur ab hæreticis contaminata esse in conspectu domini: quia licet sancta videantur specie sui, tamen quia cõtacta sunt ab illo, qui pollutus est, polluuntur omnia. Idem, Odit Deus sacrificia hęreticorum, & à se proijcit, & quotiens in nomine eius congregati fuerint, detestatur fœtorem eorum & claudit nares suas. Idem, Illi offerunt panem sacrilegum, &c. Leo etiam testatur, extra ecclesiam nec rata esse sacerdotia, nec vera esse sacrificia. Idem etiam dicit, per crudelissimam vesaniam in Alexandrina sede omnium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio, defecit chrismatis sanctificatio: & parricidalibus manib. impiorum omnia se subtraxere mysteria. His alijsque testimonijs astrui videtur sacramenta ecclesiastica, præcipuè corporis & sanguinis, ordinationis & confir-

Idẽ epi. 22. ad epis. Macced. ca. 3. 4.

In li. 3. dial. cap. 5.

Cyprianus epist. 6. li. 1. ad magnũ.

Ad eũ locũ sic populus.

Idẽ ad ca. 5. Amos. odi.

Leo 1. epi. 11 ad Anacoliũ Cõstãtino. episcop.

Idẽ Leo epi. 73. Leoni Augusto.

Idẽ li. 2. ad ca. 8. Osee.

confirmationis, per hæreticos non posse ministrari.

Auctoritates ponit, quæ videntur præmissis obuiare. B

CONTRA autem alij sentire videntur, quòd ab hæreticis etiam præcisis, sacri ordines, sicut & baptismus, tradi valeant: nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati sunt & baptizati, iterum ordinandi sunt, sicut nec baptizandi Vnde Aug. De hæreticis etiam damnatis, quod quidam dicunt, Baptisma quod accepit non amittit, qui recedit ab ecclesia, ius dandi, quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur caussa, cur ille, qui illud baptisma amittere non potest, ius dandi possit amittere. Vtrunque enim sacramentum est, & quadã consecratione vtrunq; homini datur: illud cum baptizatur, & illud cum ordinatur. Ideò non licet in catholica Ecclesia vtrunque iterari. Nam quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent, quæ agebant, non sunt rursus ordinandi. Sed sicut baptismus in eis, ita mansit ordinatio integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod in vnitate pacis est correctum: non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ipsa sunt. Et cum ipsi expedire videtur ecclesiæ, vt præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent: non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed super eos manent. Ideoq; non eis manus imponitur: ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptismo est ius, quod per eos dari possit: sic in ordinatione, ius dãdi est: vtrunq; quidem ad perniciem suam. Sed aliud est non habere, aliud pernitiose habere, aliud salubriter habere. Idem, De his qui ab ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est, quin habeant & dare possint: sed pernitiosè habent, pernitioseq; dant: quia extra vinculum pacis sunt. Neutri sacramento faciẽda est

Aug. li. 2. c. 13. cõtra epist. Parmeniani.

August. ibidẽ paulò inferius.

da est iniuria. Sicut non rectè habet, qui ab vnitate recedit, sed tamen habet, & ideò redeunti nō redditur: sic etiam non rectè dat, qui ab vnitate recedit, & tamen dat: & ideò qui ab eo accipit, venienti ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud est nō habere aliquid, aliud est non iure habere, vt illicitè vsurpare. Non ergo ideò non sunt sacramenta Christi & Ecclesię, quia eis illicitè vtantur non modo hæretici, sed etiam omnes impij: sed illi corrigendi sunt & puniendi, illa autem sunt agnoscenda & venerāda. Item Greg. Quod dicitis vt qui ordinatus est iterum ordinetur, valdè ridiculosum est. Vt enim baptizatus semel, iterū baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem ordine non valet iterum consecrari. His alijsq; auctoritatibus videtur asseri, in omnibus impijs: etiam in hæreticis præcisis & damnatis, Christi sacramenta permanere, cum iure dandi. Possunt enim dare, sed pernitiosè: & quibus dederint, nō sunt iterum ordinandi: quæ præmissis ex opposito obuiare videntur.

Ephes. 4. a. *Aug. li. 3. c. 10. de baptismo cōtra Donatistas* *Greg. epist. 32. li. 2. Ioā. Rauenati.*

Determinatio præmissæ contradictionis auctoritatum. C

HAEC autem quidam determinant, Dicunt enim hæreticos accepta sacerdotali vel episcopali vnctione ab ecclesia recedentes, baptismi quidem dandi ius retinere: sed non habere facultatem tribuendi sacros ordines, vel consecrandi dominicum corpus, postquā præcisi & damnati sunt ab ecclesia. Sicut degradatus episcopus non habet potestatem largiendi sacros ordines: facultatem tamē baptizandi nō amisit. Quod verò August. ait, intelligunt dictum de hæreticis, qui non sententia ecclesiæ, sed prauitate sensus sui à fidei veritate ac doctrinæ vnitate diuisi sunt: qui licet tales sint, ius tamen ordinandi & consecrandi habent. Et qui ab eis ordinantur ante manifestam præcisionem, etiamsi cum eis apertè exierint, & sententia Ecclesiæ damnati fuerint: tamen si redierint, iterum ordinandi nō sunt. Et vbicunq; legitur de ordinatis ab hæreti-

hæreticis, quod seruatis ordinibus ministrare valeant, vel iterum ordinandi non sint: de huiusmodi accipiendũ dicunt. Nam postquam præcisi fuerint & damnati iudicio Ecceclesiæ, ius ordinandi & consecrandi eis detractum asserunt: vt degradatis, vel excommunicatis. Alij verò dicunt, sacramenta ab hæreticis & præcisis secundum formam Ecclesiæ celebráta, vera esse & rata: quia recedentes ab Ecclesia ius dandi & consecrandi non perdiderunt: & qui sic ab hæreticis ordinantur, cum redeunt, iterum ordinandi non sunt. Quæ verò ab hæreticis aliter quàm in ecclesia fiunt, falsa sunt & inania: & qui à talibus ordinari videntur, non munus, sed vulnus accipiũt. Et secundum hanc differentiam variè de his loquũtur doctores. Quidam verò dicunt eadem sacramẽta ab hæreticis præcisis posse celebrari, quæ à Catholicis, si ab illis forma Ecclesiæ seruetur. Et ab eis celebrata vera esse & rata quantum ad se: quantum verò ad effectũ, falsa esse & inania, & in his qui malè tractant, & in his qui malè suscipiunt, & ideò irrita & falsa: quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicitè dantibus vel accipientibus sunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantum ad se sed propter indignam hæreticorum tractationem. Ideò Gregorius communionem Arij vocat execrationem: & Innocentius Bonosij ordinationem, damnationem: non quod ita in se sint, sed quia malè dantes vel accipientes tales facit. Sicut etiam Hiero. sacrificia eorum panem luctus vocat, non quantum ad se, sed quantum ad effectum. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos, qui in ecclesia ordinati sunt, ius ordinandi & consecrandi etiam cum separati fuerint, habere. Qui verò in scismate vel hæresi positi, ab eis ordinati & inuncti fuerint, illo iure carent. Ideoq; cum ordinare volunt, vulnus potius infligunt, quàm gratiam conferant.

Secũda opinio probabilis. l. 1. ca. 10

Tertia opinio.

In to. 6. ca. 9 Osea ad illud. Non placebũt ei.

De symonia dicitur, & quid sit. D

DE symoniacis verò non est ambigendum, quin sint hæretici: qui tamen ante sententiam degradationis & ordinant, & consecrant. Et licet symoniaci propriè dicantur, qui instar Symonis magi impetrabilem gratiã precio conducere volũt, & qui pro ministerio sacro precium recipiunt in modum Giezi, Gieziitæ vocandi sunt. Omnes tamen & dantes & accipientes, symoniaci dicuntur: & vtrique eadem sententia percelluntur. *Act. 8. d* *4. Reg. 5. f*

De his qui scienter à symoniacis ordinantur. E

DIFFERT tamen inter eos, qui ordinantur à symoniacis scienter, & eos qui ignoranter. Qui enim scienter à symoniacis se permiserint consecrari, immò execrari: eorũ consecratio omninò irrita est. Qui verò ordinantur à symoniacis, quos cum ordinãtur nesciunt esse symoniacos, qui & tunc pro catholicis habentur: eorum ordinatio misericorditer sustinetur. *Vrbanus papa. 1. q. 1. Si qui à symoniacis.*

De his qui dicunt se emere corporalia, non spiritualia. F

SI verò aliqui obiecerint, se non consecrationes emere, sed res ipsas quæ ex consecratione proueniunt: penitus desipere probantur. Nam quisquis horum alterum vendit, sine quo alterum non habetur, neutrum vendere derelinquit. *Pasch. 1. q. 3. c. si quis obiecerit.*

Distinctio symoniacorum. G

SYMONIACAE autem hæresis tripartita est distinctio. Alij enim symoniacè à symoniacis ordinantur: Alij symoniacè à non symoniacis: Alij nõ symoniacè à symoniacis. Vnde Nicol. papa. Statuimus decretum de symoniaca tripartita hęresi, id est de symoniacis symoniacè ordinantibus vel ordinatis, & de symoniacis symoniacè à nõ symoniacis, & de symoniacis non symoniacè à symoniacis. Symoniaci symoniacè ordinati vel ordinatores, secundum canones, à proprio gradu decidant. Symoniaci etiam symoniacè à non symoniacis ordinati, similiter ab officio remoueantur. Symoniacos verò non symoniacè à symo- *Nicolaus 2. 1. q. 1 ca. statuimus decretum.*

à symoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittimus permanere. Quod intelligendum est de his qui ordinãtur à symoniacis, ignorãtes eos esse symoniacos. Hos facit symoniacos nõ reatus criminis, sed ordinatio symoniaci.

Alexander papa de his qui violenter à symoniacis vel ab hæreticis ordinantur. H

Alexander 2.1.q.1.cap. Erga symoniacos. 1.q. 1. Constat.

Similiter cum decernit Alexander papa, symoniacos omninò damnandos ac deponendos: subintelligendum est, nisi violenter quis attractus fuerit. De his enim & à quibuslibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innoc. quòd possunt habere aliquem colorẽ excusationis, si statim discedunt ab eis, & pessimo eorum conciliabulo renuntiant.

De ætate ordinandorum ita decreuit Nicolaus papa. I

Gratianus ex Bonifacio refert, di. 78. in principio.

SACRI, inquit, canones sanxerunt, vt subdiaconus non ordinetur antè 14. annos, nec Diaconus antè 25. nec Presbyter antè 30. Deinde si dignus fuerit, ad episcopatum eligi potest: quod nos etiã pari modo seruare iubemus. Item Fabianus, Si quis. 30. ætatis non impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, & si valde sit dignus: quia & ipse dominus, 30. annorum baptizatus est, & sic cœpit docere.

Luca. 3. c.

DE SACRAMENTO CONIVGII, CVIVS INSTITVTIO ET CAVsa ostenditur.

DISTINCT. XXVI. A

CVM alia sacramenta post peccatum, & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij sacramentum etiam ante peccatum legitur institutum à domino: non tamen ad remedium, sed ad officium. Refert enim scriptura Gen. in Adam misso sopore, atq; vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virum in spiritu intelligentem ad quem vsum mulier facta esset, post extasim prophetice

Gen. 2. d

pheticè dixisse. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrē, & adherebit vxori suę: & erūt duo in carne vna.

De duplici institutione coniugij. B

Coniugij autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officium facta est in paradiso, vbi esset thorus immaculatus, & nuptię honorabiles: ex quib. sine ardore conciperent, sine dolore parerent. Altera post peccatum ad remedium facta extra paradisum, *Hebr. 13. a.* propter illicitum motum deuitandum. Prima vt natura multiplicaretur: Secunda, vt natura exciperetur & vitium cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit Deus, Crescite & multiplicamini: & post peccatum, *Gen. 1. d* omnibus penè hominibus per diluuiū consumptis. Quòd verò ante peccatum institutum fuerit coniugium ad officiū, post peccatum verò ad remedium cōcessum, Aug. testatur dicens, Quod sanis est ad officium, ęgrotis est ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum. *August. de Gen. ad literam. cap. 7. lib. 9.* Si verò non peccassent primi homines, sine carnis incentiuo ac feruore libidinis ipsi ac successores eorum conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonum opus, sic coitus eorum bonus esset & remunerabilis. Quia verò propter peccatū, lethalis cōcupiscentiæ lex membris nostris inhæsit, sine qua carnalis non fit commixtio, reprehensibilis est & malus coitus, nisi excusetur per bona coniugij. *Rom. 6. c*

Quando secundum præceptum, quando secundū indulgentiam contractum sit coniugium. C

PRIMA institutio habuit præceptum, secunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apostolo, humano generi propter vitandam fornicationem indultū esse coniugium. *1. Cor. 7. a.* Indulgentia verò, quia meliora non eligit, remedium habet, non præmium: à qua si quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quod secundum indulgentiam conceditur, voluntarium est, nó necessarium: alioquin transgressor esset, qui illud

non

non faceret. Et potest sanè intelligi illud sub præcepto dictum hominibus primis ante peccatum, Crescite & multiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebantur, vsque quo est facta multiplicatio. postquam secundum indulgentiã, matrimonij contractus fuit. Ita etiam post diluuium, quo vniuersum penè humanum genus deletum est, secundum præceptum dictũ est filijs Noe, Crescite & multiplicamini. Multiplicato vero homine, secundum indulgentiam contractũ est, non secundum imperium.

Gen. 1. d.

Gen. 9. b.

Quibus modis accipiatur indulgentia. D

Indulgentia autem diuersis modis accipitur, scilicet, pro concessione, pro remissione, pro permissione. Et est permissio in nouo testamento, de minorib. bonis, & de minoribus malis. De minorib. bonis est cõiugium, quod non meretur palmam, sed est in remedium. De minoribus malis, id est de venialib. est coitus, qui fit caussa incontinentiæ. Illud, scilicet coniugium, indulgetur, id est, conceditur. Illud verò, id est, coitus talis, permittitur, id est, toleratur, ita quod nõ prohibetur.

Quod nuptiæ sint bonæ. E

Augusl. ad quod vult Deum de hæresib. ca. 25. in to. 9.

FVERVNT autem nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. Hi nuptias omninò damnãt, ac pares fornicationibus alijsq; corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numero, coniugio vtentem marem vel fœminam. Quod autem res bona sit coniugium, non modo ex eo probatur, quod dominus legitur coniugium instituisse inter primos parentes, sed etiam, quod in Cana Galileę nuptijs interfuit Christus, easque miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam postea virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait, Virgo non peccat, si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin non esset sacramentum, Sacramentum enim sacrum signum est.

Gen. 2. d.
Ioan. 2. a.
Matt. 19. b.
1. Cor. 7. e.

Cuius rei sacramentum sit coniugium. F

CVM

CVM ergo coniugium sacramentum sit, & sacrũ signum est, & sacrę rei, scilicet, coniunctionis Christi & ecclesiæ, sicut ait Apostolus. Scriptum est, inquit, Relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentũ hoc magnũ est. Ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Vt enim inter coniuges coniunctio est secundum cõsensum animorum & secundum permixtionem corporum: sic ecclesia Christo copulatur volũtate & natura, qua idem vult cum eo: & ipse formam sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualirer & corporaliter, id est, charitate ac conformitate naturæ. Huius vtriusque copulę figura est in coniugio. Consensus enim coniugum copulam spiritualem Christi & Ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat. Commixtio verò sexuum, illam significat, quæ fit per naturæ conformitatem. Ephes. 5. g. Genes. 2. d.

Qualiter intelligendum sit illud, Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum. G

INDE est, quod quidam doctorum dixerunt, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim August. Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus; Item Leo papa, Cum societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt pręter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & Ecclesiæ sacramẽtum: non dubiũ est illam mulierem nõ pertinere ad matrimonium, in qua docetur nõ fuisse nuptiale mysterium. Item August. Non est perfectum cõiugium sine commixtione sexuum. Hoc si secundum superficiem verborum quis acceperit, inducitur in errorem tantum, vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium: & inter Mariam & Ioseph non fuisse coniugium, vel non fuisse perfectum: quod nefas est sentire. Tanto enim sanctius fuit atque perfectius, quanto à carnali opere immunius. Sed superiùs Leo. t. ca. 4. epist. 90. ad Rusticum Narbonẽs. Aug. in soliloquijs.

posita ea ratione dicta intelligendum est, non quid pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua nō est permixtio sexuum, sed non pertinet ad matrimonium, quod expressam & plenam tenet figuram cōiunctionis Christi & Ecclesiæ. Figurat enim illam vnionem Christi & ecclesię, quę est in charitate: sed nō illam, quæ est in naturæ conformitate. Est ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Christi & ecclesiæ: sed illius tantum, qua ecclesia Christo charitate vnitur: non illius, qua per susceptionem carnis, capiti membra vniuntur. Nec ideò tamen minus sanctum est coniugium: quia vt ait Aug. In nuptijs plus valet sanctitas sacramēti, quàm fœcunditas ventris. Est etiam coniugium signum spiritualis coniunctionis & dilectionis animorum, qua inter se coniuges vniri debent. Vnde Apostolus ait, Viri, diligite vxores vestras, vt corpora vestra.

Ephes. 5. g

Aug. in lib. de bono cōiugali, c. 18. in tom. 6.

Ephes. 5. e.

QVAE SVNT CONSIDERANDA IN CONIVGIO.

DISTINCT. XXVII. A

POST hæc aduertendum est, quid sit cōiugium, & quæ sit efficiens causa coniugij, & causa propter quam cōtrahi debeat, & quæ sit bona coniugij, & quomodo per ea excusetur coitus carnalis, quæ sint legitimæ personæ ad matrimonium. Sunt & alia plura in matrimonio consideranda, quæ sub compendio perstringemus.

Quid sit coniugium. B.

SVNT ergo Nuptiæ vel matrimonium, viri mulierisq; coniunctio maritalis, inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Ad indiuiduam consuetudinē vitæ pertinet, quòd absq; consensu alterius neuter continentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quod inter eos dum viuūt, vinculum coniugale permanet, vt alij se copulare nō liceat: & vt inuicē alter alteri exhibeat, quod quisque sibi

Isid. cap. 7. li. 9. etymo. in princip.

sibi. Hac autem descriptione legitimorum & fideliũ tantum matrimonium includitur.

De consensu, qui efficit coniugium. C

Efficiens autem causa matrimonij est consensus; nõ quilibet, sed per verba expressus: nec de futuro, sed de præsenti. Si enim consentiunt in futurum, dicentes. Accipiam te in virum, & ego te in vxorem: nõ est iste consensus efficax matrimonij. Item si consentiãt mente, & non exprimant verbis vel alijs certis signis: nec talis consensus efficit matrimonium. Si autẽ verbis explicant, quod tamen corde non volunt, si nõ sit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum, quibus consentiunt dicentes. Accipio te in virum, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

Auctoritatibus probat, quòd solus consensus facit matrimonium. D

QVOD autem consensus matrimonium faciat, subditis probatur testimonijs. Ait enim Isidorus, Consensus facit matrimonium. Item Nicolaus papa, Sufficiat solus secundum leges eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur: qui solus si fortè in nuptijs defuerit, cætera etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur. Item Ioannes Chrysost. Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideò non soluit illud separatio corporis. Item Ambros. Non defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Ex his apparet, quòd consensus, id est, pactio coniugalis, matrimonium facit: & ex tunc coniugium est, etiam si non præcessit vel secuta est copula carnalis.

Isid. c. 7. li. 9. etymol. Nic. 1. hincmaro. remẽsi archiepi. Chry. Ho. 32. ad illud quicunque dimiserit vxorem. ca. 19 Mat. tomo. 2.

Quando incipiat esse coniugium. E

QVOD enim ab ipsa desponsatione, in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges sint, sanctorum testimonia probant. Ait enim Ambros. Cùm initiatur coniugium, coniugij nomen asciscitur, cum coniungitur viro, coniugium est, non cum viri admixtione cognoscitur. Item Isid. Coniuges verius appellantur à prima desponsationis fide, quãuis adhuc inter eos

Am. lib de institu. virginis ca. 6. tom. 1.

In li. etym. 9. cap. 7.

In lib. 1. de Nuptijs & concupiscē. c. 11. in to. 7. Matt. 12. d. Luca 2. g.

ignoretur coniugalis concubitus. Item Augu. Coniunx vocatur ex prima desponsationis fide, quam cōcubitu non cognouerat, nec fuerat agniturus. Nec perierat, nec mendax manserat coniugis appellatio, vbi non fuerat, nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium, ambo parentes Christi vocari meruerunt, nō solum illa mater, sed etiam ille pater eius, sicut coniunx matris eius: vtrunq; tamen mente, non carne. Ex his euidenter insinuatur, quòd ex tempore, quo intercedit consensus voluntarius ac maritalis, qui solus coniugium facit, veri coniuges sunt sponsus & sponsa.

Secundum quosdam non est coniugium ante carnalem copulam, sed sponsi & sponsa sunt. F

QVIDAM tamen asserunt, verum coniugium nō contrahi ante traductionem & carnalem copulam: nec verè coniuges esse aliquos, antequam intercedat commixtio sexus: sed à prima fide desponsationis vir sponsus, & mulier sponsa est, non coniunx. Sponsos autem & sponsas coniuges frequenter appellari dicunt, non quia sint, sed quia futuri sunt: cuius rei sponsionem inuicem fecerunt: Et secundum hoc verba præmissarum auctoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur. G

QVOD verò inter sponsam & coniugem plurimum intersit, ex eo astruunt: quia licet sponsæ ante carnalem copulam: inconsultò vel nolente sponso monasterium eligere: quo facto, sponso etiam licet aliam ducere? Coniugatus verò vel coniugata, nec continentiam nisi communi consensu seruare valet, nec monasterium petere, nisi vterq; continentiam pariter profiteatur. Quòd verò liceat sponsæ monasteriū eligere, auctoritatibus sanctorum probatur. Ait enim Eusebius Papa, Desponsatam puellam non licet parentibus alij viro tradere: tamen licet sibi monasteriū eligere. Item Gregor. Decreta legalia desponsatam, si conuerti voluerit, nullo penitus censuerunt damno

Greg. epist. 20. lib. 6. ad Fortunatū

mulcta-

mulctari. Refert etiam Hieron. quòd Macharius inter Christi heremitas præcipuus, celebrato nuptiali conuiuio cùm vespere thalamum esset ingressurus, ex vrbe egrediens transmarina petijt, & heremi solitudinem sibi elegit. Beatus etiam Alexius similiter ex nuptijs diuina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. His auctoritatibus & exemplis liquet, licere sponsis sine consensu suarum sponsarum, & econuerso, continentiã profiteri. *episcopũ & Hiero. c. 84. In vita Macharij de vita patrum.*

Quòd coniugatus vel coniugata nequeant continentiam profiteri sine alterius consensu. H

HOC autem coniugatis nullatenus licet. Non enim potest vir melioris vitæ propositum sumere sine vxoris consensu, & econuerso. Vnde Greg. scribẽs Theotistæ patritiæ, Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia debere solui. Verum sciendum est, quia etsi hoc lex humana cõcessit, tamẽ lex diuina prohibuit. Si verò vtrisq; conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic enim multos sanctorum nouimus cum suis coniugibus & prius continẽtem vitam duxisse, & post ad sanctæ ecclesiæ regimina migrasse. Si verò continentiam, quam vir appetit, mulier non sequitur, aut quam vxor appetit, vir recusat, coniugium diuidi non potest: quia scriptum est. Mulier potestatem suæ carnis non habet, sed vir. Similiter & vir potestatem suæ carnis non habet, sed mulier. Idem, Agathosa, latrix præsentium, questa est virum suum contra voluntatem suam in monasterium esse conuersum. Quapropter experientiæ tuę præcipimus, vt diligenti inquisitione discutias, ne fortè eius voluntate conuersus sit, vel ipsa mutare se promiserit. Et si hoc repereris, & illum in monasterio permanere prouideas, & hanc sicut promisit, mutare vitam compellas. Si verò nihil horũ est, nec quẽdam fornicationis crimen, propter quod licet vxore dimittere, prædictam mulierem commisisse cognoueris: nec illius conuersio vxoris relictæ in seculo fieri possit

Greg. epist. 39. lib. noni. Matth. 5. a. & 19. b. 1. Cor. 7. a. Greg. epist. 44. lib. 9. in principio. Matth. 5. e & 19. b

ri possit perditionis occasio, volumus vt maritum suum illi, etiamsi iam tonsuratus est, reddere debeas, omni excusatione cessante. Quia nisi fornicationis causa virum vxorem dimittere, nulla ratio cōcedit. Postquam enim copulatione coniugij viri & mulieris vnum corpus efficitur, non potest ex parte conuerti, et ex parte remanere in seculo. Itē ex 8. Synodo, Si quis coniugatus conuerti ad monasterium velit, non est recipiendus, nisi prius à coniuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Tales ergo tunc sine culpa sequuntur Christū relicto seculo, si habent ex pari voluntate castitatis consensum. Item, Si vir & vxor diuertere pro sola religione inter se consenserint vita, nullatenus sine consensu episcopi fiat: vt ab eo singulariter prouiso constituantur loco. Nam vxore nolente, vel altero illorum, etiam tali re matrimonium nō soluitur. Item Aug, Si abstines sine vxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ. Item Nicol. papa, Scripsit nobis Thaberga regina, regia se velle dignitate vel copula exui, & sola vita priuata esse contentam desiderare. Cui scripsimus, non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet, quòd coniugati sine communi consensu monasterium eligere, continentiam profiteri, vel habitum religionis sumere non valent: & si fecerint, reuocari debent. Sponsi verò possunt sine communi consensu monasterium eligere. Vnde videtur inter spōsum & sponsam coniugium non esse. Ideoq; asserunt à prima fide desponsationis coniuges appellari, nō re præsentium, sed spe futurorum: quia ex fide, quam ex desponsatione sibijnuicem debent, postea efficiuntur coniuges. Præmissas autem auctoritates, quibus asseritur, quod consensus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt consensus vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis nō facit matrimonium, nisi præcedat pactio coniugalis; ita nec pactio coniugalis,

27.q.2.cap. Si quis. Ex synodo Eugenij. 1.

Au. li. 1. De adulterinis coniugijs. Nicolaus 1.

galis, antequam assit copula carnalis. Ex pactione ergo coniugali sponsi & sponsæ fiunt ante coitum: in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit enim pactio coniugalis, vt quæ prius erat sponsa, in coitu fiat coniunx.

Responsio ad prædicta cum determinatione superiorum. I

HIS autem ita respondemus. Fit aliquando despõsatio, vbi est compromissio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi consensus de præsenti. Est & desponsatio habens consensum de præsenti, id est, pactionem coniugalem, quæ sola facit cõiugium. In illa ergo desponsatione, vbi est pollicitatio contrahendi matrimonium, sponsi tantũ & sponsæ fiunt, non coniuges: & talibus sponsis licet sine cõmuni consensu continentiam profiteri, & monasterium eligere. In ea verò desponsatione, vbi est consensus de præsenti, coniugium contrahitur: & ab illius desponsationis prima fide veri coniuges appellãtur. Secundum hanc distinctionem desponsationis, de sponsis variè loquuntur doctores.

Quomodo accipiatur sponsa in subditis capitulis. K

Aliquando enim sponsas vocant, quæ talem habuerunt desponsationem, vbi fuit pactio coniugalis de præsenti: & illæ veræ coniuges sunt. Vnde Grego. Si quis vxorem desponsauerit vel subarrauerit, quanquam postmodum præueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in vxorem, tamen nulli de consanguinitate eius licet accipere eam in coniugio: & si inuentum fuerit factum, separetur omninò. Item Iulius papa, Si quis desponsauerit vxorem vel subarrauerit, & vel præueniente die mortis, vel irruentibus quibusdam causis eam nõcognouerit: nec frater eius, nec vllus de consanguinitate eius eandẽ sibi tollat in vxorem vllo vnquã tempore. Item Greg. Qui desponsatam proximi sui puellã ceperit in coniugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei: quia secundum legem Dei mori decernitur. Nam diuinæ legis

27.q.1.c. Si quis vxorẽ. Vbi supra c. si quis desposauerit. Ibidẽ c. Qui despõsatã. Deut.22.

mos est sponsas appellare coniuges: vt in euang. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deut. Si quis alterius sponsam in agro vel quolibet loco oppresserit, vel adduxerit in domum suã, moriatur, quia vxorem proximi sui violauit: non quę iam vxor erat, sed quę à parentibus vxor fieri debebat. Ex his colligitur, qđ sponsæ quædam coniuges sunt ante commixtionem sexuum. Sed fortè illud mouet, quod in fine capituli dicitur. Non quæ iam vxor erat, sed quæ vxor fieri debebat. Quod non ita intelligi debet, quasi vxor fieri debebat. Quod non ita intelligi debet, quasi vxor verè non fuerit, ex quo pactio coniugalis intercessit: sed quia nondum traducta fuerat, nec res vxoria intercesserat, scilicet, concubitus coniugalis.

Matth.1.d.
Deut.22.f

Quòd aliter accipitur in his alijs capitulis sponsa. L

HAEC etiam sponsa est, quæ sic viro desponsata est, vt non intercesserit consensus de præsenti, sed spõsio futuri. Secundum quem modum illud decretum intelligitur. Si quis sponsam filij oppresserit, & post filius eius eam duxerit, pater postea non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliam ducat. Si coniunx illa fuisset (quod vtiq; foret, si in sponsalib. pactio coniugalis intercessisset) non permitteretur sponso aliam ducere. Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, vt alij terreantur. Idem ex eodem, Quidam desponsauit vxorem & dotauit: & cum ea coire non potuit, quam clanculo frater eius corrupit & grauidam reddidit: decretum est, vt quamuis nupta non potuerit esse legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mœchus & mœcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita verò eis coniugia non negentur. De illa desponsatione hoc intelligi debet, vbi non fuit consensus coniugalis de præsenti: alioquin non liceret eis alia sortiri coniugia. Secundum hoc etiam illud intelligi debet. Statutum est à sacro conuentu, vt si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitentia mulctetur, & sine spe cõiugij maneat.

Ex con. Tribure.ca.43.

Ex eodem con.tribur. ca.41.

peat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuisse desponsatam sine pactione coniugali de præsenti. & ideò non fuisse coniugem: cui viuente sponso, àlteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quędam nuptialia pacta de futuro, ex quibus sponsi & sponsæ vocantur, nec exinde coniuges sunt, & est pactio quædam coniugalis de præsenti, quæ sponsum & sponsam etiam coniuges facit. Et vtraque pactio desponsatio vel sponsalia interdum dicuntur: propriè tamen sponsalia dicuntur quædam solennia pacta nuptialia. *Ex conc. Toletano vbi sup. c. Statutum.*

Quare non statim tradantur sponsæ. M

DE nuptialibus pactis, vbi est tantum sponsio futuri ait Aug. Institutum est, vt iam pactæ sponsę nō statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam suspirauit sponsus dilatam. *Aug. c. 3. li. 8. confessionum, to. 1.*

Quæ sponsa sit vidua mortuo sponso, & quæ non. N

ET est sciendum, quòd illa sponsa, quæ tantum in futuro est pacta, mortuo sponso non remanet vidua: quia non fuerat vir eius. Vndę si quis eam duxerit, ad sacros ordines cōscendere nō prohibetur: quia non duxit viduam. Viduæ enim maritus æquè sicut bigamus, sacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à sacris ordinibus. *27. q. 2. cap. Quod autē.*

Qui alterius sponsam eo mortuo ducit, ad sacros ordines accedere potest. O

Secundum hoc intelligendum est, quod ait Pelagius papa, de illo, qui mortuo sponso eius sponsam ducit in vxorem. Nihil est, inquit, quantum ad hunc articulum attinet, quod ei obuiet de canonicis institutis, quin ad sacros ordines ꝓmoueri valeat. Si verò talis sponsa fuisset, inter quam & sponsum eius consensus de præsenti intercessisset, eo mortuo vidua remansisset: cui copulatus in coniugio, vlterius ad sacros ordines non accederet, cum viduam duxerit. Nō est ergo ambigendum, quin solus de præsenti consensus coniugium efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. *Pelag. Marcello episco. Atoniensi. dist. 34. c. 1.* *Hic non tenetur.*

lentur. Ideò post talem consensum, si quis alij se copulauerit, etiam si carnis commixtio illic sequatur, ad priorem copulam reuocandus est.

SI CONSENSVS DE FVTVRO CVM IVRAMENTO FACIAT *coniugium.*

DISTINCT. XXVIII. A

HIC quæri debet. Vtrùm consensus de futuro, addito etiam iuramento, cõiugium efficiat? vt si quis promittat, vel etiam iuret alicui se vsq; ad tempus placitum illam ducturum, & illa promittat vel iuret se illi nupturam: nunquid talis sponsio eos coniuges facit? Si mutato proposito alter vel vterq; ad alienam copulam transit, nunquid ob priorem sponsionem iuramento subnixam, secundæ fœderationis pactum scindetur? Considera, quia longè aliud est promittere, & aliud facere. Qui promittit, nondum facit: Qui ergo promisit se in vxorẽ ducturum aliquam, nondum eam duxit in vxorem: & quę spopondit se nupturam, nondum nupsit. Quomodo ergo coniuges appellari possunt, qui nondum contrahunt, sed in futuro se contracturos iurando promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniugés: cur iurant in futuro se facturos, quod in præsenti efficiunt? Item, si ex quo iurant, mox efficiuntur coniuges: tunc rem hanc efficiunt, quando iurant se facturos. Ideò dico, quia coniugium tunc non fuit, sed futurum promittitur. Si verò ille post vxorem duxit, & illa marito nupsit, coniugium vtrinq; fuit, & non potest dissolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium, pœnitentia est corrigendum, sed coniugium sequens non est dissoluendum. Non autem sic est, quando iuramentum coniugij pręsentis cõsensus attestatione firmatur: quia post talem consensum, si quis alij se copulauerit, etiam si prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipse ad priorem copulam reuocari.

Qua

Quæ videntur obuiare præmissis. B

Præmissæ autem sententiæ videtur obuiare illud, quod leges tradunt. Si quis tactis diuinis scripturis iurauerit mulieri se eam legitimam vxorem habiturū, vel etiam si in oratorio tale sacramētum dederit, sit illi legitima vxor: quamuis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. Sed hic ostenditur, quid fieri vel esse debeat, non quid tunc fiat: Non enim per illud iuramentum tunc fit vxor, sed fieri debet: quia iuratum est. Potest & de illo iuramento hoc dictum intelligi, vbi de præsenti consentiunt, ac se inuicem suscipiunt. Illi etiam sententiæ, qua dictum est, solum consensum facere cōiugium, videtur obuiare, quod Euaristus papa ait: Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his, qui super fœminā dominationem habere videntur, & à quibus custoditur. Vxor petatur, & à parentibus sponsetur, & legibus dotetur & à sacerdote (vt mos est) benedicatur, & à paranymphis custodiatur, ac solemniter accipiatur. Item, Ita legitima scitote esse connubia: aliter verò præsumpta, non coniugia, sed adulteria vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum est, tanquam sine enumeratis non possit esse legitimum coniugium: sed quia sine illis non habet decorem, & honestatem debitam. In huius enim sacramenti celebratione, sicut in alijs, quædam sunt pertinentia ad substantiam sacramenti, vt consensus de præsenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & solennitatem sacramenti, vt parentum traditio, sacerdotum benedictio, & huiusmodi: sine quibus legitimè fit coniugium, quantum ad virtutem, non quantum ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri vel fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculo nubunt & vtiq; fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de præsenti, quæ legitimum inter

Constit. 74. Nouellarū. tit. Quibus modis naturales.

Euaristus epi. 1. ad episcopos Africanos.

Euaristus paulò inferius.

inter eos facit matrimonium. Nam & consensus occultus de præsenti per verba expressus, coniugium facit, licet non sit ibi honestus contractus: sed matrimonium non sanxit consensus, qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, non cogitur iudicio ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge: quia non potest probari testibus contractus, qui in occulto est factus. Quod si ipsi qui in occulto sibi consenserunt, eundem consensum voluntariè in manifesto profiteantur, tunc vtique propria voluntas suffragatur, & legitima vota succurrunt ad sanciendum coniugium, quod prius occultè fuerat contractum. Voluntas ergo verbis expressa in occulto ad hoc suffragatur, vt fiat coniugium: manifestè verò expressa suffragatur, vt sanciat & roboret, ac liberum sit ecclesiæ de hoc iudicare si expedierit.

De qua re sit consensus ille: An de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio. C

Aug. lib de sancta Virginitate, c. 4. in principio. tom. 6. Luca. 1. d.

HIC quæritur. Cum consensus de præsenti matrimonium faciat, cuius rei consensus sit ille: An carnalis copulæ, an cohabitationis, an vtriusq;? Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore, pater cum filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis copulæ: tunc inter Mariam & Ioseph non fuit coniugium. Proposuerat enim Maria in virginitate manere, nisi Deus aliter facere iuberet, secundum quod videtur angelo dixisse. Quomodo fiet istud, quoniam virum nō cognosco, id est, me non cognituram proposui. Neq; enim quia virū tunc non cognoscebat, necesse erat inquiri quomodo posset habere filium: sed quia se nunquam cognituram proposuerat. Dicit enim Beda, quod in virginitate manere disposuerat. Si ergo contra suum propositum post consensit in carnalem copulam, videtur facta voti rea, mente, etsi non opere violata. Dicamus ergo, quod consensus conhabitationis vel carnalis copulæ non facit coniugium: sed consensus coniugalis societatis, verbis secundum præsens tempus expressus: vt

Beda ad illud Luca c. 1. Quomodo fiet.

sus: vt

sus: vt cum vir dicit. Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed coniugem. Quia enim nō ancilla vel domina datur, ideò nec de summo, nec de imo à principio formata est, sed de latere viri, ob coniugalem societatem. Si de summo fieret, vt de capite, videretur ad dominationē creata: Si verò de imo vt de pedibus, videretur ad seruitutem subijcienda. Sed quia nec in dominam, nec in ancillam assumitur, facta est de medio, id est, de latere, quia ad coniugalem societatem assumitur. Cum ergo sic conueniunt, vt dicat vir. Accipio te in meam coniugem: & dicat mulier, Accipio te in meum virum: his verbis vel alijs idem significantibus exprimitur consensus, non copulæ carnalis vel cohabitationis corporalis: sed coniugalis societatis: ex quā oportet eos cohabitare, nisi fortè causa religionis pari voto corporaliter separentur vel ad tempus, vel vsq; in finem.

COACTIO EXCLVDIT CONSENsum coniugalem.

DISTINCT. XXIX. A

OPORTET autem consensum coniugalem liberum esse à coactione. Coactus enim consensus, qui nec consensus appellari debet, coniugium non faceret: sicut testatur Vrbanus Papa scribens Sanctio regi Arragonum in hæc verba. De nepotis tuæ coniugio, quam te cuidam militi daturum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione cōfirmasti, hoc æquitate dictante decreuimus: vt si illa virum illum omninò (vt dicitur) renuit, & in eadem voluntate persistit, vt viro illi se prorsus deneget nupturam: nequaquam eam inuitam ac renitentem eiusdem viri cogas coniugio copulari. Idem, Si verum esse constiterit, quod nobis legati Iordanis principis retulerunt, scilicet, quod ipse coactus & dolens filiam suam flentem & pro viribus renitentem, Raynaldo desponsauerit: quoniam legum, & canonum auctoritas talia sponsalia non approbat, ne ignorantibus leges &

Gratia. tribuit horsmida. 31. q. 2. c. de nepte.

31. q. 2. cap. Si verum.

ges & canones nimis durũ videatur, ita sententiã temperamus, vt si princeps cum assensu filiæ, id quod cœptum est perficere voluerit, concedamus. Sin autem, legatus noster vtrasq; partes audiat: & si nihil fuerit ex parte Raynaldi, quod amplius impediat, ab ipso Iordane sacramentum, quo constent hæc, quæ dicta sunt accipiat. Et nos canonum & legum scripta sequentes, deinceps non prohibemus, quin alij viro si voluerit, prædicta eius filia tãtum in domino nubat. Ex his apparet, coniugium fieri inter consentientes & spontaneos, non inter renitentes & inuitos. Verũtamen qui inuiti & coactè coniuncti sunt, si posteà ab aliquo tempore sine contradictione & quærimonia cohabitauerint facultate discedendi vel reclamãdi habita, consentire videntur: & consensus ille consequens supplet, quod præcedens coactio tulerat.

In libro Pandectarum. B

Lib. 23. digestorũ, ti. pri. de sponsalib. lege. 7 Eodem tit. leg. 11.

Consentire autem probatur, qui euidenter non cõtradicit: secundum illud. In sponsalibus eorum consensus exigendus est, quorum in nuptijs desideratur: Intelligitur tamen patri filia consentire, nisi euidenter dissentiat. Item, Sponsalia, sicut nuptiæ, consensu fiunt contrahentium. Et ideò sicut in nuptijs, ita & in sponsalibus patrisfamilias filiam consentire oportet: quæ si patris voluntati non repugnat, consentire intelligitur.

DE ERRORE QVI EVACVAT CONSENSVM.

DISTINCT. XXX. A

NEC solum coactio impedit vel excludit consensum, sed etiam error. Non autem omnis error consensum impedit. Est enim error alius personæ, alius fortunæ, alius cõditionis, alius qualitatis. Error personæ, quando hic putatur esse homo ille, & est alius. Error fortunę, quando putatur esse diues, qui pauper est, vel econuerso. Error conditionis, quando putatur esse liber, qui seruus est. Error qualitatis,

tatis;quando putatur esse bonus, qui malus est. Error fortunæ & qualitatis, coniugij consensum non excludit: Error verò conditionis coniugalem consensum euacuat, de qua conditione postmodum tractabimus. Error quoq; personæ consensum coniugalem non admittit: vt si quis fœminam nobilem in coniugium petat, & pro ea alia ignobilis tradatur ei, non est inter eos coniugium, quia non consensit vir in istam, sed in aliam. Vt si quis ptomitteret mihi se venditurum aurum, & pro auro offerret mihi aurichalcum, & ita me deciperet: nunquid dicerer consensisse in aurichalcum? nunquam volui emere aurichalcū: nec ergo in illud consensi: quia consensus non nisi voluntatis est. Sicut ergo error materiæ excludit consensum, ita & in coniugio error personæ. Sed obijcitur de Iacob, qui pro Rachel septem annis seruierat, & supposita est ei Lya, nunquid error personæ exclusit coniugium, cum nō in eam, sed in Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in mysterio gestum nō improbè traditur. Ibi tamen etsi non præcessit, secutus est consensus: nec ex illo concubitu, qui consensum præcessit, fornicarij iudicantur, cum ille maritali affectu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum persoluerit, putans lege primogenitarum, & paternis imperijs se illi iure copulatam. Excusatur etiam, quia Dei consilio in mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille, cui inscio vxoris soror lectulum eius ingressa se subijceret: quæ cum sine spe coniugij perpetuò manere censeatur, ille tamen, qui cognouit eam per ignorantiā, excusatur, quod per simile probatur. Si enim diabolus transfigurans se in angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus. Quod aūt vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur. Si quis hęreticus nomine Augustini vel Ambrosij, alicui catholico se offerret, eumq; ad suæ fidei imitationem vocaret: si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatē fidei, quam

Grat. hæc omnia habet 29. quæst. 1.

Genes. 29. d

1. Cor. 11. d

quam

quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Error verò fortunæ consensum non excludit. Quæ enim nubit pauperi putans illum esse diuitem, non potest renuntiare priori conditioni, quamuis errauerit. Nec error qualitatis: vt si quis ducat vxorem meretricem vel corruptã, quam putat esse castam vel virginem, non potest eam dimittere.

De coniugio Mariæ & Ioseph. B

Aug. lib. 23. cõtra Faustum Manichæum, c. 9. in tom. 6.

Præmissis aliquid addendum est de modo illius cõsensus, qui inter Mariam & Ioseph intercessit. Sanè credi potest, non solum Mariam, sed etiam Ioseph apud se disposuisse virginitatem seruare velle, nisi Deus aliter iuberet: eosq; sic consensisse in coniugalem societatem, vt vterq; de altero, reuelante spiritu sancto, intelligeret, quod virginitatem seruare vellet, nisi Deus aliter inspiraret: sed illam voluntatem verbis non expresserant, posteà verò expresserunt, & in virginitate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulã, nisi de eodem specialiter Deus præciperet: cuius etiã consilio in maritalem consensit copulam, quia virginitatem seruare volebat: & ideo non aliter consensisset in coniugalem societatem, nisi familiare Dei consilium habuisset, de qua Aug. sic ait, Beata Maria proposuit se seruaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum non expressit in ore. Subiecit se diuinæ dispositioni: proposuit se perseueraturam virginem, nisi Deus aliter ei reuelaret. Committens ergo virginitatem suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed diuinæ inspirationi in vtroq; obediendo: posteà verò simul cum viro labijs expressit, & vterq; in virginitate permansit.

Aug. lib de sancta virginitate c. 4. to. 6 et habetur. 27. q. 2. ca. Sufficiat parag. Cum ergo.

Quod perfectum inter eos fuit coniugium. C

Cap. 11. li. 1. de nuptijs & cõcu. to. 7

INTER quos, vt ait Aug. perfectum fuit coniugium: perfectum quidem non in significatione, sed in sanctitate. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto continentium. Vnde Aug. Quod Deo pari voto

& con-

& consensu voueratis, ambo perseueranter reddere debuistis: à quo proposito si lapsus est ille, tu saltem perseuera. Non quia pariter temperabatis à commixtione carnali, ideò maritus tuus esse destiterat: imò verò tanto sanctius coniuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita seruabatis. Perfectum ergo fuit Mariæ & Ioseph cõiugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit secundum triplex bonum coniugij, fidem, scilicet, prolem & sacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait Augu. impletum est in illis parentibus Christi: fides, proles, sacramẽtum: Prolem cognoscimus ipsum dominum: Fidem, quia nullum adulterium Sacramentum; quia nullum diuortium. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne peccati fieri non poterat sine pudenda concupiscentia carnis, quæ accidit ex peccato: sine qua cõcipi voluit, qui sine peccato futurus erat. Et licet non intercesserit coniugalis concubitus, coniuges tamen verè fuerunt mente, non carne, sicut & parentes: quamuis Ambr. dicat perfectum fieri coniugium per carnalem copulam. In omni, inquit, matrimonio coniunctio intelligitur spiritualis: quam confirmat & perficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed intelligendum est coniugium perfici cõmixtione corporali, nõ quantũ ad veritatem vel sanctitatem coniugij, sed quantũ ad significationẽ, quia perfectius vnionem Christi & Ecclesię tũc figurat.

Ad Editiã epist. 199. Tomo. 2.

In lib. 1. de nupt. & cõcu. ca. 11 & 7 ca. 12 cõtin.

In libr. 1. de patriarchis ca. 9. ca. 12. in tom. 4.

De causa finali coniugij. D

EXPOSITO quæ sit efficiens causa matrimonij, consequens est ostendere ob quam causam soleat vel debeat cõtrahi matrimonium. Est igitur finalis causa matrimonij contrahendi principalis, procreatio prolis, propter hoc enim instituit Deus coniugium inter primos parentes, quibus dixit, Crescite & multiplicamini, &c. Secunda est, post peccatum Adæ vitatio fornicationis. Vnde Apostolus, Propter fornicationem vnusquisq; habeat vxorem suam, & vnaquęque habeat virum suum. Sunt & aliæ causæ honestę,

Genes. 1. c

1. Cor. 7. a.

vt inimicorum reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiã & aliæ causæ minus honestæ, propter quas aliquando contrahitur: vt viri mulierisq; pulchritudo, quæ animos amore inflammatos sæpè impellit inire coniugium, vt valeant suum explere desideriũ. Quæstus quoq; & diuitiarum possessio frequẽter est coniugij causa: & alia multa, quæ cuiq; diligentiam adhibenti facilè est discernere. Nec est assentiendũm illis, qui dicunt non esse coniugium, quod propter has causas minus honestas contrahitur. Cõstat enim ex præmissis coniugium fieri ex communi consensu verbis de præsenti expresso, quamuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præstat Iacob, qui Rachel decoram facie & venusto aspectu amauit, eãque multum diligens ait, Seruiam tibi pro Rachel septem annis. In Deuteronomio etiam legitur. Si videris in medio captiuorum mulierem pulchram, & adamaueris eam, volueris q; vxorem habere, introduces eam in domum tuam &c.

Gen. 29. e.
Deut. 21. b

Quòd malus finis non contaminat sacramentum. E

ET licet fine non bono contrahatur coniugium, quando species contrahentis mouet animum, coniugium tamẽ bonũ est: quia vita mala vel intentio peruersa alicuius, sacramentum non contaminat. Habuit autem coniugium Mariæ & Ioseph alias causas speciales, scilicet, vt virgo solatio viri sustentaretur, & vt diabolo partus celaretur: vt Ioseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspicionis, ne vt adultera damnaretur.

Hiero. in cõment. ad c. 1. Matt. t. 9.

DE TRIBVS BONIS CONIVGII. DISTINCT. XXXI. A

POST hæc de bonis coniugij quæ sint, & qualiter coitum excusent, dicendum est. Tria sunt principaliter bona coniugij, vnde Aug. Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet, fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne post vinculum coniugale

Aug. de Genesi ad literam. li. 9. c. 7. 10. 3.

iugale cum alio vel alia coëatur: In prole, vt amãter suscipiatur, religiosè educetur. In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus vel dimissa ne caussa prolis alteri coniungatur.

De duplici separatione. B

Separatio autem gemina est, corporalis, scilicet, & sacramentalis. Corporaliter possunt separari caussa fornicationis, vel ex communi consensu caussa religionis, siue ad tempus siue vsque in finem. Sacramentaliter verò separari non possunt dum viuunt, si legitimæ personæ sint. Manet enim vinculum coniugale inter eos, etiam si alijs à se discedentes adhęserint. Vnde Aug. Vsque adeò manent inter viuentes semel inita iura nuptiarum, vt potius sint inter se coniuges etiam separati, quàm cum alijs quibus adhæserunt. Itē, Manet inter viuentes quoddam coniugale vinculū, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima, velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramētum fidei nō amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc qui recesserit ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij. Item, Quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis concupiscentiæ in perpetuum continere, absit vt vinculum inter illos coniugale rumpatur, immò firmius hæret, quo magis ea pacta secum gerunt: quæ charius concordiusque seruanda sunt, non voluptarijs corporum nexibus, sed voluntatis animorum affectibus. Et attende, quòd tertium bonū coniugij dicitur sacramentum: non quod sit ipsum coniugium, sed quia eiusdem rei sacræ signum est, id est, spiritualis & inseparabilis coniunctionis Christi & ecclesiæ.

Matth. 16. b

Ibidē ca. 11, in princip.

Hæc tria non adsunt omni coniugio. C

ET est sciendum, ab aliquibus contrahi coniugiū, quod hæc tria bona non committantur. Deest enim fides, vbi vir cum alia, vel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita coniugio adhæret, vt ex eo, si assit,

amplius commendetur coniugium: si non assit, non inde annihiletur. Quæ enim adultera est, non ideò coniunx non est: immò si coniunx non esset, adultera non foret. Quod cum fit, culpa committitur, sacramentum verò non cassatur. Bonum quoq; prolis nō omnibus adest coniugibus. Quidam enim pari voto continentiam seruant. Alij pro ætatis defectu vel alterius rei caussa generare non valent. Nec omnes illi etiam, qui prolem recipiunt, bonum prolis habent. Nam bonum prolis dicitur non ipsa proles, vel prolis spes, quæ ad religionem non refertur: immò ad hæreditariam successionem: (vt cum quis hæredes terrenæ possessionis habere desiderat) sed spes ac desideriū quo proles ad hoc quæritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideò tamen coniugium esse desinit. Sacramentum verò ita inseparabiliter coniugio hæret legitimarum personarum, vt sine illo coniugium non esse videatur, quia semper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiam interueniente diuortio fornicationis caussa, coniugalis vinculi firmitas non soluatur. Vbi verò non inter legitimas personas contrahitur coniugium, non adest illud bonum, quòd dicitur sacramentum: quia potest solui talium copula, de quibus post dicetur. Quod verò coniugium sit inter eos, qui coniugali affectu nō tamen gratia prolis, sed explendæ libidinis causa conueniunt: nec fornicarij, sed coniuges appellentur, ostendit August. inquiens, Solet quæri. Cum masculus & fœmina, nec ille maritus nec illa vxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro incontinentia solius concubitus caussa copulantur, ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id: vtrùm nuptiæ sint vocandæ. Et potest fortasse non absurdè hoc appellari connubium, si vsque ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationem, quamuis non ea caussa coniuncti sunt: non tamen vitauerint, vt vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere malo aliquo

In li. de bono coniugali, in princ. ca. 5. in to. 6

liquo agant, ne nascantur. Cæterum si vel vtrunque, vel vnum horum desit, non inuenio, quomodo has nuptias appellare possimus. Etenim si aliquam sibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignam honoribus aut suis facultatibus inueniat, quam in coniugio adducat: animo ipso adulter est: nec cũ illa quã cupit inuenire, sed cum ista cum qua sic cubat, vt cũ ea non habeat maritale consortium. Ecce coniuges dicuntur, qui solius concubitus causa conueniunt, si tamen prolis generationem aliquo malo dolo non vitent.

De his qui procurant venena sterilitatis. D

QVI verò venena sterilitatis procurant, non coniuges, sed fornicarij sunt: Vnde Aug. Aliquando eo usque peruenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam venena sterilitatis procuret: & si nihil valuerint, conceptos fœtus inter viscera aliquo modo extinguat vel fundat, volendo prolem suam prius interire quàm viuere: aut si in vtero viuebat, occidi antequam nasci. Prorsus si ambo tales sint, coniuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius conuenerũt. Si verò ambo tales non sunt, audeo dicere, aut illa quodammodo est mariti meretrix, aut ille adulter vxoris.

De nupt. & concu. lib. 1. ca. 15. to. 7.

Quando sunt homicidæ qui procurant aborsum. E

HIC quæri solet de his qui aborsum procurant, quando iudicentur homicidæ, vel non? Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum est, & animam habet, vt Augustinus super Exod. asserit, Informe autem puerperium, vbi non est anima viua, lex ad homicidium pertinere noluit. Dicit etiam Augustin. quod informe puerperium non habet animam: ideoque mulctatur pecunia, nõ redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine deriuata. Nam si cum semine & anima existit de anima, tunc & multæ animæ quotidie pereunt,

Au. exp. 80. super Exod. ca. 21. Idem li. quæstion. ex veteri testa. c. 23. t. 4

cum semen fluxu non proficit natiuitati. Primũ oportet donum compaginari, & sic habitatorem induci. Cùm ergo lineamenta compacta non fuerint, vbi erit anima. Item Hieron. ad Algasiam, Semina paulatim formantur in vtero: & tandiu non reputatur homicidium, donec elementa cõfecta suas imagines membraq; suscipiant. His apparet, tunc eos homicidas esse, qui abortum procurant, cum formatum est, & animatum puerperium.

In to.3. epistolarũ de vndecim quæstionib. quæst.4.

De excusatione coitus, quæ fit per hæc bona. F

CVM ergo hæc tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt, ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori caussa prolis cõiuges conueniunt, sic excusatur coitus, vt culpam nõ habeat. Quandò verò deficiente bono prolis, fide tamen seruata conueniunt causa incontinentiæ, nõ sic excusatur, vt non habeat culpam, sed venialem. Vnde Aug. Coniugalis concubitus generandi gratia, nõ habet culpam: Concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge propter thori fidem, venialem habet culpam. Item hoc quòd coniugati victi concupiscentia vtuntur inuicem, vltrà necessitatem liberos procreandi, ponam in his pro quibus quotidie dicimus. Dimitte nobis debita nostra, &c. Vbi autem hec bona desunt, fides, scilicet, & proles, non videtur coitus defendi à crimine. Vndè in sententiolis Sexti Pythagorici legitur. Omnis ardentior amator propriæ vxoris adulter est, Item Hiero. Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdiu, quam vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi, imitentur saltem pecudes: & postquam venter vxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se vxoribus exhibeant, sed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum concessa sunt, voluptates autem, quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore sunt damnatæ.

Matth. 6. b.

Hiero. ad c. 18. Ezech. to.5. lib.1. cõtra Iouinianum. to.2.

De re-

De indulgentia Apostoli, quomodo sit accipienda. G

SED si concubitus, qui fit caussa prolis, culpa caret: quid Apostolus secundum indulgentiam permittit? ita enim ait. Hoc aũt dico secundũ indulgẽtiam. Cui enim præstatur venia, nisi culpę? Per hoc etiam quidã probare volunt nuptias esse peccatũ. Sed vt prędictum est, indulgentia alia est concessionis, alia permissionis. Egerat Apostolus de nuptijs, & de carnali coitu: & ad vtrunq; retulit illud. Hoc autem dico secundum indulgentiam. Indulgentur enim nuptiæ secundum concessionem, & cõcubitus nuptialis, qui fit tantum caussa prolis. Concubitus verò, qui est pręter necessitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur secundum permissionem: quia ibi est aliqua culpa, sed leuis: Ideoq; non iubetur, nec conceditur, sed permittitur: quia non est laudabilis, sed venialis. De hoc Aug. sic ait. Fortè aliquis dicet, Si veniam cõcessit Apostolus: ergo peccatum sunt nuptiæ. Cui enim venia, nisi peccato, conceditur? Planè quod infirmitati permisit secundum veniam, audeo dicere peccatum esse, veniam namque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi est incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum est, quod vir cognoscit vxorem etiam vltra necessitatem procreandi liberos, sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum est, ideò coniugium. Vbi est cõcubitus præter intentionem generationis, non est bonum, non propter illud malum culpabile est hoc bonum, sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale: quod non repræhendit Apostolus, sed malum incontinentiæ. Idem, Concubitum qui non fit caussa prolis, nuptiæ non cogunt fieri, sed impetrant ignosci: si tamen non sit nimius, vt impediat tempora, quæ orationi debentur. nec immutetur in eum vsum, qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius caussa generandi, inculpabilis, & solus ille nuptialis est. Ille verò qui vltra necessitatem progreditur, non rationi, sed libi-

1. Cor. 7. d

Glo. ord. ad id. 1. Cor. 7. hoc autẽ secundum.

Au. in li. de bono cõiuga li. cap. 10. Tomo. 6.

dini obsequitur: & hoc non exigere, sed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si verò ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt, quæ non est nuptiarū: cuius delicti non sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. Decus quidem coniugale est castitas: procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apostolus dicens. Nō peccat virgo si nupserit. Cum ergo culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptijs imputandus est: quid secundum veniā concedit Apostolus, nisi quod coniuges debitum carnis exposcunt, non propaginis voluntate, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas nō propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immoderata ergo progressio secundum veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptiæ: quia etiam illud, quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se, Non enim iste concubitus, quo seruitur concupiscentiæ, agitur, vt impleatur fœtus, quem postulant nuptiæ. Omninò ergo in genere suæ nuptiæ bonæ sunt: quia fidem thori seruant, & prolis suscipiendæ caussa vtrunque sexum commiscent, & impietatem separationis horrent. Sanctitati etiam coniugij nec coniunx infidelis obesse potest, sed potius fidelis prodest infideli, vt Apostolus docet. Ex his ostenditur, quod coniuges, qui caussa prolis tantum conueniunt, vel qui exigentib. debitum reddunt, defendit à peccato sanctitas coniugij, bonumq; nuptiale. Si enim absque peccato non posset fieri concubitus coniugalis, non præcepisset dominus post diluuium eos copulari, dicens, Crescite et multiplicamini: cum iam sine carnali concupiscentia non possint commisceri.

Ibidē c. 11. *1. Cor. 7. e.* *Aug. ca. 14. de nupt. & cōcupi. l. 1. t. 7* *Aug. ca. 16. li. 3. contra Julianū hæreti. to. 7.* *1. Cor. 7. b.* *Genes. 9. e.*

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum est. H

SED fortè aliquis dicet, omnem carnis concupiscentiam & delectationem, quæ est in coitu, malā esse & peccatum: quia ex peccato est & inordinata. Et nos dicimus illam concupiscentiam semper malam esse, quia

quia fœda est, & pœna peccati: sed non semper peccatum est. Sæpè enim delectatur vir sanctus secundum carnem in aliqua re, vt requiescendo post laborem, edendo post esuriem: nec tamen talis delectatio est peccatum, nisi sit immoderata. Sic & delectatio quæ fit in coitu coniugali, cui assunt illa tria bona, à peccato defenditur. Videtur tamen Beatus Greg. aliter sentire, scilicet, quòd sine peccato non possit fieri carnalis commixtio, dicens, Vir cum propria coniuge dormiens, nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuersæ hominum nationes de hac re diuersa sentiant, & alia custodire videantur: Romanorum tamen semper ab antiquioribus vsus fuit, post admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululũ temperare. Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium: sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest, à sacri loci ingressu est abstinendum: quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest

Greg. ca. 10. ad interrogatiões Augustini Cãtuariensis.

Determinat authoritatem. I

HOC autem ne prædictis obuiet, intelligendum est in illis, qui non gratia prolis conueniunt, quorum voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes, qui non interdum conueniant præter intentionem procreandæ prolis. Hoc autem quotiens fit, ab ingressu ecclesiæ abstinendum est. Et quod ita intelligendũ sit, Gregorius consequenter ostendit. Si quis verò ita sua coniuge, non cupidine voluptatis raptus, sed tantum creandorum liberorum gratia, vtitur, iste profectò, siue de ingressu ecclesiæ, siue de sumendo corporis dominici mysterio, suo est iudicio relinquendus: quia prohiberi à nobis non debet accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cùm verò non amor procreandę sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habeant coniuges etiam de cõmixtione sua, quod defleant. Tunc autem vir, qui

Gregorius. Ibidẽ paulò inferius.

poſt admixtionem coniugis lotus aqua fuerit, etiam ſacram communionem valeat accipere, cum ei ſecundum præfinitam ſententiam Eccleſiam licuerit intrare.

DE SOLVTIONE CARNALIS DEBITI.

DISTINCT. XXXII.

A

1. Cor. 11. a
1. Cor. 7. a

SCIENDVM etiam eſt, quia cum in omnibus alijs vir præſit mulieri, vt caput corpori, eſt enim vir caput mulieris, in ſoluendo tamen carnis debito pares ſunt. Ideò Apoſtolus vtrique pariter præcipit in hac cauſa ſibi inuicem ſubijci, inquiens. Vir debitum reddat vxori, ſimiliter & vxor viro: quia mulier non habet poteſtatem ſui corporis, ſed vir: ſimiliter & vir non habet poteſtatem ſui corporis, ſed mulier: quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem poteſtatem ſui corporis habet; nec vir ad continendum, nec mulier poteſtatem habet ſine mutuo conſenſu, ſed alter alterius poteſtatem habet corporis, vt poſcenti alteri non liceat alteri negare debitum. In hoc enim pares ſunt, quia nec viro, nec mulieri corpus ſuum licet alij tradere: ſed ſibi inuicem debitores ſunt in hac cauſſa, ne peccandi detur occaſio. Per quod non dominium tollitur viro, ſed vitium. Debent enim ſibi coniugati non ſolum ipſius ſexus ſui commiſcendi fidem liberorum procreandorum cauſſa, quæ prima eſt in iſta mortalitate ſocietas: verum etiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodo ſeruitutem: vt etſi alteri eorum continentia placeat, niſi ex alterius conſenſu non poſſit. Ad hoc enim neuter habet poteſtatem ſui corporis: quod adeò verum eſt, vt etiam quòd non filiorum procreandorum, ſed infirmitatis & incontinentiæ cauſſa expetit vel ille de matrimonio, vel illa, non ſibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius

Aug. in lib. de bono coniug. c. 6. in tom. 6.

Ibidem c. 7.

lius est criminis: exigere autem vltra generandi necessitatem, culpæ est venialis. Fornicari verò vel mœchari, puniendi est criminis.

Quòd neuter continere valeat, nisi ex communi consensu. B

QVOD verò sine consensu vxoris vir continere non valeat, subditis probatur testimonijs. Ait enim Augustinus, Si dicat vir, Continere iam volo, Nolo autem vxor: non potest. Quod enim tu vis, illa non vult, Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupserit te viuo, adultera erit. Nō vult tali lucro Deus tale damnum compensari. Redde debitum, & si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta Deus tibi computabit, si non, quod tibi debetur, exigis: sed reddis, quod debes, vxori. Idem. Secundum verba Apostolica, etiamsi vir continere voluisset, & tu noluisses, debitum tibi reddere cogeretur: & illi Deus imputaret continentiam, si non suæ, sed tuæ concederetur infirmitati, ne in adulteriū caderes. Quisquis ergo compatiens infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatem ducit vxorem plangens potius, quia sine vxore esse non potuit, quàm gaudens quia duxit, securus expectat diem nouissimum. Idem, Vna sola caussa esse potest, quare ad id, quod vouisti, non modò non hortaremur, sed etiam prohiberemus implere: si forte tua coniunx hoc tecum suscipere, animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi, & si præproperè factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quàm persoluenda promissio. Non enim DEVS exigit, si quis ex alieno aliquid vouerit, sed potius vsurpare vetat alienum. Idem, Apostolus nec ad tempus, vt vacent orationi, nisi ex consensu voluit coniugem carnali inuicem fraudari debito. Idem, Manifestum est ita voluisse legem fœminam sub viro esse, vt nulla eius vota, quæ abstinentiæ causa vouerit, reddātur ab ea,

Ad finem psal. 49. Sermo 8. tom. 8.

Epist. 199. ad Ediciā tom. 2.

Aug. in li. 1. de nuptijs & cōcupiscentia. c. 14.

Idē in quæstio. Nume. li.4.cap.59. to.4.

ab ea, nisi author fuerit vir permittendo. Nam cùm ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex, si prius permiserit, & postea prohibuerit: non tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permissa iam prius à viro fuerat. Viri dixit esse peccatū, quia abnuit qđ prius cōcesserat: nō tamē mulieri ex hoc iussum dedit, vt cum prius vir ei concesserit, postea si prohibuerit contemnatur. Ex his apparet, quòd vir vel mulier continentiam Deo offerre non potest sine communi consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quislibet eorū alterum à suo iure absoluerit, ad præteritam seruitutē nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Augustinus suprà voluisse. Quibusdam videtur, quòd mulier non discedens à domo viri, quæ viro permittente continentiam vouerit vel promiserit, eodem prohibente soluere non valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui est caput mulieris. Sed melius hoc intelligitur in tali casu, vbi vir concedit mulieri vouere continentiā, & ante votum prohibet implere. Si vero habitum mutauerit, nō potest reuocari. secundum illud, Qui vxorem suam velare permiserit, aliā non accipiat, sed similiter conuertatur.

Quibus temporibus cessandum sit à coitu. C

In li. de quæ. noui et ve. test. tom. 4. cap. 127. in fine.

Sermone de domi. 2. aduentus.

Ad c.7. prioris ad Cor.

ET licet debitū poscenti semper sit soluendū, nō licet tamē qualibet die poscere. Vnde Aug. Christiano cū vxore sua aliquando licet cōuenire, aliquando nō, propter processiōis enim dies, & ieiuniorū aliquādo nō licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendū est, vt facilius impetrari possit quod postulatur. Idem, Quotiens enim vel dies natiuitatis, vel reliquæ festiuitates aduenerint, non solum à concubinarum consortio, sed etiam à proprijs vxoribus astinere. Idē Ambr. Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor, non multum tempus cōcessum videtur ad ipsum vsum: quia & dies festi & dies processionis, & ipsa ratio conceptus & partus iuxta legem cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrant.

Hierony-

Hieronymus videtur dissentire à præmissis. D

ILLI autem, quod dictum est, reddere debitum non esse peccatum, videtur obuiare, quod ait Hiero. Quicunq; vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec carnes agni edere. Item, Si panes propositionis ab his, qui vxores suas tetigerant, comedi non poterant: quanto magis panis, qui de cælo descendit, non potest ab his, qui coniugalibus paulò ante hæsere complexibus, violari atq; contingi? non quod nuptias condemnemus, sed quod eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, vacare à carnalib. operibus debeamus. Hoc capitulum maximè ad ministros ecclesiæ pertinere videtur: quibus non licebat sacra officia celebrare atq; mysteriā tempore coniugalis amplexus: quo etiam præsentia spiritus sancti non datur. Vnde idem ait, Connubia legitima carent quidem peccato: nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præsentia spiritus sancti dabitur, etiamsi propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur.

Hier. serm. in vigilia Pascha de esu agni. tomo. 4. 1. Reg. 21. b. Ioan. 6. d.

Quibus temporibus non sunt celebrandæ nuptiæ. E

NEC solum in opere carnali obseruanda sunt tēpora, sed etiam in celebrandis nuptijs: secūdum illud, Non oportet à Septuagesima vsq; in Octauā paschę, & tribus hebdomadis ante festum sancti Ioannis, & ab Aduentu domini vsq; post Epiphaniam celebrare nuptias. Quod si factum fuerit, separentur. Itē Nicolaus papa, Nec vxorem ducere, nec cōiugia facere quadragesimali tempore conuenire posse vllo modo arbitror.

Con. Ilerdense. Nicolaus papa. I. ad consulta Bulgarorū.

DE DIVERSIS CONIVGII LEGIBVS.

DISTINCT. XXXIII. A

32. q. 4. ca. Recurrat nūc parag. his ita.

QVæritur hic de antiquis patribus, qui plures simul leguntur habuisse vxores vel cōcubinas vtrùm peccauerint? Ad quod dicimus, Pro va

rietate

rietate temporũ varia inuenitur dispensatio cõditoris. Ab exordio enim temporis inter duos tantum, Adam scilicet, & Euam, inchoatum est coniugiũ, Deo per os Adæ dicente: Homo adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna: & secũdum inchoationis modũ inter duos tantum per omnem successionẽ temporum contraheretur coniugium, si primi homines in obedientia perstitissent. Post eorum verò copulã filij & filiæ eorum matrimonio coniuncti sunt, sed vnus vni tantum. Ideò autem fratres sororibus tunc sunt copulati, quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filiæ iungerentur. Primus omnium Lamech duas legitur simul habuisse vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id fecisse perhibetur. Postea verò cùm iam penè omnes homines falsis dijs seruirent, paucis in cultu Dei permanentibus, consultum est à Deo plures in matrimonio copulare sibi: ne illis paucis deficientibus, cultus & notitia Dei deficeret. Vnde Abraham viuente vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit; Iacob etiam liberis & ancillis se copulauit. Et filiæ Loth patre ebrio vsæ sunt. Cùm enim ceteris in idololatria relictis, Abraham & filios eius in peculiarẽ populum sibi dominus elegisset, ritum multarum fœcunditate mulierũ populi Dei multiplicatio quęrebatur: quia in successione sanguinis erat successio religionis. Vnde etiam in lege maledicta erat sterilis, quæ non relinquebat semen super terram: Hinc etiã sacerdotibus coniugia decreta sunt: quia in successione familiæ, successio est officij. Non ergo Abrahã vel Iacob deliquit, quia pręter vxorẽ filios ex ancilla quęsiuit: nec illorũ exemplo præter coniugale debitum, fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere, cum illorum coniugia nostrorum æquentur virginitati: & immoderatus vsus coniugij nostri temporis, turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc August. sic ait, Antiquis iustis non fuit peccatum quòd pluribus fœminis vtebantur: nec contra

Gen. 2. d. Gen. 4. e. Genes. 16. a Gen. 29. & 30. Gen. 19. d. Deut. 7. c.

naturam

naturam hoc faciebant: cum non lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent: nec cõtra morem, quia eo tempore eã fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitũ. Idem, Obijciuntur Iacob quatuor vxores: quod quando mos erat, crimen nõ erat. Sic patriarchæ coniugibus excipientibus semẽ suum miscebantur, non concupiscentia perficiendæ voluptatis, sed prouidẽtia propagandæ successionis: sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non auiditate consequendę laudis, sed charitate seminandæ veritatis. Idem alibi Antiquis temporibus cum adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, iusti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate: qui multò facilius continere possent & vellent. Vtebantur tamen coniugibus, & plures vni viro habere licebat: quas castius habebat, quàm nunc vnam quilibet istorum: in quibus videmus, quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderij. Item Ambrosius, Dixit Sara ad Abraham, Ecce conclusit me Dominus vt non pariam. Intra ergo ad ancillam meam, vt filium facias ex ea: & ita factum est. Considera primum, quòd Abraham ante legem Moysi, & ante Euangelium fuit. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundò considera, quòd non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio coniugalem posthabuit thorum: sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluuium raritas erat humani generis, erat etiam religionis. Deniq; & Loth sancti filiæ hanc causam quærẽdæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideò publici muneris gratia priuatam culpã prætexit. Item Aug. Iustus quãuis cupiat dissolui & esse cum Christo, tamen sumit alimentum, non cupiditate viuendi, sed officio cõsulendi, vt maneat quod necessa-

Ca.47.li. 22 cõtra Faustum, & 48. tomo.6.

Actuũ.2.a

Idem de bono cõiugali, cap.13.

1.Cor.7.a

Ca.4.lib.1. de Abrahã

Genes.19.

Genes.19.d.

necessarium est propter alios. Sic misceri fœminis iure nuptiarum officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutem hominis, hoc est cõcubitus ad salutem humani generis: & vtrunq; non est sine delectatione carnali; quæ tamen modificata, & refrenante temperantia in vsum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod autẽ in sustentando vitam illicitus est cibus, hoc est in quærenda prole fornicarius vel illicitus concubitus: & q̃ est in cibo licito immoderatior appetitus, hoc est in coniugibus venialis ille concubitus.

Non præfertur virginitas Ioannis castitati Abrahæ. B

QVOD verò castitas virginalis non præferatur in merito coniugali castitati Abrahæ, Augustin. ostendit inquiens. Sicut non est impar meritum patientiæ in Petro, qui passus est; & in Ioanne, qui passus non est: sic non est impar meritum continentiæ in Ioanne, qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham, qui filios genuit. Nam illius cœlibatus, & istius connubium, pro temporum distributione Christo militauerunt: sed continentiam Ioannes in opere, Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas cœlibum, quàm nuptiarum: quarum vnam Abraham habebat in vsu, ambas in habitu. Castè enim & coniugaliter vixit. Esse autem castus sine cõiugio potuit, sed tunc non oportuit. Item Hieron. Quis ignoret sub alta dispensatione Dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nũc Christiani sunt? Quomodo Abraham antè placuit in cõiugio, sic nunc virgines placent in castitate. Seruiuit ille legi & tempori suo: seruiamus & nos legi & tẽpori nostro, in quos fines seculorum deuenerunt. Ex his apparet, quod sancti patres ante legem sine peccato plures habuerunt vxores vel concubinas. Eas enim nunc vxores appellat scriptura, nunc concubinas. Rachel tamen & Lya ambæ vxores fuerunt, non concubinæ.

In lib. 1. de bono coniugali. ca. 51.

Hiero. li. 2. contra Iouinianũ, to. 2.

1. Cor. 10. c.

Gen. 30. c.

Oppositio. C

SI

SI quis opponat, quòd fidem thori non seruabāt illi patres. Dicimus, in hoc seruasse fidem thori, quia non alijs, sed proprijs vxoribus vel ancillis miscebantur. Ecce quę fuerit consuetudo in hac re ante legem. Legis verò tempore interdixit Moyses carnalem copulam fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cū nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & alijs quibusdam. Permisit autem diuortium fieri dato libello repudij: in quo vir scribebat causas, pro quibus vxorem repudiabat. Permisit autem aliam ducere dato priori libello: quod propter duritiam cordis eorum permissum Christus dicit, non vt concederetur dissidium, sed vt toleretur homicidium. Permisit fieri mala, ne fierent peiora: & hoc permittendo non Dei iustitiam demonstrauit, sed in peccatore minuit culpam. *Leuitici.18* *Deut.24.a.* *Matt.19.a.*

Cui licebat plures habere vel non. D

SED nunquid sub lege licebat habere plures vxores? Audi quid scriptum est in Deuteronomio: Non habebit rex vxores plurimas, quæ alliciant animam eius. Super quem locum ait Aug. Manifestum est Salomonem hoc præceptum transisse. Dauid autē plures habuit, nec præceptum præterijt. Permissum est enim regi plures habere, nón plurimas, quæ alliciant animam, multiplicare? Cum tamen additur, Vt non eleuetur cor eius: alienigenas prohibitum esse videtur. Veruntamen multiplicatio vxorum generaliter prohibita est. Permissum est autem regi plures habere, sed non multiplicare. Veniente autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarum ad priorem honestioremque institutionem: vt vnus vni in figura Christi & Ecclesiæ coniungatur. Nec quæritur electio muneris in successione generis, sed in perfectione vitæ & sinceritate scientiæ: & virginitas fœcunditati præfertur, & sacerdotibus continentia indicitur. *Deut.17.e.* *2.Reg.11.b.* *Aug.ca.27. ad illud Deuter.17. Nō multiplicabit tomo.4.* *1.Reg.1.c.* *Gal.4.a.*

De virginitate mentis & carnis. E

Melior est autem virginitas mentis quàm carnis.

Amb. in li. 2. de Virgi. tom. 1. Vnde Amb. Tolerabilius est mentem virginem, quã carnem habere: vtrunque bonum est, si liceat: si non liceat, saltem non est casti homini, sed Deo simus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest: nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. *Ca. 4. li. ad Virginem lapsam.* Idem, Non potest caro antè corrumpi, nisi mens ante fuerit corrupta. Idem Isid. *Isid. in synonimis. li. 2.* Non potest corpus corrumpi, nisi prius animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro nõ peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo verum sit, nisi anima prius fuerit corrupta, corpus non posse corrumpi, scilicet, peccato. Illud etiam Aug. aduertendum est. *Aug. in lib. de bono coniugali. c. 16. in tom. 6.* Sicut, inquit, sanctius est mori fame, quã idolothytis vesci: ita sanctius est defungi sine liberis, quàm ex illicito coitu stirpem quærere. Vndecunque verò nascantur homines, si parentum vitia non sectẽtur, & Deum rectè colant, honesti & salui erunt. Semen enim ex qualicunque homine, Dei creatura est: & eo malè vtenti, malè erit, non ipsum aliquando malum erit.

DE PERSONIS LEGITIMIS. DISTINCT. XXXIIII.

A

NVNC superest attendere, quæ personæ sint legitimæ ad contrahẽdum matrimonium. Legitimæ iudicantur personæ secundum statuta patrum, quæ diuersa sunt. Aliæ namque fuerunt legitimæ ante legem, aliæ sub lege, aliæ in tempore gratiæ. Item in primitiua Ecclesia quædam erant legitimæ, quæ modo non sunt. Earum verò, quæ modo legitimæ sunt vel illegitimæ, quædam sunt plenè legitimæ, quædam omninò illegitimæ, quędam mediæ. Plenè legitimæ sunt, quibus non obuiat votum continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel dispar cultus, vel conditio, vel naturæ frigiditas, & si quid est aliud. Penitus verò illegitimæ sunt per votum, per ordinem, per cognationem, per disparem cultũ. Mediæ verò sunt, nec plenè legitimæ, nec omninò illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim

tales

tales iunguntur ignoranter, commanere possunt quibusdam accedentibus causis, & eisdem deficientibus diuidi.

De frigidis separandis. B

DE his enim, qui causa frigiditatis debitum reddere non possunt, cõsulit Gregorius vt permaneant. Sed si mulier causatur dicens. Volo esse mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorum septima manu propinquorum iuret, quòd nunquam Carnaliter conuenerit: & tunc mulier secundas nuptias contrahat. Vir autem, qui frigidæ naturæ est, absque spe coniugij permaneat. Ait enim sic, Interrogasti de his qui matrimonio iuncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa aliũ ducere possit: de quibus scriptum est, Vir & mulier si se coniunxerint, & post dixerit mulier de viro, quòd coire non possit cum ea, si potest probari, quod dicit per iustum iudicium, aliũ accipiat: si verò ille acceperit aliam, separentur. Item, Requisisti de his, qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse inuicem operam carni dantes, commisceri. Iste verò si non potest ea vti pro vxore, habeat eam quasi sororem. Quod si retinaculum coniugale voluerit rescindere, maneãt vterque innupti: nam si huic non potuit naturaliter concordare, quomodo alteri conueniet? Item, Si vir aliam vult accipere, manifestè patet ratio, quia suggerente diabolo odij fomitem exosam eam habuerit: & ideò eã dimittere mendacij falsitate molitur. Quod si mulier causatur, & dicit. Volo esse mater, & filios procreare: vterque eorum septima manu propinquorum tãctis sacrosanctis reliquijs iureiurando dicat, vt nunquam per commixtionem carnis coniuncti, vna caro effecti fuissent. Tunc mulier secundas posse contrahere nuptias: humanum dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem, qui frigidæ naturæ est, maneat sine coniuge. Quod si & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi, qui iurauerant, periurij crimine rei teneãtur; & pœnitentia peracta priora cogantur

Grego. Rauennati episco & refertur 33. q. 1. ca. Quod autem interrogasti.

33. q. 1. c. Requisisti.

Rom. 6.

gantur recipere connubia. Hoc seruandum est, cum vterq; idem fatetur. Sed vir si asserit se debitum reddidisse vxori, & illa diffitetur: cui potius fides habenda sit, meritò quæritur. De hoc ita statutum est. Si quis ita acceperit vxorem, & habuerit eam aliquo tẽpore, & ipsa fœmina dicit, quod nunquam coisset cũ eo, & ille vir dicit, quòd sic fecit: in veritate viri consistat, quia vir est caput mulieris. Hoc de naturali impossibilitate statutum est.

Ephes. 5. d.

De his qui maleficijs impediti còire non possunt. C

DE maleficij autem impedimento hoc tenẽdum decernitur: Quòd si per sortiarias & maleficas concubitus non sequitur, hortandi sunt quibus illa eueniunt, vt spiritu contrito & humiliato Deo & sacerdoti de omnibus peccàtis confessionem faciant, & lachrymis, orationibus, & ieiunijs domino satisfaciãt; & per exorcismos ac cætera ecclesiasticę disciplinæ munimina ministri ecclesiæ tales sanare procurent. Quod si non potuerint, separari valebunt. Sed postquam alias nuptias expetierint illis viuentibus quibus post iunctæ fuerint, prioribus quos reliquerant: etiam si possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli continetur, ex rigore magis dictum intelligendũ est, quàm ex canonica æquitatę. Vel intelligendum est non posse reconciliari prioribus, nisi iudicio Ecclesię, quo diuisio facta fuerat.

Hincmars Remẽsis archiepisc. 33. q. 3. cap. Si per sortiarias.

De furiosis addit. D

Furiosi quoq; dum in amentia sunt, matrimoniũ contrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furiosus, neq; furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non separentur. Item Nicolaus papa. Hi qui matrimonium sani contraxerunt, & vni ex duobus vel ambobus amentia, vel furor, vel aliqua infirmitas accesserit: ob hanc infirmitatem talium coniugia solui non possunt. Similiter est etiã sciendum de his, qui ab aduersarijs execantur, vel mẽbris truncantur, vel à barbaris execti fuerint.

Fabianus. 3. d. 30. q. 7. c Neque furiosus.

De his

De his, qui cum duabus sororibus dormiunt. E

DE his etiam, qui cum duabus sororibus, vel quæ cum duobus fratribus dormiunt, vidēdum est, quid censeant canones. Qui dormierit cum duabus sororibus, & vna ex illis antè fuerit vxor, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item nec propriæ vxori, licet sibi reddere debitum: quàm sibi reddidit illicitam, sororem eius cognoscendo. Nec post mortem vxoris licet ei vel adulteræ copulari in coniugium. Item Zacharias papa. Concubuisti cum sorore vxoris tuæ: si fecisti, neutrā habeas: & vxor tua si non fuerit conscia sceleris, & cō tinere non vult, nubat in Domino, cui vult. Tu verò & adultera sine spe coniugij maneatis: & dum viuitis, pœnitentiam agite. Quod ait, Cui vult nubat, intelligendum est, post mortem viri. Vnde Gteg. Qui vxores suas in adulterio deprehendunt, nec illa aliā vxorem accipiat, vel alium virum, quamdiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua fuerit, vir eius, si vult, nubat, adultera verò, nunquam, etsi mortuus fuerit vir eius: sed omnibus diebus pœnitentiæ lamēta persoluat. Hic de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris committitur.

Hic non tenetur.

Zacharias papa ibidē c. Concubuisti.

Greg. ibidē ca. Hi verò qui.

Non est dimittenda vxor pro aliqua macula seu deformitate corporis. F

ILLD etiam sciendum est, quòd pro aliqua infirmitate vel macula corporali, non licet viro vxorem dimittere, & èconuerso: sed debet alter alteri subsidia prouidere. Vnde Augustin. Si vxorem quis habeat sterilem, siue deformem corpore, vel debilem mēbris, vel cæcam, vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud, siue morbis, vel laboribus doloribusque confectam, & quidquid, excepta fornicatione, excogitari potest vehementer horribile: pro societate fideq; sustineat.

Aug. in li. 1 de serm. do mini in mōte, tom. 4

EODEM IVRE VTITVR VIR ET *mulier.* DISTINCT. XXXV. A

HOC etiam notandum est, quod dominus concedat vxorem dimitti causa fornicationis viro, eadem licentia non tollitur fœminis. Vnde Hiero. Præcepit dominus vxorem non dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat ad fœminas. Non enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenēdus. Item apud nos, quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari conditione censetur. Ex his ostenditur, quòd mulier potest super fornicatione virum conuenire, vt vir mulierem. Vnde Innocentius papa, Christiana religio adulterium in vtroque sexu pari ratione condemnat: sed viros suos mulieres non facilè de adulterio accusant, viri autem liberius vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre cōsueuerunt. Et ideò mulieribus prodito earum crimine, negatur communio: virorum autem latente cōmisso, non facilè quisquam ex suspicionibus arcetur: qui tamen submouebitur, si eius flagitium detegatur.

Matt. 19. a. *Hierony. de morte Fabiolæ ad Oceanū, to. 1.* *Ibidem.* *Innocētius papa. 1. epi. 3. Exuperio.*

Quòd fornicariam nequit dimittere vir, nisi ipse expers fuerit, & econuerso. B

SI verò quæritur, An adulter adulteram possit dimittere causa fornicationis? Dicimus, quia nequit adultera vxor dimitti à viro, nisi & ipse expers fornicationis existat, & econuerso. Vnde Augu. Nihil iniquius est, quàm causa fornicationis dimittere vxorē, si & ipse conuincitur fornicari. Occurrit enim illud, in quo alterū iudicas, teipsum cōdemnas. Quapropter quisquis fornicationis causa vult abijcere vxorē, prior debet esse fornicatiōe purgatus: quod similiter & de fœmina dixerim. Idē, Indignātur mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas: cū tanto grauius eos puniri oportuerit quāto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Ex his apparet, quòd adulter adulte-

Li. 1. de sermone in mōte. Matt. 5. tom. 4. *Rom. 2. a.* *In lib. 2. de adulterinis cōiugijs, ca. 8. to. 6.*

adulteram dimittere non valet, & econuerſo.

Quòd poſſunt recõciliari, qui ſeparãtur cauſa fornicationis. C

SI quis aũt fornicationis expers fornicariã dimiſerit, alij copulari non poteſt, ſed continere oportet, vel ad dimiſſam redire: ſic & de fœmina. Vnde & Apoſt. His qui matrimonio iuncti ſunt, præcipio, non ego, ſed dominus, vxorẽ à viro non diſcedere, ꝙ ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut viro ſuo reconcilietur. Et de viro addit. Et vir vxorẽ nõ dimittat. Sed Amb. ait, Ideò non ſubdit de viro, ſicut de muliere: quia licet viro aliam ducere. Sed hoc à falſarijs in Ambroſij libro poſitum creditur: ſupplendum enim eſſe in viro, quod de vxore præmiſit, apertè dicit Aug. ſic. Quare non addit de viro, quod præmiſit de muliere, niſi quòd ſimilem formam vult intelligi? vt ſi dimiſerit, quod cauſa fornicationis permittitur, maneat ſine vxore, aut reconcilietur vxori. Idem, Si nec nubere illi conceditur, viuo viro à quo receſſit, nec huic alteram ducere viua vxore quam dimiſit: multominus fas eſt illicita cum quibuſlibet ſtupra committere. Idem, Vt non facilè dimittatur vxor, dominus ſolam fornicationis cauſſam excepit: cæteras verò vniuerſas moleſtias, ſi quæ extiterint, iubet pro fide coniugali & pro caſtitate fortiter ſuſtineri: & mœchum dixit, qui à viro ſolutã duxit. Ex his oſtẽditur, ꝙ ſi cauſa fornicationis fit ſeparatio, nõ poteſt vir vel mulier in aliã tranſire copulam. Poſſunt aũt recõciliari & cohabitare, ſicut prius, ſi dimiſsũ alter reuocare voluerit.

1. Cor. 7. b. Matth. 19. a

Am. ad illud. Et virũ vxorẽ non.

Aug. li. 1. de ſer. dom. in mõte tom. 4.

Matth. 21.

Quæ prædictis videntur obuiare. D

Dicit tamẽ Ioã. Chryſ. Sicut crudelis & iniquus eſt, qui caſtã dimittit: ſic fatuus eſt & iniqu⁹, qui retinet meretricẽ. Patron⁹. n. turpitudinis eſt, qui celat crimẽ vxoris. Itẽ Hier. Cũ mulier vnã carnẽ in aliã diuiſerit, & ſe fornicatiõe à marito ſeparauerit, nõ debet teneri: ne virũ quoq; ſub maledicto faciat, dicẽte ſcriptura. Qui tenet adulterã, ſtultus eſt & inſipiẽs. Idẽ, ad Amandũ presbyterũ ſcribens de quadã, quæ viro ſuo

Chry. ho. 32. in Mat. c. 19 tom. 2.

Hier. ad ca. 19. Matth.

viuente alij nupserat, sic ait. Rē nouā loquor: imò nō nouam, sed veterem, quæ veteris testamenti authoritate confirmatur. Si reliquerit secūndum virum mulier, & reconciliari voluerit priori, non potest.

Deut.24.

Determinatio. E

SED hæc omnia intelligenda sunt de illa, quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod si vir scienter patitur, consentire videtur. Si enim in adulterio perseuerare elegit, patronus turpitudinis, & lenocinij reus maritus habebitur, nisi eam adulterij ream facere voluerit. Si autē à peccato recesserit, & per pœnitentiam illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vnde Augu. Quod tibi durum videtur, vt post adulterium reconcilietur cōiunx: si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia esse sanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis, etiam post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, vbi per claues regni cælorum, non dubitatur fieri remissio peccatorum: non vt post viri diuortium adultera reuocetur, sed vt post Christi consortiū adultera non vocetur. Item Hermes, Si vir scierit vxorē suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua: & viuit cum illa, vir reus erit & particeps peccati eius. Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, sed non sæpè.

Ad Pollentium. li.2.c.6. de adulterinis cōiugijs. ca.8. eiusdē lib.2.

In li. qui dicitur pastor in mand.4.

De illis, qui se antè polluerunt per adulterium. F

SOLET etiam quæri an valeat duci in coniugiū, quæ prius est polluta per adulterium. De hoc Leo papa ait, Nullus ducat in matrimoniū quam prius polluit adulterio. Item, Relatum est auribus sanctorum sacerdotum, quendam alterius vxorem stupro violasse: & insuper mœchæ iuramētum dedisse, quòd post legitimi mariti mortem si superuiueret, duceret in vxorem: quod & factum est. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus. His alijsq; auctoritati-

31. qu. 1. ca. Nullus ex concil. Tiburiēsi. ca.40.

ritatibus vetantur in coniugium copulari, qui se prius adulterio maculauerunt. Sed contra Aug. ostẽdit dicens. Deniq; mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri potest coniugium cum qua præcessit adulterium. Idem, Posse fieri sanè licitas nuptias, ex personis illicitè coniunctis honesto placito subsequẽte manifestum est.

In l. 1. de nuptijs & concu. ca. 10. Aug. de bono coniugali. c. 14. tomo. 6.

Determinatio. G

SED hæc vltima auctoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse transire ad honestũ placitum nuptiarum, si castitatem & fidem seruare velint. Prima verò auctoritas Aug. de illis agit, qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinatę sunt, nec viuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in coniugio duceret si superuiueret. Qui verò hæc faciunt, alijs præmissis authoritatibus prohibentur copulari.

SI PRO EXTREMA CONDITIONE VALEAT VXOR SEPARARI A *viro, & econuerso.*

DISTINCT. XXXVI. A

NVNC de conditione videamus an valeat coniugium diuidere? Ad quod dicimus quia nõ negatur ingenua posse nubere seruo: sed si nescitur esse seruilis cõditionis, liberè potest dimitti cũ seruitus eius fuerit depræhensa, secundum illud: Si quis ingenuus homo ancillam alterius vxorem acceperit, & æstimat, quod ingenua sit: si ipsa fœmina fuerit postea in seruitutem deiecta, si eam à seruitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit aliam accipiat. Si verò ancillam eam scierat & collaudauerat post, eam vt legitimam habeat. Item ex eodem. Si fœmina ingenua acceperit seruum, sciens quòd seruus esset, habeat eum: quia omnes vnum patrem habemus in cælis, vna lex erit viro & fœminæ. Cùm dicitur sciens illum seruum, datur intelligi, quòd si nescierit illum seruum esse, non cogitur manere cum ipso.

In concil apud Vermeriam, ca. 6.

Ibidẽ ca. 8.

viuente alij nupserat, sic ait. Rē nouā loquor: imò nō nouam, sed veterem, quæ veteris testamenti authoritate confirmatur. Si reliquerit secundum virum mulier, & reconciliari voluerit priori, non potest.

Deut.24.

Determinatio. E

SED hæc omnia intelligenda sunt de illa, quæ ab adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum delere. Quod si vir scienter patitur, consentire videtur. Si enim in adulterio perseuerare elegit, patronus turpitudinis, & lenocinij reus maritus habebitur, nisi eam adulterij ream facere voluerit. Si autē à peccato recesserit, & per pœnitentiam illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vnde Augu. Quod tibi durum videtur, vt post adulterium reconcilietur cōiunx: si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœnitentia esse sanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis, etiam post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij, vbi per claues regni cælorum, non dubitatur fieri remissio peccatorum: non vt post viri diuortium adultera reuocetur, sed vt post Christi consortiū adultera non vocetur. Item Hermes, Si vir scierit vxorē suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua: & viuit cum illa, vir reus erit & particeps peccati eius. Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum reuerti, debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit, sed non sæpè.

Ad Pollentium. li.2.c.6. de adulterinis cōiugijs. ca.8. e. eiusdē lib.2.

In li. qui dicitur pastor in mand.4.

De illis, qui se antè polluerunt per adulterium. F

SOLET etiam quæri an valeat duci in coniugiū, quæ prius est polluta per adulterium, De hoc Leo papa ait, Nullus ducat in matrimoniū quam prius polluit adulterio. Item, Relatum est auribus sanctorum sacerdotum, quendam alterius vxorem stupro violasse: & insuper mœchæ iuramētum dedisse, quòd post legitimi mariti mortem si superuiueret, duceret in vxorem: quod & factum est. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus. His alijsq; auctoritati-

31. qu. 1. ca. Nullus ex concil. Tibur iēsi. ca. 40.

ritatibus vetantur in coniugium copulari, qui se prius adulterio maculauerunt. Sed contra Aug. ostẽdit dicens. Deniq; mortuo eo cum quo fuit verum coniugium, fieri potest coniugium cum qua præcessit adulterium. Idem, Posse fieri sanè licitas nuptias, ex personis illicitè coniunctis honesto placito subsequẽte manifestum est. *In l.1.de nuptijs & concu.ca.10. & de bono coniugalis.c.14. tomo.6.*

Determinatio. G

SED hæc vltima auctoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse transire ad honestũ placitum nuptiarum, si castitatem & fidem seruare velint. Prima verò auctoritas Aug. de illis agit, qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinatę sunt, nec viuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in coniugio duceret si superuiueret. Qui verò hæc faciunt, alijs præmissis authoritatibus prohibentur copulari.

SI PRO EXTREMA CONDITIONE VALEAT VXOR SEPARARI A *viro, & econuerso.*

DISTINCT. XXXVI. A

NVNC de conditione videamus an valeat coniugium diuidere? Ad quod dicimus quia nõ negatur ingenua posse nubere seruo: sed si nescitur esse seruilis cõditionis, liberè potest dimitti cũ seruitus eius fuerit depræhensa, secundum illud: Si quis ingenuus homo ancillam alterius vxorem acceperit, & æstimat, quod ingenua sit: si ipsa fœmina fuerit postea in seruitutem deiecta, si eam à seruitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit aliam accipiat. Si verò ancillam eam scierat & collaudauerat post, eam vt legitimam habeat. Item ex eodem. Si fœmina ingenua acceperit seruum, sciens quòd seruus esset, habeat eum: quia omnes vnum patrem habemus in cælis, vna lex erit viro & fœminæ. Cùm dicitur sciens illum seruum, datur intelligi, quòd si nescierit illum seruum esse, non cogitur manere cum ipso. *In concil apud Vermeriam, ca. 6.* *Ibidẽ ca. 8.*

pso. Si enim conditionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cuius fraude decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris vel econuerso: non valet eam dimittere. Vnde Zacharias papa. Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non habet licentiam dimittendi eam, si consensu amborū coniuncti sunt, nisi ob fornicationem. De illis agit quibus alterutrius conditio nota est quando coniunguntur.

29. qu. 2. Si quis liber.

De copula serui & ancillæ diuersorum dominorum. B

Quæritur etiam, si seruus vnius ancillam alterius acceperit, an sit inter eos coniugium? De hoc etiam ita statutum est. Dictum est nobis, quòd quidam legitima seruorum matrimonia potestatiua quadā præsumptione dirimant: non attendentes illud, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Vndè nobis visum est, vt coniugia seruorum non dirimantur, etiā si diuersos dominos habeant, sed in vno coniugio permanentes dominis seruiant suis. Et hoc in illis obseruandum est, vbi legalis coniunctio fuit, & per voluntatem Dominorum, Attende finem huius capituli, vbi videtur innui præter voluntatem dominorum inter seruum & ancillam nō posse cōtrahi coniugiū, vel si contrahitur non esse ratum. Quibusdam tamē videtur inter eos posse fieri coniugium dominis ignorantibus.

Matth. 19.

De viro, qui se facit seruum vt dimittatur ab vxore. C

ILLVD etiam notandum, quod si mulier virū liberum acceperit, & ille vt caussam præstet dissidij se alicuius seruum fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa ob vinculum coniugij in seruitutem redigi poterit. Vnde illud, Perlatum est ad sanctum synodum, quòd quidam ingenuus ingenuam acceperit vxorem, & post filiorum procreationem occasione diuortij, cuiusdam seruum se fecerit. Vtrum & mulierem necessario tenere debeat, & si tenuerit, an

In Tiburi. concil. ibidem c. Perlatum.

illa

illa etiam seruituti subijci debeat quæsitum est. Iudicatum est vxorem minimè debere dimitti: non tamē ob Christi legem mulierem in seruitutem redigi, dū ille non ex consensu coniugis se seruū fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

De ætate contrahentium. D

HOC etiam sciendum est, quòd pueri ante xiij. annos & puellæ ante xij. annos secundum leges matrimonium inire nequeunt. Quod si anne prædicta tempora copulam inierint, separari possunt, quamuis voluntate & assensu parentum iuncti fuerint. Qui verò in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere, sed in coniunctione permanere, iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeunt separari. Item, Sponsalia ante septennium contrahi non possunt. Solo enim consensu contrahuntur, qui interuenire non potest, nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. Duo illa executi sumus cum aliorum quorundam adiectione, quibus cōiugium solui potest, nec tamen solui semper necesse est. Nunc de illis, quæ personas illegitimas penitus faciunt, addēdum est, & primum de ordine.

30. q. 2. cap. Sponsalia.

IN QVO ORDINE NEQVEAT FIERI CONIVGIVM.

DISTINCT. XXXVII. A

SVNT igitur quidam ordines, in quibus nullatenus potest cōtrahi coniugiū: & si intercesserit copula, fit diuortiū: vt sacerdotium, diaconatus & subdiaconatus. In alijs verò permittitur sortiri cōiugiū, si religionis habitū sumpserint, vel cōtinentię votum fecerint. Vnde Leo papa, Clericos, Lectores, Ostiarios, Exorcistas, Acolytos, si extra votum & habitū inueniuntur, & continentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem ecclesia Romana permittit, nō viduam vel repudiatam: quia deinceps nec ad subdiaconatum prouehi poterunt, nec laicus vxorem sortitus, nisi virginem, vel bigamus ad clericatum.

Item

Dist. 32. ca. Seriatim. Ex Cartha. con 5 ca. 3. Item ex Carthaginensi concilio. Placuit episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos etiam ab vxorib. abstinere: quod si non fecerint, etiam ab Ecclesiastico remoueantur officio. Ceteros verò clericos ad hoc nõ cogit. Item Leo papa, *Leo 1. ep. 90. Rustico episcopo.* Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis & presbyteris: qui cum essent laici vel lectores, licitè vxores ducere potuerũt: *Dist. 32. ca. Si quis.* sed cum ad prædictos peruenerunt gradus, cœpit eis non licere, quod prius licuit Item in sexta synodo, Si quis eorum qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari: hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. *Dist. 27. ca. Presbyteris* Item Calixtus papa, Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis, concubinas habere seu matrimonium contrahere penitus interdicimus: contra quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiungi, & personas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta sanctorum canonum distinctionem iudicamus. *Gre. epi. 42. lib. 1. Petro subdiacono,* Item Gregorius, Nullum facere subdiaconũ episcopi præsumant, nisi qui se castè victurum promiserit: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

De interfectoribus suarum coniugum. B

HIS adijciendum est de occisoribus suarum coniugum: de quibus Nicolaus papa scribit Radulpho Bituricensi archiepisco: *33. q. 2. Interfectores.* Interfectores suarum coniugum sine iudicio, (cum non addis adulterarum, vel aliquid huiusmodi) quid aliud habendi sunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pœnitentiam redigendi: quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiusmodi vxores suas interficere: sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali criminosos ferire iubet. Vnde idem Nicolaus, Inter hæc vestra sanctitas addere studuit, si cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrum marito eius secundum mundanam legem interficere liceat? Sed sancta Dei Ecclesia nunquam mundanis constringitur legibus: gladium non habet

habet nisi spiritualem. Item Pius papa. Quicunque propriam vxorem absq; lege & sine caussa interfecerit, aliamq; duxerit, armis depositis publicam agat pœnitentiam: & si contumax extiterit, anathematizetur vsquequo consentiat. *23.q.2.cap. Quicunque propriam.*

DE VOTO.

DISTINCT. XXXVIII. A

NVNC de voto inspiciamus. Votum est testificatio quædam promissionis spontaneę: quę Deo: & de his quæ Dei sunt, proprie fieri debet: Sunt tamen & vota stultorum, quæ frangenda sunt.

De votorum differentijs. B

SCIENDVM verò, quòd votorum aliud est commune, aliud singulare. Commune, vt illud quod in baptismo omnes faciunt, cum spondent renuntiare diabolo, & pompis eius: Singulare, vt cum aliquis spōte promittit seruare virginitatem, vel continentiā, vel aliquid huiusmodi. Item singulare votum, aliud est priuatum, aliud solenne. Priuatum est, in abscondito factum: Solenne verò, in conspectu Ecclesiæ factum. Item priuatum votum, si violetur, peccatū est mortale: Solenne verò violare, peccatum, & scandalū est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent: quia contrahendo mortaliter peccant. Si tamen contraxerint, non separentur: quia probari non potest, Quòd occulte factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenus cōiugium inire queunt: quibus non solum nubere, sed & velle, damnabile est. Vnde Aug. In coniugali vinculo si pudicitia seruatur, damnatio nō timetur: sed in viduali continentia, & virginali excellentia virtus muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & vota oblata iam non solum capescere nuptias sed etiam si nō nubatur, nubere velle damnabile est. Augult. Vouentibus enim virginitatem vel viduitatem, nō solum nubere, sed etiam velle damnabile est. *Lib. de bono viduitatis, c.9.to.4.*

Quod

Eodē ca. 9. continuò. Quod Apostolus ostendit Timotheo scribens, Adolescentiores viduas deuita: cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, id est, cum post votū continentiæ in delitijs egerint vitam, non dico nubunt: sed nubere volunt in Christo, quasi tunc non sit peccatum: sed quid sit ostendit subdens. Habentes damnationem: & quare subdit, quia primam fidē irritam fecerunt. et si non nubendo, tamen volendo: *Ibidē paulò superius.* vt voluntatem quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam siue sequantur nuptiæ, siue non. Damnatur enim propositi fraus: damnantur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerunt, id est, votū, vel in voto violato fidem quam in baptismo professæ sunt. Si autem pro voluntate nubendi damnātur, constat si eam affectui mancipauerint, reuocandum id esse in irritum, casq; arcendas redire ad propositū. Vnde Gergo. Viduas à proposito recedentes viduitatis, super quibus nos consuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse dānatas: quas & nos apostolica auctoritate damnandas, & à communione fidelium atq; à liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, vsquequo obediant episcopis suis, & ad bonum, quod cœperunt, inuitè aut voluntariè reuertantur.

Ibidem continuò. C

DE virginibus autem non velatis, si deuiauerint; *Innocē. 1. epist. 2. ad Victriciū episcopū Rhothomagensem.* à prędecessore nostro Innocentio papa tale decretum habemus. Hæ quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere: licet velatæ non fuerint, tamen si nupserint aliquo tempore, his agenda pœnitentia est: quia sponsio earum à domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui: quantomagis ista pollicitatio, quam cū Deo pepigit, solui sine vindicta non poterit? Item si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitentia puniuntur, *Ibidem continuò.* & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem excluduntur: quantomagis viduæ, quæ perfectioris ætatis

latis, & maturioris consilij existunt, & habitum religionis assumpserunt: & deinde apostatauerunt, atq; ad priorem vomitum sunt reuersæ: à nobis & ab omnibus fidelibus, à liminibus Ecclesiæ, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem sunt eliminãdæ, & carceribus tradendæ. Ex his apparet, virgines vel viduas voto cõtinentiæ astrictas, siue fuerint velatæ siue nõ, nullatenus coniugium sortiri posse. Quod itidem de omnibus intelligendum est, qui continentiam vouerunt. Quod enim ante erat licitum, post votum fit illicitum. Non est igitur prætermittendum, quod Innocẽtius papa de viduis & puellis decreuit, quæ Christo spiritualiter nubunt: si postea publicè nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam, nisi hi quibus se iunxerant, de mundo recesserint. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcunque viuente viro alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia conceditur, nisi vnus de illis fuerit defunctus: quantomagis de illa tenenda est, quæ antè se immortali sponso coniunxerat, & post hoc ad humanas nuptias transmigrauit? Attende quòd non solùm coniugium talibus negare videtur, sed etiam locum pœnitentiæ. Sed non ita intelligendum est, vt aliquando excludantur à pœnitentia, quæ dignè pœnitentiã agere volunt: sed illæ non sunt admittendæ ad pœnitentiã, quæ ab incestus copula discedere noluerint: quia post religionis propositũ nõ potest Deo reconciliari per pœnitentiam, quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit. Tunc ille, qui se coniũxerat ei, defunctus erit, cum ab eius illicitis amplexibus hæc penitus recesserit. Cùm ergo dicitur, eas non esse admittendas ad pœnitentiam, nisi quibus se iunxerant, de mundo recesserint, subaudiendum est, eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur, cum ab eorum cõcupiscentia isti se alienant. quem sensum similitudo subdita declarat & confirmat.

Innoc. c. 12. et 13. eiusdẽ epist. 2.

Quòd grande malum sit adulterium. D

CVM vir & mulier legitimè coniuncti sunt, constat alterum altero viuente ad aliam non posse transire copulam: alioquin adulterium committitur: de quo Clemens Papa ait. Quid in omnibus peccatis adulterio est grauius? Secundum nanq; in pœnis tenet locum, quem primum illi habent, qui aberrant à Deo. Grauissimè ergo peccãt adulteri, grauiter fornicarij, sed cunctis his grauius incestuosi: quos omnes transcendunt contra naturam delinquentes. Vnde August. Adulterij malum vincit fornicationem, vincitur ab incestu. Peius enim est cum matre, quàm cũ aliena vxore dormire: sed horum omnium pessimũ est, quod contra naturam fit: vt si vir membro mulieris non ad hoc concesso vtatur: hoc execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius fit in vxore.

Clemens epist. 2. ad Iacobum.

Ca. 8. & 11. de bono coniug. tom. 6.

De illis, qui post longam captiuitatem redeunt. E

HIC quæritur de illis fœminis, quæ putantes viros suos interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquam liberandos, in aliorum coniugia transierunt: si illi qui putabantur perijsse remeauerint, vtrùm eis reddi debeãt: & an secundi fornicati sint, & ipsæ reæ adulterij. De hoc Leo papa sic ait, Necesse est vt legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus: & remotis his, quæ hostilitas intulit, cuique id legitimè reformetur, quod intulit, procurandumq; est, vt recipiat quisque quod proprium est. Nec tamen culpabilis iudicetur, & quasi alieni iuris peruasor habeatur, qui personam eius mariti, qui iam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa, quæ ad eos, qui in captiuitatem ducti sunt, pertinebant, in ius alienum transire potuerunt: & tamen plenæ iustitiæ est, vt eisdem reuersis reformentur. Ideoq; si viri post longam captiuitatem reuersi, ita in dilectione suarum coniugum perseuerant, vt eas cupiant in suum redire consortium: dimittendũ est, & inculpabile iudicandum, quod necessitas intulit: & restituendum, quod fides poscit. Sin autem aliquæ mulieres ita vt virorum posteriorũ amore sunt

Leo pri. epistol. 77. Niceta episco. Aquileiẽsi.

captæ,

captæ, vt malint his cohærere, quàm ad legitimū trāſire conſortium: meritò ſunt notandæ: ita vt eccleſiaſtica communione priuentur, quæ de re excuſabili contaminationem criminis elegerunt. Redeant ergo in ſuum cōiugia ſtatum: quia ſicut mulieres, quæ ad viros ſuos reuerti noluerint, impiæ ſunt habendę: ita illæ quæ redeunt, meritò ſunt laudandæ. Ex his oſtenditur, illos qui taliter iunguntur, vt credant virū interemptum, per ignorantiam, aliquam excuſationem habere de peccato: & tantum primam copulam eſſe legitimam, non ſecundam: veniam tamen habere, ſi careat opprobrio malæ voluntatis. Sed ſi quis relicta in patria ſua vxore in longinquam abiens regionem aliam ducat vxorem, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, aſſerens ſe aliam habuiſſe, quæ viuit: nec eccleſia permittat, quæ quod ille aſſerit, ignorat: quæritur in hac ſecunda copula ſit coniugiū? Sanè dici poteſt, non eſſe coniugium, & mulierem de crimine excuſari per ignorantiam, virum autem adulterium admiſiſſe. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur eccleſiæ diſciplina hanc tenere, incipit excuſari per obedientiam & timorem, de hoc quod poſcenti mulieri debitum reddit, à qua ipſe nunquam poſcere debet: & ſic de alijs huiuſmodi ſentiendum eſt.

DE DISPARI CVLTV.

DISTINCT. XXXIX. A

POST hæc de diſpari cultu videndum eſt, hæc eſt enim vna de cauſis, quibus perſonæ illegitimæ fiunt ad contrahendum matrimoniū. Non enim licet Chriſtiano cum gentili vel Iudæa inire cōiugium: quia etiam in veteri teſtamento prohibitū eſt, fideles viros infideles ducere vxores: domino dicēte: Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filijs tuis, ne traducant eos poſt Deos ſuos. Iuxta hoc domini præceptum Iudæorum coniugia cum alienigenis inita Eſdras ſeparauit. Hoc idem etiam in nouo teſtamento ſeruatur. Vnde Aug. Ne nubat fœmi- *Exod.24.* *Deut.7.* *Eſdra.10.*

Lib.1.de adult.cōiug. cap.21.to.6. na, nisi suæ religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dicis, iubet dominus, docet Apostolus, vtrunq; præcipit testamentum. Item Ambro. *Ambr.c.9. lib.1. de Abraham.* Caue Christiane gentili vel Iudæo filiam tuam tradere: caue ne gentilem vel Iudæam vel alienigenam, id est, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accersas tibi. Item, Si quis Iudeæ, siue Christiana Iudæo, siue Iudea Christiano carnali cōsortio misceatur, quicunq; tantum nefas admiserit, à Christiano cœtu protinus segregetur. Ex his alijsq; pluribus testimonijs apparet, non posse contrahi cōiugium ab his, qui sunt diuersæ religionis & fidei. *Exod.34. 1.Cor.7. Ex concilio Vrbanensi. 1.Cor.7.*

De coniugio fidelis & infidelis, & duorum infidelium. B

HVIC autem videtur obuiare, quod Aposto. ait de imparibus coniugijs. Ego dico, non dominus. Si quis frater habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier, &c. Sed aliud hoc esse, aliud illud, euidenter ostēdit Aug. Ibi enim agitur de illis coniugijs fideliū & infidelium, quæ contrahuntur ab eis in dispari religione & fide manentibus. Apostolus verò agit de illis, qui vnius eiusdemq; infidelitatis fuerunt, quando cōiuncti sunt. Sed cum venisset euangelium, alter siue altera credidit. Intelligisné quid dicam? Attende vt rem ipsam diligētius explanem. Ecce cōiuges duo vnius infidelitatis fuerunt, quando coniuncti sunt: nulla de his quæstio est, quæ pertineat ad illud præceptum veteris & noui testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli copulare coniugium. Iam sunt coniuges, & ambo adhuc sunt infideles. Tales sunt adhuc quales coniuncti sunt. Venitque euangelij prædicator, credidit eorum vnus vel vna, sed ita vt infidelis cum fideli habitare consentiat, non iubet dominus, vt fidelis infidelē dimittat taliter coniunctum. Nec Apostolus iubet, vt non dimittat, sed consulit: vt si quis aliter agat, non sit transgressor, sicut & de virginibus consulit. Monet autem, quod est lucrandi occasio, cum *Aug.eodē c.21. li.1.de adulter.cōiug. Aug. ibidē lib.1.c.18. 1.Cor.7. August.ad Pollentiū. lib.1. ca.13.*

sio, cùm possit licitè relinquere, sed non expedit. Tūc enim non expedit id, quod licitum est, quando permittitur quidem, sed ipsius vsus alijs affert impedimentum salutis: sicut discessio fidelis ab infideli, quā non prohibet dominus, quia coram illo non est iniusta: sed Apostolus ne fiat, consilio charitatis suadet, vt nemo in ea re iussionis necessitate teneatur sed consilij voluntate liberè faciat. Ex his monstratur, inter infideles coniugium esse, & consilium Apostoli non obuiare præcepto domini, quo iubet fidelem non iūgi infideli, & si coniuncti fuerint separari. Legitur enim, quòd Esdras propheta, immò dominus per eum iussit Israelitis vxores dimittere alienigenas: per quas ibant ad Deos alienos, non illę per maritos acquirebantur DEO. Rectè hoc præcipit: quia per Moysen iusserat dominus, ne quis vxorem alienigenam duceret. Merito ergo quas duxerant Domino prohibente, domino iubente dimiserunt: quia vt ait Ambro. Non est putandum matrimonium, quod extra decretum Dei factum est: sed cum cognoscitur, emendandum: vt quando fidelis infideli copulatur. Sed vt ait Augustinus. Cum cœpisset gentibus euangelium prædicari, iam coniunctos gentiles gentilibus competit coniugibus: ex quibus si non ambo crederent, sed vnus vel vna, & infidelis cum fideli consentiret habitare: nec prohiberi à Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec iuberi. Ideò non prohiberi, quia iustitia permittit à fornicanti discedere. Et infidelis hominis fornicatio est maior in corde, nec vera eius pudicitia cum coniuge dici potest: quia omne quod non est ex fide, peccatum est, quamuis veram fidelis habeat pudicitiam, etiam cum infideli coniuge, quæ non habet veram. Ideò autem nec iuberi, quia nec contra iussionem domini gentiles fuerunt ambo coniūcti. Licitum ergo erat per iustitiam, fideli infidelem dimittere: sed licitum non erat faciendum, propter liberam beneuolentiam. Euidenter apparet & inter infideles coniugiū esse, & Apostolum

1. Cor. 7.

1. Esdr. 10.

Amb. ad c. 7. pri. ad Corinth.

Aug. lib. 1. & ca. 18. de adul. cōiug.

Matth. 19.

lum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti fuerunt,& post alter ad fidem conuersus est, cum quo etiam infidelis habitare consentit,& hunc non dimittere fideli consulit Apostolus:quia fortè per fidelem saluabitur infidelis.

De fornicatione spirituali, ob quam potest dimitti coniunx. C

POTEST tamen dici licitè dimittere:quia infideli est fornicatio,si non corporis tamen mentis. Causam enim fornicationis dominus excepit. Fornicationem verò generalem, & vniuersalem intelligere cogimur,nõ modo scilicet, corporalẽ,sed & spiritualem.de qua August.ait, Idololatria & quælibet noxia superstitio fornicatio est. Dominus autem permisit & causa fornicationis vxorem dimitti,sed nõ iussit:& sic dedit Apostolo loco monendi,vt qui voluerit non dimittat:potest tamen licitè dimittere. Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge,quãto magis fornicatio mentis,id est, infidelitas.

In gloss.1. Corint.7.Si quis. Matth.5.& 19.lib.pri. Aug.in ser. domini in monte.

Pro quibus vitijs possit dimitti. D

SI autem quæris, An propter aliud vitiũ,nisi propter infidelitatem vel idololatriam, possit dimitti? Attende quid Augu.ait.Si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas,& auaritia idololatria: nõ est dubitandum, & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest à fornicationis genere separare,si auaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum,quæ in stupris cum alienis viris vel fœminis committuntur, sed ob quaslibet,quæ animam à lege Dei aberrare faciunt & perniciose corrumpi, possit sine crimine & vir vxorem suam dimittere,& vxor virum. Item, Rectissimè dimittitur,si viro suo dicat,non ero vxor tua, nisi mihi de latrocinio diuitias congreges:vel nisi solita lenocinia exerceas, aut si quid aliud facinorosum vel flagitiosum à viro suo expetat. Tunc ille, si veraciter pœnitens est, habetque fidem per dilectionem operan-

Ibidem.vbi supra,paulò inferius.

Au. de fide & operibus ca.16. to.4. Matth.vlt.

operantem, membrum, quod eum scandalizat, amputabit. Ex his apparet, quòd non solum infidelitas, sed etiam quælibet cōcupiscentia, quę pernitiosè turpiterq; corrumpit, fornicatio spiritualis est: per quā vir vxorem, vel vxor virum dimittere potest. Consulit tamen Apostolus, ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare, nec à Deo reuocare. *1. Cor. 7.*

Si fideli liceat aliam ducere infideli discedente vel dimissa. E

HIC quæritur. Si fidelis dimittat infidelē, vel infidelis à fideli discedat, an liceat fideli aliam ducere? Videtur auctoritas testari, quod illa viuente alteram ducere non valeat. Amb. enim verba Apostoli exponens ait, Alioquin si disceditis ab inuicem, & volentes cohabitare dimittitis, & alijs vos copulatis, adulteri estis: & filij vestri, qui de hac copula nascuntur, immundi, id est, spurij sunt. Item, Si quis habuerit vxorem virginem ante baptismum, viuente illa post baptismum, alterā habere non potest. Crimina enim in baptismo soluuntur, non coniugia. *Gloss. ordi: ex Amb. ad c. 7. 1. ad Corinth.* *Ex cōc. Meldensi.*

Quæ præmissis contraria videntur. F

SED contra Ambr. testatur. Si infidelis (dicit Apostolus) discedit, discedat. Non enim est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi: quia non debetur reuerētia coniugij ei, qui horret auctorem coniugij. Non est enim ratum matrimonium, quod sine deuotione Dei est: & ideò non est peccatum ei, qui dimittitur propter Deum, si alij se copulauerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matrimonij circa eum, qui relinquitur, ne accusetur alij copulatus. Infidelis aūt discedēs, & in Deum peccat, & in matrimonium, nec est seruanda ei fides coniugij, qui ideò recessit, ne audiret Christum esse Deum Christianorum coniugiorum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem Dei confirmatur coniugium. *Amb. ad c. 7. pri. ad Corinth. Non est enim.*

Determinatio. G

Attende, hæc prædictis contraria posse videri, ita vt sibi Ambr. contradicere videatur. Sed distinguen-

dum est hic, aliud esse dimittere volentem cohabitare: aliud, dimitti propter Deum ab illo, qui horret nomen Christi. Ibi lex beneuolentiæ non seruatur, hic veritas custoditur. Et ideò cum liceat dimittere volētem cohabitare, non tamen ea viuente aliam ducere licet. Discedentem verò sequi non oportet: & ea viuēte aliam ducere licet Sed hoc non est intelligendum

28. quæst. 2. nisi de his, qui in infidelitate sibi copulati sunt. Sed si ad fidem vterq; cōuersus est, vel si vterq; fidelis matrimonio coniunctus est, & post alter eorū à fide discesserit, & odio fidei coniugem reliquerit: dimissus discedentem non comitabitur. nec tamen illa viuente alteram ducere poterit: quia inter eos fuerat ratū coniugium, quod non potest dissolui.

Quidam dicunt coniugium non esse inter infideles, & quare. H

SVNT tamen nonnulli, qui inter infideles asserūt non esse coniugium: quia nec rata, nec legitima est eorum copula. Rata non est, quia solui potest: nec legitima, quia Apostolus ait. Omne quod non est ex

Rom. 14. fide, peccatum est. Eorum autem coniunctio non est ex fide, & ideò peccatum est. Non est ergo coniugiū: quia nullum coniugium peccatum est. Augustin. etiam dicit, quia non est vera pudicitia infidelis cum

Aug. ca. 18. li. 1. de adulte. coniug. Tom. 6. fideli. Sed vera negatur esse pudicitia: non quòd infidelium coniugium non sit verum, sed quia non habet illud triplex bonum, quod excusat coitum, & meretur præmium. Item illud Apostoli, Omne quod non est ex fide, peccatum est: non ita intelligendum est, vt quicquid fit ab infidelibus peccatum sit: sed omne, quod fit contra fidē, id est, conscientiā, malè fit, & ad gehennā ędificat. Vel in omni eo, quod infidelis facit, peccat: non quia illud facit, sed quia nō eo modo illud facit quo debet, non referēs ad debitum finē.

Quòd legitimum sit coniugium infidelium, sed non ratum, & quare. I

Copula ergo maritalis, quæ est inter infideles, cōiugium est legitimum, sed non ratum. Legitimum, quia

quia est inter legitimas personas: sed nō ratum, quia sine fide. Coniugium verò fidelium est legitimum, & ratum, si tamen legitimæ sunt personæ. Quod autem legitima sit infidelium coniunctio, Augu. testatur dicens, Vxor legitima societate coniuncta, sine vlla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Ex hoc etiā probatur, quòd infideli ad fidem conuerso Apostolus consuluit infidelem non dimittere: quod non faceret, si non esset inter eos legitimum coniugium. Legitimum est, quod legali institutione, vel prouinciæ moribus, non contra iussionem domini contrahitur.

In lib. de fide & operibus. cap. 16. tom. 4.

1. Cor. 7.

DE COGNATIONE CARNALI ET SPIRITVALI: ET PRIVS *de carnali.*

DISTINCT. XL. A

NVNC superest de cognatione aliquid dicere. Est autem cognatio alia carnalis, alia spiritualis. Primum de carnali cognatione, & affinitate inspiciamus. Cognati ergo vel affines in septimo gradu, vel infra, copulari nō debent. Vnde Greg. Progeniem suam vnumquenq; vsq; ad septimam obseruare decernimus generationem: & quamdiu se agnoscunt affinitate propinquos vel cognatos, ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod si fecerit, separentur. Item Nicolaus papa. De consanguinitate sua nullus vxorem ducat vsque post generationē septimam, vel quousq; parentela cognosci potest. Item, Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsq; ad septimum gradum vxores ducant. His auctoritatibus alijsq; pluribus, consanguineorum cōiunctiones prohibentur vsq; ad septimum gradum.

Greg. ep. 31. lib. 12. ad Felicem Siciliæ episcopū

Nicolaus 2. cap. 11. synodi Romanæ

Ex cōc. Lug

De computatione graduum consanguinitatis. B

Quomodo autem gradus consanguinitatis computandi sunt, Isid. ostendit sic: Series consanguinitatis sex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, quod est frater & soror, sit ipse truncus. Illis seorsum

Isid. lib. 9. etymol. c. 5.

ſeiunctis,ex radice illius trunci egrediuntur iſti ra, munculi nepos & neptis,primus.Pronepos & prone, ptis,ſecundus:Abnepos & Abneptis,tertius: Adnepos & Adneptis,quartus:Trinepos & Trineptis,quintus: Trinepotis nepos & trineptis neptis,ſextus. Attende quòd ſex gradus tantum ponit Iſidorus,quia truncũ inter gradus non computat. Alij verò, qui ſeptẽ gradus ponunt,truncum inter gradus computant. Variè nanq; computantur gradus conſanguinitatis. Alij enim patrem in primo gradu,filios in ſecundo ponũt: Alij primum gradum filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium eſſe,cum vna caro ſint pater & filius. Auctoritates ergo,quæ cõſanguinitatis cautelam vſq; in ſeptimum gradũ prohibent,patrem ponunt in primo gradu. Illi verò,qui vſq; ad ſextum gradum prohibent,primum gradum filios appellant, Atq; ita fit,vt eædem perſonæ ſecundum hanc diuerſitatem inueniantur in ſexto,& ſeptimo gradu. Patrem verò in primo gradu ponit, qui fratres dicit eſſe ſecundum gradum. Hoc modo computat Zacharias papa,inquiens, Parentelæ gradus taliter computamus. Ego & frater meus vna generatio ſumus,primumq́; gradum efficimus. Rurſus,filius meus,& fratris mei filius ſecunda generatio ſunt, & ſecundum gradũ faciunt;atq; ad hunc modum cæteræ ſucceſſiones:Inter illos verò,qui ſex computant gradus,& illos qui ſeptem computant gradus, nulla in ſenſu exiſtit diuerſitas, quãuis in numero graduũ varietas videatur. Vltima enim generatio ſi à fratribus ſumat initium numerandi,ſeptima inuenitur.

Ibidem ca. Parentelæ.

Quare ſex gradus computantur. C

Quare verò ſex computet Iſidorus, ipſe aperit dicens,Conſanguinitas dum ſe paulatim propaginum ordinibus dirimens vſq; ad vltimum gradum protraxerit,& propinquitas eſſe deſierit, tunc primum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodammodo incipiet reuocare fugientem. Ideò autem vſq; ad ſextum generis gradum conſanguinitas conſtituta eſt,

Iſido. lib. 9. Etymo. c.6.

ta est,vt sicut sex ætatibus mundi generatio & hominis status finitur:Ita propinquitas generis tot gradibus terminetur. In his sex gradib.omnia propinquitatum nomina continentur: vltra quos nec affinitas inueniri,nec successio potest amplius prorogari. Secundum alios,septem gradus ideò computantur, ita vt post septem gradus sponsus sponsæ iungatur:sicut post hanc vitam,quæ septem diebus agitur, ecclesia Christo iungetur. His autē occurrit illud, quod Gregor. Augustino Anglorum episcopo,à quo requisitus fuerat,quota generatione debeant copulari,rescribit sic:Quædam lex Romana permittit, vt siue fratris vel sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius & filia misceantur.Sed experimento didicimus,ex tali coniugio sobolem nō posse succrescere. Vnde necesse est, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter sibi cōiungatur. Sed post multum temporis idem Greg. à Felice Messanæ Siciliæ præside,requisitus vtrùm Aug.scripserit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non soluerentur,inter cetera talem reddidit rationē: Quod scripsi Augustino Anglorum episcopo,ipsi etiā Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quòd cœperat metuendo austeriora recederet, specialiter & non generaliter me agnoscas scripsisse. Nec ideò hæc eis scripsi, vt postquam in fide fuerint solidati,si infra propriam consanguinitatem inuenti fuerint,non separentur:aut infra affinitatis lineā, id est,vsq; ad septimam generationem iungantur.

Gre.c 6. ad interroga. Aug.episcopi Anglo.

Greg.epist. 31.li.12.Felici epis. Messana Sicil.

Ibidem.

DE GRADIBVS AFFINITATIS.

DISTINCT. XLI. A

NVNC de affinitate videndum est:de qua Gregor.ait, Porrò de affinitate,quam dicitis parentelam esse,quæ ad virum ex parte vxoris, seu quæ ex parte viri ad vxorem pertinet, manifesta ratio est:quia si secundum diuinam sententiam ego & vxor mea sumus vna caro, pfecto mihi & illi mea

35. q. 5. cap. Porrò de affinitate.

ſuaq́ue parentela propinquitas vna efficitur. Quocirca ego & ſoror vxoris meæ, in vno & primo gradu erimus: filius verò eius, ſecundo gradu erit à me: neptis verò in tertio. Idq; vtrinq; in cæteris agendum eſt, in ſucceſſionibus. Vxorem verò propinqui cuiuſcunque gradus ſit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipſius quoq; gradus aliqua fœmina propriꝙ propinquitatis ſit. Quod nimirum vxori meꝙ de propinquitate viri ſui in cunctis cognationis gradibus conuenit obſeruare. Qui verò aliorſum ſentiunt, Antichriſti ſunt. Item Iulius papa, Aequaliter vir coniũgatur conſanguineis proprijs, & conſanguineis vxoris. Item Iſid. Sanè conſanguinitas, quę in proprio viro conſeruanda eſt, etiam in vxoris parentela de lege nuptiarum cuſtodienda eſt: quia conſtat eos duos fuiſſe in carne vna. Ideoq; communis eſt illis vtraq; parentela. Item Iulius papa. Nullum in vtroq; ſexu permittimus ex propinquitate ſui ſanguinis vel vxoris, vſq; in ſeptimum generationis gradum, vxorem ducere, vel inceſti macula copulari: quia ſicut non licet cuiquam Chriſtiano de ſua conſanguinitate, ſic nec de conſanguinitate vxoris cõiugem ducere, propter carnis vnitatem. Itẽ Greg. De affinitate conſanguinitatis, per gradus cognationis placuit vſq; ad ſeptimam generationem obſeruare. Nam & hæreditas rerum per legales inſtrumentorum definitiones ſancita, vſque ad ſeptimum gradum hæredum protendit ſucceſſionem. Non enim eis ſuccederent, niſi de propagine cognationis deberetur. His auctoritatibus inſinuatur, & quæ ſit affinitas, & vſq; ad quem gradum ſit obſeruanda, ſcilicet, vſque ad ſeptimum.

35.q.3.ca.aequaliter. Cõcil. Vormacienſis, cap.78.

Ibidem ca. Nullum.

In cõc. Melden. ibidẽ, c. de affinitate.

Variæ traditiones de affinitate. B

SED alij videntur concedere, in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & in quarta etiam ſi contractum fuerit, non ſeparari. Ait enim Fabianus papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxorem veniunt, defuncta vxore vel viro in quinta

Ibidẽ c. De propinquis

quinta generatiōe iungantur: in quarta si inuēti fuerint, nō separentur. In tertia verò propinquitate, nō licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Aequaliter vir iungatur in matrimonio eis, qui sibi cōsanguinei sunt, & vxoris suę consanguineis, post mortem vxoris. Ecce hic conceditur, in quinta vel quarta propinquitate, affinium fieri coniugium. Iulius etiā papa ait, Statutum est, vt relictam patris vxoris suæ, relictam fratris vxoris suæ, relictam filij vxoris suæ, nemo sibi in matrimonium sumat: relictam vxorem consanguineorum vxoris suæ vsq; in tertiam progeniem nemo in vxorem sumat. In quarta verò & quinta, si inuenti fuerint, non separentur. Ecce quàm variè de affinitatis obseruatione loquuntur auctores. Alij enim vsq; ad septimū gradū eam obseruari sanciunt. Alij verò in quinto vel quarto matrimonio cō tracta nō diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordiæ dispensationem videntur proponere. Potest enim ecclesia dispensare in copula affinium vsq; ad tertium gradum: sicut Greg. dispēsauit in quarto gradu consanguinitatis. Illud autem non est prætereundum, quod Gregorius Venerio episcopo scripsit: Sedem apostolicam consulere decreuisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro coniuncta, cognationi eius pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel sub alio viro cognationis vocabula dissoluantur, vel si susceptæ soboles possint legitimè ad prioris viri cognationis trānsire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum potest propinquius vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minimè posse fieri credendum est. Porrò vno defuncto, in superstite affinitas non deletur: nec alia copula coniugalis affinitatem copulæ prioris soluere valet: sed nec alterius cōiunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri cōsortiū transire. Si quis ergo sacrilego & temerario ausu in defuncto quęrit ꝓpinquitatē extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula dissipare, vel si susceptas soboles alterius copulę ꝓpinquitati prioris credit legitimè

Ibidē ca. ad hoc quoq;.

35. q. 10. ca. Fraternitatis.

gitimè

Gen. 2. *Matth. 19.* gitimè sociari: hic negat Dei verbum validum esse, quod dixit. Erũt duo in carne vna. Ecce hic prohibet, si mortuo primo viro vxor eius alij nupserit, filios de secundo viro genitos ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ad cognationẽ prioris viri pertinent, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius papa ait, Si qua mulier ad secundas nuptias transierit: & ex eis sobolem genuerit, nullatenus potest ad consortium cognationis prioris viri pertingere. Hoc autem obseruandum est vsq; ad septimum generis gradum: sed maximè, vsq; ad tertium & quartum, sicut supra positum est.

Gratianus ex synodo Romana refert. 35. q. 10. ca. Si qua mulier.

Si coniugium sit inter eos, qui nota consanguinitate diuiduntur. C

ET est sciendum, quòd ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conspectu ecclesiæ, & postmodum probata consanguinitate eiusdem iudicio separati: queritur vtrùm copula illa coniugium fuerit? Quibusdam videtur non fuisse coniugium, quia non erant legitimæ personæ: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam, & quasi coniugiũ reputatur, quia bona fide, & per manum ecclesię conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitimæ personæ: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, vbi de personis agitur, quarum testimonio consanguineorum sit dirimenda coniunctio. Vnde Vrbanus papa, Si duo viri vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi fortè confessi fuerint, coniugia dissoluantur. Si verò neutrũ contigerit, episcopi eos per fidẽ Christi obtestentur, quatenus palam fateantur, si se recognoscunt consanguineos. Si se iudicio episcoporũ segregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tbi, vt cum tres vel duo ex propinquioribus eius qui accusatur, hanc propinquitatem iuramemẽto fir-

35 quæ. 6. Si duo Viri.

idẽ Ricardo Ianuen. episc. Vbi supr. c. Notificamus.

to firmauerint: vel si duo vel tres ex antiqiuorib. Ianuensibus, quibus hæc propinquitas est nota, qui bonæ famæ & veracis testimonij sint, remoto amore, timore, precio & omni malo studio prædicta firmauerint: sine mora coniugia dissoluantur. Cōsanguineos verò extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in synodo computet: sed propinqui ad quorū notitiam pertinet. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota sit, episcopus canonicè perquirat: & si inuenta fuerit, separentur. Ecce quibus accusantibus vel testificantibus dirimenda sit consanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur. *Fabianus papa ibidē c. Consanguinitatis.*

Distinctio vtilis, Quid sit fornicatio. D

HIC dicendum est, quòd aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Fornicatio, licet sit genus omnis illiciti coitus, qui fit extra vxorem: tamen specialiter intelligitur in vsu viduarum, vel meretricum, vel cōcubinarum. Stuprum, propriè est virginum illicita defloratio. Adulterium, est alieni thori violatio; Vnde adulteriū dicitur, quasi alterius thori accessio. Incestus, est consanguinearum, vel affinium abusus. Vnde incestuosi dicuntur, qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur. Raptus admittitur, cum puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, siue parentibus vis illata constiterit, hic morte mulctatur: Sed si ad ecclesiam cum rapta confugerit, priuilegio ecclesiæ mortis impunitatem meretur. Addendum est etiam illud Alexandri, qui ait, Quod frater sororúe vxoris tuæ cognati dicūtur, æquiuocationis iure fit, & necessitate vulgaris appellationis potius, quàm vlla cognationis causa. Vxor enim fratris, fratrissa potius quàm cognata vocatur. Mariti frater, leuir dicitur. Duorum fratrum vxores, ianitrices vocantur, quasi eandem ianuam intrātes. Viri soror, glos appellatur. Sororis autem vir nō habet speciale nomen, nec vxoris frater. *36. q. 1. cap. Lex praeteritorum.* *Alexan. 2. 35. q. 5. c. Quod autē frater.*

DE

DE SPIRITVALI COGNATIONE. DISTINCT. XLII.

A

DE Parentalium graduum famosa quæstione; aliquid licet minus sufficiēter, diximus. Iam de spirituali cognatione addamus, quæ etiā personas impedit, vt non sint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quidem sunt, consanguinitas, affinitas, & spiritualis germanitas. Consanguinitas est inter eos, qui iunguntur secūdum lineam generis: Affinitas inter eos, qui genere quidem non sunt coniūcti, sed mediante genere sunt sociati, verbi gratia. Vxor filij fratris mei qui non est de genere meo, per ipsum, qui est de genere meo, mihi affinis facta est, & ego illi. Spriritualis proximitas, est inter compatrem & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Est etiam inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales.

Hugo sen. 4. ca. 13.

Qui sint filij spirituales.

B

30. q. 1. cap. Ad limina

Spirituales filij sunt, quos de sacro fonte leuamus, vel in cathecizatione seu confirmatione tenemus. Filij etiam & filię spirituales eorum sunt, qui trinę mersionis vocabulo eos sacro baptismate tingunt. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Vnde Symmachus papa. Omnes quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri spirituales sunt filij: vt & ipsi quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus, vnda baptismi regenerauit. Syluester etiam admonet, vt ad suam filiam pœnitentialem nullus sacerdos accedat: quia scriptum est, Omnes, quos in pœnitentia accipimus, ita nostri filij sunt, vt in baptismo suscepti: quorum omniū flagitiosa est commixtio. Quod autem compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis: nec mater filiæ, vel filio spirituali, ex concilio Maguntinensi docetur. De eo quod interro

gasti,

gasti, si aliquis filiolam suam duxerit in vxorem, & de eo qui concubuit cum matre spirituali, & de eo, qui filium suum baptizauit, & vxor eius eum de fonte suscepit, hac causa vt dissidium fieret coniugij, si post in tali copula possunt permanere: sic respondendum est, Si filiolam aut commatrem suam aliquis in coniugium duxerit, separandos esse iudicamus, & graui pœnitentia plectendos. Si verò coniuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex industria hoc fecerint, vel filium suum de fonte susceperint: si innupti manere voluerint, bonum est: sin autem, grauis pœnitentia insidiatori iniungatur, & simul maneant: & si præuaricator coniugij superuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam suam vel commatrē non potest sibi copulare nuptialiter: & si præsumptū fuerit, separandi sunt. Qui autē legitimè coniuncti sunt, non ideò separandi sunt, quia alter eorum insidiosè filium de fonte leuauit. Quod etiam Nicolaus confirmat dicens. Nosse desideras, vtrùm mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte leuauerit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo coniungi posse decernimus, quia secundum canones sacros, nisi amborum consensu nullius religionis obtentu debet coniunx dimittere coniugem, cum Apostolus præcipiat. Nolite fraudare inuicem: nisi fortè ex consensu ad tempus, & cæter. Ideò dictum est nobis quasdam fœminas desidiosè, quasdam verò fraudulenter, vt à viris suis separentur, proprios filios coram episcopis ad confirmandum tenuisse. Vnde nos dignum duximus, vt si qua mulier filium suum desidia aut aliqua fraude coram episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam vel fraudem, quandiu viuat, pœnitentiam agat: tamen à viro suo non separetur. Item Ioā. papa, Ad limina sancti Petri homo nomine Stephanus veniens, nostro præsulatui innotuit, quòd filium suum in extremo vitæ positum, nec dum baptismi

In concilio Magūtinē. si. 30. q. 1. c. De eo.

Nico. Salonitano episco. Ibidē. c. Nosse.

1. Cor. 7.

Ex concilio Cabilonēsi. ibid. c. Dictum est.

Ibidē. c. Ad limina.

ptismi

ptiſmi vnda lotum, abſentia ſacerdotum cogente baptizauit, eumq; proprijs manibus ſuſcepit. Atq; pro huiuſmodi negotio reuerentia tua præfatum hominem à ſua coniuge iudicauit eſſe ſeparandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente ſcriptura. Quod Deus coniūxit, homo non ſeparet. Et dominus non dimittere vxorem, niſi cauſa fornicationis, iubet. Et nos tāta auctoritate freti dicimus non dimittendum eſſe, & inculpabile iudicandum, quod neceſſitas intulit: Nam baptizandi opus laicis fidelibus, ſi tamen neceſſe fuerit, liberè conceditur. Vnde ſi ſupradictus homo filium morientem aſpiciens, ne animam perpetuò perire dimitteret, vnda baptiſmi lauit, vt eum de poteſtate mortis eriperet: benè feciſſe laudatur. Ideoque ſuæ vxori, ſibi iam olim legitimè ſociatæ, impunè dum vixerit iudicamus manere coniunctum: nec ob hoc ſeparari debere. His alijſq; pluribus auctoritatibus edocetur, coniuges non eſſe ſeparandos, ſi poſt legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuarit, vel in confirmatione tenuerit.

Actuū. 19. Matth. 5. et 19.

Quid præmiſsis obuiat. C

HIS autem obuiare videtur, quod Deuſdedit papa ait, Peruenit ad nos Diaconus ſanctitatis veſtræ epiſtolam deferens, quòd quidam viri & mulieres præterito ſabbatho paſchali, pro magno populi incurſu neſcienter filios ſuos ſuſcepiſſent de lauacro. Cupis ergo ſcire, an propter hoc debeant viri ac mulieres ad proprium vſum redire, vel non? Nos verò hac re mœſti, priorum inquiſiuimus dicta: & inuenimus in archiuis, id eſt, in armarijs apoſtolicæ ſedis, iam talia contigiſſe in pluribus Eccleſijs: quarum epiſcopis ab hac apoſtolica ſede volentib. ſcire, vtrū viri ac mulieres redirent ad propriū thorū. Beatæ memoriæ ſancti patres Iulius papa, Inno & Cæleſtinus cum epiſcoporum plurimorum conſenſu in Apoſtolorum principis eccleſia præſidentes, talia reſcripſerunt & confirmauerunt: vt nullo modo ſe in coniugio reciperent viri ac mulieres, quicunque hac ratione ſuſceperunt natos:

Gordiano epiſcopo Hiſpalienſi. Ibidē c. Peruenit.

natos: sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inualescat. Item, Si quis filiastrum vel filiastram suam ante episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab vxore sua, & aliam nunquam accipiat. Hæc autem vel ad terrorem dicta sunt, non quod ita esset faciendum, sed ne illud fieret summopere cauendum: vel de illis est intelligendum, qui prius filios suos vicissim de fonte susceperunt, quàm fierent coniuges. Præmissis autem auctoritatibus omninò consentiendum est: vt siue proprium, siue tantum viri filiũ mulier de fonte susceperit, non ideò à viro separetur: quod & de viro similiter oportet intelligi. *Ex conci apud Vermeriam. 30. q. 1. Si quis filiastrum.*

De copula spiritualium, vel adoptiuorum, & naturalium filiorum. D

QVOD autem spirituales, vel adoptiui filij naturalibus copulari nequeant, Nico. papa testatur ita inquiens: Ita diligere debet homo eum, qui se suscepit de sacro fonte, sicut patrem. Inter fratres & filios spirituales gratuita & sancta communio est: quæ a censenda non est cõsanguinitas, sed habenda spiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror non posse fieri legale cõiugium, quia nec inter eos, qui natura, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ leges matrimonia cõtrahi permittunt. Item, Si inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio iungit: quanto potius à carnali inter se contubernio cessare oportet, quos per cœleste sacramentum regeneratio sancti spiritus vincit. *Ad con. Bulgarorũ. 30. q. 3. ita diligere.*

Si filij ante compaternitatem vel post nati, valent coniungi. E

HINC autem quidam volunt intelligere tantum de illis filijs, quibus compatres facti sunt, de alijs verò, qui ante compaternitatem vel post geniti sunt, cõcedunt, quòd legitimè & licitè iungi possunt. Quib. videtur consentire Vrbanus 2. dicens, Super quibus consuluit nos tua dilectio, hoc videtur respondendũ: vt & baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizauerit: & quod *Vbi suprà c. super quibus.*

ſpiritualium parentum filij vel filiæ antè vel poſt cõpaternitatem genitæ, poſſunt legitimè cõiungi, præter illam perſonam, qua compatres effecti ſunt.

Paſchalis papa. F

Paſchalis verò 2. poſt compaternitatem genitos copulari prohibet, ſcribens Reginio epiſcopo: Poſt ſuſceptum filium de fonte vel filiam ſpiritualem, qui ex compatre vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi non poſſunt. Illud etiam notandum eſt, quod in Tiburienſi concilio legitur. Si quis ſuæ ſpiritualis commatris filiam fortuitu, & ita contingente rerũ caſu in coniugium duxerit: maturiori ſeruato conſilio habeat, atque legitimo connubio honeſtè operam det.

Ibid. c. poſt ſuſceptum.

Ca. 48. con. Tiburien.

Si quis ducere poßit duas commatres vnam poſt alteram. G

SOLET etiam quæri. Si commatrem vxoris poſt eius obitum quis ducere valeat? De hoc Nicolaus papa ſic ſcribit, Sciſcitatur à nobis ſanctitas veſtra, ſi quis duas commatres habere valeat, vnam poſt alteram? In quo meminiſſe debes ſcriptum eſſe. Erunt duo in carne vna. Cùm ergo conſtet, quòd vir & mulier vna caro efficiuntur, reſtat virum compatrem cõſtitui mulieri, cuius aſſumpta vxor commater erat: & ideò virum illi fœminæ non poſſe coniũgi, quæ cõmater eius erat, cũ qua idẽ fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur. Qui ſpiritualem habet compatrem, cuius filium de lauacro ſuſceperit, & vxor eius commater non eſt, licet ei defuncto compatre ſuo eius viduam ducere in vxorẽ: quos nulla generatio ſpiritualis ſecernit. Item ex epiſtola Paſchalis papæ. Poſt vxoris obitum, cum commatre vxoris coniugio copulari, nulla ratio vel auctoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem ad vnionem ſpiritus tranſitur. Sed ſciendum, quod auctoritas Nicolai de illo agit, qui vxori ſuæ debitũ reddidit, poſtquam commater illius extitit. Aliæ verò auctoritates de illo agunt, cuius vxor poſtquam à viro

Conſtan. epiſc. 30. q. 4. c. Sciſcitatur.

Ca. 47. con. Tiburien. ibidem ca. Qui ſpiritualem. ibidem c. Poſt vxoris.

viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem à viro suo cognoscitur: vel de illo potius agunt cuius vxor ante defungitur, quàm ab eo cognoscatur.

Si vir & mulier possint simul tenere puerum. H

SOLET etiam quæri, Si vxor cum viro simul debeat in baptismo suscipere puerum? De hoc Vrbanus ait, Quod vxor cum marito in baptismo simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate videtur vel reperitur prohibitum: sed vt ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia conseruetur immunis, decreuimus vt vtriq; simul ad hoc aspirare non præsumant. Quia verò piaculare flagitiũ commisit, qui duabus commatribus velut sororibus nupsit, magna pœnitentia debet ei iniungi. *Ibidem ca. Quod vxor.*

De secundis & tertijs nuptijs, & deinceps. I

SCIENDVM est etiam, quòd non solum primæ, vel secundæ nuptiæ sunt licitę, sed etiam tertiæ & quartæ non sunt damnandæ. Vnde Augu. Secundas nuptias omninò licitas, Apostolus concedit. De tertijs autem & quartis, & de vltra pluribus nuptijs, solent homines mouere quæstionem: Sed quis audeat definire quod nec Apostolum video definisse. Ait enim, Si dormierit vir eius, cui vult nubat. Non dicit, primus vel secũdus, vel tertius, vel quotuslibet: nec à nobis definiendum est, quod non definit Apostolus. Vnde vt breuiter respondeam, nec illas nuptias debeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre: nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, vt quotiens voluerint nubant: nec ex meo corde præter scripturæ auctoritatem, quotaslibet nuptias damnare. Item testatur Hieron. Ego nunc libera voce exclamo, nec damnari in Ecclesia bigamã, imò nec trigamam: & ita licere quinto & sexto, quemadmodum secundo marito nubere. Apost. tamen bigamos à sacerdotali honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamiæ, immò pro sacramenti virtute, vt sit vna vnius, sicut vnica vnici. Illud tamẽ Cæsarien. *Aug. ca. 12. li. de bono viduitatis, tom. 4. 1. Cor. 7. Hie. ad finẽ apologia pro libris ad Pammachiũ, to. 2. 1. Tim. 3. Ca. 7. conc. Neocæsar.*

concilij videtur innuere, bigamiam esse peccatum. Presbyterum, inquit, in nuptijs bigami prandere nõ conuenit: quia cum pœnitentia bigamus indigeat, quis erit presbyter, qui talibus nuptijs possit præbere consensum? Sed hoc de illo intelligi potest, qui primę vxori insidiatus putatur desiderio secundæ: vel pro signaculo sacramenti illud dicitur, quod in bigamo non seruatur. Amb. etiam dicit, quod primę nuptiæ tantum à domino sunt institutæ: secundæ verò sunt permissæ. Et primæ nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur sublimiter: secundæ verò etiam in præsenti carent gloria.

Super epist. 1. ad Cor. 7.

DE RESVRRECTIONIS ET IVDICII CONDITIONE.

DISTINCT. XLIII. A

POSTREMO de conditione resurrectionis, & modo resurgentium, nec non & de die iudicij & misericordiæ qualitate breuiter disserẽdum est. Omnibus quæstionibus, quæ de hac re moueri solent, satisfacere non valeo, resurrecturam tamen carnem omnium quicunq; nati sunt atq; nascentur, & mortui sunt & morientur, nullatenus ambigere debet Christianus. Ait enim Esaias. Resurgent mortui, & resurgent, qui erunt in sepulchris. Et Apost. Nolumus vos igno. fra. de dorm. vt non con. sicut & cæteri, qui spem non habent, scilicet, resurrectionis. Hoc enim vobis di. in verbo do. quia nos qui vi. qui re. su. non præ. eos, qui dor. Quoniam ipse do. in iussu & in vo. ar. & in tu. Dei descen. de cœ. & mor. qui in Christo sunt re. primi. Deinde nos qui vi. qui relin. si ra. cum illis in nu. obui. Christo in aëra: & sic semper cũ domino erimus. His verbis & veritas resurrectionis, & caussa atque ordo resurgentium præclarissimè insinuatur.

Aug. in enchyr. ca. 84.

Esa. 26.

1. Thess. 4.

De voce tubæ. B

CAVSA enim resurrectionis mortuorum erit vox tubę, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur: & cu-

& cuius virtute excitabuntur mortui, & de monumentis resurgent. Vnde propheta, Dabit voci suæ vocem virtutis, id est, effectum resuscitandi mortuos. Et Ioan. euangelista ait, Venit hora, in qua omnes, qui in monumẽtis sunt, audient vocẽ filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectionẽ vitę: qui verò mala egerunt, in resurrectionẽ iudicij. Si verò queritur, cuius vel qualis erit vox illa? Apost. dicit ꝙ erit archangeli, idest, ipsius Christi, qui est princeps archãgelorũ. Vel vox erit alicuiꝰ, vel pluriũ angelorũ. Eadẽque dicitur tuba: quia erit manifesta & nouissima, quia post eam non erit alia. Hæc tuba (vt ait Augu.) est clamor: de quo dicitur in euangelio, Media nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit: exite obuiam ei. Tubæ nomine aliquod euidens & præclarum signum intelligitur. Quod vox archangeli & tuba Dei ab Apostol. dicitur, in euangelio vox filij Dei & clamor appellatur: quod signum mortui audient & resurgent.

Psal. 67. *Ioan. 5.* *1. Thess. 4.* *1. Corin. 15.* *Aug. epist. 120. ad Honoratum. ca. 34.* *Matth. 25.* *1. Thess. 4. d*

De media nocte. C

MEDIA autem nocte dicitur venturus, vt Au. ait, non pro hora temporis: sed quia tunc veniet, cum non speratur. Media ergo nocte, scilicet, cum valdè obscurum erit, id est, occultum veniet. Dies enim domini, sicut fur in nocte ita veniet. Potest tamen non incongruè intelligi medię noctis tempore venturus. quia vt ait Cassiod. Hoc tempore primogenita Aegypti percussa sunt, quando etiam sponsus venturus est. Pluribus etiam locis contestantur auctores, quod aduentus Christi dies dicitur domini, non pro qualitate temporis, sed rerum: quia tunc cogitationes & consilia singulorum patebunt. Vnde in Daniele, Vetustus dierum sedit, & libri aperti sunt coram eo. Libri sunt conscientię singulorum, quę tunc aperientur alijs. Et tunc implebitur, Nihil occultum quod nõ reueletur. Adueniẽte autẽ summo iudice, non solùm aëris tenebrę illuminabũtur, sed abscondita cordiũ manifestabuntur. Virtute ergo diuina fiet vt cui

Matth. 25. a *1. Thess. 5. a* *Versu Media nocte surgebam, super octonarium. 8.* *Exod. 12.* *Daniel. 7. c* *Matth. 10. c* *1. Cor. 4. a*

que opera sua bona vel mala cuncta in memoriam reuocentur, & mentis intuitu mira celeritate cernātur; vt accuset vel excuset hominem conscientia, ea q; teste damnetur vel saluetur.

De memoria electorum, si tunc præcedentia mala teneat. D

HIC quæritur, Vtrùm electis tunc adsit memoria præcedentium malorum, sicut bonorum? Quædā auctoritates videntur tradere bonos non habituros tunc memoriam præcedentium malorum, id est, peccatorum vel tormētorum. Ait enim Esaias, ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor, sed gaudebitis in æternū. Itē, Obliuioni traditæ sunt angustiæ priores, & absc ōditę ab oculis nostris. Quæ de futuro exponens Hieron. ait, Obliuioni tradētur priora mala: quia forsitan in futuro pristinæ conuersationis memoria omninò delebitur, succedentibus bonis æternis: ne sit pars malorum, prioris angustiæ memorari. Sed hæc & his similia possunt accipi sic, vt non excludant memoriam præcedentium malorum, sed ex ea molestiam & læsionem amoueant. Non enim eorum memoria sanctos contristabit, vel eorum beatitudinem obfuscabit, sed gratiores Deo reddet. Vnde super psal. 88. ait Greg. Quomodo in æternum misericordias domini canit, qui miseriæ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo, si memoria reatus mentem tangit? Sed sæpè læti tristium meminimus, & sani dolorū meminimus sine dolore: & inde amplius lęti & grati sumus. Ex his apparet, qđ si priorū malorū memoriā sancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnā vel gloriæ derogationē, sed ad gratiarū actionē. Si verò quæritur, vtrū peccata quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, sicut mala damnandorum omnibus erunt nota. Nō legi hoc expressum in scriptura. Vnde nō irrationabiliter putari potest, peccata hic per pœnitentiam tecta & deleta, illic etiā tegi alijs: alia verò cūctis propalari.

Esaias 65. c

Ibid. Hiero. & Gloss. super illū locū. Esaia 65. 10. 5.

Greg. lib. 4. moral. c. 42 ad illud Iob 3. Paruus & magnus ibi sunt.

De his qui viui reperientur. E

Quæri solet, Vtrùm illi, quos viuos inueniet Christus, si nunquam omninò morituri sint, an ipso temporis puncto, quo rapientur obuiam Christo, ad immortalitatē mira celeritate sint transituri? Nō enim dicendum est, fieri non posse, vt per aëra in sublime portentur, in illo spatio & moriantur & reuiuiscant. Ad hunc aūt sensum, quo existimamus illos in paruo spatio & passuros mortem, & accepturos immortalitatem. Apostolus nos vrgere videtur, vbi dicit. Omnes in Christo viuificabimur. Et alibi. Quod seminas nō viuificatur, nisi prius moriatur. Cur autē nobis incredibile videatur, illam multitudinem corporū in aëre quodammodo seminari, atque ibi protinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiscere, cum credamus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta velocitate reditur ū antiquissimorum cadauerum puluerem? Sed vellem de his potius audire doctiores. Si ergo sanctos, qui reperientur Christo veniente viuentes, eiq; obuiam rapientur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadem mox immortalia redituros: nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, generaliter accipientes illud quod dictum est. Omnes quidem resurgemus, scilicet, tam boni quàm mali: sed non omnes immutabimur, scilicet in solennitatem resurrectionis. De hoc etiam Amb. ait. In ipso raptu eorum, qui viui reperientur, mors erit & resurrectio, vt anima quasi per soporem egressa de corpore, eidem in momento reddatur. Contra verò scribens ad Marcellam Hiero. testari videtur, dicēs, quosdam in fine seculi adueniente Christo non esse morituros, sed viuos repertos in immortalitatem repente mutandos. Horum autem quid verius sit, non est humani iudicij definire.

Aug. de ci. Dei. li. 20. cap. 20. *1. Cor. 15. e.* *Ibid. Aug. ad finē capitis 20.* *1. Cor. 15. g.* *1. Thess. 4. super illud, Hoc enim vobis dicimus in responsione ad 3 q. 10. 3.*

Quomodo intelligitur Christus iudex viuorum & mortuorum. F

HIS autem adijciendum est, dupliciter intelligi,

quod dicitur Christus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiuntur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui, qui antè decesserant; vel viui & mortui accipiuntur, iusti & iniusti.

Aug. in enchi. c. 55. in principio.

Quomodo omnes incorrupti. G

Cumque ex prędictis sanè credi valeat omnes resurrecturos, credendum est etiam, quòd omnes resurgent incorrupti: non vtique impassibiles, quia reprobi mortem patientur æternam, sed sine diminutione membrorum omnia humani corporis habituri mēbra, nec tamē gloria ac spe impassibilitatis induētur.

DE AETATE ET STATVRA RESVRGENTIVM,

DISTINCT. XLIIII. A

SOLENT autem nonnulli percontari & quærere, an in eadem ætate & statura corporis omnes resurrecturi sint? Quidam putauerunt omnes resurrecturos secundum mensuram ætatis & staturæ Christi: ideò quia Apostolus ait, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis & plenitudinis Christi. Sed his verbis non eadem resurgentibus assignatur statura, sed ætas. Omnes enim in eadem ætate resurgent, in qua Christus mortuus est & resurrexit, cuiuscunque ętatis mortui fuerint. Virū autem posuit, non vt distingueret sexum, sed vt significaret perfectionem virorum, quam tunc habebunt: sed non omnes eādem staturam corporis obtinebūt. Vnde Aug. Non ait in mensuram corporis vel staturæ, sed ætatis: quia vnusquisq; suam recipiet mensuram corporis, quam vel habuit in iuuentute, etiam si senex obijt, vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. Aetas verò erit illa, ad quam peruenit Christus, scilicet, iuuenilis. vt circa triginta annos. Triginta enim duum annorum & trium mensium erat ætas Christi, in qua mortuus est. & resurrexit. Non est autē fas dicere, quod in resurrectione accedat corpori magnitudo,

Ephe. 4. e.

In li. de ciuitate Dei lib. 22. c. 15.

tudo, quam nec habuit hic, nec erat habiturum diu viuendo: nec maiora corpora redigenda sunt admodum dominici corporis. Periret enim multum de illis corporibus, cum nec periturus sit capillus, vt ait dominus. Capillus de capite vestro non peribit. *Lucæ. 21.*

Quòd resurget quicquid fuit de substantia & natura corporis, & in eadem parte corporis. B

NON enim perit Deo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet puluerem cinerémue soluatur, in quoslibet halitus aurasq; diffugiat, & in quancunq; aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunq; etiam animalium vel hominum cibum carnemque mutetur, illi animæ in puncto temporis redit, quæ illam carnem primitus vt homo fieret, cresceret, viueret, animauit. Ipsa ergo terrena materies, quæ discedente anima fit cadauer, non ita in resurrectione reparabitur, vt ea, quæ dilabuntur, & in alias atq; alias rerum species vertuntur: quamuis ad corpus redeant vnde dilapsa sunt: ad easdem quoque corporis partes vbi fuerunt, redire necesse sit, Alioquin si capillus redit, quem tam crebra tonsura detraxit: si vnguibus, quos totiens depressit exectio immoderata & indecens, cogitantibus resurrectionm carnis, & ideò non credentibus occurrit infirmitas. Sed quemadmodū si statua cuiuslibet solubilis metalli igne liquesceret, vel contereretur in puluerē, vel confunderetur in massam: & eam vellet artifex rursum ex illius materia & quantitate reparare, nihil interesset ad eius integritatem, quæ particula materiæ cui membro statuæ redderetur, dum tamen totum ex quo constituta fuerat, restituta resumeret. Ita Deus mirabiliter atq; ineffabiliter artifex, de toto, quo caro nostra extiterat, eam mirabili celeritate restituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegrationem, vtrùm capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues: an quicquid eorum perierat, mutetur in carnem & in partes alias corporis reuocetur: curante artificis prouidentia, ne quid inde- *Aug. in enchi. ca. 88.* *Ibidē continuò, ca. 89.*

cens fiat. Indecorum quippe aliquid ibi non erit: sed quicquid ibi futurum est, hoc decebit: quia nec futurum est, si non decebit.

Quòd sancti sine omni deformitate resurgent. C

Aug. in eodē Enchi. cap. 91.

HOC autem in corporibus sanctorum intelligendum est, de quibus consequenter adiungit. Resurgēt ergo sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta felicitas erit: propter quod & spiritualia dicta sunt, cum proculdubio corpora sint futura, non spiritus. Ex his apparet, quòd vna erit ætas omnium resurgentium, scilicet, iuuenilis: statura verò diuersa, scilicet, quam quisque habuerat in iuuenili ætate, vel erat habiturus, si antè est defunctus. Nec de substantia, de qua hominis caro creatur, aliquid peribit: sed omnium particularū antè dispersarum collectione, reintegrabitur naturalis substantia corporis. Sanctorum quoq; corpora sine omni vitio fulgida, sicut sol, resurgent, præcisis cūctis deformitatibus, quas hic habuerunt.

Matt. 13. f.

Si mali tunc habeant, quas hic habuerunt deformitates. D

In ench. ca. 92. in principio.

DE reprobis autem quæri solet, an cum deformitatibus hic habitis resurgant? Hoc autem Augu. non asserit, sed dubium reliquit, ita inquiens. Quicunque ab illa perditionis massa, quæ per Adam facta est, nō liberantur per Christum, resurgent quidem etiam ipsi, vnusquisq; cum sua carne: sed vt cum diabolo eiusq; angelis puniantur. Vtrum verò ipsi cum vitijs & deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcunq; in eis gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Non enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio. Ecce non definit, an tunc habeant deformitates, quas hic habuerūt reproborū corpora.

Matt. 25. d.

Quòd non consumuntur corpora, quæ tunc ardebunt. E

SI verò quæritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant, & non consumantur? Aug. varijs

exemplis astruit, & sempiternis ignibus ea ardere, & non consumi illa combustione: sicut animus cuius præsentia corpus viuit, & dolorē pati potest, mori autem non potest. Hoc enim erit tunc in corporibus damnandorum, quòd nunc esse scimus in animis omnium. *De ci. Dei li. 21. c. 1. 2. & 3.*

Si dæmones corporali igne cremantur. F

Quæri etiam solet, an dæmones corporali igne ardeant? Ad quod Aug. respondens ait. Cur non dicamus (quamuis miris, veris tamen modis) etiam spiritus incorporeos posse pœna corporali ignis affligi, si spiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari? Gehenna illa, quæ stagnum ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit: & cruciabit damnatorum corpora vel hominum, vel dæmonum: sed solida hominū, aërea dæmonum. Vnus enim vtrisque ignis erit, vt veritas ait. De quo igne si quæritur, qualis vel vbi sit. Aug. sic respondet, ignis æternus cuiusmodi sit, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit. *Apoc. 19.* *Matt. 25. d. de ci. Dei l. 20. c. 16. t. 9.*

Si animæ sine corporibus sentiunt ignem corporalem. G

CVM autem constet animas igne materiali in corporibus cruciandas, quæri solet, an interim ante resurrectionem corporum animæ defunctorum reproborum materiali igne cremētur? de hoc Iulianus Toletanę Ecclesię episcop. Gregorij dicta secutus, ita scripsit: Si viuentis hominis incorporeus spiritus tenetur in corpore, cur nō post mortem etiam corpore igneo teneatur? Teneri autem per ignē spiritū dicimus, vt in tormento ignis videndo atq; sentiendo puniatur. Quod autem non solum videndo, sed etiam experiēdo anima ignis tormentū patiatur, ex euangelio colligitur, vbi veritatis voce diues mortuus dicitur in inferno sepultus: cuius anima, quòd in igne teneatur, insinuat, cū Abraham deprecatur dicens, Mitte Lazarum *Dialog. 4 c. 29. Iulian. li. pronosti. 2. de futuro seculo, c. 16.*

Luca 16. f. rum vt intingat ex di.ſ.in a. vt refr. l.m. quia cru: in hac flamma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum in ignibus veritas perhibet, quis ſapiens reproborum animas teneri ignibus neget? Præcipuè, cum humanam animam corporis ſimilitudinem habere doceat Aug. ita inquiens, Profiteri animam habere ſimi- *Super Gen. l.12.cap. 33.* litudinem corporis & corporalium omninò membrorum, quiſquis renuit, poteſt negare animam eſſe, quæ in ſomnis videt vel ambulare ſe, vel ſedere, vel huc atq; illuc greſſu vel etiam volatu ferri; hoc ſine quadam ſimilitudine corporis nō fit. Proinde ſi hāc ſimilitudinem etiam apud inferos gerit, non corporalem, ſed corpori ſimilem: ita etiam in locis videtur *Caßianus li. de decē collat. patrū colla. prima abbatis Moyſi. cap. 14.* eſſe non corporalibus, ſed corporalium ſimilibus ſiue in requie, ſiue in doloribus. In Caſſiani etiam voluminibus legitur, quòd non ſint otioſæ, neq; nihil ſentiant, cum diues ille in inferno ſe flamma cruciari clamat. Vnde probatur, animas defunctorum non ſolum ſuis ſenſibus non priuari, ſed nec iſtis affectib. ſcilicet, ſpe, triſtitia, gaudio ac metu carere: & ex his, quæ ſibi in illo generali examine reſeruātur, eas quędam iam incipere prægustare.

De abortiuis fœtibus & monſtris. H

ILLVD etiam inueſtigari oportet, ſi abortiui fœtus & monſtra reſurgent, & qualia. De quo Aug. ita *In ench. ca. 85.* ait, Occurrit de abortiuis fœtibus quęſtio, qui iam nati ſunt in vteris matrum, ſed non ita vt iam poſſint renaſci. Si enim reſurrecturos eos dixerimus: de his qui iam formati ſunt, tolerari poteſt vtcunq; quod dicitur, informes verò, quis nō procliuius perire arbitretur: ſicut ſemina, quæ concepta non fuerunt? Scrupuloſè quidem inter doctores quæri ac diſputari poteſt, quando incipit homo in vtero viuere, an ſit quędam vita occulta, quæ nondum motibus viuentis appareat? Negari enim vixiſſe puerperia, quæ ideò mēbratim execantur, vt eijciantur ex vteris prægnantiū: ne matres etiam, ſi mortua ibi relinquantur, occidāt: impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viue-

mo viuere,ex illo vtiq; iam mori potest: mortuus verò vbicunq; illi potuit mors euenire,quomodo ad resurrectionem non pertineat,reperire nequeo. Neq; enim & monstra,quæ nascuntur & viuũt,quantumlibet cito moriantur,aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credēda sunt: sed potius correcta eorum emendataq; natura. Absit enim, vt illum bimēbrem,quem nuper natum in oriente fratres fidelissimi,qui eum viderunt retulerunt,& sanctus Hieron. scriptum reliquit,vt vnum hominem duplicem, ac non potius duos: quod futurum erat,si gemini nascerentur: resurrecturos existimemus. ita & cætera,quæ nimia deformitate monstra dicuntur, ad humanæ naturæ figuram in resurrectione reuocabuntur.

DE DIVERSIS ANIMARVM RECEPTACVLIS.

DISTINCT. XLV. A

PRAETEREA sciendum est, quòd omnes animæ(vt ait Aug.)cùm de hoc seculo exierint,diuersas habent receptiones: bonę habent gaudiũ, malæ verò tormenta. Sed cum facta fuerit resurrectio,& bonorum gaudium amplius erit,& malorum tormenta grauiora,quando cum corpore torquebuntur. Ex his ostenditur,quòd maius erit gaudium sanctorum in resurrectione & post,quàm fuerit antè: & quod diuersa receptacula habebunt animæ sanctorũ. De quibus idem Aug. ait, Tempus quod inter hominis mortem & vltimam resurrectionem interpositũ est,animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæq; digna est vel requie,vel ærumna,pro eo,quod sortita est in carne,dum viueret. *Aug. tract. 49. ad illud Ioan. 11. Lazarus amicus noster dormit t. 9. Aug. 109. in ench.*

De suffragijs defunctorum. B

NEQVE negandum ęst, vt ait Aug. defunctorum animas pietate suorum viuētium releuari, cum pro illis sacrificium mediatori offertur, vel eleemosynæ fiunt in Ecclesia. Sed hæc eis tantum prosunt, qui cũ viuerent,hæc sibi, vt postea possent prodesse meruerunt. *In ench. ca. 110. cōtinuè*

runt. Est enim quidam viuendi modus, nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem: nec tam malus, vt ei non prosint ista quidquam. Est verò talis in bono, vt ista non requirat: & est rursus talis in malo, vt nec his valeat, cum hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam quispiam grauari vel releuari. Nemo autem speret, quod hic neglexit, cũ obierit apud Deum promereri. Non ergo ista, quæ pro defunctis

Rom. 14. b

commendandis frequentat Ecclesia, illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ, qua dictum est. Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; secũdum ea, quæ per corpus gessit, scilicet, bona vel mala: quia etiam hoc meritum sibi quisq; cum in corpore viueret, comparauit, vt possint ei ista prodesse: non enim omnibus prosunt. Et quare? Non nisi propter differentiam vitę, quam quisq; gessit in corpore. Cũ ergo sacrificia siue altaris, siue quarumcunque aliarum eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur: pro valdè bonis, gratiarum actiones sunt: pro non valdè malis, sunt propitiationes. Sed pro valdè malis, etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, tamen qualescunque viuorum consolationes sunt. Quibus verò prosunt, vel ad hoc prosunt, vt sit plena remissio, vel certè vt tolerabilior sit ipsa damnatio. Orationibus ergo sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus offeruntur, nõ est dubium mortuos adiuuari: vt cum eis misericordius agatur à domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditum tota obseruat ecclesia. vt pro eis, qui in communione corporis & sanguinis domini defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo cõmemorentur, oretur, ac pro illis quoq; id offerri commemoretur. Non est ergo ambigendum ista prodesse defunctis: sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post

Gal. 5.

mortem. Nam qui sine fide operante per dilectionẽ, eiusq; sacramentis, de corpore exierunt, frustra illis à

suis

suis huiusmodi pietatis officia impenduntur: cuius dum hic essent, pignore caruerunt, non misericordiam sibi thesaurizantes, sed iram. Nõ ergo mortuis noua merita comparantur, cum pro eis aliquid boni operantur sui: sed eorum præcedentibus consequentia ista redduntur. Nam istam quisq; finiens vitam, nisi quod in ea meruerit, non poterit habere post eã. Ecce quibus & qualiter prosunt illa, quæ pro defunctis frequentat Ecclesia. Mediocriter malis suffragantur ad pœnę mitigationẽ: Mediocriter bonis ad plenam absolutionẽ: qui non habent tantę perfectionis merita, vt non indigeant iuuari per pauperes, quorũ est regnum cælorũ, quos sibi fecerũt amicos de mammona iniquitatis. Quorundam tanta est perfectio, vt his adiutorijs non indigeant: quales sunt Apostoli & Martyres. Vt enim ait Aug. Iniuria est pro Martyre orare in Ecclesia, cuius nos debemus orationibus cõmendari: pro alijs autem defunctus oratur.

Rom. 2. A.
Matth. 5. A
Luca. 6. e.
De Verbis apost. ser. 17

De officijs sepulturæ. C

DE pompis verò exequiarum idem Aug. ita dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, viuorum sunt qualiacunq; solatia, non adiutoria mortuorum. quia si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis, vel nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorũ: sed multo clariores in conspectu Domini, vlceroso illi pauperi ministerium exhibuit angelorum, qui eum extulerunt non in marmoreum tumulũ, sed in Abrahæ gremiũ. Sit tamen cura mortuos sepeliendi, & sepulchra construendi: quia hæc in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: nec solum in corporibus patriarcharum aliorumq; sanctorum, sed etiam in ipsius domini corpore, qui ista fecerunt, laudati sunt. Impleãt igitur homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta meroris. Verum illa, quæ adiuuant spiritus defunctorum, scilicet, oblationes, orationes, multo obseruantius procurent.

Aug. l. 1. de ci. Dei cap. 12.
Luca 16. f.
Gen. 23. A. & 35. A. & 35. b. et 50. A

De

De duobus æquè bonis, quorum alter plura post mortem habet auxilia. D

SOLET moueri quæstio de duobus, vno diuite, altero paupere, pariter sed mediocriter bonis, qui prædictis suffragijs indigent, & meruerunt pariter post mortem iuuari: pro altero verò, id est, pro diuite, speciales & communes fiunt orationes, multęq; eleemosynarum largitiones: pro paupere verò non fiunt, nisi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo, an tantum iuuetur pauper paucioribus subsidijs, quantū diues amplioribus. Si non pariter iuuatur, non ei redditur secundū merita. Meruit enim pariter iuuari: quia pariter boni extiterunt. Si verò tantū suffragij consequitur pauper, quantum diues: quid contulerunt diuiti illa specialiter pro ea facta? Sanè dici potest, nō ei magis valuisse generalia & specialia, quā pauperi sola generalia suffragia. Et tamen profuerūt diuiti specialia, non quidem ad aliud vel maius aliquid, sed ad idem quod generalia, vt ex pluribus & diuersis causis vnum perciperetur emolumentum. Potest tamen dici aliter, illa plura subsidia contulisse diuiti celeriorem absolutionem, non pleniorem.

Quibus suffragijs iuuabuntur mediocriter boni, qui in fine inuenientur. E

SED iterum quæritur de aliquo mediocriter bono, qui talibus indigens suffragijs in ipso consummationis articulo cum reliquis migrabit, si saluus fuerit: pro eo non offertur vlterius sacrificium, vel oratio, vel eleemosyna: nec habebat tantæ perfectionis merita, quæ his suffragijs non egerent. Nunquid ergo saluabitur? Existimo eum quasi per ignem transeuntem, saluari meritis & intercessionibus cælestis Ecclesiæ: quæ pro fidelibus semper intercedit voto & merito, donec impleatur Christus.

1. Corin. 15. a.b.

Quomodo sancti glorificati audiunt preces supplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis ad dominum. F

SED fortè quæris. Nunquid preces supplicantium sancti

ſancti audiunt,& vota poſtulantium in eorum noti-
tiam perueniunt? Non eſt incredibile,animas ſancto
rum,quæ in abſcondito faciei Dei veri luminis illu-
ſtratione lætantur,in ipſius contemplatione ea quæ
foris aguntur intelligere,quantum vel illis ad gau-
dium,vel nobis ad auxilium pertinet. Sicut enim an-
gelis,ita & ſanctis,qui Deo aſſiſtunt, petitiones no
ſtræ innoteſcunt in verbo Dei,quod contemplantur, *Thobiæ.3.d*
Vnde & dicuntur angeli orationes & vota noſtra of-
ferre Deo. non quia eum doceant,ſed quia eius volũ-
tatem ſuper eis conſulunt. Vnde Augu. Angelis,qui *In lib. de o-*
ſunt apud Deum innoteſcunt petitiones noſtræ, vt *rando Deũ*
quodammodo offerant Deo, & de his conſulant: & *ſiue epiſto.*
quod deo iubente implendum eſſe cognouerint, hoc *121.c.9. Pro*
nobis euidenter vel latenter reportent. Vnde & ange *ba Vidua*
lus hominibus ait, Cùm oraretis,orationem veſtram *tom.2.*
obtuli Deo. Ad omnia quidem ſcienda ſufficit Deo *Tobiæ.12.c.*
ſua perfectio: habet tamen nuncios,id eſt,angelos, nõ
qui ei,quæ neſcit annuncient. Non enim ſunt vlla
quæ neſciat,ſed bonum eorum eſt de operibus ſuis e- *Aug. li. 15.*
ius conſulere veritatem:& hoc eſt,quod dicuntur nõ *de trin. c.13*
nulla nunciare:non vt ipſe ab eis diſcat, ſed vt ab eo
ipſi per verbum eius ſine corporali ſono nunciant, et
iam quod voluerit,ab eo miſſi ad quos voluerit. To-
tum ab illo per illud verbum eius audientes,id eſt,in
eius veritate inuenientes,quid ſibi faciendum, quib. *Matth.6.d.*
& quando nunciãdum ſit. Nam & nos orantes eum,
non eum docemus:quia nouit, vt ait verbum eius,
pater veſter quid vobis neceſſarium ſit,priuſquam pe
tatis ab eo. Nec iſta ex parte cognouit:ſed futura om
nia temporalia, atq; in eis etiam quid & quando ab *Epiſto.120.*
illo petituri fueramus:& quos & de quibus rebus vel *Honorato.*
exauditurus,vel non exauditurus eſſet, ſine initio an *cap.29.*
tè præſciuit. Non ergo dicitur angelus orationes no
ſtras offerre Deo, quaſi Deus tunc nouerit quid veli-
mus,& quo indigeamus: quæ omnia antequam fiãt,
ſicut & poſtquam facta ſunt, nouit: ſed quia neceſſe
habet rationalis creatura temporales cauſas ad æter-

nam veritatem referre, siue petendo, quid erga se fiat siue consulendo, quid faciat.

Quòd dictum est de angelis attribuit sanctis animabus. G

SI autem angeli à Deo per verbum eius discunt petitiones nostras, & quid de his implendum sit, & quid non: Cur non credamus & animas sanctorum Dei faciem contemplantium, in eius veritate intelligere preces hominum, & quę implendæ sint vel non. Inde est, quod Deus dicitur exaudire preces quorundam, non solum quando effectui mancipat, sed etiã quando innotescit curię angelorum, & sanctarum animaram, quid inde futurum sit vel non: & quod cognoscunt in Dei voluntate esse, volunt & ipsi. Adeò enim supernę voluntati addicti sunt, vt nihil præter eius voluntatem queant velle. Intercedunt ergo ad Deum pro nobis sancti: & merito, dum illorum merita suffragantur nobis: & affectu, dum vota nostra cupiunt impleri, quod tamen nõ faciunt, nisi in voluntate Dei, implenda didicerint. Oramus ergo, vt intercedant pro nobis, id est, vt merita eorum nobis suffragentur, & vt ipsi velint bonum nostrum, quia eis volentibus Deus vult, & ita fiet, ex præmissis constat, quod cum quibusdam misericordius agit Deus, quã eorum peccata meruerint, scilicet, cum mediocriter malis, qui suffagijs ecclesiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETVR MItigatio pœnæ.

DISTINCT. XLVI. A

SED quæritur hic de valdè malis: vtrùm & ipsi in aliqua pœnarum mitigatione Dei misericordiã sentiant, vt minus quàm meruerint puniantur? Quidam autumant eos nullam releuationem pœnę habituros: quod confirmant Iacobi auctoritate dicẽtis, Iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Aug. etiam ait, Misericordia hic, iudicium in futuro. Idem distinguẽs quomodo omnes

Iacobi 2.c. Versu.5. Psalm.32.

viæ

viæ domini sint misericordia, & veritas, ait. Erga san ctos omnes viæ Dei misericordia: erga iniquos omnes, veritas: quia & in iudicādo subuenit, & ita nō deest misericordia: & in miserando id exhibet, quod ꝑmisit, ne desit veritas: Erga omnes autem quos liberat & condemnat, omnes viæ sunt misericordia & veritas: quia vbi non miseretur, vindictæ veritas datur. Dicens vbi nō miseretur, dat intelligi aliquid à Deo fieri, vbi ipse non miseretur. Sed his occurrit, quod ait Cassiod. super psalm. 50. loquens de misericordia & pietate Dei. Hæ duæ, inquit, res iudicio Dei semper adiunctæ sunt. Ergo & in punitione malorum non est iustitia sine misericordia. Item de iudicio & misericordia ait. Hæc duo mutua societate sibi iunguntur. In his breuiter omnia opera Dei includit. Augu. quoque respondens illis, qui reproborum supplicia finem habitura contendunt, ita illorum repellit opinionem, asserens reprobos perpetuò puniendos, vt eorum supplicia mitigari aliquatenus non neget. Frustra, inquit, nonnulli æternā damnandorum pœnam, & cruciatus sine intermissione perpetuos humano miserantur affectu, atque ita futurum esse nō credunt: non quidem scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & leuiorem flectendo sententiam: quæ putant in eis terribilius esse dicta quàm verius. Non enim (inquiunt) obliuiscetur misereri Deus, aut continebit in ira sua misericordias suas. Hoc quidem in psalmo legitur: sed de his intelligitur, qui sunt vasa misericordiæ: quia & ipsi non pro meritis suis, sed Deo miserante de miseria liberantur. Aut si hoc ad omnes existimant pertinere, non ideò necesse est, vt damnationem opinentur finiri posse eorum, de quibus dictum est. Ibunt hi in supplicium ęternum. Ne hoc modo putetur habitura finem felicitas eorum, de quibus econtrario dictum est. Iusti aūt in vitam æternam. Sed pœnas damnatorum certis temporib. existiment, si hoc his placet, aliquaten⁹ mitigari. Et sic quippe intelligi potest

Matth. 5.
In fine concionis. 29.
psal. 118.
Vers. 15. Libera me de.
Idem Cassiodor. Vers. 1 psal. 100. In ench. c. 112.
Psal. 76.
Rom. 9. c.
Matt. 25. d.

manere ira Dei in illis, id est, ipsa damnatio. Hæc enim vocatur ira Dei, non diuini animi perturbatio: vt in ira sua, id est, manente ira sua, non cōtineat miserationes suas, non æterno supplicio finem dando, sed leuamen ahibendo vel interponendo cruciatib. quia nec psalmus ait ad finiendam iram suā, vel post iram suam, sed in ira sua. Quæ si sola esset, alienari à regno Dei, & carere magna multitudine dulcedinis Dei, tam grandis tamen est pœna, vt ei possint nulla tormenta, quæ nouimus, comparari: si illa sit æterna, ista autem sit quamlibet multis seculis longa. Manebit ergo sine fine mors perpetua damnatorum: & ipsa omnibus erit communis, sicut manebit communiter omnium vita æterna sanctorum. Ecce ita asserit, hic pœnas reproborum non esse finiendas, quòd non improbat, si dicatur eorum supplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde non incongruè dici potest, Deū etsi iustè id possit, non omninò tantum punire malos in futuro, quantum meruerunt: sed eis aliquid, quantumcunq; mali sint, de pœna relaxare.

Aug. c. 113. cōtinuò in Enchyr.

Determinat præmissas auctoritates. B

QVOD ergo dictum est, iudicium sine misericordia fieri illi, qui non fecit misericordiam: ita intelligi potest, q; iudiciū dānatiōis fiet illi, qui nō fecit misericordiā, pro eo quod fuit sine misericordia. Vel fiet iudicium ei sine misericordia liberante & saluante: qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione misericordiam Dei sentiet. Ita cum dicitur: misericordia, hic, iudicium, in futuro: non negatur, quin in futuro sit misericordiæ effectus, & in electis, qui per misericordiam ab omni miseria liberabuntur: & in reprobis, qui minus quàm meruerint, cruciabuntur. Sed hic non sine caussa dicitur fieri Dei misericordia, & iudicium in futuro: quia & hic multis modis miseretur Deus, quibus non miserebitur tunc. Vocat enim Deus nunc peccatores & iustificat, quod tunc nō faciet: & tunc reddens singulis secundum merita sua, manifestè iudicabit, qui nunc occultè iudicat. Cuius occultum iu-

Luca. 5. e. In præfatione psal. 9.

tum iudiciū, vt ait Aug. intelligitur pœna, qua quisque vel exercetur ad purgationem, vel mouetur ad conuersionem: vel si contemnit, excæcatur ad damnationem. Occultum ergo iudicium Dei, pœna dicitur: qua iudicat purgando, conuertendo, vel excæcando. Iudicia quoq; Dei interdum appellātur dispensationes eius de omnibus rebus. Vnde, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius. Et iudicia eius abyssus multa. Iudicium autem, quo in futuro iudicabit, intelligitur sententia iudicis, qua ventilabitur area, id est, diuidentur localiter boni à malis ministerio angelorum: & isti in vitam ducentur, illi in supplicium mittentur, qui nunc simul mixti sunt. *Rom.11.d* *Psalm.35.* *Matth.25.c*

De iustitia & misericordia Dei. C

SED quomodo iustitiam Dei & pietatem, id est, misericordiam suprà Cassiodorus duas esse res dixit, quæ semper adiunctæ sunt iudicio Dei? Iustitia enim Dei, & misericordia nō duę res sunt, sed vna res, id est, vna diuina essentia est, sicut suprà pluribus auctoritatibus ostensum est. Quia non est Deo aliud esse misericordem, quàm misericordiam: nec iustum, quàm iustitiam: sed idem prorsus. Nec aliud est ei esse misericordem, quàm iustum: vel misericordiam, quàm iustitiam: sed omninò idem, quia non denominatiuè, sed essentialiter hæc de Deo dicuntur. Cur ergo dicit scriptura de operibus Dei, quædam esse misericordię, quædam iustitiæ? Si enim iustitia Dei, misericordia est: quæcunque sunt opera misericordiæ, esse videntur iustitiæ, & econuerso. His responderi potest sic, illis locutionibus, quibus huiusmodi operum fiunt distinctiones, vt alia misericordiæ, alia iustitiæ, alia bonitati attribuantur: non diuersitas subiacentis, id est, rei, his vocabulis significatè exprimitur, sed varietas sensuum & effectuum in creaturis monstratur. Cum enim dicitur Deus iustus vel iustitia, essentia diuina prædicatur: & etiam quòd ipse sit distributor, & iudex meritorum, intelligi datur. Ita & cum dicitur mi- *Psal.50.* *Responsio.*

tur misericors, essentia diuina prædicatur: & insuper quòd ipse sit miserorum liberator intelligi datur. Similiter cum dicitur bonus, essentia diuina prædicatur. Et cum dicitur Deus, & insuper auctor omnium bonorum ostenditur. Ita & cum dicitur Deus, essentia diuina prædicatur, & ipse timendus ostenditur. Inde ergo quædam opera misericordiæ, quædam iustitiæ dicuntur: non quin diuina essentia hæc & illa operetur, & quin hæc & illa sint opera diuinæ essentiæ, quæ dicitur misericordia & iustitia: sed quia quędam sunt, quibus ostenditur iudex & æquus distributor, quædam quibus ostenditur miserator. Misericors enim dicitur in natura, miserator, in exhibitione. Et in quibusdam operibus dicitur effectus esse misericordiæ, in quibusdam effectus iustitiæ: non quod aliud efficiat iustitia, aliud misericordia Dei, si ad essentiam referas: sed quia ex quibusdam effectib. intelligitur iudex, ex quibusdam miserator, vel, vt quibusdam placet, iustus & misericors. Sed secundū hoc occurrit quæstio, quomodo ex alijs ostendatur iustus, & ex alijs misericors, cum sit idem ei esse iustū, & esse misericordem? Si enim secundum eandem rationem dicitur iustus & misericors, ex eo opere quo intelligitur iustus, intelligitur misericors, & econuerso. Sed dixi suprà, quia cum dicitur Deus iustus & misericors, ita eadem diuina essentia significatur, & secundum eam idem prædicatur, vt etiam quædam diuersa intelligantur. Intelligimus enim per hoc eum esse miseratorem & iustum iudicem. Quod euidenter Orig. ostendit dicens, Omnia quæ Dei sunt, Christus est: ipse sapientia eius, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia, ipse veritas. Sed cum vnum sit in subiacenti pro varietate sensuum, diuersis nuncupatur vocabulis. Aliud enim significat sapientia, aliud iustitia. Quando enim sapientia dicitur, disciplinis te diuinarum humanarumq; rerū instruere intelligitur: Quando iustitia, distributor vel iudex meritorum insinuatur. Ita & prudentia cum dicitur, doctor

Hom. 5. Super Hieremiam, c. 10. super illud. Qui fecit terram in fortitudine, to. 2.

ctor, & demonstrator bonarum, vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.

Auctoritatibus probat quædam iustitiæ, alia misericordiæ, alia bonitati attribui. D

QVOD autem quædam opera misericordiæ, quædam iustitiæ, quædam bonitati attribuantur, in scripturis facilè est reperire. Et de misericordia quidem, & iustitia manifestum est: de bonitate verò & misericordia amplius latet. Sed Aug. docet illa opera propriè ad misericordiam pertinere, quibus aliqui à miseria liberantur. Ad bonitatem verò non solum illa, sed facturam & gubernationem naturalium: ita dicens, Ad misericordiam pertinet, quòd à peccatis mũdat, & de miseria liberat: Ad bonitatem verò, quòd cœlum & terram, & omnia valdè bona creauit vt essent. Idem, Cœli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria: & in terra hominis abundat miseria, & superabundat Dei misericordia. Miseria ergo hominis, & misericordia Dei plena est terra, non cæli, qui non indigent misericordia, indigent tamen regente domino. Omnia enim indigent domino, & misera, & felicia: quia sine illo miser non subleuatur, felix non regitur. Item alibi, Misericordia est erga miseros, bonitas exga quoslibet. Interdum tamen misericordia largè accipitur, vt bonitas.

Ad primũ ver. psa. 138

Idẽ ad versum 5. psal. 32. concione 2.

Idẽ ad versum 11. psa. 24. hũc vniuersæ viæ domini.

Quomodo vniuersæ viæ domini dicantur misericordia & veritas. E

POST hæc considerari oportet, ex quo sensu vniuersæ viæ domini dicantur misericordia & veritas. Hoc multiplicem recipit expositionem. Vniuersæ enim viæ domini misericordia, & veritas quibus ad nos venit, vt ait August. super psalm. intelliguntur duo aduẽtus. Primus in quo manifestã & multiplicẽ misericordiã nobis exhibuit: & secundus, in quo requirendo merita, iustitiã exhibebit. Vniuersę etiã vię domini, id est, quib. ad dominũ ascendimus, sunt iustitia, qua à malo declinamus: & misericordia, qua bonum facimus. In his enim duob. omne bonũ meritũ

Psal. 24.

includitur. Sed cum superius Cassiod. dixerit in his duobus omnia opera Dei includi, meritò quæri potest, an in omni opere domini hæc duo mutuò sibi iũgantur? Quibusdam placuit non in omni opere domini hæc duo concurrere, secundum effectum dico: nam secundum essentiam non diuiditur misericordia à iustitia, sed vnum est. Verum secundum effectũ non in omni opere domini dicunt esse misericordiã & iustitiam: sed in quibusdam fatentur tantum misericordiam, in alijs iustitiam, atq; in alijs misericordiã & iustitiam. Fatentur tamen dominum omnia, quæ fecit misericorditer agere & iustè: referentes rationẽ dicti ad Dei voluntatem, quæ iustitia est, & misericordia; non ad effectus misericordiæ & iustitiæ, qui sunt in rebus. Alijs autem videtur, quod sicut dicitur Deus omnia opera sua iustè facere & misericorditer: ita concedẽdum sit, in omni opere Dei iustitiam esse & misericordiam, id est, clementiam, secundum effectum vel signum: quia nullum opus Dei est, in quo non sit effectus vel signum æquitatis & clementiæ, siue occultæ, siue apertæ. Aliquando enim manifesta est clementia siue benignitas, & occulta æquitas, aliquando econuerso.

Ad psalm. 100.

DE SENTENTIA IUDICII.

DISTINCT. XLVII. A

SOLET etiam queri. Qualiter dabitur iudicij sententia? Sed non est perspicuum id explicare. Non enim scriptura apertè definit an voce illa proferantur. Venite benedicti, &c. Ite maledicti: An virtute iudicis ita fiet, conscientijs singulorum attestantibus: vt modo dicitur futurum, vt iudicis potentiæ effectus ipsius dictione significetur. Illa etiam, Esuriui & non dedistis mihi manducare, & huiusmodi magis conscientijs exprimendam plurimi putant, quàm verbis: quia Apostolus in momento & in ictu oculi mysterium consummandum tradit. Sed illud ad resurrectionis statum tantum referunt, non ad iudicium:

Matt. 25.d.
Ibidem.

um: qui alijs iudicij sententiā, & malorū increpatio nes, & bonorum præmia verbis exprimenda asserūt.

Quòd iudicabunt sancti, & quomodo. B

NON autem solus Christus iudicabit, sed & sancti cum eo iudicabunt nationes. Ipse enim Apostolus ait, Sedebitis & vos super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Nec est putandum, quod duodecim Apostolis tantum hoc permiserit Christus. Vbi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit, si non ibi sedebunt nisi xij? Per duodecim ergo sedes perfectio tribunalis, id est, vniuersitas iudicantiū intelligitur, scilicet, omnes perfecti, qui relictis omnibus secuti sunt Christum. Per duodecim tribus, vniuersitas iudicandorum. Iudicabunt verò eos sancti, non modo cooperatione, sed etiam auctoritate & potestate. Vnde, Gladij ancipites in manibus eorum, id est, sententia de bonis & malis in potestate eorum. Si verò quæritur, quæ erit eorum potestas vel auctoritas in iudicando: Puto nō antè sciri, quàm videatur, nisi diuina reuelatione quis didicerit.

Aug. cap. 5. lib. 20. de ciuit. Dei. *Sap 3. b.* *Matt. 19. d.* *1. Cor. 15. b.* *Matt. 19. d.* *Marc. 10. d.* *Psal. 149.*

De ordinibus eorum, qui iudicandi erunt. C

ERVNT autem quatuor ordines in iudicio. Duæ quippe sunt partes electorum: scilicet, & reproborum, vt Greg. in moralibus ait. Sed bini ordines eisdem singulis partibus continentur. Alij enim iudicantur, & pereunt: alij non iudicantur, & pereunt, Alij iudicantur, & regnant: alij non iudicantur, & regnant. Iudicantur, & pereunt, quibus dominica inclamatione dicetur, Esuriui, & nō dedistis mihi man. &c. Non iudicantur, & pereunt, quibus Dominus ait, Qui non credit, iam iudicatus est. Eorum enim damnatio toti ecclesiæ nota est, &c. & ideò dicuntur tunc non iudicari, quia ad conspectum districti iudicis cum aperta damnatione suæ infidelitatis accedent. Qui verò professionem fidei sine operibus habent, iudicabuntur, & peribunt, id est, redarguentur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta tenuerunt, increpationem iudicis in se fieri non audient:

Ad cap. 36. Iob, Deus potentes nō abijcit, lib. 26. cap. 24. *Matth. 25. e* *Ioan. 3. e* *Iacobi. 2. b.*

quia infidelitatis suæ tenebris prçiudicati, eius quem despexerant inuectione redargui non merentur. Illi autem saltem verba iudicis audient, qui eius fidem saltem verbo tenuerunt. Illi autem in damnatione sua æterni iudicis nec verba percipient, qui eius reuerentia nec verbotenus seruare voluerunt: & ideò illi
Greg. c. 25. eiusdem li. iudicandi, sed isti non iudicandi dicuntur. Ex electorum verò parte alij iudicantur, & regnant, scilicet, qui vitæ maculas lachrymis tergunt, & eleemosynarum superinductione operiunt: quibus iudex veniēs
Matt. 35. c in dextra consistentibus dicet, Esuriui, & dedi. mi. mādu. Alij autem non iudicantur, & regnant, qui etiam præcepta legis perfectionis virtute trāscendunt: quia non hoc solum, quod lex præcipit implere contenti sunt, sed & quod ad perfectionem consulitur, imple-
Esaia 3. e re student. de quibus propheta ait, Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Et Salomon
Prou. vlt. c de ecclesiæ sponso loquens ait, Nobilis in portis vir eius, quando sederit cum senatoribus terrç. Et Iob ait, Non saluat impios, & pauperibus iudicium tribuit.
Iob. 36. a Hi ergo rectè sub generali iudicio, non tenentur, sed iudices veniunt: quia & præcepta generalia viuendo vicerūt, & omnibus relictis Christum secuti sunt, Rçctè pauperibus iudicium tribuit: qui quando huic mundo magna humilitate despecti sunt, tanto tunc
Apoc. 3. d maiori culmine potestatis excrescent. De talibus dici-
Greg. ca. 26 eiusdem. tur, Qui vicerit, dabo ei sedere mecū in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno eius. Vincens dominus cū patre, in throno sedit: quia post passionis certamen & resurrectionis palmam, ꝙ patri esset æqualis omnibus claruit. Nobis verò in throno filij sedere, est ex eiusdem filij potestate iudi-
Ca. 27. continuò. care. Quia enim iudicandi principatum ex eius virtute percipimus, quasi in throno eius residemus. Ex his apparet, quòd etiam perfectiores sancti cum Christo iudicabunt potestate: & quare quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicandi.

De ordine iudicandi, & ministerio angelorum. D

CVM

CVM autem in euangelio legatur, quòd dominus mittet angelos suos, qui colligent de regno eius omnia scandala, & mittent iniquos in caminum ignis. Et item, Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Et idem, Mittet angelos suos cum tuba, & congregabunt electos à quatuor ventis. Et propheta dicit, Congregate illi sanctos eius. Ministerio angelorum illa impleri dubitandum non est. Domino enim veniente ad iudicium, præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cœlum & terra, non secundum substantiam, sed secundum speciem, quæ immutabitur: cęlum quidem aëreum, non æthereum. Tantum enim ascẽdet ignis in iudicio quãtum ascenderunt aquæ in diluuio. Ille autem ignis malis, qui reperti fuerint viui, erit cõsumptio: bonis verò, non, vt ait Aug. Hoc erit incendiũ mundi sanctis, quòd fuit caminus tribus pueris. In quibus, si aliquid purgãdum fuerit, per illum ignem purgabitur. Alijs vero nullam ingeret molestiam. Purgato verò per ignem mundo, & ad iudicium veniẽte domino, emittetur vox illa magna, qua resurgẽt omnes mortui: & tunc ministerio angelorum ventilabitur area, quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mundi angelico ministerio: quo & rapientur obuiã Christo in aëra, reprobis in terra, quam dilexerunt, remanentibus. & tunc præconia illa bonorum, Esuriui, & dedistis mihi manducare: & increpationes illæ malorum, Esuriui, & non dedistis mihi man. &c. proferentur vel sono vocali, vel alio modo. Denique proferetur sententia super vtrosq;, Venite benedicti: &, Ite maledicti, &c. Et ministerio angelorum virtute Dei cooperante mittetur mali in caminum ignis, hoc est, in infernum.

Matt.13.f. *Matt.24.e* *Psal.49.* *De ci. Dei. li. 20.c.18. tom.5.* *Matth. 3.e. Luca.3.d.* *1. Thess.4.d* *Matt.25. c.* *Matth.25 g* *Idem 13. f*

Si post iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum. E

ET solet quæri, Vtrum in inferno malis ad puniendum pręsint dęmones post iudiciũ, quos carnifices

torto-

tortoresq; animarum scriptura appellat? Apostolus dicit, quod Christus tunc euacuabit omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Dum enim durat mundus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus præsunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio cessabit. Hinc quidam putant, post iudicium dæmones non habere potestatem cruciandi homines, sicut modo. Sed vt dæmones virtute dei cruciari sine creaturæ ministerio asserunt: sic reprobos homines ibi nõ per operationem dæmonum, sed virtute diuina tantum æternis subijci cruciatib. Præmissa tamen auctoritas non id cogit sentire: quæ etsi asserat tunc nec dæmones dæmonibus, nec homines hominibus præesse, non definit tamen, an dæmones præsint hominibus ad torquendum. Vnde quibusdã videtur, eos sic cõstare hominibus tortores in pœna, sicut extiterunt incentores in culpa.

1. Cor. 15

Haymo ad ca. 15. 1. ad Corinthios

DE FORMA IVDICIS.

DISTINCT. XLVIII. A

SOLET etiam quæri, in qua forma Christus iudicabit. In forma vtiq; serui iudicabit: quę omnib. in iudicio apparebit, vt videãt mali, in quem pupugerunt. Diuinitatem verò eius mali, non videbũt. Vnde Esaias, Tollatur impius, ne videat gloriã Dei. Humanitatem videbũt, vt timeant: diuinitatem verò non, ne gaudeant. Diuinitas enim sine gaudio videri non potest.

Esa 26. b. secundũ. 70.

Qualis apparebit tunc in forma serui, B

SED cum in forma humana constet eum apparitur um, quæritur an in forma illa gloriosa appareat, sicut verè est, an in forma qualis in passione extitit. Quidam putant à malis talem videri, qualem crucifixerunt, id est, infirmum: quia dicit scriptura, vt videant in quem pupugerunt. Sed apertè Aug. dicit formam serui glorificatam, à bonis & à malis tunc videri: sic, Cum in forma serui glorificata iudicantem viderint boni & mali, tolletur impius, vt nõ videat charitatem

Zach. 12.

Lib. 1. de trinit. ca. 13. t. 3. ad principium.

[illegible]

ritatem Dei, qua Deus est: quam soli mundo corde videbũt: quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Christo glorificata videbitur à cunctis: vnde & Christus dicitur iudicaturus, quia filius hominis est. Ita enim legitur in euangelio Ioannis, Et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. Non quòd ipse ex virtute hominis sit iudicaturus, vel quod ipse solus sine patre, & spiritu sancto sit iudicium facturus: sed quia ipse solus in forma serui iudicans bonis & malis videbitur. Cum ergo pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio: non ita est intelligendum, quasi filius solus iudicet, & non pater: sed quia forma filij humana cunctis in iudicio apparebit, non in forma infima, sed gloriosa. Iudicabit autem ex virtute diuinitatis, non sine patre & spiritu sancto: & apparebit terribilis impijs, & mitis iustis. Erit enim terror malis, & lumen iustis. *Ioan. 5. c*

Quare secundum formam serui dicitur Christus suscitaturus corpora. C

ET sicut dicitur Christus secundum formam serui iudicaturus, propter caussam præmissam: ita etiã dicitur suscitaturus corpora mortuorum, secundum humanitatem, cum tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur, quia in humanitate suscepit, quod est causa nostræ resurrectionis, id est, passionem & resurrectionẽ. Ideò ei ascribitur secũdum hominem suscitatio mortuorum. Vnde Aug. Per verbum filium Dei, fit animarum resurrectio. Per verbum factum in carne filiũ hominis, fit corporum resurrectio. Item, iudicat & suscitat corpora non pater, sed filius secundum dispensationem humanitatis: in qua minor patre est Christus. In eo, quod est filius Dei, est vita, quæ viuificat animas: in eo, quòd est filius hominis iudex. Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitaturus corpora, & iudicaturus. Iudicaturus autem, quia illa forma cũctis in iudicio apparebit: & suscitaturus quia in eadem forma meritum, & causam resurrectionis *Super Ioã. tract. 23.* *Ibidẽ paulò inferius.*

ctionis nostræ suscepit. Et quia secundum eandem formam vocem dabit, qua mortui de monumentis resurgent & procedent. Secundum quod Deus est, viuificat animas, non pater tantum: quia non tantum pater vita est, sed & filius cũ eo, & spiritus sanctus eadem vita est, quę pertinet ad animam non ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientiæ, sed anima, quæ illuminatur à lumine æterno. Licet ergo Christus potentia diuinitatis viuificet animas, & suscitet corpora, & iudicet: non ociosè tamen & præter rationem ei secundum formam Dei tribuitur viuificatio animarum, & secundum formam serui iudicium & resuscitatio corporum.

De loco iudicij. D

PVTANT quidam dominum descensurum in vallem Iosaphat in iudicio: eoquòd ipse per Iohelem prophetam sic loquitur. Congregabo omnes gentes, & deducam eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis. In cuius capituli expositione ita reperi, Hoc quidam pueriliter intelligunt, quòd in valle, quæ est in latere montis Oliueti, descensurus sit dominus ad iudicium: quod friuolum est. Quia non in terra, sed in spatio huius aëris sedebit contra locum montis Oliueti, ex quo ascendit. Et sicut Ioan. Chrysost. dicit. Angeli deferent ante eum signum crucis: vnde in euangelio veritas dicit. Et tunc apparebit signum filij hominis, &c. Iosaphat autem interpretatur iudiciũ domini. In vallem ergo Iosaphat, id est, iudicij domini cõgregabuntur omnes impij. Iusti verò non descẽdent in vallem iudicij, id est, damnationem: sed in nubibus eleuabuntur obuiam Christo.

Iohel. 3. a. Glossa. ord. ad c. 3. Ioel. hæc omnia habet. Chrys. ho. 1. de cruce & latrone, t. 3. Matt. 24. c. 1. Thess. 3.

De qualitate luminarum, & temporis, post iudicium. E

Veniente autem ad iudicium domino in fortitudine & potestate magna, sol & luna dicuntur obscurari: non sui luminis priuatione, sed superueniente maioris luminis claritate. Virtutes quoq; cælorum, id est, angeli, dicuntur moueri: non metu damnatio-

Luca 21. c. Matt. 24. c.

nis,

ris, vel aliqua perturbatione pauoris, sed quadam ad miratione eorum, quæ viderint. Vnde Iob, Columnæ cæli pauent aduentum eius. Antè diem verò iudicij sol & luna eclipsim patientur, sicut Iohel testatur dicens, Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies domini magnus & horribilis. Magnus verò dicitur, propter magna quæ ibi fient. Cum autem factum fuerit cælum nouum & terra noua, tunc erit lux lunæ, sicut lux solis, testante Esaia, Et lux solis septempliciter, id est, sicut lux septem dierum: quia quantum luxit sol in prima conditione septem dierum ante peccatum primi hominis, tãtum lucebit post iudicium: Minorata enim fuit lux solis, & lunæ, aliorumq; syderum, per peccatum primi hominis: sed tunc recipiet sol mercedem sui laboris, quia septempliciter lucebit: & tunc non erit vicissitudo diei & noctis, sed tantum dies. Vnde Zacharias, & erit dies vna, quæ nota est domino, non dies neq; nox: & in tempore vespere erit lux, quia tũc non erit varietas diei & noctis, quæ modò est, sed cõtinua dies & lux. Esaias tamen videtur dicere, quòd tunc non luceat sol vel luna, loquens congregationi sanctorum. Non erit ibi, inquit, amplius, sol ad lucẽdum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi dominus in lucem sempiternam. Sed his verbis non negat solem & lunam tunc lucere, sed significat his, qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullũ lucis vsum præstare. Quia vt ait Hierony. super eundem locum, Cæli & terræ, solis atque lunæ nobis cessabit officium, & erit ipse dominus lumen suis in perpetuum. Potest etiam intelligi illud Esaię ea ratione dictum, quia sol & luna tunc nõ habebunt ortum & occasum sicut tunc. Vnde Isidor. illud Esaiæ quasi exponens, ait. Post iudicium sol laboris sui mercedem suscipiet. Vnde propheta. Lucebit septempliciter, & non veniet ad occasum nec sol nec luna: sed in ordine quo creati sunt, stabunt, ne impij in tormentis sub terra positi, fruantur luce eorum. Vnde Abacuc.

Iob. 26. c
Ioel. 2. g.
Esaia. 30. f.
Zach. 14. b.
Esaia. 60. d
Hiero. ad illud Esaia 60 Nõ erit tibi amplius sol. in cõmen. to. 5.
Esaia 30. f.

Abacuc.3.c cuc, Sol & luna steterunt in ordine suo. Ecce apertè dicit solem & lunam tunc lucere, sed stabiliter permanere: vbi etiam significat infernum esse sub terra. Si verò quæritur, quis vsus lucis solis & lunæ tunc? Fateor me ignorare, quia in scripturis non memini me legisse.

DE DIFFERENTIA MANSIONVM *in cælo, & in inferno.*

DISTINCT. XLIX. A

Aug. in enchi. c. 111. in principio. POST resurrectionem verò facto vniuerso impletoq; iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ: vna Chisti, alia diaboli: vna bonorum, altera malorum, vtraque tamen Angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita feliciter viuentibus, illis infeliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus. quoniam vtriq; sine fine. Sed in beatitudine isti alius alio præstabilius: in miseria verò illi alius alio tolerabilius permanebunt Ex his apparet, quod sicut boni differẽter glorificabuntur, alij magis, alij minus: ita & mali differẽter in inferno punientur. Sicut enim in domo patris, *Ioan. 14. a.* id est, in regno cælorum mansiones multæ sunt, id est, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id est, suppliciorum differentiæ. Omnes tamen æternam pœnam patientur, sicut omnes electi eundem habebunt denarium, quem paterfamilias dedit omnib. qui operati sunt in vinea. Nomine denarij aliquid omnibus electis commune intelligitur, scilicet vita æterna, Deus ipse, quo omnes fruentur, sed impariter. Nam sicut erit differens clarificatio corporum, ita differens gloria erit animarũ. Stella enim à stella, id est, electus ab electo differt in claritate mentis & corporis. Alij enim alijs vicinius clariusq; Dei speciem contemplabuntur, & ipsa contemplandi differentia diuersitas mansionum vocatur. Domus ergo est vna, id est, denarius est vnus: sed diuersitas est ibi mansionum, id est, differentia claritatis:

Ioan. Chry. hom. 65 ad cap. 20. 2. *Matth. 20.* *1. Cor. 15. e.* *Matt. 20. a.*

tâtis: quia vnũ est & summũ bonũ beatitudo & vita omniũ, id est, Deus ipse. Hoc bono oẽs electi perfruũtur, sed alij alijs plenius. Perfruentur aũt videndo per speciẽ, non per speculũ in ænigmate. Habere ergo vitam, est videre vitã, id est, cognoscere Deum in specie: Vnde veritas ait in Euang. Hęc est vita æterna, vt cognoscant te verũ Deũ, & quem misisti Iesum Christũ esse vnũ & solum verũ Deũ: hoc est, habere vitã, id est, cognoscere te nõ est ipsa cognitio, quæ tu es, sed per cognitionem habere bonũ, quod tu es, id est, vita. *1. Cor. 14. d.* *Ioan. 17. A*

Si omnes homines volunt esse beati. B

Solet etiam quæri de beatitudine, vtrũ eã omnes velint, & sciant, quæ sit vera beatitudo? De hoc Aug. in 13. li. de Trin. ita differit, Mirum est cũ capessendæ retinendæq; beatitudinis voluntas vna sit omnium, vnde tanta existat de beatitudine rursus diuersitas voluntatum: non quòd eã aliquis nolit, sed quòd nõ omnes eam norint. Si enim eam omnes nõscerẽt, nõ ab alijs putaretur esse in virtute animi, ab alijs in voluptate corporis, ab alijs atq; alijs alibi atq; alibi. Quo modo ergo omnes amant, quod non omnes sciunt? Quis potest amare, quòd nescit, sicut suprà disputaui? Cur ergo beatitudo amatur ab omnib. nec tamẽ scitur ab omnibus? An fortè sciunt omnes, quæ ipsa sit, sed non omnes sciunt vbi sit, & inde cõtentio est? An fortè falsum est, quod pro verò posuimus, beatè viuere omnes homines velle? Si enim beatè viuere est (verbi gratia) secundum animi virtutem viuere: quomodo beatè viuere vult, qui hoc non vult? Nónne verius diximus, Homo ille non vult beatè viuere, quia non vult secundum virtutem viuere: quod solũ est beatè viuere? Non ergo omnes beatè viuere volunt, immò pauci hoc volunt: si non est beatè viuere, nisi secundũ virtutem animi viuere, quod multi nolunt. Itáne falsum erit, vnde nec ipse Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes esse volumus. Absit vt hoc falsũ esse dicamus, Quid ergo? An dicendũ est, etiamsi nihil aliud sit beatè viuere, quàm secundum virtutem animi viue- *Cap. 4 in principio, Tom. 3.* *Ibidẽ paulò post.* *Cicero in Hortensio.*

mi viuere: tamen & qui hoc non vult, beatè viuere vult? Nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale enim est, ac si dicamus, qui non vult beatè viuere, vult beatè viuere. Istam repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamen ad hanc cõtrudit necessitas. Si omnes beatè viuere velle, verum est, & non omnes volunt sic viuere: quomodo solum viuitur beatè? An illud ab his angustijs poterit nos eruere, si dicamus nihil esse beatè viuere, nisi viuere secundum delectationem suam: & ideò falsum non esse, quòd omnes beatè viuere velint, quia omnes ita volunt, vt quenque delectat. Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat, est esse miserrimum. Nec tam miserum est, nõ adipisci quod velis, quàm adipisci velle, quod non oporteat. Quis ita cæcus sit, vt dicat aliquem ideò beatum, quia viuit vt vult? cum profectò etsi miser esset, minus tamen esset, si nihil eorum, quæ perperam voluisset, habere potuisset. Mala enim voluntate vel sola miser quisq; efficitur: sed miserior, cum desideriũ malæ voluntatis impletur. Quapropter, quoniam verum est, quòd omnes homines esse beati velint, idque ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunq; appetãt: nec quisquam potest amare, quod omninò quid vel quale sit nescit: nec potest nescire, quid sit, quod se velle scit: sequitur vt omnes beatam vitam sciant. Omnes autem beati habent, quod volunt, quamuis non omnes, qui habent, quod volunt, continuò sint beati. Continuò autem miseri sunt, qui vel non habent, quod volunt: vel id habent, quod non rectè volunt. Beatus ergo non est, nisi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. Ille quippe beatè viuit, qui viuit vt vult, nec malè aliquid vult. Cum ergo ex his duobus constet beata vita, licet in malis sit aliquis bonus, non tamen nisi finitis omnibus malis est beatus. Cum ergo ex hac vita, qui in his miserijs fidelis bonus est, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè, quod nunc nullo modo esse potest, vt sic homo viuat, quomodo vult. Non enim ibi volet malè

Ibidẽ ca. 5. continuò.

Ca. 6. eiusd.

Ca. 7. eiusdẽ ad principium.

malè viuere, aut volet aliquid, quod deerit, aut deerit aliquid, quod voluerit. Quicquid amabitur, aderit nec desiderabitur, quod non aderit. Et omne quod ibi erit, bonum erit, & summus Deus, summum bonum erit: &, quod est omninò beatissimum, ita semper fore certum erit. Beatos autem esse se velle, omnium hominum est. Beatos se esse velle, omnes in corde suo vident, nec tamen omnium est fides: qua ad beatitudinem peruenitur.

Si quid de Deo cognoscit aliquis, quod ibi non intelligant omnes. C

SOLET etiam quæri. Vtrum aliquid de Deo cognoscat aliquis magis meritus, vt Petrus: quod non cognoscat aliquis minus meritus, vt Linus? Pluribus videtur, quòd omnia de Deo ad beatitudinem spectãtia omnes communiter electi cognoscant, sed differenter. Nihil enim in Deo noscibile maius digniusq; videtur, quàm eum intelligere trinum & vnum. Hoc autem omnes tunc per speciem cognoscent. Vnde sequitur, vt non sit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio seruit beatitudini, sed in modo videndi different. Alius enim alio magis, alius alio minus fulgebit. *1. Cor. 15. a.*

De paritate gaudij. D

Solet etiam quæri, An in gaudio dispares sint, sicut in claritate cognitionis differunt? De hoc Aug. ait, Multę mansiones in vna domo erunt, scilicet, variæ præmiorum dignitates: sed vbi Deus erit in omnib. erit etiam in dispari claritate per gaudium: vt quod habebunt singuli, commune sit omnib. quia etiã gloria capitis omnium erit per vinculũ charitatis. Ex his datur intelligi, quod par gaudium omnes habebunt etsi disparem, cognitionis claritatẽ: quia per charitatem, quæ in singulis erit perfecta, tantũ quisq; gaudebit de bono alterius, quãtum gauderet, si in seipso haberet. Sed si par erit cunctorum gaudium, videtur ꝙ par sit omnium beatitudo: quod constat omnino nõ

Tractat. 67 ad illud Ioan. 14. In domo patris mei, Tom 9.

esse. Ad quod dici potest, quòd beatitudo par esset, si ita esset par gaudium, vt etiam par esset cognitio? sed quia hoc nō erit, non faciet paritas gaudij paritatem beatitudinis. Potest etiā accipi par gaudium, vt nō referatur paritas ad intensionē affectionis gaudentiū, sed ad vniuersitatē rerū, de quibus lætabitur: quia de omni rē, vnde gaudebit vnus, gaudebunt omnes.

Si maior sit beatitudo sanctorum post iudicium. E

Post hoc quæri solet, Si beatitudo sanctorū maior sit futura post iudiciū, quàm interim? Sine omni scrupulo credendum est, eos habituros maiorem gloriā post iudicium, quàm antè: quia & maius erit gaudium eorū, vt supra testatus est Aug. & amplior erit eorum cognitio. Vnde Hiero. Peracto iudicio ampliorem gloriā suæ claritatis Deus demonstrabit electis.

Gloss. ordi. super Osea. 6. ad illud: Venite & reuertamur.

Si quem mouet, quid opus sit spiritibus defunctorū corpora sua in resurrectione recipere, si eis potest sine corporibus summa beatitudo præberi: difficilis quæstio est, nec potest à nobis perfectè definiri. Sed tamen dubiū non est, & raptā à carnis sensibus hominis mētem, & post mortē ipsa carne deposita non sic videre posse incōmutabilem substantiā, id est, Deum, sicut sancti angeli vident, siue alia latentiori causa: siue ideò, quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrandi, quo retardatur quodammodo, ne tota intētione pergat in illud summum cælum, donec ille appetitus conquiescat. Porrò si tale sit corpus, cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut hæc caro, quæ corrumpitur: multomagis auertitur mens ab illa visione summi cœli. Proinde cū hoc corpus iam non animale, sed spirituale, recepit ęquata angelis, habebit perfectum naturæ suæ modum, obediens & imperans, viuificata, & viuificans, tam ineffabili facilitate, vt sit ei gloriæ, quod fuit sarcinæ.

Super Gen. ad literā, l. 12. ca. 35. in principio.

Ibidē paulò inferius. 1. Cor. 15. f.

SI MALI IN INFERNO PECCA-*bunt.* DISTINCT. L. A

HIC oritur quæstio, ex præmissis ducens originem. Supra enim Aug. loquens de malis in inferno

ferno damnatis,& bonis in cęlo glorificatis, dixit, ꝙ nec bonis voluntas,nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis quidem cõstat,sed de malis à quibus voluntatem malam non remouet,quæritur quo modo sit verum eos non posse peccare:imò,quomodo verum sit eos non peccare, cum malam habeant voluntatem? Quidam autumant illam voluntatem non esse peccatum,sed supplicium tantum. Alij verò peccatum esse fatentur,sed per illud eos non mereri aliquam pœnam:quia non est ibi locus merendi. Illud ergo peccatum dicunt non esse meritum supplicij,sed supplicium mali meriti,quod in hac vita præcessit. De hoc autem Aug. ita dicit. Tempus acquirẽdi vitam æternam in hac tantum vita Deus hominibus dedit, vbi voluit etiam pœnitẽtiam esse fructuosam. Ideò hic pœnitentia fructuosa est, quia potest hic homo deposita nequitia benè viuere, & mutata voluntate merita operaque mutare,& ea gerere,quæ Deo placeant. Quod qui in hac vita non fecerit,habebit quidem pœnitentiam in futuro seculo de malis suis,sed indulgentiam in conspectu domini non inueniet:quia etsi erit stimulus pœnitudinis,tamẽ nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpabiliter iniquitas sua,vt nullatenus ab eis possit vel diligi, vel desiderari iustitia. Voluntas enim eorum talis erit,vt habeat semper in se malignitatis suæ supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis affectum. Quia sicut illi,qui cum Christo regnabunt, nullas in se malæ voluntatis reliquias habebunt:ita illi,qui erunt in supplicio æterni ignis cum diabolo & angelis eius deputati,sicut nullam habebunt vlterius requiem,sic bonam nullatenus poterunt habere voluntatẽ. Et sicut cohæredibus Christi dabitur perfectio gratiæ ad æternam gloriam: ita consortibus diaboli cumulabit ipsa malignitas pœnam,quando exteriorib. deputati tenebris,nullo illustrabuntur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam sic gesturos, vt per eam prauam

Aug. in enchyr. c. 111.

In lib. de fide ad Petrũ. c. 3. 26.

Ca. 3. ad Petrũ, continuò.

Matt. 25. d.

voluntatem non deserant: & illa maligna voluntas erit eis ad cumulum pœnæ: per quam tamen nō merebuntur, quia nullus meretur nisi in hac vita.

Quare dicuntur tenebræ exteriores. B

HIC quęri potest. Quare illæ tenebræ, quibus inuoluentur mali in gehenna, dicūtur tenebræ exteriores? Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & spiritualem, scilicet, Deum erunt. Nunc enim etsi patiantur tenebras in cæcitate mentis, non tamē penitus extra lucem Dei sunt, nec corporali lucē priuātur. De hoc Aug. sic ait, Ira Dei & in iudicio erit, & hic est in cæcitate mentis, cum dantur mali in reprobum sensum. Ibi exteriores tenebræ erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus esse extra Deum, nisi esse in summa cęcitate? Siquidem habitat Deus lucem inaccessibilem. Hę autem tenebræ hic iam incipiunt in peccante, cum ab interiori Dei luce secluditur, sed non penitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hic: quia ibi secludetur penitus à luce Dei, quod non hic. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio? An quia non videbunt deū per speciē? sed nec aliquis videt hic Deū per speciē. An per dissimilitudinē, quā facit peccatū inter Deū & hominem? sed & hic multi per grauia peccata elongantur à Deo. An quia Deū odiunt, ita vt velint Deum nō esse? sed & hic multi Deū oderunt: de quibus scriptum est, Superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper. Quæ est ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebræ intelligi possunt, quædam malignitas odij & voluntatis, quæ tunc excrescet in mentibus reproborum, & quędam obliuio Dei: quia tormentorum interiorum & exteriorū dolorib. adeò afficientur & turbabūtur, vt ab illis ad cogitandum aliquid de Deo vix, vel raro, vel nunquā mentem reuocent. Vt qui nimiò præmūtur pondere, adeò stupescunt & turbātur, vt interim in aliam cogitationem non se extendant: sed illuc tēdit impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris. Sed in hac

Glossa ord. ad psalm. 6 versu. 7. Turbatus est à furore

1. Tim. 6. c.

Psalm. 73.

in hac vita nullus adeò malus est, vt penitus secludatur à cogitatione Dei: quia nec perdit appetitum beatitudinis, & quendā boni amorem, quē naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores & profundissimas tenebras reprobos perpessuros post iudicium dicit Aug. opponens de illo diuite, qui in inferno positus, eleuans oculos vidit Abrahā, & in sinu eius Lazarum: cuius cōparatione coactus est cōfiteri mala sua, vsq; adeò, vt fratres roget ab his præmoneri: quod antè iudiciū factū legitur. Sed post iudicium in profundioribus tenebris erunt impij, vbi nullam Dei lucem videbunt, cui confiteantur. *Super psa.* *Luc. 16.f.g*

De animabus damnatorum, si quam habent notitiam eorum, quæ hic fiunt. C

Præterea quæri solet, si reproborum animæ, quæ nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorū, quæ circa suos in hac vita geruntur, & si aliquo modo doleant super infortunijs suorum charorum? Hāc quæstionem Aug. commemorat, ex parte eam explicans, ex parte verò insolutam relinquens: ait enim, Quæret aliquis, an vllus dolor tangat mortuos, de his, quę in suis post mortem contingunt? vel quomodo ea, quę circa nos aguntur, nouerint spiritus defunctorum? Cui respondeo, magnam esse quæstionē, nec in præsenti disserendā. Veruntamen breuiter dici potest, quòd est cura mortuis de suis charis, vt de diuite legitur: qui dū tormenta apud inferos pateretur, leuauit oculos ad Abrahā: & inter alia dixit. Habeo enim quinq; fratres: mitte aliquem ex mortuis, vt testetur illis, ne & ipsi veniāt in hunc locū tormentorum. Habent enim mortui curam de viuis, quos sciūt viuere: quia nec in locis pœnarum vident eos. vbi diues sine fratribus erat: nec in requie beatorum, vbi Lazarū & Abraham, quamuis longè, agnoscebat. Non tamē ideò consequens est eos scire, quæ circa charos suos aguntur hic, vel læta, vel tristia. *Au. ad Gersū 14. psal. 108. Et dispersat de terra. to: w* *Luce 16.g*

Quomodo accipienda sunt, quæ de Lazaro & diuite leguntur. D

SI quis autem quærat, Quomodo intelligatur, quod de Lazaro & diuite legitur? Audiat Aug. responsum dicẽtis, Si quis putat animas corpore exutas locis corporalibus contineri, cum sint sine corpore, non deerunt qui faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse contendant, ipsamq; animam corpoream propter arentem linguam, & stillam de Lazari digito cupisse. Sed melius est dubitare de occultis, quã litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse non dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flamma inferni, sinus Abrahæ, & huiusmodi, vix à mansuetis, & contẽtiosis autem nunquam inuenitur.

August. de Gen. ad literã, li. 8. c. 5. tom. 3.

Si se vident boni & mali. E

Solet etiam quæri, Vtrum vicissim se videant illi, qui sunt in inferno, & illi qui sunt in gloria? Sicut sancti tradunt, & boni malos, & mali bonos vident vsq; ad iudicium. Post iudicium verò boni videbunt malos, sed non mali bonos, Vnde Greg. Infideles in imo positi, ante diem iudicij fideles super se in requie attẽdunt, quorum gaudia post contemplari nõ possunt.

Gloss. ordi. hac habet ad id, c. 16. Lucæ: Eleuans autẽ oculos, ex ho. 40. ad illud idem Greg.

De chaos inter bonos & malos. F

SED cum sancti malos in tormentis videant, nónne aliqua compassione erga eos mouentur? nónne eos de tormentis liberari cupiunt? Recole illud euangelicum, quod Abrahã diuiti respondit. Inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt transire ad vos non possint, neq; inde huc transmeare. Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quę nullatenus sociari valẽt? Adeò enim sancti Dei iustitiæ addicti sunt, vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla pro eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire ad illos, sed non possunt? Quia si Dei iustitia admitteret, non fieret eis molesta liberatio eorũ. Vel ita dicuntur velle & non posse: nõ quia velint, & non possint, sed quia etsi vellent, non possent eos iuuare. De hoc ita Greg. ait. Sicut reprobi

à pœnis

à pœnis ad gloriam sanctorum transire volunt, & nõ possunt: & ita iusti per misericordiam mente ire volunt ad positos in tormentis, vt eos liberent, sed non possunt: quia iustorum animæ etsi in naturæ suę bonitate misericordiam habent, iam tunc auctoris sui iustitię coniunctæ tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur.

Greg. ad illud. Lu. 16. Et in his omnibus inter nos. ho. 40.

Quòd visa impiorũ pœna nõ minuit beatorũ gloriã. G

Postremò quæritur. An pœna reproborum visa decoloret gloriam beatorum? an eorum beatitudini proficiat? De hoc ita Greg. ait, Apud animum iustorum non obfuscat beatitudinem aspecta pœna reproborũ: quia vbi iam compassio miseriæ nõ erit, minuere beatorum lætitiam non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamẽ gloriam vident pœnas malorum, quas per gratiam euaserunt; quia qui Dei claritate vident, nil in creatura agitur, quod videre non possint. Non est autem mirandum, si sancti iam immortales reprobos videant mentis intelligentia, cum prophetæ mortales adhuc videre hæc omnia meruerunt. Egredientur ergo electi, non loco, sed intelligentia vel visione manifesta, ad videndum impiorum cruciatus: quos videntes non dolore afficientur, sed lætitia satiabũtur, agentes gratias de sua liberatione, visa impiorũ ineffabili calamitate. Vnde Esaias impiorum tormenta describens, & ex eorum visione lætitiam bonorum exprimens ait, Egredientur, electi scilicet, & videbunt cadauera virorũ, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt, vsq; ad satietatem visionis omni carni, id est, electis. Lętabitur enim iustus, cum viderit vindictam.

Greg. ad illud Lu. 16. rogo te pater, ho. 40.
Greg. paulò inferius,
Hiero. ad illud cap. 66. Esaiæ: Egredientur, & videbũt. t 5 Esa. vlt. g
Psal. 57.

Hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos Seraphin duabus alijs velabant, scriptori, etsi non auditori, commemorasse sufficiat: qui à facie exorsus sedentis: per media ad pedes vsq; via duce peruenit.

LIBRI IIII. ET VLTIMI FINIS.

SEQVVNTVR VARII ARTICVLI ERRONEI OMNIVM PENE FACVLTATVM, in Anglia & Parisijs studiosè & auctoritatiuè condemnati, cum reuocationibus eorundem.

PRAEFATIO.

Niuersis præsentis literas inspecturis Stephanus permißione diuina Parisiensis Ecclesiæ minister indignus, Salutem in filio virginis gloriosæ. Magnarum & personarum grauium crebra zeloque fidei accensa insinuauit relatio, quòd nonnulli Parisiis studentes in artibus propriæ facultatis limites transcendentes, quosdam manifestos & execrabiles errores, immò potius vanitates & insanias in rotulo seu schedulis his annexo seu annexis contentos quasi dubitabiles in scholis tractare & disputare præsumunt: non attendentes illud Gregor. Qui sapienter loqui nititur, magnoperè metuat, nec eius eloquio audientium vnitas confundatur: præsertim cum errores prædictos gentilium scripturis muniunt, quos proh pudor ad suam imperitiam asserunt: sic cogentes, vt nesciant eis respondere. Ne autem quod sic innuũt, asserere videantur, responsiones ita palliant, quod dũ putant vitare Scyllam incidunt in Charibdim. Dicũt enim ea esse vera & vera secundum philosophiam, sed non secundum fidem catholicam, quasi sint duæ veritates contrariæ, & quasi contra veritatem sacræ scripturæ sit veritas in dictis gentilium damnatorum: de quibus scriptum est. Perdam sapientiam sapientum, quia vera sapientia perdet falsam sapientiam. Vtinam tales attẽderent dictum sapientis seu consilium dicentis, Si tibi est intellectus, responde proximo tuo: sin autem,

sit ma-

sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato & confundaris. Ne igitur incauta locutio trahat simplices in errorem, nos tam doctorũ sacra theologiæ, quàm aliorum communicato consilio districtè talia fieri & consilia prohibemus, & ea totaliter condemnamus, excommunicantes omnes illos, qui dictos errores dogmatizauerint, vel aliquem de eisdem dogmatizare aut defendere vel sustinere præsumpserint quoquo modo, & audientes eorum, nisi infra septẽ dies nobis vel Cancellario Parisiensi duxerint reuelãdum, nihilominus processuri ad pœnas contra eos pro qualitate culpæ, prout ius dictauerit, infligendas. Librum etiam de amore siue de Deo amoris, qui sic incipit. Cogit me multum, & cætera, & sic terminatur. Caue igitur Galtere amoris exercere mandata, &c. Item etiam librum Geomantiæ, qui sic incipit. Aestimauerunt Indi &c. & sic terminatur, Ratiocinare igitur super eam, & sic inuenies, &c. Item libros & rotulos & quaternos nigromanticos, aut continentes experimenta sortilegorum, inuocationes dæmonum seu coniurationes in periculum animarum, seu in quibus de talibus & similibus fidei orthodoxæ & bonis moribus aut operibus euidenter aduersantibus tractatur, per eandem sententiam nostram condemnamus, & omnes qui dictos rotulos, libros & quaternos dogmatizauerint et audierint, nisi infra septem dies nobis vel Cancellario Parisiensi reuelauerint, eo modo quo superius est expressum. In his scriptis sententiam excommunicationis ferentes ad alias pœnas prout grauitas culpæ exegerit nihilominus processuri. Datum Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimoseptimo: die dominica qua cantatur, Lætare Hierusalem in Ecclesia Parisiensi.

COLLECTIO ERRORVM PARISIIS CONDEMNATORVM.

ERRORES PARISIIS CONDEMNATI A DOMINO GVILLERMO EPISCOpo Parisiensi.

tra errores fratris Ioan. de montesono ordinis Prædicatorum, in quo continentur etiam errores contra immaculatam virginis Mariæ conceptionem.

ISTI sunt errores detestabiles contra catholicam veritatē, reperti in quibusdam scriptis. Quos quicunq; dogmatizauerit vel defenderit, à venerabili patre Guillermo Parisiensi episcopo, conuocato concilio omnium magistrorum tunc Parisijs degentium, vinculo anathematis est innodatus. Et id eo eos cauere debent omnes professores fidei orthodoxę.

Primus est, ꝙ diuina essentia in se nec ab angelo, nec ab homine videatur vel videbitur.

Secundus error est, quod licet diuina essentia eadem sit in patre, & filio, & spiritu sancto: tamen vt hęc essentia est in ratiōe formæ vna ei in patre & filio, licet non vna in spiritu sancto & in his. & tamen forma idem est quod diuina essentia.

Tertius est. ꝙ spiritus sanctus, prout est amor & nexus, non ꝓcedit à filio, sed tātum à patre.

Quartus est, quod multæ veritates fuerunt ab æterno, quę nō sunt ipse Deus.

Quintus est, primū nunc vel principium & creatio passio nō sunt creator vel creatura.

Sextus: quod angelus malus in primo instanti suæ creationis fuit malus: & nunquam fuit non malus.

Septimus est, quòd nec animę glorificatę nec corpora gloriosa vel glorificata erunt in cælo empyreo cum angelis, sed in cęlo aqueo vel crystallino, quod est super firmamentum. Quod etiam dicere præsumūt de beata virgine.

Octauus, quod angelus in eodem instanti potest esse in diuersis locis: & est vbique si velit esse vbique.

Nonus est, ꝙ qui habet meliora naturalia de necessitate habebit maiorem gratiā & gloriam.

Decimus est, quòd diabolus nunquam habuit vnde posset stare. Nec etiam Adam in statu innocentiæ.

ASSERTIONES OPPOSITÆ *erroribus prædictis.*

FIRMITER credendū est, & nullatenus dubitandū, quod Deus in sua substantia essentia vel natura videbitur ab angelis sanctis & animabus glorificatis.

Item, quod est vna essētia substantialis vel natura in patre & filio & spiritu sancto. Et eadem essentia in ratione formę in patre & filio & spiritu sancto.

Itē, quòd spiritus sanctus, prout est sanctus & amor procedit ab vtro

ab vtroq;,scilicet,patre & filio.

Item,quod vna sola veritas fuit ab æterno,quæ est Deus.Et quòd nulla veritas fuit ab æterno,quæ non sit illa veritas.

Item quod primum nunc & creatio passio est creatura.

Item,quod malus angelus aliquando fuit bonus & non malus, & post peccando factus est malus.

Item,quod idem est locus corporis, scilicet, empyreum cælũ sanctorum angelorum, & beatarum animarũ, & idẽ erit corporum humanorum glorificatorum:& similiter idem est locus spiritualis sanctorum angelorum & hominum bonorum.

Item, quod angelus est in loco per distinctiones, ita quod si est hic,non est ibi in eodem instanti: impossibile est enim eũ in eodem instanti esse vbiq;,cũ hoc sit proprium Dei.

Item,quod secundum,quod prӕordinatum est & prӕdestinatũ à deo dabitur gratia&gloria

Item,quod malus angelus& Adam habuerunt vnde possent stare,etsi non vnde possent proficere.

Item, eodem anno dominica qua cantabitur Lætare Hierusalem.1270.Guilielmus postmodum Constantien. Episcopus in sermone beati Ioannis Baptistę in domo minorum Parisijs prædicauit,quod liberum arbitrium habet potentiam naturalem ad recipiendum gratiã non effectiuam aliquo modo: quod falsumest,quia nolens nõ recepit eã.Secundo quod quidam natus nunquam fuit in gratia: sed semper Hismaël aut Iudas fuit,& nunquam Ioannes,quod est contra fidẽ. Baptisati enim habent gratiam. De qua reprehensus publicè in cõsequenti die Apostolorum Petri & Pauli publicè retractauit. Pax & gratia omnibus asserentibus hanc veritatem. Data fuit hæc sententia Parisijs Anno domini. 1240.in octaua Epiphaniæ.

ISTI sunt errores condemnati & excommunicati cum omnibus qui eos scienter docuerint vel asseruerint à domino Stephano Parisiẽ.episcopo Anno domini. 1270.die mercurij ante festũ B.Nicolai hyemalis

Primus articulus est,quòd intellectus omnium hominum est vnus & idem numero.

Secundus est, quod illa est falsa vel impropria, Homo intelligit.

Tertius est, quod voluntas hominis ex necessitate vult vel eligit.

Quartus,quòd omnia quę in inferioribus aguntur subsunt necessitati corporũ cœlestium.

Quintus, quod mundus est æternus.

Sextus, quod nunquam fuit primus homo.

Septimus, quod anima, quæ est forma hominis secundū qd' homo corrumpitur corrupto corpore.

Octauus, quod anima separata post mortem non patitur ab igne corporeo.

Nonus, quod liberum arbitrium est potentia passiua non acti, 1, Et quod necessitate mouetur ab appetibili.

Decimus, quod Deus non cognoscit singula.

Vndecimus, quod Deus non cognoscit aliud à se.

Duodecimus, quod humani actus non reguntur prouidentia diuina.

Tredecimus, quòd Deus non potest dare immortalitatē vel incorruptibilitatem rei corruptibili vel mortali.

ISTI articuli, qui sequuntur condēnati sunt à domino Stephano Parisien. episc. de consilio magistrorum Theologiæ. Anno domini 1276. die dominica qua cantatur Lætare Hierusalem: in ecclesia Parisien. Vbi excōmunicauit in scriptis omnes illos, qui eos docuerint & defenderint. Et primo ordinantur illi, qui sunt de deo.

Primus, quod Deus non est trinus & vnus: quoniam trinitas non stat cum summa simplicitate. Vbi enim est pluralitas realis ibi necessariò est additio & compositio. Exemplum de aceruo lapidum.

Item, quòd Deus non potest generare sibi similem: ꝙ enim generatur ab aliquo habet principium aliquod à quo depēdet: & quod in Deo generare nō est signum perfectionis.

Item, quòd Deus non cognoscit alia à se.

Item, quod deus non potest dare perpetuitatem rei trāsmutabili vel corruptibili, vt est corpus humanum.

Item, quòd Deus siue prima causa non posset producere effectum sibi æqualem nisi temperaret suam potentiam.

Item quod Deus non posset facere plures animas in numero.

Item, quod Deus nunquam plus creauit intelligētiam quā modo creauit.

Item, quod Deus est infinitę virtutis in duratione, non in actione: talis ęnim infirmitas nō est nisi in corpore finito si esset.

Et quod prima caussa nō posset plures mundos facere.

Item quod sine agente proprio vt patre à solo Deo non posset fieri homo.

Item quòd Deum in hac vita mor-

mortali possumus intelligere essentiam.

Item, quòd Deus non potuit fecisse primam materiam nisi mediante corpore cælesti.

Item, à voluntate antiqua nō potest nouum procedere absq; transmutatione præcedente.

Item, quod prima caussa non habet cognitionē aut scientiā futurorum contingentium. Primò, quia futura contingentia sunt non entia. Secundò, quia futura contingentia sunt particularia. Deus autē cognoscit virtute intellectiua, quæ nō potest cognoscere particulare. Vnde si non esset sensus, fortè intellectus nō distingueret inter Sortem & Platonem: licet distingueret inter hominem & asinū. Tertium, propter ordinem caussæ ad causatum: præscientia enim diuina est necessaria causa præscitorum. Quarta, ratiò est ordo scientiæ ad scitum: quamuis enim scientia non sit caussa fati, ex quo tamen scitur determinatur ad alteram partem cōtradictionis: & hoc multo magis in scientia diuina, quàm in scientia nostra.

Itē, quod primū principium non potest esse sine diuersorum factorum hic inferiùs nisi mediantibus alijs causis, eo ꝙ nullum transmutans diuersimode transmutat nisi transmutatū.

Item, quod ab vno primò agendo non potest esse multitudo effectuum.

Item, quod primum principium nō est causa propria æternorū nisi metaphoricè, id est, quia conseruat ea, quia nisi esset ea non essent.

Itē, quod sicut ex materia nō potest aliquid fieri ex agente, ita nec ex agēte potest aliquid fieri sine materia. Et quod Deus non est causa efficiens nisi respectu eius, quod habet esse in potentia materiæ.

Item, quòd entia declinant ab ordine caussæ primæ in se cōsideratæ, licet non in ordine ad reliquas caussas agentes in vniuerso. Hoc est error, quia essentialior & inseparabilior est ordo entium & caussam primam quàm ad caussas inferiores.

Item, quod Deus non potest esse caussa noui facti: nec potest aliquid de nouo producere.

Item, quod Deus non potest mouere cœlū motu recto. Et est ratio, quia tunc relinqueret vacuum.

Item, quod Deus non potest irregulariter, id est, alio modo quàm mouet mouere aliquid: quia in eo non est diuersitas voluntatis.

Itē, ꝙ Deus est æternus in agendo & mouēdo sicut in essendo, alioquin ab alio determinaretur

retur quod esset prius illo.

Itē illud quòd de se terminatur vt Deus, aut semper, aut nūquā & ꝙ multa sunt æterna.

Item ꝙ Deū necesse est facere quicquid immediate fit ab ipso error: siue intelligatur de necessitate coactiōis quia tollit libertatem arbitrij: siue de necessitate immutabilitatis quia ponit possibilitatem aliter faciendi.

Item quod primum principium non potest immediate producere generalia: quia sunt effectus noui.

Effectus autē noui exigit causam immediatam quæ potest aliter se habere.

Item quod primum principium non potest aliud à se producere: quia omnis differētia quæ est inter agēs & factum, est per naturam.

Item quod Deus non potest immediate cognoscere contingētia nisi per aliam causam particularem & proximam.

Itē quod si oēs causæ fuerint aliquando in quiete necesse est ponere Deum mobilem.

Itēm quod Deus est prima & necessaria causa primæ intelligentiæ qua posita ponitur effectus, & sunt simul duratione.

Item quod Deus non est necessaria causa motus corporum superiorum & coniunctionis et diuisionis cōtingētis in stellis.

Item ad hoc quod effectus omnes sint necessarij respectu causæ primæ non sufficit quod ipsa causa prima non sit impedibilis, sed exigitur quòd causę mediæ nō sint impedibiles. Error: quia tunc Deus non posset facere aliquem effectum nouū sine causis posterioribus.

Item quod Deus possit agere contraria, hoc est mediante corpore cœlesti quod diuersum in vbi.

Item quod Deus infinitus virtute: nō quia faciat aliquid de nihilo: sed quia cōmunicat motum infinitum.

Item quod Deus non potest in effectum causæ secundariæ sine ipsa causa secūdaria. Error.

Item quod effectus immediatus à primo debet esse vnus tātum & similimus primo.

Item quod Deus vel intelligētia non infundit scientiam animę humanæ in somno nisi mediante corpore cœlesti.

Item quod plures sunt motores primi cæli. Error.

Item quòd primum immobile simpliciter non mouet nisi mediāte aliquo motu: & quòd tale mouens immobile est pars moti ex se.

Item quòd potētia actiua nō potest esse sine operatione & permixta potentiæ passiuæ. Error, si intelligatur de quacunq;

operatione.

Item quod Deus non potest induidua multiplicare sub vna specie sine materia.

Item forma quam oportet fieri & esse in materia non potest agi ab illo quod nō agit ex materia.

Item quòd Deus non potest facere accidens sine subiecto nec plures demensiones simul esse.

Item quod impossibile simpliciter non potest fieri à Deo, vel ab agente. Error, si intelligatur de impossibili secūdum numerum vel naturam.

Item quod alius est intellectus in ratiōe secundum quod Deus intelligit se & alia. Error: quia licet sit alia ratio intelligendi: non tamen alius intellectus secundum rationem.

Itē quod prima causa est causa omniū entium remotissima. Error: si intelligatur cū præcisione. ita scilicet, quod nō propinquissima est.

Item quod aliqua possunt casualiter euenire respectu primæ causæ, & ꝙ falsum est omnia esse præordinata à prima causa, quia tunc euenirent de necessitate.

Item quod in causis efficientibus causa secunda habet actionem quam non accepit à prima causa.

Item quod in causis efficientibus cessante causa prima, non cessat secunda ab operatione sua, dum tamen secunda operetur secūdum materiam suam.

Item quòd de Deo nō potest cognosci nisi quia est siue ipsū esse.

Item quod Deum esse ens per se positiuè nō est intelligibile, sed priuatiuè est ens aut per se intelligibile.

ERRORES de angelo vel intelligentia.

Item quod omnia separata eo æterna sunt primo principio. Item quod intelligentię superiores creāt animas rationales sine motu cæli. Intelligentiæ autem inferiores creant vegetatiuam sensitiuam motu cæli mediante.

Item quòd intelligentia angelus vel anima separata nusquam est.

Item substantiæ separatæ eo quòd habēt vnum appetitum non mutantur in opere aut operatione.

Item quod intelligentiæ siue substantię separatæ quas dicūt esse æternas non habent propriè causam efficiētem sed metaphoricè: quia habent causam conseruantem in esse sed non sunt factæ de nouo, quia sic essent transmutabiles.

Itē quod in substātijs separatis nul

nulla est possibilis trāsmutatio: nec sunt in potentia ad aliquā mutationem ad aliud, quia æternæ sunt & immunes à materia.

Item quod substantiæ separatæ quæ non habent materiam per quam plus sint in potentia quā in actu, & sunt à causa semper eodem modo se habēte, ideo sunt æternæ.

Item quod substantiæ separatæ per suum intellectum causant res ad extra.

Item quod intelligentia motrix cæli influit in animam rationalem sicut corpus cæli influit corpus humanum.

Itē quod angelus nō potest in actus oppositos immediatè, sed in actus mediatos: & hoc mediante alio, vt orbe, sole vel cælo.

Item quòd angelus nihil intelligit de nouo.

Item quod si esset aliqua substantia separata, quæ nō moueret aliquod corpus in hoc mundo sensibili, nō clauderetur in vniuerso.

Item quod substantię sempiternæ separatę à materia habēt bonum: quod est eis possibile cū producuntur: nec desiderāt aliquid quo carent.

Itē quod substantiæ separatæ sunt sua essentia, quia in eis idē est ꝙ est & per hoc quod est

Item quod omne quod nō habet materiā est æternum: quia quod non est factum per transmutationem materię priùs nō fuit ergo æternum.

Item quia intelligentiæ non habēt materiam deus non posset plures res eiusdem speciei facere: & quod materia nō est in angelis cōtra fratrem Thomam.

Itē quod intelligentię superiores non sunt causa alicuius nouitatis in inferioribus. Et quod superiores inferioribus sunt causa æternæ cognitionis.

Item quod intelligentia perficitur à Deo in æternitate, quia secundū se totum immutabilis est, anima autem cæli non.

Item quod intelligentia inferior recipit esse à Deo per intelligentias medias.

Item quod scientia intelligentię non differt à substantia intelligentiæ: ibi enim non est diuersitas intellecti ab intellectibilitate, nec diuersitas intellectorum.

Item quod substantię separatę sunt in actu infinitæ: infinitas enim non est impossibilis nisi in rebus materialibus.

Item quod intelligentiæ superiores imprimunt in inferiorib⁹ sicut anima vna intellectiua imprimit in aliā & in animā sensitiuā: & per talem impressionem incātator aliquis proijcit camelū in foueā solo visu.

Item quod intelligentia cum sit plena formis: imprimit alias formas in materia per corpora cælestia tāquā per instrumēta.

Item quod substātiæ separatæ sunt alicubi per operationē & nō possunt moueri ab extremo in extremum, nec mediū: nisi quia possunt velle operari aut in medio aut in extremis. Error: si intelligatur sine operatione substantiam nō esse in loco nec transire de loco in locum.

Item quod intelligentia sola voluntate mouet cælum.

Item substantiæ separatæ nusquam sunt secundum substantiam. Error: si intelligatur ita quod substantia sit res essendi in loco: verum est quod nusquā sunt secundum substantiam.

ERRORES de anima & intellectu.

Item quod intellectus non est forma corporis, nisi sicut nauta nauis: nec est perfectio essentialis hominis.

Item quod intellectus quando vult induit corpus, quando non vult non induit.

Item quod ex sensitiuo & intellectiuo non sit vnum per essentiam nisi sicut ex intelligentia & orbe, hoc est vnum per appositionem.

Item quod intellectus humanus est æternus, quia est à causa semper eodem modo se habente: & quoniam non habet materiam per quam prius est in potentia quàm actu.

Itē quod anima separata nullo modo patitur ab igne.

Item quod intellect9 est vnus numero omnium licet omninò separatur à corpore hoc: nō tamen ab omni.

Item quod intelligentia Sortis corrupti non habet scientiā eorum quæ habuit.

Itē quod anima humana nullo modo est mobilis secundum locū nec per se nec per accidēs: & si ponatur alicubi secūdum substantiam suam nunquam mouebitur de vbi ad vbi.

Item quòd scientia animæ est terrena: & quòd intellectus agens, & possibilis sunt æterni.

Itē quòd motus cæli sunt propter animam intellectiuam, & quòd anima intellectiua sui intellectus non potest educi nisi mediante corpore.

Item ꝙ nulla forma ab extrinseco veniēs potest facere vnū cū materia. ꝙ enim separabile est cum eo quod est corruptibile vnum non facit.

Item anima separata non est alterabilis secundum philosophiam licet secundum fidem alteretur.

Item quod anima rationalis quando recedit ab animali adhuc remanet animal vnum.

Item

Item quòd anima intellectiua cognoscēdo se cognoscit omnia alia: species enim omnium rerum sibi sunt concreatæ: sed hoc cognoscere non debetur intellectui nostro vt noster est: sed secundum quod intellectus est agens. error est.

Item quòd anima est inseparabilis à corpore, & ad corruptionem harmoniæ corporalis corrumpitur anima.

Item quòd scientia magistri, & discipuli est vna & eadem numero: & ratio est quia intellectus vnus est: quia forma non multiplicatur nisi quia educitur de potentia materiæ.

Item quòd intellectus agens nō copulatur nostro possibili, & quòd intellectus possibilis non vnitur nobis secundū substantiā: & si vniretur & forma nobiscum esset inseparabilis.

Item operatio intellectus nō vniti copulatur corpori, ita ꝙ operatio est rei, non habentis formā qua operetur. Error est: quia ponit quòd intellectus nō sit forma hominis.

Item quòd nihil potest sciri ab intellectu post eius separationem.

Item quòd intellectus qui est postrema hominis perfectio, est penitus abstractus. Vel quod intellectus vltima, vel est postrema operatio hominis, & est totaliter abstractus.

Item quòd intellectus possibilis est inseparabilis à corpore simpliciter quantum ad hunc actum, qui est specierum receptio, & quantum ad iudicium quod fit per simplicem specierum acceptionem, vel intelligibilium cōpositionem. Error: si intelligatur de receptione omnimoda.

Item quòd intellectus agens est quædam substantia separata superior ad intellectum possibilem: & quòd secundum substantiam, potentiam & operationem est separatus à corpore nec est forma corporis humāi.

Item quod inconueniens est ponere aliquos intellectus nobiliores alijs: quia cū illa diuersitas non possit esse à parte corporum, oportet quòd sit à parte intellegentiarum: & sic animæ nobiles & ignobiles essent necessaria diuersarum specierū sicut intelligentiæ. Error: quia sic anima Christi non esset nobilior anima Iudæ.

Item quòd intellectus speculatiuus simpliciter est æternus & incorruptibilis, respectu vero huius hominis corrumpitur corruptis phātasmatibus in eo.

Item quòd intellectus possibilis est in actu antequam intelligat: quia in natura intelligibili esse aliq̃d in actu est esse actu intelligens.

Item quod ex intelligente & intellecto fit vna substantia, & quod intellectus sit ipsa res intellecta formaliter.

Item quod nos peius vel melius intelligimus, hoc prouenit ex intellectu passiuo quem dicunt esse potentiam sensitiuā. Error est: quia hic ponit vnum intellectū in omnib. aut æqualitatē in omnibus animalibus.

Item quod intellectus nō potest transire de corpore in corpus: ita quod successiuè sit motor diuersorum corporum.

Item quod intellectus noster per sua naturalia potest pertingere ad cognoscendam essentiam primæ causæ. Hoc malè sonat, & est error si intelligatur de cognitione mediata.

Item quod anima nunquā moueretur nisi corpus moueretur: sicut graue vel leue nunquam moueretur nisi aër moueretur.

ERRORES de voluntate siue libero arbitrio.

Item quod de sui natura non est determinandum ad esse vel non esse: nō determinatur nisi ad aliquod quod est necessariū respectu sui. Error.

Item quòd voluntas manēte passione & scientia in particulari, & in actu non potest agere contra eam.

Item si ratio recta, & voluntas recta. Error est, quia est contra glos. Augu. super illū Psal. Cōcupiuit anima mea desiderare &c. Et q̄a secūdū hoc ad rectitudinē volūtatis gratia non esset necessaria, sed solū scientia, quod fuit error Pelagij.

Item q̄ voluntate existente in tali dispositione, in qua nata est moueri, & mouente sic disposito quod natū sit mouere, impossibile est voluntatē nō velle.

Item quod morbus est causa voluntatis medici vt sanet.

Item quod voluntas & intellectus, non mouentur in actu per se, sed per causam sempiternam, s. per corpora cælestia.

Item quod appetitus cessantibus impedimentis necessario mouetur ab appetibili. Error est de intellectiuo.

Itē quod voluntas secundum se est indeterminata ad opposita sicut materia. Determinatur autem ab appetibili sicut materia ab agente.

Item quòd homo agēs ex passione coactè agit.

Itē quod post conclusionem factam de aliquo faciendo voluntas non manet libera, & q̄ pœnæ nō adhibētur à lege nisi ad correctionē ignorantiæ, & vt correctio sit aliis principiū cognitionis vel generationis.

Item quòd voluntas hominis necessitatur per suā cognitionem

nem ſicut appetitus bruti.

Item quòd nullum agens eſt ad vtrumlibet, immò determinatur.

Item quod effectus ſtellarũ ſuper liberũ arbitriũ ſunt occulti.

Item ꝙ voluntas noſtra ſubiacet poteſtati corporum cæleſtium.

Item quòd voluntas neceſſario proſequitur quod firmiter creditum eſt à ratione: & ꝙ nõ poteſt abſtinere ab eo quòd ratio dictat. Hæc autem neceſſitatio non eſt coactio ſed natura voluntatis.

Item quod homo in omnibus ſuis actionibus ſequitur appetitum, & ſemper maiorem. Error eſt, niſi intelligatur de maiore & in mouendo.

Item quod nõ eſt poſſibile eſſe peccatum in potẽtijs animæ ſuperioribus, & ita peccatur paſſione, & non voluntate.

Item quod ſcientia contrariorum ſolum eſt cauſa quare anima rationalis poteſt in oppoſita, niſi per accidens & ratione alterius.

Item quod anima nihil vult niſi mota ab alio à ſe, vnde iſtud falſum eſt: anima ſe ipſa vult. Error, ſi intelligatur mota ab alio, ſcilicet appetibili vel ab obiecto: ita quod appetibile, & obiectũ ſit tota ratio motus voluntatis ipſius.

Item ꝙ duobus bonis propoſitis, quod fortius eſt fortius mouet. Error eſt, niſi quantum eſt ex parte boni mouentis.

Item quod omnes motus voluntarij reducuntur ad motorem primum. Error niſi intelligatur in motorem primum, ſimpliciter non creatum. Et intelligendo de motu ſecundum ſubſtantiam & non ſecundum deformitatem.

ERRORES de mundo & mũdi æternitate.

Item quòd nihil eſt æternum à patre finis quod non ſit æternum à patre principij: quia eſt contra fidem, & Error.

Itẽ quod redeuntibus corporibus cæleſtibus omnibꝰ in idẽ punctum, quod fit in 30. milibus annorum redibunt ijdem effectus qui & modo.

Itẽ quod nõ fuit primus homo nec erit vltimus immò ſemper fuit, & ſemper erit hominis ex homine generatio.

Item quod generatio hominis eſt circularis eo quod forma hominis redit pluries ſuper eandem partem materiæ.

Item quod quia Sortes factus eſt non receptibilis æternitatis, & ſi debet eſſe æternus, neceſſe eſt vt tranſmutetur natura & ſpecie.

Item quod mundus eſt æternus quantũ ád omnes ſpecies

in eo contentas, & quod tempus æternum & motus & materia agens & suscipiens, quia est à potentia Dei infinita, & impossibile est innouationem esse in effectu, sine innouatione in causa.

Item quod nihil esset nouũ nisi cælum esset variatum respectu materię generabilium.

Item impossibile est soluere rationes philosophi de æternitate mundi, nisi dicamus quòd voluntas primi implicat incõpossibilia.

Item quod duo sunt principia æterna, scilicet, corpus cæli & anima eius.

Item quod tria sunt principia æterna in cælestibus, subiectũ motus æterni, anima corporis cælestis, & primum mouẽs desideratũ. Error est quo ad duo prima.

Item quòd mundus est ęternus, quia omne quod habet naturam per quã possit esse in futuro toto, habet naturam per quam potuit esse in toto præterito.

Item quod mundus licet sit factus ex nihilo, nõ tamen est factus de nouo, & quãuis de nõ esse exierit ad esse non esse, nõ præcessit esse duratione, sed naturam tantum.

Item quod theologi dicentes quod cælum quãdoque quiescit arguunt ex falsa suppositione. Et quod dicere cælum esse, & non moueri est dicere contradictoria.

Item quod infinitæ præcesserunt cæli reuolutiones, quas nõ fuit impossibile cõprehendi à prima causa, sed ab intellectu creato.

Item quòd elementa sunt æterna, sunt tamen facta de nouo in dispositione quam non habent.

Item quod quamuis generatio hominũ possit deficere volũtate primi tamẽ non deficiet, quia orbis primus non tantum mouet ad generationẽ elementorum sed etiam hominum.

Item si quod cælum staret ignis in stupam non ageret quia nec Deus esset.

Item quod cælum nunquam quiescit: quia generatio inferiorum, quæ est finis motus cæli cessare non debet. Alia ratio quia cælum suum esse, & suam virtutem habet à motore suo, & hoc conseruat cælum per suum motum, vnde si cessaret à motu cessaret ab esse.

Item quod æuum, & tempus nihil sunt in re, sed solum in apprehensione.

Item quod qui generat mundum secũdum totum ponit vacuum, quia locus necessario præcedit generatum in loco: &

tunc

tunc ante mundi generationē fuisset locus sine locato quod est vacuum.

Item elementa prima generatione sunt facta ex nihilo chaos, sed sunt æterna.

Item quod vniuersum non potest deficere, quia primum agens habet transmutare materiam æternaliter vicissim nunc ad istam formam nūc ad illam, & similiter materia nata est transmutari.

Item quod tempus est infinitum quantū ad vtrunq; extremum, licet enim impossibile sit infinita esse pertransita quorum aliquid fuit pertranseundum, non tamē impossibile est infinita esse pertransita quorū nullum fuit pertranseundum. Error.

Item quod naturalis philosophus simpliciter debet negare mundi nouitatem quia innititur causis & rationibus naturalibus. Fidelis autem potest negare mundi æternitatem, quia nititur causis supernaturalibus.

Item quod ratio philosophi demonstrās motum cæli æternum non est sophistica. Et mirum est quod homines profundi hoc non vident.

Item quod creatio nō est possibilis, quāuis contrariū sit tenendum secundum fidem.

Item quod non est verū quòd aliquid fiet ex nihilo, vel neq; factum sit in prima creatione.

Item quod creatio non debet dici mutatio ad esse. Error, si intelligatur de omni modo mutationis.

ERRORES de cælo & stellis.

Item quod corpora cælestia mouentur à principio intrinseco quod est anima, & quod mouentur per animam, & per virtutē appetitiuā sicut animal.

Sicut enim anima appetens mouetur, ita & cælum.

Item corpora cælestia ex se habent æternitatem suæ substantiæ, sed nō æternitatem sui motus.

Item quod anima cæli est intelligentia. Et orbes cælestes sunt instrumenta intelligētiarum sicut organa: sicut auris, & oculus est organū virtutis sensitiuæ.

Item quod si in aliquo humore virtutes stellarum deuenirēt ad talem proportionem cuiusmodi proportio est in seminib. primorū parentum, ex illo humore posset generari homo. Et quod sufficienter posset generari ex putrefactione vel ex putredine.

Item omnium formarū causa effectiua est orbis.

Item natura quæ est princi-

plum motus in corporibus cælestibus est intelligentia mouens, Error si intelligatur de natura, quæ est actus vel forma.

RRORES de necessitate euentus rerum.

Item quod nihil à casu, sed omnia à necessitate veniunt. Et omnia futura quæ erunt necessitate erunt. Et quæ non erunt impossibile est esse. Et quod nihil euenit contingenter considerando omnes casus. Error. Quia concursus causarum est de definitione casualis, lib. 5. de consolatione philosophiæ.

Item quod ex diuersitate locorum acquiruntur necessitates euentuum.

Item quòd ex diuersis signis cæli significantur diuersæ conditiones in hominibus tam bonorum aut donorum spiritualium quàm rerum temporalium.

Item quod quibusdam signis aut figuris sciuntur hominum intentiones, & mutationes intentionum. Et an intentiones illæ perficiendæ sint. Et quod per tales figuras sciuntur euentus peregrinorum : captiuatio hominum, aut solutio captiuorum, & an nati futuri sint scientes vel latrones.

Item quòd ferunt, quòd dispositio vniuersi procedit ex prouidentia diuina non immediatè, sed mediante motu superiorum. Et quòd illud facit non imponit necessitatem inferioribus, quia habent contrarietatem, sed superioribus.

Item quòd sanitatem & infirmitatem, vitam & mortem attribuunt positioni syderum & aspectui fortunæ, dicētes quod si cum aspexerit fortuna viuet, si non aspexerit morietur. Error.

Item quòd hora generationis hominis in corpore suo, & per consequens in anima quæ sequitur ex ordine causarum superiorum, & inferiorum inest homini dispositio inclinans in tales actiones & euentus. Error, nisi intelligatur de euentibus naturalibus, & per viam dispositionis.

ERRORES de accidente.

Item quòd cum Deus non comparatur ad entia in ratione causæ materialis, vel formalis non facit accidens esse sine subiecto, de cuius ratione est in actu inesse subiecto suo.

Item quod accidens existens sine subiecto non est accidens nisi æquiuoce. Et quòd impossibile est quantitatē siue dimensionem esse per se, hoc enim esset ipsam esse substantiam.

Item quòd facere accidens esse sine subiecto habet rationem impossibilis implicantis

contradictionem, vt credimus in eucharistia. quintus Error.

Item quòd Deus non posset facere accidens sine subiecto nec plures dimensiones simul esse.

ERRORES de sacra scriptura.

Item quod sermones theologiæ fundati sunt in fabulis.

Item quod nihil plus scitur propter scire theologiam.

Item quod fabulæ, & falsa sunt in lege Christiana sicut & in alijs.

Item quod lex Christiana impedit addiscere.

Item quòd lex naturalis prohibet interfectionem animaliũ irrationabilium, sicut & rationabilium, licet non tantum.

ERRORES de fide & sacramentis.

Item quòd non est curandum de fide si dicatur aliquid esse hæreticum, quia est contra fidem.

Item quod non est credendum nisi per se notum, vel ex per se notis possit declarari.

Item quod non est curandum de sepultura.

Item quod non est orandum.

Item quod non est confessio facienda nisi ad apparentiam.

ERRORES de raptu.

Item quod raptus, & visiones non habẽt fieri nisi per naturã.

ERRORES de vitijs & virtutibus.

Item quod peccata contra naturam vtpote abusus in coitu licet sine contra naturam speciei, non tamen contra naturam indiuidui.

Item quod simplex fornicatio, vtpote solutus cum soluta non est peccatum.

Item quod dignitas esset in causis superioribus posse facere peccata, & monstra præter intentionem, cum natura hæc posset.

Item quod delectatio in actibus venereis non impedit actũ siue vsum intellectus.

Item quod continentia non est essentialiter virtus.

Item quod perfecta abstinentia ab actu carnis corrumpit virtutem & speciem.

Item quod pauperis hominis fortuna non potest agere in mortalibus.

Item humilitas prout quis ostentat ea quæ habet, sed vilipendit, & humiliat se non est virtus. Error, si intelligatur quod nec virtus nec actus virtuosus.

Item quod non sunt possibiles aliæ virtutes nisi acquisitæ vel innatæ.

Item quòd castitas non est maius bonum quàm perfecta abstinentia. Item quòd finis

terri-

terribilium est mors. Error, si excludat terrorem inferni qui est extremus.

ERRORES de resurrectione.

Item quod non contingit corpus corruptum redire idem numero, nec idem numero resurget. Error.

Item quod resurrectio futura non debet credi neque concedi à philosopho, quia impossibile est inuestigari per rationem. Error, quia etiam philosophus debet captiuare intellectum in obsequium fidei Christi.

ERRORES de felicitate seu beatitudine.

Item felicitas non potest à Deo infundi immediate.

Item dicere Deum dare felicitatem vni, & non alij est sine ratione & figmentum.

Item quod homo ordinatus quantum ad intellectum & effectũ, sicut potest esse sufficienter per virtutes intellectuales, & morales de quibus loquitur philosophus in ethicis est sufficienter dispositus ad felicitatẽ æternam.

Item quòd felicitas habetur in hac vita, & non in alia.

Item quod homo post mortẽ amittit omne bonum.

Item quod bonum quod homini possibile est consistit in virtútibus intellectualibus.

ISTI sunt articuli reuocati Anno domini. 1308. 2. die Octobris, Parisijs per fratrem Ioann. Guion. ordinis minorũ in domo prædicatorum.

Item quod generare secundũ suam rationem formalem nõ sit in patre.

Item generare realiter ilicitum sit in diuinis.

Item quod generare siue elicitum siue inelicitum sit in filio.

Item quod generare, & generari in diuinis accepta notionaliter sunt idem inter se in diuinis.

Item dicere quod pater in diuinis non sit formaliter generans alia generatione quàm illa qua filius formaliter est genitus.

ERRORES Ioannis de Mercuria ordinis Cistercien. Articuli condemnati per magistros Parisiẽses. Anno domini. 1347. & prohibiti omnibus baccalarijs legentibus qui legunt, vel legerunt sententias sub pœna priuatiõis ab omni honore facultatis: quorum articulorum aliqui reputantur erronei aliqui suspecti aut malè sonantes in fide.

Item quod satis erat possibile quòd per voluntatem aut volitionem creatam Christus aliquid voluit quod nũquam debuit euenire.

Itē quòd Christus potuit dixisse falsum, & asseruisse assertione creata tam vocali quàm mentali.

Item qualitercunque vult Deus vult efficaciter esse.

Itē quod Deus facit quod aliquis peccet, & quod sit peccator, & vult voluntate beneplaciti quod ille sit peccator.

Itē quod nullus peccat volēdo aliqualiter aliter quā Deus velit eum velle.

Item ꝙ Deus aliquid reprobat quod ipse vult voluntate beneplaciti.

Item quemlibet peccantem Deus vult peccare voluntate beneplaciti, & facit eum peccare, & vult quod peccet.

Item quod deus facit malū esse, & peccatum esse.

Item quod peccatum magis est bonum quàm malum.

Item quod aliquis faciat aliquid omnino, vt Deus vult ipsum facere voluntate beneplaciti quod talis peccet.

Item quicunq; peccat conformat voluntatem suam voluntati beneplaciti Dei, sic quod illa vult sicut Deus vult eum velle.

Item quod possibile est Christum secūdum voluntatē creatam errasse, & secundum hominem mendacium protulisse.

Item quod posset dici quod anima Christi vnita verbo saltem per accidens posset odire Deum vel respuere siue detestari.

Item quod si aliquis habens vsum liberi arbitrij incidens in tentationem tantam quod nō possit illi resistere, moueatur ad illecebram cū aliena vxore non committit adulterium, & sic de alijs peccatis.

Itē quod aliqua est possibilis passio cui voluntas etiam habita gratia quacunq; sine miraculo non posset resistere, quin eliceret actum secundum illam, & talis actus non est peccatum.

Item quod non est peior demeritoriè in casu qui vitiosū habet habitum demeritorum cum actu quàm qui habet habitum sine actu.

Item quod nō est peior moraliter qui vitiosum habet habitum, & actum quam qui habitum eiusdem rationis habet sine actu.

Item quod non est melior meritoriè qui habet habitum meritorium, & actum, quàm qui habet consimilem habitū sine actu.

Item quod malus quacunq; malitia actuali, & habituali, æqualibus, adinuicem non est peior ex actuali simul quàm ex actuali tantum, vel ex habituali tantum.

Item

Item quod bonus quacunque bonitate actuali, & habituali ad inuicē æqualibus non est magis bonus ex vtraque quàm ex habituali tantum.

Item quòd nulla creatura aut nulla circunstantia rei bona diminuit peccatum quin sit tantum quantum foret sine illa cæteris paribus.

Item quod pia intentio, & naturalis pietas augent peccatum, & non diminuunt cęteris paribus.

Item peccatum post longam consuetudinem conmissum est minus quàm foret ante consuetudinem.

Item quod odium proximi non est demeritoriū nisi quia prohibitum à Deo.

Itēquòd probabiliter posset sustineri cognitionem, vel volitionem non esse distinctam ab anima, immo est ipsa anima, & sic sustinens non teneretur nec cōgeretur negare propositionem, per se notam negare authoritatem admittendam.

Item quod probabile est in lumine naturali non esse accidentia, sed omnem rem esse substantiam, & quod vbi non esset fides hoc esset ponendum, vel probabiliter poni posset.

Item quod non est euidens euidentia reducta ad certitudinē primi principij, quin quodcunque quod est posset produci nobilius.

Item quod tenentes vel communiter tenetur quod intentio volitio sensatio sint qualitates subiectiuæ existentes in anima quas potest Deus creare se solo, & qui hoc ponere vult habet concedere, & dicere quod Deus potest facere se solo, quòd anima odiret proximum, & deum demeritorie.

Item quod Deus est causa aliqualiter actus demeritorij, vt demeritorius est.

Item quod deus est causa peccati, vt peccatum est, & mali in quantum malum est.

Item quæcunque voluntas causat aliquid, causat taliter in virtute primæ causæ.

Item quod Deus est causa maxima, & immediata priuationis, & iustitiæ in actu.

Item quòd deus est actio, & causa peccati, vt peccatum est.

Item quòd Deus est causa cuiuslibet modi actus, & cuiuslibet circunstantiæ productæ.

Item quod à Deo est quòd actus demeritorius, sit in quantum demeritorius est.

Item quod quacunque creatura demonstrata hæc est vera chimera intelligitur, hæc chimera potest intelligi.

Item quod quacunque creatura demonstrata hæc est vera; hæc

hæcres maior Deo poteſt cogitari.

Item quod propter opera alicuius futura bona Deus præordinauit aliquem ab æterno.

Itē quod aliquis prędeſtinatus eſt ab æterno propter bonum vſum liberi arbitrij quē Deus præſciuit eum habiturum.

Item quod non ſic gratis, & miſericorditer Deus prædeſtinauit illum quē prędeſtinauit, quin & pro omnibus bonis ipſius futuris vel alterius.

ARTICVLI contra magiſtrum Nicolaum de Vltricuria Anno domini. 1348. poſt feſtū omnium ſanctorum.

ISTI ſequētes articuli fuerūt in Romana curia condemnati per magiſtrum Nicolaū ſupradictum publicè in vniuerſitate Pariſien. reuocati.

Quod Deus poteſt præcipere creaturę rationabiliter vt habeat ipſum odio, & ipſa obediens plus meretur quàm ſi ipſum diligeret & pręcepto, quoniam hoc faceret cum maiori conatu & magis cōtra propriā inclinationem. Iſtum articulū aſſero falſum.

Item ſi aliquis velit conformare voluntatem ſuam voluntati diuinę, ſequitur neceſſariò altera pars illius diſiunctiuæ, vel quod Deus eū inſtrueret de omnibus neceſſarijs, & concernentibus ſalutē ſuam: ita quod errare non poſſet, vel quod nō erraret, & ſi erraret in quocūq; actu ſuo ille error nō eſſet ſibi imputandus nec peccaret, immò mereretur in omni actu cōſequente talē errorē, immò plus vel tantum quantum eliciēdo actum oppoſitum ſequendo iudicium rationis. Iſtum articulum aſſero falſum, & reputo erroneum prout iacet.

Item quod in principio primo ſuo tenuiſſe dicitur, quod quilibet tenetur plus diligere meliorem proximum ſe quàm ſeipſum. Iſtum articulum reputo falſum.

Item quod in eccleſia ſancti ſepulchri Pariſijs prædicaſſe dicitur, quod quilibet tenetur plus diligere proximum meliorem. Iſtum articulū reputo falſum.

Item quod magiſter Nicolaus de Vltricuria prædictus dicere debeat alte & intelligibiliter quòd propter iſtos articulos, & propoſitiones per eum reuocatas, ac multos alios articulos falſos & hęreticos huius epiſtolæ libęlli, combuſti fuerunt in ſcriptis reuocare debeat publicè, ſolenniter, expreſſe: propoſitiones per eum coram nobis reuocatas, alios articulos à prędictis aſſerendo aliquos falſos, aliquos præſumptuoſos, etiam & quod debeat iurare, in

præſen-

præsentia nostra ad sancta Dei euangelia quod nunquam tenebit aut docebit etiam clā vel palam: & repræsentauit se Cancellario Parisiensi, & vniuersitati magistrorum, & scholariū Parisijs studentium, & etiam regentium.

ISTI articuli qui sequūtur sunt condemnati ab episcopo Parisiensi, & magistris theologiæ regentibus Parisijs. Anno domini. 1340. in octaua Epiphaniæ domini.

Item quod domini essentia in se nec ab homine nec ab angelo videbitur.

Item quod diuina essentia licet sit eadem in patre & filio, & spiritusancto vt est essentia, tamen vt est forma siue in ratione formæ, est vna in patre, & filio, & nō vna in spiritu sancto.

Item quod spiritus sanctus prout est amor, vel nexus non procedit à patre & filio, sed tantum à patre.

Item quod multę fuerunt veritates ab æterno, quæ non erāt Deus.

Item quod corpora glorificata non erunt in cælo empyreo cum angelis, sed in cælo cristallino vel aliquo quod est supra firmamentum quod præsumebant dicere de beata virgine.

Item quod primum nunc, & creatura nō est creator nec creatura.

Item quod angelus in primo instanti suæ creationis fuit malus & nunquam bonus.

Item quod angelus in eodem instanti potest esse in diuersis locis.

Item quod qui habebit meliora naturalia habebit de necessitate meliorem gratiam & gloriam.

Item quod diabolus nūquam habuit vnde stare posset.

Item nec Adam in statu innocentiæ.

COPIA schedulæ reuocationis quorundam articulorū fratris Dionysij Soulechat ordinis fratrum minorum factæ ꝑ eundem Parisijs, & in curia Romana. Reuerendi magistri mei & domini, dixi aliqua in principio meo sententiarum, quæ in nonnullorū auribus male sonuerunt & ex causa. Ego veritate coactus, & ex ordinatiōe reuerendi patris domini Cancellarij Parisien. ac facultate theologiæ magistrorum tanquā ecclesiæ, & dictæ facultatis theologiæ humilis filius ipsa dicta in præfato principio meo male posita corrigo sub hac forma. Quia tertia conclusio articuli quarti fuit hæc, quòd hæc bene dicta immo superbenedicta lex & dulcissima, videlicet lex amoris de qua loquebar omnē aufert proprietatem, & dominum:

num: probaui quia non quærit vindictam, quia patiens est. 1. Cor.13. non grossitiem cordis, quia patiēs est doloris proximi.

Item non est ambitiosa quantum ad honores. Non quærit quæ sua sunt quantum ad temporalia: vnde glosa, non æmulatur, id est, non inuidet, quia non eam aliena contristat felicitas: sed alterius bonum diligit vt suum. Prædictam conclusionem reuoco tāquam falsam erroneam & hæreticam, quia Christus & Apostoli illā legem perfectissimè tenuerunt, & adhuc multi tenent, & per Dei gratiam tenebunt qui proprietatem & dominium habebunt. dico etiam quod authoritas Apostoli, & glosa per quas probabam non probant dictam conclusionem, nec sunt ad propositum, vt apparet intuenti textū, & glosas auctenticas super illo. Ex illa conclusione intuli correlarium primū, quod hæc lex dispensat duo pronomina possessiua, scilicet, meum & tuum: probaui quia ista duo vnum facit, immò etiam omnia in vnū cōgregat, sicut Dionysius dicit de cælesti hierarchia ca. primo in principio, Omne datū optimum, & omne donū perfectū de sursum est descendens à patre luminum. Sed & cunctus à patre luminis moti apparationis processus ad nos bonitatis dono veniens rursus sunt vnū faciens virtus suscitatione nos adimplet, & cōuertit ad cōgregantis patris deitatis deificam simplicitatem, amor enim omnia vnū & vnius facit, scilicet, Dei, quia non quærit quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi.

Item intuli. 2. correlarium quod non minus facit omnia cōmunia charitas quàm extrema necessitas: probaui, quia & vnū fit ex amore Dei, & alterū ex amore sui: sed affectio iusti est intēsior, & eligibilior quàm cōmodum pro bacalaureo de sancto Bernardo in secūdo correlario quartæ conclusionis articuli, igitur cōfirmaui per Augustinum in prologo contra quinq; hæreses dicentem quòd plus obligat charitas quàm necessitas: dico nūc quod ista duo correlaria, vt sequuntur ex cōclusione prædicta sunt falsa: & dico, ꝙ authoritates illæ quas adduxi non faciunt ad propositum.

Item ex prædicta cōclusione intuli aliud correlarium quod fuit quartum quod legem hāc dedit Christus discipulis suis principaliter & actualiter exequendā, nō solum habitualiter probaui, quia dixit, Hæc mādo vobis vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Ioan. 15. Per istud

correlarium intelligendo hanc legem amoris auferentem omnem proprietatem & dominiũ prout conclusio dicit, si intellectum reputo falsum erroneũ, hæreticum, & contra determinationem ecclesiæ. dico etiam quòd authoritas quã allegaui non est ad propositum. Itẽ conclusio quarta & finalis mea fuit ꝙ actualis abdicatio cordialis voluntatis, & temporalis potestatis dominij seu authoritatis statum perfectissimum ostẽdit & efficit: probaui, quia hoc pro regula perfectionis à Christo datum est Matth. 9. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Idem Lucæ. 2. Idem Marc. 10. vnde non dixit, Pone in arca aut in scrinio, sed si videas pauperes da. quia vt dixit Christus Matth. 26. Pauperes semper habetis vobiscũ, me autẽ non semper habebitis, & dicebam quid ideo non dicat homo hãc regulam à Deo esse datã, sed animi præparationem, scilicet si opus sit, quia vbi semper opꝰ est, semper debet fieri. Sed quia reuera paruus color sufficit ad excusationẽ agere, volenti, isti volunt dare intelligere quod orichalcũ est aurũ, & fel mel: sed si ex ignorantia crederẽt, tamen est qui quærat & iudicet, quod propositiones dicũt hanc cõclusionem esse positam vniuersaliter, ideo ipsam vniuersaliter intellectã dico falsam, erroneã & hæreticam, quia nec Christus nec Apostoli statũ perfectissimũ habuissent, & authoritates ad hãc probandã adductæ nõ sunt ad propositum, vt patet per glosas ordinarias, & doctores in hoc studio & alibi ꝑpbatos. Alias probationes vt probabãt istam cõclusionẽ reputo falsas & erroneas. Et vltimã dico falsam iniuriosam & scãdalosam. Ex prędicta cõclusiõe quartà inferebã primũ correlariũ, ꝙ Christum non abdicasse huiusmodi possessionẽ, & ius in temporalibus nõ habetur ex noua lege immo potius oppositũ, quia Matth. 8. filius hominis nõ habet vbi caput reclinet. Item secundũ correlariũ est illud, quòd hãc legẽ pro regula perfectionis Christus docuit, & exẽplo cõfirmauit: probaui per regulam nunc dictã. Vade & vẽde omnia quæ habes &c. Etiã quia vocati omnia dimiserunt, Matthæus telõnium, Petrus & alij retia. Matt. 19. Ecce nos reliquimus omnia. Ista duo correlaria reuoco tanquã falsa erronea & hæretica, & contra determinationem decretalis domini Ioãnis Papæ quæ incipit, Quia quorundam inter cætera dicentis omnis vit in cuiuscunq; proprietate, & in

eius

ctius vsu. Quæ quidem assertio continet multa falsa, cum nec Christum expropriationē prædictam in se seruasse, nec etiam imposuisse Apostolis, nec sub voto ab eis fuisse assumptā euā gelica, seu Apostolica doceat historia, sed cōtrarium euidentius manifestat hæc decretalis. Dico etiam quòd authoritates nō sunt ad propositū, vt liquidè apparet intuenti textum, & glosas ordinarias & approbatas. Præterea fuit correlarium quartū quod intuli, quòd abdicatio rerum tēporalium secundum animi præparationē nullā aut valde imperfectā, & fragilē ostendit & efficit prefectionem probaui primo, quia semper habent pauperes, secūdo quia non valet nisi ratione actus. igitur actualis est perfectior. istum articulum reuoco tanquam falsum & scandalosum, nec probationes sunt ad propositum.

Item respondēdo ad quendam baccalarium de domo beati Bernardi, cum ille dixisset quod Christus talia non abdicauit, illud negaui: & dixi quod Christus nihil sibi reliquit. Ista duo dicta reuoco tanquam falsa, & hæretica, quia Christus loculos habuit propter infirmos à fidelib9 oblata conseruans, quæ & suorum necessitatibus, & alijs indigentibus tribuebat, vt & Christi euangelium, & beatus Augustinus, ac etiam determinatio Romani pontificis hæc testantur. Vltimū correlarium quod posui fuit, quod non plus curauit Christus de temporalibus quā faciunt diuites de pauperibus: probaui, quia sitiuit & non habuit potum, & pro nobis nudus in cruce pependit: nunc dico quòd Christus de temporalibus curauit, quia non omnia abdicauit vt superius dictū est. quod autem innui de diuitibus quòd nō curant de pauperibus, hoc retracto tāquā iniuriosum illis diuitibus, per quorū eleemosynas pauperes sustentātur. Hęc igitur omnia malè sonātia sic prius expressā in meo dicto sententiarum principio malè posita reuoco, & retracto vt dictum est promittēdo bona fide, quod illa de cætero nō tenebo nec dogmatizabo: & ita iuro, veniā humiliter implorans de cōmissis. Hęc omnia prædicta dictus frater Dionysius iterum omnino in præsentia magistri Guillermi Romani lectoris sacri palatij Apostolici, & aliorū nouē magistrorū in theologia Parisijs reuocauit, & ad sancta Dei euāgelia iurauit se appellationē quam interposuerat nō prosecuturum, ac conclusiones prædictas, & correlaria tanquā

falsa erronea, & hæretica abiurauit secundum tenorem reuocationis aliàs per eum factæ Parisijs, modo & forma superius annotatis. Hæc autem reuocatio facta est Auinione in domo præfati magistri Guillermi Romani. Anno 1365. die vltimo mensis Ianuarij inditione tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris, & domni nostri domini Vrbani diuina prouidētia papæ sexti anno tertio. Reuocatio articulorum prædictorum facta per eundem fratrem Dionysium in disputationibus solennibus publicè facta in ecclesia prædicatorum Parisijs. Anno domini. 1369. Die Iouis post Quasimodo, de mandato reuerendissimi in Christo patris domini, domini Cardinalis Beluacensis cōmissarij ad hoc per sedem Apostolicam deputati.

Item cum debui exponere dicta mea in curia Romana coram reuerendissimis patribus dominis Cardinalib. Nemanensi & Vabrensi addidi propositiones quæ sequuntur, videlicet, quòd Christus in morte omnia simpliciter abdicauit: istam reputo tanquam falsam erroneam, & hæreticam.

Item dixi, quod quando corpus in sepulchro mā sit, ibi charitas abstulit ab eo omnem proprietatem & dominium: istam reuoco tanquam falsam erroneam & hæreticam.

Item dixi, quod tunc vacauit sedes generalis dominij, vsque ad diem istam, vt sequitur ex prædictis seu ad sensum prædictarum: reuocaui & reuoco tanquam falsam & erroneam.

Item quòd aliqui dicūt quod dixi in prædicta declaratione, primo quia lex amoris, id est, charitas quæ statū perfectum facit est inseparabilis à nobis, & quod loquebar de charitate siue de lege amoris, ex cuius obseruatione seu obseruātia vniuscuiusq; status perfectio mensuratur loquendo de meritoria perfectione in homine vsum rationis habente. secundo quia cuilibet creaturæ rationali hæc lex naturaliter est indita, & tertio quòd Deus secundum hanc legē viuit. Istas propositiones non credo me dixisse neq; dixi, quia istas reputo falsas, erroneas & hæreticas, prædictas autē propositiones per me reuocatas abiuro, & promitto eas de cætero nec tenere, nec dogmatizare publicè vel occultè, & veniam petiui, & peto humiliter de commissis.

REVOCATIO magistri Ioannis de Calore. Anno domini. 1363.

ANTEQVAM descendam

dam ad conclusiones habeo aliqua dicere, quia in primo articulo mearum vesperiarum posui duas propositiones, vnā scilicet, quòd summus legislator Deus ipse dignus est infinitis perfectionibus, quas nec habuit nec habet nec habere potest. Nunc dico quòd ista propositio malè sonat, immò reputo eā in sensu categorico falsam, quem sensum facit: nec in illo sensu intellexi eam, sed in sensu hypothetico, scilicet, quod si essent infinitæ perfectiões imaginabiles quas deus non habet, adhuc esset dignus illis perfectionibus. Eodem modo de secunda propositione, scilicet, ꝙ infinitæ perfectiones simul in legislatoris essentia sunt dignitas ad infinitas alias.

Item quia ex prædicta intuli vnum corelariū, scilicet, quod dictus legislator significauit se in carne ad suam assumptionē hypostaticā, intellexi dignificauit, id est, manifestauit. Istud autem quod vltra addidi, scilicet, quòd si aliàs non fuisset assumptus secundum hominem dignus esset quia frueretur: & istud pluries reiteraui, dico ꝙ intellexi & protuli tanquā disputabile: nunc dico, quòd non est disputabile & ꝙ est falsum.

Item quia proposui in mea conclusiōe tertij articuli quòd sub ducta prærogatiua disparis acceptionis veritatis sub falsitate staret, vt verus cultor non amplius quàm falsus mereretur, & istam pluries reiteraui, dico quod malè sonat, quia procedit ex vna suppositiōe impossibili: aliquibus tamen posset apparere possibilis.

FVERVNT Parisijs quidam discipuli cuiusdam Almarici nomine studentes Parisijs, qui dixerunt mortuo eo, quòd illud quod aliàs est peccatū mortale vt struprum factum in charitate non est peccatum, impunitatem peccatorum promittētes, Deum bonum & non iustum dicentes: qui ab Ecclesia propter huiusmodi condemnati à rege Franciæ extra portas sunt combusti. Hæresiarcha verò eorum Almaricus à generali concilio Romæ condemnatus est & excommunicatus, & ex ciuitate exhumatus, & cinis & ossa per sterquilinium sunt dispersa & merito.

ARTICVLI Ludouici reuocati. Anno domini. 1362.

Primo probando primā partē primæ suppositionis arguitur sic, Ad quodlibet nomē velle vel nolle respectu cuiuslibet producibilis ad extra sequitur necessario mutatio in voluntate perfecta. Deinde arguitur hypotheticè, Si Deus de nouo ali-

quid vellet vel nollet ad extra, seu in Deo esset nouum velle vel nolle ad extra, ipse intrinsecè mutaretur: igitur velle & nolle dicunt denominationem intrinsecam. Et hæc fuit mēs mea per hoc quod dixi in. 2. propositione huius, quod tā velle vel nolle ad extra est actus vitalis perfectæ voluntatis ipsam immutans vitaliter: non intellexi quòd per velle & nolle Deus mutaretur intrinsecè, sed quod sunt opera vitalia. Sed quia apud multos iste modus loquendi velle diuinum immutat voluntatem diuinā, significat enim quod ipse intellectus mutatur: & placet domino cancellario & facultati quòd de cætero in diuinis tali modo quis vtatur. Dixi in. 2. correlario primę suppositionis quod licet perfectæ voluntatis seu diuinæ essentiæ quodlibet intrinsecum sit absolutè necessarium secundum suum esse reale: tamen est aliquid intrinsecus contingens & non est necessarium secundum suum esse formale, patet de nolle & velle ductis ad extra. Istud sic explano & dico quod nihil intrinsecū Deo est contingens secundum intellectū quem facit tāquam catholicæ fidei dissonum, Similiter illud quod dixi in. 3. correlario quod stat deum esse intrinsecè aliqualem. & ipsum posse non esse talem, & tamen ipsum esse talem immutabiliter, debet sic intelligi, id est, stat Deum aliquid ad extra, & ipsum posse hoc nunquā velle, & tamen immutabiliter. Quod dixi in probatione huius quod non est inconueniēs quod aliquid sit Deus secundum suum esse reale, & tamen non sit Deus secundum suum esse formale, debet sic intelligi, id est quòd aliquid sit Deus realiter, & tamen non aliqua formali denominatiōe denominatur, quæ sibi non competit præcise, quia Deus, sed ratione alicuius effectus: vnde supradicti damnant hanc propositionem tanquam fidei dissonam secundū intellectum quē facit, scilicet, quòd aliud est Deus secundum suum esse reale, & tamen ipsum non est deus secundum suum esse formale.

Item dixi. 9. correlario, quod non stat intellectum perfectum cognoscere vera contingentia & illorum ad extra non esse productiuam voluntatem.

Itē dixi in 10. quod perfectus intellectus ad esse peccati vt peccatum est non potest immediatè applicare cognoscitiuo, & quod ex isto sequitur finaliter peccatū esse vel deformitatē animę non est propriè aliqua veritate verū. Primū est male di

ctum

ctũ, & falsũ, qa ad hoc seqtur ꝙ Deus non cognosceret peccata aut voluntatem diuinã horum esse productiuã, quorũ vtrunq; est falsum & secundũ fuit alias condemnatũ. Et alia correlaria pro eo quod primo conueniũt falsa sunt & malè sonant. In 2. correlario. 2. suppositionis dixi quod stat aliquid esse actu miraculosũ & tamẽ in illo quod sic actuat nullã ponere perfectionẽ simpliciter magistri nostri istũ modũ loquẽdi nõ appbãt, scilicet, quod De⁹ actuetur sicut nec illũ Deus immuterur.

Itẽ in 8. 45. correlarijs 2. suppositiõis dixi quod perfecta volũtas nõ intẽsius diligit prędestinatũ quã diligat pręscitũ, & ꝙ nõ plus intendit siue diligit se quã diligat diabolũ in esse naturali, nõ debui ista dicere quia in auribus audiẽtiũ malè sonant & falsa sunt, cũ secundũ Augu. aliquid diligere sit ei velle bonũ, & ideo intẽsius diligere est ei magis bonũ velle, & ita communiter intelligũt homines.

Correlariũ. 8. fuit tale quod q̃libet volitio qua Deus vult. a. esse nõ min⁹ distinguitur formaliter à volitiõe qua vult. b. esse quã de⁹ distinguitur à materira prima realiter. pbaui per hoc quia quælibet volitio quia de⁹ vult a. esse immensæ formaliter distinguitur à volitione quia vult. b. esse. Correlarium hoc est falsum, pbatio erronea: quia non est admittendũ qualitercunque quod in Deo sint plura immensa, aut plura immensa esse distincta.

Correlarium nonũ fuit, nullum velle immensum perfectæ voluntatis continet aliquid ad extra producibile. hoc est falsũ: quia velle dei est causa rerum, In probatione autem correlariè scripsi, quod si potentiæ volitiuæ angeli, volitio domini quæ est immensa esset actualis volitio, quod nõ reputo impossibile & tamen per huiusmodi volitionẽ &c. Prædictum correlariũ nunquã putabã possibile, nec credo dixisse esse possibile, & est erroneum, quia alias fuit reprobatum, ac etiam quicquid ex eo sequitur inquantũ ex hoc sequitur est possibile.

In tertio correlario tertię suppositionis dixi quod peccatũ esse perfecta volũtas deus non potest immediatè nolle, & in alio quod peccatũ nõ est immediatè odibile à perfecta voluntate. Ista male sonant & discordant scripturæ & dictis sanctorum. hoc autem intuli ex duobus correlarijs quorum vnum fuit quod perfecta volũtas quicquid extrinsecus potest immediate velle præter immediate nolle & econuerso. Aliud

est quicquid immediat ipsa potest nolle potest efficere, quæ applicata ad peccatum formaliter sumptū falsa sunt & male sonant.

Item sextum correlarium fuit quodlibet extrinsecum perfectæ libertati seu volūtati æquè ab ipsa est odibile sicut diligibile & econtra. hæc propositio est erronea, repugnare videtur voluntati diuinæ.

Secunda conclusio mea fuit. Euidentiæ ad contradictoria in intellectu diuino formaliter immensę formaliter repugnant, dixi in probatione quod quęlibet earum immensa, nunc dico quod illa conclusio cum suis correlarijs & sua probatione male sonat quantum ad hoc quod designātur in deo esse plura & immensa distincta quod iā fuit hic & superius reprobatum. Quātum etiam ad hoc quod dicitur, immensæ, repugnāt malè sonat quia ad hoc datur intelligi quod repugnantia sit intrinsicè in Deo.

FORMA & modus reuocationis facta Parisijs per fratrem Guidonem ordinis eremitarū sancti Aug. actu legentis Parisijs sententias in scholis dicti ordinis. Anno domini. 1354. 16. die mensis Maij. Et hoc anno legēdo & respondēdo ambulaui in magnis & mirabilib9 super me verbum veritatis non rectè tractando, sed verbis contendēdo prophanis & vaniloquis quæ ad impietatem prouocant & audientium subuersionem: ex quibus factus sum occasio scandali in sanctissima facultate, & ordine meo: quod mihi displicet bono corde, iccirco iuxta piam & sanctam ordinationem domini Cancellarij Parisien. ac cæterorum magistrorū reuerendorū theologicæ facultatis, quorum correctioni & ordinatiōi me submisi & submitto, dicta mea scripta volo reuocare, & intensionē meā ostēdere bonā nō obstātibus dictis & scriptis in forma quę sequitur. Et licet domini & magistri reuerendi istas conclusiones posueim, non est intentionis meę nec vnquam fuit per Dei gratiam eas sustinere pertinaciter.

REVOCATIO facta Parisijs. *Anno domini.* 1354.

Primo dixi istam conclusionem, Charitas quæ semel labitur vel deperditur nunquam fuit vera charitas, & eam probaui contra bacalarium beatę Mariæ de monte Carmelo: hanc reuoco tanquam falsam & hæreticam, & etiam quæ eneruat effectum sacramentorum, scilicet baptismi & pœnitētiæ & etiam contra decretum Ecclesiæ in c. fideliter extra de sūma

Trinita.

Trinitate, & fide catholica in cle. etiam tanquam seipsam interimentem, quod nullo modo vere est deseri non potest, vt ait Gratianus & præsumptuose positum esse quia eam dixi val de probabilem, & tamen est contra conclusionem & doctorum opinionem, scilicet magistri sententiatum, Gratiani, & plurium aliorum. Si quæ verò authoritates Augusti. vel aliorum videantur ad oppositum, intelligendæ sunt de charitate finali quæ manet in patria, de qua loquitur Apostolus prime ad Corinth. decimotertio, Charitas nunquam excidit. Vel intelligendum de charitate secūdum efficaciā vt magistermet videtur glossare.

Secundo ex hoc intuli quod præscitus existens in charitate non potest mereri vel elicere actum meritoriū vitæ iuxta scalam vitę nostrę: reputo falsum & contumeliosum.

Tertio dixi contra baccalariū Prędicatorum conferendo cum ipso quod homo meretur vitā ęternam de condigno, id est, ꝙ si non daretur ei fieret sibi iniuria, & scripsi quod Deus faceret sibi iniuriam & hanc probaui, istam reuoco tanquam falsam, hæreticam & blasphemam, & mihi contradicentem conclusione infra recitāda quę dicit totum est à Deo, ita quod nihil à voluntate.

Quarto dixi in disputatione respondendo de quolibet quod si nullū esset liberum arbitriū adhuc esset peccatū: quod scripsi hac in forma. Pono vnū probabile scilicet, si nullum esset intētum vel volitum adhuc esset peccatum tāti mali vel meriti. Probatio fuit quia imaginato quod nullū esset arbitriū adhuc esset in Dei cōtuitu malum. Hāc reuoco tanquam falsam, manifestè erroneam & hæreticam, scādalosam & blasphemam.

Quinto dixi quod bonum meritum est à Deo, ita quod nihil est à volūtate, quam in hac forma scripsi, Tantum meriti est ex quanto beneplaciti intēti & voliti non ex quanto: hāc reuoco tāquam falsam scādalosam & in fide suspectam & mihi cōtradicentē in tertia propositione superius reuocata.

Sexto dixi, quod Deus potest aliquem necessitate pręuenien do voluntatē ad bonum actū, quem errorem scripsi in hac forma, Deus quandoque pręuenit ita voluntatem puri viatoris ꝙ nunquam potest in nō actum meritorium: probaui sic, aliter sequeretur quod homo posset mutare diuinum propositum. Secundo, quod non posset face-

re hominem mendacem. Alia sententia probabilis est ista ꝙ Deus posset necessitate aliquē ad bonum actum prçueniēdo: hęc sustineri potest. Probationem tamen adduxi ad hanc scandalosā & in fide suspectā.

Septimo dixi, quod est dare plures vnitates quæ non faciūt numerum, quod reuoco tāquā falsum scandalosum & in fide suspectum quantum ad Trinitatem in diuinis.

Octauo dixi & scripsi, quod nulla creatura rationalis specialiter est in se nisi quia Deus est esse: & ex hoc intuli in eodē scripto quod in omni eo quod non est Deus essentialius est nō esse quā esse ipsum: has reuoco positas falsè falsæ & erroneas.

Nono dixi & scripsi, quod aliquid potest esse sine tempore in merito & peccato, & probaui quia possibile fuit vel est aliquod esse in instanti æternitatis in merito, & consequenter instanti temporis in peccato & iterato in instanti æternitatis in merito: hāc reuoco cum sua probatione tanquam falsam fatuè positā & intelligibilem.

REVOCATIO FACta Anno domini. 1352.

Quia ego Synon in respondēdo in vesperijs exponendo vel declarando terminos quæstionis quòd hoc nomē Iesus dictū est de Deo accidentaliter, & ex parte significat filium Dei qui assumpsit naturam humanam. Ponendo conclusiones pro prima conclusione quod hæc propositio est possibilis, Iesus non est De⁹: probaui ex eo quod humanitate assumpta per possibile deposita, Iesus non est Deus, & intuli quod hęc est possibilis, Iesus potest non esse Deus.

Secundo, quod Iesus potest esse & non esse Iesus: expositionē & significationem huius nominis Iesus reputo insufficiētem, falsificantem conclusionem & correlariū. Posito nanq; quod hoc nomē Iesus significat illud quod significat hęc oratio fili⁹ Dei qui assumpsit naturam humanam: hęc, Iesus non est Deus non est possibilis, sicut nec ista, filius Dei qui assumpsit naturam humanam non est Deus.

Item posito eodem, hæc, Iesus potest esse & non esse Deus, est falsa sicut illa filius Dei qui assumpsit naturā humanā potest esse & non esse filius Dei qui assumpsit naturā humanam. hāc conclusionem reputo sicut hæreticam stante dicta positione.

Item post secundam cōclusionem in li. prim. correlarium, ꝙ Iesus potest nō esse Deus: secundum quod Iesus non potest desinere esse Deus, correlaria non fuerunt ponēda sine distinctionibus

nibus, itaque expono ea & dico quòd si terminus subiectus Iesus stat pro simplici persona q̃ dicitur Iesus: correlaria sunt catholice tenenda. Si verò idem termin⁹ Iesus pro vno Christo ex persona verbi & humanitate constituto videlicet pro implicito quod significat, & pro quo stat in dicto primæ conclusionis & in dicto primi correlarij ex conclusione prima illati, ipsa correlaria nō sūt catholica sed falsa: nec etiā stāt cū conclusiōe prima, nec cū correlario primo ex cōclusione prima illato.

Item posui conclusionem secundam, quod nulla res quę est deus potest non esse deus, & intuli correlariū tertiū quod nulla res est aut potest esse quæ modo non sit deus & aliquādo possit esse deus. Correlarium quoque quartū quod nulla res est aut esse potest quæ possit incipere esse deus. conclusionem sic vniuersaliter intellectam quod terminus subiect⁹ distribuatur pro re quæ per communicationē idiomatū est vel potest esse deus reuoco tanquā falsam & hereticā: correlaria etiā tali vniuersalitate intellecta reputo sicut falsa erronea & hæretica.

Item posui conclusionē tertiā quod deus potest aliqualiter se habere qualiter se nō habet ac etiā esse aliqualis qualis nō est Et ad probādū hoc induxi (pro exēplo) quod deus pater potest esse homo & non esse homo. cōclusio vt posita fuit nō benè sonat in eo quòd ratione relatiui reciproci sonat quòd substātię dei de nouo possit aduenire habitudo aut qualitas realis: & ideo intellectus quem habui potius fuit exprimēdus in his verbis, aliqua creatura se potest habere aliqualiter ad deum qualiter se nō habet. Exemplū etiam ad conclusionē non conuenit: quoniā adhuc posito quòd deus pater potest esse homo & nō esse homo, ꝓpriè seq̄tur quod deus potest esse aliq̄d quod nō est, sicut ex decretali arguitur extra de hære. c. cum Christus. & nō seq̄tur propriè quòd deus pater possit esse aliqualis qualis non est, aut aliqualiter se habere qualiter nō se habet. Ex cōclusione tertia intuli tertiū correlarium quod quāuis Iesus fuerit ab æterno semper patri coęqualis tamē aliquādo fuit deus quādo nō fuit Iesus. Istud correlarium aliquando Iesus erat Deus quando nō erat deus malè sonat & erroneè.

Item ex cōclusione quarta intuli quartū correlariū quod filius Dei quādo incipiebat esse filius virginis, nō incipiebat esse aliquid. Istud correlariū ꝓut in distin. positum fuit reuoco

sicut

ſicut erroneum & hæreticum: quoniam filius dei qui incipiebat eſſe filius virginis incipiebat eſſe aliquid ſecūdū quod homo, & incipiebat eſſe aliquid quod prius non erat.

Item ex concluſione quarta intuli vltimū correlariū quod nunquā hic homo demonſtrato qui eſt Chriſtus fiebat Chriſtus: & probaui ex eo quod nec purus homo fiebat Chriſt' nec homo Chriſtus fiebat Chriſtus: Correlarium iſtud prout indiſtinctè fuit poſitū reuoco ſicut falſum & erroneū: quando in ſenſu quo homo demonſtratus ſtaret pro filio dei concedēdum eſſet: quod aliquando hic homo fiebat Chriſtus quando filius Dei viui nunc eſt homo aliquando fiebat homo dicente euangelio, verbum caro factum eſt, &c.

ISTI ſunt articuli in quibus Magiſter Sententiarum non tenetur communiter ab omnibus & primo.

PRIMI LIBRI.

Primo, quod charitas qua diligimus deum & proximū eſt ſpiritus ſanctus. diſt. 22. ca. 2. vel ꝙ charitas quæ eſt amor dei & proximi non eſt aliquid creatum.

Secūndo quod nomina numeralia dicta de deo dicuntur ſolū relatiuè. diſt. 24. ca. Et ſi diligēter. vel hęc nomina numeralia trinus & trinitas nō dicunt poſitionē ſed priuationem tantū.

Tertio quòd ſimile & æquale ſimiliter dicuntur de deo priuatiue. diſt. 21. cap. Et hoc idem.

Quarto, quod deus ſemper poteſt quicquid aliquando potuit & vult quicquid voluit & ſcit quicquid ſciuit. diſt. xliiij. cap. Præterea quæri ſolet.

IN II LIBRO.

Primo quod angeli nō meruerunt beatitudinē per gratiam ſibi datā ſed quod præmiū præceſſit meritum & poſtea meruerunt per obſequia fidelibus exhibita diſt. v. ca. Hic quæri ſolet. vel quod angelis præmium pręceſſit & meritū reſpectu pręmij ſubſtātialis habet ſubſequi.

Secūdo, ꝙ angeli in merito reſpectu eſſentialis præmij & in ipſo præmio proficiūt vſq; ad iudiciū, di. xi. c. Præterea illud.

Tertio, quod charitas eſt ſpiritus sāctus, ſcilicet illa q̄ animæ qualitates informat atq; ſanctificat. diſt. xxvij. ca. Cum igitur.

Quarto, quod in veritate humanæ naturæ nihil tranſit extrinſecum: ſed quod ab Adā deſcendit propagationē auctū & multiplicatum reſurget in iudicio. diſt. xxx. cap. penult.

Quibus reſpondetur vel quod nihil de cibis tranſit in veritatē humanæ naturæ per generationem nec per nutritionem.

IN III. LIBRO.

Primo, quod anima à corpore exuta sit persona. distin. ij.c. Hic apponitur à quibusdam.

Secundo, quod Christus conuenienter mortuus & nō mortuus dicitur passus & non passus disti.xxj.cap. vlt.

Tertio quod Christus in triduo mortuus fuit homo. disti. xxij.cap. j.

IN IIII. LIBRO.

Primo, quod sacramenta legalia non iustificabant etiam si cum fide & deuotione fierēt. distin.j.cap. Non igitur.

Secūdo, quòd homo sine medio videbat deum ante peccatū: eadem distin.cap. Triplici.

Tertio, quod circuncisio non conferebat gratiam ad bene operandum nec virtutes ad augmentum: sed solum ad peccata dimittenda valebat. eadem distin.cap. Duo igitur.

Quarto, quod paruuli ante octauū diē morientes incircuncisi peribant, & quod caussa necessitatis poterant ante circuncidi. eadem dist.cap. Si vero.

Quinto, quod quædam sacramenta nouę legis instituti sūt in remedium tantùm, vt matrimonium. dist.2.cap. Iam ad sacramenta.

Sexto, quod baptizati baptismo Ioannis nō ponentes spem in illo, non erāt baptizandi baptismo Christi. disti.2.cap. vlti. Hic considerandum: vel aliter, baptismus Ioannis cum impositione manuum ęquipollebat baptismo Christi: ita quòd baptizatus baptismo Ioannis non erat baptizandus.

Septimo, quòd Deus potuit dare potentiam creaturæ creandi & interius abluendi, id est, peccata dimittendi. dist. 5.cap. vlt. Hic quæritur quę sit. Vel sic quod Deus poterat dare potestatem alijs baptizandi interius, & quod creatura potuerit suscipere, & similiter ꝙ Deus potest potestatem creandi creaturæ cōmunicare & creare per creaturā tanquā per ministrū. disti.1. Octauo, quòd schismatici degradati, pręcisi ab Ecclesia, hæretici, excommunicati non habēt potestatē cōsecrādi corpꝰ Christi. distin.13.ca. Illi verò.

Nono, quòd brutum non sumit verum corpus Christi etsi videatur. di.13.c. Illud etiā sanè.

Decimo, quòd scientia discernendi vt notat habitum scientiæ sit clauis. dist.19.cap.1.

Vndecimo, quòd episcopi symoniaci degradati nō possunt conferre ordines. dist. 25.cap. de symoniacis.

Duodecimo, quòd secundus maritus alicuius mulieris incognitæ carnaliter à primo sit bigamus per cognitionem illius & prohi-

glorificauerunt in omnem idololatriæ impietatē (sicut idem commemorat) corruerunt. Porrò Salomonem ad idola, Didonem ad magicas artes pertraxit dira cupido. Alios postremò misera timiditas tota ex crastino pendens in obseruationes superstitiosissimas impiasque depulit: quemadmodum apud Lucanum de filio Pompeij Magni, & apud historicos de plurimis notum est. Ita fit vt recedens peccator à Deo declinet in vanitates & insanias falsas ad eum qui pater est mendacij: tandem impudenter palámque apostatando se conuertat. Sic Saul à Domino derelictus Phytonissam cui priùs aduersabatur consuluit: sic Ochozias Deo Israel spreto misit ad consulendum Deum Acharon. Sic denique eos omnes qui fide vel opere absque Deo vero sunt, vt à Deo falso ludificentur necesse est. Hāc igitur nefariam pestiferam mortiferamque insaniarum falsarum cum suis hæresibus abominationem plus solito nostra ætate cernentes inualuisse, ne forsam Christianissimum regnum quod olim monstro caruit & Deo protegente carebit inficere valeat tam horrenda impietatis & perniciosissimæ contagionis monstrum: Cupientes totis conatibus obuiare, memores insuper nostræ professionis: proque legis zelo succensi paucos ad hanc rem articulos dānationis cauterio (ne deinceps fallāt incogniti) notare decreuimus: rememorantes inter cætera innumera dictū illud sapientissimi doctoris Augustini de superstitiosis obseruationibus, Quod qui talibus credunt aut ad eorum domum euntes aut suis domibus introducunt aut interrogant, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse & paganū & apostatam, id est, retro abeuntem & Dei inimicum & iram Dei grauiter incurrisse, nisi Ecclesiastica pœnitētia emēdatus Deo reconcilietur. Hæc ille, Neque tamē intensio nostra est in aliquo derogare quibuscūque licitis & veris traditionibus scientijs & artibus: sed insanos errores atque sacrilegos insipientium & ferales ritus pro quanto fidem orthodoxam & religionem Christianam lædunt, contaminant, inficiunt, radicitus quantum fas nobis est extirpare satagimus: & honorem suum sincerum relinquere veritati.

Est au-

EST autem primus articulus quòd per artes magicas & maleficia & inuocationes nefarias quærere familiaritates & amicitias & auxilia dæmonū non sit idololatria. Error. Quoniam dæmon aduersarius pertinax & implacabilis Dei & hominis iudicatur: nec est honoris vel domini cuiuscunque diuini verè seu participatiuè vel aptitudinaliter susceptiuus vt aliæ creaturæ rationales non damnatæ: nec in signo ad placitum instituto, vt sunt imagines & templa Deus in ipsis adoratur.

Secundus articulus, quòd dare vel offerre vel promittere dæmonibus qualemcunque rem vt adimpleant desiderium hominis, aut in honorem eorum aliquid osculari vel portare nō sit idololatria. Error.

Tertius, quod inire pactum cum dæmonibus tacitū vel expressum non sit idololatria, vel species idololatriæ vel apostasiæ. Error. Et intendimus esse pactum implicitū in omni obseruatione superstitiosa. cuius effectus nòn debet à Deo vel natura ratiōabiliter expectari.

Quartus, quod conari per artes magicas dæmones in lapidibus, annulis, speculis aut imaginibus nomine eorum consecratis vel potius execratis includere cogere & arctare vel eas velle viuificare, non sit idololatria. Error.

Quintus, quod licitum est vti magicis artibus, vel alijs quibuscunque superstitionibus à Deo & Ecclesia prohibitis pro quocūq; bono fine. Error: quia secundū Apostolum non sunt facienda mala vt bona eueniāt

Sextus, quod licitum sit aut etiam permittendum maleficia maleficijs repellere. Error.

Septimus, quod aliquis cum aliquo possit dispensare in quocunque casu, vt talibus licitè vtatur. Error.

Octauus, quod artes magicæ & similes superstitiones & earū obseruationes sint ab Ecclesia irratiōabiliter prohibitæ. Error.

Nonus, quod Deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis inuocationibus obedire, Error.

Decimus, quod thurificationes & suffumigationes quæ fiunt in talium artium & maleficiorum exercito sint ad honorem Dei & ei placeant. Error & blasphemia, quoniam Deus alias non puniret vel prohiberet.

Vndecimus, quod talibus & taliter vti non est sacrificare seu immolare dæmonibus & ex cōsequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Duodecimus, quod verba sancta

ꝟta & orationes quædam deuotæ & ieiunia & balneationes & cõtinentia corporalis in pueris & alijs, & missarum celebratio, & alia opera de genere bonorũ quæ fiunt pro exercendo huiusmodi artes excusent eas à malo non potius accusent. Error: nam per talia sacræ res immò ipse Deus in Eucharistia dæmonibus tentatur immolari. & hæc procurat dæmon, vel quia vult in hoc honorari similis altissimo, vel ad fraudes suas occultandas, vel vt simplices illaqueet facilius, & damnabilius perdat.

Decimus tertius, quod sancti prophetæ & alij sancti per tales artes habuerũt suas prophetias & miracula fecerunt aut dæmones expulerunt. Error & blasphemia.

Decimus quartus, ꝙ Deus per se immediate, vel per bonos angelos talia maleficia sanctis hominibus reuelauerit. Error & blasphemia.

Decimus quintus, quod possibile est per tales artes cogere liberum hominis arbitriũ ad voluntatem seu desiderium alterius. Error: & hoc conari facere est impium & nepharium.

Decimus sextus, quod ideò artes præfatæ bonæ sunt & à deo & ꝙ eas licet obseruare: quia per eas quandoque vel sæpe euenit sicut vtentes eis quærunt vel prædicunt, quia bonũ quandoque prouenit ex eis. Error.

Decimus septimus, quod per tales artes dæmones veraciter coguntur & compelluntur, & non potius ita se cogi fingunt ad seducendos homines. Error.

Decimus octauus, quod per tales artes & ritus impios, per sortilegia, per carmina & inuocationes dæmonum, per quasdam insultationes & alia maleficia nullus vnquã effectus ministerio dæmonum subsequatur. Error. Nam talia quandoque permittit Deus cõtingere: patuit in magis Pharaonis & alibi pluries: vel quia vtentes, seu consulentes propter malam fidem & alia peccata nephãda dati sunt in reprobum sensum, & demerentur sic illudi.

Decimus nonus, quod boni angeli includãtur in lapidibus & consecrent imagines vel vestimenta aut alia faciant quæ in istis artibus continẽtur. Error & blasphemia.

Vicesimus, quod sanguis vpupæ vel hœdi vel alterius animalis, vel pergamenum virgineum vel corium leonis & similia habeant efficaciam ad cogendos vel repellendos dæmones ministerio huiusmodi artium. Error.

Vicesimus primus, quod ima-

gines de ære plumbo vel auro, de cera alba vel rubea vel alia materia baptizatæ exorcizatæ & consecratæ seu potius execratæ secundũ prædictas artes & sub certis diebus habent virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide & philosophia naturali & astronomia vera.

Vicesimus secundus, quod vti talib. & fidẽ dare nõ sit idololatria & infidelitas. Error.

Vicesimus tertius, quòd aliqui dæmones boni sunt alij omnia scientes, alij nec saluati nec damnati. Error.

Vicesimus quartus, quod suffumigationes quæ fiunt in huiusmodi operationibus conuertũtur in spiritus, aut quod sint debitæ eis. Error.

Vicesimus quintus, quod vnus dęmon sit rex oriẽtis & pręsertim suo merito, & alius occidentis, alius septentrionis, alius meridiei. Error.

Vicesimus sextus, quod intelligentia motrix cæli influit in animam rationalem sicut corpus cæli influit in corpus humanum. Error.

Vicesimus septimus, quod cogitationes nostræ intellectuales & volitiones nostræ interiores immediatæ causentur à cælo, & quod per aliquam traditionem magicã tales possint sciri, & quod per illam de eis certitudinaliter iudicare sit licitũ. Error.

Vicesimus octauus articulus, quod per quascunq; artes magicas possimus deuenire ad visionem diuinæ essentiæ vel sanctorũ spirituum. Error.

Acta sunt hæc & post maturã crebrãq; inter nos & deputatos nostros examinationem, cõclusa in nostra congregatione generali Parisijs apud sanctum Maturinũ de mane super hoc specialiter celebrata. Anno domini. M. cccc xviij. die 19. mensis Septembris. In cuius rei testimonium sigillũ dictæ facultatis præsentibus literis duximus apponendum.

Originale huius determinationis est sigillatum magno sigillo facultatis Theologicæ Parisijs.

SEQVVN-

SEQVVNTVR EXCERPTA PRINCIPALIVM ARTICVLORVM TRACTATVS CVIVSDAM CONTRA errores fratris Ioannis de Montesono ordinis Prædicatorum, Parisijs condēnati.

PAEFATIO.

POSTOLICIS verbis edocti parati semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est fide ad tuitionem eius quam profitemur orthodoxiæ, & vt rationabilis quorundam errorum condemnatio Parisijs nuper facta ac iustificatio exortæ super hoc causæ & aduersantium omnium quæcunque iniusta rationabilisque conquestio, oblocutio atque vexatio singulis innotescat, præsentem tractatum sub Apostolicæ Petri sedis & sedentis in ea summi pontificis correctione duximus compilandum. In quo vniuersis Christi fidelibus qui ipsum lecturi vel audituri sunt supplicamus affectu, vt æquo animo puraque mentis acie prospiciant vniuersa nobiscum, &c. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ Trinitatis cuius fidei causam agimus, præsentem tractatum aduersus errores fratris Ioannis de Montesono ordinis fratrum prædicatorum nuper in Parisien. studio condemnatos ex deliberatione vniuersitatis studij Parisien. & specialiter doctorum baccalaureorum facultatis theologicæ compositum in tria capitula distinguemus. In primo ad fundandum processum factum contra dictũ fratrem per dictam facultatem theologiæ, ac etiam processum inde secutum coram Domino Episcopo Parisien. ad instantiam vniuersitatis prædictæ declarabitur, qualiter ad dictos Episcopum & facultatem theologiæ pertinet assertiones hæreticas vel in fide erroneas & contra. asserentes eas Parisijs coodemnata. In secundo declarabitur, & tam rationibus quàm auctoritatibus sanctorum & doctorum probabitur, quod assertiones dicti fratris per schadulam dictæ facultatis dicto domino epis. traditæ fuerũt rationabiliter cõdēnatæ. In tertio quia magister ac procurator generalis & nõnulli dicti ordinis fratres citra prædictũ episcopũ & sibi adharētes ad sedē apostolicā appellauerũt: inter memoratas dicti fratris assertiones, vt præfertur dānatas, aliquas ad S. Tho. de Aquino pertinere

doctrinam quam asserunt per ecclesiam approbatam, ideò declarabitur doctrinam huiusmodi sancti Thomæ non sic approbatam esse, quod propter eam oporteat ante dictam condemnationem aut dicti episcopi processu mali qualiter impedire.

Circa primũ principale est hæc diuisio præmittenda. Quod definitio circa ea quæ sunt fidei, id est, approbatio veritatis alicuius tanquam catholilicæ, vel reprobatio aut condemnatio oppositæ falsitatis tanquã hæreticæ aut in fide erroneæ potest esse dupliciter. Vno modo scholasticè & doctrinaliter. Alio modo auctoritatiuè & iudicialiter. Et hic 2. modus est duplex secundum quod hæc auctoritas iudiciaria est bipartita. Vna est simpliciter suprema: alia est inferior & subordinata. Iuxta hanc trimẽbrem diuisionem quæ clara est, sunt tres cõclusiones principales declarãdæ, & deinde ex eis quædã aliæ subinferẽdæ. Prima erit de definitione iudiciali, & auctoritatiua suprema. Secunda de inferiori & subordinata.

Tertia de doctrinali & scholastica. Et ipsarum probatio principaliter fundabitur in iure diuino. Prima igitur conclusio est. Ad sanctam sedem Apostolicam pertinet auctoritate iudiciali suprema circa ea quæ sunt fidei iudicialiter definire. Et, probatur: quia ad illius tanquam ad supremi iudicis auctoritatem pertinet in fide iudicialiter definire, cuius fides nunquam deficit. Sed sanctæ Apostolicæ sedis fides nunquam deficit. igitur, & cætera, maior est nota: sed minor probatur: quia de hac sancta sede in persona Petri Apostoli in ea præsidentis dictũ est, Petre rogaui pro te vt non deficiat fides tua Lucæ. 22. Propter quod dicit Cyprianus 93. distincti. qui, & cætera. Secũda conclusio est, quod ad episcop. catho. pertinet auctoritate inferiori & subordinata circa ea quæ sunt fidei iudicialiter definire. Et hoc probatur, Qui ad eos pertinet iudiciali auctoritate inferiori & subordinata in fide definire, ad quos pertinet consimiliter ecclesiam regere. Sed ad episc. cathol. pertinet secundum: igitur & primum. Maior patet: quia ecclesiæ regimen maximè concernit fidem, & ideò cui iure diuino committitur ecclesiam regere, ei eodem iure committitur de fide cognoscere & iudicare. Sed minor probatur auctoritate Pauli actuum vicesimo. Vbi dicit, Attendite vobis & vniuerso gregi in quo vos spiritus sanctus posuit episcop. ecclesiam regere

regere Dei. Vnde patet quod iure diuino & auctoritate spiritus sancti episcopi positi sunt ad regimen Ecclesiæ Dei. Regimen autem importat iudicialem auctoritatem: ergo sequitur quod ad eos pertinet auctoritate iudiciali inferiori & subordinata & supremæ auctoritati subiecta Ecclesiam regere, & per consequens de fide cognoscere, & in ea definire. Vnde patet quod de tali regimine ad fidem pertinere loquatur Apostolus, &c.

Tertia conclusio est, quod ad Doctores Theologos pertinet determinare de doctrinali & scholastica circa ea quæ sunt fidei, doctrinaliter definire, ad quos pertinet sacram scripturam docere, & ex ea hæreticas assertiones & in fide erroneas reprobare, ac veritates catholicas approbare. Sed ad Doctores Theologos pertinet secundum igitur & primum. Probationes minoris & maioris vide si vis in dicto tractatu. Ex prædictis conclusionibus apparet respōsio ad principalem articulum, scilicet, quod ad Episcopum Parisien. & ad Theologiæ facultatē pertinet assertiones hæreticas, aut in fide erroneas & cōtra eas asserentes Parisijs condemnare, quia per secundam conclusionem patet quod hoc ad Episcopum pertinet definiēdo iudicialiter. Et per tertiam conclusionem patet quod ad facultatem theologicam pertinet definiēdo doctrinaliter. Sed adhuc ad magis fundandū propositum tres aliæ conclusiones ex præmissis sunt subinferēdæ.

Quarta igitur conclusio est, quod ad dictos episcopum & facultatē theologiæ pertinet non solū coniunctim sed & diuisim modis prædictis assertiones hæreticas aut erroneas condemnare, licet tamen quandoq; rationabiliter consueuerint in huiusmodi cōdemnatione coniūctim procedere. Probationes dimittuntur hic causa breuitatis.

Quinta conclusio, ad dictā facultatem theologiæ cōtra certas personas. s. contra singulares magistros & baccalarios eidem facultati iuratos pertinet quandoq; non solū doctrinaliter, sed etiā iudicialiter aliquo modo assertiōes hæreticas, aut erroneas condēnare. & hæc conclusio probatur ex triplici radice. Prima probatio fundatur ex cōcessa eis potestate, &c. Secunda probatio fundatur in obseruata cōsuetudine, &c. Tertia eiusdē cōclusionis probatio fundatur in publica vtilitate, &c.

Sexta cōclusio est, quod ad superiorem iudicem pertinet processum per dictos episcopum &

facultatē theologiæ factū, nec sine magna & notabili causa fauorabiliter impedire nec approbationi cōtra eos in causa fidei interiectæ, sine matura deliberatiōe & præuia informatione deferre. Et hæc probatur, &c. Ex dictis cōclusionib. ad propositū applicatis patet luce clariùs iustificatio processus facti cōtra dictum fratrem Ioannē sicut patet in singulis articulis.

Primus igitur articulus est, quod cum dictus frater infra scriptos errores Parisijs in scholis publicè dogmatizauerit, & coram facultate theologiæ euocatus per decanū eiusdem facultatis monitus charitatiuè ipsos corrigere recusauerit protestās eos vsque ad mortem velle defendere, dicta facultas errores hui9 potuit & merito debuit doctrinaliter cōdēnare. Prima pars. s. quòd hoc pouit, patet, &c.

Secundus articulus est, quod dicta facultas Theologiæ coassumptis sibi magistris aliarum triū facultatū vniuersitatis Parisiēsis doctores prius per eos examinatos & doctrinaliter cōdēnatos meritò debuit domino episcopo Parisien. tanquā iudici ordinario iudicialiter denūciare. Et hoc clarè patet ex secunda conclusione & eius probatiōe: sed adhuc, &c. Quamobrē prænominatæ facultatis Theologicę magistri tribus alijs facultatibus sibi coassumptis & coadiunctis nunciauerunt Ecclesiæ. Ex quib. patet triplex ratio denunciationis prędictæ quā secreta & charitatiua monitio processit, licet tamē hoc nō esset necesse sicut patet ex doctrina S. Tho. 22. q. 33. ar. 7. vbi docet quod peccata publica sunt publicè arguenda: iuxta illud Apost. ad Tim 5. peccātem coram omnibus argue vt cæteri timorē habeant. Quod intelligitur de peccatis publicis vt dicit August. in lib. de verbis domini, &c.

Tertius articulus est, quod dicta facultas in scholis suis Theologicis & dictus episcop9 in locis suæ diœcesis. præmissorū errorū dogmatizationem publicationē aut defensionem finaliter inhibere potuerūt & debuerunt iudicialiter prohibere, &c.

Sed huic articulo opponuntur tria quę ponit dict9 frater ī supplicatiōe sua seu querela domino papę exposita: in qua ferè tot sunt mēdacia quot sunt verba.

Primū est, quod aliquę cōclusionū suarum trahūtur ex doctrina S. Tho. quā facultas theologiæ aliàs expresè cōmendauit, & dominus Steph. epis. Parisi. per suas literas approbauit. Secundum est, quod dominus Vrbanus Papa. 5. per eius bullam vniuersitati studij Tholosani scripsit & voluit eiusdē sancti doctri-

doctrinam benedictam & catholicam sequi & teneri à Christicolis & studiosis & eam pro viribus ampliari.

Tertium est quòd solius sedis Apostolicæ est declarare damnare & approbare. Vnde postea concludit, quòd dictus dominus Episcopus apponens falcem in messem summi pontificis dictas conclusiones pronunciauit, & decreuit falsas hæreticas & erroneas. Et causam subdit ibidē: quia ista quæ tangunt fidem sunt de maioribus ecclesiæ causis, & quę ad solū summū pontificē pro examinatione, & decisione deferri debent. Ex quib. sequi videtur ꝙ nec Episcopus, nec facultas prædicta cōclusiones prædictas potuerunt iudicialiter damnare, nec earum dogmatizationem aut publicationem aut defensionem finaliter cohibere. Ad illa autē faciliter respondetur. Vnde ad primum respondet vniuersitas in suis literis patētibus. Nos, inquit, millesies diximus, & vt videmus non sufficit qualiter sancti Thomę doctrinam in dicta nostra condēnatione nequaquam reprobamus, sed hunc eiusq; fautores doctrinam eius ad distortum fideiq; absonum sensum adaptātes aut vltra quam fieri debet contra eiusdem doctoris documentum dilatantes condemnamus, audacter asserimus. Et hæc clarè patebunt ex dicendis in secundo, & tertio capitulis: vbi manifestè probabitur quòd prædictę erroneæ conclusiones non trahuntur ex doctrina S. Thom. sed magis contrariantur eidem.

Ad secūdū respōdetur quòd ex prędicta bulla domini Vrbani, vel ex præallegata litera domini Stephani Episcopi aut alia quacunq; litera auctentica nō potest sufficienter cōcludi, quòd sancti Thomæ doctrina sit in omnibus approbata, sicut clarè ostendetur in tertio capitulo huius tractatus. Et ad hoc adijciunt aliqui talem rationē. Illa doctrina nō potest sic esse in omnib. approbata, quæ multa continet in fide erronea. Sed vt dicunt prædicta sancti Thomæ doctrina nō solum in materia de absoluta necessitate creaturæ, da qua pręsentes controuersiæ inferius in tribus vltimis conclusionibus tertij capituli specialiter tractabitur, sed etiam in pluribus alijs multa cōtinet in fide erronea: quod declarant. Nam in prima parte summæ, q. 47. artic. vltimo in responsione vltimi artic. dicit quod nō est possibile aliam terram esse quàm istam: quia omnis terra naturaliter ferretur

ad hoc medium vbicunq; esset: & notum est quòd nõ loquitur de potentia naturæ. Item in articulo vltimo dicit, quòd impossibile est duos angelos esse vnius speciei: & quòd impossibile est esse plures albedines separatas à substantijs: quæ videntur esse cõtra articulum de omnipotẽtia Dei, & contra veritates creditas circa sacramentum altaris: Item infra. q. 78. articu. 3. & 6. in quæstionib. disputatis tenet articulum de vnitate formæ substantialis in homine: qui est decimus quartus articulus quintæ partis de euãgelio æterno dãnatus per Alexandrũ. Item ex hac opi. Tho. de vnitate formæ sicut dicit in glos. O quã in dialogo suo, conclusiones sequũtur quæ in Anglia fuerũt scãdalosæ, scilicet ꝙ corpus Christi nõ fuit idem numero viuum & mortuũ: & hoc cõcedit sanctus Thomas in quæstionibus disputatis q. 63. quod nõ fuit simpliciter. Vnde sequitur vltra quod caro mortua nũquam fuit viua: & quòd corpora sanctorũ mortuorum nunquã fuerũt corpora sanctorum viuentiũ: & ideò reliquiæ corporum sanctorum nunquã fuerunt partes corporum viuẽtium: nec corpus Christi quod fuit vulneratum in cruce iacuit in sepulcro, quæ omnia sunt absurda. Ex quib. & alijs pluribus erroribus cõtra quos quidam doctores speciales compo suerunt tractatus cõcludũt isti: quòd huiusmodi doctrina non potest esse in omnibus approbata: nec hoc obstat eius sanctitati vel canonizationi: quia nõ obstante glorioso martyrio Cypriani, ipse errauit in fide: sicut patet. 4. sententiarum, dist. 6. & infrà dicetur ca. 3. Vnde sanctitas vitæ non infert sanctitatem doctrinæ: sicut patet de Papia martyre qui fuit patronus sectæ hæreticæ. Vnde ex his omnibus inferunt quòd prædicta approbatio Vrbani quinti nõ est huius doctrinæ approbatio vniuersalis, sed tanquã doctrinæ vtilis & in multis probabilis: sicut doctrina Papiæ magistraliter dicta sola habet auctoritatẽ magistralem sicut dominus Innocẽtius quartus de suo apparatu testatus est. Sed de hac materia copiosius infrà dicetur in trib⁹ primis conclusionibus tertij capituli, & ideò breuius pertransimus. Ad tertium obiectum respondetur primo quod nec facultas, &c.

CIRCA secundum principium in quo declarandum est quòd assertiones dicti fratris, per schedulam theologiæ facultatis dicto domino episcopo traditam fuerunt rationabiliter con-

ter condemnatæ. Præmittendū est vnum præambulum generale quod in aliquibus dictarum assertionum, & earum cōdemnatione est necessario prænotādum, videlicet quòd licet aliqua propositio, vel assertio possit habere aliquem sensum verum, tamen rationabiliter condemnari tanquam reuocanda propter alium sensum falsum in ea vel in eius probatione intellectum. Et hæc suppositio probatur tam rationibus quàm auctoritatib. sanctorum doctorum, & specialiter ex dictis sancti Thomæ de Aquino vt pars aduersa, & cæte. Quarto probatur suppositio præmissa, & singulariter declarāda est per exemplum sumptū ex doctrina ecclesiæ. Nam per ecclesiam nonnunquā assertio ambigua habens aliquem sensum catholicū est damnata, immò quandoq; assertiones contradictoriæ secundum vocem per eam sunt damnatæ, & ideò altera earum vel vtraq; aliquem habet sensum catholicum. Et eccè exemplum manifestum. Nam Isidorus in lib. etymologiarum c. 5. lib. 8. & habetur 24. q 3. c. quædam autem, apertè insinuant quod vtraq; istarum Deus creat mala, deus non creat mala, est hæresis condemnata, vnde & assertores vtriusque reputat hæreticos dictos Coliciani à quodam Colico nominati: qui dicunt deū nō facere mala: contra illud quod scriptum est. Ego Deus creans mala. Floriani à Floriano qui econtrario dicunt Deū creasse mala, contra illud quod scriptum est, Fecit Deus omnia bona. Ex quib. colligitur quod vtraq; istarū est hæresis condemnata: & tamē ista assertio deus creat mala, habet aliquem sensum catholicū, scilicet, istum, Deus creat mala pœnæ. Et similiter ista: Deus non creat mala habet sensum catholicum, scilicet istum, Deus non creat mala culpæ, &c. Hac igitur suppositione præābula sic firmiter stabilita sigillatim declarandum est, q̄ assertiones dicti fratris fuerunt rationabiliter condemnatę.

Prima igitur ꝓpositio sua fuit, Maior est vnio hypostatica in Christo quàm vnio trium personarū in essentia increata.

Secūda, Possibile est esse aliquam creaturam purā in puris naturalibus, quæ ita posset sibi & homini mereri sicut anima Christi concurrente gratia habituali: non est tamen aliqua possibilis, quę tam cōuenienter congruenter, & sufficiēter hominem posset redimere & saluare sicut Christus. Et ista con

demnatur reuocãda tanquam falsa,& malè sonãs & erronea ad intellectũ probationis suæ, videlicet de gratia animę Christi quo ad primã eius partem.

Tertia, aliqua pura creatura rationalis potest in puris naturalibus beatificè Dei essentiam intueri: & hanc dicit patere de creatura prædicta. Et ista condemnatur reuocanda, aliàs Parisijs damnata tanquam erronea in fide.

Quarta, aliqua pura creatura est possibilis perfectio animę Christi in merendo, puta gratia animæ Christi. Et hæc damnatur reuocanda tanquã falsa, erronea, absurda in theologia, & philosophia, & theologicæ doctrinæ irrisiua. Addit huic propositioni istam verificationem, & si nõ quo ad quãtitatẽ meriti, tamen quo ad modum merendi hæc omnia eidem prodesse non possunt.

Quinta, videtur mihi quòd talis creatura si poneretur esset simpliciter genus. Et hæc condemnatur reuocanda sicut immediatè præcedens.

Sexta ponere aliquod creatũ vel aliqua creata esse simpliciter, & absolutè necesse est nõ esse cõtra fidẽ. Et hæc cõdemnatur reuocãda tanquã falsa, & malè sonãs in fide secundũ cõmunẽ modũ theologorum.

Septima, necesse esse non repugnat esse causatum. Et hæc cõdemnatur reuocanda tanquã falsa & erronea in fide.

Octaua, magis est cõsonum fidei ponere aliquid circa primũ esse absolutè, & simpliciter necesse: quàm ponere ipsum sine aliqua additione esse necesse esse. Et hæc cõdemnatur reuocanda tanquam falsa, & erronea propter falsam implicationem, & erroneã cõparationẽ quã includit quòd aliquam rẽ creatam esse necesse esse, scilicet, sine aliqua additione est consonum sacræ scripturæ, & per cõsequens aliquod creatum est increatum: quod contradictionem includit.

Nona, asserere aliquid fore verum quod est contra sacram scripturam, est expressiuè cõtra fidem. Et hæc cõdemnatur reuocanda tanquã falsa, & iniuriosa sanctis, & doctoribus si eã intelligat vniuersaliter prout in probatione eius videtur prętendere.

Decima, non omnem hominem pręter Christũ cõtraxisse ab Adam peccatum originale est expresse cõtra fidem. Et hęc damnatur reuocanda tanquã falsa scandalosa, & piarum aurium offensiua, & præsumptuosè asserta, non obstante probabilitate quæstionis: vtrum beata virgo

ta virgo fuerit in peccato originali concepta, &c.

Vndecima, beatam Mariã virginem, & Dei genitricem nõ contraxiſſe peccatum originale eſt expreſsè contra fidem. Et hęc condemnatur reuocanda tanquã falſa ſcandaloſa pręſumptuosè aſſerta, & piarum àurium offenſiua.

Duodecima, tantũ eſt cõtra ſacram ſcripturã vnum hominem eſſe exemptum à peccato originali pręter Chriſtũ, ſicut ſi decem homines ponerentur exempti. Et hæc condemnatur ſicut pręcedẽs, reuocanda tanquam falſa ſcandaloſa, pręſumptuosè aſſerta, & piarum auriũ offenſiua.

Tertia decima, magis eſt expreſsè contra ſcripturã ſacram beatam virginem non eſſe conceptam in peccato originali, quã aſſerere ipſam ſimul fuiſſe beatam, & viatricem ab inſtanti ſuæ cõceptionis vel ſanctificationis. Et poſtquã probauit correllarium: dixit quòd pari modo videretur dici quòd magis eſt expreſſum ipſam vnitã fuiſſe hypoſtaticè, & hoc idem in conſiſtorio & in ſcripto ſuo coram iudicib. recitauit. Hæc autem propoſitio condemnatur ſicut præcedens, reuocanda tanquam falſa, ſcandaloſa, præſumptuosè aſſerta, & piarũ aurium offenſiua, & meritò potuiſſet rigoroſius condemnari: quia nulla præcedẽtium eſt ita temeraria.

Quarta decima & vltima. In expoſitione ſacrę ſcripturæ ſiue declarãdo per eccleſiam ſiue per doctores ſiue excipiendo per quæcunque: de ſacra ſcriptura, & non aliunde trahenda eſt determinatio declaratio ſiue exceptio, ſicut in grammatica cõtra regulas poni in eodẽ exceptio reperitur. Et hæc condemnatur reuocanda tanquã falſa & erronea, ſi intelligat quod exceptio vel expoſitio ſit trahenda expreſſe: & explicitè ex ſcriptura ſacra, & non aliũdè prout videtur prætendere, aliter, non eſſet ad propoſitum ſuum. Harum propoſitionum improbationes diffuſæ, & pulcherrimæ ponuntur in dicto tractatu.

CIRCA tertium principale in quo declarandum eſt quod doctrina ſancti Thomæ nõ ſic eſt approbata quòd propter eã oporteat ante dictã condemnationem aut dicti epiſcopi proceſſum aliqualiter impedire præmittenda eſt hic diuiſio. Quod aliquam doctrinam eſſe per eccleſiã approbatam poteſt tripliciter intelligi. Vno modo quòd talis doctrina ſit per eccleſiam tanquã vtilis, & in fide proba-

probabilis acceptata, & tanquã talis inter scholasticos diuulgata. Secundo modo quòd talis doctrina sit sic approbata, quod oportet credere, quòd ipsa sit in omni sui parte vera.

Tertio modo sic, vt ipsa sic sit approbata vt oporteat credere, quòd ipsa in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica. Nam multa sunt falsa quæ non pertinent ad fidẽ, quæ tamen nõ inducunt errorem condemnabilẽ, & in talib. non cadit hæresis, quia hæresis importat corruptionẽ fidei Christianæ, In talib. autẽ falsitas aut error ad corruptionem fidei christianæ non pertinet: vt dicit sanctus Thomas. 2. 2. q. de hæresi artic. 2. Et ideo patet quòd approbatio alicuius doctrinæ 2. modo maior est approbatione alicuius. 3. modo. Primus autẽ modus approbationis multum differt à duobus alijs: quia multæ sunt doctrinæ illo primo modo approbatæ quæ cõtinent non solùm falsa, imò etiam quædam in fide erronea: vt inferius patebit. Vnde primus modus approbationis cõmunis est multis doctrinis seu libris, vel tractatib. sanctorũ & doctorũ, sed secũd9 & terti9 valdè paucis scriptis cõueniunt. s. soli doctrinæ scripturæ sacrę, & vniuersalis ecclesiæ vt quidam dicunt, sicut apparebit ex dicendis, & ideo vterq; ipsorũ maior est primo. Quilibet autem prædictorum modorũ, potest subdiuidi, quia talis approbatio alicuius doctrinæ potest esse expressa vel tacita. Expressa quidem per scripturã auctenticam sicut per auctoritatẽ scripturæ diuinæ vel constitutionẽ ecclesiæ, vel bullã apostolicã aut aliã literã auctẽticam alicuius personæ, vel collegij in hoc potestatem habentis. Et sic expresè approbata est doctrina scripturæ sacræ noui & veteris testamenti, generalium conciliorum, epistolarũ decretaliũ: & quorũdam opusculorũ sanctorum patrũ, sicut patet ex decreto Gelasij papæ. 15. dist. c. Sancta Romana. Tacita verò potest esse alicuius doctrinæ approbatio per tollerãtiam seu permissionẽ ecclesiæ: & sic multæ sunt doctrinæ approbatæ, nõ solũ sanctorũ patrũ, sed etiã quorundam doctorũ, & magistrorũ qui scripserunt summas lecturas diuersas & in quibusdam inter se aduersas tam in theologia quàm in iure canonico, sicut patet de multis doctoribus vniuersitatis Parisien. & aliorum studiorũ. Et hæc tacita eorũ approbatio habetur implicitè ex præallegato decreto Gelasij Papæ vbi dicitur, Opuscula atq; tractat9

omnium

omnium patrũ orthodoxorũ, qui in nullo à sancto Romanæ ecclesiæ consortio deuiauerũt, nec ab eius fidei prædicatiõe seiũcti sunt legẽda decernimus. Vnde quia hic generaliter omniũ illorũ magistrorũ vel doctorũ qui huiusmodi sunt approbata tacita.s.& implicita, licet nõ explicita, sed de opusculis eorum diligenter obseruandũ est, quod ibidẽ sequitur. Quod causa hæc ad catholicorum manus aduenerint beati Pauli Apost. sententia præcedat. Omnia probate, quod bonũ est tenete. Iuxta primã diuisionẽ declarandæ sunt tres principales cõclusiones circa approbationẽ doctrinę S. Thom. deinde alię tres speciales circa doctrinã eius de absoluta necessitate creaturæ. Prima igitur conclusio est. Doctrina sancti Tho. in opusculis suis theologicis cõtenta primo modo est per ecclesiam approbata, & tanquam vtilis & probabilis diuulgata: & hęc probatur quia, & cætera.

Secunda conclusio est. Prædicta sancti Thomæ doctrina non est secundo modo per ecclesiam approbata sic, scilicet, quod oporteat credere, quòd ipsa in omni sui parte sit vera: & hæc probatur quia, & cætera.

Tertia cõclusio. Præfata sancti Tho. doctrina non est.3.modo prædicto per ecclesiã approbata, sic quod oporteat credere quòd ipsa in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica, & hæc cõclusio probatur, quia & cæt. Secundo principaliter probatur.3.cõclusio, quia de illo nõ opertet credere doctrina quòd ipsa in nulla sui parte sit in fide errõnea vel hæretica, in qua quidẽ cõtinentur multæ cõtrarietates, & repugnãtiæ etiã in materia ad fidẽ pertinẽte, sed multæ huiusmodi repugnãtes, & contrarietates continentur in doctrina sancti Tho. igitur, &c. Maior est nota, sed minor probatur, & de multis exemplis breuitatis causa pauca ponentur. Primũ exemplũ est, quia primo sentẽtiarũ. dist. 11. artic. 4. tenet sanctꝰ Tho. quod pater & filius possunt dici duo spiratores sicut spirãtes. In prima verò parte summæ suæ. q. 36. art. vlt. dicit quòd sunt vnꝰ spirator & nõ duo, & tamẽ hęc materia multum ad fidem pertinet, cũ in cõcilio Lugdunensi sub Gregorio decimo celebrato fuerit definitũ, quòd spiritus S. à patre & filio non duab. spirationibus, sed vnica spiratione procedit, sicut patet in ca. Fideliter: extrà de summa trinitate, & fide ca. lib. 6.

Secundũ exemplũ est, quia in 2. senten

2.sent.dist.1 dicit quod creatio instrumētaliter cōmunicare potuit creaturæ sustinēs in hoc opinionē magistri li.4. dist.5.in qua tamen ab alijs doctorib. cō muniter nō tenetur. In prima verò parte summæ q. 45. art.5. dicit quod nō, & idem dicit in 2.contra gentiles,ca.21. & in q. de veritate.

Tertium exemplum potest poni quia in 2. sententiarum & similiter in 4. tenet quod omnis homo præter Christū concipitur in peccato originali, & in primo tenet quod beata virgo fuit concepta in peccato originali sicut supra dictū est, & tamen pars aduersa contra quam agimus asserit.2. expressè esse immò expressissimè contra fidem,& ideò habet cōcedere ꝙ doctrina sancti Tho. in hac parte est in fide erronea.

Quartum exemplū,quia in 3. sent.dist. 6.q. 2.ar.2.dicit quod prima opinio sibi posita à magistro non est hæretica licet sit falsa,scilicet, filius dei assūpsit hominem ab humana carne & anima rationali cōstitutū & ille homo cœpit esse deus,& deus cœpit esse homo ille. In tertia verò parte summæ.q. 2.ar.4.in fine dicit quòd est hæretica, & damnata in concilio.

Quintum exemplū est, quia in 4.senten. dist.38. ar.4.in solutione tertij argumenti dicit quod papa potest dispensare in voto cōtinentiæ.& in 2.2.q.88. art.11.dicit quod non allegans decretalem, Cum ad monasterium: extra de sta.mo. vbi in fine illi9 decretalis dicitur quod abdicatio proprietatis sicut custodia castitatis adeo est annexa regulæ monachali, vt contra eam nec summus pontifex possit indulgere. Sed hæc secūda opinio videtur esse erronea in fide cùm sit contra obseruantiam ecclesiæ, quæ in tali voto quandoq; dispensauit, sicut ostendit dominus Durandus in 4.

Sextum exemplum generale quod sumitur ex quodā tractatu S.Tho. de concordia quorūdam doctorum suorum inter se discordantium, qui incipit, pertransibunt plurimi & multiplex erit scientia, vbi multi diuersa aut aduersa: quæ in doctrina sua continentur corrigit & exponit. Et quia verisimile est quod tunc nō omnia huiusmodi sibi occurrunt: ideò in fine ꝓlogi sui supplicat librorum suorū lectorib.ita dicens, Si quis aliquid inuenerit non concordanter, si non sit manifesta causa dicendi ex qua secundum Hilarium accipienda est intelligentia dictorum: discretiorem & magis exercitatum

consulat. Si verò non fuerit inuentum quomodo vtrũque stare possit, alterum eligat quod magis cõsonum veritati iudicauerit: alterũ verò nosipsi reuocaremus si talis discordia nobis occurreret. Ex quo dicto correlariè sequitur, quod si in doctrina sancti Thomæ aliqua assertio reperiretur, quæ esset hæretica aut in fide erronea nõ propter hoc sequeretur, quòd asserens fuisset hæreticus, quia, scilicet, eam pertinaciter non asseruisset cùm ad reuocationẽ humiliter se offerat. Si enim beatus Cyprianus, & beatus Hierony. licet erroneas opiniones vel hæreticas scripserint quas reuocasse non leguntur vt infrà dicetur: quia tamen eas pertinaciter non defenderunt non sunt hæretici iudicandi, &c. & propter hoc solum quòd hæresim tenuerit verbo vel scripto non esset post mortem de hæresi accusandus, nisi probari posset, quòd talẽ hæresim pertinaciter tenuisset. Ex hoc patet ex dictis sancti Thomæ. 2.2. quæ. de hæresi art. 2. in solutione ad tertium argumentum vbi allegat August. 24. q. 3. dicentem, Si qui sententiã suam quamuis falsam atque peruersam nulla pertinaci animositate defendunt: quærunt aũt tacita solicitudine veritatem corrigi parati cùm inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos cõparandi. Vnde concludit quòd si aliqui doctores dissensisse videntur in vel contra ea quorum nihil interest ad fidem, vel etiam in quibusdam ad fidem pertinentibus, quæ nondum erant per ecclesiam determinata, non est vitium hæresis: postquam autẽ essent determinata auctoritate ecclesiæ vniuersalis, si quis tali determinatiõi pertinaciter resisteret, vel repugnaret hæreticus esse sentiretur. Et hæc dicit sanctus Thom. propter dissentionem, quæ fuit inter Hieron. & Augustinum, circa cessationem legalium. Et quibus omnibus satis patet, quòd idem sanctus Thom qui August. in regula, & in doctrin. sequitur sicut magistrum discipulus dicere potuit, & debuit cũ eodem Augustin. errare potero sed hæreticus non ero: quia non oportet credere, quòd doctrina sua in nulla sui parte fuerit hæretica vel in fide erronea, licet ipse nõ fuerit hæreticus. Tertio probatur eadem conclusio quod si oporteat dicere quòd huius doctrina in nulla sui parte sit in fide erronea vel hæretica, hoc maximè esset quia ipsa est per Ecclesiam approbata, sed aliqua est doctrina multò magis approbata, quàm doctrina

sancti

ſancti Tho. quæ tamen in aliqua ſui parte eſt hæretica vel erronea in fide: igitur hoc etiã ſine vlla temeritate dici poterit de doctrina S. Tho. non obſtãte eius approbatione, conſequẽtia eſt clara & maior nota: quia illi fundamento innititur pars aduerſa. Sed minor probatur per multa exempla.

Et vt à maiorib. ad minora procedatur. Primũ exemplum ponitur de doctrina beati Petri Apoſt. quã nulli dubium eſt eſſe magis approbatam quã doctrinam beati Pauli pro omnibus ad fidem pertinentib. quæ verbo aut facto docuit, conſtat quòd huius doctrina in aliqua ſui parte fuit in fide erronea ſcilicet, in illa parte in qua Paulus Apoſtolus eum repræhendit, de qua repræhenſione dicitur ad Galatas 2. c. Cùm autem veniſſet Cæphas Antiochiã in faciem ei reſtiti quia repræhenſibilis erat: Et cauſam repræhenſionis ipſius, & aliorum per ei⁹ doctrinam errantium ſubdit, quia certè non rectè ambulabat ad veritatem euangelij. Et ſic patet quod errabat contra veritatem Euangelij, quia eius doctrina erat in hoc in fide erronea. Vnde etiam patet quòd in errore fidei minor repræhendere poteſt quantumlibet maiorem, cùm Paulus ſic repræhenderit Petrum principem Apoſtolorum, & ideo non debet mirum nec temerarium iudicari ſi minores doctores repræhenderint ſanctum Tho. vbi oſtenderent eum erraſſe in materia fidei.

Secundum exemplum eſt de doctrina ſancti Cypriani, qui inter doctores approbatos primus nominatur in decreto Gelaſij papæ. 15. diſt. ca. ſancta Romana. & tamen eius doctrina in aliquibus fuit erronea. Vnde de baptiſmo paruulorum eundem repræhendit Aug. de cõſe. diſt. 4. c. quomodo, & meritò erat reprehendendus licet eſſet ſanctus martyr, & inſignis ſicut ponitur. 32. diſt. c. porrò. Repræhenſibilis autem erat: quia ſcilicet, baptiſma hæreticorum lauacrum diaboli appellabat. Vnde Aug. lib. 2. contra quendam Donatiſtam de ſcripturis Cypriani dicit ſic. Quod in eis diuinarum ſcripturarũ auctoritati congruit, cum laude eius accipio, quod autem huic non congruit, cũ pace eius reſpuo. & infra. Viri huius laudem aſſequi non valeo. eius multis literis mea ſcripta non comparo: eius ingeniũ diligo, eius laude delector, eius charitatẽ miror, eius martyrium veneror. Hoc quod aliter ſapuit nõ accipio, quia eccleſia non accipit pro

qua

qua sanguinem fudit.

Tertium exemplum est de doctrina beati Hierony. qui in prædicto decreto Gelasij inter approbatos doctores numeratur cuius eloquium vt Aug. de eo ait contra Iulianum, ab oriẽte in occidentem instar solis refulget ac etiam intantum defert ecclesia, vt sacræ scripturæ testimonium præteritis interpretibus ex eius translatione suscipiat, & tamen cõstat quod eius doctrina in aliqua sui parte conceditur fuisse erronea etiam in his quæ ad fidem, & doctrinam Apostolicam pertinere noscuntur. Nam sicut habetur in decretis. 26. distin. circa doctrinam beati Pauli Apostoli dicentis: oportet episcopum esse vnius vxoris virum. & nõ plurium, Hieronym. & Augustinus contrarias sententias protulerunt. Hinc est quòd glosa in prædicta distin. cap. 1. dicit quòd malè sentit hic Hierony. August. eum corrigit in proximo. Isti etiam sancti sicut patet in eorum epist. vt recitat glo. ad Galat. 2. ca. de repræhẽsione: quia Paulus dicit Petrum Apostolum esse repræhensibilem contrarium sentiebãt, vt supra tactum est, & ideo alter eorum circa veritatem euangelij erroneam opinionem tenebat. De Augustino etiam, & alijs pluribus approbatis doctoribus simile posset ostendi.

Quartum exemplum de doctrina seu compilatione magistri sententiarum quæ in studijs generalibus, & quandoque ex mandato Apostolico publicè tanquam approbata, & auctentica legitur, & tamen in ea aliqua continentur in fide erronea, sicut est illa opinio quam tenet in 3. distin. 32. quòd Christus in triduo suæ mortis fuit homo, & quædam aliæ in quibus communiter reprobatur. Hoc tamen non obstante videtur, quòd eius doctrina sit magis auctentica quàm doctrina sancti Thomæ.

Quintum exemplum est de doctrina seu compilatione decreti Gratiani, quæ à doctorib. decretorum tanquam approbata & auctentica legitur, & à qua & nõ à lectura decretalium doctores decretorũ, & non doctores decretaliũ nominantur, & tamen illa doctrina in aliqua sui parte est erronea in fide, sicut patet. 33. qu. 4. ca. sed obijcitur, vbi narrat Gratianus quòd tempore regis Achab fuerunt missi duo quinquagenarij ad Heliam qui dixerũt ei, Homo Dei rex Israel vocat te: quòd est hæresis explicita: quia contraria veritas explicitè approbata: quia hoc accidit tempore

Ochoziæ mortuo rege Achab, ſicut expreſſè in ſacra ſcriptura reperitur. 4. Reg. cap. 1. Vnde ſi Gratianus pertinaciter ei adhæſiſſet, fuiſſet manifeſtus hæreticus: ſed non fuit hæreticus, quia non pertinaciter, ſed inaduertenter illud dixit. Vnde ſuper illo paſſu dicit glo: quòd ipſe confundit hiſtoriam: non enim Achab miſit illos quinquagenarios, ſed rex Ochozias, nec etiam illud contigit tempore Achab, ſed ſub Ochozia. In pluribus etiam alijs locis reprobat Gratianum ſicut parte. 2. qu. 3. ad menſuram, & 12. quæſt. 1. cap. 1. & alijs quampluribus locis. Et dicunt aliqui propter hoc quòd multis licet negare gloſas decretorum, & decretalium, cùm gloſa apertè negat textum. Et conſimiliter dicunt aliqui de gloſis ordinarijs bibliæ, quæ tamen videntur eſſe maioris auctoritatis quàm doctrina ſancti Thomæ cũ allegãtur auctoritatiuè.

Sextum exemplum poteſt poni de quibuſdam doctoribus qui non ſunt ſancti canonizati, ſicut venerabilis Anſel. Cantuarien. epiſcopus, Hugo de ſancto Victore, & quidam alij quorum dicta vel ſcripta in aliquibus reperiuntur erronea, & tamen eorum doctrina non minus videtur eſſe auctẽtica quam doctrina ſancti Thomæ; cùm ipſi communiter in actibus ſcholaſticis ſcientificis allegantur auctoritatiuè: nec ſolent negari: ſed eorum dicta reuerenter gloſari & exponi, quod tamen ſcholaſtici nondum conſueuerunt facere de dictis ſancti Thomæ, & ideò præſumptuoſum videtur eius doctrinam ſuper ipſos, & alios doctores ſic extollere, quòd non liceat credere aut aſſerere ipſum in fide erraſſe, ſicut & alij errauerunt.

Nec obſtat eius canonizatio quam aliqui pro magno colore prætendunt. Ex quibus videtur quod dicere ſanctum Thomam in aliqua parte doctrinæ ſuæ erraſſe in fide, nec obuiat ſeu derogat canonizationi ſuæ, nec approbationi doctrinæ ſuæ theologicæ: ſicut hoc idem dicere de alijs ſanctis, & præcipuis doctoribus non derogat canonizationi nec approbationi eorum. Nam eccleſia ſicut canonizando aliquem ſanctum non per hoc approbat omnia eius facta, ita approbando eius doctrinam non per hoc approbat omnia eius dicta vel ſcripta, ſed ſolũ illa quæ per auctorem ipſum non ſunt retractata nec per aliũ ſunt correcta aut meritò tanquam veritati contraria corrigenda. iuxta ſuperius allegatã

Apostoli sententiam, Omnia probate quod bonum est tenete. Sic igitur per Ecclesiam approbatur aliqua doctrina non tamen quo ad omnia, sed quo ad illa quæ sunt veritati consona, sicut patet de doctrina Origenis de qua dicit Gelasius Papa.15. dist. cap. sancta Romana. quod Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatissimus Hiecrony. non repudiat legenda suscipimus: reliqua autem cum auctore suo dicimus esse renuenda. Ex omnibus igitur prædictis clarè patet tertia conclusio principalis, &c.

Quarta conclusio doctrinæ sancti Thomæ. libr.2. summæ contra gentiles. capit. 19. de rerum creatarum necessitate absoluta est de virtute sermonis falsa & multùm impropria. Et hæc conclusio patet quia illud capitulum intitulatur qualiter in rebus creatis esse potest necessitas absoluta: & est principalis conclusio capituli quod sunt quædã in rebus creatis, quæ simpliciter & absolutè necesse est esse: & aliquæ quæ sunt contingentia esse. Sed quod ista locutio sit de virtute sermonis falsa & multum impropria, & hoc probatur, &c.

Quinta conclusio. Prædicta sancti Thomæ doctrina secundum quosdam est in fide erronea, seu in aliqua sui parte de huiusmodi errore suspecta. Et in hac conclusione non assertiuè, sed solùm recitatiuè loquimur. Dicunt enim aliqui quod ista doctrina multos errores continet.

Primus est quia ponit aliquid à Deo esse necesse quod videtur contra sacram scripturam, & intentionem sanctorum: quia necesse esse est proprium nomen Dei: & videtur esse intentio sacræ scripturæ. Exodi.3.cap. vbi Moysi interroganti Dominum si dixerint mihi quod nomen est eius: quid dicam eis: Dixit Dominus ad Moysen, Ego sum qui sum, sic dices filijs Israel, qui est, misit me ad vos. Super quo verbo dicit glosa, & cætera.

Secundus error, vt isti dicunt est in principali fundamento prædictæ positionis quod est istud. Sunt inquit, quædam in rebus creatis, quæ simpliciter, & absolutè necesse est esse. Illas enim res simpliciter, & absolutè necesse est esse, in quibus non est potestas ad nõ esse. Quædam autem res sic sunt à Deo in esse productæ, vt in eis naturaliter sit potentia ad non esse. Quod quidem contingit ex hoc quod materia in eis est in potentia ad aliam formam. Istæ igitur res in quibus, vel non est materia:

vel si est non est potentialis ad aliam formam non habent potentiam ad non esse: eas igitur simpliciter & absolutè necesse est esse. Hoc autem iterũ circa medium capituli magis explicat dicens, quod quia materia secundum quod est in eius potẽtia est ex ordine materiæ, necessario res aliquæ corruptibiles existunt: sicut animal quod ex contrarijs compositum est: quia eius materia contrariorum est susceptiua: forma autem secundum id quod est actus est, & per eam res existunt actu. Vnde ea ipsa prouenit necessitas ad esse in quibusdam, quod contingit quia res illæ sunt formæ non in materia: & sic non est in eis potentia ad non esse, sicut est de substantijs separatis: vel quia formæ rerum sua perfectione adæquant totam potentiam materiæ, vt sic non remaneat potentia ad illam formam nec per consequens ad nõ esse, sicut est in corporibus cælestib. Hoc est igitur principale fundamentum positionis sancti Thomæ, quod videtur multipliciter erroneum: primo quia, &c.

Tertius principalis error prædictæ positionis esse videtur, quia dicit per hoc quòd dicitur Deum produxisse res per voluntatem non per necessitatẽ: non tollitur quin voluerit aliquas res esse quæ de necessitate sint, & aliquas quæ sint cõtingenter: ad hoc quod sit in rebus diuersitas ordinata. Nihil igitur prohibet res quasdã diuina voluntate productas necessarias esse Et consequenter hæc declarando subdit esse necesse simpliciter non repugnat ad rationem esse creati. Nihil enim habet aliquid necesse esse: quod tamen suæ necessitatis causam habet, sicut conclusiones demonstrationum. Nihil igitur prohiber quasdam res sic esse productas à Deo, vt tamen eas esse sit necesse simpliciter. Et iterum postea ibidem aliam rationem concludit, sic igitur aliqua creatura de necessitate habet esse.

Ex quibus clarè patet quod non solùm concepit quasdam res diuina voluntate productas necessarias esse, vel eas necesse esse, sed etiam concludit quod quædam de necessitate sunt, & quod eas esse est necesse simpliciter, & de necessitate habent esse, modo hoc repugnat libertati diuinæ voluntatis, quod arguitur sic: quia ista consequẽtia est bona, Deus vult creaturam esse, ergo creatura est, & econtra: & per consequens si antecedens liberè, & voluntariè verificatur de aliqua creatura, consequens consequenter verifica-

verificatur de eadem: quia si Deus liberè, & contingenter vult quamlibet creaturam esse, sequitur quod quælibet creatura est contingenter, & nulla est de necessitate. vnde etiam ex ōpposito sumitur oppositum: quia, & cæte.

Quartus error huius doctrinæ esse dicitur in quadam ratione, quæ ibidem sequitur quæ dicit: quòd quanto aliquid magis distat ab eo quod per seipsum est ens, scilicet, à deo, tanto magis propinquum est ad non esse. Quanto igitur aliquid est propinquius Deus, tanto magis recedit à non esse: quæ autem iam sunt propinqua sunt ad nō esse per hoc quòd habent potētiam ad non esse. Illa igitur quæ sunt Deo propinquissima, & per hoc à non esse remotissima, talia esse oportet ad hoc quod sit ordo rerum completus, vt in eis non sit potentia ad non esse: talia autem sunt necessaria absolutè: sic igitur aliqua creatura de necessitate habet esse. Hæc autem ratio deficit in multis. Primo in hoc ꝙ supponit quòd entia Deo propinquissima sicut angeli tanto magis recedunt à non esse: hoc enim propriè loquendo non est verum: quia propriè nihil distat vel recedit à non esse. &c.

Quintus error prædictæ positionis est in ipsius declaratione in qua dicit. Sciendum est itaq; quòd si rerum creatarum vniuersitas consideretur prout sunt à primo principio inueniuntur dependere ex voluntate nō ex necessitare principij nisi necessitate suppositionis: vt dictum est Si verò comparentur ad principia prima inueniuntur necessitatem habere absolutam. Nihil enim prohibet aliqua principia non ex necessitate produci, quibus tamen positis de necessitate sequitur talis effectus sicut mors animalis huiusmodi necessitatem absolutam propter hoc quòd ex cōtrarijs iam est cōpositū, quamuis ipsum ex contrarijs componi non fuisset necessarium absolutè. Similiter autem quòd tales rerum naturæ à Deo producerentur voluntarium fuit: quòd autem eis sic statutis aliquid proueniat, vel existat absolutam necessitatem habet. Ex quo patet quod hæc positio est locutio impropria, & petit principium: quia hoc assumit quod debet probare. nam per exemplum positum patet quod vocat necessitatem absolutam illam, quæ non est ex conditione, vel suppositione sicut mors huius animalis: non ex suppositione vel conditione, scilicet, quòd animal non sit ex con-

trarijs compositum non habet necessitatem, & ideò non habet necessitatem nisi cōditionalem, & cæt.

Sextus error doctrinæ prædictæ assignari potest in quodam dicto quod sequitur ibidem vbi ait, Manifestum est quòd omnia, quæ contrarium habent, vel ex contrarijs sunt corruptibilia sunt: quæ autem huiusmodi non sunt, sempiterna sunt nisi pars corrumpatur, sicut formæ, quæ non subsistunt, sed esse earum est per hoc quòd insūt materiæ. Ex hoc enim sequitur quòd gratia in anima vel in angelo, cum non habeat contrarium, nec ex contrarijs existat, nec sit forma, quæ insit materiæ, est sempiterna, & idem videretur sequi de luce, vel lumine si esset sine materia, sicut accidentia sacramenti Altaris sunt sine subiecto. Hoc etiam fauet articulo Parisijs condemnato, allegato superiùs in quo dicitur, quòd omne quod non habet materiam est æternum, & breuiter hæc & alia multa erronea, falsa & impropriè dicta videntur multis in prædicta doctrina contineri, quæ tamen ex tædio pertransimus. Dicunt etiam quòd in terminis Philosophiæ, & naturalibus principijs in eodem libro. capit. 25. errauit manifestè, vbi declarando qualiter Deus omnipotens dicatur quædam non posse, inter alia dixit quòd Deus non potest facere vnum & idem esse, & non esse, quod est contradictoria simul: & posteà subdit quòd contradictio in contrarijs, & priuatiuè oppositis includitur: sequitur enim quòd si est album & nigrum, quòd sit album & non album: & si est videns & cæcum, quòd sit videns & non videns. Vnde eiusdem rationis est, quòd Deus non posset facere opposita simul inesse eidem secundum idem. Ex quo patet quòd ponit, quòd Deus nō magis potest facere duo contraria simul inesse eidem secundum idem, quàm duo contradictoria. Hoc autem est erroneum; quia de facto corporis CHRISTI secundum se totum in sacramento Altaris in diuersis altaribus sunt motus contrarij, sursum, scilicet, & deorsum, & pari ratione posset facere Deus idem corpus secūdum se totum esse album & nigrum. Dicunt etiam quod in pluribus locis doctrinæ suæ ipse errauit per hoc quòd principia Philosophiæ, seu potiùs quędam Philosophorum verba ad conclusiones Theologiæ nimis appliquauit: non enim loqui taliter debent Theologi qualiter loquuntur Philosophi, sicut docet Augustin. 10:

lib. de Ciuit. Dei, cap. 23. dicens, Liberis verbis loquuntur Philosophi: nec in rebus ad intelligendum difficilimis offensionem religiosarum aurium pertimescunt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas est: ne verborum licentia etiam de rebus quæ his significantur, impiam gignat opinionem, &c.

Conclusio.

Huic ergo tractatui, vtinam aduerso errori, finem statuimus. Illi laus, honor, atque gratiarũ actio, qui nobis causam suã tractantibus non defuit, quo docente assertam hic veritatem sentimus, quo instruente probamus, quo præcipiente defendimus: & per quem postremo fraterna charitate permoti ad omnes deuenire, & nobiscum sentire vehementer affectamus. Quia si veritati huic, iudicio nostro clarissimè, nec sic credit aut alio fauore, vt ipsi conantur alioue fine quàm eius postulet dignitas, criminemur: testamur te Christe, testamur & illam cui testimonium perhibes esse totam pulchram, & in ea maculã non esse: omnes ad extremum tui atque ipsius amatores in testimonium euocamus: nostrũ nũc debitũ sufficiẽter, & (vt putamus) superabũdanter expleuisse.

ERRORVM FINIS.

INDEX GENERALIS OMNES FERE SENTENTIAS, QVAESTIONES ET CONCLVSIONES IN quatuor Sententiarum libros continens secundum ordinem literarum.

INDEX LIB. I.

G.

Hypostasis

Multiplex

Passio

Proprium

INDICIS LIB. I.
FINIS.

INDEX GENERALIS IN LIB. II.

Baptismus

B.

EVA

Libertas

Paren-

Resisteri

Indicis lib. II. finis.

INDEX IN TERTIVM LIB.

Cha

Filius

Men-

Redi-

Indicis lib.III.finis.

INDEX IN LIB. IIII.

Chris.

Epi-

Im-

stiæ

Vnctio

INDICIS LIB. IIII.
FINIS:

IACOBVS BVRLAEVS IN COMMENDATIONEM MAGISTRI SENtentiarum, & Antonij Democharis, illum illustrantis, Lectori Theologiæ, Candidato.

Vm mare, dum terras conuellit dira procella,
Hûc si prospicias, turbida cuncta vides:
In flauam segetem sæuo si gutture perflet
Quidam turbo rotans, hanc perijsse putas.
Astrictumq́ gelu dum ramos vrit Oliuæ,
Fructum desperas amplius inde sequi.
Limpidius cælum faciem sed quando serenat,
Et pelago, & terræ, tunc sua forma redit.
Eurus sæuitiem quando compescuit omnem,
Surgit pressa seges, pulchraq́ dona refert.
Et cum vere nouo tellus tepefacta calescit,
Tum solitos fructus Palladis arbor habet.
Hæresis est Lutheri, & Caluini dira procella,
Est sæuus Boreas, sarmaticunqúe gelu.
Doctrinam Christi studuit disperdere multis
Annis, quam cœtus continet vsque pius
Nec meliore modo fieri vnquam credidit ipsum,
Quàm si Lombardum gutture pollueret,
Euomeretq́ in eum maledicti quæqúe venena,
Vt nihili fieret, cum sibi prospiceret.
Impetus accensæ flammæ restinguitur: vt iam,
Mitescitqúe fretum, fulget vt ille priùs.
Et quanam ratione ferat retinere sinistri
Quicquam, quin potiùs cuncta referta bonis?

Nam

Nam docet is triadem personarum, vt Deus vnus
In se habet, & manant ex alijs alios.
Suppositisque tribus præstans reperitur vt vna
Vsia, quæ proprijs sit pretiosa suis.
Vt quoque personas distinguant propria quædam,
Et statuant illas splendidiore modo.
Vt trias illa creat mundo quæcunque creata,
E nihilo surgunt, cum placet artifici.
Quæque quadrant illis, primum quæ dona salutis
Per mentem capiunt, ac ratione valent.
Vtque suam Christus naturam reddidit vnam
Nostræ, quo ipse Deus tempore factus homo:
Factaque diuersæ naturæ vt dantur vtrique,
Et quæ discordant conuenienter habent.
Sed cum virtutes Christi recitantur, earum
Cognitio capitur sacraque dona micant.
Vt nostris tandem morbis medicamina liquit,
Gratia sancta quibus fusa valere facit.
Vilibus in vasis quanuis sint illa reposta,
Attamen efficiunt quod sua signa ferunt.
Iudicium vt fiet, de terra vt corpora surgent
Dotibus in quantis, vltima quando dies.
Hæc docet, ex sacris scriptis, patrumque sacrorum,
Quæ duo magna quidem, pondere nixa graui.
Nam prius est verbi diuini expressa loquela,
Posterius sensum continet vsque sacrum,
Spiritus est auctor cuius diuinus, & absque
Illo qui noster, somnia vana putes.
Et quoniam auctorum loca non ætate Magistri
Proferri solitum, secula nostra probant,
Démochares sumpto magno, longoque labore,

Perse-

Perfectum posuit, quod minus esset, opus:
Publica sunt illi curæ, natisque iuuandis
Semper permultis: plurima scripta docent.
Hæc tua quò fierent, lector, Iacobus adornat
A puteo, fruere, & munera nosce Dei.
Tu sacram sophiam à fido perdisce Magistro,
Ne te decipiat callidus hæreticus.
Est siquidem vanus, mendax, planeque dolosus,
E cuius libris mors tibi certa venit.
Hinc autem sperata salus, quam reddet Iesus,
His veræ sophiæ qui sua vota dabunt.

visitar luoghi santi
haver religione assai
quasi tutti li huomini sacerdoti
che fan?
facilità
e poi difficoltà et la familiarità
in questo son contrari vari fan divotione